

Statens
offentliga
utredningar

1972: 34

Social-
departementet

Familjestöd

U
O
S

Betänkande avgivet av
familjepolitiska kommittén
Stockholm 1972

Statens offentliga utredningar 1972

Kronologisk förteckning

---

1. Ämbetsansvaret II. Ju.
  2. Svensk möbelindustri. I.
  3. Personal för tyg- och intendenturförvaltning. Fö.
  4. Säkerhets- och försvarspolitik. Fö.
  5. CKR. (Centrala körkortregistret) K.
  6. Reklam I. Beskattning av reklamen. U.
  7. Reklam II. Beskrivning och analys. U.
  8. Reklam III. Ställningstaganden och förslag. U.
  9. Reklam IV. Reklamens bestämningsfaktorer. U.
  10. Godsbefordran till sjöss. Ju.
  11. Förenklad löntagarbeskattning. Fi.
  12. Skadestånd IV. Ju.
  13. Kommersiell service i glesbygder. In.
  14. Revision av vattenlagen. Del 2. Ju.
  15. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning. Ju.
  16. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning. (Följdförfattningar) Ju.
  17. Nomineringsförfarande vid riksdagsval. • Riksdagen i pressen. Ju.
  18. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget. Ju.
  19. Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. U.
  20. Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen. Litteraturutredningens läsvanestudier. U.
  21. Svårfartslag. K.
  22. Domstolsväsendet IV. Skiljedomstol. Ju.
  23. Högre utbildning — regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler. U.
  24. Vägfrakttavlet II. Ju.
  25. Naturgas i Sverige. I.
  26. Förskolan 1. S.
  27. Förskolan 2. S.
  28. Konsumentköplag. Ju.
  29. Konsumentupplysning om försäkringar. H.
  30. Bostadsanpassningsbidrag. In.
  31. Lag om hälso- och miljöfarliga varor. Jo.
  32. Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre? C.
  33. Förhandlingsrätt för pensionärer. In.
  34. Familjestöd. S.
-

Statens offentliga utredningar
1972:34
Socialdepartementet

Familjestöd

Betänkande avgivet av
Familjepolitiska kommittén
Stockholm 1972

ISBN 91-38-00026-6

Till statsrådet Camilla Odhnoff

Familjepolitiska kommittén, som tillkallades av dåvarande statsrådet Ulla Lindström efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 26 februari 1965 för att utreda frågan om samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljerna, får härmed avlämna ett betänkande kallat Familjestöd. Under arbetet med betänkandet har kommittén haft följande sammansättning: generaldirektören Lars-Åke Åström, ordförande, riksdagsledamoten Nils Carlshamre, rättschefen Ingrid Hilding samt riksdagsledamöterna Gördis Hörnlund, Einar Larsson, Lars Larsson och Ingemar Mundebo. Sedan Lars Larsson avlidit tillkallades riksdagsledamoten Grethe Lundblad fr. o. m. den 27 maj 1971 som ledamot i kommittén.

Som experter har medverkat departementsrådet Gustav Jönsson, socialdepartementet, kammarrättsrådet Gunnar Björne och kanslirådet Bertil Edlund, finansdepartementet, departementsrådet Ulf Larsson, utbildningsdepartementet och försäkringsdomaren Carl Björhammar, försäkringsdomstolen.

Sekreterare har varit departementssekreteraren Ingemar Lindberg, hovrättsassessorn Lars Grönwall, aktuarien Lena Jonsson, sekreteraren Sören Kindlund och byrådirektören Monika Wikman-Lindqvist.

Kommittén har under utredningsarbetets gång hållit fortlöpande kontakt med bl. a. barnstugeutredningen och sjukpenningutred-

ningen. Kontakterna har underlättats av att experterna i kommittén Jönsson och Björne också har uppdrag såsom experter i vardera av nämnda utredningar.

Vid prövningen av möjligheterna att utvidga bostadstillägssystemet till att även omfatta låginkomstgrupper utan barn har kommittén biträtt av en arbetsgrupp där förutom Edlund och Jönsson även departementssekreterarna Hans Almgren och Ingrid Dalén, inrikesdepartementet samt avdelningsdirektören Ralph Johansson, bostadsstyrelsen medverkat. Kommitténs kontakter med boendeutredningen i denna fråga har underlättats av att Dalén och Johansson är sekreterare resp. expert åt boendeutredningen.

För de samhällsekonomiska beräkningarna i kap. 7 har kommittén anlitat departementssekreteraren Rein Hinno, finansdepartementet. Vidare har docent Erland Hofsten anlitats som expert rörande bl. a. befolkningsutvecklingen och vissa beräkningar av barnkostnader.

Kommittén har tidigare bl. a. avlämnat betänkandet Barnbidrag och familjetillägg (SOU 1967:52) samt promemoriorna Avbrott i ledighet vid havandeskap m. m. och Jämställdhet mellan män och kvinnor inom sjukförsäkringen (Stenciler, socialdepartementet 1968:2 resp. 1969:7). Med föreliggande betänkande har kommittén slutfört sitt arbete.

Till betänkandet har fogats reservationer av ledamoten Carlshamre och ledamöterna Larsson och Mundebo samt särskilt yttrande av ledamoten Carlshamre.

Stockholm i maj 1972

L.-Å. Åström

Nils Carlshamre *Ingrid Hilding*

Gördis Hörnlund *Einar Larsson*

Grethe Lundblad *Ingemar Mundebo*

/Ingemar Lindberg

Lars Grönwall *Lena Jonsson*

Sören Kindlund *Monika Wikman-Lindqvist*

Innehåll

<i>Lag om familjestöd, m. m. . . . .</i>	17	Inkomstbeskattningen	60
Förslag till lag om familjestöd	17	Beräkningen av beskattnings-	
Förslag till kungörelse om statskom-		bar inkomst	61
munala bostadstillägg till barnfamiljer.	25	Skatteberäkningen	63
Förslag till kungörelse om inkomst-		Folkpensionsavgiften	65
prövning i fråga om barntillägg enligt		Sjukförsäkringsavgiften	65
lagen (1973:00) om familjestöd, m. m.	26	Inkomstbeskattningens verk-	
Förslag till lag om ändring i lagen		ningar	67
(1945:844) om förbud mot arbetstaga-		Service till barnfamiljer	69
res avskedande i anledning av äkten-		Barnstugor och familjedaghem	69
skap eller havandeskap m. m.	28	Social hemhjälp	71
Förslag till lag om ändring i lagen		Annan service	71
(1962:381) om allmän försäkring . . .	30	Viss skyddslagstiftning	72
Förslag till lag om ändring i förord-		Barnavärdsman	72
ningen (1956:629) om erkända arbets-			
löshetskassor	42	Kapitel 3 <i>Befolkningsstatistik</i>	74
Förslag till lag om ändring i kommu-		Barnfamiljer	74
nalskattelagen (1928:370)	43	Enförälderfamiljer	76
		Befolkningsutbytet mellan Sve-	
<i>Sammanfattning . . . . .</i>	45	rige och andra länder	79
		Fruktsamhetsutvecklingen . . .	79
Kapitel 1 <i>Utredningsuppdraget . . . . .</i>	49	Reproduktionsförhållanden . .	85
		Den aktuella fruktsamhetsut-	
Kapitel 2 <i>Samhällets stöd till barnfa-</i>		vecklingen	85
<i>miljer . . . . .</i>	52	Fruktsamhetsskillnader mellan	
Kontantstödet nuvarande utform-		olika befolkningsgrupper . . .	86
ning	52	Prognoser	88
Allmänna barnbidrag	52		
Bostadstillägg	53	Kapitel 4 <i>Undersökningar och annan</i>	
Studiestöd	56	<i>statistik . . . . .</i>	89
Vissa förmåner inom den all-		Barnfamiljernas inkomster	89
männa försäkringen	57	Inkomstfördelningen 1972 . .	90
Bidragsförskott	59	Uppdelning på en och två in-	
Bosättningslån	60	komsttagare	91

Utvecklingstendenser	94	Låginkomstutredningen	127
Förekomsten av en resp. två inkomstagare i olika inkomstklasser efter barnantal	96	Inkomstförhållanden m. m. . .	127
Arbetsmarknadsstatistik	97	Riksförsäkringsverkets föräldraundersökning	129
Förvärvsintensitet för män och kvinnor	97	Inledning	129
Ökande kvinnlig förvärvsverksamhet	97	Sjukpenningklassplacering . . .	129
Förvärvsarbete och barn	98	Förändring av sjukpenningklassplaceringen för modern under tiden omkring födelsen .	131
Småbarnsmödrars förvärvsarbete efter moderns ålder	100	Aldersfördelning	132
Förvärvsintensitet och utbildningsnivå	100	Förekomst av tidigare barn . .	132
Prognoser	100	Civilstånd	134
Familjeundersökningen	102	Förtida uttag av tilläggssjukpenning	135
Familjepolitiska kommitténs barn-tillsynsundersökning	103	Sjukpenningklassplacering för alla under 1970 nyblivna mödrar	135
Undersökningens uppläggning och utförande	103	Vissa ytterligare uppgifter som belyser kostnader för barn	135
Antal i undersökningen ingående barn	104	Vissa bedömningar av barnkostnader	135
Föräldrarnas inkomster	104	Fosterlön	140
Yrkesförhållanden	106	Socialhjälpen i Stockholms kommun m. m.	140
Intagning	107	Existensminimum	140
Platser, inskrivna barn och överinskrivningsprocent	108	Kapitel 5 <i>Barnfamiljernas sociala och ekonomiska situation</i>	142
Barnens ålder	108	Barnfamiljer — icke-barnfamiljer	142
Frånvaro	108	En- och tvåförälderfamiljer . .	144
Jämförelse med familjeberedningens undersökning från år 1966	109	Barnens ålder	148
Hushållsbudgetundersökningen . .	109	Familjer med olika barnantal .	150
Bakgrund och syfte	110	Bostadsförhållanden	155
Urval och genomförande	110	Familjernas sociala och ekonomiska förhållanden under tiden för barnens födelse	158
Tolkning	110	Disponibel inkomst	160
Konsumtionens storlek och fördelning på hushåll med och utan barn	111	Familjestödets verkningar för olika grupper av barnfamiljer .	164
Ettbarnsfamiljernas konsumtion efter barnets ålder	114	Kapitel 6 <i>Reformer och reformförslag under senare tid</i>	168
Konsumtionen efter barnantal .	117	Familjepolitiska kommitténs betänkande Barnbidrag och familjetillägg	168
Låginkomstgrupper	120	Remissyttranden	169
Socialhjälpstatistik	121	Införande av bostadstillägg till barnfamiljer	171
Barnfamiljer bland socialhjälpstagarna	122		
Enförälderfamiljer	123		
Antal barn och barnens ålder .	125		
Bostadsförhållanden	126		

Familjepolitiska kommitténs promemoria om bostadstillägg	172	barn	225
Höjda bostadstillägg för barnfamiljer	173	Allmänt stöd under barnens uppväxttid	225
Pensionsförsäkringskommittén	174	Kostnaderna för tillsyn	225
Politiska partier och arbetsmarknadsorganisationer	175	Förvärvsavdraget	227
Kapitel 7 Samhällsekonomiska konsekvenser	182	Avgiftssättningen inom samhällets barntillsyn	229
Inledning	182	Konsumtionskostnaderna	231
Totalresursernas tillväxt	183	Stödbehov efter inkomst och barnantal	232
Utrymmet för den privata konsumtionens ökning	187	Barnens konsumtion i olika åldrar	235
Konsumtionsfördelningen 1969 och 1970	189	Stödbehov efter barnens ålder	236
Konsumtionsfördelningen 1970–1980	190	Särskilt samhällsstöd till enförälderfamiljer	238
Familjestödets effekter	193	Frågan om värdesäkring av familjestödet	242
Samhällsekonomiska effekter av ökat daghemsbyggande	194	Sammanfattning av kommitténs allmänna överväganden	245
Sammanfattning av kalkylresultat	196	Kapitel 9 Föräldraförsäkring	248
Kapitel 8 Allmänna överväganden	198	Föräldrapenning	248
Bakgrund	198	Inledning	248
Samhällsutveckling och familjemönster	200	Ersättningstid och ersättningsnivå	249
Reformer och debatt under senare år	203	Inkomstprövning, beskattning	250
Kommitténs första betänkande och dess vidare behandling	203	Föräldrarnas inbördes rätt till föräldrapenning	250
1970 års skattereform	206	Föräldrarnas förvärvsarbete och anställningsskydd	251
1971 års beslut om reformerade bostadstillägg	209	Bosättningskrav	254
Familjestödets utveckling	210	Villkor för föräldrapenning över garantinivån	254
Några inslag i den familjepolitiska debatten	214	Frågan om engångsbidrag vid barns födelse	255
Barnkostnadernas fördelning	216	Foster- och adoptivföräldrar	256
Försörjningsstöd när en av föräldrarna måste vara hemma	219	Kostnader	258
Barnets födelse	220	Sjukpenning vid vård av sjukt barn	259
Ersättningsnivån	221	Inledning	259
Ersättningstidens längd	222	Kommitténs överväganden och förslag	260
Faderns rätt till ersättning	224	Kostnader	262
Föräldraförsäkring	224	Vårdbidrag för svårt handikappat barn	262
Vård av sjukt barn	224	Sammanfattning av bestämmelser och motiv	262
Vård av svårt handikappat barn	225	Anvisningar och praxis	263

Hemsjukvårdsbidrag och hemvårdsbidrag	264	Invandrarbarnens rätt till vissa förmåner	333
Kommitténs överväganden och förslag	265	Kommitténs uppdrag	333
Kostnader	267	Gällande bestämmelser för vissa familjepolitiska förmåner ..	334
Kapitel 10 <i>Barnstöd</i>	268	Medborgarskapsrättsliga bestämmelser	335
Inledning	268	Kommitténs överväganden och förslag	335
Frågan om beskattade barnbidrag	269	Kostnader	337
Inkomstprövningen av bostadstillägen	275	Kontantstödet när barn vårdas på institution	338
Bostadstilläggens nivå	289	Gällande bestämmelser	338
Kostnader och antal bidragstagare	291	Kommitténs överväganden och förslag	338
Utbetalning av bostadstillägg ..	293	Kostnader	339
Avgifter för barntillsyn	300	Några sjukförsäkringsfrågor ...	339
Barnpensionernas nivå och konstruktion	307	Undantag från fridagsregeln i vissa fall	339
Kapitel 11 <i>Åldersgränser</i>	310	Frivillig försäkring för vissa kategorier	340
Allmän översikt	310	Kapitel 13 <i>Utbyggnadsprogram: Kostnader och finansiering</i>	344
Kommitténs överväganden och förslag	312	Kostnader	344
Kapitel 12 <i>Särskilda frågor</i>	317	Finansiering	346
Bidragförskott	317	Kapitel 14 <i>Samordning och administration</i>	348
Inledning	317	Nuvarande författningsreglering och administration	348
Medverkan till faderskaps fastställande m.m.	318	Administrationen enligt kommitténs tidigare betänkande	349
Möjlighet att erhålla bidragförskott när underhållsbidrag utgått som engångsbelopp ...	319	RAFA-utredningen	350
Anstånd och eftergift vid återbetalning av utgivna bidragförskott	320	Kommitténs överväganden och förslag	353
Finansieringen av bidragförskott	321	Kapitel 15 <i>Kommentar till författningsförlagen</i>	356
Fördelningen av belopp som influtit genom införsel	322	Inledning	356
Kostnader	325	Förslaget till lag om familjestöd	357
Bosättningslån	325	Kungörelseförlagen	377
Kommitténs uppdrag	325	Förslaget till lag om ändring i lagen om allmän försäkring ..	379
Nuvarande regler	325	Förordningen om ändring i förordningen om erkända arbetslöshetskassor	381
Riksbankens undersökning av ansökningar om bosättningslån	326		
Kommitténs överväganden ..	328		
Kostnader	333		

Kapitel 16 <i>Bostadsstöd till låginkomst-</i> <i>grupper utan barn m. m.</i>	383
Kommitténs uppdrag	383
Sammanfattning av arbetsgrup-	
pens rapport	383
Kommitténs överväganden . .	387
 <i>Reservationer</i>	390
av hr Carlshamre	390
av herrar Larsson och Munde-	
bo	392
 <i>Särskilt yttrande</i>	396
av hr Carlshamre	396
 Bilaga 1 Familjeundersökningen	397
Bilaga 2 Disponibel inkomst och mar-	
ginaleffekter	563
Bilaga 3 Inkomsttagare år 1972 och	
år 1974	578
Bilaga 4 Sammanställning av vissa fa-	
miljepolitiska och andra ål-	
dersgränser	589
Bilaga 5 Fruktsamhetsutvecklingen i	
Sverige	595
Bilaga 6 Bostadsstöd till låginkomst-	
grupper utan barn m. m. . . .	613
Förmåns katalog	652

Tabellförteckning

<i>Tabell 1</i> Barnbidrag, penningvärde- förändring och standardutveckling . .	52	<i>Tabell 14</i> Samlevnadsförhållanden för ensamstående föräldrar år 1969. Familjeundersökningen	77
<i>Tabell 2</i> Storstockholms kommunala bostadstillägg	56	<i>Tabell 15</i> Ensamstående föräldrar fördelade efter barnantal. Familjeun- dersökningen	77
<i>Tabell 3</i> Skatten för olika katego- rier inkomsttagare	64	<i>Tabell 16</i> Ensamstående föräldrar fördelade efter yngsta barnets ålder. Familjeundersökningen	78
<i>Tabell 4</i> Skatteeffekten vid gifter- målets ingående	66	<i>Tabell 17</i> Antalet barn födda i resp. utom äktenskap	78
<i>Tabell 5</i> Skatteeffekter då det förs- ta barnet föds	67	<i>Tabell 18</i> Medelbarnantal 1960 samt antal barn av angivet ordnings- nummer per 1 000 äktenskap av 10— 14 års varaktighet, fördelade efter mannens relativa inkomst år 1960 . .	87
<i>Tabell 6</i> Skatteeffekten då hemma- varande make tar förvärvsarbete . . .	68	<i>Tabell 19</i> Makar uppdelade efter in- komstklasser och barnantal 1972. An- tal. Barnlösa makar där hushållsföre- ståndaren är över 66 år har inte med- räknats	90
<i>Tabell 7</i> Antal platser i daghem, fritidshem, familjedaghem och lekskolor 1960—1972	70	<i>Tabell 20</i> Makar uppdelade efter in- komstklasser och barnantal 1972. Pro- cent. Barnlösa makar där hushållsföre- ståndaren är över 66 år har inte med- räknats	90
<i>Tabell 8</i> Statens kostnader under de senaste budgetåren samt de beräk- nade kostnaderna för innevarande och nästa budgetår	71	<i>Tabell 21</i> Ensamstående uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1972. Antal. Ensamstående över 66 år utan barn har inte medräknats	91
<i>Tabell 9</i> Levande födda barn i Sve- rige 1921—1971	74	<i>Tabell 22</i> Ensamstående uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1972. Procent. Ensamstående över 66 år utan barn har inte medräknats . .	92
<i>Tabell 10</i> Barnfamiljernas samman- sättning. Folk- och bostadsräkningarna 1960 och 1965 (barn i åldrarna 0—15 år)	75	<i>Tabell 23</i> Makar med en eller ingen	
<i>Tabell 11</i> Antal barn i olika familje- typer. Folk- och bostadsräkningarna 1960 och 1965 (barn i åldrarna 0—15 år)	75		
<i>Tabell 12</i> Barnfamiljernas samman- sättning den 31 december 1971 (barn i åldrarna 0—17 år)	76		
<i>Tabell 13</i> Antal barn i olika familje- typer den 31 december 1971 (barn i åldrarna 0—17 år)	76		

inkomsttagare 1972. Antal. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats	92	ring av de relativa arbetskraftstalen i procentenheter enligt arbetskraftsun- dersökningarna hösten 1968 och 4:e kvartalet 1971	98
<i>Tabell 24</i> Makar med en eller ingen inkomsttagare 1972. Procent. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats	92	<i>Tabell 35</i> Kvinnor, med barn under 17 år, i arbete fördelade efter civil- stånd, yngsta barnets ålder, antalet hemmavarande barn under 17 år och arbetstid m. m. Arbetskraftsundersök- ningarna 4:e kvartalet 1971	99
<i>Tabell 25</i> Makar, två inkomsttagare 1972. Antal. Barnlösa makar där hus- hållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats	93	<i>Tabell 36</i> Förvärvsintensitet och ut- bildningsnivå för gifta kvinnor och kvinnor med barn under 7 år. Procent .	101
<i>Tabell 26</i> Makar, två inkomsttagare 1972. Procent. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats	93	<i>Tabell 37</i> Barn under 7 år till för- värvsarbetande mödrar 1970—1980 en- ligt SCB:s prognos	102
<i>Tabell 27</i> Makar uppdelade efter in- komstklasser och barnantal 1974. An- tal. Barnlösa makar där hushållsföre- ståndaren är över 66 år har inte med- räknats	94	<i>Tabell 38</i> Förvärvsarbetande föräld- rar efter inkomst. Procent	105
<i>Tabell 28</i> Makar uppdelade efter in- komstklasser och barnantal 1974. Pro- cent. Barnlösa makar där hushållsföre- ståndaren är över 66 år har inte med- räknats	94	<i>Tabell 39</i> Hushåll med två förvärvs- arbetande föräldrar (gifta eller sam- boende) efter sammanlagd inkomst. Procent	106
<i>Tabell 29</i> Ensamstående uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1974. Antal. Ensamstående över 66 år utan barn har inte medräknats	95	<i>Tabell 40</i> Yrkesfördelning för en- samstående vårdnadshavare. Procent .	106
<i>Tabell 30</i> Ensamstående uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1974. Procent. Ensamstående över 66 år utan barn har inte medräknats . . .	95	<i>Tabell 41</i> Yrkesfördelning för gifta eller samboende kvinnor. Procent . . .	107
<i>Tabell 31</i> Andelen familjer med två inkomsttagare 1972. Procent. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats	96	<i>Tabell 42</i> Yrkesfördelning för gifta eller samboende män. Procent	107
<i>Tabell 32</i> Förvärvsintensitet (rela- tivt arbetskraftstal) efter kön, civil- stånd och ålder. Arbetskraftsundersök- ningarna 4:e kvartalet 1971	97	<i>Tabell 43</i> Konsumtionen fördelad efter hushållstyper och uppdelad på varuområden	112
<i>Tabell 33</i> Antal och andel förvärvs- arbetande kvinnor i åldern 15—64 år 1930—1965 efter civilstånd enligt folk- och bostadsräkningarna	97	<i>Tabell 44</i> Konsumtion av varugrup- pen mat och dryck bland ettbarnsfam- iljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Kr./mån.	114
<i>Tabell 34</i> Giftna kvinnor med barn under 17 år och i arbete fördelade ef- ter yngsta barnets ålder och antal hem- mavarande barn under 17 år. Föränd-	97	<i>Tabell 45</i> Konsumtion av varugrup- pen mat och dryck bland ettbarnsfam- iljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Procent av totala kon- sumtionen	114
		<i>Tabell 46</i> Konsumtion av varugrup- pen kläder och skor bland ettbarnsfam- iljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Kr./mån.	115
		<i>Tabell 47</i> Konsumtion av varugrup- pen kläder och skor bland ettbarnsfam- iljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Procent av den totala konsumtionen	115

<i>Tabell 48</i> Konsumtion av kläder och skor per förälder och per barn i ettbarnsfamiljer fördelade efter inkomst och barnens ålder	116	delade efter yngsta barnets ålder. Procent	121
<i>Tabell 49</i> Konsumtion av bostäder bland ettbarnsfamiljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Procent av den totala konsumtionen	116	<i>Tabell 62</i> Socialhjälsfall och personer med socialhjälp åren 1967–1970. SOS socialhjälp	122
<i>Tabell 50</i> Konsumtion av barn tillsyn bland ettbarnsfamiljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Procent av den totala konsumtionen	117	<i>Tabell 63</i> Socialhjälsens storlek efter familjetyp (SU 1968)	122
<i>Tabell 51</i> Konsumtion av hushållstjänster bland ettbarnsfamiljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Procent av den totala konsumtionen	117	<i>Tabell 64</i> Fördelningen av socialhjälsfallens disponibla inkomst på olika typer av inkomster (SU 1968). Procent	123
<i>Tabell 52</i> Genomsnittlig konsumtion av mat och dryck i olika familjetyper efter disponibel inkomst och barnantal. Kr./mån.	118	<i>Tabell 65</i> Barnfamiljer med socialhjälp och alla barnfamiljer efter familjetyp	123
<i>Tabell 53</i> Genomsnittlig konsumtion av mat och dryck i olika familjetyper efter disponibel inkomst och barnantal. Procent av den totala konsumtionen	118	<i>Tabell 66</i> Barnfamiljer med socialhjälp och alla barnfamiljer efter barnantal	125
<i>Tabell 54</i> Genomsnittlig konsumtion av kläder och skor per förälder resp. per barn i hushåll fördelade efter disponibel inkomst och barnantal	119	<i>Tabell 67</i> Barn bland socialhjälsfallen efter familjetyp och familjens barnantal. Procent	125
<i>Tabell 55</i> Barnens genomsnittliga konsumtion av kläder och skor fördelad efter barnens ålder och förekomst av syskon. Kr./mån. och barn	119	<i>Tabell 68</i> Andel trångboddas familjer med egen bostad enligt SU 1959 och SU 1968 (högst två boende per rum, köket oräknat). Procent	126
<i>Tabell 56</i> Andelen barnfamiljer under miniminivån efter barnantal	120	<i>Tabell 69</i> Socialhjälsutgifter, tkr	127
<i>Tabell 57</i> Barnfamiljer under miniminivån och samtliga barnfamiljer fördelade efter barnantal. Procent	120	<i>Tabell 70</i> Moderns sjukpenning 270 dagar före nedkomsten och faderns sjukpenning vid tidpunkten för nedkomsten. Giftna (inkl. samboende föräldrar). Antal	130
<i>Tabell 58</i> Familjer som låg under miniminivån fördelade efter antal inkomsttagare i familjen. Procent	120	<i>Tabell 71</i> Moderns sjukpenning 270 dagar före nedkomsten och faderns sjukpenning vid nedkomsten. Giftna (inkl. samboende föräldrar). Procent	130
<i>Tabell 59</i> Familjer under miniminivån fördelade efter sysselsättningskategori. Procent	121	<i>Tabell 72</i> Moderns sjukpenning två månader efter fallets avslutning och faderns sjukpenning vid nedkomsten. Giftna (inkl. samboende föräldrar). Antal	130
<i>Tabell 60</i> Barnfamiljer under miniminivån efter yngsta barnets ålder. Procent	121	<i>Tabell 73</i> Faderns sjukpenning vid nedkomsten och moderns sjukpenning två månader efter fallets avslutning. Procent	131
<i>Tabell 61</i> Barnfamiljer under miniminivån och samtliga barnfamiljer för-		<i>Tabell 74</i> Moderns sjukpenning 270 dagar före nedkomsten, vid fallets avslutning samt två månader efter fallets avslutning. Procent	131
		<i>Tabell 75</i> Moderns och faderns ålder den 1 januari 1971. Antal och pro-	

cent. Gifta (inkl. samboende) föräldrar.	132	ning kr./dag. Antal och procent	135
<i>Tabell 76</i> Ogifta icke-samboende		<i>Tabell 88</i> Beräknad kostnad för ett	
mödrars ålder den 1 januari 1971 . . .	132	barns konsumtion enligt förhållandena	
<i>Tabell 77</i> Moderns ålder och sjuk-		i ettbarnsfamiljer 1969 efter disponi-	
penning 270 dagar före nedkomsten		bel inkomst. Kr./mån.	137
fördelade efter sjukpenningens storlek.		<i>Tabell 89</i> Beräknad kostnad för ett	
Procent	132	barns konsumtion enligt förhållandena	
<i>Tabell 78</i> Mödrarnas tilläggssjuk-		i tvåbarnsfamiljer 1969 efter disponi-	
penning och tidigare barnantal. Fördel-		bel inkomst. Kr./mån.	137
ning efter förekomst av tilläggssjuk-		<i>Tabell 90</i> Konsumtionskostnader	
penning vid fallets avslutning. Andelar		för barn i olika åldrar fördelade på vis-	
med barn under 3 år	133	sa konsumtionsgrupper. Kr./mån. . . .	138
<i>Tabell 79</i> Mödrarnas tilläggssjuk-		<i>Tabell 91</i> Konsumtionskostnader	
penning och tidigare barnantal. Fördel-		för barn i olika åldrar fördelade på oli-	
ning efter antal barn under 3 år. Andel		ka konsumtionsgrupper. Kr./mån. . . .	138
med resp. utan tilläggssjukpenning vid		<i>Tabell 92</i> Konsumtionskostnader	
fallets avslutning	133	för ett barn under det första levnads-	
<i>Tabell 80</i> Mödrarnas tilläggssjuk-		året. Kr./mån.	139
penning och tidigare barnantal. Fördel-		<i>Tabell 93</i> De uppfattade kostnader-	
ning efter förekomst av tilläggssjuk-		na för ett barn med fördelning på oli-	
penning vid fallets avslutning. Andelar		ka utgiftsposter samt efter barnets ål-	
med barn under 7 år	133	der. Kr./mån.	139
<i>Tabell 81</i> Mödrarnas tilläggssjuk-		<i>Tabell 94</i> Kostnader för barn i vissa	
penning och tidigare barnantal. Fördel-		åldrar enligt olika källor. Bostadskost-	
ning efter antal barn under 7 år. Andel		nader, ferieutgifter och tillsynskostna-	
med resp. utan tilläggssjukpenning vid		der ej inkluderade. Kr./mån.	140
fallets avslutning	133	<i>Tabell 95</i> Gifta män under 65 år	
<i>Tabell 82</i> Mödrarnas tilläggssjuk-		med och utan barn fördelade efter ål-	
penning och tidigare barnantal. Fördel-		der enligt familjeundersökningen . . .	142
ning efter förekomst av tilläggssjuk-		<i>Tabell 96</i> Ensamstående (män och	
penning vid fallets avslutning. Andelar		kvinnor) med och utan barn fördelade	
med barn under 16 år	133	efter ålder enligt familjeundersök-	
<i>Tabell 83</i> Mödrarnas tilläggssjuk-		ningen	143
penning och tidigare barnantal. Fördel-		<i>Tabell 97</i> Tillgång till telefon, TV,	
ning efter antal barn under 16 år. An-		bil och sommarstuga för olika familje-	
del med resp. utan tilläggssjukpenning		typer 1970 enligt familjeundersök-	
vid fallets avslutning	133	ningen	147
<i>Tabell 84</i> Moderns civilstånd vid		<i>Tabell 98</i> Barnfamiljer fördelade ef-	
nedkomsten och sjukpenning vid fal-		ter yngsta barnets ålder	148
lets avslutning	134	<i>Tabell 99</i> Återstående konsum-	
<i>Tabell 85</i> Faderns civilstånd och		tionsutrymme i genomsnitt efter av-	
sjukpenning vid barnets födelse	134	räkning av "miniminivå" efter antal	
<i>Tabell 86</i> Moderskapsfallen fördela-		barn samt för makar och ensamstående	
de efter antalet dagar före nedkomsten		med uppdelning dels efter civilstånd,	
då tilläggssjukpenning har utbetalats		dels efter faktiskt samboende	153
och moderns sjukpenning två månader		<i>Tabell 100</i> Andel med återstående	
efter fallets avslutning. Procent	134	konsumtionsutrymme mindre än eller	
<i>Tabell 87</i> Mödrar som fött barn un-		lika med 0 efter avräkning av den ovan	
der år 1970 fördelade efte sjukpen-		beskrivna miniminivån efter antal barn	

samt för makar och ensamstående med uppdelning dels efter civilstånd, dels efter faktiskt samboende. 1969 . . . . <i>Tabell 101</i> Genomsnittligt återstående konsumtionsutrymme per barn efter avräkning av den ovan beskrivna miniminivån och andel med konsumtionsnivå mindre än eller lika med 0 för olika familjetyper indelade efter förvärvsintensitet. Familjerna indelade efter faktiskt samboende. 1969. <i>Tabell 102</i> Genomsnittligt återstående konsumtionsutrymme per familj efter avräkning av den ovan beskrivna miniminivån och andel med konsumtionsnivå mindre än eller lika med 0 för olika familjetyper indelade efter förvärvsintensitet. Familjerna är indelade efter faktiskt samboende. 1969 . . . <i>Tabell 103</i> Tvåförälderfamiljer (efter faktiskt samboende) under den beskrivna miniminivån indelade efter förvärvsintensitet . . . . . <i>Tabell 104</i> Enförälderfamiljer (efter faktiskt samboende) under den beskrivna miniminivån indelade efter förvärvsintensitet . . . . . <i>Tabell 105</i> Andel lägenheter som uppfyller vissa utrustningskrav (vatten och avlopp, dusch- eller badrum) eller utrymmeskrav (norm 1 = högst två boende per rum köket oräknat) efter familjetyper enligt bostads- och hyresundersökningen 1969 . . . . . <i>Tabell 106</i> Andel familjer med olika typer av bostadstillägg i maj 1969 och i december 1970 enligt bostadsstyrelsens undersökningar . . . . . <i>Tabell 107</i> Antal ensamstående resp. samboende med bostadstillägg i maj 1969 enligt bostadsstyrelsens undersökning . . . . . <i>Tabell 108</i> Familjer med bostadstillägg efter familjetyper och barnantal i maj 1969 enligt bostadsstyrelsens undersökning . . . . . <i>Tabell 109</i> Familjer med statligt bostadstillägg fördelade efter familjetyper och det statliga bostadstilläggets	belopp i maj 1969 enligt bostadsstyrelsens undersökning . . . . . <i>Tabell 110</i> Andel hushåll med bostadstillägg år 1969 . . . . . <i>Tabell 111</i> Giftna (inkl. samboende) föräldrar efter sjukpenningklassplacering 1970. Procent . . . . . <i>Tabell 112</i> Kvinnor fördelade efter sysselsättning under större delen av graviditeten och civilstånd enligt familjeundersökningen. Procent . . . . . <i>Tabell 113</i> Andel i arbetskraften resp. faktiskt förvärvsarbetande bland kvinnor med barn i åldern 6–12 månader. Arbetskraftsundersökningen i april 1971 . . . . . <i>Tabell 114</i> Kontantstöd, kr./mån. . . . . <i>Tabell 115</i> Disponibel inkomst per familj, kr./mån. . . . . <i>Tabell 116</i> Disponibel inkomst per familjemedlem kr./mån. . . . . <i>Tabell 117</i> Disponibel inkomst per familj kr./mån. efter kommunalt bostadstillägg och med avdrag för hyra . . . . . <i>Tabell 118</i> Disponibel inkomst per familjemedlem kr./mån. efter kommunalt bostadstillägg och med avdrag för hyra . . . . . <i>Tabell 119</i> Inkomster, skatt och bidrag för olika grupper av barnfamiljer år 1972 . . . . . <i>Tabell 120</i> Det statliga bostadstilläggets uppbyggnad enligt 1968 års riksdagsbeslut, kr./år . . . . . <i>Tabell 121</i> Antalet personer i arbetskraften enligt långtidsutredningens kalkyler . . . . . <i>Tabell 122</i> Arbetskrafts- och produktivitetsförändringar beräknade av 1970 års långtidsutredning. Procent per år . . . . . <i>Tabell 123</i> Resursfördelning och tillväxt 1970–1980 enligt långtidsutredningen m. m. . . . . <i>Tabell 124</i> Fördelning av konsumtionsutrymmet mellan pensionärer och övrig befolkning. Procent per år . . . . <i>Tabell 125</i> Konsumtionsutvecklingen för barnfamiljer resp. icke-barnfa-	153 158 158 159 160 161 162 162 163 163 166 172 184 186 188 191

miljer. Procent per år	192	folkpensionsnivå för de vuxna och återstående "barnstandard" i genomsnittliga inkomstlägen år 1971 för olika familjetyper med ett barn	240
<i>Tabell 126</i> Konsumtionsfördelningen för barnfamiljer resp. icke-barnfamiljer. Procent per år	193	<i>Tabell 138</i> De sammanlagda marginaleffekterna av ökad skatt och minskat bostadstillägg för gifta med en inkomstagare	270
<i>Tabell 127</i> Förändring av konsumtionsutrymmet till följd av en inkomstöverföring till barnfamiljerna på 100 milj. kr. finansierad genom indirekt beskattning	193	<i>Tabell 139</i> De sammanlagda marginaleffekterna av ökad skatt, minskat bostadstillägg och ökade tillsynsavgifter för makar med lika inkomster, ett barn och barnet på daghem och med en hyra som ligger vid eller över den övre gränsen för hyresanknutet bostadstillägg	271
<i>Tabell 128</i> Konsumtionsfördelning för barnfamiljer resp. icke-barnfamiljer. Procent per år	194	<i>Tabell 140</i> De sammanlagda marginaleffekterna av ökad skatt, minskat bostadstillägg och ökade tillsynsavgifter för makar med lika inkomster, med två barn, bägge barnen på daghem och med en hyra som ligger vid eller över den övre gränsen för hyresanknutet bostadstillägg	271
<i>Tabell 129</i> Konsumtionsutvecklingen för barnfamiljer resp. icke-barnfamiljer. Procent per år	196	<i>Tabell 141 A</i> De individuella effekterna av beskattade barnbidrag på 3 000 kr./år och barn i jämförelse med nuvarande barnbidrag och statliga bostadstillägg för makar vid olika barnantal och inkomster. Med nuvarande regler avses de som enligt förslag skall tillämpas för år 1973	272
<i>Tabell 130</i> Antagen konsumtionsutveckling för befolkningen under 67 år samt utvecklingen dels efter en inkomstöverföring till barnfamiljerna med 500 milj. kr. per 5-årsperiod, dels efter en ökad satsning på daghemmen för 500 milj. kr. per 5-årsperiod	196	<i>Tabell 141 B</i> De individuella effekterna av beskattade barnbidrag på 3 000 kr./år och barn i jämförelse med nuvarande barnbidrag och statliga bostadstillägg för ensamstående vid olika barnantal och inkomster. Med nuvarande regler avses de som enligt förslag skall tillämpas för år 1973	272
<i>Tabell 131</i> Effekterna av dels en inkomstöverföring till barnfamiljerna på 500 milj. kr. per 5-årsperiod, dels en ökad satsning på daghemmen för 500 milj. kr. per 5-årsperiod. Förändringar i förhållande till antagen konsumtionsutveckling	197	<i>Tabell 142</i> De olika typer av inkomst och avdrag som används inom beskattningen	280
<i>Tabell 132</i> Skatteinkomsternas fördelning på olika inkomstagarkategorier år 1973 samt skattebördans omfördelning genom 1970 års skattereform	208	<i>Tabell 143</i> Fördelningen av avdraget för underskott i förvärvskälla. Uppskattade uppgifter för inkomståret 1971 vid den statliga taxeringen	280
<i>Tabell 133</i> Inkomster, skatt och bidrag för olika grupper av familjer med barn under 16 år år 1972	213	<i>Tabell 144</i> Fördelningen av andra allmänna avdrag än underskottsavdrag.	
<i>Tabell 134</i> Avgifter för barntillsyn enligt kommunförbundets rekommendation i de inkomstlägen som var vanliga år 1970	226		
<i>Tabell 135</i> Disponibel inkomst för familjerna A-C med en och två förvärvsarbetsande samt utan barn och med två barn	230		
<i>Tabell 136</i> Inverkan av förvärvsavdrag, familjestöd och daghemsavgifter för familjerna A-C med två barn	230		
<i>Tabell 137</i> Disponibel inkomst,			

Uppskattade uppgifter för inkomståret 1971 vid den statliga taxeringen	281	grupper av familjer med barn på daghem	304
<i>Tabell 145</i> Kostnadsjämförelse mellan identiska radhus disponerade med äganderätt, bostadsrätt resp. hyresrätt, kr./år	282	<i>Tabell 154</i> Procentuell fördelning av de lånesökande efter antal barn (inkl. väntade; men exkl. barn som ej vårdas av sök.) och efter avslagsskäl resp. bifall	327
<i>Tabell 146</i> Bidragsreduktionens storlek i olika inkomstlägen dels enligt de i prop. 1972:34 föreslagna avdragsfaktorerna, dels enligt alt. I—III	287	<i>Tabell 155</i> Uppburen socialhjälp efter hjälpbelopp och tid som förflutit sedan socialhjälp utgick. Procent . .	328
<i>Tabell 147</i> Högsta årsinkomst vid vilken bostadstillägg kan utgå vid olika avdragsfaktorer. Gift med hemmama-ke	287	<i>Tabell 156</i> Procentuell fördelning av de lånesökande efter slag av skulder och deras storlek	329
<i>Tabell 148</i> Totala marginaleffekter av ökad skatt och minskat bostadstillägg för gift med hemmamake vid olika alternativa utformningar av avdragsfaktorerna vid inkomstprövningen av bostadstillägg	288	<i>Tabell 157</i> Sammanfattning av kostnaderna för de i betänkandet angivna förbättringarna av familjestödet .	345
<i>Tabell 149</i> Sammanlagt statligt och kommunalt bostadstillägg efter antal barn, inkomst och hyra sedan det statliga bostadstillägget höjts till 100 kr./mån. och barn	291	<i>Tabell 158</i> Finansieringen av de i betänkandet angivna förbättringarna exkl. förändringar av administrationen	347
<i>Tabell 150</i> Svenska kommunförbundets rekommendation rörande avgiftstaxa inom barntillsynsverksamheten (daghem, familjedaghem och tillsyn av sjukt barn)	301	<i>Tabell 159</i> Årliga driftkostnader i milj. kr.	352
<i>Tabell 151</i> De totala marginaleffekterna av ökad skatt, minskat bostadstillägg och ökade tillsynsavgifter för en familj med ett barn, barnet på daghem och med en hyra som ligger vid eller över den övre gränsen för hyresanknutet bostadstillägg. Makar med lika inkomster	302		
<i>Tabell 152</i> De totala marginaleffekterna av ökad skatt, minskat bostadstillägg och ökade tillsynsavgifter för en familj med två barn, bägge barnen på daghem och med en hyra som ligger vid eller över den övre gränsen för hyresanknutet bostadstillägg. Makar med lika inkomster	302		
<i>Tabell 153</i> Tillsynsavgifter enligt kommunförbundets rekommendation vid genomsnittliga inkomster för olika			

Lag om familjestöd, m. m.

Förslag till Lag om familjestöd

Härigenom förordnas som följer.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Familjestöd enligt denna lag består av allmänt barnbidrag, inkomstprövat barntillägg, bidragsförskott, föräldrapenning, vårdbidrag för svårt handikappat barn och sjukpenning vid vård av sjukt barn.

2 § Familjestödet handhas av riks försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna.

3 § Familjestöd utgår för barn som är bosatt här i riket.

4 § Berättigad till familjestöd är, om annat ej sägs i denna lag, förälder som är inskriven hos försäkringskassa.

Villkor i denna lag om inskrivning hos försäkringskassa eller om placering i viss sjukpenningklass anses uppfyllt om det berott på ålderskravet i 1 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring att villkoret ej kunnat uppfyllas.

2 kap. Allmänt barnbidrag

1 § Allmänt barnbidrag utgår med 1 200 kronor om året för varje barn som bidrag till täckande av barnkostnaderna.

2 § Barnbidrag utgår från och med månaden efter den då barnet fötts eller rätt till bidrag eljest uppkommit till och med den månad då barnet fyller 16 år eller rätten till bidrag eljest upphör.

3 § Står barn ej under föräldrarnas gemensamma vårdnad, utgår barnbidrag till den förälder eller den särskilt förordnade förmyndare som har vårdnaden om barnet.

4 § Barnbidrag utbetalas till modern, om inte föräldrarna anmäler att bidraget skall utbetalas till fadern. I fall som sägs i 3 § utbetalas bidraget till den som är berättigad till det.

Barnbidrag utbetalas månadsvis i efterskott.

3 kap. Inkomstprövat barntillägg¹

1 § Inkomstprövat barntillägg utgår med 1 200 kronor om året för varje barn som bidrag till täckande av barnkostnaderna.

Barntillägg är beroende av inkomstprövning enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

2 § Barntillägg utgår från och med månaden efter den då rätt till tillägg uppkommit till och med den månad då barnet fyller 18 år eller rätten till tillägg eljest upphör.

3 § Står barn ej under föräldrarnas gemensamma vårdnad, utgår barntillägg till den förälder eller den särskilt förordnade förmyndare som har vårdnaden om barnet.

4 § Barntillägg utbetalas till den förälder eller den särskilt förordnade förmyndare som mottager barnbidrag. Mottages i fall som sägs i 8 kap. 9 § barnbidrag av båda föräldrarna, utbetalas barntillägg till den av föräldrarna som anges av dem.

Konungen meddelar ytterligare bestämmelser om utbetalningen av barntillägg.

4 kap. Bidragsförskott

1 § Om en av föräldrarna ensam har vårdnaden om barn eller om vårdnaden är anförtrodd särskilt förordnad förmyndare, utgår bidragsförskott som garantistöd för den underhållsskyldighet som åvilar förälder som ej har vårdnaden om barnet.

Förälder som ej har vårdnaden om barnet benämnes i detta kapitel underhållsskyldig.

2 § Bidragsförskott utgår om den underhållsskyldige ej regelbundet på förfallodagen betalar underhållsbidrag med belopp som avses i 4 § första eller andra stycket.

3 § Bidragsförskott utgår ej om barnet bor tillsammans med den underhållsskyldige.

Bidragsförskott utgår ej heller om den underhållsskyldige på annat sätt än genom att utge periodiskt utgående underhållsbidrag sört eller sörjer för att barnet erhåller ett motsvarande underhåll.

4 § Bidragsförskott utgår för år räknat med 40 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Skall bidragsförskott utgå på grund av båda föräldrarnas underhållsskyldighet, utgår dock bidragsförskott med 30 procent av basbeloppet i förhållande till varje underhållsskyldig. Är barnet berättigat till barnpension enligt 8 kap. 5 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, utgår bidragsförskott med 30 procent av basbeloppet.

Betalar den underhållsskyldige regelbundet på förfallodagen ett fastställt underhållsbidrag som understiger förskottsbelopp enligt första eller andra stycket, utgår bidragsförskott med skillnaden mellan detta belopp och underhållsbidragets belopp.

5 § Bidragsförskott utgår från och med den månad då rätt till förskott uppkommit till och med den månad då barnet fyller 18 år eller rätten till förskott eljest upphör.

6 § Bidragsförskott utbetalas till vårdnadshavaren.

Bidragsförskott utbetalas månadsvis i förskott.

¹ Motsvarar nuvarande statligt bostadstillägg.

Vid beräkning av bidragsförskottets storlek per månad avrundas månadsbelopp som slutar på öretal till närmast högre hela kronor. Förskott som understiger 10 kronor i månaden bortfaller.

7 § Har bidragsförskott utgått, inträder försäkringskassan i barnets rätt till fastställt underhållsbidrag gentemot den underhållsskyldige till så stor del som svarar mot utgivet bidragsförskott.

8 § Den underhållsskyldige skall så länge bidragsförskott utgår erlægga fastställt underhållsbidrag till försäkringskassan. Gentemot kassan får ej återopas betalning av underhållsbidrag på annat sätt än till kassan.

9 § Fullgör den underhållsskyldige ej efter förmåga sin betalningsskyldighet mot försäkringskassan, skall kassan vidtaga lämpliga åtgärder för fordringens indrivande.

I samband med att bidragsförskott återkräves bör den som äger föra talan för barnet beredas tillfälle att utkräva den del av oguldna underhållsbidrag som kan överstiga förskottet.

10 § Försäkringskassan får besluta att dess återkrav gentemot den underhållsskyldige skall efterges, om underhållsskyldigheten blivit eftersatt på grund av att den underhållsskyldige varit sjuk eller omhändertagen för vård eller haft stor försörjningsbörda eller om eftergift av annan anledning är skälig.

11 § Är barn som är bosatt här i riket icke berättigat till barnpension enligt 8 kap. 5 § lagen (1962:381) om allmän försäkring på den grund att barnet ej är svensk medborgare, utgår i stället bidragsförskott med samma belopp som barnpensionen, om kraven för rätt till sådan pension i övrigt är uppfyllda.

12 § Ansökan om bidragsförskott göres av vårdnadshavaren, särskilt förordnad förmyndare eller barnavårdsman för barnet. De uppgifter som lämnas i ansökan skall avges på heder och samvete.

5 kap. Föräldrapenning

1 § Föräldrapenning utgår med anledning av barns födelse med 20 kronor om dagen (garantinivå) eller med det högre belopp vartill förälders sjukpenning uppgår enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

2 § Till moder utgår föräldrapenning tidigast från och med den sextionde dagen före den då barnets födelse beräknas ske.

Från och med den trettionde dagen efter den då barnet fötts utgår föräldrapenning endast om modern har barnet i sin vård.

3 § Till fader utgår föräldrapenning under högst 10 dagar i anslutning till barnets födelse, om modern samtycker därtill.

Därefter utgår föräldrapenning till fader som har barnet i sin vård.

4 § Föräldrapenning utgår under högst 240 dagar sammanlagt för fader och moder. Den får dock ej utgå för längre tid än till den tvåhundrafyrtionde dagen efter den då barnet fötts.

5 § Till foster- och adoptivföräldrar utgår föräldrapenning från och med dagen för barnets ankomst till familjen till den tvåhundrafyrtionde dagen efter den då barnet fötts.

Föräldrapenning utgår till den av foster- eller adoptivföräldrarna som har barnet i sin vård. I anslutning till barnets ankomst till familjen utgår dock föräldrapenning även till den andre föräldern under högst 10 dagar.

Föräldrapenning enligt denna paragraf utgår under sammanlagt högst 240 dagar.

6 § Föräldrapenning utgår, om annat ej följer av vad som sägs i 8 § andra stycket, även till förälder som på grund av egen sjukdom eller sjukdom hos barnet är förhindrad att ha barnet i sin vård.

7 § För adoptivbarn som är äldre än 240 dagar men som ej fyllt 10 år utgår föräldrapenning till vardera adoptivföräldern under högst 10 dagar i anslutning till barnets ankomst till familjen.

Med adoptivbarn enligt denna paragraf jämställs fosterbarn som fosterföräldrarna tagit emot i avsikt att adoptera.

8 § Hel föräldrapenning utgår för dag då förälder ej förvärvsarbetar. För dag då förälder förvärvsarbetar högst 4 timmar utgår halv föräldrapenning, om föräldrarnas arbetsinkomst uppgår till högst hälften av hans normala.

Föräldrapenning får ej utgå till båda föräldrarna samtidigt utom i de fall då föräldrapenning utgår under högst 10 dagar i anslutning till barnets födelse eller ankomst till familjen.

9 § Om ersättningsperiod varar högst 7 dagar, utgår föräldrapenning för annars arbetsfri dag endast i den mån antalet sådana dagar överstiger 2.

Med arbetsfri dag avses ej semesterdag och dag då förälder uppbär dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa.

10 § Föräldrapenning utgår endast om någon av föräldrarna varit inskriven hos försäkringskassa under minst 180 dagar i följd närmast före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för denna.

11 § Föräldrapenning som överstiger garantinivån utgår endast till förälder som under minst 180 dagar i följd närmast före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för denna varit placerad i lägst sjukpenningklass nr 11.

12 § Föräldrapenning som överstiger garantinivån utgår under förutsättning att jämväl den andre föräldern är placerad i lägst sjukpenningklass nr 11.

Vad som sagts i första stycket gäller ej, om föräldrarna ej sammanlever eller om den andre föräldern åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension, bedriver studier för vilka statligt studiestöd kan utgå, uppbär dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa, utbildningsbidrag, statligt omställningsbidrag eller kommunalt kontantstöd eller om föräldern på grund av sjukdom eller av annan anledning är oförmögen att vårda barnet.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller ej föräldrapenning som utgår till moder till och med den tjugonionde dagen efter den då barnet fötts eller som utgår under högst 10 dagar i anslutning till barnets födelse eller ankomst till familjen.

13 § Föräldrapenning utgår ej för dag då förälder åtnjuter sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring.

Vad som sägs i 4 kap. 5 § tredje stycket lagen om allmän försäkring i fråga om ersättning enligt 2 och 3 kap. nämnda lag äger motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning.

14 § Bestämmelserna i 3 kap. 15 § lagen (1962:381) om allmän försäkring äger motsvarande tillämpning i fråga om föräldrapenning.

15 § Om arbetsgivarinträde m. m. ges bestämmelser i 3 kap. 16 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

6 kap. Vårdbidrag för svårt handikappat barn

1 § Vårdbidrag utgår för barn som på grund av sjukdom, hämmad förståndsutveckling eller annat handikapp för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård.

2 § Vårdbidrag utgår till den av föräldrarna som saknar arbetsinkomst. Har båda föräldrarna arbetsinkomst, utgår bidraget till den av föräldrarna som har den lägsta arbetsinkomsten. Saknar båda föräldrarna arbetsinkomst, utgår bidraget till den av föräldrarna som anges av dem.

Med arbetsinkomst avses i denna paragraf A-inkomst enligt 9 § 3 mom. förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt.

3 § Vårdbidrag utgår för år räknat med 120 procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

4 § Vårdbidrag utgår från och med den månad då rätt till bidrag uppkommit till och med månaden före den då barnet fyller 16 år eller till och med den månad då rätten till bidrag eljest upphör.

5 § Vårdbidrag beviljas tills vidare. Behovet av bidrag skall dock omprövas en gång om året.

Bedöms vårdbehovet vara mera varaktigt, får omprövningen ske med längre mellanrum, dock ej längre än tre år.

6 § Står barn ej under föräldrarnas gemensamma vårdnad, utgår vårdbidrag till den förälder eller den särskilt förordnade förmyndare som har vårdnaden om barnet.

7 § Vårdbidrag utbetalas till den av föräldrarna som avses i 2 §. I fall som sägs i 6 § utbetalas bidraget till den som är berättigad till det.

8 § Vårdbidrag utbetalas månadsvis i efterskott.

Vid beräkning av vårdbidragets storlek per månad avrundas månadsbelopp som slutar på öretal till närmast högre hela kronotal.

9 § Bestämmelserna i 16 kap. 1 § femte stycket, 2 § och 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring äger motsvarande tillämpning i fråga om vårdbidrag.

7 kap. Sjukpenning vid vård av sjukt barn

1 § Sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring utgår för vård av sjukt barn eller fosterbarn som ej fyllt 10 år, om det är nödvändigt att föräldern avhåller sig från förvärvsarbete för att vårda barnet.

2 § Sjukpenning utgår för varje familj under sammanlagt högst tio dagar om året.
Sjukpenning utgår från och med den dag då sjukdomsfallet inträffade.

3 § I övrigt äger bestämmelserna för sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring motsvarande tillämpning i fråga om sjukpenning vid vård av sjukt barn.

8 kap. Allmänna bestämmelser

1 § I denna lag avses med år kalenderår och med månad kalendermånad, om annat ej framgår.

2 § Familjestöd får ej utgå för längre tid tillbaka än ett år före den månad då ansökan om familjestöd gjordes eller familjestöd utan föregående ansökan utbetalades första gången.

Har familjestöd icke lyfts före utgången av året efter det då beloppet förfallit till betalning, har rätten till stödet gått förlorad.

3 § Den som uppbär familjestöd är skyldig att i den utsträckning riks försäkringsverket föreskriver upplysa försäkringskassan när det inträffat omständighet som har betydelse för rätten till stöd.

4 § Har någon uppburit familjestöd obehörigen eller med för högt belopp och har han insett eller bort inse detta, skall han återbetala vad han erhållit för mycket.

Är någon återbetalningsskyldig, får vid senare utbetalning av familjestöd skäligt belopp innehållas i avräkning på vad som utgått för mycket.

Försäkringskassan får helt eller delvis efterge återbetalningsskyldighet, om det föreligger särskilda skäl.

5 § Fordran på familjestöd får ej överlätas eller utmätas.

6 § Försäkringskassan får på framställning av barnavårdsnämnden bestämma att familjestöd skall utgå till fosterföräldrar eller annan som eljest fostrar barnet.

I fråga om bidragsförskott för barn som är omhändertaget för samhällsvård gäller dock att förskottet skall utgå till den kommun som bekostar vården i stället för till fosterföräldrarna.

7 § Försäkringskassan får, om synnerliga skäl föreligger, på framställning av socialnämnd, barnavårdsnämnd eller nykterhetsnämnd besluta att familjestöd i stället för att utbetalas till den som har rätt till stödet skall utbetalas till annan person eller till kommunal myndighet att användas till familjens eller barnets nytta.

8 § Konungen får förordna i vilken utsträckning familjestöd skall utgå för barn som stadigvarande vårdas på institution som tillhör staten eller kommun eller landstingskommun eller på enskild institution till vars drift statsbidrag utgår eller genom institutionens försorg utom denna.

9 § I fråga om barn tillägg, vårdbidrag och sjukpenning vid vård av sjukt barn jämföras med förälder den som är gift med någon som tidigare har barn. Vad som nu sagts gäller också den som utan att vara gift lever tillsammans med någon som tidigare har barn under förutsättning att de tidigare varit gifta med varandra eller gemensamt har eller har haft barn.

10 § Har socialhjälp lämnats i avvaktan på beslut om bidragsförskott eller vårdbidrag, får socialnämnden uppbära så mycket av det belopp som först förfaller till betalning som svarar mot utgifven socialhjälp, om barnet under den tid på vilken förskottet eller bidraget belöper i väsentlig mån erhållit sin försörjning genom socialhjälp.

9 kap. Familjestödets finansiering

1 § Kostnaderna för barnbidrag, barn tillägg och vårdbidrag bestrides av statsmedel.

2 § Kostnaderna för bidragsförskott bestrides av statsmedel, i den mån ersättning ej uttages av underhållsskyldig.

3 § Kostnaderna för föräldrapenning och sjukpenning vid vård av sjukt barn bestrides på samma sätt som kostnaderna för sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Den del av föräldrapenningen som ej svarar mot tilläggssjukpenning anses därvid som grundsjukpenning.

10 kap. Administration m. m.

1 § Ärende enligt denna lag prövas av den försäkringskassa hos vilken den familjestödsberättigade är inskriven eller skulle ha varit inskriven, om han uppfyllt åldersvillkoret för inskrivning.

2 § I försäkringskassan prövas frågor om vårdbidrag av pensionsdelegation.

3 § Talan mot beslut av försäkringskassa i ärende enligt denna lag föres genom besvär hos riksförsäkringsverket.

Beslut som fattats i pensionsdelegation skall alltid prövas av riksförsäkringsverket, om delegationens ordförande eller föredraganden anmält mening som avvikit från beslutet.

Riksförsäkringsverket har även eljest rätt att taga upp ärende enligt första stycket till prövning utan att talan föres mot beslutet.

4 § Uppstår tvist mellan försäkringskassor om tolkning eller tillämpning av denna lag, skall tvisten avgöras av riksförsäkringsverket, om någon av kassorna begär det.

5 § Mot riksförsäkringsverkets beslut i ärende enligt denna lag föres talan genom besvär hos försäkringsdomstolen.

Beslut som sägs i första stycket får av riksförsäkringsverket underställas försäkringsdomstolens prövning, om det för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt att saken prövas av domstolen eller eljest särskilda skäl föreligger till sådan prövning.

6 § Besvärshandling tillställs den myndighet som meddelat beslutet.

Har besvärshandlingen före besvärstidens utgång kommit in till den myndighet som har att pröva besvären, skall besvären ändå upptagas till prövning.

Försäkringskassas och riksförsäkringsverkets beslut länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat föreskrivits i beslutet eller bestämmes av myndighet som har att pröva beslutet.

7 § Riksförsäkringsverket har tillsyn över försäkringskassornas verksamhet enligt denna lag. Kassorna skall följa de anvisningar verket meddelar.

8 § Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av riksförsäkringsverket.

Förslag till

Kungörelse om statskommunala bostadstillägg till barnfamiljer

Härigenom förordnas som följer.

1 § Kommun erhåller statsbidrag för sina kostnader för bostadstillägg till barnfamiljer, om bostadstilläggen utgår enligt 2—4 §§ denna kungörelse.

2 § Bostadstillägg skall utgå för barnfamilj som har egen bostad och vars bostadskostnad uppgår till minst 425 kronor i månaden.

Bostadstillägg skall vara beroende av inkomstprövning enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

3 § För bostadstillägg skall bestämmelserna i 1 kap. 2—4 §§, 3 kap. 2—4 §§, 8 kap. 1—9 §§ samt 10 kap. 1 §, 3 § första och tredje styckena samt 4—7 §§ lagen (1973:00) om familjestöd äga motsvarande tillämpning.

Bostadstillägg skall dock, utan hinder av åldersregeln i 3 kap. 2 § nämnda lag, utgå med hänsyn till barn som fyllt 18 år, om barnet uppbär förlängt barnbidrag enligt förordningen (1964:400) om förlängt barnbidrag eller studiebidrag enligt studiehjulsreglementet (1964:402) och bostadstillägg utgick när barnet fyllde 18 år.

4 § Är bostadskostnad oskäligt hög med hänsyn till familjens behov och bostadskostnadsläget på orten, skall hänsyn härtill tagas vid beräkning av den bostadskostnad som skall läggas till grund för bestämmande av bostadstillägg.

Vid beräkning av bostadskostnaden skall hänsyn också tagas till om bostaden disponeras av annan än föräldrarna och barn för vilket bostadstillägg kan utgå.

Försäkringskassan skall låta besiktiga bostaden, om det är nödvändigt.

5 § Statsbidrag utgår med 60 procent av kostnaderna för bostadstillägg.

Statsbidraget utgår dock högst med ett belopp som motsvarar 12 kronor i månaden för varje helt 25-tal kronor varmed familjens bostadskostnad överstiger 400 kronor i månaden.

Vid beräkningen av statsbidraget beaktas icke sådan del av bostadskostnad som överstiger, i fråga om familj med ett eller två barn 650 kronor i månaden, i fråga om familj med tre eller fyra barn 800 kronor i månaden och i fråga om familj med fem eller flera barn 925 kronor i månaden.

Statsbidrag och förskott på statsbidrag utbetalas enligt föreskrifter som meddelas av Konungen.

6 § Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna kungörelse meddelas av riksförsäkringsverket.

Förslag till

Kungörelse om inkomstprövning i fråga om barntillägg enligt lagen (1973:00) om familjestöd, m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 § Barntillägg enligt lagen (1973:00) om familjestöd och bostadstillägg enligt kungörelsen (1973:00) om statskommunala bostadstillägg till barnfamiljer är beroende av inkomst och förmögenhet enligt bestämmelserna nedan i 2–13 §§.

Barntillägget och bostadstillägget lägges vid prövningen samman och barntillägget reduceras i första hand.

2 § Vid prövningen tages hänsyn till föräldrarnas sammanlagda inkomst, om de ej lever åtskilda.

3 § Barntillägg och bostadstillägg reduceras med 15 procent av den inkomst som överstiger 25 000 kronor.

4 § Till grund för inkomstberäkningen lägges det sammanlagda beloppet av föräldrarnas sammanräknade inkomst vid taxering till statlig inkomstskatt enligt allmän självdeklaration som avges det år barntillägg och bostadstillägg sökes.

Som inkomst enligt första stycket anses också inkomst för vilken skattskyldighet här i riket icke föreligger, under förutsättning att inkomsten överstiger 1 000 kronor.

5 § Har båda föräldrarna haft arbetsinkomst, minskas vid sammanläggning enligt 4 § den lägsta arbetsinkomsten med 2 000 kronor. Samma avdrag göres för förälder som lever åtskild från den andre föräldern.

Med arbetsinkomst avses i denna paragraf A-inkomst enligt 9 § 3 mom. förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt.

6 § Har föräldrar och barn för vilket barntillägg och bostadstillägg kan utgå skattepliktig förmögenhet enligt förordningen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt som sammanlagt överstiger 50 000 kronor, lägges 20 procent av det överskjutande beloppet till den sammanlagda inkomsten enligt 4 §.

7 § Avviker förälders sammanräknade inkomst enligt taxeringen med mer än 1 000 kronor från den inkomst som angetts i självdeklaration, bestämmes barntillägg och bostadstillägg med hänsyn till inkomsten enligt taxeringen.

Avviker den skattepliktiga förmögenheten enligt taxeringen från den förmögenhet som

angetts i självdeklaration med mer än 5 000 kronor för föräldrar och barn sammanlagt, bestämmes barnstillägg och bostadstillägg med hänsyn till förmögenheten enligt taxeringen.

Har tillägg bestämts enligt första eller andra stycket, ökas eller minskas tillägg som därefter utgår med vad som tidigare utgått för litet eller för mycket.

8 § Är det sannolikt att förälders inkomst under bidragsåret kommer att väsentligt avvika från inkomst som angetts i självdeklaration eller fastställts vid taxering, bestämmes barnstillägg och bostadstillägg med hänsyn till den beräknade sammanräknade inkomsten under bidragsåret.

9 § Är förälders betalningsförmåga väsentligt nedsatt under bidragsåret på grund av omständighet som sägs i 50 § 2 mom. kommunalskattelagen (1928:370), minskas vid bestämmande av barnstillägg och bostadstillägg den sammanlagda inkomsten med ett belopp som avpassas efter omständigheterna.

10 § Barnstillägg och bostadstillägg för tid före ansökan bestämmes med hänsyn till föräldrarnas inkomst under året före det bidragsår tillägget gäller. Bestämmelserna i 8 och 9 §§ tillämpas för det bidragsår tillägget gäller.

11 § Barnstillägg och bostadstillägg beviljas för högst ett år i sänder och varje gång längst till och med påföljande 31 mars.

12 § Ökar eller minskar antalet barn i familjen för vilka barnstillägg och bostadstillägg kan utgå eller flyttar familjen till en annan bostad, skall tillägg utgå med det nya beloppet eller upphöra att utgå från och med månaden efter den då förändringen skedde.

Flyttar familjen till en annan bostad den första dagen i en månad och uppkommer först därigenom rätt till bostadstillägg eller skall bostadstillägget av den anledningen utgå med ändrat belopp, skall bostadstillägget dock börja att utgå eller utgå med nytt belopp från och med den månaden.

13 § Till ledning för prövningen av rätten till barnstillägg och bostadstillägg skall föräldrarna i samband med ansökan om tillägg lämna uppgifter ur sina självdeklarationer och ange om en väsentlig ändring av inkomstförhållandena väntas under det år ansökan gäller. Uppgifterna skall avges på heder och samvete.

14 § Barnstillägg och bostadstillägg utbetalas månadsvis i efterskott.

Vid beräkning av de sammanlagda tilläggens storlek per månad avrundas månadsbelopp som slutar på öretal till närmast högre hela kronor. Tillägg som understiger 10 kronor i månaden bortfaller.

Dröjer hyresgäst med betalning av hyra på sätt som sägs i 12 kap. 42 § 1. jordabalken vid två efter varandra följande förfallodagar, skall försäkringskassan under 12 månader framåt utbetala bostadstillägget till hyresvärden, om denne begär det och särskilda skäl icke är däremot.

15 § Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna kungörelse meddelas av riksförsäkringsverket.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1945:844) om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m.

Härigenom förordnas, att 2 och 3 §§ lagen (1945:844) om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

2 §

Kvinnlig arbetstagar, som sedan minst ett år haft stadigvarande anställning hos arbetsgivaren, må icke skiljas från anställningen på den grund att hon blivit havande eller fött barn.

Ej heller må arbetsgivaren, där han har vetskap om havandeskapet eller barnsbörden, skilja arbetstagar från anställningen på den grund att hon i samband med havandeskapet eller barnsbörden avhåller sig från arbetet under skälig tid, högst sex månader. Vad sålunda stadgas skall dock ej gälla, därest arbetstagar underlåter att, på förfrågan av arbetsgivaren, utan dröjsmål underätta denne om att hon önskar återinträda i arbetet efter bortovaron. Arbetsgivaren är ej pliktig att låta återinträdet ske tidigare än tre veckor från det han mottagit meddelande om den dag, då återinträdet kan äga rum, eller från det arbetstagar utan föregående meddelande inställt sig hos honom.

Föreslagen lydelse

Ej heller må arbetsgivaren, där han har vetskap om havandeskapet eller barnsbörden, skilja arbetstagar från anställningen på den grund att hon i samband med havandeskapet eller barnsbörden avhåller sig från arbetet under skälig tid, högst åtta månader. Vad sålunda stadgas skall dock ej gälla, därest arbetstagar underlåter att, på förfrågan av arbetsgivaren, utan dröjsmål underätta denne om att hon önskar återinträda i arbetet efter bortovaron. Arbetsgivaren är ej pliktig att låta återinträdet ske tidigare än tre veckor eller den kortare tid ledigheten omfattar från det han mottagit meddelande om den dag, då återinträdet kan äga rum, eller från det arbetstagar utan föregående meddelande inställt sig hos honom. Förbudet mot avskedande gäller ej, därest arbetstagar avhåller sig från arbetet i mer än två perioder.

Vad som sägs i andra stycket skall i tillämpliga delar gälla även manlig arbetstagar, som sedan minst ett år haft stadigvarande anställning hos arbetsgivaren.

Avhåller sig arbetstagar från arbetet i samband med att han mottager barn såsom

fosterbarn eller adoptivbarn, skola bestämmelserna i andra och tredje styckena äga motsvarande tillämpning, dock längst till den tvåhundrafyrtionde dagen efter barnets födelse.

Överlåtelse av företag eller fartyg må icke inverka på den rätt som enligt denna paragraf tillkommer arbetstagare.

3 §

Arbetstagare, som ej må skiljas från sin anställning av anledning varom i denna lag förmäles, är ej heller pliktig att av sådan anledning vidkännas minskning i de med anställningen förenade förmånerna i vidare mån än som följer av sådan bortovaro från arbetet varom förmäles i 2 § *andra stycket*.

Arbetstagare, som ej må skiljas från sin anställning av anledning varom i denna lag förmäles, är ej heller pliktig att av sådan anledning vidkännas minskning i de med anställningen förenade förmånerna i vidare mån än som följer av sådan bortovaro från arbetet varom förmäles i 2 § *andra--fjärde styckena*.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring
dels att 3 kap. 12—14 §§ skall upphöra att gälla,
dels att 3 kap. 1, 2, 16 och 18 §§, 8 kap. 5 och 6 §§, 9 kap. 3 §, 11 kap. 3 §, 15 kap. 2 §, 18 kap. 5 §, 19 kap. 1, 2, 4, 6 och 7 §§, 21 kap. 1 § och rubriken till 3 kap. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

Om sjukpenning och moderskapspenning

Om sjukpenning

1 §

Försäkrad äger enligt vad nedan sägs rätt till sjukpenning på grundval av placering i sjukpenningklass.

*Om rätt till föräldrapenning samt om rätt
till sjukpenning vid vård av sjukt barn stad-
gas i lagen (1973:00) om familjestöd.*

2 §

Hos allmän försäkringskassa inskriven försäkrad, vars inkomst av förvärvsarbete för år räknat uppgår till minst ettusenåttahundra kronor, skall med hänsyn till sagda inkomst vara placerad i sjukpenningklass. Har den försäkrade inkomst såväl av anställning som av annat förvärvsarbete, skall placeringen anses grundad på inkomsten av anställning såvitt avser den sjukpenningklass, i vilken den försäkrade skulle hava placerats med hänsyn enbart till sagda inkomst, samt i övrigt på inkomsten av annat förvärvsarbete. För tid då undantagande från försäkringen för tilläggspension enligt 11 kap. 7 § äger giltighet för den försäkrade skall för placering i högre sjukpenningklass enligt 4 § än klassen nr 2 hänsyn icke tagas till inkomst av annat förvärvsarbete än anställning.

Med inkomst av förvärvsarbete avses den inkomst i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad, som försäkrad kan antagas komma att tills vidare åtnjuta av eget arbete, antingen såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst (*i n k o m s t a v a n s t ä l l n i n g*) eller ock eljest (*i n k o m s t a v a n n a t f ö r v ä r v s a r b e t e*). Ersättning i penningar eller naturaförmåner som nyss sagts för arbete som försäkrad utför för annans räkning utan att vara anställd i dennes tjänst anses såsom inkomst av anställning, såvida den försäkrade och den som utgivit ersättningen äro ense därom samt överenskommelse tillika träffas enligt

11 kap. 2 § andra stycket; och skall i dylikt fall den förre anses såsom arbetstagare och den senare såsom arbetsgivare.

Beräkning av inkomst av förvärvsarbete skall, där förhållandena ej eljest äro kända för försäkringskassan, grundas på de upplysningar, som kassan kan inhämta av den försäkrade eller dennes arbetsgivare eller som må kunna framgå av den uppskattning, som vid taxering gjorts av den försäkrades inkomst. Inkomst av arbete för egen räkning må ej beräknas högre än som motsvarar skälig avlöning för liknande arbete för annans räkning. Utgöres inkomst helt eller delvis av naturaförmåner, skola dessa uppskattas efter de regler, som tillämpas vid taxering till kommunal inkomstskatt.

Försäkrad, som är inskriven hos allmän försäkringskassa men vars inkomst av förvärvsarbete icke uppgår till ettusenåttahundra kronor för år, skall likväl vara placerad i sjukpenningklass, såframt han är gift och stadigvarande sammanbor med sin make eller, i annat fall, stadigvarande sammanbor med barn under sexton år till honom eller hans make eller med någon, med vilken han varit gift eller har eller har haft barn.

Försäkrad, som är inskriven hos allmän försäkringskassa men vars inkomst av förvärvsarbete icke uppgår till ettusenåttahundra kronor för år, skall likväl vara placerad i sjukpenningklass, såframt han är gift och stadigvarande sammanbor med sin make eller, i annat fall, stadigvarande sammanbor med barn under aderton år till honom eller hans make eller med någon, med vilken han varit gift eller har eller har haft barn.

16 §

Beträffande arbetstagare, som enligt statliga föreskrifter eller på grund av bestämmelse, som beslutats av kommun eller landstingskommun, är berättigad att uppbära lön vid sjukdom eller barnsbörd, äger Konungen föreskriva undantag helt eller delvis från vad som är stadgat om placering i sjukpenningklass.

Har undantag som i första stycket sägs icke föreskrivits eller gäller det endast delvis, äger arbetsgivaren i den ordning Konungen bestämmer från allmän försäkringskassa erhålla arbetstagaren tillkommande sjukpenning jämte barntillägg, i den mån nämnda förmåner icke överstiga den utbetalda lönen.

Överenskommelse att arbetsgivare, som vid arbetstagares sjukdom eller barnsbörd utgivit lön till arbetstagaren, skall hos allmän försäkringskassa äga uppbära arbetstagaren tillkommande sjukpenning jämte barntillägg är bindande för kassan, endast såframt över-

Beträffande arbetstagare, som enligt statliga föreskrifter eller på grund av bestämmelse, som beslutats av kommun eller landstingskommun, är berättigad att uppbära lön vid sjukdom eller vård av sjukt barn eller med anledning av barns födelse, äger Konungen föreskriva undantag helt eller delvis från vad som är stadgat om placering i sjukpenningklass.

Har undantag som i första stycket sägs icke föreskrivits eller gäller det endast delvis, äger arbetsgivaren i den ordning Konungen bestämmer från allmän försäkringskassa erhålla arbetstagaren tillkommande sjukpenning jämte barntillägg eller föräldrapenning enligt lagen (1973:00) om familjestöd, i den mån nämnda förmåner icke överstiga den utbetalda lönen.

Överenskommelse att arbetsgivare, som vid arbetstagares sjukdom eller vård av sjukt barn eller med anledning av barns födelse utgivit lön till arbetstagaren, skall hos allmän försäkringskassa äga uppbära arbetstagaren tillkommande sjukpenning jämte barntillägg

Nuvarande lydelse

enskommelsen har form av kollektivavtal och å arbetstagarsidan slutits eller godkänts av organisation, som enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt är att anse såsom huvudorganisation. Föreligger dylikt kollektivavtal, må det av arbetsgivare, som är bunden av avtalet, efter överenskommelse åberopas jämväl beträffande arbetstagare, vilken icke omfattas av avtalet men sysselsättes i sådant arbete för vilket avtalet gäller.

Har försäkrad, som drabbats av sjukdom utom riket, därvid erhållit underhåll genom utrikesförvaltningens försorg, äger förvaltningen i den ordning Konungen bestämmer från allmän försäkringskassa erhålla den försäkrade tillkommande sjukpenning jämte barntillägg, i den mån nämnda förmåner icke överstiga utgivet underhåll.

18 §

På framställning av nykterhetsnämnd äger allmän försäkringskassa besluta, att sjukpenning jämte barntillägg *samt moderskapspenning* tillkommande försäkrad, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § första stycket lagen om nykterhetsvård sägs, helt eller delvis skall utbetalas till kommunal myndighet eller den försäkrades make eller annan person att användas till den försäkrades *samt, vad angår sjukpenning jämte barntillägg, hans familjs och, i fråga om moderskapspenning, barnets nytta.*

Beträffande moderskapspenning, som tillkommer kvinna vilken ej uppnått tjugu års ålder, må försäkringskassan på framställning av barnavårdsnämnd besluta om utbetalning till annan enligt vad i första stycket sägs.

Är kvinna vid tiden för nedkomsten intagen i barnhem, ungdomsvårdsskola, fängvårds- eller tvångsarbetsanstalt eller allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, må försäkringskassan på framställning av föreståndare för inrättningen besluta, att moderskapspenningen skall utbetalas till honom att användas till kvinnans och barnets nytta.

Föreslagen lydelse

eller föräldrapenning är bindande för kassan, endast såframt överenskommelsen har form av kollektivavtal och å arbetstagarsidan slutits eller godkänts av organisation, som enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt är att anse såsom huvudorganisation. Föreligger dylikt kollektivavtal må det av arbetsgivare, som är bunden av avtalet, efter överenskommelse åberopas jämväl beträffande arbetstagare, vilken icke omfattas av avtalet men sysselsättes i sådant arbete för vilket avtalet gäller.

På framställning av nykterhetsnämnd äger allmän försäkringskassa besluta, att sjukpenning jämte barntillägg tillkommande försäkrad, som är hemfallen åt alkoholmissbruk och beträffande vilken föreligger omständighet i övrigt som i 15 § första stycket lagen om nykterhetsvård sägs, helt eller delvis skall utbetalas till kommunal myndighet eller den försäkrades make eller annan person att användas till den försäkrades *och hans familjs nytta.*

8 kap.

5 §

Rätt till folkpension i form av barnpension tillkommer barn, vars fader eller moder eller båda föräldrar avlidit och som icke fyllt sexton år.

Rätt till barnpension föreligger ej för barn utom äktenskap, därest den avlidne enligt avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att till dess underhåll utgiva visst belopp en gång för alla.

Rätt till folkpension i form av barnpension tillkommer barn, vars fader eller moder eller båda föräldrar avlidit och som icke fyllt aderton år.

Har avliden enligt avtal, som är bindande för barn utom äktenskap, åtagit sig att till dess underhåll utgiva visst belopp en gång för alla, föreligger rätt till barnpension endast i den mån en efter underhållsskyldigheten lämpad livränta, vilken inköpes åt barnet för erlagt engångsbelopp, skulle understiga pensionen.

6 §

Barnpension utgör för år räknat tjugufem procent av basbeloppet. För barn, vars båda föräldrar avlidit, utgör dock barnpensionen trettiofem procent av basbeloppet.

Barnpension utgör för år räknat tjugufem procent av basbeloppet.

Pensionen skall dock alltid utgöra

1. trettio procent av basbeloppet i förhållande till envar av föräldrarna om båda avlidit, i den mån pensionen icke uppgår till denna nivå tillsammans med tilläggspension i form av barnpension,

2. trettio procent av basbeloppet om bidragsförskott utgår för barnet, i den mån pensionen icke uppgår till denna nivå tillsammans med tilläggspension i form av barnpension,

3. fyrtio procent av basbeloppet om pensionen eljest utgår efter endast en av föräldrarna, i den mån pensionen icke uppgår till denna nivå tillsammans med tilläggspension i form av barnpension samt folkpension och tilläggspension i form av änkepension.

Vid tillämpning av andra stycket 3 skall folkpension och tilläggspension i form av änkepension fördelas mellan pensionsberättigade barn efter huvudtalet. Då undantagande enligt 11 kap. 7 § gällt, skall hänsyn tagas till tilläggspension i form av änkepension, som skulle ha utgått om undantagandet ej ägt rum. Motsvarande skall gälla, då pensionspoäng enligt 11 kap. 6 § första stycket på

grund av underlåten avgiftsbetalning icke tillgodoräknats försäkrad.

9 kap.

3 §

Försäkrad äger för tid före den månad då han fyller sexton år rätt till vårdbidrag i form av invaliditetsersättning, därest han på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård.

Åtnjuter försäkrad som avses i 2 § första stycket andra punkten eller andra stycket icke pension enligt denna lag, äger han, därest han fyllt sexton år, rätt till *invaliditetsersättning* för tid före den månad då han fyller sextiosju år.

Invaliditetsersättning må vara begränsad till viss tid.

Vad i 2 § tredje stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande invaliditetsersättning. *Konungen må dock förordna att sådan ersättning skall utgivas för tid då den försäkrade vistas utom anstalten utan att vårdas genom dess försorg.*

Invaliditetsersättning enligt första stycket och sådan ersättning enligt andra stycket till försäkrad, som avses i 2 § första stycket andra punkten, utgör för år räknat sextio procent av basbeloppet. Invaliditetsersättning i annat fall utgör, allt efter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek, för år räknat sextio eller trettio procent av basbeloppet.

Åtnjuter försäkrad som avses i 2 § första stycket andra punkten eller andra stycket icke pension enligt denna lag, äger han, därest han fyllt sexton år, rätt till *invaliditetsersättning* för tid före den månad då han fyller sextiosju år.

Vad i 2 § tredje stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande invaliditetsersättning.

Invaliditetsersättning till försäkrad, som avses i 2 § första stycket andra punkten, utgör för år räknat sextio procent av basbeloppet. Invaliditetsersättning i annat fall utgör, allt efter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek, för år räknat sextio eller trettio procent av basbeloppet.

Om vårdbidrag för svårt handikappat barn stadgas i lagen (1973:00) om familjestöd.

11 kap.

3 §

Med inkomst av annat förvärvsarbete avses

- a) inkomst av här i riket bedriven rörelse;
- b) inkomst av här belägen jordbruksfastighet, som brukas av den försäkrade; samt
- c) ersättning i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad för arbete för annans räkning;

allt i den mån inkomsten icke enligt 2 § är att hänföra till inkomst av anställning.

Har inkomst som avses i första stycket a), b) eller c) icke uppgått till femhundra kronor för år, tages den ej i beräkning.

Med inkomst av annat förvärvsarbete likställes vid beräkning av pensionsgrundande inkomst vårdbidrag för svårt handikappat barn enligt lagen (1973:00) om familjestöd.

Har inkomst som avses i första stycket a), b) eller c) eller i andra stycket icke uppgått till femhundra kronor, tages den ej i beräkning.

15 kap.

2 §

Har försäkrad, som är född år 1927 eller tidigare, visst år under mer än nittio dagar uppburit sjukpenning enligt denna lag eller lagen om yrkesskadeförsäkring eller motsvarande ersättning enligt lagen om ersättning åt smittbärare och har han därvid varit placerad lägst i den sjukpenningklass, vilken han skulle hava tillhört om hans årsinkomst av förvärvsarbete uppgått till det vid årets ingång gällande basbeloppet, skall vid beräkning av det i 12 kap. 2 § första stycket angivna medeltalet av pensionspoäng bortses från nämnda år, därest medeltalet därigenom höjes, samt vid tillämpningen i övrigt av 12 kap. anses som om pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för det året. Vad nu sagts skall icke avse år, då den försäkrade åtnjutit ålderspension eller förtidspension enligt denna lag eller då undantagande enligt 11 kap. 7 § varit gällande för honom, och må ej tillämpas med avseende å mer än tre år.

Vad i första stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning, då försäkrad, som är född år 1927 eller tidigare, visst år under mer än sextio dagar uppburit dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa eller då han för jämförlig tid uppburit utbildningsbidrag, därest han var berättigad till dagpenning när bidraget började utgå, eller omställningsbidrag. Utbildningsbidrag eller omställningsbidrag för hel månad motsvarar härvid dagpenning under tjugutvå dagar. Bidrag för del av månad motsvarar dagpenning under det antal dagar som erhålles, om det tal, som anger förhållandet mellan det uppburna beloppet och beloppet för hel månad multipliceras med tjugutvå. Brutet dagantal avrundas till närmast högre tal.

Vad i första stycket stadgas skall jämväl äga motsvarande tillämpning, då försäkrad, som är född år 1927 eller tidigare, visst år under mer än nittio dagar uppburit vårdbidrag för svårt handikappat barn enligt lagen (1973:00) om familjestöd.

18 kap.

5 §

Allmän försäkringskassa må ej bedriva annan verksamhet än som angives i denna lag eller i bestämmelser, som utfärdats med stöd av densamma.

Allmän försäkringskassa må ej bedriva annan verksamhet än som angives i denna lag, lagen (1973:00) om familjestöd, kungörelsen (1973:00) om statskommunala bostadstillägg till barnfamiljer eller i bestämmelser, som utfärdats med stöd av nämnda författningar.

I den mån Konungen så förordnar, är allmän försäkringskassa pliktig att biträda vid handhavandet av annan statlig social försäkrings- eller understödsverksamhet ävensom att tillställa socialregister behövliga uppgifter.

Allmän försäkringskassa skall tillhandagå statlig eller kommunal myndighet, försäkringsinrättning samt arbetsgivare med yttranden och upplysningar, i den mån hinder enligt lag eller författning ej möter samt mera betydande olägenhet ej därigenom uppkommer för kassan. Myndighet, som handhar arbetslöshetsförsäkring, eller lokalt organ som i 1 kap. 2 § sägs må ej av allmän försäkringskassa förvägras begärt biträde.

19 kap.

1 §

Arbetsgivare skall enligt vad nedan sägs för varje år erlagga avgift dels till sjukförsäkringen, dels till försäkringen för tilläggspension.

Avgift till sjukförsäkringen utgår å summan av vad arbetsgivaren under året till arbetstagare hos honom i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad utgivit såsom lön eller, där fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket sista punkten är för handen, annan ersättning för utfört arbete.

Avgift till försäkringen för tilläggspension utgår å summan av vad arbetsgivaren under året till arbetstagare hos honom i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad utgivit såsom lön eller, där fall som avses i 11 kap. 2 § andra stycket är för handen, annan ersättning för utfört arbete, sedan från nämnda summa dragits ett belopp motsvarande det vid årets ingång gällande basbeloppet multiplicerat med det beräknade genomsnittliga antalet arbetstagare hos arbetsgivaren under året. Härvid skall arbetstagare, som under hela året varit anställd med full arbetstid, räknas såsom en arbetstagare och arbetstagare, som under hela året varit anställd i mindre omfattning, medräknas i motsvarande mån. Genomsnittliga antalet arbetstagare beräknas med en decimal. Om särskilda skäl föranleda därtill, må avgift beräknas på sätt som avviker från vad nu stadgats men som giver i huvudsak samma resultat.

Vid beräkning av avgift enligt denna paragraf skall hänsyn icke tagas till arbetstagare, vars lön under året ej uppgått till trehundra kronor, och ej heller till arbetstagares lön eller ersättning i vad den för år räknat överstiger sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Vad gäller sjukförsäkringen skall vidare, där ej fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket sista punkten är för handen, vid beräkning av avgift bortses från arbetstagare, som icke är obligatoriskt

Arbetsgivare skall enligt vad nedan sägs för varje år erlagga avgift dels till sjukförsäkringen, dels till försäkringen för tilläggspension, *dels ock till föräldrapenningen enligt lagen (1973:00) om familjestöd.*

Avgift till sjukförsäkringen *och föräldrapenningen* utgår å summan av vad arbetsgivaren under året till arbetstagare hos honom i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad utgivit såsom lön eller, där fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket sista punkten är för handen, annan ersättning för utfört arbete.

Vid beräkning av avgift enligt denna paragraf skall hänsyn icke tagas till arbetstagare, vars lön under året ej uppgått till trehundra kronor, och ej heller för arbetstagare lön eller ersättning i vad den för år räknat överstiger sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Vad gäller sjukförsäkringen *och föräldrapenningen* skall vidare, där ej fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket sista punkten är för handen, vid beräkning av avgift bortses från arbetstagare,

Nuvarande lydelse

försäkrad enligt lagen om yrkesskadeförsäkring. Såvitt angår försäkringen för tilläggspension skall bortses från arbetstagare, som vid årets ingång uppnått sextiofem års ålder, så ock från arbetstagare i fall då lön eller annan ersättning till honom antingen enligt 11 kap. 2 § tredje eller fjärde stycket icke räknas såsom inkomst av anställning eller, om arbetstagaren icke är svensk medborgare och ej heller är bosatt härstädes, avser arbete utom riket.

Om redares avgift för lön till vissa sjömän stadgas särskilt.

Föreslagen lydelse

som icke är obligatoriskt försäkrad enligt lagen om yrkesskadeförsäkring. Såvitt angår försäkringen för tilläggspension skall bortses från arbetstagare, som vid årets ingång uppnått sextiofem års ålder, så ock från arbetstagare i fall då lön eller annan ersättning till honom antingen enligt 11 kap. 2 § tredje eller fjärde stycket icke räknas såsom inkomst av anställning eller, om arbetstagaren icke är svensk medborgare och ej heller är bosatt härstädes, avser arbete utom riket.

2 §

Försäkrad, som visst år är inskriven hos allmän försäkringskassa, skall för nämnda år till kassan erlagga sjukförsäkringsavgift, som enligt vad nedan sägs avser kassans utgifter för sjukvårdsersättning, grundsjukpenning och tilläggssjukpenning.

Försäkrad, som visst år är inskriven hos allmän försäkringskassa, skall för nämnda år till kassan erlagga sjukförsäkringsavgift, som enligt vad nedan sägs avser kassans utgifter för sjukvårdsersättning, grundsjukpenning och tilläggssjukpenning samt föräldrapenning enligt lagen (1973:00) om familjestöd.

Avgift avseende utgifter för sjukvårdsersättning, vari inbegripas de utgifter för läkemedel som åvila de allmänna försäkringskassorna, skall erläggas under förutsättning att vid taxering året närmast efter det år avgiften avser till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst beräknats för den försäkrade. Sådan avgift skall dock icke erläggas, om den försäkrade vid utgången av det år avgiften avser upphört att vara inskriven hos allmän försäkringskassa eller fyllt sextiosju år eller för december månad samma år åtnjutit ålderspension eller förtidspension enligt denna lag.

Avgift avseende utgifter för grundsjukpenning, vari inbegripas utgifterna för barntillägg och moderskapspenning, skall erläggas under förutsättning dels att den försäkrade under det år avgiften avser varit placerad i sjukpenningklass, dels att vid taxering året närmast efter det år avgiften avser till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst beräknats för den försäkrade.

Avgift avseende utgifter för tilläggssjukpenning skall erläggas under förutsättning att den försäkrade under det år avgiften avser varit placerad i sjukpenningklass nr 3 eller högre sjukpenningklass.

Avgift avseende utgifter för grundsjukpenning, vari inbegripas utgifterna för barn-tillägg, och för sådan del av föräldrapenning som ej motsvarar tilläggssjukpenning, skall erläggas under förutsättning dels att den försäkrade under det år avgiften avser varit placerad i sjukpenningklass, dels att vid taxering året närmast efter det år avgiften avser till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst beräknats för den försäkrade.

Avgift avseende utgifter för tilläggssjukpenning och för sådan del av föräldrapenning som motsvarar tilläggssjukpenning skall erläggas under förutsättning att den försäkrade under det år avgiften avser varit placerad i sjukpenningklass nr 3 eller högre sjukpenningklass.

4 §

Avgift till sjukförsäkringen enligt 1 § skall utgå med *tre och en tiondels* procent av det belopp, varå avgiften skall beräknas. Av avgiften skola *tio trettioendelar* användas till bestridande av de allmänna försäkringskassornas utgifter för sjukvårdersättning och återstoden till bestridande av kassornas utgifter för tilläggssjukpenning i vad den svarar mot inkomst av anställning. Medlen fördelas mellan kassorna i förhållande till deras utgifter för vardera ändamålet under året; och skola därvid de utgifter för läkemedel, som åvila kassorna, anses ingå i utgifterna för sjukvårdersättning. Konungen äger med riksdagen förordna, att viss del av de medel, som enligt vad nu sagts skola tillgodoföras de allmänna försäkringskassorna, i stället skall ingå till en fond, benämnd *allmänna sjukförsäkringsfonden*, vilken förvaltas enligt grunder som fastställas i enahanda ordning.

Avgift till sjukförsäkringen enligt 1 § skall utgå med _____ av det belopp, varå avgiften skall beräknas.¹ Av avgiften skola _____ användas till bestridande av de allmänna försäkringskassornas utgifter för sjukvårdersättning och återstoden till bestridande av kassornas utgifter för tilläggssjukpenning *och för sådan del av föräldrapenning som motsvarar tilläggssjukpenning* i vad den svarar mot inkomst av anställning.¹ Medlen fördelas mellan kassorna i förhållande till deras utgifter för vardera ändamålet under året; och skola därvid de utgifter för läkemedel, som åvila kassorna, anses ingå i utgifterna för sjukvårdersättning. Konungen äger med riksdagen förordna, att viss del av de medel, som enligt vad nu sagts skola tillgodoföras de allmänna försäkringskassorna, i stället skall ingå till en fond, benämnd *allmänna sjukförsäkringsfonden*, vilken förvaltas enligt grunder som fastställas i enahanda ordning.

6 §

Sjukförsäkringsavgift fastställas av riks-försäkringsverket efter den allmänna försäkringskassans hörande. Sådan avgift utgår för varje avgiftspliktig med visst belopp i hela kronor, varvid öretal bortfaller.

Avgift avseende utgifter för sjukvårdersättning beräknas för hela året, avgift avseende utgifter för grundsjukpenning för varje månad under vilken den försäkrade varit placerad i sjukpenningklass *och* avgift avseende utgifter för tilläggssjukpenning för varje månad under vilken den försäkrade varit placerad i sjukpenningklass nr 3 eller högre sjukpenningklass.

Avgift avseende utgifter för sjukvårdersättning beräknas för hela året, avgift avseende utgifter för grundsjukpenning *och sådan del av föräldrapenning som ej motsvarar tilläggssjukpenning* för varje månad under vilken den försäkrade varit placerad i sjukpenningklass *samt* avgift avseende utgifter för tilläggssjukpenning *och sådan del av föräldrapenning som motsvarar tilläggssjukpen-*

¹ Kommitténs förslag beräknas medföra en höjning av arbetsgivarnas avgifter till sjukförsäkringen med 135 milj. kr. (se kap 13 i betänkandet), vilket motsvarar en höjning av avgiftsprocenten med 0,135 procentenheter. Eftersom avgiftsprocenten bör anges i tiondels procent och då även andra förslag kan komma att inverka på storleken av avgifterna från arbetsgivarna, har kommittén avstått från att i lagförslaget ange procenttal och fördelningsregel beträffande avgifter från arbetsgivare.

Avgifterna avseende utgifter för sjukvårdsersättning, grundsjukpenning och tilläggsjukpenning skola var för sig vara avvägda så, att de i förening med andra medel som äro tillgängliga för motsvarande del av försäkringen förslå till bestridande av den allmänna försäkringskassans utgifter för den delen samt till förvaltningskostnader och erforderlig fondering.

Avgifterna avseende utgifter för sjukvårdsersättning och grundsjukpenning skola var för sig vara lika stora för samtliga avgiftspliktiga försäkrade i den allmänna försäkringskassan. Försäkrads avgifter för dessa ändamål må för år räknat tillsammans icke överstiga ett belopp motsvarande en tiondel av hans till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst vid taxering året närmast efter det år sjukförsäkringsavgiften avser. I första hand nedsättes avgiften avseende utgifter för sjukvårdsersättning.

Avgifterna avseende utgifter för tilläggsjukpenning skola, till den del sådan sjukpenning svarar mot inkomst av anställning, vara lika stora för alla försäkrade i den allmänna försäkringskassan, som med avseende på sådan inkomst tillhöra samma sjukpenningklass. Till den del tilläggssjukpenning svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete skola avgifterna vara lika stora för samtliga försäkrade i kassan, för vilka den nämnda delen av sjukpenningen är lika stor och för vilka försäkringen är lika i fråga om karenstid.

Är försäkrad på grund av vad i 4 kap. 3 § stadgas vid ingången av månad, för vilken avgift avseende utgifter för grundsjukpenning eller tilläggssjukpenning skall utgå, icke

ning för varje månad under vilken den försäkrade varit placerad i sjukpenningklass nr 3 eller högre sjukpenningklass.

Avgifterna avseende utgifter för sjukvårdsersättning, grundsjukpenning, tilläggssjukpenning och föräldrapenning skola var för sig vara avvägda så, att de i förening med andra medel som äro tillgängliga för motsvarande del av försäkringen förslå till bestridande av den allmänna försäkringskassans utgifter för den delen samt till förvaltningskostnader och erforderlig fondering.

Avgifterna avseende utgifter för sjukvårdsersättning, grundsjukpenning och sådan del av föräldrapenning som ej motsvarar tilläggssjukpenning skola var för sig vara lika stora för samtliga avgiftspliktiga försäkrade i den allmänna försäkringskassan. Försäkrads avgifter för dessa ändamål må för år räknat tillsammans icke överstiga ett belopp motsvarande en tiondel av hans till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst vid taxering året närmast efter det år sjukförsäkringsavgiften avser. I första hand nedsättes avgiften avseende utgifter för sjukvårdsersättning.

Avgifterna avseende utgifter för tilläggsjukpenning och sådan del av föräldrapenning som motsvarar tilläggssjukpenning skola, till den del sådan sjukpenning och föräldrapenning svarar mot inkomst av anställning, vara lika stora för alla försäkrade i den allmänna försäkringskassan, som med avseende på sådan inkomst tillhöra samma sjukpenningklass. Till den del tilläggssjukpenning och sådan del av föräldrapenning som motsvarar tilläggssjukpenning svarar mot inkomst av annat förvärvsarbete skola avgifterna vara lika stora för samtliga försäkrade i kassan, för vilka den nämnda delen av sjukpenningen och föräldrapenningen är lika stor och för vilka försäkringen är lika i fråga om karenstid.

Är försäkrad på grund av vad i 4 kap. 3 § stadgas vid ingången av månad, för vilken avgift avseende utgifter för grundsjukpenning, tilläggssjukpenning eller föräldrapen-

Nuvarande lydelse

berättigad till sjukpenning för minst nittio dagar, nedsättes avgiften till hälften av det belopp, vartill den eljest skolat uppgå. Har försäkrad under visst år uppburit lön eller annan gottgörelse som utgör beskattningsbar inkomst enligt förordningen (1958:295) om sjömansskatt, skall sådan avgift avseende utgifter för grundsjukpenning eller tilläggssjukpenning, som hänför sig till samma år, nedsättas med en tolfedel för varje period om trettio dagar, för vilken sådan lön eller gottgörelse uppburits. Avgift avseende utgifter för tilläggssjukpenning skall icke erläggas av den som uppburit sådan lön eller gottgörelse om vid taxering året närmast efter det år avgiften avser icke för honom beräknats till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst.

Den som fullgör värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst är befriad från avgift avseende utgifter för grundsjukpenning eller tilläggssjukpenning för varje hel månad av tjänstgöringstiden.

7 §

Till allmän försäkringskassa utgår för varje år s t a t s b i d r a g med femtiofem procent av kassans utgifter för

- a) sjukvårdsersättning, dock ej ersättning för sjukhusvård i riket;
- b) grundsjukpenning;
- c) barntillägg;
- d) moderskapspenning.

Föreslagen lydelse

ning skall utgå, icke berättigad till sjukpenning för minst nittio dagar, nedsättes avgiften till hälften av det belopp, vartill den eljest skolat uppgå. Har försäkrad under visst år uppburit lön eller annan gottgörelse som utgör beskattningsbar inkomst enligt förordningen (1958:295) om sjömansskatt, skall sådan avgift avseende utgifter för grundsjukpenning, tilläggssjukpenning eller föräldrapenning som hänför sig till samma år, nedsättas med en tolfedel för varje period om trettio dagar, för vilken sådan lön eller gottgörelse uppburits. Avgift avseende utgifter för tilläggssjukpenning skall icke erläggas av den som uppburit sådan lön eller gottgörelse om vid taxering året närmast efter det år avgiften avser icke för honom beräknats till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst.

Till allmän försäkringskassa utgår för varje år s t a t s b i d r a g med femtiofem procent av kassans utgifter för

- a) sjukvårdsersättning, dock ej ersättning för sjukhusvård i riket;
- b) grundsjukpenning;
- c) barntillägg;
- d) sådan del av föräldrapenning som ej motsvarar tilläggssjukpenning.

21 kap.

1 §

Försäkrad, som är placerad i sjukpenningklass och som ej åtnjuter förtidspension enligt denna lag, skall, såframt han är gift och stadigvarande sammanbor med sin make eller, i annat fall, stadigvarande sammanbor med barn under sexton år till honom eller hans make eller med någon, med vilken han varit gift eller har eller har haft barn, genom frivilliga avgifter kunna hos den allmänna

Försäkrad, som är placerad i sjukpenningklass och som ej åtnjuter förtidspension enligt denna lag, skall, såframt han är gift och stadigvarande sammanbor med sin make eller, i annat fall, stadigvarande sammanbor med barn under aderton år till honom eller hans make eller med någon, med vilken han varit gift eller har eller har haft barn, genom frivilliga avgifter kunna hos den allmänna

Nuvarande lydelse

försäkringskassa, hos vilken han är inskriven, försäkra sig för erhållande av visst sjukpenningtillägg.

Genom frivilliga avgifter skall ock hos allmän försäkringskassa inskriven försäkrad, vilken till följd av studier eller annan utbildning, som beräknas pågå minst ett halvt år, icke eller endast i ringa utsträckning ägnar sig åt förvärvsarbete, kunna hos kassan försäkra sig för erhållande av viss sjukpenning jämte barmtillägg eller av visst tillägg till den sjukpenning, vartill han är berättigad enligt 3 kap.

Sjukpenning som avses i denna paragraf må ej uppgå till högre belopp än femton kronor för dag. Ej heller må sjukpenningtillägg uppgå till högre belopp än som motsvarar skillnaden mellan femton kronor och den sjukpenning, vartill den försäkrade är berättigad enligt 3 kap.

Vid tillämpning av 16 kap. 1 § andra stycket och 17 kap. 1 § skall med sjukpenning som där sägs likställas sjukpenning och sjukpenningtillägg på grund av försäkring som avses i denna paragraf.

Föreslagen lydelse

försäkringskassa, hos vilken han är inskriven, försäkra sig för erhållande av visst sjukpenningtillägg.

Förslag till

Lag om ändring i förordningen (1956:629) om erkända arbetslöshetskassor

Härigenom förordnas, att 32 § förordningen (1956:629) om erkända arbetslöshetskassor skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

32 §

Dagpenning må icke utgå för flera dagar under en kalendervecka än att ersättningsdagarnas antal, ökat med summan av antalet under veckan infallande arbetsdagar samt i karenstid ingående dagar, uppgår till högst fem. Med arbetsdag förstås härvid dag, då medlem utfört arbete i sådan utsträckning att dagpenning ej kunnat utgå för den dagen.

Dagpenning må icke utgivas för

- 1) söndag,
- 2) annan helgdag samt påskafton, pingstafton, midsommarafton, julafton och nyårsafton, såvida icke tillsynsmyndigheten medgivit, att dagpenning må utgå för dylik dag,
- 3) dag, då medlemmen äger rätt till tilläggssjukpenning enligt 3 kap. 13 § lagen om allmän försäkring, och

- 4) dag, för vilken medlemmen sökt arbete för kortare tid än fyra timmar.

Om särskilda skäl föranleda därtill, äger kassa föreskriva att medlem, som under en kalendervecka i fyra dagar utfört arbete i sådan utsträckning, att hel dagpenning ej kunnat utgå för någon av dagarna, ej heller skall ha rätt till dagpenning för den femte dagen. samt att dagpenning ej må utgivas för dag för vilken medlem kan anses gottgjord genom semesterersättning. Tillsynsmyndigheten äger, om särskilda skäl föreligga, meddela enahanda föreskrifter beträffande kassas medlemmar eller viss grupp av dem.

Dagpenning må icke utgivas för

- 1) söndag,
- 2) annan helgdag samt påskafton, pingstafton, midsommarafton, julafton och nyårsafton, såvida icke tillsynsmyndigheten medgivit, att dagpenning må utgå för dylik dag,
- 3) dag, då medlemmen äger rätt till föräldrapenning enligt lagen (1973:00) om familjestöd, och

- 4) dag, för vilken medlemmen sökt arbete för kortare tid än fyra timmar.

**Förslag till
Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)**

Häri genom förordnas, att 19 § kommunalskattelagen (1928:370) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagna lydelse

19 §

Till skattepliktig inkomst enligt denna lag räknas **i c k e**:
vad som vid bodelning eller eljest på grund av giftorätt tillfallit make eller vad som förvärvats genom arv, testamente, fördel av oskift bo eller gåva;
vinst å icke yrkesmässig avyttring av lös egendom i andra fall än som avses i 35 § 3 eller 4 mom.;

vinst i svenskt lotteri eller vinst vid vinstdragning på här i riket utfärdade premieobligationer och ej heller sådan vinst i utländskt lotteri eller vid vinstdragning på utländska premieobligationer, som uppgår till högst 100 kronor;

ersättning, som på grund av sjukförsäkring jämlikt lagen om allmän försäkring eller försäkring jämlikt lagen om yrkesskadeförsäkring tillfallit ~~den~~ försäkrade, så ock sådan ersättning enligt annan lag eller särskild författning, som utgått ~~annorledes~~ än på grund av sjukförsäkring, som nyss sagts, till någon vid sjukdom eller olycksfall i arbete eller under militärtjänstgöring, ävensom ersättning, vilken vid sjukdom, olycksfall eller arbetslöshet tillfallit någon på grund av annan försäkring, som ~~icke~~ tagits i samband med tjänst, dock att till skattepliktig inkomst räknas ersättning i form av pension eller annan livränta, så ock ersättning som utgår på grund av trafikförsäkring eller annan ansvarighetsförsäkring och avser förlorad inkomst av skattepliktig natur;

*föräldrapenning och sjukpenning vid vård
av sjukt barn enligt lagen (1973:00) om familjestöd;*

belopp, som till följd av försäkringsfall eller återköp av försäkringen utgått på grund av kapitalförsäkring;

ersättning på grund av skadeförsäkring, dock ej i den mån köpeskilling, som skulle hava influtit därest försäkrad egendom i stället försålts, varit att hänföra till intäkt av jordbruksfastighet, av annan fastighet eller av rörelse eller i den mån ersättningen eljest motsvarar sådan skattepliktig intäkt eller motsvarar sådan avdragsgill omkostnad, vilken är att hänföra till någon av nämnda förvärvskällor;

vinstandel, återbäring eller premieåterbetalning, som utgått på grund av annan personförsäkring än pensionsförsäkring eller sådan sjuk- eller olycksfallsförsäkring som tagits i samband med tjänst, samt vinstandel, som utgått på grund av skadeförsäkring, och premieåter-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

betalning på grund av skadeförsäkring, för vilken rätt till avdrag för premie icke förelegat;
ersättning jämlikt lagen om ersättning åt smittbärare;
periodiskt understöd eller därmed jämförlig periodisk intäkt, därför givaren jämlikt bestämmelserna i 20 § icke är berättigad till avdrag;

bidragsförskott enligt lagen (1973:00) om familjestöd;

stipendier till studerande vid undervisningsanstalter eller eljest avsedda för mottagarens utbildning;

allmänt barnbidrag;

lön eller annan gottgörelse, som enligt förordningen om sjömansskatt utgör inkomst ombord;

kontantunderstöd, som utgives av arbetslöshetsnämnd med bidrag av statsmedel;

invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning enligt 9 kap. lagen om allmän försäkring, så ock hemsjukvårdsbidrag, som utgår av kommunala eller landstingskommunala medel till den vårdbehövande;

kommunalt bostadstillägg enligt lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension;

kommunalt bostadstillägg till handikappade;

bostadstillägg som avses i kungörelserna den 28 maj 1968 (nr 425) om statliga bostadstillägg till barnfamiljer och (nr 426) om statsbidrag till kommunala bostadstillägg till barnfamiljer;

inkomstprövat barntillägg enligt lagen (1973:00) om familjestöd och statskommunalt bostadstillägg enligt kungörelsen (1973:00) om statskommunala bostadstillägg till barnfamiljer;

sådan gottgörelse för utgift eller kostnad som arbetsgivare uppburit från pensions- eller personalstiftelse ur medel, för vilka avdrag icke medgivits vid taxering, vid första tillfälle dylika medel finnas i stiftelsen;

kompensation av staten för bensinskatt på bensin som förbrukats vid yrkesmässig användning av motorsåg.

Sammanfattning av kommitténs förslag

Kommitténs allmänna överväganden om familjestödets inriktning redovisas i kap. 8. De allmänna motiven för de förslag som presenteras finns sammanfattade på s. 245.

Kommitténs direkta förslag har formen av ett treårsprogram för utbyggnad av det ekonomiska stödet till barnfamiljerna avsett att genomföras under perioden 1974–1976.

Minst lika angeläget som att bygga ut kontantstödet till barnfamiljer är enligt kommitténs åsikt att genom en utbyggnad av samhällets barntillsyn göra det möjligt för föräldrarna att ha förvärvsarbete. Främst i tre situationer måste dock ena föräldern vara hemma. För dessa fall — i samband med barnets födelse, vid barns sjukdom och då svårt handikappat barn vårdas i hemmet — bör ett försörjningsstöd ges åt den hemma-varande föräldern.

Kommittén föreslår att moderskapsförsäkringen såvitt avser kontantförmånerna görs om till en föräldraförsäkring. Föräldrarna får själva bestämma vem av dem som skall stanna hemma och sköta barnet. *Föräldrapenning* — som ersätter nuvarande moderskapspenning och tilläggssjukpenning vid barnsbörd — skall alltid utgå med minst 20 kr./dag till den av föräldrarna som stannar hemma. Denna garantinivå är tänkt att ge ett grundläggande bidrag till försörjningen åt en förälder under ersättningstiden. Om den förälder som stannar hemma för att ta vård om barnet har rätt till högre sjukpenning än 20 kr./dag utgår föräldrapenning med sjukpen-

ningens belopp. Ersättningstiden förlängs från 180 till 240 dagar, dvs. från sex till åtta månader. Fadern får dessutom möjlighet att vara hemma högst tio dagar i samband med barnets födelse. Under dessa tio dagar kan alltså föräldrapenning utgå till båda föräldrarna samtidigt. I så fall avräknas dock två ersättningsdagar per dag från de 240 dagarna.

Det lagstadgade anställningsskyddet föreslås ändrat så, att det utsträcks till att omfatta även fadern och gäller i åtta månader.

Foster- och adoptivföräldrar likställs med biologiska föräldrar om barnet är under åtta månader. Om barnet är äldre när det adopteras eller kommer till fosterföräldrar för adoption, föreslås föräldrapenning utgå i tio dagar för vardera föräldern. Regler om anställningsskydd för foster- och adoptivföräldrar med barn under åtta månader föreslås.

Kommittén föreslår vidare att föräldrar ges rätt att i viss utsträckning uppbära *sjukpenning* såsom vid egen sjukdom om någon av dem behöver stanna hemma från sitt arbete *för att ta vård om sjukt barn* under tio års ålder. Rätten till sjukpenning vid vård av sjukt barn skall gälla makar som båda förvärvsarbetar och ensamstående föräldrar som förvärvsarbetar. Makar bör själva få bestämma vem av dem som skall stanna hemma och vårda barnet. Ersättningsrätten skall i vart fall i ett första skede begränsas till tio dagar per familj och år.

Vårdbidrag till svårt handikappat barn bör enligt kommittén i första hand betraktas

som ett försörjningsstöd avsett att göra det möjligt för en förälder att vårda ett handikappat barn i hemmet. Vårdbidraget bör höjas från 60 till 120 % av basbeloppet och beskattas. Månadsbeloppet skulle bli 710 kr. Det bör tillkomma den av föräldrarna som stannar hemma och vårdar barnet och beskattas hos denne, i princip oberoende av andre makens inkomst. Vårdbidraget bör också grunda rätt till ATP.

Frågan om en uppräknings och beskattning av föräldrapenningen och sjukpenningen vid vård av sjukt barn har direkt samband med sjukpenningutredningens arbete. Om dessa förmåner kommer att beskattas torde de också medverka till att upprätthålla ATP-skyddet för den förälder som vårdar barnet.

Kommittén föreslår vidare en övergång till *enhetliga avgifter för barntillsyn* (daghem och kommunala familjedaghem), oberoende av föräldrarnas inkomst. Avgifter för hel-dagstillsyn bör utgöra 14 kr./dag för makar och 7 kr./dag för ensamstående med ett barn på daghem. För familjer med mer än ett barn på daghem eller i familjedaghem bör avgiften för det andra och de därpå följande barnen sättas till 7 kr./dag för makar och 4 kr./dag för ensamstående. Vid halvdagstillsyn bör halv avgift erläggas. Kommunerna bör ha frihet att sätta en lägre taxa än den angivna. Möjligheten till avgiftsbefrielse bör användas i de fall då övergången till den enhetliga taxan skulle medföra ekonomiska svårigheter för föräldrarna.

Kommittén föreslår en omläggning av inkomstprövningsreglerna för *bostadstilläggen*.

Rätten till bostadstillägg bör bedömas efter inkomstuppgifterna i självdeklarationen. Ansökan bör göras i samband med deklarationstillfället i februari och bidragsåret börja löpa den 1 april (övergångsvis den 1 juli). Härigenom nedbringas den nuvarande tvååriga eftersläpningen i inkomstprövningen med inmot hälften. Den nuvarande möjligheten att ompröva bidraget om inkomsten senare minskat väsentligt bör få motsvarande tillämpning när inkomsten ökat väsentligt. Om inkomstbedömningen vid taxeringen avviker från självdeklarationen med mer än

1 000 kr. bör bidragsrätten likaså omprövas.

Till grund för inkomstprövningen föreslås ligga den s. k. sammanräknade inkomsten. Det betyder att allmänna avdrag vid taxeringen — bl. a. ränteavdrag för villafastigheter — inte längre skall påverka den bidragsgrundande inkomsten. Genom att generellt lyfta inkomstgränsen med 1 000 kr. får man ett hänsynstagande till de allmänna avdragen på ett sätt som enligt kommitténs mening skapar större rättvisa mellan olika boendeformer. Förvärvsavdraget för löntagare kompenseras genom ett fribelopp på 2 000 kr. En enhetlig reduktionsfaktor på 15 % föreslås. Om de nya inkomstprövningsreglerna — som kommittén finner önskvärt — genomförs fr. o. m. den 1 juli 1973, bör inkomstgränsen för oreducerat bidrag höjas till 25 000 kr. i sammanräknad inkomst.

Genom övergång till en enhetlig reduktionsfaktor på 15 % för bostadstilläggen och genom omläggning till enhetliga avgifter för barntillsyn minskas de s. k. marginaleffekterna.¹ Det innebär att nettobehållningen av en inkomstökning — sedan ökad skatt, minskat bostadstillägg och ev. ökad daghemsavgift räknats bort — blir större än vad som nu är fallet. Även i övrigt torde omläggningen av inkomstprövningssystemet minska de olägenheter som alltid i viss utsträckning är förknippade med ett inkomstprövat stödssystem. Genom dessa förändringar skapas enligt kommitténs mening bättre förutsättningar för en fortsatt förstärkning av bostadstilläggen.

Kommittén föreslår att det statliga bostadstillägget höjs från 75 till i första hand 100 kr. per barn och månad. Härigenom kommer det inkomstprövade stödet att ligga på samma nivå som nu gäller för det allmänna barnbidraget. Förslaget innebär ett ökat stöd med 25 kr./mån. eller 300 kr./år och barn för alla de barnfamiljer som redan före reformen uppbär bostadstillägg. Efter-

¹ I beräkningarna i betänkandet har hänsyn inte tagits till de förslag till ändrade skatteregler m. m. som lagts fram i prop. 1972:95. Dessa förslag innebär en sänkning av marginskatten med ca 3 % vid inkomster upp till ca 35 000 kr./år.

som mångbarnsfamiljer i större utsträckning än familjer med få barn uppbär bostadstillägg, kommer höjningen i särskilt stor utsträckning mångbarnsfamiljer till del. F. n. beräknas ca 530 000 barnfamiljer uppbära bostadstillägg. Ytterligare ca 70 000 familjer kommer till följd av höjningen att bli berättigade till bostadstillägg med reducerade belopp.

Kommittén föreslår att åldersgränsen för barn som ger rätt till bostadstillägg höjs från 17 till 18 år.

Kommittén föreslår vidare att *barnpensionen* höjs till en garantinivå motsvarande 40 % av basbeloppet, dvs. samma nivå som för bidragsförskotten, i de fall då inte änkepension från folkpensioneringen eller barnpension från ATP utgår. Vid nuvarande basbelopp (april 1972) innebär detta 236 kr. i månaden. Vidare förordas en höjning av åldersgränsen för barnpension från folkpensioneringen från 16 till 18 år.

I kap. 12 Särskilda frågor behandlas frågor rörande bidragsförskott och bostättningslån liksom invandrarbarnens rätt till vissa förmåner, kontantstöd för barn som vårdas på kommunal institution samt vissa sjukförsäkringsförmåner.

Bl. a. föreslås att *bidragsförskotten* skall finansieras av staten. Vidare föreslås ett upphävande av reglerna att bidragsförskott inte utgår om modern ej medverkat till fastställande av faderskap eller underhållsbidrag (liksom regeln att bidragsförskott inte utgår om underhållsskyldigheten fullgjorts genom engångsbelopp). Utvidgade möjligheter till eftergift av återkrav mot den underhållsskyldige för utgivna bidragsförskott föreslås också.

I fråga om *bosättningslånen* förordar kommittén bl. a. att sociala skäl beaktas vid långivningen i större utsträckning än vad som f. n. sker, att regler om omprövning av lånebeslut tas in i författningen och att den lokala administrationen av låneansökningar läggs över från de s. k. ortsombuden till ett kommunalt organ.

Beträffande *invandrarbarnens rättigheter* föreslås att kravet på sex månaders vistelse i

landet för utländska barns rätt till barnbidrag tas bort samt att medborgarskapsvillkoren slopas i fråga om bidragsförskott och vårdbidrag till svårt handikappat barn. Vidare föreslås att bidragsförskott skall kunna utgå till utländskt barn som på grund av gällande medborgarskapsvillkor inte kan få barnpension från folkpensioneringen.

Slutligen föreslås bl. a. att hemmakeförsäkringen och rätten att teckna frivillig *sjukförsäkring* skall utsträckas i fråga om ensamstående föräldrar så att dessa rättigheter även tillkommer ensamstående föräldrar med barn som fyllt 16 men ej 18 år.

De sammanlagda *kostnaderna* för de här nämnda förslagen beräknas till ca 935 milj. kr., varav ca 320 milj. kr. hänför sig till föräldrapenningen och ca 410 milj. kr. till utbyggnad av bostadstilläggen till barnfamiljerna. Av dessa 935 milj. kr. beräknas ca 705 milj. kr. falla på staten.

Kommittén erinrar om att bostadstilläggen fr. o. m. den 1 april 1972 förstärkts för en kostnad av ca 330 milj. kr., vilket till större delen kan ses som ett tidigareläggande av en utbyggnad som eljest skulle ha föreslagits från kommitténs sida. Kommittén bedömer det inte som realistiskt att på en gång genomföra en ytterligare förstärkning av familjestödet av storleksordningen drygt 900 milj. kr. Förslagen bör därför ses som ett *program för en utbyggnad* vilken enligt kommittén bör kunna inledas den 1 januari 1974 och vara fullt genomförd under år 1976.

Förslagen innebär — om man räknar in årets förbättringar av bostadstilläggen — en ökning med en tredjedel av det sammanlagda kontantstöd som utgick till landets barnfamiljer i fjol.

Kommittén anser att försäkringskassorna — som redan administrerar bl. a. moderskapsförsäkringen, barnpensionerna och vårdbidragen till svårt handikappade barn — bör ta över *administrationen* och utbetalningen av barnbidrag, bostadstillägg och bidragsförskott så snart de administrativa förutsättningarna härför finns. Barnbidragen bör betalas ut månadsvis. Samordnad utbetalning förordas.

Reglerna om olika former av kontantstöd till barnfamiljer har av kommittén arbetats samman till ett enhetligt lagverk, en *lag om familjestöd*. I lagen har kommittén valt att kalla de nuvarande statliga bostadstilläggen för inkomstprövade barntillägg. De nuvarande kommunala bostadstilläggen — till vilka betydande statsbidrag utgår — föreslås benämnda statskommunala bostadstillägg.

Kommittén har också haft att pröva möjligheterna att utvidga bostadstilläggssystemet till att även omfatta låginkomstgrupper utan barn. I kap. 16 redovisas hur detta kan ske.

För att underlätta jämförelser med kommittéförslagen finns sist i betänkandet en förmånskatalog som upptar gällande bidragsbelopp.

Familjepolitiska kommittén har fått i uppdrag att utreda frågan om samhällets ekonomiska stöd åt barnfamiljerna. Direktiven för utredningsarbetet angavs av dåvarande statsrådet Lindström i ett anförande till statsrådsprotokollet den 26 februari 1965. Statsrådet lämnade först en översikt över utvecklingen på det familjepolitiska området under senare år och sammanfattade därefter resonemangen i familjeberedningens promemoria Ökat stöd till barnfamiljerna (SOU 1964:36). I denna promemoria berördes bl. a. frågan om familjetillägg till familjer med flera barn och frågan om vårdbidrag till familjer med små barn. Statsrådet anförde slutligen.

Familjeberedningens promemoria har hösten 1964 varit föremål för en omfattande remissbehandling och därvid i allmänhet fått ett klart positivt gensvar. Väsentliga synpunkter har framkommit på bl. a. differentieringsspörsmålet och effekten på mödrarnas förvärvsarbete av det tänkta nya vårdbidraget. En så gott som enhällig remissopinion synes utgå ifrån att samhällets åtgärder till förmån för barnen är de mest produktiva bland investeringar. Jag delar denna uppfattning och anser tiden nu mogen för en närmare utredning av samhällets ekonomiska stöd åt barnfamiljerna. Servicefrågorna bör dock lämnas utanför, då de prövas i annan ordning. För att verkställa utredningen om det ekonomiska familjestödet bör särskilda sakkunniga tillkallas.

För fullgörande av sitt omfattande uppdrag bör de sakkunniga skaffa sig en god överblick över förefintliga stödformer och deras effekt, studera den inbördes avvägning-

en och pröva behovet av ändring eller utbyggnad av dem.

Ett samlat mått på samhällets nuvarande stödåtgärder för barnfamiljerna är svårt att ge, eftersom det gäller så inkommensurabla ting som exempelvis bostadsstandard, studiemöjligheter och trygghet vid familjeförsörjarens frånfalle. Vid en prövning av vad som kan betraktas som en rimlig uppoffring från föräldrarnas sida och en "tillräcklig" samhällsinsats för barnen måste hänsyn tagas till den olika bärkraften hos olika familjetyper. Familjepolitiken bör differentieras så att stödet sätter in när och där behovet är störst. Riktmärket blir då att åstadkomma större jämlikhet i materiella villkor inte bara mellan barnfamiljer och familjer utan barn utan även mellan barnfamiljer inbördes som har barn i olika antal och åldrar. Det betyder också, att en inkomsttransferering bör eftersträvas, som utjämnar familjernas livsinkomst mellan perioder med vårdnads- och försörjningsplikter mot barn och perioder utan sådana plikter.

De stora transfereringsposterna på statsbudgeten avser barn, ungdomar som fortsätter sin utbildning efter grundskolan samt pensionärer. Dessa grupper inom befolkningen kommer av allt att döma att växa starkt. Under de närmaste tio åren beräknas vår befolkning öka med ca 600 000 personer. Av ökningen kommer ca 200 000 på barn under 16 år och ca 250 000 på ålderspensionärer. Mellangruppen av personer mellan 16 och 66 år, som väsentligen har att svara för försörjningen av barnen och åldringarna, beräknas öka med ca 150 000. Men samtidigt räknar man med att ytterligare ca 150 000 personer i åldern 16–24 år kommer att ägna sig åt fortsatt utbildning. Hela befolkningsökningen fram till 1975 kan därmed sägas falla på

de tre nämnda transfereringsgrupperna.

Denna utveckling medför redan vid oförändrade bidragsregler automatiskt en ökning av inkomstöverföringarna från den förvärvsarbetande befolkningen till barn, ungdomar i utbildning och pensionärer. Den ställer också ökade krav på investeringar i barnstugor, skolor, pensionärshem, sjukhem osv. liksom på arbetskraft för lärar- och vårduppgifter. — Under perioden skall vidare en allmän arbetstidsförkortning ha genomförts.

Vi räknar med att en sådan produktionsökning kan uppnås, att det skall bli möjligt att inte blott fullgöra dessa och en rad andra uppgifter för ökad kapitaltillgång och samhällseliga tjänstest prestationer utan också samtidigt ytterligare höja den totala privata konsumtionen. Det är av denna konsumtionsökning som barnfamiljerna bör kunna tillföras en växande andel. Samtidigt måste en sådan avvägning ske, att även andra befolkningsgrupper blir delaktiga av en allmän standardförbättring, däribland folkpensionärerna. Det nu tecknade perspektivet, som anger begränsningen i det totala utrymmet för framtida förbättringar av transfereringsförmånerna, får inte förloras vid bedömningen av familjestödet.

Allmänna barnbidrag bör även i fortsättningen bilda stommen i konsumtionsstödet åt barnfamiljerna. Barnbidragen bör liksom hittills kompletteras med särskilda stödformer. De nuvarande familjebostadsbidragen bör därvid omprövas förutsättningslöst. Det är önskvärt att en såvitt möjligt enhetlig syn anlägges på det konsumtionsstöd, som bör utgå under barnens uppväxttid fram till dess att de inte längre bör anses tillhöra familjekonomin. Vidare bör frågan om införandet av ett vårdbidrag prövas bl. a. mot bakgrunden av att de arbetsföra åldersgruppernas andel av totalbefolkningen minskar. De sakkunniga bör vara oförhindrade att även undersöka och lägga fram förslag om andra nya inslag i familjestödet. Under utredningen bör särskild uppmärksamhet ägnas åt olika kategorier ensamma barnförsörjare.

Huvuduppgiften för de sakkunniga bör vara att undersöka effektiviteten av olika stödformer och pröva deras inbördes samsättning och avvägning inom ramen för vissa alternativ för samhällets totala stöd till barnfamiljerna. De familjepolitiska åtgärder som nu är inriktade på att direkt stödja barnfamiljernas ekonomi — barnbidragen, familjebostadsbidragen, moderskapsförsäkringen och bidragsförskotten — kan under nästa budgetår beräknas kosta drygt 2 miljarder kr. Genom att variera stödformernas sam-

mansättning och nivå bör ett antal utbyggnadsalternativ utarbetas. De sakkunniga bör utforma sina förslag utifrån en realistisk bedömning av nationalproduktens ökning och den privata konsumtionens ökningstakt. Verkningarna av en förskjutning till barnfamiljernas favör bör således redovisas till sina konsekvenser för övriga medborgargrupper inom ramen för det totala utrymmet.

I sitt arbete har de sakkunniga att beakta det direkta samband, som råder mellan stödet till barnfamiljerna och skattesystemets utformning. I enlighet härmed bör de sakkunniga vid sitt arbete samråda med familjeskatteberedningen.

Slutligen bör uppmärksammas att de nuvarande familjepolitiska stödformerna behandlas i ett stort antal författningar. De sakkunniga bör sträva efter större överskådlighet i författningsregleringen på området och söka sammanföra bestämmelserna efter deras inbördes samhörighet.

Genom beslut den 27 maj 1970 har Kungl. Maj:t gett familjepolitiska kommittén följande tilläggsdirektiv.

I skrivelse den 15 april 1970, nr 5, har riksdagen — med överlämnande av bl. a. statsutskottets utlåtande nr 5 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte motioner — anmält att riksdagen såvitt nu är i fråga beslutat i enlighet med nämnda utlåtande. Genom skrivelsen har riksdagen bl. a. som sin mening givit till känna vad utskottet anfört om översyn av bestämmelserna för bostadstillägg och reglerna för bostättningslån.

I utlåtandet har utskottet hemställt om en översyn av bestämmelserna om bostadstillägg för barnfamiljer innefattande en prövning av möjligheterna att utvidga bidragssystemet till låginkomstgrupper utan barn under 16 år. Därvid måste enligt utskottet även aktualiseras frågor om bidragets effekter i olika familjekombinationer, vid olika civilstånd och vid olika hyreskostnader.

Utskottet har vidare anfört att en förutsättningslös översyn av reglerna för statliga bostättningslån bör göras i syfte att åstadkomma en mindre restriktiv prövning vid långivningen. Denna översyn bör även innefatta en genomgång av vilka typer av bostäder som skall betraktas som genomgångsbostäder vid prövning av tiden för den gemensamma bostättningen.

Kungl. Maj:t finner gott att med överlämnande av riksdagsskrivelsen och utskottsutlåtandet uppdraga åt familjepolitiska kommittén att verkställa den översyn av bestämmelserna för bostadstillägg och reglerna för bösättningslån varom utskottet hemställt, varvid erforderliga undersökningar rörande frågan om bostadssocialt stöd till låginkomstgrupper utan barn bör göras genom en särskild expertgrupp.

Familjepolitiska kommittén avlämnade 1967 betänkandet Barnbidrag och familjetillägg (SOU 1967:52). Vidare har kommittén avlämnat promemorian Avbrott i ledighet vid havandeskap m. m. (Stencil 1968:2, socialdepartementet) och promemorian Jämställdhet mellan män och kvinnor inom sjukförsäkringen (stencil 1969:7 socialdepartementet).

Vidare har familjepolitiska kommittén lämnat remissvar bl. a. över familjeskatteberedningens beräkning av individuell beskattning (stencil 1969:4 och 5, finansdepartementet) och över pensionsförsäkringskommitténs betänkande Familjepensionsfrågor m. m. (SOU 1971:19).

Kungl. Maj:t har överlämnat vissa riksdagsmotioner, utskottsutlåtanden m. m. till kommittén. Av dessa kvarstår efter kommitténs tidigare betänkanden följande.

Riksdagsskrivelse 1964:236 med överlämnande av allmänna beredningsutskottets utlåtande 1964:18 i anledning av dels väckta motioner angående *familjepolitiken* och dels delar av motioner om *bättre förhållanden för kvinnlig arbetskraft m. m.* Även motionerna har överlämnats till kommittén.

Riksdagsskrivelse 1964:326 med överlämnande av andra lagutskottets utlåtande 1964:57 i anledning av motioner om bl. a. *de hemarbetande kvinnornas ställning i socialförsäkringssystemet.*

Riksdagsskrivelse 1966:168 med överlämnande av andra lagutskottets utlåtande 1966:43 angående *vårdbidrag till handikappade barn.*

Riksdagsskrivelse 1966:270 med överlämnande av andra lagutskottets utlåtande 1966:47 i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition 1966:113 med förslag om förbättrad*

sjukpenningförsäkring i vad propositionen hänvisats till lagutskott jämte i ämnet väckta motioner. Även motionerna har överlämnats till kommittén.

Riksdagsskrivelse 1968:109 med överlämnande av motioner, vilka behandlas i andra lagutskottets utlåtande 1968:11, och vilka avser frågan om *vårdbidrag till fosterföräldrar.*

Riksdagsskrivelse 1968:330 med överlämnande av andra lagutskottets utlåtande 1968:49 angående *vidgad möjlighet att teckna frivillig försäkring.*

Riksdagsskrivelse 1968:395 med överlämnande av första lagutskottets utlåtande 1968:54 angående *sociala förmåner (barnpension och bidragsförsäkring) åt i Sverige bosatta utländska barn.*

Riksdagsskrivelse 1969:99 med överlämnande av andra lagutskottets utlåtande 1969:13 i anledning av *motioner om ekonomiskt stöd i samband med adoption m. m.*

Riksdagsskrivelse 1970:287 med överlämnande av andra lagutskottets utlåtande 1970:53 i anledning av *motion om översyn av fördelningsreglerna i införsellagen och lagen om bidragsförsäkring.*

Riksdagsskrivelse 1971:327 med överlämnande av *motioner om utbetalningen av bostadstillägg.*

Därjämte har socialdepartementet den 29 oktober 1971 till familjepolitiska kommittén överlämnat bostadsstyrelsens anslagsframställning för budgetåret 1972/73 i vad avser vissa bestämmelser om bostadstillägg till barnfamiljer, nämligen retroaktivitetsreglerna, kontrollen av förmögenhet och utbetalningen av tilläggen.

Därutöver har i utskottsutlåtanden, propositioner m. m. uttalanden gjorts vilka berört kommitténs arbete. Vidare har familjepolitiska kommittén erhållit och tagit del av ett flertal skrivelser från organisationer och enskilda.

I Kontantstödet nuvarande utformning

Samhällets stöd till familjerna ges dels som kontant stöd och dels i form av vård och service. Inom beskattningen finns moment som har familjepolitisk karaktär. Vissa skyddsföreskrifter har ett nära samband med familjepolitiken, t. ex. förbudet att avskeda kvinnliga arbetstagare på grund av havandeskap.

Service- och skyddsfrågorna liksom familjebeskattningen kommer att behandlas senare i detta kapitel. Detta avsnitt kommer att ägnas åt en kortfattad redogörelse för de olika kontanta stödformerna. För en utförligare redovisning hänvisas till kommitténs betänkande *Barnbidrag och familjetillägg* (SOU 1967:52). Efter detta betänkande har bostadstillägssystemet kommit till, vilket ger anledning till en mer utförlig redogörelse för denna stödform.

Allmänna barnbidrag

De allmänna barnbidragen infördes genom beslut vid 1947 års riksdag. Bidragen ersatte de barnavdrag som tidigare fanns i beskattningen. Barnbidragets storlek sattes ursprungligen till 260 kr. per barn och år. Tills vidare bibehölls emellertid skattedifferentieringen genom barnavdrag i den kommunala beskattningen vid sidan av barnbidragen. År 1952 avskaffades även dessa avdrag samtidigt som barnbidragen höjdes från 260

till 290 kr. per barn och år. Barnbidragen har därefter höjts vid ett flertal tillfällen. De utgör sedan den 1 januari 1971 1 200 kr. per barn och år och är skattefria. I tab. 1 redovisas barnbidragens storlek under perioden 1948–1971 i förhållande till penningvärdeförändringen och standardutvecklingen. Tabellen visar vad 260 kr./år från 1947 och 30 kr./år från 1950 tillsammans motsvarar omräknat dels efter det vanliga konsumentprisindex – penningvärdeutvecklingen – dels i förhållande till den privata konsumtionen per individ i löpande priser, vilket här använts som ett mått på den allmänna standardutvecklingen.

Tabell 1 Barnbidrag, penningvärdeförändring och standardutveckling

År	Barnbidrag per år och barn under 16 år, kr.	260 kr./år från 1947 30 kr./år från 1950 efter konsumentprisindex	260 kr./år från 1947 30 kr./år från 1950 uppräknat efter utvecklingen av den privata konsumtionen per capita
1948	260	270	281
1950	260	278	299
1952	290	379	404
1958	400	466	554
1960	450	486	606
1962	550	521	701
1964	700	553	826
1965	900	582	901
1970	900	734	1 267
1971	1 200	815	1 406

Konsumentprisindex återspeglar förutom den egentliga penningvärdeutvecklingen också de förändringar som gjorts beträffande den indirekta beskattningen. Bl. a. har under perioden omsättningsskatt införts, vilken senare förändrats till mervärdeskatt. Som framgår av tabellen har dessa skattehöjningar liksom den egentliga penningvärdeförsämringen väl kompenserats. Barnbidragets köpkraft är betydligt större i dag än 1948.

Barnbidragen kan dock inte ses isolerade. Under mellantiden har andra familjepolitiska förmåner kommit till eller förbättrats. Framför allt gäller det de nya bostadstilläggen för barnfamiljer och den snabba utvecklingen av samhällets barntillsyn. Hela det familjepolitiska stödssystemet måste alltså beaktas när man bedömer utvecklingen. Vidare har förändringar i skatteuttaget för olika grupper betydelse för utvecklingen av barnfamiljernas konsumtionsutrymme och för avvägningen av barnbidragens nivå.

Barnbidragen betalas ut kvartalsvis omkring den 21 i kvartalets första månad. Barnbidragsregister förs av barnavårdsnämnden i varje kommun, medan utbetalningen handhas av postverket.

Vare sig barnet är svensk medborgare eller inte gäller som förutsättning för rätten till bidrag att barnet är bosatt i Sverige. För barn som inte är svensk medborgare fördras dessutom antingen att barnets fostrare är bosatt och mantalsskriven i Sverige eller att barnet eller någon av dess föräldrar vistas här sedan minst sex månader.

Bostadstillägg

De gällande reglerna om statliga bostadstillägg till barnfamiljer finns i kungörelsen (1968:425) om statliga bostadstillägg till barnfamiljer. Författningen har ändrats senast (1971:1257).

Kommun, som med stöd av lag (1947:523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande utger kommunala bostadstillägg till barnfamiljer, erhåller under vissa förutsättningar statsbidrag till kostnaderna härför enligt kungörelsen (1968:426)

om statsbidrag till kommunala bostadstillägg till barnfamiljer. Författningen har ändrats senast (1972:47).

Bostadsstyrelsen meddelar tillämpningsföreskrifter och anvisningar till kungörelsen om statliga bostadstillägg till barnfamiljer och till kungörelsen om statsbidrag till kommunala bostadstillägg till barnfamiljer.

Beträffande de *statliga bostadstilläggen till barnfamiljer* gäller följande. Bidragsverksamheten handhas av bostadsstyrelsen, länsbostadsnämnderna och kommunerna. Organ för kommunens befattning med bostadstilläggen (förmedlingsorgan) är kommunens styrelse om ej kommunen beslutar att verksamheten skall handhas av annat kommunalt organ.

Bostadstillägg utgår till familj med barn under 17 år som helt eller delvis försörjs inom familjen. Fosterbarn som sedan minst sex månader vistas i familjen anses som försörjt inom familjen. Med barn avses även adoptivbarn och barn, som vårdas hos särskilt förordnad förmyndare. Med familj avses makar med barn eller ensamstående med barn. Föräldralösa syskon jämställs med familj. Med makar jämställs man och kvinna som utan att vara gifta lever tillsammans om de tidigare varit gifta med varandra eller gemensamt har eller har haft barn.

Som förutsättning för rätt till bostadstillägg gäller att familjen är bosatt i landet. Utländska medborgare och statslösa äger samma rätt till bostadstillägg som svenska medborgare.

Det statliga bostadstillägget utgår med 75 kr./mån. för varje barn i familjen. Några krav på bostadens storlek och utrustning ställs ej för rätt till statligt bostadstillägg.

Inkomstprövningen för bostadstillägg sker enligt de regler som gäller för bidragsåret 1972 på grundval av familjeförsörjarens beskattningsbara inkomst till statlig inkomstskatt enligt den taxering varom uppgift är tillgänglig vid beslutstillfället. I fråga om makar läggs deras sammanlagda beskattningsbara inkomst (till statlig inkomstskatt) till grund för beräkningen av bostadstilläggets storlek, om de ej lever åtskilda.

För att oreducerat bostadstillägg skall utgå får familjeförsörjarens beskattningsbara inkomst ej överstiga 10 000 kr./år. Om inkomsten överstiger detta belopp reduceras bostadstillägget med 12 % av den beskattningsbara inkomsten mellan 10 000 kr. och 16 000 kr., med 18 % av inkomsten mellan 16 000 kr. och 20 000 kr., med 24 % av inkomsten mellan 20 000 kr. och 24 000 kr. och med 30 % av inkomsten över 24 000 kr. Vid reduceringen avrundas den beskattningsbara inkomsten till närmast högre hela 200-tal kr.

På grund av avdragen vid beskattningen ligger i regel den faktiska årsinkomsten ca 10 000–13 000 kr. högre än motsvarande beskattningsbara inkomst. För en gift man vars hustru saknar inkomst kan således den faktiska årsinkomsten uppgå till ca 20 000 kr. innan reduceringen sätter in. För makar som båda förvärsarbetar blir skillnaden mellan faktisk årsinkomst och beskattningsbar inkomst större än 10 000 kr. Detta gäller enligt de skatteregler som var i kraft t. o. m. inkomståret 1970. På grund av eftersläpningen vid inkomstprövningen av bostadstilläggen får de nya skattereglerna som gäller fr. o. m. den 1 januari 1971 betydelse för bostadstilläggen först år 1973.

Vid inkomstprövningen tas även hänsyn till ev. förmögenhet (skillnaden mellan tillgångar och skulder). Om makar eller ensamstående familjeförsörjare samt barn under 17 år, som helt eller delvis försörjs inom familjen, har en sammanlagd förmögenhet som överstiger 50 000 kr., läggs en femtedel av det överskjutande beloppet, avrundat till närmast lägre 200-tal kr., till den beskattningsbara inkomsten.

För bidragsåret 1973 kommer bidragsrätten att vara beroende av 1971 års inkomster som taxeras enligt de nya skatteregler som trädde i kraft den 1 januari 1971. I prop. 1972:34 har Kungl. Maj:t förelagt riksdagen förslag om de ändringar i inkomstprövningsreglerna som föranleds härav. Enligt förslaget kommer den taxerade inkomsten i stället för den beskattningsbara att ligga till grund för inkomstprövningen av bostadstillägg för ti-

den från den 1 januari 1973. Följande regler föreslås i övrigt gälla.

Då den statligt taxerade inkomsten enligt 1972 års taxering (1971 års inkomster) inte överstiger 21 000 kr./år (för makar deras sammanlagda taxerade inkomst) sker ingen reducering av bostadstilläggen. Vid högre taxerad inkomst reduceras bostadstilläggen med

12 % av den taxerade inkomsten mellan 21 000 och 26 000 kr., med

18 % av den taxerade inkomsten mellan 26 000 och 36 000 kr. samt med

24 % av den taxerade inkomsten som överstiger 36 000 kr.

Angående utgivandet av bostadstillägg gäller följande. Bostadstillägg beviljas för högst ett kalenderår i sänder och utgår fr. o. m. kvartalet närmast efter det kvartal då rätt till sådant tillägg uppkommit. Bostadstillägg får dock aldrig utgå för längre tid tillbaka än ett år före det kvartal då ansökan om sådant tillägg gjordes. Om antalet barn under 17 år i familjen ökar eller minskar skall bostadstillägg utgå med det nya beloppet eller upphöra att utgå fr. o. m. kvartalet närmast efter det då förändringen skedde.

Den som uppbär bostadstillägg har upplysningsplikt angående inträffad omständighet som har betydelse för rätt till bostadstillägg.

Ansökan om bostadstillägg görs hos förmedlingsorganet enligt av bostadsstyrelsen fastställt formulär. Ansökningshandlingar skickas ut av förmedlingsorganet till familjer som enligt förmedlingsorganet kan tänkas komma i fråga för bostadstillägg. Information om bostadstilläggen skickas därjämte ut till övriga barnfamiljer. Utbetalning av bostadstillägget sker månadsvis i efterskott av förmedlingsorganet. Rätt att uppbära bostadstillägg tillkommer familjeförsörjaren, men om det är fråga om makar tillkommer rätten makarna gemensamt. Utbetalningen av bostadstillägget sker till den som sålunda har rätt att uppbära bostadstillägget, dock att beträffande makar utbetalning sker till den av makarna som anges av dem. Om båda makarna så önskar utbetalas tillägget till hyresvärderna eller i fråga om egna hem till

kreditgivaren under förutsättning att hyresvärden och kreditgivaren samtycker till detta. Om det föreligger särskilda skäl kan länsbostadsnämnden eller, efter nämndens bemyndigande, förmedlingsorganet besluta att bostadstillägget i stället skall utbetalas till barnavårdsman eller annan lämplig person att användas till familjens bästa. För bostadstillägg som förmedlingsorganet betalar ut erhåller kommunen ersättning av statsmedel.

Beträffande *statsbidrag till kommunala bostadstillägg till barnfamiljer* gäller följande. Statsbidrag utgår till kommun som utger kompletterande bostadstillägg till barnfamiljer med höga bostadskostnader. För att statsbidrag skall utgå gäller vidare — i likhet med reglerna för det statliga bostadstillägget — att bostadstillägg utgår till familj med barn under 17 år som helt eller delvis försörjs inom familjen. Därutöver gäller emellertid även att hänsyn skall tas till barn över 17 år, som åtnjuter förlängt barnbidrag enligt KF (1964:400) om förlängt barnbidrag eller studiebidrag enligt studiehjälpsreglementet (1964:402) under förutsättning att familjen uppbar kommunalt bostadstillägg då barnet fyllde 17 år. Statsbidrag kan utgå t. o. m. det kalenderår under vilket barnet fyller 19 år, oavsett om tillfälligt uppehåll skett i studier-na.

Som förutsättning för att statsbidrag skall utgå gäller att familjen har egen bostad (hyrd, ägd eller med bostadsrätt).

Statsbidrag utgår för kommunala bostadstillägg avseende barnfamiljs bostadskostnad, som med minst 25 kr. överstiger 400 kr. i månaden. Vid beräkning av statsbidrag beaktas inte sådan del av bostadskostnaden som överstiger 650 kr. i månaden i fråga om familj med ett eller två barn, 800 kr. i månaden i fråga om familj med tre eller fyra barn och 925 kr. i månaden i fråga om familj med fem eller flera barn. Den andel som berättigar till statsbidrag utgör 80 % av hyran som ligger inom dessa intervall eller avrundat 20 kr. i månaden för varje 25-tal kr. av hyresbelopp mellan dessa gränser. Statsbidrag utgår med 60 % av kostnaderna för bostadstillägg.

Gränserna för de kommunala bostadstillägg som ger rätt till bidrag med 60 % av kommunens kostnad framgår av följande tabell.

Antal barn under 17 år	Bostadskostnad kr./mån.	Kommunalt tillägg kr./mån.
1	400—650	20—200
2	400—650	20—200
3	400—800	20—320
4	400—800	20—320
5 eller flera	400—925	20—420

Beträffande inkomstprövningen gäller samma regler som för de statliga bostadstilläggen. Vid reducering av bostadstilläggen med hänsyn till inkomstens storlek skall de statliga och kommunala bostadstilläggen sammanläggas och det statliga bostadstillägget reduceras i första hand.

Vid beräkningen av bostadskostnadens storlek skall kommunen följa de anvisningar som bostadsstyrelsen meddelar.

Beträffande bl. a. förmedlingsorgan, beräkning av bostadstilläggets storlek, rätt att uppbära bostadstillägg, begynnelse- och utgivande av bostadstillägg, giltighetstid för beviljandet av bostadstillägg, inträffad omständighet som föranleder ändring av bidragsbeloppets storlek, ansökningsförfarande, ärendets prövning, utbetalning av bostadstillägg och betalningsmottagare gäller samma regler som i kungörelsen om statliga bostadstillägg.

Statsbidrag för kommunala bostadstillägg utgår för kalenderår i efterskott och betalas ut av bostadsstyrelsen.

Före den 1 april 1972 hade samtliga kommuner infört kommunalt bostadstillägg som minst uppgick till de statsbidragsnormer som då gällde. Ett mindre antal kommuner utgav dessutom tillägg som gick utöver normerna.

De statsbidragsnormer för kommunala bostadstillägg som angetts ovan gäller från den 1 april 1972. Bostadsstyrelsen har påbörjat en undersökning för att belysa i vilken utsträckning kommunerna beslutat utge kommunala bostadstillägg med utnyttjande av de vidgade statsbidragsramarna. Av till-

gängliga uppgifter att döma kommer ett icke obetydligt antal kommuner att åtminstone tills vidare inte följa de nya statsbidragsnormerna fullt ut. Det finns också vissa kommuner som helt kommer att fortsätta att tillämpa de regler som gällde före den 1 april 1972.

Kommunalt bostadstillägg som går utöver statsbidragsnormerna kommer fortsättningsvis att finnas i vart fall i Storstockholm och Göteborg. Nedan redovisas dessa regler i huvuddrag.

Storstockholm har ett system som innefattar tre delar. En del (a) ansluter till statsbidragsbestämmelserna. En del (b) utgör ett låginkomstillägg som utgår vid lägre hyresnivåer och med andra procentsatser än enligt statsbidragsbestämmelserna. Som en tredje del (c) utgår ett stöd till ettbarnsfamiljer. Sistnämnda stöd utgår med 60 kr. i månaden oavsett bostadskostnad och anpassas så att det totala bostadstillägget inte överstiger den verkliga bostadskostnaden. I tabell 2 visas uppbyggnaden av Storstockholms system.

De övre hyresgränserna för låginkomstillägget är inte direkt angivna i systemet men tilläggets storlek är maximerat så att det till ettbarnsfamiljer utgår med högst 100 kr. i månaden och till flerbarnsfamiljer med högst 125 kr. i månaden, vilket i praktiken innebär att de övre hyresgränserna blir 650

resp. 717 kr. i månaden.

Reduceringsreglerna för de olika delarna är utformade så att den del som ansluter till statsbidragsbestämmelserna (a) reduceras enligt statsbidragsbestämmelserna medan låginkomstillägget reduceras med 12 % av hela den statligt beskattningsbara inkomsten. Det börjar alltså reduceras så snart någon beskattningsbar inkomst finns. Det särskilda stödet till ettbarnsfamiljerna reduceras sist och enligt statsbidragsbestämmelserna.

Göteborg utger kommunala bostadstillägg enligt statsbidragsbestämmelserna samt utger utöver detta bostadstillägg med 80 % av bruttohyran över 300 kr. i månaden dock högst 80 kr./mån.

Studiestöd

För ungdomar över 16 år som går kvar i grundskolan utgår förlängt barnbidrag. För studerande i gymnasieskolan (dvs. den skolförhållande som den 1 juli 1971 ersatt kommunala och landstingskommunala gymnasier, fackskolor, yrkesskolor och vissa andra läroanstalter, utgår *studiehjälp* enligt bestämmelserna i studiehjälpsreglementet. Sådan studiehjälp utgår för läsår eller kurstid i princip fr. o. m. kvartalet efter det kvartal då den studerande fyllt 16 år. Grundstommen i denna studiehjälp utgörs av ett studiebidrag som utgår utan inkomstprövning och utan

Tabell 2 Storstockholms kommunala bostadstillägg. (De inom parentes angivna siffrorna visar hur systemet avviker från statsbidragsbestämmelserna)

	Nedre hyresgräns		Övre hyresgräns		Procentsats
	Antal barn	Hyresgräns, kr./mån.	Antal barn	Hyresgräns, kr./mån.	
a. Tilläggsdel som ansluter till statsbidragsbestämmelserna	1-5 eller flera	400 (± 0)	1	650	80
			2	725 (+75)	80
			3	800	80
			4	800	80
			5 eller flera	925	80
b. Låginkomstillägg	1	250	1	650	25
	2 eller flera	300	2 eller flera	717	30
c. Ettbarnsstöd - utgår med 60 kr. i månaden					

ansökan.

Studiebidrag och förlängt barnbidrag utgår med 100 kr./mån. under högst nio månader per år, dvs. med 900 kr./år. Härutöver kan inkomstprövat tillägg utgå med 25, 50 eller 75 kr./mån. Till grund för inkomstprövningen ligger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda beskattningsbara inkomst vid senaste taxering till statlig inkomstskatt. Med beskattningsbar inkomst jämfälls en femtedel av behållen förmögenhet över 50 000 kr. Är den studerande gift, skall makens inkomst och förmögenhet beaktas i stället för föräldrarnas.

Det inkomstprövade tilläggets storlek vid olika beskattningsbar inkomst framgår av följande tablå.

Beskattningsbar inkomst kr./år	Tillägg kr./mån.
— 8 000	75
8 100—12 000	50
12 100—20 000	25

För studerande som har hemmavarande syskon under 16 år och som är berättigade till inkomstprövat tillägg utgår dessutom 25 kr./mån.

Om den studerande är berättigad till inkomstprövat tillägg med högsta belopp och om synnerligen stort behov av ytterligare studiehjälp föreligger, kan behovsprövat tillägg utgå med högst 75 kr./mån. Vid denna behovsprövning — som görs av centrala studiehjälpsnämnden — utgår man från årsinkomsten vid ansökningstillfället (räknat före skatt och innefattande även icke skattepliktiga inkomster såsom sjukpenning, bostadstillägg, arbetslöshetsstöd etc.). Hänsyn tas till antalet syskon. Bidragsformen riktar sig främst till ensamstående vårdnadshavare.

Bor den studerande utanför hemmet under studietiden utgår inackorderingstillägg med 125 kr./mån. Annars kan resettillägg utgå med 60, 80, 100 eller 120 kr./mån. för dagliga resor mellan hem och studieort beroende på resans längd.

Här beskrivna förmåner utgår till den som fyller högst 19 år (yngre elev) under det

kalenderår då läsåret eller kursen börjar. Till äldre studerande utgår förhöjt studiebidrag — utan några tillägg — med 175 kr./mån.

Studielån kan efter behovsprövning utgå med högst 6 500 kr. för ett läsår. För den som har försörjningsplikt mot barn kan högre studielån utgå.

Kungl. Maj:t har i prop. 1972:27 lagt fram förslag om ändrade regler i fråga om studie-socialt stöd.

Studerande vid eftergymnasiala läroanstalter kan erhålla *studiemedel* enligt bestämmelserna i studiemedelsförordningen. Studiemedel består av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel. Studiemedlen är indexreglerade och utgår per år med 140 % av basbeloppet inom den allmänna försäkringen (basbeloppet utgjorde 7 100 kr. i jan. 1972). Om den studerande har vårdnaden om barn kan dessutom utgå *barntillägg* med 12,5 % av basbeloppet för varje barn under 16 år. Extra studiemedel kan vidare utgå om synnerliga skäl föreligger. Av studiemedlen utgör 1 750 kr. ett studiebidrag, medan återstoden i princip skall betalas tillbaka under normalt 20—25 år.

Studiemedel utgår med hänsyn till den studerandes studiemeriter samt de ekonomiska resurser över vilka den studerande förfogar. Under de två första terminerna erhålls dock studiemedel utan prövning av studiemeriterna.

Vissa förmåner inom den allmänna försäkringen

Den allmänna försäkringen har många familjepolitiska inslag. I första hand gäller det moderskapsförsäkringen. Varje barnaföderska, som omfattas av den allmänna försäkringen, har rätt till en *moderskapspenning* på 1 080 kr., vilket motsvarar grundsjukpenning i 180 dagar (6 x 180 = 1 080). Vid flerbarnsfödelse utgår ytterligare 540 kr. för varje barn utöver det första.

Av moderskapspenningen kan 300 kr. utbetalas förskottsvis, dock tidigast 120 dagar före den dag då nedkomsten beräknas ske.

Kvinnor, som på grund av barnsbörd av-

bryter sitt förvärsarbete, har rätt till tilläggssjukpenning i högst 180 dagar. Detta gäller dock endast kvinnor som minst nio månader före födseln varit placerade i en sjukpenningklass i vilken sjukpenningen överstiger grundsjukpenningen.

Tilläggssjukpenning utgår tidigast från den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast fr. o. m. förlossningsdagen. Sjukpenningen utgår endast för dag då kvinnan avhåller sig från förvärsarbete och längst till etthundra-åttonde dagen efter förlossningsdagen eller efter den tidigare dag då sjukpenningen började utgå. Rätten till fortsatt sjukpenning upphör om kvinnan under denna tid utför förvärsarbete mer än trettio dagar.

Fr. o. m. den trettionde dagen efter förlossningsdagen utgår tilläggssjukpenning endast om kvinnan har eller på grund av sjukdom är förhindrad att ha barnet i sin vård.

Inom den allmänna försäkringens ram finns även ett *vårdbidrag* i form av invaliditetssättning, som utgår till svårt handikappade barn under 16 år. Bidraget utgör 60 % av basbeloppet (som i januari 1972 var 7 100 kr.). Bidraget utgår i princip endast om barnet vårdas hemma. Medan barnet vårdas vid statlig, kommunal eller statsunderstödd institution utgår inget bidrag.

Änkor, som har vårdnaden om barn under 16 år, erhåller från folkpensioneringen hel *änkepension*, som är lika stor som ålderspensionen till en ensam pensionär, dvs. 90 % av basbeloppet jämte ev. pensionstillskott. Från folkpensioneringen utgår vidare *barnpension* till varje barn under 16 år som förlorat sin fader eller moder. Barnpensionen till barn, som mist endera av föräldrarna, utgår per år med 25 % av basbeloppet. Föräldralösa barn får i barnpension 35 % av basbeloppet. Änkepension och barnpension från folkpensioneringen kompletteras ofta med *tilläggspension* (ATP). Dessa pensioner, som står i relation till den avlidnes tidigare inkomster, baseras på dennes beräknade eller faktiskt uppburna egenpension från tilläggspensioneringen.

Till ålderspension eller förtidspension ut-

går *barntillägg* för varje barn under 16 år till försäkrad eller försäkrads hustru, om den försäkrade har vårdnaden om eller stadigvarande sammanbor med barnet. Barntillägget utges dock inte till i förtid uttagen ålderspension eller till pension, som tillkommer gift kvinna.

Barntillägg till ålderspension eller hel förtidspension utgör för år räknat 25 % eller, om barnet är berättigat till barnpension, 10 % av basbeloppet. Utgår två tredjedelar eller en tredjedel av hel förtidspension, utgör barntillägget motsvarande andel av barntillägg till hel förtidspension.

Åtnjuter den försäkrade tilläggspension minskas honom tillkommande barntillägg med hälften av tilläggspensionen i den mån denna för år räknat överstiger halva basbeloppet.

Författningsbestämmelserna om moderskapsförsäkringen, folkpensioneringen inkl. vårdbidrag och barntillägg och försäkringen för tilläggspension finns i lagen (1962:381) om allmän försäkring. Lagen reglerar också den allmänna sjukförsäkringen.

Den s. k. *hemmakeförsäkringen* inom sjukförsäkringen har en viss familjepolitisk anknytning. Den innebär att försäkrad som är 16–66 år och har en inkomst av förvärsarbete som understiger 1 800 kr. om året är försäkrad (avgiftsfritt) för grundsjukpenning (6 kr./dag) under vissa förutsättningar. Förutsättningarna är bl. a. att den försäkrade är gift och stadigvarande sammanbor med sin make eller, i annat fall, stadigvarande sammanbor med barn under 16 år till honom eller hans maka eller med någon, med vilken han varit gift eller har eller har haft barn. Tidigare gällde dessa regler endast för kvinnlig försäkrad. Med anledning av kommitténs förslag i promemorian Jämställdhet mellan män och kvinnor inom sjukförsäkringen (stencil 1969:7, socialdepartementet) har emellertid en lagändring genomförts som innebär att hemmavarande män fr. o. m. den 1 januari 1971 har samma rätt till grundsjukpenning som hemmavarande kvinnor. Motsvarande gäller rätten att mot avgift teckna frivillig sjukpenningförsäkring.

Till sjukpenning utges *barntillägg* för den försäkrades eller hans makas barn under 16 år, med vilket den försäkrade stadigvarande sammanbor. Med anledning av kommitténs förslag i nämnda promemoria utgår *barntillägg* numera efter samma regler oavsett om det är modern eller fadern som är sjuk. Bestämmelserna innebär att *barntillägg* utgår med en krona för ett eller två barn, två kronor för tre eller fyra barn samt tre kronor för fem eller flera barn, allt per dag räknat. Till försäkrad med barn under tio år utgår dock *barntillägg* alltid med minst två kronor per dag.

Till sist bör det erinras om att sjukvårdsförsäkringen innebär betydande förmåner för barnfamiljer. Inte bara *barntillägg* till sjukpenning utan även ersättning för *läkarvård*, *sjukhusvård*, *resor* m. m. samt kostnadsfria och rabatterade *läkemedel* lämnas för barnen utan att föräldrarna behöver betala någon särskild avgift härför. Värdet av dessa förmåner för barnfamiljer kan uppskattas till drygt 200 milj.kr.

Bidragförskott

Bidragförskott utgår enligt lagen (1964:143) om bidragförskott. Författningen har ändrats senast (1971:902). Närmare föreskrifter finns i en tillämpningskungörelse (1964:144).

Lever ett barns föräldrar åtskilda betalar vanligen den av föräldrarna, som inte har vårdnaden om barnet, underhållsbidrag för detta. För att hindra att barnet blir lidande till följd av den underhållsskyldige förälderns eventuella försumlighet eller oförmåga att betala har bidragförskotten införts.

Bidragförskott kan sålunda utgå om vårdnaden om ett barn endast tillkommer en av föräldrarna eller om barnet inte står under någon av föräldrarnas vårdnad. Bidragförskott utgår dock inte om barnet bor tillsammans med den underhållsskyldige. Inte heller utgår bidragförskott om det finns grundad anledning att anta att den underhållsskyldige betalar fastställt underhållsbidrag som inte understiger vad som skulle utgå i bidragsför-

skott eller om det är uppenbart att den underhållsskyldige på annat sätt sörjt eller sörjer för att barnet får motsvarande underhåll. Vidare kan bidragförskott inte utgå om den underhållsskyldige gentemot barn utom äktenskap enligt avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att bidra till dess underhåll genom ett engångsbelopp. Ej heller utgår bidragförskott om vårdnadshavaren utan giltigt skäl underlåter att vidta eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag eller faderskap till barnet fastställt.

Den som önskar få bidragförskott skall göra ansökan därom.

Bidragförskott utgår från den 1 januari 1972 normalt med 40 % av basbeloppet (f. n. 7 100 kr.).

Om det finns grundad anledning att anta att fastställt underhållsbidrag betalas i vederbörlig ordning, utgör bidragförskottet skillnaden mellan vad som kan utgå som bidragförskott och underhållsbidragets belopp. Om bidragförskott skall utgå i förhållande till båda föräldrarna utgör det 25 % av basbeloppet i förhållande till var och en av föräldrarna. Om barnet är berättigat till barnpension från folkpensioneringen utgör bidragförskottet 10 % av basbeloppet.

Bidragförskott utgår fr. o. m. den månad varunder rätt därtill inträtt, *men* inte för *längre tid tillbaka* än tre månader före ansökningsmånaden. Förskott utgår t. o. m. den månad, varunder barnet fyllt 18 år eller rätt till förskott eljest upphört. Bidragförskottet utbetalas förskottsvis för månad.

Barnavårdsnämnderna prövar frågor rörande bidragförskott och betalar ut förskotten till den berättigade, vanligtvis vårdnadshavaren.

Den underhållsskyldige skall, så länge bidragförskott utgår, till den barnavårdsnämnd som utger förskottet erlagga fastställt underhållsbidrag, som belöper på förskottet, allteftersom underhållsbidraget förfaller till betalning. Om den underhållsskyldige inte efter förmåga fullgör sin betalningsskyldighet, skall barnavårdsnämnden utan dröjsmål vidta erforderliga åtgärder för att driva in fordringen. Statsverket betalar tre fjärde-

delar och kommunerna en fjärdedel av de utgifter för bidragsförskott för vilka ersättning inte kunnat tas ut av den underhållsskyldige.

Mot barnavårdsnämnds beslut i bidragsförskottsärenden kan talan föras hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut kan överklagas hos kammarrätten. Regeringsrätten är högsta instans.

Vissa regler om bl. a. medborgarskapskrav för rätt till bidragsförskott behandlas i kap. 12.

Bosättningslån

Bosättningslån kan erhållas av trolovade eller äkta makar eller av man och kvinna vilka stadigvarande bor tillsammans under äkten- skapsliknande former (KK 1946:570).

Lån kan också beviljas ensamstående vårdnadshavare med barn. När det gäller två personer som bor tillsammans skall lånet sökas gemensamt. Vissa undantag från den regeln finns bl. a. om en av de två är under 18 år.

Lån kan beviljas svenska medborgare men också andra under vissa förutsättningar. Som villkor gäller generellt att bosättningen skall ske i Sverige.

Såsom ytterligare villkor för att få lån gäller enligt 5 § i bosättningslånekungörelsen "a) att de lånesökande äro i behov av medel för anskaffandet av de bosättningsföremål eller verktyg m. m., för vilka lånet är avsett,

b) att lånets upptagande är tillrådligt med hänsyn till de lånesökandes egna villkor och intressen, samt

c) att de lånesökande gjort sig kända för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet ävensom, i den mån betingelser härför föreläggat, ådagalagt sparvilja".

Ytterligare en begränsning utgör det förhållandet att lån skall vara sökt inom sex månader från den gemensamma bosättningen. När det föreligger särskilda skäl kan detta krav frångås.

I kungörelsen är ingenting sagt om de sökandes inkomster, men i tillämpningen har

lån begränsats till sökande vilkas gemensamma inkomst understiger 35 000 kr./år. Om särskilda skäl föreligger — exempelvis förekomsten av barn — kan denna gräns höjas något.

Bosättningslånets högsta belopp är 6 000 kr. Lån utges av riksbanken ur statens bosättningslånefond. Information till allmänheten ges av de s. k. ortsombuden — kommunalt rekryterade förtroendemän — som också tar emot och kontrollerar ansökningar samt avger yttrande över dessa. De skall bl. a. inhämta uppgifter från socialregistret om lånesökande och avge ett omdöme om vederbörandes skötsamhet och lämplighet att er- hålla bosättningslån.

Bosättningslånen är borgensfria och räntan följer statens normallåneränta, f. n. 6 3/4 %.

II Inkomstbeskattningen

Den skattereform som trädde i kraft 1 janua- ri 1971 innebar en övergång till en i huvud- sak individuell beskattning av arbetsinkomst och en omfördelning av skatteuttaget till för- mån för de lägre inkomsttagarna.

Vid övergången till individuell beskattning av makar infördes en och samma skatteskala, lika för alla oberoende av kön och civilstånd. Förekomsten av barn och försörjningsplikten mot make påverkar skatten främst i följande fall.

Familjer med barn under 16 år har i vissa fall rätt till förvärvsavdrag. Det gäller dels makar som båda haft förvärvsinkomst under året, där förvärvsavdraget åtnjuts av den av makarna som har den lägsta förvärvsinkoms- ten, dels ogifta inkomsttagare som under året haft förvärvsinkomst. Förvärvsavdrag medges också vid s. k. faktisk sambeskattn- ing.

I de fall endast den ena maken haft för- värvsarbete får den maken, oavsett om det finns barn eller inte i familjen, ett avdrag på den uträknade skatten med högst 1 800 kr. Denna skattereduktion erhålls också av en- samstående person som har hemmavarande barn under 18 år. Gift person vars make har en statligt taxerad inkomst som understiger

4 500 kr. erhåller skattereduktion med 20 % av skillnaden mellan 4 500 kr. och den taxerade inkomsten.

Beräkningen av beskattningsbar inkomst

Skatt på inkomst betalas till kommunen och staten. Den allmänna kommunalskatten är en repartitionsskatt som tas ut för att täcka kommunernas utgifter. Den är i princip proportionell och betalas i förhållande till det antal skattekronor och skatteören som påförs varje skattskyldig (en skattekrona = 100 kr. beskattningsbar inkomst). Den statliga inkomstskatten är progressiv för fysiska personer, oskiftade dödsbon och familjestiftelser samt proportionell för övriga skattskyldiga.

Skatten påförs på grundval av ett beskattningsunderlag som fastställs för varje skattskyldig, s. k. beskattningsbar inkomst. Beskattningsunderlaget bestäms genom ett årligt taxeringsförfarande och fastställs för kommunalskatten och den statliga inkomstskatten var för sig. Bestämmelserna för beräkning av beskattningsbar inkomst finns främst i kommunalskattelagen (1928:370), KL och förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt, SI. SI hänvisar i väsentliga delar till KL, som således innehåller huvudreglerna för inkomstberäkningen. Taxeringsförfarandet regleras i taxeringsförordningen (1956:623). Vissa allmänna förfarandebestämmelser finns också i förvaltningslagen (1971:290) och förvaltningsprocesslagen (1971:291).

Redogörelsen avser då annat inte sägs beskattningen av fysiska personer.

Allmän kommunalskatt påförs för varje skattskyldig på grundval av inkomst och av garantibelopp för fastighet. Skatteplikt föreligger för inkomst av jordbruksfastighet, annan fastighet, rörelse, tjänst, tillfällig förvärvsverksamhet och kapital. Varje inkomstslag, med undantag av tjänst, kan omfatta flera förvärvskällor. Om sålunda en inkomsttagare driver två självständiga rörelser, föreligger två särskilda förvärvskällor. Garantibeloppet är oberoende av den skattskyldiges verkliga inkomst och utgör 2 % av fastighets

till skatteberäkningen.

förs till något av de nämnda inkomstslagen är skattefri.

Inkomstberäkningen görs för varje förvärvskälla för sig. Därvid gäller att man från bruttointkomsterna i förvärvskällan får göra avdrag för alla omkostnader under beskattningsåret som erfordras för att förvärva och behålla intäkterna. Vidare får avdrag också göras för belopp motsvarande garantibeloppet vid inkomst av jordbruksfastighet, annan fastighet och rörelse i den mån inkomsten förslår. I fråga om dessa inkomstslag används termen nettointäkt för att beteckna vad som återstår sedan intäkterna minskats med omkostnader men innan avdrag skett för belopp motsvarande garantibeloppet. Sedan nettointäkten minskats med belopp motsvarande garantibeloppet återstår inkomst av förvärvskällan i fråga. Summan av inkomsterna utgör den skattskyldiges sammanräknade inkomst. Från detta belopp får sedan göras s. k. allmänna avdrag dvs. avdrag som inte har direkt samband med någon förvärvskälla. I vissa fall får också avdrag göras för förlust som hänförs sig till tidigare beskattningsår.

Det sammanlagda beloppet av den skattskyldiges inkomster från de olika förvärvskällorna minskat med nyssnämnda avdrag men med tillägg för garantibelopp — utgör taxerad inkomst. Vid kommunaltaxeringen beräknas taxerad inkomst för varje kommun inom vilken uppkommit skattepliktig inkomst. Beloppet avrundas nedåt till helt tiotal kronor.

Från den taxerade inkomsten medges grundavdrag och extra avdrag för nedsatt skatteförmåga. Återstoden avrundas nedåt till helt hundratal kronor och utgör beskattningsbar inkomst. Den beskattningsbara inkomsten ligger till grund för skatteberäkningen.

Statlig inkomstskatt påförs enbart på grundval av den skattskyldiges inkomst. I övrigt hänvisar bestämmelserna om statlig inkomstskatt, såvitt är av intresse i detta sammanhang, i huvudsak till motsvarande regler i KL. Skillnaden mellan den statliga och den kommunala beskattningen hänförs sig främst

taxeringsvärde. Inkomst som inte kan hän-
I fråga om inkomstberäkningen är följande särskilda regler av intresse från kommitténs synpunkt.

Skatteplikt föreligger för inkomst av de sex inkomstlagen som tidigare nämnts. Beträffande inkomst av annan fastighet gäller att man i vissa fall inte räknar med en faktisk inkomst utan med en som bestäms schablonmässigt. Det gäller inkomst av en- och tvåfamiljsfastigheter där intäkten beräknas till en procentandel av fastighetens taxeringsvärde. Inkomsten utgör 2 % av taxeringsvärdet upp till 150 000 kr., 4 % på den del av taxeringsvärdet som ligger mellan 150 000 kr. och 225 000 kr., och 8 % på överskjutande belopp. Avdrag medges från dessa inkomster med enbart ränteutgifter och liknande för fastigheten och dessutom med ett belopp av 500 kr. i de fall ägaren är mantalsskriven på fastigheten.

Till intäkt av tjänst hänförs pension, livränta som utgår på grund av sjuk-, olycksfalls- eller skadeförsäkring eller annorledes än på grund av försäkring, ersättning som i annan form än livränta utgår på grund av sjuk- eller olycksfallsförsäkring, tagen i samband med tjänst. Folkpension är alltså skattepliktig liksom hustrutillägg. Även periodiskt understöd, för vilket givaren är berättigad till avdrag, är skattepliktigt.

Utanför skatteplikten faller flertalet kontanta bidrag inom det socialpolitiska området. Sålunda räknas inte till skattepliktig inkomst, socialhjälp, allmänt barnbidrag, invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning enligt 9 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring, bostadstillägg till barnfamiljer och kommunalt bostadstillägg till folkpension. Skatteplikt föreligger inte heller för ersättning som på grund av sjukförsäkring jämlikt lagen om allmän försäkring eller försäkring jämlikt lagen om yrkesskadeförsäkring tillfallit den försäkrade eller för dag ersättning från arbetslöshetskassa. Underhållsbidrag till barn under 18 år är inte heller skattepliktigt oaktat den underhållsskyldige har viss avdragsrätt. Detsamma gäller bidragsförskott.

I fråga om avdragsrätten gäller enligt

huvudregeln att avdrag medges för alla omkostnader i förvärvskällan. Avdrag får dock inte ske för värdet av arbete som i den skattskyldiges verksamhet lagts ned av den skattskyldiges make eller hemmavarande barn under 16 år. Å andra sidan beskattas inte gift person för lön från maken i dessa fall. Förhållandet ger upphov till s. k. faktisk sambeskattnig. Avdrag medges inte heller för periodiskt understöd till personer i givarens hushåll eller för understöd som utgår till annans undervisning eller uppfostran.

Belopp som inte kan hänföras till någon viss förvärvskälla får i vissa fall dras av som allmänt avdrag. Sålunda får underskott som uppkommit i förvärvskälla i regel dras av, vid den kommunala taxeringen dock endast från inkomst som beskattas i samma kommun. Avdrag får vidare göras för sådan obligatorisk sjukförsäkringsavgift som påförts under året före taxeringsåret samt för avgifter som betalas för bl. a. kapital- och arbetslöshetsförsäkringar som ägs av honom själv, hans make eller omyndiga barn. I sistnämnda hänseende är avdragsrätten begränsad till 250 kr. för ensamstående inkomsttagare och 500 kr. för gifta sammanlagt och för ensamstående med hemmavarande barn under 18 år. Avdrag får också göras för underhållsbidrag åt den skattskyldiges barn under 18 år, som inte är hemmavarande, med högst 1 500 kr. per barn.

Som allmänt avdrag räknas också förvärvsavdraget. Rätt till förvärvsavdrag föreligger i följande fall.

Har makar med hemmavarande barn under 16 år båda haft arbetsinkomst, s. k. A-inkomst, får den make som haft den lägsta A-inkomsten åtnjuta förvärvsavdrag. Innebörden av begreppet A-inkomst berörs närmare i det följande. Har båda makarna lika stora inkomster åtnjuts avdraget av den yngsta maken. Avdraget är i fråga om inkomst av rörelse 25 % av nettointäkten av rörelsen och i fråga om inkomst av tjänst 25 % av inkomsten, i båda fallen dock högst 2 000 kr. Vid inkomst av jordbruksfastighet är avdraget 1 000 kr.

Förvärvsavdrag medges vidare gift skatt-

skyldig med hemmavarande barn under 16 år om han haft A-inkomst av jordbruksfastighet eller rörelse och maken utfört arbete i förvärvskällan. Avdraget uppgår till värdet av makens arbetsinsats, dock högst 1 000 kr.

Förvärvsavdrag får också göras av inkomsttagare med hemmavarande barn under 16 år, som under beskattningsåret antingen varit gift men inte levtt tillsammans med sin make eller också varit ogift (varmed jämställs änka, änklings eller främskild), under förutsättning att inkomsttagaren haft A-inkomst. Avdraget är i fråga om jordbruksfastighet och rörelse 25 % av nettointäkten av förvärvskällan och i fråga om inkomst av tjänst 25 % av inkomsten, i samtliga fall dock högst 2 000 kr.

Grundavdraget är 4 500 kr. om den statligt taxerade inkomsten inte överstiger 30 000 kr. Avdragsbeloppet är i princip detsamma vid den kommunala och den statliga taxeringen. Är inkomsten högre reduceras avdraget med 20 % av överskjutande belopp. Vid statligt taxerad inkomst på 52 500 kr. eller mera föreligger alltså inte längre rätt till grundavdrag. Förutsättningen för rätten till grundavdrag enligt vad nu sagts är att inkomsttagaren varit bosatt i Sverige under större delen av beskattningsåret. Har inkomsttagaren varit bosatt här under högst hälften av beskattningsåret medges grundavdrag med lägre belopp. Detsamma gäller om han varit skattskyldig till sjömansskatt.

Utöver grundavdrag medges i vissa fall s. k. extra avdrag om inkomsttagarens skatteförmåga varit nedsatt. Avdraget är högst 6 000 kr. Samma högsta belopp gäller för ensamstående och för makar gemensamt. Om inkomsten, efter avdrag för skatt, understiger existensminimum får avdraget ökas med högst 1 500 kr. för varje barn som inkomsttagaren försörjer.

Vid beskattning av makar gäller i flera hänseenden särskilda bestämmelser. Makar som levtt tillsammans under beskattningsåret taxeras var och en för sin inkomst. Därvid har vardera maken rätt att tillgodogöra sig allmänna avdrag och förlustavdrag som andra maken inte kunnat utnyttja på grund av att

inkomsten varit för låg. Grundavdraget beräknas dock individuellt och någon rätt att utnyttja andra makens grundavdrag föreligger inte.

Fråga huruvida inkomsttagaren haft barn eller inte liksom barnets ålder skall bedömas efter förhållandena den 1 november året före taxeringsåret. Med barn avses förutom eget barn även adoptivbarn, styvbarn och fosterbarn.

För inkomsttagare som gift sig under beskattningsåret skall de bestämmelser som gäller för makar i regel tillämpas först vid taxering för det därpå följande beskattningsåret.

De särskilda bestämmelser som gäller för makar tillämpas också för dem som lever tillsammans utan att vara gifta om de tidigare varit gifta med varandra eller om de gemensamt har eller har haft barn.

Skatteberäkningen

Skatteberäkningen sker på olika sätt vid kommunal- och statsbeskattningen.

Den kommunala inkomstskatten är i princip proportionell och tas ut med en i viss ordning bestämd andel av den till kommunal inkomstskatt beskattningsbara inkomsten. Den genomsnittliga kommunala utdebiteringen är f. n. ca 24 kr. per 100 kr. beskattningsbar inkomst, dvs. en skattesats på 24 %.

Den statliga inkomstskatten tas ut med ett visst grundbelopp av den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomsten. Grundbeloppet beräknas med ledning av en skatteskala som gäller för alla inkomsttagare. Skalan har följande utseende.

Beskattningsbar inkomst, kr./år	Skattesats inom skiktet i %
— 15 000	10
15 000— 20 000	16
20 000— 30 000	22
30 000— 52 500	28
52 500— 70 000	38
70 000—100 000	44
100 000—150 000	49
150 000—	54

För varje år bestäms i särskild ordning med vilken procent av grundbeloppet skatten skall utgå. Under senare år har regelmässigt tagits ut 100 % av grundbeloppet.

Vid beräkningen av statlig inkomstskatt för makar gäller särskilda regler.

Vardera maken beskattas individuellt för inkomst av arbete, s. k. A-inkomst. För annan inkomst, s. k. B-inkomst, tillämpas en form av sambeskattnings av innebörd att makarnas sammanlagda B-inkomst beskattas "på toppen" av den största A-inkomsten. Förfarandet är i korthet följande.

A-inkomst är inkomst av tjänst med undantag av periodiskt understöd och liknande periodiska intäkter samt inkomst av jordbruksfastighet och rörelse där inkomsttagaren varit verksam i förvärvskällan i ej blott ringa omfattning. B-inkomst är övrig inkomst, dvs. inkomst av tjänst i form av periodiskt understöd och liknande samt inkomst av annan fastighet, tillfällig förvärvsverksamhet och kapital. B-inkomst som för makarna sammanlagt uppgår till högst 2 000

kr. behandlas vid skatteberäkningen som A-inkomst.

Beskattningsbar A-inkomst är summan av vardera makens A-inkomster minskad med allmänna avdrag, förlustavdrag, grundavdrag och extra avdrag. Beskattningsbar B-inkomst är skillnaden mellan beskattningsbar inkomst, beräknad på vanligt sätt, och beskattningsbar A-inkomst.

En uppdelning av inkomsten i A-inkomst och B-inkomst behöver göras bara i vissa fall. Har bara ena maken statlig beskattningsbar inkomst beräknas skatten på vanligt sätt utan uppdelning i A- och B-inkomst. Har båda makarna beskattningsbar inkomst beräknas skatten på beskattningsbar A-inkomst individuellt, alltså för vardera maken för sig. Har makarna enbart beskattningsbar B-inkomst beräknas skatten på summan av de beskattningsbara B-inkomsterna och fördelas mellan makarna efter förhållandet mellan dessa inkomster. I andra fall läggs B-inkomst hos make som har den lägsta beskattningsbara A-inkomsten samman med andra makens

Tabell 3 Skatten för olika kategorier inkomsttagare kr.

Årsinkomst (för makar deras sam- manlagda in- komst), kr.	Ensam- stående utan barn	Gift person vars ma- ke saknar inkomst	Makar som båda har inkomster; den lägre inkomsten = 4 000 kr.		Makar som båda har inkomst; inkomsterna lika stora		Ensam- stående med barn under 16 år	Ensam- stående med barn 16-18 år
			utan barn	med barn	utan barn	med barn		
4 000	14	—	—	—	—	—	—	—
6 000	621	—	—	—	—	—	—	—
8 000	1 497	—	—	—	—	—	—	—
10 000	2 288	488	387	—	340	—	—	488
12 000	3 090	1 290	1 263	875	1 242	615	510	1 290
16 000	4 676	2 876	2 856	2 468	2 994	2 137	2 096	2 876
20 000	6 249	4 449	4 442	4 054	4 576	3 796	3 669	4 449
25 000	8 518	6 718	6 472	6 084	6 570	5 790	5 818	6 718
30 000	11 082	9 282	8 786	8 398	8 546	7 766	8 262	9 282
40 000	17 225	15 425	14 484	14 096	12 498	11 718	14 177	15 425
50 000	23 465	21 665	20 735	20 347	17 036	16 136	20 417	21 665
60 000	29 673	27 873	26 959	26 571	22 164	21 144	26 633	27 873
80 000	42 628	40 828	39 674	39 286	34 450	33 202	39 468	40 828
100 000	56 228	54 428	53 274	52 886	46 930	45 682	53 068	54 428
200 000	131 654	129 854	128 300	127 912	112 456	111 096	128 294	129 854

Anm. Beräkningarna har skett med tillämpning av de regler som gäller vid 1972 års taxering. Med total skatt avses sammanlagt statlig och kommunal inkomstskatt samt folkpensions- och sjukförsäkringsavgift. För makar som båda har inkomster har dessa förutsatts vara A-inkomst. Kommunal utdebitering 24 kr. per skattekrona.

sammanlagda beskattningsbara inkomst. Summan skattläggs sedan som om den utgjorde denne makes beskattningsbara inkomst. Det skattebelopp, som då erhålls minskas med skatten på hans beskattningsbara A-inkomst. Skillnaden utgör makarnas sammanlagda skatt på B-inkomst. Denna skatt fördelas mellan makarna efter förhållandet mellan deras beskattningsbara B-inkomster. Den statliga inkomstskatt som i sistnämnda fall påförs vardera maken är alltså det sammanlagda beloppet av skatten på A-inkomst och B-inkomst.

Vid skatteberäkningen medges i vissa fall ett avdrag från den uträknade skatten, s. k. skattereduktion, med högst 1 800 kr. Maximibeloppet medges gift person vars make saknar till statlig inkomstskatt taxerad inkomst och ensamstående med hemmavarande barn under 18 år. Gift person vars make har en statligt taxerad inkomst understigande 4 500 kr. erhåller skattereduktion med 20 % av skillnaden mellan 4 500 kr. och den taxerade inkomsten. Skattereduktionen avräknas mot flertalet skatter och avgifter.

Folkpensionsavgiften

Skyldigheten att betala folkpensionsavgift regleras i lagen (1962:398) om finansiering av folkpensioneringen. Svensk medborgare skall erlägga folkpensionsavgift för varje år, då för honom beräknats till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst, under förutsättning att han vid utgången av detta år fyllt minst 18 och högst 66 år samt att han varit mantalsskriven i riket för året näst före taxeringsåret. Befrielse från avgift medges emellertid för den som för december månad året näst före taxeringsåret åtnjutit folkpension i form av ålderspension eller förtidspension, liksom för den som avlidit före ingången av året näst före taxeringsåret.

Folkpensionsavgiften är 5 % av den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomsten, dock högst 1 500 kr. För gifta personer beräknas avgiften individuellt, dvs. vardera maken påförs avgift med hänsyn till sin inkomst. Det innebär att två maximia-

gifter kan påföras i familjer där båda makarna har inkomst. Folkpensionsavgiften uppbärs tillsammans med de allmänna inkomstskatterna.

Sjukförsäkringsavgiften

Skyldigheten att betala sjukförsäkringsavgift regleras i 19 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring. Avgiftsskyldighet föreligger för försäkrad som visst år är inskriven hos allmän försäkringskassa. Sjukförsäkringsavgiften innefattar avgift för sjukvårds- och läkemedelsförmåner, grundsjukpenning och tilläggssjukpenning.

Avgiften för sjukvårds- och läkemedelsförmåner samt grundsjukpenningen är i viss mån beroende av den beskattningsbara inkomsten. Förstnämnda avgift skall betalas av inskrivna i allmän försäkringskassa, för vilka beräknats till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst vid taxering året näst efter det år avgiften avser. Avgift skall dock inte betalas om den försäkrade vid utgången av det år avgiften avser upphört att vara inskriven hos allmän försäkringskassa eller fyllt 67 år eller för december månad samma år åtnjutit ålderspension eller förtidspension enligt lagen om allmän försäkring.

Avgiften för grundsjukpenning skall erläggas av försäkrade, som varit placerade i sjukpenningklass och för vilka vid taxering året efter det år avgiften avser beräknats till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst.

För att begränsa avgiften för mindre inkomstagare finns en upptrappningsregel, som reducerar avgiften för sjukvårds- och läkemedelsförmåner samt grundsjukpenning i de lägre inkomstlägena. Dessa avgifter får inte överstiga ett belopp motsvarande en tiondel av den försäkrades till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst.

Avgiften för tilläggssjukpenning skall betalas av dem, som är tillförsäkrade sådan sjukhjälp. Avgiftens storlek beror av flera faktorer, bl. a. den sjukpenningklass den försäkrade tillhör.

Sjukförsäkringsavgifterna fastställs av riksförsäkringsverket. De varierar i viss mån mel-

Tabell 4 Skatteeffekten vid giftermålets ingående.

Make 1, årsinkomst, kr.	Make 2, årsinkomst, kr.	Makarnas sammanlagda skatt, i kr., enligt nuvarande regler		
		före giftermålet	efter giftermålet	skillnad
12 000	0	3 090	1 290	- 1 800
16 000		4 676	2 876	- 1 800
20 000		6 249	4 449	- 1 800
30 000		11 082	9 282	- 1 800
40 000		17 225	15 425	- 1 800
60 000		29 673	27 873	- 1 800
100 000		56 228	54 428	- 1 800
12 000	4 000	3 104	2 856	- 248
16 000		4 690	4 442	- 248
20 000		6 263	6 015	- 248
30 000		11 096	10 848	- 248
40 000		17 239	16 991	- 248
60 000		29 687	29 439	- 248
100 000		56 242	55 994	- 248
12 000	8 000	4 587	4 587	± 0
16 000		6 173	6 173	± 0
20 000		7 746	7 746	± 0
30 000		12 579	12 579	± 0
40 000		18 722	18 722	± 0
60 000		31 170	31 170	± 0
100 000		57 725	57 725	± 0
12 000	12 000	6 180	6 180	± 0
16 000		7 766	7 766	± 0
20 000		9 339	9 339	± 0
30 000		14 172	14 172	± 0
40 000		20 315	20 315	± 0
60 000		32 763	32 763	± 0
100 000		59 318	59 318	± 0
12 000	20 000	9 339	9 339	± 0
16 000		10 925	10 925	± 0
20 000		12 498	12 498	± 0
30 000		17 331	17 331	± 0
40 000		23 474	23 474	± 0
60 000		35 922	35 922	± 0
100 000		62 477	62 477	± 0
12 000	30 000	14 172	14 172	± 0
16 000		15 758	15 758	± 0
20 000		17 331	17 331	± 0
30 000		22 164	22 164	± 0
40 000		28 307	28 307	± 0
60 000		40 755	40 755	± 0
100 000		67 310	67 310	± 0

Anm. Beräkningar har skett med tillämpning av de regler som gäller vid 1972 års taxering. Med total skatt avses sammanlagd statlig och kommunal inkomstskatt samt folkpensions- och sjukförsäkringsavgift. För makar som båda har inkomster har dessa förutsatts vara A-inkomst. Kommunal utdebitering 24 kr. per skattekrona.

lan olika försäkringskassor. De obligatoriska sjukförsäkringsavgifterna upptas på debetse- del på slutlig skatt såsom ett enda belopp.

För gifta personer beräknas avgiften indi- viduellt. För make som saknar inkomst be- räknas alltså inte någon avgift enligt den tidi- gare angivna upptrappningsregeln.

Inkomstbeskattningens verkningar

En ensamstående inkomsttagare utan barn medges grundavdrag med upp till 4 500 kr. beroende på storleken av hans inkomst. Den statliga inkomstskatten beräknas med led- ning av den skatteskala som gäller för alla. Då han gifter sig sker ingen förändring i fråga om grundavdrag och skatteskala. Om andra maken saknar inkomst får han däremot rätt till skattereduktion med 1 800 kr. Hans skatt minskar således med 1 800 kr. på grund av äktenskapet. Skattelättnaden är lika stor oavsett hans inkomstilläge. Före- komsten av hemmavarande barn påverkar inte familjens skatt i detta fall.

Om andra maken har inkomst utnyttjar denne sitt eget grundavdrag på högst 4 500 kr. och inkomsten beskattas för sig under förut- sättning att den härrör från arbete (A-in- komst). Familjen kan här tillgodogöra sig två grundavdrag men går samtidigt miste om skattereduktionen på upp till 1 800 kr. Någon sammanläggning av inkomsterna och därav följande högre progression är inte aktuell. Om andra makens inkomst härrör från annat än arbete (B-inkomst) läggs in- komsterna dock samman vid beräkningen av statlig inkomstskatt och förhöjt skatteuttag kan uppkomma som en följd av äktenskapet. Skärpningen inträder då den arbetsinkomst som läggs "i botten" vid skatteberäkningen överstiger ca 20 000 kr.

Har familjen hemmavarande barn under 16 år medges viss skattelättnad genom för- värvsavdraget om båda makarna har arbetsin- komst. Avdraget är högst 2 000 kr. och till- godoförs den make som har den lägsta ar- betsinkomsten. Avdragsbeloppet är detsam- ma, oavsett antalet barn. Syftet med avdra-

Tabell 5 Skatteeffekter då det första barnet föds. Ensamstående och gift person vars make saknar inkomst samt makar som båda har inkomst

Årsinkomst ¹	Minskning av den totala skatten, i kr., då det första barnet föds för			
	ensamstående	gift person vars make saknar inkomst	makar; den lägre inkomsten = 4 000 kr.	makar med lika stora inkomster
4 000	14	—	.	—
6 000	621	—	.	—
8 000	1 497	—	—	—
10 000	2 288	—	387	340
12 000	2 580	—	388	627
16 000	2 580	—	388	857
20 000	2 580	—	388	780
25 000	2 700	—	388	780
30 000	2 820	—	388	780
40 000	3 048	—	388	780
50 000	3 048	—	388	900
60 000	3 040	—	388	1 020
80 000	3 160	—	388	1 248
100 000	3 160	—	388	1 248
200 000	3 360	—	388	1 360

¹ För de två sista kolumnerna avses makarnas sammanlagda årsinkomst.

Anm. Beräkningarna har skett med tillämpning av de regler som gäller vid 1972 års taxering. Med total skatt avses sammanlagd statlig och kommunal inkomstskatt samt folkpensions- och sjukförsäkringsavgift. För makar som båda har inkomster har dessa förutsatts vara A-inkomst. Kommunal utdebitering 24 kr. per skattekrona.

get är att kompensera de särskilda barntillsynskostnader som uppkommer då båda föräldrarna har förvärvsarbete.

Förändringarna i skatten då en inkomsttagare gifter sig belyses i tabell 4.

Skatteeffekten då hemmanake övergår till förvärvsarbete är i det nya system som tillämpas från och med 1971 års inkomster be-

tydligt gynnsammare än i det äldre systemet. Den make som tar förvärvsarbete tillgodo- förs ett nytt grundavdrag och inkomsten beskattas för sig på det sätt som gäller för ensamstående. En viss skattehöjning uppkommer dock för andra maken beroende på att hans skattereduktion minskar. Minskningen är 40 % av den nytillkommande inkomsten,

Tabell 6 Skatteeffekten då hemmanavarande make tar förvärvsarbete.

Make som redan har förvärvsarbete, årsinkomst, kr.	Den tillkommande årsinkomsten, kr. (Skatten därå för en ensamstående vuxen)	Ökning av makarnas sammanlagda skatt da en inkomst tillkommer			
		utan barn under 16 ar		med barn under 16 ar	
		kr.	i % av den tillkommande inkomsten	kr.	i % av den tillkommande inkomsten
12 000	4 000	1 566	39,15	1 178	29,45
16 000	(14)	1 566	39,15	1 178	29,45
20 000		1 566	39,15	1 178	29,45
30 000		1 566	39,15	1 178	29,45
40 000		1 566	39,15	1 178	29,45
60 000		1 566	39,15	1 178	29,45
100 000		1 566	39,15	1 178	29,45
12 000	8 000	3 297	41,21	2 440	30,50
16 000	(1 497)	3 297	41,21	2 440	30,50
20 000		3 297	41,21	2 440	30,50
30 000		3 297	41,21	2 440	30,50
40 000		3 297	41,21	2 440	30,50
60 000		3 297	41,21	2 440	30,50
100 000		3 297	41,21	2 440	30,50
12 000	12 000	4 890	40,75	4 110	34,25
16 000	(3 090)	4 890	40,75	4 110	34,25
20 000		4 890	40,75	4 110	34,25
30 000		4 890	40,75	4 110	34,25
40 000		4 890	40,75	4 110	34,25
60 000		4 890	40,75	4 110	34,25
100 000		4 890	40,75	4 110	34,25
12 000	20 000	8 049	40,24	7 269	36,34
16 000	(6 249)	8 049	40,24	7 269	36,34
20 000		8 049	40,24	7 269	36,34
30 000		8 049	40,24	7 269	36,34
40 000		8 049	40,24	7 269	36,34
60 000		8 049	40,24	7 269	36,34
100 000		8 049	40,24	7 269	36,34
12 000	30 000	12 882	42,94	12 102	40,34
16 000	(11 082)	12 882	42,94	12 102	40,34
20 000		12 882	42,94	12 102	40,34
30 000		12 882	42,94	11 862	39,54
40 000		12 882	42,94	11 862	39,54
60 000		12 882	42,94	11 862	39,54
100 000		12 882	42,94	11 862	39,54

Anm. Beräkningarna har skett med tillämpning av de regler som gäller vid 1972 års taxering. Med total skatt avses sammanlagd statlig och kommunal inkomstskatt samt folkpensions- och sjukförsäkringsavgift. För makar som båda har inkomster har dessa förutsatts vara A-inkomst. Kommunal utdebitering 24 kr. per skattekrona.

dock högst lika med reduktionens maximibelopp 1 800 kr. Om rätt till förvärsavdrag föreligger blir minskningen ca 30 % av den nytillkommande inkomsten. Familjen får alltså i realiteten en tröskeeffekt i form av en 30–40 %-ig skatt på den första delen av den nya inkomsten. I det äldre systemet blev denna skattebelastning ofta betydligt högre. Skatten på överskjutande del av inkomsten blir lägre än tidigare beroende på att den inte läggs ”på toppen” av makens inkomst. Den nu berörda effekten belyses i tabell 6.

En ensamstående försörjare får till skillnad mot tvåförsörjarfamiljer en skattelättnad som direkt hänför sig till förekomsten av barn. Så länge barnet är under 18 år erhåller han nämligen skattereduktion med 1 800 kr. Beloppet är detsamma oavsett inkomstläget. Hårtill kommer förvärsavdrag med högst 2 000 kr., så länge barnet är under 16 år och föräldrarnas inkomst härrör från arbete.

För ensamstående med barn uppkommer en tröskeeffekt då yngsta barnet passerar de åldersgränser som gäller de särskilda förmånerna, 16 år för förvärsavdrag och 18 år för skattereduktionen. Tröskelverkningar kan också uppkomma när ensamstående försörjare gifter sig eller av annan orsak övergår till att i skattehänseende betraktas som gifta. Om två ensamstående, som vardera har egna barn, bor tillsammans får de var för sig de skatteförmåner som tillkommer denna grupps inkomsttagare. Om de gifter sig eller får ett gemensamt barn går de miste om två skattereduktioner på tillsammans upp till 3 600 kr. och dessutom ett förvärsavdrag på upp till 2 000 kr.

III Service till barnfamiljer

Vård och service till barnfamiljer utgör en viktig del av familjepolitiken. Det ingår inte i familjepolitiska kommitténs uppdrag att lämna förslag angående utbyggnaden eller den närmare utformningen av denna vård och service. De avgifter familjerna får betala för bl. a. barntillsyn har emellertid direkt betydelse för familjernas ekonomi. De frågor om det ekonomiska familjestödet som kommittén har att pröva har även i övrigt

samband med olika former av vård och service. Därför lämnas i det följande en översikt över viktigare serviceåtgärder från samhällets sida som har betydelse för barnfamiljerna, nämligen barnstuge- och familjedaghemsvärksamheten, den sociala hemhjälpen, den förebyggande mödra- och barnavården, skolhälsovården, skolmåltiderna, ferieverksamheten för barn och husmödrar och familjerådgivningen. Det finns därutöver många andra former av samhällelig service som har betydelse för familjer med barn även om den inte enbart avser dessa. Dessa förmåner berörs inte närmare här.

Barnstugor och familjedaghem

Daghem tar i regel emot barn i åldrarna från sex månader t. o. m. sju år under den tid föräldrarna förvärsarbetar eller studerar utanför hemmet.

Lekskolor tar emot sexåringar, i vissa kommuner dock även yngre barn, för tre timmars gruppverksamhet dagligen måndag–fredag. Lekskolan är öppen den tid av året som motsvarar skolans terminer.

Gemensam barnstugeavdelning är en kombination av lekskole- och daghemsvärksamhet. Den innebär att man i samma grupp har lekskolebarn (tre timmar per dag) och barn som tas om hand minst fem timmar per dag. Den gemensamma barnstugeavdelningen utformas som ett daghem.

Fritidshem för i första hand lågstadiebarn tar emot barn till förvärsarbetande föräldrar under den skolfria delen av dagen samt under lov dagar och ferier.

Kommunala familjedaghem tar emot barn i åldern sex månader–tolv år till förvärsarbetande föräldrar.

Daghem, fritidshem och lekskolor har byggts ut i mycket olika takt sedan 1940-talet. Antalet lekskoleplatser har hela tiden ökat regelbundet, medan antalet daghemplatser under 1950-talet legat på samma nivå. Först därefter började takten i daghemsbyggandet öka. Ökad efterfrågan på arbetskraft och alltmer utbredd opinion för jämställdhet mellan män och kvinnor drev

fram starka krav på en utbyggnad av daghemmen. Under senare år har också barnstugeverksamhetens pedagogiska och sociala betydelse betonats. Samtidigt har familjedaghemspplatserna ökat kraftigt. Successivt ökade statsbidrag till barntillsynsverksamheten har medverkat till att antalet platser i barnstugor och familjedaghem för tillsyn av barn med förvärvsarbete eller studerande föräldrar ökat från ca 23 000 år 1965 till över 100 000 år 1972.

I tabell 7 redovisas utvecklingen under perioden 1960–1972.

Enligt en av socialstyrelsen gjord sammanställning av kommunernas nuvarande daghemspplatser och utbyggnadsplaner kommer det att finnas ca 85 000 platser i daghem år 1975.

En genomgripande översyn av barnstugeverksamheten pågår inom 1968 års barnstugeutredning. Utredningen behandlar bl. a. målsättningen för den verksamhet som bedrivs i daghem och lekskolor samt frågan om utformningen av en förskoleverksamhet som på sikt kan omfatta alla barn under en tid närmast före inträdet i grundskolan. Utredningen behandlar även de frågor som gäller fritidsverksamheten för skolbarn.

Kostnaderna för barntillsyn

Driftkostnaderna för daghem uppgick år 1971 till ca 470 milj. kr., för familjedaghem till ca 170 milj. kr., för lekskolor till ca 150

milj. kr. och för fritidshem till ca 45 milj. kr., tillsammans ca 835 milj. kr.

Driftkostnaderna per plats i daghem beräknas år 1971 uppgå till ca 11.500 kr./år. Investeringskostnaderna skiftar efter byggnadssätt. De beräknas uppgå till drygt 12 000 kr. per plats vid byggande av standardmodell för daghem med prefabricerade element, medan kostnaderna för specialritade daghem beräknas uppgå till ca 15 000 kr. per plats. Familjedaghemmens driftkostnader år 1971 kan beräknas till 9.600 kr. per plats.

Huvudmannaskap

Kommunerna har det direkta huvudansvaret för den samhälleliga barntillsynen. Flertalet barntillsynsinstitutioner har kommuner som huvudmän. Andra huvudmän förekommer dock, framför allt landstingsdrivna barnstugor vid sjukhus och andra vårdinrättningar.

Statlig tillsynsmyndighet för barntillsynsverksamheten är socialstyrelsen.

Statsbidragsbestämmelser

För att anordna daghem och fritidshem lämnar staten investeringsbidrag till kommunerna med högst 5 000 kr. per plats. Till detta kommer ett länestöd med 4 000 kr. per plats. Till driften lämnar staten bidrag med (fr. o. m. 1972) 4 000 kr./år och plats

Tabell 7 Antal platser i daghem, fritidshem, familjedaghem och lekskolor 1960–1972

År	Daghem	Fritidshem	Familjedaghem	Sammanlagt antal platser i dag- och fritidshem och familjedaghem	Antal barn i lekskolor
1960	10 300	2 400	4 000	16 700	38 400
1965	11 900	3 000	8 000	22 900	52 100
1966	12 800	3 900	8 800	25 500	56 400
1967	15 600	4 100	17 300	37 000	60 000
1968	20 200	5 000	19 100	44 300	71 200
1969	26 900	5 200	25 600	57 700	75 500
1970	33 000	6 500	32 000	71 500	86 000
1971	41 000	8 000	42 000	91 000	95 000
1972 ¹	52 000	10 000	45 000	107 000	105 000

¹ Beräknat

vid daghem och 2 000 kr./år och plats vid fritidshem. För kommunal familjedaghem-verksamhet lämnar staten driftbidrag med 35 % av kommunernas kostnader för lön och sociala förmåner efter avdrag för influtna föräldraavgifter.

Bestämmelserna finns i kungörelsen (1966:173) om statsbidrag och lån till barnstugor (ändrad senast 1971:1256) samt kungörelsen (1968:236) om statsbidrag till kommunal familjedaghem-verksamhet.

Det totala statliga stödet till barnstugor och familjedaghem kan för budgetåret 1971/72 beräknas till ca 255 milj. kr.

Statens kostnader under de senaste budgetåren samt de beräknade kostnaderna för innevarande och nästa budgetår framgår av tabell 8.

Föräldraavgifter

I tabell 150 s. 301 redovisas den av Svenska kommunförbundet i oktober 1970 rekommenderade avgiftstaxan för barntillsynsverksamheten. Flertalet av landets kommuner har en differentierad taxa av detta slag. Vissa kommuner har dock enhetstaxa.

Social hemhjälp

Social hemhjälp för barnfamiljer lämnas av kommunalt anställda hemvårdare. Denna

verksamhet är främst avsedd för sådana situationer då en hemarbetande förälder till följd av sjukdom, barnsbörd e. d. för någon kortare tid inte förmår sköta hemmet. Under de senaste åren har allt flera kommuner också börjat lämna hemhjälp genom särskilt utbildade barnvårdare för tillsyn av sjuka barn med förvärvsarbetande föräldrar. Till den sociala hemhjälpen utgår statsbidrag med 35 % av kommunens kostnader för verksamheten efter avdrag för föräldraavgifterna. Bestämmelserna om statsbidrag finns i kungörelsen (1964:427) om statsbidrag till social hemhjälp.

Annan service

Skolmältider, skolhälsovård, tandvård m. m.

Förutom fria läroböcker och fri skolmateriel för elever i grundskolan och vissa högre skolor har de flesta elever tillgång till fria skolmältider. Vidare ordnar kommunerna i regel skolskjutsar för dem som har lång eller besvärlig resväg.

För elever vid grundskolan och i de flesta andra skolformer finns också kostnadsfri förebyggande skolhälsovård.

En annan från ekonomisk synpunkt viktig förmån är den fria tandvården som de flesta skolbarn under 17 år får inom ramen för folktandvården. På vissa orter ordnas fri

Tabell 8 Statens kostnader under de senaste budgetåren samt de beräknade kostnaderna för innevarande och nästa budgetår (milj. kr.)

Budgetår	Dag- och fritidshem			Familjedaghem	Summa
	Driftbidrag	Anordningsbidrag	Lånestöd		
1963/64	7,0	0,1	—	—	7,1
1964/65	17,7	3,2	—	—	20,9
1965/66	19,3	4,1	—	—	23,4
1966/67	24,1	27,4	0,7	—	52,2
1967/68	27,8	34,9	7,1	—	69,8
1968/69	35,9	38,1	14,7	—	88,7
1969/70	45,8	45,9	23,5	6,7	121,9
1970/71	77,0	44,4	24,0	23,0	168,4
1971/72 ¹	130,0	65,0	35,0	25,0	255,0
1972/73 ¹	216,0	70,0	20,0	38,0	344,0

¹ Beräknat

tandvård även före skolåldern. Under år 1967 behandlades ca 76 % av samtliga barn i åldern 7–15 år. 1967 års folktandvårdsutredning har 1970 lagt fram ett betänkande där man bl. a. föreslår att den regelbundna organiserade tandvården byggs ut och att den efter hand bör omfatta alla i åldern 0–19 år.

Statsbidrag utgår till folktandvård inom landstingskommun med 16 kr./år för varje barn som får s. k. systematisk behandling och med åtta kr. till kommun utanför landsting. Vidare utgår bidrag till landstingskommun för utrustning av distriktstandpoliklinik. Bidragsbestämmelserna återfinns i kungörelsen (1961:278) om statsbidrag till folktandvård (ändrad senast 1968:463).

Ferieverksamhet för barn och husmödrar m. fl.

Samhället har sedan länge engagerat sig i en bidragsverksamhet som avser att underlätta ferievistelse för barn och husmödrar m. fl. Statsbidrag utgår dels till kommuner för barns ferievistelse på barnkoloni eller feriehem och dels för driften av semesterhem för husmödrar och andra som med hänsyn till sina sociala och ekonomiska förhållanden behöver hjälp till vila och rekreation och för resor till semesterhem m. m.

Statsbidragsbestämmelserna finns i kungörelsen (1967:470) om statsbidrag till ferievistelse för barn samt i kungörelsen (1967:472) om statsbidrag till driften av semesterhem m. m.

Familjerådgivning

Många landsting och kommunerna utanför dessa driver på försök sedan 1960 med statliga bidrag familjerådgivning vid särskilda byråer. Dessa är i huvudsak av två slag. Dels byråer med både familjerådgivning och abortrådgivning som är förlagda till sjukhus och dels fristående byråer med enbart familjerådgivning. Rådgivningen är kostnadsfri. Statsbidrag utgår f. n. för 23 familjerådgivningsbyråer.

Bidragsbestämmelserna återfinns i kungörelsen (1960:710) om statsbidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning.

Landsting och städer utanför dessa får statsbidrag för psykisk barn- och ungdomsvård som bedrivs i anslutning till barn- och ungdomspsykiatrisk lasarettsklinik eller som fristående centraler. Här finns specialutbildad personal som undersöker och behandlar beteenderubbningar hos barn och ungdom. De är också rådgivare i uppfostringsfrågor för både föräldrar, skolor och barnavårdsnämnder.

Bidragsbestämmelserna återfinns i kungörelsen (1960:619) om statsbidrag till psykisk barn- och ungdomsvård.

IV Viss skyddslagstiftning

En förvärvsarbetande kvinna som väntar barn, har rätt att vara ledig från arbetet sex veckor före den väntade nedkomsten och får inte återgå till vissa arbeten under de sex första veckorna efter barnsbörden om hon inte med läkarintyg styrker att hon kan göra det utan men för sig eller barnet. Hon får inte heller vägras ledighet för att hon ammar sitt barn.

Ingen får avskedas från sin anställning för att hon eller han förlovat sig eller gift sig. Vidare får en kvinna som varit anställd hos en arbetsgivare minst ett år inte avskedas för att hon väntar eller föder barn. Hon har också rätt att vara ledig från arbetet under högst sex månader i samband med havandeskap och barnsbörd.

Bestämmelserna finns i lagen (1945:844) om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m.m. samt i arbetarskyddslagen (1949:1).

Barnavårdsman

Barnavårdsnämnden skall för varje utom-äktenskapligt barn utse en barnavårdsman. För barn i äktenskap utses också barnavårdsman om föräldrarna inte lever tillsammans och en av dem begär det eller barnavårdsnämnden finner särskilda skäl därtill.

Barnavärds mannen skall se till att barnets rätt tas till vara i bl. a. ekonomiska frågor, ge biträde inför domstol och hjälpa föräldrarna med råd och anvisningar.

Bestämmelserna om barnavårdsman finns i 8 kap. föräldrabalken och i kungörelsen (1950:146) om barnavårdsmans verksamhet.

Frågan om barnavårdsmannainstitutionen utreds f. n. av särskild sakkunnig efter hemställan från riksdagen (statsrådsprotokoll den 5 februari 1971).

Sverige hade vid ingången av år 1972 8 115 000 invånare. Av dessa var 1 795 000 eller 22 % barn under 16 år och 4 % var i åldern 16–18 år. Under år 1971 föddes 114 500 barn vilket motsvarar ett allmänt födelsetal av 14,1 (= levande födda barn på 1 000 av medelfolkmängden). Antalet födda barn och det allmänna födelsetalet för tiden 1921–1971 framgår av tabell 9.

Tabell 9 Levande födda barn i Sverige 1921–1971.

År	Antal levande födda barn per år	Födelsetal
1921/25	114 690	19,1
1926/30	96 990	15,9
1931/35	87 374	14,1
1936/40	93 283	14,8
1941/45	121 889	18,8
1946/50	124 949	18,2
1951/55	108 581	15,2
1956/60	105 518	14,3
1960	102 200	13,7
1961	104 500	13,9
1962	107 300	14,2
1963	112 900	14,9
1964	122 700	16,0
1965	122 800	15,9
1966	123 400	15,8
1967	121 360	15,4
1968	113 193	14,3
1969	107 314	13,5
1970	110 000	13,7
1971	114 500	14,1

Barnfamiljer

I tabellerna 10 och 11 ges en redovisning för barnfamiljernas sammansättning vid folk- och bostadsräkningarna 1960 och 1965.

Tabellerna visar att omkring hälften av alla barnfamiljer endast hade ett barn, men dessa barn utgjorde mindre än 30 % av totala antalet barn. Detta förhållande gällde vid båda folkräkningarna. Närmare en tredjedel (31,5 %) av alla barn fanns i familjer med tre eller flera barn, men familjerna med tre eller flera barn utgjorde endast 16 % av alla barnfamiljer.

Som framgår av tabellerna har förskjutningarna mellan 1960 och 1965 varit relativt små. En viss förskjutning mot två- och trebarnsfamiljer kan dock konstateras bland de gifta föräldrarna medan ettbarnsfamiljerna liksom de med fyra eller flera barn minskar.

Bland de ensamstående föräldrarna förefaller det finnas en allmän tendens till ett mindre barnantal per familj.

Det är viktigt att hålla i minnet att de angivna uppgifterna avser antalet barn under 16 år i familjer vid ett visst undersökningstillfälle. Uppgifterna kan ge den felaktiga uppfattningen att hälften av alla barnfamiljer är ettbarnsfamiljer i den meningen att de hela livet endast har ett barn. Många av dem som vid ett visst undersökningstillfälle har ett barn under 16 år har emellertid tidigare haft flera barn, vilka dock hunnit passera 16-årsgränsen. Andra ettbarnsfamiljer kommer

Tabell 10 Barnfamiljernas sammansättning. Folk- och bostadsräkningarna 1960 och 1965¹

Antal barn	1960		1965	
	Antal	%	Antal	%
Samtliga barnfamiljer med				
1 barn	520 400	50,6	498 700	49,9
2 barn	339 900	33,1	340 900	34,1
3 barn	116 800	11,4	115 600	11,6
4 eller flera barn	50 300	4,9	44 000	4,4
Samtliga	1 027 400	100,0	999 200	100,0
Antal barn	1 772 100		1 720 700	
Genomsnittligt antal barn	1,73		1,72	
Därav gifta makar med				
1 barn	447 100	48,4	419 700	47,2
2 barn	319 300	34,5	318 800	35,9
3 barn	110 100	11,9	109 100	12,3
4 eller flera barn	48 100	5,2	41 600	4,7
Samtliga	924 600	100,0	889 200	100,0
Antal barn	1 627 700		1 567 600	
Genomsnittligt antal barn	1,76		1,76	
Därav ensamstående ² med				
1 barn	73 300	71,3	79 000	71,8
2 barn	20 500	19,9	22 100	20,1
3 barn	6 700	6,6	6 500	5,9
4 eller flera barn	2 300	2,2	2 400	2,2
Samtliga	102 800	100,0	110 000	100,0
Antal barn	144 400		153 100	
Genomsnittligt antal barn	1,40		1,39	

¹ Med barn avses här familjemedlemmar under 16 år.

² Med ensamstående avses här ogifta, änkor, fränskilda eller gifta ej samboende.

Tabell 11 Antal barn i olika familjetyper. Folk- och bostadsräkningarna 1960 och 1965 (barn i åldrarna 0–15 år).

Antal barn	1960		1965	
	Antal	%	Antal	%
Samtliga barn				
1	520 400	29,3	498 700	29,0
2	679 700	38,3	681 800	39,6
3	350 400	19,8	346 700	20,1
4 eller flera	221 600	12,6	193 500	11,3
Samtliga	1 772 100	100,0	1 720 700	100,0
Därav barn till gifta makar				
1	447 100	27,5	419 700	26,8
2	638 700	39,2	637 600	40,6
3	330 200	20,3	327 300	20,9
4 eller flera	211 700	13,0	183 000	11,7
Samtliga	1 627 700	100,0	1 567 600	100,0
Därav barn till ensamstående				
1	73 300	50,8	79 000	51,6
2	41 100	28,5	44 200	28,9
3	20 200	14,0	19 400	12,6
4 eller flera	9 800	6,7	10 500	6,9
Samtliga	144 400	100,0	153 100	100,0

Tabell 12 Barnfamiljernas sammansättning den 31 december 1971 (barn i åldrarna 0—17 år).

Antal barn	Barnfamiljer		Därav gifta samboende		Därav ensamstående	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
1	521 181	46,0	393 454	41,6	127 727	68,2
2	422 553	37,3	379 091	40,1	43 462	23,2
3	141 866	12,5	130 004	13,8	11 862	6,3
4 eller flera	46 744	4,2	42 464	4,5	4 280	2,3
Samtliga	1 132 344	100,0	945 013	100,0	187 331	100,0

att senare få fler barn. Det framgår av tabell 18 att av de äktenskap som ingicks 1945—1949 var 7 % barnlösa år 1960 medan 23 % hade ett barn, 41 % två barn och 29 % tre eller flera barn. Det vanligaste är alltså att gifta makar har två barn och det är t. o. m. vanligare att de har tre eller flera barn än att de bara har ett barn.

För att få aktuella siffror skall vi också återge några uppgifter om barnfamiljerna ur den löpande befolkningsstatistiken för den 31 december 1971.

Uppgifterna i tabellerna 12 och 13 är inte helt jämförbara med tidigare uppgifter. Som barn räknas i befolkningsstatistiken hemmavarande familjemedlemmar under 18 år. Även med hänsynstagande här till är ökningen av antalet enförälderfamiljer påfallande stor.

Enförälderfamiljer

Enligt befolkningsstatistiken uppgick antalet enförälderfamiljer till ca 157 000 år 1969. Med enförälderfamiljer avses i befolkningsstatistiken personer över 18 år som är ogifta, änkor, änklingar, fränskilda eller gifta

ej samboende och som har barn. Enligt familjeundersökningen (bilaga 1) uppgick det totala antalet enförälderfamiljer till ca 144 000 samma år vilket framgår av följande tablå. Differensen mellan antalet enförälderfamiljer i befolkningsstatistiken och i familjeundersökningen förklaras bl. a. av att befolkningen i befolkningsstatistiken klassificeras efter mantalsskrivningen medan klassificeringen i familjeundersökningen skedde efter den familjetyp urvalspersonerna uppgav sig tillhöra i intervjuundersökningen.

Som framgår av följande tablå utgjorde de ogifta mödrarna (drygt 45 %) och de fränskilda kvinnorna (ca 30 %) tillsammans ungefär tre fjärdedelar av alla enförälderfamiljer.

Av tablå framgår också att åldersfördelningen var väsentligt olika mellan de olika grupperna. Änklingar och änkor hade en medianålder på 52 år resp. 48 år, medan medianåldern för ogifta mödrar låg så lågt som 24 år.

I tabell 14 redovisas samlevnadsförhållandena under större delen av 1969 för de ensamstående föräldrarna. Föräldrarna har i tabellen klassificerats efter den familjetyp de

Tabell 13 Antal barn i olika familjetyper den 31 december 1971 (barn i åldrarna 0—17 år).

Antal barn	Samtliga barn		Därav barn till gifta makar		Därav barn till ensamstående föräldrar	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
1	521 181	26,1	393 454	22,8	127 727	47,5
2	845 106	42,4	758 182	43,9	86 924	32,3
3	425 598	21,3	390 012	22,6	35 586	13,2
4 eller flera	203 444	10,2	184 896	10,7	18 548	6,9
Samtliga	1 995 329	100,0	1 726 544	100,0	268 785	100,0

Familjetyp	Antal	%	Median- ålder
Frånskilda män	5 200	3,6	42
Änklingar	4 900	3,4	52
Ogifta kvinnor	66 000	45,4	24
Frånskilda kvinnor	44 400	30,9	37
Änkor	17 800	12,4	48
Gifta ej samboende kvinnor	5 400	3,8	43
Samtliga	144 000	100,0	33

tillhörde vid undersökningstillfället år 1970. Till de personer i urvalet som ej var gifta under större delen av 1969 ställdes följande frågor: "Sammanlevde Ni under större delen av 1969 med någon som Ni har eller har haft barn med?" "Sammanlevde Ni med någon annan person under äktenskapsliknande former under större delen av 1969?"

Av tabellen framgår att i gruppen ogifta

kvinnor sammanlevde ca 38 % med fadern till gemensamt barn. Sammanlevande med annan person under äktenskapsliknande former var däremot inte någon vanlig företeelse. Vanligast var det bland de frånskilda kvinnorna, där 8 % sammanlevde med en ny man. Bland de ogifta kvinnorna var det ca 7 %, bland de frånskilda männen ca 6 % och bland änklingarna, änkor och de gifta ej samboende kvinnorna var det vardera ca 2 % som sammanlevde med en annan person under äktenskapsliknande former.

Av tabell 15 framgår att ettbarnsfamiljer var vanligast i alla grupper. Störst andel ettbarnsfamiljer fanns bland de ogifta kvinnorna med barn där ca 88 % hade ett barn. Lägst var andelen ettbarnsfamiljer bland de gifta ej samboende (vanligen hemskilda) kvinnorna med barn där den uppgick till ca 47 %. Tre eller flera barn förekom nästan inte alls

Tabell 14 Samlevnadsförhållanden för ensamstående föräldrar år 1969. Familjeundersökningen.

Familjetyp	Sammanlevde med maka/make	Samlevnadsförhållanden 1969. Procent.			
		Sammanlevde med förälder till gemensamt barn	Sammanlevde med annan person under äktenskapsliknande förhållanden	Sammanlevde ej	Samtliga
Frånskilda män	9,0	2,5	5,6	82,9	100,0
Änklingar	8,3	0,5	2,4	88,9	100,0
Ogifta kvinnor	0,0	37,7	6,7	55,6	100,0
Frånskilda kvinnor	1,0	5,8	8,1	85,2	100,0
Änkor	4,2	1,3	2,2	92,3	100,0
Gifta men ej samboende kvinnor	18,0	1,4	2,1	78,4	100,0

Tabell 15 Ensamstående föräldrar fördelade efter barnantal. Procent. Familjeundersökningen.

Familjetyp	Antal barn			Samtliga
	1	2	3 eller flera	
Frånskilda män	71,9	16,3	11,8	100,0
Änklingar	64,9	25,9	9,2	100,0
Ogifta kvinnor	87,7	10,3	2,0	100,0
Frånskilda kvinnor	50,2	34,4	15,4	100,0
Änkor	62,1	24,0	13,9	100,0
Gifta ej samboende kvinnor	46,9	40,1	13,0	100,0

Tabell 16 Ensamstående föräldrar fördelade efter yngsta barnets ålder. Procent. Familjeundersökningen.

Familjetyp	Yngsta barnets ålder, år					
	-2 år	3-6 år	7-10 år	11-15 år	16-19 år	Samtliga
Franskilda män	1,2	15,9	24,8	38,5	19,6	100,0
Änklingar	0,0	7,8	15,8	50,6	25,9	100,0
Ogifta kvinnor	43,2	40,2	8,2	4,0	4,4	100,0
Franskilda kvinnor	5,5	24,4	22,1	38,9	9,0	100,0
Änkor	1,0	14,1	13,8	49,8	21,4	100,0
Gifta ej samboende kvinnor	3,5	36,7	17,3	35,8	6,6	100,0

bland de ogifta kvinnorna, medan siffrorna för de andra grupperna varierade mellan 9 och 15 %.

Yngsta barnets ålder för de olika grupperna enförälderfamiljer framgår av tabell 16.

De ogifta mödrarna hade i mycket stor omfattning, drygt 80 %, barn under skolåldern. I de andra grupperna var förskolebarn däremot inte så ofta förekommande. Drygt 40 % av de gifta ej samboende kvinnorna hade förskolebarn medan närmare 30 % av de franskilda kvinnorna och ca 15 % av änkor hade förskolebarn.

På grund av den minskade dödligheten är risken för att ett äktenskap skall upplösas genom att endera av makarna dör, innan barnen blivit vuxna, mycket mindre nu än för några årtionden sedan. Bakom den växande andelen enförälderfamiljer ligger i stället dels att en större andel barn föds utom äktenskap, dels att en stigande andel av äkten-

skap upplöses genom skilsmässa. Följande tabell visar antalet skilsmässor per 1000 ingångna äktenskap efter äktenskapets varaktighet. Uppgifterna hämtade ur SOS Befolkningsförändringar.

Vigselår	Äktenskapets varaktighet				
	0-4	0-9	0-14	0-19	0-25
1941	25	66	95	117	134
1945	27	73	103	124	
1950	29	77	108		
1955	30	77			
1960	33				
1963	39				

Tabell 17 visar antalet barn födda i resp. utom äktenskap.

Andelen utomäktenskapliga barn har, som framgår av tabellen, ökat. Som tidigare påpekats utgör dock enföräldersituationen ofta en kort period.

Tabell 17 Antal barn födda i resp. utom äktenskap.

År	Totala antalet levande födda	Antal barn födda i äktenskap	Antal barn födda utom äktenskap	Andelen utom äktenskap födda barn, %
1950	115 400	104 141	11 259	9,7
1955	107 300	96 626	10 674	9,9
1960	102 200	90 665	11 535	11,3
1965	122 800	105 850	16 950	13,8
1966	123 400	105 438	17 962	14,5
1967	121 360	103 037	18 323	15,1
1968	113 193	95 302	17 891	15,8
1969	107 314	89 797	17 517	16,3
1970	110 150	89 895	20 255	18,4

Befolkningsutbytet mellan Sverige och andra länder

Under senare delen av 1800-talet och fram till första världskrigets utbrott var Sverige ett emigrationsland. Nettoutvandringen under de femtio år som den stora emigrationsperioden varade utgjorde drygt en miljon människor eller omkring en femtedel av den tidens svenska befolkning. Utslaget per år uppgick antalet emigranter till drygt 20 000. Sedan 1930-talet har dock invandringen överstigit utvandringen och under tiden efter andra världskriget har, som följande tablå visar, många år uppvisat ett stort invandringsöverskott.

År Invandringsöverskott

1945	12 865
1950	15 080
1955	17 394
1960	11 005
1965	33 609
1966	27 249
1967	10 004
1968	12 816
1969	44 143
1970	48 710
1971	3 055

Under åren 1946–1970 uppgick det sammanlagda invandringsöverskottet till 442 000. En invandring av den storlek som Sverige hade 1969 och 1970 med ett netto inte långt från 50 000 personer får stora verkningar på befolkningens sammansättning. Om antalet årligen födda inte uppgår till mer än 100 000 så skulle följden av en invandring av denna storlek efter en generation bli att omkring en tredjedel av alla unga människor var invandrare eller barn till invandrare. Under 1971 sjönk invandringsöverskottet kraftigt och uppgick endast till 3 055 personer för hela året. Det låga invandringsöverskottet berodde inte främst på att antalet invandrare var lågt utan på en kraftig utvandring, främst av utländska medborgare.

Antalet utländska medborgare den 31 december 1971, fördelade efter civilstånd och kön framgår av följande tablå.

Familjetyp	Män	Kvinnor	Samtliga
ogifta	126 752	99 311	226 063
gifta	87 375	85 208	172 583
änkor/ änklingar	1 052	4 238	5 290
skilda	6 556	6 075	12 631
samtlige	221 735	194 832	416 567

Männen utgjorde 1970 ca 54 % av samtliga utländska medborgare.

Av följande tablå framgår åldersfördelningen för de utländska medborgarna och för totalbefolkningen år 1971.

Ålder	Utländska medborgare		Totalbefolkningen	
	Antal	%	Antal	%
– 6	71 886	17,2	813 329	10,0
7–17	68 458	16,4	1 196 343	14,7
18–24	65 905	15,8	857 043	10,6
25–44	164 629	39,6	2 079 102	25,6
45–66	40 816	9,8	2 200 664	27,1
67–	4 873	1,2	968 945	12,0
Samtliga	416 567	100,0	8 115 426	100,0

Av tablå framgår att drygt 140 000 barn under 18 år i Sverige är utländska medborgare. Ca 33 % av de utländska medborgarna var i slutet av 1971 under 18 år. Motsvarande uppgift för hela befolkningen var 25 %. Ca 55 % av de utländska medborgarna var i ålderna 18–44 år, vilket motsvaras av 36 % för hela befolkningen.

Följande tablå visar andelen utländska medborgare av totalbefolkningen för olika åldersgrupper.

Ålder	–6	7–17	18–24	25–44	45–66	67–
	8,8	5,7	7,7	7,9	1,8	0,5

Fruktamhetsutvecklingen

Som utförligare anges i docent Erland Hofstens redogörelse för fruktsamhetsutvecklingen i Sverige (bilaga 5) kan man i utvecklingen av antalet levande födda barn under 1900-talet urskilja dels en långsiktig utveckling mot allt mindre årskullar, dels en vågrörelse med omväxlande perioder med flera

och med färre barn. De kortsiktiga svängningarna i det årliga antalet födda barn har försvårat förståelsen av den långsiktiga befolkningsutvecklingen. Med utgångspunkt från kalkyler som avsett enstaka år har man tyckt sig finna att det vissa år har fötts fler barn än som på lång sikt krävs för befolkningens reproduktion, medan under andra år antalet födda barn har varit väsentligt lägre än som krävs för att på lång sikt bibehålla en oförändrad befolkning. I själva verket förhåller det sig så, att ingen årgång kvinnor födda efter omkring 1890 har fött tillräckligt många barn för att motsvara full reproduktion (vid konstant dödlighetstal). Likväl uppvisar Sverige alltjämt ett överskott av födda över döda.

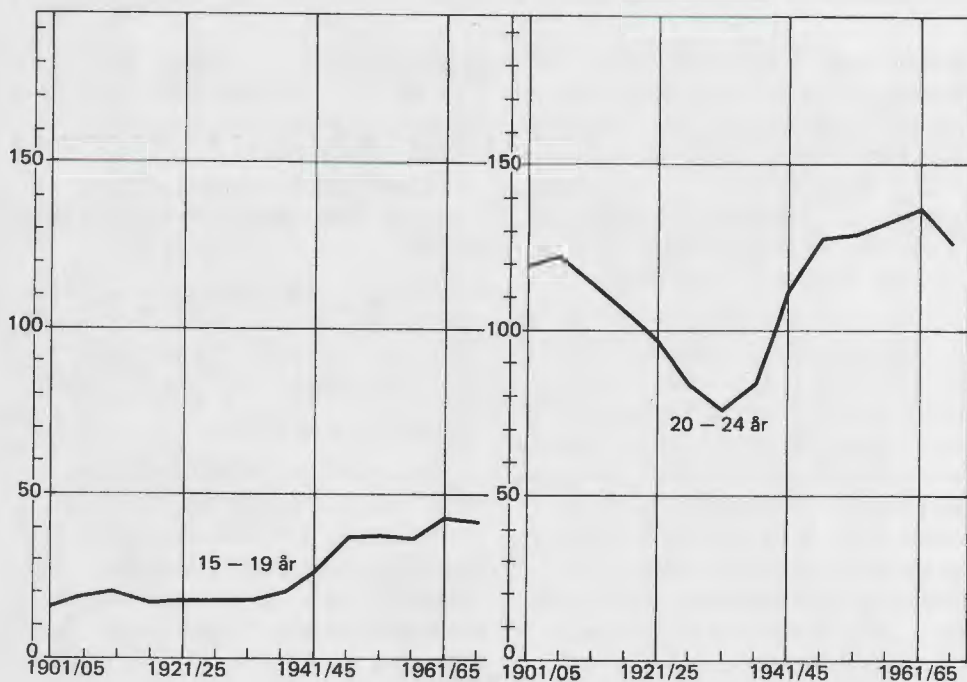
Varken det absoluta antalet födda eller födelsetalet — antalet födda per 1 000 invånare — är något tillfredsställande mått på fruktsamhetsförhållandena i en befolkning. Resonemang om fruktsamhetsutvecklingen bör i stället knytas till den kvinnliga befolkningen.

Antalet årligen födda barn beror på två

faktorer, dels antalet kvinnor i de fruktsamma åldrarna och dels fruktsamheten i varje åldersgrupp av kvinnor. Genom att sätta antalet av kvinnor i olika åldersgrupper födda barn i relation till antalet kvinnor i dessa åldrar eliminerar man inflytandet av att antalet kvinnor i de fruktsamma åldrarna varierar. Därigenom erhålls de s. k. åldersspecifika fruktsamhetstalen. (Se diagram 1.)

Av diagram 1 framgår att de åldersspecifika fruktsamhetstalen för alla åldersgrupper utom gruppen 15—19 år minskade kraftigt fram till mitten av 1930-talet. Under 1940-talet steg de emellertid i alla åldersgrupper. I den yngsta åldersgruppen har denna uppgång sedan fortsatt ända till mitten av 1960-talet. Även i åldrarna mellan 20 och 29 år fortsatte uppgången i stort sett fram till 1960-talet. I åldrarna över 30 år var däremot uppgången under 1940-talet av kort varaktighet. Från mitten av 1940-talet har man i dessa åldrar haft en nedgång, och fruktsamheten ligger nu lägre än den gjorde i mitten på 1930-talet.

För att få ett sammanfattande uttryck för fruktsamheten kan man addera fruktsam-

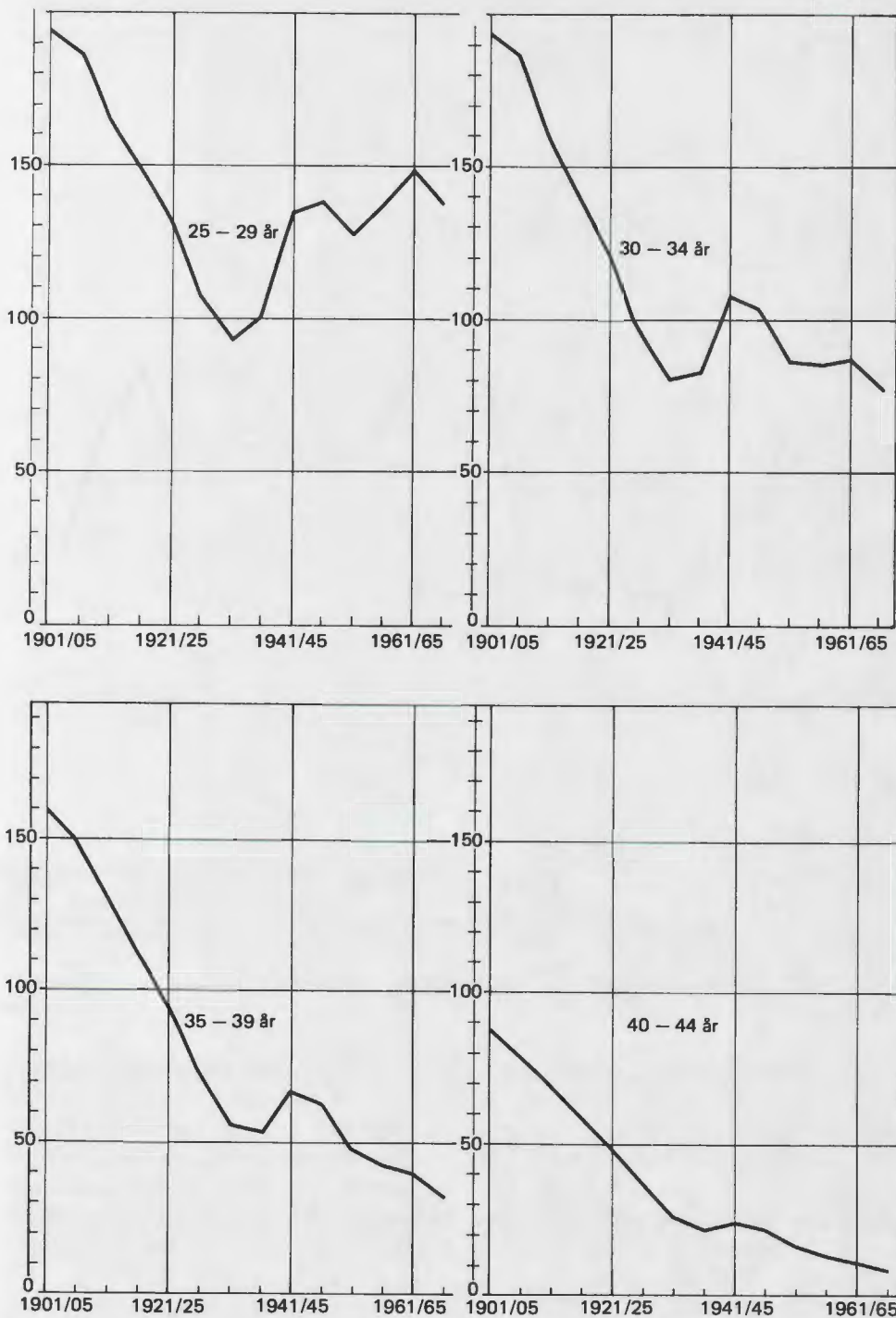

Diagram 1 De åldersspecifika fruktsamhetstalens utveckling 1901–1970. Antalet levande födda barn på 1 000 kvinnor i motsvarande ålder.

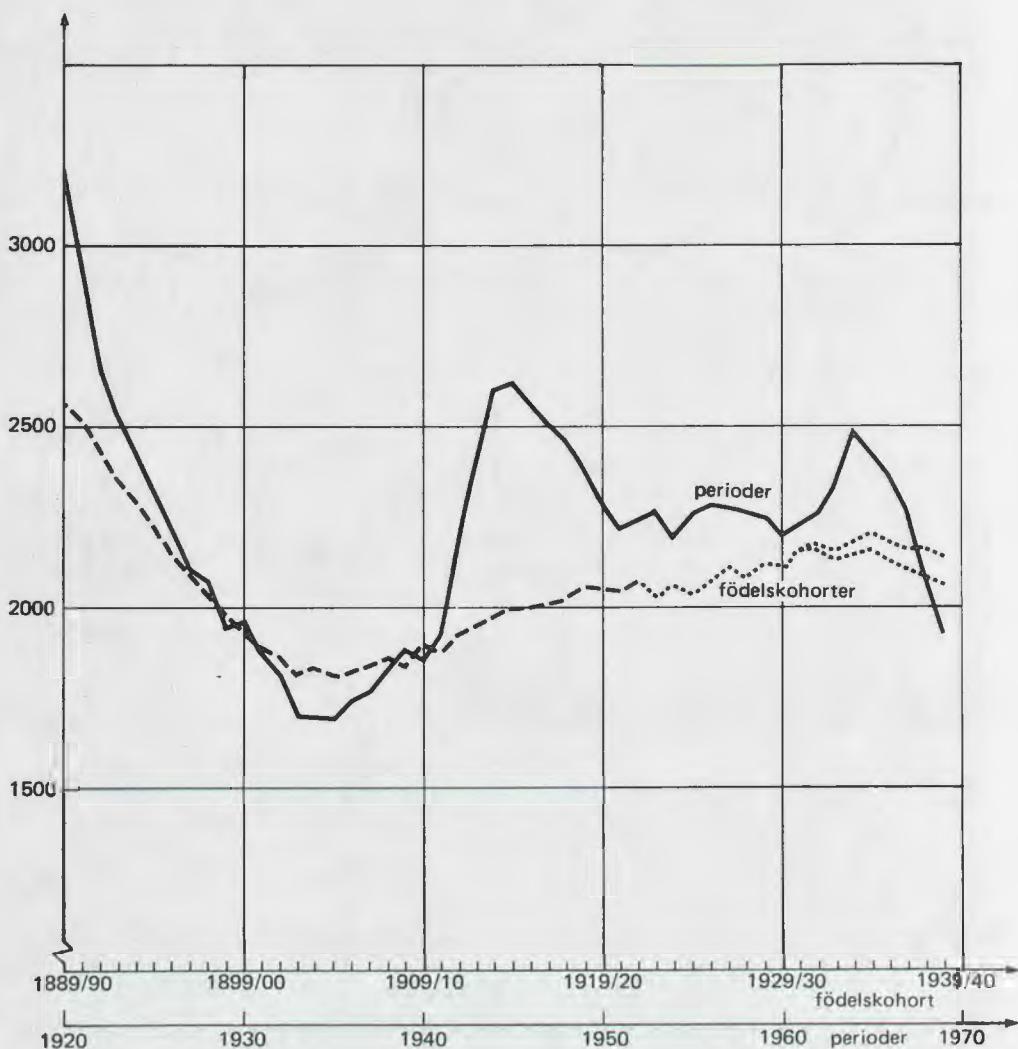

Diagram 2 Summerade fruktsamhetstal för perioder (1920–1969) och för födelsekohorter (1889/90–1938/39).

hetstalen i olika åldrar. De summerade fruktsamhetstal som därigenom erhålls utvisar hur många barn som skulle födas per kvinna som passerar igenom de fruktsamma åldrarna och därvid uppvisar den fruktsamhet i de olika åldrarna som ingår i summeringen. Utvecklingen av de summerade fruktsamhetstalen åskådliggörs av den heldragna kurvan i diagram 2.

Både de åldersspecifika fruktsamhetstalen och de summerade fruktsamhetstalen uppvisar kraftiga växlingar under 1900-talet. Det går dock inte att begränsa studiet av fruktsam-

heten till något eller några enstaka år. Förskjutningar i barnafödandet mellan olika perioder av kvinnans fruktsamma ålder kan få ett stort inflytande på det antal barn som föds ett visst år. Vid studiet av fruktsamhetsutvecklingen måste man därför inrikta sig på fruktsamhetsförhållandena för enskilda födelsekohorter (årskullar) av kvinnor.

Den långsiktiga utvecklingen beskrivs bäst med hjälp av det totala antalet barn som fötts per kvinna inom skilda födelsekohorter. I stället för att summera antalet barn som fötts ett visst år, av kvinnor i olika åld-

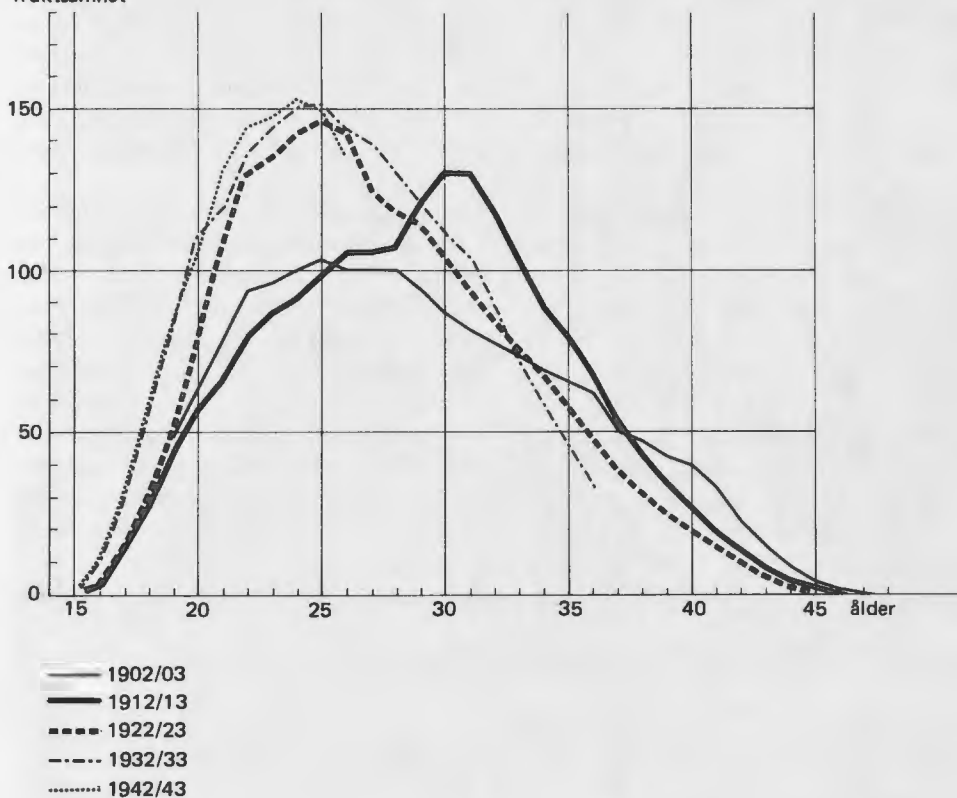

Diagram 3 Åldersspecifika fruktsamhetstal för fem utvalda födelsekohorter.

rar, summerar man det totala antal barn som fötts av en födelsekohort (årskull) av kvinnor under hela årskullens fruktsamma tid. De summerade fruktsamhetstalen för födelsekohorter framgår av den streckade linjen i diagram 2.

För kvinnor födda 1889/90 uppgick den summerade fruktsamheten till drygt 2 500. Denna sjönk sedan snabbt och uppgick för kvinnor födda 1900–1909 inte till mer än drygt 1 800. En viss höjning har sedan skett och för de yngsta kohorterna som kan följas till slutet av den fruktsamma perioden – kvinnor födda under senare delen av 1920-talet – uppgick talet till omkring 2 100. De senare kohorterna har ännu inte avslutat sin fruktsamma period. Extrapoleringen av dessa kohorter har skett enligt två alternativ. Enligt den övre kurvan kommer fruktsamheten i de högre åldrarna att förbli lika stor som år 1969,

enligt den nedre kurvan kommer den att sjunka i samma takt som under senare år. Båda kurvorna ger en total fruktsamhet som för kvinnor födda 1938/39 kommer att uppgå till i runt tal 2 100. De kraftiga växlingar i fruktsamheten, som kommer fram när man summerar fruktsamheten för skilda år, (den hel-dragna linjen i diagram 2) försvinner helt när man i stället studerar den summerade fruktsamheten för kohorter av födda (den streckade linjen).

Hur många barn som kvinnor av en viss kohort föder under ett år beror – förutom av kohortens storlek – av två faktorer, nämligen dels det slutliga antalet barn per kvinna, dels den takt varmed kohorten föder dessa barn. Om det antal barn som en kohort föder till följd av barnbegränsning hålls nere långt under det maximalt möjliga så är det av väsentlig betydelse om barnen företrädesvis

föds i början eller slutet av den fruktsamma perioden. Man brukar tala om "familjeplanering", men i detta begrepp ingår ju inte bara att begränsa antalet barn utan också att planera dessa barn så att de kommer på lämplig tidpunkt. På grund av förändringar i denna tidsplanering kan det uppkomma variationer i det antal barn som föds ett visst år även om det slutliga antalet barn per kvinna är konstant.

Diagram 3 visar de åldersspecifika fruktsamhetstalen för fem födelsekohorter. Takten i barnafödandet för enskilda födelsekohorter kan som synes vara mycket olika. Huvudintrycket är att barnafödandet har förskjutits mot yngre åldrar. Man kan också konstatera att medan de flesta kohorter uppvisat sin högsta fruktsamhet vid omkring 25 års ålder så uppvisade 1912/13 års kohort sin maximala fruktsamhet först vid 32 å 33 års ålder.

Tio år tidigare dvs. under förra delen av 1930-talet uppvisade samma kohort en anmärkningsvärt låg fruktsamhet. För de yngre kohorterna innebar däremot utvecklingen på 1940-talet att de inledde sitt barnafödande tidigare än vad de äldre kohorterna hade gjort.

Den kraftiga toppen i antalet födelser under 1940-talet berodde med andra ord dels på att barn till något äldre kvinnor, som normalt skulle ha fötts under 1930-talet kom till världen tio år för sent, dels på att 1940-talets unga kvinnor satte i gång med sitt barnafödande vid en yngre ålder än som dittills hade varit brukligt. Därtill kom också en höjd äktenskapsfrekvens. Någon mera väsentlig ökning av det slutliga antalet barn per kvinna kan man dock inte säga karakterisera de 1940-talet.

Följande tablå visar median- och kvartilåld-

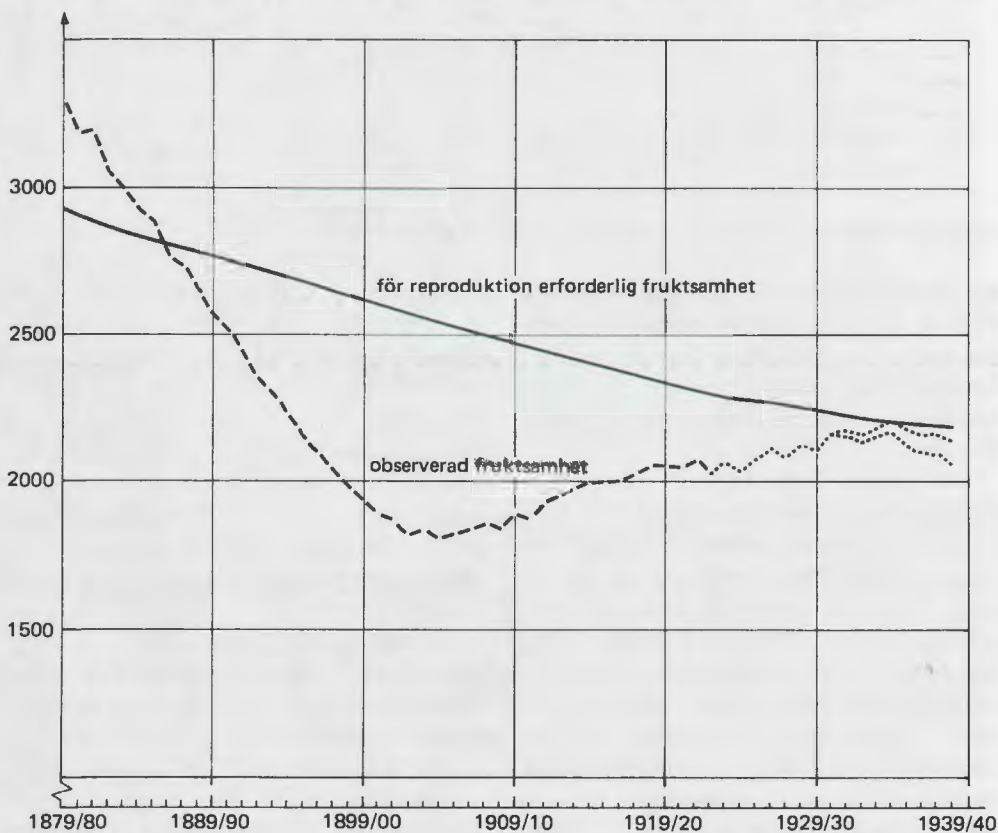

Diagram 4 Summerad fruktsamhet för födelsekohorter 1879/80–1938/39; dels faktisk observerad fruktsamhet, dels fruktsamhet som skulle ha erfordrats för full reproduktion.

rarna vid första barnets födelse för födelsekohorter.

Födelsekohort	25 %	50 % (median)	75 %	Andel kvarvarande barnlösa
1920	22,5	25,1	28,5	17,2
1925	21,8	24,4	28,0	16,0
1930	21,2	24,2	27,6	13,0
1935	20,8	23,7	26,9	12,5
1940	21,0	23,8	—	12,5

Medianåldern vid första barnets födelse har sjunkit sedan 1920 års födelsekohort, men det förefaller som om en viss stabilisering nu inträtt för de yngre kohorterna.

Reproduktionsförhållanden

Reproduktionsförhållandena åskådliggörs i diagram 4, där den summerade fruktsamheten för födelsekohorterna 1879/80–1938/39 visas.

Den undre kurvan utvisar den summerade fruktsamheten kohortvis. Den övre kurvan åskådliggör den totala fruktsamhet som under de för kohorten rådande dödlighetsförhållandena skulle krävs för att uppnå full reproduktion. Vid en jämförelse av de båda kurvorna finner man att ingen födelsekohort av kvinnor födda 1885 eller senare har uppnått full reproduktion. I Sverige har vi dock alltjämt ett inte helt obetydligt födelseöverskott. Detta har framför allt tre orsaker. För det första dröjer det alltid mycket länge innan förändringar i reproduktionsförhållandena ger fullt utslag. För det andra har vi under efterkrigstiden haft en betydande immigration. För det tredje slutligen har den sjunkande dödligheten bidragit till att upprätthålla ett födelseöverskott. Även dödlighetsutvecklingen i högre åldrar — efter avslutad fruktsamhet — medverkar härtill.

Den aktuella fruktsamhetsutvecklingen

Som tidigare nämnts steg antalet födda under 1960-talet från 102 000 år 1960 till 123 000 under åren 1964–1966, varefter en nedgång till omkring 110 000 åren 1969 och

1970 har ägt rum. Följande tabell redovisar de åldersspecifika fruktsamhetsvalen för ett antal år. Tabelln visar att nedgången i antalet födda från 1966 till 1969 är markant i alla åldersklasser av kvinnor.

Kvinnans ålder	Antal levande födda barn på 1 000 kvinnor			
	1956/60	1966	1969	1970
15–19	36,7	50,2	35,0	33,9
20–24	132,5	139,1	117,2	120,3
25–29	136,9	149,9	129,2	129,4
30–34	85,5	86,6	71,7	70,1
35–39	42,3	37,8	28,2	27,4
40–44	12,9	9,1	6,9	6,1

De åldersspecifika fruktsamhetstalen ligger lägre, inte bara i förhållande till toppen i mitten på 1960-talet, utan också i förhållande till de värden, som gällde under senare delen av 1950-talet. Den totala fruktsamheten för de äldre kohorterna kommer att bli lägre än den skulle blivit utan de senaste årens fallande fruktsamhet i dessa åldrar. Fruktsamheten i åldrarna över 30 år spelar dock numera en ringa roll. Det är betydligt väsentligare för den aktuella fruktsamhetsutvecklingen om de nu unga kohorternas totala

Kohort	Total fruktsamhet, 0/00 upp till en ålder av		
	20 år	25 år	30 år
1930/31	292	982	1 629
1931/32	295	993	1 642
1932/33	297	998	1 644
1933/34	301	1 013	1 687
1934/35	308	1 033	1 724
1935/36	306	1 015	1 712
1936/37	302	1 017	1 711
1937/38	305	1 032	1 718
1938/39	300	1 036	1 694
1939/40	297	1 058	1 709
1940/41	287	1 026	—
1941/42	299	1 063	—
1942/43	296	1 021	—
1943/44	317	1 031	—
1944/45	329	—	—
1945/46	339	—	—
1946/47	347	—	—
1947/48	331	—	—
1948/49	314	—	—
1949/50	287	—	—

fruktsamhet kommer att bli högre eller lägre än för de kohorter som nyss har avslutats. Föregående tablå utvisar den totala fruktsamheten upp till en ålder av 20, 25 och 30 år för ett antal kohorter som följts fram t. o. m. år 1969.

Som framgår av tablán har någon nedgång i fruktsamheten för de yngsta kohorterna inte skett. Den plötsliga uppgången under några år på 1960-talet har inte avsatt några mer märkbara spår i dessa tal. Uppgången i mitten på 1960-talet orsakades av ett tidigare reläggande av födelserna vilket gav ett kraftigt utslag i antalet födda barn och i fruktsamhetstalen.

Fruksamhetsskillnader mellan olika befolkningsgrupper

Skillnader i fruktsamhet mellan olika befolkningsgrupper redovisas i en nyligen publicerad undersökning "Trends and Variations in Swedish Fertility" utförd av Eva Bernhardt. De data ur undersökningen som presenteras här, bygger på registret över femtondefödda (RFF). Detta register omfattar alla i Sverige bosatta personer födda den femtonde i någon månad, dvs. det utgör ett 3,3 procentigt urval av hela den svenska befolkningen. Det har uppdaterats t.o.m. den 31 december 1967. Materialet sorterades på s.k. äktenskapskohorter. En äktenskapskohort består av de äktenskap som ingås under ett givet kalenderår eller en given kalenderårsperiod. Dessa äktenskap kan antas ha uppnått slutet av sin fruktsamma period efter ca 20 års äktenskap. I själva verket är emellertid barnafödandet numera koncentrerat till de första 5–10 åren. Nästan 65 % av de barn som kvinnorna i en given äktenskapskohort kommer att få, föds inom de första fem årens äktenskap och i det närmaste 9/10 inom de första tio åren. Således kan man få en god bild av äktenskapskohorternas slutliga medelbarnantal genom att titta på antalet födda barn i äktenskap som varat 10–14 år.

I undersökningen redovisas bl. a. sambandet mellan inkomst och antal barn. Som inkomst räknades den årliga genomsnittsin-

komsten under treårsperioden 1964–1966.

Av följande tablå framgår sambandet mellan medelbarnantal och familjeinkomst i äktenskap som var i genomsnitt 11,5 år gamla år 1967.

Familjeinkomst, kr./år	Medelbarnantal
–10 000	2.67
10 000–15 000	2.60
15 000–20 000	2.31
20 000–40 000	2.01
40 000–	2.28

Det lägsta medelbarnantalet – endast 2,01 barn per äktenskap – återfanns bland de familjer som hade en årsinkomst på 20 000–40 000 kr. I drygt hälften av familjerna i denna grupp förvärvsarbetade båda makarna medan detta gällde knappt 10 % av familjerna i den lägsta inkomstklassen.

Även när man studerade antalet barn för familjer fördelade efter mannens inkomst (samtliga äktenskap oavsett kvinnans förvärvsarbete), fann man ett U-format samband, vilket framgår av nedanstående tablå.

Mannens inkomst, kr./år	Medelbarnantal
–10 000	2.51
10 000–15 000	2.29
15 000–20 000	2.16
20 000–40 000	2.16
40 000–	2.48

När mannens inkomst understeg 10 000 kr./år var medelbarnantalet ungefär lika högt som då mannen tjänade över 40 000 kr./år. Det lägsta medelbarnantalet återfanns i inkomstklasserna 15 000–20 000 kr./år och 20 000–40 000 kr./år. När man jämförde äktenskap där kvinnan hade förvärvsarbete, och där hon inte hade det, fann man att medelbarnantalet i alla inkomstklasser var lägre i familjer där kvinnan förvärvsarbetade än i familjer där hon inte gjorde det vilket framgår av följande tablå.

Mannens inkomst, kr./år	Medelbarnantal	
	Kvinnan ej förvärvs- arbetande	Kvinnan förvärvs- arbetande
—10 000	2.68	2.19
10 000—15 000	2.61	1.75
15 000—20 000	2.38	1.76
20 000—40 000	2.26	1.87
40 000—	2.50	2.44

Detta var speciellt markant om mannen tjänade 10 000—20 000 kr./år då medelbarnantalet i de familjer där kvinnan förvärvsarbetade endast var 2/3 av det man fann i familjer där kvinnan ej förvärvsarbetade. Det var endast om mannen hade en inkomst överstigande 40 000 kr./år som kvinnans förvärvsarbete inte hade någon påvisbar effekt på medelbarnantalet.

Familjer där båda makarna förvärvsarbetade utmärktes framför allt av en mycket låg andel familjer med tre eller flera barn.

Av undersökningen kan man också utläsa att det fanns ett positivt samband mellan sannolikheten för att en gift kvinna med ett barn skulle få ett andra barn och mellan mannens inkomst (utom i den allra lägsta inkomstklassen). Om mannens inkomst var 10 000—15 000 kr./år, födde endast ca 80 % av ettbarnsmödrarna ett andra barn medan motsvarande andel steg till 95 % om mannens årsinkomst översteg 40 000 kr. Benägenheten för en tvåbarnsmamma att föda ett tredje barn föreföll däremot ha ett negativt samband med mannens inkomst utom i den allra högsta inkomstklassen. Där steg andelen som födde ett tredje barn från 38 till 54 %.

För att testa hypotesen att fruktsamhetsbeteendet utgör en avvägning mellan familjens preferenser angående barnantal, levnadsnivå etc., och dess tillgängliga resurser, beräknades mannens "relativa" inkomstnivå år 1960. Mannens faktiska inkomst sattes i relation till den inkomstfördelning som män av motsvarande ålder, yrke och utbildning utvisade, och kunde därigenom klassificeras som "mycket låg" om den föll inom den näst lägsta femtedelen, etc.

Tabell 18 Medelbarnantal 1960 samt antal barn av angivet ordningsnummer per 1 000 äktenskap av 10—14 års varaktighet, fördelade efter mannens relativa inkomst år 1960.

Mannens relativa inkomst	Barnets ordningsnummer				Medel- barn- antal
	1	2	3	4	
mycket låg	898	668	291	148	2.00
låg	910	690	314	171	2.08
genomsnittlig	921	663	247	89	1.92
hög	941	693	275	106	2.02
mycket hög	959	751	324	133	2.17
samtliga	930	698	292	127	2.05

I tabell 18 redovisas medelbarnantalet för äktenskap, fördelade efter mannens relativa inkomstnivå.

Det framgår att om mannens inkomst var över genomsnittet rädde det ett positivt samband mellan relativ inkomst och barnantal. Det högsta medelbarnantalet återfanns bland familjer där mannens inkomst låg långt över genomsnittet (inom den översta femtedelen av inkomstfördelningen). Däremot hade familjer där mannens inkomst var lägre än genomsnittet inte färre barn; där bröts det positiva sambandet mellan relativ inkomst och barnafödande. Låg relativ inkomst var associerad med högre barnantal. Det lägsta medelbarnantalet återfanns bland de familjer där mannens inkomst låg inom den mittersta femtedelen av inkomstfördelningen.

Ur undersökningen kan också utläsas att barnlösheten hade ett negativt samband med den relativa inkomstnivån; bland familjer med mycket hög relativ inkomst var endast 4 % av äktenskapen barnlösa, medan motsvarande siffra för familjer med mycket låg relativ inkomst var ca 10 %. Man fann också att det mycket låga medelbarnantalet bland familjer där mannens inkomst låg på genomsnittsnivå, sammanhängde med en mycket låg andel familjer med tre eller flera barn. Familjer med mycket hög relativ inkomst hade den största andelen familjer med tre eller flera barn. Däremot hade familjer där mannens inkomst låg under genomsnittet det största antalet barn av fjärde och högre ordningsnummer per 1 000 äktenskap.

Prognoser

Statistiska centralbyrån presenterade under år 1971 en projektion för befolkningens utveckling fram till år 2 000, med fördelning av befolkningen efter ålder och kön. Framräkningen har gjorts med två olika antaganden om invandringens storlek, vilka ger olika resultat för befolkningsutvecklingen. I det ena fallet antas nettoimmigrationen vara 0, i det andra antas den bli 20 000 per år under tidsperioden.

Följande tablå visar antalet levande födda barn enligt projektionen. Utan invandring förutses en stagnation, som senare övergår till nedgång. Vid en nettoinvandring på 20 000 per år förutses en långsam ökning av antalet födda.

År	Nettoimmi- gration =0	Nettoimmi- gration =20 000
1971	115 811	116 075
1975	115 963	118 939
1980	110 909	117 604
1985	109 145	118 669
1990	109 815	121 455
1995	110 344	124 154
2000	109 549	126 042

De siffror som redovisas här får självfallet ses i ett långsiktigt perspektiv. Fruktsamheten är antagen konstant, medan den i verkligheten alltid uppvisat variationer. Som synes har en mycket låg fruktsamhet antagits.

Av följande tablå framgår vilken ungefärlig procent av totalbefolkningen olika åldersgrupper väntas utgöra år 1975 och vart femte år fram till år 2000 (nettoimmigration 20 000 per år).

År	Totalbefolk- ning, antal	0— 19 år	20— 64 år	65— år	Sam- man- lagt
1975	8 334 598	27,5	57,6	14,9	100,0
1980	8 560 170	27,6	56,8	15,6	100,0
1985	8 758 217	27,3	56,7	16,0	100,0
1990	8 948 724	26,9	56,9	16,2	100,0
1995	9 141 672	26,7	57,7	15,6	100,0
2000	9 340 724	26,5	58,7	14,8	100,0

Förändringarna i åldersgruppen under 19 år är relativt små över perioden med en långsamt, jämnt nedåtgående tendens. Största variationerna finns i gruppen över 65 år där det fram till år 1990 väntas bli en ganska markant ökning. Efter 1990 kommer enligt prognosen en relativt kraftig nedgång av andelen åldringar. Det beror på att 1930-talets små födelsekullar då når upp i åldersgrupperna över 65 år. Åldersgruppen 20—64 år, där majoriteten av de förvärvsarbetsande mänskorna i landet återfinns, väntas bli relativt sett mindre under 1970-talet (liksom under 1960-talet) för att sedan vara ganska konstant under 1980-talet och åter öka relativt sett under 1990-talet.

I Barnfamiljernas inkomster

I detta avsnitt ges en redogörelse för barnfamiljernas inkomstförhållanden som de framgår ur den officiella inkomststatistiken. För att materialet skall kunna utgöra underlag för en diskussion om aktuella utbyggnadsmöjligheter beträffande stödet till barnfamiljerna har uppgifterna framräknats till att avse åren 1972 och 1974. Detta har skett på följande sätt.

Utgångspunkten har varit inkomststatistikens uppgifter om inkomstsummans fördelning på olika förvärvskällor år 1969 (1970 års taxering). Olika antaganden om inkomstutvecklingen för de olika förvärvskällorna har sedan uppställts. Totalsumman sammanräknad nettotinkomst har på detta sätt beräknats öka med 10,5 % från 1969 till 1970. För de efterföljande åren har en något långsammare ökning antagits.

Slutligen har inkomstsumman korrigerats något uppåt så att den innefattar även de skattskyldiga som har så låga inkomster att de ej längdförts och därför ej ingår i inkomststatistiken. Inkomstsumman som enligt inkomststatistiken uppgick till 93,4 miljarder kr. år 1969 har sålunda (inkl. ej längdförda) beräknats till 122,4 miljarder kr. år 1972 och 138,2 miljarder kr. år 1974.

Antalet skattskyldiga med fördelning på ensamstående med och utan barn, makar varav ingen eller endast en har inkomst samt makar som båda har inkomst har därefter beräknats för åren 1972 och 1974. Detta har skett genom en jämförelse mellan inkomststatistikens och befolkningsstatistikens uppgifter för ett antal år fram t. o. m. år 1969

samt på grundval av befolkningsprognoser. Även skattskyldiga utan inkomst har medtagits i den mån de är över 16 år. Som inkomsttagare ingår i tabellerna sålunda alla personer över 16 år.

För att utröna om förändringarna i inkomstfördelningen kan hänföras till lika stora procentuella inkomstökningar för alla inkomsttagare har en jämförelse av inkomstfördelningen för åren 1967 och 1969 utförts. Uppgifterna har härvid hämtats från den årliga inkomststatistiken. För olika civilståndsgupper har inkomstens decilvärden uträknats.

Den procentuella ökningen av decilvärdena från 1967 till 1969 är väsentligt högre för gifta kvinnor än för gifta män medan ensamstående intar en mellanställning. De lägre decilvärdena ökar också genomgående något mer, relativt sett, än de högre dvs. en viss inkomstutjämning har skett. Särskilt markant är denna utveckling för gifta kvinnor. Detta torde i stor utsträckning bero på att antalet förvärvsarbetande gifta kvinnor med relativt goda inkomster har ökat väsentligt. För makar, av vilka endast den ene har inkomst, har dock de högre decilvärdena — procentuellt sett — ökat något mera än de lägre.

De tidigare angivna inkomstsummorna för åren 1972 och 1974 har fördelats på olika inkomsttagarkategorier (ensamstående, ogifta med barn osv.) med hänsyn till förändringen av antalet skattskyldiga och med sådana genomsnittliga ökning av inkomsterna för de olika kategorierna att dessa ökning står i direkt proportion till förändringarna beträffande inkomstfördelningen under åren 1967—1969. Inkomstfördelningen för de olika kategorierna har sedan erhållits med ut-

gångspunkt från inkomstfördelningen för år 1969 enligt den årliga inkomststatistiken med korrigering för icke längdförda inkomstagare. Förändringen av antalet skattskyldiga har beaktats och inkomstfördelningen har justerats i proportion till de konstaterade förändringarna i inkomstfördelningen bland olika typer av inkomstagare.

Inkomstfördelningen 1972

Med hjälp av prognosen har för år 1972 framtagits dels en tabell över de gifta inkomstagarna fördelade efter inkomstklasser och barnantal dels en tabell över ensamstående efter inkomstklasser och barnantal. Som gifta har i detta sammanhang också räknats de som sammanbor och som tidigare varit gifta med varandra, eller har eller har haft barn tillsammans. Som barn räknas barn

under 16 år inkl. adoptiv- och fosterbarn. Det inkomstbegrepp som används är sammanräknad nettointkomst, dvs. bruttointkomsten minus avdragen för intäkternas förvärande och underskott i förvärvskälla.

I tabellerna 19 och 20 visas inkomstfördelningen år 1972 för makar resp. ensamstående i familjer där hushållsföreståndaren är under 67 år.

Möjligheterna att göra jämförelser mellan barnlösa och barnfamiljer begränsas av det faktum att grupperna inte är åldersmässigt helt jämförbara trots att pensionärerna borttagits. De som är mycket unga och de som ligger strax under pensionsåldern är förhållandevis fler i gruppen barnlösa än bland barnfamiljerna. Bland framför allt de ensamstående barnlösa återfinns många unga studerande.

Tabell 19 Makar uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1972. Antal. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga gifta med barn
	0	1	2	3	4	5	
–20 000	108 602	36 193	21 811	9 097	3 966	1 654	72 721
20 000–30 000	107 293	55 493	43 533	16 267	5 573	2 224	123 090
30 000–40 000	145 288	97 193	81 101	26 265	7 368	2 773	214 700
40 000–50 000	136 677	95 449	71 011	21 066	4 742	1 700	193 968
50 000–60 000	103 451	68 624	46 786	13 344	2 802	978	132 534
60 000–80 000	92 834	58 252	39 870	12 050	2 494	869	113 535
80 000–	54 830	32 696	25 588	9 711	2 155	802	70 952
Samtliga	748 975	443 900	329 700	107 800	29 100	11 000	921 500
Median	41 000	43 500	42 600	41 100	36 800	35 800	42 600

Tabell 20 Makar uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1972. Procent. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga gifta med barn
	0	1	2	3	4	5	
–20 000	14,5	8,1	6,6	8,4	13,6	15,0	7,9
20 000–30 000	14,3	12,5	13,2	15,1	19,2	20,2	13,4
30 000–40 000	19,4	21,9	24,6	24,4	25,3	25,2	23,3
40 000–50 000	18,3	21,5	21,5	19,5	16,3	15,5	21,0
50 000–60 000	13,8	15,5	14,2	12,4	9,6	8,9	14,4
60 000–80 000	12,4	13,1	12,1	11,2	8,6	7,9	12,3
80 000–	7,3	7,4	7,8	9,0	7,4	7,3	7,7
Samtliga	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antal	748 975	443 900	329 700	107 800	29 100	11 000	921 500

Medianinkomsten för familjer med olika antal barn sjunker med stigande barnantal enligt följande.

Antal barn	Medianinkomst kr./år 1972
0	41 000
1	43 500
2	42 600
3	41 100
4	36 800
5 eller flera	35 800
Samtliga 42 600	

Som synes är skillnaden mest markerad mellan tre- och fyrbarnsfamiljer.

Det finns stora inkomstskillnader inom gruppen makar med barn. En fjärdedel av dem har inkomster understigande 31 600 kr./år, medan den fjärdedel som har de högsta inkomsterna har inkomster överstigande 56 500 kr./år. Gränsen för den fjärdedel som hade de högsta inkomsterna (övre kvartilen) överstiger gränsen för den fjärdedel som hade de högsta inkomsterna (övre kvartilen) med 79 %. För den första gruppen är medianinkomsten 23 450 kr./år och för den senare 72 200 kr./år. Den fjärdedel som har de högsta inkomsterna har alltså ungefär tre gånger så höga inkomster som den fjärdedel som har de lägsta inkomsterna.

Andelen barnfamiljer med inkomster under 20 000 kr./år stiger med stigande barnantal. Dock är andelen något större för ettbarnsfamiljer än för tvåbarnsfamiljer. En markant gräns går även här mellan familjer

med tre och färre barn och familjer med fyra och flera barn.

Som framgår av tabellerna 21 och 22 är de ensamstående föräldrarnas inkomster mycket låga. Medianinkomsten för hela gruppen ligger för år 1972 på ca 17 700 kr./år. Motsvarande siffra för makar med barn är ca 42 600 kr./år, dvs. betydligt mer än dubbelt så mycket som för de ensamstående föräldrarna. Mer än 40 % av samtliga i gruppen har inkomster under 15 000 kr./år. Knappt 6 % har inkomster överstigande 40 000 kr./år. Även i jämförelse med de tvåförälderfamiljer där bara en av makarna arbetar (se nedan) ligger de ensamståendes inkomster mycket lågt. Medianinkomsten för tvåförälderfamiljer med en inkomsttagare ligger 1972 på ca 34 600 kr./år.

Tendensen att inkomsten sjunker med barnantalet, som kunde konstateras när det gäller makar med barn, gäller i än högre grad ensamstående med barn. För enförälderfamiljer med ett barn ligger medianinkomsten på 18 200 kr./år, medan den för familjer med fem eller flera barn har sjunkit till 10 700 kr./år.

Uppdelning på en och två inkomsttagare

I tabellerna 23–26 har gruppen makar delats upp på familjer med en eller två inkomsttagare. Till den första gruppen har även hänförts familjer där båda makarna saknar inkomst.

Tabell 21 Ensamstående uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1972. Antal. Ensamstående över 66 år utan barn har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga ensamstående med barn
	0	1	2	3	4	5	
–15 000	967 371	37 195	11 563	3 953	1 133	447	54 291
15 000–20 000	195 820	12 314	3 518	1 030	268	85	17 215
20 000–25 000	197 932	13 848	3 833	1 019	258	78	19 036
25 000–30 000	182 366	11 102	3 079	759	190	56	15 186
30 000–40 000	210 418	10 426	3 000	687	171	51	14 335
40 000–60 000	86 928	4 074	1 325	303	76	22	5 800
60 000–	20 115	1 066	407	124	29	11	1 637
Samtliga	1 860 950	90 025	26 725	7 875	2 125	750	127 500
Median	14 000	18 200	17 600	14 900	13 600	10 700	17 700

Tabell 22 Ensamstående uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1972. Procent. Ensamstående över 66 år utan barn har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga ensamstående med barn
	0	1	2	3	4	5	
–15 000	52,0	41,3	43,3	50,2	53,3	59,6	42,6
15 000–20 000	10,5	13,7	13,2	13,1	12,6	11,3	13,5
20 000–25 000	10,6	15,4	14,3	12,9	12,1	10,4	14,9
25 000–30 000	9,8	12,3	11,5	9,6	8,9	7,5	11,9
30 000–40 000	11,3	11,6	11,2	8,7	8,1	6,8	11,2
40 000–60 000	4,7	4,5	5,0	3,9	3,6	2,9	4,6
60 000–	1,1	1,2	1,5	1,6	1,4	1,5	1,3
Samtliga	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antal	1 860 950	90 025	26 725	7 875	2 125	750	127 500

Tabell 23 Makar med en eller ingen inkomsttagare 1972. Antal. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga makar med barn
	0	1	2	3	4	5	
–20 000	46 688	23 157	14 533	6 096	2 771	1 160	47 717
20 000–30 000	51 199	29 896	25 087	9 946	3 626	1 482	70 037
30 000–40 000	52 578	35 648	36 788	12 848	3 549	1 413	90 246
40 000–50 000	26 391	18 717	21 033	7 095	1 544	590	48 979
50 000–60 000	12 706	8 962	10 282	3 632	744	270	23 890
60 000–80 000	11 645	7 730	8 819	3 365	694	247	20 855
80 000–	11 468	6 590	6 608	2 968	722	288	17 176
Samtliga	212 675	130 700	123 150	45 950	13 650	5 450	318 900
Median	31 600	33 400	36 000	35 400	31 200	30 600	34 600

Tabell 24 Makar med en eller ingen inkomsttagare 1972. Procent. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga makar med barn
	0	1	2	3	4	5	
–20 000	21,9	17,7	11,8	13,3	20,3	21,3	15,0
20 000–30 000	24,1	22,9	20,4	21,6	26,6	27,2	22,0
30 000–40 000	24,7	27,3	29,9	28,0	26,0	25,9	28,3
40 000–50 000	12,4	14,3	17,1	15,4	11,3	10,8	15,3
50 000–60 000	6,0	6,9	8,3	7,9	5,4	5,0	7,5
60 000–80 000	5,5	5,9	7,1	7,3	5,1	4,5	6,5
80 000–	5,4	5,0	5,4	6,5	5,3	5,3	5,4
Samtliga	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antal	212 675	130 700	123 150	45 950	13 650	5 450	318 900

Tabell 25 Makar, två inkomsttagare 1972. Antal. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga makar med barn
	0	1	2	3	4	5	
—20 000	61 914	13 036	7 278	3 001	1 195	494	25 004
20 000—30 000	56 094	25 597	18 446	6 321	1 947	742	53 053
30 000—40 000	92 710	61 545	44 313	13 417	3 819	1 360	124 454
40 000—50 000	110 286	76 732	49 978	13 971	3 198	1 110	144 989
50 000—60 000	90 745	59 662	36 504	9 712	2 058	708	108 644
60 000—80 000	81 189	50 522	31 051	8 685	1 800	622	92 680
80 000—	43 362	26 106	18 980	6 743	1 433	514	53 776
Samtliga	536 300	313 200	206 550	61 850	15 450	5 550	602 600
Median	45 200	47 400	46 700	45 900	42 400	41 600	46 800

Tabell 26 Makar, två inkomsttagare 1972. Procent. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga makar med barn
	0	1	2	3	4	5	
—20 000	11,5	4,2	3,5	4,9	7,7	8,9	4,1
20 000—30 000	10,5	8,2	8,9	10,2	12,6	13,4	8,8
30 000—40 000	17,3	19,7	21,5	21,7	24,7	24,5	20,7
40 000—50 000	20,6	24,5	24,2	22,6	20,7	20,0	24,1
50 000—60 000	16,9	19,0	17,7	15,7	13,3	12,7	18,0
60 000—80 000	15,1	16,1	15,0	14,0	11,7	11,2	15,4
80 000—	8,1	8,3	9,2	10,9	9,3	9,3	8,9
Samtliga	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antal	536 300	313 200	206 550	61 850	15 450	5 550	602 600

Av tabellerna framgår att skillnaderna i inkomster mellan familjer med en resp. två inkomsttagare är betydande. Följande sammanställning visar medianinkomsterna för familjer med olika barnantal.

Antal barn	Medianinkomst, kr./år		Skillnad två inkomsttagare — en inkomsttagare
	En inkomsttagare	Två inkomsttagare	
0	31 600	45 200	+13 600
1	33 400	47 400	+14 000
2	36 000	46 700	+10 700
3	35 400	45 900	+10 500
4	31 200	42 400	+11 200
5 eller flera	30 600	41 600	+11 000
Samtliga barnfamiljer	34 600	46 800	+12 200

Skillnaderna är ungefär lika stora oavsett antal barn med det undantaget att ettbarnsfamiljerna har en större skillnad än övriga grupper. Om man jämför medianinkomstens utveckling för familjer med en resp. två inkomsttagare finner man en olikhet som förklarar avvikelserna för ettbarnsfamiljerna ovan. Den förut konstaterade tendensen att inkomsterna genomsnittligt är lägre ju fler barn familjen har gäller inte för familjer med en inkomsttagare, där medianinkomsten är lägre för ettbarnsfamiljerna än för två- och trebarnsfamiljerna. Ett skäl härtill torde vara att dessa ettbarnsfamiljer ofta är unga och att andelen studerande är hög. För det talar att en ovanligt stor procent av dessa familjer har inkomster under 20 000 kr./år.

I övrigt gäller detta mönster — att inkomsten är lägre ju fler barn familjen har — oavsett om familjen har en eller två inkomsttagare. För båda grupperna finns en markerad skillnad mellan tre- och fyrbarnsfamiljer.

I tabellerna 27–30 redovisas den framräknade inkomstfördelningen för år 1974 enligt de antaganden som ovan redovisats.

Utvecklingstendenser

Som ovan nämnts har också inkomstfördelningen för år 1974 framräknats. Siffrorna — som redovisas i tabellerna 27–30 — bygger på de antaganden som redovisas i inledningen på avsnittet och på de prognoser för befolkningens och den kvinnliga förvärvs-

verksamhetens utveckling som också omnämns där. Tabellerna är alltså en framräkning av 1972 års siffror och bygger på dessa.

Huvuddelen av de förändringar som redovisas beror på förändringar i den kvinnliga förvärvsverksamheten.

Tidigare redovisades värdena för övre och nedre kvartilen för tvåförälderfamiljernas inkomster 1972. Därvid framkom att skillnaden uppmätt i procent av den nedre kvartilen utgör 79 % år 1972. Den undre kvartilen kommer enligt beräkningarna att 1974 ligga på 36 000 kr./år medan den övre kommer att finnas vid 63 200 kr./år. Skillnaden blir 27 200 kr./år eller 76 %. Uppgifterna tyder på att det möjligen sker en viss inkomsttjämning inom gruppen barnfamiljer. Detta sammanhänger med att den för senare år

Tabell 27 Makar uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1974. Antal. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga makar med barn
	0	1	2	3	4	5	
–20 000	82 380	27 865	16 421	6 587	2 914	1 186	54 973
20 000–30 000	76 431	32 523	23 891	9 377	3 451	1 380	70 622
30 000–40 000	126 646	79 501	66 977	22 845	7 052	2 679	179 054
40 000–50 000	135 907	96 011	74 877	22 570	5 378	1 924	200 760
50 000–60 000	123 023	84 964	59 246	16 950	3 636	1 288	166 084
60 000–80 000	131 588	83 806	55 768	16 010	3 290	1 133	160 007
80 000–	76 350	46 030	35 320	12 861	2 779	1 010	98 000
Samtliga	752 325	450 700	332 500	107 200	28 500	10 600	929 500
Median	46 700	48 900	47 900	46 600	41 500	40 300	48 000

Tabell 28 Makar uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1974. Procent. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga makar med barn
	0	1	2	3	4	5	
–20 000	10,9	6,2	4,9	6,1	10,2	11,2	5,9
20 000–30 000	10,2	7,2	7,2	8,8	12,1	13,0	7,6
30 000–40 000	16,8	17,6	20,2	21,3	24,7	25,3	19,3
40 000–50 000	18,1	21,3	22,5	21,1	18,9	18,1	21,6
50 000–60 000	16,4	18,9	17,8	15,8	12,8	12,2	17,9
60 000–80 000	17,5	18,6	16,8	14,9	11,5	10,7	17,2
80 000–	10,1	10,2	10,6	12,0	9,8	9,5	10,5
Samtliga	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antal	752 325	450 700	332 500	107 200	28 500	10 600	292 500

Tabell 29 Ensamstående uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1974. Antal. Ensamstående över 66 år utan barn har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga ensamstående med barn
	0	1	2	3	4	5	
—15 000	891 585	34 555	10 923	3 773	1 073	419	50 743
15 000—20 000	170 618	10 382	3 042	918	236	75	14 653
20 000—25 000	178 498	12 952	3 675	1 031	258	78	17 994
25 000—30 000	179 232	12 966	3 597	915	224	66	17 768
30 000—40 000	278 884	14 846	4 224	987	239	69	20 365
40 000—60 000	130 352	6 162	1 937	433	104	32	8 668
60 000—	28 481	1 512	577	168	41	11	2 309
Samtliga	1 857 650	93 375	27 975	8 225	2 175	750	132 500
Median	16 100	20 700	20 000	16 800	15 300	11 900	20 200

Tabell 30 Ensamstående uppdelade efter inkomstklasser och barnantal 1974. Procent. Ensamstående över 66 år utan barn har inte medräknats.

Inkomstklass, kr./år	Antal barn						Samtliga ensamstående med barn
	0	1	2	3	4	5	
—15 000	48,0	37,0	39,0	45,9	49,3	55,8	38,3
15 000—20 000	9,2	11,1	10,9	11,2	10,8	10,0	11,1
20 000—25 000	9,6	13,9	13,1	12,5	11,9	10,4	13,6
25 000—30 000	9,7	13,9	12,9	11,1	10,3	8,8	13,4
30 000—40 000	15,0	15,9	15,1	12,0	11,0	9,2	15,4
40 000—60 000	7,0	6,6	6,9	5,3	4,8	4,3	6,5
60 000—	1,5	1,6	2,1	2,0	1,9	1,5	1,7
Samtliga	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antal	1 857 650	93 375	27 975	8 225	2 175	750	132 500

observerade inkomstutjämnningen lagts till grund för prognosen av inkomstfördelningen åren 1972 och 1974.

Följande två tablåer visar den beräknade medianinkomsten 1972 och 1974 för gifta och ensamstående efter barnantal.

Av tablåerna framgår att de inkomstskillnader till mångbarnsfamiljernas nackdel som redan nu finns kommer att förstärkas i absoluta tal om den förutsedda utvecklingen kommer att visa sig riktig.

Detta beror på att utgångsläget för dem är

Antal barn	Gifta				Antal barn	Ensamstående			
	Medianinkomst, kr./år		Skillnad 1974–1972			Medianinkomst, kr./år		Skillnad 1974–1972	
	1972	1974	kr./år	%		1972	1974	kr./år	%
0	41 000	46 700	5 700	13,9	0	14 000	16 100	2 100	15,0
1	43 500	48 900	5 400	12,4	1	18 200	20 700	2 500	13,7
2	42 600	47 900	5 300	12,4	2	17 600	20 000	2 400	13,6
3	41 100	46 600	5 500	13,4	3	14 900	16 800	1 900	12,8
4	36 800	41 500	4 700	12,8	4	13 600	15 300	1 700	12,5
5 eller flera	35 800	40 300	4 500	12,6	5 eller flera	10 700	11 900	1 200	11,2
Samtliga barnfamiljer	42 600	48 000	5 400	12,7	Samtliga barnfamiljer	17 700	20 200	2 500	14,1

sämre. Om man tittar på den relativa utvecklingen är skillnaderna små och någon tendens till mångbarnsfamiljernas nackdel kan ej utläsas vad beträffar makar med barn. För ensamstående däremot synes utvecklingen vara ogynnsam även relativt sett.

En motsvarande jämförelse har också gjorts på material om den faktiskt inträffade utvecklingen mellan 1967 och 1969. Siffrorna återges i nedanstående sammanställning. Här har endast medräknats sådana inkomstagare som taxerats och därvid registrerats med inkomst, medan övriga uppgifter i detta avsnitt avser samtliga skattskyldiga.

Familjetyp Antal barn	Medianinkomst, kr./år		Skillnad 1969–1967	
	1967	1969	kr./år	%
<i>Makar med</i>				
0	26 400	29 100	+2 700	+10,2
1	29 900	34 300	+4 400	+14,7
2	29 600	33 500	+3 900	+13,2
3	28 600	32 100	+3 500	+12,2
4 eller flera	26 000	28 200	+2 200	+ 8,5
<i>Ensamstående med</i>				
1	16 300	17 300	+1 000	+ 6,1
2	16 300	17 100	+ 800	+ 4,9
3 eller flera	15 000	15 800	+ 800	+ 5,3

Sammanställningen pekar på samma tendens som ovan redovisats, nämligen att det faktiska avståndet mellan familjer med få och med många barn ökar i kronor mätt. Även relativt sett synes mångbarnsfamiljernas ställning i viss mån ha försämrats under perioden 1967–1969.

Förekomsten av en resp. två inkomstagare i olika inkomstklasser efter barnantal

Tabell 31 visar andelen familjer med två inkomstagare i procent av samtliga gifta i olika inkomstlägen och med olika antal barn år 1972. Tabellen ger inte ett direkt mått på kvinnornas förvärvsverksamhet då dels även mycket små inkomster medräknats, dels även annat än inkomst av förvärvsarbete ingår i inkomstbegreppet. Det torde därvid huvudsakligen vara inkomst av kapital som förekommer vilket gör att särskilt procenttalen vid högre familjeinkomster ligger högre än vad som motsvarar förvärvsfrekvensen.

Av tabellen framgår att andelen familjer med två inkomstagare sjunker med stigande barnantal. Andelen är ca 71 % i ettbarnsfamiljer, drygt 60 % i tvåbarnsfamiljer, ca 57 % i trebarnsfamiljer, ca 53 % i fyrbarnsfamiljer och ca 50 % i fembarnsfamiljer.

Andelen familjer med två inkomstagare stiger från de lägsta inkomstklasserna vid stigande inkomst för att sedan för de högsta inkomstklasserna återigen sjunka. Högst är andelen – för alla familjestorlekar – i familjer med en årsinkomst på mellan 50 000 och 60 000 kr. Där uppgår andelen till ca 87 % för ettbarnsfamiljerna. Lägst är andelen för familjer med årsinkomst under 20 000 kr., där den för ettbarnsfamiljer uppgår till ca 36 %, för två- och trebarnsfamiljer till ca 33 % och för fyra- och fembarnsfamiljer till ca 30 %.

Tabell 31 Andelen familjer med två inkomstagare 1972. Procent. Barnlösa makar där hushållsföreståndaren är över 66 år har inte medräknats.

Makarnas sammanlagda inkomst, kr./år	Antal barn					
	0	1	2	3	4	5
–20 000	57,0	36,0	33,4	33,0	30,1	29,9
20 000–30 000	52,3	46,1	42,4	38,9	34,9	33,4
30 000–40 000	63,8	63,3	54,6	51,1	51,8	49,0
40 000–50 000	80,7	80,4	70,4	66,3	67,4	65,3
50 000–60 000	87,7	86,9	78,0	72,8	73,4	72,4
60 000–80 000	87,5	86,7	77,9	72,1	72,2	71,6
80 000–	79,1	79,8	74,2	69,4	66,5	64,1
Samtliga	71,6	70,6	62,6	57,4	53,1	50,5

Tabell 32 Förvärvsintensitet (relativt arbetskraftstal) efter kön, civilstånd och ålder. Arbetskraftsundersökningarna 4:e kvartalet 1971

Familjetyp	Ålder, år							
	16-19	20-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	Samtliga
Gifta män	54,6	90,2	97,1	98,0	97,6	88,3	27,6	86,3
Ej gifta män	52,8	70,6	87,7	84,5	85,3	71,6	23,2	69,2
Gifta kvinnor	43,3	59,4	58,4	68,5	66,5	42,0	6,7	54,1
Ej gifta kvinnor	51,3	68,9	80,3	82,9	79,7	53,1	9,2	55,2

II Arbetsmarknadsstatistik

Förvärvsintensitet för män och kvinnor

Tabell 32 visar förvärvsintensiteten¹ för män och kvinnor efter civilstånd och ålder.

Bland de gifta männen förvärvsarbetade betydligt fler än i övriga kategorier, bland de gifta kvinnorna betydligt färre i alla åldersklasser. Ca 97 % av de gifta männen tillhörde arbetskraften från 25- till 55-årsåldern mot ca 85 % i samma åldersgrupp av de icke-gifta männen och ca 80 % av de icke-gifta kvinnorna.

Ökande kvinnlig förvärvsverksamhet

Under åren efter det andra världskriget har förvärvsverksamheten bland de gifta kvinnorna ökat starkt. Denna utveckling belyses av tabell 33 som visar den kvinnliga förvärvsverksamhetens förändringar 1930-1965 enligt folk- och bostadsräkningarna. Som förvärvsarbetande anses de som arbetar minst

¹ Förvärvsintensiteten mätt som relativt arbetskraftstal. Det relativa arbetskraftstalet anger andelen sysselsatta (minst en timme), arbetslösa och tillfälligt frånvarande i procent av samtliga i samma befolkningskategori.

Tabell 33 Antal och andel förvärvsarbetande kvinnor i åldern 15-64 år 1930-1965 efter civilstånd enligt folk- och bostadsräkningarna

	Ogifta	Gifta	Tidigare gifta	Samtliga
<i>1930</i>				
Antal förvärvsarbetande	558 658	89 908	54 854	703 420
Förvärvsintensitet %	59,1	9,0	47,4	34,1
<i>1940</i>				
Antal förvärvsarbetande	542 566	123 543	59 362	725 471
Förvärvsintensitet %	61,0	10,1	43,6	32,3
<i>1945</i>				
Antal förvärvsarbetande	495 957	149 857	66 341	712 155
Förvärvsintensitet %	63,9	10,9	46,6	31,0
<i>1950</i>				
Antal förvärvsarbetande	473 176	233 090	81 194	787 460
Förvärvsintensitet %	68,1	15,6	52,3	33,6
<i>1960</i>				
Antal förvärvsarbetande	418 906	422 556	100 740	942 202
Förvärvsintensitet %	61,3	26,3	57,4	38,2
<i>1965</i>				
Antal förvärvsarbetande	408 431	611 325	111 623	1 131 379
Förvärvsintensitet %	58,6	36,7	59,3	44,3

halv normal arbetstid.

Förvärvsintensiteten för de gifta kvinnorna steg således från 26,3 % 1960 till 36,7 % 1965. I periodens början var antalet faktiskt förvärvsarbetande kvinnor troligen fler än vad som framgår av statistiken då kvinnor som arbetade tillsammans med maken i jordbruks- eller hantverksrörelse ej medtagits.

År 1960 fanns det enligt folk- och bostadsräkningen ca 104 000 förvärvsarbetande (minst halv normal arbetstid) kvinnor med yngsta barn under 7 år. År 1965 var motsvarande antal ca 147 000. Deras barn under 7 år utgjorde 1960 17 % av totalantalet barn under 7 år. År 1965 hade den siffran stigit till 23 %.

Hösten 1966 gjorde familjedaghemsutredningen (SOU 1967:39) en undersökning, som visade att det då fanns 153 000 förskolebarn med förvärvsarbetande mödrar. Som förvärvsarbetande räknades de som hade minst 15 timmars veckoarbetstid. Av dessa barn hade 9 % plats på daghem. Vanligast var tillsyn i hemmet och privata familjedaghem, vilket gällde för 52 resp. 31 % av barnen. Undersökningen visade också att drygt 200 000 mödrar med barn under 10 år önskade ta förvärvsarbete om tillfredsställande barntillsyn och arbetsmöjligheter fanns att tillgå.

Arbetskraftsundersökningarna, som numera görs varje månad och som bl. a. redovisar förvärvsintensiteten efter kön, civilstånd och antal barn i olika åldrar, visar för åren efter 1965 en markant ökad förvärvsintensitet bland kvinnor med barn i förskoleåldern. Arbetskraftsundersökningarna för 4:e kvartalet 1971 visade att det då fanns ca 320 000 förvärvsarbetande (minst 1 timme per vecka) mödrar med barn under 7 år, medan motsvarande uppgift för februari 1966 var 210 000.

Utvecklingen under de senaste åren kan också illustreras genom en jämförelse mellan de relativa arbetskraftstalen hösten 1968 och 4:e kvartalet 1971 för gifta kvinnor med barn i olika åldrar. En sådan jämförelse redovisas i tabell 34.

Tabell 34 Giftna kvinnor med barn under 17 år och i arbete fördelade efter yngsta barnets ålder och antal hemmavarande barn under 17 år. Förändring av de relativa arbetskraftstalen i procentenheter enligt arbetskraftsundersökningarna hösten 1968 och 4:e kvartalet 1971.

Yngsta barnets ålder, år	Antal hemmavarande barn under 17 år		
	1	2	3 eller flera
0 - 2 år	+ 13,7	+ 11,3	+ 3,3
3 - 6 år	+ 15,4	+ 11,3	+ 8,2
7 - 16 år	+ 7,9	+ 9,1	+ 13,6

För gifta kvinnor har, som framgår av tabellen, en kraftig ökning av de relativa arbetskraftstalen skett på de tre åren. Ökningen är särskilt kraftig för de mödrar som har ett barn och med det yngsta i förskoleåldern och för mödrar med tre eller flera barn vars yngsta barn är 7-16 år. Även för tvåbarnsmödrar med yngsta barnet i förskoleåldern har en kraftig ökning skett.

Även om definitionen på förvärvsarbete varierar mellan olika undersökningar är trenden entydig. Förvärvsintensiteten bland gifta kvinnor ökar och ökningen är särskilt markant bland småbarnsmödrarna.

Förvärvsarbete och barn

Av tabell 35 från arbetskraftsundersökningarna 4:e kvartalet 1971 framgår att andelen kvinnor som förvärvsarbetar ökar ju äldre barnen är. Således förvärvsarbetar exempelvis ca 45 % av de gifta kvinnorna vars yngsta barn är under tre år, medan ca 70 % av dem vars yngsta barn är 11-16 år har förvärvsarbete.

Tabellen visar också att de kvinnor som har fler barn i allmänhet förvärvsarbetar mindre ofta än de som har färre. Förvärvsintensiteten minskar markant för gifta tvåbarnsmödrar vars yngsta barn är under 7 år i förhållande till mödrar med ett barn under 7 år. Skillnaden mellan tvåbarnsmödrar och mödrar med tre eller fler barn är däremot

Tabell 35 Kvinnor, med barn under 17 år, i arbete fördelade efter civilstånd, yngsta barnets ålder, antalet hemmavarande barn under 17 år och arbetstid m.m.

Arbetskraftsundersökningarna 4:e kvartalet 1971

Civilstånd		
Yngsta barnets ålder		
Antal hemmavarande barn under 17 år	Medel- arbets- tid, timmar	Relativt arbets- kraftstal (%)

A. Gifta kvinnor med barn under 17 år

Yngsta barnet under 3 år

1	28,3	57,1
2	27,2	41,3
3 eller flera	23,8	32,0
Samtliga	27,1	45,3

Yngsta barnet 3-6 år

1	30,3	68,2
2	26,5	52,1
3 eller flera	25,0	51,4
Samtliga	27,4	56,2

Yngsta barnet 7-10 år

1	28,7	66,6
2	27,2	67,3
3 eller flera	29,1	68,9
Samtliga	28,0	67,4

Yngsta barnet 11-16 år

1	29,3	72,2
2	29,7	73,2
3 eller flera	28,3	76,7
Samtliga	29,4	72,5

Samtliga gifta kvinnor med barn under 17 år

1	29,3	67,0
2	27,5	55,6
3 eller flera	26,1	49,2
Samtliga	28,1	59,3

B. Icke-gifta kvinnor med barn under 17 år

Yngsta barnet under 3 år

1	32,9	59,1
2	30,0	53,7
3 eller flera	24,9	49,9
Samtliga	31,8	57,4

Yngsta barnet 3-6 år

1	35,4	81,2
2	33,8	69,0
3 eller flera	28,6	50,1
Samtliga	34,6	74,8

Yngsta barnet 7-10 år

1	38,7	84,7
2	33,8	72,7
3 eller flera	31,3	56,6
Samtliga	36,5	77,6

Civilstånd		
Yngsta barnets ålder		
Antal hemmavarande barn under 17 år	Medel- arbets- tid, timmar	Relativt arbets- kraftstal (%)

Yngsta barnet 11-16 år

1	36,8	88,9
2	40,5	83,9
3 eller flera	29,8	71,7
Samtliga	37,1	87,7

Samtliga icke-gifta kvinnor med barn under 17 år

1	35,9	75,9
2	34,3	67,4
3 eller flera	28,7	53,9
Samtliga	35,2	72,4

C. Samtliga kvinnor med barn under 17 år

Yngsta barnet under 3 år

1	29,5	57,7
2	27,5	42,4
3 eller flera	23,8	32,9
Samtliga	28,0	47,2

Yngsta barnet 3-6 år

1	31,8	71,6
2	27,1	53,2
3 eller flera	25,2	51,3
Samtliga	28,5	58,5

Yngsta barnet 7-10 år

1	31,2	70,4
2	27,9	67,8
3 eller flera	29,2	68,0
Samtliga	29,2	68,7

Yngsta barnet 11-16 år

1	30,6	74,5
2	30,7	74,1
3 eller flera	28,6	75,9
Samtliga	30,6	74,5

Samtliga kvinnor med barn under 17 år

1	30,7	68,8
2	28,1	56,6
3 eller flera	26,3	49,5
Samtliga	29,2	61,1

obetydlig när yngsta barnet är över 3 år. Av de gifta kvinnorna vars yngsta barn är under tre år förvärvsarbetar ca 55 % av dem som bara har ett barn mot ca 40 % för tvåbarnsmödrar och ca 30 % för mödrar som har tre eller fler barn.

Det framgår vidare att de kvinnor som inte är gifta förvärvsarbetar i större utsträckning än gifta. Ca 60 % av samtliga gifta

kvinnor med barn under 17 år förvärvsarbetar medan ca 70 % av de icke-gifta kvinnorna gör det. Av gifta kvinnor som bara har ett barn som är 3–16 år förvärvsarbetar mellan 60 och 70 %. Av icke-gifta kvinnor med ett barn som är 3–16 år förvärvsarbetar däremot mellan 80 och 90 %.

Uppgifterna om medelarbetstid visar att gifta kvinnor med barn under 17 år har en kortare medelarbetstid än icke-gifta kvinnor. I stort sett gäller att ettbarnsmödrar har längre medelarbetstid än mödrar med två eller flera barn. Någon nämnvärd skillnad i medelarbetstid för mödrar med barn i olika åldrar framkommer inte.

Arbetskraftsundersökningarna 4:e kvartalet 1971 visar också att 27 % av de förvärvsarbetande mödrarna med förskolebarn och 21 % av de förvärvsarbetande mödrarna med barn i åldern 7–16 år förvärvsarbetar mindre än 20 timmar per vecka.

På uppdrag av familjepolitiska kommittén har statistiska centralbyrån genom en tilläggsfråga till den reguljära arbetskraftsundersökningen i april 1971 undersökt förvärvsintensiteten för kvinnor med barn i åldern 6–12 månader. Resultatet redovisas i följande tablå.

Barnets ålder	I arbets- kraft- ten %	Ej i arbets- kraft- ten %	Samt- liga %
6 – 9 månader	46	54	100
därav förstföderskor	44	56	100
10 – 12 månader	45	55	100
därav förstföderskor	62	38	100

Det föreligger, enligt tablå, ingen nämnvärd skillnad i förvärvsintensitet mellan mödrar med barn i åldern 6–9 månader och mödrar med barn i åldern 10–12 månader. I båda grupperna förvärvsarbetar ca 45 %. Om en uppdelning görs efter om modern tidigare fött barn eller ej föreligger dock en tydlig skillnad i förvärvsintensiteten; 44 % av förstföderskorna med barn i åldern 6–9 månader förvärvsarbetar medan drygt 60 % av först-

föderskorna med barn i åldern 10–12 månader förvärvsarbetar.

Småbarnsmödrars förvärvsarbete efter moderns ålder

Andelen förvärvsarbetande gifta kvinnor med barn under 7 år har stigit kraftigt i alla åldersgrupper över 19 år mellan åren 1966 och 1971 vilket framgår av följande tablå. Den kraftigaste ökningen har skett i åldersgrupperna 25–34 år och 45–54 år.

Ålder, år	AKU febr. 1966	AKU 4:e kvartalet 1971
16 – 19	17,4	15,9
20 – 24	32,6	48,3
25 – 34	34,1	51,4
35 – 44	36,8	51,3
45 – 54	36,1	53,6
55 – 64	..	..
65 – 74	–	–
Samtliga	34,2	50,8

Förvärvsintensitet och utbildningsnivå

För kvinnor råder ett mycket klart samband mellan utbildningsnivå och förvärvsintensitet. Man kan konstatera, att ju längre utbildning de har desto större är deras benägenhet att gå ut på arbetsmarknaden. Det positiva sambandet mellan utbildningsnivå och förvärvsintensitet är särskilt påtagligt för gifta kvinnor, vilket tabell 36 belyser. Detsamma gäller gruppen mödrar med barn under 7 år.

Prognoser

I 1970 års långtidsutredning (SOU 1971:8) anges att de gifta kvinnornas förvärvsverksamhet ökat något svagare under perioden 1965–1970 än under perioden 1960–1965. Ökningen för de yngre gifta kvinnorna företedde dock motsatt utvecklingsriktning. Ökningen 1960–1965 var svag medan den under den senare perioden var betydande. Utvecklingen visas i diagram 5. Kvinnor

Tabell 36 Förvärvsintensitet och utbildningsnivå för gifta kvinnor och kvinnor med barn under 7 år. Procent

AMS. Meddelande från utredningsbyrån 1971:12

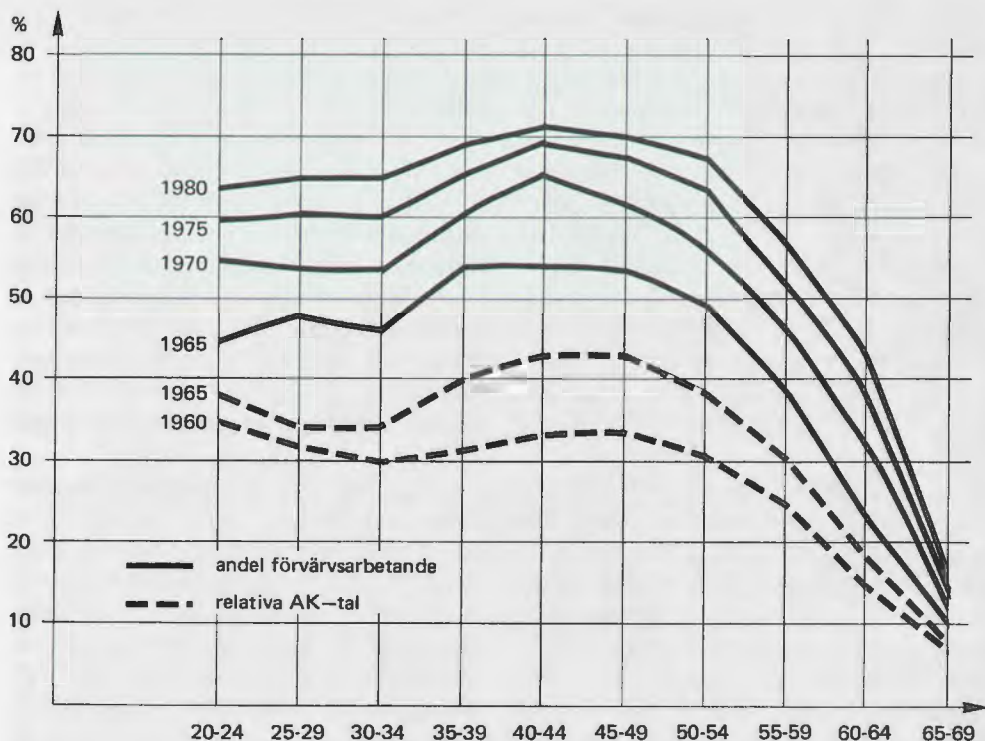
Utbildn. nivå Kön, ålder	Förgymn utbildn kortare än 9 år (1)	Förgymn utbildn 9(10) år (motsv) (2)	Gymn utbildn högst 2-årig (3)	Gymn utbildn längre än 2 år (4)	Efter- gymn utbildn högst 2-årig (5)	Efter- gymn utbildn längre än 2 år (6+7)	Uppgift saknas	Samtliga
Gifta kvinnor	46,1	53,2	55,9	60,0	63,2	79,0	36,0	50,6
Kvinnor med barn 0-6 år	42,9	44,0	52,2	43,9	61,4	79,8	19,0	47,6

med barn under 7 år utgjorde mer än hälften – ca 100 000 personer – av den i arbetskraftsundersökningarna för perioden 1966–1969 uppmätta ökningen av gifta kvinnor i arbetskraften.

Antalet förvärvsarbetande gifta kvinnor ökade med ca 50 000 under 1970. Nära hälften av dessa hade barn i förskoleåldern.

Långtidsutredningen har gjort beräkningar

av den framtida utvecklingen av den kvinnliga förvärvsverksamheten. För hela gruppen gifta kvinnor under 35 år beräknas andelen i arbetskraften stiga från ca 55 % år 1970 till ca 65 % år 1980. Av kvinnorna i åldern 35–54 år var år 1970 genomsnittligt ca 60 % i arbetskraften och denna andel beräknas stiga till ca 70 % 1980. En kalkyl har också gjorts för småbarnsmödrarnas del. Av de gifta

Diagram 5. Andel (%) förvärvsarbetande gifta kvinnor i olika åldersklasser enligt folkräkningarna 1960 och 1965 samt relativa arbetskraftstal för gifta kvinnor i olika åldersklasser 1965–1980.

Tabell 37 Barn under 7 år till förvärvsarbetande mödrar 1970–1980 enligt SCB:s prognos

	1970	1975	1980
Barn till heltidsarbetande mödrar	122 700	130 000	145 000
Barn till deltidssarbetande mödrar			
20 – 34 timmar	92 500	98 000	110 000
1 – 19 timmar	90 900	96 000	108 000

mödrarna med barn under 7 år befann sig år 1970 ca 45 % i arbetskraften. År 1980 antas denna andel ha stigit till ca 55 % – under förutsättning att barntillsynsmöjligheterna kan ordnas på ett tillfredsställande sätt.

Tabell 37 visar den beräknade ökningen av antalet barn under 7 år med förvärvsarbetande mödrar mellan 1970 och 1980 enligt den av SCB gjorda prognos som legat till grund för långtidsutredningens bedömningar.

III Familjeundersökningen

Familjepolitiska kommittén beslutade under hösten 1969 att genom Statistiska centralbyråns försorg genomföra en undersökning om ekonomiska och sociala förhållanden hos olika familjetyper. Syftet var främst att få mer information om de ensamstående föräldrarnas situation, som kommittén enligt sina direktiv skall ägna speciell uppmärksamhet åt. Bl. a. för att möjliggöra jämförelser mellan olika familjetyper utvidgades undersökningen till att omfatta även gifta/samboende barnfamiljer samt gifta/samboende barnlösa och ensamstående barnlösa. Undersökningen belyser också särskilt situationen för de underhållspliktiga icke-vårdnadshavande föräldrarna.

Familjeundersökningen har delvis samma inriktning som låginkomstutredningen. Låginkomstutredningens material har emellertid endast i obetydlig utsträckning varit direkt inriktad på barnfamiljer. De ensamstående föräldrarna har exempelvis varit så få i låginkomstutredningens material att några uppgifter om dem inte kunnat hämtas därifrån. För att kunna belysa de ensamstående föräldrarnas situation måste de i undersökningsurvalet överrepresenteras på sätt

som skett i familjeundersökningen.

Huvudsyftet med undersökningen var att belysa olika familjetypers ekonomiska situation. Vidare omfattar undersökningen avsnitt som handlar om bostäder, utbildning, arbetsmarknad och barntillsyn.

Undersökningen utfördes som en enkätundersökning under september månad 1970. Materialet har indelats i 14 olika urvalsgrupper. Det första urvalet omfattade ca 12 000 personer medan i själva undersökningen sedan ingick ca 5 000 personer. Svarsfrekvensen motsvarade efter bortfallsuppföljning ca 88 %. Enkätuppgifterna har i viss utsträckning kompletterats med registeruppgifter. Uppgifterna har bearbetats enligt en av familjepolitiska kommittén godkänd tabellplan.

Inkomstuppgifterna i familjeundersökningen avser år 1969. Detta material kan därför inte utan vidare läggas till grund för bedömningen av barnfamiljernas försörjningssituation i dag. Inkomst- och prisutvecklingen måste beaktas. Vidare har viktigare reformer genomförts som påverkar barnfamiljernas ekonomiska situation, bl. a. skattereformen den 1 januari 1971 och förstärkningen av bostadstilläggen från den 1 april 1972.

Genom de nya skattereglerna kommer skatten för en viss inkomst i många fall att bli en annan än som anges i tabellerna. Även den disponibla inkomsten blir följaktligen en annan. Verkningsarna av det nya systemet varierar med hänsyn till familjesituationen och inkomstförhållandena. För att ge en fullständig bild av verkningsarna krävs att tabellerna räknas om helt. Detta har emellertid inte varit tekniskt möjligt. I stället anges här exempel på det nya systemets effekter i oli-

ka situationer. Med ledning av dessa exempel kan man vid läsning av tabellerna avgöra i vilken mån de verkliga beloppen av skatt och disponibel inkomst avviker från beloppen i tabellerna. Exemplet avser endast förändringar i fråga om den direkta statliga inkomstskatten. Sänkningar av statsskatten har i många fall motvägts av kommunalskattehöjningar.

Ensamstående utan barn får i det nya systemet genomgående skattelättnader. Lättnaderna är ca 500 kr. vid inkomster upp till 12 000 kr. och stiger sedan till 1 300–1 800 kr. vid inkomster mellan 20 000 och 80 000 kr./år.

Familjer med en inkomsttagare får lägre direkt skatt upp till en inkomst på ca 43 000 kr. Skattelättnaden är ca 1 000 kr. i inkomstlägena upp till 30 000 kr. för att sedan successivt minska. Vid inkomster på 50 000–60 000 kr./år uppkommer skattehöjningar i storleksordningen 200–400 kr. I detta fall är skattens storlek oberoende av barnförekomst.

För familjer med två inkomsttagare överensstämmer reformens verkningar i stort sett med de nyss nämnda i de fall ena makens inkomst är låg (4 000–10 000 kr./år) ehuru skattelättnaderna sträcker sig något högre upp i inkomstskikten. Härtill kommer en viss skillnad beroende på om barn finns eller inte. Saknas barn blir lättnaderna i regel 100–300 kr. större än om barn finns i familjen.

Är inkomsterna mera jämnt fördelade mellan makarna blir reformens verkningar gynnsammare. Har båda minst 20 000 kr./år i inkomst minskar skatten med ca 2 000 kr. Högsta skattelättnaden, 3 000 kr., nås då båda makarna har inkomster i storleksordningen 30 000 kr./år.

Ensamstående försörjare med barn under 16 år får skattelättnad på 500–700 kr. vid inkomster upp till 30 000 kr. Vid högre inkomst blir resultatet skatteskärpningar som uppgår till ca 300 kr. vid 40 000 kr./år i årsinkomst och 800 kr. vid 50 000 kr./år i inkomst.

Reformen av bostadstilläggen innebar förstärkningar för alla barnfamiljer i lägre in-

komstlägen, främst för mångbarnsfamiljer och för familjer med höga hyror. Familjer med fyra eller flera barn fick förstärkningar med 55–60 kr./mån. Familjer som inte uppfyllde de bostadsvillkor som tidigare gällde för statligt bostadstillägg fick större höjningar. I fråga om familjer med hyror på 700 kr./mån. eller mera innebar reformen bidragshöjningar med 150–300 kr./mån.

Undersökningsmaterialet redovisas i sin helhet i bilaga 1. Delar av undersökningsresultaten redovisas i kap. 5. Därutöver återfinns uppgifter från familjeundersökningen i anslutning till olika av kommittén behandlade frågor.

IV Familjepolitiska kommitténs barn-tillsynsundersökning

Under mars och april 1970 gjorde familjepolitiska kommittén tillsammans med barnstugeutredningen en undersökning rörande inkomst- och yrkesförhållanden m. m. hos föräldrar med barn på daghem och i kommunala familjedaghem.

Undersökningens uppläggning och utförande

Det främsta syftet med undersökningen var att få ett begrepp om vilka inkomstgrupper som kommer i åtnjutande av samhällets barntillsynsservice. Dessutom ansåg kommittén det intressant att samla in uppgifter om föräldrarnas yrke bl.a. för att få en uppfattning om i vilken utsträckning vissa yrkesgrupper prioriteras när en bristsituation råder.

Kommittén ville vidare få belyst frågan om hur ofta barn är sjuka och hur tillsynen av dem då ordnas. Åldern på de barn som är på daghem och i familjedaghem har också betydelse i olika sammanhang. Ytterligare frågor som närmast intresserade barnstugeutredningen medtogs. Svaren på dessa redovisas inte i detta betänkande.

Förutom daghem och kommunala familjedaghem sökte kommittén även låta undersökningen omfatta lekskolor. Svarsfrekven-

sen blev emellertid låg och endast ett fåtal lekskolor kunde ange föräldrarnas inkomster. Lekskolorna har därför inte kunnat tas med i redovisningen av undersökningsresultaten.

I fråga om daghemmen utvaldes 50 daghem genom ett systematiskt urval med ledning av socialstyrelsens tillståndsregister. Frågorna ställdes direkt till daghemmen. I fråga om familjedaghemmen ställdes frågorna till kommunens barnavårdsnämnd. Därvid utvaldes först 39 kommuner nämligen dels Stockholm, Göteborg och Malmö, dels var fjärde kommun med mer än 10 000 invånare. Från detta kommunurval gjordes sedan ett andra urval så att i Stockholm, Göteborg och Malmö barn födda den första i varje månad togs med, och i de andra kommunerna barn födda någon av de fyra första dagarna i månaden.

Svarsfrekvensen har för daghemmens del varit hög — 47 av 50 har svarat — och för kommunerna med familjedaghem tillfredsställande — 32 av 39 kommuner har svarat.

Antal i undersökningen ingående barn

I undersökningen ingår, vad avser daghem, 1 008 barn till föräldrar vilka är gifta eller samboende (enligt egen uppgift) och 728 barn till ensamstående föräldrar. För samtliga föräldrar efterfrågades inkomstförhållandena. För 46 av barnen till gifta och för 19 av barnen till ensamstående erhöles dock inga uppgifter om föräldrarnas inkomster. Bl. a. fanns det på några daghem utvecklingsstörda barn för vilka föräldrauppgifter delvis saknades. I undersökningen ingår också 277 barn i familjedaghem med gifta eller samboende föräldrar och 342 barn till ensamstående vårdnadshavare.

De ensamstående föräldrarnas barn utgjorde ca 42 % av barnen på daghem och ca 55 % i familjedaghem.

Vid undersökningstillfället fanns det ca 37 500 barn på daghem och ca 30 000 barn i kommunala familjedaghem i Sverige.

Föräldrarnas inkomster

Föräldrarna delades upp i kategorierna ensamstående vårdnadshavare och gifta eller samboende. För de senare angavs mannens och kvinnans inkomster var för sig samt sammanräknat för hushållet. De inkomster som uppgetts är av olika slag. I materialet ingår huvudsakligen bruttoförvärvsinkomster, men för en betydande del av föräldrarna är icke-skattepliktiga inkomster eller lån den huvudsakliga inkomstkällan. Detta gäller bl. a. de som studerade vid universitet eller liknande, de som genomgick arbetsmarknadsutbildning, de som uppbar sjukpenning för längre period samt de som uppbar arbetslöshetsunderstöd. Dessutom uppgav ett mindre antal föräldrar inte någon inkomst. En allmän reservation får vidare göras för att de uppgivna inkomsterna i viss utsträckning kan vara inaktuella eller eljest felaktiga.

På de undersökta daghemmen fanns 708 barn med *ensamstående förälder* för vilka inkomstuppgifter lämnats. Av dessa föräldrar hade 619 huvudsakligen förvärvsinkomst medan 75 studerade och 14 saknade förvärvsarbete av annan anledning (sjukdom, arbetslöshet, militärtjänstgöring eller ej uppgift). Medelinkomsten för de 619 förvärvsarbetande var 1 744 kr./mån. Bland annat på grund av svårigheterna att jämföra skattepliktiga och icke-skattepliktiga inkomster har vid inkomstjämförelserna här och i det följande endast medtagits föräldrar med huvudsakligen förvärvsinkomster.

Följande tabell visar den genomsnittliga inkomsten i olika regioner för ensamstående föräldrar med barn på daghem.

	Antal barn	Medelinkomst per förälder, kr./mån.
Stockholmsområdet	255	1 843
Göteborgs- och Malmöområdena	82	1 740
Övriga landet	282	1 656
Hela landet	619	1 744

I de familjedaghem som ingick i undersökningen fanns 342 barn till ensamstående

vårdnadshavare. Av dessa förvärvsarbetade 305 medan 34 studerade och tre tillhörde kategorin övriga. De 305 förvärvsarbetande hade en genomsnittsinkomst på 1 649 kr./mån.

Den genomsnittliga inkomsten i olika regioner framgår av följande tablå.

	Antal barn	Medelinkomst per förälder, kr./mån.
Stockholmsområdet	61	1 861
Göteborgs- och Malmömrådena	39	1 659
Övriga landet	205	1 586
Hela landet	305	1 649

I undersökningens daghemsdel ingick 962 barn med *gifta eller samboende föräldrar* för vilka inkomstuppgifter lämnats. I 783 fall förvärvsarbetade båda föräldrarna. I 70 fall förvärvsarbetade endast fadern och i 61 fall endast modern. Vid inkomstjämförelser mellan familjer har endast de 783 hushåll där båda makarna förvärvsarbetade tagits med. Vid jämförelser mellan föräldrars individuella inkomster har även förvärvsarbetande föräldrar vilkas make inte förvärvsarbetar räknats in.

Den genomsnittliga hushållsinkomsten för de 783 hushållen där båda föräldrarna förvärvsarbetade uppgick till 4 198 kr./mån. Hushållsinkomsten kan uppdelas i genomsnittlig inkomst för modern — 1 705 kr./

mån. — och genomsnittlig inkomst för fadern — 2 493 kr./mån.

Den genomsnittliga hushållsinkomsten för gifta eller samboende föräldrar med barn på daghem i olika regioner framgår av följande tablå.

	Antal barn	Medelinkomst per hushåll, kr./mån.
Stockholmsområdet	309	4 676
Göteborgs- och Malmömrådena	81	4 002
Övriga landet	393	3 862
Hela landet	783	4 198

I familjedaghemmen var den genomsnittliga hushållsinkomsten för gifta eller samboende föräldrar i olika regioner fördelad på ett sätt som framgår av följande tablå.

	Antal barn	Medelinkomst per hushåll, kr./mån.
Stockholmsområdet	79	4 143
Göteborgs- och Malmömrådena	16	3 506
Övriga landet	101	3 411
Hela landet	196	3 713

Tabellerna 38 och 39 visar inkomstfördelningen för föräldrar med barn på daghem och familjedaghem. Endast föräldrar med

Tabell 38 Förvärvsarbetande föräldrar efter inkomst. Procent.

Månadslön, kr.	Daghem			Familjedaghem		
	Ensamstående vårdnadshavare	Gifta eller samboende kvinnor	män	Ensamstående vårdnadshavare	Gifta eller samboende kvinnor	män
1— 999	4,0	15,8	0,4	9,5	20,2	0,9
1 000—1 499	27,3	25,0	5,3	32,5	35,0	6,6
1 500—1 999	43,3	31,3	21,9	35,1	28,2	29,5
2 000—2 499	17,3	15,6	30,1	17,7	12,1	31,5
2 500—2 999	6,0	6,0	19,5	4,9	3,6	15,1
3 000—3 999	1,5	4,7	15,9	0,3	0,9	15,1
4 000—	0,6	1,6	6,9	—	—	1,3
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antal	619	853	847	305	223	232

Tabell 39 Hushåll med två förvärsarbetande föräldrar (gifta eller samboende) efter sammanlagd inkomst. Procent.

Månadslön, kr.	Daghem	Familjedaghem
1— 999	0,1	—
1 000—1 999	0,4	3,1
2 000—2 499	3,5	7,2
2 500—2 999	10,3	17,3
3 000—3 499	20,0	16,8
3 500—3 999	19,7	15,8
4 000—4 499	14,4	20,4
4 500—4 999	9,8	8,2
5 000—	21,8	11,2
Summa	100,0	100,0
Antal	783	196

huvudsakligen förvärsinkomst har tagits med. I tabell 38 redovisas varje förälder för sig och i tabell 39 redovisas inkomstfördelningen efter sammanlagd hushållsinkomst för tvåförälderfamiljer där båda föräldrarna huvudsakligen har förvärsinkomster.

Som framgår av tabellerna hade föräldrarna med barn på daghem högre inkomster än de föräldrar vars barn var i familjedaghem. Detta gällde även för ensamstående vårdnadshavare.

Bland ensamstående vårdnadshavare, liksom bland gifta kvinnor, återfanns majoriteten av inkomsttagarna i inkomstlägget 1 000—2 000 kr./mån. Det är att märka att en betydande del av de gifta eller samboende kvinnorna hade inkomster under 1 000 kr./mån., medan detta är mer ovanligt bland ensamstående vårdnadshavare. Giftna eller samboende kvinnor förekom också oftare i de allra högsta inkomstgrupperna.

Något mindre än en tredjedel av de gifta männen med barn på daghem hade en inkomst under 2 000 kr./mån. Av männen med barn i familjedaghem hade något mer än en tredjedel en inkomst under 2 000 kr./mån. Inkomster över 4 000 kr./mån. förekom betydligt oftare bland männen med barn på daghem än bland männen med barn i familjedaghem.

Tabell 39 — som avser tvåförälderfamiljer där båda föräldrarna huvudsakligen har förvärsinkomster — visar att ungefär 15 %

av dessa hushåll med barn på daghem hade en sammanlagd hushållsinkomst på mindre än 3 000 kr./mån. Motsvarande siffra för familjedaghem var ca 25 %. Mer än 20 % av hushållen med två inkomsttagare och med barnen på daghem hade en inkomst på över 5 000 kr./mån. Motsvarande siffra för familjedaghem var drygt 10 %.

Yrkesförhållanden

En undersökning av denna typ rymmer många felkällor när man undersöker yrkesförhållanden. Frågan får främst ses som en komplettering till inkomstredovisningen. Dessutom har kommittén velat belysa i vilken utsträckning vissa — lättidentifierade grupper — prioriteras vid tilldelningen av barn tillsynsplatser; exempelvis sjukvårdspersonal och lärare.

I tabellerna 40, 41 och 42 anges yrkesfördelningen för kategorierna ensamstående vårdnadshavare, gifta eller samboende kvinnor och gifta eller samboende män. Som närmare redovisas nedan tillhör sjukvårdspersonal och lärare de grupper som prioriteras vid intagning på daghem. Det förhållandet återspeglas när det gäller yrkesfördelningen för gifta eller samboende kvinnor med barn på daghem. Bland kvinnorna utgjorde de kontorsanställda en starkt dominerande

Tabell 40 Yrkesfördelning för ensamstående vårdnadshavare. Procent.

Yrkesgrupp	Daghem	Familjedaghem
Sjuk- och barnavård	15,1	16,7
Lärare	1,9	0,3
Arbetare	8,1	17,3
Tjänsteman	9,1	9,1
Akademiker o. d.	2,0	1,8
Kontorsanställd	35,9	23,6
Handel o. service	13,2	18,2
Hushållsarbete	3,7	3,0
Studerande	11,0	10,0
Hemmafru	—	—
Summa	100,0	100,0
Antal	728	342
Uppgift saknas	34	12

Tabell 41 Yrkesfördelning för gifta eller samboende kvinnor. Procent.

Yrkesgrupp	Daghem	Familjedaghem
Sjuk- o. barnavård	26,9	17,3
Lärare	6,0	1,9
Arbetare	4,3	6,2
Tjänsteman	7,5	5,4
Akademiker o. d.	4,1	1,2
Kontorsanställd	31,2	35,7
Handel o. service	7,9	11,9
Hushållsarbete	2,8	4,2
Studerande	9,1	16,2
Hemmafru	0,2	—
Summa	100,0	100,0
Antal	1 008	277
Uppgift saknas	91	17

Tabell 42 Yrkesfördelning för gifta eller samboende män. Procent.

Yrkesgrupp	Daghem	Familjedaghem
Sjuk- o. barnavård	3,0	1,2
Lärare	4,5	1,7
Arbetare	28,9	34,4
Tjänsteman	31,1	27,8
Akademiker o. d.	12,6	8,3
Kontorsanställd	1,6	2,5
Handel o. service	8,3	10,4
Lantbrukare	0,6	—
Studerande	9,4	13,7
Summa	100,0	100,0
Antal	1 008	277
Uppgift saknas	143	36

grupp, till vilken mer än var tredje kvinna hörde. Därefter kom de sjuk- och barnavårdsanställda och de affärs- och serviceanställda. Bland männen förekom arbetare i större omfattning än bland kvinnorna. Tjänstemännen och akademiker-
na tillsammans var emellertid betydligt fler än arbetarna. Både bland kvinnor och män var andelen studerande relativt stor, genomsnittligt över 10 %.

Intagning

Till 27 daghem skedde intagningen centralt i kommunen. Vid 18 skedde den lokalt vid

daghemmet och vid två daghem hade man en del av kommunen som intagningsområde. Vid två sjukhusdaghem skedde intagningen i samråd mellan daghemmet och sjukhusets personalavdelning.

Av de 47 daghemmen har 13 inte svarat på frågan om intagningsprinciper. Detta gäller främst sådana där intagningen skedde centralt. Bland de svarande nämnde endast 19 uttryckligt köordningen, men man torde ändå kunna utgå från att köordningsprincipen ligger till grund för intagningen i de allra flesta fall. Ytterligare tre daghem konstaterade att platsbrist inte förekom och att alla barn var välkomna. Två daghem var arbetsgivarlaghem (sjukhus) och platserna var förbehållna personalen där. Av prioriteringsskäl var det faktum att föräldern var ensamstående vårdnadshavare det absolut vanligaste. 30 daghem angav det skälet, vilket också återspeglades i antalet ensamstående som verkligen hade plats på daghem. 19 daghem nämnde sociala skäl — under den samlingsrubriken ingår nervösa besvär hos föräldrarna, alkoholism, trångboddhet etc. Endast ett daghem angav medicinska skäl hos barnet som prioriteringsgrund. Låg inkomst gav företräde på sju daghem, medan fem angav att de prioriterade vissa yrkesgrupper (fem sjukvårdspersonal och tre lärare) och fyra att studerande hade företräde. Slutligen nämnde ett daghem att barn som flyttats över från annat daghem fick gå före i kön.

Av 32 svarande kommuner med familjedaghem har åtta inte besvarat frågan om intagningsprinciperna. I fem av de fallen fanns ingen kö vilket sannolikt medfört att det inte behövde göras någon prioritering. Detta förhållande angavs uttryckligen av elva kommuner, medan två nämnde köordningen som intagningsprincip. Av andra prioriteringsgrunder nämndes det förhållandet att föräldern var ensamstående vårdnadshavare tolv gånger, sociala skäl i tre fall och medicinska i ett fall. Låg inkomst var prioriteringsfaktor i fyra kommuner. En kommun angav förtur för sjukvårdspersonal och en annan förtur för studerande.

Platser, inskrivna barn och överinskrivningsprocent

Vid de 44 daghem som svarat och som inte var sjukhusdaghem finns 1 479 platser och 1 603 barn, vilket betyder en genomsnittlig överinskrivningsprocent på ca 8. Av de 44 daghemmen hade tre en högre överinskrivning än 20 %, två precis 20 %, tolv 10–20 % och sexton 0,1–10 %. Sju daghem hade lika många barn som platser och fyra hade färre barn än platser.

Det genomsnittliga antalet barn på de 44 daghemmen var 36,4 medan det genomsnittliga platsantalet var 33,6.

I undersökningen frågades också efter hur stor kön var till daghemmet. Ett daghem angav att det inte fanns någon kö alls. 16 har inte svarat på frågan. Fördelningen av de övriga 30 daghemmen efter antalet barn som stod i kö återfinns i följande tablå.

Antal barn i kö	Antal daghem
0– 19	4
10– 49	11
50– 99	9
100–199	3
200–299	2
300–499	—
500–	1
Summa	30

Av flera skäl bör uppgifterna tolkas med försiktighet. En stor del av intagningen skedde centralt. Ett barn kan stå i kö till flera daghem. I många fall kan föräldrarna ha avstått från att anmäla sina barn i vetskap om att de ändå inte har någon möjlighet att få in barnet på daghem.

Barnens ålder

Det normala var att det fanns en "småbarnsavdelning", en för "mellanbarn" och en för barn som närmar sig skolåldern. Åldersgränserna för de olika avdelningarna växlade från daghem till daghem. Den undre gränsen när det gäller spädbarnsavdelningar angavs varierande vara sex månader och ett

år. På 24 av de 47 daghemmen saknades avdelning för de minsta barnen och då var den undre åldersgränsen i regel 2 år.

Av följande tablå framgår barnens fördelning på daghem och i familjedaghem efter födelseår. De minsta barnen förekom i betydligt större omfattning i familjedaghem än på daghem, vilket bl. a. får ses mot bakgrunden av att — som ovan nämnts — spädbarnsavdelningar saknades på ungefär hälften av daghemmen. Även barn som uppnått skolåldern tas emot i familjedaghem, medan dessa vad institutionstillsyn beträffar finns på fritidshem, vilka ligger utanför denna undersökning.

Födelseår	Motsvarande ålder ca	Daghem	Familjedaghem
1969	under 15 mån.	3,7	9,2
1968	1 1/4–2 1/4 år	7,6	15,1
1967	2 1/4–3 1/4 "	16,2	14,0
1966	3 1/4–4 1/4 "	18,0	12,9
1965	4 1/4–5 1/4 "	19,2	11,4
1964	5 1/4–6 1/4 "	20,1	12,1
1963	6 1/4–7 1/4 "	14,9	7,7
1962–1957	över 7 1/4	0,3	17,6
		100,0	100,0

Tablåen anger den procentuella fördelningen efter födelseår för resp. tillsynsform. Eftersom antalet platser på daghem och kommunala familjedaghem vid undersöknings-tillfället var ungefär lika stort kan tabellen även läsas "horisontellt". Den ger då en grovtecknad bild av hur de barn i en viss åldersgrupp som fick del av samhällets barn-tillsyn fördelade sig på daghem resp. familjedaghem.

Frånvaro

I fråga om barn på daghem ställdes även en fråga om barnens frånvaro. För att inte tillfälliga högre sjukdomsfrekvenser över hela landet skulle förrycka resultatet fick daghemmen ange frånvarofrekvens under en vecka i september 1969 (22–26 september) och en vecka i mars 1970 (9–13 mars). Då vissa daghem inte var i bruk i september

1969 men i mars 1970 blir urvalet något olika vid de två tidpunkterna men knappast så att det kan ha någon inverkan på resultaten. Tre möjliga svarsalternativ till frånvaron angavs i frågeformuläret, nämligen barnets sjukdom, förälders sjukdom och annan orsak. Beträffande den sista hade som exempel på orsaker till frånvaro nämnts växling i föräldrars skiftarbete och semester. Resultatet framgår av följande tablå.

Orsak till frånvaro	Frånvarofrekvens i % september 1969 mars 1970	
Barnets sjukdom	12,5	12,1
Förälders sjukdom	2,3	3,7
Annan orsak	12,8	12,6
Total frånvaroprocent	27,6	28,4

För marsperioden ombads daghemmen även ange hur de barn som var frånvarande på grund av egen sjukdom togs om hand. De 300 barn — i stort sett alla de sjuka barnen — för vilka man angav hur de togs om hand fördelade sig enligt följande.

Tillsynsform	Antal	%
Kommunal hemvårdarinna	77	25,7
Vårdats av förälder i hemmet	111	37,0
Vårdats av annan person i hemmet	73	24,3
Varit på sjukhus	6	2,0
Omhändertagits på annat sätt	33	11,0
	300	100,0

Jämförelse med familjeberedningens undersökning från år 1966

Familjeberedningen gjorde i juni 1966 en undersökning om inkomster hos föräldrar med barn på daghem. Den undersökningen torde i allt väsentligt kunna jämföras med den del av kommitténs undersökning som avser barn på daghem även om antalet i undersökningarna är något olika. Familjeberedningens undersökning är redovisad i beredningens betänkande Barnstugor, barnavårdsmannaskap, barnolycksfall (SOU 1967: 8).

I familjeberedningens undersökning har inte de föräldrar skilts ut vilka huvudsakligen har inkomster av icke-skattepliktigt slag. Som nämnts har däremot i familjepolitiska kommitténs undersökning inkomstjämförelserna begränsats till förvärsarbetande. För att möjliggöra en jämförelse med 1966 års undersökning har 1970 års siffror omräknats så att de blir jämförbara med den tidigare undersökningen. Det är dessa omräknade siffror som används i detta avsnitt.

I 1966 års material utgjorde de ensamstående föräldrarnas barn ca 49 % av samtliga jämfört med ca 42 % i familjepolitiska kommitténs daghemsmaterial. Andelen ensamstående har således minskat något mellan 1966 och 1970.

År 1966 var genomsnittsinkomsten för ensamstående 1 267 kr./mån. medan den 1970 hade stigit till 1 689 kr./mån. Ökningen uppgår till ca 33 %. För gifta samboende var den genomsnittliga sammanlagda hushållsinkomsten 2 737 kr./mån. år 1966 och 3 951 kr./mån. år 1970. Det innebär en ökning med ca 44 %. Den genomsnittliga ökningen av hushållsinkomsterna för barnfamiljer där båda makarna förvärsarbetar uppgick under samma period till 27 à 28 %.

Antalet platser på daghem ökade med drygt 20 000 under perioden mellan de båda undersökningarna. Resultaten tyder på att de nytilkomna platserna i mindre utsträckning än tidigare gått till ensamstående föräldrar och att de tvåförälderfamiljer som fått del av de nya platserna genomsnittligt har högre inkomster än de tvåförälderfamiljer som tidigare hade barn på daghem.

V Hushållsbudgetundersökningen

I detta avsnitt belyses barnfamiljernas ekonomiska situation med hjälp av data från 1969 års hushållsbudgetundersökning (SM P 1971:9 jämte visst opublicerat material). Familjepolitiska kommittén har dels utnyttjat undersökningens allmänna del, dels av statistiska centralbyrån beställt speciella bearbetningar av datamaterialet för att kunna

belysa olika frågeställningar. Här ges ett referat av undersökningens resultat i vad avser barnfamiljer. En beräkning av barnkostnader byggd på 1969 års hushållsbudgetundersökning redovisas på s. 135.

Bakgrund och syfte

Hushållsbudgetundersökningen 1969 har utförts av utredningsinstitutet inom statistiska centralbyrån.

Undersökningens syfte var främst att ge information om fördelningen av hushållens konsumtion på olika varor och tjänster samt om olikheterna i detta hänseende mellan olika grupper av hushåll. Undersökningen belyser förhållandena kalenderåret 1969. En liknande undersökning genomfördes senast år 1958.

Urval och genomförande

Populationen består av rikets privathushåll. Hushållet definierades som den grupp personer som har gemensam bostad och äter minst ett huvudmål per dag tillsammans — kosthushållet. Personer tillhörande kollektivhushåll såsom ålderdomshem, fångvårdsanstalter etc. samt värnpliktiga som fullgör första tjänstgöring ingår ej i undersökningen.

De i undersökningen ingående hushållen har erhållits genom urval av personer. Personurvalet drogs slumpvis från registret över totalbefolkningen (RTB). Bruttourvalet omfattade 4 343 personer. Av bruttourvalets personer kunde 257 ej hänföras till något privathushåll. Dessa hade emigrerat, avlidit eller dylikt. Nettourvalet kom således att omfatta 4 086 personer tillhörande privat-hushåll. Ett hushåll ingick i undersökningen när någon av dess medlemmar valts. För närmare uppgifter om metodiken och om felkällorna i undersökningen hänvisas till nämda publikation SM P 1971:9 samt till redogörelsen för motsvarande undersökning 1958 (Hushållens konsumtion år 1958, Sveriges Officiella Statistik, Stockholm 1961).

Tolkning

Familjepolitiska kommittén har sökt använda resultaten av hushållsbudgetundersökningen för att jämföra konsumtionsstandarden för barnfamiljer med konsumtionsstandarden för familjer och ensamstående utan barn. Kommittén har också sökt göra jämförelser i fråga om konsumtionens storlek och sammansättning mellan olika grupper av barnfamiljer inbördes, varvid framför allt skillnader i fråga om inkomst och antal barn varit av intresse. Ett av syftena med dessa jämförelser har varit att söka finna vissa hållpunkter för en uppskattning av barnkostnadernas storlek. Därvid har kommittén bl. a. intresserat sig för konsumtionen för familjer med barn i olika åldrar för att söka belysa eventuella skillnader i fråga om barnkostnader för äldre och yngre barn.

En mer direkt beräkning av konsumtionsutgifterna för barnen har inte gått att göra på grund av att flertalet utgiftsposter ej kunnat fördelas på hushållsmedlemmarna. Endast kläder och skor samt barntillsyn har kunnat särredovisas för barnen. Överhuvudtaget stöter man på stora svårigheter när man söker uppskatta barnkostnaderna. Efter hand som barn tillkommer i en familj förändras till följd därav familjens ekonomiska ställning. Förändringen märks först och främst på utgiftssidan, åtskilliga utgifter tillkommer som en direkt följd av barnet. Även utgifter som inte direkt hänger samman med barnet kan förändras; de kan bli både större eller mindre än förut.

Även familjens inkomst påverkas av ett stigande barnantal. Barnbidrag och eventuellt andra liknande bidrag, såsom bostadstillägg, tillkommer sålunda. Vidare märks att familjens inkomst till följd av ändringar av förvärvsarbetet kan bli större eller mindre. Den ena maken — hittills i praktiken nästan alltid modern — kan till följd av ett stigande barnantal tvingas upphöra med eller reducera sitt förvärvsarbete. Också motsatsen kan inträffa; den förvärvsarbetande i familjen kan kanske vara tvungen att öka sin inkomst till följd av ett ökat barnantal i familjen (extra-

arbeten etc.). Även skatten påverkas när första barnet kommer under förutsättning att båda förvärvsarbetar.

Det bör uppmärksammas att parallellt med det ökade barnantalet också andra förändringar sker i familjerna. Med föräldrarnas stigande ålder följer regelmässigt ett annorlunda inkomst- och konsumtionsmönster, även om barnantalet inte stiger. När man jämför familjer med olika barnantal, så innebär det med andra ord att man inte gör en jämförelse "under i övrigt lika omständigheter".

De ovan i korthet antydda svårigheterna medför att det inte är möjligt att genom att jämföra familjer med olika barnantal kunna nå en god uppfattning om "barnkostnaderna". En viss idé om hur utgiftsfördelningen i en familj påverkas av ett stigande barnantal får man genom att jämföra utgiftsfördelningen för familjer med olika sammansättning.

Vissa av frågeställningarna har krävt relativt långtgående uppdelningar av materialet som totalt endast omfattar knappt 1 700 barnfamiljer.

Även mot den bakgrunden är det naturligt att vara försiktig med att dra alltför långtgående slutsatser ut materialet. Det är också förklaringen till att redovisningen i huvudsak begränsats till varuområden eller stora varugrupper. Slutligen har det också lett till att vissa av kommittén planerade analyser fått lämnas utanför redovisningen eftersom materialet inte givit underlag för slutsatser.

Konsumtionens storlek och fördelning på hushåll med och utan barn

I hushållsbudgetundersökningen har hushållens konsumtion av ca 550 olika varor registrerats. Dessa har förts samman till varugrupper, som sedan i sin tur summerats till varuområden. I detta avsnitt ges en redovisning för konsumtionens fördelning på dessa varuområden för olika typer av familjer, fördelade efter barnantal och inkomst. Två inkomstbegrepp används, dels det i skattesammanhang använda "sammanräknad

nettoinkomst", dels ett på särskilt sätt definierat "disponibel inkomst".

I tabell 43 redovisas först den totala konsumtionen uppdelad på varuområden för olika hushållstyper utan någon fördelning på inkomstgrupper.

Tabell 43 ger möjlighet till vissa jämförelser mellan barnfamiljer och barnlösa samt mellan å ena sidan gifta och samboende (inkl. ogifta par) med barn och å andra sidan faktiskt ensamstående med barn (endast en vuxen i hushållet).

När det gäller den totala konsumtionens storlek visar tabellen att gifta och samboende med åtminstone ett barn under skolåldern konsumerade för ca 4 000 kr. mer per år än gifta och samboende (under 67 års ålder) utan barn. För gifta och samboende med enbart barn i skolåldern var motsvarande uppgift ca 6 500 kr./år. Antalet hushållsmedlemmar var i genomsnitt ca 1,6 personer högre i barnfamiljerna än i de barnlösa hushållen med gifta och samboende hushållsföreståndare. Utslaget på dessa 1,6 tillkommande hushållsmedlemmar (i regel lika med barnen) var den överskjutande konsumtionen per tillkommande person ca 2 500 kr./år eller ca 200 kr./mån. för familjer med yngre barn och ca 4 000 kr./år eller ca 330 kr./mån. för familjer med äldre barn. Om barnens konsumtion begränsas till denna relativt låga nivå kan alltså de vuxna personerna i barnhushållen hålla en lika hög konsumtionsstandard (i pengar mätt) som barnlösa vuxna par. I verkligheten får säkert flertalet föräldrar pruta på sin egen standard för att skapa utrymme för de direkta och indirekta kostnader som barnen medför.

Om man slår ut den totala konsumtionen lika på samtliga hushållsmedlemmar, uppgick konsumtionen per person bland barnhushållen (gifta och samboende) till ca 690 kr./mån. mot ca 960 kr./mån. för gifta och samboende utan barn och ca 1 190 kr./mån. för ensamstående utan barn. Barnfamiljerna hade alltså i regel en betydligt lägre konsumtionsnivå per hushållsmedlem räknat än de barnlösa.

Av tabellen framgår att matkostnaderna

Tabell 43 Konsumtionen fördelad efter hushållstyper och uppdelad på varuområden kr. per år och hushåll samt procent.

	Ensamstående utan barn		Giftna och samboende utan barn		Giftna och samboende med barn		Ensamst. med barn
	Man under 67 år	Kvinnor under 67 år	Hush. förest. under 67 år	Barn 0-6 år och ev. 7-15 år	Barn 7-15 år men ej 0-6 år	Barn under 16 år	
	116	119	796	953	666	67	
Antal hushåll som fört kassabok	299 675	305 123	810 805	531 883	370 669	60 631	
Vikter för sammanläggning av redovisningsgrupper	1.00	1.00	2.42	4.04	3.99	2.50	
Genomsnittligt antal hushållsmedlemmar	0.0	0.0	0.0	1.36	0.0	0.62	
Därav under 7 år	0.0	0.0	0.0	0.55	1.43	0.89	
7 - 15 år	1.00	1.00	2.42	2.13	2.56	1.00	
över 15 år							
<i>Konsumtionen per hushåll i kr./år</i>							
Totala konsumtionen	14 176	14 440	27 988	31 997	34 577	22 230	
Mat	2 980	2 577	6 309	7 248	8 598	5 158	
Dryck	89	84	232	277	336	215	
Spritdrycker och tobak	1 157	468	1 425	1 403	1 453	912	
Kläder	683	1 207	2 255	2 378	2 925	2 437	
Skor	141	209	346	469	587	458	
Bostad och fritidshus	2 173	2 704	3 808	5 146	4 479	3 918	
Bränsle och lyse	237	260	681	664	858	417	
Inventarier och husgeråd	961	1 031	2 148	2 775	2 426	1 734	
Transporter, kommunikationer och resor	2 436	2 115	5 380	5 386	5 962	2 506	
Personlig hygien	132	347	482	652	587	497	
Hälsövård	205	622	562	674	713	412	
Utbildning och nöjen	1 611	1 279	2 415	3 107	3 260	2 672	
Övriga varor	156	339	328	274	346	285	
Övriga tjänster	1 210	1 190	1 611	1 537	2 039	603	

Ensamstående utan barn		Giftna och samboende utan barn		Giftna och samboende med barn		Ensamst. med barn
Man under 67 år	Kvinna under 67 år	Hush. förest. under 67 år	Barn 0-6 år och ev. 7-15 år	Barn 7-15 år men ej 0-6 år	Barn under 16 år	
<i>Konsumtionen per hushåll procentuellt fördelat</i>						
100	100	100	100	100	100	100
Totala konsumtionen	18	23	23	25	23	23
Mat	0	1	1	1	1	1
Dryck	8	3	5	4	4	4
Spritdrycker och tobak	5	8	8	7	8	11
Kläder	1	2	1	1	2	2
Skor	15	19	14	16	13	18
Bostad och fritidshus	2	2	3	2	2	2
Bränsle och lyse	7	7	8	9	7	8
Inventarier och husgeråd	17	15	19	17	17	11
Transporter, kommunikationer och resor	1	2	2	2	2	2
Personlig hygien	2	4	2	2	2	2
Hälsövård	11	9	9	10	9	12
Utbildning och nöjen	1	2	1	1	1	1
Övriga varor	9	8	6	5	6	3
Övriga tjänster						

var en tung post för alla slag av hushåll. Relativt sett lade barnfamiljerna med barn över 7 år och familjerna med en ensam förälder ned mest pengar på mat. Detsamma gällde varuområdena drycker, kläder och skor.

Beträffande bostadsposten kan observeras att makar utan barn och barnfamiljer utan småbarn hade relativt sett lägre bostadskostnader än övriga hushållstyper. Detta torde sammanhånga med skillnaderna i hyresnivån mellan äldre och yngre bostäder, som gynnar äldre etablerade hushåll. Det är överhuvudtaget viktigt att hålla i minnet att skillnaderna i ålder för de olika hushållstyperna kan förklara vissa skillnader i konsumtionsstrukturen emellan.

Ettbarnsfamiljernas konsumtion efter barnets ålder

Tabellerna 44–47 är avsedda att belysa i vilken mån konsumtionen varierar med barnets ålder. Därför redovisas endast de grupper av

varor och tjänster där en uppdelning efter barnets ålder ger ett relativt tydligt utslag, nämligen mat och dryck, kläder och skor, bostäder och barntillsyn. Av hänsyn till urvalets storlek har uppdelning efter barnets ålder endast kunnat göras beträffande ettbarnsfamiljer utom beträffande kläder och skor där utgifterna för barnen kunnat särskiljas och där därför redovisningen omfattar alla barn i undersökningen.

I tabell 44 och 45 visas konsumtionen av varugruppen mat och dryck.

Av tabell 45 framgår klart att konsumtionsandelen av mat och dryck steg när barnen blev äldre och att den sjönk med stigande inkomst. Matkostnaderna spelade som synes en stor roll i hushållens konsumtion.

Det är av naturliga skäl inte möjligt att direkt isolera barnets andel av kostnaderna för mat och dryck. Följande enkla kalkyl är mycket schematisk men kan kanske ändå ge någon vägledning vid läsningen av tabellerna.

Om man utgår från att en ettbarnsfamilj

Tabell 44 Konsumtion av varugruppen mat och dryck bland ettbarnsfamiljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Kr./mån.

Disponibel inkomst, kr./år	Barnets ålder			
	–2 år	3–6 år	7–15 år	16–20 år
– 19 000	460	460	500	540
20 000 – 29 000	470	500	590	610
30 000 – 39 000	510	610	660	660
40 000 –	510	560	670	820
Samtliga	480	530	590	650

Tabell 45 Konsumtion av varugruppen mat och dryck bland ettbarnsfamiljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Procent av den totala konsumtionen.

Disponibel inkomst, kr./år	Barnets ålder			
	–2 år	3–6 år	7–15 år	16–20 år
– 19 000	22,7	26,7	27,7	24,9
20 000 – 29 000	20,3	22,1	25,0	22,9
30 000 – 39 000	16,7	22,2	23,5	22,5
40 000 –	15,3	12,7	17,7	22,4
Samtliga	19,5	20,6	24,3	22,8

normalt består av två vuxna och ett barn och antar att barnets kostnader för mat och dryck är lika stora som en vuxens kostnader när barnet är i åldern 7–15 år, kan den genomsnittliga konsumtionsutgiften för familjer med barn i åldern 7–15 år, 590 kr./mån., fördelas med 197 kr. på barnet och 393 kr. på föräldrarna. Om man vidare antar att föräldrarnas utgifter för egen konsumtion av mat och dryck kostar lika mycket när barnet är i förskoleåldern som när det kommit upp i skolåldern, kan genomsnittsutgiften för familjer med barn i förskoleåldern, 480 resp. 530 kr./mån. beroende på om barnet är under eller över 3 års ålder, fördelas med 393 kr. på föräldrarna och 87 resp. 137 kr. på barnet.

Med dessa antaganden når man alltså resultatet att mat- och dryckkostnaderna var mer än dubbelt så stora för barn i skolåldern som för barn under 3 år. Skillnaden mellan de yngsta och de äldre barnen skulle sannolikt bli ännu större om man behandlade de äldre skolbarnen (exempelvis 12–15 år)

som en särskild grupp. Antagandena är – som redan framhållits – schematiska, vilket gör att resultatet kan slå fel åt båda hållen. Å ena sidan kan antagandet att barn i skolåldern drar lika stora mat- och dryckkostnader som de vuxna innebära en underskattning av de vuxnas konsumtion, bl. a. med tanke på de fria skolmåltiderna, vilket i så fall betyder att skillnaderna mellan yngre och äldre barn är större än vad kalkylen visar. Å andra sidan kan det av flera skäl, bl. a. de unga familjernas högre bostadskostnader, finnas skäl att anta att även föräldrarnas egna mat- och dryckkostnader är något högre när barnen blir äldre. Det förhållandet att tabellen endast avser ettbarnsfamiljer bör också hållas i minnet vid tolkningen. Med alla reservationer för osäkerheten i tolkningen ger ändå tabellen – läst på detta sätt – ett intryck av att de genomsnittliga utgifterna för mat och dryck för ett barn rörde sig omkring – mycket ungefärligt – 100 kr./mån. för förskolebarn och uppemot 200 kr./mån. för barn i skolåldern, med

Tabell 46 Konsumtion av varugruppen kläder och skor bland ettbarnsfamiljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Kr./mån.

Disponibel inkomst, kr./år	Barnets ålder			
	–2 år	3–6 år	7–15 år	16–20 år
– 19 000	200	170	190	220
20 000 – 29 000	230	150	210	280
30 000 – 39 000	230	230	270	290
40 000 –	230	280	440	280
Summa	220	190	230	280

Tabell 47 Konsumtion av varugruppen kläder och skor bland ettbarnsfamiljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Procent av den totala konsumtionen.

Disponibel inkomst, kr./år	Barnets ålder			
	–2 år	3–6 år	7–15 år	16–20 år
– 19 000	9,7	9,7	10,3	10,4
20 000 – 29 000	10,0	6,8	8,9	10,6
30 000 – 39 000	7,6	8,3	9,5	10,0
40 000 –	7,0	6,4	11,7	7,8
Summa	9,1	7,3	9,7	9,8

Tabell 48 Konsumtion av kläder och skor per förälder och per barn i ettbarnsfamiljer fördelade efter inkomst och barnens ålder.

Barnens ålder, år	Disponibel inkomst, kr./år	Genomsnittlig konsumtion per förälder kr./mån. och hushåll	Genomsnittlig konsumtion per barn kr./mån och hushåll
– 2 år	– 29 000	160	40
	30 000 –	165	35
3 – 6 år	– 29 000	100	35
	30 000 –	160	70
7 – 15 år	– 29 000	110	65
	30 000 –	200	75
16 – 20 år	– 29 000	120	85
	30 000 –	160	100

sannolikhet en relativt kontinuerlig stegring allteftersom barnen blir äldre.

Det bör påpekas att alla uppgifter avser år 1969. Livsmedelspriserna, exempelvis har stigit med ca 25 % från 1969 (årsgenomsnitt) till januari 1972.

I tabellerna 46 och 47 visas konsumtionen av kläder och skor efter inkomst och barnets ålder. Även om sambanden här var betydligt svagare synes det finnas en tendens att även konsumtionen av kläder och skor steg med barnens ålder.

I allmänhet gjordes inte någon skillnad mellan vem i hushållet som konsumerade de inköpta varorna. När det gäller varuområdet kläder och skor har emellertid kommittén låtit framställa tabeller där en uppdelning på barn och vuxna gjorts.

I tabell 48 redovisas således den genomsnittliga konsumtionen av kläder och skor för barn och för vuxna efter inkomst och barnens ålder.

Av tabellen framgår klart att barnens

konsumtion av kläder och skor steg med barnens ålder. Utgifterna för barnens kläder och skor tycks ha legat på grovt sett 50 kr./mån. för förskolebarn och uppemot 100 kr./mån. för ungdomar i de äldre tonåren, genomsnittligt sett. Tabellen visar också att de vuxnas konsumtion steg med inkomsten, medan barnens ålder inte hade någon utslagsgivande effekt på de vuxnas konsumtion. Även barnens konsumtion steg med hushållets inkomst men i mindre omfattning än för föräldrarna.

I tabell 49 visas konsumtionen av bostäder efter barnens ålder. I motsats till mat och dryck och kläder och skor sjönk konsumtionen av bostäder med barnens ålder. Detta kan som nämnts förklaras av den existerande hyresskillnaden mellan yngre och äldre bostäder. Familjer med äldre barn torde i högre grad bo i äldre bostäder med lägre boendekostnader.

I tabellerna 50 och 51 visas konsumtionen av barntillsyn och hushållstjänster i form av i

Tabell 49 Konsumtion av bostäder bland ettbarnsfamiljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Procent av den totala konsumtionen.

Disponibel inkomst, kr./år	Barnets ålder			
	–2 år	3–6 år	7–15 år	16–20 år
– 19 000	14,0	17,8	12,3	20,9
20 000 – 29 000	13,4	17,0	12,1	10,3
30 000 – 39 000	13,9	14,1	12,7	13,0
40 000 –	14,6	20,5	11,0	8,2
Summa	13,8	17,0	12,2	11,8

Tabell 50 Konsumtion av barntillsyn bland ettbarnsfamiljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Procent av den totala konsumtionen.

Disponibel inkomst, kr./år	Barnets ålder			
	-2 år	3-6 år	7-15 år	16-20 år
- 19 000	0,3	0,7	0,3	-
20 000 - 29 000	0,7	1,0	0,0	-
30 000 - 39 000	0,9	3,5	0,6	-
40 000 -	1,3	4,0	-	-
Summa	0,7	2,2	0,3	-

hushållet anställd personal.

Av tabellerna framgår att konsumtionen av barntillsyn och sådana hushållstjänster som har barntillsynskaraktär av naturliga skäl var mycket liten för familjer med barn över 7 år och för familjer med inkomst under 30 000 kr./år, eftersom familjer där båda föräldrarna förvärvsarbetar i betydande utsträckning regelmässigt har högre inkomster än så. För familjer med inkomster över 40 000 kr./år med förskolebarn och för familjer i inkomstlägen 30 000 - 39 000 kr./år och med barn i åldern 3 - 6 år låg barntillsynskostnaden (summa av barntillsyn och hushållstjänster) i storleksordningen 3,5 - 4,0 % av den totala konsumtionen, vilket motsvarar ca 100 - 150 kr./mån. Det bör observeras att detta är genomsnittssiffror för en grupp barnfamiljer vari även ingår familjer, som helt saknar utgifter för barntillsyn. Genomsnittsutgiften för de familjer som verkligen har barntillsynsutgifter torde därför ligga högre än vad dessa siffror anger.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det inte går att belysa konsumtionsförändringarna över barnens ålder i detalj, men att

några huvuddrag synes vara klara. Hushållens kostnader för varugrupperna mat och dryck och kläder och skor steg med barnens ålder. Bostadskostnaderna var däremot större för familjer med yngre barn, vilket torde hänga samman med skillnaderna i bostadskostnader mellan yngre och äldre bostäder. Vilka inskränkningar i konsumtionen som måste göras när barnen blir äldre och deras konsumtion blir dyrare är inte möjligt att utläsa ur materialet.

De direkt mätbara tillsynskostnaderna för förskolebarn i de inkomstlägen där familjer med två förvärvsarbetande föräldrar normalt återfinns låg i storleksordningen 3,5 - 4 % av totalkonsumtionen, vilket grovt sett ungefärligen tycks motsvara de lägre genomsnittliga kostnaderna för mat och dryck för förskolebarn jämfört med barn i skolåldern.

Konsumtionen efter barnantal

På likartat sätt som efter barnens ålder har också konsumtionen framräknats efter familjens barnantal.

Tabellerna 52 och 53 visar konsumtionen

Tabell 51 Konsumtion av hushållstjänster bland ettbarnsfamiljer efter disponibel inkomst och barnets ålder. Procent av den totala konsumtionen.

Disponibel inkomst, kr./år	Barnets ålder			
	-2 år	3-6 år	7-15 år	16-20 år
- 19 000	0,0	-	0,1	-
20 000 - 29 000	0,3	0,0	0,1	0,1
30 000 - 39 000	0,6	0,1	0,4	0,0
40 000 -	2,5	0,0	0,3	0,3
Summa	0,6	0,0	0,2	0,1

Tabell 52 Genomsnittlig konsumtion av mat och dryck i olika familjetyper efter disponibel inkomst och barnantal. Kr./mån.

Disponibel inkomst, kr./år	Ensamstående		Makar med			
	utan barn	med barn	0 barn	1 barn	2 barn	3 + barn
– 19 000			430	490	600	730
20 000 – 29 000			460	540	630	750
30 000 – 39 000			510	610	700	830
40 000 –			520	630	740	940
Samtliga	240	440	460	550	650	790

av mat och dryck efter inkomst och barnantal i olika familjetyper.

Tabellerna visar – som väntat – att utgifterna för mat och dryck var högre ju fler barn familjen hade. I kronor per månad räknat tycks familjens matkonto ha ökat med ca 100 kr. för varje barn – något mer i högre inkomstlägen och något mindre i lägre inkomstlägen. Sannolikt var den genomsnittliga kostnaden för ett barns mat och dryck högre än så, då man kan anta att föräldrarna ofta minskade sina matutgifter en del för att klara kostnaderna för barnen.

Även räknat i procent av den totala konsumtionen ökade mat- och drycksposten ju fler barn familjen hade. Det kan tolkas så att kostnaderna för barnens mat och dryck – utöver de nedskärningar som föräldrarna fick göra i sitt eget matkonto – även medförde inskränkningar på andra poster i hushållsbudgeten. Att sambandet inte fanns beträffande den lägsta inkomstgruppen beror på att den totala konsumtionen här starkt

ökade med barnantalet. Någon skillnad mellan makar utan barn och ettbarnsfamiljer fanns inte. Att märka är att ensamstående med barn hade en konsumtionsandel för mat och dryck som endast överträffades av makar med tre eller flera barn.

Som redan framgått av redovisningen av ettbarnsfamiljerna efter barnets ålder sjönk matkonsumtionens andel otvetydigt med stigande inkomst. Detta bekräftas i tabell 54.

Av tabellen framgår att de vuxnas konsumtion av kläder och skor steg med inkomsten, men att inga nämnvärda skillnader kan utläsas för dem med avseende på barnantal.

Hushållens konsumtion av kläder och skor för barnens räkning varierade också med inkomsten på samma sätt som de vuxnas konsumtion, men i mindre omfattning. Konsumtionen per hushåll steg med antalet barn. Konsumtionen utslagen per barn tenderade att sjunka med stigande barnantal utom i den lägsta inkomstgruppen.

Som en komplettering till uppdelningen

Tabell 53 Genomsnittlig konsumtion av mat och dryck i olika familjetyper efter disponibel inkomst och barnantal. Procent av den totala konsumtionen.

Disponibel inkomst, kr./år	Ensamstående		Hushållstyp Makar med			
	utan barn	med barn	0 barn	1 barn	2 barn	3 + barn
– 19 000			30,3	26,3	28,5	38,0
20 000 – 29 000			21,6	23,0	26,7	29,6
30 000 – 39 000			20,1	21,7	23,0	26,0
40 000 –			16,6	16,1	20,1	21,4
Summa	20,0	25,5	22,7	22,2	24,9	26,9

Tabell 54 Genomsnittlig konsumtion av kläder och skor per förälder resp. per barn i hushåll fördelade efter disponibel inkomst och barnantal.

Antal barn	disponibel inkomst, kr./år	Genomsnittlig konsumtion per förälder kr./mån.	Genomsnittlig konsumtion per barn kr./mån.
0	– 19 000	110	–
	20 000 – 29 000	180	–
	30 000 – 39 000	150	–
	40 000 –	210	–
1	– 19 000	110	50
	20 000 – 29 000	130	50
	30 000 – 39 000	165	65
	40 000 –	200	90
2	– 19 000	105	35
	20 000 – 29 000	110	40
	30 000 – 39 000	170	55
	40 000 –	225	50
3	– 19 000	95	50
	20 000 – 29 000	95	35
	30 000 – 39 000	155	45
	40 000 –	215	65

efter barnens ålder har också uppgifter tagits fram om hur förekomsten av syskon påverkar barnens konsumtion av kläder och skor i olika åldrar. Uppgifterna redovisas i tabell 55.

Av tabellen framgår att konsumtionen av kläder och skor var lägre för barn med syskon än för barn utan syskon när det gällde barn under 7 år, medan någon skillnad inte fanns för de äldre barnen. Det förefaller alltså som om de besparingar som kan göras genom att barn "ärver" kläder och skor av äldre syskon är relativt små.

Livsmedelsutgifternas andel av konsumtionen används ibland som mätare på hushållens ekonomiska situation. En metod att söka bedöma barnkostnaderna kan vara att konstanthålla livsmedelsprocenten och studera den totala konsumtionsnivån vid olika barnantal.

För familjerna utan barn uppgick livsmedelsprocenten till ca 22 vid en totalkonsumtion uppgående till 25 856 kr. år 1969. Ungefär samma livsmedelsprocent uppnådde ettbarnsfamiljerna vid en totalkonsumtion av 33 850 kr. och familjerna med tre och flera barn vid en totalkonsumtion av 52 219 kr. För tvåbarnsfamiljerna finner man genom

interpolation, att motsvarande totalkonsumtion kommer att ligga vid i runt tal 41 000 kr. Om man antar att samma livsmedelsprocent betyder likvärdig standard skulle alltså "kostnaden" för det första barnet bli 8 000 kr., för det andra 7 000 kr. och för det tredje 11 000 kr.

Genom att driva analysen längre och utnyttja alla data som ingår i materialet för en utjämningsberäkning skulle man förmodligen kunna komma längre och nå fram till en kalkyl, som på ett någorlunda peciserat sätt redovisar vilken barnkostnad, som svarar mot principen konstant livsmedelsprocent. Den sistnämnda reservationen är emellertid betydelsefull. Kalkylen står och faller med

Tabell 55 Barnens genomsnittliga konsumtion av kläder och skor fördelad efter barnens ålder och förekomst av syskon. Kr./mån. och barn.

Barnens ålder	Barn utan syskon	Barn med syskon
– 2 år	35	25
3 – 6 år	40	30
7 – 15 år	55	55

Tabell 56 Andelen barnfamiljer under miniminivån efter barnantal.

Under nivån	1 barn	2 barn	3 eller flera barn	Samtliga barnfamiljer	0 barn
Antal	24 204	21 940	13 757	59 901	31 780
Procent	9	11	16	11	9

det kriterium, som den bygger på, nämligen att livsmedelsprocenten kan begagnas som en mätare på levnadsnivån.

Låginkomstgrupper

Kommittén har också försökt att med hjälp av hushållsbudgetundersökningens material belysa vilka familjer som har särskilt låg ekonomisk standard i förhållande till försörjningsbörda.

Kommittén har därvid utgått från en "låginkomstnivå" och undersökt vilka grupper som faller under denna. De som medtagits i dessa bearbetningar är tvåförälderhushåll (gifta och/eller samboende) där hushållsföreståndaren är under 67 år. Eftersom hushållsbudgetundersökningens uppgifter om bostadskostnaden är osäkra för familjer som bor i egnahem har endast hushåll i flerfamiljshus tagits med.

"Låginkomstnivån" — som är densamma som garantibidraget inom Stockholms kommuns socialhjälp — är beräknad på den disponibla inkomsten. Hyran är borträknad.

Nivån har beräknats till följande belopp avseende år 1969:

Föräldrarna	775 kr./mån.
Barn under 9 år	155 kr./mån.
Barn 10—15 år	235 kr./mån.
Barn 16 — 19 år	285 kr./mån.
Extra för förvärvsarbetande förälder	100 kr./mån.

Tabell 56 visar andelen familjer under den ovan beskrivna nivån uppdelat efter barnantal.

Tabell 57 visar hur barnfamiljerna under nivån fördelade sig efter barnantal i jämförelse med samtliga barnfamiljer.

Tabell 58 redovisar andelen hushåll i varje redovisningsgrupp som låg under den uppställda nivån fördelade efter antalet inkomstagare bland de vuxna i familjen.

Tabellen visar att andelen hushåll under miniminivån naturligt nog sjönk med stigande förvärvsfrekvens.

Vidare redovisas i tabell 59 familjerna fördelade efter de sysselsättningsgrupper som används inom hushållsbudgetundersökningen.

Tabell 57 Barnfamiljer under miniminivån och samtliga barnfamiljer fördelade efter barnantal. Procent.

Fördelning i % av	1 barn	2 barn	3 eller flera barn	Summa
Barnfamiljer under nivån	40	37	23	100
Samtliga barnfamiljer	46	39	15	100

Tabell 58 Familjer som låg under miniminivån fördelade efter antal inkomstagare i familjen. Procent.

Under nivån	Familjer utan inkomstagare	Familjer med inkomstagare en inkomstagare	två inkomstagare	Samtliga familjer
Antal	25 684	49 899	16 098	91 681
Procent	54	12	4	10

Tabell 59 Familjer under miniminivån fördelade efter sysselsättningskategori. Procent.

Under nivån	Jord- brukare	Egna fö- retagare	Arbetare	Tjänste- män	Pensio- närer	Övriga ej förv. arb.	Samtliga
Antal	605	20 697	29 641	12 800	5 629	22 309	91 681
Procent	8	38	6	4	47	51	10
Fördelning i % av Familjer under nivån	1	22	33	14	6	24	100
Samtliga familjer	1	6	51	36	1	5	100

Tabell 60 Barnfamiljer under miniminivån efter yngsta barnets ålder. Procent.

Andel under nivån	Yngsta barnets ålder			
	-3 år	3-6 år	7-15 år	Samtliga barnfamiljer
Procent	11	11	13	11

Tabell 61 Barnfamiljer under miniminivån och samtliga barnfamiljer fördelade efter yngsta barnets ålder. Procent.

Fördelning i % av	Yngsta barnets ålder			
	-3 år	3-6 år	7-15 år	Samtliga barnfamiljer
Barnfamiljer under nivån	36	27	37	100
Samtliga barnfamiljer	37	30	33	100

Av tabell 59 framgår att grupperna egna företagare och övriga ej förvärvsarbetande utgjorde vardera ca en fjärdedel av de familjer som låg under nivån medan de av samtliga familjer endast utgjorde ca 5 %. Även grupperna jordbrukare och pensionärer hade en överrepresentation av familjer under den uppställda nivån. Arbetare och tjänstemän var i stället de grupper som hade lägre andelar bland familjerna under nivån än bland samtliga familjer.

Tabellen visar klart att flerbarnsfamiljerna låg under den uppställda "låginkomstnivån" i större utsträckning än barnfamiljer med ett eller två barn och barnlösa makar.

Tabell 60 anger andelen familjer under nivån fördelade efter yngsta barnets ålder.

Tabell 61 visar hur barnfamiljer under nivån fördelade sig efter yngsta barnets ålder i jämförelse med samtliga barnfamiljer.

Tabellerna 60 och 61 visar att variationerna mellan barnfamiljer fördelade efter yngsta barnets ålder var förhållandevis små. Barnfamiljerna under nivån var i stort sett lika stor som gruppens andel bland samtliga barnfamiljer.

VI Socialhjälpstatistik

År 1968 utfördes inom socialdepartementet en undersökning rörande personer med socialhjälp (SU 1968). Undersökningen baserade sig på ett slumpmässigt urval av familjer och ensamstående personer – hjälpfall – som erhöll socialhjälp i maj månad 1968. Urvalet, som omfattade 4 722 hjälpfall, utgjorde ca en tiondel av samtliga hjälpfall i maj 1968. En liknande undersökning gjordes 1959.

Följande uppgifter om barnfamiljernas

Tabell 62 Socialhjälsfall och personer med socialhjälp åren 1967–1970. SOS Socialhjälp

År	Antal socialhjälsfall			Antal personer som erhöU hjälp		
	Samtliga	Barnfamiljer	Andel barnfamiljer, procent	Samtliga	Barn under 16 år	Andel barn, procent
1967	163 946	51 363	31	322 033	108 403	34
1968	182 510	57 779	32	358 321	121 499	34
1969	195 815	63 932	33	388 101	130 552	34
1970 (prel)	222 000	75 000	34	445 000	152 000	34

socialhjälsförhållanden har hämtats dels ur 1968 års socialhjälsundersökning (SU 1968), dels ur den årliga socialhjälsstatistiken (Socialvården, SOS). Med barn avses i detta kapitelavsnitt hemmavarande barn under 16 år om inte annat anges.

Barnfamiljer bland socialhjälsstagarna

Enligt den årliga socialhjälsstatistiken har andelen socialhjälsfall bland barnfamiljerna varit tämligen oförändrad under den senaste tioårsperioden, vilket visas i följande tabU.

Familjetyp	1960	1965	1970
Gifta med barn	3	3	5
Ensamstående med barn	18	17	18

Under de senaste åren har emellertid fler barnfamiljer än tidigare uppburit socialhjälp vilket framgår av tabell 62.

Under 1970 utgavs således enligt preliminära uppgifter för den årliga socialhjälsstatistiken socialhjälp i ca 222 000 fall. I drygt 75 000 fall – drygt en tredjedel av alla fall – var det barnfamiljer som mottog hjälp. Bland de totalt ca 445 000 personer som erhöU hjälp ingick ca 152 000 barn. Detta mot-

svarar drygt 8 % av samtliga barn under 16 år i landet. Av hela befolkningen erhöU drygt 5 % socialhjälp år 1970. Andelen socialhjälsstagare var alltså större bland barnen än genomsnittligt för hela befolkningen.

Andelen socialhjälsfall bland barnfamiljer och barnlösa efter civilstånd år 1970 framgår av följande tabU.

Familjetyp	Med barn	Utan barn
Ensamstående	18 %	5 %
Gifta	5 %	3 %

Barnfamiljer uppbar således i större omfattning än barnlösa familjer socialhjälp. Särskilt stor var skillnaden mellan ensamstående med och utan barn.

Av tabell 63 från 1968 års socialhjälsundersökning framgår att barnfamiljer bland socialhjälsstagarna i genomsnitt fick 450–500 kr. i socialhjälp under undersökningsmånaden. Familjer med barn fick genomsnittligt betydligt högre socialhjälp än familjer utan barn. Gifta eller samboende med barn fick mer än dubbelt så hög socialhjälp som gifta utan barn.

Tabell 64 visar i vilken utsträckning socialhjälsfallens disponibla inkomst utgörs av

Tabell 63 Socialhjälsens storlek efter familjetyp (SU 1968)

	Ensamstående man	Ensamstående kvinna		Gifta eller samboende		Samtliga
		Utan barn	Med barn	Utan barn	Med barn	
Medelbelopp per hjälsfall under maj, kr.	284	270	451	239	510	350

Tabell 64 Fördelningen av socialhjälsfallens disponibla inkomst på olika typer av inkomster (SU 1968). Procent.

Inkomstslag	Ensamstående man	Ensamstående kvinna		Giftn eller samboende		Samtliga
		Utan barn	Med barn	Utan barn	Med barn	
Socialhjälp	44,0	37,6	38,7	22,7	30,7	35,4
Andra sociala förmåner	40,3	51,3	40,4	62,4	40,4	44,4
Övriga inkomster ¹	15,7	11,1	20,9	14,9	28,9	20,2
Totalt	100	100	100	100	100	100

¹ Dvs. arbetsinkomst, pension från tidigare arbetsgivare, underhållsbidrag, bidrag från anhöriga, värdet av naturaförmåner och övrigt.

socialhjälp, andra sociala förmåner och övriga inkomster, främst arbetsinkomster.

Av tabellen framgår att barnfamiljer i betydligt större omfattning än barnlösa i resp. kategori hade andra inkomster vid sidan av socialhjälp och ev. andra sociala förmåner. Det går inte att särskilt för barnfamiljerna ange hur dessa övriga inkomster fördelade sig på arbetsinkomster och annat, såsom underhållsbidrag och tjänstepensionsförmåner. För samtliga socialhjälsfall gällde dock att arbetsinkomster ingick som den största posten bland övriga inkomster.

Socialförvaltningen i Malmö utförde 1967 en undersökning som bl. a. belyser andelen förvärvsarbetande bland de barnfamiljer i Malmö som uppbar socialhjälp i maj 1967. Av undersökningen framgår att endast drygt hälften av de giftn eller samboende männen hade förvärvsarbete. Kvinnornas förvärvsintensitet var ännu lägre — 80 % hade ej förvärvsarbete. Av de kvinnor som hade förvärvsarbete hade huvudparten deltidsar-

te. En jämförelse med folk- och bostadsräkningen 1965 visar att förvärvsintensiteten för de här undersökta barnfamiljerna var betydligt lägre än för totalbefolkningen. Ca 80 % av de giftn kvinnorna som ej förvärvsarbetade uppgav hushållsarbete och barnpassning som orsak till att de inte förvärvsarbetade. Det framgår också att för ca 20 % av de förvärvsarbetande kvinnorna i undersökningen var behovet av barn tillsyn ej tillfredsställt.

Enförlälderfamiljer

Ca 29 000 ensamstående med barn uppbar socialhjälp under 1970, vilket motsvarar närmare 40 % av barnfamiljerna med socialhjälp det året. Tabln på s. 122 ovan visar att mer än var sjätte enförlälderfamilj (18 %) uppbar socialhjälp någon gång under 1970. Av tabell 63 ovan framgår att ensamstående kvinnor med barn bland socialhjälpstagarna under maj 1968 uppbar i medeltal ca 450 kr.

Tabell 65 Barnfamiljer med socialhjälp och alla barnfamiljer efter familjety

Familjety	Socialhjälsfall med barn (SU 1968)		Alla barnfamiljer (Fob 1965)	
	Antal i urvalet	%	Antal	%
Ensamstående man med barn	20	1,1	8 900	0,9
” kvinna med barn	843	47,5	101 100	10,1
Giftn eller samboende med barn	912	51,4	889 200	89,0
Samtliga	1 775	100	999 200	100

i socialhjälp eller nästan lika mycket som gifta socialhjälpstagare med barn trots att de senare är två vuxna och dessutom — som visas i det följande — genomsnittligt har flera barn.

I tabell 65 visas barnfamiljerna med socialhjälp fördelade efter familjetyp. Som jämförelse visas samtliga barnfamiljer fördelade på samma sätt.

Av tabellen framgår att ensamstående kvinnor med barn, enligt SU 1968 som avser socialhjälp under maj månad 1968, utgjorde närmare 50 % av alla socialhjälpfall med barn, medan denna grupp endast utgjorde 10 % av samtliga barnfamiljer. Ensamstående män med barn utgjorde däremot inte någon påfallande stor andel av socialhjälpstagarna.

Andelen socialhjälpstagare bland de ensamstående mödrarna har i stort sett varit konstant under den senaste 20-årsperioden. År 1950 fick ca 17 % socialhjälp mot 20 % år 1960 och ca 19 % år 1970. Förklaringen till detta torde vara att det bland de ensamstående mödrarna finns olika grupper med olika risk för socialhjälpberoende och att dessa gruppers relativa storlek har ändrats under den här tidsperioden. Som nämnts i kap. 3 har sannolikheten för att ett äktenskap skall upplösas genom att endera av makarna dör, innan barnen blivit vuxna, minskat betydligt på grund av den minskade dödligheten. Andelen änkor bland de ensamstående mödrarna (med barn under 16 år) har således minskat från ca 50 % år 1945 till ca 15 % 1965. Samtidigt ökade andelen fränskilda, hemsilda och ej samboende gifta kvinnor bland de ensamstående mödrarna från en tredjedel 1945 till närmare hälften 1965. I den officiella socialhjälpssstatistiken görs inte någon uppdelning av de ensamstående mödrarna på olika kategorier. Av kommitténs familjeundersökning (s. 469) framgår dock i vilken utsträckning olika kategorier av enförälderfamiljer uppbar socialhjälp under 1969. Resultatet framgår av följande tablå, som visar andelen socialhjälpstagare i procent av samtliga med barn i resp. kategori. Med barn avses här barn under 18 år.

Familjetyp	Procent
Ogifta kvinnor	6,8
Fränskilda kvinnor	21,9
Fränskilda män	9,3
Änkor	5,5
Änklingar	5,2

Fränskilda föräldrar — framför allt fränskilda kvinnor — redovisade en påfallande stor andel socialhjälpstagare. Ovan angivna siffror kan inte direkt jämföras med uppgifter ur den officiella socialhjälpssstatistiken. Det finns emellertid anledning att anta att de snarast utgör en underskattning av socialhjälpfrekvensen bland olika kategorier av enförälderfamiljer.

Andelen socialhjälpfall bland tvåförälderfamiljer med enbart egna barn var nämligen, enligt familjeundersökningen, endast 2 %. För makar utan barn låg andelen socialhjälpfall under 1 %. Dessa uppgifter kan jämföras med ovan redovisade uppgifter ur den officiella socialhjälpssstatistiken som visar en socialhjälpfrekvens på 5 % för gifta med barn och 3 % för gifta utan barn. Även om den officiella statistiken kan innebära vissa överskattningar är det sannolikt att familjeundersökningen å andra sidan innebär underskattningar som kan vara relativt stora (se vidare bilaga 1 s. 464).

Andelen socialhjälpfall bland ensamstående kvinnor med barn är betydligt större i storstäderna än i övriga landet. Det framgår av följande tablå som visar andelen barnfamiljer med socialhjälp år 1970 i procent av alla barnfamiljer i resp. grupp dels för Stockholm, Göteborg och Malmö, dels för övriga landet (Socialvården, SOS).

Familjetyp	Stockholm, Göteborg och Malmö	Övriga landet
Ensamstående kvinna med barn	25 %	19 %
Gifta med barn	6 %	5 %

I storstäderna uppbar alltså ungefär var fjärde ensamstående kvinna med barn socialhjälp.

Tabell 66 Barnfamiljer med socialhjälp och alla barnfamiljer efter barnantal

Antal barn	Barnfamiljer med socialhjälp (SU 1968) Urval		Alla barnfamiljer (Fob 1965)		Relationstal för andelen barnfamiljer med socialhjälp i förhållande till andelen samtliga barnfamiljer med resp. antal barn (kol. 2 i förhållande till kol. 4)
	Antal	%	Antal	%	
Familjer med					
1	637	35,9	498 700	49,9	0,7
2	542	30,5	340 900	34,1	0,9
3	330	18,6	115 600	11,6	1,6
4 eller flera	266	15,0	44 000	4,4	3,4
Samtliga	1 775	100	999 200	100	

Antal barn och barnens ålder

Andelen socialhjälpstagare (i förhållande till alla barnfamiljer) är betydligt högre för familjer med många barn än för familjer med få barn. Det framgår av följande tablå som visar andelen socialhjälpfall år 1969 i procent av alla barnfamiljer i resp. grupp för dels familjer med ett eller två barn, dels familjer med tre eller flera barn.

	Antal barn	
	1-2	3 eller flera
Ensamstående	15 %	34 %
Gifta	3 %	7 %

Andelen socialhjälpstagare var alltså två-
tre gånger större bland mångbarnsfamiljerna
än bland familjer med ett eller två barn.

Tabell 66 visar en fördelning av barn-
familjerna med socialhjälp efter antal barn

enligt 1968 års socialhjälpundersökning. Som
jämförelse visas motsvarande fördelning för
alla barnfamiljer enligt 1965 års folk- och
bostadsräkning.

Av tabellen kan utläsas att 15 % av
barnfamiljerna med socialhjälp under maj
1968 hade fyra eller flera barn. Av alla
barnfamiljer utgjorde familjer med fyra eller
flera barn endast drygt 4 %. Familjer med
fyra eller flera barn var alltså kraftigt
överrepresenterade bland socialhjälpstagarna
i den meningen att de – som framgår av den
sista kolumnen – var 3,4 gånger så ofta före-
kommande bland barnfamiljer med social-
hjälp som bland samtliga barnfamiljer.

I tabell 67 redovisas motsvarande uppgif-
ter efter antal barn i stället för antal familjer.

Tabellen visar att barnen i gruppen ensam-
stående mångbarnsfamiljer (tre eller flera
barn) utgjorde närmare 50 % av samtliga

Tabell 67 Barn bland socialhjälpfallen efter familjetyp och familjens barnantal. Procent.

Antal barn	Barn bland social- hjälpfallen (SU 1968)			Barn i alla barn- familjer (Fob 1965)			Relationstal för andelen social- hjälpfall i förhållande till ande- nen samtliga barnfamiljer i resp. kategori	
	Ensam- stående	Gifta	Samt- liga	Ensam- stående	Gifta	Samt- liga	Ensamstående (kol. 1 i förhål- lande till kol. 4)	Gifta (kol. 2 i förhållande till kol. 5)
Familjer med								
1	25,4	9,7	16,0	51,6	26,8	29,0	0,5	0,4
2	31,4	24,4	27,2	28,9	40,7	39,6	1,1	0,6
3	25,1	24,8	24,9	12,7	20,9	20,2	2,0	1,2
4 eller flera	18,1	41,1	31,9	6,9	11,7	11,3	2,6	3,5
Samtliga	100	100	100	100	100	100		

barn till ensamstående personer med socialhjälp, medan deras andel av alla ensamstående barnfamiljer var ca 20 %. Barnen i gruppen gifta mångbarnsfamiljer utgjorde ca 70 % av samtliga barn till gifta med socialhjälp, medan deras andel av barnen i alla barnfamiljer med gifta föräldrar var drygt 30 %. Ca 43 % av alla barn till gifta med socialhjälp tillhörde familjer med fyra eller flera barn, medan motsvarande siffra för samtliga barnfamiljer endast var ca 12 %.

Av 1968 års socialhjälpundersökning framgår också att hjälpbeloppen genomsnittligt är större ju flera barn familjen har, vilket visas i följande tablå.

Antal barn	1	2	3	4	5 eller flera
Medelbelopp per hjälpfall under maj 1968 Kr.	398	482	537	539	643

Barnens ålder tycks inte spela någon större roll för behovet av socialhjälp att döma av följande tablå som visar den procentuella fördelningen av barnen på olika åldersgrupper dels för barn i familjer med socialhjälp, dels för alla barn.

Ålder, år	Barn i familjer med socialhjälp	Alla barn
0- 3	25,8	27,5
4- 6	21,4	18,4
6-10	24,4	23,7
11-15	29,2	30,4
Samtliga	100	100

Tablåen visar hemmavarande barns fördelning efter ålder för socialhjälpfamiljer resp. hela befolkningen. För alla åldersgrup-

per rådde en god överensstämmelse mellan totalbefolkningen och socialhjälpstagarne.

Bostadsförhållanden

Trångboddheten har minskat kraftigt under senare år såväl bland barnfamiljer med socialhjälp som bland övriga barnfamiljer. I tabell 68 redovisas en jämförelse mellan 1959 och 1968 i fråga om familjer med socialhjälp.

Enligt norm 1 (högst två boende per rum, köket oräknat) var alltså knappt 10 % av samtliga hjälpfall med egen bostad trångbodda 1968 mot 20 % 1959. År 1959 var trångboddheten särskilt vanlig bland makar med barn (nära 50 %). Andelen trångbodda i denna kategori har sjunkit till ca en fjärdedel 1968. Även trångboddheten för de ensamstående kvinnorna med barn har minskat kraftigt, från närmare en tredjedel till ungefär en tiondel.

Även om trångboddheten har minskat mellan 1959 och 1968 för familjer med socialhjälp, är dessa familjer ändå betydligt mer trångbodda än befolkningen i övrigt, vilket framgår av följande tablå som redovisar en jämförelse med 1965 års folk- och bostadsräkning.

	Andel trångbodda enligt norm 1 i procent av resp. grupp
Samtliga hushåll 1965	4,6
Samtliga hushåll i SU 1968	9,0
Hushåll med barn (0-15 år)1965	10,5
Gifta eller samboende med barn i SU 1968	26,1
Ensamstående kvinna med barn i SU 1968	10,1

Tabell 68 Andel trångbodda familjer med egen bostad enligt SU 1959 och SU 1968 (högst två boende per rum, köket oräknat). Procent.

	Ensamstående man	Ensamstående kvinna		Gifta eller samboende		Samtliga
		Utan barn	Med barn	Utan barn	Med barn	
SU 1959	2,9	2,1	31,7	6,6	47,7	20,4
SU 1968	0,7	0,6	10,1	2,2	26,1	9,0

Tabell 69 Socialhjälsutgifter, tkr.

År	Kungälv (enbart barnfam.) tkr.	Helsingborg tkr.	Uppsala tkr.	Västerås tkr.	Örebro tkr.
1967			280		670
1968			941		799
1969	169	862	1 349	1 242	1 088
1970	185	960	1 644	1 712	1 641
1971	172 t.o.m. aug.	647 t.o.m. juni	1 780 t.o.m. juli	1 722 t.o.m. sep.	1 315 t.o.m. juni

Kommittén har hos ett antal kommuner inhämtat uppgifter om kommunernas utgifter för den del av socialhjälpén som är avsedd att användas till bostadskostnaden. Som framgår av tabell 69 har denna utgift stigit kraftigt under de senaste åren.

För Kungälv, som är den enda av dessa kommuner som haft möjlighet att ange barnfamiljernas del av utgifterna, låg utgiften för barnfamiljerna år 1969 på 169 000 kr., 1971 hade den stigit till 185 000 kr. och t. o. m. augusti 1971 var den uppe i 172 000 kr. Uppgifterna för de andra kommunerna visar också på betydande ökningsar för socialhjälp till bostaden. Uppgifterna bör emellertid tolkas med försiktighet. Det kan ofta vara en tillfällighet om socialhjälp begärs för bostadskostnader eller för andra poster i hushållsbudgeten.

VII Låginkomstutredningen

Inkomstförhållanden m. m.

I betänkandet Svenska folkets inkomster (SOU 1970:34) redovisar låginkomstutredningen främst vissa bearbetningar av en urvalsundersökning, som gjordes i anslutning till statistiska centralbyråns reguljära arbeidskraftsundersökning i februari 1967. För ett representativt urval om ca 12 000 personer i åldern 14–74 år insamlades uppgifter om sysselsättnings-, utbildnings-, hushålls- och inkomstförhållanden avseende kalenderåret 1966. Materialet bearbetades för att belysa sambandet mellan personernas *inkomst* och deras *sysselsättning*, *sjuklighet*, *socialhjälp*

och *förmögenhet*.

De inkomstbegrepp som låginkomstutredningen använde är knutna till de definitioner som används i taxeringssammanhang. I motsats till den officiella inkomststatistiken använde utredningen emellertid endast undantagsvis sammanräknad nettoinkomst – dvs. skattepliktiga inkomster med avdrag för kostnaderna för intäkternas förvärvande och avdrag för underskott i förvärvskälla – som mått på inkomsterna. Utredningen visade att betydande inkomster inte är skattepliktiga och att avdragen delvis sammanhänger med inkomstansvändningen samt att det finns ett samband mellan inkomst och skatteavdrag på det sättet att ju högre inkomsten är desto högre är skatteavdragen. Klyftan mellan brutto- och nettoinkomster ökar således ju större inkomsten är. Utredningen använde i stället sådana inkomstbegrepp som mäter inkomsten "brutto", dvs. som inte innehåller avdrag för underskott i förvärvskälla eller andra allmänna avdrag.

En annan skillnad gentemot den officiella inkomststatistiken är att i låginkomstutredningens undersökning även ingick inkomsttagare som helt eller delvis saknar inkomst.

Låginkomstutredningen beräknade på grundval av det insamlade materialet hur befolkningen fördelade sig efter antalet *faktiskt utförda arbetstimmar* under kalenderåret 1966. Utredningen konstaterade bl. a. att av de gifta kvinnorna med minderåriga barn (under 16 år) var det 43 % som inte hade något förvärvsarbete, medan 36 % av kvinnorna utan minderåriga barn saknade förvärvsarbete. Endast 14 % av de icke-gifta

kvinnorna med barn saknade helt förvärvsarbete. Av de gifta kvinnorna (ej pensionerade eller studerande) med minderåriga barn (under 16 år) arbetade 17 % lägst 1 500 timmar per år, medan motsvarande andel bland de gifta kvinnorna utan barn var 30 %. Av de icke-gifta kvinnorna med minderåriga barn var det så många som 56 % som arbetade i denna omfattning. Partiellt förvärvsarbete med 500–1 499 timmar per år var däremot ungefär lika vanligt bland de tre grupperna.

Sambandet mellan å ena sidan de gifta kvinnornas (med och utan barn) förvärvsarbetsgrad och å andra sidan deras mäns inkomstnivå belystes också av utredningen. De gifta kvinnorna med minderåriga barn hade den högsta yrkesverksamhetsgraden när mannens inkomst var 15 000–20 000 kr./år och den lägsta när mannens inkomst översteg 40 000 kr./år.

De gifta kvinnorna utan minderåriga barn hade den högsta yrkesverksamhetsgraden när mannens inkomst var 20 000–30 000 kr./år. Även för dem var yrkesverksamhetsgraden lägst när mannens inkomst var över 40 000 kr./år.

För att belysa *försörjningsbördan i barnhushåll* redovisade låginkomstutredningen vidare att ca 36 000 barn bodde i hushåll utan förvärvsarbetande person och ca 40 000 barn i hushåll med en partiellt förvärvsarbetande. Ca 960 000 barn bodde i hushåll med en fullt förvärvsarbetande person och ca 1 000 000 barn bodde i hushåll med 1 1/2, 2 eller flera förvärvsarbetande.

Låginkomstutredningen undersökte även *hushållsinkomsternas fördelning*. I det bruttokomstbegrepp som användes vid dessa beräkningar ingick samtliga hushållsmedlemmars såväl skattepliktiga inkomster (lön, kapitalinkomst, företagarkinomst, pension o. d.) som icke skattepliktiga inkomster (barnbidrag, sjukpenning m. m.). Avdrag för skatt gjordes inte. Till samma hushåll räknades alla hushållsmedlemmar som bott i samma bostadslägenhet under 1966, tillfälligt frånvarande familjemedlemmar såsom värnpliktiga och sjuka, studerande familjemedlemmar mantalsskrivna på hushållets ad-

ress samt inneboende mantalsskrivna på hushållets adress.

Den hushållstyp, där låga bruttokomster var vanligast 1966, var de 690 000 hushållen med en vuxen person och utan barn. Det var således 43 % av dessa enpersonshushåll som hade lägre bruttokomst än 10 000 kr./år och 59 % som hade lägre bruttokomst än 15 000 kr./år. Undantas personerna över 66 års ålder i denna hushållstyp sjönk, enligt utredningen, nämnda andelar till ca 30 % resp. 52 %, vilket samtidigt innebar att hushållstypen med de största andelarna låga inkomster övergick till att bli de ca 55 000 hushållen med en vuxen jämte minderåriga barn – 33 % och 56 % hade där lägre bruttokomst än 10 000 resp. 15 000 kr. under år 1966.

I de ca 2 miljoner hushållen med två eller flera vuxna personer var andelen med låga inkomster väsentligt lägre. Av de drygt 1 miljon hushållen med två eller flera vuxna utan barn – där många pensionärer ingår – hade 23 % lägre bruttokomst än 15 000 kr. år 1966 medan för de knappt 1 miljon hushållen med barn motsvarande andel var 8 %.

Låginkomstutredningen ansåg sig kunna konstatera att hushåll med större antal hushållsmedlemmar normalt var förenat med högre hushållsinkomst så länge man betraktar hushåll utan barn samt hushåll med två eller flera vuxna jämte ett–två barn. För hushåll med två eller flera vuxna och tre eller flera barn var andelen med låga hushållsinkomster märkbart större och medianbeloppet för hushållsinkomster märkbart lägre än i motsvarande hushåll med ett–två barn. Hushållen med enbart en vuxen person jämte barn hade enligt utredningen den i särklass ogynnsammaste ekonomiska situationen av samtliga hushållstyper med barn.

Av de omkring 1 miljon hushållen med minderåriga barn låg enligt utredningen 20 % av hushållen under ett inkomstbelopp av ca 20 000 kr./år och 20 % över ett inkomstbelopp av ca 40 000 kr./år – av totalantalet minderåriga barn fanns 21 % i den förstnämnda hushållsgruppen och 19 % i den

sistnämnda (ca 356 000 resp. 326 000 barn).

Låginkomstutredningen konstaterade vidare beträffande *hushållens sammanställning* att det år 1966 fanns ca 55 000 hushåll med en vuxen person och med minderåriga barn och drygt 70 000 hushåll som bestod av s. k. ensamstående föräldrar, som sammanbor med annan person med ställning av bostadsföreståndare — t. ex. mor- eller farföräldrar, syskon, fästman, fästmö eller annan vuxen. Mer än hälften av de som i inkomststatistiken redovisades som ensamstående föräldrar bodde således i hushåll där antalet vuxna personer var lägst två.

Låginkomstutredningen insamlade även uppgifter från kommunernas socialnämnder angående de personer i urvalet som hade erhållit socialhjälp under år 1966. Man har kunnat jämföra socialhjälpstagarna i en rad avseenden med dem som inte erhöll sådan hjälp under undersökningsåret.

Beträffande *socialhjälpstagarna* och deras förhållanden konstaterade utredningen bl. a. följande. Bland såväl gifta som icke-gifta var antalet hjälptagare förhållandevis fler bland barnfamiljer än bland familjer utan barn. De icke-gifta med barn skilde sig markant från övriga grupper. Således uppbar 16 % av icke-gifta med barn socialhjälp mot 1,6–2,6 % inom de andra kategorierna. Hjälptagare utan barn fick långvarig hjälp oftare än barnfamiljerna. Detta gällde såväl gifta som icke-gifta. De gifta männen och männen med barn bland socialhjälpstagarna var i större utsträckning förvärvsarbetande och hade i större utsträckning helårsarbete än icke-gifta män och män utan minderåriga barn. De icke-gifta mödrarna hade den högsta andelen förvärvsarbetande och den högsta andelen helårssysselsatta av de kvinnliga hjälptagarna. Inom denna grupp avvek hjälptagarna endast måttligt från icke-gifta mödrar utan hjälp i fråga om sysselsättningsgrad.

Arbetslöshet var avsevärt vanligare bland socialhjälpstagarna än bland personer utan socialhjälp. Av de hjälptagare som hade förvärvsarbete (minst en vecka) uppgav män med minderåriga barn betydligt oftare att de varit arbetslösa än vad män utan barn gjorde. Av

de gifta manliga hjälptagarna med barn hade sålunda inte mindre än omkring en fjärdedel varit arbetslösa minst tre veckor.

VIII Riksförsäkringsverkets föräldraundersökning

Inledning

Riksförsäkringsverket har, i samarbete med familjepolitiska kommitténs sekretariat, under tiden den 11–29 januari 1971 genomfört en undersökning av avslutade moderskapsfall i vad avser föräldrarnas sjukpenningklassplacering, ålder, civilstånd, samboendeförhållanden, antal tidigare barn m. m. Undersökningen omfattar 4 985 fall. Materialet har insamlats av försäkringskassorna. Kontakt har inte tagits med de personer, som ingår i undersökningen. Vid behov har uppgifter inhämtats från socialbyråer, pastorsexpeditioner, barnavårdsmän och i vissa fall folkbokföringsregister.

De i undersökningen ingående personerna har delats in i två grupper. Den *en*a gruppen omfattar barnaföderskor, som är gifta eller är samboende med barnets fader, medan den andra gruppen omfattar barnaföderskor, som är ogifta och ej samboende med barnets fader. Den förra gruppen omfattar 4 628 fall (93 %), den andra gruppen 357 fall (7 %). Av den förra gruppen var 4 027 par gifta (81 % av samtliga fall) och 601 ogifta och samboende (12 % av samtliga fall). Uppgifterna om samboende har insamlats från pastorsexpeditioner, barnavårdsnämnder och liknande. Även försäkringskortet har använts för att konstatera om samboendeförhållande förekom. Uppgifterna torde få bedömas som tillförlitliga.

En komplettering av undersökningen med moderns klassplacering efter moderskapsfallens avslutning har gjorts under första veckan i april 1971.

Sjukpenningklassplacering

I undersökningen har ingått frågor om båda föräldrarnas sjukpenning vid nedkomsten,

Tabell 70 Moderns sjukpenning 270 dagar före nedkomsten och faderns sjukpenning vid tidpunkten för nedkomsten. Gifta (inkl. samboende) föräldrar. Antal.

Faderns sjukpenning, kr./dag	Moderns sjukpenning, kr./dag					
	0	6H	06-19	22-34	37-52	Samtliga
0	2	10	10	7	2	31
6H	6	13	5	10	6	40
06-19	15	59	19	37	17	147
22-34	41	302	177	379	40	939
37-52	59	1 198	495	1 337	382	3 471
Samtliga	123	1 582	706	1 770	447	4 628

samt moderns sjukpenning två månader efter fallets avslutning.

I tabellerna 70-73 redovisas sjukpenning-klassplaceringarna för modern dels 270 dagar före nedkomsten dels två månader efter fallets avslutning i förhållande till faderns sjukpenningklassplacering vid nedkomsten. Tabellerna omfattar gifta (inkl. samboende) föräldrar. Föräldrarna har indelats i olika grupper, 0-klassade som saknar sjukpenning, 6 H som är hemmanakeförsäkrade, försäkrade med en sjukpenning mellan 6-19 kr.,

vilket motsvarar en månadsinkomst mellan 150 och 1 000 kr., försäkrade med en sjukpenning mellan 22 och 34 kr. vilket motsvarar en inkomst på 1 000-2 000 kr./mån. och slutligen försäkrade med en sjukpenning på 37 kr. eller högre, dvs. en inkomst på mer än 2 000 kr./mån.

Det förefaller vara vanligare att nyblivna mödrar är hemmamakar ju högre inkomst mannen har. En av förklaringarna till detta kan vara att männens inkomster ofta stiger med åldern och att män i familjer som redan

Tabell 71 Moderns sjukpenning 270 dagar före nedkomsten och faderns sjukpenning vid nedkomsten. Gifta (inkl. samboende) föräldrar. Procent.

Faderns sjukpenning, kr./dag	Moderns sjukpenning, kr./dag					
	0	6H	06-19	22-34	37-52	Samtliga
0	0,0	0,2	0,2	0,2	0,0	0,6
6H	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1	0,9
06-19	0,3	1,3	0,4	0,8	0,4	3,2
22-34	0,9	6,5	3,8	8,2	0,9	20,3
37-52	1,3	25,9	10,7	28,8	8,3	75,0
Samtliga	2,6	34,2	15,2	38,3	9,7	100,0

Tabell 72 Moderns sjukpenning två månader efter fallets avslutning och faderns sjukpenning vid nedkomsten. Gifta (inkl. samboende) föräldrar. Antal.

Faderns sjukpenning, kr./dag	Moderns sjukpenning, kr./dag					
	0	6H	06-19	22-34	37-52	Samtliga
0	2	17	2	5	5	31
6H	—	20	3	8	9	40
06-19	1	92	15	18	21	147
22-34	3	515	133	231	57	939
37-52	2	2 037	422	672	338	3 471
Samtliga	8	2 681	575	934	430	4 628

Tabell 73 Faderns sjukpenning vid nedkomsten och moderns sjukpenning två månader efter fallets avslutning. Gifta (inkl. samboende) föräldrar. Procent.

Faderns sjukpenning, kr./dag	Moderns sjukpenning, kr./dag					
	0	6H	06-19	22-34	34-52	Samtliga
0	0,0	0,4	0,0	0,1	0,1	0,6
6H	0,0	0,4	0,1	0,2	0,2	0,9
06-19	0,0	2,0	0,3	0,4	0,5	3,2
22-34	0,1	11,1	2,9	5,0	1,2	20,3
34-52	0,1	44,0	9,1	14,5	7,3	75,0
Samtliga	0,2	57,9	12,4	20,2	9,3	100,0

har barn — där det är vanligare att hustrun saknar förvärvsarbete — därför har något högre inkomster än män i familjer som inte tidigare hade barn. En annan förklaring kan vara att det ekonomiska trycket på modern att förvärvsarbete är mindre ju högre mannens inkomst är.

De ca 7 % icke-gifta ej samboende mödrarna hade 270 dagar före nedkomsten följande sjukpenning.

Moderns sjukpenning kr.	Andel mödrar %
0	21,8
6 H	7,6
06-19	20,7
22-34	43,4
37-52	6,5
Samtliga	100,0

Som framgår av tablan hade ca 29 % av de icke-gifta ej samboende mödrarna inkomster under 1 800 kr./år.

Förändring av sjukpenningklassplaceringen för modern under tiden omkring födelsen

Tabell 74 visar mödrarnas sjukpenning vid tre olika tillfällen, nämligen 270 dagar före nedkomsten, vid ersättningstidens utgång, samt två månader efter denna tid. Moderskapsersättningen i form av tilläggssjukpenning upphör fyra-sex månader efter barnets födelse beroende på när modern började ta ut tilläggssjukpenning.

Av tabellen framgår att andelen mödrar utan tilläggssjukpenning i stort sett inte för-

ändras mellan tidpunkten 270 dagar före nedkomsten och tidpunkten för fallets avslutning. Bland mödrar med tilläggssjukpenning förändras däremot bilden. Andelen kvinnor med en sjukpenning på mellan 37 och 52 kr./dag ökar från knappt 10 till drygt 15 %. Andelen kvinnor med lägre sjukpenning minskar i motsvarande omfattning. Under själva havandeskapsledigheten kan några förändringar av sjukpenningklassplaceringen i princip inte ske varför man får anta att mödrarna under graviditetstiden ökat sina inkomster så att sjukpenningen kommit att öka.

Efter ersättningstidens utgång har andelen hemmamakeförsäkrade stigit avsevärt från ca 35 % till drygt 55 % av samtliga mödrar. Andelen försäkrade för tilläggssjukpenning har minskat i motsvarande mån. Nedgången har varit minst bland mödrar med låg tilläggssjukpenning — 6-19 kr./dag.

Tabell 74 Moderns sjukpenning 270 dagar före nedkomsten, vid fallets avslutning samt två månader efter fallets avslutning. Procent.

Sjukpenning, kr./dag	Tidpunkt		
	270 dagar före nedkomsten	Vid fallets avslutning	Två månader efter fallets avslutning
0	3,9	1,8	0,4
6H	32,3	34,6	56,3
06-19	15,7	13,5	12,8
22-34	38,7	34,8	21,2
37-52	9,4	15,3	9,3
Samtliga	100,0	100,0	100,0

Tabell 75 Moderns och faderns ålder den 1 januari 1971. Antal och procent. Gifta (inkl. samboende) föräldrar.

Faderns ålder, år	Moderns ålder, år											
	yngre än 20		20–24		25–29		30–34		35 o. äldre		Samtliga	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
yngre än 20	43	0,9	15	0,3	2	0,1	—	—	—	—	60	1,3
20–24	174	3,8	684	14,8	90	1,9	2	0,1	—	—	950	20,6
25–29	29	0,6	775	16,7	914	19,8	98	2,1	13	0,3	1 829	39,5
30–34	8	0,2	98	2,1	547	11,8	334	7,2	38	0,8	1 025	22,1
35 o. äldre	2	0,1	31	0,7	168	3,6	297	6,4	266	5,7	764	16,5
Samtliga	256	5,6	1 603	34,6	1 721	37,2	731	15,8	317	6,8	4 628	100,0

Tabell 76 Ogifta icke-samboende mödrars ålder den 1 januari 1971.

Åldersgrupp	Antal	Procent
Yngre än 20	127	35,6
20–24	123	34,5
25–29	59	16,5
30–34	30	8,4
35–	18	5,0
Samtliga	357	100,0

Aldersfördelning

Av tabell 75 framgår att en ringa andel av de gifta eller samboende föräldrarna är under 20 år — 5,6 % bland kvinnorna och 1,3 % bland männen. Medianåldern bland kvinnorna är 26,3 år och bland männen 28,6 år. Bland de ogifta och icke-samboende 357 mödrarna är dock fördelningen annorlunda, vilket framgår av tabell 76.

Mer än en tredjedel av dessa mödrar är under 20 år, en tredjedel är mellan 20–25 år

och knappt en tredjedel är över 25 år. Medianåldern är ca 22 år.

Tabell 77 visar mödrarnas sjukpenning-klassplacering i olika åldersgrupper.

Tabellen visar att andelen 0-klassade är obetydlig i alla grupper utom bland mödrarna under 20 år där mer än en fjärdedel inte har någon sjukpenning alls. Andelen hemmamakar ökar med åldern. Av samtliga är ungefär en tredjedel hemmamakar. Bland mödrarna under 20 år är ca 10 % hemmamakar medan siffran stiger till ca hälften för gruppen 35–39 år.

Andelen mödrar med låg tilläggsjukpenning, 6–19 kr./dag (150–1 000 kr./mån. i inkomst), är förhållandevis hög bland de yngsta mödrarna — 35,8 % — och bland de äldsta mödrarna — 19,7 %.

Förekomst av tidigare barn

I tabellerna 78–83 redovisas förekomsten av tidigare barn för mödrar som har resp. inte

Tabell 77 Moderns ålder och sjukpenning 270 dagar före nedkomsten. Procent.

Sjukpenning, kr./dag	Ålder						Samtliga
	–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–	
0	27,9	3,7	0,6	1,3	1,5	—	3,9
6H	10,5	26,3	34,8	44,0	50,2	43,4	32,4
06–19	35,8	15,1	11,4	15,4	19,7	19,7	15,7
22–34	25,5	51,7	38,4	24,3	19,3	21,1	38,6
37–52	0,3	3,2	14,8	15,0	9,3	15,8	9,4
Samtliga	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Antal	383	1 726	1 780	761	259	76	4 985

Tabell 78 Mödrarnas tilläggssjukpenning och tidigare barnantal. Fördelning efter förekomst av tilläggssjukpenning vid fallets avslutning. Andel med barn under 3 år.

Antal barn före nedkomsten	Ej tilläggs-sjukpenning	Tilläggssjukpenning	Samtliga
0	77,1	98,3	82,2
1	22,4	10,7	17,5
2	0,5	—	0,3
3	—	—	—
4 eller flera	—	—	—
Samtliga	100,0	100,0	100,0

Tabell 81 Mödrarnas tilläggssjukpenning och tidigare barnantal. Fördelning efter antal barn under 7 år. Andel med resp. utan tilläggssjukpenning vid fallets avslutning.

Antal barn före nedkomsten	Ej tilläggs-sjukpenning	Tilläggssjukpenning	Samtliga
0	47,0	53,0	100,0
1	69,2	30,8	100,0
2	79,4	20,6	100,0
3	84,8	15,2	100,0
4 eller flera	88,9	11,1	100,0
Samtliga	58,1	41,9	100,0

Tabell 79 Mödrarnas tilläggssjukpenning och tidigare barnantal. Fördelning efter antal barn under 3 år. Andel med resp. utan tilläggssjukpenning vid fallets avslutning.

Antal barn före nedkomsten	Ej tilläggs-sjukpenning	Tilläggssjukpenning	Samtliga
0	54,4	45,6	100,0
1	74,4	25,6	100,0
2	100,0	—	100,0
3	—	—	—
4 eller flera	—	—	—
Samtliga	58,1	41,9	100,0

Tabell 82 Mödrarnas tilläggssjukpenning och tidigare barnantal. Fördelning efter förekomst av tilläggssjukpenning vid fallets avslutning. Andel med barn under 16 år.

Antal barn före nedkomsten	Ej tilläggs-sjukpenning	Tilläggssjukpenning	Samtliga
0	37,6	63,2	48,3
1	40,3	26,3	34,5
2	16,0	7,4	12,4
3	4,3	2,4	3,5
4 eller flera	1,8	0,7	1,3
Samtliga	100,0	100,0	100,0

Tabell 80 Mödrarnas tilläggssjukpenning och tidigare barnantal. Fördelning efter förekomst av tilläggssjukpenning vid fallets avslutning. Andel med barn under 7 år.

Antal barn före nedkomsten	Ej tilläggs-sjukpenning	Tilläggssjukpenning	Samtliga
0	43,9	68,6	54,2
1	44,7	27,5	37,5
2	10,1	3,7	7,4
3	1,0	0,2	0,7
4 eller flera	0,3	—	0,2
Samtliga	100,0	100,0	100,0

Tabell 83 Mödrarnas tilläggssjukpenning och tidigare barnantal. Fördelning efter antal barn under 16 år. Andel med resp. utan tilläggssjukpenning vid fallets avslutning.

Antal barn före nedkomsten	Ej tilläggs-sjukpenning	Tilläggssjukpenning	Samtliga
0	45,1	54,9	100,0
1	68,0	32,0	100,0
2	75,0	25,0	100,0
3	71,3	28,7	100,0
4 eller flera	77,9	22,1	100,0
Samtliga	58,1	41,9	100,0

Tabell 84 Moderns civilstånd vid nedkomsten och sjukpenning vid fallets avslutning.

Sjukpenning, kr./dag	Gifta		Icke-gifta/samboende		Icke-gifta/ej samboende	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
0	2	0,1	6	1,0	12	3,4
6H	2 417	60,0	264	43,9	123	34,4
06-19	484	12,0	91	15,1	63	17,6
22-34	732	18,2	202	33,6	125	35,0
37-52	392	9,7	38	6,3	34	9,5
Samtliga	4 027	100,0	601	100,0	357	100,0

har tillägssjukpenning vid fallets avslutning.

Av tabellerna framgår att av dem som inte har tillägssjukpenning — huvudsakligen hemmamakeförsäkrade — har ca 23 % tidigare barn under 3 år, ca 56 % barn under 7 år och 62 % barn under 16 år. Motsvarande siffror för dem som har tillägssjukpenning är: ca 11 % har tidigare barn under 3 år, 31 % har tidigare barn under 7 år och 37 % har tidigare barn under 16 år.

Av samtliga barnaföderskor har ca 58 % inte tillägssjukpenning vid fallets avslutning medan 42 % har det. Bland mödrarna utan tidigare barn under 7 år är det bara ca 47 % som inte har tillägssjukpenning medan ca 53 % har det. Observeras bör dock att ca 38 % av de mödrar som inte har någon tillägssjukpenning inte har några tidigare barn under 16 år.

Civilstånd

Tabell 84 visar moderns civilstånd vid nedkomsten och sjukpenning vid fallets avslutning.

Tabell 85 Faderns civilstånd och sjukpenning vid barnets födelse.

Sjukpenning, kr./dag	Gifta		Icke-gifta/samboende	
	Antal	%	Antal	%
0	17	0,4	14	2,3
6H	38	0,9	2	0,3
06-19	125	3,1	22	3,8
22-34	751	18,6	188	31,3
37-52	3 096	76,9	375	62,2
Samtliga	4 027	100,0	601	100,0

Av tabellen framgår att andelen hemmamakeförsäkrade är stor i alla grupperna. I gruppen gifta är den 60 %, i gruppen ogifta och samboende 44 % och i gruppen ogifta och icke-samboende drygt 34 %. Andelen 0-klassade är obetydlig i alla grupperna. Andelen med sjukpenning mellan 22-34 kr./dag (motsvarar en inkomst på 1 000-2 000 kr./mån.) är större för de båda icke-gifta grupperna.

Tabell 85 visar faderns civilstånd och sjukpenning vid barnets födelse.

Av tabellen framgår att skillnaderna i sjukpenning är relativt små i de två olika civilståndsgrupperna när det gäller fäder. Det kan således konstateras att andelen 0-klassade är obetydlig i båda grupperna även om de är fler i gruppen icke-gifta men samboende. Gruppen med medelhöga inkomster — sjukpenning 22-34 kr./dag motsvarande en inkomst på 1 000-2 000 kr./mån. — är större bland de ogifta än bland de gifta. I motsvarande mån är inkomsterna över 2 000 kr. (37-52 kr./dag i sjukpenning) mindre bland de icke-gifta än bland de gifta.

Tabell 86 Moderskapsfallen fördelade efter antalet dagar före nedkomsten då tillägssjukpenning har utbetalats och moderns sjukpenning två månader efter fallets avslutning. Procent.

Moderns sjukpenning, kr./dag	Antal dagar					
	0	1-14	15-29	30-44	45-60	Samtliga
06-19	45,5	5,0	6,7	7,7	35,1	100,0
22-34	25,1	12,1	15,1	15,3	32,4	100,0
37-52	32,5	17,4	17,6	12,5	20,0	100,0
Samtliga	31,2	11,9	13,9	13,0	30,0	100,0

Tabell 87 Mödrar som fött barn under år 1970 fördelade efter sjukpenning, kr./dag. Antal och procent.

Sjukpenning kr./dag	Antal	%
0, 6H och 06	47 700	43,6
07	524	0,5
08	716	0,7
09	616	0,6
10	782	0,7
12	1 110	1,0
14	1 791	1,6
16	2 821	2,6
19	2 815	2,6
22	4 393	4,0
25	5 785	5,3
28	6 524	6,0
31	11 712	10,7
34	8 154	7,4
37	5 649	5,1
40	3 269	3,0
43	2 029	1,9
46	1 093	1,0
49	665	0,6
52	1 247	1,1
Samtliga	109 395	100,0
00, 6H och 06	47 700	43,6
07-19	11 175	10,2
22-34	36 568	33,5
37-52	13 952	12,7
Samtliga	109 395	100,0

Förtida uttag av tilläggssjukpenning

Tabell 86 visar i vilken mån modern utnyttjat sin möjlighet att ta ut delar av tilläggs-sjukpenningen före nedkomsten, fördelat efter sjukpenningklasser vid fallets avslutning.

Tabellen visar att det är förhållandevis vanligt att använda sig av möjligheten att ta ut delar av tilläggssjukpenningen före nedkomsten. Ca 70 % av de mödrar som har rätt till tilläggssjukpenning tar ut ledighet åtminstone någon tid före nedkomsten. Andelen är minst i den grupp som har en sjukpenning på högst 19 kr. (motsvarande en månadsinkomst under 850 kr./mån.) där den uppgår till ca 55 %. Störst är andelen i gruppen med en sjukpenning mellan 22 och 34 kr., där ca 75 % tar ut tilläggssjukpenning före nedkomsten. För gruppen med en sjukpenning av 37 kr. eller högre är motsvarande siffra ca 68 %.

Beträffande tidsperiodens längd finner man att den grupp som har lägst sjukpenning – 6–19 kr. – inte bara har största andelen som inte alls utnyttjar möjligheten att ta ut tilläggssjukpenning i förtid utan också störst andel som utnyttjar möjligheten att ta ut hela tiden eller nästan hela tiden av två månader. Kvinnor i lägre inkomstlägen väljer alltså i större utsträckning än andra att påbörja ledigheten minst 45 dagar före den beräknade nedkomsten.

Sjukpenningklassplacering för alla under 1970 nyblivna mödrar

Tabell 87 visar de under år 1970 nyblivna mödrarnas sjukpenningklassplacering enligt den reguljära försäkringsstatistiken.

IX Vissa ytterligare uppgifter som belyser kostnader för barn

Vissa bedömningar av barnkostnader

Frågan om vad ett barn kostar sammanhänger dels med vilka kostnader som anses belöpa på barnen, dels med hur mycket föräldrarna kan och vill kosta på barnen. Variationerna mellan de olika kostnadsbedömningar som här redovisas är förhållandevis stora. Detta tyder på svårigheterna att ange kostnaderna för barn.

Docent Erland Hofsten, Statistiska centralbyrån, och *socionom Mirre Hofsten* har biträtt kommittén med kalkyler som syftar till att ge information om vad ett barn kostar. Kalkylerna bygger främst på 1969 års hushållsbudgetundersökning.

Makarna Hofsten har definierat barnkostnaderna som värdet av den del av hushållens konsumtion av varor och tjänster som barnen svarar för. Inte endast den del av konsumtionen som kan betecknas som individuell, t. ex. konsumtion av kläder och leksaker, bör enligt makarna Hofsten hänföras till barnkostnader utan även barnens del i den gemensamma konsumtionen – bostad, inventarier, bil, TV osv. – bör räknas hit.

Makarna Hofsten har med utgångspunkt i

hushållsbudgetundersökningen 1969 gjort beräkningar om barnens andel av den totala konsumtionen för ett- och tvåbarnsfamiljer. Konsumtionen för familjerna har därvid delats upp i nio grupper och för var och en av dessa har antaganden gjorts om barnens andel av konsumtionen. Antagandena grundar sig på rimlighetsbedömningar om fördelningen av de skilda utgifterna på vuxna och barn. Nedan visas de gjorda beräkningarna. Kolumnen längst till höger i tablan anger huruvida konsumtionen ansetts vara individuell (I) eller gemensam (G). Beteckningen I/G utvisar att konsumtionen till hälften räknats till den ena och till hälften till den andra kategorin.

Varor och tjänster	Procentandel av konsumtionsbeloppet, som faller på ett barn i en familj med två vuxna och		Individuell (I) eller gemensam (G) konsumtion
	1 barn	2 barn	
Mat och dryck	25	20	I
Spritdrycker och tobak	—	—	—
Kläder och skor	30	23	I
Bostad, fritidshus, bränsle och lyse	33	25	G
Inventarier och husgeråd	33	25	G
Transport, kommunikationer, resor	17	9	I/G
Personlig hygien och hälsovård	25	20	I
Utbildning och nöjen	33	23	I/G
Övriga varor och tjänster	17	9	I/G

Genom att anbringa procenttalen i tablan på de totala konsumtionsbeloppen för familjerna enligt hushållsbudgetundersökningen har makarna Hofsten fått fram barnens andel av konsumtionskostnaderna i ett- och tvåbarnsfamiljer såsom framgår av tabellerna 88 och 89.

Barnkostnaderna stiger enligt dessa beräkningar rätt kraftigt med stigande inkomst. Man finner också att barnkostnaderna är betydligt lägre i tvåbarnsfamiljer än i ettbarnsfamiljer. Förklaringen till detta är enligt makarna Hofsten inte att det andra barnet i och för sig skulle vara så mycket billigare än det första utan det är en följd av den ökade sparsamhet som är nödvändig för att en inkomst skall räcka till fyra personer i stället för till tre.

Den genomsnittliga sammanlagda konsumtionskostnaden för ett barn i resp. familjetyper år 1969 framgår av följande tabla.

Familjetyper	Kostnad kr./mån.
Ettbarnsfamilj	622
Tvåbarnsfamilj	551

Med uppräknig till kostnadsläget i januari 1972 blir kostnaderna följande.

Familjetyper	Kostnad kr./mån.
Ettbarnsfamilj	742
Tvåbarnsfamilj	658

Man kan enligt makarna Hofsten räkna med att drygt hälften av dessa belopp hänförs sig till individuell konsumtion och resten till andelar i för hela hushållet gemensam konsumtion.

Till barnkostnaderna bör enligt makarna Hofsten även hänföras värdet av den konsumtion i form av inom hushållet producerade tjänster som barnen svarar för. I fråga om kostnaderna för barns tillsyn kan ur 1969 års hushållsbudgetundersökning endast de direkta utgifterna avläsas (se s. 117). Utöver bearbetningen av hushållsbudgetundersökningen har emellertid makarna Hofsten även gjort vissa bedömningar av den tid som de anser kan beräknas åtgå till föräldrarnas arbete för barn som inte vistas på daghem. De har därvid kommit fram till att tiden för fysisk vård, materiell omsorg och aktiv samvaro i ettbarnsfamiljer kan beräknas till ca

Tabell 88 Beräknad kostnad för ett barns konsumtion enligt förhållandena i ettbarnsfamiljer 1969 efter disponibel inkomst. Kr./mån.

Varor och tjänster	Disponibel inkomst			
	-19 999	20 000– 29 999	30 000– 39 999	40 000–
Mat och dryck	119	132	150	155
Kläder och skor	56	61	75	101
Bostad, fritidshus, bränsle och lyse	107	135	160	224
Inventarier och husgeråd	43	68	73	115
Transport, kommunikationer och resor	55	71	91	110
Personlig hygien och hälsovård	18	25	29	41
Utbildning och nöjen	48	76	98	128
Övriga varor och tjänster	17	20	28	95
Summa	463	587	704	969
Därav individuell konsumtion	253	301	362	464
Andel i gemensam konsumtion	210	286	342	505

65 tim./vecka för småbarn (0–3 år), ca 40 tim./vecka för förskolebarn (4–6 år), ca 25 tim./vecka för lågstadiebarn (7–9 år) och ca 15 tim./vecka för mellan- och högstadiebarn (10–17 år), vartill kommer tid för sådan passiv tillsyn som kan kombineras med andra sysslor.

Budgetkonsulenten Anna-Lisa Hellsten har i sin bok "Ekonomi till vardags" redovisat uppgifter om konsumtionskostnader för barn i olika åldrar. Uppgifterna redovisas i tabell 90. Kostnaderna har angetts vara minimikostnader vid en viss grundstandard som

är beräknad med utgångspunkt i den allmänna levnadsstandarden i landet.

Enligt dessa beräkningar ökar totalkostnaderna i huvudsak med stigande ålder. De sammanlagda kostnaderna för barn i förskoleåldern ligger mellan i huvudsak 300–400 kr./mån. I tonåren är motsvarande kostnader mellan 500–600 kr./mån. De största posterna är mat och kläder och ~~det~~ här variationerna med åldern är av större betydelse. Matkostnaderna varierar mellan ca 50 och 300 kr./mån. medan klädkostnaderna varierar mellan ca 40 och 200 kr./mån.

Tabell 89 Beräknad kostnad för ett barns konsumtion enligt förhållandena i tvåbarnsfamiljer 1969 efter disponibel inkomst. Kr./mån.

Varor och tjänster	Disponibel inkomst			
	-19 999	20 000– 29 999	30 000– 39 999	40 000–
Mat och dryck	115	121	134	144
Kläder och skor	44	48	70	80
Bostad, fritidshus, bränsle och lyse	90	107	133	156
Inventarier och husgeråd	40	44	63	76
Transport, kommunikationer och resor	50	68	87	99
Personlig hygien och hälsovård	18	20	23	26
Utbildning och nöjen	70	68	116	118
Övriga varor och tjänster	19	19	28	83
Summa	444	497	653	782
Därav individuell konsumtion	246	268	342	400
Andel i gemensam konsumtion	198	229	311	382

Tabell 90 Konsumtionskostnader för barn i olika åldrar fördelade på vissa konsumtionsgrupper. Kr./mån. (Uppräkning har gjorts efter konsumentprisindex till kostnadsläget i januari 1972. Avrundade belopp.)

Ålder	Konsumtionsgrupp						Summa
	Mat	Kläder	Hygien, hälsov.	Nöjen, hobbies	Sport, leksaker	Skolavg., skolmtrl.	
0-1	55	40	40	—	—	—	135
1-2	85	140	30	—	5	—	260
2-3	85	140	15	—	50	—	290
3-4	85	140	15	—	50	—	290
4-5	115	140	15	—	50	—	320
5-6	140	140	15	10	50	60 ¹	415
6-7	180	140	15	10	50	60 ¹	455
7-8	180	165	15	20	30	—	410
8-9	200	165	15	20	30	—	430
9-10	230	165	15	20	30	—	460
10-11	255	165	15	20	55	—	510
11-12	255	165	15	20	55	—	510
12-13	Fl. Po. 255 280	165	Fl. Po. 20 15	20	55	—	Fl. Po. 515 535
13-14	255 280	195	20 15	30	55	—	555 575
14-15	255 335	195	20 15	30	55	—	555 630
15-16	255 335	195	20 15	30	55	—	555 630
16-17	255 335	195	40 35	35	20	20	565 640
17-18	255 335	195	40 35	35	20	20	565 640
18-19	255 335	195	40 35	35	20	20	565 640

¹ Medelbelopp

Pojkar kostar mer än flickor efter 12 års ålder — skillnaden uppgår maximalt till ca 75 kr./mån. Man kan lägga märke till att barnet innan det uppnått 1 års ålder medför konsumtionskostnader som är ganska mycket lägre än i 1-2 årsåldern.

Budgetkonsulenten Gunnel Petre har i skriften "Vad kostar barnen" redovisat beräknade konsumtionskostnader för barn i vissa åldrar. Kostnaderna har angetts vara normala för barn i familjer med lägre inkomster. Uppgifterna redovisas i tabell 91.

Matkostnaderna varierar här mellan ca 150 kr./mån. för en 3-åring till ca 300 kr./mån. för en 17-åring. Den sammanlagda konsumtionskostnaden mer än fördubblas under åren från 3 år till 17 år från ca 230 till ca 500 kr./mån.

Konsumentinstitutet anordnade våren 1970 i samråd med barnavårdscentralerna i Stockholm en utställning som gick under beteckningen "Första barnet — obetalbart, dyrbart?". Bl. a. redovisades konsumtions-

kostnaderna för exempelbarnet *Magnus* under hans första levnadsår. Kostnadsuppgifterna som redovisas i tabell 92 grundade sig på de anteckningar som Magnus' föräldrar gjort om sina faktiska utlägg under det första året.

Tabell 91 Konsumtionskostnader för barn i olika åldrar fördelade på vissa konsumtionsgrupper. Kr./mån. (Uppräkning har gjorts efter konsumentprisindex till kostnadsläget i januari 1972. Avrundade belopp.)

Konsumtionsgrupp	Ålder, år		
	3	10	17
Mat	150	190	290
Kläder	50	80	110
Hygien, hälsovård	15	15	15
Studier, hobbies	—	60	20
Sportutrustning, leksaker	15	15	20
Fickpengar, nöjen, kamratliv	—	15	40
Summa	230	375	495

Tabell 92 Konsumtionskostnader för ett barn under det första levnadsåret. Kr./mån. (Uppräkning har gjorts efter konsumentprisindex till kostnadsläget i januari 1972. Avrundade belopp.)

Konsumtionsgrupp	Kr./mån.
Mat	65
Kläder	55
Blöjor och snibbar	25
Säng och sängutrustning	30
Liggvagn (begagnad)	10
Sittvagn med åkpåse	20
Diverse utrustning för skötning m. m.	35
Säkerhetsanordningar m. m.	5
Leksaker	5
Läkarvård och medicin	10
Summa	260

Enligt detta exempel skulle konsumtionskostnaden för ett barn under det första året vara ca 250 kr./mån. Att märka är att det i detta exempel, liksom i de exempel som budgetkonsulenter redovisat, är fråga om bruttokostnader, dvs. betydelsen av ändrade skatteförhållanden, barnbidrag m. m. har inte redovisats.

Familjeberedningen lät 1963 utföra en intervjuundersökning bland ett statistiskt representativt urval gifta kvinnor (870 st.) i

äldrarna upp till 45 år för att bl. a. få en uppfattning om till vilka belopp barnfamiljerna uppfattar sina kostnader för barnens räkning. Resultatet av undersökningen finns i betänkandet Ökat stöd till barnfamiljerna (SOU 1964:36). I tabell 93 redovisas vissa av dessa uppgifter.

Variationerna med åldern när det gäller matkostnaderna är här inte så stora — från ca 135 kr./mån. i åldern 0–2 år till ca 200 kr./mån. i 17-årsåldern. Klädkostnaderna varierar mellan 30 och 75 kr./mån. De sammanlagda kostnaderna för barn i förskoleåldern varierar från ca 225 till ca 300 kr./mån. (inkl. bostad och tillsyn). I tonåren är motsvarande kostnader omkring 400 kr./mån. Här redovisas alltså också föräldrarnas uppfattning om tillsynskostnaderna för barnen. Det är dock endast fråga om direkta utgifter för barntillsyn, t. ex. daghemsavgifter. De redovisade tillsynskostnaderna är mycket låga. Orsaken till detta torde vara att det är fråga om genomsnittsbelopp och att det år 1963 var mindre vanligt att barnen t. ex. var på daghem än det är i dag.

Familjeberedningen redovisar även de uppfattade kostnaderna för ett barn med fördelning efter antal barn i hushållet. Det kan vara av intresse att jämföra hur de sammanlagda kostnaderna per barn varierar

Tabell 93 De uppfattade kostnaderna för ett barn med fördelning på olika utgiftsposter samt efter barnets ålder. Kr./mån. (Uppräkning har gjorts efter konsumentprisindex till kostnadsläget i januari 1972. Avrundade belopp.)

Konsumtionsgrupp	Ålder, år						
	0–2	3–6	7–12	13–16	17–	0–16	Samtliga
Bostad	35	45	55	70	55	50	50
Mat	135	165	175	195	200	165	170
Kläder	30	40	50	75	35	50	45
Fickpengar	—	—	10	25	20	10	10
Leksaker, hobby, sport	5	10	20	25	10	15	15
Semester (inkl. resor)	—	5	15	20	20	10	10
Övriga resekostnader	—	—	—	10	10	—	—
Hälsovård	5	5	5	10	10	5	5
Tillsyn	5	30	10	—	—	15	15
Skolutgifter	—	—	—	5	15	—	—
Övrigt	10	5	5	10	5	5	5
Summa	225	305	345	445	380	325	325
Antal barn	183	320	373	182	99	1 058	1 157

Tabell 94 Kostnader för barn i vissa åldrar enligt olika källor. Bostadskostnader, ferieutgifter och tillsynskostnader ej inkluderade. Kr./mån. (Uppräkningar efter konsumentprisindex har gjorts till kostnadsläget i januari 1972. Avrundade belopp).

Ålder, år	Hellsten	Petre	Familjeberedningen	Konsumentinstitutet
0-1	135	—	185	255
3-4	290	230	235	—
6-7	415	—	235	—
10-11	510	375	495	—
14-15	555-630	—	345	—
17-18	565-640	495	295	—

med familjens storlek. Uppräkning efter konsumentprisindex har gjorts till kostnadsläget i januari 1972.

	Antal barn i familjen				
	1	2	3	4 eller flera	Samtliga
Kostnad per barn, kr./mån.	390	350	325	230	335

Kostnaderna per barn sjunker genomgående när barnantalet ökar i familjen. Detta beror sannolikt främst på att familjen kan kosta på varje barn mindre ju fler barn de har.

I tabell 94 visas en sammanställning av budgetkonsulenternas, konsumentinstitutets samt familjeberedningens bedömningar om vad ett barn kan kosta. I beloppen har inte medtagits bostadskostnader, ferieutgifter och tillsynskostnader.

Fosterlön

Svenska kommunförbundet rekommenderar barnavårdsnämnderna att fr. o. m. 1971 som lägsta ersättning för vård i enskilt hem av barn som omhändertagits jämlikt barnavårdslagen utge belopp som motsvarar 90 % av det vid ingången av kalenderåret gällande basbeloppet. Ersättningen utgör vid ett basbelopp på 7 100 kr. ca 530 kr./mån. eller 6 390

kr./år. När det gäller ersättning för särskilda kostnader rekommenderar kommunförbundet att kommunerna ersätter fosterföräldrarna för läkarvårdskostnader, läkemedel och tandvårdskostnader till den del dessa inte ersätts genom sjukförsäkring. Kommunen bör dessutom ersätta fosterföräldrarna för skäligena fickpengar till fosterbarnet samt för kostnader för särskilt kostnadskrävande utrustning.

Socialhjälp i Stockholms kommun m. m.

I Stockholm utgår socialhjälp med normalbelopp som är avsedda att garantera viss ekonomisk standard för de hjälpsökande. Socialhjälp skall ge reella möjligheter för bidragstagarna att själva sköta sin ekonomi och garantera dem en rimlig levnadsstandard. Levnadsstandarden är inte avsedd att vara högre än den på vilken fullt självförsörjande medborgare i små ekonomiska omständigheter lever.

Normalbeloppen består av grundbelopp och tilläggsbelopp. Grundbeloppen innefattar — bostadskostnaden undantagen — samtliga löpande utgifter i hushållet. Beloppen är differentierade med hänsyn till hushållstyp, barnantal och barnens ålder. Ensamstående erhåller således per månad 90 % av gällande basbelopp, medan makar och samboende erhåller 150 % av basbeloppet. För barn 0-9 år utgår därutöver 30 % av basbeloppet, för barn 10-15 år 45 % av basbeloppet samt för barn 16-19 år 55 % av basbeloppet. Månadsbeloppen för de tre barngrupperna utgör f. n. (april 1972) 175,260 resp. 320 kr.

Tilläggsbeloppen utgår för att täcka vissa bestämda omkostnader, som inte täcks av grundbeloppen, bl. a. hyreskostnaden. För barn kan tilläggsbelopp utgå med 45 kr. för kosttillägg som barnet enligt läkarintyg behöver.

Existensminimum

Följande tablå visar normalbeloppen per månad för bestämmande av existensminimum för år 1972.

Löneortsgrupp	4	5
	Belopp kr./mån.	
Ensamstående utan barn	600	625
Ensamstående med		
1 barn	700	730
2 barn	800	835
3 barn	900	940
4 barn	1 000	1 045
Makar och likställda		
makar med		
1 barn	933	988
2 barn	1 033	1 093
3 barn	1 133	1 198
4 barn	1 233	1 303

I detta kapitel ges vissa sammanfattande redovisningar av det statistiska material och av de undersökningar som redovisats i kap. 3 och 4. Här redovisas även vissa resultat från familjeundersökningen (se bilaga 1) och familjestödets effekter på disponibel inkomst (se bilaga 2). Syftet med kapitlet är att belysa barnfamiljernas situation och familjestödets effekter genom jämförelse bl. a. mellan barnfamiljer och familjer utan barn, enförälder- och tvåföräldersfamiljer, familjer med olika antal barn och familjer med barn i olika åldrar. Dessutom redovisas visst material om familjernas bostadsförhållanden och om situationen i samband med barnens födelse.

Kapitlet innehåller också ett avsnitt där familjestödets effekter belyses för ett antal exempelfamiljer. Där framgår hur stort kontantstöd de olika familjerna erhåller och hur stor deras disponibla inkomst per månad är sedan skatten dragits ifrån och bidragen lagts till.

Slutligen ges en redogörelse för familjestödets verkningar för olika grupper av barn-

familjer. Av beräkningarna kan man bl. a. utläsa hur stor inkomstomfördelning skatter och bidrag medför för olika grupper av barnfamiljer och för familjer i olika inkomstlägen.

Barnfamiljer – icke-barnfamiljer

Som redan i tidigare kapitel påpekats möter det avsevärda svårigheter att jämföra uppgifterna om barnfamiljer och familjer utan barn i den löpande statistiken eller i undersökningar, framför allt med hänsyn till skillnaderna i ålderssammansättning. Stor försiktighet bör således iaktas när slutsatser dras från olika material.

Följande tablå visar antalet familjer med och utan barn. Den avser förhållandena den 31 december 1971. Uppgifterna är hämtade ur befolkningsstatistiken. I gruppen hushåll utan barn har endast sådana medtagits där hushållsföreståndaren är under 67 år. Med barn avses barn under 18 år.

Tabell 95 Giftna män (inkl. samboende) under 65 år med och utan barn fördelade efter ålder enligt familjeundersökningen. Tabellen avser år 1970. Procent.

Familjetyp	Procentuell fördelning efter mannens ålder					Samtliga
	–25	26–35	36–45	46–55	56–65	
Giftna med barn under 18 år	5,6	27,4	35,5	23,7	7,8	100,0
Giftna utan barn under 18 år	6,9	9,8	5,3	28,2	49,8	100,0

Familjetyp	Antal familjer	
	med barn	utan barn
Gifta	945 000	920 000
Ensamstående ¹	187 000	2 202 000

¹Med ensamstående avses här ogifta, änkor, änklingar, fränskilda eller gifta ej samboende.

Tabell 95 visar åldersfördelningen för gifta män under 65 år med resp. utan barn, som den framkommer ur familjeundersökningen.

De stora skillnaderna i åldersfördelning framgår klart av tabellen. De gifta männen med barn finns företrädesvis i åldrarna 26–45 år medan de gifta männen utan barn under 18 år framför allt finns i åldrarna 46–65 år. (Barnlösa hushåll där hushållsföreståndaren – för makar i regel mannen – är över 66 år är inte medtagna i undersökningen.)

Tabell 96 som är framräknad ur familjeundersökningen visar åldersfördelningen för ensamstående (män och kvinnor) under 65 år och utan barn som är egna huvudmän.²

Av tabellen framgår att ensamstående "egna huvudmän" utan barn till ca 40 % återfinns i åldersgruppen under 25 år. Även de ensamstående med barn är genomsnittligt betydligt yngre än de gifta. Mer än hälften är under 35 år.

På grundval av den fortlöpande inkomststatistiken har följande medianinkomster i kr./år framräknats för år 1972. Som barn räknas barn under 16 år. Uppgifterna avser skattepliktiga inkomster (sammanräknad nettointkomst enligt taxeringen).

Familjetyp	Medianinkomst kr./år		
	Med barn	Utan barn	Skillnad
Makar	42 600	41 000	1 600
Ensamstående	17 700	14 000	3 700

Skillnaden mellan makar med resp. utan barn är som synes relativt liten. Differensen mellan ensamstående med barn och ensamstående utan barn är större, men bland de ensamstående utan barn ingår många unga med mycket små inkomster.

Följande uppgifter om förvärvsfrekvens är hämtade ur familjeundersökningen och avser de som uppgav att de förvärvsarbetade vid undersökningstillfället 1970. I undersökningen är inte de som är äldre än 65 år medtagna. Med barn avses barn under 18 år.

Familjetyp	Andel förvärvsarbetande, %	
	Med barn	Utan barn
Gifta män	92,8	79,7
Gifta kvinnor	51,0	58,7
Ensamstående	62,2	68,0

De gifta männen med barn arbetar i betydligt högre grad än de utan barn, vilket sannolikt till största delen hänger samman med att de gifta männen utan barn genomsnittligt är äldre. Gifta kvinnor med barn har trots olikheterna i åldersfördelningen en lägre förvärvsfrekvens än gifta kvinnor utan barn, vilket främst torde bero på att en del av dem avstår från förvärvsarbete för att ta hand om barnen.

Ensamstående med barn – av vilka de flesta är kvinnor – har högre förvärvsfrekvens än gifta kvinnor med och utan barn, men något lägre än ensamstående utan barn.

Av socialhjälpstatistiken för år 1970 framgår att ca 75 000 barnfamiljer fick socialhjälp, vilket motsvarar ca 34 % av social-

²Den person som familjen är registrerad på i statistiska centralbyråns register över totalbefolkningen (RTB).

Tabell 96 Ensamstående (män och kvinnor) med och utan barn fördelade efter ålder enligt familjeundersökningen. Tabellen avser år 1970. Procent.

Familjetyp	Procentuell fördelning efter den ensamståendes ålder					
	–25	26–35	36–45	46–55	56–65	Samtliga
Ensamstående med barn under 18 år	26,4	27,2	24,5	18,1	3,8	100,0
Ensamstående utan barn under 18 år	39,9	16,0	14,9	15,3	13,9	100,0

hjälsfallen det året. Antalet barn under 16 år som fick socialhjälp uppgick till ca 152 000, vilket motsvarar 8 % av alla barn under 16 år.

Förekomsten av socialhjälp bland barnfamiljer och barnlösa efter civilstånd år 1970 framgår av följande tablå.

Familjetyp	Med barn		Utan barn	
	antal	andel	antal	andel
	social-hjälpsfall	social-hjälpsfall av samtliga %	social-hjälpsfall	social-hjälpsfall av samtliga %
Ensamstående	28 956	18	121 992	5
Gifta	46 171	5	24 898	3

Barnfamiljer uppbar således i relativt större omfattning än barnlösa familjer socialhjälp. Särskilt stor var skillnaden mellan ensamstående med och utan barn.

Ur familjepolitiska kommitténs undersökning av låginkomstgrupper i hushållsbudgetundersökningens material (se ovan s. 120) framgår att ca 9 % av makar utan barn låg under låginkomstnivån (den garanterade socialhjälsstandarden inom Stockholms kommun) jämfört med 11 % för makar med barn.

En- och tvåförälderfamiljer

Antalet barnfamiljer (med barn under 18 år) var enligt befolkningsstatistiken år 1971 ca 1 132 000 varav ca 945 000 var makar med barn och ca 187 000 var ensamstående¹ med barn. I dessa barnfamiljer fanns ca 1 995 000 barn av vilka 1 726 000 var barn till makar och 269 000 barn till ensamstående. Detta innebär att medelantalet barn till makar var betydligt större – 1,9 – än för ensamstående – 1,4. Av de ensamstående vårdnadshavarna var enligt folkräkningen 1965 ca 12 000 män, vilket motsvarar ca 8 % av de ensamstående vårdnadshavarna.

Enligt familjeundersökningen fanns det 1970 ca 1 096 000 barnfamiljer.² Som barnfamiljer räknades familjer som i februari 1970 hade barn födda 1952 eller senare, vil-

ket betyder att åldersgränsen kom att ligga vid ungefär 18 år.

Av dessa familjer var ca 952 000 makar med barn medan ca 143 000 var ensamstående med barn. De senares fördelning på olika kategorier visas av följande tablå.

Familjetyp	Antal	Procent
Frånskilda män	5 200	3,6
Änklingar	4 900	3,4
Ogifta kvinnor	65 000	45,9
Frånskilda kvinnor	44 400	30,9
Änkor	17 800	12,4
Gifta ej samboende kvinnor	5 400	3,8
Samtliga	142 700	100,0

Här redovisade siffror utgår från den vanliga civilståndsindelningen. Följande tablå visar i vilken utsträckning dessa ensamstående föräldrar enligt egna uppgifter vid undersökningstillfället (året före undersökningstillfället) sammanlevde under äktenskapsliknande former.

Familjetyp	Procent samboende
Frånskilda män	7,6
Änklingar	2,4
Ogifta kvinnor	46,4
Frånskilda kvinnor	12,2
Änkor	3,2
Gifta ej samboende kvinnor	4,9

Räknar man bort dem som enligt dessa uppgifter sammanbodde under äktenskapsliknande former sjunker antalet enförälderfamiljer från ca 144 000 till ca 90 000.

De redovisade uppgifterna är relativt osäkra. Klart är emellertid att den största delgruppen ensamstående föräldrar – ogifta kvinnor – i betydande utsträckning sammanbor under äktenskapsliknande former.

I skatte- och bidragssammanhang räknas som gifta även de som sammanbor och som tidigare varit gifta med varandra eller har eller har haft barn tillsammans.

¹Med ensamstående avses här ogifta, änkor, änklingar, frånskilda eller gifta ej samboende.

²Uppgifterna ur familjeundersökningen är uppräknade tal och bygger på enkätsvar i stället för registerdata.

Av kap. 4 avsnittet Barnfamiljernas inkomster framgår inkomstförhållandena för olika typer av barnfamiljer. De ensamstående föräldrarna ligger i regel på en lägre inkomstnivå än tvåförälderfamiljerna. Medianinkomsten beräknad på sammanräknad nettoinkomst beräknas som tidigare nämnts år 1972 vara ca 17 700 kr./år för ensamstående med barn och ca 42 600 kr./år för makar med barn (enligt den angivna skattedefinitionen). Därvid bör observeras att ensamstående vårdnadshavare oftast har inkomst i form av underhållsbidrag, bidragsförskott eller barnpension vilka inte ingår i inkomststatistiken. Vidare finner man som framgår av följande tablå att 56 % av alla ensamstående (enligt denna definition) med barn beräknas ha en inkomst som understiger 20 000 kr./år medan endast 8 % av de gifta makarna med barn beräknas ha så låga inkomster. För makar avses deras sammanlagda inkomst.

Årsinkomst 1972, kr.	Makar med barn		Ensamstående med barn	
	antal	% av samt- liga	antal	% av samt- liga
lägre än 20 000	72 700	8	71 500	56
högre än 40 000	510 900	55	7 500	6

I absoluta tal finns det emellertid ungefär lika många makar med barn som ensamstående med barn i inkomstläget under 20 000 kr./år.

Bland barnfamiljerna har makar med en inkomsttagare i större utsträckning än makar med två inkomsttagare årsinkomster som understiger 20 000 kr. Av dem med två inkomsttagare är det vidare en betydligt större andel som har inkomster som överstiger 40 000 kr. om året än motsvarande andel av dem med en inkomsttagare.

I familjeundersökningen har en faktisk disponibel inkomst per familj beräknats för olika familjekategorier. I den disponibla inkomsten ingick bl. a. sammanräknad nettoinkomst, utbetald sjukpenning, socialhjälp och en lång rad andra samhälleliga bidrag. Inkomsterna minskades sedan med inbetald

Årsinkomst 1972, kr.	Makar med barn, en inkomsttagare		Makar med barn, två inkomst- tagare	
	antal	% av samt- liga	antal	% av samt- liga
lägre än 20 000	47 700	15	25 000	4
högre än 40 000	110 900	35	400 000	66

preliminärskatt. På s. 472 i bilaga 1 redovisas i detalj hur denna disponibla inkomst är uppbyggd. Följande tablå visar medelvärden i kr./år för år 1969.

Familjetyper	Medelvärden för disponibel inkomst per familj, kr./år
Makar med barn	26 300
Ensamstående med barn	17 500
Därav	
Frånskilda män med barn	21 000
Änklingar med barn	23 500
Ogifta kvinnor med barn	15 700
Frånskilda kvinnor med barn	16 600
Änkor med barn	19 300
Gifta ej samboende kvinnor med barn	12 500
Makar utan barn	24 700

Tablåen visar att de ensamstående föräldrarna, även när man räknar efter disponibel inkomst, hade lägre inkomster än makar med barn, men skillnaden mellan de båda grupperna var betydligt mindre. Ensamstående män med barn hade avsevärt högre inkomster än ensamstående kvinnor. De ensamstående männens inkomster låg inte så mycket under tvåförälderfamiljernas. Bland de ensamstående mödrarna hade änkor de högsta inkomsterna och de gifta ej samboende de lägsta.

Att ensamstående med barn ofta har en besvärlig ekonomisk situation framgår även av den officiella socialhjälpstatistiken vilken som nämnts visar att ca 18 % av de ensamstående med barn hade socialhjälp 1970 medan motsvarande siffra för makar var ca 5 %.

I familjeundersökningen redovisas också uppgifter om socialhjälp. Dessa har insamlats från socialregister och bygger alltså inte på de tillfrågades egna uppgifter. Uppgifterna

avser år 1969.

I följande tablå redovisas förekomsten av socialhjälp bland olika familjekategorier år 1969 enligt familjeundersökningen.

Familjetyp	Procent som uppburit socialhjälp under år 1969
Makar med barn	2,3
Ensamstående med barn	12,1
Därav	
Frånskilda män med barn	9,3
Änklingar med barn	5,2
Ogifta kvinnor med barn	6,8
Frånskilda kvinnor med barn	21,9
Änkor med barn	5,5
Gifta ej samboende kvinnor med barn	17,8
Makar utan barn	0,8

Tablåen visar att skilda och gifta ej samboende kvinnor hade de största andelarna som uppbar socialhjälp. Av de senare torde flertalet vara hemskilda. Ca en femtedel av dessa grupper uppbar socialhjälp under år 1969. Bland männen låg de skilda männen högst. Bland de ogifta kvinnorna var andelen socialhjälpstagare påfallande liten.

Bland de icke-gifta icke-vårdnadshavande föräldrarna hade enligt familjeundersökningen drygt 2 % av de ogifta männen uppburit socialhjälp. Motsvarande siffror för frånskilda män var ca 22 % och för icke-vårdnadshavande (i huvudsak frånskilda) kvinnor knappt 6 %.

Av de ovan redovisade siffrorna framgår att det finns stora differenser mellan den officiella socialhjälpstatistiken och de resultat som framkommit i familjeundersökningen. Sannolikt finns det i den officiella statistiken en viss överskattning av antalet socialhjälpstagare. Detta beror bl. a. på att socialhjälpstagare som fått hjälp från mer än en kommun räknas en gång för varje kommun. Å andra sidan underskattar troligen familjeundersökningen antalet socialhjälpstagare. Relationerna mellan olika familjetyper är emellertid lika i de båda materialen och inget tyder på att jämförelser mellan olika grupper inom resp. undersökning skulle ge missvisande resultat.

Ur familjeundersökningen framgår vidare att åldersfördelningen för de olika grupperna ensamstående föräldrar var mycket olika vilket visas av följande tablå.

Familjetyp	Medianålder, år
Frånskilda män	42
Änklingar	52
Ogifta kvinnor	24
Frånskilda kvinnor	37
Änkor	48
Samtliga ensamstående med barn	34

Skillnaderna i ålder påverkar sedan andra förhållanden. Familjeundersökningen visar bl. a. att de ogifta kvinnorna med barn hade en förhållandevis god utbildning, vilket säkert sammanhänger med att den snabba utbyggnaden av skolväsendet nått denna grupp bättre än de andra grupperna ensamstående föräldrar där genomsnittsåldern är högre.

De uppgifter som redovisas i kapitel 4 avsnittet Arbetsmarknadsstatistik (s. 97) visar att kvinnor som inte är gifta förvärvsarbetar i större utsträckning än gifta kvinnor. Ca 60 % av samtliga gifta kvinnor med barn under 17 år förvärvsarbetar mellan ca 70 % av de icke-gifta kvinnorna gör det enligt arbetskraftsundersökningarna fjärde kvartalet 1971 (s. k. relativt arbetskraftstal, se s. 97). Av gifta kvinnor som bara har ett barn i åldern 3–16 år förvärvsarbetar mellan 65 och 70 %. Av icke-gifta kvinnor med ett barn i samma ålder förvärvsarbetar mellan 80 och 90 %.

Familjetyp	Procent förvärvsarbetande
Gift man med barn	93,2
Gift kvinna med barn	51,1
Ensamstående med barn	64,1
Därav	
Frånskild man med barn	89,0
Änkling med barn	87,0
Ogift kvinna med barn	47,2
Frånskild kvinna med barn	80,1
Änka med barn	56,0
Gift ej samboende kvinna med barn	69,4
Gift man utan barn (under 65 år)	79,7
Gift kvinna utan barn (mannen under 65 år)	58,5

Tabell 97. Tillgång till telefon, TV, bil och sommarstuga för olika familjetyper 1970 enligt familjeundersökningen.

Familjetyp	Andel som i sin bostad har tillgång till		Andel som har tillgång till egen eller annans	
	Telefon	TV	Bil	Sommarstuga
Makar med barn	95,9	98,1	87,2	29,5
Makar utan barn	95,8	97,6	78,1	31,1
Ensamstående med barn	86,4	91,1	49,2	15,2
Ensamstående utan barn	84,1	74,2	52,9	23,0
Ensamstående män med barn	91,4	95,3	75,1	18,1
Ensamstående kvinnor med barn	86,0	90,7	46,9	15,0

Uppgifterna på föregående sida om förvärvsfrekvens är hämtade ur familjeundersökningen och avser dem som uppgav att de förvärvsarbetade vid undersökningstillfället 1970. Med barn avses barn under 18 år.

Skillnaderna i förvärvsfrekvens mellan de olika grupperna av ensamstående föräldrar var som synes betydande. Den låga siffran för ogifta kvinnor med barn förklaras bl. a. av att dessa kvinnor genomsnittligt är unga och att därför många fortfarande studerar (ca 16 %). Vidare har många av dem mycket små barn. Den höga förvärvsfrekvensen för skilda kvinnor med barn avspeglar sannolikt att denna grupp ofta har en pressad ekonomisk situation exempelvis jämfört med änkorna.

Tabell 97 som hämtats ur familjeundersökningen visar att makar i betydligt högre grad än ensamstående hade telefon och TV i den egna bostaden. Tillgång till bil och sommarstuga var också vanligare bland makar än bland ensamstående. När det gäller bil och sommarstuga hade i motsats till vad som gällde för telefon och TV ensamstående utan barn en något bättre situation än ensamstående med barn, vilket sannolikt beror på att de oftare har tillgång till föräldrarnas bil eller sommarstuga.

Enligt hushållsbudgetundersökningens uppgifter från år 1969 uppgick den genomsnittliga konsumtionen för makar med barn till ca 33 100 kr./år medan motsvarande siffror för ensamstående med barn var ca 22 200 kr./år. Siffrorna låg ca 6 800 kr./år resp. 4 700 kr./år över den disponibla inkomsten för dessa grupper som den ovan redovisats från familjeundersökningen. Uppgifterna av-

ser i båda fallen år 1969. Motsvarande skillnad synes föreligga mellan konsumtionen och den disponibla inkomst som framkommit i hushållsbudgetundersökningen.

I fråga om konsumtionens sammansättning visar hushållsbudgetundersökningen att enförälderfamiljer använder en större del av sitt konsumtionsutrymme till konsumtion av mat och dryck än vad tvåförälderfamiljerna gör. Traditionellt anses detta tyda på en sämre ekonomisk situation. Även varuområdena kläder och skor och bostad tar upp en större andel av konsumtionsutrymmet för ensamstående med barn än för makar med barn. Däremot är transportposten (i vilken ingår motorfordon) lägre för ensamstående med barn.

I familjeundersökningen har kommittén också prövat att belysa de sämst ställda familjernas situation genom att sätta familjernas disponibla inkomst i relation till en viss miniminivå. Miniminivån har för vuxna satts till den pensionsstandard som gällde för år 1969.

Därtill har den faktiska bostadskostnaden dragits av. För barnen har sedan antagits tre olika konsumtionsnivåer; ingen barnkostnad, 200 kr. per barn och månad och 300 kr. per barn och månad.

Följande tablå visar medelvärdet av återstående konsumtionsutrymme och andelen i varje familjetyp där inget konsumtionsutrymme återstår när barnkostnaden beräknats till 200 kr. per barn och månad.

Familjetyp	Återstående konsumtionsutrymme, medelvärde, kr.	Andel med mindre konsumtionsutrymme än den angivna miniminivån
Makar med barn	664	14,7
Makar utan barn	1 035	8,0
Ensamstående med barn	245	32,5
Ensamstående utan barn	218	34,1
Ensamstående kvinnor med barn	203	34,3
Ensamstående män med barn	685	13,9

Av tablan framgår att makar utan barn hade en bättre ekonomisk situation som grupp än makar med barn. Mer än en sjundedel av makarna med barn nådde inte ens den lågt satta miniminivå som utgörs av folkpensionsstandard och ett mycket begränsat konsumtionsutrymme för barnen.

Ensamstående med barn hade i sin tur enligt tablan ett betydligt mindre återstående konsumtionsutrymme än makar med barn. Många av dem låg under miniminivån.

När det gäller ensamstående utan barn bör siffrorna tolkas med försiktighet eftersom sannolikt många mycket unga finns med i materialet. Deras ekonomiska situation påverkas ofta av bidrag från föräldrar eller andra närstående, som inte kommit med i det mått på disponibel inkomst som använts i undersökningen.

De ensamstående männen med barn hade ett betydligt större konsumtionsutrymme än de ensamstående kvinnorna med barn. Följande tabla visar konsumtionsutrymmet se-

dan den angivna minimistandarden avräknats för olika kategorier av ensamstående kvinnor med barn.

Familjetyp	Återstående konsumtionsutrymme, medelvärde, kr.	Andel med mindre konsumtionsutrymme än den angivna miniminivån
Ogifta kvinnor med barn	225	33,3
Skilda kvinnor med barn	146	35,8
Änkor med barn	432	24,2
Gifta icke-samboende kvinnor med barn	-238	60,9

Av tablan framgår att de fränskilda och de gifta icke-samboende kvinnorna med barn, hade det minsta återstående konsumtionsutrymmet i genomsnitt, liksom också de största andelarna som över huvud taget inte hade något återstående konsumtionsutrymme över minimistandarden.

Barnens ålder

År 1971 fanns det enligt statistiska centralbyråns befolkningsstatistik ca 2 milj. barn under 18 år i Sverige.

Följande tabla visar barnen fördelade på åldersklasser.

Ålder, år	Antal	Procent
- 2	329 629	16,3
3- 6	483 700	23,9
7-10	451 136	22,3
11-15	530 759	26,7
16-17	214 448	10,8
Samtliga barn	2 009 672 ¹	100,0

¹Häri ingår ca 14 300 barn som klassificerats som barn ej ingående i familj.

Tabell 98 Barnfamiljer fördelade efter yngsta barnets ålder.

Ålder, år	Makar		Ensamstående		Samtliga	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
- 1	143 900	15	31 400	22	175 300	16
2- 6	303 900	32	43 100	30	347 000	32
7-10	183 600	19	20 700	14	204 300	18
11-16	237 300	25	35 200	25	272 400	25
17-18	83 700	9	13 300	9	97 000	9
Samtliga	952 400	100	143 700	100	1 096 000	100

Tabell 98 från familjeundersökningen visar barnfamiljerna fördelade efter yngsta barnets ålder.

Av tabell 98 framgår att nästan hälften av barnfamiljerna hade barn i förskoleåldern. De ensamstående föräldrarna hade en större andel förskolebarn än de gifta makarna.

Följande tablå visar den faktiska disponibla inkomsten år 1969 som den framkommit ur familjeundersökningen, för familjer fördelade efter yngsta barnets ålder.

Yngsta barnets ålder, år	Disponibel inkomst, kr./år	
	Makar	Ensamstående
— 6	25 800	16 300
7–10	26 900	17 600
11–16	27 500	19 500
Samtliga	26 900	17 500

Av tablå framgår att familjernas disponibla inkomst är högre ju äldre det yngsta barnet är. Skillnaderna är relativt små för makar och något större för ensamstående föräldrar. Sannolikt förklaras en stor del av skillnaden ovan av att föräldrarna genomsnittligt har något högre inkomst vid högre ålder.

Följande tablå visar hemmavarande barns fördelning efter ålder för socialhjälpstagare resp. hela befolkningen enligt 1968 års socialhjälpundersökning. För alla åldersgrupper rådde en god överensstämmelse mellan totalbefolkningen och socialhjälpstagarna.

Ålder, år	Barn i familjer med socialhjälp	Alla barn
0– 3	25,0	27,5
4– 6	21,4	18,4
6–10	24,4	23,7
11–15	29,2	30,4
Samtliga	100,0	100,0

Följande tablå från arbetskraftsundersökningarna fjärde kvartalet 1971 visar förvärvsfrekvens för gifta kvinnor med barn i olika åldrar.

Antal barn	Relativt arbetskraftstal för gifta kvinnor med barn under 17 år	
	med barn enbart i åldern 7–16 år	med yngsta barn under 7 år
1	70,8	61,8
2	69,5	47,2
3 eller flera	70,1	42,4
Samtliga	70,3	50,8

Tablå visar en lägre förvärvsfrekvens för kvinnor vars yngsta barn är under 7 år. För kvinnor med barn i åldern 7–16 år är det praktiskt taget ingen skillnad i förvärvsfrekvens beroende på antalet barn. För kvinnor vars yngsta barn är under 7 år är det däremot en betydande skillnad mellan att ha ett barn och att ha två eller flera barn. Skillnaden mellan två barn och tre eller flera barn är relativt liten.

Följande tablå är hämtad ur 1969 års hushållsbudgetundersökning och visar konsumtionsandelen för varugruppen mat och dryck bland ettbarnsfamiljer.

Barnens ålder, år	Konsumtionsandel, procent
— 2	19,5
3– 6	20,6
7–15	24,3
16–20	22,8
Samtliga	22,2

Av tablå framgår att varugruppen mat och dryck tar en stigande andel av familjens konsumtion när barnen blir äldre. Varugruppen kläder och skor visar en motsvarande stegring. Varugruppen bostäder visar däremot en minskande konsumtionsandel med barnens stigande ålder, vilket sannolikt till stor del beror på skillnaden i hyror mellan nybyggda och äldre bostäder.

Följande tablå visar andelen familjer med barn i olika åldersgrupper som ligger under den i hushållsbudgetundersökningen inlagda låginkomstnivån (garantibidraget inom Stockholms kommuns socialhjälp). Beräkningarna avser endast tvåförälderfamiljer som bor i flerfamiljshus.

Barnens ålder, år	Andel familjer under låginkomstnivån, procent
- 2	11
3- 6	11
7-15	13
Samtliga	11

Skillnaderna är som synes små. Familjer med barn i skolåldern har en något högre andel under låginkomstnivån.

Familjer med olika barnantal

Följande tablå visar antalet barnfamiljer efter barnantal och antalet barn i de familjerna. Uppgifterna avser den 31 december 1971 och gäller familjer med barn under 18 år.

Antal barn	Barnfamiljer		Barn	
	antal	%	antal	%
1	521 181	46,0	521 181	26,1
2	422 553	37,3	845 106	42,4
3	141 866	12,5	425 598	21,3
4 eller flera	46 744	4,2	203 444	10,2
Samtliga	1 132 344	100,0	1 995 329	100,0

Följande tablå med medianinkomster för familjer med olika barnantal visar att inkomsten sjunker med barnantalet. Uppgifterna är hämtade ur inkomststatistiken och framräknade till år 1972.

Antal barn	Medianinkomst kr./år
1	43 500
2	42 600
3	41 100
4	36 800
5 eller flera	35 800
Samtliga barnfamiljer	42 600

Mest markerad är skillnaden i medianinkomst mellan familjer med tre och fyra barn. Denna tendens gäller oavsett om endast den ena eller båda makarna har inkomst, vilket framgår av följande tablå.

Antal barn	Medianinkomst kr./år		
	Två inkomsttagare	En inkomsttagare	Skillnad
0	44 500	31 600	+ 13 600
1	47 400	33 400	+ 14 000
2	46 700	36 000	+ 10 700
3	45 900	35 400	+ 10 500
4	42 400	31 200	+ 11 200
5 eller flera	41 600	30 600	+ 11 000
Samtliga barnfamiljer	46 800	34 600	+ 12 200

Att familjen har två inkomsttagare innebär dock inte alltid att båda makarna förvärvsarbetsar då dels även mycket små inkomster medräknats, dels även annat än inkomst av förvärvsarbete ingår i inkomstbegreppet, t. ex. inkomst av kapital.

I gruppen makar med en inkomsttagare ingår 318 900 makar med barn (ensamstående med barn är inte medtagna i denna jämförelse) med en eller ingen inkomst och i gruppen makar med två inkomsttagare utgör 602 600 makar med barn. Som framgår av tablå ligger medianinkomsten för makar där båda har inkomst mellan ca 10 500 kr. och ca 14 100 kr. högre än för familjer där endast ena maken har inkomst. Den största skillnaden redovisas för familjer med ett barn. Detta torde bero på att det finns många studerandefamiljer bland ettbarnsfamiljerna med en inkomsttagare. I gruppen makar med en inkomsttagare inräknas också de familjer som inte har någon inkomst alls. Uppdelningen på familjer med en eller två inkomsttagare visar också att familjer med två inkomsttagare genomgående har en högre medianinkomst än familjer med en inkomsttagare. Detta gäller således även för familjer med många barn.

Antal barn	Medianinkomst kr./år för ensamstående
1	18 200
2	17 600
3	14 900
4	13 600
5 eller flera	10 700
Samtliga ensamstående med barn	17 700

För de ensamstående föräldrarna är tendensen till sjunkande inkomst med ökat barnantal ännu tydligare, vilket framgår av föregående tablå.

Den faktiska disponibla inkomsten enligt familjeundersökningen för familjer med olika antal barn redovisas i följande tablå. Uppgifterna avser år 1969.

Antal barn	Disponibel inkomst, kr./år	
	Makar	Ensamstående
1	24 800	16 500
2	27 100	19 800
3 eller flera	26 700	19 100
Samtliga	26 200	17 500

Tablåen visar att den disponibla inkomsten var lägst för ettbarnsfamiljer både för makar och ensamstående.

Tvåbarnsfamiljerna hade något större disponibel inkomst än familjerna med tre eller flera barn, men skillnaden var förhållandevis liten.

Räknat per familjemedlem blir den genomsnittliga disponibla inkomsten genomgående lägre ju fler barn familjen har.

Socialhjälpstatistiken visar att socialhjälpbehovet i hög grad är beroende av familjens barnantal.

Antal barn	Socialhjälpfall med barn, procent	Alla barnfamiljer, procent	Relationstal för andelen barnfamiljer med socialhjälp i förhållande till andelen samtliga barnfamiljer med resp. antal barn
1	35,9	49,9	0,7
2	30,5	34,1	0,9
3	18,6	11,6	1,6
4 eller flera	15,0	4,4	3,4
Samtliga	100,0	100,0	

Uppgifterna, som är tagna ur 1968 års socialhjälpundersökning, visar en betydande överrepresentation av mångbarnsfamiljerna bland socialhjälpfallen.

Arbetsmarknadsstatistiken visar som tidigare nämnts att det finns ett klart samband mellan å ena sidan barnens antal och ålder

och å andra sidan kvinnans förvärvsintensitet. Följande tablå ur arbetskraftsundersökningarna fjärde kvartalet 1971 visar förvärvsfrekvens och genomsnittlig arbetstid för gifta resp. icke-gifta kvinnor med barn under 17 år.

Civilstånd, antal barn under 17 år	Medelarbetstid, timmar	Relativt arbetskraftstal, procent
Giftnor kvinnor med		
1	29,3	67,0
2	27,5	55,6
3 eller flera barn	26,1	49,2
Samtliga	28,1	59,3
Icke-giftnor kvinnor med		
1	35,9	75,9
2	34,3	67,4
3 eller flera barn	28,7	53,9
Samtliga	35,2	72,4

Siffrorna visar som väntat att både förvärvsfrekvens och medelarbetstid sjunker vid ökat barnantal för båda grupperna kvinnor. För gifta kvinnor är minskningen större mellan ett- och tvåbarnsmödrar än mellan dem som har två resp. tre eller flera barn. För icke-giftnor kvinnor är det däremot en marknad minskning för de kvinnor som har tre eller flera barn. Som tidigare påpekats har de icke-giftnor kvinnorna en generellt högre förvärvsfrekvens än de gifta.

Ur hushållsbudgetundersökningen finner man att familjernas barnantal i hög grad påverkar konsumtionens sammansättning. Följande tablå visar den relativa konsumtionsandelen mat och dryck för familjer med olika barnantal.

Antal barn	Andel mat och dryck av konsumtionen, procent
1	22,2
2	24,9
3 eller flera	26,9

Samma mönster finns för konsumtionen av kläder och skor. Konsumtionsandelen för bostäder ökar däremot bara obetydligt med barnantalet.

I hushållsbudgetundersökningen har en

varugrupp, kläder och skor, uppdelats efter vilka medlemmar som konsumerar den inköpta varan. Den uppdelningen visar att föräldrarnas konsumtion av kläder och skor inte i någon nämnvärd omfattning påverkades av antalet barn. Inte heller konsumtionen per barn påverkades nämnvärt av barnantalet. Dock var konsumtionen per barn något större i ettbarnsfamiljerna. Det betyder att den totala konsumtionen av kläder och skor för barnen steg kraftigt med barnantalet.

Med hjälp av materialet i hushållsbudgetundersökningen har som tidigare nämnts gjorts en undersökning av vilka grupper som ligger under en konstruerad låginkomstnivå (motsvarande garantibidraget inom Stockholms kommuns socialhjälp). Beräkningen avser endast tvåförälderhushåll boende i flerfamiljshus.

Följande tablå visar antalet samt den andel inom olika familjetyper som låg under nivån.

Antal barn	Antal familjer	%
0	31 800	9
1	24 200	9
2	21 900	11
3 eller flera	13 800	16
Samtliga barnfamiljer	59 900	11

Av tablå framgår ett klart samband mellan barnantal och andelen av resp. grupper under nivån. Andelarna som ligger under nivån är naturligtvis beroende av hur nivån konstrueras.

Som tidigare nämnts har ur familjeundersökningen framtagits material för att belysa familjernas återstående konsumtionsutrymme sedan en viss minimistandard motsvaran-

de pensionsstandard för föräldrarna och 200 kr./mån. och barn frånräknats. Beräkningarna avser år 1969. Föregående tablå visar familjernas återstående konsumtionsutrymme i genomsnitt.

I den följande tablå visas andelen familjer utan återstående konsumtionsutrymme för makar och ensamstående med barn fördelade efter barnantal.

Antal barn	Andelen utan återstående konsumtionsutrymme	
	Makar	Ensamstående
1	9,0	29,5
2	14,7	31,4
3 eller flera	30,0	56,7
Samtliga	14,8	32,5

Som väntat minskade det återstående genomsnittliga konsumtionsutrymmet med stigande barnantal, medan andelen som inte hade något konsumtionsöverskott ökade. Skillnaden mellan ett och två barn var liten medan avståndet till flerbarnsfamiljerna var stort både för makar och ensamstående. Av makarna med tre eller flera barn levde 30 % på eller under miniminivån. För ensamstående med tre eller flera barn fattades det genomsnittligt ca 50 kr./mån. för att uppnå miniminivån. Över 55 % av dessa enförälderfamiljer levde på eller under nivån.

Vid framställningen av miniminivåtabellerna gjordes också i vissa tabeller en omgruppering av redovisningsgrupperna så att kriteriet för gruppstillhörighet ändrades från civilstånd till faktiskt samboende.

Tabellerna 99 och 100 visar genomsnittligt återstående konsumtionsutrymme och andel under miniminivån för makar och ensamstående fördelade efter barnantal när de uppdelats dels efter civilstånd, dels efter faktiskt samboende.

Av tabellerna 99 och 100 framgår att det återstående genomsnittliga konsumtionsutrymmet för makar minskar något när de samboende icke-gifta föräldrarna förs över till gruppen makar. Det återstående genomsnittliga konsumtionsutrymmet minskar också för de ensamstående när det bara blir de

Antal barn	Återstående konsumtionsutrymme i genomsnitt	
	Makar	Ensamstående
1	790	266
2	646	298
3 eller flera	377	— 51
Samtliga	663	244

Tabell 99 Återstående konsumtionsutrymme i genomsnitt efter avräkning av "miniminivå" efter antal barn samt för makar och ensamstående med uppdelning dels efter civilstånd, dels efter faktiskt samboende. Miniminivå = folkpension för föräldrarna, 200 kr./mån. och barn samt hela bostadskostnaden.

Antal barn	Makar			Ensamstående		
	Faktiskt samboende	Civilstånd	Skillnad	Faktiskt samboende	Civilstånd	Skillnad
1	762	790	- 28	250	266	- 16
2	648	646	+ 2	136	298	- 162
3 eller flera	368	377	- 9	- 35	- 51	+ 16
Samtliga	652	663	- 11	196	244	- 48

Tabell 100 Andel med återstående konsumtionsutrymme mindre än eller lika med 0 efter avräkning av den ovan beskrivna miniminivån efter antal barn samt för makar och ensamstående med uppdelning dels efter civilstånd, dels efter faktiskt samboende. 1969.

Antal barn	Makar			Ensamstående		
	Faktiskt samboende	Civilstånd	Skillnad	Faktiskt samboende	Civilstånd	Skillnad
1	10,5	9,0	+ 1,5	27,3	29,5	- 2,2
2	14,8	14,7	+ 0,1	35,8	31,4	+ 4,4
3 eller flera	30,6	30,0	+ 0,6	55,9	56,7	- 0,8
Samtliga	15,5	14,8	+ 0,7	32,0	32,5	- 0,5

Tabell 101 Genomsnittligt återstående konsumtionsutrymme *per barn* efter avräkning av den ovan beskrivna miniminivån och andel med konsumtionsnivå mindre än eller lika med 0 för olika familjetyper indelade efter förvärvsintensitet. Familjerna är indelade efter faktiskt samboende 1969. Till miniminivån har lagts en förvärvskostnad på 100 kr./mån. för heltidsarbetande förälder och 50 kr./mån. för förälder som arbetar mindre än heltid.

Familjetyp	Förvärvsarbete ¹		Antal familjer	Genomsnittligt återstående konsumtionsutrymme kr./mån. och barn	Andel som inte når upp till minimistandarden. Procent
	Ena maken	Andra maken			
Makar	0	0	12 767	- 302	64,3
	<1	0	33 673	223	50,4
	1	0	358 110	209	27,7
	<1	<1	13 583	- 113	67,4
	1	<1	341 763	470	11,8
	1	1	158 405	820	4,5
Samtliga makar med barn			918 307	391	20,6
Ensamstående	0		14 467	- 138	60,1
	<1		27 023	- 58	56,6
	1		48 855	309	15,8
Samtliga ensamstående med barn			90 345	125	35,3

¹0 = förvärvsarbetar ej

<1 = förvärvsarbetar mindre än heltid

1 = förvärvsarbetar heltid

faktiskt ensamstående kvar i gruppen. De samboende icke-gifta föräldrarnas ekonomiska situation förefaller således genomsnittligt vara sämre än för makar men bättre än för faktiskt ensamstående.

Skilnaderna var förhållandevis små och ändrar inte på de mönster som tidigare framkommit. Av jämförelsen framgår ändå att de siffror som visar de ensamståendes situation byggda på civilståndsbegreppet, inte är rättvisande för de faktiskt ensamstående. Deras situation var sämre än vad genomsnittssiffrorna för hela civilståndgruppen angav.

De ovan angivna uppgifterna är inte enhetliga för alla grupperna av barnfamiljer. Underskottet i genomsnittligt återstående konsumtionsutrymme blir mindre för de ensamstående med tre eller flera barn när de faktiskt samboende tas bort ur gruppen. Några säkra slutsatser av detta förhållande kan dock inte dras då det statistiska underlaget vid en sådan uppdelning blir förhållandevis svagt.

Tabell 101 visar förvärvsintensitetens effekter på konsumtionsutrymme *per barn*.

Vid indelningarna efter faktiskt samboende har frånräknats en förvärvskostnad på 100 kr./mån. för heltidsarbetande förälder och 50 kr./mån. för förälder som arbetar mindre än heltid.

Av tabell 101 framgår att konsumtionsutrymme stiger markant med ökande förvärvsintensitet. Det genomsnittliga återstående konsumtionsutrymme per barn steg enligt undersökningen från 209 kr./mån. för familjer där en make heltidsarbetade och den andra inte förvärvsarbetade till 820 kr. för familjer där båda makarna förvärvsarbetade heltid. Andelen utan något ytterligare konsumtionsutrymme utöver miniminivån sjönk från 27,7 % för familj med hemmamake till 4,5 % i familjer där båda makarna förvärvsarbetade heltid.

Tabell 102 visar på motsvarande sätt förvärvsintensitetens effekter på konsumtionsutrymme *per familj*.

Tabell 103 visar att familjerna under miniminivån till 55 % utgjordes av familjer där en make heltidsarbetade och den andra inte förvärvsarbetade. Drygt 22 % var familjer där en

Tabell 102 Genomsnittligt återstående konsumtionsutrymme per familj efter avräkning av den ovan beskrivna miniminivån och andel med konsumtionsnivå mindre än eller lika med 0 för olika familjetyper indelade efter förvärvsintensitet. Familjerna är indelade efter faktiskt samboende. 1969.

Familjetyper	Förvärvsarbete ¹		Antal familjer	Genomsnittligt återstående konsumtionsutrymme kr./mån. och familj	Andel som inte når upp till minimistan-darden
	Ena maken	Andra maken			
Makar	0	0	12 767	- 318	64,3
	<1	0	33 673	280	50,4
	1	0	358 110	290	27,7
	<1	<1	13 583	- 343	67,4
	1	<1	341 763	676	11,8
	1	1	158 405	1 008	4,5
Samtliga makar med barn			918 307	526	20,6
Ensamstående		0	14 467	- 169	60,1
		<1	27 023	- 99	56,6
		1	48 855	349	15,8
Samtliga ensamstående med barn			90 345	128	35,3

¹0 = förvärvsarbetar ej

<1 = förvärvsarbetar mindre än heltid

1 = förvärvsarbetar heltid

Tabell 103 Tvåförälderfamiljer (efter faktiskt samboende) under den beskrivna miniminivån indelade efter förvärvsintensitet.

Förvärvs- arbete ¹		Antal familjer under nivån	Procent	Totalantalet familjer i gruppen
0	0	8 209	4,4	12 767
<1	0	16 971	9,4	33 673
1	0	99 196	55,0	358 110
<1	<1	9 155	5,0	13 583
1	<1	40 328	22,3	341 763
1	1	7 128	3,9	158 405
Samtliga makar med barn		180 987	100,0	

¹0 = förvärvsarbetar ej

<1 = förvärvsarbetar mindre än heltid

1 = förvärvsarbetar heltid

förälder heltidsarbetade och den andre deltidarbetade. Endast ca 4 % var familjer där båda föräldrarna förvärvsarbetade heltid.

Tabell 104 visar samma fördelning för en-förälderfamiljer.

Hälften av de ensamstående föräldrarna som ligger under nivån förvärvsarbetade som synes deltid. Mindre än en fjärdedel förvärvsarbetade heltid.

Bostadsförhållanden

Ur bostads- och hyresundersökningen år 1969 är uppgifterna i tabell 105 hämtade. Tabellen visar andelen barnfamiljer efter

Tabell 104 Enförälderfamiljer (efter faktiskt samboende) under den beskrivna miniminivån indelade efter förvärvsintensitet.

Förvärvs- arbete ¹	Antal familjer under nivån	Procent	Totalantalet familjer i gruppen
0	8 695	27,4	14 467
<1	15 295	48,2	27 023
1	7 719	24,4	48 855
Samtliga en- samstående med barn	31 709	100,0	90 345

¹0 = förvärvsarbetar ej

<1 = förvärvsarbetar mindre än heltid

1 = förvärvsarbetar heltid

familjetyp som har lägenheter vilka uppfyller vissa utrustnings- och utrymmeskrav. Undersökningen omfattar endast flerfamiljshus. Utrustningskraven avser vatten och avlopp, samt eget dusch- eller badrum. Utrymmeskraven är räknade efter norm 1, dvs. att inte antalet boende överstiger två per rum, köket oräknat.

Tabell 105 visar att andelen barnfamiljer som inte uppfyllde utrustningskraven var låg. Andelen familjer som inte uppfyllde kraven minskade med stigande barnantal. När det gäller trångboddhet fanns naturligt nog den största andelen trångbodda barnfamiljer bland familjer med tre eller flera barn, där ca 24 % var trångbodda.

I nedanstående tablå visas trångboddhetsutvecklingen enligt norm 1 (högst två boende per rum, köket oräknat) under åren 1945, 1960 och 1965. Materialet är hämtat ur folk- och bostadsräkningarna för resp. år.

Antal barn	Trångboddhet i %		
	1945	1960	1965
1	35	15	9
2	35	13	7
3	56	34	21
4	62	36	22
5 eller flera	82	62	49

Tablåen visar att trångboddheten minskat markant för samtliga familjetyper samt att familjer med ett och två barn i relativt liten utsträckning var trångbodda 1965. Familjer med fler än två barn var trångbodda i högre utsträckning och särskilt då familjer med fem eller flera barn där nästan 50 % var trångbodda.

Enligt folk- och bostadsräkningen 1965 var ca 14 % av samtliga barnfamiljer i flerfamiljshus trångbodda enligt norm 1. Enligt bostads- och hyresundersökningen 1969 var ca 7 % av samtliga barnfamiljer som bodde i flerfamiljshus färdigställda t. o. m. 1968 trångbodda enligt norm 1.

Bostadsstyrelsen genomförde 1969 en undersökning rörande barnfamiljer som uppbar statligt och/eller kommunalt bostadstillägg. Undersökningen avser familjer som uppbar

Tabell 105 Andel lägenheter som uppfyller vissa utrustningskrav (vatten och avlopp, dusch- eller badrum) eller utrymmeskrav (norm 1 = högst två boende per rum köket oräknat) efter familjetyp enligt bostads- och hyresundersökningen 1969.

Familjetyp	Andel lägenheter som uppfyller utrustningskraven Procent	Andel lägenheter som uppfyller utrymmeskraven Procent
Ensamstående med barn	87,8	96,7
Makar med ett barn	92,3	94,3
Makar med två barn	95,5	97,1
Makar med tre eller flera barn	94,7	76,1
Övriga hushåll med barn ¹	90,6	83,8
Ensamstående utan barn	68,2	—
Makar utan barn	88,8	3,4
Övriga hushåll utan barn	83,7	1,3

¹ I dessa hushåll ingår minst två vuxna som inte är makar.

Tabell 106 Antal familjer med olika typer av bostadstillägg i maj 1969 och i december 1970 enligt bostadsstyrelsens undersökningar.

	Maj 1969	December 1970
Familjer med		
endast statligt tillägg	270 100	253 400
statligt och kommunalt tillägg	97 200	174 300
endast kommunalt tillägg	12 100	24 000
Samtliga	379 400	451 700

Tabell 107 Antalet ensamstående resp. samboende med bostadstillägg i maj 1969 enligt bostadsstyrelsens undersökning.

	Ensamstående	Samboende	Samtliga
Familjer med			
endast statligt tillägg	51 000	219 100	270 100
statligt och kommunalt tillägg	16 500	80 700	97 200
endast kommunalt tillägg	1 000	11 100	12 100
Samtliga	68 500	310 900	379 400

Tabell 108 Familjer med bostadstillägg efter familjetyp och barnantal i maj 1969 enligt bostadsstyrelsens undersökning.

Antal barn	Ensamstående		Samboende		Samtliga	
	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
1	43 800	63,9	65 700	21,1	109 500	28,9
2	17 300	25,3	148 000	47,6	165 300	43,6
3	5 100	7,4	69 800	22,5	74 900	19,7
4	1 700	2,5	20 000	6,4	21 700	5,7
5 eller flera	600	0,9	7 400	2,4	8 000	2,1
Samtliga	68 500	100,0	310 900	100,0	379 400	100,0

Tabell 109 Familjer med statligt bostadstillägg fördelade efter familjetyp och det statliga bostadstilläggets belopp i maj 1969 enligt bostadsstyrelsens undersökning.

Bostadstillägsbelopp	Ensamstående	Samboende	Samtliga
max. belopp	80	24	34
minst 3/4 dock ej max. belopp	9	17	15
1/2–3/4 av max. belopp	6	26	22
1/4–1/2 av max. belopp	4	22	19
mindre än 1/4 av max. belopp	1	11	10
Samtliga	100	100	100
Antal familjer med statligt bostadstillägg	67 500	299 800	367 300

bostadstillägg för maj 1969. Denna följdes sedan upp med en mindre, kompletterande undersökning i december 1970. Antalet familjer med bostadstillägg vid de båda undersökningstillfällena framgår av tabell 106.

En undersökning avseende december 1971 pågår och beräknas bli färdigställd under sommaren 1972.

I tabell 107 redovisas familjer med bostadstillägg i maj 1969 fördelade på samboende och ensamstående. Icke-gifta som sammanbor med någon som de varit gift med eller har eller har haft barn tillsammans med redovisas i denna undersökning som samboende.

Fördelningen av familjer med bostadstillägg i maj 1969 efter barnantal framgår av tabell 108. Nära 30 % av samtliga familjer hade endast ett barn under 16 år. Familjer med tre eller flera barn utgjorde 27,5 % av samtliga familjer med bostadstillägg medan de är ca 12 % av samtliga barnfamiljer vilket belyser att flerbarnsfamiljerna i större utsträckning än familjer med få barn får del av det stöd som bostadstilläggen innebär.

Effekten av reduceringen med stigande inkomst av det statliga bostadstillägget framgår av tabell 109. Uppgifterna i tabellen visar i vilken relativ utsträckning familjerna hade maximibeloppet av resp. bidragstyp eller olika stor andel av detta belopp.

För ca 50 % av bidragstagarna uppgick det statliga bostadstillägget till tre fjärdedelar eller mer av maximibeloppet. Ca en tredjedel hade helt oreducerat tillägg, men skillnaden var, som framgår av tabellen, stor mellan en-

samstående, av vilka 80 % hade maximibeloppet, och samboende, av vilka endast en fjärdedel erhöll detta belopp.

I bostads- och hyresundersökningen från 1969 redovisas det relativa antalet familjer med bostadstillägg i olika hushållstyper och inkomstklasser. Undersökningen omfattar enbart flerfamiljshus. Den disponibla inkomst som används i undersökningen består av sammanräknad nettointkomst med avdrag för inbetald preliminärskatt och med tillägg av barnbidrag och bostadstillägg. Uppgifterna redovisas i tabell 110.

Enligt folk- och bostadsräkningarna 1960 och 1965 var fördelningen av lägenhetsbeståndet på småhus resp. flerfamiljshus i hela riket följande under resp. år (%).

År	Småhus	Flerfamiljshus	Icke-bostadshus
1960	47,1	50,1	2,8
1965	45,0	52,9	2,1

Tablån visar en viss ökning från 1960–1965 av andelen flerfamiljshus (ca 2 %) och ungefär motsvarande minskning beträffande småhus. Folk- och bostadsräkningens material från 1970 är ännu inte tillgängligt men utvecklingen under åren 1965–1970 torde ha varit likartad den mellan 1960–1965. Andelen flerfamiljshus kan således beräknas ha ökat med några procentenheter medan andelen småhus minskat i motsvarande mån.

Tabell 110 Andel hushåll med bostadstillägg år 1969.

Disponibel inkomst, kr./år	Makar med			Övriga hushåll med barn
	1 barn	2 barn	3 eller flera barn	
—14 999	40	77	69	76
15 000—19 999	34	79	95	80
20 000—24 999	18	68	86	62
25 000—29 999	7	38	76	21
30 000—39 999	3	16	45	—
40 000—	0	4	2	—
Samtliga	16	49	71	72

Familjernas sociala och ekonomiska
förhållanden under tiden för barnens födelse

Av riks försäkringsverkets föräldraundersökning (s. 129) framgår att av samtliga föräldrar som fått barn våren 1970 var ca 81 % gifta och samboende, ca 12 % icke-gifta men samboende med barnets fader och ca 7 % icke-gifta och inte samboende. Närmare två tredjedelar av de mödrar som födde barn utom äktenskap sammanbodde således med barnets far.

Tabell 111 ur riks försäkringsverkets undersökning visar gifta (eller samboende föräldrar fördelade efter sjukpenningens storlek. Tidpunkten som avses är för modern

270 dagar före nedkomsten och för fadern tidpunkten för nedkomsten.

Drygt en tredjedel av samtliga kvinnor var hemmamakeförsäkrade. Relativt få hade en sjukpenning mellan 6 och 19 kr./dag; ca 3 % av männen och ca 15 % av kvinnorna.

De ca 7 % icke-gifta ej samboende mödrarna hade 270 dagar före nedkomsten följande sjukpenning.

Sjukpenningklass	Procent
0	21,8
6H	7,6
6—19	20,7
22—34	43,4
37—52	6,5
Samtliga	100,0

Tabell 111 Gifta (inkl. samboende) föräldrar efter sjukpenningklassplacering¹ 1970. Procent.

Faderns sjukpenning kr./dag	Moderns sjukpenning kr./dag					
	0	6 H	6—19	22—34	37—52	Samtliga
0	—	0,2	0,2	0,2	—	0,6
6H	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1	0,9
6—19	0,3	1,3	0,4	0,8	0,4	3,2
22—34	0,9	6,5	3,8	8,2	0,9	20,3
37—52	1,3	25,9	10,7	28,8	8,3	75,0
Samtliga	2,6	34,2	15,2	38,3	9,7	100,0

¹0 = inkomst under 1 800 kr./år
6H = inkomst under 1 800 kr./år och hemmamakeförsäkrad
06 = inkomst 1 800—2 600 kr./år
19 = inkomst 10 200—12 000 kr./år
34 = inkomst 21 000—24 000 kr./år
52 = inkomst över 39 000 kr./år

Som framgår av tabellen hade ca 29 % av de icke-gifta ej samboende mödrarna inkomster under 1 800 kr./år.

Moderns sjukpenning två månader efter det tilläggssjukpenning upphört att utgå undersöktes också. Det visar sig att relativt många förändringar skett under tiden från graviditetens början till dess tilläggssjukpenning upphört att utgå. För de gifta och samboende kvinnorna gäller att andelen hemmamakeförsäkrade kvinnor har ökat från ca 32 % till ca 56 %. Andelen som hade en sjukpenning över 37 kr./dag var i stort sett oförändrad. Gruppen med sjukpenning mellan 22 och 34 kr./dag hade däremot minskat ganska starkt, från ca 38 % till ca 21 %. Gruppen med låg sjukpenning — 6—19 kr./dag — hade minskat något — från ca 15 % till ca 12 %.

Mödrarnas ålder framgår av följande tablå.

Ålder, år	Ogifta ej samboende	Gifta (inkl. samboende)
—20	35,6	5,5
20—24	34,5	34,6
25—29	16,5	37,3
30—34	8,4	15,8
35—	5,0	6,8
Samtliga	100,0	100,0

Som synes är de ogifta ej samboende mödrarna genomsnittligt yngre än de samboende gifta och ogifta mödrarna. Över 35 % av de icke-samboende är under 20 år mot ca 5 % av de samboende.

I familjeundersökningen tillfrågades föräldrarna hur de själva upplevt tiden omkring födelsen. Följande tablå visar hur stora procentandelar i de olika grupperna som upplevt den ekonomiska situationen som "ganska besvärlig" resp. "mycket besvärlig".

Familjetyp	Andel som upplevt situationen som		
	"inte besvärlig"	"ganska besvärlig"	"mycket besvärlig"
Makar	80	16	4
Ogifta kvinnor	53	37	10
Övriga icke-gifta kvinnor	52	28	20
Samtliga	77	18	5

Som framgår av tablå upplevde många föräldrar den ekonomiska situationen omkring födelsen som besvärlig. Ungefär en femtedel av makarna uppfattade situationen så. Bland de ensamstående kvinnorna med barn har nära hälften angett att de upplevt den

ekonomiska situationen som besvärlig. Det var bland de senare också fler som angivit att perioden var "mycket besvärlig".

Tabell 112 som också är tagen ur familjeundersökningen, redovisar moderns sysselsättning under större delen av graviditeten.

Ogifta kvinnor — som i regel var relativt unga och i flertalet fall inte hade barn tidigare — förvärvsarbetade och studerade under graviditeten i större utsträckning än gifta och tidigare gifta kvinnor.

På kommitténs begäran ställdes vid arbetskraftsundersökningen i april 1971 en tilläggsfråga till undersökningen för att belysa förvärvsintensiteten för mödrar med barn mellan sex och tolv månaders ålder.

Tabell 113 visar andelen mödrar som tillhörde arbetskraften och andelen som faktiskt förvärvsarbetade mätveckan.

Av tabellen framgår att närmare hälften av mödrarna med barn mellan sex och tolv månaders ålder tillhörde arbetskraften, och att en tredje del verkligen förvärvsarbetade. Skillnaderna mellan mödrar med barn i åldern 6—9 månader och 9—12 månader var obetydliga, liksom mellan mödrar som hade resp. inte hade barn tidigare.

Ungefär en tredjedel av dem som räknades vara i arbetskraften förvärvsarbetade inte. Orsakerna till att de inte förvärvsarbetade kan vara arbetslöshet, sjukdom eller dylikt. Den enda orsak som mäts i arbetskraftsundersökningarna är arbetslöshet. Av tilläggsfrågan framgår att gruppen mödrar med barn mellan sex och tolv månaders ålder inte hade någon ovanligt hög andel arbetslösa. Den troliga förklaringen till den stora skillnaden är istället sannolikt att relativt många mödrar var hemma under denna tidsperiod med möj-

Tabell 112 Kvinnor fördelade efter sysselsättning under större delen av graviditeten och civilstånd enligt familjeundersökningen. Procent.

Familjetyp	Sysselsättning			
	Hemmamake	Förvärvsarbetande	Studerande	Samtliga
Makar	47,8	50,3	1,9	100,0
Ogifta kvinnor	27,2	65,3	7,5	100,0
Övriga icke-gifta kvinnor	51,8	46,1	2,1	100,0
Samtliga	46,8	51,4	1,8	100,0

Tabell 113 Andel i arbetskraften resp. faktiskt förvärvsarbete bland kvinnor med barn i åldern 6–12 månader. Arbetskraftsundersökningen i april 1971.

Barnens ålder	I arbetskraften ¹	Förvärvsarbetade
6–9 månader	45,9	27,0
därav med äldre syskon	47,2	30,8
9–12 månader	45,2	37,8
därav med äldre syskon	36,5	31,0
Totalt 6–12 månader	45,6	31,9
därav med äldre syskon	42,0	30,9

¹ Faktiskt förvärvsarbete, arbetslösa eller tillfälligt frånvarande under mätveckan.

lighet att återuppta förvärvsarbete, och att de då i arbetskraftsundersökningen betraktats som tillfälligt frånvarande; men räknats med i den grupp som tillhör arbetskraften.

Abortkommittén har i sitt betänkande Rätten till abort (SOU 1971:58) bl. a. redovisat en undersökning av något mindre än 22 000 abortansökningar som inkommit till Socialstyrelsen under åren 1964–1966.

Följande tablå visar de abortsökandes civilstånd i procent.

Familjetyp	Procent
Gifta	48,4
Ogifta	38,8
Frånskilda	8,1
Änkor	1,1
Hemskilda	3,6
Samtliga	100,0

De gifta utgjorde alltså mindre än hälften av de abortsökande. Närmare 40 % var ogifta.

Ålderssammansättningen skiljer sig avsevärt mellan de olika grupperna. Nästan hälften av de ogifta abortsökande var under 20 år. Över 80 % var under 25 år. Av de gifta var mer än 60 % över 30 år.

Följande tablå visar hur många äldre hemmavarande barn de abortsökande hade.

Antal äldre hemmavarande barn	Procent
0–1	49,7
2	19,9
3 eller flera	30,4
Samtliga	100,0

Ca hälften av de abortsökande hade således inget eller bara ett barn. Knappt en tredjedel av gruppen hade tre eller flera barn.

Abortutredningen har också bearbetat drygt 2 000 ansökningar om abort för tiden oktober–november 1967 bl. a. i avseende på de sökandes motiv för att vilja ha abort. Varje sökande kunde i enkäten ange flera olika motiv för ansökan. Det vanligast förekommande motivet bland de 46 angivna var "Sociala skäl: ekonomi (för låg inkomst, arbetslöshet)". Ca 36 % av mödrarna hade angivit detta som enda eller ett bland flera skäl. Ca 23 % hade nämnt "Sociala skäl: bostad" som orsak till abortansökan.

Disponibel inkomst

I bilaga 2 redovisas utförligt olika familjetypers disponibla inkomster vid olika barnantal och inkomster. I detta kapitel, liksom också något i kap. 8, kommer exempel ur det tabellmaterialet att redovisas. Följande exempelfamiljer kommer att användas:

Familjen A:

Makar, ene makens årsinkomst 20 000 kr., andre makens årsinkomst 0 kr., 10 000 kr. eller 20 000 kr.

Familjen B:

Makar, ene makens årsinkomst 40 000 kr., andre makens årsinkomst 0 kr., 20 000 kr., eller 40 000 kr.

Familjen C:

Makar, ene makens årsinkomst 60 000 kr., andre makens årsinkomst 0 kr., 30 000 kr. eller 60 000 kr.

Tabell 114 Kontantstöd, kr./mån.

Antal barn	Familj, årsinkomst, tkr.	Barnbidrag, kr./mån.	Statligt bostadstillägg, kr./mån.	Bidragsförskott kr./mån.	Sammanlagt, kr./mån.
1	A 20+0 = 20	100	75	—	175
	B 40+0 = 40	100	—	—	100
	C 60+0 = 60	100	—	—	100
	D 20 = 20	100	75	236	411
	E 40 = 40	100	—	236	336
	F 60 = 60	100	—	236	336
2	A 20+0 = 20	200	150	—	350
	B 40+0 = 40	200	—	—	200
	C 60+0 = 60	200	—	—	200
	D 20 = 20	200	150	472	822
	E 40 = 40	200	75	472	747
	F 60 = 60	200	—	472	672
4	A 20+0 = 20	400	300	—	700
	B 40+0 = 40	400	—	—	400
	C 60+0 = 60	400	—	—	400
	D 20 = 20	400	300	944	1 644
	E 40 = 40	400	225	944	1 569
	F 60 = 60	400	25	944	1 369

Familjen D:

Ensamstående ogift, som erhåller bidragsförskott, årsinkomst 20 000 kr.

Familjen E:

Ensamstående ogift, som erhåller bidragsförskott, årsinkomst 40 000 kr.

Familjen F:

Ensamstående ogift, som erhåller bidragsförskott, årsinkomst 60 000 kr.

Familjerna antas i olika situationer ha ett, två eller fyra barn.

Beräkningarna av disponibel inkomst, som avser år 1972, bygger på följande förutsättningar:

1. Vid beräkningen av disponibel inkomst har 1972 års inkomstskatteregler tillämpats. Den kommunala utdebiteringen har satts till 24 kr. per skattekrona.

2. Barnbidrag utgår med 1 200 kr./år och barn.

3. Bidragsförskott utgår med 40 % av basbeloppet, vilket är 7 100 kr. (april 1972).

4. Statligt och kommunalt bostadstillägg utgår enligt reglerna som gäller från den 1 april 1972.

5. Beräkningarna av daghemsavgiften grundar sig på antagandet att barnet vistas 200 dagar per år på daghem. Avgiften har

beräknats efter den avgiftsskala som rekommenderats av Svenska kommunförbundet.

Samhällets stöd till barnfamiljerna ges dels som kontantstöd och dels i form av vård och service. I tabell 114 belyses exempelfamiljernas kontantstöd, varvid för familjerna A–C tabellen avser situationen då en av makarna saknar inkomst. Det kontantstöd som utgår vid dessa och andra inkomstlägen framgår också av Förmånskatalogen (i slutet av betänkandet).

Som framgår av tabellen erhåller enförälderfamiljerna D, E och F ett betydligt högre sammanlagt "kontantstöd" än tvåförälderfamiljerna A, B och C. Detta beror på att enförälderfamiljerna förutsätts uppbära bidragsförskott med 236 kr./mån. och barn. Det bör observeras att bidragsförskottet har en annan karaktär än övriga bidrag eftersom det ersätter den andra förälderns försörjningsinsats för barnet och endast utgår i den mån den andra föräldern inte fullgör sin underhållsskyldighet.

En barnfamiljs disponibla inkomst beror på bruttoinkomst, skatter och det kontantstöd som familjen erhåller. I tabell 115 belyses den sammanlagda effekten av inkomst, skatter och samhällets familjepolitiska stöd-

Tabell 115 Disponibel inkomst per familj, kr./mån.

Familj, årsinkomst, tkr.	Antal barn		
	1	2	4 ¹
A 20+0 = 20	1 471	1 646	1 996
20+10 = 30	1 878	2 042	2 392
20+20 = 40	2 223	2 290	2 550
B 40+0 = 40	2 148	2 248	2 448
40+20 = 60	3 050	3 125	3 325
40+40 = 80	3 583	3 600	3 800
C 60+0 = 60	2 777	2 877	3 077
60+30 = 90	4 055	4 122	4 322
60+60 = 120	4 691	4 724	4 824
D 20	1 656	2 051	2 841
E 40	2 238	2 525	3 225
F 60	2 784	3 054	3 660

¹För familjer med fyra barn antas att två är på daghem (om föräldrarna båda har inkomst och för enförälderfamiljer) och två i skola.

åtgärder sett ut de enskilda familjernas synpunkt. I tabellen visas för familjerna A–C den disponibla inkomsten i tre olika situationer, nämligen när den andre maken saknar inkomst, när den andre maken har ett deltidsarbete och får en inkomst som uppgår till hälften av makens inkomst och när båda makarna har lika stora inkomster. För familjer där båda makarna förvärvsarbetar och för ensamstående är även daghemsavgiften frändragen. Vid deltidsarbete (halv inkomst) har halv daghemsavgift räknats från.

Tabell 116 Disponibel inkomst per familjemedlem kr./mån.

Familj, årsinkomst, tkr.	Antal barn		
	1	2	4
A 20+0 = 20	490	411	333
20+10 = 30	626	510	398
20+20 = 40	741	572	425
B 40+0 = 40	716	562	408
40+20 = 60	1 017	781	554
40+40 = 80	1 194	900	633
C 60+0 = 60	926	719	513
60+30 = 90	1 352	1 031	720
60+60 = 120	1 564	1 181	804
D 20	828	684	568
E 40	1 119	842	645
F 60	1 392	1 018	732

När endast en av makarna i familjen A förvärvsarbetar (årsinkomst 20 000 kr.) är deras disponibla inkomst per månad, oberoende av antalet barn, lägre än familjen D:s (årsinkomst 20 000 kr.). Detta beror främst på att familjen D erhåller bidragsförskott.

Om båda makarna i familjen A förvärvsarbetar, den ene på heltid, den andre på halvtid (årsinkomst 20 000 + 10 000 = 30 000 kr.) får de oberoende av antalet barn en inkomstökning på ca 400 kr./mån. jämfört med när endast en av makarna förvärvsarbetar.

Om den halvtidsarbetande maken i familjen A börjar förvärvsarbete på heltid (årsinkomst 20 000 + 20 000 = 40 000 kr.) stiger deras disponibla inkomst per månad ytterligare. När familjen har ett barn stiger den med ca 350 kr./mån., med ca 250 kr./mån. om familjen har två barn och med ca 150 kr./mån. om familjen har fyra barn. Att ökningen i den disponibla inkomsten är minst när familjen har fyra barn beror främst på att bostadstillägget minskar kraftigt när inkomsten ökar för familjen med fyra barn. Oavsett barnantal har också familjen A i denna situation en något högre disponibel inkomst per månad än vad familjen B har när bara den ene maken förvärvsarbetar och har lika stor familjeinkomst. Att den totala familjeinkomsten beskattas lägre när den intjänas av två inkomsttagare, har således i detta inkomstläge något större betydelse än att familjen A får betala avgift för barntillsyn.

För att beräkna konsumtionsutrymmet per familjemedlem får man göra vissa antaganden om storleken av barnens konsumtion. Man kan exempelvis anta att varje barns konsumtion kostar lika mycket som en vuxens eller att varje barns konsumtion kostar hälften så mycket som en vuxens. Båda antagandena har belysts i bilaga 2. I tabell 116 har antagits att ett barns konsumtion kostar lika mycket som en vuxens.

När bara en av makarna A förvärvsarbetar (årsinkomst 20 000 kr.) har de en sammanlagd disponibel inkomst på 1 471 kr./mån., utslaget lika på tre familjemedlemmar blir det 490 kr./mån. för var och en. Om famil-

Tabell 117 Disponibel inkomst per familj kr./mån. efter kommunalt bostadstillägg och med avdrag för hyra

Familj, årsin- komst, tkr.	1 barn hyra kr./mån.			2 barn hyra kr./mån.			4 barn hyra kr./mån.		
	400	600	800	400	600	800	400	600	800
A 20+0 = 20	1 071	1 031	871	1 246	1 206	1 046	1 596	1 556	1 516
20+10 = 30	1 478	1 438	1 278	1 642	1 602	1 442	1 992	1 952	1 912
20+20 = 40	1 823	1 623	1 423	1 890	1 725	1 565	2 150	2 110	2 070
B 40+0 = 40	1 748	1 548	1 348	1 848	1 648	1 448	2 048	1 958	1 918
40+20 = 60	2 650	2 450	2 250	2 725	2 525	2 325	2 925	2 725	2 525
40+40 = 80	3 183	2 983	2 783	3 200	3 000	2 800	3 400	3 200	3 000
C 60+0 = 60	2 377	2 177	1 977	2 477	2 277	2 077	2 677	2 477	2 277
60+30 = 90	3 655	3 455	3 255	3 722	3 522	3 322	3 922	3 722	3 522
60+60 = 120	4 291	4 091	3 891	4 324	4 124	3 924	4 424	4 224	4 024
D 20	1 256	1 216	1 056	1 651	1 611	1 451	2 441	2 401	2 361
E 40	1 838	1 638	1 438	2 125	1 960	1 800	2 825	2 875	2 745
F 60	2 384	2 184	1 984	2 654	2 454	2 254	3 260	3 060	2 860

jen har fyra barn har de på motsvarande sätt 1 996 kr./mån. i sammanlagd disponibel inkomst. Utslaget lika på sex personer får de 333 kr./mån. var.

För att bilden av familjens disponibla inkomst per månad skall bli fullständigare har även det statsbidragsberättigande kommunala bostadstillägget medtagits i tabell 117. Där har även hyran dragits av från inkomsten. I tabellen har tre olika hyreslägen för familjerna antagits. Vid hyran 400 kr./mån. utgår inget kommunalt bostadstillägg.

Av tabellen framgår att hyreskostnader

över 400 kr./mån. har en ganska obetydlig inverkan på den disponibla inkomsten för familjer som är berättigade till kommunalt bostadstillägg (se Förmånskatalogen i slutet av betänkandet).

Av tabell 118 framgår på motsvarande sätt hur stor den disponibla inkomsten är per familjemedlem och månad.

Tabellen visar att när endast en av makarna A förvärvsarbetar (årsinkomst 20 000 kr.), när familjen har ett barn och när de har en hyra på 400 kr./mån. är den disponibla inkomsten per familjemedlem och månad

Tabell 118 Disponibel inkomst per familjemedlem kr./mån. efter kommunalt bostadstillägg och med avdrag för hyra

Familj, årsin- komst, tkr.	1 barn hyra kr./mån.			2 barn hyra kr./mån.			4 barn hyra kr./mån.		
	400	600	800	400	600	800	400	600	800
A 20+0 = 20	357	344	290	311	301	261	266	259	253
20+10 = 30	493	479	426	410	400	360	332	325	319
20+20 = 40	608	541	474	472	431	391	358	351	345
B 40+0 = 40	583	516	449	462	412	362	341	326	320
40+20 = 60	883	817	750	681	631	581	487	454	421
40+40 = 80	1 061	994	928	800	750	700	567	533	500
C 60+0 = 60	792	726	659	619	569	519	446	413	379
60+30 = 90	1 218	1 151	1 085	930	880	830	654	620	587
60+60 = 120	1 430	1 364	1 297	1 081	1 031	981	737	704	671
D 20	628	608	528	550	537	484	488	480	472
E 40	919	819	719	708	653	600	565	575	549
F 60	1 192	1 092	992	885	818	751	652	612	572

357 kr. Om familjen flyttar till en större lägenhet med en hyra på 600 kr./mån. sjunker den disponibla inkomsten per familjemedlem och månad till 344 kr. Att den disponibla inkomsten per familjemedlem endast minskar med 13 kr. trots att hyran stiger från 400 kr./mån. till 600 kr./mån. beror på att kommunalt bostadstillägg utgår med 160 kr. vid den högre hyran.

När endast en av makarna A förvärvsarbetar, när familjen har ett barn och när de bor i en lägenhet med 600 kr./mån. i hyra är den disponibla inkomsten per familjemedlem och månad som nämnts 344 kr. När även den andre maken börjar förvärvsarbeta och har en årsinkomst på 10 000 kr. stiger den disponibla inkomsten per familjemedlem och månad till 479 kr., en ökning med ca 140 kr. Om båda makarna tjänar 20 000 kr./år blir den disponibla inkomsten per familjemedlem och månad 541 kr., en ökning med ca 200 kr. jämfört med när endast en av makarna förvärvsarbetade.

Trots den inkomstutjämning som bostadstilläggen och skatten medför är standardskillnaderna stora mellan familjer i olika inkomstlägen. Medan familjen A med en förvärvsarbetande (årsinkomst 20 000 kr.) och en hyra på 600 kr./mån. således har en disponibel inkomst på 344 kr./mån. och familjemedlem, har familjen B i motsvarande situation (årsinkomst 40 000 kr.) 516 kr./mån. i disponibel inkomst per familjemedlem. För familjen C (årsinkomst 60 000 kr.) är den disponibla inkomsten per familjemedlem 726 kr./mån. Familjen C har alltså mer än dubbelt så stor disponibel inkomst per familjemedlem som familjen A under lika villkor i övrigt.

Av föregående tabeller har vi sett hur stor disponibel inkomst per månad olika familjer har. Vi har också sett hur mycket varje familjemedlem får i disponibel inkomst när man delar familjens disponibla inkomst lika mellan familjemedlemmarna.

I stället för att dela familjens disponibla inkomst lika mellan familjemedlemmarna kan man utgå från att föräldrarna håller sina utgifter på en viss nivå, exempelvis en nivå

som motsvarar folkpensionens storlek (ca 930 kr./mån. för ett gift par). Det som där efter återstår av den disponibla inkomsten är vad barnens konsumtionsutgifter enligt dessa förutsättningar får kosta.

När familjen A har en inkomsttagare (årsinkomst 20 000 kr.) och två barn är deras disponibla inkomst efter hyra (600 kr./mån.) och inkl. kommunalt bostadstillägg 1 206 kr./mån. När föräldrarnas utgifter är från-dragna (930 kr./mån.) återstår 276 kr. till de båda barnen, dvs. ca 140 kr./mån. och barn.

Om båda makarna A förvärvsarbetar (sammanslagd årsinkomst 40 000 kr.) har familjen under motsvarande förhållanden sedan daghemsavgiften frånräknats en disponibel inkomst på 1 725 kr./mån. När beloppet för föräldrarnas konsumtionsutgifter är från-draget återstår ca 400 kr./mån. till vardera barnet.

Familjestödets verkningar för olika grupper av barnfamiljer

Tabell 119 anger verkningarna av familjestöd och skatt för olika grupper av barnfamiljer. Den bygger på beräknade uppgifter för år 1972. Beräkningarna av skatteintäkterna grundar sig på en kommunal utdebitering på 24,00 kr. per skattekrona. I den statliga direkta skatten har inräknats statlig inkomstskatt, folkpensionsavgift och sjukförsäkringsavgift. I inkomstsummorna ingår endast skattepliktiga inkomster och moms avser endast den moms som utgår på den konsumtion som skattepliktiga inkomster eller bidrag ger möjlighet till.

Av tabellen, kol. 3, framgår att drygt 10 % av alla barnfamiljer består av ensamstående med barn, ca 30 % utgörs av makar med bara en inkomsttagare och ca 60 % utgörs av makar med två inkomsttagare.

Tabellen visar också att ca 14 % av de drygt 1 milj. barnfamiljerna har inkomster på 20 000 kr. eller mindre per år. Ca 37 % av barnfamiljerna har 20 000–40 000 kr. i årsinkomst, ca 30 % har 40 000–60 000 kr. i årsinkomst och ca 20 % har 60 000 kr. eller mer i årsinkomst.

Medan bara 4 % av barnfamiljerna där båda makarna är inkomsttagare och 15 % av familjerna där en av makarna är inkomsttagare har årsinkomster på 20 000 kr. eller mindre gäller detta för ca 55 % av de ensamstående med barn.

När man ser på skatte- och bidragseffekterna var för sig framgår det av tabell 119, kol. 9, att barnfamiljer som tjänar 20 000 kr. eller mindre per år betalar 27 % av sin inkomstsumma i skatt. I skattesumman har då momsen men inga andra indirekta skatter inräknats. Barnfamiljer i inkomstläget 20 000–40 000 kr. betalar 38 %, barnfamiljer i inkomstläget 40 000–60 000 kr. 43 % och de barnfamiljer som tjänar 60 000 kr. eller mer per år 50 % av sin inkomstsumma i skatt. Makar med en inkomsttagare betalar jämfört med makar med två inkomsttagare i alla inkomstlägen en något större andel av sin inkomstsumma i skatt.

Av kol. 17 i tabellen framgår det sammanlagda bidragsbeloppets andel av inkomstsumman. Av familjer med 20 000 kr. eller mindre i årsinkomst får ensamstående det största bidragstillskottet räknat som procent av inkomstsumman. Dessa familjer får således ett bidragstillskott på ca 70 % av sin inkomstsumma, medan bidragstillskottet i samma inkomstläge för makar med en inkomsttagare utgör 37 % av inkomstsumman och för makar med två inkomsttagare 53 % av inkomstsumman.

Enligt kol. 11 i tabellen beräknas ca 43 % av bostadstilläggen gå till barnfamiljer med årsinkomst på 20 000 kr. eller mindre. Ca 53 % beräknas gå till barnfamiljer i inkomstläget 20 000–40 000 kr./år. När man ser på olika familjetyper finner man att för ensamstående ca 90 % av bostadstilläggsbeloppet beräknas gå till familjer med 20 000 kr. eller mindre i årsinkomst. För gifta med en eller två inkomsttagare beräknas ca 30 % av bostadstilläggsbeloppet gå till familjer med årsinkomster på 20 000 kr. eller mindre.

Av bidragsförskotten beräknas ca 60 % gå till familjer med årsinkomst på 20 000 kr. eller mindre, ca 30 % beräknas gå till familjer i inkomstläget 20 000–40 000 kr./år, och så-

ledes en mindre del till familjer i inkomstläget över 40 000 kr./år. Huvuddelen av bidragsförskotten går till ensamstående.

Av tabellerna framgår att även barnpensioner liksom bidragsförskott och bostadstillägg har en stark styrning till låginkomsttagare.

När man lägger samman effekterna av skatt och bidrag får de barnfamiljer som har 20 000 kr. eller mindre i årsinkomst enligt tabell 119 ett tillskott på ca 30 % av sin totala inkomstsumma (kol. 19). För barnfamiljer med årsinkomster på 20 000–40 000 kr. blir nettoeffekten att den totala inkomstsumman minskar med ca 25 %. På motsvarande sätt minskar inkomstsumman för barnfamiljer med årsinkomster på 40 000–60 000 kr. med ca 40 % och för barnfamiljer med 60 000 kr. eller mer med ca 50 %.

Ensamstående med barn och med 20 000 kr. eller mindre i årsinkomst, får ett nettotillskott med ca 45 % av sin totala inkomstsumma. För övriga inkomstlägen är variationerna relativt små mellan de olika familjetyperna.

Tabell 119 Inkomster, skatt och bidrag för olika grupper av barnfamiljer år 1972

Skatteintäkter vid 24,00 kronors utdebitering

Inkomst- tagare Kategori	Inkomster 1972 1 000 kr.	Antal barnfa- miljer	Inkomst- summa mkr.	Kommu- nerna mkr.	Statlig direkt skatt	Moms mkr.	Summa (5-7)	Skatten i pro- cent av in- komstsumman (kol. 8 i % av kol. 4)	Barn- bidrag mkr.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ensam- stående med barn	-20	71 500	588	69	-7	98	160	27	124
	20-40	48 500	1 320	241	111	113	465	35	79
	40-60	5 800	272	57	47	18	122	45	10
	60-	1 700	139	31	36	8	75	54	3
	Summa	127 500	2 319	398	187	237	822	35	216
Giftna med barn (en in- komst- tagare)	-20	47 700	542	76	2	67	145	27	105
	20-40	160 300	4 925	986	573	395	1 954	40	363
	40-60	72 900	3 476	780	646	224	1 650	47	164
	60-	38 000	3 502	786	974	183	1 943	55	87
	Summa	318 900	12 445	2 628	2 195	869	5 692	46	719
Giftna med barn (två inkomst- tagare)	-20	25 000	368	36	8	52	96	26	53
	20-40	177 600	5 782	945	686	488	2 119	37	368
	40-60	253 600	12 428	2 323	1 996	885	5 204	42	493
	60-	146 400	12 301	2 555	2 679	743	5 977	49	290
	Summa	602 600	30 879	5 859	5 369	2 168	13 396	43	1 204
Samtliga barnfa- miljer	-20	144 200	1 498	181	3	217	401	27	282
	20-40	386 400	12 027	2 172	1 370	996	4 538	38	810
	40-60	332 300	16 176	3 160	2 689	1 127	6 976	43	667
	60-	186 100	15 942	3 372	3 689	934	7 995	50	380
	Summa	1 049 000	45 643	8 885	7 751	3 274	19 910	44	2 139

Bostads- tillägg mkr.	Bidrags- förskott mkr.	Barnpen- sion mkr.	Moder- skaps- penning mkr.	Tilläggs- penning mkr.	Summa (10-15)	Bidragen i procent av in- komstsum- man (kol. 16 i % av kol. 4)	Disponibel inkomst för barnfamil- jerna (kol. 4-8 + 16)	Disponibel inkomst i procent av inkomstsum- man (kol. 18 i % av kol. 4)
11	12	13	14	15	16	17	18	19
151	96	34	8	10	423	71	851	144
21	33	12	1	8	154	11	1 009	76
—	1	1	—	1	13	4	163	59
—	—	—	—	—	3	2	67	48
172	130	47	9	19	593	25	2 090	90
86	5	1	7	—	204	37	601	110
174	10	3	31	—	581	11	3 552	72
15	5	1	5	—	190	5	2 016	57
—	—	—	3	—	90	3	1 649	47
275	20	5	46	—	1 065	8	7 818	62
129	8	2	2	3	197	53	469	127
261	15	3	22	56	725	12	4 388	75
23	7	1	39	173	736	5	7 960	64
—	—	—	12	62	364	3	6 688	54
413	30	6	75	294	2 022	6	19 505	63
366	109	37	17	13	824	55	1 921	128
456	58	18	54	64	1 460	12	8 949	74
38	13	3	44	174	939	5	10 139	62
—	—	—	15	62	457	2	8 404	52
860	180	58	130	313	3 680	8	29 413	64

Detta kapitel utgör en kortfattad sammanställning av innehållet i kommitténs tidigare betänkande jämte remissyttranden över detta. Dessutom ges en redogörelse för beslutet om höjda bostadstillägg hösten 1971. Vidare refereras familjepolitiska kommitténs remissvar på pensionsförsäkringskommitténs betänkande Familjepensionsfrågor m. m. (SOU 1971:19) samt några program utgivna av politiska partier och arbetsmarknadsorganisationer.

De frågor som är av särskilt intresse för kommittén och som därför behandlas i denna redovisning är prioritering mellan generella och selektiva åtgärder, barnbidrag, bostadstillägg, vårdbidrag och stöd till ungdomar över 16 år.

Familjepolitiska kommitténs betänkande Barnbidrag och familjetillägg

Familjepolitiska kommittén avlämnade i oktober 1967 ett betänkande kallat Barnbidrag och familjetillägg (SOU 1967:52). I betänkandet lades fram förslag till ökat ekonomiskt stöd till barnfamiljerna.

Prioritering mellan generella och selektiva åtgärder

Kommittén ansåg att konsumtionsstödet till barnfamiljerna dels borde ökas och dels borde innefatta hänsynstagande till inkomster och barnantal så att familjer med lägre in-

komster och flera barn får ett kraftigare stöd än familjer med högre inkomster och färre barn. Kommittén framhöll att familjer med flera barn bland låginkomsttagarna liksom det stora flertalet ensamstående barnförsörjare utan tvivel kämpar med de allra största ekonomiska svårigheterna för barnens försörjning.

Barnbidrag

Mot bakgrund av kommitténs önskemål att i första hand tillgodose de grupper som har störst behov av stöd avvisade kommittén tanken att enbart höja beloppen för det allmänna barnbidraget.

Beträffande en beskattning av barnbidragen konstaterade kommittén att den från principiell utgångspunkt inte kunde finna det oriktigt, att en varaktig inkomstutfyllnad av den typ barnbidragen utgör behandlas på samma sätt som själva inkomsten och således beskattas.

Kommittén fann emellertid att en beskattning av barnbidragen skulle medföra betydande problem av praktisk och teknisk natur. Beskattningen av barnbidragen hängde också samman med den större frågan om beskattning av sociala förmåner överhuvudtaget. Med tanke på det menade man att frågan borde prövas i ett större sammanhang.

Det förslag kommittén stannade för innebar en inkomstgradering av konsumtionsstödet till barnfamiljerna med ledning av den

progressiva skala som tillämpas vid den statliga inkomstbeskattningen.

Kommittén föreslog att de allmänna barnbidragens grundbelopp skulle höjas från 900 till 1 320 kr./år (från 75 till 110 kr./mån.) och inkomstgraderas. Allmänna familjetillägg skulle införas till alla familjer med två eller flera barn under 16 år. Tilläggen skulle öka med barnantalet och inkomstgraderas efter samma regler som barnbidragen. För alla ensamstående med barn under 16 år föreslogs härutöver ett familjetillägg, vars grundbelopp tills vidare borde utgöra 30 kr. i månaden.

Bidragsbeloppen skulle inkomstgraderas vid utbetalningen efter föräldrarnas sjukpenningklassplacering. I de lägsta sjukpenningklasserna skulle nyss angivna belopp utgå oreducerade. I övriga sjukpenningklasser skulle utbetalningsbeloppen avvägas med utgångspunkt i den procentsats, som enligt den statliga skatteskalan gäller för inkomsterna inom varje sjukpenningklass.

Bidragsbeloppen skulle slutjusteras i samband med taxeringen året efter bidragsåret. Barnbidragets och familjetilläggets grundbelopp för bidragsåret skulle därvid läggas till makarnas sammanlagda beskattningsbara inkomst och behandlas som om det vore en vanlig inkomst. Den statsskatt som skulle ha utgått på denna inkomstdel blir det belopp med vilket man i varje särskilt fall slutgiltigt skulle minska grundbeloppet för barnbidrag och familjetillägg.

Bostadstillägg

Familjepolitiska kommittén föreslog i betänkandet att de dåvarande familjebostadsbidragen skulle avskaffas. Som skäl för detta anförde man främst att anknytningen av stödet till innehavet av en bostad av viss kvalitet uteslöt stora grupper av barnfamiljer från ett stöd som de med hänsyn till inkomst och barnantal skulle behöva. Vidare ansåg kommittén att den bostadspolitiska stimulans familjebostadsbidragen hade var relativt begränsad. Familjebostadsbidragen hade också, framhöll man betydande

tröskeleffekter och andra olägenheter. Kommittén ansåg att den allmänna förstärkning av konsumtionsstödet med tyngdpunkt på flerbarnsfamiljerna som kommittén föreslog, skulle bidra till minskad trångboddhet bland barnfamiljerna.

Vårdbidrag

Kommittén tog i betänkandet Barnbidrag och familjetillägg inte ställning till frågan om införandet av ett särskilt vårdbidrag. Prövningen av denna fråga skulle, angavs det, redovisas i kommitténs slutbetänkande.

Remissyttranden

Prioritering mellan generella och selektiva åtgärder

I ett stort antal remissyttranden konstaterades att familjepolitiska kommittén på ett övertygande sätt hade visat vilka betydande ekonomiska bekymmer för barnens försörjning många av flerbarnsfamiljerna har. Det ansågs därför från rättvisesynpunkt vara motiverat att inrikta stödet på dessa.

Det framhölls också i många remissvar att det förhållandet att en familj har många barn ofta uppträder i kombination med låga inkomster. Det konstaterades att i betänkandet redovisade undersökningar visat att många barn växer upp under klart otillfredsställande ekonomiska förhållanden. Mot bakgrund av detta underströks det att det ekonomiska familjestödet bör ta hänsyn till familjernas inkomst.

Barnbidrag

Kommitténs förslag om inkomstgraderade barnbidrag och familjetillägg tillstyrktes endast av ett fåtal remissinstanser.

Några remissinstanser fann i sina principiella omdömen förslaget vara förtjänstfullt. LO framhöll att familjepolitiska kommitténs förslag var ett allvarligt försök att konstruera ett differentierat bidragssystem med inkomstutjämning syfte. Liknande synpunk-

ter anfördes av *Svenska stadsförbundet* och *Svenska kommunförbundet*. *Arbetsmarknadsstyrelsen* framhöll att kommittén hade uppmärksammat de marginaleffekter som uppstår i varje system där bidragsbeloppen sätts i relation till inkomsten och att kommittén hade lyckats utforma ett bidragssystem med relativt små marginaleffekter.

Majoriteten av remissinstanserna förordade emellertid, att de allmänna barnbidragen skulle behållas oförändrade till sin konstruktion. De främsta motiven för oförändrade barnbidrag var att det nuvarande barnbidragssystemet är inarbetat, att det anses uttrycka en bärande socialpolitisk princip och att det är enkelt att administrera. Det anfördes också att en inkomstgradering leder till marginaleffekter som bl. a. kan minska gifta kvinnors benägenhet att ta förvärvsarbete. I fråga om marginaleffekterna påpekade dock flera remissorgan, att sådana effekter är ofrånkomliga i varje system där stödet styrs till familjer i lägre inkomstlägen och att kommittén hade sökt utforma ett bidragssystem som ger relativt små marginaleffekter.

Kommitténs förslag att inkomstgraderingen av familjestödet skulle avvägas med ledning av den statliga skatteskalen togs upp i några remissyttranden. *Centerns ungdomsförbund* ansåg att systemet med reduktion av grundbeloppen enligt den progressiva skatteskalen var lämpligt och att det gav de önskvärda effekterna för utjämning mellan olika inkomstgrupper. Svårigheterna att finna en godtagbar grund för en inkomstgradering av familjestödet betonades i åtskilliga remissyttranden i anslutning till kommitténs förslag om att knyta utbetalningsbeloppen till sjukpenningklassplaceringen och att på grundval av taxeringen slutjustera bidragsbeloppen vid debiteringen av slutlig skatt. *Kammarrätten, länsstyrelserna i Gotlands och Skaraborgs län, drätselkammarna i Sandviken och Borlänge, Högerns ungdomsförbund* och *Centerns ungdomsförbund* framhöll — i likhet med kommittén — att man genom ett sådant system undgår den eftersläpning som uppkommer vid en traditionell

inkomstprövning med ledning av den beskattningsbara inkomsten. *Försäkringskassaförbundet* ansåg att utbetalningsbeloppen i allmänhet borde kunna fastställas med stöd av aktuella sjukpenningklassplaceringar men att kompletterande utredningar kunde behövas i vissa fall. *Statskontoret* samt *länsstyrelserna i Södermanlands och Hallands län* ifrågasatte om sjukpenningklassplaceringen är en tillräckligt noggrann mätare för att bestämma bidragens storlek.

Även den beskattningsbara inkomsten ifrågasattes av några remissinstanser som en godtagbar grundval för en inkomstgradering. *Kammarrätten, länsstyrelsen i Kristianstads län, TCO, SACO* och *Högerpartiets kvinnoförbund* påpekade bl. a. att den beskattningsbara inkomsten inte alltid ger ett uttryck för en familjs ekonomiska läge.

Vissa av de remissinstanser som ansåg att barnbidragen fortfarande bör vara lika för alla barn förordade en höjning av de nuvarande barnbidragen. Förslag om en sådan barnbidragshöjning fördes fram av *överståthållarämbetet, vissa länsstyrelser, TCO, SACO, drätselkammarna i Borlänge och Luleå, Centerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* och *Göteborgs kommunistiska arbetarkommun*. I remissyttrandet från *LO* framhölls att en höjning av barnbidragen visserligen var angelägen men att huvuddelen av tillgängliga resurser borde läggas på en bostadsinriktad stödform. I några remissyttranden togs också upp frågan om någon form av värdebeständighet för barnbidragen.

Bostadstillägg

Flertalet remissinstanser ansåg att ett särskilt stöd till barnfamiljernas bostadskonsumtion borde finnas kvar.

Det framhölls att barnfamiljernas boendeförhållanden fortfarande var otillfredsställande och att detta i hög grad gällde familjer med många barn och låga inkomster. Mot den bakgrunden menade man att ett bostadsinriktat stöd är ett mera verksamt medel för

att avhjälpa trångboddheten än ett allmänt konsumtionsstöd. Flera remissinstanser pekade också på den höga hyresnivån i nyproducerade lägenheter. *Bostadsstyrelsen* framhöll att det i bostadspolitiken alltjämt borde ingå ekonomiska åtgärder som tar sikte på speciella hushållskategoriernas behov.

Åtskilliga av de remissinstanser som uttalade sig för att det borde finnas ett bostadsinriktat familjestöd förordade att bidragets storlek vid sidan av inkomst och barnantal skulle göras beroende av familjens bostadskostnad.

I remissyttrandet från *bostadsstyrelsen* framhölls att ett system med bidragen anknutna till den faktiska bostadskostnaden otvivelaktigt har vissa fördelar och att det enligt styrelsens mening borde ytterligare undersökas. Styrelsen framhöll att ett sådant system torde ge en bättre anpassning till stödbehovet men att det innebär betydande administrativa komplikationer framförallt vad gäller bidragsberäkningen för egnaheimägare och motsvarande kategorier.

Även de remissinstanser som uttalade sig för att en del av familjestödet borde vara bostadsinriktat var i flertalet fall ense med kommittén om att familjebostadsbidragen var förenade med betydande olägenheter och att de därför inte borde behållas i sin nuvarande utformning. Det förordades därför, att en genomgripande översyn av de gällande bidragsreglerna skulle göras.

Införande av bostadstillägg till barnfamiljer

I propositionen med anledning av kommitténs betänkande valde regeringen att föreslå att barnbidragen kompletteras med ett inkomstprövat stöd, delvis med bostadsanknytning.

Efter beslut av 1968 års riksdag (prop. 1968:42, SU 101, rskr 253) infördes således den 1 januari 1969 bostadstillägg till familjer med barn under 16 år. Syftet med den statliga delen av bostadstillägget angavs i propositionen vara dels att bereda barnfamiljer med låga inkomster ett ekonomiskt stöd utan bostadsvillkor, dels att medverka till att

höja bostadsstandarden för barnfamiljer med låga inkomster. Den statliga delen skulle bestå dels av ett grundbelopp som utgick oberoende av bostadsvillkor dels av bostadsanknutna tilläggsbelopp. Grundbeloppet skulle utgå med 60 kr. i månaden för familjer med ett barn. Beloppet skulle öka med 20 kr. i månaden för varje tillkommande barn. Familjer med ett barn skulle endast erhålla grundbeloppet. Beroende på bostadens storlek och utrustning kunde ytterligare stöd utgå till familjer med två eller flera barn. Den trångboddhetsnorm som tillämpades för att högsta belopp skulle utgå innebar att bostaden skulle vara minst så stor att antalet boende per rum, köket oräknat, var högst två personer. Större bostad än fyra rum och kök skulle dock inte krävas. Utgångspunkten för uppbyggnaden av de statliga bostadstilläggen var att beloppet ökades med 60 kr. i månaden för varje rum utöver det första som följde av trångboddhetsnormen.

En sammanfattning av det statliga bostadstillägget enligt 1968 års riksdagsbeslut visas i tabell 120.

Inkomstprövningen för bostadstillägg skulle ske på grundval av familjeförsörjarens beskattningsbara inkomst till statlig inkomstskatt enligt den taxering som fanns tillgänglig vid beslutstillfället.

Beträffande statsbidrag till kommunala bostadstillägg till barnfamiljer gällde följande. Statsbidrag skulle utgå till kommun som utgav bostadstillägg till barnfamiljer med höga bostadskostnader. Statsbidrag lämnades — i likhet med reglerna för det statliga bostadstillägget — för bostadstillägg som utgick till familjer med barn under 16 år. Därutöver gällde emellertid att hänsyn skulle tas även till barn över 16 år, som åtnjöt förlängt barnbidrag enligt förordningen (1964:400) om förlängt barnbidrag eller studiebidrag enligt studiehjälpsreglementet (1964:402), under förutsättning att familjen uppbar kommunalt bostadstillägg då barnet fyllde 16 år.

Samma standardkrav som gällde för högsta statliga tillägg uppställdes även som förutsättning för statsbidragsberättigande kom-

Tabell 120. Det statliga bostadstilläggets uppbyggnad enligt 1968 års riksdagsbeslut, kr./år.

Antal boende och antal rum (köket oräknat)	Antal barn under 16 år				
	1	2	3	4	5
a) Antal boende per rum är mer än två personer och familjen disponerar					
ett rum	720	960	1 200	1 440	1 680
två rum	720	960	1 920	2 160	2 400
tre rum	720	960	1 920	2 160	3 120
b) Antal boende per rum är högst två personer eller familjen disponerar minst fyra rum	720	1 680	2 640	2 880	3 840

munalt tillägg. Statsbidrag skulle utgå för kommunala bostadstillägg avseende barnfamiljs bostadskostnad, som med minst 25 kr. översteg 400 kr. i månaden. Vid beräkningen av statsbidraget beaktades inte sådan del av bostadskostnaden som översteg vissa hyresgränser, för ett- och tvåbarnsfamiljer 525 kr. i månaden, för tre- och fyrbarnsfamiljer 625 kr. i månaden och för familjer med fem eller flera barn 725 kr. i månaden. Den andel som berättigade till statsbidrag utgjorde 40 % av hyran som låg inom dessa intervall. Statsbidraget utgjorde hälften av kostnaderna för bostadstillägget.

Beträffande inkomstprövningen gällde samma regler som för de statliga bostadstilläggen. Vid reduceringen av bostadstilläggen med hänsyn till inkomsten skulle de statliga och kommunala bostadstilläggen läggas samman och det statliga bostadstillägget reduceras i första hand.

Familjepolitiska kommitténs promemoria om bostadstillägg

För att snabbt kunna lägga fram förslag till riksdagen om ett förstärkt kontantstöd till barnfamiljer i låga inkomstlägen, särskilt familjer med höga hyror, anmodade Kungl. Maj:t den 15 oktober 1971 kommittén att omgående redovisa sina dittillsvarande över-

väganden rörande utformningen av bostadstilläggen till barnfamiljer.

Kommittén överlämnade med anledning härav en arbetspromemoria jämte visst bakgrundsmaterial. I missivskrivelsen framhöll kommittén att promemorian var avsedd att ligga till grund för ett av avsnitten i ett kapitel i kommitténs slutbetänkande.

Beträffande de statliga bostadstilläggen underströks i promemorian att grundbeloppet i bostadstillägssystemet medförde att alla barnfamiljer med låga inkomster fick bidrag. Systemet var också utformat så att stödet ökade när ett barn tillkom även om familjen då blev trångbodd. Skillnaden i erhållet belopp mellan familjer som uppfyllde resp. inte uppfyllde bostadskraven kunde emellertid vara stor. Denna skillnad i stöd var oberoende av hyran och av familjens ekonomiska situation i övrigt.

Det konstaterades i promemorian att andelen bidragstagare som inte uppfyllde villkoren för högsta tillägget endast var ca 10 %. Av ettbarnsfamiljerna, som i statligt bostadstillägg endast kunde erhålla grundbelopp, hade ca 75 % en bostadsstandard som uppfyllde villkoren för kommunalt bostadstillägg. Att det inte återstod särskilt mycket för att uppnå det bostadspolitiska mål som ställts upp för det statliga bostadstillägget illustrerades också med en kostnadskalkyl.

Det statliga tillägget beräknades totalt kosta över 450 milj. kr. De tillkommande kostnaderna för att ge alla familjer statligt bostadstillägg som om de uppfyllde kraven för högsta tillägg skulle inskränka sig till ca 25 milj. kr. I arbetspromemorian påpekades också att de som inte uppfyllde bostadsvillkoren hade lägre inkomster än de som uppfyllde kraven.

De grupper som skulle nås med ökat stöd, om man gav bostadstillägg till alla oberoende av bostadsvillkoren, skulle således vara familjer med flera barn och låga inkomster, dvs. de grupper som det enligt kommitténs allmänna bedömningar är mest angeläget att ge ökat stöd. Det framhölls i promemorian att det mot den bakgrunden inte längre var motiverat att upprätthålla kraven på bostadens utrustning och utrymme som villkor för att delar av stödet skulle utgå.

I kommitténs arbetspromemoria pekades också på nackdelen att bostadstillägssystemet gav varierande belopp för det första och de följande barnen i familjen. Detta var en följd av att grundbeloppet endast ökade med 20 kr. per barn och månad och att det stöd, som mångbarnsfamiljerna var i behov av med hänsyn till sin allmänt låga ekonomiska standard var knutet till vissa bostadsvillkor. Med hänsyn till familjernas behov borde tillägget åtminstone utgå med lika belopp per barn räknat.

I promemorian förordades därför att det statliga bostadstillägget skulle ändras till ett inkomstprövat tillägg med lika belopp per barn utan bostadsanknytning. Tillägget kunde lämpligen kallas barntillägg.

När det gällde tilläggets nivå ansågs 75 kr. per barn och månad vara ett minimum. Genom ett bidrag på denna nivå skulle samtliga familjer få förbättringar men framför allt fick åtskilliga flerbarnsfamiljer betydligt höjda belopp.

Beträffande de kommunala bostadstilläggen redovisades i kommitténs arbetspromemoria bl. a. följande.

Bostadskostnaden kan vara en utomordentligt tung post i en familjs budget. Den bostadspolitiska stimulanseffekten med bo-

stadstilläggen låg väsentligen i den kommunala hyresanknutna delen, som fått allt större betydelse både i vad gällde kostnader och antalet bidragstagare.

Mot bakgrund av redovisade uppgifter om hyreskostnadsutvecklingen och med hänsyn till bostadskostnadens betydelse för familjens möjligheter att i övrigt upprätthålla en rimlig konsumtionsnivå var det motiverat att det hyresanknutna stödet ökades.

De förändringar av det kommunala bostadstillägget som borde göras var en höjning av procentsatsen efter vilket stödet utgår i det bidragsberättigande intervallet, förslagsvis från 40 till 60 %, och en höjning av de övre hyresgränserna enligt följande:

från 525 till 625 kr. per månad för ett- och tvåbarnsfamiljer,

från 625 till 725 kr. per månad för tre- och fyrbarnsfamiljer,

från 725 till 925 kr. per månad för familjer med fem eller flera barn.

Höjda bostadstillägg för barnfamiljer

Efter beslut av 1971 års riksdag infördes den 1 april 1972 höjda bostadstillägg för barnfamiljer med barn under 17 år. Beslutet innebar dels en förenkling och ökning av det statliga bostadstillägget, dels en kraftig förstärkning av de statsbidragsberättigande kommunala bostadstilläggen. Kraven på bostadens utrustning och utrymme som villkor för delar av det statliga bostadstillägget slopades. Det statliga bostadstillägget utgår som ett enhetligt stöd med 75 kr. per månad för varje barn.

Tyngdpunkten i förstärkningen av bostadstillägget lades på den del av bostadstilläggen vilken inom vissa gränser är direkt anknuten till familjens faktiska bostadskostnad. Den procentandel av hyran över 400 kr. i månaden som stödet utgår med höjdes från 40 % till 80 %. Det betydde en fördubbling av det kommunala bostadstilläggets belopp för alla de familjer som tidigare hade sådant tillägg enligt statsbidragsnormerna. De övre hyresgränserna höjdes väsentligt för att i

högre grad ta hänsyn till inflyttningshyrorna i nyproducerade lägenheter i storstäderna. Således är de övre hyresgränserna för familjer med ett eller två barn nu 650 kr. i månaden, för familjer med tre eller fyra barn 800 kr. i månaden och för familjer med fem eller flera barn 925 kr. i månaden. För en närmare redogörelse av de nuvarande reglerna för bostadstillägg hänvisas till kap. 2.

Pensionsförsäkringskommittén

Pensionsförsäkringskommittén tog i sitt betänkande Familjepensionsfrågor m. m. (SOU 1971:19) upp frågan om vilka grupper som är i behov av skydd i efterlevandesituationer. Pensionsförsäkringskommittén fann att det gäller tre olika grupper av efterlevande — barn, försörjare av barn och vissa äldre personer. Pensionsförsäkringskommittén utgick från att barnpension även i framtiden kommer att utgå till varje efterlämnat barn.

Beträffande skyddet för efterlevande försörjare med barn redogjorde pensionsförsäkringskommittén för två sätt att ordna deras pensionsskydd. Ett av dessa var att ersätta den nuvarande änkepensionen med en försörjarpension, som utgår oberoende om den efterlevande är man eller kvinna under förutsättning att vederbörande har barn under en viss ålder. Ett annat sätt var att kraftigt öka barnpensionen — eventuellt så att första barnet ges en högre barnpension — vilket kan ge likartade effekter som änkepension.

Pensionsförsäkringskommittén stannade i sina principresonemang för den förra linjen. Syftet med en försörjarpension skulle enligt pensionsförsäkringskommittén vara att "ge den efterlevande möjlighet att ägna tillräcklig tid åt barnens vård och uppfostran". Hur länge försörjarpensionen skulle utgå angavs inte.

För mer omedelbart genomförande föreslog pensionsförsäkringskommittén ett särskilt barnpensionstillägg att utgå till barnpension i samtliga fall då änkepension ej utgår efter den avlidne. Tillägget, som föreslogs utgå med samma belopp oavsett barnantalet, borde enligt pensionsförsäkrings-

kommittén delas lika mellan barnen. I de allra flesta fall leder detta till att tillägget utgår till den avlidnes familj och fyller samma funktion som änkepensionen i de fall det finns barn. Barnpensionstillägget är utformat så att för varje berättigad avliden utgår ett tillägg med 40 % av basbeloppet vilket sedan fördelas på de utgående barnpensionerna.

Det torde främst vara änklingsar som skulle komma att få del av detta tillägg. Dessutom skulle det utgå till fränskild eller ogift förälder om den andre föräldern dör och den efterlevande inte är berättigad till änkepension.

I sitt remissvar på pensionsförsäkringskommitténs betänkande framhöll familjepolitiska kommittén att arbetsmarknads- och utbildningspolitiken, särbeskattningen och expansionen av den samhälleliga barntillsynen otvivelaktigt kommer att medföra att tvåförsörjarfamiljen blir allt vanligare. För framtiden bör man kunna betrakta det som det vanliga levnadsmönstret i barnfamiljer att båda föräldrarna har förvärvsarbete och att de delar uppgiften att genom ekonomiska insatser svara för barnens vård och försörjning. Om den ena förälderns försörjningsinsats för barnen faller bort bör särskilt stöd utgå oberoende av orsaken. Men det är detta bortfall som bör kompenseras och inte ett eventuellt bortfall av den kvarvarande förälderns ekonomiska insats på grund av att denne lämnar eller minskar sitt förvärvsarbete.

Kommittén framhöll också att det är detta synsätt som präglar bidragsförskotten till barn till ogift och fränskild förälder. Änkepensionen avviker däremot från mönstret. Det gör också den av pensionsförsäkringskommittén tänkta försörjarpensionen likaväl som det föreslagna barnpensionstillägget, vilket i realiteten främst skulle få karaktären av änklingspension.

Familjepolitiska kommittén accepterade pensionsförsäkringskommitténs bedömning att änkepensioneringen fortfarande fyller ett socialt behov. Samhällsutvecklingen och de ändrade familjemönstren leder emellertid till att skälen för att bibehålla änkepensionen

blir allt svagare i framtiden. Familjepolitiska kommittén ansåg sig inte beredd att förordna att man ytterligare bygger ut efterlevandeskyddet genom att införa en försörjar- eller änklingspension. Kommittén ansåg i stället att handlingslinjen för framtiden borde vara att gradvis reducera efterlevandeskyddets omfattning när det gäller efterlevande vuxna.

Det påpekades i remissvaret att en allmän utgångspunkt för familjepolitiska kommittén har varit att stödet till olika grupper ensamstående föräldrar i princip bör vara lika stort oberoende av kön och oberoende av orsaken till att de är ensamstående.

Stödets storlek till olika grupper ensamstående skulle om pensionsförsäkringskommitténs förslag genomfördes bli mycket olika. Det av pensionsförsäkringskommittén föreslagna barnpensionstillägget skulle även få sin tyngdpunkt i fåbarnsfamiljer. Familjepolitiska kommittén framhöll att mångbarnsfamiljer, och speciellt enförälderfamiljer bland dessa, har lägre inkomster än familjer med få barn.

Politiska partier och arbetsmarknadsorganisationer

Moderata samlingspartiet

Moderata samlingspartiets program antaget på partistämma och partiråd 1969.

Allmänt

I programmet betonas vikten av valfrihet för familjen. Föräldrarna skall bära huvudansvaret för barnens uppfostran. Samhället skall underlätta för familjerna att fullgöra sina funktioner.

Prioritering mellan generella och selektiva stödåtgärder

I programmet sägs: "Höjningar av det konstanta familjestödet bör främst koncentreras till familjer med små inkomster eller många barn."

Barnbidrag och bostadstillägg

Dessa stödformer berörs inte i programmet.

Vårdbidrag

För att förvärvsarbetande föräldrar skall få möjlighet att välja den för barnen bästa vårdformen krävs rätt till avdrag vid beskattningen för nödvändiga och styrkta barnutsläppts kostnader, maximerat till vad motsvarande vård skulle kosta i samhällets regi. I rapporten nämns också möjligheten att ge låginkomstfamiljer direkt ekonomiskt stöd i stället för motsvarande stöd i form av daghemssubventioner.

Föräldrar som vårdar barn under 12 år i hemmet bör enligt partiet få tillgodoräkna sig ATP för den tid vården omfattar.

Familjepolitiken för barn i 16–19-årsåldern

Hithörande problem berörs inte i programmet.

Folkpartiet

Folkpartiets program innehåller ändringar gjorda till och med 1969 års landsmöte. Ett nytt partiprogram är under utarbetande och utkommer under 1972.

Allmänt

De allmänna utgångspunkterna i programmet är att familjepolitiken skall bidra till gynnsamma ekonomiska förutsättningar för hemlivet. Samhället skall medverka till att barnen växer upp i god miljö. Daghem, förskolor och fritidshem bör byggas ut så att alla barn, vilkas föräldrar så önskar, kan beredas plats.

Prioritering mellan generella och selektiva åtgärder

I centerpartiets och folkpartiets gemensamma partimotion till 1972 års riksdag (1972:467) framhölls att den utbyggnad av

bostadstilläggen som beslöts vid 1971 års riksdag stod i god överensstämmelse med partiernas jämlikhetsmålsättning.

Vårdnadsbidrag

I centerpartiets och folkpartiets gemensamma partimotion till 1972 års riksdag framhölls att samhället bör medverka till att ekonomiska förutsättningar skapas för föräldrar att välja mellan hemarbete och förvärvsarbete utanför hemmet. Samhället bör ta särskild hänsyn till kostnaderna för vård av barn i de åldrar där regelbunden tillsyn är nödvändig. Partierna anser att ett vårdnadsbidrag i vart fall under ett inledningsskede bör utgå till barn under tre år. Samma belopp bör utgå till varje barn under denna ålder. Föräldrarna skall själva få avgöra om bidraget skall användas som ersättning till den av föräldrarna som i hemmet svarar för vård och tillsyn av barnen eller för att betala avgift för barntillsyn ordnad på annat sätt.

Barnbidrag

I den ovan nämnda gemensamma partimotionen menar centerpartiet och folkpartiet att barnbidragen skall utgöra ett centralt inslag för att utjämna standarden mellan den som har barn och den som inte har barn. En höjning av barnbidragen bör ske. Man menar också att värdebeständigheten för bidragen skall tryggas genom någon form av indexreglering.

Bostadstillägg

I den gemensamma partimotionen framhåller folkpartiet och centerpartiet att det är angeläget att de tröskeffekter som uppstått på grund av bostadstilläggens utformning blir föremål för en snar utredning samt att stödet till dessa grupper efter hand görs mer konsumtionsneutralt.

Centerpartiet

Centerpartiet har i partiprogrammet från 1970 redovisat sina åsikter om familjepoli-

tik. Vissa gemensamma meningsyttringar från mittenpartierna har redovisats ovan under folkpartiet.

Allmänt

I programmet framhålls att föräldrarnas möjlighet att välja mellan arbete i och utanför hemmet skall främjas genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder, utvecklingsarbete på hemarbetets område och obligatorisk undervisning i hemtekniska ämnen i skolan.

En välplanerad bostadsmiljö med tillgång till boendeservice, gemensamhetsanläggningar, utrymme för rekreation, lek och fritidssysselsättning är angelägen ur trivselsynpunkt och bidrar till ökade valmöjligheter för föräldrarna.

Jämlikheten mellan män och kvinnor betonas i programmet. Det sägs bl. a. att män och kvinnor skall ha lika möjligheter på arbetsmarknaden och att könsrollsuppdelning i arbetslivet skall motverkas. För ökade valmöjligheter på arbetsmarknaden krävs inte endast vidareutbildning och omskolning, utan också tillgång till deltidsarbete för både kvinnor och män, daghemsplatser och annan service.

I programmet sägs vidare att grunden i samhällets utbildningssystem skall utgöras av obligatorisk förskola, som aktivt stimulerar barnen i deras utveckling. Behovet av barntillsyn skall tillgodoses genom en utbyggd barnstuge- och familjedaghemsverksamhet. Statsbidrag bör ges i en sådan utsträckning att en kvalitativt högvärdig verksamhet garanteras.

Prioritering mellan generella och selektiva åtgärder

I centerpartiets program berörs frågan om samhällets styrning av familjestödet till vissa grupper inte direkt, men under det bostadspolitiska avsnittet konstateras att vissa grupper — däribland barnfamiljer — på sociala och jämlikhetspolitiska skäl skall ges möjligheter att bo i goda bostäder. Det framhålls också att det samhälleliga grundskyddet skall vara sådant att alla behandlas lika.

Barnbidrag och bostadstillägg

Barnbidrag och bostadstillägg nämns inte direkt i programmet.

Vårdbidrag

I programmet sägs att vårdnadsbidrag bör utgå till familjer med barn i de lägre åldrarna.

Övrigt

I programmet betonas i övrigt bl. a. att samhället måste verksamt bidra till att ensamföräldrar och deras barn ges en med andra familjer likvärdig ekonomisk och social ställning.

Vidare framhålls det att försäkringssystemet skall vara så utformat att det tryggar även den som arbetar i hemmet.

Vänsterpartiet kommunisterna

Barnbidrag

Vänsterpartiet kommunisterna har vid ett flertal tillfällen motionerat om en höjning av de allmänna barnbidragens belopp. Senast i en motion till 1972 års riksdag framhålls att de allmänna barnbidragen bör göras värdebeständiga genom någon form av indexreglering.

LO-SAP:s jämlikhetsprogram

Till den socialdemokratiska partikongressen 1969 lade en arbetsgrupp med representanter från LO och det socialdemokratiska partiet fram en rapport med titeln "Jämlikhet" i vilken bl. a. ett familjepolitiskt avsnitt ingick.

Allmänt

I rapporten nämns tre områden inom familjepolitiken där jämlikhetsaspekten enligt gruppen är viktig. Detta gäller reell likställighet mellan män och kvinnor, jämställdhet mellan olika samlevnadsformer och utjäm-

nande levnadsvillkor mellan familjer med olika barnantal. Man betonar att familjen också måste anpassas efter de samhällsförändringar som sker. Medlen för en utjämning på de ovan nämnda punkterna får sökas på olika områden bl. a. inom utbildningen, arbetsmarknaden, boendeområdet, familjelagstiftning och socialförsäkring.

När det gäller den principiella inriktningen av politiken säger gruppen att "starka skäl finns för att göra tvåförörjarfamiljen normgivande vid planeringen av långsiktiga förändringar inom socialförsäkringarna". Försäkringsskyddet bör grundas på den egna inkomsten.

Prioritering mellan generella och selektiva stödåtgärder

Något allmänt uttalande om valet mellan generella och selektiva åtgärder görs inte i rapporten. Gruppen konstaterar emellertid att det på kort sikt är angeläget att stärka bostadstillägget och det studiesociala stödet. I övrigt betonas i rapporten nödvändigheten av olika former av samhällsservice till barnfamiljerna, främst i fråga om barntillsyn.

Barnbidrag

Gruppen anser att barnbidragen liksom sjukpenningen bör betraktas som en inkomstutfyllnad. Vid en framtida reformering bör man överväga att behandla barnbidragen och sjukpenningen på samma sätt som själva inkomsten och alltså låta dem bli föremål för beskattning.

Bostadstillägg

I rapporten behandlas bostadstilläggen i huvudsak som en bostadssocial fråga. Det konstateras att det nya systemet har medfört avsevärda förbättringar för familjer med låga inkomster och flera barn. Man finner det angeläget att bidragsbeloppen och inkomstgränserna höjs för att bättre nå barnfamiljerna inom låglönegrupperna.

Vårdbidrag

Vårdbidrag diskuteras inte i rapporten. Där-
emot pekar gruppen på det barnstöd som
finns vid beskattningen och understryker att
detta stöd — framför allt de dyra förvärvs-
dragen — har omvänd effekt från inkomst-
fördelningssynpunkt: stödet blir större ju
större inkomsten är. Gruppen anser att dessa
regler bör ses över och hela barnförsörjnings-
problemet tas upp i ett sammanhang.

Familjepolitiken för barn i 16–19-årsåldern

Gruppen anser att bestämmelserna om
åldersgränser bör rationaliseras. En ålders-
gräns för vad man kallar grundstödet bör
sättas vid den obligatoriska skolans slut, en
annan åldersgräns bör dras vid slutet av
gymnasieskoltiden.

Gruppen ser det som en angelägenhet
redan på kort sikt att det studiesociala syste-
met förbättras.

Övrigt

I fråga om sexmånadersledigheten vid barna-
födande framhåller gruppen att inte enbart
modern utan även fadern behöver ha kon-
takt med barnet. Eftersom det blir allt van-
ligare att föräldrar delar på tillsynen och
fostran av barnen, blir det så småningom
naturligt, att rätten till ledighet i och med
ett barns födelse delas upp mellan föräld-
rarna.

En samordning mellan barnpension och
bidragsförskott bör enligt gruppen göras.
Man bör eftersträva mer generella lösningar
så att föräldrar som av olika skäl är ensam-
stående får lika bidrag för sina barn. Det bör
även gälla kortvarigt ensamstående, t. ex. när
en av makarna omhändertagits för samhälls-
vård eller nykterhetsvård.

Gruppen pekar också på förekomsten av
barntillägg till olika förmåner (sjukpenning,
utbildningsbidrag, studiemedel, etc.) och
framhåller att dessa olika bidragsformer för
barnens behov skulle behöva analyseras i
fråga om storlek, enhetlighet och möjlig-

heterna att koncentrera alla förmåner till
barnen.

Avslutningsvis pekar gruppen på önskvärd-
heten av att utan individuell behovsprövning
tillgodose kraven på rimlig minimistandard i
första hand för barnen.

LO

LO:s råd för familjefrågor överlämnade 1969
en rapport till landssekreteriatet "Fackföre-
ningsrörelsen och familjepolitiken" som se-
dan behandlades av landssekreteriatet under
hösten 1969.

Allmänt

Den allmänna utgångspunkten i rapporten är
jämlighetssträvandena, och då i lika hög grad
mellan klasser som mellan kön; "jämlighet är
en överideologi som självklart måste ligga
bakom åtgärder på alla nivåer i samhälls-
livet". Vidare betonas i rapporten den snab-
ba föränderlighet som kännetecknar vårt
samhälle, en föränderlighet som också starkt
påverkar familjens situation. Beträffande de
olika rollerna i samhället anser rådet att det
måste finnas två roller, en yrkesroll och en
familjeroll, men att dessa båda roller skall i
lika mån fyllas av kvinnor och män. Den
naturliga konsekvensen av det blir att man
ser det som nödvändigt att åtgärder genom-
förs för att öka kvinnans möjligheter till en
yrkesroll. Man anser också att det skall
finnas andra alternativ att fylla familjerollen
än i den traditionella kärnfamiljen. Man kon-
staterar att samhällets ansvar först och
främst gäller barnen, de är utsatta för stora
otrygghetsrisker och kan heller inte hävda sin
rätt.

I rapporten betonas mycket kraftigt ökad
samhällelig barntillsyn. Man anger siffran
120 000 platser (nu 37 000) som minimum i
daghem år 1975. På sikt anser man också att
en allmän förskola bör införas. Fritidshem-
men bör byggas ut proportionsvis i samma
takt som daghemmen.

Prioritering mellan generella och selektiva stödåtgärder

I rapporten heter det att: "Målet för den framtida familjepolitiken måste enligt vår mening alltså vara att utjämna standardskillnader mellan barnfamiljer och icke-barnfamiljer. Med nuvarande stora skillnader även mellan barnfamiljer måste dock selektiva åtgärder prioriteras för att en utjämningseffekt snabbare skall kunna uppnås."

Man anför även resursskäl för en satsning på selektiva åtgärder. Man betonar nödvändigheten av att åtgärder vidtas för att nå alla berättigade.

Barnbidrag

I rapporten påpekas att barnbidraget har nära samband med familjebeskattningen. Som ovan nämnts prioriterar rådet det selektiva familjestödet. I det sammanhanget diskuteras möjligheterna att inkomstgradera barnbidraget eller att beskatta det.

I rapporten diskuteras inga nivåer vare sig för barnbidraget i dess nuvarande utformning eller såsom ett inkomstgraderat eller beskattat bidrag.

Bostadstillägg

I rapporten ges bostadstilläggen hög prioritet. Man ser sambandet med inkomst, barnantal och bostadsstorlek som ett verksamt instrument för att nå en utjämningseffekt. Man konstaterar dock att de nu inte är tillräckliga för att nå de *bostadssociala* målsättningarna.

Vårdbidrag

Vårdbidrag nämns inte i rapporten. Däremot diskuteras moderskapsförsäkringen. När arbetets art gör det omöjligt för en kvinna att fortsätta att arbeta under havandeskapsperioden bör hon få sjukpenning för denna tid (tre månader) utan att det inkräktar på de 180 dagarna efter nedkomsten. Rätt till sex månaders ytterligare ledighet bör införas och

denna skall användas alternativt av hustrun eller mannen. Likaså bör mannen kunna använda de sista tre månaderna av de nuvarande sex månaderna och därvid också ha rätt till sjukpenning. Vid själva barnsbörden bör mannen ha rätt till 14 dagars ledighet.

Övrigt

Bland övriga reformåtgärder som har anknytning till familjepolitik och som nämns i rapporten kan nämnas att man kräver rätt till sjukpenning för vård av sjuka barn och en kraftig utbyggnad av samhällets vårdresurser på detta område.

Man anser att förmånerna vid barnsbörd också bör gälla vid adoption. Man diskuterar också de underhållsskyldiga ensamstående situation och betonar att samhället inte får medverka till att förvärra de sociala risker den medför. Ett minimikrav är att det av uppborndsmyndigheterna tillämpade existensminimum inte understiger socialhjälpnormen.

TCO

En utredningsgrupp inom TCO:s kansli har utarbetat en familjepolitisk rapport kallad "Familj och samhälle". Efter remissbehandling i förbunden samt behandling i TCO-styrelsen har rapporten antagits av TCO:s kongress i juni 1970 som allmänna riktlinjer för TCO:s fortsatta arbete i dessa frågor.

Allmänt

Barnets situation i familjen och i skolan med särskild tonvikt vid den sociala miljöns betydelse för barnets utveckling är huvudtemat i rapportens första del. En obligatorisk förskola för 5- och 6-åringar, en allmän sådan för 4-åringar föreslås för att alla barn skall få social träning, stimulans i sin utveckling samt möjligheter till en mer lika skolstart. Det betonas att ökade socialpolitiska insatser fordras för att utbildningspolitikens mål skall kunna förverkligas.

I rapportens senare del föreslås föränd-

ringar inom olika samhällsfält för att skapa en bättre anpassning mellan familj, arbetsliv och samhälle. Att båda makarna har möjlighet till en kontinuerlig anknytning till arbetsmarknaden ses som en grundförutsättning för familjens valfrihet och trygghet. I sitt yttrande över rapporten till kongressen betonar TCO-styrelsen vikten av att samhällets totala politik anpassas härefter. Styrelsen betonar dock att då det gäller lagstiftningen vissa övergångsregler kan bli nödvändiga.

Prioritering mellan generella och selektiva stödåtgärder

Arbetsgruppen nämner att det de senaste åren skett en förskjutning mot socialpolitiska skäl i stället för rättviseskäl som motivering för stöd till barnfamiljerna. Familjepolitiska kommittén gick — enligt arbetsgruppen — på den socialpolitiska linjen i sitt betänkande Barnbidrag och familjetillägg från 1967. TCO anförde i sitt remissvar till betänkandet att organisationen för sin del inte fann skäl att lämna rättviselinjen, men att det ändå fanns skäl för ett speciellt låginkomsttagarstöd. Detta borde knytas till bostaden. Arbetsgruppen har följt denna linje.

Vårdbidrag

Mot bakgrund av att man antar att de flesta familjer önskar att någon av föräldrarna kan vara hemma åtminstone under det första året och att det är svårt att för närvarande prioritera barntillsynsutbyggnaden för de yngsta föreslår TCO ett särskilt ekonomiskt stöd under ett år i samband med det första barnets födelse. Begränsningen till det första barnet motiveras främst av resurs-skäl. Det första barnets födelse innebär i allmänhet den mest påtagliga standardsänkningen i familjens ekonomi. Det synes därför viktigare med ett kraftigt stöd till första barnet än att motsvarande resurser fördelas till alla under en viss ålder.

Tekniskt vill man lösa det så att man

under det första halvåret anknyter till den nuvarande moderskapsförsäkringen, men med den förändringen att båda föräldrarna skall ha rätt att uppbära tilläggssjukpenningen och härigenom också kunna byta av varandra. För dem som ej är sjukpenningklassplacerade föreslås en utvidgad hemmamakeförsäkring komma att gälla med förslagsvis ett dagsbelopp motsvarande det nu gällande inom den frivilliga hemmamakeförsäkringen, dvs. 15 kr./dag eller 450 kr./mån. Om tilläggssjukpenningen ligger under denna nivå skall också 15 kr./dag utgå.

För de senare 180 dagarna bör vårdstödet ej knytas till inkomstbortfallet utan utgå oberoende av om föräldrarna vårdar barnet själva eller ej. För att stödet skall fylla funktionen att ge en av föräldrarna möjlighet att vara hemma, är dock en lägre nivå än hemmamakebidraget ej tänkbar, dvs. 450 kr.

För de ensamstående föräldrarna förordar arbetsgruppen att under det första året särskilda åtgärder vidtas utöver de föreslagna bidragen. Det ekonomiska stödet bör för denna grupp ej begränsas till första barnet.

Arbetsgruppen påpekar att vid ett ev. införande av beskattning av sjukpenningen bör detta gälla även vårdbidraget som då förutsätts bli föremål för en liknande uppräkning som sjukpenningen.

Barnbidrag

Arbetsgruppen anser att barnbidraget bör återställas till det reella värdet det hade 1965, dvs. 1 040 kr. per den 1 januari 1969. Dessutom bör barnbidragen indexregleras.

Bostadstillägg

En översyn bör enligt arbetsgruppen göras över hur det nya bostadstilläggssystemet utfallit. Bl. a. påpekade de höga hyreskostnaderna i nyproduktionen i storstäderna som bl. a. drabbar de unga familjerna starkt. Gruppen anser att det därför finns skäl att särskilt undersöka ett barnfamiljernas bostadsekonomiska situation. Enförälderfamiljernas bostadssituation bör också ägnas speciell upp-

märksamhet. Gruppen ser bostadsstödet som en viktig faktor i kampen mot bostadssegregationen.

Familjepolitiken för barn i 16–19-årsåldern

Arbetsgruppen har uppmärksammat de problem som uppstår när barn når 16-årsåldern och då huvuddelen av samhällets barnstöd upphör — speciellt pekar man på enförälderfamiljernas situation vid denna tidpunkt. I rapporten redovisas den snedrekrytering till gymnasiestudier som fortfarande är mycket framträdande och där ett samband med ekonomiska faktorer sannolikt förekommer. Att studiehjälpens realvärde har urholkats och att en stark ökning av skuldsättningen på det gymnasiala stadiet har skett under senare år, anser arbetsgruppen vara mycket allvarligt. Det föreslås därför som första åtgärd att studiestödet återställs till 1964 års värde, för att sedan ytterligare förstärkas. Arbetsgruppen skriver härom bl. a. följande.

För de inkomstgrupper som blir föremål för särskilda familjepolitiska stödinsatser skall 16-årsgränsen innebära en avsevärt förstärkt stödnivå, när barnen väljer fortsatt utbildning i gymnasieskolan eller motsvarande skolformer.

Stödet skall utformas så att det helt täcker studiekostnaden för barnen i familjer med låga familjeinkomster.

Ingen skall behöva skuldsätta sig för studier på gymnasial nivå. I de fall en anknytning till föräldraekonomin är omöjlig, måste särskilda stödinsatser tillskapas.

Arbetsgruppen anser att studiehjälpens bör ses som ett familjepolitiskt stöd.

Övrigt

Arbetsgruppen anser det väsentligt att bidragsförskotten höjs. Vid barns sjukdom bör enligt gruppen sjukpenning utgå för vård av barnet. Arbetsgruppen anser dock att antalet dagar per förälder för sådan vård bör sättas mycket lågt, i princip bara tills en barnvårdarinna träder i funktion. Det skulle bl. a. innebära att fäderna kom att utnyttja en sådan förmån.

SACO

Inom Sveriges akademikers centralorganisation har en arbetsgrupp för familjefrågor år 1967 utarbetat en promemoria angående "SACO och familjefrågorna".

Allmänt

I promemorian framhålls att båda parterna i ett äktenskap måste ha möjlighet att ägna sig åt förvärvsarbete. Att genomföra en sådan ordning innebär fördelar för såväl individ som samhälle. En ökad förvärvsfrekvens bland gifta kvinnor leder också till en ökad produktion och därmed till ett ökat välbefinnande i samhället.

I promemorian konstateras bl. a. vidare att de kvinnliga akademikerna har en betydligt högre förvärvsfrekvens än övriga kvinnor. SACO menar att det är angeläget att ytterligare öka de kvinnliga akademikernas förvärvsfrekvens, eftersom en procentuell höjning av deras förvärvsfrekvens har ett större samhällsekonomiskt värde än en lika stor höjning för motsvarande antal kvinnor med mindre utbildning.

I promemorian trycks också hårt på nödvändigheten av en utbyggnad av samhällets barntillsynsresurser.

Barnbidrag, bostadstillägg, vårdbidrag etc.

Promemorian går inte in på den närmare utformningen av olika familjepolitiska stödformer.

Övrigt

I promemorian betonas nödvändigheten av att problemet med omhändertagandet av sjuka och handikappade barn uppmärksammas. Kommunala barnvårdarinnor anges som en möjlighet att lösa problemet.

Inledning

Enligt direktiven för familjepolitiska kommittén bör de sakkunniga utforma sina förslag "utifrån en realistisk bedömning av nationalproduktens ökning och den privata konsumtionens ökningstakt. Verkningarna av en förskjutning till barnfamiljernas favör bör således redovisas till sina konsekvenser för övriga medborgargrupper inom ramen för det totala utrymmet".

Kommittén har som underlag för sina bedömningar av den framtida ekonomiska utvecklingen tagit del av 1970 års långtidsutrednings huvudrapport *Svensk ekonomi 1971–1975 med utblick mot 1990* (SOU 1970:71). Remissinstansernas och regeringens syn på de långsiktiga tillväxt- och avvägningsproblemen har redovisats i kompletteringspropositionen våren 1971 (prop. 1971:115, FiU 1971:30). Detta bakgrundsmaterial sammanfattas i korthet på s. 183–189. Kommittén har inte ansett sig böra gå in på de bedömningar av olika slag som ligger bakom dessa kalkyler. Vissa kompletterande beräkningar har dock utförts.

Det ekonomiska familjestödet har till syfte att åstadkomma större jämlikhet i materiella förhållanden mellan barnfamiljer och övriga befolkningsgrupper samt mellan barnfamiljer inbördes med barn i olika antal och åldrar. Som mått på den materiella standarden används här de olika befolkningsgruppernas privata konsumtion. Kommittén är medveten om att man på detta sätt endast

ofullständigt kan återspegla människornas levnadsvillkor. Med i beräkningen borde också tagits de olika former av offentlig konsumtion som samhället tillhandahåller medborgarna i form av utbildning, sjukvård, socialvård osv. Någon undersökning över de offentliga konsumtionstjänsternas fördelning på olika befolkningsgrupper föreligger dock inte. Det bör också påpekas att i begreppet privat konsumtion registreras endast värdet av de varor och tjänster som köps och säljs på olika marknader. Däremot ingår inte konsumtion av sådan produktiv verksamhet som utförs utanför marknadshushållningen, t. ex. olika sysselsättningar i hemmen såsom matlagning, städning och barnpassning. I de fall en hemarbetande kvinnas övergång till förvärvslivet medför att en del av hennes hemarbete ersätts med utifrån köpta tjänster resulterar detta i en motsvarande ökning av den i nationalräkenskaperna registrerade privata konsumtionen. Denna statistiskt redovisade ökning är givetvis skenbar men vållar knappast några större olägenheter för den ekonomiska analysen så länge fördelningen av den tid som ägnas förvärvsarbete resp. arbete i hemmet totalt sett är oförändrad från år till år. Om däremot det ökade förvärvsarbetet bland gifta kvinnor åtföljs av mindre insatser i hemmet, vilka i stället ersätts med att man köper färdiglagad mat, anlitar tvättinrättningar, lämnar barnen till daghem osv. uppstår en effekt som kan ge en skev bild av konsumtionsstandardens förändringar.

För att söka bedöma vilka förändringar i barnfamiljernas konsumtionsförmåga som kan förutses inträffa under 70-talet jämfört med andra befolkningsgrupper har särskilda beräkningar utförts inom kommittén. Beräkningarna utgår från den kartläggning av hushållens konsumtion av olika varor och tjänster samt om olikheterna i detta hänseende mellan olika grupper av hushåll som utförts inom statistiska centralbyrån (Hushållsbudgetundersökningen 1969, SCB:s statistiska meddelande P 1971:9). Genom hushållsbudgetundersökningen har detaljerad information erhållits om bl. a. barnfamiljernas levnadsnivå. Detta material har presenterats i kap. 4. I föreliggande kapitel, s. 189, lämnas vissa uppgifter om den totala privata konsumtionen för befolkningsgrupperna ålderspensionärer samt övrig befolkning uppdelad på barnfamiljer och icke-barnfamiljer. Denna konsumtionsfördelning skrivs sedan fram till 1980. Avsnittet Konsumtionsfördelningen 1970–1980 avser härvid att belysa utvecklingsdragen vid oförändrad politik, dvs. den konsumtionsfördelning som följer av befolkningens strukturförändringar och av de inkomstförändringar som kan förutses utan några nya åtgärder från statsmaktens sida. I avsnittet Familjestödets effekter beräknas effekterna på konsumtionsfördelningen av ett utökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljerna och i ett annat avsnitt de samhällsekonomiska effekter av ökat daghemsbyggande. Kalkylresultaten sammanfattas på s. 196.

Totalresursernas tillväxt

Arbetskraft

Av grundläggande betydelse för tillväxten av produktionskapaciteten är tillgången på arbetskraft. Beräkningarna om arbetskraftens förutsedda utveckling måste emellertid baseras på en rad antaganden, vilka i många fall har stora osäkerhetsmarginaler.

Till grund för långtidsutredningens arbetskraftskalkyl har legat en befolkningsframskrivning som gjorts inom statistiska central-

byrån (statistiska meddelanden Be 1970:2). I denna projektion har fruktsamheten inom varje åldersklass förutsatts vara konstant under de kommande årtiondena och ligga på en lägre nivå än den som iaktogs under perioden 1961–1965. Man har vidare räknat med en successivt fallande dödlighet för män under 40 år och för kvinnor under 90 år. För personer i åldrar över de nämnda har däremot dödligheten antagits ligga kvar på nuvarande nivå. Vidare har i befolkningsprojektion kalkylerats med ett årligt invandringsöverskott om 20 000 personer.

Med de förutsättningar som här angetts kommer Sveriges totala folkmängd att öka med ca 250 000 personer (0,6 % per år) 1970–1975 och med 220 000 personer (0,5 % per år) 1975–1980. Samtidigt kommer betydande omstruktureringar i befolkningen att successivt äga rum. Mest utmärkande blir därvid att de äldre åldersgrupperna ökar i snabb takt medan antalet personer i arbetsför ålder tillväxer endast mycket svagt.

Hur antalet personer i arbetskraften förändras bestäms förutom av demografiska förändringar av utvecklingen av de relativa arbetskraftstalen (den andel av det totala antalet personer i en viss befolkningsgrupp som befinner sig i arbetskraften). I långtidsutredningens kalkyl har arbetskraftstalen genomgående antagits förändras i en långsammare takt under prognosperioden än under den närmast föregående 5-årsperioden. Andelen studerande antas fortsätta att öka, om än i avsaknade takt, och i motsvarande grad minskar inte ungdomarnas relativa arbetskraftstal lika snabbt som tidigare. För männens del har man speciellt under senare år kunnat observera en tämligen kraftig minskning av de relativa arbetskraftstalen för dem som är över 50 år. Minskningen har nu antagits bli något svagare. För de ej gifta kvinnorna bestäms antalet personer i arbetskraften i huvudsak av befolkningsutvecklingen, då förändringarna av de relativa arbetskraftstalen förutsatts bli måttliga.

Då enligt långtidsutredningen praktiskt taget hela arbetskraftstillskottet fram till 1980 beräknas bestå av gifta kvinnor, blir utveck-

lingen för dem av speciellt intresse. Också för familjepolitiken är förändringarna i de gifta kvinnornas sysselsättningsstatus av mycket stor betydelse. Av arbetskraftsundersökningarna framgår att de gifta kvinnornas förvärvsverksamhet har fortsatt att öka under den senare delen av 60-talet. Ökningstakten i antal procentenheter har bedömts vara av ungefär samma storleksordning som under den första delen av 60-talet. Däremot har den effekt som denna ökning inneburit i relation till totalantalet gifta kvinnor i arbetskraften blivit något svagare. Även om det är svårt att göra exakta jämförelser har det dock med relativt stor säkerhet kunnat fastslås att utvecklingen 1960-1965 skiljt sig från utvecklingen 1965-1970 på en väsentlig punkt. Under den förra perioden ökade förvärvsverksamheten för de yngre gifta kvinnorna mycket svagt, medan ökningen under den senare perioden var betydande. Tendensen återfinns klarast för gifta kvinnor med barn i åldern 0-6 år. Det är således småbarnsmammorna som i snabbt ökande utsträckning sökt sig ut på arbetsmarknaden. Enligt arbetskraftsundersökningarna hösten 1966 och 1969 utgjorde dessa kvinnor drygt hälften av den totala ökningen - ca 100 000 personer - av antalet gifta kvinnor i arbetskraften.

De antaganden som i långtidsutredningen gjorts för den framtida utvecklingen innebär för hela gruppen gifta kvinnor under 35 år att andelen som är i arbetskraften stiger från f. n. ca 55 % till 65 % 1980. Av kvinnorna i åldern 35-54 år var 1970 genomsnittligt ca 60 % i arbetskraften och denna andel har

antagits stiga till ca 70 % år 1980. En kalkyl har också gjorts för småbarnsmödrarnas del. Av de gifta mödrarna med barn i åldern 0-6 år befann sig 1970 ca 45 % i arbetskraften. Förutsatt att barn tillsynsmöjligheterna kan ordnas på tillfredsställande sätt har denna andel antagits stiga till 55 % 1980. Om barn tillsynsbehovet för de mödrar som arbetar minst halvtid, dvs. 20 timmar och mer per vecka, till 50 % skall täckas genom daghem, innebär denna kalkyl att det erfordras 115 000 daghemsplatser 1975 och 130 000 år 1980.

Den beräknade utvecklingen av antalet gifta kvinnor i arbetskraften innebär att de ökar med nästan 130 000 personer 1970-1975. Då samtidigt antalet män i arbetskraften förutsatts minska svagt och antalet ej gifta kvinnor kraftigt, skulle den totala ökningen av arbetskraften begränsas till ca 90 000 personer. En lika stor ökning har förutsatts för 1975-1980, varvid en svagare uppgång för gifta kvinnor kompenseras av viss ökning av antalet män i arbetskraften och en svagare minskning av antalet ej gifta kvinnor. Långtidsutredningens kalkyl för antalet personer i arbetskraften sammanfattas i tabell 121.

Det är inte realistiskt att räkna med att hela arbetskraften kan vara sysselsatt. Även i mycket goda konjunkturlägen måste man räkna med en viss arbetslöshet av bl. a. omställningskaraktär. I långtidsutredningens beräkningar har kalkylmässigt införts den genomsnittliga arbetslöshetsnivå som enligt arbetskraftsundersökningarna rådde 1964-1969. Detta ger arbetslöshetstal på 1,6 % för

Tabell 121 Antalet personer i arbetskraften enligt långtidsutredningens kalkyler.

	Förändring i antal			Förändring i % per år		
	1965-1970	1970-1975	1975-1980	1965-1970	1970-1975	1975-1980
Män	-10 900	- 4 200	11 200	-0,1	0,0	0,1
Gifta kvinnor	150 300	128 300	94 700	3,5	2,6	1,7
Ej gifta kvinnor	-13 300	-33 900	-15 500	-0,5	-1,2	-0,6
	126 000	90 300	90 400	0,7	0,5	0,5

männen, 1,7 % för de gifta kvinnorna och 2,5 % för de ej gifta kvinnorna. Då arbetslösheten inte förutsatts förändras ökar antalet sysselsatta i samma takt som hela arbetskraften. Totalantalet sysselsatta skulle därmed öka från 3,8 miljoner 1970 till 3,9 miljoner 1975 och 4,0 miljoner 1980.

Vid beräkningen av arbetsvolymen måste avdrag också göras för frånvaron från arbetet. De relativa frånvarotalen har ökat för alla de tre befolkningsgrupperna. Trendmässigt har männens och de ej gifta kvinnornas frånvaro ökat med ca 1,1 procentenheter och de gifta kvinnornas med drygt 2 procentenheter, beräknat per en femårsperiod. I långtidsutredningens prognos har dock kalkylerats med en långsammare ökningstakt, 0,7 för män och ej gifta kvinnor samt 1 procentenhet för gifta kvinnor.

När det gäller utvecklingen av antalet arbetstimmar spelar självfallet den lagstadgade arbetstiden en central roll. Eftersom det föreligger ett beslut om sänkning av denna från 42,5 timmar per vecka till 40 timmar innan utgången av 1973 kan medelarbetstiden förutses sjunka kraftigt under de närmaste åren. Det kan nämnas att medelarbetstiden 1969 var i genomsnitt 43,5 timmar per vecka för män, 30,1 timmar för gifta kvinnor och 37,1 timmar för ej gifta kvinnor. Den andel av männen som registreras som deltidssamarbetande har under senare år ökat märkbart. Trots detta ligger männens medelarbetstid högt, vilket bl. a. beror på övertidsarbete och på företagarnas högre medelarbetstid. Även bland ej gifta kvinnor har deltidssamarbetet ökat relativt kraftigt. För gifta kvinnor däremot tycks en viss stabilisering ha inträffat. Vid beräkningen av den framtida medelarbetstiden har förutsatts att andelen deltidssamarbetande män och ej gifta kvinnor fortsätter att öka, medan förändringen för gifta kvinnor blir mycket liten.

Slutresultatet för utvecklingen av arbetskraftstillgången blir att arbetsvolymen mätt i timmar beräknats minska mellan 1970 och 1975 i ungefär samma takt som mellan 1965 och 1970, eller med 0,8 % per år. För tiden efter 1975 antas i långtidsutredningen att

arbetstidsförkortningen fortsätter i någon form. I beräkningarna har kalkylmässigt antagits att denna förkortning till sin storlek motsvarar införandet av en extra semestervecka. Naturligtvis kan en fortsatt arbetstidsförkortning lika väl ske genom att veckoarbetstiden sänks. Minskningen i arbetsvolymen i timmar skulle då bli 0,4 % per år, dvs. en mindre nedgång än den som beräknats för 70-talets första hälft.

I sina yttranden har en del remissinstanser tagit upp frågan om de outnyttjade arbetskraftsreserverna och möjligheterna att tillvarata dessa. Därvid har ifrågasatts om det inte med hjälp av vidgade samhällsinsatser är möjligt att reducera den dolda arbetslösheten snabbare än som förutsatts i långtidsutredningens kalkyl. Vikten av sådana åtgärder har betonats med hänsyn både till den snabbare tillväxt som därigenom skulle uppnås och till att förvärvsarbete har ett självständigt värde som den viktigaste vägen för den enskildes självförverkligande.

Det kan nämnas att antalet personer i yrkesverksam ålder som inte ingår i arbetskraften enligt arbetskraftsundersökningarnas definition 1970 uppgick till något mer än 1 miljon om de studerande frånräknas. Av dessa utgjorde de gifta kvinnorna drygt 700 000. Det är också till de gifta kvinnorna som diskussionen om en dold arbetslöshet främst har koncentrerats. I långtidsutredningens prognos har räknats med att ytterligare 130 000 gifta kvinnor utanför arbetskraften kommer ut på arbetsmarknaden fram till 1975 och ytterligare närmare 100 000 mellan 1975 och 1980.

Den förutsatta ökade förvärvsverksamheten bland de gifta kvinnorna kräver enligt långtidsutredningens bedömning kraftigt ökade samhällsinsatser. I den reviderade finansplanen för 1971 betonas också vikten av att sådana samhällsinsatser kommer till stånd. Det påpekas vidare att osäkerheten kring beräkningen av arbetskraftstillgången är stor och att det är möjligt att antalet gifta kvinnor på arbetsmarknaden kan öka snabbare än vad som angetts i långtidsutredningens prognos. Föredragande statsrådet finner

det dock vara tveksamt att tillskottet fram till 1975 kan bli väsentligt större med tanke på de hinder som föreligger. De största problemen i detta hänseende torde hänga samman med den regionala obalansen i fråga om arbetstillfällen och arbetskraftsutbud.

Produktivitet och produktionskapacitet

Som framgått förutses arbetskraftsresurserna minska under 70-talet. En central fråga för bedömningen av den kommande utvecklingen blir i vilken utsträckning denna minskning på arbetskraftssidan kan vägas upp av att produktiviteten växer snabbare.

Produktiviteten har under 60-talet inom flertalet sektorer uppvisat starka stegringar. Sålunda steg produktionsvolymen per arbetad timme inom industrin och skogsbruket med genomsnittligt 7 à 8 % per år och inom jordbruket med 6 à 7 % per år. Produktivitetens utvecklingen har också varit stabil och relativt oberoende av konjunktur- och arbetsmarknadsförhållanden. Den fortsatta utvecklingen har i långtidsutredningen bedömts med hjälp av planmaterial och särskilda beräkningar. Frågan har främst varit om den snabba stegringstakten under 60-talet kan väntas bestå även under det framförliggande decenniet. Överväganden och expertbedömningar har gett till resultat att produktivitetens utvecklingen i flertalet sektorer bedömts ligga på samma höga nivå som under 60-talet. Utredningen betonar dock att för detta krävs att en rad bakomliggande förutsättningar realiserar. Sålunda krävs en fortsatt snabb kapitalbildning som successivt ökar mängden kapital per arbetstimme. En väsentlig betingelse för den snabba produkti-

vitetsstegringen under speciellt den senare hälften av 60-talet anser utredningen vidare har varit den ökade takten i det svenska näringslivets strukturomvandling. Företag har lagts ned i ökad omfattning och fusioner har lett till omfattande omorganisationer av produktionen. Utredningens kalkyl förutsätter en fortsatt snabb strukturomvandling och ställer starka krav på en fortsatt utbyggnad av samhällsinsatserna på närings-, arbetsmarknads- och utbildningspolitikens områden.

Även om produktiviteten inom de olika sektorerna bedömts ligga helt eller mycket nära den trendmässiga utvecklingen under 60-talet, motverkas produktivitetens utvecklingen för hela ekonomin av en successivt ändrad näringsgrenssammansättning med ökat inslag av privat och offentlig tjänsteproduktion. Detta medför att tillväxten i den totala produktiviteten skulle bli ca en halv procentenhet lägre under den framförliggande perioden än under 60-talet. I den reviderade finansplanen för 1971 bedöms det vara gynnsamt om den trendmässiga ökning av produktiviteten som långtidsutredningen kalkylerat med kan förverkligas. Prognosen anses dock kunna tjäna som en rimlig utgångspunkt för den långsiktiga ekonomisk-politiska planeringen.

De av långtidsutredningen beräknade arbetskrafts- och produktivetsförändringarna har gett som resultat att bruttonationalprodukten skulle stiga med genomsnittligt 3,8 % per år 1970–1975, dvs. i stort sett lika snabbt som under sista hälften av 60-talet. För senare hälften av 70-talet tyder kalkylerna på en snabbare produktionsökning, 4,3 % per år. Detta sammanhänger med att arbets-

Tabell 122 Arbetskrafts- och produktivetsförändringar beräknade av 1970 års långtidsutredning. Procent per år.

	1965–1970	1970–1975	1975–1980
Arbetskraft i timmar	–0,9	0,8	–0,4
BNP per arbetstimme	5,2	4,9	5,0
BNP från produktionssidan	4,3	4,1	4,6
BNP från användningssidan	3,9	3,8	4,3

kraftsutvecklingen då bedömts bli något gynnsammare. Utredningens produktionskalkyl sammanfattas i tabell 122 (förändringar i procent per år).

Det bör påpekas att beräkningarna av bruttonationalproduktens tillväxt har gjorts från produktionssidan, dvs. genom att summera tillväxten i de olika produktionssektorerna. Den följande diskussionen om avvägningsfrågor utgår emellertid från uppskattningar av bruttonationalprodukten mätt från användningssidan. Denna sista metod ger en något lägre produktionsökning.

Som framgått vilar långtidsutredningens kalkyl avseende den framtida resurstillväxten på en rad antaganden vilkas realism är svår att bedöma. Det faller också utanför kommitténs kompetens att på denna punkt ta upp en utförligare diskussion. Kommittén har därför i enlighet med uttalanden i den reviderade finansplanen för 1971 utgått från ovan refererade kalkyl.

Från kommitténs synpunkt är förändringarna i de gifta kvinnornas sysselsättningsstatus av stor betydelse. Att döma av flertalet remissyttranden är också osäkerheten stor rörande utvecklingen av antalet gifta kvinnor i arbetskraften. Kommittén vill här starkt understryka vikten av att betingelser skapas för att underlätta de gifta kvinnornas inträde på arbetsmarknaden. Denna fråga har många andra aspekter vid sidan av samhällsekonomin. Beträffande den ekonomiska kalkylen torde det räcka med påpekandet att ifall de drygt 100 000 gifta kvinnor som enligt långtidsutredningen förutsatts inträda i förvärvslivet 1970–1975 i stället avstod från förvärvsarbete så skulle den totala produktionsökningen under samma period bli uppskattningsvis ca 2 procentenheter lägre.

En sådan utveckling synes emellertid i dagens läge sakna aktualitet. Tillströmningen av kvinnor till arbetsmarknaden har under 1971 varit större än vad långtidsutredningen räknat med. Antalet gifta kvinnor i arbetskraften ökade från tredje kvartalet 1970 till tredje kvartalet 1971 med ca 30 000. Också för ej gifta kvinnor – för vilka i kalkylen hade förutsatts en minskning – noterades

under samma tid en ökning med 10 000. Det är ännu för tidigt att dra några slutsatser huruvida denna utveckling kan väntas fortsätta eller om den får tolkas som ett engångslyft bl. a. som följd av skattereformen. Skulle emellertid tendensen bestå även under de kommande åren bör arbetskraftskalkylen revideras upp. Om det årliga tillskottet av gifta kvinnor på arbetsmarknaden blir 30 000 i stället för 20 000 enligt utredningen, bör den totala produktionens ökning vid i övrigt oförändrade antaganden bli ca 1 procentenhet större 1970–1975 än enligt utredningens kalkyl. Den genomsnittliga årliga produktionsstegringen skulle då bli 4,0 % i stället för 3,8 %.

Utrymmet för den privata konsumtionens ökning

Långtidsutredningen diskuterar också utförligt hur den växande produktionen kan komma att fördelas på olika användningsområden. Det konstateras att resurserna alltid framstår som knappa i förhållande till de anspråk för konsumtion och investering som ställs från stat, kommun, företag och enskilda personer. Fördelningen av resurserna måste bestämmas av den ekonomiska politiken i enlighet med dess mål.

Kommittén har i sina kalkyler utgått från den resursfördelning som angetts i långtidsutredningens beräkningar. Enligt dessa beräkningar skulle den privata konsumtionen kunna öka med genomsnittligt 3,3 % per år 1970–1975. Det bör härvid noteras att enligt nu föreliggande beräkningar minskade den privata konsumtionen 1970–1971 med 0,2 % i volym medan man för 1972 förutser en ökning på ca 4 %. För åren 1970–1972 erhålls således en genomsnittlig årlig ökning om 1,8 % per år, vilken vid första påseende klart synes understiga den ökningstakt som kalkylerats med i långtidsutredningen. Denna kalkyl avsåg emellertid den genomsnittliga utvecklingstakten för hela perioden 1970–1975 med starka variationer i tillväxtbetingelserna de olika åren till följd av förkortningen av arbetstiden. I preliminär natio-

nalbudget för 1972 har långtidsutredningens kalkyl för åren 1970–1972 rekonstruerats med beaktande av att arbetstidsförkortningen, som nu sker, koncentreras till åren 1970–1972. Rekonstruktionen visar att den privata konsumtionens ökningstakt 1970–1972 skulle behövt uppgå till i genomsnitt 1,5 % per år för att helt överensstämja med långtidsutredningens beräkningar. En jämförelse mellan den rekonstruerade prognosen och de föreliggande beräkningarna visar således relativt stor överensstämmelse. Samma gäller flera andra efterfrågekomponenter. Bruttonationalproduktens tillväxt samt offentlig konsumtion och investeringar beräknas visserligen ha utvecklats långsammare än vad som antagits i långtidsutredningen. Det är emellertid ännu för tidigt att med säkerhet fastslå huruvida dessa avvikelser beror helt på konjunkturutvecklingen eller om nya moment i tillväxtbetingelserna gjort sig gällande.

Också för perioden 1975–1980 utgår kommittén från långtidsutredningens beräkningar, vilka för denna period är mycket summariska. Det får först erinras om att totalproduktionen under denna period bedömts växa med 4,3 % per år, dvs. något snabbare än 1970–1975. Förutsatt att balansen i de utrikes betalningarna uppnåtts före 1975 skulle exporten under sista hälften av 70-talet kunna tillväxa i en något lugnare

takt. Samtidigt förutses investeringarna 1975–1980 öka i en ej obetydligt högre takt än 1970–1975, delvis som en följd av att bostadsinvesteringarna bedömts åter öka. Den offentliga konsumtionsökningen har i denna kalkyl relativt godtyckligt anslagits till 4,5 % per år, vilket leder till att den privata konsumtionen beräknats kunna tillväxa något snabbare än under 1970–1975, eller med genomsnittligt 4,1 % per år. Långtidsutredningens kalkyler för resursfördelning och tillväxt 1970–1980 sammanfattas i tabell 123 i vilken också den beräknade utvecklingen 1970–1972 och en rekonstruktion av långtidsutredningens kalkyl för dessa år medtagits.

Skulle emellertid produktionsutvecklingen avvika från den kalkylerade måste också produktionens användningssida revideras. I avsnittet Totalresursernas tillväxt diskuteras effekten av att antalet gifta kvinnor på arbetsmarknaden ökar snabbare (30 000 per år) än vad som förutsatts i långtidsutredningen (20 000 per år). Hur det därav följande produktionstillskottet kan tänkas bli fördelat på olika användningsområden är dock svårare att ange. Som ett extremt exempel kan nämnas det fallet att det ytterligare produktionstillskottet helt skulle disponeras för privat konsumtion. Denna skulle i så fall öka med 3,7 % per år 1970–1975. En sådan resursfördelning är dock inte realistisk. Bl. a.

Tabell 123 Resursfördelning och tillväxt 1970–1980 enligt långtidsutredningen m. m.

	Milj.kr. 1970	Volymförändring, % per år			
		1970– 1975	1970–1972		1975– 1980
			Enligt rekonstruktionen av långtidsutredningens kalkyler	Enligt nu föreliggande beräkningar	
Bruttonationalprodukt	168 900	3,8	2,3	2,0	4,3
Privat konsumtion	91 500	3,3	1,5	1,8	4,1
Offentlig konsumtion	36 300	4,5	5,1	3,6	4,5
Bruttoinvestering	37 200	3,5	4,2	2,3	5,4
Import	36 250	6,2	4,0	1,3	6,7
Export	35 150	7,3	5,5	5,0	6,5

ställer den ökade arbetsstyrkan krav på en utbyggnad av produktionskapitalet. Ett rimligare antagande synes därför vara att utgå från samma relation mellan produktionens och den privata konsumtionens ökning som i långtidsutredningens kalkyl. Den privata konsumtionens ökningstakt skulle då höjas till 3,5 % per år 1970–1975.

Konsumtionsfördelningen 1969 och 1970

De beräkningar som inom kommittén utförts beträffande den privata konsumtionens fördelning 1970–1980 avser de tre befolkningsskatterna ålderspensionärer samt övrig befolkning uppdelad på barnfamiljer och icke-barnfamiljer. Som utgångspunkt för analysen av vilka förändringar i dessa gruppers konsumtion som kan förutses under 70-talet måste först konsumtionsfördelningen i utgångsläget kartläggas. Detta har blivit möjligt genom att resultatet av statistiska centralbyråns hushållsbudgetundersökning för 1969 nu föreligger. I denna undersökning lämnas bl. a. information om fördelningen av den privata konsumtionen på olika typer av hushåll.

Enligt hushållsbudgetundersökningen uppgick den totala privata konsumtionen 1969 till 73 169 milj.kr. I nationalräkenskaperna anges motsvarande tal till 84 850 milj. kr. Avvikelsen (13,8 %) måste ses mot bakgrund av de fel som alltid är häftade vid en urvalsundersökning av denna typ. Det har också på några punkter kunnat konstateras betydande avvikelser gentemot beräkningar från annat håll. Detta gäller t. ex. konsumtionen av alkohol och tobaksvaror, där hushållens bokföring gett avsevärt lägre siffror än enligt på andra sätt gjorda uppskattningar. Så länge felaktigheterna i konsumtionens nivåskattningar inte är lokaliserade till vissa speciella hushållstyper kan denna avvikelse betraktas vara av mindre betydelse för de fortsatta beräkningarna. Någon information om systematiska fel i skattningar av de olika hushållstypernas konsumtion föreligger inte.

Hushållsbudgetundersökningens redovisning avser olika hushållstyper som definie-

rats som den grupp personer som har gemensam bostad och äter minst ett huvudmål per dag tillsammans. De åldersmässiga uppdelningarna har gjorts efter hushållsföreståndarens ålder. I nedanstående tabell anges konsumtionsfördelningen 1969 för de redovisade huvudgrupperna (konsumtion i milj.kr.).

Ensamstående utan barn	11 167
därav: under 67 år	8 654
över 67 år	2 513
Ensamstående med barn	1 348
Gifta och samboende utan barn	27 140
därav: hushållsföreståndare	
under 67 år	22 693
67 år och över	4 447
Gifta och samboende med barn	29 836
Övriga hushåll	3 678
Totalt	73 169

Enligt denna redovisning skulle den sammanlagda privata konsumtionen i hushåll med barn ha uppgått till mellan 31 och 35 miljarder kr. ("övriga hushåll" är här ej uppdelade efter förekomsten av barn). Någon möjlighet att bestämma ålderspensionärernas konsumtion ger inte denna sammanställning eftersom pensionärer kan ingå i alla typer av hushåll utom de ensamstående utan barn där de särredovisats.

Den uppdelning på ålderspensionärer, barnfamiljer och icke-barnfamiljer som görs i fortsättningen bygger på en rad approximationer. Beräkningarna har gått ut på att först bestämma konsumtionen 1969 för hushåll med resp. utan barn och sedan föra över andra hushållsmedlemmar som är 67 år och äldre och inte är hushållsföreståndare eller maka/make i barnfamilj till en särskild pensionärsgrupp. Då syftet med den följande analysen i första hand är att söka belysa barnfamiljernas situation gentemot andra grupper har det ansetts som rimligt att till barnfamiljer alltid räkna hushållsföreståndaren och dess maka/make oavsett deras ålder.

Beräkningarna har utförts genom att kombinera den ovan angivna konsumtionsfördelningen med uppgifter i hushållsbudgetundersökningen avseende hushåll där hushållsföreståndaren är under 66 år och där barnfamiljer med två vuxna särredovisas. Också de uppskattningar av ålderspensionärernas kon-

sumtion som lämnas i det nästföljande avsnittet. Konsumtionsfördelningen 1970–1980 har utnyttjats. Den procentuella konsumtionsfördelning som på det viset erhållits för 1969 har sedan antagits gälla även 1970 års privata konsumtion enligt nationalräkenskaperna.

Den sålunda beräknade konsumtionsfördelningen för 1970 framgår av följande tabell.

	Milj.kr.	Andel i %
Ålderspensionärer	9 200	10,1
Barnfamiljer	43 350	47,4
Icke-barnfamiljer	38 950	42,5
Totalt	91 500	100,0

Konsumtionsfördelningen 1970–1980

Såsom tidigare nämnts angavs i långtidsutredningens grundkalkyl den privata konsumtionens genomsnittliga ökningstakt 1970–1975 till 3,3 % per år. För senare hälften av 70-talet räknade utredningen med att ett något större utrymme skulle föreligga för den privata konsumtionen. I utredningens summariska kalkyl för 1975–1980 antogs den årliga ökningstakten för privat konsumtion bli 4,1 %. Den följande kalkylen över konsumtionsfördelningen utgår från ovan nämnda ökningstal. Osäkerheten kring långtidsutredningens kalkyler är givetvis betydande. Syftet med föreliggande avsnitt är dock inte att mäta konsumtionens absoluta nivå för olika befolkningskategorier utan att försöka belysa vilka förändringar i konsumtionsfördelningen som kan förutses under olika antaganden. I en sådan undersökning koncentreras huvudintresset mera kring skillnaderna i utvecklingstakten för de olika befolkningskategorierna. Med denna intresseinriktning ter sig följaktligen osäkerheten beträffande den totala privata konsumtionens framtida ökningstakt som mindre besvärande.

Om den privata konsumtionen växer på det sätt som indikerats i långtidsutredningens kalkyler, är därmed inte givet att alla delar av befolkningskollektivet kan bli delaktiga i konsumtionsökningen i lika stor

utsträckning. Långtidsutredningens tal är genomsnittsmått för alla grupper i samhället. I verkligheten fördelar sig konsumtionsökningarna efter en lång skala från minskningar till väsentligt större öknings-
ärna efter en lång skala från minskningar till allt efter gruppernas inkomstförändringar och konsumtionsbenägenhet. Ändras inkomstfördelningen så att någon grupp kan öka sin standard i en snabbare takt, så inskränks samtidigt de övriga gruppernas utrymme.

I vilken utsträckning en befolkningsgrupp kan få del i de ökande konsumtionsmöjligheterna beror huvudsakligen på dess inkomster från olika förvärvskällor och på flödet av transfereringar via den offentliga sektorn. Omfattningen och utvecklingen av dessa transfereringar är av avgörande betydelse för de individer som av åldersskäl eller hälsoskäl utträtt från arbetsmarknaden. Men också för barnfamiljernas disponibla inkomster och därmed deras konsumtionsmöjligheter spelar transfereringarna en betydande roll.

Ålderspensionärer

Pensionärernas totala inkomster består till ungefär 80 % av olika pensioner såsom folkpension, kommunalt bostadstillägg, tilläggspension, statliga och kommunala tjänstepensioner samt olika andra pensioner. Om det beaktas att skattebelastningen på folkpensionen – vilken för många ålderspensionärer är den dominerande inkomsten – är mycket låg, kommer pensionen att utgöra betydligt mycket mer än 80 % av den disponibla inkomsten. Det kan nämnas att för 4/5 av pensionärerna utgör enbart folkpensionsförmånerna 85 % av deras totala inkomster.

Utvecklingen av folkpensioner har antagits följa den tillväxttakt som anges i utredningen Pensionstillskott m. m. (SOU 1968:21). Detta innebär att i folkpensionen ingår successivt ökande pensionstillskott till grupper utan eller med låg tilläggspension. Prognosen här skiljer sig från pensionsförsäkringskommitténs däri att korrigering skett för ändringar i antalet pensionärer. Vidare har hänsyn tagits till att förtida uttag av pension ingår i

utredningens siffror. Den genomsnittliga reala tillväxten av folkpensionsförmånerna har beräknats till 4,0 % per år för perioden 1970–1975 och till 2,7 % per år 1975–1980.

Kommunala bostadstillägg har antagits uppvisa samma reala tillväxttakt som under perioden 1955–1968. Under dessa år var det endast små fluktuationer i den årliga procentuella ökningen per capita. Den genomsnittliga årliga reala tillväxten har antagits bli 6,3 % 1970–1975 och 6,1 % 1975–1980.

Beräkningen av ATP-utbetalningarna följer prognosen i pensionsförsäkringskommitténs ovan nämnda utredning, vilket innebär årliga reala ökningar på omkring 23 % 1970–1975 och ca 15 % 1975–1980.

Utvecklingen av andra pensioner har uppskattats med ledning av olika undersökningar och tidigare trender. Sammantaget har dessa pensioner under hela 70-talet antagits tillväxa med 4,9 % per år. Även för pensionärernas andra inkomster har beräkningarna fått byggas på schablonmässiga antaganden. Det kan nämnas att beträffande pensionärernas inkomst av anställning antagits en fortsatt nedgång i ålderspensionärernas förvärvsintensitet som dock motvägs av tillväxten av denna befolkningskategori. Inkomsten från anställning har därför förutsatts öka i ungefär samma takt som en antagen reallöneutveckling om 3 % per år. Kapitalinkomsternas reala ökning har antagits bli 4 % per år.

Samtantaget skulle ålderspensionärernas totala inkomster enligt gjorda kalkyler öka

med genomsnittligt 5,6 % per år 1970–1975 och med 5,0 % per år 1975–1980. Ålderspensionärernas totala skatt har beräknats öka med 5,7 % resp 5,2 % per år. För disponibla inkomster har erhållits en årlig ökningstakt om genomsnittligt 5,5 % resp. 5,0 % under de bägge hälfterna av 70-talet. Då nettosparandet antagits vara noll, dvs. nysparande och förbrukning av tidigare uppbyggda finansiella resurser förutsatts ta ut varandra, representerar ovan givna tal också ökningen av ålderspensionärernas privata konsumtion. I den mån sparande förekommer inom kollektivet, ger detta i första hand upphov till en skillnad mellan disponibel inkomst och konsumtion. Men om pensionärernas sparkvot är oförändrad över tiden påverkas inte den relativa utvecklingen av pensionärernas reala konsumtion.

Nya beräkningar rörande pensionerna pågår inom riks-försäkringsverket men är ännu inte avslutade.

Fördelning av konsumtionsutrymmet mellan pensionärer och övrig befolkning

Förutsatt att den totala privata konsumtionen kan växa med 3,3 % per år 1970–1975 och med 4,1 % per år 1975–1980 samt att ålderspensionärerna under samma tid kommer att öka sin konsumtion med 5,5 resp. 5,0 % per år har det utrymme beräknats som återstår för övriga grupperns konsumtionsökning. Beräkningen framgår av tabell 124.

Beräkningarna har alltså gjorts med

Tabell 124 Fördelning av konsumtionsutrymmet mellan pensionärer och övrig befolkning. Procent per år.

	Milj.kr.			Förändring i % per år	
	1970	1975	1980	1970–1975	1975–1980
Total privat konsumtion	91 500	107 650	131 650	3,3	4,1
minus pensionärernas konsumtion	9 200	12 000	15 300	5,5	5,0
återstår för övriga grupper	82 300	95 650	116 350	3,1	4,0

hänsynstagande till redan beslutade förstärkningar av pensionerna, som sträcker sig till den 1 juli 1978. I kommitténs uppdrag ingår inte att ta ställning till behovet av framtida standardförbättringar för pensionärerna.

Eftersom antalet ålderspensionärer beräknats öka 2,2 resp. 2,0 % per år medan övrig befolkning tillväxer med endast 0,4 resp. 0,3 % per år skulle konsumtionen per capita utvecklas enligt följande (förändringar i procent per år).

	1970–1975	1975–1980
Pensionärer	3,3	3,0
Övrig befolkning	2,7	3,7

Som framgått förutses befolkningen under 67 år kunna öka sin konsumtionsstandard per invånare avsevärt snabbare 1975–1980 än 1970–1975. Den årliga ökningstakten 1975–1980 blir också större än vad som beräknats för pensionärerna medan det motsatta förhållandet förutses gälla under 70-talets första hälft.

Konsumtionsfördelning mellan barnfamiljer och icke-barnfamiljer

Ålderspensionärernas konsumtion har beräknats utifrån en framskrivning av deras inkomster. En liknande framskrivning för övrig befolkning med uppdelning på barnfamiljer och icke-barnfamiljer har inte kunnat göras. Den ansats som här valts för att belysa konsumtionsutvecklingen för dessa grupper förutsätter endast att den totala inkomstbildningen blir sådan att den möjliggör en konsumtionsutveckling för befolkningen under 67 år i enlighet med tidigare redovisade kalkyl.

Förutsätter man att de sammanräknade nettotinkomsterna och transfereringarna utvecklas så att standardökningen blir enhetlig för alla personer under 67 år, såväl vuxna som barn, skulle givetvis inga förskjutningar i per capita konsumtion inträffa mellan medlemmar i barnfamiljer och icke-barnfamiljer. De båda gruppernas totala konsumtion skulle i så fall enbart bestämmas av de befolkningsmässiga förändringarna. Enligt en inom statistiska centralbyrån utförd beräkning av familjestrukturen 1970, 1975 och 1980 förutses antalet personer tillhörande barnfamiljer under 70-talet växa med 0,8 å 0,9 % per år. Antalet personer tillhörande icke-barnfamiljer skulle däremot minska med 0,2 å 0,3 % per år. Konsumtionsutvecklingen för de båda grupperna framgår av tabell 125 (förändringar i procent per år).

En i stort sett liknande konsumtionsutveckling erhålls om man i stället antar att familjeinkomsten ökar i samma takt i såväl barnfamiljer som icke-barnfamiljer. Detta beror på att för de båda familjetyperna har antalet familjer och antalet familjemedlemmar beräknats förändras ungefär parallellt.

Exemplet ovan förutsätter en likformig utveckling av den sammanlagda nettotinkomsten i de bägge grupperna. Vid en likformig inkomstutveckling i övrigt inom barnfamiljer och icke-barnfamiljer bör således också de familjepolitiska transfereringarna följa den allmänna standardutvecklingen. Blir inte detta fallet försämras barnfamiljernas situation i förhållande till icke-barnfamiljer. Enligt den konstruktion som här använts utgår man från en given real konsumtionsökning och förutsätter att inkomstbildningen anpassas till det reala utrymmet. Om nu stödet till barnfamiljerna skulle öka långsammare kom-

Tabell 125 Konsumtionsutvecklingen för barnfamiljer resp. icke-barnfamiljer. Procent per år.

	Totalt		Per capita	
	1970–1975	1975–1980	1970–1975	1975–1980
Barnfamiljer	3,6	4,5	2,7	3,7
Icke-barnfamiljer	2,4	3,5	2,7	3,7

Tabell 126 Konsumtionsfördelningen för barnfamiljer resp. icke-barnfamiljer. Procent per år.

	Totalt		Per capita	
	1970-1975	1975-1980	1970-1975	1975-1980
Barnfamiljer	3,6	4,4	2,7	3,6
Icke-barnfamiljer	2,4	3,6	2,7	3,8

mer enligt förutsättningen de andra inkomsterna att kunna öka i snabbare takt vilket gynnar icke-barnfamiljer.

I följande räkneexempel förutsätts att de familjepolitiska transfereringarna i form av allmänna barnbidrag, bostadstillägg och bidragsförskott m. m. (sammanlagt ca 3,6 miljarder kr.) utvecklas endast i takt med antalet barn (ingen standardförbättring äger rum). I övrigt förutsätts en likformad inkomstbildning per capita i de båda familjetyperna. Vidare har hänsyn tagits till att ett allt större antal mödrar förutses ta förvärvsarbete.

Oförändrad standard på transfereringarna skulle, som framgått, leda till en relativ eftersläpning i barnfamiljernas ekonomi i förhållande till icke-barnfamiljernas. En sådan utveckling motvägs dock genom att av tillskottet gifta kvinnor på arbetsmarknaden 75 % antagits tillhöra barnfamiljer. Familjeinkomstens ökning blir därmed större i barnfamiljer än i icke-barnfamiljer. Denna kon-

sumtionsfördelning kan sägas utgöra en prognos för utvecklingen vid oförändrad politik och används i de följande avsnitten under benämningen antagen utveckling som utgångspunkt för kalkylen om familjestödets effekter.

Konsumtionsfördelningen framgår av tabell 126 (förändringar i procent per år).

Familjestödets effekter

Antag att man med en familjepolitisk stödåtgärd vill förbättra barnfamiljernas materiella standard. Då den totala privata konsumtionen inte antas få öka snabbare än vad som förutsatts i långtidsutredningen och pensionärernas konsumtion förutsätts vara given, måste icke-barnfamiljernas konsumtion reduceras med samma belopp som man önskar öka barnfamiljernas. Såvida inte hushållens sparande förändras kraftigt måste denna reduktion åstadkommas genom en indragning av köpkraft, dvs. genom en höjning av

Tabell 127 Förändring av konsumtionsutrymmet (milj. kr.) till följd av en inkomstöverföring till barnfamiljerna på 100 milj. kr. finansierad genom indirekt beskattning.

	Barnfamiljer	Icke-barnfamiljer	Ålderspensionärer	Totalt
Transfereringsökning till barnfamiljerna	+ 100			+ 100
Skattehöjning för att finansiera transfereringar	- 47	- 42	- 11	- 100
Kompensation till pensionärerna			+ 11	+ 11
Ytterligare skattehöjning för att kompensera pensionärerna	- 6	- 5	0	- 11
Ändring av konsumtionsutrymmet	+ 47	- 47	0	0

de direkta eller indirekta skatterna.

Om man väljer att dra in köpkraft genom en höjning av den indirekta beskattningen, kommer den av skattehöjningen följande prisstegringen att drabba alla grupper. Eftersom folkpensionärerna i princip automatiskt kompenseras för prishöjningar måste i så fall höjningen av skatten vara så stor, att reduktionen av icke-barnfamiljers konsumtion motsvarar summan av den konsumtionsförändring som följer av kompensationen till folkpensionärerna och förstärkningen av familjestödet.

I tabell 127 anges först effekterna på konsumtionsutrymmet av en med indirekt beskattning finansierad inkomstöverföring till barnfamiljerna på 100 milj.kr. (förändringar i milj.kr.). Schematiskt beaktas här endast ålderspensionärernas folkpensioner.

Av tabellen framgår att för att finansiera en inkomstöverföring till barnfamiljerna på 100 milj. kr. erfordras en indirekt skattehöjning på totalt 111 milj. kr. På grund av att skattehöjningen drabbar också barnfamiljerna återstår av inkomstöverföringen på 100 milj. kr. till ökat konsumtionsutrymme ca 47 milj. kr. Icke-barnfamiljernas konsumtionsutrymme sänks med samma belopp.

För att illustrera effekterna på konsumtionsfördelningen av en sådan inkomstöverföring har ett exempel konstruerats utifrån den i föregående avsnitt antagna konsumtionsutvecklingen. Härmed tas dock inte ställning till realismen i denna utveckling utan syftet är enbart att studera hur en familjepolitisk stödåtgärd kan väntas påverka konsumtionsutvecklingen för barnfamiljer resp. icke-barnfamiljer. Förutsättningen är att stödet till barnfamiljerna höjs med (brutto) 500 milj. kr. per 5-årsperiod. Den erforderliga höjningen av de indirekta skatterna skulle

uppgå till 550 milj. kr. per 5-årsperiod. Konsumtionsfördelningen framgår av tabell 128.

Beräkningen visar att konsumtionsutrymmet påverkas endast i ringa grad eftersom den genomsnittliga årliga konsumtionsökning som möjliggörs av inkomstöverföringen utgör endast ca 1/8 % av barnfamiljernas totala konsumtion.

Samhällsekonomiska effekter av ökat daghemsbyggande

I det följande undersöks effekterna av att det familjepolitiska stödet sätts in i form av ökat daghemsbyggande. Bristen på daghemsplatser utgör ett avgörande hinder för många småbarnsmödrar att ta förvärvsarbete. Större tillgång på daghemsplatser skulle då leda till att allt fler barnfamiljer kan förbättra sin ekonomiska situation genom att båda föräldrarna förvärvsarbetar. Den följande genomgången tar endast upp de ekonomiska aspekterna av ett ökat daghemsbyggande.

Vi antar att den ökade satsningen på daghemmen uppgår till en årskostnad på 500 milj. kr. vid utgången av en 5-årsperiod. Driftkostnaden för en daghemsplats har antagits uppgå till ca 11 000 kr./år (inkl. avskrivning av investeringen). För 500 milj. kr. skulle man således erhålla 45 000 daghemsplatser. De mödrar som kommer att ta de nya tillsynsplatserna i anspråk beräknas ha i genomsnitt 1,2 barn i förskoleåldern. Om vi räknar med 20 % överinskrivning på daghemmet innebär detta att varje daghemsplats skulle ge möjlighet för en kvinna att förvärvsarbete. Det är emellertid inte realistiskt att räkna med att alla de 45 000 kvinnor som får sin barn tillsyn ordnad på daghemmen utgör ett

Tabell 128 Konsumtionsfördelning för barnfamiljer resp. icke-barnfamiljer. Procent per år.

	Totalt		Per capita	
	1970-1975	1975-1980	1970-1975	1975-1980
Barnfamiljer	3,7	4,5	2,8	3,7
Icke-barnfamiljer	2,3	3,5	2,6	3,7

nyttillskott på arbetsmarknaden. En del måste antas redan nu förvärvsarbeta med barntillsynen ordnad på ett annat sätt. Någon säker bedömning av hur stor denna andel kommer att vara kan inte göras. Kalkylmässigt antas i det följande att 45 000 nya platser möjliggör för 35 000 hemmavarande kvinnor att söka förvärvsarbete. Vidare antas att huvudparten av dessa kvinnor kommer att förvärvsarbeta på heltid.

Utgående från långtidsutredningens kalkyler om arbetskraftsvolymens och produktivitetens förändringar beräknas detta tillskott till arbetsstyrkan leda till en total produktionsökning med 0,8 procentenheter motsvarande ca 1 400 milj. kr. De på arbetsmarknaden inträdande kvinnorna har härvid getts samma produktivitet som i genomsnitt gäller för hela arbetsstyrkan. Produktionstillskottet per nyttillkommen kvinna uppgår enligt denna kalkyl till ca 40 000 kr.

Dessa 1 400 milj. kr. avser produktionsvärdet till marknadspris. Produktionsresultatet kan i princip återföras på insatser av produktionsfaktorer arbetskraft och realkapital. Våra kunskaper om sambanden mellan olika produktionsfaktorer och totalresultatet är emellertid relativt bristfälliga. Därför är det också svårt att uppskatta vilka investeringar i form av maskiner och byggnader som erfordras i samband med att 35 000 kvinnor inträder på arbetsmarknaden. Utgående från långtidsutredningens kalkyler antas här att ca 300 milj. kr. utgör ersättningen till kapitalinsats och driftöverskott. Ytterligare ca 250 milj. kr. utgår till olika indirekta arbetskraftskostnader (arbetsgivaravgifter för framtida pensionsändamål etc.). Då återstående 850 milj. kr. utgör bruttolönen för arbetskraften (i genomsnitt närmare 24 300 kr. per kvinna).

Årskostnaden för 45 000 daghemspplatser antogs uppgå till 500 milj. kr. I nationalräkenskaperna registreras detta belopp som ökad offentlig konsumtion medan resterande 350 milj. kr. skulle kunna användas för privata konsumtionsändamål. Detta belopp svarar mot närmare 0,4 % av den totala privata konsumtionen.

Effekten på konsumtionsfördelningen

mellan barnfamiljer och icke-barnfamiljer blir avhängig av hur daghemskostnaderna finansieras. Teoretiskt kan man här tänka sig en mångfald alternativ. Det följande räkneexemplet utgår från nu gällande förhållanden. Vi utgår från att ca 30 % (150 milj.kr.) av daghemskostnaderna finansieras med avgifter. Andelen är f.n. ca 25 % och den antagna ökningen har föranletts av förutsedda inkomststegringar och redan beslutade avgiftshöjningar. Resterande 70 % (350 milj. kr.) skulle då finansieras med skattemedel.

Statens och kommunernas inkomster beräknas öka med ca 300 milj.kr. genom direkt inkomstskatt på hushållens ökade förvärvsinkomster. Vidare beräknas ca 70 milj. kr. inflyta genom indirekt skatt på den höjda konsumtionsvolymen. Slutligen torde en del utgifter för olika socialpolitiska bidrag bortfalla till följd av att 35 000 barnfamiljer nu får ökade förvärvsinkomster. Denna utgiftsminskning har här uppskattats till ca 30 milj.kr.

Sammanlagt skulle statens och kommunernas inkomster enligt ovanstående öka med 520 milj.kr. (150 + 300 + 70), vartill kommer en utgiftsminskning på 30 milj.kr. Den ökade satsningen på daghem beräknades medföra offentliga kostnader på 500 milj.kr. Denna satsning skulle således kunna finansieras utan att skatte- eller avgiftshöjningar måste tillgripas.

För barnfamiljerna blir resultatet att av en inkomstökning på 850 milj.kr. avgår 150 milj. kr. via daghemsavgifter, 300 milj. kr. via direkt inkomstskatt och 70 milj. kr. via indirekt skatt på höjd konsumtion. Dessutom har bidrag på 30 milj. kr. antagits bortfalla. Nettoeffekten blir en inkomstökning på 300 milj. kr. (850-150-300-70-30), vilken kan användas för privata konsumtionsändamål.

Konsumtionsutvecklingen för barnfamiljer och icke-barnfamiljer enligt detta räkneexempel framgår av tabell 129 (procentuella förändringar per år).

Här har ökningen av barnfamiljernas konsumtionsutrymme till följd av ökat daghemsbyggande fördelats lika på alla barnfamiljer.

Tabell 129 Konsumtionsutvecklingen för barnfamiljer resp. icke-barnfamiljer. Procent per år.

	Totalt		Per capita	
	1970-1975	1975-1980	1970-1975	1975-1980
Barnfamiljer	3,7	4,5	2,8	3,7
Icke-barnfamiljer	2,4	3,6	2,7	3,8

För de familjer som får del av de nytillkommande daghemsplatserna blir konsumtionsökningen betydligt större än den angivna genomsnittsökningen.

Det kan förtjäna beaktas att den här beräknade inkomstökningen inom barnfamiljerna till viss mån torde rymma poster som skulle kunna betecknas som "kostnader för intäkternas förvärvande". Bakgrunden är att den ökning av nationalprodukten som kan hänföras till att flera gifta kvinnor än förr deltar i förvärvslivet inte helt och hållet utgör något nettotillskott. Dessa kvinnor har i hemmen utfört sysselsättningar som i egentlig mening varit inkomstskapande även

om de formellt inte räknats in i nationalprodukten.

Sammanfattning av kalkylresultat

För att belysa effekterna av en familjepolitisk stödåtgärd har först konsumtionsutvecklingen för barnfamiljer resp. icke-barnfamiljer undersökts under förutsättning av en oförändrad politik. Uppgifterna under rubriken "antagen utveckling" anger således den beräknade konsumtionsutvecklingen då inga nya stödåtgärder vidtas.

Därefter har ett räkneexempel konstruerats som visar den beräknade konsumtions-

Tabell 130 Antagen konsumtionsutveckling för befolkningen under 67 år samt utvecklingen dels efter en inkomstöverföring till barnfamiljerna med 500 milj.kr. per 5-årsperiod, dels efter en ökad satsning på daghemmen för 500 milj.kr. per 5-årsperiod

	Konsumtion, milj.kr.			Procentuell förändring			
	1970	1975	1980	Totalt för perioden		Per år	
				1970-1975	1975-1980	1970-1975	1975-1980
<i>Antagen utveckling utan reform</i>							
Barnfamiljer	43 350	51 700	64 000	19,3	23,8	3,6	4,4
Icke-barnfamiljer	38 950	43 950	52 350	12,8	19,1	2,4	3,6
Totalt	82 300	95 650	116 350	16,2	21,6	3,1	4,0
<i>Alt. 1 Utveckling efter inkomstöverföring</i>							
Barnfamiljer	43 350	51 950	64 500	19,8	24,3	3,7	4,5
Icke-barnfamiljer	38 950	43 700	51 850	12,2	18,6	2,3	3,5
Totalt	82 300	95 650	116 350	16,2	21,6	3,1	4,0
<i>Alt. 2 Utveckling efter ökat daghemsbyggande</i>							
Barnfamiljer	43 350	52 000	64 600	20,0	24,3	3,7	4,5
Icke-barnfamiljer	38 950	43 950	52 350	12,8	19,1	2,4	3,6
Totalt	82 300	95 950	116 950	16,6	21,9	3,1	4,0

utvecklingen efter en inkomstöverföring till barnfamiljerna på 500 milj.kr. per 5-årsperiod. Detta stöd antas bli finansierat med höjd indirekt beskattning. Slutligen har ett annat exempel konstruerats för att belysa konsumtionsutvecklingen vid ökad tillgång på daghemsplatser. Kostnadsökningen för denna satsning har också satts till 500 milj. kr. per 5-årsperiod. I detta fall har det familjepolitiska stödet formen av en ökning av barnfamiljernas förvärvsinkomster. Den beräknade konsumtionsutvecklingen enligt dessa alternativa kalkyler anges i tabell 130.

I tabell 131 jämförs effekterna av nämnda stödåtgärder. Siffrorna i denna tabell anger skillnaden i de båda familjetypernas beräknade konsumtion i förhållande till antagen utveckling vid oförändrad politik. Det framgår att en inkomstöverföring till barnfamiljerna på 500 milj.kr. per 5-årsperiod höjer deras konsumtionsmöjligheter med ca 250 milj. kr. medan icke-barnfamiljer får se sin konsumtionsstandard sänkt med samma belopp. Utslaget på alla familjemedlemmar skulle konsumtionen per individ bli endast 75 kr. större 1975 och 150 kr. större 1980 än utan denna inkomstöverföring. För icke-barnfamiljer skulle konsumtionen per individ minska med ungefär samma belopp.

Exemplet med ökat daghemsbyggande skiljer sig från ovanstående främst därigenom att utrymmet för den totala konsumtionen blir större tack vare ökad sysselsättning och produktion. Detta tillskott kan — vid de antaganden som gjorts i exemplet — användas helt för att höja barnfamiljernas konsumtionsnivå. Icke-barnfamiljernas konsumtionsutveckling påverkas inte i detta fall. Barnfamiljernas konsumtionsförmåga har beräknats öka obetydligt snabbare än när stödet gavs formen av en direkt inkomstöverföring.

Det bör slutligen understrykas att kalkyler av detta slag med nödvändighet måste bygga på en rad summariska antaganden vars realism inte här kunnat diskuteras. Speciellt gäller detta exemplet om ökat daghemsbyggande. I det fallet tillkommer också komplikationen att kvinnornas arbete i det egna hemmet inte registreras i produktionsstati-

stiken. Detta förhållande medför bl. a. att om barnpassningen flyttas över från det egna hemmet till daghemmen så registreras detta som en produktionsökning (av de 35 000 kvinnor som i exemplet förutsatts kunna träda in på arbetsmarknaden torde uppskattningsvis 1 000 sysselsättas på daghemmen). En del av den registrerade produktionsökningen går till offentlig konsumtion (500 milj.kr. i exemplet); en ökning som för sig själv inte helt kan tas som uttryck för en verklig standardförbättring. Trots påtagliga brister torde de presenterade exemplen dock belysa storleksordningen av konsumtionsförändringens förändringar till följd av familjepolitiska stödåtgärder.

Tabell 131 Effekterna av dels en inkomstöverföring till barnfamiljerna på 500 milj.kr. per 5-årsperiod, dels en ökad satsning på daghemmen för 500 milj.kr. per 5-årsperiod. Förändringar i förhållande till antagen konsumtionsutveckling

	1975	1980
<i>Total privat konsumtion, milj. kr.</i>		
<i>Effekten av inkomst- överföring</i>		
Barnfamiljer	+ 250	+ 500
Icke-barnfamiljer	- 250	- 500
Totalt	0	0
<i>Effekten av ökat dag- hemsbyggande</i>		
Barnfamiljer	+ 300	+ 600
Icke-barnfamiljer	0	0
Totalt	+ 300	+ 600
<i>Konsumtion per familje- medlem, kr.</i>		
<i>Effekten av inkomstöver- föring</i>		
Barnfamiljer	+ 75	+ 150
Icke-barnfamiljer	- 75	- 150
Totalt	0	0
<i>Effekten av ökat daghems- byggande</i>		
Barnfamiljer	+ 100	+ 150
Icke-barnfamiljer	0	0
Totalt	+ 100	+ 150

I. Bakgrund

Familjepolitiska kommittén har i uppdrag att pröva den inbördes avvägningen av olika familjepolitiska åtgärder med hänsyn bl. a. till den olika bärkraften hos olika familjetyper. Uppdraget avser kontantstödet till barnfamiljerna medan servicefrågorna lämnats utanför.

I direktiven anges att familjepolitiken bör differentieras så att stödet sätter in när och där behovet är störst. Som riktmärke anges att åstadkomma större jämlikhet i materiella villkor inte bara mellan barnfamiljer och familjer utan barn utan även mellan barnfamiljer inbördes som har barn i olika antal och åldrar. Frågan om införande av ett vårdbidrag — avseende kostnader för barntillsyn — skall prövas.

År 1967 lade kommittén fram ett betänkande rörande konsumtionsstödet till barnfamiljerna. Därefter har kommittén bl. a. utarbetat förslag om jämställdhet mellan män och kvinnor i sjukförsäkringen. I det betänkande som nu läggs fram avser kommittén att slutredovisa sitt utredningsuppdrag.

Kommitténs första betänkande (SOU 1967:52, s. 100 ff.) innehåller en återblick på familjepolitikens utveckling sedan 30-talet och en genomgång av de olika motivkretsar som präglat det familjepolitiska reformarbetet. Kommittén konstaterar där att de befolkningspolitiska synpunkterna, som tidigare spelat stor roll, numera trätt tillbaka för rättvise- och valfrihetsmotiv. Familjepolitiken ses som ett led i en allmän socialpolitisk strävan att minska skillnaderna i levnadsstan-

dard mellan olika skeden i en människas liv. Familjepolitikens roll blir därvid att minska den standardnedpressning som förekomsten av barn oftast medför — en nedpressning av levnadsstandarden som blir särskilt kännbar för familjer i lägre inkomstlägen och för familjer med många barn. Familjepolitiken ses också ur aspekten att den bör medföra en rättvisare fördelning av barnkostnaderna i den meningen att hela den nu aktiva generationen — även de barnlösa — deltar i försörjningen av den unga generationen som senare i sin tur får försörja dem som nu är aktiva, när dessa lämnat förvärvslivet.

Det vidsträckta uppdrag som lämnats kommittén innebär en mängd avvägningar och prioriteringar. Kommittén skall bedöma och jämföra behovet av ekonomiskt stöd i olika familjesituationer och för olika familjetyper. "Om barnkostnadernas fördelning" hette huvudbetänkandet från 1941 års befolkningsutredning, det betänkande som ledde fram till 1947 års beslut att införa allmänna barnbidrag. I huvudsak är det samma frågor som återigen står under debatt. Hur stora är barnkostnaderna i olika situationer, i vilken utsträckning kan och bör olika grupper av barnfamiljer själva bära dessa kostnader och i vilken omfattning är det rimligt att omfördela dessa kostnader på andra befolkningsgrupper?

Kommitténs allmänna utgångspunkt är att samhällets stöd bör medverka till en utjämning genom att stödet i första hand förstärks för grupper av barnfamiljer som har det största behovet av ökat stöd eller i situationer där stödbehovet är särskilt framträdande.

Från denna utgångspunkt skall vi i det följande diskutera situationen för olika grupper av barnfamiljer — eller olika skeden under en barnfamiljs livscykel — för att pröva om och i så fall i vilken utsträckning barnstödet bör differentieras efter familjernas inkomst, antalet barn, föräldrarnas civilstånd eller samboendeförhållanden, barnets ålder eller annat. Ett ökat stöd till de familjer som har svårast att själva klara barnkostnaderna är motiverat både för föräldrarnas och för barnets del. Barnens uppväxtmiljö är i hög grad beroende av föräldrarnas ekonomiska resurser.

I diskussionen har man ibland velat skilja mellan å ena sidan "rättvisemotiv" som ansetts motivera en utjämning mellan barnfamiljer och barnlösa, och å andra sidan "socialpolitiska motiv" som ansetts tala för ett stöd till låginkomstgrupper. Som ett särskilt "rättvisemotiv" anförs att samhället bör medverka till en utjämning mellan barnfamiljer och icke-barnfamiljer i samma inkomstläge oavsett hur högt det är. Detta betraktelsesätt bottnar i föreställningen att det bör ske en horisontell transferering mellan inkomsttagare utan resp. med barn även exempelvis i 100 000-kronorsklassen. Andra menar att en vertikal transferering bör ske — även inom gruppen barnfamiljer — så att sådana familjer med lägre inkomster prioriteras framför barnfamiljer i högre inkomstlägen. Att påstå att det ena betraktelsesättet är mer "rättvist" än det andra är omöjligt.

Kommitténs bedömning att stödet i första hand bör ökas för de familjer som har det största behovet av ökat stöd är självfallet en politisk värdering. Sådana värderingar kommer också in vid bedömningen av vilka grupper det är som i dag har det största behovet av ökat stöd. Om sedan dessa bedömningar skall anses vara grundade på "rättvisemotiv" eller "socialpolitiska motiv" är en etiketteringsfråga av mindre intresse. Det finns ingen objektiv "rättvisa" i avvägningar av detta slag.

Det sagda innebär inte att man kan stanna vid att ta ett ögonblicksfoto av barnfamiljernas situation i dag, varpå man föreslår ökade

bidrag till de grupper som har det sämst ställt. Det ekonomiska stödet till barnfamiljerna kan inte bedömas isolerat från samhällets utseende och utveckling i övrigt.

Samhällets utveckling medför att familjerna ställer nya krav på det ekonomiska stödets utformning. Utvecklingen mot ökad jämställdhet mellan män och kvinnor i samhället och familjelivet, som bl. a. gör att det blir allt mindre motiverat att i den sociala lagstiftningen utgå från en "huvudförsörjare" i familjen, är väl det mest slående exemplet på sådana förändringar som påverkar förutsättningarna för familjestödet. Inom t. ex. sjukförsäkringen har konsekvenserna av denna förändring dragits efter förslag från familjepolitiska kommittén.

Valet mellan olika alternativ för ett ökat ekonomiskt stöd till barnfamiljerna har sedan i sin tur följdverkningar för familjernas levnadsförhållanden och därigenom för den framtida samhällsutvecklingen. Vissa åtgärder kan exempelvis stimulera utvecklingen mot ökad förvärvsverksamhet bland de gifta kvinnorna medan andra åtgärder tvärtom kan ha en bromsande effekt på denna utveckling. Vissa åtgärder kan bidra till en viss inkomstutjämning i samhället — vilket i sin tur får en mängd återverkningar på olika samhällsområden — medan andra alternativ kan vara neutrala från inkomstfördelningssynpunkt eller t. o. m. vara av större värde för familjer i högre inkomstlägen. Vissa åtgärder kan bidra till en mindre könsbunden fördelning av roller och arbetsuppgifter inom familjen medan andra tvärtom kan befästa det traditionella familjemönstret.

Därför måste en diskussion om det ekonomiska stödet till barnfamiljerna föras mot bakgrund av den pågående samhällsutvecklingen och under hänsynstagande till det ständiga växelspelet mellan familjepolitiken, familjernas levnadsmönster och samhällets utveckling.

Först skall emellertid några basuppgifter om barnfamiljerna lämnas.

Enligt den officiella befolkningsstatistiken fanns det vid 1971 års utgång ca 1 132 000 familjer med barn under 18 år. Följande

uppställning visar fördelningen på en- och tvåförälderfamiljer.

Ensamstående med barn	187 000
Makar med barn	945 000
Samtliga barnfamiljer	1 132 000

Uppgiften om antalet ensamstående med barn innefattar alla icke-gifta samt gifta ej samboende. Familjeundersökningen (se bilaga 1) visar att drygt en tredjedel av de i denna mening ensamstående med barn sammanbor med någon under äktenskapsliknande former.¹

Det fanns vid samma tid i dessa familjer ca 2 miljoner barn under 18 år med följande fördelning efter ålder.

–3 år	441 000
4–6 år	368 000
7–17 år	1 186 000
Samtliga barn	1 995 000

Följande tablå visar barnfamiljerna fördelade efter barnantal.

Antal barn	Antal barnfamiljer
1	521 000
2	422 000
3	142 000
4 eller flera	47 000
Samtliga	1 132 000

Följande tablå visar i vilken utsträckning

<i>Tvåförälderfamiljer</i>	<i>Procent</i>
Ingen förälder förvärvsarbetade	2
En förälder förvärvsarbetade mindre än heltid, den andre inte	4
En förälder förvärvsarbetade heltid, den andre inte	39
Bägge föräldrarna förvärvsarbetade mindre än heltid	1
En förälder förvärvsarbetade heltid, den andre mindre än heltid	37
Bägge föräldrarna förvärvsarbetade heltid	17
	100
<i>Enförälderfamiljer</i>	<i>Procent</i>
Föräldern förvärvsarbetade inte	16
Föräldern förvärvsarbetade mindre än heltid	30
Föräldern förvärvsarbetade heltid	54
	100

föräldrarna förvärvsarbetade enligt familjeundersökningen. Till tvåförälderfamiljer har hänförts alla reellt samboende.

Samhällsutveckling och familjemönster

De förändringar som ägt rum i samhället under de senaste årtiondena har på många sätt återverkat på familjens ställning. Det finns inte plats för någon grundlig analys av samhällsförändringarna i detta sammanhang. Några större utvecklingslinjer i fråga om familjernas levnadsförhållanden har emellertid särskild betydelse som bakgrund för en diskussion om samhällets familjestöd.

Under tiden efter det andra världskriget — då efterfrågan på arbetskraft i regel har varit stor — har *förvärvsverksamheten bland de gifta kvinnorna* ökat starkt, vilket framgår av det material som redovisats i kap. 4. (se s. 97).

Under senare år har ökningen av förvärvsfrekvensen varit särskilt markant i fråga om de yngre gifta mödrarna, till stor del kvinnor med barn i förskoleåldern. Enligt arbetskraftsundersökningarna, fjärde kvartalet 1971, förvärvsarbetade ca 47 % av mödrarna med yngsta barnet under 3 år, 59 % av mödrarna med yngsta barnet 3–6 år, 69 % av mödrarna med yngsta barnet 7–10 år och 75 % av mödrarna med yngsta barnet 11–16 år. (Som förvärvsarbetande redovisas de som utfört åtminstone något förvärvsarbete i undersökningsveckan eller varit tillfälligt frånvarande eller arbetslösa.)

Dessa uppgifter visar att det vanligaste familjemönstret numera inte är en gift man med hemmafru utan en familj där båda makarna normalt är förvärvsarbetande och där modern gör ett eller flera kortare eller längre avbrott i sin förvärvsverksamhet när barnen kommer. Denna förändring innebär visserligen inte alls att någon fullständig jämställdhet uppnåtts mellan fadern och modern

¹ Befolkningsstatistiken och familjeundersökningen hänför sig i viss mån till olika tidpunkter. Familjeundersökningen är dessutom en urvalsundersökning. Antalsuppgifter från dessa båda källor är därför inte helt jämförbara.

i fråga om förvärvsverksamhet och hemarbete. Avbrotten i förvärvsverksamheten när barnen kommer avser fortfarande i det stora flertalet fall endast modern. Närmare 55 % av de förvärvsarbetande gifta kvinnorna med barn under 17 år arbetar enligt arbetskraftsundersökningen vanligen deltid.

Även vid heltidsarbete har kvinnorna genomsnittligt lägre lön än männen. Familjeundersökningen tyder på att mannen genomsnittligt har nästan dubbelt så stor inkomst som hustrun i barnfamiljer där båda föräldrarna arbetar heltid och helår. Fortfarande torde i regel också merparten av arbetet med barnens vård och tillsyn och skötseln av hushållet falla på kvinnan. Men det är i vart fall tydligt att förvärvsverksamheten bland gifta kvinnor ökar och det är sannolikt att den utvecklingen gradvis medverkar till en jämnare fördelning även av arbetsuppgifterna i hemmet och överhuvudtaget till en ändrad syn på mäns och kvinnors "roller".

Den snabbt ökande förvärvsverksamheten bland småbarnsmödrarna under senare år innebär att avbrotten i kvinnans förvärvsverksamhet när barnen kommer blir kortare. En särskild fråga vid arbetskraftsundersökningen i april 1971 samt riksförsäkringsverkets s. k. föräldraundersökning (se kap. 4) visar att 30–40 % av alla nyblivna mödrar hade återupptagit eller påbörjat förvärvsarbete redan när barnet var åtta–nio månader gammalt.

En annan viktig förändring är att barnen i regel får en *längre utbildning* nu än vad flertalet barn fick tidigare. Det frivilliga skolsystemet har byggts ut så att ca 70 % av ungdomarna går vidare efter grundskolan, de flesta i två- eller treårig utbildning.

Flertalet ungdomar är alltså i dag åtminstone 18–19 år innan de avslutat sin utbildning. De som går ut i arbetslivet direkt från grundskolan börjar ofta som praktikanter eller lärlingar eller eljest i anställningar med låga begynnelselöner. Ungdomar i 15–17-årsåldern bidrar alltså inte som förr till familjens ekonomi. Även om de ungdomar som förvärvsarbetar i viss utsträckning kan bidra till att täcka familjens utgifter och samhäl-

lets stöd till de studerande ungdomarna förstärkts kraftigt får ändå dessa ungdomar i de övre tonåren ofta i betydande utsträckning försörjas inom familjen.

Samtidigt blir ungdomarna i många avseenden mogna och självständiga vid en yngre ålder än tidigare. De har också rätt att redan vid 18 års ålder utan föräldrarnas samtycke ta arbete, råda över sin arbetsförtjänst, ta upp studielån och skaffa sig bostad. Artonåringarna bestämmer alltså i princip själva om de skall arbeta eller studera och var de skall bosätta sig. De kan i huvudsak använda sina inkomster som de själva finner bäst, med vissa begränsningar främst beträffande skuldsättning.

Det har från många håll hävdats att myndighetsåldern bör sänkas till 18 år. I 1971 års centrala avtalsuppgörelse mellan SAF och LO har vidare intagits en rekommendation att man skall ta bort de särskilda avtalsbestämmelserna för ungdomar över 18 år, något som sedan följts upp vid förbundsförhandlingarna. Ungdomar över 18 år tenderar alltså alltmera att bli självständiga i ekonomiskt och annat avseende och behandlas alltmer som vuxna människor. Dessa utvecklingstendenser har betydelse vid bedömningen av barnkostnaderna och särskilt vid överväganden rörande åldersgränserna för det ekonomiska stödet till barnfamiljerna.

Utbildningspolitiken leder i sin tur till att flickor numera i lika stor utsträckning som pojkar skaffar sig en yrkesutbildning även om fortfarande stora skillnader kvarstår i fråga om valet av utbildningslinjer. *Förutställningarna för kvinnornas deltagande i arbetslivet* har därmed på relativt kort tid blivit radikalt förändrade. Den unga generationen är alltså, oavsett kön, inriktad på att delta i arbetslivet. Detta är en väsentlig faktor som familjepolitiken måste ta hänsyn till. Eftersom kvinnorna genomsnittligt är i 24-årsåldern när de får sitt första barn – en fjärdedel är 21 år eller yngre – får detta ett snabbt genomslag på det familjepolitiska området.

Den förut redovisade utvecklingen mot ökad förvärvsverksamhet bland de gifta kvin-

norna kommer alltså av allt att döma att fortsätta. Efter långvariga diskussioner har skattesystemet ändrats till en i princip individuell beskattning. Det betyder att man förutsätter att varje vuxen människa, oavsett kön, försörjer sig själv, medan det förutvarande skattesystemet hade som en av sina utgångspunkter att en gift man försörjer sin hustru. Till skattesystemet återkommer vi i det följande.

Det är svårt att bedöma om sådana faktorer som utvecklingen mot tvåförsörjarfamiljen som det dominerande familjemönstret och den längre utbildningstiden också medverkat till en mer långsiktig tendens till sjunkande födelsetal. Kommitténs studier av *fruktsamhetsutvecklingen* visar att ingen generation kvinnor i Sverige sedan den generation som föddes på 1880-talet har fött tillräckligt många barn för att folkmängden skall vara oförändrad om dödligheten är konstant.

De höga födelsetalen i mitten av 1960-talet då mer än 120 000 barn föddes varje år, den relativt snabba nedgången till ca 107 000 barn år 1969 och uppgången till ca 114 000 år 1971 avspeglar i huvudsak kortsiktiga förskjutningar i fråga om *när* barnen kommer men säger ingenting om *hur många* barn dagens unga familjer kommer att skaffa sig. Inte heller vet man något bestämt om inverkan av t. ex. en liberalare inställning till abort. Av det material som kommittén redovisar i kap. 3 framgår att fruktsamheten i själva verket tycks ligga på en mycket jämn nivå för varje årskull kvinnor som fötts under 1920- och 1930-talen. De aktuella födelsetalen kan inte läggas till grund för antaganden om den framtida befolkningsutvecklingen. Någon långsiktig tendens till sjunkande fruktsamhet under senare år kan inte avläsas.

Andelen barn födda utom äktenskap har fortsatt att öka under hela 1960-talet. Detta kan i förstone förefalla förvånande, eftersom preventivteknikens utveckling under 1960-talet bör ha medfört att antalet icke-önskade födslar minskat. Det finns emellertid skäl att anta att det ökade antalet barn födda utom

äktenskap beror på att alltför unga människor *väljer att skaffa sig barn utan att dessförinnan gifta sig*.

Detta antagande bestyrks av resultaten av riksförsäkringsverkets föräldraundersökning (se s. 129). Den visade nämligen att närmare två tredjedelar av alla ogifta nyblivna mödrar levde tillsammans med fadern till barnet. Det tycks alltså finnas en tendens till ökat samboende och barnafödande utan formellt äktenskap.

Att folkmängden i Sverige ökat trots att fruktsamheten legat under den nivå som fordras för full reproduktion beror dels på sjunkande dödlighetstal, dels på att Sverige har blivit ett *invandrarland*. Det sammanlagda invandringsöverskottet under åren 1946–1971 uppgick till närmare 450 000. Det finns i dag i Sverige ca 120 000 barn och ungdomar under 18 år som är utländska medborgare. Mellan 8 och 9 % av alla förskolebarn i Sverige är utländska medborgare. Invandrarbarnen är med andra ord en grupp som i storleksordning närmar sig gruppen barn i enförälderfamiljer.

Det är viktigt både för familjerna själva och för hela samhället att dessa familjer får likvärdiga möjligheter att ge barnen en god uppväxtmiljö och att de inte isoleras i vissa boendeområden. Deras särskilda behov kanske främst gäller utbildning och annan samhällsservice i vidsträckt mening, men det är självfallet också viktigt att de snabbt och utan diskriminering får del av samma ekonomiska stöd som svenska familjer får i motsvarande situation.

Denna korta genomgång har markerat några av de drag i samhällsutvecklingen som har betydelse för diskussionen om samhällets stöd till barnfamiljerna. Många andra utvecklingslinjer kunde också varit värda att belysas såsom urbaniseringen med åtföljande storstads- och glesbygdsproblem, vilka möjligheter barnfamiljer har att klara de relativt höga hyrorna i nyproducerade bostäder, tendenserna till social skiktning i vissa bostadsområden samt de stora förändringarna på utbildningssidan, inte bara beträffande utbildningstidens längd utan också i fråga om

utbildningsmetoderna och utbildningens innehåll, med bl. a. stora skillnader mellan generationerna som följd.

Den viktigaste förändringen ur familjepolitisk synvinkel är emellertid sannolikt den att tvåförsörjarfamiljen blir ett allt vanligare familjemönster bland barnfamiljerna till följd av den ökande förvärvsverksamheten bland de gifta kvinnorna. Denna utveckling medför en förbättring av dessa familjers ekonomi och samtidigt ökade krav på att samhället ger en service som bidrar till att tillgodose funktioner (exempelvis barntillsyn) som tidigare i större omfattning sköttes helt inom familjen.

Det är kring dessa förstärkta krav på samhällsservice som en stor del av den familjepolitiska diskussionen kretsar i dag. Det är också mot denna bakgrund prioriteringar i fråga om det familjepolitiska stödet bör diskuteras. Det gäller bl. a. avvägningen mellan kontantstöd och service och — inom ramen för ett ökat kontantstöd — avvägningen mellan ett fortlöpande stöd (generellt eller med inriktning på låginkomstfamiljer) och ett stöd som tar sikte på de särskilda situationer då en förälder normalt måste avstå från förvärvsinkomster för barnens skull, såsom vid barnafödelse eller när barnen blir sjuka.

Den ökade förvärvsfrekvensen bland mödrarna har gett serviceverksamheten och kontantstödet när en förälder är tvingad att avstå från förvärvsinkomster för att ta hand om barnen större betydelse. En utbyggnad av samhällets barntillsyn är också av stor vikt för familjer som i dag på grund av bristande barntillsynsmöjligheter är hänvisade till att leva på en inkomst. Att en av föräldrarna stannar hemma kan emellertid också bero huvudsakligen på andra omständigheter, exempelvis att familjen har många barn eller att det saknas arbetstillfällen på orten. I dessa fall blir kontantstödet av särskilt stor betydelse, om familjeinkomsten är låg.

Även för de ensamstående vårdnadshavarna — som i regel är hänvisade till att leva på en inkomst och dessutom i genomsnitt har mycket låga inkomster — är kontantstödet

av stor betydelse. De har dessutom samma behov av samhällets service som familjer med två förvärvsarbetande makar har och de är i ännu högre grad än dessa känsliga för inkomstbortfall på grund av barns sjukdom o. d. Familjer där en av föräldrarna har underhållsskyldighet mot barn som inte bor i familjen är en annan familjetyp där såväl arbetsbördan som ekonomin i regel medför större problem än för den "vanliga" tvåförälderfamiljen.

Det förhållandet att det blivit vanligare att båda föräldrarna förvärvsarbetar har också gett ökad tyngd åt frågan i vilken utsträckning man kan gå vidare för att skapa likställighet mellan föräldrarna i fråga om det ekonomiska stödet och därigenom möjlighet till likställighet även när det gäller barns vård och tillsyn.

Reformer och debatt under senare år

Kommitténs första betänkande och dess vidare behandling

Kommitténs första betänkande Barnbidrag och familjetillägg (SOU 1967:52) innebar ett klart ställningstagande för att familjer med lägre inkomster och flera barn borde få ett kraftigare ekonomiskt stöd än familjer med högre inkomster och färre barn.

Kommittén föreslog en förstärkning av det ekonomiska stödet till barnfamiljerna av storleksordningen 300 milj. kr. per år. Denna förstärkning borde enligt kommitténs mening främst tillfalla familjer i lägre inkomstlägen, däribland ensamstående föräldrar, och förstärkningen borde bli större — per barn räknat — ju fler barn familjen hade.

I Sverige kom det aldrig i gång någon egentlig motsvarighet till den omfattande debatt om stöd genom generella eller riktade (selektiva) metoder som under senare delen av 1960-talet fördes i bl. a. Storbritannien och USA. När familjeberedningen 1964 förordade familjetillägg och vårdbidrag utan särskild inriktning på familjer i lägre inkomstlägen godtog det stora flertalet remissorgan detta. När familjepolitiska kommitténs

förslag gick ut på remiss hösten 1967 godtog flertalet remissorgan kommitténs synpunkter att stödet borde inriktas på barnfamiljer i lägre inkomstlägen.

Denna riktning av stödet till barnfamiljer i låginkomstgrupperna återspeglas i den proposition om nya bostadstillägg till barnfamiljer (prop. 1968:42) som regeringen lade fram efter kommitténs förslag. Vid riksdagsbehandlingen av propositionen rådde också enighet om denna inriktning av det ökade stödet. Detta innebar ett viktigt principiellt ställningstagande för ett stöd som inriktas på de grupper av barnfamiljer som har det största behovet av ökat stöd. Det innebar emellertid inte att man för framtiden stängde möjligheterna att göra generella förbättringar för alla barnfamiljer. De allmänna barnbidragen har senare (fr. o. m. år 1971) höjts med 300 kr. per barn och år — men detta skedde som ett led i en skattereform vilken totalt innebar en omfördelning av skatteuttaget till förmån för lägre inkomsttagare.

I princip ansåg kommittén att barnbidragen borde beskattas men förutsättningar härför ansågs inte föreligga. Den metod kommittén föreslog att man skulle använda för att ge det ökade stödet den inriktning man önskade var skattegraderade allmänna barnbidrag och familjetillägg — bidragen "inkomstprövades" med utgångspunkt i själva skalan för uttag av statlig inkomstskatt. Denna metod utgjorde ett mellanting mellan en generell och en selektiv stödform. Det var ett generellt stöd i den meningen att barnbidrag fortfarande skulle utgå till alla barnfamiljer, även till de familjer som hade de högsta inkomsterna. Kommittén såg det som en fördel att slippa skilja ut en grupp barnfamiljer med lägre inkomster och hänvisa dem till en särskild inkomstprövad stödform med ett särskilt ansökningsförfarande och en särskild administrativ apparat. Däremot skulle de skattegraderade bidragen varit en selektiv stödform i den meningen att det ökade stödet främst skulle gå till barnfamiljer i lägre inkomstlägen och med flera barn.

Om kommitténs synpunkter på stödets

inriktning således i huvudsak godtogs av remissorganen och av statsmakterna så kan detsamma inte sägas om den metod som kommittén förordade. Majoriteten av remissorganen ansåg att barnbidragen borde behållas oförändrade till sin konstruktion. De vanligaste motiven för detta ställningstagande var att det lika barnbidraget är inarbetat och allmänt accepterat, att det ger uttryck för en socialpolitisk princip om ett grundstöd lika för alla och att det är enkelt att administrera. Det anfördes också att barnbidragen var uttryck för en s. k. rättvisepincip som gavs den innebörden att barnbidragen borde ge en "horisontell" rättvisa mellan barnfamiljer och barnlösa i samma inkomstläge.

En viss roll spelade det också att kommitténs förslag skulle medföra vissa försämringar av stödet i högre inkomstlägen, främst för familjer med få barn. Förslaget skulle således inte bara ge ett tillskott till barnfamiljerna som grupp utan också en viss — tämligen begränsad — omfördelning inom gruppen barnfamiljer. I propositionen anslöt sig regeringen till bedömningen att barnbidragen tills vidare borde behållas oförändrade till sin konstruktion.

Ställningstagandena till det system kommittén föreslog hade också samband med frågan om ett särskilt bostadsstöd borde finnas kvar eller ej. Kommittén riktade kritik mot de dåvarande familjebostadsbidragen av flera skäl. Kommitténs undersökningar hade gett vid handen att endast ungefär hälften av de barnfamiljer som hade inkomster under de inkomststreck som gällde för familjebostadsbidrag verkligen fick bidrag. Det berodde dels på att många bidragsberättigade familjer inte sökte bidrag, dels på att familjer helt saknade rätt till bidrag om de inte uppfyllde vissa krav i fråga om bostadens storlek och utrustning. Familjer i de lägsta inkomstskikten och däribland ensamstående föräldrar missgynnades särskilt av detta system. Regeln att bidraget utbetalades till hyresvärderna medverkade enligt kommitténs bedömning till att många familjer inte kände till familjebostadsbidragens existens.

Att bidragsrätten var beroende av inkomsten två år före bidragsåret och att det uppstod besvärande marginaleffekter genom avtrappningen av bidraget vid stigande inkomst var andra nackdelar av mer bidragsteknisk art som emellertid var svåra att undanröja vid en inkomstprövning av traditionellt slag. Kommitténs slutsats i fråga om familjebostadsbidragen blev att de var förenade med så stora olägenheter att bidragssystemet borde omarbetas väsentligt om det skulle behållas.

I fråga om behovet av att överhuvudtaget ha kvar ett bostadsinriktat stöd till barnfamiljerna ansåg kommittén det riktigt att ha som allmän utgångspunkt att det stora flertalet föräldrar säkert känner tillräckligt ansvar för sina egna och sina barns bostadsförhållanden.

Trångboddheten var emellertid fortfarande påtaglig bland familjer med många barn. Kommittén resonerade därför om möjligheten att i ett allmänt — dvs. konsumtionsneutralt — stöd till barnfamiljerna lägga in en stimulans av bostadskonsumtionen i form av en bidragsförhöjning för mångbarnsfamiljer som bor i tillräckligt rymliga lägenheter. Kommittén stannade emellertid för att i stället föreslå särskilt kraftiga förstärkningar för mångbarnsfamiljerna i fråga om det allmänna konsumtionsstödet för att därigenom även ge dem bättre ekonomiska möjligheter att skaffa sig tillräckligt rymliga bostäder. Kommittén föreslog således ett helt konsumtionsneutralt stödssystem.

Remissorganen instämde överlag i kommitténs kritik av familjebostadsbidragen. Flertalet remissorgan ansåg emellertid att ett särskilt stöd till barnfamiljernas bostadskonsumtion borde finnas kvar. Åtskilliga av dessa remissorgan förordade att stödets storlek skulle göras beroende av familjens bostadskostnad.

I 1968 års proposition valde regeringen en lösning som tillgodosåg såväl kommitténs önskan att alla barnfamiljer med låga inkomster oberoende av bostadsstandard skulle få del av ett förstärkt ekonomiskt stöd som flertalet remissinstansers krav att en viss

bostadsstimulans skulle finnas kvar. I propositionen föreslogs ett system med statliga och kommunala bostadstillägg.

De statliga bostadstilläggen utformades så att de dels genom grundbeloppen gav ett grundläggande stöd oberoende av bostadsvillkor, dels genom tilläggsbeloppen gav en bostadsstimulans för familjer med två eller flera barn. I propositionen och i författningen angavs direkt att de statliga bostadstilläggen hade ett dubbelt syfte, nämligen både att ge ett allmänt konsumtionsstöd till alla barnfamiljer med lägre inkomster och att bidra till en förbättring av barnfamiljernas bostadsförhållanden. Genom de kommunala bostadstilläggen slutligen, som till hälften finansierades genom statsbidrag, syftade man till ett högkostnadsskydd åt familjer med höga bostadskostnader.

Av ställningstagandet att bevara de allmänna barnbidragen oförändrade följde att regeringen inte kunde begagna sig av den inkomstprövningsmetod som kommittén föreslagit. Att skattegradera enbart de nya bostadstilläggen efter skalan för statlig inkomstskatt skulle inte ha räckt till för att åstadkomma den inriktning av stödet som åsyftades. I stället var man hänvisad till en inkomstprövning av det mera traditionella slag som kommittén resonerat om i betänkandet men avvisat bl. a. på grund av de kraftigare marginaleffekterna vid stigande inkomster och det två år gamla underlaget för inkomstprövningen. I kommitténs förslag löstes problemet med den tvååriga eftersläpningen genom anknytningen till skattesystemet på så sätt att en preliminär inkomstgradering av bidragen efter sjukpenningklass skulle ske vid utbetalningen (motsvarande preliminärskatteavdrag) och en slutjustering av bidraget skulle göras i samband med taxeringen av den faktiska inkomsten under bidragsåret.

Kommittén ansåg inte att sjukpenningklassen för det angivna ändamålet var en så tillförlitlig mätare på familjens ekonomiska situation att den kunde läggas till grund för en definitiv bestämning av bidragets storlek. Statsmakterna gjorde samma bedömning i

fråga om de nya bostadstilläggen och valde att i stället — liksom tidigare beträffande familjebostadsbidragen — låta inkomstprövningen ske på grundval av den beskattningsbara inkomsten, dvs. inkomsten två år före bidragsåret. Nackdelarna med de högre marginaleffekterna och den tvååriga eftersläpningen i inkomstprövningen av de nya bostadstilläggen redovisades i propositionen. Regering och riksdag ansåg ändå att fördelarna med en inkomstprövning av detta slag övervägde nackdelarna.

I huvudsak innebar således statsmakternas beslut år 1968 om de nya bostadstilläggen att ett förstärkt ekonomiskt stöd av den omfattning kommittén föreslagit tillfördes de barnfamiljer som kommittén funnit vara i störst behov av ökat stöd men att det skedde i andra former än dem kommittén förordade.

1970 års skattereform

När kommittén avlämnade sitt första betänkande arbetade ännu familjeskatteberedningen med att utforma tekniska förslag för en övergång till individuell beskattning. Det samråd kommittén hade haft med familjeskatteberedningen redovisades i betänkandet. Därvid framhöll kommittén att det även sedan en eventuell särbeskattningsreform genomförts skulle komma att behövas ett bidragssystem för barnfamiljerna som tar hänsyn till familjernas inkomst och antalet barn i familjen.

Eftersom vissa grupper av barnfamiljer enligt kommitténs mening borde få del av kraftiga ekonomiska förbättringar utan dröjsmål, ansåg sig kommittén böra redovisa sina överväganden angående konsumtionsstödet åt barnfamiljerna utan att avvakta resultatet av familjeskatteberedningens arbete. Kommittén påpekade också att det vid en särbeskattningsreform kunde bli aktuellt att avskaffa eller förändra de nuvarande speciella skatteförmånerna för vissa barnfamiljer, främst förvärvsavdraget för gift kvinna med barn och för ensamstående vårdnadshavare. Eventuella ändringar i dessa regler kunde ha betydelse för kommitténs överväganden rörande

frågan om ett vårdbidrag, varför kommittén anmälde att den i vårdbidragsfrågan avsåg att avvakta familjeskatteberedningens förslag. I det sammanhanget betonade kommittén att barnens vård och tillsyn inte enbart är en fråga om kontantersättning utan kanske i högre grad en fråga om samhällsservice.

I sitt remissyttrande över familjeskatteberedningens år 1969 avgivna betänkande med tekniska lösningar av en individuell beskattning fann kommittén det i princip riktigt att man tar bort de särskilda förmåner som tillkom gifta inkomsttagare vars make eller maka saknar inkomst. Kommittén understök att en övergång till individuell beskattning måste kompletteras med åtgärder som underlättar för hemmafruar att ta förvärvsarbete, bl. a. en utbyggnad av barnstugeverksamheten. Kommittén konstaterade också i sitt remissyttrande att de olika tekniska lösningarna visade att utrymmet för förbättringar för barnfamiljerna enbart genom en omfördelning av det totala skatteuttaget var relativt begränsat.

Den skattereform som beslöts år 1970 och trädde i kraft den 1 januari 1971 är i flera avseenden av betydelse för de frågor kommittén har att bedöma i detta betänkande. Reformen innebar en övergång till en i princip individuell beskattning. Utgångspunkten för familjebeskattningen är alltså numera att makarna betraktas som självständiga individer och beskattas var för sig, en förändring som för övrigt kommittén i sitt remissyttrande över familjeskatteberedningens betänkande klart ställt sig bakom.

Reformen innebar vidare för barnfamiljer liksom för barnlösa att skatteuttaget minskade i lägre inkomstlagen medan det ökade i högre inkomstlagen, vilket stämmer väl med den förändring av familjestödets inriktning som kommittén förespråkade i sitt första betänkande. För barnfamiljernas del tillkom utöver förändringarna på skattesidan att barnbidragen höjdes från 900 kr. till 1 200 kr. per barn och år. Denna åtgärd får bl. a. ses mot bakgrunden av att mervärdeskatten i samband med inkomstskattereformen höjdes

från 11,11 till 17,65 % på pris före skatt.

Omfördelningen av skatteuttaget till förmån för de lägre inkomsttagarna innebar att marginals-katten ökade för de flesta inkomsttagare. Denna förändring bör beaktas bl. a. vid diskussionen om inkomstprövningsreglerna för bostadstilläggen som förs längre fram i detta betänkande. Reformen medförde också allmänt sett en minskning av skatteuttaget för makar som båda har inkomst jämfört med familjer där endast en av makarna har inkomst. Härigenom uppnåddes för flertalet fall en minskning av marginals-katten när en make som saknat inkomst tar förvärvsarbete. På det sättet underlättar reformen en ökad förvärvsverksamhet bland gifta kvinnor. Även på den punkten ställde sig kommittén positiv i sitt remissyttrande under framhållande att den nya familjebeskattningen bör kombineras med en kraftig utbyggnad av samhällets barn tillsynsverksamhet.

Allmänt sett kan huvudlinjerna i skatte-reformen sägas vara dels att åstadkomma en omfördelning till förmån för låginkomsttagarna, dels att skapa ett system som är avpassat för familjer med två inkomsttagare men som innefattar särregler till förmån för familjer med en inkomsttagare för att inte övergången till det nya systemet skall bli för kännbar.

Inom kommitténs kansli har vissa beräkningar gjorts av hur skattereformen påverkar skatteuttaget för olika kategorier av skattskyldiga. Beräkningarna avser år 1973 och utgör en jämförelse mellan de effekter som det nya skattesystemet kan beräknas få det året och de effekter som det gamla skattesystemet skulle ha fått samma år om inga förändringar hade gjorts. Højningen av mervärdesskatten på fysiska personers konsumtion har beaktats. Däremot har ej beaktats momshøjning på investeringar eller på statens och kommunernas konsumtion. I fråga om det nya skattesystemet har hänsyn tagits till højningen av de allmänna barnbidragen, vilken alltså avräknats som en skattelättnad. Højningen av de förlängda barnbidragen, studiebidragen och bidragsförskotten har ej beaktats och ej heller den till följd av moms-

højningen automatiska højningen av folkpensionerna och studiemedlen. Slutligen har hänsyn ej heller tagits till omläggningen av arvs- och förmögenhetsskatten.

Utfallet av jämförelsen — med nyssnämnda begränsningar — framgår av tabell 132. Det visar sig där att det nya skattesystemet år 1973 ger stat och kommun något mindre skatteintäkter än det gamla systemet skulle ha gjort. Skattelättnaderna avser framför allt ensamstående utan barn. Även ensamstående med barn och två förvärvsarbetande makar med barn tycks som grupp ha fått vissa skattelättnader, medan familjer där endast en av makarna förvärvsarbetar fått skatteskröpningar. Räknar man samman alla barnfamiljer finner man ett i stort sett oförändrat skatteuttag.

För barnfamiljer liksom för andra har reformen medfört en omfördelning till förmån för lägre inkomsttagare. Barnfamiljer med inkomster under 30 000 kr./år har enligt kommitténs beräkningar fått sin skatt sänkt med ca 170 milj. kr., vilket motsvarar en genomsnittlig skattesänkning med ca 16 %. Utslaget per familj betyder det en skattelindring med ca 650 kr./år jämfört med om de gamla reglerna hade behållits oförändrade.

Skattereformen innefattade vissa andra förändringar som speciellt berör barnfamiljer. Förvärvsavdraget för ensamstående vårdnadshavare och makar som båda förvärvsarbetar och — i båda fallen — med hemmavarande barn under 16 år behölls tills vidare men maximibeloppet sänktes från 3 000 kr. till 2 000 kr. Maximibeloppet för avdrag för underhåll till icke hemmavarande barn höjdes från 1 000 kr. till 1 500 kr. Vidare höjdes åldersgränsen i detta fall från 16 till 18 år. Fosterbarn jämställdes med egna barn i skattehänseende.

I konsekvens med højningen av barnbidragen höjdes även de förlängda barnbidragen och studiebidragen. Vidare höjdes bidragsförskotten från 30 % till 40 % av basbeloppet samtidigt som åldersgränsen för bidragsförskott höjdes från 16 till 18 år. Barnpensionsnivån och åldersgränsen för rätt till

Tabell 132 Skatteinkomsternas fördelning på olika inkomsttagarekategorier år 1973 samt skattebördans omfördelning genom 1970 års skattereform

Som skatteinkomst har räknats statlig och kommunal inkomstskatt samt folkpensions- och sjukförsäkringsavgift. Skattereduktionen har frånräknats liksom de allmänna barnbidragen som alltså har betraktats som negativ skatt. Vidare har mervärdesskatt (tidigare oms) inräknats i skatteinkomsterna. Kommunkalkatten har uträknats efter en utdebitering av 24:00 kr. per skattekrone vid tillämpning av de nuvarande reglerna och 23:60 kr. per skattekrone vid tillämpning av de förutvarande reglerna.

Inkomsttagarkategori	Antal inkomsttagare	Inkomstsumma mkr.	Skatteintäkter totalt enl. nuvarande regler mkr.	Skatteintäkter totalt enl. förutvarande regler, mkr.	Differens (minus betyder minskade skatteinkomster för stat och kommun)	
					mkr.	%
Ensamstående utan barn	2 405 000	38 990	15 754	16 445	- 691	- 4,2
Ensamstående med barn	130 000	2 510	647	664	- 17	- 2,6
Gifta utan barn, en inkomsttagare	266 200	9 078	3 943	3 771	+ 172	+ 4,6
Gifta med barn, en inkomsttagare	303 800	12 565	5 140	4 968	+ 172	+ 3,5
Gifta utan barn, två inkomsttagare	758 300	33 624	14 226	14 214	+ 12	+ 0,1
Gifta med barn, två inkomsttagare	621 700	33 536	13 429	13 579	- 150	- 1,1
Samtliga inkomsttagare	4 485 000	130 303	53 139	53 641	- 502	- 0,9
Samtliga barnfamiljer	1 055 500	48 611	19 216	19 211	+ 5	+ 0,0

barnpension från folkpensioneringen ändrades däremot inte. Pensionsförsäkringskommittén hade då inte avslutat sitt utredningsarbete beträffande efterlevandeförmånerna.

I den allmänna debatten som föranleddes av kommitténs första betänkande gjordes gällande att en övergång till individuell beskattning skulle frigöra betydande resurser för förbättringar för barnfamiljerna, eventuellt i form av ett vårdbidrag. Man tänkte sig i första hand en överföring av medel från gruppen makar utan barn med en inkomsttagare. Det visar sig att reformen har medfört en omfördelning av skatteuttaget inom gruppen barnfamiljer till förmån för makar som båda förvärvsarbetar och till förmån för barnfamiljer i lägre inkomstlagen, men knappast någon förbättring för barnfamiljerna som helhet.

Om man hade genomfört en renodlad individuell beskattning med avdragsregler

och skatteskalor liknande dem som före reformen gällde för ensamstående utan barn skulle visserligen skatteintäkterna ha ökat med grovt sett två-tre miljarder kr. Det hade gett utrymme för ett kraftigt ökat barnstöd. Det skulle emellertid också ha medfört utomordentligt kraftiga skattehöjningar för gifta makar med en inkomsttagare. Få remissorgan förordade en sådan lösning.

Statsmakterna valde i stället att lägga den enhetliga skatteskalen i ett läge mellan den skala som förut gällde för ensamstående och den skala som gällde för gifta samt att i fråga om grundavdragen i stor omfattning anknyta till reglerna för gifta inkomsttagare. Reformen kom härigenom, som framgår av tabell 132, att ge betydande förbättringar för ensamstående utan barn och för makar med barn där båda föräldrarna hade inkomst som grupper betraktade. För makar med en in-

komsttagare blev det, trots det särskilda 1 800-kronorsavdraget från den uträknade skatten, försämringar över ett visst "neutral-läge".

Genom barnbidragshöjningen blev "neutral-läget" högre för eninkomsttagarfamiljer med barn än för de barnlösa. De resurser som man på vissa håll hade antagit skulle frigöras för ökat barnstöd har i huvudsak använts för rena kompensationsåtgärder för de skattesköpningar som eljest skulle uppkomma för många familjer — med eller utan barn — med en inkomsttagare.

1971 års beslut om reformerade bostadstillägg

I oktober 1971 aviserade regeringen förslag om en förstärkning av bostadstilläggen till barnfamiljerna. För att i detta sammanhang kunna tillgodogöra sig familjepolitiska kommitténs bedömningar anmodade Kungl. Maj:t den 15 oktober 1971 kommittén att omgående redovisa sina dittillsvarande överväganden rörande utformningen av bostadstilläggen till barnfamiljerna.

Med anledning härav överlämnade kommittén en arbetspromemoria jämte visst bakgrundsmaterial. I missivskrivelsen framhöll kommittén att promemorian avsetts att ligga till grund för ett av avsnitten i ett kapitel i kommitténs kommande slutbetänkande. Vissa andra frågor rörande bostadstilläggen, däribland inkomstprövningssystemet, var föremål för undersökningar i kommittén. Vidare påpekade kommittén att dess diskussioner om utbyggnadsmöjligheter för olika familjepolitiska stödformer — vilka inte minst berör bostadstilläggen — ännu inte var avslutade.

Grundbeloppet i det statliga bostadstillägget var före 1971 års reform större för det första än för de följande barnen, vilket delvis uppvägdes av bostadsanknutna tilläggsbelopp till familjer med två eller flera barn. I kommitténs arbetspromemoria förordades att i stället ett inkomstprövat tillägg skulle utgå med i vart fall lika belopp per barn och utan bostadsanknytning. I fråga om tilläggets nivå

ansågs 75 kr. per barn och månad vara ett minimum.

Vidare redovisades i arbetspromemorian olika möjligheter att bygga ut det kommunala bostadstillägget. I promemorian förordades en höjning av den andel av hyror över 400 kr./mån. som kompenseras genom tilläggen och en höjning av de övre hyresgränserna. För kostnadsökningen borde kommunerna kompenseras av staten på lämpligt sätt. De bostadsvillkor som i övrigt gällde för rätt till kommunalt bostadstillägg borde slopas.

I proposition (nr 156) till riksdagen hösten 1971 föreslogs en förstärkning av bostadstilläggen med sammanlagt ca 300 milj. kr. för helt år räknat, fr. o. m. den 1 april 1972. I fråga om de statliga bostadstilläggen följde regeringen i huvudsak de bedömningar som gjorts i kommitténs arbetspromemoria såväl beträffande stödets utformning som beträffande dess nivå. De dittillsvarande grundbeloppen och bostadsanknutna tilläggsbeloppen föreslogs således ersätta av ett enhetligt stöd med 75 kr. per barn och månad, oberoende av bostadsvillkor.

Även i fråga om de kommunala bostadstilläggen innebar regeringens förslag att förstärkningarna gjordes i den form som angetts i kommitténs arbetspromemoria, nämligen genom en höjning av den procentsats av hyran varmed stödet utgår och en höjning av de övre hyresgränserna. Regeringens förslag innebar emellertid att stödet här lades på en betydligt högre nivå än vad som skisserats i arbetspromemorian. Kommunerna föreslogs få kompensation för kostnadsökningar till följd av förstärkningen av de kommunala tilläggen genom att statsbidragen till de kommunala bostadstilläggen höjdes från 50 % till 60 % och att statsbidragen till daghem och fritidshem höjdes till 4 000 kr. resp. 2 800 kr. per plats och år.

Bostadsstyrelsen har påbörjat en undersökning för att belysa i vilken utsträckning kommunerna beslutat utge kommunala bostadstillägg med utnyttjande av de vidgade statsbidragsramar som reformen innebär.

I fråga om reglerna om inkomstprövning

och utbetalning av bostadstilläggen framhölls i propositionen vikten av att rätten till bostadstillägg bedöms efter en så aktuell inkomst som möjligt och att det inkomstbegrepp som används vid bidragsprövningen ger ett så långt möjligt rättvisande uttryck för familjens behov av stöd. Föredragande statsrådet påpekade att den nuvarande eftersläpningen i inkomstprövningen i vissa fall ger otillfredsställande resultat men att det också är nödvändigt att se till att systemet inte blir alltför invecklat och tungrott. Föredraganden fann det också angeläget att familjepolitiska kommittén i samband med sin översyn av bestämmelserna om bostadstilläggen ägnar uppmärksamhet åt hela frågan om systemet för utbetalning av bostadstilläggen. När kommittén redovisat sitt uppdrag beträffande utbetalningsfrågan i dess helhet avsåg föredraganden att efter remissbehandling återkomma härtill och samtidigt till den nyss berörda frågan om inkomstprövningsreglerna.

Socialutskottet följde i sitt betänkande (1971:45) i huvudsak förslagen i propositionen. Utskottet tillstyrkte emellertid ett motionsvägen framlagt förslag om en höjning från 16 år till 17 år av åldersgränsen för barn som berättigar till bostadstillägg. Väckt motioner om utbetalningen av bostadstillägg borde enligt utskottets uppfattning överlämnas till familjepolitiska kommittén. Utskotts-betänkandet godkändes av riksdagen.

Familjestödets utveckling

Den kraftiga ökningen av de gifta kvinnornas förvärvsverksamhet under 1960-talet har haft stor betydelse för att förbättra många barnfamiljers ekonomi. Till detta har bidragit kraftiga satsningar från samhällets sida inte bara i fråga om barntillsyn utan också inom bl. a. arbetsmarknads- och utbildningspolitiken.

Barnfamiljernas realinkomster (utan skatt och bidrag) har under 1960-talet ökat med i genomsnitt ca 4,3 % per familj och år, vilket totalt under tioårsperioden 1960–1970 gör en realinkomstökning på ca 52 % per barn-

familj ("med ränta på ränta"). Den allmänna reala inkomstökningen har under samma tid uppgått till i genomsnitt ca 3,7 % per inkomsttagare och år eller sammanlagt ca 44 % per inkomsttagare under denna tioårsperiod. Beräkningarna har gjorts inom finansdepartementet på grundval av inkomststatistiken.

Beräkningarna i det följande avser löpande priser när uppgifter anges i kronor och fasta priser när procent anges.

Till förbättringen av barnfamiljernas ekonomi har vidare bidragit förstärkningar av samhällets familjestöd i olika avseenden. Till familjestöd hänförs i följande kalkyl endast allmänna barnbidrag, bostadstillägg (tidigare familjebostadsbidrag), bidragsförskott, moderskapsförsäkring, barnpensioner, barntillägg till sjukpenning och folkpension och vårdbidrag till svårt handikappade barn samt — efter avdrag för influtna avgifter — barnstugeverksamhet och social hemhjälp till barnfamiljer. År 1960 uppgick utgifterna för detta familjestöd (statligt och kommunalt) till barnfamiljerna till ca 1 100 milj. kr. År 1970 hade motsvarande utgifter ökat till ca 3 400 milj. kr., vilket omräknat i fast penningvärde betyder en ökning på genomsnittligt ca 8 % per år eller sammanlagt ca 100 % under tioårsperioden. Under perioden har dessutom en viss minskning av antalet barnfamiljer inträffat. Om det sammanlagda stödet slås ut lika på alla barnfamiljer blir stödets storlek ca 1 060 kr. per familj år 1960 och ca 3 400 kr. per familj år 1970, vilket omräknat i fast penningvärde betyder en ökning med ca 8,2 % per år och familj eller sammanlagt under tioårsperioden ca 110 % per familj.

Genom en jämförelse mellan 1958 och 1969 års hushållsbudgetundersökning kan man belysa hur inkomstutvecklingen och det förstärkta familjestödet ökat barnfamiljernas konsumtion. En sådan jämförelse visar att konsumtionen, mätt i fast penningvärde, under de elva åren mellan de båda undersökningarna ökat med 64 % för gifta med barn och med 51 % för ensamstående med barn. Motsvarande ökning av konsumtionen för gifta och ensamstående utan barn var 62 %

resp. 33 %.

Under första delen av 1960-talet låg utgiftsökningen för familjepolitiken främst på kontantstödet, i synnerhet på barnbidragen som stegvis höjdes från 450 kr. år 1960 till 900 kr. år 1965. Studiestöd och skolmåltider har inte inräknats i det ekonomiska stödet. Det nya studiehjälpssystem som infördes 1964 har också haft stor betydelse för barnfamiljernas ekonomi som motvikt mot de kostnader den förlängda utbildningstiden medfört för många familjer. Som andra naturaprestationer är skolmåltiderna i princip värdefasta.

Under senare delen av 1960-talet har den relativt sett snabbaste utgiftsökningen skett på servicesidan. Statens och kommunernas sammanlagda utgifter för barnstugeverksamheten har ökat från ca 75 milj. kr. 1965 till ca 550 milj. kr. 1970. Under denna femårsperiod har antalet platser i det närmaste tredubblats och statsbidragen höjts i flera omgångar. Under samma period har den kommunala familjedaghemverksamheten — från 1969 med stimulansbidrag från staten — ökat från ca 8 000 till ca 32 000 platser.

År 1971 ökade utgifterna för samhällets direkta stöd (statligt och kommunalt) till barnfamiljerna med ca 780 milj. kr. jämfört med 1970, vilket i fast penningvärde betyder en ökning med ca 7 %. I denna utgiftsökning ingår den tidigare nämnda höjningen av barnbidragen till 1 200 kr. per barn och år fr. o. m. den 1 januari 1971 i samband med skattereformen.

Under 1972 kan utgifterna beräknas öka med ytterligare ca 400 milj. kr., vilket räknat i fast penningvärde betyder en ökning med ca 5 %. Däri ingår bl. a. kostnaden för höjningen av bostadstilläggen från den 1 april 1972 samt en fortsatt utbyggnad av barnstugeverksamheten med höjda statsbidrag.

Ser man till summan av dessa former av stöd till barnfamiljerna så har detta alltså även under de senaste åren ökat snabbare än realinkomsterna.

Det är vidare av intresse att studera förskjutningar mellan olika stödformer inbördes under de senaste åren. Härvid bör man också

ta hänsyn till skattesidan även om frågan om ändringar i skattesystemet ligger utanför kommitténs uppdrag. På skattesidan finns en särskild form av indirekt kontantstöd till barnfamiljer, nämligen förvärvsavdraget. Värdet av denna skatteförmån kan beräknas till ca 440 milj. kr. för år 1971.

Följande tablå visar värdet av förvärvsavdraget och utgifterna för kontantstödet till barnfamiljerna åren 1969 och 1971.

Förmåner som utgår endast till barnfamiljer

	1969	1971 ¹
a. Kontantstöd		
1. Barnbidrag	1 594	2 152
2. Bostadstillägg	524	620
3. Bidragsförskott	113	226
4. Barnpension (folkpensioneringen)	50	56
5. Barnpension (ATP)	42	58
6. Barn tillägg till pension	13	15
7. Barn tillägg till sjukpenning	35	48
8. Vårdbidrag till handikappade barn	24	34
9. Moderskapspenning	117	125
10. Tilläggssjukpenning vid barns börd	212	295
Summa	2 724	3 629
b. Skatteförmåner (utanför kommitténs uppdrag)		
11. Förvärvsavdrag	580	440

¹ Uppgifterna för 1971 beräknade.

Medan således kontantstödet ökat kraftigt har förvärvsavdragets värde minskat genom den förut nämnda sänkningen av maximibeloppet från 3 000 kr. till 2 000 kr.

Det finns vidare på skattesidan och i den allmänna försäkringen vissa förmåner som är knutna till civilstånd, dvs. de utgår till gifta personer helt eller delvis oberoende av om de har barn eller ej. På skattesidan gäller detta f. n. främst 1 800-kronorsavdraget från den uträknade skatten för gift person vars maka saknar inkomst. Samma förmån tillkommer ensamstående med barn. Före 1970 års skattereform tillämpades för gifta särskilda skatteregler i många avseenden, varvid resultatet för det stora flertalet gifta blev en lindrigare beskattning än för ensamstående. Inom den allmänna försäkringen är de civil-

ståndsanknutna förmånerna främst änkepensionen och hemmamakeförsäkringen. I fråga om änkepension från folkpensioneringen har dock förekomsten av barn betydelse genom att oreducerad änkepension alltid utgår till änkor med barn, medan änkor utan barn får oreducerad änkepension endast om de uppnått 50 års ålder vid makens död.

Många av de gifta som får del av dessa förmåner har givetvis barn. Av ca 570 000 gifta makar med en inkomsttagare som får del av 1 800-kronorsavdraget har således ca 300 000 barn under 16 år. Principiellt är det emellertid en väsentlig skillnad mellan dessa förmåner, som i första hand utgår efter civilstånd, och de former av direkt och indirekt barnstöd som redovisats i den tidigare tablan.

Det kan å andra sidan påpekas att det såväl på skattesidan som i den allmänna försäkringen finns vissa regler som tvärtom relativt sett är förmånligare för ensamstående än för gifta t. ex. i fråga om beskattningen av förmögenhet och kapitalinkomster och beräkningen av förtids- och ålderspensionens storlek.

För en bedömning av hur familjestödet har förändrats kan det vara av intresse att redovisa storleken av de väsentligaste av de förmåner som i första hand är knutna till civilstånd och alltså utgår till gifta, helt eller delvis oberoende av barnförekomst. Kostnaden för dessa förmåner visas i följande tabla.

Förmåner som utgår i första hand efter civilstånd, helt eller delvis oberoende av barnförekomst (utanför kommitténs uppdrag)

	1969	1971
a. Kontantstöd		
12. Änkepension (folkpensioneringen)	460	561
13. Änkepension (ATP)	140	226
14. Grundsjukpenning till hemmakar	75 ¹	77
	675	864
b. Skatteförmåner		
15. 1 800-kronorsavdraget ²	2 475	1 500

¹ Beräknat.

² För 1969 anges en ungefärlig beräkning av

värdet av den förmånligare behandling av flertalet gifta — med eller utan barn — och av ensamstående med barn som sambeskattningen innebar främst genom lindrigare skatteskala, dubbelt ortsavdrag och dubbelt kommunalskatteavdrag samt förvärvsavdrag på 300 kr. Av angivna 2 475 milj. kr. hänför sig ca 175 milj. kr. till ensamstående med barn och ca 1 250 milj. kr. till gifta med barn. Även för 1971 anges avdrag oberoende av barnförekomst. Av angivna 1 500 milj. kr. hänför sig ca 160 milj. kr. till ensamstående med barn och ca 720 milj. kr. till gifta med barn.

Ett återkommande önskemål i den familjepolitiska diskussionen har varit att skatte- och bidragslagstiftningen skall vara neutral till olika samlevnadsformer. Stödet bör enligt denna uppfattning knytas till barnen och inte till äktenskapet som sådant.

Följande tabla — som utgör en sammanställning av de båda tidigare — visar en betydande förskjutning i denna riktning under de senaste åren. I denna och nästföljande tabla har sifferuppgifterna avrundats till närmaste 50-tal milj. kr.

	1969		1971	
	mkr. ca	%	mkr. ca	%
Förmåner efter barnförekomst (p. 1–11)	3 300	51	4 050	63
Förmåner i första hand efter civilstånd (p. 12–15)	3 150	49	2 350	37

År 1971 var således närmare två tredjedelar av de bidrag och skattelättnader som medtagits i tablarna av den karaktär att de endast utgick till barnfamiljer medan drygt en tredjedel i första hand utgick efter civilstånd, dvs. till gifta, helt eller delvis oberoende av barnförekomst.

År 1969 däremot utgick ungefär hälften av det totala stödet i första hand efter civilstånd.

Av följande tabla framgår att ca 70 % av det totala ekonomiska stödet utgick som kontantstöd år 1971 mot ca 53 % år 1969.

	1969		1971	
	mkr. ca	%	mkr. ca	%
Kontantstöd (p. 1–10 och 12–14)	3 400	53	4 450	70
Skattelättnader (p. 11 och 15)	3 050	47	1 950	30

Även i detta avseende innebar alltså skattereformen en förskjutning som kan ses som en fortsättning på den linje att föra över familjestödet från skattesidan till bidragsidan som påbörjades med 1947 års beslut att byta ut barnavdragen vid beskattningen mot allmänna barnbidrag.

Ett av motiven för sistnämnda handlingslinje har varit att förhindra att stödet eller dess värde ökar i högre inkomstlägen. Om man schematiskt analyserar de olika posterna i sammanställningen ur inkomstfördelningssynpunkt finner man att posterna 1, 3, 4, 6–9, 12 och 14 (barnbidrag, bidragsförskott, barnpension från folkpensioneringen, barn tillägg till pension och sjukpenning, vårdbidrag till svårt handikappade barn, moderskapspenning, änkepension från folkpensioneringen och grundsjukpenning till hemmakar) utgår med samma belopp oberoende

av inkomst. Förmånerna 5, 10, 11 och 13 (barnpension och änkepension från tilläggs-pensioneringen, tilläggsjukpenning vid barnsbörd och förvärvsavdrag) är beroende av inkomst på så sätt att högre inkomst kan göra förmånen – eller, i fråga om förvärvsavdraget, dess reella värde – större. Å andra sidan avser posten 2 (bostadstilläggen) endast familjer i lägre inkomstlägen. Posten 15 (1 800-kronorsavdraget) slutligen kan numera hänföras till den första gruppen av förmåner som har samma värde i olika inkomstlägen medan de skatteförmåner som på denna punkt tagits med för år 1969 i huvudsak hade större värde vid högre inkomst. En summering av posterna efter denna gruppering ger följande resultat.

	% av värdet	
	1969	1971
Högre förmån vid högre inkomst	53	16
Lika förmån oberoende av inkomst	39	74
Högre förmån vid lägre inkomst	8	10
	100	100

Förändringarna i det ekonomiska familjestödet mellan 1969 och 1971, främst skattereformen, har alltså medfört en kraftig re-

Tabell 133 Inkomster, skatt och bidrag för olika grupper av familjer med barn under 16 år, år 1972

Inkomsttagarkategori	Inkomster 1972, 1 000 kr.	Antal barnfamiljer	Inkomst efter skatt i % av bruttoinkomst	Bidrag i % av bruttoinkomsten	Disponibel inkomst (efter skatt och bidrag) i % av bruttoinkomst
Ensamstående med barn	–20	71 500	73	71	144
	20–40	48 500	65	11	76
	40–60	5 800	55	4	59
	60–	1 700	46	2	48
	Summa	127 500	65	25	90
Giftna med barn	–20	72 700	74	44	118
	20–40	337 900	62	12	74
	40–60	326 500	57	6	63
	60–	184 400	50	3	53
	Summa	921 500	56	7	63
Samtliga barnfamiljer	–20	144 200	73	55	128
	20–40	386 400	62	12	74
	40–60	332 300	57	5	62
	60–	186 100	50	2	52
	Summa	1 049 000	56	8	64

ducering av sådant stöd som blir större i värde i högre inkomstlägen. De förmåner som fortfarande har denna effekt är förvärvs-avdrag, änke- och barnpensioner från ATP samt tillägssjukpenning vid barnsbörd. Till förvärvsavdragen och förmånerna vid barnsbörd återkommer kommittén i det följande. För att undvika missförstånd bör dock redan nu understrykas att de nämnda försäkringsförmånerna i viss mening medför en social utjämning genom att de ger stora löntagargrupper del av ett skydd mot inkomstbortfall som bättre ställda grupper redan tidigare hade skaffat sig avtalsvägen.

Beskattnings- och kontantstödet inkomstutjämnande verkningar belyses vidare i tabell 133 som utgör en sammanfattning av Den tabell som finns i kap. 5, s. 166.

Det är möjligt att en sådan beräkning övervärderar skatte- och bidragssystemens inkomstutjämnande verkningar. Inkomstbegreppet bygger på taxeringen. Om man hade kunnat lägga in även icke beskattade inkomster och förmåner hade kanske den kvarstående skillnaden i disponibel inkomst mellan högre och lägre inkomstskikt varit större än vad som framgår av tablan.

Även med den reservationen är det tydligt att skatte- och bidragssystemen medför en betydande utjämning mellan barnfamiljer i olika inkomstlägen. Familjer med inkomster under 20 000 kr./år får således genom familjestödet en ökning av sin inkomst med ca en tredjedel sedan skatten dragits ifrån. För dem kan alltså redan i dag ett system med s. k. negativ skatt sägas fungera. För de ensamstående föräldrarna i denna inkomstgrupp är ökningen ca 50 %. Barnfamiljer med inkomster över 60 000 kr./år får å andra sidan en nettominskning av inkomsten med närmare hälften efter skatt och bidrag. De ursprungliga inkomstskillnaderna mellan familjer med inkomster under 20 000 kr./år och över 60 000 kr./år minskar från 1:8 till 1:3 när skatten dragits från och bidragen lagts till.

Jämförelser av detta slag kan göras på många olika sätt och man kan alltid diskutera vilka stödformer som bör tas med, vilka

indelningar som bör göras etc. Studiehjälpen — som inte finns med i sammanställningen — ger liksom bostadstilläggen större förmån i lägre inkomstlägen genom de inkomst- och behovsprövade tilläggen. Vidare kan t. ex. läkemedel, läkarvård och andra sjukvårdsförsäkringsförmåner till barnen ses som en ekonomisk förmån för barnfamiljerna inom sjukförsäkringen (vård uppskattningsvis ca 180 milj. kr.), eftersom försäkrade med barn inte betalar högre sjukförsäkringsavgift än andra.

Samhällets kostnader för barntillsyn — ca 730 milj. kr. för daghem, familjedaghem och fritidshem år 1971 — har inte tagits med i sammanställningen. Mödra- och barnavårdscentralerna, skolhälsovården och skolbarnstandvården samt de fria skolmältiderna är andra förmåner som inte räknats in ovan.

Några inslag i den familjepolitiska debatten

Den familjepolitiska debatten under senare år har kännetecknats av en stark medvetenhet om sambanden mellan familjernas levnadsförhållanden och samhällsutvecklingen i stort. Man har diskuterat hur uppväxtmiljön påverkar barnens personlighetsutveckling, utbildningsval och framtida yrkes- och levnadsförhållanden samt hur familjens levnadsmiljö även påverkar de vuxnas möjligheter att forma sitt liv efter sina önskningar och förutsättningar. Målsättningen att skapa jämlikhet i levnadsvillkor har för den i vidsträckt mening familjepolitiska diskussionen inneburit ökad uppmärksamhet på åtgärder för utjämning mellan barnfamiljer med olika inkomst och antal barn, för likställdhet mellan män och kvinnor och för jämställdhet mellan olika samlevnadsformer.

Familjepolitiken har således alltmer kommit att ses som ett led i ansträngningarna att förbättra de lågavlönade barnfamiljernas levnadsförhållanden och att medverka till en arbets- och rollfördelning i familjen och i samhället som ger män och kvinnor ökade möjligheter att utveckla sina personliga förutsättningar. Mödrarnas ökande förvärvs- verksamhet och den ökade medvetenheten

om barnstugeverksamhetens positiva värden för barnens utveckling har medfört ett starkt intresse för utbyggnaden av samhällets barn-tillsyn och även för andra former av service till barnfamiljer där båda makarna förvärvs-arbetar och till enförälderfamiljer.

I kap. 6 redovisas en sammanställning av några program utgivna under de senaste åren av politiska partier och arbetsmarknadsorga-nisationer i vad avser det ekonomiska stödet till barnfamiljerna.

I riksdagsmotioner har också redovisats förslag och synpunkter i fråga om den fort-sätta utbyggnaden av familjestödet.

Programmen och motionerna avspeglar på många punkter målsättningen att främja jäm-likhet i levnadsvillkor inte bara mellan barn-familjer och barnlösa utan också mellan olika grupper av barnfamiljer inbördes. LO och socialdemokratiska partiet förordar liksom moderata samlingspartiet klart i pro-gramuttalanden från åren 1969–1970 att förbättringar i kontantstödet inriktas på barnfamiljer med låga inkomster. I center-partiets och folkpartiets gemensamma parti-motion om familjepolitiken till 1972 års riksdag (1972:467) framhålls att den utbygg-nad av bostadstilläggen som beslöts vid 1971 års höstriksdag stod i god överensstämmelse med dessa partiers jämlikhetsmålsättning.

Barnbidragen har ofta berörts mera i för-bigående i programmen. Centerpartiet och folkpartiet har dock i olika sammanhang, senast i sin gemensamma partimotion till 1972 års riksdag, betonat att barnbidragen bör utgöra ett centralt inslag i stödet till barnfamiljerna och att en höjning av barnbi-dragen bör ingå i ett framtida utbyggnads-program för det familjepolitiska stödet. Des-sa partier har också liksom vänsterpartiet kommunisterna vid upprepade tillfällen för-ordat en indexreglering av barnbidragen. I LO:s och SAP:s gemensamma rapport Jäm-likhet begärs en prövning av frågan om be-skattning av barnbidragen.

Bostadstilläggen har som nämnts byggts ut och förändrats genom statsmakernas beslut hösten 1971. Det statliga tillägget har i sin helhet gjorts konsumtionsneutralt genom att

de tidigare uppställda bostadsvillkoren av-skaffats, samtidigt som det kommunala hyresanknutna tillägget har förstärkts kraf-tigt. I centerpartiets och folkpartiets gemen-samma motion till 1972 års riksdag förordas att stödet efterhand görs mer konsumtions-neutralt. I övrigt har motionsvägen och i den allmänna debatten särskilt uppmärksamrats frågan om det inkomstbegrepp som läggs till grund för prövningen av rätt till bostads-tillägg, den tidsmässiga eftersläpningen vid inkomstprövningen, de marginaleffekter vid inkomstökningar som bostadstilläggen (till-sammans med skatt, daghemsavgifter m. m.) leder till samt frågan om utbetalning av bostadstillägg till annan än familjen. I diskus-sionen om bostadstilläggen har också boen-dekostnadernas utveckling och det ökade socialhjälsbehovet bland barnfamiljer sär-skilt i vissa nybyggda bostadsområden upp-märksamrats.

Frågan om ett vårdbidrag till föräldrar med små barn (avseende kostnader för barn-tillsyn, ibland kallat vårdnadsbidrag) berörs i några av programuttalandena. Centerpartiet och folkpartiet redovisar i den gemensamma partimotionen år 1972 att partierna finner det angeläget att ett vårdnadsbidrag införs för barn upp till en viss ålder. Bidraget avses i vart fall under ett inledningsskede böra utgå till barn under tre år. Samma belopp bör utgå för varje barn under den åldern, oberoende av föräldrarnas förvärvsarbete. TCO förordar i sitt program ett vårdbidrag som utgår till första barnet i varje familj under dess första år. Stödet föreslås samord-nat med moderskapsförsäkringen så att det även innebär en garantinivå under de första sex ersättningsmånaderna. I moderata sam-lingspartiets program krävs rätt till avdrag vid beskattningen för nödvändiga och styrk-ta barn tillsynskostnader, maximerat till vad motsvarande vård skulle kosta i samhällets regi. Den allmänna debatten i dessa frågor har också bl. a. berört möjligheterna att lag-stiftningsvägen och genom familjepolitiska bidrag främja deltidsarbete bland småbarns-föräldrar.

I TCO:s och LO:s program liksom i LO:s

och SAP:s Jämlikhetsrapport förordas att fadern skall kunna avlösa modern under ledigheten i samband med och närmast efter barnsbörd och därvid uppbära egen tilläggsjukpenning. En möjlighet för fadern till kort ledighet i samband med förlossningen förordas även.

I TCO:s och LO:s program förordas vidare att föräldrarna ges rätt till sjukpenning under begränsad tid vid frånvaro från arbete på grund av barns sjukdom.

Denna sammanfattning belyser i all kort-het diskussionen om några huvudfrågor i det utredningsuppdrag som kommittén i detta betänkande avser att slutredovisa. Ändå har där endast medtagits de frågor som har större allmänt intresse. Till dessa kommer ett stort antal frågor som kan ha mindre allmänt intresse men ändå är betydelsefulla för barnfamiljer i särskilda situationer.

II. Barnkostnadernas fördelning

Förekomsten av barn i familjen medför fortfarande oftast att familjen har en lägre materiell levnadsstandard än den skulle ha haft om den varit barnlös. Det är i regel första barnets ankomst som innebär den mest genomgripande förändringen i familjens liv. För familjens ekonomi består omställningen — förutom i kostnaderna för barnets konsumtion och eventuellt för ny bostad — däri att en av föräldrarna stannar hemma för att vårda barnet åtminstone under det första halvåret och av detta skäl saknar arbetsinkomst. Vidare blir — om sedan båda föräldrarna förvärvsarbetar — utgifterna för barnets vård och tillsyn ofta en stor del av familjeutgifterna. För den ensamstående föräldern blir omställningen i regel ännu mer genomgripande.

Ytterligare barns ankomst medför i allmänhet inte en lika påtaglig omställning för familjen. Familjen kan emellertid behöva en större bostad och kostnaderna för barnens mat, kläder, utrustning m. m. tillkommer. Möjligheterna att skapa utrymme för dessa kostnader genom att föräldrarna prutar en del på sin egen standard blir mindre ju fler

barn familjen får och barnkostnaderna blir ännu tyngre att bära särskilt för familjer i lägre inkomstlägen. Om båda föräldrarna förvärvsarbetar blir — bortsett från den allra första tiden, som i princip täcks av moderskapsförsäkringen — tillsynskostnaderna högre och möjligheten att ordna barntillsynen ofta mindre. Om däremot ena föräldern är hemma medför ytterligare barns vård och tillsyn inga större omedelbara merkostnader men kanske en förlängning av den tid då familjen får leva på en inkomst.

I princip kan situationen för en tvåförälderfamilj beskrivas på följande sätt med bortseende från familjestödet.

Barnet har ett konsumtionsbehov som växer med åldern och ett tillsynsbehov som är stort i början och avtar så småningom. Om en av föräldrarna är hemma tillgodoses tillsynsbehovet av denne men på bekostnad av den arbetsinkomst som han eller hon annars skulle ha kunnat förvärva. Vidare får den andra föräldern också svara för den hemmavarandes försörjning. Om båda föräldrarna förvärvsarbetar måste barnets tillsynsbehov tillgodoses på annat sätt. Detta medför då särskilda utgifter, men å andra sidan har föräldrarna var sin arbetsinkomst. Barnets konsumtionsbehov tillgodoses i första fallet med hjälp av en arbetsinkomst — jämte den ena förälderns hela insats i hemmet — och i andra fallet med hjälp av två arbetsinkomster.

De kostnader ett barn medför är alltså schematiskt sett av tre slag: inkomstbortfall, tillsynskostnader och konsumtionskostnader. Inkomstbortfallet inträder vanligen i och med att modern i samband med eller viss tid före förlossningen avbryter sitt förvärvsarbete. Är modern studerande får hon i stället avbryta studierna, vilket kan ses som ett bortfall (uppskjutande) av framtida inkomster. Detta inkomstbortfall — som tilläggsjukpenningen vid barnsbörd är avsedd att ge viss kompensation för — fortsätter så länge någon av föräldrarna avstår från förvärvsarbete (eller studier) för att sköta barnets vård och tillsyn. Tillsynskostnader uppkommer om och när den hemmavarande

föräldern sedan återupptar förvärvsarbetet eller studierna. Om en av makarna tar deltidarbete kan man tala om en kombination av reducerat inkomstbortfall och reducerade tillsynskostnader. Konsumtionskostnader uppkommer redan i samband med barnets födelse. De är i regel begränsade när barnet är litet för att öka efter hand.

De angivna behoven och kostnaderna möts till en del genom olika stödåtgärder från samhällets sida.

Barnens tillsynsbehov tillgodoses i växande omfattning av samhället genom barnstugeverksamheten och genom kommunala familjedaghem. Tillsynskostnader uppkommer här genom avgifter som vanligen ökar med stigande inkomst. Till dessa och andra tillsynskostnader tar man i inkomstbeskattningen en viss hänsyn genom förvärsavdraget.

Inkomstbortfall kompenseras under ledighet i samband med barnafödande för sådana mödrar som varit i förvärsarbete vid havandeskapets början. I övrigt utgår inom folkpensioneringen ett vårbidrag till svårt handikappade barn vilket delvis motiverats med det inkomstbortfall som uppstår för vårdaren.

Till övriga barnkostnader utgår i första hand allmänna barnbidrag och statliga bostadstillägg, vilka numera i huvudsak är inkomstprövade tillägg till barnbidragen. Som skydd mot höga bostadskostnader finns inkomstprövade kommunala bostadstillägg. Ensamstående vårdnadshavare får genom underhållsbidrag från den andre föräldern, bidragsförskott eller barnpension ersättning för den försörjningsinsats som samboende föräldrar fullgör inom familjen.

En viktig utgångspunkt för kommitténs bedömningar är att tvåförsörjarfamiljen har blivit det vanliga familjemönstret i dagens Sverige, särskilt bland de unga familjerna. Det har bl. a. medfört att diskussionen om familjepolitiken i mycket högre grad än tidigare kommit att inriktas på den service i fråga om barntillsyn och annat som behövs för att föräldrarna skall kunna fortsätta sitt förvärsarbete under barnens uppväxttid och

för att underlätta den arbetsbörda som tvåförsörjarfamiljen — och i ännu högre grad den ensamstående föräldern — har.

I kommitténs direktiv anges att servicefrågorna ligger utanför kommitténs uppdrag. Kommittén kan alltså inte exempelvis lägga fram förslag om en viss utbyggnadstakt i fråga om barntillsynsverksamheten. Men kommittén kan inte bortse från den ekonomiska betydelse barntillsynen har för barnfamiljerna. Att kommittén här i huvudsak inriktar sin diskussion om barntillsynsverksamheten på de ekonomiska verkningarna, innebär inte att kommittén bortser från den stora betydelse barnstugeverksamheten har för barnets personliga utveckling utan är en naturlig följd av det uppdrag kommittén fått att pröva kontantstödet till barnfamiljerna. Frågor om barnstugeverksamhetens innehåll och organisation provas av barnstugeutredningen.

Den ekonomiska betydelsen för familjerna av om båda föräldrarna har förvärsarbete belyses enklast genom några exempel. I kap. 5 (se s. 160) har kommittén presenterat några ”exempelfamiljer” som också här kan tjäna till att belysa kommitténs resonemang. Uppgifter om de bidrag som utgår i olika situationer återfinns också i Förmånskatalogen (sista sidorna).

I familjen A har ena maken en årsinkomst på 20 000 kr. Vi antar att de har två barn och att andra maken är hemma. Familjens disponibla inkomst (se kap. 5) uppgår till ca 1 650 kr./mån.

Om man räknar bort en hyra på 400 kr./mån. har familjen därefter 1 250 kr./mån. att leva på. Räknar man schematiskt med att föräldrarna håller sina utgifter på en nivå som motsvarar folkpensionens storlek (ca 930 kr./mån. för ett gift par) återstår 320 kr./mån. till konsumtionsutgifterna för barnen, dvs. 160 kr. per barn och månad.

Det starkaste ”ekonomiska stöd” en familj i denna besvärliga situation kan få är knappast ett kontantbidrag. Det är i stället att andra maken ges möjlighet att bidra till familjens ekonomi genom förvärsarbete, vilket förutsätter att arbetstillfällen och barn-

tillsynsservice finns att tillgå. Om makarna får lika stora inkomster och alltså vardera tjänar 20 000 kr./år, ökar familjens disponibla inkomst med 645 kr./mån. sedan skatt och daghemsavgifter räknats av och hänsyn tagits till att bostadstillägget minskar. Även om det förhållandet att båda makarna förvärvsarbetar medför vissa kostnadsökningar i övrigt, utöver daghemsavgiften, är det tydligt att övergången till att ha två inkomster att leva på innebär ett betydligt större ekonomiskt tillskott än vad som rimligen kan åstadkommas genom förstärkningar av bidragen till barnfamiljerna under överskådlig framtid. Det kan illustreras med ett räkneexempel. För att familjen A skulle få en ökning av sin disponibla inkomst av den nämnda storleksordningen genom en barnbidragshöjning skulle barnbidragen behöva ökas för en kostnad av ca 7 miljarder kr./år. Det skulle betyda nästan en tredubbling av de nuvarande kostnaderna för hela kontantstödet till barnfamiljerna.

Exempelfamiljerna A, B och C är tvåförälderfamiljer i olika inkomstlägen. När endast ena föräldern förvärvsarbetar förutsätts bruttoinkomsten av förvärvsarbete (före skatt och bidrag) uppgå till 20 000 kr./år för familjen A, 40 000 kr./år för familjen B och 60 000 kr./år för familjen C. Vi antar att dessa familjer har två barn, båda i förskoleåldern. När andra maken tar ett halvtidsarbete förutsätts familjens bruttoinkomst öka med 50 %. Vid beräkningen av familjens disponibla inkomst avräknas halvdagsavgift för daghem eller familjedaghem enligt den taxa som kommunförbundet rekommende-

rat. De närmare förutsättningarna för beräkningen redovisas i kap. 5. När den ena av makarna övergår från att vara hemma till att ta ett deltidsarbete som ger hälften av andra makens inkomst, medför detta här angivna nettotillskott för familjerna.¹

Har familjerna endast ett barn blir nettotillskottet ca 100 kr. större. Tillskottet till familjeekonomin blir givetvis väsentligt större om även andra maken tar heltidsarbete. Detta framgår av följande tablå som också avser familjerna A, B och C med två barn på daghem eller familjedaghem. Här har avgift för heldagstillsyn frånräknats när båda föräldrarna förvärvsarbetar.

	Årsinkomst kr.		Disponibel inkomst kr./mån.	Nettotillskott kr./mån.
	ena maken	andra maken		
familjen A	20 000	0	1 645	645
	20 000	20 000	2 290	
familjen B	40 000	0	2 250	1 350
	40 000	40 000	3 600	
familjen C	60 000	0	2 875	1 850
	60 000	60 000	4 725	

Betydelsen av föräldrarnas förvärvsarbete för familjeekonomin framgår också tydligt av den familjeundersökning som statistiska centralbyrån utfört för kommitténs räkning. Undersökningen belyser bl. a. det utrymme som återstår för barnens konsumtion när från familjens disponibla inkomst räknats den faktiska bostadskostnaden, ett belopp motsvarande folkpensionen avsett som ett minimibelopp för de vuxnas konsumtion samt en förvärvsarbetskostnad (för resor, fördyrade levnadskostnader) på 100 kr./mån. per heltidsarbetande och 50 kr./mån. per deltidsarbetande förälder.

I kap. 5 (tab. 101, s. 153) redovisas med uppdelning efter föräldrarnas förvärvsfrekvens andelen familjer som kan låta barnen kosta 200 kr./mån. sedan den ovan angivna "minimistandarden" för föräldrarna frånräknats. Där anges också det genomsnittliga återstående konsumtionsutrymme per barn sedan de vuxnas "minimistandard" räknats

	Årsinkomst kr.		Disponibel inkomst kr./mån.	Nettotillskott kr./mån.
	ena maken	andra maken		
familjen A	20 000	0	1 645	395
	20 000	10 000	2 040	
familjen B	40 000	0	2 250	875
	40 000	20 000	3 125	
familjen C	60 000	0	2 875	1 245
	60 000	30 000	4 120	

¹ Beloppen avrundade till närmaste 5-tal kr.

bort. Resultaten i denna del kan sammanfattas på följande sätt.

Bland tvåförälderfamiljer där ingen av föräldrarna arbetade heltid och helår saknade *mer än hälften* möjlighet att nå upp till den angivna minimistandarden. Bland familjer där en förälder arbetade heltid och helår medan den andre föräldern saknade förvärvsarbete hade *drygt en fjärdedel* (28 %) en disponibel inkomst som understeg den angivna standarden. När den andre maken arbetade deltid eller mindre än helt år sjönk andelen under minimistandarden till *ca 10 %* och när båda föräldrarna arbetade heltid och helår hade andelen under minimistandarden sjunkit till *mindre än 5 %* av familjerna. Närmare tre fjärdedelar (73 %) av familjerna med två helårs- och heltidsarbetande föräldrar kunde låta barnen kosta mer än 600 kr. i månaden när man på angivet sätt räknar bort 100 kr./mån. för vardera föräldern i förvärvsarbetskostnader och utgår från att föräldrarna skulle leva på folkpensionsstandard.

Dessa exempel visar att barntillsynens utbyggnad i hög grad är en fråga som rör barnfamiljernas ekonomi. Om inte tillsyn går att ordna för barnen, betyder det att någon av föräldrarna ofta får avstå från förvärvsinkomster för att ta hand om barnen. Att samhället annat än i speciella situationer skulle ge stöd av sådan storlek att det kan sägas kompensera ett bortfall av den ena förälderns arbetsförtjänst skulle innebära en alltför stark prioritering av barnfamiljerna på andra grupper bekostnad.

Tidigare i detta kapitel har vi i korthet markerat de förändringar som ägt rum under senare tid i fråga om bl. a. den ökade utbildningsfrekvensen och övergången till en i princip individuell beskattning. Att flertalet ungdomar av båda könen nu vidareutbildar sig efter grundskolan är en av de faktorer som ändrat förutsättningarna för kvinnornas deltagande i arbetslivet. Arbetsmarknadspolitikens mål är att skapa produktiv sysselsättning för alla. Arbetsmarknads-, utbildnings- och skattepolitiken samverkar för att ge alla vuxna människor möjlighet att försörja sig själva.

Utbyggnaden av barntillsynen är ett nödvändigt led i arbetet på att skapa jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet. Vi vet att många kvinnor med barn i dag skulle vilja ta förvärvsarbete om arbete och barntillsyn fanns att tillgå. Det kan nämnas att det i familjeundersökningen (hösten 1970) redovisas ca 64 000 barn i kö till barnstuga eller familjedaghem, även om köuppgifter givetvis inte ger något direkt mått på behovet av barntillsyn. I undersökningen anges att siffran sannolikt är en kraftig underskattning av det verkliga behovet.

Kommittén vill alltså starkt understryka vikten av en fortsatt snabb utbyggnad av samhällets barntillsyn. Enligt kommitténs bedömning har åtgärder på detta område minst samma angelägenhetsgrad som en utbyggnad av kontantstödet till barnfamiljerna.

Försörjningsstöd när en av föräldrarna måste vara hemma

Kommittén utgår således från att båda föräldrarna genom åtgärder på utbildnings- och arbetsmarknadsområdet samt genom en fortsatt snabb utbyggnad av samhällets barntillsyn skall beredas möjlighet till arbetsinkomster, eftersom det bästa sättet att förbättra den ekonomiska standarden för både föräldrar och barn är att det finns två förvärvsinkomster. Det ekonomiska stödet inom familjepolitikens ram bör i huvudsak ta sikte på barnens försörjning och inte på försörjningen av en hemmavarande förälder. Det särskilda stödet till enförälderfamiljerna bör ta sikte på att ersätta eller komplettera den andre förälderns försörjningsinsats för barnet.

Det finns emellertid vissa situationer då det — även efter en väsentlig utbyggnad av samhällsservicen — i regel är ofrånkomligt att en av föräldrarna stannar hemma för att ta hand om barnen. Det gäller framför allt i samband med ett barns födelse och under den närmaste tiden därefter. När ett barn blir sjukt kan det vidare ofta vara nödvändigt att en förälder stannar hemma från arbetet för att se till barnet. Svårt handikappade

barn kräver också regelmässigt vård och tillsyn i sådan omfattning att det är ogörligt att båda föräldrarna förvärvsarbetar. För familjer i dessa situationer är det då inte tillräckligt att få ett bidrag till barnkostnaderna utan det behövs ett särskilt stöd på en sådan nivå att det i realiteten ger dem en viss kompensation för bortfallet av den ena förälderns arbetsinkomst.

Barnets födelse

Under den tid då det ansågs självklart att mannen var huvudförsörjaren och det var relativt ovanligt att gifta kvinnor hade förvärvsarbete sågs naturligt nog frågan om ett inkomstbortfall i samband med barnsbörd som ett mera marginellt problem. Det var snarare giftermålet än barnsbörden som gjorde att kvinnan avbröt sitt förvärvsarbete. I det moderskapsstöd som infördes 1937 och gällde till 1955 fanns det praktiskt taget ingen ersättning för inkomstbortfall och de begränsade ersättningsmöjligheter som fanns dessförinnan hade snarast karaktären av komplement till arbetarskyddsreglerna för industriarbeterskor.

I dag däremot torde flertalet familjer, särskilt i yngre åldrar, betrakta det som normalt att även kvinnan bidrar till familjens försörjning genom förvärvsarbete med ett eller flera uppehåll i samband med barnsbörd och när barnen är små. Den stigande förvärvsintensiteten just bland småbarnsmödrar visar att dessa uppehåll i förvärvsverksamheten tenderar att förkortas. Utvecklingen mot mindre skillnader mellan mäns och kvinnors löner gör att bortfallet av den ena förälderns inkomst får större betydelse. Inkomstbortfallet koncentreras alltså till en mer begränsad period samtidigt som det får alltmer markerad betydelse.

Vid sidan av förmåner som kostnadsfri förlossning samt mödra- och barnavårdscentralernas service och moderskapsförsäkringens ersättning för tandvårdsutgifter ges samhällets stöd under denna tid främst i form av moderskapspenning till alla mödrar och tilläggsjukpenning till mödrar som var

försäkrade för tilläggsjukpenning nio månader före nedkomsten.

Trots det stöd samhället i dag lämnar torde tiden i samband med barnsbörd och under barnets (barnens) spädbarnstid i många fall innebära ganska betydande påfrestningar för familjen. Självfallet varierar situationen i många avseenden från familj till familj.

För en familj där modern är ute på arbetsmarknaden nio månader före nedkomsten, har ett relativt välavlönat arbete och fortsätter att arbeta till några dagar före nedkomsten och kan återuppta förvärvsarbetet sex månader senare torde tilläggsjukpenningen ge ett relativt tillfredsställande skydd mot inkomstbortfall även om den inte som vid sjukdom är förenad med en löpande grundsjukpenning. Många andra drabbas av ett inkomstbortfall som moderskapsförsäkringen i dag inte ersätter. Det gäller bl. a. kvinnor som nio månader före nedkomsten inte hade hunnit ut i förvärvslivet på allvar. Det gäller också kvinnor som måste avbryta sitt förvärvsarbete en eller flera månader före nedkomsten och alltså bara har fyra-fem månaders ledighet kvar efter barnets födelse, likaså andra familjer som har svårt att ordna barnens tillsyn på ett tillfredsställande sätt omedelbart när ersättningstiden tar slut.

Ytterligare en väsentlig svaghet i det nuvarande moderskapsstödet är att man som förvärvsarbetande endast räknar mödrar som var i förvärvslivet tiden närmast före nedkomsten. Den kvinna som t. ex. är hemma under tiden mellan första och andra barnets födelse och sedan går ut i förvärvslivet bör med samma rätt betraktas som förvärvsarbetande men hon är med nuvarande bestämmelser inte berättigad till tilläggsjukpenning i samband med andra barnets födelse. Då det inte är möjligt att utforma det nuvarande stödet med sådana hänsynstaganden och eftersom det stora flertalet kvinnor är – och ännu fler kommer att bli – förvärvsarbetande i denna mening, bör ett generellt försörjningsstöd ges åt alla i samband med barnafödande.

Den nuvarande moderskapsförsäkringen,

som är samhällets enda föräldrastöd vid barnafödande, uppvisar i fråga om stödnivån väldiga spännvidder, vilka ibland kan bero på tillfälligheter. Även ur denna synpunkt är förändringar av den nuvarande stödformen påkallade.

Skydd mot inkomstbortfall inträder alltså för närvarande bara när vissa, ganska snävt angivna förutsättningar är uppfyllda. Enligt kommitténs mening är det i dagens läge riktigare att utgå från att perioden i samband med och närmast efter barnets födelse praktiskt taget alltid måste innebära att en av föräldrarna genom att stanna hemma går miste om en arbetsförtjänst. Vidare bör man inte utgå från att det alltid skall vara modern som tar vård om barnet.

Mot den bakgrunden finns det enligt kommitténs mening skäl att ompröva den nuvarande moderskapsförsäkringen i fråga om främst ersättningsnivån, ersättningstidens längd och möjligheten till ledighet för båda föräldrarna.

Ersättningsnivån

Tillägssjukpenningen får som nämnts anses ge en relativt tillfredsställande ersättning för inkomstbortfallet åt de mödrar som var yrkesverksamma vid havandeskapets början och hade ett någorlunda värlönat arbete. De mödrar som på grund av studier eller av annat skäl inte nio månader före nedkomsten var placerade i sjukpenningklass som berättigar till tillägssjukpenning får däremot endast moderskapspenningen på 1 080 kr. De som har mycket låg tillägssjukpenning är också i den situationen att de inte genom moderskapsförsäkringen får ens en nödortförsörjning under den sexmånadersledighet de formellt har rätt till. Skillnaderna i det stöd moderskapsförsäkringen ger olika grupper av mödrar är alltså mycket stora. Det kan röra sig om mer än 8 000 kr.

Riksförsäkringsverkets föräldraundersökning avseende de moderskapsfall som avslutades i januari 1971 (se s. 130) visar att 37 % av mödrarna helt saknade rätt till tillägssjukpenning, och att ytterligare 15 % endast

hade rätt till en tillägssjukpenning på högst 13 kr./dag (inkomst under 12 000 kr./år). Man kan ställa frågan om dessa fall huvudsakligen återfinns i familjer där modern är hemmafru mer permanent och där mannens inkomst gott och väl räcker för familjens försörjning. Undersökningen visar emellertid att endast en sjättedel (17 %) av de gifta eller samboende mödrarna som saknade rätt till tillägssjukpenning hade en make som var placerad i sjukpenningklass nr 21 (inkomst över 39 000 kr./år). Av dem som saknade rätt till tillägssjukpenning hade 81 % redan ett eller flera barn.

Förvärvsstatistiken visar som nämnts att mödrarna i ökad utsträckning återgår till förvärvslivet efter något eller några års bortovaro. Även om modern i dessa familjer är borta från förvärvslivet i en sammanhängande följd tills det andra och ev. följande barn föds och därför inte har rätt till tillägssjukpenning, är det i regel fråga om en relativt begränsad tid då familjen får leva på en inkomst. Denna tid innebär betydande ekonomiska påfrestningar för flertalet familjer.

Bland de mödrar som saknar tillägssjukpenning eller har en låg sådan finns också ett antal unga mödrar som ännu inte hunnit ut i förvärvslivet. De utgör visserligen en relativt liten grupp. Av samtliga mödrar som saknar rätt till tillägssjukpenning är ca 6 % under 20 år och av dem som har låg sjukpenning (högst 19 kr./dag, årsinkomsten under 12 000 kr.) är ca 24 % under 20 år. Majoriteten är som nämnts mödrar som är hemma därför att de tidigare fått barn. Men av samtliga mödrar under 20 år är mer än var fjärde utan rätt till en sjukpenning på minst 19 kr./dag. Familjeundersökningen (se kap. 5 s. 159 och bilaga 1) visar att det särskilt bland de ensamstående föräldrarna finns många som upplevt den ekonomiska situationen i samband med barnets födelse som besvärlig. Närmare hälften (47 %) av de ensamstående mödrarna har vid en attitydfråga i undersökningen angett att den ekonomiska situationen var besvärlig, medan motsvarande siffra för gifta/samboende kvinnor var 20 %. Att ekonomiska svårigheter ibland i

sådana fall kan bidra till att modern finner det nödvändigt att lämna bort barnet för en kortare eller längre tid eller för gott framgår också av familjeundersökningen. Av 1965 års abortkommittés material (SOU 1971:58) framgår också att ekonomiska problem i ett relativt stort antal fall synes vara en bidragande orsak till att havande kvinnor söker abort.

Kommittén finner det angeläget att förstärka det ekonomiska stödet vid barnsbörd för de familjer där modern saknar eller har låg tilläggssjukpenning. Det bör skapas en garantinivå i form av en dagersättning som i denna situation utgår till alla oberoende av inkomst och tidigare förvärvsarbete. Detta stöd bör utgöra ett väsentligt bidrag till den hemmavarande föräldrarnas försörjning.

Ersättningstidens längd

Många kvinnor måste avbryta sitt förvärvsarbete en eller flera månader före nedkomsten, utan att därför vara berättigade till vanlig sjukpenning.

Riksförsäkringsverkets föräldraundersökning visar att mer än 40 % av alla mödrar med rätt till tilläggssjukpenning påbörjar ledigheten minst en månad före nedkomsten. Vid undersökningstillfället hade drygt 80 % av dessa inkomster under 24 000 kr./år. Det är alltså till stor del lågavlönade kvinnor som får lov att avbryta sitt förvärvsarbete relativt lång tid före nedkomsten.

För dem som utnyttjar möjligheten att börja lyfta tilläggssjukpenning två månader före den beräknade tidpunkten för nedkomsten blir det ett "glapprum" genom att å ena sidan ersättningen för inkomstbortfall upphör redan när barnet är fyra månader – rentav ännu yngre om barnet kommer senare än beräknat – medan å andra sidan spädbarn normalt inte tas emot på daghem förrän tidigast då de uppnått sex månaders ålder.

I viss mån fylls detta glapprum genom att familjedaghem kan ta emot barn under sex månaders ålder.

Kommittén har bett socialstyrelsen att delge kommittén de erfarenheter och syn-

punkter som styrelsen har rörande sexmånadersgränsens lämplighet för barns introducerande på daghem. Socialstyrelsen har med anledning härav anfört följande (sept. 1971).

Vid intagningen på daghem tillämpas i dag en generell lägsta åldersgräns av sex månader. Intagning vid tre månaders ålder förekommer även vid ett mindre antal daghem. Det föreligger för närvarande ingen vetenskaplig forskning eller annan utredning som direkt belyser erfarenheterna av sexmånadersgränsens lämplighet.

Ur utvecklingspsykologisk synpunkt befinner sig de flesta barn under det andra levnadshalvåret i en social och känslomässig period som karaktäriseras av en ökad förmåga att skilja mellan kända och okända personer och miljöer. De blir därför vanligen ängsliga – psykiskt stressade – av att konfronteras med personer och miljöer de ej känner till. Barnets begynnande begreppsbildning sker genom att det gradvis orienterar sig med alla sinnen i omvärlden med utgångspunkt från – och i ständig kontakt med – de kända hållpunkter barnet har. Barnets trygghet och begreppsbildning är således beroende på möjligheten att skapa och vidmakthålla trygga hållpunkter. Vanligen utgöres dessa av det egna hemmet och föräldrar samt syskon. Emellertid kan det med fog hävdas att många familjer i dag liksom även tidigare inte har möjligheter eller förmåga att tillgodose det lilla barnets behov av trygghet och adekvat omvårdnad. Dessa familjer behöver samhällets stöd i någon form där daghemsplacering kan vara en av flera möjliga stödåtgärder. Barnets behov av att utveckla närkontakt med endast ett fåtal för ändamålet lämpliga personer bör vara utgångspunkten för sådana åtgärder.

Allmänt kan den regeln anses gälla, att ju yngre ett barn är desto större krav måste ställas på barnets omgivning för att inte riskera dess hälsa. Efter 2 1/2 – 3 1/2 års ålder föreligger i allmänhet behov av kontinuerlig gruppsamvaro inom hemmets ram eller i institution, och riskerna för infektioner eller andra störningar av barnets hälsa vid institutionsvistelse är då avsevärt mindre. I avsaknad av övertygande och systematiska vetenskapliga undersökningar är det emellertid svårt att förändra eller avskaffa nuvarande generella rekommendationer om introduktionsålder i daghem. Denna torde redan nu i vissa fall behöva frångås om en individuell prövning ger vid handen att fördelarna med en daghemsplacering överväger nackdelarna

för såväl barn som föräldrar.

En av de väsentligaste förutsättningarna för att introduktionen skall vara skonsam för barnet, oavsett vid vilken ålder barnet introduceras, men i högre grad för yngre barn är på vilket sätt introduktionen går till. En av föräldrarna bör få reella ekonomiska möjligheter att under minst en tvåveckorsperiod kunna vistas tillsammans med barnet på daghemmet för att i slutet av denna period successivt överlåta barnets skötsel till personen.

1965 års abortkommitté har föreslagit att rätten till tjänstledighet utvidgas för föräldrar till nyfödda barn. Ett förstärkt ekonomiskt stöd är säkerligen av betydelse för ett stort antal familjers möjligheter att skapa adekvata förhållanden för sina spädbarn men är troligen inte tillräckligt för alla familjer. Samhällets stöd bör även omfatta andra åtgärder, t. ex. personell assistans i hemmet, föräldraskolning, familjedaghem och daghemvistelse.

Innan socialstyrelsen kan utfärda allmänna anvisningar beträffande introduktion i daghem måste ytterligare underlag för bedömningen föreligga. Frågan kommer därför att ingående utredas mot bakgrund av nu aktuella sociala, psykologiska och medicinska rön.

Av socialstyrelsens yttrande framgår alltså att det för närvarande inte hos styrelsen föreligger några planer på att mer generellt ändra sexmånadersgränsen för barns introducerande på daghem. Härtill kommer att antalet spädbarnsplatser på daghem nu är långt ifrån tillräckligt även med nuvarande nedre åldersgräns.

En mer omfattande fråga är om samhällets skyldighet att ge ett försörjarskydd — genom tillägssjukpenning i direkt relation till inkomstbortfallet och genom en garantinivå för dem som saknar eller har låg tillägssjukpenning — skall anses upphöra när barnet uppnår sex månaders ålder eller om detta stöd skall förlängas därutöver.

Den frågan har många aspekter. Självfallet är det önskvärt om föräldrar som önskar komma tillbaka till arbetslivet redan vid denna tidpunkt ges möjligheter härtill. Det är därför angeläget dels att — som kommittén tidigare starkt understrukit — barntillsyn finns att tillgå, dels att det ekonomiska

stödet (och skattesystemet) inte motverkar föräldrarnas intressen härvidlag. Men i många fall önskar föräldrarna att någon av dem kan vara hemma eller i vart fall inskränka sitt förvärvsarbete under åtminstone det första året av barnets liv. Det är väsentligt även för barnen att föräldrarna kan nå fram till och tillämpa en sådan fördelning av såväl förvärvsarbete som arbete i hemmet som de trivs med och finner lämplig bl. a. ur ekonomisk synpunkt. Vissa mer praktiskt-administrativa skäl kan anföras för en förlängning av ersättningstiden. Spädbarnsavdelningar saknas på många daghem. Kostnaderna per plats är också något högre på dessa avdelningar.

Det är svårt att generellt uttala sig om vad som med hänsyn till barnets utveckling och behov är den lämpligaste åldern för ett barns övergång från vård i hemmet till vård på daghem. Å ena sidan står behovet av kontakt och kontinuitet som talar för en senareläggning av övergången, å andra sidan anses omställningen ofta bli lättare ju mindre barnet är. Spädbarnens höga infektiöskänslighet får också vägas in i bedömningen. Uppfattningarna skiftar, men de flesta torde vara överens om att det är av vikt att övergången till vård utanför hemmet görs så mild som möjligt genom en tillvänjningsperiod.

Ersättningstidens längd har emellertid också betydelse för kvinnornas ställning på arbetsmarknaden. Även om man öppnar möjligheter för fadern att utnyttja en "föräldraskapsledighet", är det ändå sannolikt att det i vart fall under lång tid framåt blir modern som stannar hemma under hela eller största delen av ledigheten. Redan nu torde moderskapsledigheten vara en i viss mån hämmande faktor när det gäller kvinnans möjligheter att nå en starkare ställning på arbetsmarknaden. Åtminstone vid en mera betydande förlängning av ersättningstiden kan man riskera att denna negativa effekt förstärks. Dessa synpunkter bör beaktas vid ersättningstidens bestämmande.

Faderns rätt till ersättning

Under tiden före och närmast efter förlossningen är det naturligen i första hand modern som bör beredas möjlighet att avbryta sitt förvärvsarbete. Denna bedömning ligger bakom regeln att tilläggsjukpenning utgår under den första månaden efter förlossningen även till en moder som *inte* har barnet i sin vård. Även under månaderna därefter kan det i många fall ligga närmast till hands att modern snarare än fadern stannar hemma hos barnet. I andra fall kan emellertid förhållandet vara det motsatta. Lagstiftningen bör inte förhindra en lösning som innebär att fadern i stället är hemma hos barnet. Ur flera synpunkter är det tvärtom positivt om det blir vanligare att föräldrarna delar upp ansvaret för barnets vård mellan sig redan under de första sex månaderna. Barnet skulle härigenom få större möjligheter att redan från början få nära kontakt med båda föräldrarna. Fadern skulle tidigt lära sig att vänja sig vid vårdarbetet, vilket säkerligen skulle göra det lättare att tillämpa en mer balanserad arbetsfördelning mellan föräldrarna även i fortsättningen under barnets uppväxttid.

Det kan också finnas ett praktiskt behov av att fadern kan ta ledigt en kort tid i samband med ett barns födelse för att ta hand om ev. äldre barn, för att kunna vara med vid förlossningen och för att kunna ta hand om familjen den allra första tiden därefter.

Föräldraförsäkring

Kommittén anser att moderskapsförsäkringen bör förvandlas till en föräldraförsäkring. Föräldraförsäkringen bör innefatta en ekonomisk ersättning med en garantinivå för alla föräldrar. Härigenom får alla föräldrar oberoende av inkomst och tidigare sysselsättning ett grundläggande skydd under den period i samband med och under tiden närmast efter barnets födelse då familjen är hänvisad att leva på en inkomst. Garantinivån får betydelse framför allt för de grupper

som är sämst ställda i fråga om stöd under tiden i samband med barnets födelse, nämligen de som av olika skäl inte är placerade i sjukpenningklass som berättigar till tilläggsjukpenning. Stödets nivå bör avvägas så att det ger ett väsentligt bidrag till den hemmavarande förälderns försörjning.

För de mödrar som är sjukpenningklass-placerade för en sjukpenning som överstiger garantinivån bör föräldrapenning utgå med det högre beloppet enligt regler liknande dem som i dag gäller för tilläggsjukpenning vid barnsbörd.

Fadern bör ges möjlighet att vara hemma under den tid föräldraförsäkringen omfattar och då uppbära egen föräldrapenning. Han bör således få rätt att vara hemma under en kortare tid i samband med själva nedkomsten. Vidare bör fadern få möjlighet att vara hemma i stället för modern under den följande tiden om hon tar eller går tillbaka till förvärvsarbete, återupptar studier e. d. Föräldrarna bör således gemensamt ha ett antal dagar då de har rätt att uppbära föräldrapenning. Bortsett från dagarna i samband med förlossningen bör de dock inte få ersättning båda två om de tar ut ledighet samtidigt.

De regler som nu finns om mödrars rätt till anställningstrygghet vid barnsbörd bör utvidgas till att gälla båda föräldrarna.

Vård av sjukt barn

Det finns som nämnts också andra situationer då en av föräldrarna kan vara tvungen att avstå från förvärvsarbete för barnens skull. Det gäller framför allt när barnen blir sjuka och därför inte kan tas om hand i den tillsynsform som normalt anlitas. Stats- och kommunalanställda får i viss utsträckning ersättning vid frånvaro för att ta vård om sjukt barn.

Befolkningsomflyttningen har gjort att familjerna inte har samma möjligheter som förr att få hjälp av anhöriga när barnen blir sjuka. Den kommunala barnvårdarverksamheten är under utbyggnad men kan i flertalet kommuner inte täcka behoven, särskilt inte vid infektionstoppar och i vart fall inte så

snabbt att hjälp kan komma redan första sjukdagen. Det finns också situationer då det på grund av sjukdomens karaktär eller annat är lämpligast att just en av föräldrarna tar hand om barnet, åtminstone temporärt.

Kommittén anser därför att föräldraförsäkringen bör innefatta regler om rätt för förvärvsarbetande makar och ensamstående förälder att uppbära sjukpenning vid frånvaro från arbetet för vård av sjukt barn. Antalet ersättningsdagar per år bör till att börja med sättas relativt lågt.

Vård av svårt handikappat barn

Svåra handikapp hos barn medför stora påfrestningar och uppoffringar från föräldrarnas sida. Det är ofta önskvärt att barnen kan vårdas i sitt hem. Vårdarens insats blir då av stor betydelse för barnets utveckling.

För närvarande utgår från folkpensioneringen ett särskilt vårdbidrag till svårt handikappade barn. I regel torde dessa barn vara så svårt handikappade att det är nödvändigt att en av föräldrarna stannar hemma hos barnet. Även detta stöd kan alltså främst ses som kompensation för det inkomstbortfall som barnets omvårdnad medför.

Vårdbidrag för svårt handikappat barn utgår f. n. med 60 % av basbeloppet. Kommittén anser att detta stöd bör höjas väsentligt med hänsyn till syftet att också ge ett visst försörjningsstöd åt en förälder.

Kommitténs förslag till en föräldraförsäkring som även innefattar ersättning vid vård av sjuka och handikappade barn redovisas närmare i kap. 9.

Allmänt stöd under barnens uppväxttid

Vi har tidigare i detta kapitel konstaterat att de kostnader barn medför schematiskt kan delas upp i inkomstbortfall, tillsynskostnader och konsumtionskostnader. I föregående avsnitt har vi tagit upp det inkomstbortfall som ofrånkomligen uppkommer en kortare tid i samband med barnets födelse och i vissa fall vid vård av sjuka och handikappade barn.

Givetvis kan även senare under barnets uppväxttid barnkostnaderna delvis bestå i ett bortfall av inkomster som familjen eljest kunde skaffat sig. Denna fråga, som delvis berörts tidigare, återkommer vi till efter en genomgång av tillsyns- och konsumtionskostnader och familjestödet för dessa ändamål. Först behandlas tillsynskostnaderna som förvärvsarbetande föräldrar har.

Kostnaderna för tillsyn

Tillsynskostnaderna gäller främst barn i förskoleåldern och den lägre skolåldern. För familjer med barn i förskoleåldern som anlitar samhällets barntillsynsverksamhet består tillsynskostnaderna i regel i en direkt avgift för barnets tillsyn på daghem eller i familjedaghem. Avgiften är lika oberoende av barnets ålder. Den taxa som rekommenderats av kommunförbundet finns återgiven på s. 301. Flertalet kommuner tillämpar en taxa som på detta sätt varierar med familjeinkomsten. Några kommuner tillämpar dock enhetliga avgifter, oberoende av inkomst. Avgiftstaxorna innefattar också i regel ett hänsynstagande till antalet barn i familjen. För barn i skolåldern som vistas på fritidshem är avgifterna i regel relativt låga.

De avgifter som tas ut enligt kommunförbundets taxa i några normalinkomstlägen framgår av tabell 134. De inkomstlägen som valts är de genomsnittliga faktiska inkomsterna för familjer med barn på daghem resp. familjedaghem enligt kommitténs barntillsynsundersökning (se s. 103). Uppgifterna insamlades under mars-april 1970. De genomsnittliga avgifterna kan beräknas stiga med 1–2 kr./dag och år till följd av den stigande allmänna lönenivån.

Dessa uppgifter ger en bild av de normala tillsynskostnaderna vid 1970 års lönenivå för familjer som anlitar samhällets barntillsynsverksamhet. För ensamstående föräldrar kan man räkna med en utgift på 3–10 kr./dag eller ca 50–200 kr./mån. och för två förvärvsarbetande makar tycks en normal tillsynskostnad ligga på 8–20 kr./dag eller ungefär 150–400 kr./mån. och barn beroen-

Tabell 134 Avgifter för barntillsyn enligt kommunförbundets rekommendation i de inkomstlägen som var vanliga år 1970

Familjetyp	Genomsnittsinkomst kr./mån.	Avgift för familj med					
		1 barn		2 barn varav ett på daghem		2 barn på daghem	
		kr./ dag	kr./ mån.	kr./ dag	kr./ mån.	kr./ dag	kr./ mån.
Två förvärvsarbetande makar med barn på daghem	4 200	17	340	15	300	20	400
Två förvärvsarbetande makar med barn i fa- miljedaghem	3 700	15	300	13	260	16	320
Ensamstående förvärvs- arbetande med barn på daghem	1 850	6	120	4	80	6	120
Ensamstående förvärvs- arbetande med barn i familjedaghem	1 700	5	100	3	60	6	120

de på inkomst och antal barn. "Syskon-rabatten" enligt kommunförbundets taxa är som synes mycket kraftig. Medan makar med ett barn och genomsnittlig daghemsavgift betalar 17 kr./dag, betalar tvåbarnsfamiljen sammanlagt 20 kr./dag. Merkostnaden för det andra barnet är alltså endast 3 kr./dag eller ca 60 kr./mån. I lägre inkomstlägen är merkostnaden endast 1 kr./dag eller ca 20 kr./mån.

För de familjer som har barn på daghem eller i familjedaghem i kommuner där en taxa av detta slag tillämpas är alltså tillsynskostnaderna starkt differentierade efter inkomst, medan familjens avgifter för barnets eller barnens tillsyn i ganska liten omfattning beror på om man har ett eller flera barn. En vanlig siffra tycks vara att två förvärvsarbetande makar betalar 300–400 kr./mån. för tillsyn av ett eller flera barn i förskoleåldern. Utgiften för ensamstående förälder tycks i regel ligga på 100–200 kr./mån. Den högsta avgiften enligt taxan är numera så pass hög som 34 kr./dag men den utgår först vid en inkomst på mer än 9 000 kr./mån. Även i detta inkomstläge är merkostnaden för det andra barnet så låg som 4 kr./dag.

Många föräldrar har emellertid inte möjlig-

het att anlita samhällets barntillsynsverksamhet. Det finns ca 130 000 barn under 7 år vars mödrar förvärvsarbetar på heltid och ytterligare drygt 100 000 barn vars mödrar arbetar 20–34 timmar per vecka, medan det finns ca 80 000 platser för barn under 7 år i daghem och kommunala familjedaghem. Enligt familjeundersökningen (hösten 1970) hade ca 58 000 familjer med barn under 10 år barnen i barnstuga och ca 24 000 familjer hade barn i kommunalt familjedaghem medan ca 46 000 familjer hade barn i privat familjedaghem och ca 64 000 familjer angav att barnen fick tillsyn i hemmet av annan än föräldrarna. Ca 6 000 familjer med barn under 10 år angav att barnen var utan tillsyn.

Hushållsbudgetundersökningens uppgifter (år 1969) omfattar även de familjer som inte kan eller vill anlita samhällets barntillsyn. Där framgår att familjer med ett barn i förskoleåldern i inkomstlägen över 30 000–40 000 kr./år – alltså i de inkomstlägen där familjer med två fullt förvärvsarbetande föräldrar normalt befann sig – genomsnittligt hade en utgift för barntillsyn och hushållstjänster i storleksordningen 3,5–4,0 % av familjens totala konsumtion, vilket motsvarar ca 100–150 kr./mån. För familjer med

barn som fyllt tre år avsåg utgiften praktiskt taget helt barn tillsyn utanför hemmet medan familjerna med barn under tre år genomsnittligt hade en något större utgift för hushållstjänster (praktikant, hemhjälp eller liknande) än för barn tillsyn utanför hemmet. Frekvensen av olika tillsynsformer framgår inte av undersökningen. Det bör observeras att alla dessa uppgifter är genomsnittssiffror för en grupp barnfamiljer där det även ingår familjer som helt saknar direkta utgifter för barn tillsyn. Genomsnittsutgiften för de familjer som verkligen har barn tillsynsutgifter ligger alltså högre än vad siffrorna 100–150 kr./mån. anger.

När barnen börjat skolan sjunker tillsynsutgifterna markant. Avgifterna på fritidshem är som nämnts i regel låga. I hushållsbudgetundersökningen redovisas en genomsnittsutgift avseende barn tillsyn och hushållstjänster för familjer med inkomster över 40 000 kr./år och med ett barn i skolåldern på 0,9 % av konsumtionen vilket motsvarar ca 30 kr./mån.

Det är svårt att uttala sig generellt om kostnaderna för barns vård och tillsyn. Även om förvärvsfrekvensen stiger snabbt för mödrar med förskolebarn är det ändå i dag många familjer som måste eller vill ordna de små barnens tillsyn genom att en av föräldrarna avstår från förvärvsinkomster. Inkomstbortfallet kan då åtminstone delvis ses som en betydande indirekt tillsynskostnad. Många mödrar arbetar deltid, vilket kan betraktas som ett partiellt inkomstbortfall, men det gäller inte bara mödrar med yngre barn utan i nästan lika stor omfattning mödrar med barn i tonåren.

För förskolebarn som vistas på daghem eller i familjedaghem kan en ungefärlig normalkostnad för närvarande anges till 100–200 kr./mån. för ensamstående föräldrar och 300–400 kr./mån. för två förvärvsarbetande makar, oberoende av antalet barn i familjen. En viss del av denna utgift kan egentligen betraktas som en konsumtionskostnad eftersom familjen avlastas vissa utgifter för mat, lekmaterial och slitage i hemmet. De direkta tillsynsutgifterna för dessa barn sjunker mar-

kant när barnen börjar skolan för att i stort sett försvinna efter några år. Kostnadsuppgifterna är emellertid schematiska och det finns ett stort antal individuella variationer i mönstret. Spännvidden mellan de högsta och de lägsta kostnaderna är betydligt större i fråga om tillsynskostnaderna än i fråga om konsumtionskostnaderna.

Förvärvsavdraget

Syftet med förvärvsavdraget anges i propositionen om 1970 års skattereform (prop. 1970:70) vara att skapa rättvisa mellan familjer med en och två förvärvsarbetande genom ett hänsynstagande till den merkostnad för tvåförsörjarfamiljen som uppkommer till följd av att barn tillsyn måste ordnas då båda föräldrarna är borta från hemmet. Har makar med hemmavarande barn under 16 år båda haft arbetsinkomst får den make som haft den lägsta inkomsten åtnjuta förvärvsavdrag. Avdraget uppgår i fråga om inkomst av rörelse till 25 % av nettointäkten och i fråga om tjänst till 25 % av inkomsten, i båda fallen dock högst till 2 000 kr., dvs. en minskning av det tidigare gällande maximalbeloppet med 1 000 kr. Vid inkomst av jordbruksfastighet är avdraget 1 000 kr. Även ensamstående med barn under 16 år har rätt till förvärvsavdrag.

I propositionen framhåller departementschefen bl. a. följande (s. 84).

Förvärvsavdragen har, utom i fall av ensamstående med hemmavarande barn under 16 år, anknytits till sammanlevnad mellan makar eller därmed likställda skatteskyldiga och kan inte som jag tidigare understrukt sägas höra hemma i ett system med renodlat individuell beskattning. Ett slopande av avdragen är värdefullt också från förenklingsynpunkt, som framhållits vid remissbehandlingen. Att helt avskaffa förvärvsavdragen i och med genomförandet av den här föreslagna skattereformen skulle emellertid innebära betydande skatteskärpningar absolut sett och i fråga om marginalskatt. Jag är därför inte beredd att f. n. helt slopa förvärvsavdragen men reglerna bör omarbetas och förenklas.

— — —

Avdragsrätten förutsätter sålunda i fråga om gifta att båda makarna har inkomst av arbete medan det f. n. är tillräckligt om hustrun har sådan inkomst. Vidare krävs att familjen har hemmavarande barn under 16 år. En ändring av denna innebörd ligger i linje med förvärvsavgdragets syfte att skapa rättvisa mellan familjer med en och två förvärvsarbetande. I fall där båda makarna har förvärvsarbete och familjen har minderåriga barn uppkommer regelmässigt en merkostnad jämfört med familjer där bara ena maken förvärvsarbetar. Merkostnaden hänför sig till den barntillsyn som måste ordnas då båda föräldrarna är borta från hemmet. I avvaktan på en ytterligare utbyggnad av samhällets barnstöd på bidrags- och serviceområdet bör denna merkostnad liksom hittills beaktas vid beskattningen i viss utsträckning.

Denna hänvisning till en ytterligare utbyggnad av samhällets barnstöd på bidrags- och serviceområdet ger anledning att ta upp frågan om det är möjligt att nu helt avskaffa förvärvsavgdraget och i stället ge ett motsvarande — eller bättre — stöd genom bidrag och service.

Förvärvsavgdrag tillkommer i första hand ensamstående föräldrar och tvåförälderfamiljer där båda makarna förvärvsarbetar. Till följd av att det har formen av ett avgdrag vid beräkningen av inkomsten, inte ett avgdrag från den uträknade skatten, har det större värde ju högre inkomst föräldrarna har. Det är alltså en av de få familjepolitiska stödformer som finns kvar som har sådana effekter. Att avgdraget anges som en viss andel av inkomsten är inte i och för sig stötande eftersom en mycket låg inkomst i regel beror på att förvärvsarbetet har ringa omfattning. Vad kommittén finner olämpligt är att avgdragets värde fortsätter att stiga även sedan avgdragsbeloppet nått sitt maximum. I inkomstläget 8 000—20 000 kr./år är förvärvsavgdragets värde ca 780 kr. och i inkomstläget 35 000—70 000 kr./år är det ca 1 250 kr.

Förvärvsavgdrag medges också vid s. k. faktisk sambeskattnings, dvs. då gift person driver jordbruk eller rörelse med biträde av maken. I detta fall torde avgdraget i viss utsträckning få ses som en kompensation för att makarna — på grund av förbudet mot

avgdrag för makelön — inte kan få den gemensamma inkomsten fördelad efter arbetsinsatsernas omfattning och beskattad individuellt.

Förvärvsavgdraget beräknas under år 1971 medföra minskade skatteintäkter om ca 440 milj. kr. för stat och kommun, vilket t. ex. motsvarar kostnaden för en höjning av de statliga bostadstilläggen med ca 375 kr./år eller av de allmänna barnbidragen med ca 245 kr./år och barn.

I princip anser kommittén det tilltalande att fortsätta linjen att flytta över familjestödet från skattesidan till bidrag och service. Ett stöd som har större värde i högre inkomstlägen har inte den inriktning som kommittén anser att familjestödet bör ha. Förvärvsavgdragen tar dessutom inte hänsyn till antalet barn i familjen.

Att helt avskaffa förvärvsavgdragen skulle emellertid medföra betydande skattehöjningar även i låga och medelhöga inkomstlägen för de familjer som nu åtnjuter dessa avgdrag. Om man skulle kompensera dessa skattehöjningar bidragsvägen — exempelvis genom barnbidragen eller bostadstilläggen — i sådan omfattning att även ettbarnsfamiljer i normala inkomstlägen fick full kompensation, skulle omläggningen medföra förstärkningar av stödet för ettbarnsfamiljer i lägre inkomstlägen och framför allt för familjer med flera barn. Dessa effekter kan i och för sig anses önskvärda men omläggningen skulle då kräva mycket betydande anslagshöjningar utöver de summor som skulle frigöras genom att förvärvsavgdragen togs bort. Härtill kommer de problem som är förknippade med förvärvsavgdragets funktion vid den faktiska sambeskattnings.

En intressantare möjlighet förefaller vara att göra en viss reduktion av förvärvsavgdragen, lämpligen i samband med att man stimulerar till en snabbare utbyggnad av samhällets barntillsynsverksamhet och sänker föräldraavgifterna för denna barntillsyn. Åldersgränsen för barn som berättigar till förvärvsavgdrag är som nämnts 16 år. Några mer betydande kostnader för familjen för tillsyn av tonåringar eller ens för barn över 10-årsåldern torde inte förekomma. En sänk-

ning av åldersgränsen från 16 år till 10 år skulle ge ca 135 milj. kr. i ökade skatteintäkter för stat och kommun.

Om man skulle överväga en minskning av den skattelättnad som förvärvsavdraget ger familjer där båda makarna förvärvsarbetar, skulle det också finnas skäl att ompröva den förmån som 1 800-kronorsavdraget innebär för familjer där endast en av makarna har inkomst.

Detta 1 800-kronorsavdrag är ett avdrag på den slutliga skatten. Det ger därför inte — som förvärvsavdraget och andra avdrag på inkomsten — större skattelindring i högre inkomstlägen. Det är emellertid en förmån som i första hand utgår efter civilstånd och inte efter barnförekost (jfr ovan s. 212). Andra sådana förmåner är hemmamekaförsäkringen inom sjukförsäkringen och — delvis — änkepensionerna.

Förändringar av dessa båda avdrag skulle emellertid gripa in i hela skattesystemet och kräver överväganden som går utanför kommitténs uppdrag. Kommittén lägger därför inte fram förslag i dessa hänseenden.

Avgiftssättningen inom samhällets barntillsyn

De avgifter som tas ut för samhällets barntillsyn utgör ofta en väsentlig del av barnkostnaderna och påverkar alltså familjens ekonomiska situation. Den höjning av föräldraavgifterna som Svenska kommunförbundet rekommenderade i oktober 1970 innebär för åtskilliga barnfamiljer utgiftshöjningar som betydligt överstiger hela det ekonomiska stöd i form av barnbidrag som samhället ger dessa familjer. Avgifternas storlek har också samband med frågan om det ekonomiska stödet bör differentieras efter barnens ålder. Upptäckningen av avgiften vid stigande inkomst är vidare en av de faktorer som, vid sidan av skatten och inkomstprövningsreglerna för bostadstilläggen, bestämmer de s. k. samlade marginaleffekterna. Dessa avgör i vilken utsträckning en ökning av familjens bruttointkomst verkligen leder till en ökning av familjens disponibla inkomst. Avgifternas

nivå har också betydelse för de s. k. tröskel-effekterna när en förälder återupptar sitt förvärvsarbete.

Tabell 135 visar en jämförelse mellan den disponibla inkomsten efter skatt och bidrag för exempelfamiljerna A, B och C (jfr. s. 218) dels när de är utan barn och dels när de har två barn i förskoleåldern. När båda föräldrarna har inkomst har daghemsavgift räknats av (halv avgift vid halv inkomst).

När endast den ena maken förvärvsarbetar är alltså den disponibla inkomsten större för makar med två barn än för barnlösa makar i samma inkomstläge. När båda makarna har lika stora inkomster är däremot den disponibla inkomsten lägre för barnfamiljer än för de barnlösa makarna, i vart fall i högre inkomstlägen.

Skilnaderna i disponibel inkomst är resultat av förvärvsavdrag, barnbidrag, bostadstillägg och daghemsavgift. Tabell 136 visar betydelsen av dessa faktorer var för sig.

För familjen A när båda makarna har lika stora inkomster har alltså daghemsavgiften lika stor betydelse som barnbidraget och förvärvsavdraget tillsammans. I tabellerna har hänsyn inte tagits till de kommunala bostadstilläggen.

Differentierade avgifter kan motiveras som en åtgärd som möjliggör att barntillsyns- verksamheten avgiftsfinansieras i relativt stor omfattning utan att avgiften blir alltför betungande för familjer med låga inkomster. Att barntillsynsavgifterna i flertalet kommuner differentieras efter föräldrarnas inkomst innebär också en viss inkomstutjämning mellan bättre och sämre ställda familjer. Kommittén finner det i och för sig angeläget att familjestödet innefattar ett hänsynstagande till att familjer i lägre inkomstskikt har svårare att bereda utrymme för de utgifter barnen medför.

Att daghemsavgiften ökar vid stigande inkomst är emellertid en av de faktorer som gör att en ökning av familjens bruttointkomst i vissa fall kan ge en relativt liten ökning av familjens disponibla inkomst. Det är viktigt att inkomstutjämnande åtgärder utformas på ett sådant sätt att den effekt som eftersträ-

Tabell 135 Disponibel inkomst för familjerna A–C med en och två förvärvsarbetande samt utan barn och med två barn

	Årsinkomst kr.		Disponibel inkomst kr./mån.		Skillnad
	Ena maken	Andra maken	Makar utan barn	Makar med två barn	
Familjen A	20 000	0	1 296	1 646	+ 350
	20 000	10 000	1 788	2 042	+ 254
	20 000	20 000	2 292	2 290	– 2
Familjen B	40 000	0	2 048	2 248	+ 200
	40 000	20 000	3 043	3 125	+ 82
	40 000	40 000	3 796	3 600	– 196
Familjen C	60 000	0	2 677	2 877	+ 200
	60 000	30 000	4 104	4 122	+ 18
	60 000	60 000	5 054	4 724	– 330

Tabell 136 Inverkan av förvärvsavdrag, familjestöd och daghemsavgifter för familjerna A–C med två barn

	Årsinkomst kr.		Inverkan på den disponibla inkomsten kr./mån.				
	Ena maken	Andra maken	Förvärvs-avdragets värde	Barn-bidrag	Bostads-tillägg	Daghems-avgift	Netto-effekt
Familjen A	20 000	0	—	200	150	—	+ 350
	20 000	10 000	65	200	72	83	+ 254
	20 000	20 000	65	200	—	267	— 2
Familjen B	40 000	0	—	200	—	—	+ 200
	40 000	20 000	65	200	—	183	+ 82
	40 000	40 000	104	200	—	500	— 196
Familjen C	60 000	0	—	200	—	—	+ 200
	60 000	30 000	85	200	—	267	+ 18
	60 000	60 000	103	200	—	633	— 330

vas kan nås utan alltför kraftiga marginal-effekter vid stigande inkomst. Av detta skäl bör man så långt möjligt undvika att ha inkomstprövade förmåner eller inkomstrelaterade avgifter löpande parallellt, utöver den progressiva beskattningen.

En inkomstutjämning genom differentierade barntillsynsavgifter ger relativt liten effekt eftersom den bara når de familjer som har barn i samhällets barntillsyn. Den progressiva beskattningen och det särskilda stödet till barnfamiljer i lägre inkomstlägen genom bostadstilläggen har betydligt större räckvidd som medel för en inkomstutjämning. Om marginaleffekterna vid en inkomstökning genom ökad skatt, minskat bostads-

tillägg och ökad daghemsavgift tillsammans blir så stora att det inte framstår som lönsamt att få en ökning av inkomsten kan detta misskreditera bidragssystemet och försvåra en fortsatt förstärkning av kontantstödet till barnfamiljer i lägre inkomstlägen.

Genom att minska spännvidden mellan de nuvarande högsta och lägsta avgifterna kan man dämpa marginaleffekterna vid stigande inkomst. Den nuvarande spännvidden är enligt kommitténs mening inte motiverad. Vid avvägningen av den högsta avgiften bör hänsyn bl. a. tas till statsbidragen och kostnader och avgifter för en lekskoleplats. I de lägsta inkomstlägena tar man nu inte hänsyn till de minskade konsumtionskostnader som famil-

jer får när barnet är på daghem. Det borde åtminstone finnas en minsta avgift som täcker minskade kostnader för mat och slitage m. m. för familjen. Vidare har familjer med barn på daghem i regel förvärvsavdrag, som är avsett för tillsynskostnader. Det finns skäl att också i viss mån beakta värdet av detta vid fastställande av minimiavgiften.

Enligt kommitténs mening finns det emellertid skäl som talar för att man inte nöjer sig med att minska spännvidden mellan högsta och lägsta avgift i den taxa kommunförbundet rekommenderat utan går vidare och prövar ett system med enhetliga avgifter oberoende av inkomst.

En påtaglig fördel med enhetliga avgifter för barntillsyn oberoende av inkomst är att ett sådant system inte bidrar till att skapa höga marginaleffekter vid inkomstökningar. Vidare vet föräldrarna från början vad barnens tillsyn kommer att kosta och behöver inte räkna med avgiftsförändringar alltefter-som inkomsten ändras. Ett system med enhetliga avgifter är betydligt enklare att administrera. Det reducerar dessutom risken för att en social skiktning vid valet av barntillsynsform uppkommer genom att barnfamiljer i högre inkomstlägen söker hjälp med tillsynen i andra former. En enhetsavgift — eller eventuellt ett avgiftsfritt system — är också principiellt tilltalande som ett uttryck för att barntillsynsverksamheten bör ses som en samhällsservice för alla. Denna fråga kan bli mer aktuell vid ett införande av en allmän förskola.

Av dessa skäl anser kommittén att enhetliga barntillsynsavgifter, oberoende av inkomst, är att föredra framför den differentierade taxa som nu tillämpas i de flesta kommuner.

Kommitténs förslag rörande avgiftssättningen vid barntillsyn redovisas i kap. 10.

Konsumtionskostnaderna

Olika försök har gjorts att beräkna barnens konsumtionskostnader. Att direkt ur någon undersökning läsa ut vad barnen faktiskt kostar är tyvärr inte möjligt. Vid förberedel-

serna för 1969 års hushållsbudgetundersökning (se s. 109) diskuterades möjligheterna att begära att familjerna i sin bokföring skulle hänföra olika utgifter för varor och tjänster till olika hushållsmedlemmar. Man kom fram till att detta endast var möjligt i fråga om varugruppen kläder och skor som alltså finns särredovisad för varje hushållsmedlem. Ett par andra utgiftsposter i undersökningen — barnmat och barntillsyn — är direkta följder av att det finns barn i hushållet. Ett fåtal andra poster kan kanske i huvudsak hänföras till de vuxna medlemmarna i hushållet — alkohol och tobak, utlandsresor, böcker och tidningar — men redan där är man på osäker mark och de beräkningar rörande vuxenvaror av detta slag som kommittén låtit utföra har inte visat sig användbara. I stort sett tvingas man konstatera att utgifterna för barnen smälter in i familjens ekonomi på ett sätt som gör direkta beräkningar av faktiska barnkostnader ogenomförbara.

Vi är då hänvisade till att söka oss fram till en ungefärlig bedömning på grundval av erfarenhetsresonemang och jämförelser av olika slag. I första hand är syftet att söka beskriva hur barnkostnaderna faktiskt ter sig i dag men det är ofrånkomligt att man på vissa punkter också får inslag av normativa bedömningar, dvs. inte konstateranden av vilken standard barnen faktiskt har utan bedömningar av vilken standard barnen bör tillförsäkras.

En beräkning av kostnaderna för barns konsumtion, utförd av docent Erland Hofsten och socionom Mirre Hofsten på grundval av 1969 års hushållsbudgetundersökning, redovisas i kap. 4 s. 135. Beräkningen bygger på antaganden om hur stor andel av familjens konsumtion av olika slags varor och tjänster som bör hänföras till barnen. För år 1969 beräknar makarna Hofsten de genomsnittliga kostnaderna för barns individuella konsumtion till ca 250–300 kr./mån. för familjer med en disponibel inkomst som understiger 30 000 kr./år och till ca 350–450 kr./mån. för familjer med en disponibel inkomst som överstiger den nivån. Vid en omräkning till prisnivån i januari

1972 bör de angivna månadskostnaderna enligt makarna Hofstens beräkningar höjas med 19 %, vilket betyder en ökning av de angivna beloppen med ca 50–90 kr./mån. Om man också till barnkostnaderna hänför en andel av familjens gemensamma konsumtion – bostad, inventarier, bil, TV, osv. – kommer man enligt beräkningarna upp i sammanlagda barnkostnader som blir i det närmaste dubbelt så stora som de angivna beloppen.

I kap. 4 redovisas även vissa andra uppgifter som bygger på 1969 års hushållsbudgetundersökning. Vidare återges ett antal "bedömningar" av barnkostnadernas storlek av några budgetkonsulenter, av familjerna själva (i en intervjuundersökning 1963) och i samband med bestämningen av storleken av samhällets barnstöd i några olika sammanhang. För närmare detaljer hänvisas till detta kapitel. I det följande skall endast några sammanfattande synpunkter anläggas.

Av intresse för den allmänna inriktningen av ett förstärkt barnstöd är främst hur konsumtionskostnaderna för barnen varierar med familjens inkomst, antalet barn i familjen och barnens ålder.

Stödbehov efter inkomst och barnantal

Att de faktiska barnkostnaderna varierar med familjernas inkomst är i och för sig lika självklart som att de varierar med antalet barn. Det är främst dessa båda faktorer som avgör hur mycket man har råd att kosta på barnen. Hushållsbudgetundersökningen (år 1969) visar exempelvis att det sammanlagda matkontot för barnfamiljer med inkomster över 40 000 kr./år genomsnittligt ligger 100–150 kr. högre per månad än matkontot för barnfamiljer med samma barnantal och inkomster under 20 000 kr./år. De flesta andra poster varierar kraftigare med inkomsten. Enligt makarna Hofstens nämnda beräkningar varierar kostnaden för barnets individuella konsumtion år 1969 i ettbarnsfamiljer från ca 250 kr./mån. för familjer med disponibel inkomst under 20 000 kr./år till ca 460 kr./mån. för familjer med disponibel inkomst över 40 000 kr./mån. Här avspelas

väsentliga standardskillnader som belyser behovet av att förstärkningar av det ekonomiska stödet främst kommer familjer i lägre inkomstlägen till del.

Arbetsinkomsten ökar i regel inte när familjen får ett barn till, tvärtom ligger medianinkomsten lägre för mångbarnsfamiljerna. Samhällets ekonomiska stöd ökar visserligen, men så länge det inte täcker hela "barnkostnaden" måste resultatet normalt bli att såväl föräldrarna som barnen får leva inom snävare ekonomiska ramar ju fler barn det finns i familjen.

En annan fråga är i vilken utsträckning det andra och de följande barnen faktiskt kan leva på samma standard som det första barnet för en lägre kostnad. Även här är man i hög grad hänvisad till erfarenhetsbedömningar, som kan vara nog så vanskliga att göra. Vad man erfarenhetsmässigt kan konstatera är att en del saker i någon utsträckning "ärvs" av yngre syskon. Det gäller kanske främst småbarnssaker; barnsäng, barnvagn, leksaker, småbarnskläder. Variationerna är sannolikt ganska stora från familj till familj, bl. a. beroende på familjens ekonomi och barnens kön. Det förefaller troligt att familjerna nuförtiden i större utsträckning än förr köper nytt till de yngre syskonen. Faktauppgifter som kan belysa frågan finns bara i fråga om kläder och skor där hushållsbudgetundersökningen visar att utgifterna för kläder och skor till barn under 7 år genomsnittligt är något lägre om barnet har syskon. För barn över 7 år kan ingen sådan skillnad utläsas.

Bedömningen av bostadskostnaden för de yngre syskonen är ett särskilt problem. De flesta flerbarnsfamiljer har inte möjlighet att ge barnen var sitt rum. Behovet av rum hänger också samman med barnens ålder. Mindre barn kan lättare dela rum medan föräldrar med tonåringar sannolikt gärna vill kunna ge barnen egna rum, i vart fall om barnen är av olika kön, även om långtifrån alla har möjlighet till det. Vi vet också att mångbarnsfamiljerna oftare än fåbarnsfamiljerna är trångbodda. Deras genomsnittliga bostadskostnad ligger därför inte så avsevärt

över fåbarnsfamiljernas. Hur utvecklingen blir efter den 1 april i år, då kraftiga ökningar av det bostadsanknutna stödet trätt i kraft för barnfamiljer med en bostadskostnad över 400 kr. i månaden, är det ännu för tidigt att yttra sig om.

Exempelfamiljen A (som består av ett gift par där endast en av makarna har förvärvsarbete och med en inkomst på 20 000 kr./år) har när skatten är dragen ca 1 300 kr./mån. att leva på när makarna inte har några barn. På den inkomsten kan de — om deras hyra är högst 400 kr./mån. — leva på ungefär samma standard som ett gift pensionärspär med enbart folkpensionsförmåner. Vi förutsätter då att pensionärsparet får ett kommunalt bostadstillägg som motsvarar den faktiska bostadskostnaden.

Om familjen A med en inkomst på 20 000 kr./år har ett barn och en hyra på 400 kr./mån. och de vuxna lever på folkpensionsstandard, blir det ca 175 kr./mån. över till kostnaderna för barnet. Det är summan av det barnbidrag och det bostadstillägg de får därför att de har ett barn. Om de vill kunna kosta på barnet mer än vad de får i barnbidrag och bostadstillägg och om inte hustrun kan få arbete på orten, har de i stort sett att välja mellan att sänka sin egen standard under den standard som folkpensionärerna tillförsäkras eller att försöka få en billigare bostad.

Om paret i stället har fyra barn, får de ca 2 000 kr./mån. att leva på när skatten är betald och bidragen räknats in. Om man räknar med en hyra på 400 kr./mån. och fortfarande utgår från att föräldrarna lever på folkpensionsstandard blir det ca 700 kr./mån. över för de fyra barnens mat, kläder, hälsovård, leksaker, sportutrustning, fickpengar osv. Det är det belopp familjen får i barnbidrag och bostadstillägg (175 kr./mån. och barn).

I låga inkomstlägen är föräldrarnas möjligheter att bereda utrymme för barnkostnader genom att skära ner sina egna utgifter mycket begränsade. Barnens standard blir i hög grad beroende av det stöd samhället ger. Ju fler barn familjen får desto mindre är

möjligheterna att bereda utrymme för barnkostnaderna genom ytterligare nedskärningar i de vuxnas standard och desto mer bestäms barnens standard av samhällets ekonomiska stöd.

Det stöd som nu ges genom barnbidrag och bostadstillägg kan knappast anses täcka ens en snävt beräknad barnkostnad utan föräldrarna måste själva skapa utrymme för en del av utgifterna för barnen. De flesta föräldrar finner det naturligt att pruta av på sin standard till förmån för barnen. Men dessa nedprutningar blir svårare att klara när familjen har låga inkomster och flera barn. De ekonomiska åtaganden som samhället kan vänta sig att föräldrarna skall göra för barnen får inte vara alltför stora — av hänsyn till barnen likaväl som av hänsyn till föräldrarna själva. Ju högre disponibel inkomst familjen har, desto mer umbärlig konsumtion för föräldrarna går barnkostnaderna ut över.

Familjeundersökningen belyser som tidigare nämnts bl. a. i vilken utsträckning föräldrar har möjlighet att — när hyran är betald — själva leva på en inkomst som motsvarar folkpensionsstandard och därutöver kosta på barnen 200 kr. i månaden. Inkomstuppgifterna avser år 1969. Vid tolkningen bör beaktas att en viss underskattning av inkomsterna tycks föreligga i undersökningen. För en närmare redovisning av undersökningen och beräkningarna hänvisas till bilaga 1.

Undersökningen visar att ca 180 000 barnfamiljer inte hade en disponibel inkomst som tillät dem en sådan minimistandard. I vissa bearbetningar av detta material har också en förvärvsarbetskostnad (för resor, fördyrade levnadskostnader) på 100 kr./mån. per heltidsarbetande och 50 kr./mån. per deltidsarbetande förälder inräknats i föräldrarnas minimistandard utöver belopp motsvarande folkpensionen. Detta medför givetvis att de belopp som återstår av den disponibla inkomsten för barnens del blir mindre. Med denna beräkning stiger antalet familjer som inte uppnådde minimistandarden till ca 210 000, fördelade på ca 180 000 tvåföräl-

derfamiljer och ca 30 000 enförälderfamiljer (här uppdelade efter faktiska samboendeförhållanden och inte efter civilstånd).

Av dessa uppgifter att döma hade alltså år 1969 ungefär en femtedel av alla tvåförälderfamiljer och närmare en tredjedel av alla enförälderfamiljer så pass låga disponibla inkomster att de kunde låta barnen kosta högst 200 kr./mån. om de själva levde på den standard som folkpensionen ger. Undersökningen visar att andelen familjer som ligger under en sådan "miniminivå" ökar markant ju fler barn det finns i familjen.

Eftersom inkomstuppgifterna i familjeundersökningen avser år 1969 kan detta material inte utan vidare läggas till grund för bedömningen av barnfamiljernas försörjningssituation i dag. Inkomst- och prisutvecklingen måste beaktas. Skattereformen den 1 januari 1971 har medfört minskat uttag av statlig inkomstskatt i lägre inkomstlägen. För exempelvis gift med hemmamekaniker medförde reformen en minskning av statskatten med ca 1 000 kr./år i inkomstlägen upp till 30 000 kr./år vilket i många fall motvägts av kommunalskatteshöjningar. Förstärkningen av bostadstilläggen från den 1 april 1972 har medfört förbättringar främst för mångbarnsfamiljer och familjer med höga hyror. Familjer i inkomstlägen under 30 000–40 000 kr./år med hyror på 700 kr./mån. eller mera har genom reformen fått 150–300 kr./mån. i ökat stöd.

Att mångbarnsfamiljerna och de ensamstående föräldrarna är i en särskilt utsatt situation framgår också av socialhjälpstatistiken. År 1970 ingick ca 150 000 barn under 16 år bland de personer som uppbar socialhjälp. Av dessa var det drygt 120 000 som antingen var barn till ensamstående föräldrar eller ingick i familjer med tre eller flera barn. Detta motsvarar 14 % av hela antalet barn i dessa båda kategorier. De båda grupperna är mycket starkt överrepresenterade bland socialhjälpstagarna.

Bostadstilläggen har medfört betydande förbättringar av det ekonomiska stödet för barnfamiljer i låglönegrupperna och medverkar härigenom till en önskvärd utjämning

mellan bättre och sämre ställda grupper i samhället. De har allmänt godtagits som ett väsentligt inslag i vår socialpolitik.

Bostadstilläggen har förstärkts och förändrats genom statsmakernas beslut hösten 1971. Genom omvandlingen av det statliga bostadstillägget till ett enhetligt stöd som utgår med 75 kr. per barn och månad och genom den kraftiga förstärkningen av de kommunala hyresanknutna tilläggen har barnfamiljer med många barn och familjer med höga hyror tillförts ca 330 milj. kr. i ökat ekonomiskt stöd.

Syftet med bostadstilläggen angavs i 1968 års proposition vara dels att ge ett allmänt konsumtionsstöd till barnfamiljer i lägre inkomstlägen, dels att medverka till en förbättring av dessa familjers bostadsstandard. Denna dubbla målsättning angavs också i författningen. Genom besluten hösten 1971 har bostadstilläggens uppbyggnad förenklats väsentligt. Genom att det statliga bostadstillägget nu i sin helhet utgår oberoende av bostadsvillkor, tillgodoses önskemålet att alla barnfamiljer, oavsett bostadsförhållanden, skall på lika villkor få del av stödet. Bostadstilläggen kommer genom sin konstruktion i särskilt hög grad mångbarnsfamiljerna till del, i synnerhet efter denna omläggning. Det material kommittén redovisar om barnfamiljernas situation understryker starkt behovet av ökat stöd till mångbarnsfamiljerna.

Denna reform kan — även om den inte på alla punkter överensstämmer med de preliminära bedömningar som hade gjorts inom kommittén när reformen beslöts — i huvudsak ses som ett tidigareläggande av en utbyggnad som eljest skulle ha föreslagits från familjepolitiska kommitténs sida i detta betänkande.

Fortfarande är emellertid det samlade stödet genom barnbidrag och statligt bostadstillägg inte så pass stort att det ger barnfamiljer med lägre inkomster möjlighet att åtminstone låta barnen kosta 200 kr./mån.

Kommittén anser att det löpande ekonomiska stödet bör förstärkas ytterligare, i första hand för barnfamiljer i lägre inkomst-

lägen och med särskild tyngdpunkt på mångbarnsfamiljer.

Barnens konsumtion i olika åldrar

En väsentlig fråga är i vilken utsträckning konsumtionsutgifterna för barnen varierar med barnens ålder. I fråga om utgifterna för mat och dryck ger uppgifterna från hushållsbudgetundersökningen stöd för uppfattningen att dessa utgifter — som tar i anspråk 20–25 % av en barnfamiljs budget — stiger relativt kraftigt med barnens ålder. Det material som redovisas i avsnittet om 1969 års hushållsbudgetundersökning rörande barn i ettbarnsfamiljer ger intryck av att genomsnittsutgifterna för dessa barns mat och dryck då låg på (mycket ungefärligt) 100 kr. i månaden för barn i förskoleåldern och uppemot 200 kr. för barn i skolåldern med sannolikt en relativt kontinuerlig stegring allteftersom barnet blir äldre. Dessa uppgifter stämmer väl med de olika bedömningar av barnkostnader som redovisas i kap. 4. Det bör beaktas att livsmedelspriserna stigit med ca 25 % från 1969 (årsgenomsnitt) till januari 1972.

Utgifterna för barnens kläder och skor steg också enligt undersökningen markant med barnens ålder — från genomsnittligt 35–40 kr./mån. upp till ett genomsnitt på 100 kr./mån. för ungdomar i åldern 16–20 år när föräldrarna tjänar minst 30 000 kr./år.

Erfarenhetsmässigt kan man också konstatera att utgifterna för lek- och sportartiklar, fickpengar, nöjen, hobbies och resor visar en ganska kraftig ökning när barnen blir äldre.

Däremot tyder hushållsbudgetundersökningen på att familjer med barn i skolåldern hade lägre bostadskostnader än familjer med små barn. Detta torde förklaras av att familjerna med äldre barn bor i något äldre och därigenom billigare bostäder. De enskilda familjerna upplever alltså regelmässigt inte några sjunkande bostadskostnader. Det system med s. k. paritetslån som infördes 1968 är avsett att bidra till en utjämning av hyrorna mellan äldre hus och hus i nyproduktionen genom att kapitalkostnaderna fördelas

mera jämnt över husets livslängd. Normativt, dvs. med tanke på den standard barnen bör tillförsäkras, finns det också snarare anledning att räkna med stigande bostadskostnader när barnen blir äldre, om man nämligen utgår från att det är förenat med större problem för tonåringar att dela rum än för yngre barn.

Det är svårt att direkt i siffror ange de sammanlagda konsumtionskostnaderna för barn i olika åldrar. Det finns stora variationer mellan olika familjers behov och levnadsmönster. Det enda som med säkerhet kan sägas är — som kommittén kunde konstatera redan i sitt första betänkande — att barnkostnaderna är vad föräldrarna kan och vill kosta på barnen. För att konkret belysa frågan om barnkostnadernas fördelning kan det ändå finnas skäl att söka ange en ungefärlig kostnadsram för förskolebarn och för barn i skolåldern.

Det torde vara svårt att hålla kostnaderna för ett förskolebarn under 200 kr. i månaden även om vi vet att en del familjer är tvungna till det. Vanligen torde emellertid kostnaderna för ett barn i förskoleåldern — bostaden oräknad — ligga på ungefär 200–300 kr. i månaden, uppdelat på grovt taget ca 100 kr. på mat, 50–100 kr. på kläder o. d. samt 50–100 kr. på hygien, hälsovård, leksaker och diverse. Det är en uppskattning som stämmer ganska väl med de bedömningar som redovisas i kap. 4. Matutgiften är möjligen något högt räknad för barn som vistas på daghem eller i familjedaghem. För dessa barn ingår egentligen en andel konsumtionsutgifter i daghemsavgiften. Läger man till ca 50 kr. i månaden som en schablonkostnad för del i bostaden (hälften av kostnaden för ett rum på 15 m² till en kostnad av 80 kr./m²) blir resultatet en konsumtionskostnad på grovt sett 250–350 kr. i månaden för ett barn i förskoleåldern.

För barn i skolåldern är säkert variationsbredden ännu större, särskilt när det gäller tonåringar. En tonårings kostnader för mat, kläder, nöjen, hobbies, sport, hygien, resor, fickpengar m. m. torde i flertalet fall gå upp till åtminstone 300 kr. i månaden och det är

säkert inte ovanligt att kostnaderna stiger till uppemot 500 kr. i månaden om föräldrarnas ekonomi tillåter det. Följande grova uppdelning kan kanske göras: mat 100–200 kr., kläder o. d. 50–150 kr., nöjen, hobbies, sport, hygien, resor, fickpengar m. m. 100–200 kr. Läger man här till en bostadskostnad på 50 kr. i månaden för ett delat rum eller 100 kr. i månaden för ett eget rum kommer man fram till en kostnad för en tonåring på ungefärligen 350–600 kr. i månaden. Även denna uppskattning stämmer ganska väl med de olika bedömningar som redovisas i kap. 4.

Det torde vara svårt att gå längre än så i en precisering av konsumtionskostnadernas storlek. Redan dessa siffror bör användas med största försiktighet och läsas mot bakgrunden av de reservationer som gjorts inledningsvis för svårigheterna att särskilja barnens och de vuxnas konsumtion. Prisutvecklingen sedan 1969 bör också beaktas.

Det kan vidare nämnas att många kommuner har större normalbelopp för socialhjälp för äldre än för yngre barn, bl. a. i Stockholmsområdet där normalbeloppen varierar från f. n. ca 175 kr./mån. för barn under 10 år till ca 320 kr./mån. för barn i åldern 16–19 år. Till dessa belopp skall läggas allmänt barnbidrag med 100 kr./mån.

Huvudintrycket av de undersökningar och bedömningar som här redovisats är att konsumtionsutgifterna stiger markant med barnets ålder. Det förefaller rimligt att räkna med att kostnaderna för en tonåring ligger 100–250 kr. högre per månad än kostnaderna för ett barn i förskoleåldern. Varje precisering av kostnader i kronor får dock förses med den reservationen att de faktiska utgifterna som nämnts blir vad föräldrarna kan och vill kosta på barnen. Klart är emellertid att skillnaden i konsumtionskostnader mellan yngre och äldre barn är så pass markant att den bör tas med i diskussionen om inriktningen av ett ökad stöd till barnfamiljerna.

Stödbehov efter barnens ålder

Vi har i det föregående konstaterat att kostnaderna för barnens konsumtion stiger när barnen blir äldre. Slutsatsen härav är att ett stöd som enbart avser barnens konsumtion bör differentieras så att stödet för barn i tonåren ökas med hälften eller kanske t. o. m. fördubblas i förhållande till stödet för barn i förskoleåldrarna.

Mot detta måste man emellertid väga direkta och indirekta kostnader för barnens vård och tillsyn i de lägre åldrarna. Den bild vi har fått av konsumtionsutgifterna gör att man kanske grovt kan beskriva dem i form av en stigande kurva även om de fria skoltiderna innebär en viss besparing för familjen när barnen börjar skolan. Tillsynskostnaderna — i form av antingen inkomstbortfall eller utgifter för tillsyn — förändras däremot mera tvärt vid vissa tidpunkter när tillsynsformen ändras. Mest påtagliga blir ändringarna när familjen återgår till att leva på två inkomster eller den ensamstående föräldern återupptar sitt förvärvsarbete. Dessa två förändringar inträffar vid olika tidpunkt för olika familjer. Det enda man med säkerhet kan utgå från är att ett inkomstbortfall i stort sett är ofrånkomligt under den första tiden i samband med och efter ett barns födelse, när förvärvsarbetande föräldrars barn blir sjuka och när en förälder måste vara hemma för att ta hand om ett handikapat barn. Att ett särskilt försörjningsstöd som avser att ge viss kompensation för den bortfallna inkomsten bör utgå i dessa situationer har kommittén framhållit tidigare i detta kapitel.

I övrigt kan erinras om att andelen gifta kvinnor som tillhör i arbetskraften statistiskt sett stiger successivt från ca 47 % när yngsta barnet är under 3 år till ca 75 % när barnen är 11–16 år, men den enskilda familjen upplever inte en successivt stigande inkomst utan en markant förändring just vid den tidpunkt då man åter har två inkomster att leva på.

En något fastare hållpunkt för bedömningen av tillsynskostnaderna erbjuder de

direkta utgifterna för barntillsyn i familjer där båda makarna förvärvsarbetar. Vi har även här konstaterat stora variationer. En relativt normal barntillsynsutgift för familjer som anlitar samhällets barntillsynsverksamhet förefaller vara 100–200 kr./mån. för ensamstående förälder och 300–400 kr./mån. för makar som båda förvärvsarbetar. Dessa kostnader kan påverkas via avgiftssättningen, men även vid en enhetlig avgift av det slag kommittén tidigare uttalat sig om torde man få räkna med avgifter av denna storleksordning. Dessa siffror avser utgifter för familjer och alltså inte per barn. "Systemkonrabatten" är i många fall så pass kraftig att utgiften inte stiger väsentligt om familjen har flera barn på daghem eller i familjedaghem. Denna utgift för barntillsyn sjunker markant när yngsta barnet börjar skolan eftersom avgifterna vid fritidshemmen i regel är betydligt lägre än daghemsavgifterna. Efter tioårsåldern är direkta tillsynskostnader mindre vanliga.

Det är svårt att påstå att i varje enskilt fall en sammanvägning av tillsyns- och konsumtionskostnaderna för barnen visar att de med åldern sjunkande tillsynskostnaderna och de med åldern stigande konsumtionsutgifterna jämnar ut varandra och att resultatet blir en jämn linje. En fem- eller sexåring på daghem kostar lika mycket som en ettåring, men han drar betydligt högre konsumtionskostnader än ettåringen. En väsentlig fråga för kommitténs bedömningar är emellertid om det finns så klara generella skillnader i barnkostnader mellan barn i olika åldrar att det finns skäl för en differentiering av barnstödet efter barnens ålder. Vid en sammanvägning av konsumtions- och tillsynskostnaderna anser sig kommittén inte ha funnit belägg för att så är fallet.

I kommitténs uppdrag ingår att pröva frågan om ett vårdbidrag avseende kostnaderna för barnens vård och tillsyn. Den slutsats som nyss dragits är av väsentlig betydelse vid denna prövning.

Om det löpande stödet i form av allmänt barnbidrag och statligt bostadstillägg enbart skulle avse konsumtionskostnader, borde det

som förut framhållits stiga med barnets ålder. Då kommittén finner att en sådan differentiering av stödet inte bör ske ligger däri ett hänsynstagande till att barnet också medför tillsynskostnader. I praktiken fungerar vidare det inkomstprövade stödet i form av bostadstillägg på så sätt att detta normalt är större — i många fall avsevärt större — när endast ena föräldern förvärvsarbetar än när båda gör det. En familj där en förälder stannar hemma hos barnen medan de är små får alltså av denna orsak ett större stöd (förutsatt givetvis att familjens inkomst inte ändå är så hög att den utesluter från bostadstillägg). Denna effekt förstärks om, som kommittén uttalat sig för, det inkomstprövade stödet ökas ytterligare.

Att vid sidan av ett av barnens ålder oberoende stöd i form av barnbidrag och bostadstillägg också ha ett tillsynsstöd som upphör t. ex. när barnen är tre, sju eller tio år skulle sannolikt av barnfamiljerna upplevas som egendomligt, om man inte samtidigt lät konsumtionsstödet öka med barnens ålder med hänsyn till att konsumtionsutgifterna för barn i tonåren är betydligt högre än för yngre barn. Att ett särskilt tillsynsstöd upphör vid en viss ålder skulle dessutom kunna uppfattas som ett ställningstagande från samhällets sida att det är lämpligast att en av föräldrarna är hemma så länge barnen är under den åldern och att det sedan är lämpligast att den hemmavarande föräldern har förvärvsarbete. Kommittén har inte kunnat finna att det finns någon säker grund för påståenden att det i en viss ålder generellt är bäst för barnen att föräldrarna är hemma resp. att föräldrarna förvärvsarbetar. Ett tillsynsstöd som upphör vid en viss ålder skulle kunna medföra risker för en långsammare utbyggnadstakt i fråga om samhällets barn-tillsyn.

I remissvaren på familjeberedningens betänkande Ökat stöd till barnfamiljer (SOU 1964:36) — som redovisats i kommitténs första betänkande — var uppfattningarna om ett vårdbidrags effekter delade. Bland dem som förordade ett sådant bidrag ansåg vissa att modern borde stanna hemma och vårda

barnet och tänkte sig att ett vårdbidrag skulle möjliggöra det. Andra ville stimulera ökad kvinnlig förvärvsverksamhet och ansåg att ett vårdbidrag kunde användas i detta syfte genom att man som villkor för bidrag kunde kräva att båda föräldrarna skulle förvärvsarbeta. Även riskerna för kvinnans ställning på arbetsmarknaden och för produktionsbortfall inverkade på denna uppfattning.

I direktiven för kommitténs arbete anges att frågan om införande av ett vårdbidrag bör prövas bl. a. mot bakgrunden av att de arbetsföra åldersgruppernas andel av totalbefolkningen minskar. Ett hänsynstagande till detta förhållande skulle snarast innebära att även — eller enbart — familjer med två förvärvsarbetande föräldrar skulle få del av ett eventuellt vårdbidrag. Det finns emellertid redan ett hänsynstagande på skattesidan till dessa familjers tillsynskostnader genom förvärvsavdraget. Så länge detta finns kvar skulle ett särskilt bidrag för samma ändamål framstå som en dubbling.

Förstärkningar av familjestödet bör enligt kommitténs mening i första hand komma familjer i lägre inkomstlägen till del. Det är dessa familjer som har det största behovet av ett ekonomiskt tillskott medan familjer i högre inkomstlägen har lättare att själva bereda utrymme för de kostnader barnen medför. För en sådan inriktning av ett förstärkt familjestöd talar också det förhållandet att barnfamiljerna själva — även familjer med låga inkomster — deltar i finansieringen av det ökade stödet. Att införa ett helt nytt inkomstprövat stöd till familjer med barn i lägre åldrar anser kommittén å andra sidan inte möjligt med hänsyn till de marginaleffekter vid en inkomstökning som redan nu uppkommer genom att skatten ökar och bostadstillägget minskar.

Med hänsyn härtill och då kommittén som tidigare nämnts inte funnit skäl att differentiera stödet under barnens uppväxttid efter barnets ålder anser kommittén att något särskilt vårdbidrag inte bör införas.

I stället bör, som förut framhållits, det stöd förstärkas som är större ju mindre

familjeinkomsten är. Härigenom kan stödet förbehållas för de barnfamiljer som har ett mera framträdande behov därav, även där orsaken är att ena föräldern avstår från en förvärvsinkomst för att ta hand om småbarn. På denna väg kan också familjer med barn i tonåren få ett behövligt tillskott till familjeinkomsten. Att förändringar av det löpande kontantstödet inriktas på barnfamiljer med lägre inkomster ansluter sig väl till vad kommittén framhöll redan i sitt första betänkande och till tankegångarna bakom såväl 1968 års som 1971 års reformbeslut rörande bostadstilläggen. Förslag rörande detta stöd läggs fram i kap. 10.

Till andra frågor rörande åldersgränserna för det familjepolitiska stödet återkommer kommittén i kap. 11.

Särskilt samhällsstöd till enföräldersfamiljer

I direktiven för familjepolitiska kommittén anges att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt olika kategorier av ensamstående barnförsörjare.

Ensamstående vårdnadshavare får i regel — utöver barnbidrag och bostadstillägg — ersättning för den andra förälderns försörjningsinsats för barnen antingen genom underhållsbidrag eller genom bidragsförskott eller barnpension.

Att rätten till bidragsförskott i ett fåtal fall kan falla bort om engångsbelopp erlagts eller om modern vägrar att medverka till fastställande av faderskapet är frågor som tas upp i kap. 12. Där föreslås också en utvidgning av möjligheterna att bevilja den icke-vårdnadshavande föräldern eftergift i fråga om återkrav för utgivna bidragsförskott.

Bidragsförskott utgår med 40 % av basbeloppet, f. n. 236 kr. i månaden, om inte underhållsbidrag utgår. Om underhållsbidraget från den andra föräldern är lägre än bidragsförskottsnivån, fylls mellanskillnaden ut genom bidragsförskott. Genom bidragsförskott är vårdnadshavaren tillförsäkrad stöd till dess barnet fyllt 18 år. Underhållsbidrag kan i vissa fall utgå även för äldre barn.

Barnpension utgår dels inom folkpension

neringen med normalt 25 % av basbeloppet, f. n. ca 145 kr./mån., dels från tilläggspensioneringen med viss andel av den avlidna förälderns (beräknade) egenpension. Om föräldrarna var gifta eller sammanbodde stadigvarande och om det är mannen som har avlidit uppbär änkan dessutom i regel änkepension. Till frågan om barnpension återkommer vi i det följande.

Ensamstående föräldrar som uppbär bidragsförskott är alltså tillförsäkrade ett ekonomiskt stöd på ca 340 kr./mån., inräknat barnbidraget. Enförälderfamiljer med låga inkomster är dessutom (liksom tvåförälderfamiljer) berättigade till ett statligt bostadstillägg på 75 kr./mån. och barn. Eftersom flertalet ensamstående föräldrar har låga inkomster är de således i regel tillförsäkrade ett barnstöd på drygt 400 kr./mån. De kan dessutom få dels det 1 800-kronorsavdrag från den uträknade skatten som tillkommer tvåförälderfamiljer där endast en av makarna förvärvsarbetar, dels det förvärvsavdrag som tillkommer tvåförälderfamiljer där båda makarna förvärvsarbetar.

En ensamstående utan barn och med en årsinkomst på 20 000 kr. har i dag en disponibel inkomst efter skatt på ca 1 145 kr./mån. Om han eller hon har vårdnaden om ett barn blir den disponibla inkomsten ca 1 770 kr./mån. (jfr bilaga 2 tab. 4A). Det "barnstöd" som denna ensamstående förälder får genom minskad skatt, barnbidrag, bostadstillägg och bidragsförskott uppgår alltså totalt till drygt 600 kr./mån. Det kan emellertid vara missvisande att jämföra bidragsförskott med sådant barnstöd som barnbidrag och bostadstillägg. Bidragsförskotten ersätter ju andra förälderns underhåll till barnet, medan denna underhållsskyldighet — som i princip åvilar alla föräldrar — i tvåförälderfamiljen fullgörs inom det egna hushållet och inte registreras som "barnstöd".

En tvåförälderfamilj med ett barn och endast en förvärvsarbetande make har i samma inkomstläge en disponibel inkomst på ca 1 470 kr./mån. Enförälderfamiljen har alltså 300 kr. mer i månaden, beroende på bidragsförskottet och förvärvsavdraget. Enförälder-

familjen kan emellertid också ha barn tillsynskostnader som i detta inkomstläge ligger på 100—150 kr./mån. Till det kan komma en del kostnadsfördyringar för mat, kläder m. m. jämfört med en familj där en av makarna är hemarbetande på heltid. Å andra sidan är det ju en mun mindre att mätta i enförälderfamiljen.

Att den ensamstående föräldern skall ha förvärvsavdrag får — så länge denna avdragsform finns — betraktas som en självklar följd av att denne måste ha barn tillsyn för att kunna skaffa sig inkomster. Dessutom får emellertid den ensamstående föräldern 1 800-kronorsavdraget. Motivet för införandet av detta avdrag var svårigheter för en av makarna att ta förvärvsarbete på grund av brist på arbetstillfällen, vårdnadsuppgifter e. d. I fråga om ensamstående föräldrar torde detta avdrag snarare få ses som ett allmänt försörjningsstöd och en kompensation för de förmåner som tidigare tillkom ensamstående förälder vid beskattningen.

Barnbidrag och bostadstillägg utgår enligt samma regler som för gifta, medan bidragsförskottet (eller i andra fall barnpensionen) främst gäller ensamstående föräldrar. Bidragsförskottets syfte är som nämnts att ersätta bortfallet av den ena makens försörjningsinsats.

I själva verket har de flesta ensamstående vårdnadshavare så pass låga inkomster att de har svårt att i betydande omfattning själva bidra till kostnaderna för barnen. Det relativt kraftiga stödet till enförälderfamiljerna får ses mot bakgrunden av deras faktiska situation.

Genomsnittsinkomsten för ensamstående vårdnadshavare uppgick år 1971 till ca 16 700 kr./år mot ca 32 900 kr./år och 44 250 kr./år för makar med barn med en resp. två förvärvsarbetande. När man — som gjorts ovan — jämför en- och tvåförälderfamiljer i inkomstläget 20 000 kr./år bör man hålla i minnet att 60 % av enförälderfamiljerna har inkomster under denna nivå mot endast 9 % av tvåförälderfamiljerna.

Om vi i stället jämför familjer med de genomsnittsinkomster som angetts i före-

gående stycke och med ett barn och om vi — som i tidigare exempel — räknar med en hyra på 400 kr./mån. och en levnadsnivå för de vuxna motsvarande folkpensionens storlek får vi det resultat som framgår av tabell 137.

Dessa schematiska beräkningar ger vid handen att samhällets stöd till de ensamstående föräldrarna, och generellt till låginkomsttagarna, samt skattesystemet tillsammans har en betydande utjämnings-effekt mellan den lågavlönade genomsnittliga enförälderfamiljen och en genomsnittlig tvåförälderfamilj. Skillnaden i ekonomiska resurser är dock fortfarande markant mellan makar som båda förvärsarbetar och en ensamstående förälder. Vid jämförelsen med tvåförälderfamiljen med en inkomsttagare bör man hålla i minnet att den hemarbetande maken ofta kan göra vissa inbesparingar för familjens räkning. Vissa kostnader är lika stora för en- som för tvåförälderfamiljer, t. ex. för radio, TV, tidningar, andra behöver inte skilja sig mera avsevärt (t. ex. för el, telefon, bil där sådan finns). Trots det stöd som utgår torde enförälderfamiljer som grupp fortfarande vara den ekonomiskt sämst ställda av de tre grupper som här jämförts.

Det är emellertid missvisande att resonera om enförälderfamiljer som en enhetlig och avskild grupp av barnfamiljer. Riktigare är att se detta som en situation som inträffar under en viss period i åtskilliga barnfamiljers liv. Situationen får väsentligt olika konse-

kvenser beroende på när under barnfamiljens livscykel den inträffar.

För de ogifta mödrarna tycks enförälder-situationen oftast endast gälla en relativt kort period efter barnets födelse. I flertalet fall gifter sig modern inom några år efter barnets födelse. I många fall rör det sig aldrig om reellt ensamstående mödrar. Det tycks bli vanligare att unga människor bor tillsammans och skaffar sig barn tillsammans utan att först gifta sig. Familjeundersökningen visar att drygt 45 % av alla ogifta mödrar lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden, i regel med fadern till barnet. Dessa familjer befinner sig i en situation likartad gifta småbarnsföräldrars. De behandlas också i regel som dessa i skatte- och bidragshänseende.

Bland de ogifta mödrar som inte sammanbor med fadern finns säkert relativt många som har problem av ekonomisk eller annan art. De är i regel relativt unga. En tredjedel av de icke-gifta, ej samboende mödrarna är under 20 år när de får barnet. Likaså ungefär en tredjedel har ingen eller obetydlig rätt till tilläggssjukpenning under havandeskapsledigheten. För unga kvinnor i denna situation — som antagligen blir vanligare allteftersom utbildningstiden förlängs — kan alltså kommitténs förslag om en garantinivå i föräldraförsäkringen få stor betydelse i framtiden.

För andra familjer inträffar enförälder-situationen längre fram i tiden, till följd av skilsmässa eller att en av makarna avlider.

Tabell 137 Disponibel inkomst, folkpensionsnivå för de vuxna och återstående "barnstandard" i genomsnittliga inkomstlägen år 1971 för olika familjetyper med ett barn

Familjetyp	Bruttoinkomst kr./mån. ca	Disponibel in- komst, kr./ mån. ca ¹	Vuxenkostnad och hyra kr./ mån.	Barnstan- dard kr./ mån.
Genomsnittlig enförälder- familj	1 400	1 500	980	520
Genomsnittlig tvåförälderfamilj med en förvärsarbetande	2 750	1 900	1 330	570
Genomsnittlig tvåförälder- familj med två förvärs- arbetande	3 700	2 250	1 330	920

¹ Med avdrag för skatt och — utom för tvåförälderfamiljen med en förvärsarbetande — daghemsavgift, samt bidragen tillagda.

För dessa familjer finns det betydande skillnader mellan å ena sidan änkor och änklingar och å andra sidan fränskilda och gifta ej samboende (främst hemskilda) kvinnor. Änkor och änklingar har en genomsnittlig disponibel inkomst som ligger klart över genomsnittet för ensamstående föräldrar. Vid den tidigare nämnda miniminivå-undersökningen i familjeundersökningen redovisades ett betydligt större genomsnittligt återstående konsumtionsutrymme (sedan från den disponibla kostnaden dragits hyra, folkpensionsstandard för modern och 200 kr. per barn) för änkor än för andra ensamstående kvinnor med barn. Andelen socialhjälpstagare är enligt familjeundersökningen relativt låg för änkor och änklingar med barn.

De fränskilda och de gifta ej samboende mödrarna redovisar däremot en genomsnittlig disponibel inkomst som ligger under genomsnittet för ensamstående med barn, trots att de förvärvsarbetar i större utsträckning än änkor. En betydande andel av dem (ca 35 % för de skilda kvinnorna) har en disponibel inkomst som inte når upp till den tidigare angivna miniminivån enligt beräkningarna i familjeundersökningen. Andelen socialhjälpstagare bland de fränskilda och de gifta ej samboende kvinnorna ligger så högt som ca 20 %. De fränskilda männen med vårdnad om barn förefaller vara bättre ställda än de fränskilda kvinnorna, men i jämförelse med änklingarna har de lägre disponibel inkomst och större andel socialhjälpstagare.

Kommitténs principiella uppfattning är att stödet i olika enföräldersituationer bör vara lika stort oberoende av om vårdnadshavaren är fadern eller modern och oberoende av orsaken till att vårdnadshavaren är ensamstående.

Om den andra föräldern betalar ett tillräckligt högt underhållsbidrag till barnet är behovet av särskilt stöd till en ensamstående vårdnadshavare inte så påtagligt. Gemensamt för de övriga faktiska enföräldersituationerna är dock att den ena förälderns försörjningsinsats för barnen är för låg eller helt försvinner. Det särskilda ekonomiska stödet i enföräldersituationerna bör i första hand ta

sikte på detta förhållande. De särskilda problemen i övrigt som uppkommer i dessa situationer är mer en fråga om service i vidsträckt mening än en fråga om ekonomiskt stöd.

När ena förälderns försörjningsinsats saknas utgår samhällets stöd antingen genom barnpension — om en förälder avlidit — eller bidragsförskott om föräldrarna lever skilda och den som inte har vårdnaden om barnet ej betalar underhållsbidrag. För närvarande skiljer sig nivån för dessa båda stödformer. Bidragsförskott utgår med 40 % av basbeloppet medan barnpensionen från folkpensioneringen utgör 25 % av basbeloppet. Även åldersgränsen är olika — 16 år för barnpension från folkpensioneringen och 18 år för bidragsförskott.

Pensionsförsäkringskommittén har i sitt slutbetänkande Familjepensionsfrågor m. m. (SOU 1971:19) föreslagit att ett särskilt barnpensionstillägg införs att utgå till barnpension i samtliga fall då änkepension inte utgår efter den avlidne, dvs. främst till änklingar och till ogifta och fränskilda vårdnadshavare. Barnpensionstillägget föreslås utgå med totalt 40 % av basbeloppet, oavsett antalet barn. Denna konstruktion får ses mot bakgrunden av att pensionsförsäkringskommittén i ett mer långsiktigt resonemang förordar en försörjarpension till alla efterlevande föräldrar i syfte att ge den efterlevande möjlighet att ägna tillräcklig tid åt barnens vård och uppfostran. I betänkandet föreslås också bl. a. att åldersgränsen för barnpension från folkpensioneringen höjs från 16 till 18 år.

Vid remissbehandlingen av pensionsförsäkringskommitténs betänkande har dessa förslag i huvudsak fått ett positivt mottagande. Förslaget om barnpensionstillägg avvisas dock av bl. a. riks-försäkringsverket och familjepolitiska kommittén, vilka även — liksom familjelagssakkunniga — avstyrker det mer långsiktiga förslaget om införande av en försörjarpension. I fråga om åldersgränsen för barnpension från folkpensioneringen förordar flertalet remissinstanser en höjning till 19 år.

Familjepolitiska kommittén har i sitt re-

missyttrande tillstyrkt den föreslagna höjningen av åldersgränsen men alltså ställt sig avvisande till ett barnpensionstillägg av den konstruktion som föreslås i betänkandet. I stället har kommittén pekat på olika möjligheter att föra upp barnpensionsnivån till samma nivå som nu gäller för bidragsförskott, dvs. 40 % av basbeloppet.

Kommittén anser att alla ensamstående vårdnadshavare bör tillförsäkras ett stöd motsvarande bidragsförskottets nivå. I de fall då änkepension utgår är stödet redan i dag normalt avsevärt större än bidragsförskottsnivån. Mot bakgrund av redovisade uppgifter om ankornas ekonomiska förhållanden finner kommittén inte skäl att förorda någon höjning av barnpensionsnivån i dessa fall. När barnpension från tilläggs pensioneringen utgår i sådan omfattning att den sammanlagda barnpensionen motsvarar bidragsförskottsnivån torde inte heller någon höjning av barnpensionerna från folkpensioneringen vara motiverad. I övriga fall bör enligt kommitténs mening barnpension utgå med samma belopp som bidragsförskott. Till den frågan återkommer kommittén i kap. 10. Åldersgränsen för barnpension behandlas i kap. 11.

I sitt remissyttrande ställer sig kommittén som nämnts också avvisande till pensionsförsäkringskommitténs resonemang om en försörjarpension för ensamstående föräldrar. Kommittén accepterar visserligen bedömningen att änkepensioneringen fortfarande fyller ett socialt behov men är inte beredd att förorda att man ytterligare bygger ut detta efterlevandeskydd genom att införa en försörjar- eller änklingspension.

Kommittén anser i stället att handlingslinjen för framtiden bör vara att gradvis reducera efterlevandeskyddets omfattning när det gäller efterlevande vuxna. Samhällsutvecklingen och de ändrade familjemönstren leder till att skälen för att bibehålla änkepensionen blir allt svagare i framtiden. De sociala skäl som nu finns för en änkepension finns i regel inte för en änklingspension. Änklingsarna som grupp har den bästa ekonomiska situationen av de olika grupperna ensamstå-

ende föräldrar. De har den högsta medianinkomsten — 24 800 kr. år 1969 enligt familjeundersökningen jämfört med 13 400 kr. för fränskilda kvinnor och 10 600 kr. för ogifta kvinnor. De uppvisar också den lägsta andelen socialhjälpstagare bland här berörda grupper — 5 % jämfört med 7 % för ogifta kvinnor och 22 % för fränskilda kvinnor med barn.

Som kommittén tidigare framhållit bör ett familjestöd som tar sikte på försörjningen av en förälder endast ges i vissa situationer, såsom vid barnens födelse och när barnen är sjuka. Stödet till enförälderfamiljerna bör avse att ersätta bortfallet av den ena förälderns försörjningsinsats för barnet, inte att "pensionera" barnets vårdnadshavare under hela barnets uppväxttid.

Slutligen vill kommittén här nämna att frågan om en förstärkning av det kommunala bostadstillägget för ensamstående med barn behandlas i kap. 16.

Frågan om värdesäkring av familjestödet

I kommitténs direktiv anges att barnfamiljerna bör kunna tillförsäkras en växande andel av ökningen av den totala privata konsumtionen. Kommittén har i sitt första betänkande angett att kommittén skall ta upp frågan om indexreglering eller annan form för successiv anpassning av bidragsbeloppen i konsumtionsstödet till pris- eller inkomstutvecklingen. Riksdagen har också förutsatt att kommittén prövar hithörande frågor.

Vi har tidigare i detta kapitel (s. 210) visat att barnfamiljerna under 1960-talet haft en något snabbare inkomstutveckling än barnlösa inkomsttagare. Stödet till barnfamiljerna har i sin tur ökat snabbare, i fast penningvärde räknat, än barnfamiljernas realinkomster. Betydelsefulla förskjutningar har ägt rum i fråga om inriktningen av samhällets totala familjestöd, nämligen främst en minskning av sådant stöd som utgår efter civilstånd (dvs. till alla gifta) oberoende av barnförekomst, en ny förskjutning från skattelättnader till kontantstöd och i samband därmed en kraftig reducering av sådant

stöd som har större värde vid högre inkomst, en kraftig prioritering av den service tvåför-sörjar- och enförälderfamiljerna behöver samt — framför allt genom de nya bostads-tilläggen — en styrning av det förstärkta kontantstödet till familjer i lägre inkomst-lägen. Dessa förskjutningar avspeglar föränd-ringar i synen på familjestödets roll genom att föräldrarna betraktas som självständiga och jämställda individer, att familjestödet inriktas på barnen och att stödets inkomstut-jämnanande verkningar förstärks.

Det framgår tydligt av de lämnade uppgif-terna att utvecklingen under 1960-talet väl har motsvarat den ambitionsnivå som anges i direktiven för kommitténs arbete, nämligen att barnfamiljerna skall tillförsäkras en växande andel av utrymmet för privat kon-sumtion. Den utvecklingen har möjliggjorts dels genom att mödrarna i ökad omfattning tagit förvärvsarbete, vilket bl. a. underlättats genom en utvidgning av samhällets barn-tillsynsverksamhet, dels genom ett ökat kon-tantstöd till barnfamiljerna.

För att belysa verkningarna av ett ökat familjepolitiskt stöd på barnfamiljernas — och övriga befolkningsgruppers — konsumtionsutrymme har kommittén låtit utföra de beräkningar som redovisas i kap. 7. I korthet kan dessa beräkningar sammanfattas på följande sätt.

Om realinkomsterna ökar lika mycket för barnlösa som för barnfamiljer och om kon-tantstödet till barnfamiljerna endast ökas i takt med penningvärdesutvecklingen och an-talet barn, kommer konsumtionsökningen per person att bli snabbare för barnlösa än för barnfamiljer. Vid en likformig inkomst-utveckling för barnlösa och barnfamiljer måste kontantstödet till barnfamiljerna öka i takt med standardutvecklingen för att kon-sumtionsökningen per person skall bli lika hög för barnfamiljer som för barnlösa.

Den förväntade ökningen av förvärvsverk-samheten bland gifta kvinnor påverkar emel-lertid också inkomstutvecklingen. I beräk-ningarna har antagits att tillskottet av gifta kvinnor på arbetsmarknaden till 75 % består av kvinnor med barn. Om man antar att

inkomstutvecklingen i övrigt är likformig för barnfamiljer och barnlösa och att kontant-stödet endast förändras i takt med penning-värdesutvecklingen och förändringen i anta-let barn, leder tillskottet av gifta kvinnor på arbetsmarknaden till att barnfamiljernas konsumtionsökning per person under 1970—1975 ändå kan beräknas bli lika snabb som de barnlösa. Till följd av den ökade kvinnliga förvärvsverksamheten kan alltså barnfamiljerna beräknas öka sin konsumtion per person i samma takt som de barnlösa även om kontantstödet inte ökar i takt med standardutvecklingen.

Därefter har två räkneexempel konstrue-rats som visar den beräknade konsumtionsut-vecklingen efter dels en inkomstöverföring till barnfamiljerna på 500 milj. kr. per fem-årsperiod, dels en ökad satsning på barn-stugeverksamheten av samma storleksord-ning.

Om kontantstödet höjs med 500 milj. kr. per femårsperiod, utöver vad som erfordras för att stödet skall följa prisutvecklingen, kommer barnfamiljernas konsumtion per person att öka 0,1 % snabbare per år än om denna inkomstöverföring inte hade genom-förts. Ungefär hälften av det ökade stödet får barnfamiljerna betala själva (finansiering genom ökat uttag av mervärdesskatt har anta-gits). Ökningen av barnfamiljernas konsum-tionsutrymme beräknas således till 250 milj. kr. per femårsperiod. Utslaget på alla familje-medlemmar skulle konsumtionen per individ och år bli 75 kr. större 1975 och 150 kr. större 1980 än utan denna inkomstöver-föring. För icke barnfamiljer skulle konsum-tionen minska med ungefär samma belopp.

Om barnstugeverksamheten byggs ut till en kostnad av 500 milj. kr. per femårsperiod får det familjepolitiska stödet formen av en ökning av barnfamiljernas förvärvsinkomster. I detta exempel kan barnfamiljernas kon-sumtionsförmåga beräknas öka obetydligt snabbare än när stödet gavs formen av en direkt inkomstöverföring. Satsningen på ut-byggd barnstugeverksamhet kan enligt beräk-ningarna finansieras genom inflytande avgif-ter, ökade direkta och indirekta bruttointäk-

ter samt viss utgiftsminskning för sociala bidrag. Skatte- eller avgiftshöjningar skulle alltså inte behöva tillgripas. Icke-barnfamiljernas konsumtionsutrymme skulle inte minska i detta fall.

Kalkyler av detta slag måste med nödvändighet bygga på en rad summariska antaganden som alltid kan diskuteras. Vidare har förändringarna i konsumtionsutrymme fördelats lika på alla barnfamiljer. Effekterna av ett förstärkt stöd som riktas till vissa grupper av barnfamiljer — genom barnstugeutbyggnad, bostadstillägg, barnpensioner e. d. — blir väsentligt större för de enskilda familjer som får del av stödet än de genomsnittsuppgifter som här angetts, medan andra inte får någon förbättring. Det bör också observeras att produktion och konsumtion används i den betydelse dessa begrepp har i nationalräkenskaperna vilket bl. a. innebär att arbete i det egna hemmet inte registreras. Trots bristerna torde dock dessa exempel belysa storleksordningen av konsumtionsfördelningens förändringar till följd av familjepolitiska stödåtgärder.

Användningen av ytterligare 500 milj. kr. per femårsperiod till ökat kontantstöd eller fler barnstugeplatser bör självfallet inte ses som två alternativ som utesluter varandra. Det behövs enligt kommitténs mening såväl ett ökat kontantstöd som fler barnstugeplatser. Det är emellertid angeläget att klargöra att en ökad satsning på barnstugeverksamheten är en åtgärd som — vid sidan av effekter på barnens uppväxtmiljö m. m. — bidrar till en ökning av barnfamiljernas konsumtionsutrymme i minst lika stor utsträckning som en motsvarande satsning på ökat kontantstöd. En förbättring av barnfamiljernas konsumtionsstandard genom barntillsyn som möjliggör förvärvsarbete inkräktar inte heller på andra gruppers konsumtionsutrymme.

En värdesäkring av familjestödet har diskuterats i betydelsen av en anknytning antingen till prisutvecklingen eller till den allmänna standardutvecklingen. Som vi sett (s. 210) har kontantstödet till barnfamiljerna under 1960-talet ökat snabbare än såväl pris-

som standardutvecklingen.

Kommittén finner det angeläget att barnfamiljerna även fortsättningsvis tillförsäkras en växande andel av det totala utrymmet för privat konsumtion. Men det är inte bara kontantstödet utveckling som avgör barnfamiljernas konsumtionsutveckling. Utbyggnaden av samhällets barntillsynsverksamhet har bidragit till att barnfamiljernas realinkomster ökat snabbare än de barnlösas. Dessutom har naturligtvis förändringar i skatteuttaget för olika grupper betydelse för utvecklingen av barnfamiljernas konsumtionsutrymme.

Åtminstone så länge familjestödet är under utbyggnad bör statsmakterna även fortsättningsvis vara oförhindrade att göra de förskjutningar i stödets inriktning som kan befinnas lämpliga. Om de familjepolitiska förmånerna indexreglerades i förhållande till pris- eller standardutvecklingen skulle utrymmet för sådana förskjutningar minskas. Om exempelvis barnbidragen vore indexreglerade, skulle en prishöjning med 10 % medföra att kostnaderna för allmänna barnbidrag skulle öka med drygt 200 milj. kr. Det bör stå statsmakterna fritt att i ett sådant läge använda detta belopp (liksom ev. tillgängliga resurser i övrigt för ökat familjestöd) på det sätt man finner lämpligast utan en automatisk låsning till just barnbidragen. Härvid bör inte enbart kontantstödet utan även behovet av en snabb utbyggnad av samhällets barntillsyn kunna beaktas. Att jämföra nivån för enskilda stödformer med pris- eller standardutvecklingen framstår som missvisande mot bakgrund av den totalbild som här skisserats. Höjningen av barnbidragen från 900 kr. till 1 200 kr. per barn och år från den 1 januari 1971 kan exempelvis inte ses isolerad från den skattereform som samtidigt genomfördes. Frågan om värdesäkring av familjepolitiskt kontantstöd har därigenom också samband med frågan om en indexreglering av delar av skattesystemet.

Eftersom bostadstilläggen är inkomstprövade påverkas deras storlek och värde av såväl pris- som inkomstutvecklingen. De kommunala bostadstilläggen, som inkomstprövas tillsammans med de statliga tilläggen,

är också beroende av familjens bostadskostnad. En indexreglering i någon form av såväl belopp som inkomstgränser i bostadstilläggsystemet skulle bli mycket komplicerad. Om man vill undvika överkompensation i högre inkomstlägen skulle även automatisk skärping av reduktionsfaktorn — och därmed av marginaleffekterna — få införas. Hittills har statsmakterna varje år räknat upp inkomstgränsen för reducering av bostadstillägg. Dessutom har beloppen redan höjts en gång (april 1972) i samband med en justering av bidragssystemets uppbyggnad. Kommittén föreslår i detta betänkande en ny höjning av bostadstilläggen. Kommittén förutsätter att statsmakterna även i fortsättningen justerar bidragsreglerna så att bostadstilläggen inte urholkas på grund av pris- och inkomstutvecklingen.

En huvudlinje i detta betänkande — liksom i kommitténs första betänkande — är att det ekonomiska stödet bör förstärkas främst för barnfamiljer i lägre inkomstlägen. Om man indexreglerade barnbidragen men inte bostadstilläggen skulle barnstödet värdesäkras för familjer i högre inkomstlägen medan familjer i lägre inkomstlägen endast skulle få en del — i många fall den mindre delen — av sitt stöd skyddat mot prisutvecklingen på detta sätt. Det skulle innebära en prioritering av barnbidragen som automatiskt skulle minska utrymmet för förskjutningar av stödet t. ex. till förmån för barnfamiljer med lägre inkomster.

Kommittén kan av dessa skäl inte förorda en indexreglering av de allmänna barnbidragen och bostadstilläggen, ännu mindre en sådan reglering separat för barnbidragens del.

Kommittén vill särskilt beträffande de allmänna barnbidragen tillfoga att det anförda gäller barnbidragen i nuvarande form. Som närmare framgår av kap. 10 anser kommittén i princip att barnbidragen bör beskattas. Om en sådan beskattning kunde genomföras — och i synnerhet om också bostadstilläggen kunde gå upp i beskattade barnbidrag — skulle det sist anförda skälet mot indexreglerade barnbidrag falla bort.

Vissa familjepolitiska bidrag är i dag in-

dexreglerade i förhållande till prisutvecklingen genom en anknytning till basbeloppet inom den allmänna försäkringen. Det gäller främst försäkringsförmåner som har karaktär av ett mera långsiktigt försörjningsstöd och är avsedda att i vissa situationer täcka en betydande del av familjeekonomin, medan inkomsttillskott av typ barnbidrag och bostadstillägg är bestämda i kronor. Kommittén har inte funnit anledning att föreslå någon ändring härvidlag.

Sammanfattning av kommitténs allmänna överväganden

Utbildningsexpansionen och samhällsförändringarna i övrigt har gjort att ungdom oavsett kön numera i regel skaffar sig en ordentlig yrkesutbildning för att delta i arbetslivet. De gifta kvinnornas förvärvsverksamhet har ökat snabbt och särskilt de unga familjerna finner det i dag naturligt att båda föräldrarna förvärvsarbetar. Avbrotten i förvärvsverksamheten när barnen är små tenderar att förkortas.

Fortfarande finns det emellertid stora skillnader mellan mäns och kvinnors villkor i arbetslivet och samhället — skillnader som delvis går tillbaka på skillnader i fördelningen av arbetsuppgifterna i hemmet. Att stimulera en utveckling mot ökad jämställdhet mellan män och kvinnor är en allmänt accepterad målsättning vilken också omfattas av kommittén.

Arbetsmarknadspolitikens mål är att ge varje vuxen människa möjlighet till en produktiv sysselsättning. Utbildningsexpansionen har framför allt gett kvinnorna en ny grundval för deltagande i arbetslivet. Skattesystemet har ändrats så att utgångspunkten numera i princip är den att varje vuxen — man eller kvinna, gift eller ogift — skall försörja sig själv. Åtgärder på olika områden samverkar alltså till att i största möjliga utsträckning ge alla vuxna människor möjlighet att skaffa sig egna inkomster.

Grundvalen i barnfamiljernas ekonomi är föräldrarnas arbetsinkomster. Det bästa ekonomiska stödet till en barnfamilj är att båda

föräldrarna får möjlighet att förvärvsarbeta. Kontantstödet kan inte annat än i särskilda situationer läggas på sådan nivå att det kommer i närheten av värdet av en förälders arbetsförtjänst.

För att föräldrar med barn i förskoleåldern eller den lägre skolåldern skall kunna förvärvsarbeta är det emellertid ofrånkomligt att barnens tillsyn kan ordnas på ett tillfredsställande sätt. Barntillsynsverksamheten är också av väsentlig betydelse för barnens utveckling och för att skapa förutsättningar för jämställdhet mellan män och kvinnor i familjen, arbetslivet och samhället i övrigt. En snabb utbyggnad av samhällets barntillsyn är därför minst lika viktig som en förstärkning av kontantstödet till barnfamiljerna.

Det finns dock vissa situationer då det i regel är ofrånkomligt att en av föräldrarna stannar hemma för att ta hand om barnen.

Det gäller främst vid barnets födelse och under den första tiden därefter. Under den tiden bör alla familjer få en föräldrapenning som ger ett väsentligt bidrag till den hemmavarande makens försörjning. Föräldrapenningen bör utgå oberoende av om det är fadern eller modern som stannar hemma hos barnet. Ersättningstidens längd bör avvägas bl. a. med hänsyn till att den inte får inverka negativt på kvinnornas ställning på arbetsmarknaden, åtminstone så länge man får anta att det i regel är modern som stannar hemma. När ett barn är sjukt får likaså någon av föräldrarna ofta avstå från arbetsförtjänst för att ta hand om barnet. Svårt handikappade barn kräver i regel så omfattande vård att en av föräldrarna får lov att stanna hemma. Även i dessa fall bör ett stöd utgå som i väsentlig mån tar sikte på bortfallet av ena föräldrarnas arbetsförtjänst.

I vissa fall lever familjen på en inkomst även när barnen är över den ålder då föräldrapenningen upphör att utgå. Om skälet är brist på barntillsynsmöjligheter är botemedlet en utbyggnad av barntillsynsverksamheten och inte ett ekonomiskt stöd som kan befaras motverka en sådan utbyggnad. Om andra hinder för förvärvsarbete föreligger för en av föräldrarna bör detta i första hand

lösas genom arbetsmarknadspolitiska och andra åtgärder utanför den egentliga familjepolitikens område. Däremot bör man inte — annat än för de situationer som nämnts ovan — inrätta ett särskilt familjestöd från samhällets sida för att bidra till den hemmavarande föräldrarnas försörjning. Hur det inkomstprövade stöd som redan finns fungerar i sådana situationer berörs i det följande.

Om föräldrarna förvärvsarbetar uppkommer tillsynskostnader så länge barnen är i den åldern att de behöver särskild tillsyn. Å andra sidan ökar konsumtionsutgifterna för barnen påtagligt allteftersom barnen blir äldre. Om man skulle ha särskilda former av kontantstöd dels för tillsynskostnader och dels för konsumtionskostnader, skulle man å ena sidan få ett tillsynsbidrag som t. ex. minskas kraftigt vid sju år och som helt upphör när barnet är tio eller tolv år och å andra sidan ha ett konsumtionsstöd som ökar med barnets ålder. Väger man samman tillsyns- och konsumtionsutgifterna finns det inte tillräckligt skäl att differentiera kontantstödet efter barnets ålder. Ett stöd som utgår med lika belopp oberoende av barnets ålder kan ses så, att det för små barn har tyngdpunkten på tillsynssidan och för äldre barn på konsumtionssidan.

Så länge man genom förvärvsavdragen vid beskattningen tar hänsyn till tillsynskostnaderna när föräldrarna förvärvsarbetar, skulle det f. ö. bli en dubbling att dessutom ge dem ett särskilt bidrag som tar sikte på samma kostnader.

Förändringar av det löpande kontantstödet till barnfamiljer bör inriktas på familjer med lägre inkomster. Det är dessa familjer som har det största behovet av ett ekonomiskt tillskott. Ett förstärkt familjestöd bör ges en sådan inriktning också av det skälet att barnfamiljerna själva — även familjer med låga inkomster — deltar i finansieringen av det ökade stödet.

Kommittén har på dessa grunder inte funnit skäl att förorda ett särskilt vårdbidrag. Familjestödet bör i stället förstärkas för alla familjer i lägre inkomstlägen.

Ett stöd som tar sikte på barnen i familjer

i lägre inkomstlägen finns redan genom bostadstilläggen. Inkomstprövningen medför att detta stöd inriktas på de familjer som har särskilt framträdande stödbehov, även där orsaken är att ena föräldern avstår från en förvärvsinkomst för att ta hand om småbarn.

Beskattningen och familjestödet medför i dag en avsevärd utjämning mellan barnfamiljer i högre och lägre inkomstlägen. En nackdel med inkomstprövningen av bostadstilläggen är emellertid att nettotillskottet för familjen av en inkomstökning i vissa fall kan bli litet till följd av att skatten ökar och bostadstillägget minskar. I det följande förordas därför en viss mildring av avtrappningsreglerna för bostadstilläggen.

Avgifterna inom samhällets barntillsyn stiger i regel med familjeinkomsten. Avgiftsättningen har ofta stor betydelse för ekonomin i familjer med två förvärvsarbetande makar och i enförälderfamiljer. Kommittén anser att enhetliga barntillsynsavgifter — oberoende av inkomst — är att föredra framför den differentierade taxa som nu tillämpas i de flesta kommuner.

Bostadstilläggen har förstärkts genom beslut under hösten 1971, vilket i huvudsak kan ses som ett tidigareläggande av en reform som skulle ha föreslagits av kommittén. Genom en mildring av avtrappningsreglerna för bostadstilläggen och en övergång till enhetliga barntillsynsavgifter ökas möjligheterna att göra ytterligare förstärkningar av bostadstilläggen utan alltför besvärande sidos effekter. Förslag om utbyggnad av bostadstilläggen läggs fram i det följande.

Kommittén behandlar vidare frågan om särskilt samhällsstöd till enförälderfamiljer. Sådant stöd bör syfta till att ersätta den andre förälderns försörjningsinsats för barnen och alltså inte inriktas på den vårdnadshavandes egen försörjning. Stödet bör i olika enföräldersituationer i princip vara lika stort oberoende av om vårdnadshavaren är fadern eller modern och oberoende av orsaken till att vårdnadshavaren är ensamstående.

Kommittén anser att barnpension från folkpensioneringen i fråga om åldersgräns och i princip i fråga om stödnivå bör

överensstämma med bidragsförskott.

Frågan om en förstärkning av det hyresanknutna bostadstillägget för enförälderfamiljer behandlas i samband med frågan om bostadstillägg till icke-barnfamiljer.

En värdesäkring av familjestödet har diskuterats i betydelsen av en anknytning antingen till prisutvecklingen eller till den allmänna standardutvecklingen. Utan någon sådan anknytning av de mest kostnadskrävande delarna av kontantstödet till barnfamiljerna har det kontanta familjestödet sedan 1960-talets början ökat t. o. m. snabbare än pris- och standardutvecklingen.

Kommittén finner det rimligt att barnfamiljerna även fortsättningsvis tillförsäkras en växande andel av det totala utrymmet för privat konsumtion. Men det är inte bara kontantstödet utveckling som avgör barnfamiljernas konsumtionsutveckling. Utbyggnaden av samhällets barntillsynsverksamhet har bidragit till att barnfamiljernas realinkomster ökat snabbare än de barnlösas. Vidare har förändringar i skatteuttaget för olika grupper betydelse för utvecklingen av barnfamiljernas konsumtionsutrymme. Åtminstone så länge familjepolitiken är under utbyggnad bör statsmakterna även fortsättningsvis vara oförhindrade att göra de förskjutningar i familjestödets inriktning som kan befinnas lämpliga.

Kommittén kan alltså inte förorda en indexreglering av exempelvis de allmänna barnbidragen och bostadstilläggen, ännu mindre en sådan reglering separat för barnbidragens del bl. a. på grund av att en prioritering av detta slag automatiskt skulle minska utrymmet för förskjutningar av stödet t. ex. till förmån för barnfamiljer med lägre inkomster.

I kap. 8 har kommittén behandlat frågan om försörjningsstöd i vissa situationer när en förälder måste vara hemma, i första hand under en tid i samband med barnets födelse men även för vård av sjuka eller — mera långvarigt — svårt handikappade barn. Kommittén har framhållit att kontantstödet i moderskapsförsäkringen bör ändras och byggas in i en föräldraförsäkring som dessutom ger stöd i övriga här nämnda situationer. I detta kapitel behandlas utformningen av föräldraförsäkringens förmåner.

I. Föräldrapenning

Inledning

Kontantstödet vid barnsbörd består nu av moderskapspenning och tilläggssjukpenning. Moderskapspenningen, som består av ett engångsbelopp på 1 080 kr. vid enkelbörd, har betraktats både som ett bidrag till en del nödvändiga anskaffningar vid nedkomsten (barnvagn, säng etc.) och som en viss ersättning för den minskade arbetsförmågan under tiden närmast före och efter förlossningen. Det angivna beloppet motsvarar grundsjukpenning för sex månader ($6 \times 180 = 1\,080$). Tilläggssjukpenning vid barnsbörd utgår under högst sex månader som ersättning för inkomstbortfall till kvinnor som på grund av barnsbörd avhåller sig från förvärvsarbete. Det är ett löpande bidrag som motsvarar sjukpenningen vid sjukdom med avdrag för grundsjukpenningen.

En redogörelse för den nuvarande moderskapsförsäkringen lämnas i kap. 2.

I kap. 8 har kommittén redovisat sina allmänna synpunkter på reformbehovet i fråga om kontantstödet vid barns födelse och under tiden närmast därefter. I fråga om ersättningsnivån konstaterar kommittén att skillnaderna i det utgående stödet mellan olika grupper av mödrar är mycket stort beroende på om mödrarna varit yrkesverksamma eller inte just vid tiden för graviditetens inträde och om de har ett välavlönat arbete eller inte. Många får inte ens en nödtorftig försörjning genom moderskapsförsäkringen.

Följande tablå, som bygger på riksförsäkringsverkets föräldraundersökning (se kap. 4, s. 129), visar gifta eller samboende mödrars sjukpenning 270 dagar före nedkomsten.

Moderns sjukpenning kr.	Inkomst kr./år	Andel mödrar %
0	under 1 800	2,6
6 H	hemmamakeförsäkrad	34,2
06-19	1 800-11 999	15,2
22-34	12 000-23 999	38,3
37-52	24 000 eller mera	9,7
Samtliga		100,0

Endast ca hälften hade en årsinkomst på 12 000 kr. eller mer. Av de hemmamakeförsäkrade var sex av tio omfödorskör, dvs. de hade barn förut.

De ca 7 % icke-gifta ej samboende mödrar-

na hade 270 dagar före nedkomsten följande sjukpenning.

Moderns sjukpenning kr.	Andel mödrar %
0	21,8
6 H	7,6
06-19	20,7
22-34	43,4
37-52	6,5
Samtliga	100,0

Kommittén anser att en förstärkning av stödet är angelägen i de familjer där modern på grund av försäkringens utformning saknar eller har låg tilläggssjukpenning. Kommittén anser vidare att det är ett önskemål att föräldrarna får möjlighet att dela upp ansvaret för barnets vård från födseln genom att även fadern ges ersättning för ledighet i samband med barnets födelse och under tiden efter denna.

Kommittén föreslår att moderskapsförsäringen såvitt angår kontantförmånerna omvandlas till en föräldraförsäkring. Det huvudsakliga stödet — föräldrapenningen — är tänkt att ge ett grundläggande försörjningsstöd åt alla som väntar eller nyligen fått barn, oberoende av deras tidigare yrkesverksamhet. Utöver en garantinivå skall föräldrapenning vidare kunna utgå med sikte på att ersätta det inkomstbortfall som följer med ett barns födelse och som garantinivån inte täcker. Slutligen föreslår kommittén att föräldrapenning i viss utsträckning skall kunna utgå även till foster- och adoptivföräldrar.

Ersättningstid och ersättningsnivå

I fråga om ersättningstiden anser kommittén att föräldrapenningen i likhet med tilläggssjukpenningen vid barnsbörd bör kunna utgå med början ett par månader före nedkomsten och under en del av barnets första levnadsår. Tilläggssjukpenningen kan nu utgå under en sammanlagd tid av sex månader. En sådan längd på ersättningstiden får också anses vara ett minimum för föräldrapenningen, om den skall innebära en reell möj-

lighet till försörjning åt en av föräldrarna under den tid behovet av att stanna hemma är som störst.

Om en kvinna utnyttjar sin rätt till tilläggssjukpenning redan två månader före nedkomsten, kanske beroende på att arbetet då blivit för ansträngande för henne, står hon utan sjukpenning när barnet bara hunnit bli fyra månader gammalt. Särskilt med tanke på att spädbarn normalt inte tas emot på daghem före sex månaders ålder är det angeläget att utsträcka tiden. Det glapprum som kan uppstå mellan ersättningstidens slut och barnets sexmånadersålder bör fyllas ut.

Självfallet bör barnens rätt till en så god omvårdnad som möjligt under de första levnadsåren väga tungt vid en bedömning av ersättningstidens längd. Det saknas entydiga forskningsresultat och erfarenheter som visar att tillsyn i daghem eller familjedaghem är olämpligt för barn under exempelvis nio månader, ett år eller ett och ett halvt år. Här skiljer sig uppfattningarna bland forskare liksom bland förskollärare, psykologer, läkare och annan personal som yrkesmässigt har kontakt med förskolebarn. Socialstyrelsen har i sitt i kap. 8 återgivna yttrande rörande denna fråga framhållit att det för närvarande inte föreligger någon vetenskaplig forskning eller annan utredning som direkt belyser erfarenheterna av sexmånadersgränsens lämplighet när det gäller bams introducerande på daghem. Styrelsen framhåller också att frågan nu kommer att ingående utredas mot bakgrund av aktuella sociala, psykologiska och medicinska rön.

Kommittén anser sig därför inte ha funnit belägg för att en ytterligare förlängning av ersättningstiden, utöver vad som fordras för att överbrygga det s. k. glapprummet, skulle behövas för att tillgodose barnens behov av bästa möjliga omvårdnad. Det bör i det sammanhanget beaktas att en förlängning av ersättningstiden i föräldraförsäkringen lätt kan leda till att utbyggnaden av spädbarnsavdelningar på daghemmen fördröjs och att tillsynsmöjligheterna därigenom försämrats för de barn vilkas båda föräldrar förvärvsarbetar.

Mot en alltför kraftig förlängning av tiden talar hänsyn till kvinnans ställning på arbetsmarknaden. Erfarenheterna får visa om fäderna i stor utsträckning kommer att utnyttja sin rätt att avlösa modern under havandeskapsledigheten. Får detta stor omfattning behöver en förlängning av ersättningstiden inte ge anledning till så allvarliga farhågor. Tills vidare torde det dock vara realistiskt att utgå från att en förlängning av ersättningstiden i praktiken medför längre avbrott än för närvarande i förvärvsverksamheten för många kvinnor och därmed risk för större tveksamhet från arbetsgivarnas sida när det gäller anställning och befordran av kvinnor.

Vid en sammanvägning av dessa olika synpunkter har kommittén stannat för att föreslå att föräldrapenning skall utgå i 240 dagar, dvs. åtta månader. Härigenom överbryggas man i princip det glapprum som kan uppkomma fram till barnets sexmånadersålder genom att modern stannar hemma en tid före nedkomsten. Kommittén har också beaktat det förhållandet att fadern skall kunna vara hemma högst tio dagar i samband med förlossningen.

För att det grundläggande stödet skall skapa ett tillfredsställande skydd åt familjens ekonomi mot de inkomstminskningar som uppkommer i samband med ett barns födelse bör garantinivån vara tillräckligt hög för att ge åtminstone ett väsentligt bidrag till försörjningen åt en av föräldrarna. Kommittén föreslår att föräldrapenningen skall utgå i form av en dagersättning. Efter övervägande av olika omständigheter, däribland kostnadsfrågan, har kommittén kommit fram till att 20 kr. är minimum för garantinivån. Om föräldern har högre sjukpenning bör föräldrapenningen utgå med detta högre belopp.

Inkomstprövning, beskattning

Kommittén föreslog i sitt första betänkande (SOU 1967:52) att konsumtionsstödet till barnfamiljerna skulle differentieras genom ett system av generella men efter den statliga skatteskalans inkomstgraderade

bidrag. Det kan övervägas om inte ett kontantstöd vid barnsbörd på den nivå kommittén nu föreslår borde underkastas någon form av inkomstprövning.

Sjukpenningutredningen har i uppdrag att undersöka de tekniska förutsättningarna för att inordna bl. a. sjukpenningen i beskattningssystemet. Utredningens blivande ställningstaganden kommer att få betydelse även för utformningen av kontantstödet vid barnsbörd. Blir beskattning aktuell får naturligtvis föräldrapenningens nivå räknas upp. Det blir då samtidigt lättare att göra föräldrapenningen pensionsgrundande för ATP. Kommittén har ansett det lämpligast att knyta föräldrapenningen till den nuvarande sjukförsäkringen och låta en diskussion om uppräknings och beskattning av föräldrastödet anstå i avvaktan på sjukpenningutredningens överväganden.

Föräldrarnas inbördes rätt till föräldrapenning

Föräldrapenningen är till skillnad från kontantstödet inom moderskapsförsäkringen i princip avsedd att tillkomma båda föräldrarna. Den skall utgå till den av föräldrarna som sköter den huvudsakliga delen av vården och tillsynen av barnet och då inte förvärvsarbetar. När det gäller föräldrar där bara den ene har den rättsliga vårdnaden om barnet gäller rätten till föräldrapenning honom.

I överensstämmelse med tilläggs sjukpenningen vid barnsbörd bör föräldrapenningen kunna utgå till modern före nedkomsten, dock tidigast från och med den sextionde dagen före nedkomsten.

Föräldrarna bör sedan i största möjliga mån själva få avgöra vem av dem som skall stanna hemma för att vårda barnet. Både för moderns, faderns och barnets skull är det dessutom önskvärt att fadern ges möjlighet att vara hemma någon tid redan i samband med barnets födelse. Också fadern får därigenom större möjligheter att tidigt vara tillsammans med sitt barn och vänja sig vid att sköta det; finns det äldre barn kan han ta hand om dessa under moderns BB-vistelse. Kom-

mittén föreslår därför att fadern skall få vara hemma från arbetet med föräldrapenning i högst tio dagar i anslutning till nedkomsten. När föräldrapenning utgår till båda föräldrarna samtidigt bör två ersättningsdagar per dag avräknas från den sammanlagda ersättningstiden på 240 dagar. Moderns samtycke bör krävas i syfte att förebygga att förmånen missbrukas t. ex. av fader som ej sammanbor med sin familj.

Utöver dessa tio dagar bör fadern kunna få föräldrapenning om han stannar hemma och sköter barnet medan modern återgår i förvärvsarbete. Föräldrapenning bör således, bortsett från de nämnda tio dagarna, inte kunna utgå till båda föräldrarna samtidigt, eftersom det bör vara tillräckligt att endera föräldern tar vård om barnet.

Enligt kommitténs förslag skall föräldrapenningen kunna utgå i 240 dagar sammanlagt. Med hänsyn till föräldrarnas möjligheter att välja tiden och sättet för förmånens utnyttjande bör det fastställas en tidpunkt efter vilken föräldrapenning inte längre skall kunna utgå, oavsett hur många dagar som tagits i anspråk. Denna tidpunkt bör enligt kommitténs mening naturligen fastställas till tvåhundrafyrtionde dagen efter förlossningsdagen.

Skulle barnet tas om hand för samhällsvård eller utan sådant beslut vistas på barnhem, skall föräldrapenning inte utgå till föräldrarna. Modern bör dock få föräldrapenning under en månad efter nedkomsten oberoende av om hon har vården om barnet eller inte. Detta gäller f.n. vid tillägssjukpenning vid barnsbörd. Härigenom ges hon ekonomiska möjligheter att återhämta sig efter förlossningen. Är barnet däremot på sjukhus, bör föräldrapenning även efter den första månaden kunna utgå enligt huvudregeln.

Föräldrarnas förvärvsarbete och anställningsskydd

Den nuvarande tillägssjukpenningen vid barnsbörd utgår bara när modern inte förvärvsarbetar. Kommittén har övervägt möj-

ligheten att låta föräldrapenning utgå upp till garantinivån utan krav på att någon av föräldrarna skall vara hemma från förvärvsarbete. Syftet med föräldrapenningen är emellertid att ge en viss kompensation för att familjen under denna tid normalt måste leva på endast en arbetsinkomst. Om inget villkor uppställdes om bortovaro från förvärvsarbete, skulle en föräldrapenning med 20 kr. per dag utgå också när båda föräldrarna kan och vill arbeta under en del av ersättningstiden och när familjen alltså faktiskt har två förvärvsinkomster. I många fall skulle detta gälla familjer där föräldrarna har arbeten som är mindre fysiskt ansträngande och ofta samtidigt väl betalda.

En föräldrapenning som var fri från villkor om bortovaro från förvärvsarbete för delen upp till garantinivån — men som i övrigt hade sådant villkor — skulle dessutom kunna medföra, att olika delar av föräldrapenningen kom att utgå på olika tider. Föräldrarna skulle nämligen då exempelvis kunna ta ut garantinivåstödet två månader före nedkomsten trots att modern fortsätter att förvärvsarbeta ända fram till förlossningen. I stället skulle då rätten till den del av föräldrapenningen som utgörs av garantinivån upphöra två månader före rätten till den del av föräldrapenningen som överstiger garantinivån. Motsvarande situation skulle uppkomma om båda föräldrarna förvärvsarbetade samtidigt under någon tid efter barnets födelse. Den resterande rätten till föräldrapenning (över garantinivån) skulle bara gälla några kronor om dagen om föräldrarnas sjukpenning endast obetydligt översteg 20 kr. Ett sådant system skulle få svårförklarliga verkningar och bli komplicerat att administrera.

Kommittén har därför stannat för att föräldrapenning endast skall utgå när någon av föräldrarna inte förvärvsarbetar.

Som nämnts anser kommittén att föräldrarna i största möjliga utsträckning själva bör få avgöra vem av dem som skall stanna hemma för att vårda barnet. När föräldrarna utnyttjar den möjlighet som nu skapas för dem att turas om att förvärvsarbeta under

den tid då föräldrapenning kan utgå, kommer det sannolikt i flertalet fall endast att röra sig om en eller ett par perioder av bortovaro från arbete för vardera föräldern. Det kan emellertid också finnas fall då föräldrarna finner det möjligt och lämpligt att byta av varandra oftare, exempelvis så att var och en arbetar vissa veckodagar. Frågan uppkommer då om det av administrativa eller andra skäl fordras någon begränsning av föräldrarnas möjligheter att under ersättnings-tiden växla mellan förvärvsarbete och bortovaro från arbete. Frågan har betydelse dels för föräldrarnas anställningsskydd, dels för deras rätt till föräldrapenning.

Enligt lagen (1945:844) om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. är modern efter ett års stadigvarande anställning skyddad mot avskedande på grund av att hon i samband med havandeskapet eller barnsbörden avhåller sig från arbetet under skälig tid, högst sex månader.

Med hänsyn till de förändringar kommittén föreslår i fråga om det ekonomiska stödet bör detta anställningsskydd utsträckas till att omfatta även fadern och gälla i åtta månader.

Upprepade ledigheter under den aktuella åttamånadersperioden kan välla arbetsgivaren olägenheter. Detta kan i sin tur tänkas få negativa återverkningar i andra avseenden på småbarnsföräldrars och blivande föräldrars ställning på arbetsmarknaden. Anställningsskyddet bör utformas med beaktande av detta. I avvaktan på ytterligare erfarenheter bör fadern utöver högst tio dagar i samband med nedkomsten få möjlighet att avlösa modern under en period. Hennes anställningsskydd bör vara likartat. Följaktligen bör rätten att stanna hemma med bibehållet skydd i anställningen gälla högst två sammanhängande perioder för vardera föräldern.

Ofta kan det å andra sidan vara lätt för en förälder att komma överens med arbetsgivaren om att föräldern återgår till arbetet under ett flertal kortare perioder, exempelvis vissa veckodagar varje vecka. Det kan också vara fråga om exempelvis statliga eller kom-

munala förtroendeuppdrag som fullgörs vissa dagar med kortare eller längre mellanrum.

För närvarande gäller att rätten till tilläggssjukpenning vid barnsbörd upphör, om kvinnan under ersättningstiden utför förvärvsarbete under mer än trettio dagar. Regeln tillkom på kommitténs förslag genom en lagändring år 1969. Tidigare gällde att havandeskapsledigheten skulle vara sammanhängande. Minsta avbrott i ledigheten medförde alltså då att rätten till fortsatt tilläggssjukpenning förverkades.

Om man i fråga om rätten till föräldrapenning skulle ha en regel om högst två ledighetsperioder för vardera föräldern, motsvarande den som föreslås i fråga om anställningsskyddet, skulle redan två perioder av förvärvsarbete på kanske bara någon eller några dagar medföra att föräldrarnas rätt till föräldrapenning bortfaller för hela återstoden av ersättningstiden.

En regel som begränsade rätten till föräldrapenning till högst två ledighetsperioder för vardera föräldern skulle alltså kunna innebära en skärpning i förhållande till den trettiodagarsregel som nu gäller. Kommittén kan inte finna skäl för en sådan skärpning. Att ha kvar den nuvarande trettiodagarsregeln för modern skulle å andra sidan innebära ett avsteg från den likabehandling av föräldrarna som präglar den nya föräldraförsäkringen. Behovet att av arbetarskyddshänsyn behålla en begränsningsregel kan numera inte anses lika framträdande som förr. Kommittén har inte heller funnit skäl till någon annan begränsning av föräldrarnas möjlighet att med bibehållen rätt till föräldrapenning under bortovaro från arbetet avlösa varandra i fråga om förvärvsarbete och bamtillsyn. Några avgörande administrativa skäl för en begränsning i detta avseende synes inte föreligga.

Kommittén anser således att föräldrapenningen bör utgå utan någon begränsning i fråga om antalet ledighetsperioder. Av detta följer att den nämnda trettiodagarsregeln bör utgå.

Kommitténs förslag öppnar som nämnts möjlighet för föräldrarna att byta av varandra t. ex. så att var och en förvärvsarbetar

vissa veckodagar medan den andre är hemma hos barnet och uppbär föräldrapenning. Det kan också finnas fall då föräldrarna kan och vill dela på förvärvsarbetet och barntillsynen på det sättet att de båda arbetar dagligen men på halvtid. Om de arbetar olika delar av dagen tillgodoses ändå syftet att en av föräldrarna skall ha möjlighet att vara hemma hos barnet. Det kan erinras om att man inom den allmänna försäkringen utger sjukpenning vid sjukdom som förorsakar nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften. Är nedsättningen fullständig utgår hel sjukpenning, i annat fall halv sjukpenning.

Om båda föräldrarna förvärvsarbetar på halvtid blir inkomstbortfallet i princip det samma som om en förälder arbetar heltid och den andra helt avstår från förvärvsarbete. Det är önskvärt att denna lösning inte ställer sig mindre förmånlig i bidragshänseende än om föräldrarna exempelvis arbetar vissa veckodagar vardera. Kommittén anser därför att halv föräldrapenning bör kunna utgå i de fall då föräldrarna arbetar högst halv arbetstid.

Frågan uppkommer då om förälders rätt till halv föräldrapenning skall begränsas till de fall då även den andra föräldern arbetar högst halvtid. Om inget sådant krav ställs kommer halv föräldrapenning att kunna utgå även om ena föräldern arbetar heltid och den andra halvtid och således båda föräldrarna är hemifrån samtidigt under halva dagen.

Om ett villkor för rätt till halv föräldrapenning skulle vara att även den andra föräldern arbetar högst halvtid skulle de ensamstående föräldrarna — som ofta har en besvärlig ekonomisk situation och som inte kan dela barnets vård med den andra föräldern — uteslängas från möjligheten att få halv föräldrapenning. En ensamstående som vill arbeta halvtid (eller mindre än halvtid) skulle hänvisas till lösningen att arbeta heltid utan någon föräldrapenning vissa veckodagar och vara hemma med hel föräldrapenning andra dagar. Att skapa särregler för ensamstående föräldrar i fråga om rätten till halv föräldrapenning är å andra sidan mindre tilltalande.

Härtill kommer att ett krav på att även

andra föräldern skall arbeta högst halvtid kan te sig orättvist i vissa situationer. En familj där båda makarna arbetar fyra timmar per dag vardera skulle få två halva föräldrapenningar medan en familj där exempelvis den ena föräldern arbetar sex timmar och den andra två timmar per dag inte skulle få någon föräldrapenning alls.

Arrangemang av detta slag får sannolikt ingen större utbredning. Det är emellertid angeläget att reglerna om föräldrapenning utformas flexibelt med bevarande av principen att föräldrapenning endast utgår för tid då en förälder är hemma hos barnet. Att även om den andra föräldern arbetar heltid utge halv föräldrapenning till förälder som arbetar högst halvtid innebär inget avsteg från den principen, eftersom den halva föräldrapenningen avser den tid (minst halv arbetsdag) då föräldern avstår från förvärvsarbete för att ta vård om barnet. Att den ene föräldern förvärvsarbetar heltid och den andre halvtid kan bl. a. vara en lämplig lösning under en period i slutet av ersättningstiden då barnet vänjer sig vid att vistas på daghem eller i familjedaghem.

Kommittén har av dessa skäl funnit att rätten till halv föräldrapenning bör stå öppen i alla de situationer då en förälder arbetar högst halvtid. Det bör emellertid understrykas att rätten till ersättning endast skall föreligga för sådan tid då föräldern är hemma hos sitt barn. För varje dag då en av föräldrarna uppbär hel föräldrapenning eller någon eller båda av föräldrarna uppbär halv föräldrapenning avräknas en dag från ersättningstiden.

Kommittén har i fråga om kriterierna på halv arbetstid övervägt att låta den bestämmas av vad som är normalt förekommande på arbetsmarknaden i stort eller inom den bransch där föräldern är sysselsatt. I flertalet fall torde den normala arbetstiden uppgå till ca åtta timmar per dag. Större eller mindre variationer kan emellertid förekomma mellan olika yrken och sysselsättningar. I arbetslöshetsförsäkringen räknas även den som arbetslös som söker heldagsarbete men som inte kan beredas arbete mer än fyra timmar

om dagen. En sådan arbetslös kan få ersättning från arbetslöshetskassan med hälften av vad som skulle ha utgått vid fullständig arbetslöshet.

Av praktiska skäl är det önskvärt att finna en enkel och enhetlig bestämning av halv arbetstid. Kommittén föreslår att villkor för halv föräldrapenning skall vara att föräldern förvärvsarbetar högst fyra timmar om dagen.

Hel föräldrapenning skall enligt kommitténs förslag utgå med 20 kr. om dagen eller med det högre belopp vartill föräldrarnas sjukpenning uppgår. Sjukpenningens storlek är beräknad i förhållande till den försäkrades inkomst av förvärvsarbete. Halv föräldrapenning bör inte utgå om föräldern har kvar mer än hälften av sin tidigare inkomst. Därför bör det för rätten till halv föräldrapenning föreskrivas att föräldrarnas inkomst av förvärvsarbete högst får uppgå till hälften av den inkomst han har normalt, i regel motsvarande hälften av den inkomst som ligger till grund för sjukpenningklassplaceringen. Förälder som har en föräldrapenning som inte överstiger garantinivån bör få uppbära halv föräldrapenning med 10 kr.

Bosättningskrav

Kommittén föreslår att föräldrapenningen skall ingå i en samlad lag om familjestöd. För att vara berättigad till bidrag enligt denna lag skall fordras inskrivning hos försäkringskassa. Däremot skall det inte gälla något krav på svenskt medborgarskap. Föräldrapenningen innebär en kraftig utbyggnad av det ekonomiska stödet vid barnsbörd i förhållande till gällande kontantstöd inom moderskapsförsäkringen. Det kan därför befaras att frestelserna att utnyttja förmånerna genom tillfällig bosättning i landet kommer att öka. Kommittén har övervägt att införa en särregel för utländska medborgare om viss tids vistelse i riket för rätt till föräldrapenning. Svenska medborgare som efter någon tids bosättning utomlands återvänder till Sverige och föder barn här skulle i sådant fall inte bli undantagna från rätten till föräldrapenning.

Emellertid har Sverige genom konventioner förbundit sig att behandla medborgare i andra europeiska länder lika med svenska medborgare i sådan utsträckning att en regel för enbart utländska medborgare skulle få begränsad betydelse i praktiken. Kommittén föreslår därför att det införs en regel om viss tids bosättning i riket för såväl medborgare i Sverige som medborgare i andra länder. Det kan dock inte anses nödvändigt att alla invandrare och utlandssvenskar som redan före ankomsten hit väntar barn skall vara utestängda från rätten till föräldrapenning. Kommittén anser det vara tillräckligt om de varit bosatta i landet sex månader före nedkomsten. Av praktiska skäl bör villkoret få den utformningen att *någon* av föräldrarna skall ha varit inskriven hos försäkringskassa under 180 dagar i följd före nedkomsten.

Villkor för föräldrapenning över garantinivån

När det gäller föräldrapenning som överstiger garantinivån torde man, liksom för tilläggs-sjukpenningen inom den nuvarande moderskapsförsäkringen, få kräva att föräldern under viss tid före nedkomsten varit placerad i viss lägsta sjukpenningklass.

Den nuvarande regeln att kvinnan skall ha varit placerad i lägst sjukpenningklass 3 under minst 270 dagar har naturligtvis valts med tanke på den normala havandeskapstiden. Med de möjligheter till familjeplanering som i dag står till buds förefaller det onödigt att sätta gränsen just här. Regeln har också nackdelar. Bland annat medför den att kvinnor som faktiskt förvärvsarbetat i 270 dagar men som av skilda anledningar inte varit placerade i en kvalificerande sjukpenningklass tillräckligt länge blir uteslutna från rätten till tilläggssjukpenning. Sådana situationer kan uppstå vid oavlönad praktiktjänstgöring, vid försummelse att anmäla inkomstförändring eller till följd av regeln att en inkomstförändring medför ändrad klassplacering först vid nästföljande månadsskifte.

I Danmark har man som villkor att kvinnan under den senaste tolv månadersperioden före havandeskapsledigheten skall ha för-

värvsarbetat i sammanlagt sex månader, varav minst fyra veckor omedelbart före ledigheten. Arbetet skall ha bedrivits under minst tio timmar per vecka.

Kommittén har övervägt att införa en regel av detta slag i fråga om rätt till föräldrapenning som överstiger garantinivån. Det har dock visat sig svårt att finna en konstruktion som inte är behäftad med betydande administrativa nackdelar, särskilt när det gäller möjligheterna till kontroll.

Kommittén vill i stället förorda att den nuvarande kvalifikationstiden i fråga om placering i viss sjukpenningklass sänks till 180 dagar. En sådan gräns sammanfaller emellertid med den tid under vilken kvinnan i praxis tillåts behålla sin sjukpenningklass när hon slutat förvärsarbete med anledning av en graviditet. En mycket kort tids arbete, endast några veckor, skulle med en sänkt kvalifikationstid och vid oförändrad praxis kunna ge rätt till en föräldrapenning som översteg garantinivån med i ytterlighetsfall 32 kr. per dag under åtta månader.

En sådan konsekvens förefaller omöjlig att acceptera. Kommittén förutsätter därför att den nya kvalifikationstiden leder till en ändrad praxis. En försäkrad bör ej tillåtas behålla sin sjukpenningklass i sex månader vid ledighet enbart för graviditet, om hon inte dessförinnan förvärsarbetat en längre tid, enligt kommitténs uppfattning i minst ett år.

Med hänsyn till att garantinivån på 20 kr. motsvarar en sjukpenningklass mellan de nuvarande klasserna nr 10 och 11, bör för en föräldrapenning som överstiger garantinivån fordras placering i lägst klass 11 och att denna placering varat i minst 180 dagar.

Vissa grupper som nyligen trätt ut i förvärvslivet, t.ex. från att ha varit studerande, kommer även med den nya regeln att kunna hamna utanför kretsen av dem som är berättigade till en föräldrapenning över garantinivån. Å andra sidan får dessa grupper del av den kraftiga förstärkning av grundskyddet som föräldrapenningens garantinivå medför.

Att föräldrarna i stort sett likställs i fråga om rätt till förmåner i samband med och efter barnsbörd medför vissa problem när det gäller

att skapa regler som kan uppfattas som rättvisa i de enskilda fallen. Syftet med det ekonomiska skydd som en föräldrapenning ovanför garantinivån skall ge är att bibehålla en tidigare uppnådd, relativt etablerad standard. Det är mot den bakgrunden tveksamt om föräldrapenningen över denna nivå skall kunna användas till att skaffa familjen dubbla inkomster genom att en annars inte förvärsarbetande moder tar ett tillfälligt arbete medan fadern uppbär föräldrapenning. Stödbehovet är i denna situation mindre framträdande.

Det kan vidare ifrågasättas om det är rimligt att exempelvis fadern stannar hemma och uppbär föräldrapenning över garantinivån fastän modern, som även tidigare varit "hemmafru", också är hemma och i realiteten är den som vårdar barnet. I sådana fall uppnås inte syftet att fadern skall avlösa modern. Det kan knappast vara rimligt att samhället ger ett stöd som medverkar till att båda föräldrarna blir hemma under hela den tid föräldrapenningen täcker.

Kommittén anser därför att ena föräldrarnas rätt till föräldrapenning över garantinivån bör vara beroende av att den andra föräldern är placerad i sjukpenningklass som gäller för förvärsarbetande. Undantag från den föreslagna regeln bör dock göras för förtidspensionärer som inte kan uppnå en kvalificerande sjukpenningklassplacering och för studerande, däribland personer som genomgår arbetsmarknadsutbildning, om de har studierna som huvudsyssla. Även i övrigt bör undantag kunna göras när man inte rimligen kan begära att den andra föräldern skall vårda barnet.

Frågan om engångsbidrag vid barns födelse

Som tidigare nämnts utgår moderskapspenningen för närvarande med 1 080 kr. vid enkelbörd och 540 kr. för varje ytterligare barn vid flerbörd. Moderskapspenningen i dess nuvarande form infördes genom 1954 års lag om moderskapshjälp. Enligt denna lag utgick den kontanta moderskapshjälpen i form av grundpenning (motsvarande nuva-

rande moderskapspenning) samt barntillägg och tilläggspenning. Grundpenningen var vid enkelbörd 270 kr., och den försäkrade kunde lyfta 135 kr. före nedkomsten, dock tidigast på den nittionde dagen före den beräknade tidpunkten därför. Grundpenningens belopp motsvarade dåvarande grundsjukpenning på 3 kr. för 90 dagar. Tilläggspenningen utgick i högst 90 dagar till den som avhöll sig från förvärvsarbete.

Socialförsäkringsutredningen, på vars förslag lagen om moderskapshjälp tillkom, ansåg att grundpenningen, som i motsats till grundsjukpenningen utgick oberoende av om vederbörande avstod från att utföra förvärvsarbete eller ej, delvis borde avse anskaffningar och andra merutgifter med anledning av barnbördens och delvis borde utgöra ersättning för minskad arbetsförmåga under tiden närmast före och efter nedkomsten. Schematiskt borde man kunna anse att hälften (135 kr.) av grundpenningen hänförde sig till vardera ändamålet. En ersättning på 135 kr. för minskad arbetsförmåga motsvarade den dåtida grundsjukpenningen för 45 dagar. I konsekvens härmed föreskrevs också beträffande sjukdom efter förlossningen att den som ägde rätt till grundpenning enligt lagen om moderskapshjälp inte fick uppbära grundsjukpenning för tiden fr. o. m. förlossningsdagen t. o. m. den fyrtiofjärde dagen därefter.

Socialpolitiska kommittén föreslog i ett betänkande Stöd åt barnaföderskor (SOU 1961:38) att grundpenningen inom moderskapsförsäkringen skulle motsvara en föreslagen grundsjukpenning om fyra kr. under 180 dagar. Det barntillägg som fanns borde tas bort och det borde kompenseras med att moderskapspenningen höjdes med 60 kr. Den sålunda framräknade grundpenningen uppgick till 780 kr. och borde avrundas till 800 kr. Vid flerbörd borde 400 kr. utgå för varje ytterligare barn. Vid tillkomsten av lagen om allmän försäkring fastställdes grundsjukpenningen till fem kr. och i konsekvens härmed bestämdes moderskapspenningens grundpenning till (5 x 180 =) 900 kr. Det nuvarande beloppet har kommit till

på så sätt att moderskapspenningen räknades upp till 1 080 kr. som en följd av att grundsjukpenningen höjdes till sex kr.

Moderskapspenningen har alltså från början varit tänkt att till ungefär halva sitt belopp avse anskaffningar och andra merutgifter med anledning av barnbörden. Till beloppet har emellertid moderskapspenningen helt följt grundsjukpenningen.

Den nuvarande moderskapspenningen kostar 130 milj. kr. per år. Skulle man lägga ett belopp vid sidan av föräldrapenningen som bidrag till utrustning vid barns födelse kostar redan ett bidrag på 500 kr. ca 60 milj. kr. Vid en prioritering mellan olika angelägna ändamål anser kommittén att ett sådant utrustningsbidrag bör få stå tillbaka för andra reformer som ter sig viktigare. Kommitténs förslag om en föräldrapenning under åtta månader med minst 20 kr. per dag innebär en ersättning vid barnbörd som för stora grupper vida överstiger den nuvarande moderskapsförsäkringens kontantförmåner.

Kommittén har övervägt att öppna särskilda möjligheter till förskottsuttag av föräldrapenning. Ett förskott med t. ex. 480 kr. i samband med förlossningen skulle reducera antingen den löpande dagsersättningen från 20 till 18 kr. eller ersättningstiden med 24 dagar. Olägenheterna därmed anser kommittén vara större än fördelen med ett engångsbelopp. I detta sammanhang vill kommittén förutskicka, att kommittén kommer att föreslå att barnbidrag — på samma sätt som nu gäller för bostadstilläggen — skall betalas ut månadsvis, första gången månaden efter barnets födelse.

Foster- och adoptivföräldrar

Frågan om ersättning för förlorad arbetsinkomst i samband med adoption togs upp i motioner till 1968 års riksdag. Motionärerna ansåg att någon form av ersättning borde utgå till den som tar tjänstledigt från sitt arbete för att, ofta med sikte på adoption ta emot ett spädbarn som fosterbarn. I sitt utlåtande (1968:11) förklarade sig andra lagutskottet inte berett att ta ställning i sak till

motionärernas förslag utan hemställde att motionerna skulle överlämnas till familjepolitiska kommittén. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Ytterligare en riksdagsskrivelse (1969:99) jämte andra lagutskottets utlåtande (1969:13) över ett antal motioner har överlämnats till kommittén. Utskottet framhöll att man inom familjerättslig liksom inom annan lagstiftning allmänt har godtagit principen att adoptivbarn skall jämnställas med egna barn. Från denna utgångspunkt föreföll det naturligt att familjer som mottar barn i späda ålder för adoption får ekonomiskt stöd av ungefär samma storleksordning som det som utgår vid barnsbörd inom den allmänna försäkringen. Frågan om anställningsskydd för dem som önskar ta tjänstledigt från sitt arbete vid inledningen av ett adoptivförhållande förtjänade enligt utskottets mening att undersökas.

Vid adoption uppstår ett familjerättsligt förhållande som är detsamma som mellan biologiska föräldrar och deras barn. Man kan skilja mellan olika typer av adoption: egentlig adoption som leder till att ett helt nytt föräldrabarnförhållande uppstår, styvbarns-adoption då någon adopterar andra makens barn utom äktenskap eller barn i äktenskap som upplösts genom äktenskapsskillnad eller dödsfall samt adoption av vuxna (över 20 år), vilket är relativt sällsynt.

En adoption kommer till stånd genom beslut av domstol efter ansökan. Domstolen grundar sitt beslut på en lämplighetsprövning. De formella villkoren är att den som vill adoptera (adoptanten) skall ha fyllt 25 år. Undantagsvis, bl. a. om det gäller andre makens barn, får den som fyllt 20 år anta adoptivbarn. Är den som skall adopteras under 20 år måste hans föräldrar ge sitt tillstånd till adoptionen. Den som fyllt 12 år får inte adopteras utan eget samtycke. Vanligen inleds ett adoptionsförfarande med att sökanden har barnet hos sig som fosterbarn en tid. En utredning av barnavårdsnämnden föregår denna placering.

Under 1970 adopterades totalt ca 1 700 barn i Sverige. Av de ca 1 100 bland dessa

som inte fyllt 12 år var ca 16 % utländska barn. Enligt en bedömning från socialstyrelsen uppgår de egentliga adoptionerna (då ett helt nytt föräldrabarnförhållande uppstår), oavsett adoptivbarnets ålder, till högst 1 000 per år.

En undersökning som statistiska centralbyrån företagit på familjepolitiska kommitténs uppdrag visar att antalet foster- och adoptivbarn i späda ålder är lågt. Den 31 december 1970 fanns det således endast 63 fosterbarn och 1 adoptivbarn som var sex månader eller yngre, 110 fosterbarn och 6 adoptivbarn som var åtta månader eller yngre samt 329 fosterbarn och 24 adoptivbarn som var ett år eller yngre. Bland fosterbarnen fanns både sådana som var omhändertagna för samhällsvård och sådana som inte var det.

Totala antalet fosterbarn i barnavårdslagens mening var 1970 ca 16 000. Av dessa var ca 75 % omhändertagna för samhällsvård. Det finns inga föreskrifter om ersättning för fosterbarnsvård. I de fall fosterbarnet är omhändertaget för samhällsvård får fosterföräldrarna i regel ersättning av allmänna medel. Kommunförbundet rekommenderar för 1972 att ett belopp motsvarande 90 % av basbeloppet utbetalas som lägsta ersättning för vård i enskilt hem av fosterbarn, dvs. f.n. 530 kr./mån. Fosterföräldrar har i regel rätt att uppbära allmänt barnbidrag och bostadstillägg.

I familjerättsligt hänseende blev adoptivbarnen helt likställda med andra barn genom ändringar i adoptionslagstiftningen den 1 januari och den 1 juli 1971.

Sedan den 1 januari 1972 gäller en allmän regel om adoptions rättsverkningar. Enligt denna skall adoptivbarn anses som adoptantens barn i äktenskap och inte som barn till sina biologiska föräldrar vid tillämpning av bestämmelse i lag eller annan författning som tillägger släktskap eller svägerlag rättslig betydelse. Regeln skall dock inte gälla om annat är föreskrivet eller följer av rättsförhållandets natur.

Inom familjestödet har adoptivbarnen — och i stor utsträckning också fosterbarnen —

jämställts med egna barn när det gäller sådana förmåner som barnbidrag, bostadstillägg, bidragsförskott och barnpension. I fråga om moderskapsförsäkringen ger dock samhället ett stöd som är starkt knutet till moderns havandeskap och till barnsörden. Någon motsvarande rätt till ekonomiskt stöd finns inte för foster- eller adoptivföräldrar.

Föräldrapenningen knyter också an till havandeskapet och barnsörden i många avseenden. Motivet för att föräldrapenning skall utgå som försörjningsstöd till föräldrar med barn upp till sex-åtta månaders ålder är att det ofta under en så lång tid uppstår ett inkomstbortfall genom att en av föräldrarna måste ta vård om det späda barnet. En väsentlig orsak här till är att samhället – även efter en fortsatt kraftig utbyggnad av barn- tillsynsservicen – i mycket liten utsträckning kan erbjuda barn- tillsyn för barn under sex månaders ålder. Samma förhållande gäller naturligtvis även för föräldrar till foster- och adoptivbarn i motsvarande ålder. Det är därför rimligt att även foster- och adoptivföräldrar med så små barn får rätt till föräldrapenning. Denna bör utgå från och med den dag föräldrarna får barnet i sin vård och till den tvåhundra- fyrtionde dagen efter barnets födelse. Det kan för övrigt erinras om att de biologiska föräldrarna går miste om föräldrapenningen fr. o. m. den trettionde dagen efter nedkomsten om de då inte längre har barnet i sin vård.

I högst tio dagar i anslutning till barnets ankomst bör båda foster- eller adoptivföräldrarna kunna uppbära föräldrapenning samtidigt om de båda är hemma från arbetet, enligt regler motsvarande dem som föreslås gälla vid barnsörd för biologiska föräldrar. Med fosterbarn bör endast förstås fosterbarn i den mening som avses i barnavårdslagen.

En annan fråga är om någon form av föräldrastöd bör utgå vid adoption eller fosterbarns placering av barn som är äldre än åtta månader. Flertalet adoptioner sker först efter det att barnet passerat åttamånadersgränsen. Med ett stöd till barn under åtta månader når man endast en liten del av foster- och adoptivbarnen. Föräldrapen-

ningen omfattar dock inte barn som är äldre.

Otvivelaktigt finns det emellertid även när äldre barn tas emot som adoptivbarn eller som fosterbarn i avvaktan på adoption ett visst behov av att föräldrarna är borta från arbetet en kortare tid. Kommittén föreslår att vid adoption av barn, som är äldre än åtta månader, föräldrapenning skall utgå till vardera adoptivföräldern under tio dagar i anslutning till barnets ankomst till den nya familjen. Eftersom en adoption i regel föregås av en fosterbarnsperiod, bör samma gälla fosterhemsplaceringar som sker i adoptions- syfte. I regel sker dessa fosterhemsplaceringar med barnavårdsnämndens medverkan. I dessa fall utgår i regel inte fosterlega. Som övre gräns för föräldrapenning i dessa fall föreslår kommittén 10 år. Denna ålder har, som framgår längre fram i detta kapitel, valts som gräns också för den sjukpenning vid vård av sjuka barn som kommittén föreslår.

Enligt direktiven (av den 5 december 1969) för utredningen rörande ökad anställningstrygghet m. m. bör denna utredning bl. a. mot bakgrund av att principen om adoptivbarns jämställdhet med egna barn godtagits i lagstiftningen göra en undersökning av frågan om anställningstrygghet för den som önskar ta ledigt från sitt arbete vid inledningen av ett adoptionsförhållande. Familjepolitiska kommittén finner det naturligt att foster- och adoptivföräldrar får rätt till anställningstrygghet i samma mån som dessa likställs med biologiska föräldrar i fråga om rätt till föräldrapenning. Kommittén föreslår således att lagen (1945:844) om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. ändras i enlighet härmed i avvaktan på förslaget från nyssnämnda utredning.

Kostnader

Föräldrapenningen kan beräknas kosta 320 milj. kr./år. Härav belöper 140 milj. kr. på införandet av garantinivån och 40 milj. kr. på att fadern kommer med i systemet. Vidare kostar det 140 milj. kr. att utsträcka föräldrapenningen från sex till åtta månader.

Kostnadsberäkningen utgår från en årskull på 120 000 barn och bygger dessutom på antagandet att fäderna i genomsnitt kommer att uppbära föräldrapenning under en månad.

Det nya stödet till foster- och adoptivföräldrar kan beräknas nå ca 1 000 barn. De årliga kostnaderna kan uppskattas till högst 1 milj. kr.

II. Sjukpenning vid vård av sjukt barn

Inledning

I proposition 1970:60 angående jämställdhet mellan män och kvinnor inom sjukförsäkringen anförde departementschefen att "frågan om sjukpenning till den som tvingats ta ledigt från sitt arbete för att vårda sjuka barn i hemmet — — — tillhör de frågor som familjepolitiska kommittén får anledning att pröva när den i sitt fortsatta arbete skall överväga frågan om ett eventuellt vårdbidrag". Till detta uttalande hänvisade andra lagutskottet i sitt utlåtande 1970:27 över en motion om rätt till sjukpenning vid vård av sjukt barn.

Den allmänna försäkringen innehåller inte några bestämmelser om sjukpenning vid vård av sjukt barn. Däremot finns möjligheter för statsanställda att vid tillsyn av barn under vissa omständigheter erhålla tjänstledighet med en del av lönen i behåll. Således kan vårdnadshavare få tjänstledighet med B-avdrag från lönen (ca 25–30 %) under 15 dagar av ett och samma kalenderår bl. a. för tillsyn av minderårigt barn i hemmet när annan person inte kan anlitas för tillsyn av barnet och behovet av tjänstledighet är hastigt påkommet. (19 § 6 e/i AST — Allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän.) I tillämpningsanvisningarna anges att med minderårigt barn avses barn som inte förmår reda sig utan hjälp av vuxen, dvs. i regel barn som inte är över den lägre skolåldern (grundskolans lågstadium). Möjligheterna att få barntillsyn efter hänvändelse till kommunal myndighet skall enligt anvisningarna beaktas.

Likartade bestämmelser finns i de kommunalanställdas allmänna avtal (ABT 70). En anställd må om synnerliga skäl föreligger, under tjänstledighet för enskilda angelägenheter behålla lönen under sammanlagt högst sex arbetsdagar per kalenderår (175 mom 3). Såsom synnerliga skäl skall anses nära anhörigs svårare sjukdom eller bortgång samt eget minderårigt barns sjukdom i det fall, då vård av barnet inte kan beredas på annat sätt. I kommentaren till ABT 70 nämns liksom i AST möjligheten att anlita den kommunala servicen för vård av sjukt barn. Någon närmare avgränsning av minderårigt barn görs inte, dock sägs att behovet av tillsyn bör styrkas med läkarintyg vid äldre barns sjukdom.

Samhällets sociala hemhjälp, som från början tog sikte på barnfamiljernas behov, utvecklades på 1940-talet. Bl. a. har förvärvsarbetande föräldrar sedan dess i viss utsträckning kunnat få hjälp med tillsynen av tillfälligt sjukt barn. I allmänhet har hemvårdare i mån av tid skött barntillsynen.

För att utjämna skillnaderna mellan kommunerna och underlätta utbyggnaden av den sociala hemhjälpssamheten till att bättre motsvara det verkliga behovet infördes 1965 ett enhetligt statsbidrag för all kommunal hemhjälpssamhet. Genom att utforma bidraget till hemhjälpen så att det omfattar såväl hemvårdare- som hemsamaritverksamheten ville man bl. a. undvika konkurrens mellan dessa verksamhetsgrenar som delvis handhas av gemensam personal. Samma statsbidragsregler har sedan tillämpats på verksamhet med barnvårdare.

Sedan mitten av 50-talet har framför allt en del större kommuner inrättat barnvårdarverksamhet för tillsyn av sjuka barn till föräldrar som förvärvsarbetar. Den sociala hemhjälpen har ökat kraftigt under det senaste decenniet. Ökningen hänför sig emellertid helt till hemsamaritverksamheten för åldringar, som nära nog femdubblats, vilket dock inte innebär att detta hjälpbehov tillfredsställts. Inte heller kan, enligt socialstyrelsen, hemvårdarhjälp till barnfamiljer lämnas i önskvärd utsträckning.

Socialstyrelsen, som är central tillsynsmyndighet, försöker för närvarande få kommunerna att prioritera en utbyggnad av barnvårdarverksamheten. Antalet hjälpta barnfamiljer inom den sociala hemhjälpn har ökat från 69 800 år 1965 till ca 90 000 år 1971.

Kommitténs överväganden och förslag

När ett barn blir sjukt är det ofta besvärligt för förvärvsarbetande makar och ensamstående vårdnadshavare att ordna med barnets tillsyn. Enligt uppgifter från bl. a. familjepolitiska kommitténs daghemsundersökning är problemet relativt vanligt. Mellan 12 och 13 % av barnen på daghem var sjuka vid vardera av två skilda undersökningstillfällen. Vid daghemmen har man tämligen strikta regler när det gäller att ta emot sjuka barn med hänsyn till smittorisker. Även enkla förkylningssjukdomar utgör i regel hinder för barnens vistelse på daghemmet. För barn i familjedaghem är problemet i allmänhet något mindre. För förvärvsarbetande föräldrar till barn som inte heller eljest har någon ordnad tillsyn — företrädesvis barn i den lägre skolåldern — blir svårigheterna ofta lika stora som för dem som måste finna ersättning för daghemstillsynen.

Det torde vara vanligt att en förälder tvingas stanna hemma i vart fall när ett litet barn blir sjukt. Enligt daghemsundersökningen hade 37 % av de barn som där angetts som sjuka vårdats av förälder i hemmet. Om samtliga barn under tio år till förvärvsarbetande föräldrar skulle ha samma sjukfrekvens som konstaterades i undersökningen skulle det årliga antalet sjukdagar för ifrågavarande barn uppgå till ca 8 miljoner. Nu är det möjligt att barn på daghem kan vara mer sjuka än andra barn och att dessutom bedömningen av sjukdom där är mer vidsträckt. Det måste ändå konstateras att samhällets vård- och tillsynsmöjligheter när det gäller sjuka barn är starkt begränsade i förhållande till behovet.

Som nyss påpekats får stats- och kommunalanställda vid barns sjukdom i viss

begränsad utsträckning ledigt med bibehållande av en del av lönen. Det torde också förekomma att privatanställda kan ta ledigt enstaka dagar eller delar av dagar utan att det påverkar lönen. Detta är emellertid helt beroende på arbetsgivaren. I vilken omfattning det härutöver kan förekomma att förälder stannar hemma för att vårda ett sjukt barn förebärande egen sjukdom är inte möjligt att ange.

De ansträngningar som för närvarande görs för att öka antalet barnvårdare är mycket angelägna framför allt med tanke på kvinnornas ställning på arbetsmarknaden. Det faktum att det oftast är modern som stannar hemma för att ta hand om barnen när de blivit sjuka kan bidra till att skapa svårigheter för kvinnorna när det gäller anställning och befordran.

Även ur allmän samhällsekonomisk synvinkel är det önskvärt att utöka möjligheterna för föräldrar att utnyttja samhällets barn-tillsynsservice när barnen blir sjuka. Kostnaderna för de störningar i produktionen som uppstår när personal utan varsel måste lämna sin produktionsplats för att ta hand om ett sjukt barn är svåra att beräkna men torde kunna vara avsevärda.

I dagens läge kan emellertid barnvårdarverksamheten i flertalet kommuner långt ifrån täcka de behov som finns av tillsyn av sjuka barn. Denna situation kommer sannolikt att kvarstå under relativt lång tid framöver. Även efter en mycket kraftig utbyggnad av samhällets tillsynsservice för sjuka barn kommer det ändå att finnas situationer då den inte räcker till, eftersom det skulle bli orimligt dyrt att hålla en beredskap av barnvårdare för att täcka infektionstopparna. Det kommer också alltid att finnas situationer då det på grund av sjukdomens karaktär eller andra omständigheter är angeläget att just en av föräldrarna tar hand om barnet åtminstone temporärt.

Kommittén anser därför att ett skydd mot inkomstbortfall vid barns sjukdom bör införas.

Om detta skydd i stort sett skall kunna omfatta alla som berörs av sådant inkomst-

bortfall, är det enligt kommitténs mening inte tillräckligt att överlåta åt arbetsmarknadens parter att lösa frågan avtalsvägen. Så har t. ex. LO förordat en lösning lagstiftningsvägen. Inte heller skulle en frivillig försäkring ge skyddet den allmänna omfattning som kommittén finner önskvärd. Mot en frivillig försäkring talar också att avgifterna skulle bli relativt höga och kostnadsutjämnningen förhållandevis liten. Först genom en obligatorisk försäkring när man avsedd omfattning och en tillfredsställande omfördelningseffekt till förmån för barnfamiljer.

Kommittén föreslår därför att föräldrar ges rätt att i viss utsträckning uppbära sjukpenning från den allmänna sjukförsäkringen som vid egen sjukdom om de behöver stanna hemma från sitt arbete för att ta vård om sjukt barn.

Stödet bör utformas så att sjukpenning bara utgår när en förälder verkligen behöver stanna hemma och alltså vårdbehovet inte kan tillgodoses på annat lämpligt sätt. När en av föräldrarna saknar förvärvsarbete finns inte detta behov. Stödet bör alltså endast avse tvåförälderfamiljer där båda makarna förvärvsarbetar och ensamstående förälder som förvärvsarbetar.

Makar bör själva få bestämma vilkendera som skall stanna hemma och vårda barnet.

Förslaget innebär att man inför en ny stödform i anslutning till den allmänna försäkringen. Den är en principiell nyhet därigenom att sjukpenning skall kunna utgå när det inte är den försäkrade själv som drabbats av sjukdomen. Det finns anledning att gå fram försiktigt åtminstone innan praktiska erfarenheter av den nya stödformen vunnits. Inte minst kostnadsskäl talar för restriktivitet. I själva verket kan även en snävt avgränsad reform beräknas bli ganska kostnadskrävande.

De begränsningar som i första hand kan diskuteras gäller barnets ålder och ersättningstidens längd. Bestämmelserna för statsanställda torde i stort sett tolkas så, att rätten till ledighet med viss lön vid barns sjukdom upphör när barnet är i tioårsåldern. För kommunalanställda gäller att behovet av till-

syn skall styrkas med läkarintyg vid vård av äldre barn. Behovet av vård varierar givetvis från fall till fall beroende bl. a. på sjukdomens karaktär. Vanligen torde emellertid tillsynsbehovet vara mindre när barnet kommit upp över tioårsåldern än dessförinnan. En tioårsgräns finns f. ö. redan i sjukförsäkringen när det gäller barn tillägg. Kommittén förordar att den nya stödformen skall gälla hemmavarande barn till dess barnet uppnått tio års ålder.

Uppgifterna om antalet sjuka barn i daghemsundersökningen tyder på att barn på daghem genomsnittligt är sjuka under 27 av föräldrarnas arbetsdagar varje år. I familjeundersökningen (bil. 1 s. 508) har familjerna uppgett att mindre än 20 % av barnen var sjuka mer än två veckor under närmast föregående år. Det statliga systemet begränsar ledigheten till 15 dagar per kalenderår och förälder, medan de kommunalanställdas ledighet är 6 dagar per kalenderår och förälder för enskild angelägenhet som bl. a. innefattar vård av sjuka barn. Varken för stats- eller kommunalanställda är antalet ledighetsdagar beroende av antalet barn i familjen.

Kommittén har stannat för att föreslå att ersättningstiden i vart fall i ett första skede fastställs till högst tio dagar per familj och kalenderår.

Kommittén har övervägt möjligheten att föreskriva att sjukpenning endast skall utgå om barnets sjukdom anmälts till den kommunala nämnd som handhar hemhjälpssamheten och nämnden funnit att barnets tillsyn inte lämpligen kan ordnas genom dess försorg. Det skulle emellertid vara olämpligt att föreskriva att föräldrarna alltid skall anlita hemhjälp när sådan står att få. Är barnet mycket litet eller svårt sjukt, är det i allmänhet bättre att tillsynen ombesörjs av någon av föräldrarna. Det skulle också stöta på praktiska svårigheter t. ex. när ett barn insjuknar på natten och föräldrarnas arbete börjar tidigt på morgonen. Kommittén har därför stannat för att inte uppställa något sådant villkor för rätten till sjukpenning. Föräldrarna bör dock till försäkringskassan uppge om de anmält barnets sjukdomsfall

för den kommunala nämnd som har hand om den sociala hemhjälpen. Försäkringskassan får på det sättet en extra möjlighet till kontroll av barnens sjukdomsfall.

Kommittén förutsätter att sjukpenning vid vård av sjukt barn inte skall få någon negativ inverkan på kommunernas ansträngningar att bygga ut den del av den sociala hemhjälpssyftesverksamheten som avser barnfamiljerna. Av tidigare angivna skäl är det tvärtom angeläget att en utbyggnad av samhällets resurser för tillsyn av sjuka barn kommer till stånd.

Stödet bör som förut angetts inordnas i den allmänna sjukförsäkringen så att vederbörande förälder får sjukpenning efter den vanliga sjukpenningklassplaceringen och med iakttagande av fridagsregeln. Anmälan till försäkringskassan bör ske i samma ordning som vid egen sjukdom och i princip vara förutsättning för ersättningsrätt. Även beträffande läkarintyg bör vanliga regler gälla, vilket innebär att intyg inte krävs vid kortare sjukdomsfall annat än då särskilda omständigheter påkallar det.

Kostnader

Sjukpenning vid vård av sjukt barn enligt kommitténs förslag beräknas komma att kosta ca 60 milj. kr./år.

III. Vårdbidrag för svårt handikappat barn

I kap. 8 har kommittén lämnat en allmän motivering för en väsentlig höjning av det vårdbidrag som redan utgår för barn som trots svårt handikapp vårdas i hemmet. Kommittén betraktar detta bidrag i första hand som en familjepolitisk stödform.

Sammanfattning av bestämmelser och motiv

Barn under 16 år har rätt till vårdbidrag i form av invaliditetsersättning om barnet på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av sär-

skild tillsyn och vård. Vårdbidraget utgår med 60 % av basbeloppet per år och utgörs f. n. (vid basbeloppet 7 100 kr.) 4 260 kr./år eller 355 kr./mån. Bestämmelserna om vårdbidrag finns i 9 kap. 3 § lagen om allmän försäkring.

Vårdbidraget infördes den 1 juli 1964 efter förslag av socialpolitiska kommittén (stencil S 1963:3). Medan det till vuxna handikappade kunde utgå förtidspension, invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning var handikappade barn och ungdomar under 16 år tidigare inte berättigade till någon särskild förmån från folkpensioneringen.

I förarbetena till lagstiftningen anförde departementschefen (prop. 1964:94) bl. a. följande.

Invaliditet hos barn innebär stora påfrestningar för barnets föräldrar och fostrare. Vid sidan om oro och ångslan för barnet får de underkasta sig avsevärda uppförringar, om barnet skall få så god utveckling som dess förutsättningar medger. I de fall då barnet med fördel kan vistas i sitt hem blir den personliga insatsen från vårdarens sida av utomordentligt stor betydelse för denna utveckling. I vilken utsträckning en sådan insats kan göras är dock till stor del en kostnadsfråga. Det är inte bara så att vårdaren på grund av den tid som måste ägnas åt barnet i motsvarande mån får avstå från arbetsinkomst, som eljest skulle stått att få. Vården kräver ofta också särskilda kostnader i flera hänseenden, inte minst för resor i olika sammanhang. Många gånger kan de krav som ställs på föräldrarna bli så stora, att de måste överlämna barnet för vård på en institution trots att vården hellre borde ha beretts i hemmet.

Departementschefen anförde vidare att det var angeläget att det från statsmakternas sida vidtogs åtgärder för att bereda lättnader och stöd för vård av handikappade barn i hemmen. En väg var härvidlag att tillhandahålla service och hjälpmedel av olika slag, men vid sidan härav borde övervägas att införa kontantstöd i mera generella former.

När det gällde de nya bestämmelsernas utformning framhöll departementschefen att det torde vara ogörligt att i lagtext med exakthet fastslå i vilka fall vårdbidrag skall

komma i fråga. Någon avgränsning av personkretsen med hänvisning till särskilda slag av handikapp borde inte komma i fråga. Bidragsrätten borde för alla kategorier av handikappade bedömas efter enhetliga grunder. Vårdbidragstagarna måste komma att representera en mycket heterogen grupp inrymmande både kroppsliga och psykiska handikapp, medfödda såväl som senare förvärvade. Här måste nödvändigtvis ett visst utrymme ges åt tillämpningen. Vidare anförde departementschefen.

De behov av tillsyn och vård som skall beaktas är sådana som går utöver dem som föreligger hos ett normalt utvecklat barn. Behovet av särskild tillsyn och vård skall föreligga i avsevärd omfattning. Bedömningen får ske med ledning av den särskilda arbetsinsats som vårdaren får göra och de särskilda kostnader som barnets handikapp föranleder. Vårdbidrag bör vidare utgå om vårdbehovet sannolikt är bestående avsevärd tid framåt eller minst ett år.

Riksdagen beslöt i enlighet med propositionen.

I betänkandet Vissa pensionsfrågor (SOU 1965:62) fann pensionsförsäkringskommittén det vara befogat med en höjning av *invaliditetsersättningen* till 60 % av basbeloppet. Samtidigt föreslogs också en lägre nivå på 30 % av basbeloppet för denna stödform. Starka skäl talade enligt kommittén för att vårdbidraget till sin storlek fortfarande skulle vara knutet till invaliditetsersättningen. Kommittén behandlade också frågan om halva vårdbidrag och anförde därvid bl. a. att önskemålet om halva vårdbidrag motiverades med att den gällande avgränsningen av den krets som kunde komma i åtnjutande av bidrag utestängde fall där vårdbehovet var mindre än som förutsattes för rätt till helt bidrag men dock så stort att det vore berättigat med halvt bidrag.

Eftersom reglerna om vårdbidrag nyligen antagits och någon mera betydande erfarenhet av reglernas verkningar därför ännu inte vunnits, var det enligt pensionsförsäkringskommittén inte möjligt att få någon helt klar bild av hur avgränsningen av den bidragsberättigade kretsen kunde komma att slutgilt

tigt ske i praxis. Det måste vidare bli svårt att på förevarande område tillskapa fasta hållpunkter för en gradering. Kommittén fann det därför inte lämpligt att då införa graderade vårdbidrag.

I motioner till 1968 års riksdag hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en utredning av förutsättningarna för rätt till vårdbidrag med sikte på att bidraget skulle kunna tillgodoföras vissa barngrupper som i allmänhet ej erhåller bidraget. Vidare hemställdes om en utredning av graderade vårdbidrag till handikappade barn under 16 år. Andra lagutskottet, som behandlade motionen i utlåtande nr 8, förordade att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang lät undersöka vilka grupper handikappade barn som enligt gällande praxis inte fick bidrag och om det kunde vara ändamålsenligt att införa graderade bidrag för att tillgodose dessa fall. Riksdagen beslöt enligt utskottets förslag (rskr 107).

Kungl. Maj:t har den 29 februari 1969 uppdragit åt riks-försäkringsverket att undersöka tillämpningen av gällande regler om invaliditetstillägg och invaliditetsersättning. Beträffande vårdbidrag skall verket undersöka om avgränsningen av den bidragsberättigade kretsen är den riktiga och om det ej kan vara befogat att införa en lägre grad av ersättning för fall som nu är uteslutna från bidrag.

Riks-försäkringsverket har i slutet av år 1971 redovisat en första etapp av sitt utredningsarbete (Rfv 11:100) och därvid anmält sin avsikt att i samråd med statens handikappråd pröva möjligheterna att företa ytterligare undersökningar innan verket lägger fram förslag i ämnet.

Anvisningar och praxis

I riks-försäkringsverkets tillämpningsanvisningar för vårdbidraget understryks att grunden för det särskilda behovet av tillsyn och vård skall vara medicinsk. Något uttömmande sätt att ange vilka olika slag av handikapp som kan föranleda bidragsrätt finns — som framhållits i förarbetena till lagstiftningen —

inte. Som en exemplifiering anges i anvisningarna vissa grupper av sjukdomar, skador och defekttillstånd, såväl somatiska som psykiska, där ett avsevärt behov av tillsyn och vård kan föreligga. Vid bedömningen av rätt till bidrag blir ytterst förhållandena i det enskilda fallet avgörande även om de i anvisningarna angivna allmänna riktlinjerna tjänar som ledning för bedömningen i de flesta fall.

De behov av vård och tillsyn som skall beaktas är sådana som går utöver dem som föreligger hos ett normalt utvecklat barn i motsvarande ålder. Behovet skall föreligga i avsevärd omfattning. Vid bedömningen av behovet skall beaktas den faktiska arbetsprestation vårdaren måste utföra i samband med skötseln av barnet. Inte endast vårduppgifternas art utan även deras frekvens samt tillsynsbehovet och vårdarens bundenhet skall beaktas. Vidare skall de av barnets vård i hemmet förorsakade särskilda kostnaderna beaktas. Hänsyn bör tas inte endast till de direkta kostnaderna utan även till nöjaktigt dokumenterade indirekta kostnader, t. ex. att modern på grund av vården måste avstå från förvärvsarbete som hon annars med sannolikhet skulle ha ägnat sig åt.

Vårdbidrag utgår inte om barnet stadigvarande vistas på anstalt som tillhör staten, kommun eller landsting eller på annan anstalt som det utgår statsbidrag till. Vårdas barnet utom anstalten men genom dennas försorg utgår inte heller vårdbidrag. Enligt den redovisning som riksförsäkringsverket lämnat i samband med sitt utredningsuppdrag framgår bl. a. följande om omfattningen av utgivna vårdbidrag och praxis m. m.

Totalt utgår ca 7 000 vårdbidrag. I januari 1970 fördelade sig vårdbidragen så att ca 5 % utgick för barn i åldern under 4 år, ca 37 % för barn i åldern 5–9 år och ca 58 % för barn i åldern 10–15 år. Av de olika handikappen var mentala sjukdomar resp. nervsystemets och sinnesorganens sjukdomar vanligast – 39 resp. 36 % av fallen kunde hänföras till dessa grupper. Av nervsystemets och sinnesorganens sjukdomar var nästan hälften örönsjukdomar och dövstumhet. Medfödda missbildningar svarade för ca 10 %

av handikappen.

Under de båda åren 1968 och 1969 avslogs sammanlagt 450 ansökningar om vårdbidrag och 57 vårdbidrag blev under samma tid indragna. Skälen för avslag var i det övervägande antalet fall (437) att medicinska eller "funktionella" orsaker inte ansetts föreligga. Endast i ett fall var orsaken att behov av särskild vård och tillsyn inte ansågs föreligga. I övrigt var skälen till avslag anstaltsvistelse och att det inte förelåg svenskt medborgarskap. Även när det gäller skälen till indragning av vårdbidrag var det i huvuddelen av fallen så, att de medicinska och "funktionella" orsakerna inte längre ansetts föreligga (41 fall). I 15 fall var orsaken anstaltsvistelse och i ett fall att svenskt medborgarskap inte förelåg.

Hemsjukvårdsbidrag och hemvårdsbidrag

Landstingen och de största primärkommunerna lämnar hemsjukvårdsbidrag till somatiskt och psykiskt sjuka samt hemvårdsbidrag till psykiskt utvecklingsstörda. Hos flertalet landsting är bidragsreglerna numera desamma för somatiskt och psykiskt långtidssjuka. Den grundläggande förutsättningen för att bidrag skall utgå är att vederbörande är i behov av vård på inrättning men att detta behov kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt i hemmet. Därest plats kan beredas på sjukhem och detta erbjudande inte utnyttjas, skall bidraget i princip dras in. Nästan genomgående har uppställts krav på att den sjuke för att erhålla bidrag skall undergå kontinuerlig läkarkontroll och även medge kortare intagning på sjukhus för mera grundliga undersökningar.

Anhörigbidragen varierar mellan 100 och 900 kr./mån. För erhållande av de högsta bidragen krävs i några fall ekonomisk behovsprövning och/eller att vederbörande vårdare avstår från förvärvsarbete. Normalbeloppen synes vara 350–400 kr./mån. Flera landsting har fasta bidragsgrupper (t. ex. 100, 200, 300 och 400 kr./mån.).

Hemsjukvårdsbidragen avser i regel vård av äldre personer. Hemvårdsbidragen till psy-

kiskt utvecklingsstörda reduceras i flera fall med hänsyn till utgående statliga vårdbidrag och till meddelade kollektiva omsorger utanför hemmet (särskoleundervisning, dagvård och sysselsättningsterapi).

Kommitténs överväganden och förslag

I de fall då en förälder inte kan ha förvärvsarbete på grund av ett svårt handikappat barns tillsynsbehov bör samhället enligt kommitténs mening ersätta föräldern för detta på sådant sätt att ersättningen i första hand utgör ett väsentligt bidrag till försörjningen för denne.

Sedan 1966 utgör vårdbidraget 60 % av basbeloppet och utgår f. n. med 4 260 kr./år eller 355 kr./mån. (basbelopp 7 100 kr.). Även om man inte syftar till att lämna någon full kompensation för den förvärvsinkomst som en förälder får avstå från när vård- och tillsynsbehovet är av den arten att det kräver hans eller hennes insats på heltid kan det starkt ifrågasättas om detta belopp är tillräckligt för att ge den åsyftade hjälpen till dessa familjer. Kommittén har därför funnit skäl för en höjning av vårdbidraget.

Enligt kommitténs mening bör vårdbidragsbeloppet på lämpligt sätt avvägas med hänsyn till nivån för förtidspension (sjukbidrag) från folkpensioneringen. Denna förmån utgör för ensam pensionär 90 % eller för den som är gift med annan pensionär 70 % av basbeloppet. Därtill kommer pensionstillskottet för den som saknar eller har en låg ATP-pension. F. n. utgör pensionstillskottet 9 % av basbeloppet. Den 1 juli i år höjs det till 12 % och ökar därefter med 3 % om året tills pensionstillskottet nått 30 % av basbeloppet den 1 juli 1978. Förtidspensionen kan alltså variera mellan 70 % (för gift utan pensionstillskott) och f. n. 99 % (för ensam med fullt pensionstillskott), en andel som så småningom skall kunna öka till 120 %. Härtill kan komma kommunalt bostadstillägg enligt pensionärsreglerna.

För vårdbidraget bör i enkelhetens intresse bestämmas ett enhetligt belopp. Bostadstillägg bör utgå enligt reglerna för barnfamil-

jer och inte för pensionärer. Mot den angivna bakgrunden finner kommittén att vårdbidraget snarast bör ligga omkring basbeloppet. Även följande omständigheter bör emellertid beaktas vid fixeringen av bidragets belopp.

Det nuvarande vårdbidraget tillkommer barnet och är — liksom invaliditet ersättningen men i motsats till andra folkpensionsförmåner — skattefritt. Vårdbidraget kan ses delvis som en kostnadsersättning och delvis som en viss ersättning för inkomstbortfall. I fortsättningen bör huvudvikten läggas vid den senare funktionen och det höjda vårdbidraget bör tillkomma den förälder som stannar hemma och vårdar barnet. Bidraget bör beskattas som annan förvärvsinkomst, oberoende av andra makens inkomst. Kommittén anser det vidare rimligt att vårdbidraget under sådana förhållanden och med hänsyn till sitt syfte grundar rätt till ATP-poäng. Ytterligare stöd för denna uppfattning ger det förhållandet att vårdbidraget kan utsluta i vart fall från större delen av hemsjukvårds- eller hemvårdsbidrag, som är pensionsgrundande inkomst när det utgår till vårdaren. Dessutom är att märka att vårdbidraget mera långsiktigt är avsett att fylla samma funktion som föräldrapenningen och vid en beskattning av denna bör inte vårdbidraget ställa sig sämre i ATP-hänseende. Kommittén utgår från att sjukpenningutredningen, som prövar möjligheterna att inordna sjukpenningssystemet i beskattningen, kommer att redovisa sina undersökningar ungefär samtidigt med familjepolitiska kommittén. När det gäller beskattning av föräldrapenning och sjukpenning vid vård av sjukt barn föreligger ett direkt samband med beskattningen av sjukpenningen, vilket däremot inte är fallet med vårdbidraget.

Med beaktande även av dessa omständigheter föreslår kommittén att vårdbidraget bestäms till 120 % av basbeloppet. Vid ett basbelopp på 7 100 kr. innebär detta 8 520 kr. om året eller 710 kr. i månaden som skall vara skattepliktig inkomst.

Vid taxeringen kommer vårdbidraget att utgöra intäkt av tjänst. Det kommer att räknas som A-inkomst vilket innebär att det

beskattas individuellt hos mottagaren. Det kommer vidare att medföra rätt till förvärvs-avdrag vilket kommittén anser vara motiverat så länge detta avdrag överhuvudtaget finns kvar.

Har den hemmavarande föräldern ingen annan inkomst vid sidan av ett vårdbidrag av denna storlek — vilket kan förutsättas vara regeln — medför redan nuvarande grundavdrag att endast ca hälften av vårdbidraget blir beskattat. Vid bedömningen av rätt till särskilt avdrag för nedsatt skatteförmåga bör kunna beaktas de speciella kostnader som kan uppkomma på grund av barnets handikapp om kostnaderna inte tillgodoses genom bidrag från landsting och kommuner och om föräldrarna har låga inkomster. Är vederbörande gift och maken har förvärvsinkomst, bortfaller dock makens 1 800-kronorsavdrag. I ATP-hänseende bör vårdbidraget likställas med inkomst av annat förvärvsarbete än anställning och medför då en obetydlig tilläggs pensionsavgift (ca 1 % av hela beloppet).

När barnet blir 16 år och vårdbidraget ersätts av förtidspension (sjukbidrag) beskattas utgående förmåner hos den handikappade själv. Genom grundavdraget och det extra avdrag som pensionärer åtnjuter blir dock pensionen regelmässigt skattefri inkomst.

Genom en sådan höjning går man ifrån den samstämmighet som hittills förelegat mellan vårdbidrag och invaliditet ersättning när det gäller storleken av bidraget. Kommittén kan för sin del inte finna att en sådan sammankoppling är nödvändig eller ens naturlig.

Frågan om graderade vårdbidrag — vilken tidigare behandlats av pensionsförsäkringskommittén — prövas f. n. av riks-försäkringsverket. Verkets uppdrag gäller samtidigt möjligheterna att genom uppmjukade medicinska kriterier vidga bidragskretsen. Enligt familjepolitiska kommitténs mening bör man kunna överväga graderade vårdbidrag även i de fall då tillsynsbehovet är reducerat inte enbart av medicinska utan även av andra orsaker t. ex. genom vistelse i skola under dagtid.

Frågan om graderade vårdbidrag på andra än medicinska grunder bör enligt kommitténs mening prövas av riks-försäkringsverket i samband med dess prövning av möjligheten att på medicinska grunder vidga bidragskretsen. I avvaktan på verkets förslag bör barn i externatskola som uppbär vårdbidrag bibehålla sin nuvarande förmån.

Det sammanlagda ekonomiska stödet till familjer med ett svårt handikappat barn efter en höjning av vårdbidragen till 120 % enligt kommitténs förslag framgår av följande tablå (basbelopp 7 100 kr.). Det förutsätts att familjerna uppbär statligt bostadstillägg utan inkomstreducering. Hänsyn har inte tagits till de kommunala hyresanknutna bostadstilläggen.

Familjetyp	Kr/mån.
<i>Tvåförälderfamilj</i>	
Allmänt barnbidrag	100
Statligt bostadstillägg	75
Vårdbidrag (skattepliktigt)	710
	885
<i>Enförälderfamilj med bidragsförskott</i>	
Allmänt barnbidrag	100
Statligt bostadstillägg	75
Bidragsförskott	236
Vårdbidrag (skattepliktigt)	710
	1 121

Stödet för ett barn för vilket det varken utgår bidragsförskott eller barnpension, dvs. i regel barn i tvåförälderfamiljer, skulle således uppgå till 885 kr./mån. under förutsättning att statligt bostadstillägg utgår. Efter skatt är värdet av vårdbidraget för familjen normalt ca 490 kr./mån. För dessa familjer innebär således kommitténs förslag en bidragshöjning med ca 135 kr./mån. Om bidragsförskott därjämte utgår för barnet, som då i regel lever i enförälderfamilj, skulle ersättning sammanlagt utgå med 1 121 kr./mån. Har den ensamstående barnförsörjaren inga andra inkomster eller endast obetydliga sådana, torde ingen skatt utgå. I dessa fall innebär således kommitténs förslag en fördubbling av vårdbidraget.

Det är enligt kommitténs mening viktigt att vårdbidraget inte får en konserverande

inverkan på de handikappade barnens utveckling. Vårdbidrag bör inte utgå under längre tid än som är påkallat. De medicinska förutsättningarna kan relativt snabbt ändras hos de växande barnen. Vårdbehovet måste därför enligt kommitténs uppfattning fortlöpande kontrolleras. Lämpligen bör kontrollen äga rum en gång om året. För att inte onödigtvis betunga administrationen bör man emellertid i de fall, då vårdbehovet med stor sannolikhet kan bedömas vara mera varaktigt, låta prövningen ske med längre mellanrum, dock minst en gång vart tredje år.

Som framgår ovan kan vårdbidrag till handikappat barn i första hand ses som en familjepolitisk stödform. Kommittén föreslår i detta betänkande att huvudparten av de familjepolitiska stödformerna samlas i en gemensam lag om familjestöd. Även vårdbidrag till svårt handikappat barn bör ingå i denna lag. Det finns även ett särskilt skäl för att flytta ut förmånen från den allmänna försäkringen. I kap. 12 kommer kommittén att behandla frågan om invandrabarnens rättigheter och i samband därmed tas frågan om vårdbidrag till svårt handikappat utländskt barn upp. Dessa barn kan i dag inte få vårdbidrag eftersom medborgarskapsbestämmelserna i den allmänna försäkringen är utformade så att endast svenska barn får vårdbidrag. Enligt kommitténs bedömningar, som närmare redovisas i kapitlet, bör emellertid vårdbidrag utgå för invandrabarn lika väl som för svenska barn. Om reglerna om vårdbidrag bryts ut ur den allmänna försäkringen kan medborgarskapskraven tas bort utan ingrepp i medborgarskapsbestämmelserna i lagen om allmän försäkring.

F. n. handläggs vårdbidragsärendena av försäkringskassornas pensionsdelegationer. Någon ändring i detta avseende vill familjepolitiska kommittén inte föreslå. Försäkringskassorna bör således även i fortsättningen handlägga ärenden angående vårdbidrag till svårt handikappat barn.

Kostnader

Årskostnaden för vårdbidragen är enligt nuvarande regler om man räknar med 7 000 vårdbidrag ca 30 milj. kr. Om bidraget sätts till 120 % blir bruttokostnaden ca 60 milj. kr. Nettoökningen av kostnaden kan med hänsyn till skatten på bidraget beräknas till ca 9 milj. kr. För staten blir det dock en nettokostnadsökning på ca 18 milj. kr. med hänsyn till att en del av skatten tillfaller kommunerna.

Inledning

Utgångspunkten för kommitténs bedömning är att familjestödet bör differentieras så att stödet sätter in när och där behovet är störst. I föregående kapitel har behandlats de situationer då en förälder i regel behöver vara hemma på heltid för att vårda barn. Kommittén har där presenterat förslag till kraftiga förbättringar av existerande stödformer och införandet av nya för att tillgodose familjernas stödbehov i sådana situationer.

I fråga om det allmänna ekonomiska stödet under barnens uppväxttid leder enligt kommitténs mening det material och de bedömningar som redovisas i kap. 8 till slutsatsen att stödet bör differentieras efter inkomst, så att familjer i lägre inkomstlägen får ett kraftigare stöd än familjer i högre inkomstlägen. Kommittén finner det inte motiverat att differentiera stödet efter barnens ålder genom att — utöver föräldrapenningen under tiden i samband med och efter barnets födelse — införa en särskild förstärkning av det ekonomiska stödet till familjer med barn under en viss ålder.

När det gäller stödets nivå konstateras i kap. 8 att en förstärkning av bostadstilläggen redan genomförts genom statsmakternas beslut hösten 1971. Det statliga bostadstillägget har gjorts om till ett enhetligt belopp på 75 kr./mån. och barn utan anknytning till bostaden eller bostadskostnaden. I

det kommunala hyresanknutna stödet har ersättningsprocenten i det bidragsberättigande intervallet höjts från 40 till 80 %. Även de övre hyresgränserna har höjts. Motsvarande gäller stödet som beror av bostadskostnaderna för bostadsrättsinnehavare och villaägare. Kostnaderna för förstärkningarna, som trädde i kraft den 1 april 1972, beräknas uppgå till ca 330 milj. kr./år. En närmare redogörelse för stödets utformning efter de genomförda förändringarna lämnas i kap. 2 s. 53.

Genom beslutet har en del av kommitténs intentioner i fråga om bostadstillägg förverkligats. I kap. 8 konstateras emellertid också att fortfarande många barnfamiljer har svårt att bereda utrymme för de utgifter barnen medför. Kommittén förordar därför att det inkomstprövade stödet förstärks ytterligare.

För att underlätta en utbyggnad av stödet till barnfamiljer i lägre inkomstlägen är det angeläget att se över stödets utformning i vissa avseenden. I kommitténs uppdrag ligger också att anvisa utbyggnadsalternativ för familjepolitiken och att pröva effektiviteten av olika former av familjepolitiskt stöd. Denna diskussion om formerna för ett kontantstöd med den inriktning på låginkomstfamiljer som kommittén förordat kommer att föras i detta kapitel. Därvid diskuteras fördelar och nackdelar med olika inkomstbegrepp och inkomstprövningsmetoder bl. a. med tanke på att inte "marginaleffekterna" i

form av ökad skatt och minskat bidrag vid inkomstökningar skall bli alltför kraftiga.

Avgifterna för samhällets barntillsyn i daghem och familjedaghem har direkt betydelse för familjernas disponibla inkomst och för marginaleffekterna vid inkomstökningar. Effekterna i dessa avseenden av en övergång till enhetliga avgifter för barntillsyn (jfr kap. 8) redovisas därför i detta sammanhang.

I kap. 8 berörs också de speciella stödbehov som uppkommer när en förälders försörjningsinsats för barnen bortfaller. Kommittén skall enligt direktiven ägna särskild uppmärksamhet åt de ensamstående föräldrarnas situation. Det övervägande flertalet ensamstående föräldrar har i dag ett speciellt ekonomiskt stöd genom barnpension — och i vissa fall änkepension — eller genom underhållsbidrag och/eller bidragsförskott. Kommittén konstaterar i kap. 8 att en anpassning av barnpensionerna till bidragsförskottens nivå bör komma till stånd. Frågan kommer enligt statsverkspropositionen för år 1972 att tas upp till behandling i anslutning till familjepolitiska kommitténs slutbetänkande. I sitt remissyttrande över pensionsförsäkringskommitténs förslag i ämnet anvisade familjepolitiska kommittén några möjliga vägar för hur en sådan anpassning skulle kunna ske. Till dessa konstruktionsfrågor återkommer kommittén längre fram i detta kapitel.

Frågan om beskattade barnbidrag

I sitt första tryckta betänkande (SOU 1967: 52, se ovan kap 6 s. 168 och kap. 8 s. 203) diskuterade kommittén relativt utförligt olika vägar att differentiera familjestödet med hänsyn till bl. a. familjens inkomst. Kommittén prövade där tre olika vägar att ge ett kraftigare stöd till familjer i lägre inkomstlägen nämligen 1) genom att införa inkomstprövade tillägg till de allmänna barnbidragen (som då inte skulle förändras), 2) genom att höja barnbidragen, införa allmänna familjetillägg till familjer med två eller flera barn och beskatta förmånerna och 3) genom att höja barnbidragen, införa all-

männa familjetillägg och inkomst- eller skattegradera förmånerna efter den progressiva statliga skatteskalan. Förslagen innebar att de dåvarande familjebostadsbidragen skulle inordnas i det allmänna familjestödet.

I fråga om en beskattning av de allmänna barnbidragen framhöll kommittén bl. a. att en sådan skulle medföra en omfördelning till förmån för familjer i låga inkomstlägen samtidigt som man i väsentlig mån undgår de nackdelar som en "traditionell" inkomstprövning har i form av eftersläpning i inkomstprövningen och s. k. marginaleffekter till följd av att bidraget reduceras vid stigande inkomster. Ur principiell synpunkt fann kommittén det riktigt att en varaktig inkomstutjämning av den typ barnbidragen utgör behandlas på samma sätt som själva inkomsten och således beskattas. En beskattning av barnbidragen skulle emellertid leda till betydande problem med omfördelning av skattemedel från kommunerna till staten. En hel del problem av teknisk och administrativ natur skulle också uppkomma. Kommittén ansåg att frågan om beskattning av olika sociala förmåner borde prövas i ett större sammanhang.

Av dessa skäl förordade kommittén inte en reguljär beskattning av barnbidrag och familjetillägg utan i stället det tredje alternativet som i princip skulle ge samma utjämningsseffekt — inkomstgraderade barnbidrag och familjetillägg. Statsmakterna fann sedan skäl att bibehålla ett i huvudsak bostadsanknutet inkomstprövat stöd till barnfamiljerna, varför kommitténs förslag om beskattade barnbidrag inte kom att genomföras. I stället infördes det nuvarande bostadstillägssystemet.

I kap. 8 konstaterar kommittén att bostadstilläggen som funnits sedan ingången av 1969 väl fyllt sitt syfte att ge familjer med låga inkomster ett ökat ekonomiskt stöd. Bostadstilläggen kommer att få ännu större betydelse efter de från den 1 april 1972 genomförda höjningarna. Mot bakgrund av de erfarenheter som vunnits av bidragssystemet och inför de ytterligare förstärkningar som kommittén förordar finns det emellertid

anledning att se över formerna för bidrags-
givningen. En sådan översyn ingår också
bland de särskilda uppdrag kommittén har
fått.

I propositionen 1968:42, som låg till
grund för införandet av de nya bostadstilläg-
gen, redovisades att det inkomstprövnings-
system som föreslogs medförde dels att bid-
ragsberäkningen normalt kommer att ske på
grundval av inkomstförhållanden två år före
bidragsåret, dels att marginaleffekterna vid
stigande inkomst blir större än om kommit-
téns förslag hade genomförts. Det betonades
emellertid också att marginaleffekter — den
sammanlagda effekten av skatteökning och
bidragsminskning vid stigande inkomst — är
ofrånkomliga i varje system där bidragsbelop-
pen sätts i relation till inkomsten på sådant
sätt att högre bidrag utgår vid lägre inkom-
ster.

I proposition 1971:156 om höjda bostads-
tillägg för barnfamiljer m. m., framhöll före-
draganden att det är angeläget att rätten till
bostadstillägg bedöms efter en så aktuell
inkomst som möjligt och att det inkomst-
belopp som används vid bidragsprövningen
ger ett så långt möjligt rättvisande uttryck
för familjens behov av stöd. Det angavs att
den nuvarande eftersläpningen i inkomst-
prövningen i vissa fall ger ett otillfredsstäl-
lande resultat, men att det å andra sidan är
nödvändigt att se till att systemet inte blir
alltför invecklat och tungrott.

Med hänsyn främst till problemet med
eftersläpningen i inkomstprövningen och
marginaleffekterna vid stigande inkomst,
men också mot bakgrund av kommitténs
principiella inställning att det är rimligt att
inkomstutfullnader av detta slag beskattas,
har kommittén ånyo prövat frågan om en
beskattning av barnbidragen.

Det bör observeras att förutsättningarna
för en beskattning av de familjepolitiska
kontantförmånerna förändrats sedan 1967
på ett par viktiga punkter. För att marginal-
effekterna inte skall bli ännu större än i dag
måste *bostadstilläggen kunna inordnas i ett
system med beskattade barnbidrag*, så att de
beskattade bidragen ersätter inte bara de nu-
varande barnbidragen utan även bostads-
tilläggen. De nya bostadstilläggen utgår emel-
lertid med väsentligt större belopp än de
familjebostadsbidrag som då fanns. Vidare
har skattesystemet ändrats i många avseen-
den bl. a. på så sätt att marginals-katten nu-
mera är densamma i ett brett skikt mellan in-
komstlägena ca 30 000—ca 70 000 kr./år.

Tabell 138 visar de samlade marginaleffek-
terna av bostadstillägg och skatt i procent av
en inkomstökning för *gifta med en inkomst-
tagare*. Avdragsfaktorererna för bostadstilläg-
gen är de som enligt prop. 1972:34 skall
tillämpas för bidragsåret 1973 i avvaktan på
familjepolitiska kommitténs förslag. In-
komstökningen slår på grund av eftersläp-
ningen i inkomstprövningen inte igenom på

Tabell 138 De sammanlagda marginaleffekterna av ökad skatt och minskat bostadstillägg för
gifta med en inkomsttagare.

Inkomst, kr./år.	Marginaleffekt av en inkomstökning i procent av inkomstökningen			Ungefärlig andel familjer berätti- gade till bostadstillägg i procent av samtliga barnfamiljer med en inkomsttagare i resp. inkomst- skikt. Procent
	Ökning av skatten	Minskning av bostadstill- lägget	Sammanlagd marginaleffekt	
20—25 000	45,4	8,6	54,0	100
25—30 000	51,3	15,6	66,9	95
30—35 000	60,2	18,0	78,2	80
35—40 000	62,6	22,1	84,7	65
40—45 000	62,4	24,0	86,4	40
45—50 000	62,4	24,0	86,4	20
50—60 000	62,1	24,0	86,1	10

bostadstilläggen förrän efter två år. För att nedan angivna samlade margineffekter skall uppstå krävs att motsvarande inkomstökning också inträffat två år tidigare. Vid uträkningen av skatten har antagits en kommunal utdebitering på 24 kr./skattekrona.

Det bör påpekas att de angivna margineffekterna i de högsta inkomstlägena endast berör ett relativt litet antal barnfamiljer eftersom det i dessa inkomstlägena endast är familjer med många barn och höga bostadskostnader som uppbär bostadstillägg. För att belysa detta redovisas i tabellen för varje inkomstskikt andelen familjer berättigade till bostadstillägg i procent av samtliga barnfamiljer i resp. inkomstskikt.

Som framgår av tabellen är det summeringen av två margineffekter som gör att den totala margineffekten blir förhållandevis hög. Ett system där man kunde uppnå en styrning av barnstödet till familjer med lägre inkomster genom beskattade bidrag utan att det uppstod två fristående margineffekter skulle ur denna synpunkt vara att föredra.

För familjer med *två inkomsttagare*, där

dessas har lika stora inkomster och ett barn, en hyra som ligger vid eller ovanför den övre gränsen för hyresanknutet stöd och barnet på daghem eller i kommunalt familjedaghem framgår de samlade margineffekterna av tabell 139. Beträffande tillsynsavgifterna förutsätts att den av kommunförbundet rekommenderade taxan följs.

För ettbarnsfamiljer upphör bostadstillägen senast vid en taxerad inkomst på 39 900 kr./år.

Tabell 140 visar de sammanlagda margineffekterna för en familj med två barn och bägge barnen på daghem under samma förutsättningar som för tabell 139.¹

För tvåbarnsfamiljer upphör bostadstilläget senast vid en taxerad inkomst på 43 700 kr./år, med de inkomstgränser och avdragsfaktorer som föreslås i prop. 1972:34.

¹ I tabellerna 139 och 140 har det inte varit möjligt att ange andelen familjer i resp. inkomstskikt som är berättigade till bostadstillägg eftersom tabellerna är direkt tillämpliga endast på det fåtal familjer där makarna har precis lika stora inkomster.

Tabell 139 De sammanlagda margineffekterna av ökad skatt, minskat bostadstillägg och ökade tillsynsavgifter för makar med lika inkomster, ett barn och barnet på daghem och med en hyra som ligger vid eller över den övre gränsen för hyresanknutet bostadstillägg.

Makarnas sammanlagda inkomster kr./år	Margineffekt av en inkomstökning i procent av inkomstökningen			
	Ökning av skatten	Minskning av bostadstillägget	Ökning av tillsynsavgifterna ¹	Sammanlagd margineffekt
30–40 000	39,5	18,6	8,0	66,1

¹ Genomsnittlig margineffekt. Avgiften är grundad på inkomstintervall varför i det enskilda fallet margineffekten kan både överstiga och understiga den genomsnittliga.

Tabell 140 De sammanlagda margineffekterna av ökad skatt, minskat bostadstillägg och ökade tillsynsavgifter för makar med lika inkomster, med två barn, bägge barnen på daghem och med en hyra som ligger vid eller över den övre gränsen för hyresanknutet bostadstillägg.

Makarnas sammanlagda inkomster kr./år.	Margineffekt av en inkomstökning i procent av inkomstökningen			
	Ökning av skatten	Minskning av bostadstillägget	Ökning av tillsynsavgifterna ¹	Sammanlagd margineffekt
30–40 000	39,5	18,6	12,0	70,1
40–45 000	42,9	24,0	8,0	74,9

¹ Genomsnittlig margineffekt. Avgiften är grundad på inkomstintervall varför i det enskilda fallet margineffekten kan både överstiga och understiga den genomsnittliga.

Tabell 141A De individuella effekterna av beskattade barnbidrag på 3 000 kr./år och barn i jämförelse med nuvarande barnbidrag och statliga bostadstillägg för makar vid olika barnantal och inkomster. Med nuvarande regler avses de som enligt förslag skall tillämpas för år 1973.

Barnantal	Familjens inkomst 1973	Makar, en inkomsttagare			Makar, lika stora inkomster		
		Nuvarande regler	Beskattade barnbidrag	Skillnad	Nuvarande regler	Beskattade barnbidrag	Skillnad
1	0	2 100	3 000	+ 900	2 100	3 000	+ 900
	20 000	2 100	1 770	- 330	2 100	1 830	- 270
	30 000	1 572	1 588	+ 16	1 860	1 830	- 30
	40 000	1 200	1 504	+ 304	1 200	1 655	+ 455
	60 000	1 200	1 510	+ 310	1 200	1 383	+ 183
2	0	4 200	6 000	+ 1 800	4 200	6 000	+ 1 800
	20 000	4 200	3 495	- 705	4 200	3 660	- 540
	30 000	3 672	3 070	- 602	3 960	3 603	- 357
	40 000	2 400	2 968	+ 568	2 628	3 251	+ 623
	60 000	2 400	2 980	+ 580	2 400	2 650	+ 250
4	0	8 400	10 804	+ 2 404	8 400	10 804	+ 2 404
	20 000	8 400	6 737	- 1 663	8 400	7 199	- 1 201
	30 000	7 872	5 847	- 2 025	8 160	6 786	- 1 374
	40 000	6 396	5 728	- 668	6 828	6 191	- 637
	60 000	4 800	5 612	+ 812	4 800	4 906	+ 106

Tabell 141B De individuella effekterna av beskattade barnbidrag på 3 000 kr./år och barn i jämförelse med nuvarande barnbidrag och statliga bostadstillägg för ensamstående vid olika barnantal och inkomster. Med nuvarande regler avses de som enligt förslag skall tillämpas för år 1973.

Barnantal	Familjens inkomst 1973	Ensamstående med barn		
		Nuvarande regler	Beskattade barnbidrag	Skillnad
1	0	2 100	3 000	+ 900
	20 000	2 100	1 775	- 325
	30 000	1 812	1 434	- 378
	40 000	1 200	1 128	- 72
	60 000	1 200	1 140	- 60
2	0	4 200	5 402	+ 1 202
	20 000	4 200	3 425	- 775
	30 000	3 912	2 598	- 1 314
	40 000	2 556	2 256	- 300
	60 000	2 400	2 280	- 120
4	0	8 400	8 975	+ 575
	20 000	8 400	6 431	- 1 969
	30 000	8 112	4 859	- 3 253
	40 000	6 756	4 512	- 2 244
	60 000	4 800	4 560	- 240

Kommittén har räknat fram nivån på ett beskattat barnbidrag jämte individuella effekter i jämförelse med den totala stödnivå som barnbidrag och den statliga delen av bostadstilläggen ger i dag. Nettokostnaden för staten blir densamma som nuvarande kostnader för barnbidrag och statliga bostadstillägg, förutsatt att de ökade skatteintäkter som genom beskattningen av barnbidragen tillkommer kommunerna överförs till staten. Barnbidragen uppgår med dessa förutsättningar till 3 000 kr./år och barn före beskattningen.

Tabell 141 A och B visar de individuella effekterna för ensamstående med barn, makar med en inkomsttagare samt makar med lika inkomster, vid några olika inkomster och barnantal. Beräkningen avser år 1973. Bostadstilläggen har beräknats enligt de inkomstprövningsregler som i prop. 1972:34 föreslagits gälla för år 1973 i avvaktan på familjepolitiska kommitténs förslag.

Vid beräkningarna har förutsatts att vardera maken beskattas för hälften av barnbidragen. Bidragen har sedan behandlats som om de tagits upp som inkomst av tjänst och beskattats som B-inkomst. Den kommunala utdebiteringen har antagits vara 24 kr./skattekrona. Bostadstilläggen för år 1973 bygger på 1971 års inkomster (för inkomstutvecklingen har antagits att inkomsterna 1971 uppgår till 86 % av inkomsterna 1973).

Av tabellerna framgår att familjer som inte har några inkomster alls får ett kraftigt ökat stöd. För familjer med inkomster som ligger ungefär där bostadstilläggen börjar reduceras — omkring 20 000 kr./år — blir det däremot ett avsevärt mindre stöd än för närvarande.

För ensamstående med barn blir det sedan försämringar i alla inkomstlägen däröver medan det för makar blir förbättringar i ett skikt som ligger över 30 000—40 000 kr./år beroende på familjetyp och barnantal. Förbättringarna är större för familjer där makarna har lika stora inkomster.

Ett beskattat barnbidrag som ersätter de nuvarande barnbidragen och statliga bostadstilläggen skulle således medföra kraftiga för-

sämringar för grupper med låga inkomster till vilka det nuvarande stödet styrs. Grupper som ligger över de inkomstskikt dit stödet i dag styrs skulle få ett avsevärt större stöd. Dessa effekter kan enligt familjepolitiska kommitténs bedömningar inte accepteras.

Kommittén har också ställt sig frågan om man i ett framtidsperspektiv genom att öka stödet kan komma ifrån olägenheten att vissa grupper får försämringar. Kommittén har räknat fram de individuella effekterna med i övrigt samma förutsättningar som ovan om barnbidraget höjdes till 3 200 kr./år och barn före beskattning. Statens totalkostnader skulle då öka med 240 milj. kr./år. Följande tabell visar effekterna för en vanlig familjetyp.

Makar med en inkomsttagare och två barn

Inkomst kr./år	Bidrag enl. nuvarande regler kr./år	Beskattade barnbid- rag ¹ kr./år	Skil- nad kr./år
0	4 200	6 400	+ 2 200
20 000	4 200	3 725	— 475
30 000	3 672	3 267	— 405
40 000	2 400	3 164	+ 764
60 000	2 400	3 176	+ 776

¹ Nettobelopp efter skatt.

De bidragsminskningar som drabbar familjer i vissa inkomstlägen reduceras som synes något, men fortfarande uppträder betydande försämringar i vanliga inkomstlägen. Om man ville uppnå ett läge där några försämringar inte uppkom för tvåförälderfamiljer med upp till fyra barn skulle detta — vid lika stora barnbidrag oavsett barnets ordningsnummer — medföra kostnader på ca en miljard kr. för staten. Om man ville uppnå att inga försämringar ej heller uppkom för enförälderfamiljer med upp till fyra barn skulle detta medföra kostnader på ca 2,5 miljarder kr. Beskattade barnbidrag av denna storlek skulle medföra mycket betydande förbättringar i höga inkomstlägen samtidigt som förbättringarna för familjer i mellanin- komstlägen skulle bli små eller obefintliga.

En mängd andra frågor skulle givetvis få övervägas närmare om en övergång till beskattade barnbidrag skulle anses möjlig och lämplig. Det gäller bl. a. frågan vad som skulle göras med *de hyresanknutna bostadstilläggen*. Om man låter dessa finnas kvar i nuvarande former (med justering av inkomstgränserna) medan de statliga bostadstilläggen går upp i ett system med beskattade bidrag kommer ändå de nuvarande marginaleffekterna att finnas kvar för alla de drygt 200 000 familjer som *har hyresanknutna bostadstillägg*. Om man å andra sidan även arbetar in ett hyresanknutet stöd i systemet med beskattade bidrag skulle hyresstödet reduceras med marginals-katten i resp. inkomstlägen. Denna framgår av följande tablå. Vid skatteberäkningen har förutsatts en kommunal utdebitering på 24 kr./skatte-krona.

Familjer med en inkomsttagare.

Inkomstskikt (tusen kr./år)	Marginal- skatt %	Nettobehåll- ning efter skatt %
20- 25	45,4	54,6
25- 30	51,3	48,7
30- 35	60,2	39,8
35- 40	62,6	37,4
40- 50	62,4	37,6
50- 70	62,0	38,0
70-100	67,8	32,2
100-150	72,9	27,1
150-200	77,9	22,1

Även om hyresstödet höjdes från nuvarande 80 % till 100 % av hyran före beskattning skulle alltså stödet netto efter skatt i exempelvis 40 000-kronorsläget täcka mindre än 40 % av hyran. Samtidigt skulle omläggningen få till följd att ett visst hyresstöd skulle utgå även i mycket höga inkomstlägen.

Redan de församlingar som även bortsett från det hyresanknutna stödet skulle uppkomma för de grupper som man hittills velat rikta stödet till gör emellertid att kommittén

inte finner det möjligt att nu förorda en övergång till beskattade barnbidrag. För att motverka sådana församlingar skulle stödet behöva öka med belopp som i dagens läge ter sig orealistiska. Kommittén ser emellertid fortfarande beskattade barnbidrag som en principiellt riktig åtgärd. Det skulle innebära en samlad marginaleffekt av minskade bostadstillägg och ökad skatt och därmed större överblickbarhet över systemet och mindre slumpbetonade effekter. Detta förutsätter emellertid ingrepp i själva skattesystemet. Eventuella ändringar som vidtas däri bör enligt kommitténs mening såvitt möjligt utformas så att de inte motverkar en framtida övergång till ett system med beskattade barnbidrag.

Kommittén har också övervägt om det finns anledning att ändra *enbart de nuvarande barnbidragen* till ett beskattat bidrag med bibehållande av det nuvarande systemet med inkomstprövade bostadstillägg. Det skulle innebära att styrningen av familjestödet till låginkomstfamiljer blir ännu mer markerad. Följande tablå visar de individuella effekterna av ett beskattat barnbidrag i jämförelse med det nuvarande barnbidraget. Samhällets totala kostnader är oförändrade och bidraget uppgår till 2 300 kr./år och barn före beskattningen. Vid beräkningen har förutsatts en kommunal utdebitering på 24 kr./skatte-krona.

Makar med en inkomsttagare och två barn

Inkomst kr./år	Nuvaran- barnbid- rag kr./år	Beskat- tade barn- rag ¹ kr./år	Skill- nad kr./år
0	2 400	4 600	+ 2 200
20 000	2 400	2 690	+ 290
30 000	2 400	2 379	- 21
40 000	2 400	2 286	- 114
60 000	2 400	2 294	- 106

¹ Nettobelopp efter skatt.

En sådan lösning skulle emellertid ha betydande nackdelar. Stödssystemet skulle bli

mer komplicerat och svåröverblickbart. Ett betydande administrationsarbete skulle behöva sättas in för att nå en förhållandevis liten omfördelningseffekt. Den ovan redovisade målsättningen att uppnå en mildring av de sammantagna marginaleffekterna skulle inte uppnås. I vissa inkomstlägen skulle tvärtom en begränsad ökning av marginaleffekterna uppstå.

För familjer med låga inkomster av helhets- och helårsarbete skulle förbättringarna bli små. De stora förbättringarna skulle komma de familjer till del som inte har några eller bara obetydliga beskattningsbara inkomster. I regel torde dessa familjer i stället ha obeskattade inkomster av typ studie-medel, utbildningsbidrag etc.

De här angivna nackdelarna finner kommittén så stora i förhållande till den begränsade omfördelningseffekten att kommittén inte heller är beredd att föreslå en beskattning av barnbidragen med bibehållande av de inkomstprövade bostadstilläggen. Trots att kommittén ser avsevärda principiella fördelar i ett system med beskattade barnbidrag kan kommittén alltså inte förorda en övergång till beskattade barnbidrag.

Inkomstprövningen av bostadstilläggen

Då förutsättningar saknas för att införa ett system med beskattade bidrag, återstår att pröva frågan om man kan förändra systemet för inkomstprövning av de nuvarande bostadstilläggen så att det bättre tillgodoser önskemålen att stödet skall komma dem till del som har det största behovet av stöd och att marginaleffekterna inte skall bli alltför stora.

I detta avsnitt lämnar kommittén ett förslag till ett förändrat inkomstprövnings-system. Kommittén föreslår också ändringar av de avdragsfaktorer som används vid inkomstprövningen. De minskade marginaleffekter som därvid uppstår kan ses som ett närmande av nuvarande stödsystem till ett framtida beskattat barnbidrag.

Eftersläpningen

Inkomstprövningen av bostadstilläggen har hittills skett med ledning av makarnas sammanlagda beskattningsbara inkomst enligt senaste taxering till statlig inkomstskatt. I princip sammanfaller bidragsåret med kalenderåret. Bidragsrätten för exempelvis 1973 är alltså normalt beroende av 1972 års taxering som avser 1971 års inkomster. Det blir därmed normalt en tvåårig eftersläpning innan en förändring av årsinkomsten slår igenom i bostadstilläggets belopp. (En närmare redogörelse för systemet finns i kap. 2 s. 53).

I samband med den skattereform som trädde i kraft den 1 januari 1971 har begreppet beskattningsbar inkomst fått en annan innebörd än tidigare, bl. a. genom att avdraget i den statliga beskattningen för utgivna kommunalskatter (enligt schablon eller faktiskt utgiven skatt) slopades. Grundavdragen (tidigare ortsavdragen) ändrades också. Vissa tekniska förändringar av de nuvarande reglerna om inkomstprövning har därför föreslagits (prop. 1972:34). I propositionen förordas bl. a. att inkomstprövningen för år 1973 i avvaktan på familjepolitiska kommitténs förslag grundas på den taxerade i stället för den beskattningsbara inkomsten.

Redan i den proposition (1968:42) som innehöll förslaget om de nya bostadstilläggen till barnfamiljer redovisades att den nyssnämnda eftersläpningen innebär en viss nackdel. Eftersläpningen gör att familjens ekonomiska situation kan ha förändrats påtagligt under tiden från det att den bidragsgrundande inkomsten intjänats till dess att bidraget utges.

För att familjer som fått vidkännas kraftiga inkomstminskningar inte skall ställas utan stöd i en situation när de verkligen behöver det har emellertid en undantagsregel införts, som innebär att bidrag kan utgå efter prövning mot den aktuella inkomsten om en väsentlig minskning av inkomsten skett. Någon motsvarande möjlighet för den prövande myndigheten att minska eller dra in

bidrag när inkomsten har ökat kraftigt finns däremot inte. I regel torde inte heller prövningsmyndigheten ha kännedom om sådana förändringar.

Till följd av den allmänna löneutvecklingen i samhället ökar inkomsterna också för större delen av de familjer, som har bostadstillägg. Inkomstgränserna är dock satta med hänsyn till denna normala inkomstutveckling. Vid en normal inkomstökning är därför eftersläpningen i inkomstprövningen inte något större problem. Den kritik som anförts på denna punkt är enligt kommitténs mening överdriven. Däremot är det inte lämpligt att bostadstillägg utgår efter en föräldrad inkomstuppgift när inkomstsituationen förändrats för en familj på ett sätt som väsentligt avviker — uppåt eller nedåt — från den normala inkomstutvecklingen. Ett exempel är att en eller två föräldrar övergår från studier till förvärvsarbete. Inkomsten kan då bli mycket större än den inkomst vid vilken bidragsrätten upphör, men bidragsrätten kan kvarstå ett eller ett par år efter inkomstökningen.

I det nuvarande inkomstprövningssystemet fastställs den bidragsgrundande inkomsten genom att man i efterhand konstaterar hur stor inkomsten faktiskt blev. Man kan också tänka sig andra metoder i syfte att reducera eftersläpningseffekterna. Av dessa skall här diskuteras sjukpenningklassplaceringen, preliminärskatteuttaget och den deklarerade inkomsten.

Kommittén föreslog som förut nämnts i sitt första betänkande ett inkomstgraderat barnbidrag. Enligt kommitténs förslag skulle bidragen preliminärt inkomstgraderas vid utbetalningen efter makarnas sjukpenningklass. Därefter skulle bidragen slutjusteras i samband med den slutliga skattedebiteringen. Systemet var uppbyggt i anslutning till den skatteskala för statlig skatt som då gällde.

Att kombinera en preliminär utbetalning efter sjukpenningklass med en slutlig avräkning i samband med taxeringen på det sätt kommittén föreslog år 1967 ter sig mindre naturligt vid en fristående inkomstprövning

av det slag som gäller för bostadstilläggen än vid en skattegradering av barnbidragen efter den statliga inkomstskatteskalan som kommittén då föreslog. Ett avräkningsförfarande i efterhand ser också kommittén fortfarande som en nackdel i sig. I remissvaren på kommitténs förslag 1967 fanns många som var negativa till ett sådant förfarande speciellt om det skulle innebära att familjer var tvungna att återbetala utbekomna bidrag. Resonemanget i det följande gäller möjligheterna att åstadkomma en *definitiv* inkomstprövning, således utan efterföljande avräkning.

Det är naturligt att vid en ny översyn av inkomstprövningsmetoderna ånyo överväga om man bör använda sig av sjukpenningklassplaceringen som mätare på den aktuella inkomsten.

Den stora fördelen med sjukpenningklassen som mätare på inkomsten är att den i princip skall avspegla en aktuell inkomst. Inplaceringen i sjukpenningklass skall nämligen bygga på en bedömning av den försäkrades förväntade inkomster under de närmaste tolv månaderna.

Häri ligger emellertid också att sjukpenningklassen inte kan utgöra en lika tillförlitlig mätare på en persons inkomst som den bedömning som görs i efterhand vid taxeringen av de inkomster en person uppburit under det gångna året. Visserligen finns det en viss "intressebalans" inom sjukförsäkringen på det sättet att en för låg inkomstuppgift å ena sidan ger en lägre sjukförsäkringsavgift men å andra sidan ger ett sämre skydd mot inkomstbortfall vid sjukdom. Det kan emellertid inte uteslutas att en prövning av bostadstilläggen mot makarnas sjukpenningklass kan leda till att den förväntade inkomsten under det kommande året underskattas i relativt många fall med för högt bostadstillägg och försämrat sjukpenningsskydd som följd. Eftersom det rör sig om en uppskattning av förväntade inkomster torde en sådan underskattning vara svår att komma till rätta med. Man kan också riskera att det blir mindre vanligt att inkomstökningar anmäls till försäkringskassan.

Härtill kommer vidare att sjukpenningklassplaceringen, som avser att kompensera bortfall av arbetsinkomst, inte tar hänsyn till vissa inkomster som har betydelse för en bedömning av en familjs behov av bostadstillägg, såsom pension, kapitalinkomst och inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet.

Dessutom är inkomsten för jordbrukare och andra företagare inte helt likformig med den inkomst som ligger till grund för sjukpenningklassplaceringen för anställda. Bl. a. begränsas inkomsten för de förstnämnda kategorierna till högst den inkomst en anställd med motsvarande arbetsuppgifter skulle haft.

Vissa tekniska skäl talar också mot en användning av sjukpenningklassplaceringen som definitivt underlag för bidragsgivningen. Klassintervallen är i de högre sjukpenningklasserna 3 000 kr./år, vilket är tillräckligt för att besvärande tröskeeffekter skall uppstå. Vidare är alla försäkrade med en inkomst av 39 000 kr. om året eller mer samlade i den högsta sjukpenningklassen. Med de nya beslutade bostadstilläggen kan emellertid bidrag gå upp i inkomstlägen betydligt över 39 000 kr./år.

Frågan om beskattning av sjukpenning utreds för närvarande av sjukpenningutredningen. Det är inte uteslutet att en stor del av systemet med sjukpenningklassplacering avvecklas i samband med denna utredningsförslag utan att något för inkomstprövningsändamål användbart underlag kommer i stället.

Kommittén har noga övervägt möjligheterna att grunda inkomstprövningen av bostadstilläggen på föräldrarnas sjukpenningklass. Kommitténs slutsats är emellertid att sjukpenningklassen, som ju fastställs för ett särskilt ändamål, inte kan anses tillfredsställande som underlag för en bidragsgivning av här diskuterat slag.

Några andra redan existerande mätare på inkomsten utanför taxeringssystemet som kan diskuteras som grund för inkomstprövningen av bostadstilläggen finns knappast. Den pensionsgrundande inkomsten lider av

samma eftersläpning som den beskattningsbara inkomsten och har dessutom den svagheten att den inte avspeglar pensioner, kapitalinkomster etc. Att bygga upp en helt fristående inkomstprövning för bostadstilläggen kan knappast betraktas som realistiskt.

Endast något inom skattesystemet använt inkomstbegrepp återstår således. Inom skattesystemet är storleken på den preliminärskatt de anställda betalar en omedelbar mätare på deras aktuella inkomst. För egna företagare och självständiga yrkesutövare är sambandet mellan inkomst och preliminärskattebetalning dock betydligt svagare. Vidare redovisas inte tillfälliga inkomster i preliminärskattebetalningen. Preliminärskatteuttaget torde knappast ensamt kunna läggas till grund för en bidragsprövning mot aktuell inkomst.

Uppgifter om den taxerade inkomsten kan inte erhållas förrän ca tre kvarts år efter utgången av det år då inkomsten intjänats. Bruttoinkomsten m. m. anges emellertid i den skattskyldiges deklaration som skall avges den 15 februari året efter inkomståret såvitt gäller det helt övervägande antalet inkomsttagare. Således går det att anknyta bidraget till någon inkomst som anges i självdeklarationen vilken lämnas den 15 februari. Ansökningstillfället bör då förskjutas till detta datum och bidragsåret i samband därmed förskjutas till den tidigaste tidpunkt som är lämplig av administrativa skäl. Vissa svårigheter har uppstått för kommunerna att hinna behandla ansökningarna på den tid som för närvarande står till buds. För att uppnå största möjliga reduktion av eftersläpningen föreslår kommittén att bidragsåret ändras till att löpa från den 1 april till den 31 mars. Eftersom den första utbetalningen under bidragsåret skulle komma att ske i slutet av april, blir tiden för prövning av ansökningar ca två månader, vilket torde vara ett minimum. I en del fall, främst beträffande vissa rörelseidkare, avges deklarationen senast den sista mars året efter inkomståret. Undantagsvis lämnas deklarationen ännu senare. Efter som ansökningstidpunkten inte är bindande

möter det inga hinder att ansökan i dessa fall görs vid den senare tidpunkt då deklarationen avges.

Prövning mot den deklarerade inkomsten innebär visserligen att något fullständigt samband mellan bidragsår och inkomstår inte uppnås. I stället kan inkomstmåttet göras mer tillförlitligt än vid prövning mot aktuell eller förväntad inkomst. Administrationen av inkomstprövningen skulle knappast bli svårare än vad som nu är fallet.

En nackdel med ett system som bygger på den deklarerade inkomsten är att taxeringen kan komma att avvika från deklarationen.

Detta kan fordra aviseringar från skattemyndigheten till bidragsmyndigheten när avvikelserna är så stora att de bör beaktas. Denna nackdel får dock enligt kommitténs bedömning accepteras, om man därigenom kan väsentligt begränsa eftersläpningen för det stora flertalet fall.

Om taxeringen avviker i betydande mån från deklarationen måste rimligen rätten till bostadstillägg omprövas med hänsyn till avvikelserna. För att administrationen av dessa rättelser inte skall bli alltför betungande föreslår kommittén att ändringar vid taxeringen understigande 1 000 kr. inte beaktas.

En viss eftersläpning kommer alltså fortfarande att finnas kvar. För närvarande gäller som tidigare nämnts en regel att bidrag kan ges eller ökas när familjeinkomsten minskat väsentligt. I praxis har krävts minskning med minst en tredjedel. Enligt kommitténs mening bör också en motsvarande ökning av inkomsten föranleda ändring av bidraget.

Skälet till att så inte varit fallet hittills är att prövningsmyndigheterna inte har kännedom om inkomstökningar. Även om de kontrollmetoder som ovan diskuterats inte är tillräckliga för att kunna användas i ett bidragssystem där bidraget prövas mot aktuell inkomst torde de ändå vara tillräckliga för att kunna ge den prövande myndigheten möjlighet att i allmänhet konstatera när en kraftig inkomstökning inträffat. För närvarande finns en anmälningsplikt för den sökande när förutsättningarna för bidrag ändrats. Denna regel bör i fortsättningen

tillämpas också när inkomsten ökat väsentligt.

Den nämnda regeln om inkomständringar skulle också ta bort den mest stötande effekten av starka inkomstvariationer för enskilda familjer. Enligt gällande regler kan bidragstagaren på ett års låga inkomst i realiteten få bostadstillägg två gånger, dels enligt dispensregeln det år då den låga inkomsten intjänats, dels två år senare enligt huvudregeln. Detta skulle inte längre bli möjligt.

Man skulle även kunna överväga att försöka förhindra att tillfälliga inkomstminskningar av typ "sabbatsår" överhuvudtaget skulle ge möjligheter för vederbörande att få bostadstillägg. En möjlighet kunde vara att ta med inkomsterna för några år tillbaka i bedömningen. Om medelvärdet av dessa låg väsentligt över gällande inkomstgränser skulle detta möjligtvis kunna vara motiv för att inte ge bidrag.

En tillfällig inkomstminskning kan dock ha orsaker som gör att ett reellt stödbehov uppkommit även om familjen tidigare år haft relativt höga inkomster, exempelvis om en föräldern avbrutit ett förvärvsarbete för att vårda barn. Den skisserade anordningen skulle dessutom ge ett stort administrativt merarbete som inte står i rimligt förhållande till vad som står att vinna på en sådan regel.

En annan möjlighet är att införa en generell regel som ger den prövande myndigheten möjlighet att vägra bostadstillägg när det är uppenbart att sökanden inte har behov av bostadstillägg. Om man väljer att ge bostadstilläggen efter en inkomstprövningsprincip, finner kommittén det dock mindre lämpligt att göra undantag efter en behovsprincip. Man lägger dessutom onödigt stor makt hos de tillämpande myndigheterna att handla efter fritt skön. Det kan nämnas att kommittén i det följande föreslår att olika allmänna avdrag vid taxeringen, bl. a. ränteavdrag för villafastigheter, inte längre skall påverka den bidragsgrundande inkomsten. Härigenom torde risken minska att bidrag utgår när behovet av stöd inte är framträdande.

Det bör i detta sammanhang också påpekas att förmögenhetsregeln motverkar att

bidrag utgår till personer med starkt varierande inkomster exempelvis vid s. k. sabbatsår. Genom att förmögenhetsgränsen ligger vid 50 000 kr. bör bidraget i vissa av de fall som skulle kunna upplevas som stötande bli bortreducerat. En skärpning av förmögenhetsregeln skulle ytterligare motverka fall av denna typ. Med tanke på att förmögenhetsgränsen höjts ganska nyligen har kommittén inte funnit det möjligt att nu föreslå en sänkning.

Bostadstillägg kan för närvarande utgå retroaktivt för ett år. Bostadsstyrelsen har i sina petita för budgetåret 1972/73 föreslagit att retroaktivtiden begränsas så att bostadstillägg kan utgå högst två kvartal tillbaka före det kvartal då ansökningsen gjordes.

Motiven för bostadsstyrelsens hemställan är dels den administrativa belastning de retroaktiva bostadstilläggen ger upphov till, dels att en sökande som fått avslag vid den ordinarie ansöknings tidpunkten kan återkomma och på en senare taxering få retroaktivt tillägg trots det tidigare avslaget för samma tidsperiod. Bostadsstyrelsen finner denna möjlighet stötande särskilt när sökandens aktuella inkomst är hög.

Bostadsstyrelsen påpekar dock även den fördel med den nuvarande längre retroaktivtiden som ligger i att familjer, vilka av någon anledning inte sökt bostadstillägg i tid, i stort sett undgår förlust. Styrelsen nämner särskilt invandrarna, vilka det av administrativa skäl är svårare att nå med information om bostadstilläggen än andra grupper.

Den nuvarande retroaktivtiden bör enligt kommitténs mening om möjligt behållas. De sökande för vilka retroaktiva tillägg kan bli aktuella har sannolikt ofta ett stort stödbehov. Ju mer utbyggt systemet blir, desto färre fall torde för övrigt bli aktuella för retroaktivt stöd.

De problem styrelsen tagit upp bör lösas på annat sätt. Kommittén föreslår att inkomstprövningen för det bidragsår som det retroaktiva bidraget omfattar görs mot det inkomstår som skulle ha använts om ansökan hade inkommit vid den ordinarie ansöknings tidpunkten. Vid väsentligt ändrade inkomst-

förhållanden under den retroaktiva bidragstiden bör tillägget prövas mot de då aktuella inkomsterna i överensstämmelse med reglerna för framtida tillägg. För att minska den administrativa belastningen föreslås vidare att prövningsorganets utredningsskyldighet skall begränsas så att den sökande själv får göra troligt att familjens förhållanden varit sådana att de berättigar till bostadstillägg för förfluten tid. Med de avsevärda förenklingar av reglerna för bostadstillägg som genomförts fr. o. m. den 1 april 1972 är det också betydligt färre uppgifter som behöver tas fram till bedömning.

Inkomstbegreppet

Den inkomst som läggs till grund för inkomstprövningen av bostadstillägg bör så nära som möjligt spegla familjens faktiska ekonomiska situation. Den hittills använda beskattningsbara (liksom den taxerade) inkomsten är avsedd att sedan grundavdraget frånräknats ge ett för beskattningsändamål lämpligt mått på inkomsttagarens ekonomi. I huvudsak bör denna inkomst kunna tjäna samma ändamål vid inkomstprövningen av bostadstillägg, även då inkomsterna för makar därvid läggs samman. En del av de regler som inom beskattningen tillgodoser särskilda syften avser emellertid förhållanden som kommittén anser inte böra påverka storleken av bostadstilläggen. Det gäller flertalet av de s. k. allmänna avdragen. Kommittén har därför undersökt möjligheterna att i större eller mindre grad eliminera verkningarna av dessa avdrag vid inkomstprövningen.

Till belysning av sina bedömningar i detta hänseende redovisar kommittén i det följande hur olika inkomstbegrepp inom beskattningen är uppbyggda samt omfattningen och storleken av de allmänna avdragen.

Hur de olika inkomstbeloppen beräknas framgår av tabell 142.

Tabellerna 143 och 144 visar hur många inkomsttagare som utnyttjat de olika avdragen samt de sammanlagda och genomsnittliga avdragsbeloppen. Tabellerna är hämtade

Tabell 142 De olika typer av inkomst och avdrag som används inom beskattningen.

Inkomst av jordbruksfastighet	
annan fastighet	
rörelse	
tjänst	
tillfällig förvärvsverksamhet	
+ kapital	<i>sammanräknad inkomst</i>
	— allmänt avdrag för underskott i förvärvskälla
	<i>sammanräknad nettoinkomst</i>
Allmänt avdrag för tilläggspensionsavgift och avgift för frivillig pensionsförsäkring obligatorisk sjukförsäkringsavgift kapitalförsäkringspremier m. m. avgift för pensionsförsäkring periodiskt understöd o. liknande förvärvsavgift (max. 2 000 kr.) förvärvsavgift vid faktisk sambesättning (1 000 kr.)	
<u>makes allmänna avdrag som denne ej kunnat utnyttja</u>	— övriga allmänna avdrag
	— förlustavdrag
	<i>taxerad inkomst</i>
	— grundavdrag
	<i>beskattningsbar inkomst</i>

Tabell 143 Fördelningen av avdraget för underskott i förvärvskälla. Uppskattade uppgifter för inkomståret 1971 vid den statliga taxeringen.

Förvärvskälla	Antal inkomsttagare i 1 000-tal	Belopp i milj. kr.	Genomsnittligt belopp per inkomsttagare, kr.
Jordbruksfastighet	50	125	2 500
Hysesfastighet	25	125	5 000
Villafastighet i hemortskommunen ¹	700	1 350	1 900
Villafastighet i annan kommun ²	180	275	1 500
Rörelse	15	200	13 000
Delägare i vanligt handelsbolag, kommanditbolag eller rederi	1	25	25 000
Tjänst	—	—	—
Tillfällig förvärvsverksamhet	—	—	—
Kapital ³	380	500	1 300
Summa underskottsavdrag	1 250	2 600	2 100

¹ Antalet inkomsttagare med inkomst (överskott) uppgår till ca 200 000 med en sammanlagd inkomstsumma på ca 120 mkr.

² Antalet inkomsttagare med inkomst (överskott) uppgår till ca 240 000.

³ Antalet inkomsttagare med inkomst (överskott) uppgår till ca 1 100 000 med en sammanlagd inkomstsumma på ca 2 500 mkr.

Tabell 144 Fördelningen av andra allmänna avdrag än underskottsavdrag. Uppskattade uppgifter för inkomståret 1971 vid den statliga taxeringen.

Avdragets art	Antal inkomsttagare i 1 000-tal	Belopp i milj. kr.	Genomsnittligt belopp per inkomsttagare, kr.
Tilläggs pensionsavgift och avgift för frivillig pensionsförsäkring	340	430	1 300
Obligatorisk sjukförsäkringsavgift	3 750	1 550	410
Kapitalförsäkringspremier m. m.	2 800	600	210
Avgifter för pensionsförsäkring	150	770	5 100
Periodiskt understöd o. d.	160	350	2 200
Förvärvsavdrag (max. 2 000 kr.)	660	970	1 470
Förvärvsavdrag (1 000 kr.)	80	80	1 000
Makes allmänna avdrag, som denne ej kunnat utnyttja	50	50	1 000
Summa avdrag	4 000	4 800	1 200

ur utredningens om definitiv källskatt beträffande Förenklad löntagarbeskattning (SOU 1972:11).

Vad först gäller underskotten i förvärvskälla är villaägarnas avdragsrätt för gäldränta av särskilt intresse i detta sammanhang. Kommittén vill därför närmare belysa avdragsrättens verkningar.

Av kap. 2 framgår att den som äger en- eller tvåfamiljsvilla skall ta upp som inkomst ett schablonmässigt beräknat belopp (2—4—8 % av taxeringsvärdet). Avdrag medges för gäldränta och därutöver med 500 kr. om ägaren är mantalsskriven på fastigheten. I flertalet fall (ca 700 000 av totalt ca 900 000 villor för helårsboende) är avdragssumman större än schabloninkomsten. Det gäller särskilt nybyggda eller nyrenoverade fastigheter med hög belåning. Underskottet dras av mot fastighetsägarens övriga inkomster. Härigenom minskar den taxerade inkomsten och även skatten. Sänkningen av den taxerade inkomsten påverkar också rätten till bostadstillägg i de inkomstlägen detta är aktuellt vilket alltså kan ge underskottsavdraget dubbel effekt. Den dubbla effekten uppkommer i och för sig vid alla avdrag vare sig de avser omkostnader eller andra utgifter. Underskotten från villafastighet avser emellertid i sin helhet bostadskostnader och har därför särskilt intresse i detta sammanhang.

I bostadsbeskattningsutredningens betänkande (Stencil 1971:14, finansdepartementet) lämnas vissa kostnadsexempel angående

effekterna av avdraget för gäldränta. Det bör anmärkas att exemplen inte avser att ge en bild av den totala kostnaden för boende i olika former utan enbart av skatteeffekterna.

Förutsättningar:

Tre identiska radhus
Produktionskostnad per
radhus kr.

Taxeringsvärde kr.	120 000 kr.
Lånat kapital kr.	140 000 kr.
Årlig räntekostnad kr.	10 000 kr.
Övriga kostnader kr./år	3 000 kr.

Kommunalskatt på garanti-
belopp (utdeb. 22 kr./
skattekrone) 528 kr.

Kostnadsexemplen redovisas i tabell 145. Radhusen disponeras med resp. äganderätt, bostadsrätt och hyresrätt.

I exemplet får villaägaren — till skillnad från bostadsrättsinnehavaren och hyresgästen — en skatteminskning med ca 4 500 kr.

Skatteeffekten hänger samman med att gäldränteavdraget medför att villaägarens taxerade inkomst blir 8 100 kr. lägre än för de båda övriga. Om — såsom för närvarande — bostadstilläggen grundas på den beskattningsbara eller den taxerade inkomsten, får villaägaren härigenom större möjligheter att få bostadstillägg. Denna extra förmån kan i många fall motsvara hela det maximalt utgående bostadstillägget.

Tabell 145 Kostnadsjämförelse mellan identiska radhus disponerade med äganderätt, bostadsrätt resp. hyresrätt. Kr./år.

Kostnadstablå:

	Äganderätt	Bostadsrätt	Hyresrätt
Räntor	10 000	10 000	11 400 ¹
Övriga kostnader	3 000	3 000	3 000
Kommunalskatt	528	528	475 ²
	13 528	13 528	14 875
Beräknad ränta på eget kapital (7 %)	1 400	1 400	—
	14 928	14 928	14 875
Skatteminskning	4 455 ³	—	—
"Boendekostnad"	10 473	14 928	14 875

¹ Inkl. ränta på eget kapital.

² 90 % av fastighetsskatten (enligt Stockholms hyresnämnders normalberäkning för år 1968 för större bostadshus utan statliga lån).

³ Villaägarens deklaration:

Intäkt 2 % av 120 000 kr	2 400 kr.
Räntor	— 10 000 kr.
Extra avdrag	— 500 kr.
Summa	— 8 100 kr.
Beräknad marginalskatt 55 %	4 455 kr.

Enligt nuvarande regler för beräkning av kommunala bostadstillägg beräknas bostadskostnaden för egna hem (en- och tvåfamiljshus) med hänsyn till bl. a. räntekostnaden för upplånat och i fastigheten nedlagt kapital. Hänsyn tas emellertid också till den skatteminskning som fastighetsägaren får åtnjuta genom att vissa ränteutgifter är avdragsgilla vid taxeringen. Effekten av avdragsrätten skall beaktas genom ett avdrag från bostadskostnaden. I detta hänseende skapas alltså en viss balans mellan egnehemsägare och hyresgäster. Detta kan ha betydelse för det kommunala bostadstillägget som helt beror på hyran eller annan bostadskostnad. För det statliga bostadstillägget har det däremot ingen betydelse.

Bostadskostnaden i form av ränteutgifter påverkar emellertid som nämnts också den beskattningsbara och den taxerade inkomsten för egnehemsägare vilket innebär ökade möjligheter att få statliga och kommunala bostadstillägg.

Även underskott av kapital avser i vissa fall bostadskostnad, exempelvis då en person som bor i bostadsrättslägenhet tagit upp lån

till kontantinsatsen. Också i detta fall har alltså avdraget för underskott den dubbla effekt som tidigare berörts beträffande villaägarna.

De allmänna avdrag som inte utgör underskott är av skiftande karaktär. Det kan här framhållas att avdrag för tilläggspensionsavgift huvudsakligen avser jordbrukares och rörelseidkares egenavgift till ATP. Å andra sidan förtjänar det att påpekas att ägare av egna fastigheter bland dessa yrkesutövare har möjligheter till avdrag, som i realiteten kan avse bostaden, redan inom förvärvskällorna inkomst av jordbruksfastighet och inkomst av rörelse. Avdraget för obligatorisk sjukförsäkringsavgift förekommer hos praktiskt taget alla inkomsttagare. Det s. k. försäkringsavdraget, avdraget för kapitalförsäkringspremier m. m., är maximerat till 250 kr. för ensamstående och 500 kr. för gifta tillsammans. Förvärvsavdraget på högst 2 000 kr. avser i huvudsak familjer där båda makarna har inkomst av tjänst. Avdraget på högst 1 000 kr. gäller i flertalet fall den s. k. faktiska sambeskattningen, dvs. de familjer där ena maken driver jordbruk eller rörelse

med biträde av andra maken.

I sammanhanget vill kommittén erinra om att flertalet av de allmänna avdragen är under omprövning i det successiva reformarbete som pågår inom skattesystemet. Det sociala försäkringsavdraget föreslås slopat av utredningen om definitiv källskatt. Denna utredning framhåller också de administrativa fördelarna av att slopa avdraget för sjukförsäkringsavgift. Avdragsrätten för pensionsförsäkringspremier ses över i begränsande syfte av en nyligen tillsatt utredning. Ifråga om de periodiska understöden väntas ett utredningsförslag senare detta år. Även här torde avsikten vara att inskränka avdragsrätten. Beträffande förvärvsavdragen uttalade departementschefen — som nämnts i kap. 8 — i samband med införande av det nya skattesystemet att det principiellt sett inte hör hemma i ett system med renodlat individuell beskattning men att han inte då var beredd att helt slopa avdragen i det nya systemet, bl. a. med hänsyn till de marginalskatteskärpningar som då uppkommer. Vid inkomst av tjänst och rörelse minskades emellertid avdraget från 3 000 till 2 000 kr.

Kommittén övergår nu till att bedöma frågan i vilken mån de allmänna avdragen skall beaktas vid inkomstprövningen av bostadstillägg.

Vad först gäller underskottsavdraget har kommittén redan konstaterat att villaägare genom detta avdrag får dels skattelättnad för en utgift som i själva verket är en bostadskostnad och dels en förmån vid inkomstprövningen. Samma resultat uppkommer i vissa fall genom avdragsrätten för underskott av kapital. Kommittén har inte anledning att gå in på frågan om skatterättsvisan när det gäller familjer med olika boendeformer. För att undvika en dubbeleffekt bör emellertid underskottsavdragen inte beaktas då man bestämmer bostadstilläggens storlek.

Beträffande de allmänna avdragen som inte avser underskott visar tabell 144 att en del avdrag förekommer hos flertalet eller i vart fall ett mycket stort antal inkomsttagare men att det genomsnittliga beloppet är relativt lågt. Det gäller avdragen för sjukförsäk-

ringsavgift och det sociala försäkringsavdraget. Det synes inte nödvändigt att låta dessa avdrag påverka inkomstprövningen av bostadstillägg i varje särskilt fall. Man kan enligt kommitténs uppfattning bortse från avdragen men i stället anpassa inkomstgränserna inom bostadstilläggen på lämpligt sätt. För löntagare torde i regel avdragen inte överstiga 1 000 kr./år. Genom att i stället generellt höja inkomstgränsen för reducering av bostadstilläggen får man ett schabloniserat hänsynstagande till de allmänna avdragen på ett sätt som enligt kommitténs mening skapar större rättvisa mellan olika boendeformer när det gäller rätten till bostadstillägg.

I fråga om andra avdrag är antalet berörda inkomsttagare förhållandevis lågt men de genomsnittliga avdragsbeloppen stora. Det gäller särskilt avdragen för pensionsförsäkringspremier och periodiska understöd. I mycket stor utsträckning torde orsaken till dessa avdrag vara förhållanden som enligt kommitténs mening inte bör påverka inkomstprövningen. Avdraget som avser makens outnyttjade allmänna avdrag kan antas huvudsakligen gälla underskott. Vad kommittén anfört om underskottsavdrag är således tillämpligt även här. Att t. ex. en person väljer att disponera sin inkomst så att han — delvis av skatteskäl — köper en pensionsförsäkring bör inte rimligen öka möjligheterna att få ett inkomstprövat familjestöd.

Förvärvsavdragen syftar som nämnts förut till att utjämna olikheter i kostnader för barntillsyn mellan familjer med en och två förvärvsarbetande föräldrar. Det kan diskuteras om detta också bör ge utslag vid inkomstprövningen. För att undvika att bidragsrätten systematiskt försämras för alla barnfamiljer med två förvärvsarbetande liksom för ensamstående barnförsörjare med förvärvsarbete, finner kommittén att så bör ske åtminstone övergångsvis. Detta syfte kan dock, som kommittén närmare berör i det följande, tillgodoses på annat sätt än genom att direkt beakta förvärvsavdraget.

Sammanfattningsvis vill kommittén anföra att de allmänna avdragen till helt övervä-

gande del synes kunna lämnas utanför vid inkomstprövningen av bostadstillägg. Bara i ett mindre antal fall talar materiella skäl för att man beaktar avdrag för t. ex. en tilläggs-pensionsavgift eller ett utgivet underhålls-bidrag. Det torde emellertid vara omöjligt att ha regler som innebär att man i det enskilda fallet avgör om de allmänna avdragen skall beaktas eller inte. Av praktiska hänsyn torde man ha att välja mellan att helt bortse från de allmänna avdragen eller att genomgående beakta dem. Den lösning som ger det rimligaste resultatet för olika grupper inkomsttagare är enligt kommitténs uppfattning att bortse från de allmänna avdragen och förlustavdragen vid inkomstprövningen. För denna ståndpunkt talar också de tidigare nämnda strävandena inom beskattningen att begränsa avdragens omfattning.

En inkomstprövning oberoende av allmänna avdrag och förlustavdrag erhålls om man utgår från den sammanräknade inkomsten vid taxeringen till statlig inkomstskatt. Denna inkomst anges särskilt i den allmänna självdeklarationen och avses också komma att antecknas i taxeringslängden. Kommittén föreslår således att inkomstprövningsreglerna ändras så att *den sammanräknade inkomsten* läggs till grund för rätten till bostadstillägg.

Kommittén har övervägt huruvida den sammanräknade inkomsten bör justeras för att få bästa möjliga bild av inkomsttagarens ekonomiska situation. Vissa skäl kan anföras för att komplettera med uppburna inkomster som inte är skattepliktiga och som därför inte innefattas i den sammanräknade inkomsten, t. ex. sjukpenning, dagpenning från arbetslöshetskassa, bidragsförskott, barnpension, uppburet underhållsbidrag osv. Det kan också ifrågasättas om inte en inkomst hos det barn som ger rätt till bostadstillägg bör läggas till vid inkomstprövningen. På motsvarande sätt kan diskuteras om inte avdrag borde få göras för t. ex. utgivna underhållsbidrag till barn.

I samband med 1971 års beslut om höjda bostadstillägg (prop. 1971:156) framhöll föredragande statsrådet nödvändigheten av att se till att systemet inte blir alltför inveck-

lat och tungrott.

Enligt kommitténs uppfattning är de praktiska fördelarna med ett enhetligt inkomstbegrepp så betydande att någon justering av den sammanräknade inkomsten inte bör ske. Härtill kommer att förutsättningarna för beskattning f. n. utreds beträffande bl. a. sjukpenning och dagpenning från arbetslöshetskassa, vilka två inkomstslag är de som skulle motivera det helt övervägande antalet kompletteringar av den sammanräknade inkomsten.

För att inte inkomstprövningen i enskilda fall då särskilda omständigheter föreligger — exempelvis stor underhållsburda — skall omöjliggöra att ett befogat stödbehov tillgodoses föreslår kommittén att en regel införs så att om förälders betalningsförmåga är väsentligen nedsatt på grund av omständighet som sägs i 50 § 2 mom. kommunal-skattelagen (1928:370), skall vid inkomstprövningen ett speciellt avdrag kunna göras avpassat efter omständigheterna i fallet.

I ansökan om bostadstillägg som normalt bör göras i samband med den allmänna självdeklarationen bör alltså sökanden uppges sin sammanräknade inkomst från föregående år. Dessutom bör anges om och i vilken omfattning väsentliga förändringar förutses för det innevarande året och i så fall orsaken härtill.

Som tidigare sagts föreslår kommittén att inkomstprövningen av bostadstilläggen i fortsättningen grundas på inkomstuppgifter som uppges i självdeklarationen. Kommittén har härvid utgått från nu gällande förhållanden. I ett av utredningen om definitiv källskatt nyligen utgivet betänkande om förenklad löntagarbeskattning (SOU 1972:11) föreslås emellertid att deklaraionsplikten skall upphöra för det stora flertalet skattskyldiga. I stället upprättas av skattemyndigheterna en preliminär slutavräkning som skall tillställas den skattskyldige för bekräftelse eller korrigering. Slutavräkningen skall i princip svara mot den nuvarande självdeklarationen och alltså innehålla detaljerade uppgifter om intäkter och avdrag. Härav följer att den är väl lämpad att ligga till grund för en inkomst-

prövning av bostadstilläggen enligt den av kommittén föreslagna modellen. Utredningen om definitiv källskatt har vidare anförts: "De preliminära slutavräkningarna bör ha hunnit färdigställas av myndigheten i sådan tid att de kan tillställas de skattskyldiga vid mitten av mars månad året efter beskattningsåret. Det bör därför vara möjligt föreskriva att avräkningarna skall ha återställts till myndigheten senast 31 mars samma år".

Om de av utredningen om definitiv källskatt framförda förslagen genomförs behöver ansökningstillfället för bostadstillägg ändras till den 31 mars i stället för den 15 februari som kommittén föreslagit och bidragsåret förskjutas i enlighet därmed till den 1 maj—den 30 april i stället för av kommittén förordade den 1 april—den 31 mars.

F. n. reduceras bostadstillägg med hänsyn inte bara till inkomst utan också till förmögenhet. Man anknyter till den skattepliktiga förmögenheten enligt förordningen (1947: 577) om statlig förmögenhetsskatt. Denna förmögenhet utgörs av den skattskyldiges skattepliktiga tillgångar minskade med avdragsgilla skulder. 20 % av den förmögenhet som överstiger 50 000 kr. läggs till inkomsten.

Den skattepliktiga förmögenheten skall alltid anges i självdeklarationen men föranleder taxering till förmögenhetsskatt bara om den överstiger 150 000 kr. I förmögenhetslängden antecknas enbart förmögenheter som taxerats.

Det synes lämpligt att även uppgiften om förmögenhet förs över från deklarationen till ansökan om bostadstillägg. I linje med vad som ovan sagts bör sedan taxeringsmyndigheternas ändringar i deklarationen påverka bostadstilläggets storlek. Även i detta fall bör av administrativa skäl begränsningar göras. Förändringar vid taxeringen på mindre än 5 000 kr. bör inte beaktas.

Bostadsstyrelsen har i sin petitaskrivelse för budgetåret 1972/73 tagit upp frågan om kontroll av förmögenheten och hemställt att prövningsmyndigheten utan hinder av gällande sekretessbestämmelser skall få möjlig-

het att ta del av de sökandes självdeklara-tioner. Styrelsens skrivelse har överlämnats till kommittén.

Kungl. Maj:t har emellertid genom beslut den 3 december 1971 bifallit besvaren från ett förmedlingsorgan över att länsstyrelsen avslagit förmedlingsorganets framställning om att i kontrollsyfte få ta del av vissa förmögenhetsuppgifter. Kungl. Maj:t anförde i beslutet att det var av betydelse för förmedlingsorganet att det i sin verksamhet fick tillgång till de uppgifter om förmögenhet som sökandena lämnat i sina självdeklara-tioner.

Frågan om prövningsmyndigheternas rätt att få tillgång till sökandes allmänna själv-deklaration torde i och med detta beslut vara löst.

Avdragsfaktorer och inkomstgränser

I prop. 1972:34 har följande inkomstprövningsregler för bostadstilläggen föreslagits gälla för år 1973 i avvaktan på familjepolitiska kommitténs förslag.

Då den statligt taxerade inkomsten enligt 1972 års taxering (1971 års inkomster) inte överstiger 21 000 kr./år (för makar avses deras sammanlagda taxerade inkomst) sker ingen reducering av bostadstilläggen. Vid högre taxerad inkomst reduceras bostadstilläggen med

12 % av den taxerade inkomsten mellan 21 000 och 26 000 kr./år, med

18 % av den taxerade inkomsten mellan 26 000 och 36 000 kr./år, samt med

24 % av den taxerade inkomsten som överstiger 36 000 kr./år.

Enligt kommitténs mening bör dessa inkomstprövningsregler endast tillämpas för bidragsgivningen under första halvåret 1973. Kommittén finner det önskvärt att den omläggning av inkomstprövningen som föreslås i detta kapitel får gälla fr. o. m. den 1 juli 1973, varvid ansökningar får göras i samband med deklarationen i februari 1973.

Det innebär att bidragsgivningen för andra halvåret 1973 skall grundas på den sammanräknade inkomsten i stället för den taxerade

inkomsten och på 1972 års inkomster i stället för 1971 års inkomster. För att bidragsreduktionen och därmed de utgående bidragen under andra halvåret 1973 skall bli av samma totala omfattning som under det första halvåret 1973 krävs att inkomstgränserna höjs dels med det genomsnittliga belopp vartill summan av underskottsavdrag och övriga allmänna avdrag uppgår (dvs. skillnaden mellan sammanräknad inkomst och taxerad inkomst), dels med det genomsnittliga belopp varmed 1972 års inkomster överstiger 1971 års. På grund av att de nämnda avdragen och inkomstökningarna i kronor räknat genomsnittligt uppgår till högre belopp ju större inkomsten är fordras även att de procenttal varmed bostadstilläggen reduceras i olika inkomstskikt sätts ned.

Såsom framgår av tabell 144 (s. 281) beräknas ett mycket stort antal inkomsttagare tillgodoräkna sig avdrag för obligatorisk sjukförsäkringsavgift och försäkringspremier. Många har även förvärsavdrag eller avdrag för underskott i villafastighet. Övriga avdrag är det endast ett mindre antal inkomsttagare som kommer i åtnjutande av.

En inkomstprövning grundad på den sammanräknade inkomsten tar inte hänsyn till bl. a. förvärsavdraget. Om inte detta kompenseras på annat sätt innebär det att familjer med två inkomsttagare liksom ensamstående förvärsarbetande med barn får ett bidragsbortfall på högst 300 kr./år i jämförelse med de regler som gäller första halvåret 1973. Kommittén föreslår att ett fribelopp på 2 000 kr./år (att för makar dras ifrån den lägre inkomsten) införs för dessa grupper för att övergångsvis kompensera bortfallet av förvärsavdraget.

Det kan diskuteras att också införa ett fribelopp för make som är medhjälpare i lantbruk eller annan egen rörelse eftersom de har ett förvärsavdrag på 1 000 kr. (s. k. faktisk sambeskattnings). Dessa familjer torde i vissa fall förlora på att avdrag för pensionsavgifter inte beaktas i den sammanräknade inkomsten. Å andra sidan har de som tidigare påpekats möjlighet att i viss mån hänföra bostadskostnad till den egna rörel-

sen. Kommittén finner inte skäl att föreslå något fribelopp för denna grupp.

För det stora flertalet barnfamiljer med så måttliga inkomster att de ligger vid gränsen för reducerat bidrag överstiger inte de allmänna avdragen — frånsett förvärsavdragen — 1 000 kr., och inkomstökningar från 1971 till 1972 överstiger endast mera sällan 3 000 kr. Om den nedre inkomstgränsen höjs från 21 000 kr./år i taxerad inkomst inkomst-året 1971 till 25 000 kr./år i sammanräknad inkomst år 1972 torde antalet familjer utan reducering av bostadstilläggen komma att öka något. En nedre inkomstgräns på 25 000 kr./år ligger alltså något högre än vad som erfordras för att kompensera det ändrade inkomstbegreppet och det ändrade inkomst-året för flertalet löntagarfamiljer utan villavdrag e. d. i dessa inkomstlägen. Kommittén finner det rimligt att höjningen av den nedre inkomstgränsen tas till något i överkant för dessa familjer. Det kan ändå inte undvikas att familjer som fått särskilt stora inkomstökningar eller som har ett stort underskottsavdrag för villafastighet eller andra stora allmänna avdrag (t. ex. för underhållsbidrag till icke hemmavarande barn) kommer i ett relativt sett sämre läge än tidigare. Sådana familjer kan t. ex. få ett reducerat bidrag andra halvåret 1973 trots att bidraget det första halvåret 1973 utgått med oreducerat belopp.

Kommittén anser således att oreducerade bostadstillägg bör utgå upp till 25 000 kr./år i sammanräknad inkomst om omläggningen — som här förutsatts — genomförs under 1973.

Vid avvägningen av reduktionsfaktorerna i inkomstlägena över 25 000 kr./år har kommittén i första hand undersökt ett alternativ med en genomgående avdragsfaktor på 15 % (alt. I). Med en enhetlig avdragsfaktor kan man dämpa den sammanlagda marginaleffekten av höjd skatt och minskat bidrag vid inkomstökningar och samtidigt förenkla systemet. En relativt låg avdragsfaktor är erforderlig om man vill undvika bidragsminskningar.

Då alt. I medför att bidrag kommer att utgå relativt högt upp i inkomstlägena har

Tabell 146 Bidragsreduktionens storlek i olika inkomstlägen dels enligt de i prop. 1972:34 föreslagna avdragsfaktorerna, dels enligt alt. I—III.

Taxerad inkomst ¹ år 1971, kr.	Ungefärligen motsvarande sammanräknad inkomst ¹ år 1972, kr.	Bidragsreduktion (helårseffekt) i kr. enligt			
		Prop. 1972:34	Alt. I	Alt. II	Alt. III
21 000	24 100	—	—	—	—
23 000	26 300	240	195	195	195
25 000	28 500	480	525	525	525
27 000	30 700	780	855	855	855
30 000	34 000	1 320	1 350	1 350	1 350
33 000	37 300	1 860	1 845	1 845	1 845
36 000	40 600	2 400	2 340	2 340	2 340
40 000	45 000	3 360	3 000	3 000	3 000
45 000	50 500	4 560	3 825	3 850	3 875
50 000	56 000	5 760	4 650	4 950	5 250
55 000	61 500	6 960	5 475	6 050	6 625
60 000	67 000	8 160	6 300	7 150	8 000
65 000	72 500	9 360	7 125	8 250	9 375

¹ För familjer med två inkomsttagare makarnas sammanlagda inkomst. Härvid har beloppen i första kolumnen reducerats med fribelopp dvs. med 2 000 kr.

kommittén också undersökt verkningarna av att man tillämpar alt. I för inkomster under 60 000 kr./år och att inga bidrag alls utgår vid högre inkomst (alt. I A), att avdragsfaktorn sätts till 15 % för inkomster mellan 25 000 och 50 000 kr./år och till 20 % för högre inkomst (alt. II) samt att avdragsfaktorn sätts till 15 % för inkomster mellan 25 000 och 50 000 kr./år och till 25 % för högre inkomst (alt. III).

I tabell 146 visas de förändringar av bidragsreduktionen som alt. I—III medför. Härvid har räknats med att den sammanräknade inkomsten år 1972 uppgår till den taxerade inkomsten år 1971 förhöjd med 1 000 kr. och 10 %. I lägre inkomstskikt

torde denna förutsättning nära ansluta till den faktiska genomsnittliga utvecklingen men i högre inkomstlägen torde man med denna förutsättning något underskatta den genomsnittliga sammanräknade inkomsten år 1972. För flertalet löntagarfamiljer torde emellertid antagandet komma att nära ansluta till den faktiska utvecklingen.

Av tabell 146 framgår att en inkomstgräns på 25 000 kr. i sammanräknad nettoinkomst år 1972 och en genomgående reduktionsfaktor på 15 % medför vissa bidragsminskningar (med högst ca 8 kr. i månaden) för familjer med en taxerad inkomst på 25 000—30 000 kr. år 1971 och med en normal inkomstutveckling 1971—1972. För

Tabell 147 Högsta årsinkomst vid vilken bostadstillägg kan utgå vid olika avdragsfaktorer. Gift med hemmameke.

Antal barn	Högsta tillägg, kr./mån.	Högsta årsinkomst kr./år vid vilken bidrag kan utgå för gift med hemmameke enligt			
		Prop. 1972:34	Alt. I	Alt. II	Alt. III
1	275	39 900	46 300	46 300	46 300
2	350	43 700	52 300	51 700	51 300
3	545	53 300	67 900	63 300	60 700
4	620	57 100	73 900	67 900	64 300
5	795	65 900	87 900	78 200	72 600

att undgå denna effekt kan man bibehålla den nuvarande lägsta reduceringsfaktorn 12 % för inkomstskiktet 25 000–30 000 kr./år i sammanräknad inkomst år 1972 och låta reduktionsfaktorn 15 % endast gälla för inkomster över 30 000 kr./år. Kommittén förordar emellertid i nästa avsnitt en höjning av nivån för de statliga bostadstilläggen. Om en sådan höjning genomförs samtidigt med omläggningen av inkomstprövningsreglerna, anser kommittén att man kan acceptera skärpningen av reduktionsfaktorn från 12 % till 15 % i inkomstskikten närmast ovanför reduceringsgränsen. Därigenom får även familjer i dessa inkomstslägen förbättringar.

För familjer med taxerad inkomst på 21 000–24 000 kr./år och för familjer med taxerad inkomst överstigande 30 000 kr./år år 1971 medför de i tabellen förutsatta villkoren att bidragen blir större än enligt prop. 1972:34.

I tabell 147 visas den högsta inkomst vid vilken bidrag – före den i nästa avsnitt föreslagna nivåhöjningen – kan utgå vid de olika alternativen i jämförelse med de i prop. 1972:34 föreslagna reduceringsreglerna. I bidragen är de kommunala tilläggen inkluderade med de belopp som utgår vid högsta bidragsberättigande hyra (bostadskostnad). I denna tabell har hänsyn inte tagits till att uppgifterna i viss utsträckning hänför sig till olika inkomstår och ej heller har räknats med genomsnittliga avdrag utan endast minimala avdrag vid beskattningen. (Således har endast räknats med 100 kr. i avdrag för intäkternas förvärvande i förvärvskällan tjänst och inte med några avdrag för underskott i förvärvskälla. Härigenom blir sammanräknad inkomst = årsinkomst – 100 kr. Av övriga allmänna avdrag har hänsyn endast tagits till avdrag för obligatorisk sjukförsäkringsavgift samt i förekommande fall förvärvsavdrag.)

Bidragsgivningen vid alternativ I kan beräknas öka med ca 20 milj. kr./år.

Om man valde de avdragsfaktorer som är angivna i alternativ I A skulle en mycket kraftig tröskeleffekt uppstå. När 60 000-kronersgränsen passerar innebär det ett bidrags-

Tabell 148 Totala marginaleffekter av ökad skatt och minskat bostadstillägg för gift med hemmamake vid olika alternativa utformningar av avdragsfaktorerna vid inkomstprövningen av bostadstillägg.

Inkomst, kr./år	Total marginaleffekt i % för gift med hemmamake enligt			
	Prop. 1972:34	Alt. I	Alt. II	Alt. III
20–25 000	54,0	45,4	45,4	45,4
25–30 000	66,9	66,0	66,0	66,0
30–35 000	78,2	75,2	75,2	75,2
35–40 000	84,7	77,6	77,6	77,6
40–45 000	86,4	77,4	77,4	77,4
45–50 000	86,4	77,4	77,4	77,4
50–60 000	86,1	77,1	82,1	87,1
60–70 000	86,0	77,0	82,0	87,0

bortfall med 1 290 kr./år för en trebarnsfamilj om familjen är berättigad till högsta hyresanknutna bostadstillägg, med 2 190 kr./år för en fyrbarnsfamilj och med 4 290 kr./år för en fembarnsfamilj under samma förutsättningar. Totalt beräknas spärregeln beröra mindre än 2 000 familjer och medföra en minskning av den totala bidragsgivningen med ca 1,5 milj. kr./år.

Bidragsgivningen enligt alternativ II beräknas minska kostnaden i jämförelse med alternativ I med ca 3 milj. kr./år. Alternativ III kostar ca 5 milj. kr./år mindre än alt. I.

Tabell 148 visar de samlade marginaleffekterna av skatt och minskat bidrag vid de tre ovannämnda alternativen för gift med hemmamake.

Det bör observeras att i tabellen förutsatts att familjen har så många barn och så hög hyra att bostadstilläggen inte är helt avtrap-pade vid inkomstskiktens övre gräns.

Som synes medför alla tre alternativen – utom I A – att bidrag kommer att utgå relativt högt upp i inkomstslägena och att den sammanlagda marginaleffekten vid inkomst-ökningar fortfarande blir förhållandevis kraftig. Dessa båda faktorer hänger samman. Ju lägre reduktionsfaktor man väljer, desto högre upp i inkomstslägena kommer bidrag att

utgå. Ju hårdare man vill styra bidraget till familjer i lägre inkomstlägen, desto kraftigare blir margineffekterna vid inkomstökningar.

Den enda möjligheten att samtidigt sänka margineffekterna och de inkomstlägen då bidrag upphör att utgå är att minska de bidrag som utgår till familjer i lägre inkomstlägen. Det är en lösning som kommittén självfallet anser utesluten. Huvudsyftet med kommitténs prövning av margineffekter m. m. är tvärtom att skapa möjligheter att även fortsättningsvis förstärka stödet i första hand för familjer i lägre inkomstlägen. Förslag härom läggs fram i det följande.

Det bör observeras att stödet går upp till de angivna inkomstlägena endast i de fall då familjens bostadskostnad uppgår till eller överstiger de gällande övre hyresgränserna. För det stora flertalet familjetyper upphör bostadstillägget att utgå vid inkomster på ca 30 000–50 000 kr./år. Att familjer med fyra eller flera barn och mycket höga hyror erhåller – ett kraftigt reducerat – stöd ända upp i inkomstläget 50 000–70 000 kr./år finner kommittén i och för sig inte orimligt med tanke på den försörjningsbörda som många barn utgör.

För att motverka alltför höga samlade margineffekter, vilka främst drabbar mångbarnsfamiljer, finner kommittén det lämpligt att avstå från de högsta avdragsfaktorer. Också för att skapa ett så enkelt system som möjligt föreslår kommittén att en genomgående avdragsfaktor används. Denna bör sättas till 15 %, alltså enligt alt. I.

Som förut nämnts kan *kostnaden* för de föreslagna ändringarna av inkomstprövningsreglerna beräknas till ca 20 milj. kr./år.

Följande tablå visar hur den samlade mar-

ginaleffekten förändras genom familjepolitiska kommitténs förslag om en enhetlig avdragsfaktor på 15 % i bostadstilläggsystemet. Tablå avser *gift person med hemma-make* och ett bostadstillägg så stort att det inte är helt bortreducerat vid inkomstskiktets övre gräns.

Bostadstilläggens nivå

De förändringar i inkomstprövningen av bostadstilläggen som föreslagits i föregående avsnitt kan sammanfattas på följande sätt. Den nuvarande tvååriga eftersläpningen vid inkomstprövningen reduceras med inemot hälften genom att man i princip utgår från den deklarerade i stället för den taxerade inkomsten. Bidraget skall kunna omprövas även när inkomsten senare ökat väsentligt. Till grund för inkomstprövningen skall läggas den sammanräknade inkomsten, vilket betyder att allmänna avdrag vid taxeringen – bl. a. ränteavdrag för villafastigheter – inte längre skall påverka den bidragsgrundande inkomsten. Genom att generellt lyfta inkomstgränsen med 1 000 kr. bör man för majoriteten löntagare som bor i hyreshus neutralisera verkan av övergången till sammanräknad inkomst vid bidragsgivningen. Förvärvsavdraget kompenseras i stället genom ett fribelopp på 2 000 kr för inkomst av tjänst. En enhetlig reduktionsfaktor på 15 % föreslås, vilket medför minskade margineffekter framför allt i inkomstlägen över 30 000 kr./år. Om de nya inkomstprövningsreglerna – som kommittén finner önskvärt – genomförs fr. o. m. den 1 juli 1973, bör inkomstgränsen för oreducerat bidrag därvid höjas till 25 000 kr./år.

I ett följande avsnitt i detta kapitel föreslås ett system med enhetliga avgifter för barntillsyn, oberoende av föräldrarnas inkomst. Härigenom minskar också margineffekterna vid inkomstökningar.

Genom dessa förändringar skapas enligt kommitténs mening bättre förutsättningar för en ytterligare förstärkning av bostadstilläggen.

Inkomst kr./år	Total margineffekt enligt reglerna i prop. 1972:34	kommitténs förslag	skillnad
20–25 000	54,0	45,4	– 8,6
25–30 000	66,9	66,0	– 0,9
30–35 000	78,2	75,2	– 3,0
35–40 000	84,7	77,6	– 7,1
40–45 000	86,4	77,4	– 9,0
45–50 000	86,4	77,4	– 9,0
50–60 000	86,1	77,1	– 9,0
60–70 000	86,0	77,0	– 9,0

Kommittén har i kap. 8 starkt understrukt behovet av ett ökat stöd till barnfamiljer i lägre inkomstlägen. Vissa familjer får i dag av samhället — på särskilda grunder — ett stöd i storleksordningen 250—400 kr./mån. och barn. Änkor med barn torde exempelvis i regel utöver änkepensionen få ett barnstöd på åtminstone ca 325 kr./mån. genom barnbidrag, statligt bostadstillägg och barnpension från folkpensioneringen. Änklingar har ett motsvarande barnstöd men inte pension för egen del. Kommittén föreslår i detta betänkande att barnpensionen skall höjas till 40 % av basbeloppet när inte barnpension från tilläggs pensioneringen eller änkepension utgår, varigenom det sammanlagda barnstödet till änkringar skulle höjas till drygt 400 kr./mån. Ogifta och fränskilda vårdnadshavare är redan i dag tillförsäkrade ett stöd i den storleksordningen genom underhållsbidrag från den andra föräldern eller genom bidragsförskott.

I dessa fall innefattar det som här kallats barnstöd även underhållsbidrag från andra föräldern eller ersättning för detta i form av barnpension eller bidragsförskott. "Barnstödet" innefattar alltså — eller ersätter — den andra förälderns försörjningsinsats för barnet.

Även i andra fall utgår emellertid särskilda former av barnstöd utöver barnbidrag och statligt bostadstillägg. Älders- och förtidspensionärer med barn uppbär barnstillägg till pension och kan därigenom få ett barnstöd på ca 325 kr./mån. om de även har statligt bostadstillägg. En förälder som genomgår arbetsmarknadsutbildning har rätt till ett barnstillägg till utbildningsbidrag som fr. o. m. den 1 juli 1972 skall utgå med 120 kr./mån. enligt förslag i 1972 års statsverksproposition, vilket ger ett barnstöd på 295 kr./mån. och barn om familjen utöver barnbidrag även har statligt bostadstillägg. Normalbeloppen i Stockholms kommun för socialhjälp till barn varierar från ca 175—320 kr./mån. beroende på barnets ålder, vartill skall läggas barnbidrag med 100 kr./mån.

I dessa fall ersätter det särskilda barnstödet utöver barnbidrag och statligt bostads-

tillägg inte ett fullständigt bortfall av ena förälderns försörjningsinsats för barnet utan det är ett komplement till ett grundläggande försörjningsstöd till en förälder, som av särskilda skäl saknar eller har mycket låg inkomst.

Ingenting tyder på att det barnstöd som utgår i dessa situationer skulle vara orimligt högt i förhållande till vad barn får anses kosta. Det finns emellertid många familjer som inte kan låta kostnaderna för barnen gå upp till de belopp på 280—325 kr./mån. eller mera som således utgår i sammanlagt barnstöd till familjer i särskilda situationer. Familjeundersökningen, som belyser familjernas ekonomiska situation under år 1969, ger vid handen att ca 200 000 barnfamiljer eller ungefär en femtedel av alla familjer med barn då inte ens hade tillräckligt mycket över i disponibel inkomst när skatt och hyra var betalda för att kunna låta barnen kosta 200 kr./mån. och barn om man räknar med att de vuxnas kostnader låg på samma nivå som folkpensionen möjliggör.

Kommittén anser att det inkomstprövade konsumtionsstödet till barnfamiljerna genom det statliga bostadstillägget bör räknas upp till i första hand samma nivå som nu gäller för det allmänna barnbidraget. De statliga tilläggen bör således höjas från 75 till 100 kr./mån. och barn. Till barnfamiljer med låga inkomster kommer därigenom det allmänna konsumtionsstödet genom barnbidrag och statligt bostadstillägg att utgå med sammanlagt 200 kr./mån. och barn.

Den föreslagna höjningen med 25 kr./mån. och barn kommer att utgå till alla de familjer som är berättigade till bostadstillägg när höjningen genomförs, alltså även de familjer som bara har kommunalt bostadstillägg. Per år räknat innebär detta en förstärkning med 300 kr. för ettbarnsfamiljer, 600 kr. för tvåbarnsfamiljer, 900 kr. för trebarnsfamiljer osv. Eftersom mångbarnsfamiljer i större utsträckning än familjer med få barn uppbär bostadstillägg, kommer höjningen i särskilt stor utsträckning mångbarnsfamiljerna till del. F.n. beräknas ca 530 000 familjer uppbära bostadstillägg.

Tabell 149 Sammanlagt statligt och kommunalt bostadstillägg efter antal barn, inkomst och hyra sedan det statliga bostadstillägget höjts till 100 kr./mån. och barn.

Antal barn	Sammanräknad inkomst, kr.	Hyra kr./mån.									
		≤400		600		700		800		900	
1	25 000	100	(+25)	260	(+25)	300	(+25)	300	(+25)	300	(+25)
	35 000	—	—	135	(+25)	175	(+25)	175	(+25)	175	(+25)
	45 000	—	—	10	(+10)	50	(+25)	50	(+25)	50	(+25)
2	25 000	200	(+50)	360	(+50)	400	(+50)	400	(+50)	400	(+50)
	35 000	75	(+50)	235	(+50)	275	(+50)	275	(+50)	275	(+50)
	45 000	—	—	110	(+50)	150	(+50)	150	(+50)	150	(+50)
	55 000	—	—	—	—	25	(+25)	25	(+25)	25	(+25)
3	25 000	300	(+75)	460	(+75)	540	(+75)	620	(+75)	620	(+75)
	35 000	125	(+75)	375	(+75)	415	(+75)	495	(+75)	495	(+75)
	45 000	50	(+50)	210	(+75)	290	(+75)	370	(+75)	370	(+75)
	55 000	—	—	85	(+75)	165	(+75)	245	(+75)	245	(+75)
	65 000	—	—	—	—	40	(+40)	120	(+75)	120	(+75)
4	25 000	400	(+100)	560	(+100)	640	(+100)	720	(+100)	720	(+100)
	35 000	275	(+100)	435	(+100)	515	(+100)	595	(+100)	595	(+100)
	45 000	150	(+100)	310	(+100)	390	(+100)	470	(+100)	470	(+100)
	55 000	25	(+25)	185	(+100)	265	(+100)	345	(+100)	345	(+100)
	65 000	—	—	60	(+60)	140	(+100)	220	(+100)	220	(+100)
	75 000	—	—	—	—	15	(+15)	95	(+95)	95	(+95)
5	25 000	500	(+125)	660	(+125)	740	(+125)	820	(+125)	900	(+125)
	35 000	375	(+125)	535	(+125)	615	(+125)	695	(+125)	775	(+125)
	45 000	250	(+125)	410	(+125)	490	(+125)	570	(+125)	650	(+125)
	55 000	125	(+125)	285	(+125)	365	(+125)	445	(+125)	525	(+125)
	65 000	—	—	160	(+125)	240	(+125)	320	(+125)	400	(+125)
	75 000	—	—	35	(+35)	115	(+115)	195	(+125)	275	(+125)
	85 000	—	—	—	—	—	—	70	(+70)	150	(+125)
	95 000	—	—	—	—	—	—	—	—	25	(+25)

Ytterligare ca 70 000 familjer torde bli berättigade till reducerat bostadstillägg till följd av den föreslagna höjningen.

I tabell 149 visas de individuella verkningarna av den föreslagna höjningen för familjer med olika antal barn i olika inkomstlagen dels för familjer som enbart har statligt bostadstillägg, dels för familjer i högre inkomstlagen som också har kommunala tillägg.

Höjningen av bostadstilläggen medför att bidrag kommer att utgå i högre inkomstlagen än för närvarande. Följande tablå visar vid vilken högsta inkomst bidrag kan utgå när familjen har en hyra vid eller ovanför den gräns där hyresstödet upphör. Jämförelsen görs med nuvarande grundbelopp på 75 kr./mån. och barn, i båda fallen enligt de inkomstprövningsregler som föreslås av kommittén. Tablåen avser gift med hemmamake.

Högsta inkomst vid vilken bidrag kan utgå.

Antal barn	Statligt grundbelopp på 75 kr./mån. och barn	Statligt grundbelopp på 100 kr./mån. och barn
1	46 300	48 300
2	52 300	56 300
3	67 900	73 900
4	73 900	81 900
5	87 900	97 900

Kostnader och antal bidragstagare

Bostadsstyrelsens senaste undersökning av antalet familjer med bostadstillägg avser förhållandena i december 1970. Antalet bidragstagare vid den tidpunkten framgår av följande tablå.

Antal familjer	451 700
Därav med	
endast statligt tillägg	253 400
statligt och kommunalt tillägg	174 300
endast kommunalt tillägg	24 000

Efter de förändringar som genomförts den 1 april 1972 torde antalet familjer med bostadstillägg enligt kommitténs beräkningar ha ökat till ca 530 000. Dessa beräkningar bygger på antaganden rörande inkomst- och hyresutvecklingen och är därför relativt osäkra.

Helårskostnaderna för bostadstilläggen beräknades i prop. 1971:156 uppgå till ca 490 milj. kr. för de statliga tilläggen och ca 165 milj. kr. för de statsbidragsberättigande kommunala tilläggen för år 1972 med de regler som gällde före den 1 april 1972. Förstärkningen av bostadstilläggen (inkl. bruttobeloppet för höjningen av åldersgränsen) kan beräknas medföra en kostnadsökning på ca 145 milj. kr. för de statliga tilläggen och ca 195 milj. kr. för de kommunala tilläggen. Den sammanlagda helårskostnaden räknat på de regler som gäller fr. o. m. den 1 april 1972, kan således beräknas till ca 635 milj. kr. för de statliga tilläggen och ca 360 milj. kr. för de kommunala tilläggen eller totalt ca 1 miljard kr. (995 milj. kr.). Även dessa uppgifter bygger på framräkningar och är därför i viss mån osäkra.

Kommittén föreslår i detta kapitel dels en omläggning av inkomstprövningssystemet för bostadstillägg till barnfamiljer, dels en höjning av det statliga bostadstillägget till 100 kr./mån. och barn. I kap. 11 föreslås en höjning av åldersgränsen för bostadstillägg till barnfamiljer från 17 till 18 år.

De förslag kommittén lägger fram i detta kapitel samt höjningen av åldersgränsen beräknas öka antalet bidragstagare med ca 90 000 vid ett genomförande fr. o. m. den 1 juli 1973.

Förändringarna i inkomstprövningen ger både kostnadshöjande och kostnadssänkande effekter. Nettoeffekten beräknas bli en kostnadsökning på ca 20 milj. kr., vilket framgår av följande tablå.

De angivna beloppen ändras något om åtgärderna enligt de olika punkterna tas i annan ordning än den ovan angivna. Sålunda medför höjningen av den nedre inkomstgränsen en bidragsökning på 100 milj. kr. vid tillämpning av nuvarande avdragsfaktorer

	Helårs- effekt, mkr.
1. Bidragsgivningen grundas på den sammanräknade inkomsten i stället för den taxerade inkomsten (därav underskottsavdragen för villor – 20 å 25 mkr.)	– 140
2. Bidragsgivningen grundas på 1972 års inkomster i stället för 1971 års	– 150
3. Fribelopp på 2 000 kr. medges i stället för nuvarande förvärsavdrag	+ 60
4. Inkomstgränser och avdragsfaktorer ändras (därav höjningen med 4 000 kr. av den nedre inkomstgränsen + 100 mkr.)	+ 250
5. Totaleffekt	+ 20

men på 125 milj. kr. om avdragsfaktorerna ändras först och inkomstgränsen höjs sedan.

Till detta kommer att det inkomstår som ligger till grund för inkomstprövningen ändras. Detta har i förslaget kompensrats genom att den nedre inkomstgränsen där bidragsreducering sätter in har höjts i motsvarande mån.

Kommitténs förslag om höjning av det statliga bostadstillägget från 75 till 100 kr./mån. och barn kan beräknas kosta ca 350 milj. kr./år.

Höjningen av åldersgränsen från 17 till 18 år vilken redovisas i kap. 11 kan beräknas medföra ca 55 milj. kr. i ökade kostnader för bostadstillägg. Inom studiehjälpssystemet kan höjningen av åldersgränsen beräknas medföra besparingar på ca 15 milj. kr.

Även övriga delar av kommitténs förslag rörande bostadstilläggen torde aktualisera ändringar inom studiehjälpen i fråga om förmånsnivå och inkomstprövningsregler. Med hänsyn till att förslag om ändrade regler för vissa studiehjälpförmåner nyligen förelagts riksdagen har kommittén inte gått in på dessa frågor (jfr. s. 314). I propositionen (prop. 1972:27) förordas bl. a. en närmare samordning mellan det statliga bostadstillägget och det inkomstprövade tillägget inom studiehjälpen.

Sammanlagt kan kommitténs förslag till ändrade regler för bostadstillägg beräknas medföra en kostnadsökning för bostadstilläg-

gen på ca 425 milj. kr. Efter avräkning för besparingar på studiehjälpssidan kan reformkostnaden beräknas till ca 410 milj. kr. för helår.

Höjningen av nivån avser direkt endast det statliga bostadstillägget. Även den höjda åldersgränsen berör främst det statliga tillägget. Eftersom de statliga och kommunala bostadstilläggen inkomstprövas gemensamt och reduktionen i första hand görs på det statliga tillägget, kommer emellertid förbättringar av det statliga tillägget även att medföra att familjer blir berättigade till kommunalt tillägg i ökad utsträckning. Av kostnadsökningen kommer därför en mindre del — uppskattningsvis ca 50 milj. kr. — att falla på de kommunala tilläggen. Därav faller enligt gällande statsbidragsregler ca 20 milj. kr. på kommunerna. Efter ett genomförande av kommitténs förslag i detta kapitel kan således årskostnaden för bostadstilläggen beräknas till totalt ca 1 420 milj. kr., fördelat på ca 1 010 milj. kr. för de statliga tilläggen och ca 410 milj. kr. för de statsbidragsberättigande kommunala tilläggen.

Kostnadsfördelningen mellan stat och kommun i fråga om de olika förslag som läggs fram i kap. 10 och 11 behandlas i kap. 13.

Utbetalning av bostadstillägg

Kommitténs uppdrag

I motionerna 1556 och 1561 till 1971 års riksdag har yrkats att utbetalningsreglerna för bostadstillägg ändras.

I motionen 1971:1556 yrkas att Kungl. Maj:t ges fullmakt att efter särskild framställning medge kommun att tillämpa särskild form för utbetalning av bostadstillägg. I motionen framhålls att det i ett ökat antal fall förekommer att bostadstillägget disponeras för annat ändamål än bostadskonsumtion, vilket har till följd att ekonomiska förluster uppstår för bostadsföretag och kommuner. Risk föreligger även att hela bidragssystemet misskrediteras. Motionärerna anser också att det blir ett klarare samband mellan bidrags-

form och bidragsändamål om bostadstillägg betalas ut i sådan form att det direkt verkar sänkande på bostadskostnaden. Bostadstilläggets syfte att möjliggöra för lägre inkomsttagare att efterfråga och hyra en fullgod bostad understryks i praktiken med ett utbetalningssätt knutet till bostaden. Motionärerna framhåller också att det är naturligt att kommunerna ges tillfälle att själva besluta om utbetalningsformen eftersom det åligger kommunerna att handlägga administrationen av bostadstilläggen. Slutligen anges att en utbetalning som sker på annat sätt än direkt till de bidragsberättigade, exempelvis till hyresvärden, också kan vara en administrativt smidigare lösning.

I motionen 1971:1561 yrkas att kommun efter bostadsstyrelsens medgivande skall kunna besluta om annan betalningsmottagare av bostadstillägg än familjen för samtliga utbetalningar av bostadstillägg inom kommunen. I motionen framhålls att det under senare tid i flera kommuner kunnat konstateras att en del av de stora kostnadsökningarna för kommunernas socialförvaltningar består av hyresbidrag till hushåll som samtidigt erhåller bostadstillägg. Motionärerna anför att det är uppenbart att bostadstillägget så som det f. n. utbetalas i inte ringa utsträckning disponeras till annat än bostadskonsumtion.

Socialutskottet anförde i sitt utlåtande (1971:45) bl. a. följande.

Då riksdagen år 1968 fattade beslut om det familjestöd, som bostadstillägget utgör, erinrade statsutskottet bl. a. om att tillägget alltid innehåller ett grundbelopp som är oberoende av bostadsvillkor och i ett stort antal fall utgår utan någon bostadsanknytning. Utskottet pekade på att ett genomförande av ett då väckt motionsförslag om att införa samma utbetalningsregler som för familjebostadsbidraget — vilket i regel utbetalades till fastighetsägaren — skulle leda till en utbetalningsordning där flera olika utbetalningssystem skulle fungera vid sidan av varandra. Detta skulle komplicera administrationen. Utskottet biträdde förslaget i propositionen att utbetalningen skulle göras direkt till familjen. Riksdagen biföll förslaget. Socialutskottet har tidigare i år — i

samband med behandlingen av anslag under socialhuvudtiteln — yttrat sig över ett motionsyrkande rörande utbetalningen av bostadstillägg och har därvid uttalat att enligt utskottets mening de motiv som anfördes år 1968 för en utbetalning av bidragen direkt till familjen fortfarande är giltiga. Utskottet — som vill erinra om att bostadsanknyttningen för det statliga bostadstillägget föreslås bli helt borttaget — finner inte anledning att nu ompröva sitt tidigare ställningstagande i frågan. Detta innebär att utskottet inte kan biträda förslagen om bemyndigande för Kungl. Maj:t eller bostadsstyrelsen beträffande sättet för utbetalningen av bostadstillägg.

Enligt utskottets mening var det motiverat att de nämnda motionerna i hithörande delar överlämnades till familjepolitiska kommittén. Riksdagen biföll utskottsförslaget, och riksdagens skrivelse (1971:327) har överlämnats till familjepolitiska kommittén.

Bostadsstyrelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1972/73 föreslagit en ändring av utbetalningsformen under vissa omständigheter.

I anslagsframställningen framhåller bostadsstyrelsen bl. a. följande.

Från ett flertal kommuner har framförts bekymmer över det ökade antal barnfamiljer som trots att de uppbär bostadstillägg inte betalar hyran. Detta har medfört ekonomiska förluster för kommunerna särskilt som de kommunala bostadsföretagen bland sina hyresgäster har en stor andel av barnfamiljerna. Antalet fall då man begagnat sig av möjligheten att till länsbostadsnämnden inkomma med begäran om att annan betalningsmottagare skall utses är litet. Detta torde bero på att tillämpningsföreskrifterna har en sådan formulering att beslut att utse annan betalningsmottagare än familjen förutsätter att familjen missköter sin ekonomi. Det är emellertid angeläget, i varje fall när det utgår tillägg utöver grundbeloppet med direkt bostadsanknytning och kommunalt bostadstillägg, att bostadstillägget verkligen används för det ändamål för vilket det är avsett.

Bostadsstyrelsen vill få möjlighet att ändra tillämpningsföreskrifterna så att utebliven hyresbetalning under längre tid skulle kunna utgöra tillräckligt skäl för länsbostadsnämnden eller, efter dess bemyndigande, förmedlingsorganet att besluta att annan betalnings-

mottagare än familjen utses. Bostadsstyrelsens framställning har överlämnats till familjepolitiska kommittén.

I de ovan nämnda motionerna till 1971 års riksdag avvisas bostadsstyrelsens förslag om ändring av utbetalningsformen för bostadstillägg. Motionärerna framhåller att en ändring av utbetalningsformen endast i fall av upprepad försummelse från den bidragsberättigades sida skulle kunna leda till socialt inte önskvärda konsekvenser.

Enkät rörande utbetalning av bostadstillägg m. m.

För att belysa frågan om utbetalning av bostadstillägg sände familjepolitiska kommittén i januari 1972 en skrivelse till 30 bostadsföretag. I skrivelsen efterfrågades bl. a. uppgifter om antalet familjer (uppdelade på familjer med och utan barn) med hyresskulder under 1971.

Av de 30 bostadsföretag som tillfrågades inkom 21 med svar. Endast fem av företagen kunde dock göra en uppdelning på familjer med och utan barn.

Enligt nuvarande regler utbetalas bostadstillägget i regel till familjen. Om bostadstillägget i stället betalades direkt till hyresvärden skulle dennes förlust i de fall, då familjen inte betalar sin hyra, minskas med beloppet för familjens bostadstillägg. De uppgifter som kommittén inhämtat från bostadsföretagen torde — trots de angivna begränsningarna — ge en viss möjlighet att ungefärligt beräkna hur stor andel bostadsföretagets "uteblivna" bostadstillägg utgör av bostadsföretagets totala hyresintäkt för ett år. Det bör påpekas dels att uppgifter om hyresförluster inte belyser i vilken utsträckning hyran betalts genom socialhjälp, dels att hyresförlusterna givetvis är en större andel av företagets direkt påverkbara kostnader än av de totala hyresintäkterna. Hyresförlusterna i relation till de totala hyresintäkterna belyser emellertid vilken inverkan minskade hyresförluster kan få på övriga hyresgästers hyra.

Vid beräkningarna har schematiskt antagits att samtliga barnfamiljer med hyresskul-

der har bostadstillägg och att medelvärdet för utgivet bostadstillägg är 1 000 kr./år.

De uppgifter som erhållits från bostadsföretagen visar att minskningen av bostadsföretagens hyresförluster om bostadstillägget betalas direkt till hyresvärden i samtliga fall understeg 0,5 % av bostadsföretagets totala hyresintäkter.

Skrivelser utgick i detta sammanhang även till bostadsstyrelsen och Svenska kommunförbundet. Bostadsstyrelsen framhåller i sitt svar bl. a. följande.

Det har inte varit möjligt att erhålla en tillförlitlig uppgift på antalet familjer som inte betalar sin hyra, främst av den anledningen att sekretessbestämmelserna inte medger att uppgift lämnas om vilka familjer som får sin hyra betald genom de sociala myndigheternas försorg.

Kommunförbundet, där ärendet behandlats inom kommunförbundets kansli, framhåller i sitt svar bl. a.

Inom många socialförvaltningar upplevs de nuvarande möjligheterna att utse annan betalningsmottagare än familjemedlem som ett otillräckligt medel för att kunna hjälpa vissa familjer med att planera ekonomin. Möjligheten att hos länsbostadsnämnden begära att en annan betalningsmottagare skall utses, utnyttjas sällan då ett sådant förfarande dels är administrativt betungande, dels kräver att familjen uppenbarligen missköter sin ekonomi. Ett vanligare förfaringssätt är att familjen får teckna en fullmakt som berättigar hyresvärd eller annan att uppbära tillägget. Familjen kan emellertid när som helst ta tillbaka denna fullmakt. Dessutom är fullmaktsförfarandet administrativt betungande både för socialförvaltningen och förmedlingsorganet.

Ett ändrat utbetalningssystem där bostadstillägget sänds direkt till hyresvärden skulle sålunda enligt kommunförbundets mening väsentligt förenkla socialförvaltningarnas handläggning av ärenden angående hyreshjälp. Även förmedlingsorganens arbete skulle förenklas.

De ekonomiska förlusterna för bostadsföretagen skulle också kunna nedbringas. En familjs hyresskuld kan i dag uppgå till relativt stora belopp innan socialförvaltningen

ingriper. Detta gäller främst de allmännyttiga bostadsföretagen, då dessa i regel av sociala skäl avvaktar i det längsta med att tillgripa vräkningsförfarandet.

— — —

Trots det statliga tilläggets karaktär av konsumtionsstöd finner kommunförbundet att övervägande skäl talar för en ändring av det nuvarande utbetalningssättet så att bostadstillägget — såväl den statliga som den kommunala delen — i fortsättningen utbetalas direkt till hyresvärden.

Bostadsstyrelsens förslag att ge länsbostadsnämnderna eller efter deras bemyndigande förmedlingsorganen rätt att i de fall då hyresbetalning uteblivit under längre tid besluta om utbetalning till annan betalningsmottagare skulle vara olämpligt ur social synpunkt.

— — —

Övervägande skäl talar således för att bostadstillägget för samtliga tilläggsberättigade utbetalas direkt till hyresvärden.

Kommittén har också på begäran fått del av vissa uppgifter som Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, SABO, insamlat genom en enkät till 17 SABO-företag. Företagen har utvalts med hänsyn till geografisk belägenhet och företagsstorlek. Samtliga företag har besvarat enkäten. Ett visst bortfall har dock förekommit beträffande enstaka frågor.

Enkäten visar att hyresförlusternas andel av de totala hyresintäkterna ökat under perioden 1967—1971 med den största ökningen mellan åren 1968 (0,11 %) och 1969 (0,23 %). Enkäten visar också att hyresförlusterna — avseende samtliga hyresgäster, således även andra än barnfamiljer — under år 1971 för samtliga företag som lämnat uppgift härom understeg 0,5 % av företagets totala hyresintäkter. Ett ovägt medeltal för de företag som svarat var 0,25 %.

Av enkäten framgår vidare att utsända påminnelser på grund av bristande betalning, uppsägningar och lagsökningar räknat per bostadslägenhet ökat under perioden 1967—1971. I fråga om påminnelser och uppsägningar är den genomsnittliga ökningen störst mellan åren 1968 och 1969.

Vid överlämnandet av resultaten av enkäten har från SABO:s sida framhållits att flera

företag under den aktuella perioden ändrat sina administrativa rutiner bl. a. i syfte att driva ned förlusterna.

Enkäten belyser också i vilken utsträckning hyresgästerna utnyttjar möjligheten att lämna fullmakt för hyresvärden att uppbära familjens bostadstillägg. Här förekommer stora variationer mellan de olika företagen.

Antalet fullmakter i procent av lägenhetsbeståndet varierade mellan 0,02 och ca 25. De företag som informerar om möjligheten att lämna fullmakt redovisar genomsnittligt större andel fullmakter än de företag som inte lämnar sådan information.

I en promemoria som upprättats inom SABO och som överlämnats till kommittén i samband med enkäten framhålls bl. a. följande.

Företagen har övervägande negativa erfarenheter av det utbetalningssätt som tillämpats sedan 1969. Sedan denna tid kan man notera ett ökande antal ej betalande hyresgäster. Förändringen kan givetvis inte helt hänföras till ändrad utbetalning av bostadstillägg, utan bidragande torde också vara konjunkturläget, arbetsmarknadsförhållanden och ökad rörlighet på bostadsmarknaden. Man anser sig dock kunna konstatera att utbetalningsformen i sig har medfört övervägande negativa effekter.

Systemet med fullmakter eller med administrativa beslut om direkt utbetalning av bostadstilläggen till företagen upplevs icke av dessa vara någon särskilt framkomlig väg. Beslut om att hyresgäster, som missköter sina hyresbetalningar skall särbehandlas måste ovillkorligen uppfattas som en prickning med negativa aspekter för alla inblandade.

Det är givet att det endast är en del hyresgäster som vållat problem — flertalet hyresgäster betalar hyran regelbundet. Vid en undersökning, som ett storstadsföretag genomfört över förhållandena för hyresgäster som inte skött sina hyresbetalningar, visar det sig att bland den grupp, där orsakerna inte kan hänföras till sjukdom, arbetslöshet eller motsvarande, har knappt hälften lyft bostadstillägg, vilka förbrukats till andra ändamål. I övriga fall är den vanligaste orsaken att hyresgästen ej klarat av att samtidigt sköta avbetalningsavtal och hyresbetalningar genom att inkomsten varit otillräcklig.

Enligt företagets erfarenheter förefaller det vara så, att det är svårare för familjer att

betala en hög bruttohyra än en lägre hyra som blivit reducerad med bostadstillägg. Detta kan givetvis sammanhånga med löneutbetalningsformerna, då utbetalning i vecko- eller fjortondagarsintervall ökar svårigheterna med stora månadsutbetalningar.

— — —

Begränsade erfarenheter tyder också på att många, möjligen flertalet hyresgäster, uppfattar utbetalning till hyresvärden som en praktisk fördel.

Hyresförlusternas storlek i förhållande till hyresintäkterna kan också belysas genom ett exempel hämtat från verksamhetsberättelsen för AB Bostäder i Borås år 1971. Företagets totala hyresintäkter uppgick till ca 15 685 000 kr. Hyresförlusterna uppgick sammanlagt till ca 208 000 kr. eller 1,1 % av hyresintäkterna. Större delen därav, eller ca 170 000 kr., avsåg outhyrda objekt. Hyresförlusterna på grund av bristande betalning sammanlagt för barnfamiljer och andra uppgick till ca 38 000 kr. vilket motsvarar ca 0,24 % av hyresintäkterna.

Från barnbidragsgruppen inom den av riksförsäkringsverket och statskontoret bedrivna RAFA-utredningen har kommittén inhämtat i huvudsak följande rörande de administrativa verkningarna av en utbetalning av de kommunala bostadstilläggen till fastighetsägare.

Önskemål har uttryckts om att effekterna av utbetalning till hyresvärd av kommunalt bostadstillägg till barnfamiljer skall renodlas och jämföras under de alternativa förutsättningarna att administrationen av barn- och bostadstillägg åvilar dels de kommunala förmedlingsorganen och dels försäkringskassorna.

Förutsättningar för beräkning av vilka kostnader olika alternativ medför saknas i stor utsträckning, varför kostnaderna i flertalet fall endast kan uppskattas. I jämförelse mellan de båda alternativen, dvs. mellan utbetalning hos kommunerna alternativt försäkringskassorna, kan sägas att effekterna av utbetalning till hyresvärd blir i stort sett likartade. Oavsett alternativ innebär utbetalningen merkostnader i form av:

a. Kostnader för extra ADB-rutiner för utbetalning och för registeruppdatering.

b. Kostnader för extra manuella rutiner för registeruppdatering.

c. Ökade distributionskostnader.

Emellertid påverkas merkostnadernas storlek av i vilken omfattning utbetalning till hyresvärd sker. Följande alternativ för utbetalning är tänkbara:

1. Utbetalning till samtliga hyresvärdar i flerfamiljshus.

2. Utbetalning till endast större hyresvärdar.

3. Undantagsrutin.

1. Utbetalning till samtliga hyresvärdar i flerfamiljshus

Antalet familjer som är bosatta i flerfamiljshus antas uppgå till ca 60 % av hela antalet familjer med bostadstillägg och antas för enkelhets skull fördela sig lika över de tre kategorierna i nedanstående tablå, som anger det ungefärliga antalet barnfamiljer med statligt och/eller kommunalt bostadstillägg. Uppskattningen grundar sig på de för år 1972 gällande reglerna och tar alltså inte hänsyn till eventuella ändringar i de inkomstberäkningsgrunder som kan komma att bli gällande vid en senare tidpunkt.

Bostadstillägg	Totalantal	Antal bosatta i flerfamiljshus
Endast statligt	275 000	165 000
Både statligt och kommunalt	225 000	135 000
Endast kommunalt	50 000	30 000
Totalt antal familjer	550 000	330 000

I ca 165 000 fall, dvs. 30 % av det totala antalet bostadstilläggsfall, skulle utbetalning alltså ske till hyresvärd.

De kategorier av barnfamiljer som däremot skulle få tillägget utbetalt direkt till sig skulle alltså vara dels de som endast uppbär statligt tillägg och dels de som är bosatta i egna hem. Samma sak gäller dem som bor i andrahandslägenheter samt inneboende. Retroaktivbelopp torde inte heller böra utbetalas till hyresvärd.

Slutligen förutsätts att redovisning till bidragsmottagaren av utbetalda bostadstillägg kan ske genom hyresvärdens försorg, t. ex. på hyresspecifikation.

Utbetalning till hyresvärd medför behov av utökat registerutrymme för värdens namn och adress m. m. samt fastighetsbeteckning. Dessa registeruppgifter behöver också regelbundet aktualiseras. Utbetalningsrutinerna kompliceras genom att separata bearbetningar erfordras för framställning av utbetalningshandlingar, förteckningar till berörda hyresvärdar etc. ADB-kostnaderna kan för

närvarande inte uppskattas med någon tillfredsställande säkerhet. Den flexibilitet som eftersträvas i barnbidragssystemet torde dock tillåta en utbyggnad med regelmässig hyresvärdsutbetalning utan att den totala ökningen av ADB-kostnaderna överstiger 0,5 milj. kr./år.

Ett system med utbetalning till hyresvärd komplicerar otvivelaktigt den manuella hanteringen på lokal nivå och torde medföra en viss ökning av personalbehovet. Registeruppgifter rörande hyresvärdarna torde få inaviserat manuellt liksom ändringar i "fastighetsregistret". Vidare torde större krav på upplysningsverksamheten komma att ställas. Bl. a. återkravsverksamheten torde också komma att försvåras. Den totala personalkostnadsökningen torde inte komma att överstiga 2 milj. kr./år.

Antalet tillkommande utbetalningar till hyresvärdar skulle enligt ovannämnda förutsättningar uppgå till ca 165 000 per månad, dvs. närmare 2 miljoner årligen.

Distributionskostnaderna blir i hög grad beroende av hur utbetalningen praktiskt kan ordnas. Sker utbetalningen med en anvisning för varje bidragsmottagare, skulle ökningen av den årliga distributionskostnaden uppgå till 3,15 milj. kr. (beräknat efter 1:59/anvisning enligt den särskilda ersättning som utgår till postverket för barnbidragsutbetalning; med utgångspunkt från den nuvarande avgiften 34 öre/anvisningen som gäller för vanlig postgiROUTbetalning blir kostnaden 0,8 milj. kr.¹ Utbetalningen torde dock kunna ordnas på ett rationellare sätt genom att varje hyresvärd erhåller en postgiROUTbetalning per månad och en därtill hörande beteckning över aktuella bidragsmottagare, ordnad fastighetsvis. Under antagande att ca 90 % av betalningarna därigenom skulle bortfalla stannar distributionskostnadsökningen vid ca 0,3 milj. kr. (80 000 kr. efter 40 öre/anvisning). Under förutsättning att administrationen åvilar kommunerna avgår dessutom distributionskostnader motsvarande de 35 000 bidragsmottagare som endast uppbär kommunalt bostadstillägg. Detta motsvarar ca 0,6 milj. kr. (144 000 kr. efter 40 öre/anvisning).

2. Utbetalning endast till större hyresvärdar

Vissa nackdelar med hyresvärdsutbetalning skulle kunna reduceras om en begränsning sker till endast större hyresvärdar, t. ex. kommunala bostadstiftelser, allmännyttiga

¹ (Jfr. kap. 14 s. 351).

bostadsföretag etc. Under antagande att utbetalning till hyresvärd kan ske rationellt bortfaller i stort sett distributionskostnadsökningen på grund av utbetalningshandlingar till hyresvärdar.

Merkostnaderna för extra ADB-rutiner och extra manuella rutiner kvarstår dock till stor del. Viss svåröverskådlighet och vissa administrativa problem skulle också uppstå vid flyttningar mellan fastigheter där bidraget skall utbetalas till hyresvärd och sådana där den egentliga bidragsmottagaren skall tillställas bidraget.

3. Undantagsrutin

Som alternativ till de ovannämnda mera generella utbetalningarna till hyresvärd kan tänkas en särskild undantagsrutin, enligt vilken utbetalning till hyresvärd av kommunalt bostadstillägg skulle ske endast under speciella omständigheter i enskilda fall. Exempel härpå skulle kunna vara att bidragsmottagaren vid upprepade tillfällen inte betalat hyran inom föreskriven tid och hyresvärden önskar mottaga bidraget för avräkning från hyran.

Det enda alternativ för utbetalning till hyresvärd som torde medföra obetydliga administrativa problem och kostnader är en undantagsrutin enligt 3. Det bör dock återigen understrykas att de kostnader som redovisats i de olika alternativen endast är uppskattade. En undantagsrutin skulle emellertid kunna inordnas i ett system administrerat av kommunerna eller försäkringskassorna utan att nämnvärda merkostnader överhuvudtaget skulle uppstå. Skall utbetalning till hyresvärd således ifrågakomma förordar gruppen en undantagsrutin.

Gruppen avstår från att gå in på en värdering av sakfrågorna liksom att utveckla synpunkter på frågor rörande t. ex. personlig integritet.

Kommitténs överväganden och förslag

Familjebostadsbidragen, som fanns t. o. m. år 1968, utgick endast till de familjer som hade en bostad som uppfyllde vissa utrymmes- och utrustningskrav. I sitt första betänkande (SOU 1967:52) påpekade kommittén att detta innebar att ett stort antal barnfamiljer med låga inkomster, som inte kunnat skaffa sig en bostad av föreskriven standard, utestängdes trots ett påtagligt behov av ekonomiskt tillskott från det enda familjestöd

med inriktning på familjer i lägre inkomst-lägen som då över huvud taget fanns.

De nya bostadstilläggen, som infördes år 1969, skulle enligt propositionen och författningen fylla ett dubbelt syfte, nämligen dels att utgöra ett allmänt konsumtionsstöd till barnfamiljer med lägre inkomster, dels att medverka till en förbättring av barnfamiljernas bostadsstandard. Genom att det statliga bostadstillägget innefattade grundbelopp som utgick oberoende av bostadsvillkor blev alla barnfamiljer med låga inkomster berättigade till stödet. Härigenom uppnåddes också att stödet alltid ökade när en familj fick ett barn till, medan de tidigare familjebostadsbidragen i sådana situationer kunde falla bort på grund av bostadsvillkoren.

Statsbidragen till kommunala bostadstillägg för familjer med höga bostadskostnader motiverades bl. a. med hänvisning till de höga hyrorna för lägenheter i nyproducerade hus. I det sammanhanget erinrades i propositionen om de riktlinjer för bostadspolitiken som fastställdes vid 1967 års riksdag (prop. 1967:100) och som bl. a. innebar en avveckling av det generella bostadsstödet i förening med ökat stöd för de grupper av befolkningen som av ekonomiska skäl har särskilda svårigheter att skaffa sig en tillfredsställande bostad.

Bostadstilläggen fick redan från början betydligt större omfattning än familjebostadsbidragen. Genom beslut av 1971 års riksdag har kraftiga förstärkningar gjorts fr. o. m. den 1 april 1972 framför allt i fråga om de hyresanknutna kommunala bostadstilläggen.

Efter dessa förstärkningar kan årskostnaden för enbart de statsbidragsberättigande kommunala bostadstilläggen nu beräknas uppgå till ca 360 milj. kr. Om de förslag beträffande bostadstilläggen som kommittén lagt fram tidigare i detta kapitel genomförs, främst en höjning av nivån från 75 till 100 kr./mån. och barn, kan kostnaden för de kommunala bostadstilläggen beräknas öka till ca 410 milj. kr. Som jämförelse kan nämnas att utgifterna för familjebostadsbidragen under budgetåret 1967/68 uppgick

till 185 milj. kr.

För det statliga bostadstillägget gäller fr. o. m. den 1 april 1972 inga som helst bostadsvillkor. Härigenom markeras ytterligare det förhållandet att detta stöd inte enbart avser bostadskonsumtionen utan har karaktär av allmänt konsumtionsstöd. Det förtjänar att påpekas att barnfamiljernas konsumtionskostnader enligt 1969 års hushållsbudgetundersökning till genomsnittligt mindre än 20 % avsåg bostad och till mer än 80 % avsåg mat, kläder och andra varor och tjänster. Familjer med höga bostadskostnader åtnjuter ett särskilt högkostnadsskydd genom kommunala bostadstillägg.

Som allmänt konsumtionsstöd skiljer sig det statliga bostadstillägget numera inte från det allmänna barnbidraget, till vilket det i princip utgör en inkomstprövad komplettering. Diskussionen om utbetalning av bostadstillägg direkt till annan betalningsmottagare, t. ex. fastighetsägaren, för avräkning mot hyran måste därför enligt kommitténs mening begränsas till det kommunala bostadstillägget vilket är direkt beroende av — och avsett till — familjens bostadskostnad.

Det framhålls bl. a. i de ovan nämnda motionerna att ekonomiska förluster uppstår för bostadsföretag och kommuner vid uteblivna hyresinbetalningar. Av de båda enkäterna som redovisats ovan framgår emellertid att företagens ekonomiska förluster på grund av bristande hyresinbetalningar utgör en bråkdel av en procent av företagens totala hyresintäkter. Det är osäkert i vilken utsträckning en utbetalning av bostadstilläggen till hyresvärden skulle minska dessa hyresförluster, men även om man antar att så är fallet, skulle förändringen få en högst obetydlig effekt på andra hyresgästers hyra.

Det har visat sig svårt att belysa vilken betydelse reglerna om utbetalning av bostadstilläggen kan ha för familjernas behov av socialhjälp. Det har inte kunnat på något sätt siffermässigt belysas att det finns grund för påståenden att det i stor omfattning skulle förekomma att socialhjälpen får träda in därför att familjer med bostadstillägg missköter sin ekonomi. Det bör också på-

pekas att bostadstilläggen räknas in när familjens behov av socialhjälp bedöms. I regel torde man kunna utgå från att familjens behov av socialhjälp är detsamma oberoende av om bostadstillägget används till mat och socialhjälp ges till hyran eller om förhållandet är det omvända.

I debatten om utbetalningsfrågan har vidare framhållits att det skulle vara svårare för familjen att betala en hög bruttohyra än en lägre hyra som blivit reducerad med bostadstillägg. Man påpekar också att nettohyran, efter bostadstillägg, är familjens reella hyra och att det därför är naturligt att bostadstillägget borde betalas direkt till hyresvärden.

Samma resonemang kan föras i alla de fall där det kommunala bostadstillägget till folkpension avvägs efter bostadskostnaden, vilket blir allt vanligare. Inga yrkanden har emellertid framförts om att detta kommunala bostadstillägg skall betalas direkt till fastighetsägaren och att folkpensionärer skall betala nettohyra. I prop. 1968:42, som innehöll förslag om det nya bostadstillägget, framhölls för övrigt att detta borde betalas ut till familjen på samma sätt som bostadstillägg till folkpension betalas ut direkt till pensionären.

Vidare har det påpekats att svårigheten med stora månadsutbetalningar är stor för många familjer och speciellt för de familjer som erhåller sin lön med vecko- eller fjortondagarsintervall. Som redovisats ovan utgör de uteblivna hyresinbetalningarna en obetydlig del av de totala hyresintäkterna. Det torde vara mindre vanligt att barnfamiljer inte sköter sina hyresinbetalningar.

I detta sammanhang kan erinras om de garantibidrag inom socialhjälpens som införts i bl. a. Stockholms kommun. Garantibidraget utgår med visst månadsbelopp och med eget hushållningsansvar för mottagaren. Detta system tillämpas i Stockholm för ca 95 % av hjälpfallen. Endast för ca 6 % av dessa fick extra bidrag utöver normalbeloppen lämnas för löpande utgifter. Dessa uppgifter belyser att flertalet hushåll klarar en månads-hushållning även om resurserna är knappa.

Det framhålls vidare att administrativa fördelar för bostadsföretagen uteblev när bostadstillägget började betalas ut till familjerna. Kommittén föreslår i kap. 14 att bostadstilläggen skall administreras av försäkringskassorna och betalas ut tillsammans med barnbidragen. Härigenom kan administrationen förenklas, förbättras och förbilligas. Även bortsett från de administrativa rationaliseringsvinster som kan uppnås vid en samordnad utbetalning finner kommittén det vara en tillgång att barnfamiljerna får en samlad bild av det kontanta familjestödets omfattning.

Möjligen skulle man kunna se ett system med "nettohyra" som ett medel för bostadsförvaltare att förmå barnfamiljer att flytta till större, bättre och därmed ofta dyrare bostäder. För att få fram skillnaden mellan den verkliga hyran och det kommunala bostadstillägget måste man emellertid i varje enskilt fall ta reda på bostadstilläggets storlek och för den skull utreda familjens inkomstförhållanden m. m. Man torde heller inte kunna underlåta att på hyresavi e. d. redovisa även "bruttohyra" och bostadstillägg.

Kommittén vill för sin del ifrågasätta om själva metoden för utbetalning av bostadstillägg har någon nämnvärd betydelse som stimulans att förbättra bostadsstandarden. Oavsett om bostadstilläggen betalas ut till hyresvärderna eller ej skall de ju komma barnfamiljerna — resp. folkpensionärerna — till godo. Om en familj står i en valsituation när det gäller att flytta till en dyrare bostad, torde familjen normalt få eller ta reda på såväl den faktiska hyran som storleken av det kommunala bostadstillägg som kan påräknas oberoende av hur detta sedan betalas ut.

Mot utbetalning av kommunala bostadstillägg till fastighetsägaren kan anföras familjens krav på integritetsskydd. En utbetalning av bostadstillägget direkt till hyresvärderna innebär att denne får fortlöpande inblick i hyresgästernas ekonomi och samboendeförhållanden. Många av barnfamiljerna som ordentligt sköter sina hyresbetalningar torde

känna olust inför detta. Fastighetsägaren är inte heller något offentligt organ med skyldighet att iaktta sekretess. I detta hänseende kan erinras om reaktionerna inför uppgiftslämnandet till 1970 års folk- och bostadsräkning.

Mot denna bakgrund har kommittén inte funnit några bärande skäl för att som allmän regel betala bostadstillägg direkt till fastighetsägaren. Däremot kan det i vissa fall, när hyresbetalningarna uteblivit vid upprepade tillfällen, finnas anledning att betala ut tillägget till annan betalningsmottagare än familjen. Bostadsstyrelsen har som nämnts föreslagit att möjligheterna här till vidgas.

Det finns redan en möjlighet för länsbostadsnämnden eller, efter dess bemyndigande, förmedlingsorganet att om särskilda skäl föreligger besluta att annan betalningsmottagare än familjen skall utses. Som bostadsstyrelsen framhållit förutsätter sådant beslut att familjen missköter sin ekonomi.

Kommittén föreslår att det kommunala bostadstillägget skall kunna betalas ut till hyresvärderna i de fall familjens hyresbetalningar uteblivit två månader eller mer. Beslutet om ändrad utbetalning bör kunna fattas efter ansökan av hyresvärderna och sedan familjen fått yttra sig däröver. Någon ytterligare utredning bör normalt inte krävas. Beslutet om utbetalning till hyresvärderna bör gälla tolv månader framåt och bör även avse ev. retroaktiva utbetalningar av kommunalt bostadstillägg under denna tid. Härigenom torde de av bostadsstyrelsen framförda önskemålen tillgodoses.

Avgifter för barn tillsyn

Som framgår av kap. 8 påverkar avgiftssättningen inom samhällets barn tillsyns verksamhet i hög grad den ekonomiska situationen för de barnfamiljer som anlitar den. Avgifternas ökning vid stigande inkomst är jämte den ökande skatten och det minskande bostadstillägget en faktor som påverkar de samlade margineffekterna. Dessa avgör i vilken utsträckning en ökning av familjens bruttoinkomst verkligen leder till en ökning av famil-

Tabell 150 Svenska kommunförbundets rekommendation rörande avgiftstaxa inom barntillsynsverksamheten. (daghem, familjedaghem och tillsyn av sjukt barn.)

Bruttoinkomst kr./mån.	Motsvarar en års- inkomst brutto på, ca kr.	Avgift för familjen i kr. per närvarodag om i familjen finns			
		1 barn	2 eller flera barn varav 1 på dag- hem/familjedag- hem	2 barn på dag- hem/familje- daghem	3 barn på dag- hem/familje- daghem
-1 150	- 13 800	1	1	2	3
1 151-1 300	13 800- 15 600	2	2	2	3
1 301-1 500	15 600- 18 000	4	3	4	6
1 501-1 700	18 000- 20 400	5	3	6	6
1 701-1 900	20 400- 22 800	6	4	6	6
1 901-2 100	22 800- 25 200	7	5	8	9
2 101-2 300	25 200- 27 600	8	6	8	9
2 301-2 500	27 600- 30 000	9	7	10	12
2 501-2 700	30 000- 32 400	10	8	10	12
2 701-2 900	32 400- 34 800	11	9	12	12
2 901-3 200	34 800- 38 400	13	11	14	15
3 201-3 500	38 400- 42 000	14	12	16	18
3 501-3 800	42 000- 45 600	15	13	16	18
3 801-4 100	45 600- 49 200	16	14	18	18
4 101-4 400	49 200- 52 800	17	15	20	21
4 401-4 700	52 800- 56 400	18	16	20	21
4 701-5 000	56 400- 60 000	19	17	22	24
5 001-5 300	60 000- 63 000	20	18	22	24
5 301-5 600	63 600- 67 200	21	19	24	27
5 601-5 900	67 200- 70 800	22	20	26	30
5 901-6 200	70 800- 74 400	23	21	28	30
6 201-6 500	74 400- 78 000	24	22	28	30
6 501-6 800	78 000- 81 600	25	23	30	33
6 801-7 100	81 600- 85 200	26	24	30	33
7 101-7 400	85 200- 88 800	27	25	32	36
7 401-7 700	88 800- 92 400	28	26	32	36
7 701-8 000	92 400- 96 000	29	27	34	36
8 001-8 300	96 000- 99 600	30	28	34	36
8 301-8 600	99 600-103 200	31	29	36	39
8 601-8 900	103 200-106 800	32	30	36	39
8 901-9 200	106 800-110 400	33	31	38	42
9 201-	110 400-	34	32	38	42

jen disponibla inkomst.

Den avgiftstaxa som rekommenderats av Svenska kommunförbundet återges i tabell 150.

Det är enligt kommitténs mening viktigt att inkomstutjämnande åtgärder utformas på ett sådant sätt att det resultat som eftersträvas kan nås utan alltför kraftiga marginaleffekter vid stigande inkomst. En av anledningarna till de höga marginaleffekterna i måttliga inkomstlagen är att flera marginaleffekter adderas till varandra. Av detta skäl bör man i möjlig mån undvika ytterligare marginaleffekter parallellt med den progressiva beskattningen.

En inkomstomfördelning genom differentierade barntillsynsavgifter ger en förhållandevis liten effekt eftersom den bara når de familjer som har barn i samhällets barntillsyn. Den progressiva beskattningen och det särskilda stödet till barnfamiljer i lägre inkomstlagen genom bostadstilläggen har betydligt större räckvidd som medel för en inkomstutjämning.

Tabellerna 151 och 152 visar de sammanlagda marginaleffekterna för några olika familjetyper och inkomstlagen där det är möjligt att ha både tillsynskostnader och bostadstillägg (statligt och högsta kommunala tillägg enligt kommitténs förslag). Det är dock rela-

Tabell 151 De totala margineffekterna av ökad skatt, minskat bostadstillägg och ökade tillsynsavgifter för en familj med ett barn, barnet på daghem och med en hyra som ligger vid eller över den övre gränsen för hyresanknutet bostadstillägg. Makar med lika inkomster.

Makarnas sammanlagda inkomst, kr./år	Ökning av skatten	Margineffekt i % av inkomstökningen		Sammanlagd margineffekt
		Minskning av bostadstillägget (enligt kommitténs förslag)	Ökning av tillsynsavgifterna ¹	
30–40 000	39,5	15,0	8,0	62,5
40–45 000	42,9	15,0	6,7	64,6
45–50 000	45,5	15,0	6,7	67,2

Tabell 152 Det totala margineffekterna av ökad skatt, minskat bostadstillägg och ökade tillsynsavgifter för en familj med två barn, bägge barnen på daghem och med en hyra som ligger vid eller över den övre gränsen för hyresanknutet bostadstillägg. Makar med lika inkomster.

Makarnas sammanlagda inkomst, kr./år	Ökning av skatten	Margineffekt i % av inkomstökningen		Sammanlagd margineffekt
		Minskning av bostadstillägget (enligt kommitténs förslag)	Ökning av tillsynsavgifterna ¹	
30–40 000	39,5	15,0	12,0	66,5
40–50 000	44,2	15,0	8,0	67,2
50–60 000	50,1	15,0	8,0	73,1

¹ Genomsnittlig margineffekt. Avgiften är grundad på inkomstintervall varför i det enskilda fallet margineffekten kan både överstiga och understiga den genomsnittliga.

tivt få familjer som är i den situationen att tre margineffekter uppstår samtidigt.

Tabell 151 avser familjer med ett barn och barnet på daghem. Bostadstillägg utgår upp till sammanräknad inkomst på ca 49 000 kr./år vid nuvarande bidragsnivå och ca 51 000 kr./år om det statliga bostadstillägget höjs till 100 kr./mån. och barn.

För bostadstilläggen används här den avdragsfaktor som kommittén ovan föreslagit. Barntillsynsavgifterna har beräknats enligt kommunförbundets senaste rekommendation.

Tabell 152 visar de sammanlagda margineffekterna för familjer med två barn då bägge barnen är på daghem enligt samma förutsättningar som ovan. För tvåbarnsfamiljer kan bostadstillägg enligt de inkomstpröv-

ningsregler kommittén föreslagit utgå för inkomster upp till ca 55 000 kr./år i sammanräknad inkomst vid nuvarande bidragsnivå, och ca 59 000 kr./år om det statliga grundtillägget höjs till 100 kr./mån. och barn.

En jämförelse med tabellen på s. 271 visar att omläggningen till en enhetlig reduceringsfaktor på 15 % medför en minskning av margineffekten med 3 % i inkomstskiktet 30 000–40 000 kr. och med 9 % i inkomstlägena däröver.

Följande tablå visar den beräknade inkomstfördelningen för tvåinkomsttagarfamiljer med barn som den framkommer i inkomststatistiken. Fördelningen gäller år 1972 och avser familjer oberoende av om de har barn på daghem eller ej.

Makar med barn, två inkomsttagare

Familjeinkomst, kr./år	Antal	Procent
—30 000	78 000	13
30—40 000	124 500	21
40—50 000	145 000	24
50—60 000	108 600	18
60—80 000	92 700	15
80 000—	53 800	9
Samtliga	602 600	100

De tidigare redovisade tabellerna visar att det för vissa familjer uppstår förhållandevis höga sammanlagda margineffekter redan vid måttliga inkomster. Sälunda har familjer med barn på daghem och bostadstillägg med en inkomst på 40 000—50 000 kr./år en sammanlagd margineffekt på drygt 65 %. Det förtjänar att påpekas att samma margineffekt för makar (med lika inkomster) utan barn nås först i inkomstlägen omkring 140 000 kr./år.

Margineffekterna skulle minska något redan genom en taxa med mindre spännvidd än den som rekommenderas av kommunförbundet. Familjepolitiska kommittén har i tidigare sammanhang delat upp barnkostnaderna i en konsumtionsdel och en tillsynsdel. Motsvarande uppdelning kan enligt kommitténs mening göras beträffande de kostnader som uppstår för barn i daghem och på familjedaghem. I ersättningen till dagbarnvårdare har redan en sådan uppdelning gjorts. Familjen slipper vissa direkta kostnader för barnet när det vistas på daghem. Framförallt blir matkonsumtionen en direkt avlyftning från familjen. Denna konsumtionskostnad torde kunna beräknas till minst 5 kr./dag. Det bör också påpekas att förvärvsavdraget vid beskattningen — som främst motiverats med tillsynskostnaderna — ger makar som båda förvärvsarbetar och ensamstående föräldrar en skattelindring på normalt 60—100 kr./mån.

Med utgångspunkt i en fast konsumtionskostnad på en nivå i närheten av ovan diskuterade konsumtionskostnader skulle en mindre brant stigande daghemstaxa kunna

konstrueras. Avståndet skulle där bli mindre än nu mellan den högsta och lägsta avgiften. Margineffekterna skulle därmed bli mindre, men de försvinner inte och ur administrativ synpunkt kvarstår nackdelar med den nuvarande taxan.

I kap. 8 har kommittén anförut att det finns skäl att gå ett steg längre och pröva ett system med enhetliga avgifter oberoende av inkomst. Som skäl för att enhetliga avgifter är att föredra nämner kommittén där bl. a. — förutom att margineffekterna faller bort — att administrationen förenklas och att systemet blir lätt att överblicka för familjerna. Riskerna för en ensidig social rekrytering till daghemmen kommer också sannolikt att minska.

Vissa problem uppstår vid övergång till en enhetstaxa. Enhetliga avgifter för samhällets barntillsyn, oberoende av inkomst, skulle få läggas på en relativt hög nivå om kommunens samlade intäkter av barntillsynsavgifter skall bibehållas oförändrade. Även med en viss minskning av det totala avgiftsuttaget uppkommer avgiftsökningar för vissa familjer. En viktig förutsättning har för kommittén varit att heltidsarbetande föräldrar i regel inte skall behöva vidkännas några avgiftshöjningar vid övergång till enhetliga avgifter.

I kap. 8 s. 226 finns en tabell som visar de avgifter som tas ut enligt kommunförbundets taxa i några normalinkomstlägen. De inkomstlägen som där valts är de genomsnittliga faktiska inkomsterna för familjer med barn på daghem resp. familjedaghem enligt kommitténs barntillsynsundersökning (se s. 103).

Dessa uppgifter insamlades under mars—april 1970. Genomsnittsinkomsterna kommer alltså att ligga väsentligt högre vid den tidpunkt då en enhetlig avgift skulle kunna införas. Barntillsynsundersökningen visade att den genomsnittliga inkomstökningen för föräldrar med barn på daghem under perioden 1966—1970 uppgick till ca 44 % för tvåförälderfamiljer och ca 33 % för enförälderfamiljer. I tabell 153 har genomsnittsinkomsterna räknats upp med schablonmässigt

Tabell 153 Tillsynsavgifter enligt kommunförbundets rekommendation vid genomsnittliga inkomster för olika grupper av familjer med barn på daghem.

	Beräknad genomsnittsinkomst år 1974	Avgift för					
		1 barn		2 barn varav ett på daghem		2 barn på daghem	
	Kr./mån.	Kr./dag	Kr./mån. ca	Kr./dag	Kr./mån. ca	Kr./dag	Kr./mån. ca
Två förvärvsarbetande makar med barn på daghem	5 900	22	440	20	400	13	260
Två förvärvsarbetande makar med barn i familjedaghem	5 200	20	400	18	360	11	220
En förvärvsarbetande ensamstående med barn på daghem	2 600	10	200	8	160	5	100
En förvärvsarbetande ensamstående med barn i familjedaghem	2 350	9	180	7	140	5	100

40 % för att ungefärligt motsvara inkomstnivån år 1974.

Följande tablå visar minskningen av kommunernas avgiftsinkomster för år 1974 vid olika nivåer för en enhetlig taxa i jämförelse med inkomsterna om alla kommuner tillämpade den taxa kommunförbundet rekommenderat. Beräkningarna har gjorts för år 1974. Härvid har hänsyn tagits till normal inkomst- och penningvärdesutveckling på samma sätt som vid beräkningarna för tabell 153. Antalet platser har beräknats till 125 000 (daghem och familjedaghem) i enlighet med socialstyrelsens prognoser.

Avgift kr./dag för ett barn i tillsyn för		Minskade avgiftsinkomster för kommunerna milj.kr./år ca
Makar	Ensamstående	
17	8	Ingen ändring
16	8	20
14	7	60
12	8	85
12	7	90
12	6	100
10	5	145

Om man vill att kommunernas totala inkomster av föräldraavgifter skall vara oförändrade efter en övergång till enhetliga avgifter skulle således avgifterna få läggas på nivån 17 kr./dag för makar och 8 kr./dag för ensamstående vid ett genomförande år 1974. Jämfört med den av kommunförbundet rekommenderade taxan skulle enhetliga avgifter på denna nivå medföra avgiftshöjningar för makar med en familjeinkomst under 4 100 kr./mån. och för ensamstående med en inkomst under 2 300 kr./mån. om familjen har ett barn. För familjer med flera barn varav ett på daghem eller familjedaghem skulle avgiftshöjningar inträda vid inkomster under 4 700 kr./mån. för makar och 2 700 kr./mån. för ensamstående. För familjer med två eller flera barn på daghem eller familjedaghem skulle verkningarna bli beroende av i vilken utsträckning "syskon-rabatt" skulle ges vid ett system med enhetliga avgifter.

Eftersom enhetliga avgifter på denna nivå beräknas ge oförändrade totala avgiftsinkomster, skulle övergången medföra avgiftshöjningar för närmare hälften av alla familjer med barn på daghem eller familjedaghem. Kommittén finner det rimligt med en viss sänkning av det totala avgiftsuttaget för att minska avgiftshöjningarnas omfattning.

Om man skulle lägga avgifterna på 14 kr./dag för makar och 7 kr./dag för ensamstående skulle gränsen för avgiftshöjningar förskjutas till 3 200 kr./mån. för makar och 1 900 kr./mån. för ensamstående om de har ett barn. För makar med flera barn, varav ett i samhällets barntillsyn, skulle gränsen bli 3 800 kr./mån.

Ur barntillsynsundersökningen kan inte utläsas i vilken utsträckning familjer, som skulle få höjda avgifter vid en övergång till enhetliga avgifter på denna nivå, utgörs av heltidsarbetande löntagare. I materialet finns uppgifter om föräldrarnas yrke och inkomst men inte om deras arbetstid. I fråga om barn på daghem finns dock även uppgifter om barnets normala vistelsetid på daghemmet. En genomgång av dessa uppgifter visar i vart fall att flertalet av de tvåförälderfamiljer som får höjda avgifter inte är familjer där båda makarna är heltidsanställda.

Ca 40—50 % av de tvåförälderfamiljer som skulle få avgiftshöjningar och ca 20 % av enförälderfamiljerna är studerandefamiljer. I övrigt finns bland de föräldrar som skulle få höjd avgift mindre grupper som av andra skäl såsom sjukdom, arbetslöshet eller militärtjänstgöring saknar inkomst eller har låga inkomster. Bland dem som redovisar låga inkomster finns också en grupp föräldrar som är självständiga yrkesutövare (konstnärer, egna företagare m. fl.).

Enligt familjeundersökningen hade familjer med två heltidsarbetande makar år 1969 en genomsnittsinkomst på ca 3 900 kr./mån. Härav tjänade mannen i genomsnitt ca 2 500 kr./mån. och kvinnan i genomsnitt ca 1 400 kr./mån. För år 1974 kan genomsnittsinkomsten för barnfamiljer med två heltidsarbetande makar på grundval av denna uppgift beräknas till ca 5 500 kr./mån. I detta inkomstläge är avgiften för familjer med ett barn 21 kr./dag enligt kommunförbundets rekommendation. Genomsnittsförtjänsten (inkl. ackords- och tidlön, semesterersättning m. m.) för arbetare inom textil- och konfektionsindustrin kan beräknas till ca 2 100 kr./mån. för år 1972 enligt gällande avtal. För två makar som var och en har denna

inkomst skulle avgiften redan år 1972 uppgå till 17 kr./dag. Inom metall- och verkstadsindustrin kan genomsnittsförtjänsten samma år beräknas till ca 2 600 kr./mån.

Det anförda tyder på att det stora flertalet tvåförälderfamiljer där båda makarna arbetar heltid, även om de har låglöneyrken, skulle få betala en högre avgift år 1974 enligt kommunförbundets rekommendation än vid en enhetlig avgift på 14 kr./dag. I de fall höjningar kan tänkas inträffa för sådana familjer vid övergången till enhetliga avgifter torde dessa i regel bli av mindre omfattning. Föräldrar som är sysselsatta t. ex. i lågavlönade lärlings- eller praktikantarbeten kan dock i viss utsträckning få större avgiftshöjningar.

De ensamstående föräldrarna har oftast relativt låga förvärvsinkomster. Genomgången av barntillsynsundersökningen visar att de ensamstående föräldrarna skulle få avgiftshöjningar i större utsträckning än makar vid en övergång till enhetliga avgifter på den här diskuterade nivån. Kommitténs undersökningar visar att de ensamstående föräldrarnas reella situation kan vara mycket varierande. I en hel del fall lever de otvivelaktigt under knappa ekonomiska villkor. Många av dem har emellertid till följd av skattelättnader, familjestöd, underhållsbidrag och andra privata transfereringar en betydligt högre disponibel inkomst än bruttoinkomsten av förvärvsarbete. En avgift på 7 kr./dag för ensamstående föräldrar torde i stort sett motsvara de minskade utgifter för mat m. m. som familjen får när barnet är på daghem samt värdet av förvärvsavdraget, som ju är avsett främst för barntillsynskostnader.

Det kan också erinras om att kommitténs förslag om höjning av de statliga bostadstilläggen medför förbättringar för alla barnfamiljer i lägre inkomstlägen. Kommitténs förslag i ett senare avsnitt i detta kapitel om en höjning av barnpensionerna i vissa fall medför också betydande förbättringar för vissa mer utsatta grupper av ensamstående föräldrar.

En omläggning till enhetliga avgifter bör inte medföra något inkomstbortfall för kom-

munerna som helhet. Om omläggningen medför minskade avgiftsinkomster får således mellanskillnaden enligt kommitténs mening täckas genom ökade statsbidrag. Med hänsyn till både önskvärdheten av en fortsatt snabb utbyggnad av barnstugeverksamheten och behovet att också finna utrymme för andra angelägna åtgärder till barnfamiljernas förmån bör enhetliga avgifter inte sättas så lågt att en stor del av det utrymme som kan finnas för familjepolitiska reformer tas i anspråk för kompensation till kommunerna för minskade avgiftsintäkter.

Häremot står det förut nämnda kravet att enhetliga avgifter inte får medföra avgiftshöjning för heltidsarbetande föräldrar.

Efter prövning av dels skälen för och emot olika former av avgiftssättning, dels möjligheten att tillgodose nyss angivna önskemål har kommittén stannat för att föreslå att enhetliga avgifter införs, oberoende av inkomst, enligt följande.

Det förefaller uppenbart att familjer med två förvärvsarbetande makar normalt har möjlighet att betala en högre avgift för barn tillsyn än enförälderfamiljer. I dagsläget betalar de ensamstående föräldrarna genomsnittligt en avgift som är mindre än hälften av den som makar med barn genomsnittligt betalar. Även i de fall då den ena eller båda föräldrarna studerar bör tvåförälderfamiljen kunna betala högre avgift än enförälderfamiljen. Det kan erinras om att studiemedelsutredningen (SOU 1971:87) nyligen föreslagit att barn tillägg till studiemedel skall utgå till båda föräldrarna om båda studerar, ett förslag som kommittén i sitt remissyttrande tillstyrkt. Vid bedömningen av barn tilläggets nivå räknade för övrigt studiemedelsutredningen med en genomsnittlig tillsynskostnad på 15 kr. per dag.

Kommittén finner det rimligt att avgiften för ensamstående föräldrar bestäms till hälften av avgiften för två gifta (eller samboende) föräldrar. För att inte familjens sammanlagda utgifter för barn tillsyn skall bli alltför höga finner kommittén det också rimligt att familjer med två eller flera barn på daghem eller familjedaghem får betala en lägre avgift

per barn än familjer som bara har ett barn på daghem eller i familjedaghem.

Kommittén har stannat för att föreslå att en enhetlig avgift för heldagstillsyn fastställs till 14 kr./dag för makar och 7 kr./dag för ensamstående. För familjer med mer än ett barn på daghem bör avgiften för vart och ett av det andra och de därpå följande barnen sättas till 7 kr./dag för makar och 4 kr./dag för ensamstående. Vid ett genomförande den 1 januari 1974 skulle en avgift på denna nivå medföra att kommunerna fick tillföras ca 60 milj. kr./år för att kompensera inkomstminskningen. Bestämmelsen om den enhetliga taxan bör fogas som villkor till statsbidragsbestämmelserna för barn tillsyns verksamheten. Kommunerna bör dock ha frihet att sätta en lägre enhetstaxa än den angivna och att medge hel eller partiell avgiftsbefrielse i enskilda fall. För barn vars tillsyn omfattar halva dagen eller mindre bör halv avgift tillämpas.

Det är angeläget att kommunerna bevakar att övergången till enhetliga avgifter inte leder till ekonomiska svårigheter för föräldrar som har barn på daghem eller i familjedaghem. Det är också viktigt att barnstugorna i ökad utsträckning kan ta emot barn med särskilda behov av förskoleverksamhet, såsom fysiskt, psykiskt eller socialt handikappade barn. Kommunerna bör därför särskilt i ett övergångsskede bevilja hel eller partiell avgiftsbefrielse när så erfordras för att tillgodose dessa syften.

För att möjligheten att bevilja avgiftsbefrielse skall kunna användas i erforderlig utsträckning utan att kommunerna får någon ytterligare ekonomisk belastning förordar kommittén att ytterligare 10 milj. kr. överförs till kommunerna för detta ändamål genom höjda statsbidrag. Ett belopp av denna storlek, som schematiskt räknat skulle räcka till en genomsnittlig avgiftsnedläggning på 5 kr./dag för ca 10 000 familjer, torde väl tillgodose de behov av avgiftsbefrielse som kan finnas. De sammanlagda kostnaderna för staten skulle därmed uppgå till 70 milj. kr.

Slutligen vill kommittén belysa de förändringar av marginaleffekterna som uppstår vid

ett genomförande av kommitténs förslag om både en enhetlig avgift för samhällets barn- tillsyn och en enhetlig avdragsfaktor vid inkomstprövningen av bostadstillägg.

Följande tablå visar för makar med lika stora inkomster de samlade marginaleffekterna av skatt, föreslagna regler för bostadstillägg och enhetlig barn tillsynsavgift i jämförelse med det nuvarande systemets faktiska samlade marginaleffekter (med bostadstilläggens avtrappning enligt prop. 1972:34). Familjen förutsätts ha ett barn och barnet på daghem.

Inkomst, kr./år	Sammanlagd marginaleffekt i % enligt		
	Nuvarande regler	Kommitténs förslag	Skillnad
30-40 000	66,1	54,5	-11,6
40-50 000	74,9	59,2	-15,7

Motsvarande tablå för familjer med två barn och bägge barnen på daghem visar följande effekter.

Inkomst, kr./år	Sammanlagd marginaleffekt i % enligt		
	Nuvarande regler	Kommitténs förslag	Skillnad
30-40 000	70,1	54,5	-15,6
40-50 000	76,2	59,2	-17,0
50-60 000	82,1	65,1	-17,0

Av tablåerna framgår att de sammanlagda marginaleffekterna nedbringas väsentligt genom de ändrade inkomstprövningsreglerna för bostadstilläggen och de enhetliga barn tillsynsavgifterna. Härigenom skapas bättre förutsättningar för en fortsatt utbyggnad av kontantstödet till barnfamiljer i lägre inkomstlägen.

Barnpensionernas nivå och konstruktion

De förändringar av bostadstilläggen som träder i kraft den 1 april i år, liksom de förslag till förbättringar av stödet till barnfamiljerna som lämnas i detta betänkande, kommer i

hög grad de ensamstående föräldrarna tillgodo.

Frågan om samhällets stöd till enförälderfamiljer behandlas i kap. 8 (s. 238-242). Där anges vissa utgångspunkter för kommitténs bedömningar av de ensamstående barnförsörjarnas situation.

En utgångspunkt är att ensamstående föräldrar i största möjliga utsträckning bör behandlas lika oavsett orsaken till att de är ensamstående föräldrar. Vidare anser kommittén att det är bortfallet av den andre förälderns försörjningsinsats som skall kompenseras — syftet skall normalt inte vara att kompensera ett bortfall av den ensamstående förälderns egna förvärvsinkomster.

I det tidigare nämnda remissvaret över pensionsförsäkringskommitténs betänkande har familjepolitiska kommittén utvecklat sin syn på ensamföräldrarnas situation och de konkreta slutsatser kommittén anser att man bör dra från denna i fråga om pensionsförmånerna. Som tidigare nämnts avvaktas familjepolitiska kommitténs betänkande innan förslag framläggs för riksdagen om den vidare utformningen av barnpensionerna.

Enligt familjepolitiska kommitténs mening kommer otvivelaktigt arbetsmarknads- och utbildningspolitiken, särbeskattningen och expansionen av den samhälleliga barn tillsynen att medföra att tvåförsörjarfamiljen blir allt vanligare. Som kommittén framhållit i annat sammanhang bör man för framtiden betrakta det som det vanliga levnadsmönstret i barnfamiljerna att båda föräldrarna har förvärvsarbete och att de delar uppgiften att genom ekonomiska insatser svara för barnens vård och försörjning i den mån samhället inte lämnar stöd. Om den ena förälderns försörjningsinsats faller bort bör särskilt stöd utgå.

Detta synsätt präglar bidragsförskotten till barn till ogift och fränskild förälder.

Motiven för änkepension — även till barnlösa änkor — står att söka i de samhällsförhållanden som rådde då de första pensionsystemen för offentliga och privata tjänstemän skapades. Dessa familjepensionssystem byggdes under början av detta sekel upp med

utgångspunkt i den rollfördelningen att man-
 nens förvärvsarbete och kvinnan skötte
 hem och barn.

Familjepolitiska kommitténs principiella
 uppfattning är att könsskillnaderna inom
 socialförsäkringssystemet bör försvinna.
 Denna principiella ståndpunkt har familje-
 politiska kommittén för sin del tillämpat vid
 den föreslagna och numera genomförda revi-
 sionen av de skillnader som funnits mellan
 män och kvinnor i fråga om sjukförsäkrings-
 förmåner. En tillämpning av samma princi-
 piella uppfattning på efterlevandepensione-
 ringen skulle innebära antingen att änklings-
 pensioner infördes eller att änkepensionerna
 avskaffades.

De sociala skäl som kan anföras för att
 bibehålla änkepensionen i nuläget finns inte
 när det gäller att införa en änklingspension.
 Bl. a. med ledning av resultat från familje-
 undersökningen vet man att gruppen ank-
 lingar med barn har avsevärt högre inkomster
 än övriga grupper ensamföräldrar och att det
 inte finns något som tyder på att de skulle
 befinna sig i en särskilt besvärlig ekonomisk
 situation.

Familjepolitiska kommittén accepterar
 pensionsförsäkringskommitténs bedömning
 att änkepensioneringen fortfarande fyller ett
 socialt behov. Kommittén är emellertid inte
 beredd att förorda att man ytterligare bygger
 ut detta efterlevandeskydd genom att införa
 en försörjar- eller änklingspension, vilket
 skulle vara att ta ett steg tillbaka i utveck-
 lingen. Kommittén anser att handlingslinjen
 för framtiden bör vara att gradvis reducera
 efterlevandeskyddets omfattning när det gäl-
 ler efterlevande vuxna. Stödet bör i stället
 knytas till barnen.

Ett skäl till önskemålet att bidragsförskott
 och barnpension bör följas åt är att det
 förekommer att en förälder en tid kan vara
 delaktig av den ena stödformen för att sedan
 vid inträffat dödsfall få stöd från den andra.
 I regel förändras inte vederbörandes ekono-
 miska eller sociala situation nämnvärt. Där-
 för finns inte heller skäl för ändringar i det
 stöd föräldern får från samhället.

Pensionsförsäkringskommittén föreslår att

ett särskilt barnpensionstillägg införs att utgå
 till barnpension i samtliga fall då änkepen-
 sion ej utgår efter den avlidne. Tillägget, som
 föreslås utgå med samma belopp oavsett
 barnantalet, bör enligt pensionsförsäkrings-
 kommittén delas lika mellan barnen. Barn-
 pensionstillägget är utformat så att för varje
 berättigad avliden utgår ett tillägg med 40 %
 av basbeloppet vilket sedan fördelas på de
 utgående bampensionerna.

I följande tablå görs en jämförelse mellan
 nu utgående stöd till änkor resp. till ensam-
 stående föräldrar med bidragsförskott och
 det barnpensionstillägg som pensionsförsäk-
 ringskommittén föreslår. ATP-pensionen är
 inte medräknad. Procent av basbeloppet.

Familjetyp	Antal barn		
	1	2	3
Ensamstående med bidrags- förskott	40	80	120
Änkor	115	140	165
Efterlevande utan änke- pension med barnpensions- tillägg enligt förslaget	65	90	115

Av tablå framgår att änkor har en
 avsevärt högre stödnivå än föräldrar med
 bidragsförskott.

Det skulle också gälla i förhållande till det
 föreslagna barnpensionstillägget. Om man
 jämför bampension och barnpensionstillägg
 med bidragsförskott, finner man att barn-
 pension och barnpensionstillägg tillsammans
 ger ett betydligt större stöd i ettbarnsfamil-
 jer och ett något större stöd i tvåbarnsfamil-
 jer i förhållande till bidragsförskotten, me-
 dan för trebarnsfamiljer bidragsförskotten
 ger ett något bättre stöd (ATP-pension oräk-
 nad). Ju fler barn det finns i familjen över
 trebarnsnivån, desto större skillnad blir det
 sedan till bidragsförskottens fördel. Påpekas
 bör att denna jämförelse inte är fullständig
 eftersom ATP-pension ofta utgår till änke-
 pension och barnpension. Ca 70 % av barn-
 pensionstagarna har i dag ATP-pension på i
 genomsnitt något mer än 20 % av basbelop-
 pet. Det torde i flertalet fall gälla barn vars
 far avlidit.

Bidragsförskottet fungerar som en garantinivå. Alla barn till ogifta eller skilda föräldrar är tillförsäkrade ett belopp som motsvarar 40 % av basbeloppet per år. Den summan kan överskridas om den underhållsskyldige föräldern betalar underhåll.

En motsvarande garantinivå för barnpension kan konstrueras så att barnen alltid är tillförsäkrade ett stöd på minst 40 % av basbeloppet per år, ett stöd som i vissa lägen kan bli högre. Enligt familjepolitiska kommitténs mening bör en sådan garantinivå införas. Det bör ske genom att barnpension från folkpensioneringen utgår med 40 % av basbeloppet i de fall då inte änkepension (från folkpensioneringen eller ATP) eller barnpension från ATP utgår. I dessa senare fall bör barnpension utgå med 25 % av basbeloppet eller det högre belopp som erfordras för att det sammanlagda stödet skall uppgå till 40 % per barn.

Den här föreslagna konstruktionen betyder, förutom likformighet med bidragsförskotten, att olikheterna i behandlingen av olika grupper efterlevande föräldrar minskar. Stödet till änkor ligger kvar på oförändrad nivå, medan barnstödet ökar för änklingsliknande föräldrar och ogifta efterlevande kvinnor. Vidare utgår stödet enligt garantinivån lika per barn, oberoende av antalet barn, vilket kommittén också ser som en fördel. Av kap. 5 framgår att många barnfamiljerna — inte minst familjer med ensamstående förälder — ofta har det bekymmersamt ekonomiskt. Det gör det angeläget att knyta ett stöd till varje barn och inte till föräldern.

För föräldralösa barn bör liksom hittills ersättningsnivån läggas högre än för övriga, eftersom det här gäller att ersätta bortfallet av båda föräldrarnas försörjningsinsats. För närvarande utgår barnpension till föräldralösa barn med 35 % av basbeloppet mot 25 % i andra fall. Vid en höjning av den allmänna nivån till 40 % förefaller det rimligt att föreskriva att barnpensionen till föräldralösa utformas som en garantinivå på 60 %. Avräkning mot änkepension och ATP-pension bör ske på samma sätt som för

fader- eller moderlösa barn. När såväl barnpension som bidragsförskott utgår bör också det sammanlagda stödet uppgå till 60 % av basbeloppet.

I kap. 11 föreslår familjepolitiska kommittén att åldersgränsen för barnpension höjs till 18 år.

Kostnaderna för kommitténs förslag om en garantinivå för barnpensionerna från folkpensioneringen på 40 % av basbeloppet med avräkning mot barnpension från ATP och änkepension kan beräknas till 11 milj. kr. Pensionsförsäkringskommitténs förslag om barnpensionstillägg har kostnadsberäknats till 23 milj. kr. Härvid har i ingetdera fallet kostnaderna för en höjd åldersgräns inräknats.

Allmän översikt

Vid en diskussion om åldersgränserna för det ekonomiska stödet till barnfamiljerna är det enligt kommitténs mening av intresse att också något belysa vilken betydelse ett barns ålder har för barnets rättsliga ställning utanför det rent familjepolitiska området. Åldersgränser på andra områden kan nämligen hjälpa till att belysa statsmakternas bedömning av hur pass självständigt barn i olika åldrar kan och bör handla och hur pass beroende de är av föräldrarna i ekonomiska och andra frågor.

För att inte tynga framställningen i detta kapitel har en särskild katalog över åldersgränser utarbetats som redovisas i bil. 4.

Huvudregeln är att omyndiga barn, dvs. barn under 20 år, står under föräldrarnas vårdnad och saknar rätt att råda över sin egendom eller åta sig ekonomiska förbindelser. Från denna huvudregel finns emellertid vittgående undantag. Ur familjepolitisk synpunkt är undantagen som rör 16- och 18-åringar mest intressanta.

Den som är under 16 år kan inte råda över någon egendom (bortsett från veckopengar o. d.). Eftersom skolplikten upphör först med utgången av vårterminen det år barnet fyller 16 år har barn under denna ålder inte heller så stora praktiska möjligheter att skaffa sig en egen ekonomi. Föräldrarna är ovillkorligen skyldiga att efter förmåga bekosta barnets uppehälle och utbildning. De ekono-

miska bidrag som samhället ger barnfamiljerna — i första hand allmänna barnbidrag och bostadstillägg — utgår till föräldrarna eller handhas i varje fall av dem. Att barnen anses höra till familjeekonomin framgår också av att samhället utger någon form av selektivt barnstöd i olika situationer då föräldrarna — eller endera föräldern — är ur stånd att eller regelmässigt har svårt att fullgöra sin underhållsplikt (barnpension från folkpensioneringen eller t. ex. barn tillägg till sjukpenning, till utbildningsbidrag, till familjebidrag för vämpliktiga, till studiemedel). Kostnader för socialhjälp och samhällsvård för barn under 16 år kan återkrävas av föräldrarna.

När ett barn blir 16 år uppnår det en viss grad av självständighet i förhållande till föräldrarna. Skolplikten upphör det året även om allt fler 16-åringar fortsätter i frivillig utbildning. I valet mellan förvärvsarbete och fortsatta studier är visserligen föräldrarnas ord avgörande åtminstone såtillvida att 16-åringen måste ha föräldrarnas tillstånd att ta arbete. Men om han med vederbörligt samtycke tagit arbete får han själv råda över sin arbetsförtjänst och över sådant som han köpt för dessa pengar. Om han kan försörja sig på arbetsförtjänsten och om anställningen är stadigvarande, kan han sedan själv säga upp anställningen och sluta avtal om arbete av liknande slag. Om han med vederbörligt tillstånd driver rörelse får han ingå alla rättshandlingar som faller inom området för rörelsen, alltså även åta sig

förbindelser.

I samband med 16-årsåldern upphör såväl förvärvsavdraget vid beskattningen som barnbidraget. För ungdomar som fortsätter sin utbildning avlöses dock barnbidraget av studiebidrag, vilket i regel utgår för nio månader per år.

Den 16-åring som fortsätter att studera får rätt att råda över vad han kan tjäna ihop genom feriearbete o. d. Däremot kan han inte disponera över den studiehjälp som föräldrarna uppbär för hans räkning.

I ekonomiskt avseende betraktas en 16-åring som studerar som medlem av familjeekonomin också såtillvida, att hans rätt till studielån och till inkomst- och behovsprövat tillägg till studiebidraget bedöms med hänsyn till hans egna och hans föräldrars sammanlagda inkomst och förmögenhet.

Föräldrarnas underhållsskyldighet kan upphöra när barnet fyller 16 år. I lagen anges emellertid att underhållsskyldigheten skall fortsätta till dess "barnet erhållit den utbildning som med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag må finnas tillbörlig". I de flesta fall fortsätter underhållsskyldigheten åtminstone till dess barnet fyllt 18 år. Högsta domstolen har 1970 i ett rättsfall uttalat att underhåll till barn i regel inte bör bestämmas för kortare tid än till dess barnet fyllt 18 år. Som motivering anfördes att det helt övervägande antalet ungdomar numera fortsätter sin skolutbildning efter genomgången grundskola (NJA 1970 s. 498). Flertalet av de olika former av selektivt stöd som nämnts ovan (barnpensioner och barn-tillägg av olika slag) upphör emellertid när barnet fyllt 16 år. De viktigaste undantagen är bidragsförskotten som upphör när barnet uppnått 18 år och barnpensionen från tilläggs pensioneringen som upphör först när barnet fyllt 19 år.

Den *förvärvsarbetande 16-åringen* lösgör sig ekonomiskt från föräldrarna genom att han får egna inkomster som han råder över själv. Han blir placerad i sjukpenningklass, han kan ansluta sig till arbetslöshetskassan¹ och får börja räkna ATP-poäng. Föräldrarnas ansvar för hans uppehälle upphör i praktiken

åtminstone till en del.

De ungdomar som avslutar sina studier i och med att de går ut grundskolan erhåller i anställning inte sällan relativt låga begynnelselöner. Ofta arbetar de t.ex. som praktikanter och lärlingar under några år, vilket innebär att deras möjligheter att helt självständigt försörja sig är små. Familjeundersökningen (s. 503) visar att ungefär hälften av ungdomarna i åldern ca 16–18 år (tre årsklasser) år 1969 hade en bruttoinkomst under 1 000 kr./mån. För 17 % — sannolikt de yngre — låg bruttoinkomsten under 500 kr. i månaden. Det är vanligt att dessa förvärvsarbetande ungdomar i yngre åldrar bor kvar i hemmet och erhåller ekonomiskt stöd från sina föräldrar.

Tidigare har inte någon familjepolitisk stödform anknutits till att barnet *blir 17 år*. Fr. o. m. den 1 april 1972 utgår emellertid statliga och kommunala bostadstillägg för familjer med barn under 17 år i stället för som tidigare under 16 år. Kommunalt tillägg kan utgå även för barn över 17 års ålder som erhåller förlängt barnbidrag eller studiehjälp.

Ett väsentligt steg mot full självständighet tas när den underåriga *blir 18 år*. Han kan då själv avgöra om han skall ägna sig åt studier eller förvärvsarbete. Han får nämligen själv sluta arbetsavtal (föräldrarnas behörighet i detta hänseende inskränker sig till en rätt att med domstols samtycke häva avtal som är till skada för 18-åringen). Han får också utan föräldrarnas samtycke ta upp studiemedel samt råda över dessa medel och över vad han köpt för dem på samma sätt som över arbetsförtjänst. Detta gäller alltså studiemedel för eftergymnasial utbildning. I fråga om studiehjälpsförmånerna (för gymnasieskolan) kvarstår däremot föräldrarnas befogenheter till dess den studerande blir myndig, dvs. fyller 20 år. Vid bedömningen av rätt till vissa studiehjälpsförmåner för studerande som inte fyllt 20 år tar man också hänsyn till

¹ KSA-utredningen föreslår i sitt betänkande Försäkring och annat kontant stöd vid arbetslöshet (SOU 1971:42) att medlemskap i arbetslöshetskassa skall kunna erhållas fr. o. m. det man uppnår 15 års ålder.

föräldrarnas ekonomi, vilket inte är fallet beträffande studiemedel.

Den som blir 18 år har vidare frihet att själv välja sin vistelseort och själv hyra bostad för eget bruk (men inte teckna bostadsrätt). Han kan alltså — oberoende av föräldrars åsikt — bryta sig ur hushållsgemenskapen med föräldrarna, bilda eget hushåll och i huvudsak skaffa sig en egen ekonomi. Han får också ta upp bosättningslån utan föräldrarnas tillstånd, men i övrigt står fortfarande kvar att 18-åringen inte med bindande verkan kan sätta sig i skuld eller på annat sätt åta sig personligt betalningsansvar. Situationen kan sammanfattas så att den som fyllt 18 år rättsligt sett i huvudsak har en självständig ställning i förhållande till föräldrarna, särskilt när han gått över från gymnasieskolan till eftergymnasial utbildning eller börjat förvärvsarbete. De inskränkningar som gäller tar främst sikte på att skydda 18-åringen från skuldsättning. Dessutom har förmyndaren vissa möjligheter att ingripa om 18-åringen missbrukar sin handlingsfrihet.

Även i andra avseenden tenderar 18-årsgränsen att bli en vuxengräns. Efter 1971 års centrala avtalsuppgörelse mellan LO och SAF behandlas ungdomar över 18 år som vuxna i lönehänseende inom allt fler avtalsområden.

En annan utveckling som gjort att 18-årsåldern snarare än 16-årsåldern kommit att innebära en vuxengräns är att det frivilliga skolsystemet har byggts ut så att huvudparten av ungdomarna som lämnar grundskolan skall kunna fortsätta sina studier. Det kan beräknas att ca 70 % av 16-åringarna f. n. fortsätter i gymnasieskolan. Elevantalet i denna skolform beräknas år 1972 till 250 000. Flertalet ungdomar är i dag 18–19 år innan de avslutat sin utbildning. Under denna tid bor de ofta kvar i hemmet och försörjs inom familjen. Den studiehjälp som utgår prövas också, som nämnts, i vissa delar mot föräldrarnas ekonomi.

Även beträffande de regler inom skattelagstiftningen som anknyter till barnförekomst har i vissa fall 18-årsåldern kommit att bli av

avgörande betydelse. Genom 1970 års skattereform får t. ex. numera föräldrar som betalar underhåll för icke-hemmavarande barn göra visst avdrag för detta t. o. m. det att barnet blivit 18 år. Tidigare var åldersgränsen 16 år. Det genom skattereformen införda 1 800-kronorsavdraget, vilket oavsett barnförekomst tillkommer gift vars make saknar inkomst, tillkommer också ensamstående med barn under 18 år.

Grundlagberedningen har i sitt betänkande Ny regeringsform Ny riksdagsordning (SOU 1972:15) föreslagit att röstrettsåldern sänks till 18 år. Vid valet av denna åldersgräns har beredningen beaktat den betydelse som 18-årsgränsen i andra sammanhang har för inträdandet av medborgerliga rättigheter och skyldigheter. Enligt beredningen är exempelvis den civilrättsliga handlingförmåga som numera är anknuten till 18-årsåldern så omfattande att det inte utan fog kan hävdas att myndighet väsentligen inträder redan vid denna ålder. Beredningen har inte avsett att med sitt förslag om sänkning av röstrettsåldern upphäva det traditionella sambandet mellan röstrettsålder och myndighetsålder utan har förutsatt att myndighetsåldern även i framtiden kommer att sammanfalla med röstrettsåldern. Något formligt förslag om sänkning av myndighetsåldern har beredningen inte ansett sig kunna lägga fram eftersom denna fråga inte omfattas av beredningens uppdrag.

Två familjepolitiska stödformer anknyter till 19-årsåldern. När den underårige blir 19 år upphör dels barnpension från tilläggs-pensioneringen dels i regel barnlivränta på grund av yrkesskada och militärskada.

Kommitténs överväganden och förslag

Som visats upphör olika stödformer vid delvis olika åldrar. Av de mera omfattande stödformerna upphör t. ex. barnbidragen att utgå när den underårige blivit 16 år, medan bostadstilläggen fr. o. m. den 1 april 1972 i princip upphör när den underårige blivit 17 år.

Bostadstilläggen kan dock — sedan de väl

börjat att utgå innan yngsta barnet fyllt 17 år — fortsätta för ungdomar som studerar till dess de uppnått 20-årsåldern. Bidragsförskott upphör att utgå när barnet blivit 18 år, medan barnpension från folkpensioneringen i dag upphör vid 16 år. På skattesidan upphör förvärvsavdraget att tillämpas när hemmavarande barn blivit 16 år, medan för ensamstående det s. k. 1 800-kronorsavdraget upphör när barnet blivit 18 år (gifta får tillgodoräkna sig avdraget oavsett om de har barn eller inte).

I vissa fall ersätts de bortfallna bidragen av andra stödformer. Till ungdomar som fortsätter att studera utgår studiehjälp i form av studiebidrag samt bl. a. inkomst- och behovsprövade tillägg. Dessa stödformer ersätter i stor utsträckning — ibland mer än väl — bortfallet av barnbidrag och statligt bostadstillägg.

För familjeekonomin innebär den omständigheten att stödformer upphör vid olika åldrar att tröskeeffekten blir fördelad över flera år i stället för att som vid en helt enhetlig åldersgräns inträffa under ett och samma år. Om bortfallna stödformer ersätts av andra — eller av en förvärvsinkomst — förskjuts eller mildras dock tröskeeffekten. En fördelning av tröskeeffekten över flera år kan kanske i vissa fall ses som en fördel. Enligt kommitténs mening är emellertid inte detta av avgörande betydelse. I stället bör åtminstone generellt sett det faktiska behovet av ekonomiskt stöd för barnen vara bestämmande vid fastställande av åldersgränserna. När barnen eller de underåriga kan betraktas som åtminstone i huvudsak ekonomiskt självständiga i förhållande till föräldrarna bör behov av särskilt ekonomiskt stöd inte längre anses föreligga.

Kommittén behandlar i det följande åldersgränserna för vissa av familjestödets kontantförmåner. Härutöver vill kommittén erinra om förslaget i kap. 9 att förvärvsarbetande förälder skall kunna få sjukpenning vid ledighet för vård av sjukt barn under tio år. En tioårsgräns föreslås också i samma kapitel beträffande viss rätt till föräldrapenning vid adoption av barn. Kom-

mittén har anfört synpunkter på åldersgränsen för förvärvsavdrag i kap. 8 men går i övrigt inte in på åldersgränserna inom skattelagstiftningen.

Allmänna barnbidrag

Mot den förut angivna bakgrunden kan det diskuteras att höja åldersgränsen för allmänna barnbidrag till 18 år. Det bör dock beaktas att barnbidraget avlöses av studiebidrag för ungdomar som studerar. Dessa utgör flertalet av 16- och 17-åringarna. En höjning av barnbidragsgränsen till 18 år och en höjning till samma gräns av åldern från vilken rätt till studiebidrag inträder skulle inte i och för sig få någon större betydelse beträffande dessa ungdomar, förutsatt att rätten till tilläggsförmåner inom studiehjälpssystemet inte berörs.

Det är alltså främst i de fall då ungdomarna inte fortsätter att studera som en höjd barnbidragsgräns skulle få betydelse.

Om föräldrarna har relativt goda inkomster torde det förhållandet att barn i 16—17-årsåldern ofta har låga begynnelselöner inte medföra alltför besvärliga ekonomiska problem för familjen. Eftersom stödformen inte är inkomstprövad kommer stödet inte att riktas till familjer med lägre inkomster. Det finns därför större skäl att överväga en höjning av åldersgränsen för de nuvarande bostadstilläggen. Det kan nämnas att årskostnaden för en höjning av åldersgränsen från 16 till 18 år för barnbidragen skulle bli ca 290 milj. kr. Om man räknar av för besparingar på studiehjälpssidan skulle nettokostnaden bli ca 170 milj. kr.

Statliga och kommunala bostadstillägg

Frågan om åldersgränsen för bostadstilläggen har redan aktualiserats genom riksdagens beslut att höja denna gräns för rätt till bostadstillägg från 16 till 17 år. Enligt kommitténs mening är inte 17-årsåldern i detta hänseende av större betydelse för familjen eller den unge själv. Snarare är det, som konstaterats i det föregående, 18-årsåldern som innebär förändringar. Visser-

ligen fortsätter flertalet ungdomar i 16–17-årsåldern att studera och får därigenom del av olika former av studiehjälp. Det finns emellertid enligt kommitténs mening skäl att även låta familjer med ungdomar som går ut i förvärvslivet i den åldern få del av det familjepolitiska stödet om ungdomarna bor hemma och deras föräldrar har relativt låga inkomster. Genom att bostadstilläggen är inkomstprövade kommer stödet att få sin tyngdpunkt för låginkomsttagarna. I kap. 10 (s. 284) har kommittén behandlat frågan om ungdomarnas egna inkomster bör beaktas vid inkomstprövningen.

En höjning av åldersgränsen för statligt och kommunalt bostadstillägg medför att reglerna för studiehjälpen delvis måste omarbetas för att åstadkomma en samordning mellan de båda systemen.

I socialutskottets betänkande 1971:45, där bl. a. den höjda åldersgränsen för bostadstillägg behandlas, betonas att en höjning av åldersgränsen för bostadstillägg får ingripande verkningar för det studiesociala systemet. Utskottet anför vidare bl. a. följande.

En proposition till vårriksdagen 1972 med vissa förslag rörande studiehjälpen som aktualiseras vid ett genomförande av Kungl. Maj:ts förslag i den nu aktuella propositionen har emellertid förutskickats. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att samtidigt föreslå de jämkningar i det studiesociala systemet som föranleds av höjningen av åldersgränsen. Vid överväganden som därvid blir aktuella måste hållas i minnet att syftet med höjningen av åldersgränsen för bostadstilläggen är intresset att hjälpa familjer med ungdomar som är arbetslösa eller som är ute i förvärvslivet men har låga inkomster. De förändringar som i enlighet med det anförda måste ske av det studiesociala systemet för att åstadkomma en samordning med bostadstilläggen bör kunna träda i kraft redan den 1 juli 1972. Kungl. Maj:t bör för tiden därefter, där så befinner sig nödvändigt för vissa elevkategorier – i syfte att eleverna skall kunna erhålla förmåner motsvarande minst dem som nu utgår – förordna om behövliga undantag i reglerna för bostadstilläggen.

En proposition (prop. 1972:27) har sedermera lagts fram om samordningen mellan studiestödet och bostadstilläggen med anled-

ning av höjningen av åldersgränsen för bostadstillägg från 16 till 17 år. Metoden för en sådan samordning kommer alltså att behandlas av riksdagen vid tiden för slutjusteringen av familjepolitiska kommitténs betänkande. Kommittén har därför inte ansett sig ha anledning att gå närmare in på hur denna samordning bör utformas. En höjning av åldersgränsen för bostadstillägg till 18 år torde inte medföra några annorlunda samordningsproblem än höjningen till 17 år.

Kommittén föreslår alltså att bostadstillägg skall utgå för familjer med barn under 18 år. Årskostnaden för en sådan reform kan beräknas till ca 55 milj. kr. vid ett statligt bostadstillägg på 100 kr./mån. och barn. Efter avräkning för besparingar på studiehjälpssidan kan nettokostnaden beräknas till ca 40 milj. kr.

De inkomst- och behovsprövade tilläggen inom studiehjälpssystemet utgår för närvarande till studerande som fyller högst 19 år under det kalenderår då läsåret eller kursen börjar. Upp till 20-årsåldern är alltså den studerandes rätt till studiehjälp delvis beroende av en prövning mot föräldrarnas inkomst. Samma åldersgräns gäller för rätt till rese- och inackorderingstillägg. Om man utgår från att 18-årsåldern alltmer kommer att innebära en "vuxengräns" i olika avseenden, kan det ifrågasättas om inte studiehjälp till studerande som fyllt 18 år borde utgå oberoende av föräldrarnas inkomst. En sådan omläggning skulle emellertid kräva överväganden rörande bl. a. nivån för olika förmåner inom studiehjälpssystemet. Kommittén har därför inte ansett sig böra ta ställning till denna åldersgräns inom studiehjälpssystemet.

Barnpension m. m.

Kommittén vill först erinra om att åldersgränsen för bidragsförskott har höjts. Sedan den 1 januari 1971 utgår bidragsförskott till dess barnet blir 18 år. Motiven för att höja åldersgränsen var just att flertalet ungdomar fortsätter sina studier och att det därigenom

kan uppstå ekonomiska svårigheter för den ensamstående barnförsörjaren (prop. 1970: 65).

Åldersgränsen för barnpension från folkpensioneringen har av pensionsförsäkringskommittén (SOU 1971:19) föreslagits höjdd till 18 år. Familjepolitiska kommittén har i sitt remissvar tillstyrkt detta förslag. Kommittén anförde därvid bl. a. följande.

Påpekas bör att åldersgränsen för barnpension inom ATP-systemet — liksom för barnlivränta i yrkesskadeförsäkringen — är 19 år. Mot den bakgrunden kan ifrågasättas om inte också åldersgränsen inom folkpensioneringen bör sättas till 19 år. I så fall skulle även åldersgränsen för bidragsförskott behöva höjas till 19 år för att den önskvärda likformigheten mellan barnpension och bidragsförskott skall uppnås. Å andra sidan finns skäl som talar för en 18-årsgräns. En lång rad rättigheter och skyldigheter är knutna till denna ålder. Ett förslag om att myndighetsåldern skall sänkas till 18 år har också lagts fram. I årets centrala avtal mellan SAF och LO har för övrigt förutsatts att i de förbundsvisa avtalen skall intas en bestämmelse om att ungdomar från och med 18 års ålder skall räknas som vuxna i lönehänseende.

Flertalet remissinstanser har förordat en höjning av åldersgränsen till 19 år. Familjepolitiska kommittén vidhåller emellertid sin uppfattning och förordar således på anförda skäl att åldersgränsen för barnpension från folkpensioneringen höjs till 18 år. Årskostnaden för denna förändring har av pensionsförsäkringskommittén beräknats till ca 23 milj. kr.

Rätten till änkepension inom folkpensioneringen kan helt eller delvis vara beroende av om änkan har vårdnaden om och stadigvarande bor tillsammans med barn under 16 år. Inom folkpensioneringen finns också en 16-årsgräns för barn tillägg till ålders- och förtidspension. Pensionsförsäkringskommittén har inte framlagt några förslag i dessa avseenden. Familjepolitiska kommittén anser för sin del att det snarare kan anföras skäl för att sänka än att höja åldersgränsen för rätt till änkepension på grund av barnförekomst, eftersom denna regel närmast torde

ta sikte på tillsynskostnaderna för barnet. Å andra sidan kan det finnas skäl för en höjning av åldersgränsen för barn tillägg, eftersom dessa tillägg även eller främst tar sikte på konsumtionskostnaderna.

Åldersgränsen inom änkepensioneringen har emellertid samband med utformningen av efterlevandepensionen i övrigt. En eventuell framtida reduktion av änkepensioneringens omfattning — som kommittén i kap. 8 uttalat sig för — bör i vart fall inte enbart avse de fall då änkepension utgår på grund av barnförekomst. Barn tilläggen till ålders- och förtidspension får — liksom andra sådana barn tillägg — ses i samband med avvägningen av nivån för huvudförmånen, i detta fall pensionen. Kommittén framlägger därför inga förslag rörande dessa åldersgränser.

Vårdbidrag för svårt handikappat barn

Vårdbidrag till svårt handikappat barn upphör f. n. när barnet fyller 16 år. I de flesta fall utgår emellertid då i stället förtidspension eller sjukbidrag från folkpensioneringen. Till förtidspensionen kommer pensionstillskott och kommunalt bostadstillägg (se kap. 9), eventuellt också invaliditetstillägg. I stället för förtidspension eller sjukbidrag kan — under vissa villkor — invaliditetsersättning utgå.

Även när det gäller vårdbidrag kan det enligt kommitténs mening anföras vissa skäl för att höja åldersgränsen från 16 till 18 år. Riksförsäkringsverket utreder nu bl. a. frågan om avgränsningen av den bidragsberättigade kretsen för denna förmån. En höjning av åldersgränsen för vårdbidrag bör enligt kommitténs mening kunna tas upp av riksförsäkringsverket i samband härmed. Därvid får beaktas att en höjning av denna åldersgräns skulle få betydelse även för förtidspensioneringen.

Åldersgränser inom sjukpenningförsäkringen

För att bli inskriven hos allmän försäkringskassa gäller en 16-årsgräns. Denna gräns som har betydelse bl. a. för den försäkrades egen

rätt till sjukpenning, har kommittén inte ansett sig ha anledning att ompröva.

När det gäller 16-årsgränsen för vissa förmåner inom sjukpenningförsäkringen har kommittén fått i uppdrag att se över reglerna för den frivilliga sjukpenningförsäkringen och därvid bl. a. pröva möjligheterna att utsträcka försäkringen till att även omfatta hemmafruar som tidigare inbegripits under hemmafruförsäkringen men som inte längre uppfyller villkoren på grund av att hemmavarande barn fyllt 16 år. Fr. o. m. den 1 januari 1971 omfattas både män och kvinnor av hemmamakeförsäkringen. Kommitténs överväganden om denna åldersgräns redovisas i kap. 12 (s. 341).

Inom sjukpenningförsäkringen finns ytterligare en 16-årsgräns, nämligen beträffande barntillägg till sjukpenning. Barntillägg utges med 1–3 kr. om dagen för den försäkrades eller hans makes barn under 16 år.

Till sjukpenning som tillkommer försäkrad som stadigvarande sammanbor med barn under 10 år utgör barntillägget alltid lägst 2 kr. per dag. Det finns således också en 10-årsgräns inom sjukpenningförsäkringen.

Huvudprincipen inom sjukförsäkringen är att sjukpenningen skall ge kompensation för inkomstbortfall. Barntilläggen till sjukpenning till andra än hemmamakeförsäkrade får ses som ett sätt att höja kompensationsgraden för försäkrade med barn. Ju mer kompensationsgraden genom sjukpenningen närmar sig 100 %, desto mer försvagas detta skäl för barntillägg till sjukpenning.

Sjukpenningutredningen prövar f. n. möjligheterna att inordna sjukpenningssystemet i beskattningen. Sjukpenningutredningens förslag torde med hänsyn till de förändringar som det kan innebära beträffande sjukförsäkringens uppbyggnad och dess kompensationsgrad få stor betydelse för frågan om barntilläggen bör finnas kvar och i så fall i vilken utformning. Med hänsyn härtil har kommittén inte funnit anledning att ompröva åldersgränserna för barntilläggen.

Åldersgränser på vissa andra områden

På flera andra områden utgör 16-årsåldern en gräns för rätt till ekonomiskt stöd för barn. Så är t. ex. fallet beträffande familjebidrag för värnpliktiga, utbildnings- och flyttningsbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen, barntillägg enligt arbetslöshetsförsäkringen och barntillägg enligt lagen om kommunalt kontantunderstöd. (KSA-utredningen har år 1971 avgivit ett förslag som innebär att de båda sistnämnda lagen av barntillägg avvecklas.)

I enlighet med kommitténs överväganden rörande 16-årsgränsens minskade betydelse torde även dessa åldersgränser lämpligen bli föremål för omprövning i den mån dessa barntillägg bibehålls. Kommittén har inte gått närmare in på dessa olika former av barntillägg eftersom de måste ses som beståndsdelar av det stöd som ges vid värnpliktstjänstgöring, arbetsmarknadsutbildning osv. Allmänt sett förefaller det emellertid kommittén rimligt att man har 10 år som gräns för förmåner som främst tar sikte på tillsynskostnader och 18 år för förmåner som i första hand avser konsumtionsutgifter.

I Bidragsförskott

Inledning

För barn till andra ensamstående barnförsörjare än änkor och änklings – huvudsakligen fränskilda och ogifta kvinnors barn – kan bidragsförskott utgå. Om föräldrar till barn under 18 år lever åtskilda utgår således i regel bidragsförskott till den förälder som har vårdnaden om barnet när den andra föräldern inte betalar underhållsbidrag. I de fall underhållsbidraget är lägre än bidragsförskottsnivån utgår bidragsförskott med mellanskillnaden även om underhållsbidrag betalas. Bidragsförskott utgår med 40 % av basbeloppet.

En redogörelse för reglerna om bidragsförskott finns i kap. 2.

Socialstyrelsen har beräknat antalet barn med bidragsförskott år 1971 till ca 130 000 vilket motsvarar ca 6,5 % av totala antalet barn under 18 år. Kommunernas nettokostnader för år 1971 beräknas till ca 225 milj. kr. av vilka staten betalar 75 % dvs. ca 170 milj. kr. De underhållsskyldiga beräknas betala tillbaka ca 30 % av summan av utgivna bidragsförskott.

I familjeundersökningen ingick frågor om underhållsbidrag till barn resp. bidragsförskotts storlek. Det visade sig emellertid att de tillfrågade hade svårigheter att skilja mellan erhållna underhållsbidrag till barn och bidragsförskott, varför man i redovisningen varit tvungen att sammanföra resultaten av

dess två frågor. Följande tablå visar den ungefärliga nivån för underhållsbidrag (eller bidragsförskott) enligt familjeundersökningen.

Storleken av underhållsbidrag till barn, kr./mån. 1969	Procent
– 200 kr./mån.	85
201–300 kr./mån.	11
301– kr./mån.	4
	100

Bidragsförskotten uppgick under år 1969 till ca 150 kr./mån. Underhållsbidrag är i princip indexreglerade i förhållande till basbeloppet. De har under perioden april 1969–april 1972 höjts generellt med 19 %. Bidragsförskottsnivån har sedan 1969 höjts från 30 till 40 % av basbeloppet. Vid ett basbelopp av 7 100 kr. är bidragsförskottet 236 kr./mån.

Vad gäller nivån för bidragsförskotten finner kommittén denna väl anpassad. Förslag om en anpassning av barnpensionerna till bidragsförskotten lämnas i kap. 10 beträffande stödnivån och i kap. 11 beträffande åldersgränsen.

Kommittén har i uppdrag att pröva möjligheterna att samordna bestämmelserna om införsel i införsellagen och lagen om bidragsförskott. Vissa förslag lämnas i denna fråga.

Kommittén tar även upp andra ändringar i de nuvarande bestämmelserna om bidragsförskott. Det gäller bl. a. de krav som nu finns

på moderns medverkan för underhållsbidrags eller faderskaps fastställande som villkor för bidragsförskott, likaså kravet på medverkan till höjning av underhållsbidrag. Reglerna om återkrav för utgivna bidragsförskott behandlas längre fram i detta kapitel.

Medverkan till faderskaps fastställande m. m.

Bidragsförskott utgår enligt 2 § e) i lagen om bidragsförskott inte därest "vårdnadshavaren utan giltigt skäl underlåter att vidtaga eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag eller faderskap till barnet fastställt". I 4 §, fjärde stycket stadgas i anslutning här till följande.

"Bidragsförskott utgår ej med högre belopp än underhållsbidraget, därest vårdnadshavaren utan giltigt skäl underlåter att vidtaga eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidraget höjt".

Bestämmelserna i 2 § e) och 4 § fjärde stycket bidragsförskottslagen sammanhänger med att rätten till bidragsförskott enligt den reform, som genomfördes år 1964, inte längre är avhängig av att dom eller avtal om underhållsbidrag föreligger. Tidigare var detta en förutsättning för att bidragsförskott skulle utgå. I fråga om barn, för vilka faderskapet inte kunnat fastställas, gällde dock den särbestämmelsen att bidragsförskott fick utgå oberoende härav, sedan barnet fyllt tre år.

De nuvarande reglerna innebär en kompromiss mellan å ena sidan samhällets önskan att tillgodose angelägna sociala behov hos en mycket utsatt föräldragrupp och å andra sidan barnets och samhällets intresse av att faderskap fastställs och att underhållsbidrag utgår.

Av regeringsrättens praxis framgår att det framför allt är i en typ av fall som bidragsförskott vägras modern, nämligen då hon som fader utpekat en man, vilken sedan frias i en faderskapsrättegång, och hon ändå vidhåller att mannen ifråga är fadern.

Av rättspraxis synes i övrigt framgå att det är tillräckligt att modern försöker medverka till faderskapets fastställande. Även mycket

ofullständiga och svårkontrollerade uppgifter räcker för att denna medverkan skall godtas.

Familjepolitiska kommittén har genom frågor till några kommuner försökt få tillämpningen av 2 § e) belyst. Av enkäten framgår att bidragsförskott i regel utgår i avvaktan på att faderskapsfrågan skall prövas. För ca 10 % av de utomäktenskapliga barnen fastställs inte faderskapet. Andelen beviljade bidragsförskott som med anledning härav dras in med tillämpning av 2 § e) är obetydlig.

Antalet fall då nämnderna redan från början avslagit ansökningar om bidragsförskott synes vara ringa. Anledningen till att så skett har varit att modern känt till men vägrat avslöja faderns namn.

För att belysa hithörande frågor vill kommittén återge några rader ur en skrivelse som Örebro barnavårdsnämnd den 29 april 1968 tillställt socialdepartementet och som sedan överlämnats till familjepolitiska kommittén. Barnavårdsnämnden anför beträffande de sociala effekterna av stadgandet bl. a. följande.

Barnavårdsnämnden har vid flera tillfällen på grund av gällande rättspraxis nödgats avslå ansökningar om bidragsförskott eller indragna bidragsförskott, som utgått medan faderskapet varit under utredning. I många fall har indragningen drabbat förälder som i hög grad varit i behov av samhällets stöd.

Om effekterna av en liberalisering av bidragsförskottslagen i detta avseende anför nämnden bl. a. följande.

För närvarande fastställs en överväldigande stor del av faderskapen till barn utom äktenskap. Barnavårdsmännen lägger ner ett energiskt och ansvarsställande arbete i detta avseende. Det är knappast troligt, att en mera generös tillämpning av bidragsförskottslagen skulle medverka till ökning av antalet fall där faderskapet inte blir fastställt.

Vidare menar barnavårdsnämnden i Örebro att det psykiska trycket på kvinnan i frågor om faderskapets fastställande ofta kan bli utomordentligt stort, och att detta också är skäl till att överväga en lagändring.

I denna fråga står mot varandra olika krav

och intressen. Å ena sidan är det ur sociala synpunkter angeläget att ensamstående mödrar och deras barn även i dessa situationer får del av det garantistöd som bidragsförskotten utgör — kanske i synnerhet när det gäller barnets första levnadsår. Den statistik som redovisas i kap. 5 visar att de ensamstående mödrarna fortfarande ofta har en besvärlig ekonomisk situation.

Mot detta står önskvärdheten att faderskapet fastställs och att fäderna fullgör sin försörjningsskyldighet mot barnen. Ur barnets egna synpunkter är det angeläget att faderskapet fastställs, numera även med hänsyn till arvsrätten. Detta har också vid olika tillfällen betonats av statsmakterna (se exempelvis prop. 1969:124 i vilken förslag lades fram till de nya regler för fastställande av faderskap som gäller fr. o. m. 1970). Att fadern fullgör sin underhållsskyldighet är angeläget också för att samhället inte skall åsamkas onödiga kostnader.

Kommittén anser att möjligheten att dra in bidragsförskott är ett olämpligt påtryckningsmedel för att uppnå att faderskap blir fastställt. Sanktionen är mycket hård — summan av bidragsförskott i 18 års tid uppgår vid nuvarande basbelopp till över 50 000 kr. — och den drabbar ytterst barnets försörjningssituation. Det är tveksamt om bestämmelsen har någon större effekt på mödrarnas vilja att medverka till faderskapets fastställande. Som ovan konstaterats torde barnavårdsnämnderna vara tvungna att godta även mycket ofullständiga uppgifter som tillräcklig medverkan.

I fråga om utomäktenskapliga barn skall f. n. barnavårdsman alltid förordnas. Till dennes främsta skyldigheter hör att se till att faderskap och underhållsbidrag fastställs (8 kap. 6 § föräldrabalken). Ingångna avtal om underhållsbidrag för utomäktenskapliga barn skall också godkännas. Barnavårdsmans verksamhet står under tillsyn av den barnavårdsnämnd som förordnat honom. Barnavårds-männens ställning och arbetsuppgifter är f. n. föremål för utredning i särskild ordning. Även om reglerna om förordnande av barnavårdsman skulle ändras kvarstår emellertid

barnavårdsnämndens ansvar i dessa ärenden.

Även beträffande barn i äktenskap kan barnavårdsman förordnas. Detta sker om endast den ene av föräldrarna har vårdnaden om barnet och denne begär att barnavårdsman skall förordnas eller om barnavårdsnämnden av särskild anledning finner det erforderligt (8 kap. 1 § föräldrabalken). En tänkbar utväg att kunna ingripa om vårdnadshavaren utan giltigt skäl underlåter att medverka till att underhållsbidrag fastställs torde vara att anse detta förhållande utgöra "särskild anledning".

Enligt kommitténs bedömning torde ett upphävande av 2 § e) inte komma att få menliga följder för fastställandet av faderskap eller underhållsbidrag. Hänsynen till barnets — och därmed också moderns — försörjningssituation talar för ett slopande av bestämmelsen.

Kommittén föreslår därför att 2 § e) upphävs. Som en konsekvens av att 2 § e) tas bort bör också 4 § fjärde stycket utgå.

Kommittén finner det angeläget att tillsynsmyndigheten, socialstyrelsen, noggrant följer utvecklingen i fråga om fastställande av faderskap och underhållsbidrag.

Möjlighet att erhålla bidragsförskott när underhållsbidrag utgått som engångsbelopp

Enligt 2 § d) i bidragsförskottslagen kan i dag bidragsförskott inte utgå när underhållsbidrag erlagts som engångsbelopp. De fall när underhållsskyldigheten verkställs i form av engångsbelopp blir allt färre. Sannolikt finns det i dag inte mer än ett hundratal barn under 18 år i landet som fått sådant engångsbelopp. I förhållanden mellan svenska föräldrar förekommer engångsbelopp inte numera. Däremot utnyttjas möjligheten ibland när det är fråga om utländska fäder. Det kan nämnas att just den omständigheten, att bidragsförskott inte kan utgå om underhållsskyldigheten fullgörs en gång för alla, enligt vad kommittén erfarit har avhållit barnavårdsnämnder från att godkänna engångsbelopp som erbjudits av utländska fäder även när det stått klart att annan form av under-

håll inte varit att påräkna.

Mot bakgrund av det ringa antalet underhållsbidrag som här berörs och de stora konsekvenser som kan uppstå i det enskilda fallet bör bidragsförskott fortsättningsvis kunna utgå i dessa situationer, i den mån den månatliga summa som engångsbeloppet representerar (ofta i form av livränta hos riks-försäkringsverket) är lägre än bidragsförskottet. Familjepolitiska kommittén föreslår därför att stadgandet i 2 § d) tas bort. Det hinder mot rätt till barnpension som enligt lagen om allmän försäkring (8:5 andra stycket) föreligger vid engångsbelopp bör på motsvarande sätt ersättas med rätt till pension i den mån underhållet utslaget per månad understiger vad som utgår i pension.

Familjepolitiska kommittén anser att engångsbelopp som underhållsbidrag är en föråldrad företeelse. Kommittén utgår från att bestämmelsen om engångsbelopp i föräldrabalken kommer upp till prövning i familjelagssakkunnigas fortsatta arbete.

Anstånd och eftergift vid återbetalning av utgivna bidragsförskott

När barnavårdsnämnden träder i stället för en underhållsskyldig och utger bidragsförskott uppstår en regressfordran för barnavårdsnämnden mot den underhållsskyldige. Denna fordran kan av samhället efterges under vissa omständigheter. Bestämmelserna härom återfinns i bidragsförskottslagens 18 § som lyder:

”Länsstyrelsen äger på framställning av barnavårdsnämnden eller den underhållsskyldige, om särskilda skäl äro därtill, besluta att återkrav gentemot den underhållsskyldige för det allmännas räkning skall eftergivas.”

I propositionen 1964:70, som innehöll förslag till nuvarande lagstiftning, åberopades följande uttalande av socialpolitiska kommittén om 18 § bidragsförskottslagen.

Enligt förarbetena till lagrummet i dess ursprungliga lydelse är en restriktiv tillämpning avsedd. Eftergift av återkravsrätten bör beviljas i sådana fall, där ett tillgripande av

tvångsmedel kan visa sig ur social synpunkt olyckligt eller ur mera personlig synpunkt uppenbart obilligt. Som exempel har nämnts sådana fall där fadern till ett utomäktenskapligt barn har en familj, vars sammanhållning uppenbarligen skulle äventyras om förskottet togs ut av honom. Enbart den omständigheten att den underhållsskyldige bildat egen familj, bör dock inte leda till eftergift. De särskilda skäl, som ursprungligen gällde, skulle vara av personlig och social natur, alltså ej av ekonomisk art. Det kan tilläggas, att ett av länsstyrelsen fattat beslut om eftergift innebär, att den underhållsskyldige blir för all framtid friad från återbetalningsskyldighet med avseende på det utgivna förskott som framställningen om eftergift avsett. Bedömningen av frågan om eftergift av samhällets återkravsanspråk innebär en avvägning mellan å ena sidan samhällets krav på ersättning av den underhållsskyldige för utgivna bidragsförskott och å andra sidan skäliga hänsyn till den underhållsskyldiges personliga och sociala förhållanden. Med lagstiftningens ursprungliga syfte och konstruktion var det naturligt att det allmännas rättsanspråk kom starkt i förgrunden. En liberalisering av lagrummet har som framgått av det föregående skett relativt nyligen. Verkingarna av lagändringen är dock begränsade till två grupper av ärenden. De möjligheter till eftergift som lagen med sin nuvarande utformning ger, bör enligt kommitténs mening komma till praktisk användning även i andra fall än de ovan berörda. En underhållsskyldig kan ha varit förhindrad att fullgöra sin skyldighet exempelvis på grund av långvarig sjukdom, vistelse på vårdanstalt för alkoholmissbrukare, fångvårdsanstalt eller liknande. Har i sådant fall bidragsförskott utgått, kan krav på betalning av förfallna bidrag uppkomma så snart han börjar erhålla förvärvsinkomst oavsett om han såsom ej sällan är fallet befinner sig i en rehabiliteringsperiod. Därigenom kan hans anpassning till förvärvslivet eller samhället försvåras eller förhindras. Kommittén vill därför i nu nämnda och likartade fall förorda en mindre restriktiv tillämpning av bestämmelsen. Vid behov torde eventuellt erforderliga föreskrifter i sådant syfte få intas i den tillämpningskungörelse, som Kungl. Maj:t torde komma att utfärda i anslutning till den nya lagstiftningen.

I tillämpningskungörelsen till bidragsförskottslagen har inte tagits in några särskilda föreskrifter beträffande eftergift av återkrav.

Socialstyrelsen hänvisar i sina Råd och anvisningar till socialpolitiska kommitténs uttalanden.

Frågan om i vilken omfattning eftergift av återkravsrätten för utgivna bidragsförskott skall ges är en avvägning mellan kravet på att föräldrar i största möjliga utsträckning skall fullgöra sina lagliga underhållsskyldigheter gentemot sina barn och samhällets intresse av att människor inte utsätts för större ekonomiskt tryck än de orkar med.

När den nya bidragsförskottslagen infördes 1964 ändrades lydelsen av den regel som anger under vilka omständigheter eftergift kan ges så att det i den nya lydelsen krävdes "särskilda skäl" jämfört med tidigare "synnerliga skäl". De faktiska konsekvenserna av denna uppmjukning synes framförallt ha varit att personer som varit förhindrade att fullgöra sin underhållsskyldighet på grund av vistelse på fångvårdsanstalt, vårdanstalt för alkoholmissbrukare, varit långvarigt sjuka etc. kunnat få eftergift för den tid då de inte kunnat fullgöra sin underhållsskyldighet. I övrigt synes regeln ha tolkats restriktivt även i fortsättningen.

Av familjeundersökningen framgår att gruppen fränskilda underhållspliktiga män till mer än en femtedel haft socialhjälp under år 1969, vilket är långt över genomsnittet. Det är givetvis angeläget att föreskriven underhållsskyldighet fullgörs efter förmåga, men de krav samhället lägger på den enskilde får inte leda till att vederbörande försätts i en alltför svår social och ekonomisk situation. Särskilt viktigt är det att samhällets återkrav inte leder till social missanpassning eller kolliderar med det rehabiliteringsarbete som bedrivs av andra samhällsorgan. Detta blir desto viktigare om den underhållsskyldige bildat ny familj. Barnen i den första familjen är utöver barnbidrag och bostadstillägg genom bidragsförskott tillförsäkrade ett "barnstöd" i vidsträckt mening på drygt 400 kr./mån. medan barnen i den nya familjen ofta torde få leva på en betydligt lägre standard.

Enligt familjepolitiska kommitténs mening bör därför eftergift kunna ges för perio-

der då den underhållsskyldige inte haft möjlighet att fullgöra sin underhållsskyldighet på grund av exempelvis sjukdom, omhändertagande för vård, övrig stor försörjningsbörda eller när eftergift av annan orsak framstår som skälig. Med annan orsak avses bl. a. fall då det kan befaras att återkraven försvårar en rehabilitering efter sjukdom, anstaltsvistelse eller då det uppstår risker för social missanpassning eller splittring av familjen.

Dessa regler bör komma till uttryck direkt i lagstiftningen. Förslag härom läggs fram i kap. 15.

Om man på detta sätt inför en mer vidsträckt möjlighet till eftergift av återkrav av utgivna underhållsbidrag bl. a. i syfte att underlätta rehabilitering, är det angeläget att motsvarande åtgärder vidtas i fråga om existensminimum vid införsel och utmätning. Om inte så sker riskerar man att en mindre hård indrivning av underhållsbidrag förfelar sitt syfte.

Riksdagen har nyligen (LU 1971:19, rskr 1971:262) anhållit om en översyn av bestämmelserna om existensminimum i uppbörds- och utskökningsförfattningarna i syfte bl. a. att större hänsyn än hittills skall tas till de sociala aspekterna vid fastställande av normalbeloppen för existensminimum. Kommittén finner det angeläget att en sådan översyn görs med sikte på att ändrade bestämmelser om existensminimum skall kunna träda i kraft senast då kommitténs förslag rörande eftergift av återkrav för utgivna bidragsförskott avses genomföras.

Finansieringen av bidragsförskott

För närvarande utgår i efterhand statsbidrag med 75 % av utgivna icke återbetalade bidragsförskott. Resterande 25 % står kommunerna för. Bl. a. när det gäller samordningen med införselbestämmelserna verkar den delade finansieringen i hög grad komplicerande på bidragsförskottens administration. Med tanke på att också administrationen enligt kommitténs förslag på sikt skall tas över av försäkringskassorna finner kommittén det

naturligt att staten står för hela kostnaden för bidragsförskottet.

Reglerna för bidragsförskott bestäms i alla avseenden av statsmakterna, och kommunerna kan i princip inte påverka omfattningen av bidragsförskottsverksamheten. Detta gör det också naturligt att staten står för kostnaderna.

Statsbidragen betalas årsvis i efterskott så att exempelvis statsbidraget för år 1971 utbetalas under budgetåret 1972/73. Vid en omläggning av finansieringen skulle detta i övergångsskedet innebära att kommunerna fick statsbidrag under ett år då de icke hade några kostnader för bidragsförskottet medan staten under samma tid fick dels betala det retroaktiva statsbidraget, dels hela kostnaden — inkl. vad som tidigare betalats av kommunerna — för det löpande bidraget. Kommittén finner att överföringen av dessa kostnader, som beräknas uppgå till ca 70 milj. kr./år, är en så stor fördel för kommunerna att någon dubbelbetalning i övergångsskedet inte bör ske. Kommittén föreslår sålunda att utbetalningen av statsbidrag upphör vid den tidpunkt då staten helt övertar kostnaderna för bidragsförskott.

Fördelningen av belopp som influtit genom införsel

I motion nr II:1202 till 1970 års riksdag framfördes kritik mot den bristande överensstämmelsen mellan fördelningsreglerna i lagen om bidragsförskott och lagen (1968:631) om införsel.

Andra lagutskottet anförde i anledning av motionen (2LU 1970:53) följande.

Barnavårdsnämnd som utgivit bidragsförskott inträder på vederbörande kommuns vägnar i barnets rätt till underhållsbidrag gentemot den underhållsskyldige. För uttagande av sin fordran kan barnavårdsnämnden använda införsel. Har flera barnavårdsnämnder utgivit bidragsförskott kan en konkurrenssituation uppstå om det genom införsel innehållna beloppet. Detta skall i första hand täcka löpande bidrag. Vid fördelning av överskjutande belopp skall enligt 15 § andra stycket införsellagen bidrag som stått ute

längre ha företräde. Den som har fordran på tidigare förfallna bidrag skall alltså få betalt framför den vars bidragsfordran är av senare datum. Även det underhållsberättigade barnet kan begära införsel för fordran på underhållsbidrag. Det kan vara fråga om underhållsbidrag som belöper på tid före beslut om bidragsförskott eller avser den del av underhållsbidraget som överstiger bidragsförskottet. I sådana fall gäller vid konkurrens med andra anspråk på innehållna medel samma bestämmelser i införsellagen om företräde för den äldsta fordringen. Utmätningsskottet skall således att översända den del av det influtna införselbeloppet, som överstiger det löpande bidraget, till den av fordringsägarna som har den äldsta fordringen. Är denna en barnavårdsnämnd har nämnden att i sin tur beakta föreskriften i 16 § andra stycket lagen om bidragsförskott att det överskjutande beloppet skall fördelas så att barnets fordran för ogulda underhållsbidrag har företräde framför det allmännas fordran för utgivna bidragsförskott. Även om barnets fordran är av yngre datum än barnavårdsnämndens skall alltså barnets rätt ha företräde.

I motionen framförs önskemål om att utmätningsskottet — förutom fördelning av influtna medel mellan flera underhållsberättigade enligt 15 § andra stycket införsellagen — skall ombesörja fördelning enligt 16 § andra stycket lagen om bidragsförskott mellan barnavårdsnämnd och underhållsberättigat barn. En sådan ordning skulle enligt motionären kräva viss ändring av införsellagens fördelningsregler. Hon hemställer om översyn av frågan.

Bakgrunden till motionsyrkandet är att den bristande överensstämmelsen mellan fördelningsreglerna i införsellagen och lagen om bidragsförskott enligt motionären kan medföra rättsförluster såväl för den underhållsberättigade som för stat och kommun. I motionen har som utskottet redovisat ovan detta påstående närmare utvecklats. I remissyttranden från socialstyrelsen och Svenska kommunförbundet har bekräftats att nuvarande bestämmelser medför komplikationer på sätt motionären gör gällande. Det anförts i dessa yttranden att det inte är fråga om några enskilda fall utan ett förhållandevis stort och växande antal fall per år. Båda remissinstanserna anser att en lösning av nuvarande rättssäkerhets- och administrationsproblem bäst skulle kunna uppnås om utmätningsskottet ges möjlighet att ombesörja fördelning av genom införsel uttagna underhållsbidrag på de skilda intressenterna.

För att bibehålla det i lagen om bidragsförskott intagna stadgandet om företräde för barnets fordringar på underhållsbidrag framför samhällets fordringar för utgivna bidragsförskott krävs dock, att ett motsvarande stadgande tas in i införsellagen. Exekutionsväsendets organisationsnämnd har i sitt yttrande över motionen anförts att, om en ändring av nuvarande ordning bör komma till stånd, densamma bör ske så att endast en sökande finns i mål om införsel för uttagande av bidragsförskott. Därigenom skulle främjas att den barnavårdsnämnd, som vid införseltillfället betalar ut bidragsförskott och som bör ha lättare än de nämnder som tidigare betalat ut förskottet att hålla kontakt med barnet, alltid skulle vara företräd i införselärendet.

Utskottet finner i likhet med motionären att fördelningsreglerna i införsellagen och lagen om bidragsförskott, varigenom skilda fordringar prioriteras olika, medför komplikationer i första hand på det praktiska planet. De anvisningar som socialstyrelsen utfärdat till administrativ lösning av problemet och de överläggningar som berörda ansvariga myndigheter haft i frågan har inte gett nöjaktiga resultat. Som motionären med instämmande av socialstyrelsen och Svenska kommunförbundet anförts kan nuvarande ordning leda till rättsförluster såväl för den enskilde som för stat och kommun. Utskottet vill med anledning härav instämma i motionärens krav på en översyn av gällande ordning. Det är inte möjligt för utskottet att på det material som står till förfogande anvisa hur lösningen på problemet lämpligast bör komma till stånd. Under remissbehandlingen har två utvägar anvisats. Enligt utskottets bedömning bör båda dessa liksom även andra tänkbara utvägar prövas och vägas mot varandra.

Utskottets utlåtande godtog av riksdagen (rskr 1970:287). Den av utskottet begärda översynen har av Kungl. Maj:t uppdragits åt familjepolitiska kommittén.

Kommittén har vid överläggningar med socialstyrelsen, kommunförbundet och exekutionsväsendets organisationsnämnd (EON) prövat flera alternativ till tekniska lösningar av de problem, som uppkommer på grund av olikheterna i fördelningsreglerna i lagen om bidragsförskott och lagen om införsel. Det har därvid visat sig att man möjligen kan uppnå vissa förenklingar i rutinerna men att

de grundläggande problemen inte härmed låter sig lösas. Som framgår av andra lagutskottets utlåtande — och som bekräftats vid de överläggningar som hållits — förorsakar den bristande överensstämmelsen mellan fördelningsreglerna i de två lagarna avsevärda administrativa problem för kronofogdemyndigheterna och framför allt för barnavårdsnämnderna.

Kommittén föreslår som nämnts att staten i fortsättningen helt skall svara för de kostnader för utgivna bidragsförskott som inte kan återfås från den underhållsskyldige. Vid bifall härtil elimineras en betydande del av de svårigheter kommunerna haft när det gäller administrationen av bidragsförskotten. Någon redovisning kommunerna emellan av belopp som influtit genom införsel blir vid en sådan finansiering inte aktuell.

Kvar står emellertid vissa svårigheter som föranleds av att det gäller olika fördelningsregler enligt införsellagen och lagen om bidragsförskott. Vid samtidig införsel för två eller flera underhållsberättigade fördelas enligt införsellagen det belopp som influtit efter de löpande bidragens storlek. Överskjutande belopp går till den som har den äldsta fordran. Problemen uppstår bl. a. genom att begreppet sökande tolkas olika av olika kronofogdemyndigheter. Vissa betraktar de skilda barnavårdsnämnderna (resp. barnet i vad avser underhållsbidrag som är högre än bidragsförskottet) som skilda sökande. Andra kronofogdemyndigheter betraktar ansökningarna om införsel i dessa fall som ett enda ärende.

Oavsett hur kronofogdemyndigheterna förfar härvidlag återstår för barnavårdsnämnden problem vid fördelningen av influtna medel. Enligt lagen om bidragsförskott skall barnets fordran — sedan fördelning skett för löpande månad — tillgodoses i första hand, dvs. även om denna fordran är yngre än barnavårdsnämndens fordran för utgivna bidragsförskott. Svårigheten med de skilda fördelningsreglerna kvarstår således även om staten övertar den del av kostnaderna som nu åvilar kommunerna.

Kommittén har prövat möjligheten att

ändra fördelningsreglerna i införsellagen så, att de i denna del kommer att överensstämma med reglerna i lagen om bidragsförskott. Fördelningsreglerna i införsellagen har emellertid nyligen varit föremål för noggrant övervägande av statsmakterna och de har — som framgår av propositionen (1968:130) — fastställts i fullt medvetande om de svårigheter som kan komma att uppstå vid en kollision med bestämmelserna i lagen om bidragsförskott. Reglerna i införsellagen har också så betydande fördelar i stort — bl. a. därför att man uppnår en löpande preskribering av äldre fordringar — att kommittén stannat för att inte föreslå någon ändring i dessa regler.

En ändring av bestämmelserna i bidragsförskottslagen skulle å andra sidan innebära att barnets företrädare till belopp som överstiger löpande bidrag upphävs.

Den angivna företrädesrätten, som alltså gäller underhållsbidrag vilka överstiger bidragsförskottsnivån, infördes år 1964. Sedan dess har bidragsförskottet höjts till 40 % av basbeloppet (f. n. 236 kr./mån.) och det utgör numera ett väsentligt ekonomiskt grundskydd för ensamstående med barn. De överskjutande belopp som på grund av företrädesrätten kommer barnet till godo ligger alltså relativt högt och innebär i huvudsak ett skydd för barn, vilkas föräldrar har en levnadsstandard som ligger över genomsnittet. Sedan 1964 har förbättringar i barnstödet vidtagits, som i hög grad kommer enförälderfamiljerna till godo, och ytterligare förbättringar föreslås.

Det kan mot bakgrund av vad nu sagts ifrågasättas, om samhället i fortsättningen bör träda tillbaka för barnets fordran när det gäller belopp som överstiger löpande bidragsförskott. Kommittén har efter noggrant övervägande kommit till den slutsatsen, att de särskilda fördelningsreglerna i lagen om bidragsförskott bör kunna upphävas. Därmed kommer införsellagens fördelningsregler att i sin helhet gälla även i fråga om bidragsförskott. Det bör i detta sammanhang anmärkas att i den mån barnet har fordran hos den underhållsskyldige, som uppkom redan

innan bidragsförskott börjat utgå, så kommer denna fordran — utöver vad som gäller löpande bidrag — alltid att tillgodoses före det allmännas fordran därför att den ligger före i tiden. Har både barnet och det allmänna äldre fordringar som belöper på samma månad sker enligt praxis hos kronofogdemyndigheterna en proportionell fördelning efter vad barnet resp. det allmänna har att fordra för denna månad.

Om kommitténs förslag genomförs kommer de svårigheter, som redovisas i andra lagutskottets utlåtande, i huvudsak att elimineras. Barnavårdsnämndernas uppgifter när det gäller att handha administrationen i övrigt av bidragsförskotten kommer emellertid att kvarstå. Såsom framgått av vad kommittén tidigare anfört är emellertid avsikten att på sikt helt befria barnavårdsnämnderna från denna uppgift. Den s. k. RAFA-utredningen har undersökt möjligheterna att överföra administrationen av bidragsförskotten i dess helhet på försäkringskassorna. Enligt vad kommittén inhämtat kan ett sådant överförande av tekniska skäl komma till stånd tidigast fr. o. m. ingången av år 1976. I kap. 14 föreslår kommittén att så sker. Intill dess kommer således barnavårdsnämnderna att alltjämt handha administrationen, med de lättnader som följer av kommitténs i det föregående redovisade förslag. Kommittén har inte funnit det påkallat att för den förhållandevis korta tid då nämnderna alltjämt skall sköta administrationen införa någon särskild kontroll av om nämnderna iakttagit vad som erfordras för att av staten erhålla ersättning för vad de utgett i bidragsförskott.

Den lagtext i fråga om bidragsförskott som kommittén lägger fram i kap. 15 är utformad med hänsyn till de förhållanden som enligt kommitténs förslag kommer att råda efter försäkringskassornas övertagande av administrationen av bidragsförskotten. De regler som är nödvändiga med hänsyn till att barnavårdsnämnderna under en övergångstid alltjämt kommer att handha administrationen av bidragsförskotten bör lämpligen få sin plats i de blivande övergångsbestämmelserna till den nya lagen.

Kostnader

I detta avsnitt har familjepolitiska kommittén bl. a. föreslagit att kravet på moderns medverkan till faderskaps fastställande eller underhållsbidrags fastställande eller höjande tas bort och att reglerna för beviljande av eftergift vid återbetalning av utgivna bidragsförskott görs mindre restriktiva.

Kostnaderna för dessa åtgärder är mycket svårberäknade, men de torde inte komma att överskrida 10 milj. kr./år. Kommittén föreslår vidare att staten övertar hela kostnaden för utgivna icke återbetalade bidragsförskott. Detta medför en kostnadsökning för staten på ca 70 milj. kr./år och en motsvarande kostnadsminskning för kommunerna.

II Bosättningslån

Kommitténs uppdrag

Till grund för kommitténs uppdrag beträffande bosättningslån ligger tre motionspar till 1970 års riksdag.

I motionerna krävs bl. a. att även ensamstående utan barn skall ges rätt till bosättningslån. De fysiskt och socialt handikappades behov av stöd betonas särskilt. I dessa motioner behandlas också frågan om vilka bostäder som skall räknas som genomgångsbostäder.

Statsutskottet (SU 1970:5) anförde i anslutning till motionerna följande.

Motioner om sådan ändring av bosättningslånreglerna att bosättningslån skall kunna utgå även till ensamstående har tidigare förelagts riksdagen. Bl. a. mot bakgrund av de familjepolitiska motiv som var vägledande vid inrättandet av statens bosättningslånefond har riksdagen avslagit motionerna.

Utskottet har inte heller nu funnit skäl tala för ett frångående av det ursprungliga syftet med bosättningslånen.

Utskottet avstyrkte därför motionsyrkandena att bosättningslån även skulle kunna utgå till ensamstående.

Utskottet fortsatte beträffande motionsyrkanden om en översyn av bosättningslåne-reglerna för att bättre än nu göra bosätt-

ningslånen tillgängliga för socialt handikappade.

Enligt utskottets mening innebär den praktiska tillämpningen av lånreglerna att socialt handikappade kan bli uteslutna från möjligheten att erhålla bosättningslån. En förutsättningslös översyn av bosättningslåne-reglerna i syfte att åstadkomma en mindre restriktiv prövning vid långivningen bör därför enligt utskottets mening göras. Denna översyn bör även innefatta en genomgång av vilka typer av bostäder som skall betraktas som genomgångsbostäder vid prövning av tiden för den gemensamma bosättningen.

Kungl. Maj:t har med anledning av riksdagens skrivelse (1970:5) uppdragit åt familjepolitiska kommittén att göra den av utskottet begärda översynen.

Nuvarande regler

Bosättningslån kan erhållas av trolovade eller äkta makar eller man och kvinna vilka stadigvarande sammanbor under äktenskapsliknande former. Lån kan också beviljas ensamstående vårdnadshavare med barn. När det gäller två personer som sammanbor skall lånet sökas gemensamt. Vissa undantag från den regeln finns, bl. a. om en av dem är under 18 år.

Som medborgarskapskrav gäller att lån beviljas om en eller båda de sökande är svenska medborgare. Lån beviljas också om båda sökande vistats minst två år i Sverige. Det finns också möjlighet att få dispens om en av de sökande vistats i landet minst två år. Som villkor gäller generellt att bosättningen skall ske i Sverige.

Såsom ytterligare villkor för lån gäller enligt 5 § bosättningslånekungörelsen (1946: 570 med ändringar)

a) att de lånesökande äro i behov av medel för anskaffandet av de bosättningsföremål eller verktyg m. m., för vilka lånet är avsett,

b) att lånets upptagande är tillrådligt med hänsyn till de lånesökandes egna villkor och intressen, samt

c) att de lånesökande gjort sig kända för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet

ävensom, i den mån betingelser härför förelegat, ådagalagt sparvilja.

Lån skall sökas inom sex månader från den gemensamma bosättningen. När det föreligger särskilda skäl kan man frånga detta krav.

I kungörelsen finns inga regler om de sökandes inkomster, men i tillämpningen har lån i regel endast beviljats om de sökandes gemensamma inkomst understigit 35 000 kr./år. Om särskilda skäl förelegat — t. ex. när de sökande har haft barn — har denna gräns höjts något.

Bosättningslån utgår med högst 6 000 kr. De lämnas ur statens bosättningslånefond genom riksbanken. Information till allmänheten ges av de s. k. ortsombuden — kommunalt rekryterade förtroendemän — som också mottar ansökningar. I ortsombudens åligganden ingår också bl. a. att inhämta uppgifter från socialregistret om den sökande, samt att avge ett omdöme om vederbörandes skötsamhet och lämplighet att erhålla bosättningslån.

För låntagarna väsentliga fördelar är dels borgensfriheten, dels den förhållandevis låga räntan (statens normallåneränta, f. n. 6 3/4 %).

Utelöpande lånesumma den 31 december 1971 var ca 147 milj. kr. fördelade på ca 54 000 lån. Under år 1971 beviljades 9 568 nya lån, fördelade på 8 069 par och 1 499 ensamstående föräldrar. De beviljade lånen utgjorde ca 63 % av samtliga sökta lån.

Av principiella skäl har riksbanken vinnlagt sig om att få till stånd en hög återbetalningsprocent på bosättningslånen. Mellan en och två procent av lånen avskrivs.

Riksbankens undersökning av ansökningar om bosättningslån

Riksbanken har på begäran av familjepolitiska kommittén och i samarbete med kommitténs sekretariat gjort en undersökning av inkomna ansökningar om bosättningslån. Undersökningen gjordes främst för att belysa i vilken omfattning bosättningslån ges till

socialt handikappade och hur praxis fungerar i detta avseende.

De av riksbanken avslagna ansökningarna om bosättningslån indelas av banken efter avslagsanledningar på följande sätt. Procentsiffrorna inom parentes anger hur stor andel av samtliga avslagsbeslut under perioden 1 juli 1969—1 maj 1970 som föll på resp. avslagsanledning.

1. Vandelanmärkning. (3,9)
2. Bristande ekonomisk förtänksamhet, stora skulder, skuld för skatt eller bidragsförskott. (7,2)
3. Ålder. (0,1)
4. God ekonomi, höga inkomster. (51,6)
5. Bosättning redan färdig. (13,1)
6. Låga inkomster, bristande återbetalningsmöjligheter. (5,7)
7. Stor underhållsskyldighet. (0,2)
8. Andra orsaker (samboende sedan lång tid tillbaka, socialt understöd m. m.). (18,2)

Avslagsskäl 3 och 7 tillämpas således i ringa utsträckning. Mot bakgrund av kommitténs uppdrag är det i övrigt främst avslagsskälen 1, 2, 6 och 8 som är av intresse. De ansökningar, som avslagits av dessa skäl, har undersökts särskilt.

I grupp två ingår ett mindre antal personer som visar "bristande ekonomisk förtänksamhet", men som inte har några skulder. Den bristande ekonomiska förtänksamheten kan bestå av inköp av dyra kapitalvaror som inte bedöms som nödvändiga för den sökande.

Från avslagsskäl 8 — "andra orsaker" — har i undersökningen endast medtagits de ansökningar där skälet till avslaget har varit "socialt understöd".

Som en jämförelsegrupp har ett antal bifallna ansökningar tagits ut.

Undersökningen avser enbart ansökningar från gifta eller samboende par. För ensamstående föräldrar är avslagsprocenten liten.

Barnantal

De sökandes fördelning efter antal barn framgår av tabell 154. Även väntade barn har

inräknats när kvinnan var gravid vid ansökningstillfället.

Av tabellen framgår tydligt att andelen familjer som redan har eller väntar barn är betydligt högre bland dem som fått sina ansökningar avslagna av här angivna anledningar än bland dem som fått bifall.

När det gäller ettbarnsfamiljer är andelen i stort sett lika stor bland de olika grupperna, men för flerbarnsfamiljer är skillnaderna markerade. Framförallt i grupperna "för låga inkomster" och "socialunderstöd" finns många flerbarnsfamiljer.

Socialhjälp

Tabell 155 redovisar i vilken omfattning de sökande hade uppburit socialhjälp. I fråga om storleken av den utgivna socialhjälp är källmaterialet något osäkert då belopp inte alltid anges utan socialregistret ibland bara anger om hjälpen varit tillfällig eller löpt över en längre tid. Tillfällig hjälp har räknats in under "mindre än 500 kr." och mer stadigvarande hjälp under "mer än 500 kr.".

Tabellen visar naturligt nog att grupp 8 – "socialt understöd" – har haft socialhjälp relativt nära i tiden och i regel med belopp som överstiger 500 kr.

Även vid andra avslagsskäl har socialhjälp förekommit i närmare hälften av fallen.

Socialhjälp har varit mindre och ligger längre tillbaka än för den grupp där social-

hjälp har varit huvudskälet till avslaget.

För kontrollgruppen kan konstateras att socialhjälp förekommer i betydligt mindre omfattning – mellan 10 och 15 % – än i de övriga grupperna.

Skulder m. m.

Tabell 156 visar hur stor andel av de sökande i de olika avslagsgrupperna som har skulder av olika slag. Skulder för bidragsförskott och skatter har särskilt intresse då de bedöms som graverande av riksbanken. De har därför särredovisats, liksom studieskulder.

Olika slags skulder tycks ha olika inverkan på bedömningen av låneansökan. Skuld för bidragsförskott och i mindre mån också skatteskuld bedöms som allvarliga. Studieskulder synes överhuvudtaget inte ha någon inverkan.

Vandelanmärkning

För vissa avslagna ansökningar om bostättningslån anges "vandelanmärkning" vara huvudorsaken till avslaget. Vandelanmärkningar förekommer också beträffande sökande vars ansökningar avslås med andra orsaker som huvudskäl, liksom för ansökningar som bifalles. Bland dem som fått ansökningar avslagna på grund av vandelanmärkning finns ibland även andra skäl till avslag.

I begreppet "vandelanmärkning" ligger huvudsakligen sådana förseelser som anteck-

Tabell 154 Procentuell fördelning av de lånesökande efter antal barn (inkl. väntade men exkl. barn som ej vårdas av sök.) och med uppdelning efter avslagsskäl resp. bifall.

	Antal barn					Antal ansökningar
	0	1	2	3 el. flera	Sammanlagt	
A. Avslagna p. g. a.						
Vandelanmärkning	26,7	52,4	17,4	3,5	100,0	86
Skulder m. m.	29,0	52,0	16,0	3,0	100,0	100
Låga inkomster	19,0	54,4	17,7	8,9	100,0	79
Socialt understöd	24,1	47,2	21,8	6,9	100,0	87
B. Bifallna	45,0	46,5	8,0	0,5	100,0	200

Tabell 155 Uppburen socialhjälp efter hjälpbelopp och tid som förflutit sedan socialhjälpens utgick. Procent

	Ingen social hjälp %	– 6 mån		6 mån – 1 år		1 – 2 år		2 år –		Sammanlagt
		Under 500 kr.	Över 500 kr.	Under 500 kr.	Över 500 kr.	Under 500 kr.	Över 500 kr.	Under 500 kr.	Över 500 kr.	
A. Avslagna p. g. a.										
Vandelanmärkning	52,3	13,9	13,9	9,3	4,7	1,2	1,2	2,3	1,2	100,0
Skulder m. m.	58,0	9,0	14,0	5,0	3,0	4,0	3,0	3,0	1,0	100,0
Låga inkomster	48,1	7,6	35,4	1,3	2,5	—	1,3	1,3	2,5	100,0
Socialt understöd	—	6,9	71,3	—	9,2	2,3	6,9	2,3	1,1	100,0
B. Bifallna	86,5	2,5	4,5	1,5	2,5	0,5	1,5	0,5	—	100,0

nas i socialregistret. Anteckning av "vandelanmärkning" i socialregistret sker emellertid inte automatiskt utan endast då särskilt skäl funnits därtill exempelvis att vederbörande samtidigt uppburit socialhjälp. Utdrag ur socialregistret insamlas obligatoriskt av ordsombuden.

I socialregistret antecknas bl. a. kriminalitet och alkoholmissbruk. I vissa fall är både brottsrubricering och påföljd antecknade i registret, medan i andra fall endast endera av dessa uppgifter finns. I utdraget är oftast tidpunkten för brottet angiven. I en betydande mängd fall är emellertid inte denna antecknad. Det faktum att fullständig kännedom om brottets art och tidpunkten för detta långtifrån alltid är kända gör det svårt att systematisera materialet.

Vid sidan av den särskilda avslagsgruppen 1 "vandelanmärkning" förekommer sådan anmärkning hos de här särskilt undersökta grupperna i följande omfattning.

Skulder	25,0
Låga inkomster	24,1
Socialt understöd	29,9
Bifallna	9,0

Vid en närmare granskning av materialet finner man att det för gruppen 1 "vandelanmärkning" ofta finns mer än en typ av brott. Ofta rör det sig om komplicerade och omfattande brottsmönster. Alkohol- och narkotikaproblem synes vara vanliga.

För de övriga som fått beteckningen vandelanmärkning men där avslag givits med någon annan angiven huvudorsak förefaller det genomgående vara så att kriminalitetens art är lindrigare och att den ligger längre tillbaka i tiden. Detta gäller också kontrollgruppen.

Kommitténs överväganden

Bosättningslån kan i dag utgå till samboende eller gifta med eller utan barn och till ensamstående med barn. I det utskottsutlåtande som ligger till grund för kommitténs uppdrag ställer sig utskottet avvisande till en utvidgning av bosättningslånen till ensamstående utan barn med hänvisning till de motiv som låg till grund för bosättningslånefondens inrättande. Riksdagen har alltså i princip velat förbehålla bosättningslånen för familjebildning.

Ungdomsbostadsutredningen har i sitt betänkande "Ungdom—bostad" (SOU 1970:

Tabell 156 Procentuell fördelning av de lånesökande efter slag av skulder och deras storlek.

	Inga skulder	Skatteskuld		Bidragsför- skottsskuld		Studieskuld		Övriga skul- der (netto)		Sum- ma	An- tal
		under	över	under	över	under	över	under	över		
		2 000 kr.	2 000 kr.	2 000 kr.	2 000 kr.	10 000 kr.	10 000 kr.	10 000 kr.	10 000 kr.		
A. Avslagna p. g. a.											
Vandelsanmärk- ning	32,6	1,2	2,3	—	4,7	2,3	1,2	54,5	1,2	100,0	86
Skulder m. m.	3,0	2,0	3,0	4,0	36,0	5,0	8,0	36,0	3,0	100,0	100
Låga inkomster	36,7	—	1,3	1,3	2,5	11,5	5,1	38,0	3,8	100,0	76
Socialt understöd	40,2	2,3	—	1,1	3,5	2,3	—	47,1	3,5	100,0	87
B. Bifallna	40,0	2,5	—	1,0	—	6,5	15,0	33,5	1,5	100,0	200

43) föreslagit att även ensamstående utan ningens uppfattning är lika stort för ensam-barn skall få möjlighet att erhålla bosätt-ningslån. Utredningens motiv för förslaget är att behovet av ekonomiskt stöd enligt utred-stående som bildar eget hushåll som för de grupper som f. n. har rätt att erhålla bosätt-ningslån. Några antals- eller kostnadsberäk-ningar redovisas inte. Remissinstanserna har i flertalet fall ställt sig positiva till förslaget. Utredningen och remissvaren har sedan av Kungl. Maj:t överlämnats till familjepolitiska kommittén i vad avser denna punkt.

Personkretsen för bosättningslån har be-stämts av familjepolitiska motiv. I de flesta äktenskap som ingås föds barn relativt kort tid efter giftermålet. De barnlösa äktenska-pen är mindre än 10 % av samtliga. Även vid gemensam bosättning utan äktenskap är barnförekomst vanlig. De enda fall när en-samstående kan få bosättningslån är när ve-derbörande har eller väntar barn.

Bosättningslånen har väsentligen setts som en stödform med tanke på barnen. Att vidga bosättningslånen till andra ensamstående fin-ner kommittén från sina utgångspunkter inte f. n. påkallat.

Frågan om särskilt bosättningsstöd till fysiskt handikappade som tagits upp mo-tionsvägen bör enligt kommitténs mening lösas genom stödet till handikappade. De fysiskt handikappade har ofta behov av kost-nadskrävande utrustning. Näraliggande hjälp-former i dag är invalidbostadsbidrag och bidrag till tekniska hjälpmedel. Handikapp-utredningen har i det nyligen avgivna be-tänkandet Bostadsanpassningsbidrag (SOU 1972:30) tagit upp frågan om invalidbostads-bidraget och föreslagit en utvidgning av han-dikappades möjligheter att få sina bostäder anpassade med statligt stöd.

I ett av motionsparen behandlas frågan om bosättningslån till socialt handikappade. Familjepolitiska kommittén har i anslutning härtill fått i uppdrag att göra en översyn av bosättningslånegreglerna i syfte att åstad-komma en mindre restriktiv prövning vid lånegivningen.

Det bör först påpekas att bosättningslånen är en social kreditform men inte en bidrags-form. Långivningen handhas av ett kredit-institut — riksbanken. En genomgripande förändring av bosättningslånesystemet i dessa avseenden skulle falla utanför kommit-

téns uppdrag. Frågan är sålunda om ett ökat socialt hänsynstagande kan ske inom det nuvarande systemets ram.

För att få del av riksbankens syn på möjligheterna att mjuka upp tillämpningen av lånereglerna har kommittén i en skrivelse i september 1971 ställt vissa frågor till fullmäktige i riksbanken.

På fråga om möjligheterna att inom det nuvarande systemets ram ta ökade sociala hänsyn anförde riksbanksfullmäktige i sitt svar på kommitténs skrivelse följande.

Gränssättande för möjligheten att beakta sociala hänsyn vid kreditgivning är möjligheten till återbetalning. När förhållandet mellan inkomster och utgifter är sådant, att det är uteslutet att i lånesökandens budget inrymma amorteringar och räntor, bör man ej lämna ut medel, fingerande att dessa skall återbetalas. I bosättningslåneärenden torde i grova drag praxis kunna sägas vara, att när det gäller sociala skäl som kan bedömas som högradigt angelägna (typfall ensamstående kvinna som önskar bereda ett hem åt sig och barn), lån lämnas i alla fall då det överhuvudtaget låter sig tänkas att sökanden kan ha en möjlighet att betala på lånet. Det finns alltså i dessa särskilt angelägna bosättningslånefall knappast utrymme för att gå längre för att tillmötesgå sociala skäl. När det däremot gäller ärenden, där de sociala skälen för bosättningslån ter sig något mindre angelägna (typfall: önskan att underlätta för två ungdomar att bosätta sig gemensamt) har däremot kraven ställts något högre i fråga om deras reella återbetalningsförmåga. Därtill brukar det kravet upprätthållas att ingenting får direkt motsäga ett antagande om allmän skötsamhet och förmåga att leva under ordnade ekonomiska förhållanden. I sådana fall finns alltså möjlighet att ge avkall från krav av sistnämnt slag för att ytterligare kunna beakta sociala skäl som må tala för att bosättning kommer till stånd.

När det gäller möjligheterna att liberalisera reglerna för att slutgiltigt avskriva lån svarade fullmäktige följande.

Vad gäller tanken att vidga möjligheterna att på grund av sociala skäl slutligt avskriva lån är fullmäktige för sin del tveksamma till lämpligheten av en sådan reform med hänsyn till det samband som måste råda mellan ärenden rörande beviljande av lån och avskrivningsärenden. Just om man av sociala

skäl vill kunna lämna ut lån också då återbetalningsmöjligheterna är mycket små, bör man vara försiktig med att vidga möjligheterna till befrielse från återbetalningsskyldighet i motsvarande fall. Ty om en i och för sig pressande social och ekonomisk situation anses berättiga till befrielse, blir det knappast längre möjligt att lämna ut lån till lånesökande som befinner sig i likartade situationer och väl behöver ett lån. En annan sak är att om en låntagare ej betalar och exekutionsmöjligheter — såsom i allmänhet blir förhållandet — ej står till buds, lånet efter upprepade misslyckade indrivningsförsök måste avskrivas.

I dag tas alltså vissa sociala hänsyn vid långivningen, liksom vid prövning av eftergift eller anstånd med återbetalning av lån. Exempel på kategorier där särskilda hänsyn tas är ensamstående mödrar och fysiskt handikappade.

Den ovan redovisade undersökningen av praxis visar att knappt 4 % av avslagsbesluten hänför sig till "vandelanmärkning", ca 7 % till "bristande ekonomisk förtänksamhet", knappt 6 % till "låga inkomster, bristande återbetalningsförmåga". Anledningen "stor underhållsskyldighet" förekommer i mycket liten omfattning. Anledningen "andra orsaker" — som angivits i ca 18 % av fallen — torde till huvuddelen bestå av familjer som uppburit socialt understöd.

En undersökning av de fall då låneansökningar avslagits ger naturligtvis inte en fullständig bild av vad som skulle hända om man förändrade tillämpningen av bosättningslåne-reglerna, eftersom sannolikt en del nu inte söker lån därför att de inte anser sig ha möjligheter att få bifall.

De motioner som legat till grund för utskottets utlåtande tar upp frågan om möjligheterna att använda bosättningslånen som ett led i rehabiliteringen av personer som exempelvis tidigare vårdats på kriminalvårds- eller nykterhetsvårdsanstalter.

Bankofullmäktige har redovisat följande syn på möjligheterna att använda bosättningslån i rehabiliteringssyfte.

I och för sig är det givetvis möjligt att efter författningsändring använda bosättningslånen för social rehabiliteringshjälp.

Samtidigt blir det dock svårt att passa in en sådan låneform bland övriga bosättningslån. Ty även om sociala hänsyn kommit att beaktas alltmer vid prövningen av bosättningslåneärenden, förblir dock dessa ärenden en fråga om krediter. Det är därför, såsom ovan påpekats, oundgängligt att i vanliga bosättningslåneärenden föra in en bedömning av återbetalningsförmågan liksom av lånesökandens allmänna förmåga att klara upp sin situation och handla ekonomiskt. Om samhället vill lämna ekonomisk hjälp till rehabilitering av personer, som varit intagna på fångvårds- och nykterhetsvårdsanstalter, bör emellertid vara möjligt att i betydande utsträckning kunna bortse från hänsynstagande av sistnämnt slag, om rehabiliteringsstödet skall kunna ges i de fall det behövs. Man skulle alltså, om typen rehabiliteringslån infördes bland övriga bosättningslån, få en inbyggd motsättning mellan vanliga låneärenden, där vissa bankmässiga hänsyn dock tas, och bosättningslån för rehabilitering, där låntagarens behov av att kunna förfoga över kontanta medel skulle vara det enda rekvisitet för lån.

Fullmäktige skulle därför vilja förorda att om rehabiliteringshjälp anses böra lämnas i form av krediter, en särskild kreditform här för skapas, som i så fall bör handläggas av berörda fackmyndigheter. Åtskilligt talar emellertid för att dylik hjälp lämnas såsom bidrag utan återbetalningsskyldighet. Kostnaderna för att driva in lån från de personer varom här är fråga torde nämligen ej komma att stå i rimlig proportion till indrivningsresultatet.

De i motionen uttryckta önskemålen finner kommittén angelägna. Kommittén delar emellertid bankofullmäktiges åsikt att bosättningslånen knappast kan vara ett lämpligt medel för att nå personer som behöver hjälp med bostad och bosättning i ett rehabiliteringsskede. Kreditformen bör inte komma till användning i ett läge då utsikterna till återbetalning ännu inte kan bedömas. Det finns i dag inom kriminalvården och inom den sociala sektorn vissa möjligheter att stödja människor i en rehabiliteringssituation bl. a. när det gäller bostad. I första hand bör dessa möjligheter vidgas.

Sociala hänsyn i vissa andra avseenden bör emellertid kunna tas i högre grad än f. n. inom bosättningslåneverksamhetens ram.

Med tanke på det familjepolitiska syfte långivningen har är det angeläget att hänsyn till barnförekomst tas vid långivningen. Riksbanken har numera i anvisningar till sina distriktskontor meddelat att sådana hänsyn skall tas vid bedömningen av den högsta inkomstgräns vid vilken lån kan ges. Enligt kommitténs mening bör barnförekomst också beaktas vid bedömningen av låntagarens återbetalningsförmåga på så sätt att banken tar en något större kreditrisk då barn finns eller väntas.

Även i övrigt anser kommittén att det finns utrymme för en viss liberalisering av praxis vid bedömningen av låneansökningarna. Kommittén är exempelvis tveksam till att erhållen socialhjälp verkar belastande i sådan omfattning som för närvarande tycks vara fallet.

Enligt kungörelsen om statliga bosättningslån gäller att ansökan om lån skall inges inom sex månader från det den gemensamma bosättning som lånet avser skett. Om särskilda skäl föreligger kan även ansökan ingiven senare tas upp till prövning.

I en av motionerna behandlas frågan om vilka bostäder som skall räknas som genomgångsbostäder. Önskemål framställs att bosättningslån skall kunna utgå när familjer flyttar från studentbostäder och liknande oavsett att den ursprungliga bosättningen i studentbostaden skett mer än de stipulerade sex månaderna före det ansökan inges. Denna fråga berörs också som nämnts i utskottets utlåtande.

Vid tillämpningen av den nämnda bestämmelsen anses bosättning inte ha skett om de sökande före den tidpunkt då de flyttat till en mer permanent familjebostad bott i s. k. genomgångsbostad. Bosättningslån beviljas i sådana fall om ansökan ingetts inom sex månader efter bosättningen i den permanenta bostaden.

Enligt vad kommittén inhämtat från riksbanken har en liberal praxis utbildats i fråga om vilka lägenheter som skall räknas till kategorien genomgångslägenheter. Bosättning anses exempelvis inte ha skett om de sökande bott i studentlägenhet eller med

s. k. rivningskontrakt. Möjlighet finns emellertid också att få bosättningslån vid inflyttning i bostad av den sort som normalt betraktas som genomgångsbostad. Det har förekommit att sökande, som redan fått ett mindre lån vid inflyttning i en liten lägenhet, har fått ett större lån — mot inlösen av det första — när sökanden relativt kort tid efter det första lånets beviljande erhållit en större lägenhet.

Kommittén anser det önskvärt att den praxis som sålunda utbildat sig klargörs i riksbankens anvisningar för lånesökande.

En liknande situation uppkommer vid inflyttning i lägenhet på ett rum och kök eller mindre. Bosättningslån begränsas då i regel till högst 4 000 kr. mot högst 6 000 kr. i vanliga fall. Även i sådana situationer bör lånet kunna utökas vid flyttning till en större permanent bostad.

Kungörelsen om statliga bosättningslån innehåller inga regler om besvärshänvisning. Någon sådan rätt synes heller inte ha varit förutsedd vid lånets tillkomst. Man har tydligen utgått från de regler som banken har när det gäller andra slags lån och från att något särskilt behov av överprövning inte skulle finnas. I praxis har dock utbildat sig en möjlighet att få avslagsbeslut omprövade genom klagan till riksbankens direktion i Stockholm. I låne-distriktet för Stockholm görs emellertid redan den första prövningen av ansökningar om bosättningslån av bankens direktion. I sådana låneärenden fyller direktionen den dubbla funktionen av första instans och överprövningsinstans.

Bankofullmäktige har som svar på en fråga om överprövningsmöjlighet bör införas anfört följande.

Såvitt kan utläsas av författningen om bosättningslån och tillgängliga förarbeten har det ej varit avsikten att ge möjlighet till en besvärshänvisning i bosättningslåneärenden. Det torde ha ansetts tillkomma riksbankens kontorsstyrelser att som enda instans pröva frågan om bosättningslån. Såsom torde vara bekant för kommittén har emellertid i praxis riksbankens direktion ansett sig ha möjlighet att såsom överordnad instans inom riksbanken behandla ett låneärende som särskilt

föres till direktionens bedömande. Eftersom grunden för sådan prövning möjligen kan anses tveksam, lämnas normalt ej besvärshänvisning. Lånesökande, som särskilt hör sig för om rätt att besvara sig, underrättas emellertid om möjligheten att vända sig till direktionen. Enligt fullmäktiges mening fungerar det tillämpade systemet, som utan att till skapa en särskild förvaltningsprocess dock ger en säkerhetsventil, i stort sett tillfredsställande. Mot detsamma skulle emellertid kunna invändas, att det ej garanterar att alla som vill föra sin sak vidare verkligen får kännedom om föreliggande möjlighet. Eftersom fråga ej är om egentliga besvär kommer ej heller ikraftträdandet av 18 § förvaltningslagen att medföra någon ändring härvidlag. Avsikten är emellertid att från och med 1972 övergå till följande ordning. I det meddelande om att lån ej beviljats som utsändes till lånesökande kommer att intagas underrättelse om att sökande, som är missnöjd med beslutet och som anser att vissa betydelsefulla omständigheter ej kommit fram i låneärendet bör ta kontakt med riksbanken. Vid sådana samtal får riksbankens företrädare tillfälle att i många fall förklara att lån ej kunnat lämnas på grund av gällande författning eller tillämpad inkomstgräns. I andra fall kan nya upplysningar föranleda att låneärendet omprövas vid kontoret. För återstående fall skall emellertid kontoret ha att hänvisa sökanden att vända sig till direktionen. Ett sådant system kommer att ge alla lånesökande underrättelse om möjligheten att fästa den centrala instansens uppmärksamhet på hur ett låneärende handlagts. Samtidigt blir det för många sökande klarlagt att gällande författning eller i instruktion fastlagda riktlinjer klart hindrar att lån lämnas, något som är ägnat att förmå dem att avstå från skäligen meningslösa försök att föra sitt ärende vidare.

Anledning att ge möjlighet att överklaga också direktionens beslut i bosättningslåneärende synes ej föreligga. Ett ärende kan där alltid bli omprövat och det finns, genom att tre fullmäktige med riksbankschefen som ordförande ingår i direktionen, alltid garantier för att det sociala intresset och riksbankens högsta ledning är representerade vid prövningen av ansökningar om bosättningslån. Det kan förutsättas att så också blir förhållandet om, såsom ibland övervägts, dylika ärenden skulle från direktionen överföras till en särskild lånedelelegation.

Även om möjligheten att erhålla bosättningslån inte utgör en social rättighet i vanlig

mening, anser kommittén att möjlighet till omprövning bör föreligga av beslut som innebär avslag helt eller delvis på låneansökan. En ordning som i åtskilliga fall innebär ett sådant förfarande har också redan utbildats. Regler om omprövning av lånebeslut bör tas in i författningen och klargöras i ansökningshandlingar och beslutsmeddelanden. Överprövningen bör verkställas av direktionen för riksbanken eller en särskild central låne delegation inom banken. En ändrad ordning kan behöva införas för handläggningen i första instans av låneansökningarna från stockholmsdistriktet. Det bör ankomma på riksbanken att utfärda bestämmelser rörande delegering av beslut om bosättningslån inom bankens stockholmsdistrikt.

Den lokala förmedlingen av ansökningar om bosättningslån har sedan lånen infördes skett genom ortsombud. Dessa har också hjälpt riksbankens avdelningskontor med att samla in uppgifter om de sökande som skall ligga till grund för lånebeslut. I varje kommun skall finnas minst ett av kommunen valt ortsombud. Till ortsombud skall enligt kungörelsen utses person med erfarenhet av social verksamhet. Antalet ortsombud uppgår för närvarande till ca 700. Utvecklingen synes ha gått i den riktningen att till ortsombud mer och mer har utsetts tjänstemän inom kommunernas socialförvaltning eller liknande. Enligt uppgift från riksbanken har det förekommit svårigheter att rekrytera ortsombud på vissa håll.

Det finns enligt kommitténs mening skäl att ompröva den lokala förmedlingen av ansökningar om bosättningslån. För de sökande torde det vara naturligtast att även i fråga om bosättningslån vända sig till någon av de myndigheter som handhar andra sociala förmåner. Ur administrativ synpunkt torde det innebära en förenkling om ansökningarna förmedlas av en sådan myndighet. Kommittén finner det lämpligt att ortsombudens arbetsuppgifter överförs till något lämpligt organ som kommunfullmäktige beslutar.

Ett övertagande av den lokala förmedlingen av ansökningar om bosättningslån

synes inte behöva medföra några betydande administrativa merkostnader för kommunerna. Ortsombuden uppbär för närvarande ersättning av statsmedel med tio kr. för fullständig ansökan och sex kr. för ansökan som även annat ortsombud yttrat sig över. I statsverkspropositionen för år 1972/73 är upptaget ett belopp på 210 000 kr. för ersättning till ortsombuden. Vid bifall till kommitténs förslag till omläggning utgår kommittén från att förmedling av ansökningar om bosättningslån kommer att ingå i arbetsuppgifterna för vederbörande socialtjänsteman. Någon ersättning till kommunen för detta ändamål bör inte utgå.

Kostnader

Kommittén har föreslagit att prövningen av ansökningar om bosättningslån i vissa fall blir mindre restriktiv så att ökade sociala hänsyn tas bl. a. vid barnförekomst. Detta kan på sikt komma att medföra behov av avkortning eller avskrivning av lån i något ökad omfattning. Kostnaderna härför är svåra att beräkna men torde sannolikt bli relativt begränsade.

Det lokala arbetet med bosättningslånen föreslås överfört till det organ som kommunfullmäktige bestämmer. I det sammanhanget föreslås också att den ersättning som nu utgår till ortsombuden slopas, vilket medför en kostnadsminskning för staten med 0,2 milj. kr. Kostnadsökningen för kommunerna torde bli av ungefär samma storleksordning.

III Invandrarbarnens rätt till vissa förmåner

Kommitténs uppdrag

I motionerna I:575 och II:719 till 1966 års riksdag yrkades ändring av reglerna för vårdbidrag till svårt handikappade barn. Motionärerna ansåg att bidrag borde kunna utgå även till utländska barn som är mantalsskrivna i Sverige om barnets särskilda vårdbehov uppkommit vid födelsen här eller under barnets vistelse här i landet. Utskottet anförde i sitt utlåtande (L² U 1966:43) bl. a. följande.

Enligt utskottets mening talar beaktansvärda skäl för motionärernas önskemål om en uppmjukning i vissa fall av det absoluta kravet på svenskt medborgarskap som villkor för erhållande av vårdbidrag. Om svensk kvinna gifter sig med en man av annan nationalitet erhåller enligt gällande medborgarskapsregler makarnas barn ofta faderns medborgarskap. Frågan om möjligheterna att låta vårdbidrag utgå även i dylika fall, där någon av föräldrarna har stark anknytning till vårt land synes i lämpligt sammanhang böra bli föremål för närmare övervägande. Vad utskottet anfört torde böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan. Riksdagens skrivelse har överlämnats till familjepolitiska kommittén.

Vid 1968 års riksdag behandlade första lagutskottet i sitt utlåtande (nr. 54) bl. a. de likalydande motionerna I:16 och II:65. I dessa motioner krävdes att möjligheter öppnas till dubbelt medborgarskap för utländska barn där den ena föräldern är svensk medborgare, bl. a. för att barnen skulle kunna få barnpension eller bidragsförskott. Utskottet avvisade i princip tanken på dubbelt medborgarskap för dessa fall och anförde fortsättningsvis bl. a. följande.

Utskottet vill dock understryka att uppmärksamheten även i fortsättningen bör vara riktad på möjligheterna att — inom ramen för våra internationella förpliktelser — vid behov i det enskilda fallet bortse från främjande medborgarskap vid beviljande av naturalisation av barn. — — — Det är uppenbart att de av lagstiftningen betingade olikheterna i socialt hänseende mellan svenska barn och här bosatta utländska barn i viss utsträckning har utjämnats genom internationella överenskommelser. Utskottet finner det angeläget att Sverige även i fortsättningen spelar en aktiv roll för att få till stånd internationella överenskommelser på det sociala området. I likhet med riksdagens ställningstagande år 1966 i fråga om vårdbidrag anser utskottet att det i lämpligt sammanhang även bör utredas om inte uppmjukning av medborgarskapskravet kan ske beträffande barnpension och bidragsförskott. Vad utskottet anfört i denna del torde böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Riksdagen beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört i

fråga om sociala förmåner åt i Sverige bosatta utländska barn. Även denna skrivelse (1968:395) har överlämnats till familjepolitiska kommittén.

Gällande bestämmelser för vissa familjepolitiska förmåner

Utländska barn i Sverige har i väsentliga delar samma sociala förmåner som svenska barn. Vissa skillnader förekommer dock.

Barnbidrag utgår, enligt lagen om allmänna barnbidrag, för barn som är svensk medborgare och bosatt i riket. Barnbidrag utgår även för barn som är bosatt här, men som inte är svensk medborgare, under förutsättning antingen att barnets fostrare är bosatt och mantalsskriven i Sverige eller att barnet eller någon av dess föräldrar vistats i Sverige sedan minst sex månader.

Bostadstillägg enligt kungörelsen om statliga bostadstillägg till barnfamiljer utgår till barnfamiljer som är bosatta här i riket. Något krav på svenskt medborgarskap har inte uppställts. För statsbidragsberättigande kommunala bostadstillägg gäller i detta avseende samma regler som för statliga tillägg.

Enligt lagen om *bidragsförskott* utgår bidragsförskott till barn som är svensk medborgare och bosatt i riket. För barn som inte är svensk medborgare utgår bidragsförskott om vårdnadshavaren är svensk medborgare och bosatt i riket. För barn som är medborgare i annat nordiskt land gäller enligt den nordiska trygghetskonventionen samma regler som för svenskt barn. Bidragsförskott kan också utgå om barnet och dess vårdnadshavare är statslösa eller politiska flyktingar samt vårdnadshavaren sedan sex månader vistas i Sverige.

För *barnpension* från folkpensioneringen och för *vårdbidrag till svårt handikappat barn* gäller de allmänna reglerna för folkpensionsförmåner. För rätt till svensk folkpensionsförmån krävs i princip svenskt medborgarskap och bosättning i riket. Eftergift från kravet på svenskt medborgarskap som förutsättning för rätt till folkpension kan endast ges konventionsvägen.

Konventioner har träffats med de övriga nordiska länderna 1955 (den nordiska trygghetskonventionen), med Schweiz 1954, med Storbritannien 1956, med Italien 1957 och med Jugoslavien 1968. Vidare har Sverige anslutit sig till en provisorisk europeisk överenskommelse 1953 med betydelse för, utöver redan nämnda länder, Irland, Nederländerna, Västtyskland, Belgien, Frankrike, Luxemburg och Grekland. Genom överenskommelserna avses att under vissa förutsättningar skapa likställighet mellan konventionslandets medborgare och svenska medborgare. Beträffande barnpensioner är oftast i konventionsfall barnets bosättningstid irrelevant då rätten i första hand avgörs av den avlidnes bosättningstid vid dödsfallet. Enligt den nordiska trygghetskonventionen gäller således att den avlidne skall ha vistats i Sverige tre år före dödsfallet och att barnet var bosatt i Sverige vid dödsfallet. Beträffande vårdbidrag till svårt handikappat barn gäller oftast i konventionsfall att barnet eller med detta sammanboende fader eller moder varit bosatt i Sverige viss tid före ansökan.

Medborgarskapsrättsliga bestämmelser

Svenskt medborgarskap förvärfvas vid födelsen av dels barn i äktenskap, vars fader är svensk medborgare, dels här i riket fött barn i äktenskap, av vars föräldrar endast modern är svensk medborgare, under förutsättning att barnet inte förvärfvar faderns medborgarskap vid födelsen. Barn utom äktenskap vars moder är svensk medborgare erhåller också svenskt medborgarskap vid födelsen.

I vissa fall kan svenskt medborgarskap förvärfvas genom anmälan till länsstyrelsen. Således kan exempelvis en utlänning, som oavbrutet haft sin hemvist här från det han fyllt 16 år och dessutom tidigare haft sin hemvist här under sammanlagt minst fem år, bli svensk medborgare genom anmälan till länsstyrelse efter fyllda 21 år men före 23 år.

I medborgarskapslagen finns även regler om naturalisation dvs. upptagande av utländsk medborgare till svensk medborgare.

Statens invandrarverk kan efter ansökan naturalisera utlänning som fyllt 18 år, som sedan sju år har sin hemvist i riket, fört en hederlig vandel samt har möjlighet att försörja sig och sin familj. I vissa fall, bl. a. om sökanden är gift med svensk medborgare, gäller lindrigare villkor för naturalisation. Naturalisation kan också omfatta sökandens ogifta barn under 18 år.

Det vanligaste är att barn blir svensk medborgare tillsammans med utländsk fader eller moder. Beträffande självständig naturalisation av barn gäller följande enligt invandrarverkets praxis. Naturalisationsansökningar för barn i bestående äktenskap med hemvist i Sverige bifalls om de lagliga vårdnadshavarna ansöker och modern är svensk medborgare. När faktisk separation skett mellan föräldrarna kan barn självständigt bli svensk medborgare om skäl härför föreligger. Även barn utom äktenskap, med svensk fader och utländsk moder, kan självständigt naturaliseras.

Det bör i detta sammanhang nämnas att vårdbidraget till svårt handikappat barn upphör att utgå när barnet fyller 16 år. I stället kan den handikappade då vara berättigad till förtidspension. Denna rätt är dock i princip förbehållen svensk medborgare. För utländskt handikappat barn återstår då möjligheten att söka svenskt medborgarskap.

Kommitténs överväganden och förslag

Under det sista årtiondet har Sverige fått karaktären av invandrarland med ett kraftigt invandringsöverskott. Antalet barn under 18 år i Sverige som är utländska medborgare uppgår som förut nämnts till ca 120 000 år 1970. År 1970 blev ca 5 300 utländska barn under 18 år svenska medborgare. Invandrarfamiljerna möter naturligt nog ofta vissa problem vid anpassningen till det svenska samhället. Dessa familjer bör stödjas på olika sätt och åtminstone inte missgynnas i förhållande till svenska familjer. Det är kommitténs mening att de skillnader i rätten till familjestöd som finns mellan svenska och utländska barn bör tas bort i den mån inte

särskilda skäl talar däremot.

När det gäller utländska föräldrars och barns rätt till familjepolitiska förmåner finns det tre olika typer av regler som för närvarande tillämpas för åtminstone någon social förmån.

Den första regeln är att utländska medborgare som är bosatta i landet helt jämställs med svenska. Denna regel om fullständig likabehandling är enligt kommitténs mening den mest tilltalande lösningen både av principiella och praktiska skäl. Den gäller i dag i fråga om statliga och kommunala bostadstillägg till barnfamiljer.

Den andra regeln är att man tillämpar ett hårdare bosättningsvillkor för utländska medborgare. För närvarande gäller för rätt till allmänt barnbidrag för utländska barn ett särskilt krav på sex månaders vistelse i landet. Den frågan har berörts i Nordiska socialförsäkringsutskottets rapport i mars 1971 till Nordiska socialpolitiska kommittén angående en översyn av 1955 års nordiska trygghetskonvention. Utskottet förordade där att kravet på sex månaders vistelse i landet skulle slopas för barn som är medborgare i annat nordiskt land.

I ett remissyttrande över rapporten den 10 juni 1971 har familjepolitiska kommittén i princip tillstyrkt att kravet på sex månaders vistelse för utländska barn helt skall tas bort. I yttrandet uttalade kommittén bl. a. att den fann det rimligt — inte minst med tanke på barnen — att alla såväl med nordiskt som med utomnordiskt medborgarskap som bosätter sig i landet skall ha samma rätt till barnbidrag för sina barn som svenska föräldrar. Kommittén pekade därvid på att invandrare som bosätter sig i Sverige har samma skyldighet att betala skatt som svenska medborgare. Slutlig ställning till rapporten och kommitténs yttrande har ännu inte tagits.

Kommittén vidhåller sin uppfattning och föreslår således att det särskilda villkoret om sex månaders vistelse i landet för utländska medborgares rätt till allmänt barnbidrag slopas. Den närmare utformningen av bosättningsvillkoren för familjestöd behand-

las i kap. 15 (s. 359).

Den tredje regeln är att förmånen i princip förbehålls svenska medborgare och att avsteg från denna princip endast görs genom konventioner med andra länder. Den lösningen gäller f. n. för samtliga folkpensionsförmåner, däribland barnpensionerna inom folkpensioneringen. Vårdbidrag till svårt handikappat barn ingår också f. n. — som en form av invaliditetsersättning — i folkpensioneringen. Även den förmånen tillkommer alltså utan stöd av konvention endast svenska barn. Bidragsförskotten har liknande regler om medborgarskap fastän knutet till vårdnadshavaren. Detta bl. a. med tanke på att den sociala situationen i huvudsak är densamma för dem som har bidragsförskott och dem som har barnpension och att det förekommer att den ena stödformen avlöser den andra i det enskilda fallet. Bidragsförskotten omfattas dock i motsats till pensionerna inte av någon konvention utom den nordiska trygghetskonventionen.

Bakom regeln att folkpensionsförmånerna i princip förbehålls svenska medborgare ligger folkpensionens karaktär av en skattefinansierad social förmån, som utgår som en garanti för en viss minimistandard oberoende av om vederbörande betalat avgift eller skatter eller förvärvat arbetat i landet. Folkpensioneringen skiljer sig härigenom från de pensionssystem som tillämpas i flertalet andra länder. Eftersom förmånerna inte är beroende av avgiftsbetalning eller intjänandetid måste rätten till folkpensionsförmån avgränsas på annat sätt. Den nödvändiga avgränsningen av folkpensionssystemets räckvidd erhålls genom medborgarskaps- och bosättningsvillkor.

Att inom hela folkpensioneringen genomföra lika regler för svenska och utländska medborgare skulle uppenbarligen kräva en djupgående omarbetning av hela systemet. Den frågan går givetvis långt utöver det uppdrag kommittén fått. Den mer begränsade fråga som kommittén har anledning att undersöka är om det är möjligt att inom ramen för nuvarande system åstadkomma en likabehandling av utländska barn som är

bosatta i Sverige i fråga om vårdbidrag, bidragsförskott och barnpension.

Kommittén har i kap. 9 föreslagit att reglerna om vårdbidrag till svårt handikappat barn förs över från lagen om allmän försäkring till den nya lagen om familjestöd. En av fördelarna med denna förändring är att den ger möjlighet att lösgöra vårdbidragen från de medborgarskapsregler som gäller för folkpensionsförmåner. Bidragsförskotten behandlas redan nu i en särskild lagstiftning. Några påtagliga risker för missbruk vid ett slopande av medborgarskapsvillkoren för dessa förmåner synes inte föreligga.

Kommittén föreslår därför att medborgarskapskraven slopas för rätt till bidragsförskott och vårdbidrag till svårt handikappat barn. I stället föreslås de allmänna reglerna i lagen om familjestöd gälla för dessa stödformer. Det innebär att bidragsförskott och vårdbidrag kommer att utgå i alla de fall då vårdnadshavaren och barnet är bosatta i Sverige, om villkoren i övrigt är uppfyllda.

Däremot har kommittén inte funnit det möjligt att bryta ut barnpensionerna ur lagen om allmän försäkring eller att inom den lagen göra undantag från medborgarskapsreglerna i fråga om barnpension. Om medborgarskapskraven för en del av folkpensionsförmånerna efterges, kan det medföra krav på att även övriga folkpensionsförmåner skall utgå oberoende av den försäkrades nationalitet.

Det är angeläget att Sverige aktivt verkar för internationella överenskommelser som i största möjliga omfattning ger utländska medborgare i Sverige rätt till svenska förmåner och ger svenska medborgare i andra länder rätt till motsvarande förmåner på lika villkor som landets egna medborgare. I avvakten på att frågan kan lösas på ett mer permanent sätt bör emellertid ett stöd motsvarande barnpensionen tillförsäkras de utländska barn i Sverige som för närvarande på grund av medborgarskapsvillkoret går miste om barnpension.

Kommittén föreslår därför att det till reglerna om bidragsförskott fogas en bestämmelse enligt vilken bidragsförskott skall utgå

till den som inte kan få barnpension därför att han inte har svenskt medborgarskap eller inte omfattas av konvention men som i övrigt uppfyller kraven för att få sådan pension. Bidragsförskott föreslås då utgå med samma belopp som barnpension från folkpensioneringen. Det kan påpekas att åldersgränsen för bidragsförskott är 18 år, medan den för barnpension är 16 år. Även i de fall där medborgarskapskraven för barnpension ej uppfylls och därför bidragsförskott i enlighet med kommittéförslaget utgår med belopp motsvarande barnpension, bör åldersgränsen för barnpension gälla. Kommittén har dock i kap. 11 föreslagit — liksom tidigare pensionsförsäkringskommittén — att åldersgränsen för barnpension från folkpensioneringen höjs till 18 år.

Kostnader

Att ta bort medborgarskapskraven för rätt till bidragsförskott beräknas kosta ca 6,5 milj. kr.

Kommitténs förslag att bidragsförskott, med belopp motsvarande barnpension, skall utgå till den som inte kan få barnpension därför att han ej har svenskt medborgarskap eller ej omfattas av konvention, men som i övrigt uppfyller kraven att få sådan pension beräknas kosta ca 1,4 milj. kr.

Ett slopande av medborgarskapskraven för rätt till vårdbidrag för svårt handikappat barn beräknas kosta ca 1,1 milj. kr.

Den totala kostnaden för slopande av dessa medborgarskapskrav, enligt kommitténs förslag, skulle således uppgå till ca 9 milj. kr.

Att ta bort det särskilda kravet på sex månaders bosättning i Sverige för utländska barn i fråga om rätt till allmänt barnbidrag beräknas kosta ca 11 milj. kr.

Kostnaderna har beräknats med utgångspunkt från förhållandena den 1 januari 1971. Förändringar i antalet invandrare kan naturligtvis komma att påverka de beräknade kostnaderna.

IV Kontantstödet när barn vårdas på institution

Gällande bestämmelser

Barnbidrag. Barnbidrag utgår inte för kvartal vid vars ingång kostnaderna för barns vård på anstalt eller för kost och bostad åt barnet helt bestrids av statsmedel. Inackordering vid nomadskola är undantagen. (6 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag.) Barnbidrag får uppbäras av kommunalt organ för kvartal vid vars ingång i annat fall barn vårdas på anstalt på allmän bekostnad, i den mån kostnaden får uttas av barnet eller annan enskild person (7 § nämnda lag). Vad som sägs om kommunalt organ äger motsvarande tillämpning på landstingskommun och kommun som ej tillhör landstingskommun eller, efter Konungens bestämmande, annan huvudman i fråga om barnbidrag för barn som bor i vissa hem som avses i lagen (1967:940) ang. omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (7 § nämnda lag), m. m.

Bidragförskott. Vårdas barn på anstalt under hel månad på statens bekostnad, utgår inte bidragförskott för den månaden. Inackordering vid nomadskola är undantagen. (8 § lagen 1964:143 om bidragförskott.) Vårdas barn i annat fall under hel månad på anstalt eller vårdas barn eljest på allmän bekostnad, äger den som driver anstalten eller det kommunala organ som svarar för vårdkostnaden att, i den mån Konungen så förordnar, uppbära så stor del av bidragförskottet som svarar mot vårdkostnaden. (9 § sistnämnda lag.) I kungörelsen (1964:144) med vissa bestämmelser ang. tillämpningen av lagen om bidragförskott har regler givits som i stort motsvarar de som gäller för barnbidrag i fråga om andra än kommunala organ.

Vårdbidrag till svårt handikappat barn. Vårdbidrag utgår inte till barn som stadigvarande vårdas på anstalt som tillhör staten, kommun, landstingskommun eller på enskild anstalt till vars drift statsbidrag utgår. Inte heller utgår vårdbidrag om barnet vårdas genom anstaltens försorg utom denna. Konungen får dock förordna att vårdbidrag skall utges för tid då barnet vistas utom

anstalten utan att vårdas genom dess försorg. (9 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.)

I sammanhanget kan nämnas att enligt 10 kap. 2 § lagen om allmän försäkring folkpension i form av *barnpension* samt *barntillägg* till ålderspension och förtidspension ej utgår, om barn under hel månad på statens bekostnad åtnjuter vård på anstalt eller eljest kost och logi. Vidare innehåller kungörelsen (1962:393) om rätt i vissa fall för kommun eller annan att uppbära folkpension regler som i fråga om barnpension och barntillägg i stort motsvarar de som gäller för barnbidrag och bidragsförskott när barn vårdas på institution som ej bekostas av staten.

Kommitténs överväganden och förslag

RAFA-utredningen (se närmare kap. 14) har för kommittén aktualiserat frågan om det är rationellt att betalning av småbelopp sker löpande mellan olika skattefinansierade organ i samhället såsom nu är fallet med barnbidragen och bidragförskotten.

Statens bidrag till kommunerna för deras kostnader för olika vårdformer bör enligt kommitténs mening lämnas i ett sammanhang och inte till en del genom att sociala bidrag under vissa omständigheter överförs till kommunerna. I den mån av samhället bekostad vård skall leda till att allmänna barnbidrag till enskilda inte skall utgå, bör bidragen upphöra, oberoende av vilket samhällsorgan som bekostar vården. När det gäller vårdbidragen förekommer inte några transfereringar till kommunerna. Även önskemålet om så långt möjligt överensstämmande regler för olika former av familjestöd talar därför för en ändring.

Kommittén föreslår således att rätten för kommun eller annan att uppbära barnbidrag och bidragförskott för barn som vårdas på institution skall upphöra. Liksom hittills bör dock bidragförskott kunna utgå till kommun för barn som är omhändertaget för samhällsvård och som vistas i fosterhem. Motsvarande frågor beträffande vissa pensionsförmåner bör prövas i annat sammanhang.

Kommittén återkommer i kap. 15 till frågan i vilken utsträckning föräldrarna bör erhålla barnbidrag, bidragsförskott och vårdbidrag för barn som vårdas på institution.

Kostnader

Det finns inte någon statistik över hur många barnbidrag och bidragsförskott som går till kommunala eller enskilda organ i stället för till föräldrarna. Med utgångspunkt i tillgängligt material kan man emellertid uppskatta att barnbidrag för 15 000 barn och bidragsförskott till högt räknat 2 000 barn f. n. går till kommuner och landstingskommuner. Inkomstminskningen för kommunerna om dessa bidrag upphör kan uppskattas till ca $(18 + 5 =) 23$ milj. kr. För staten uppkommer motsvarande kostnadsminskning. I kap. 13 ges en särskild redovisning av hur kommitténs olika förslag påverkar statens och kommunernas kostnader.

V Några sjukförsäkringsfrågor

Undantag från fridagsregeln i vissa fall

Inledning

Sjukpenning utgår normalt fr. o. m. dagen efter insjuknandedagen. Den s. k. fridagsregeln innebär emellertid att en person som normalt arbetar fem dagar i veckan och som är sjuk högst sex dagar utöver insjuknandedagen inte får ersättning för dagar som normalt är arbetsfria. Från denna fridagsregel undantas hemmamekeförsäkrade och försäkrade i sjukpenningklass 2 som skulle ha varit hemmamekeförsäkrade om de inte haft förvärvsarbete. Dessa hemmamakar och likställda får alltså sjukpenning för varje sjukdag efter insjuknandedagen även vid kortvarig sjukdom. Reglerna återfinns i 3 kap. 10 § lagen om allmän försäkring.

Fridagsregeln tillkom i samband med att den tidigare gällande tre-dagars karenstiden inom sjukförsäkringen slopades genom lagändring år 1967 (SFS 1967:350). Motiven för införande av fridagsregeln var att under kortare sjukperioder förhindra överkompen-

sation i den meningen att sjukpenning skulle komma att utgå även då inkomstbortfall inte förelåg.

I förarbetena till lagstiftningen konstaterades att fridagsregeln inte utan vidare kunde överföras till de då s. k. hemmafruförsäkrade eftersom det i praktiken skulle innebära att de gamla karenstiderna skulle behållas för denna grupp. I propositionen 1966:113 föreslogs därför att fridagsregeln inte skulle gälla hemmafruförsäkrade kvinnor och kvinnor i sjukpenningklass nr 2 som skulle ha varit hemmafruar om de inte haft förvärvsarbete. Departementschefen påpekade också svårigheterna att finna någon helt invändningsfri lösning på problemet om undantag från fridagsregeln med hänsyn till att hemmafruförsäkringen inte tar sikte på att ersätta inkomstbortfall och fridagsregeln därför inte passar för de hemmafruförsäkrade. Departementschefen menade också att det kunde anföras skäl för att även andra kvinnor borde vara undantagna från fridagsregeln om de har barn i hemmet. Denna fråga fann han dock ha sådant samband med familjepolitiska kommitténs arbetsuppgifter att den borde prövas av denna kommitté.

Fr. o. m. den 1 januari 1971 omfattas både män och kvinnor av hemmamekeförsäkringen. Familjepolitiska kommittén lade i sin promemoria Jämställdhet mellan män och kvinnor inom sjukförsäkringen (Stencil 1969:7, socialdepartementet) fram förslag härom. Även på andra områden inom sjukförsäkringen — bl. a. beträffande frivillig försäkring och barn tillägg till sjukpenning — föreslog kommittén i promemorian att då gällande särbestämmelser för kvinnor skulle ändras till att även omfatta män. Lagändringarna trädde i enlighet med kommitténs förslag i kraft den 1 januari 1971.

Kommitténs överväganden

Hemmamekeförsäkringen omfattar person som är gift och stadigvarande sammanbor med sin make eller, i annat fall, stadigvarande sammanbor med barn under 16 år till honom eller hans make eller med någon med

vilken han varit gift eller har haft barn. Försäkringen omfattar således även personer utan barn.

Hemmamakeförsäkringen är ett avsteg från principen inom sjukförsäkringen i övrigt att sjukpenningen skall ge kompensation för inkomstbortfall. I stället kan sjukpenningen sägas utgöra viss kompensation för de merkostnader som uppstår vid hemmamakes sjukdom. Sjukpenningen till hemmamakeförsäkrade har även motiverats som viss ersättning för bortfallet av hemmamakes arbetsinsats i hemmet.

Den omständigheten att sjukpenningen för hemmamakeförsäkrade resp. för andra försäkrade har olika syften kan sägas ha varit anledningen till den differentierade behandlingen av de båda grupperna när det gäller fridagsregeln. I praktiken medför särbehandlingen effekter som kan te sig diskutabla. Försäkrad med förvärvsinkomst som uppgår till 1 800 kr. eller mer per år får på grund av fridagsregeln inte någon ersättning för högst två dagar — i regel lördag och söndag — vid kortare sjukdom medan en hemmamakeförsäkrad får detta. Ändå torde förvärvsarbete makar i högre grad än hemmamakar vara hänvisade till att sköta en stor del av hemarbetet just på de arbetsfria dagarna.

Man kunde tänka sig att begränsa undantaget från fridagsregeln till att gälla föräldrar *med barn* under en viss ålder men i gengäld utsträcka undantagets tillämpning så att även *förvärvsarbete* föräldrar med barn under denna ålder får grundsjukpenning under arbetsfria dagar. Principiellt är det mer tilltalande att knyta den förmån som undantaget från fridagsregeln är till förekomst av barn i stället för till civilstånd.

Hela hemmamakeförsäkringen är emellertid en förmån som i huvudsak bygger på civilstånd, dvs. tillfaller gifta hemmamakar oberoende om de har minderåriga barn.

Kommittén har i promemorian Jämställdhet mellan män och kvinnor inom sjukförsäkringen ifrågasatt uppbyggnaden av hemmamakeförsäkringen. Bl. a. framhölls att ett återkommande önskemål i den socialpolitiska debatten under senare år varit att

de socialpolitiska förmånerna skall knytas till förekomsten av barn i stället för till civilstånd. Kommittén påpekade att det onekligen främst är i familjer med barn som svårigheterna och utgifterna kan bli stora när en hemarbetande make blir sjuk, särskilt om barnen är små. En möjlighet att tillgodose dessa synpunkter vore, menade kommittén, att begränsa en hemmamakeförsäkring till att avse barnfamiljer och i stället höja ersättningsnivån för hemmamake med barn till en nivå som närmar sig en normal barn tillsynskostnad. I det sammanhanget konstaterade emellertid kommittén att en reform av hemmamakeförsäkringen skulle kräva en grundläggande översyn av sjukförsäkringens uppbyggnad och utformning och därigenom gå långt utöver kommitténs uppdrag.

Att nu i fråga om undantaget från fridagsregeln övergå till principen om stöd efter barnförekomst skulle medföra försämringar för hemmamakeförsäkrade utan barn och ändå ge en kostnadsökning på ca 1 milj. kr. genom att förmånen skulle utsträckas till förvärvsarbete föräldrar. Det praktiska värdet av en sådan reform förefaller relativt obetydligt. Inte heller principiellt skulle en reform vara av större betydelse så länge övriga förmåner som sammanhänger med hemmamakeförsäkringen fortsätter att i huvudsak utgå efter civilstånd. Kostnadsökningen måste också vägas mot andra möjligheter att förbättra familjestödet.

Med hänsyn till det anförda har kommittén stannat vid att inte föreslå någon ändring av reglerna om undantag från fridagsregeln.

Frivillig försäkring för vissa kategorier

Inledning

I motioner till 1968 års riksdag hemställdes att den frivilliga sjukpenningförsäkringen skulle utsträckas till att omfatta vissa ytterligare grupper, nämligen *dels* kvinnor, som tidigare inbegripits under hemmafruförsäkringen men som inte längre uppfyller villkoren på grund av makens död eller på grund av att hemmavarande barn uppnått 16 års

ålder, dels hemmadöttrar eller andra, som vårdat anhöriga mot fritt vivre och därför varit obligatoriskt sjukpenningförsäkrade men som inte längre har någon förvärvsinkomst efter de anhörigas frånfalle, dels ock gifta män, som saknar inkomst av förvärvsarbete på grund av att de sköter hemmet.

Enligt andra lagutskottets mening (2LU 1968:49) förelåg ett i gällande lagstiftning obeaktat behov av försäkringsskydd vid sjukdom för de av motionärerna åsyftade kategorierna. Möjligheter att utsträcka rätten att teckna frivillig sjukpenningförsäkring till dessa grupper borde därför enligt utskottet övervägas. Utskottet anförde vidare följande.

Önskemålet om översyn av sjukpenningreglerna torde delvis bli tillgodosett genom det utredningsarbete som pågår inom familjepolitiska kommittén. Det finns anledning anta att kommittén, som enligt sina direktiv har att ägna särskild uppmärksamhet åt de ensamstående barnförsörjarna, kommer att pröva bl. a. sextonårsgränsens betydelse inom sjukpenningförsäkringen.

Även för övriga i motionerna berörda grupper — kvinnor som ej längre uppfyller villkoren för hemmafruförsäkring på grund av makes död samt hemmadöttrar vars åldriga anhöriga avlidit — bör enligt utskottets mening möjligheten att teckna frivillig sjukpenningförsäkring bli föremål för utredning.

Riksdagen beslöt på utskottets hemställan att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om vidgad möjlighet att teckna frivillig försäkring. Riksdagens skrivelse (1968:330) jämte utskottsutlåtandet har sedan överlämnats till familjepolitiska kommittén.

För att kunna omfattas av den obligatoriska sjukpenningförsäkringen måste man vara antingen förvärvsarbetande eller tillhöra den grupp försäkrade som betecknas som hemmakar. För att en försäkrads arbetsinkomst skall medföra rätt till sjukpenningförsäkring måste arbetsinkomsten uppgå till minst 1 800 kr. om året. Den som har sådan inkomst skall vara tillförsäkrad en grundsjukpenning på 6 kr. per dag. Försäkrad som har en arbetsinkomst på minst 2 600 kr.

skall dessutom vara tillförsäkrad en tilläggsjukpenning på minst 1 kr. och högst 46 kr. per dag beroende på årsinkomstens storlek.

Såsom hemmake räknas sådan försäkrad under 67 år, som inte har någon arbetsinkomst eller har så ringa arbetsinkomst att den inte uppgår till 1 800 kr./år och som är gift och stadigvarande sammanbor med maken eller i annat fall stadigvarande sammanbor med barn under 16 år till honom eller hans make eller stadigvarande sammanbor med någon, med vilken han varit gift eller har eller har haft barn. Till personer som tillhör hemmakeförsäkringen utgår grundsjukpenning med 6 kr. per dag. Den som inte längre uppfyller villkoren för tillhörighet till hemmakeförsäkringen (och som inte heller har förvärvsinkomst om minst 1 800 kr./år) skall inte vidare omfattas av sjukpenningförsäkringen. Avförandet sker i sådana situationer vid månadsskiftet närmast efter det anledning till ändring uppkommit (hemmavarande barn fyller 16 år) eller, i fall vid makes död, vid fjärde månadsskiftet efter dödsfallet.

Före den 1 januari 1971 omfattade hemmakeförsäkringen endast kvinnor och benämndes då hemmafruförsäkring.

Vid sidan av den obligatoriska sjukpenningförsäkringen finns en frivillig sjukpenningförsäkring för dem som tillhör hemmakeförsäkringen — eller som skulle ha tillhört denna om deras inkomster inte utgjort hinder därför — samt för vissa studerande. Beträffande personer tillhörande hemmakeförsäkringen gäller i huvudsak följande.

Försäkring kan ske för sjukpenningtillägg med lägst 1 och högst 9 kr. per dag. Den sammanlagda sjukpenningen på grund av den obligatoriska och den frivilliga försäkringen får dock inte överstiga 15 kr. om dagen. Frivillig försäkring för hemmakar kan tecknas med 3, 18, 33 eller 93 dagars karenstid. Försäkrad som är placerad i sjukpenningklass nr 1 eller 2 äger välja även försäkring utan karenstid. Avgifterna för den frivilliga försäkringen erläggs direkt till vederbörande försäkringskassa. Till försäkringar utgår statsbidrag med 20 % av kassans utgifter för

sjukpenningtillägg (75 % för ev. barntillägg). Frivillig försäkring får endast meddelas den som ej fyllt 55 år och som har god hälsa.

När en försäkrad inte längre omfattas av hemmamakeförsäkringen innebär detta sålunda också att möjligheten att vara försäkrad för frivillig sjukpenning upphör. En änka utan barn under 16 år upphör att vara frivilligt sjukpenningförsäkrad vid fjärde månadsskiftet efter mannens död och en ensamstående vårdnadshavare upphör att vara frivilligt sjukpenningförsäkrad fr. o. m. månadsskiftet efter det att (yngsta) barnet fyllt 16 år.

Kommitténs överväganden och förslag

Kommitténs uppdrag har varit att pröva förutsättningarna för att ge vissa ytterligare grupper möjlighet att teckna frivillig sjukpenningförsäkring.

En av de åsyftade kategorierna har varit gifta män som inte har någon inkomst på grund av att de sköter hemmet. Som förut nämnts har den s. k. hemmafruförsäkringen förvandlats till en hemmamakeförsäkring. Härigenom har hemmavarande män fått samma rätt som hemmavarande kvinnor att teckna frivillig försäkring. Ett av önskemålen bakom kommitténs uppdrag i denna del har alltså redan tillgodosetts.

Den omständigheten att hemmafruförsäkringen ändrats till en hemmamakeförsäkring har dessutom gjort att kommittén ansett att dess prövning av förutsättningarna för en utvidgning av möjligheterna till frivillig försäkring inte endast bör avse de grupper av kvinnor som nämns i utskottets utlåtande utan även män i motsvarande situation.

De övriga grupper som berörs i utskottets utlåtande är:

1. Ensamstående vårdnadshavare som tidigare omfattats av hemmamakeförsäkringen men som inte längre gör det på grund av att hemmavarande barn uppnått 16 års ålder.
2. Personer som tidigare omfattats av hemmamakeförsäkringen men som inte längre

gör det på grund av att maken avlidit.

3. Hemmadöttrar eller andra som vårdat åldriga anhöriga men som inte längre är obligatoriskt sjukpenningförsäkrade efter den anhöriges frånfälle.

Beträffande grupp 1 vill kommittén erinra om vad som anförts i det föregående vid behandlingen av frågan om undantag från fridagsregeln. Det kan ifrågasättas att begränsa hemmamakeförsäkringen till barnfamiljer, i första hand familjer med mindre barn. Att nu sträcka ut försäkringen till änkor, fränskilda m. fl. med barn mellan 16 och 18 år kan enligt kommitténs mening uteslutande motiveras med att hemmamakeförsäkringen f. n. omfattar alla gifta hemmakar oberoende av om de har barn. Vid denna jämförelse framstår den nämnda tidsförlängningen för ensamföräldrar som helt rimlig. Ingenting tyder på att en reform av hemmamakeförsäkringen är nära förestående. Med hänsyn härtill finner kommittén att åldersgränsen för ensamstående föräldrars rätt att tillhöra hemmamakeförsäkringen bör höjas så att försäkringen kommer att omfatta ensamstående med barn under 18 års ålder.

Kommittén föreslår således att hemmamakeförsäkringen skall omfatta person som stadigvarande sammanbor med barn under 18 år till honom eller hans make. Detta innebär samtidigt en vidgad möjlighet att teckna frivillig försäkring för dem som är hemmamakeförsäkrade på grund av att de sammanbor med barn. Till dess barnet fyller 18 år kommer möjligheten att teckna frivillig försäkring att finnas kvar.

Kostnaden för dessa förändringar kan beräknas till ca 1,3 milj. kr. varav ca 1 milj. kr. belöper på hemmamakeförsäkringen och resten på den frivilliga försäkringen.

Prövningen för grupp 2 avser också den en utvidgning av hemmamakeförsäkringen. Så länge denna försäkring omfattar gifta som sammanbor med make har kommittén nyss funnit det vara rimligt att man därmed jämställer ensamföräldrar som bor tillsammans med barn t. o. m. upp till 18-årsåldern. Däre-

mot finner kommittén det inte motiverat att sträcka ut sjukpenningskyddet — vare sig obligatoriskt eller frivilligt — uteslutande på grund av ett förutvarande civilstånd eller samboendeförhållande.

När det gäller grupp 3 slutligen kan erinras om att socialpolitiska kommittén på sin tid gjorde ett försök att bedöma det totala antalet hemmadöttrar (Stencil S 1963:2, socialdepartementet) för att bl. a. få en uppfattning om arten och omfattningen av hemmadotterproblemet på längre sikt. Statistiska uppgifter om hemmadöttrarna redovisades för 769 kommuner (75 % av landets kommuner år 1962, Stockholms stad inte inräknad). Vid undersökningstillfället i april 1962 fanns 2 495 aktiva hemmadöttrar samt 1 581 ensamställda f. d. hemmadöttrar. Antalet hemmadöttrar torde ha decimerats ytterligare under de gångna åren.

Huvudproblemet för f. d. hemmadöttrar och likställda — en något svårdefinierbar kategori — gäller enligt kommitténs mening inte ett ekonomiskt skydd vid sjukdom utan försörjningsmöjligheterna över huvud taget. De har också uppmärksamats av arbetsmarknadsmyndigheterna som genom om skolning, arbetsträning eller genom att ge möjlighet till någon form av skyddat eller halvskyddat arbete söker föra in dem på arbetsmarknaden. I regel torde förvärvsarbete vara den bästa lösningen både ur den enskildes och ur samhällets synpunkt. I dessa fall kommer också vederbörande att tillhöra den obligatoriska sjukförsäkringen. Om arbetsmarknadsmyndigheterna inte lyckas med försök till arbetsplacering, torde de vidgade möjligheterna till förtidspension erbjuda en lösning i vissa fall. Att skapa särskilda regler inom den frivilliga sjukpenningförsäkringen med tanke på det fåtal fall då f. d. hemmadöttrar inte erhåller förvärvsarbete eller förtidspension finner kommittén inte påkallat.

Kostnader

Genom förstärkningen av bostadstilläggen från den 1 april 1972 har barnfamiljer i lägre inkomstlägen, särskilt familjer med höga boendekostnader, tillförts ett ytterligare ekonomiskt stöd av storleksordningen 330 milj. kr. för helt år räknat. Denna reform kan till större delen ses som ett tidigareläggande av en utbyggnad som eljest skulle ha föreslagits från kommitténs sida.

Lägger man samman kostnaderna för de olika förslag till utbyggnad av det ekonomiska stödet till barnfamiljerna som kommittén för fram i detta betänkande, skulle familjestödet förstärkas med ytterligare ca 935 milj. kr. Inräknat kostnaden för de i år genomförda förbättringarna av bostadstilläggen ger det en sammanlagd förstärkning av barnstödet på ca 1 265 milj. kr. i ren reformkostnad. Det motsvarar en ökning med en tredjedel av det sammanlagda kontantstöd som utgick till barnfamiljerna år 1971.

Kommittén har i det föregående starkt understrukit vikten av en fortsatt utbyggnad av samhällets barntillsyn. Det bästa ekonomiska stödet till en barnfamilj är att båda föräldrarna får möjlighet att förvärvsarbeta. Kontantstödet kan inte annat än i särskilda situationer läggas på en sådan nivå att det kommer i närheten av värdet av en förälders arbetsförtjänst. En ökad satsning på barntillsynsverksamheten inverkar inte heller på

andra befolkningsgruppers konsumtionsutrymme på det sätt som ett förstärkt kontantstöd måste göra. Det hänger samman med att fler barntillsynsplatser medför ökad produktion och ökade skatteinkomster för stat och kommun, därtill också i viss mån minskade utgifter för inkomstprövat stöd. Vid överväganden rörande olika familjepolitiska åtgärder vill kommittén därför först betona att en snabb utbyggnad av samhällets barntillsyn bör fortgå jämsides med en utbyggnad av kontantstödet.

Kommittén bedömer det inte som realistiskt att på en gång genomföra en ytterligare förstärkning av kontantstödet till barnfamiljerna av storleksordningen drygt 900 milj. kr. Som jämförelse kan erinras om att de familjepolitiska reformer som beslutades åren 1968 och 1971 medförde en ökning av kontantstödet med drygt 300 milj. kr. vid vardera tillfället.

Medel till de förstärkningar av familjestödet kommittén föreslår måste tas någonsans, oavsett om finansieringen sker genom skatt, arbetsgivaravgifter, de försäkrades egna avgifter till den allmänna försäkringen eller på annat sätt. Delvis får reformerna betalas av barnfamiljerna själva, delvis av de barnlösa, varvid dock pensionärerna normalt hålls utanför. En illustration av hur ett förstärkt barnstöd kan tänkas påverka situationen för olika befolkningsgrupper finns i kap. 7. En förstärkning av barnstödet med ca 900

milj. kr. motsvarar en höjning av mervärdes-
skatten med närmare 1 %, vilket i sin tur
t. ex. skulle medföra en utgiftsökning på ca
200 kr./år för två barnlösa makar med en
inkomst på 40 000 kr./år.

Förstärkningar av det ekonomiska stödet
till barnfamiljerna är endast en av de många
kostnadskrävande reformer som f. n. förbe-
reds i olika utredningar. Barntillsynsverksam-
hetens utbyggnad — vilken redan nämnts —
kommer upp i samband med barnstugeutred-
ningens kommande betänkande. Bland andra
utredningar vilkas förslag kan komma att
vägas mot familjestödet vid bedömningen av
det tillgängliga reformutrymmet kan bara
från socialdepartementets verksamhetsområde
nämnas utredningen om en tandvårdsför-
säkring, pensionsålderskommittén och ar-
betsmiljöutredningen.

Kommittén anser emellertid att det finns
så starka motiv för alla de förbättringar av
kontantstödet för barnfamiljerna som här
föreslagits att de bör ingå i ett *utbyggnads-
program för familjestödet som bör genom-
föras successivt under de närmaste åren.*
Programmet bör kunna börja genomföras
den 1 januari 1974 och bör kunna vara fullt
genomfört under år 1976.

De förslag som läggs fram i detta betän-
kande kan alltså betraktas som ett treårs-
program för utbyggnad av kontantstödet till
barnfamiljerna.

Utbyggnader av kontantstödet till barn-
familjerna utöver detta treårsprogram bör, av
tidigare redovisade skäl, främst gälla en höj-
ning av garantinivån för den föreslagna för-
äldrapenningen och en fortsatt förbättring av
det statliga bostadstillägget till barnfamiljer.

Tabell 157. Sammanfattning av kostnaderna för de i betänkandet angivna förbättringarna av
familjestödet.

Stödform	Årskostnad i milj. kr.	
	Delpost	Summa
1. Föräldrapenning:		
a) Garantinivå 20 kr./dag i 6 mån. (nettokostnad)	90	
b) Tillägg av 7:e ersättningsmånad	95	
c) Tillägg av 8:e ersättningsmånad	95	
d) Faderns ledighet (merkostnad för 1 mån. i genomsnitt)	40	320
2. Sjukpenning vid vård av sjukt barn (10 dagar per familj)		60
3. Vårdbidrag för svårt handikappat barn (nettokostnad)		10
4. Bostadstillägg till barnfamiljer ¹ :		
a) Ändrad inkomstprövning	20	
b) Höjd åldersgräns (från 17 till 18 år, nettokostnad)	40	
c) Höjt belopp från 75 till 100 kr./mån. och barn	350	410
5. Barnpensioner:		
a) Höjd åldersgräns (från 16 till 18 år), avrundat	25	
b) Höjd nivå i vissa fall, avrundat	10	35
6. Likställighet för invandrarbarn:		
a) Barnbidrag (avkortad väntetid)	11	
b) Bidragsförskott	7	
c) Barnpension (i form av bidragsförskott)	1	
d) Vårdbidrag för svårt handikappat barn	1	20
7. Ändrade regler för bidragsförskott, utvidgning av ensamstående föräldrars rätt till hemmakeförsäkring m. m.		10
8. Enhetliga daghems- och familjedaghemsavgifter (14 resp. 7 kr./dag)		70
Summa p. 1-8		935
Bostadsstöd till låginkomstgrupper utan barn m. m. (kap. 16) ²		95

¹ Det statliga bostadstillägget bör framdeles kallas inkomstprövat barntillägg, se kap. 15.

² Inkl. sänkt hyresgräns för ensamstående med barn, kostnad ca 30 milj. kr.

Kostnaderna för de i betänkandet angivna förbättringarna framgår av kap. 9–12 och 16. En sammanfattning lämnas i tabell 157.

Finansiering

Kostnadsökningen för den föräldrapenning kommittén föreslår (p. 1) kan — som framgår av tabell 157 — fördelas på ca 90 milj. kr. för garantinivån vid oförändrad ersättningstid, ca 190 milj. kr. på förlängningen av ersättningstiden från sex till åtta månader och ca 40 milj. kr. på faderns rätt till ersättning (kostnaden uppkommer till följd av att fäderna genomsnittligt är i högre sjukpenningklass än mödrarna). Av de 190 milj. kr. som den förlängda ersättningstiden beräknas kosta avser ca 45 milj. kr. det grundbelopp på 6 kr./dag som f. n. betalas ut i form av moderskapspenning medan 50 milj. kr. avser kostnadsökningen för garantinivån.

Föräldrapenningen innebär en utbyggnad av den nuvarande moderskapsförsäkringen. F. n. finansieras moderskapspenningen — liksom grundsjukpenning — till 55 % genom statsbidrag och till 45 % genom de försäkrades egna avgifter. Den nuvarande moderskapspenningen förutsätts gå in i garantinivån som en del av dagbeloppet. Tilläggsjukpenningen vid barnsård finansieras genom arbetsgivaravgifter och de försäkrades egna avgifter.

Statsbidrag motsvarande 55 % av kostnaden bör enligt kommitténs mening beräknas för de delar av kostnadsökningen som avser 6 kr./dag för den förlängda ersättningstiden (45 milj. kr.) och merkostnader för garantinivån (90 + 50 milj. kr.), dvs. sammanlagt 185 milj. kr. Av kostnadsökningen för föräldrapenningen bör således 100 milj. kr. (55 % av 185 milj. kr.) täckas genom statsbidrag. Resterande 85 milj. kr. avseende dessa delar av föräldrapenningen får — på samma sätt som grundsjukpenning — finansieras genom samtliga försäkrades egna sjukförsäkringsavgifter.

Övriga delar av kostnadsökningen för föräldrapenningen (135 milj. kr.) bör finansieras på samma sätt som tilläggsjukpenning,

vilket innebär att 75 % eller ca 100 milj. kr. finansieras genom arbetsgivaravgifter till sjukförsäkringen medan 25 % eller ca 35 milj. kr. får belasta samtliga försäkrades egna avgifter för tilläggsjukpenning.

Kostnaderna för rätten till sjukpenning vid vård av sjukt barn (p. 2) bör finansieras som annan sjukpenning. Av de ca 60 milj. kr. som reformen beräknas kosta torde således ca 10 milj. kr. får finansieras genom ökade statsbidrag, ca 15 milj. kr. genom höjning av de försäkrades egna avgifter och ca 35 milj. kr. genom höjda arbetsgivaravgifter.

Beträffande finansieringen av vårdbidraget för svårt handikappat barn (p. 3) hänvisas till kap. 9. Förstärkningen av bostadstilläggen (p. 4) gäller direkt främst det helt statsfinansierade statliga bostadstillägget. Indirekt leder emellertid ökningar av det statliga bostadstillägget även till att kommunalt bostadstillägg kommer att utgå i ökad utsträckning. Det är en följd av att de båda bidragen vid inkomstprövningen läggs samman. Den sammanlagda kostnadsökningen (netto efter statsbidrag) för kommunerna beräknas till ca 20 milj. kr. Resterande 390 milj. kr. faller således på staten.

I övrigt förtjänar följande punkter särskilda kommentarer.

De enhetliga daghemsavgifterna (p. 8) medför minskade avgiftsintäkter för kommunerna. Kommittén har förutsatt att kommunerna kompenseras för detta inkomstbortfall genom höjda statsbidrag till daghem och familjedaghem. Kostnadsökningen för enhetliga daghemsavgifter kommer därigenom att helt falla på staten.

En utvidgning av de kommunala bostadstilläggen till att även omfatta låginkomstgrupper utan barn m. m. behandlas i kap. 16. En sådan reform beräknas sammanlagt kosta ca 95 milj. kr. Däri ingår kostnaden för sänkt hyresgräns för ensamstående med barn (ca 30 milj. kr.). Av nämnda 95 milj. kr. faller, med de finansieringsregler som nu gäller för kommunala bostadstillägg, 40 % eller ca 40 milj. kr. på kommunerna.

I kap. 12 föreslås att bidragsförskotten helt skall finansieras av statsmedel. Detta

förslag kan beräknas avlasta kommunerna ca 70 milj. kr. i direkta utgifter. Vidare föreslås i kap. 12 att barnbidrag m. m. inte längre skall betalas till kommunen när barn vårdas kostnadsfritt på kommunal institution. Härigenom minskar kommunernas inkomster med ca 20 milj. kr.

Tabell 158 visar hur de olika åtgärderna beräknas inverka på statens och kommunernas utgifter samt på de försäkrades och arbetsgivarnas avgifter till sjukförsäkringen.

Den sammanlagda kostnadsökningen för staten uppgår således till ca 705 milj. kr. avseende stödet till barnfamiljerna. Om bostadsstöd till låginkomstgrupper utan barn m. m. enligt kap. 16 genomförs tillkommer för staten en kostnad på ca 55 milj. kr.

Nettoeffekten av de förslag avseende stödet till barnfamiljerna som berör kostnadsfördelningen mellan stat och kommun blir en kostnadsminskning (beträffande vårdbidragen till svårt handikappade barn en inkomstökning) för kommunerna på sammanlagt 40 milj. kr. Om bostadsstöd till låginkomstgrupper utan barn enligt kap. 16

genomförs blir det å andra sidan en kostnadsökning på ca 40 milj. kr. för kommunerna.

Härtill kommer ett bortfall av kostnader för kommunerna på närmare 50 milj. kr. avseende administration av allmänna barnbidrag, bostadstillägg och bidragsförskott, vilka stödformer enligt kommitténs förslag i nästa kapitel skall föras över på de allmänna försäkringskassorna. För försäkringskassorna uppkommer därvid ökade administrationskostnader med närmare 35 milj. kr. Rationaliseringsvinsten vid omläggningen kan beräknas till inmot 15 milj. kr. En övergång till månadsutbetalning av barnbidragen beräknas öka kostnaderna med ca 10 milj. kr.

Sammanlagt medför föräldrapenningen och sjukpenningen vid vård av sjukt barn att statsbidragen till sjukförsäkringen får höjas med ca 110 milj. kr. Ca 135 milj. kr. faller på de försäkrades egna avgifter — vilket kan beräknas medföra en genomsnittlig avgiftshöjning med ca 40 kr./år — och ca 135 milj. kr. belastar arbetsgivaravgifterna, vilket kan beräknas medföra att dessa avgifter behöver höjas med ca 0,15 procentenheter.

Tabell 158. Finansieringen av de i betänkandet angivna förbättringarna exkl. förändringar av administrationen.

Stödform	Staten	Kommunerna	De försäkrades egna avgifter	Arbetsgivaravgifter	Totalt
1. Föräldrapenning	100		120	100	320
2. Sjukpenning vid vård av sjukt barn	10		15	35	60
3. Vårdbidrag för svårt handikappat barn	20	-10 ¹			10
4. Bostadstillägg till barnfamiljer	390	20			410
5. Barnpensioner	35				35
6. Förmåner till invandrabarn	20				20
7. Bidragsförskott m. m.	80	-70			10
8. Enhetliga barntillsynsavgifter	70				70
Barn på institution	-20	20			—
	705	-40	135	135	935
Bostadsstöd till låginkomstgrupper utan barn m. m. ²	55	40			95
	760	—	135	135	1 030

¹ Ökade skatteintäkter för kommunerna till följd av att vårdbidragen beskattas.

² Inkl. sänkt hyresgräns för ensamstående med barn, kostnad ca 30 milj. kr. varav ca 20 på staten och ca 10 på kommunerna.

De viktigaste formerna av kontant familjestöd administreras nu på skilda sätt. De allmänna barnbidragen, de statliga och kommunala bostadstilläggen till barnfamiljer och bidragsförskotten sköts i första instans av olika kommunala organ, medan de allmänna försäkringskassorna administrerar moderskapsförsäkringen som en del av sjukförsäkringen och vårdbidragen till svårt handikappade barn liksom barnpensionerna såsom delar av den allmänna pensioneringen. Ett tekniskt utredningsarbete pågår i särskild ordning — genom den s. k. RAFA-utredningen — med sikte på att till försäkringskassorna föra över i första hand de allmänna barnbidragen men även andra former av familjepolitiskt kontantstöd.

I direktiven för familjepolitiska kommittén framhålls att de nuvarande familjepolitiska stödformerna behandlas i ett stort antal författningar. De sakkunniga bör, heter det, sträva efter större överskådlighet i författningsregleringen på området och söka sammanföra bestämmelserna efter deras inbördes samhörighet.

Under arbetet med att föra samman olika materiella regler om kontant familjestöd till ett lagverk har kommittén — i kontakt med RAFA-utredningen — undersökt möjligheterna till en enhetlig organisation och administration av verksamheten.

RAFA-utredningen kommer före sommaren att i en rapport till Kungl. Maj:t lägga fram förslag till rutiner för administrationen

av barnbidragen m. m. Härefter väntas RAFA-utredningen fortsätta arbetet med att utforma administrationen av familjestödet. Kommittén har därför avstått från att för sin del gå in på en närmare prövning av det administrativa förfarandet.

Nuvarande författningsreglering och administration

Allmänna barnbidrag. Bestämmelser om allmänna barnbidrag finns i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag. Bidragen administreras av barnavårdsnämnderna med socialstyrelsen som tillsynsmyndighet. Barnavårdsnämndens beslut kan överklagas till länsstyrelsen och vidare till kammarrätten. Högsta instans är regeringsrätten.

Bostadstillägg till barnfamiljer. Bostadstilläggen regleras i kungörelsen (1968:425) om statliga bostadstillägg till barnfamiljer och kungörelsen (1968:426) om statsbidrag till kommunala bostadstillägg till barnfamiljer. I fråga om båda lagen av bostadstillägg handhas bidragsverksamheten av kommunerna. Bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna är tillsynsmyndigheter. Hos kommunen prövas ärendena av ett förmedlingsorgan, vars beslut kan överklagas till länsbostadsnämnden. Högsta instans är bostadsstyrelsen.

Bidragsförskott. Bestämmelser om bidragsförskott finns i lagen (1964:143) om bidragsförskott. Ärendena prövas av barna-

vårdsnämnderna, som också betalar ut bidragsförskotten. Länsstyrelserna och socialstyrelsen är tillsynsmyndigheter. Barnavårdsnämnds beslut kan överklagas hos länsstyrelsen och kammarrätten. Regeringsrätten är högsta instans.

Moderskapsförsäkringen. Moderskapspenningen och tilläggssjukpenningen vid barns-börd utgår enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Den allmänna försäkringen handhas av riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Talan mot beslut av försäkringskassa förs hos riksförsäkringsverket. Försäkringsdomstolen är högsta instans.

Vårdbidrag till svårt handikappat barn. Även vårdbidraget utgår enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Ärenden om vårdbidrag avgörs i försäkringskassa av en pensionsdelegation. I övrigt gäller samma administrativa bestämmelser som för kontantstödet inom moderskapsförsäkringen.

Andra familjepolitiska kontantstöd. Bland övriga kontanta stödformer med familjepolitiska inslag märks barnpensionerna inom den allmänna försäkringen. Vidare kan nämnas bosättningslånen som enligt kungörelsen (1946:570) om statliga bosättningslån beslutas av riksbanken samt studiestödet som enligt förordningen (1964:400) om förlängt barnbidrag och studiehjälpsreglementet (1964:402) bl. a. handhas av centrala studiehjälpsnämnden och skolstyrelserna.

Administrationn enligt kommitténs tidigare betänkande

I sitt första betänkande (SOU 1967:52) föreslog kommittén ett system av inkomstgraderade barnbidrag och familjetillägg samt ett slopande av de dåvarande familjebostadsbidragen (en närmare redogörelse lämnas i kap. 6). I fråga om administrationen anförde kommittén, att företrädare för kommunförbunden vid kontakter med kommittén fört fram önskemål om att flytta över handhavandet av barnbidragen från barnavårdsnämnderna till försäkringskassorna. Detsamma gällde administrationen av de nya

bidrag kommittén föreslog. Kommittén förklarade sig i princip ha samma uppfattning som kommunförbunden. En överflyttning förutsatte dock att försäkringskassorna för sin verksamhet hade tillgång till dataanläggningar. Under våren 1967 hade på Kungl. Maj:ts uppdrag en utredning satts igång av statskontoret och riksförsäkringsverket om möjligheterna att genom användning av ADB-tekniken och på annat sätt rationalisera administrationen inom den allmänna försäkringen. Kommittén ansåg att utredningsarbetet också borde omfatta frågan om en överflyttning av den lokala administrationen av barnbidrag (och familjetillägg) till försäkringskassorna. Intill dess försäkringskassorna hade tillgång till dataanläggningar för sin verksamhet borde dock administrationen av barnbidragssystemet av praktiska skäl ligga kvar hos barnavårdsnämnderna.

Kommitténs förslag att den lokala administrationen av familjestödet på sikt skulle föras över till försäkringskassorna togs genomgående emot positivt vid remissbehandlingen. Flera remissinstanser, däribland Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet, ansåg att administrationen av det föreslagna bidragssystemet redan från början borde föras över till försäkringskassorna.

I den proposition (1968:42) om ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer som avgavs med anledning av kommitténs första betänkande föreslogs bl. a. att statliga och kommunala bostadstillägg skulle införas i stället för dåvarande familjebostadsbidrag medan barnbidragssystemet skulle lämnas orubbat (se kap. 8). I fråga om administrationen uttalades att de allmänna barnbidragen borde betalas ut på samma sätt som tidigare, men föredragande statsrådet förklarade att avsikten var att närmare utreda de tekniska möjligheterna att vid en senare tidpunkt flytta över barnbidragsutbetalningarna från barnavårdsnämnderna till försäkringskassorna och att samordna utbetalningen av bostadstilläggen med barnbidragsutbetalningarna.

RAFA-utredningen

Uppdraget

Kungl. Maj:t uppdrog den 28 juni 1968 åt statskontoret och riksförsäkringsverket att i anslutning till RAFA-utredningen (utredningen om rationalisering av den allmänna försäkringens administration) och i samråd med socialstyrelsen, bostadsstyrelsen, postverket, Svenska kommunförbundet och Försäkringskassaförbundet utreda de tekniska möjligheterna att flytta över utbetalningen av allmänna barnbidrag från barnavårdsnämnderna till försäkringskassorna och att samordna utbetalningen av bostadstillägg till barnfamiljer med utbetalning av allmänna barnbidrag.

Ämbetsverken redovisade den 20 oktober 1970 en förstudie angående utbetalning av allmänna barnbidrag m. m. I denna föreslogs att ansvaret för administrationen av de allmänna barnbidragen skulle flyttas från socialstyrelsen och barnavårdsnämnderna till riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Förslaget motiverades bl. a. av att barnbidraget är ett helstatligt bidrag och att administrationen framför allt enligt kommunförbundets åsikt inte är en primärkommunal uppgift.

Kungl. Maj:t har den 2 april 1971 uppdragit åt statskontoret och riksförsäkringsverket att — fortfarande i anslutning till RAFA-utredningen — fullfölja utredningsarbetet angående överföring av administrationen av allmänna barnbidrag till försäkringskassorna och riksförsäkringsverket samt komma in med förslag till författningsbestämmelser m. m. Möjligheterna att vid en senare tidpunkt överföra administrationen av även andra bidragsformer för barnfamiljer till försäkringskassorna och riksförsäkringsverket borde beaktas i utredningsarbetet.

Utredningsarbetet fullföljs inom RAFA-utredningen av en särskild arbetsgrupp, barnbidragsgruppen. Utredningen sker i samråd med socialstyrelsen och Svenska kommunförbundet. Kompletterande direktiv för utredningen ges av RAFA-utredningens styrgrupp, som utgörs av verksledningarna i

statskontoret och riksförsäkringsverket.

RAFA-utredningens barnbidragsprojekt har pågått sedan september 1971. Enligt föreliggande planer skall en huvudstudierapport redovisas till Kungl. Maj:t före sommaren. Barnbidragsgruppens arbete väntas här efter pågå fram till dess det nya barnbidragssystemet tas i bruk, vilket enligt planerna skall ske den 1 januari 1974 (varom mera nedan).

Systemförslag

Enligt uppgifter som kommittén erhållit under hand från RAFA-utredningens barnbidragsgrupp kommer förslagen till systemuppbyggnad i huvudstudierapporten angående utbetalning av allmänna barnbidrag m. m. att vara anpassade till de nya regler kommittén väntas föreslå i fråga om såväl barnbidragen som de övriga bidragsformer man bedömt borde administreras av försäkringskassorna inom ramen för barnbidragssystemet. Förslaget till nytt system för barnbidragsadministrationen väntas i stora drag innebära följande.

Den registerinformation som behövs för barnbidragssystemet samlas i en central dataanläggning vilken i slutet av år 1973 skall användas för den allmänna pensioneringen. Registerinformationen organiseras på direktminne. Ett kortregister eller alternativt ett system med datalistor läggs upp hos försäkringskassornas lokalkontor i avvaktan på att ett terminalsystem för sjukförsäkringen inom den allmänna försäkringen blir utbyggt. Registerkortet erhåller all relevant registerinformation om barnbidragen och de bidragsformer som samordnas med dessa. Kortregistret tjänar som huvudsaklig informationskälla vid utredningsarbete, beslutsfattande och besvarande av frågor. Rutinerna anpassas i stor utsträckning till motsvarande rutiner för övriga system inom den allmänna försäkringen. När terminalsystemet för sjukförsäkringen är utbyggt hos försäkringskassorna ersätts kortregistret av terminaler. Integration kan då också ske med sjukförsäkringens F-register.

De administrativa förändringarna medför enligt barnbidragsgruppen fördelar främst genom att ett rikssystem kommer till stånd,

att en förbättrad service åt allmänheten blir möjlig och att samordningsvinster uppstår.

Vad beträffar fördelarna av ett rikssystem framhåller barnbidragsgruppen att endast ett ADB-system kommer att tas i anspråk för handläggning. Detta innebär minskade kostnader vid ingrepp och förändringar av materiella eller administrativa förutsättningar för bidragsformerna. Koncentrationen till ett ADB-system torde också ge ökad rättssäkerhet och bättre möjligheter till revision.

Den förbättrade servicen åt allmänheten ligger bl. a. i att administrationen av de olika bidragen kan sammanföras till ett lokalorgan, försäkringskassan, vilket underlättar kontakterna för den enskilde. Systemet ger möjlighet till direktåtkomst till ADB-registret och till utnyttjande av bildskärmsterminaler. Barnbidragsgruppen framhåller vidare att kravet på anmälan för erhållande av barnbidrag bortfaller, att allmänhetens uppgiftsskyldighet minskas och att utbetalningsperiodiciteten i fråga om barnbidragen ändras från den nuvarande kvartalsutbetalningen till utbetalning månadsvis.

Samordningsvinster uppstår genom att det integrerade barnbidragssystemet utformas så att samordningsmöjlighet mellan de aktuella bidragsformerna uppnås när det gäller utbetalningshandling, ADB-rutiner för utbetalning och registeruppdatering samt stora delar av de manuella rutinerna för registerhantering.

I fråga om kostnadseffekterna framhåller barnbidragsgruppen att systemet för utbetalning av barnbidragen skapar ramar även för de övriga bidragsformerna. De särkostnader som tillkommer vid integration av bostadstillägg och bidragsförskott är i huvudsak kostnader för ansökningsförfarande, prövning, beslut och viss övrig manuell handläggning. Integration av den uppbörd av underhållsbidrag som sammanhänger med bidragsförskotten torde liksom för närvarande medföra en omfattande kravverksamhet och att en rutin för avstämning och fördelning mellan bidragsförskott och underhållsbidrag måste administreras.

I tabell 159 redovisas de kostnadseffek-

ter som enligt kalkyler inom barnbidragsgruppen uppstår vid överflyttning av barnbidrag, bostadstillägg samt bidragsförskott (och uppbörd av underhållsbidrag) till försäkringskassorna. Redovisningen har gjorts i fyra steg nämligen:

- 1) Överflyttning av barnbidragen till försäkringskassorna med bibehållen kvartalsutbetalning.
- 2) Övergång till månadsutbetalning av barnbidragen.
- 3) Integration av bostadstilläggen med barnbidragssystemet.
- 4) Integration av bidragsförskott (och uppbörd av underhållsbidrag) med barnbidragssystemet.

Uppdelningen av distributionskostnaderna i debiterade och verkliga kostnader beror på de skilda grunder för ersättning till postverket som tillämpas i fråga om utbetalningen av de allmänna barnbidragen samt bostadstilläggen och bidragsförskotten. För närvarande erläggs 40 öre för varje utbetald anvisning av bostadstillägg och bidragsförskott men 1 kr. 59 öre för varje utbetald barnbidragsanvisning. Anledning till skillnaderna torde i huvudsak vara att barnbidragen på grund av sin stora kvantitet inte kunnat handläggas inom postgiroörelsen utan nödvändiggjort en egen behandlingsform med särskild utbetalningshandling. Ersättningen till postverket för utbetalning av barnbidragen grundar sig på de särkostnader utbetalningen av barnbidragen medför. Bostadstilläggen och bidragsförskotten utbetalas däremot över postgirot till gällande marknadspriser.

Av tabellen framgår följande. Genom överflyttning av barnbidragen till försäkringskassorna görs vid bibehållen kvartalsutbetalning en rationaliseringsvinst motsvarande drygt 5 milj. kr. varav drygt 4 milj. kr. faller på manuell handläggning. Till följd av övergången till månadsutbetalning av barnbidragen ökar kostnaderna med ca 12,2 milj. kr. Denna kostnadsökning uppvägs mer än väl av att bostadstilläggen — som ju utbetalas månadsvis — integreras med barnbidragssystemet. Samordningsvinsten motsvarar ca 15

Tabell 159 Årliga driftkostnader i milj. kr.

1. Överflyttning av barnbidragen; bibehållen kvartalsutbetalning

	Manuell hantering	ADB	Distributionskostnader		Summa
			Debiterade	Verkliga	
Hos kommunerna	8,0	1,0	6,4	6,4	15,4
Hos förs.-kassorna	3,9	1,0	5,3	5,3	10,2
Kostnadseffekter	-4,1	-	-1,1	-1,1	- 5,2

2. Övergång till månadsutbetalning för barnbidragen

	Manuell hantering	ADB	Distributionskostnader		Summa
			Debiterade	Verkliga	
Läge efter 1.	3,9	1,0	5,3	5,3	10,2
Efter överg.	3,9	2,6	15,9	15,9	22,4
Kostnadseffekter	-	+1,6	+10,6	+10,6	+ 12,2

3. Integration av bostadstillägg med barnbidragssystemet

	Manuell hantering	ADB	Distributionskostnader		Summa ¹
			Debiterade	Verkliga	
Hos kommunerna	16,0	2,5	2,6	10,5	29,0
Särkostn. vid integr.	12,8	1,0	0,3	0,3	14,1
Kostnadseffekter	-3,2	-1,5	- 2,3	- 10,2	- 14,9

4. Integration av bidragsförskott (och uppbörd av underhållsbidrag)

	Manuell hantering	ADB	Distributionskostnader		Summa ¹
			Debiterade	Verkliga	
Hos kommunerna	17,0	0,3	0,5	1,9	19,2
Särkostn. vid integr.	13,6	-	0,1	0,1	13,7
Kostnadseffekter	-3,4	-0,3	- 0,4	- 1,8	- 5,5

¹ I summakolumnerna är distributionskostnaderna upptagna till verklig kostnad, se texten.

milj. kr., varav ca 10,2 milj. är minskade distributionskostnader. Vid integration av bidragsförskott (och uppbörd av underhållsbidrag) uppstår ytterligare samordningsvinster motsvarande ca 5,5 milj. kr., varav ca 1,8 milj. är minskade distributionskostnader.

Den totala effekten av de planerade åtgärderna blir – trots övergången till månadsutbetalning av barnbidragen – en kostnads-

minskning med ca 13,4 milj. kr. per år, varav ca 10,9 milj. kr. utgör minskade kostnader för manuell och maskinell hantering.

I dessa beräkningar har distributionskostnaderna räknats efter en enhetlig avgift om 1 kr. 59 öre per utbetalning. Om man i stället räknar efter den debiterade ersättningen, dvs. 40 öre per utbetalning för bostadstillägg och bidragsförskott, blir samordningsvinsten

ca 7 milj. kr. för bostadstilläggen och ca 4 milj. kr. för bidragsförskotten. Den totala effekten av de planerade åtgärderna blir då att de löpande driftskostnaderna för manuell och maskinell hantering minskar med ca 11 milj. kr. medan distributionskostnaderna (efter övergång till månadsutbetalning av barnbidragen) ökar med knappt 7 milj. kr., tillsammans en kostnadsminskning med ca 4 milj. kr. Om man räknar med att utvecklingskostnaderna för omläggningen avskrivs över en femårsperiod (8 % kalkylränta) minskar rationaliseringsvinsten med ca 1 milj. kr.

Överflyttningen till försäkringskassorna innebär samtidigt att man lyfter av ca 48 milj. kr. i faktiska administrationskostnader från kommunerna.

RAFA-utredningens beräkningar är preliminära. I fråga om den manuella hanteringen hos kommunerna baserar sig kostnaderna på delresultat av enkäter som RAFA-utredningen gjort hos kommunerna. Antalet årsarbetskrafter har beräknats till ca 200 för barnbidragen, ca 400 för bostadstilläggen och ca 425 för bidragsförskotten. (Kostnaderna för manuell hantering har beräknats med utgångspunkt i 1972 års löneläge, löneklass 11, ortsgrupp 5. Lönekostnadspålägg m. m. har beräknats till 50 % av lönesumman.) Samordningsvinsterna vid integration har för manuell handläggning försiktigt uppskattats till 20 % för resp. bidragsform.

Beräkningen av ADB-kostnaderna har för bostadstilläggen hämtats från RAFA:s förstudierapport. För bidragsförskotten baserar sig beräkningen av ADB-kostnaderna dels på en enkät till kommunerna dels på den prissättning som tillämpas av en av de större av de engagerade datacentralerna. Samordningsvinsterna vid integration bygger på uppskattning i fråga om ADB-delarna.

Det kan till sist nämnas att de totala administrationskostnaderna för ett bostadstillägg till icke-barnfamiljer enligt kap. 16 har uppskattats till ca 4 milj. kr.

Kommitténs överväganden och förslag

En gemensam lagstiftning och administration

Det nuvarande familjepolitiska kontantstödet regleras i ett flertal olika författningar,

vilket gör området svåröverskådligt. Författningarna företer dessutom sinsemellan en rad skillnader i fråga om såväl huvuddragen av det administrativa förfarandet som detaljbetonade regler av materiell och formell art. Det måste vara ett starkt önskemål att regleringen så långt möjligt görs enhetlig.

De förut berörda strävandena att flytta över utbetalningen av barnbidragen till försäkringskassorna och att skapa förutsättningar för motsvarande överflyttning av andra familjepolitiska kontantbidrag utgör ytterligare skäl att i en gemensam lagstiftning samordna både gällande bestämmelser och de nya bestämmelser som följer av kommitténs reformförslag.

Kommittén har från de nämnda utgångspunkterna ansett det lämpligt att till en gemensam lag sammanföra både de nuvarande och de i detta betänkande föreslagna bestämmelserna om allmänt barnbidrag, statliga bostadstillägg, bidragsförskott, föräldrapenning, vårdbidrag för svårt handikappat barn och sjukpenning vid vård av sjukt barn. Kommittén har valt beteckningen "Lag om familjestöd" som namn på den nya lagen. De kommunala bostadstilläggen till barnfamiljer har lämnats utanför lagen på grund av sin särskilda natur. De kommunala bostadstilläggen föreslås reglerade i en författning som anger förutsättningarna för statsbidrag till kostnaderna för bostadstillägg som lämnas av kommunerna. För inkomstprövningen av såväl statliga som kommunala tillägg, föreslås en särskild författning.

Vad gäller studiehjälpen har kommittén som nämnts i kap. 11 inte kunnat gå närmare in på samordningen mellan denna och det egentliga familjestödet. Kommittén finner det önskvärt att möjligheterna till en närmare samordning mellan studiehjälpen och de familjepolitiska bidragen bl. a. i fråga om administration och utbetalning prövas vid lämplig tidpunkt.

Försäkringskassorna fullgör genom sina nuvarande uppgifter — administrationen av sjukförsäkringen, folkpensioneringen och försäkringen för tilläggspension — en verksamhet som är nära besläktad med det om-

råde inom socialpolitiken som består av kontantstöd till barnfamiljerna. I själva verket administreras redan vissa förmåner med familjepolitiska inslag av försäkringskassorna och riks försäkringsverket, nämligen moderskapspenningen, tilläggssjukpenningen vid barnbörd och vårdbidraget till svårt handikappat barn. Genom sitt väl utbyggda kontorsnät har försäkringskassorna nära kontakt med människorna i alla delar av landet. Allmänheten är också van att vända sig till försäkringskassan i frågor av personligt slag. I fråga om administrationen har kommittén kommit till den uppfattningen att samtliga stödformer inom lagen om familjestöd bör administreras av försäkringskassorna. Även de kommunala bostadstilläggen till barnfamiljer — vilka ju inkomstprövas tillsammans med de statliga tilläggen — bör administreras av samma organ.

Resultaten av RAFA-utredningens hittillsvarande arbete ger vid handen att kassorna kommer att kunna vara rustade för dessa uppgifter efter uppbyggnad av ett datasystem för barnbidragsadministrationen, i synnerhet sedan detta integrerats med de nya register- och utbetalningssystem för sjukförsäkring och pensionering som om några år kommer att vara införda inom den allmänna försäkringen. Redan preliminära beräkningar inom RAFA-utredningen pekar också på att betydande vinster kan göras i kostnadshänseende om administrationen läggs över på försäkringskassorna. Bl. a. möjliggörs en fullständig samordning av utbetalningarna som också är till fördel för bidragstagarna.

Kommittén har sedan hösten 1971 haft fortlöpande kontakter med RAFA-utredningen i administrativa frågor. Under arbetet med det lagförslag som nu framläggs i betänkandet har kommittén så långt möjligt sökt tillgodose önskemål från RAFA-utredningen om regler som står i samklang med rutiner vilka är anpassade för system med automatisk databehandling. I fråga om förutsättningarna för ikraftträdandet av kommitténs förslag har RAFA-utredningens bedömningar helt naturligt fått avgörande betydelse i de delar som är direkt beroende av att för-

säkringskassorna får datasystem till sitt förfogande.

Kommittén räknar med att RAFA-utredningens arbete med barnbidragsadministrationen fullföljs och att utredningen efter remissbehandling av kommitténs betänkande får i uppdrag att i detalj utforma administrationen av andra här angivna stödformer som enligt förslaget till lag om familjestöd skall föras över på försäkringskassorna.

Övergången till försäkringskassorna

Genomförandetiden för de administrativa förändringar som kommittén föreslår är till stor del beroende av försäkringskassornas möjligheter att överta barnbidragen, bostadstilläggen och bidragsförskotten vid sidan om andra ändringar av kassornas arbetsuppgifter. Från omkring årsskiftet 1973/74 och successivt fram till 1977 berörs försäkringskassornas verksamhet i övrigt av planerade rutinändringar av genomgripande slag, främst införande eller omläggning av automatisk databehandling inom sjukförsäkrings- och pensionssystemen. Andra, helt eller delvis nya uppgifter kan vidare komma till.

Inom RAFA-utredningen bedrivs arbetet med sikte på att föra över administrationen av de allmänna barnbidragen från barnavårdsnämnderna till de allmänna försäkringskassorna den 1 januari 1974. Registeruppgifterna för barnbidragen förutsätts därefter komma att kunna utnyttjas bl. a. för en samordnad utbetalning av bostadstillägg till barnfamiljer.

Med hänsyn till barnbidragens betydelse för familjeekonomin — särskilt då det finns flera barn — anser kommittén att dessa bidrag bör betalas ut månadsvis. Så sker redan med de statliga bostadstilläggen, som numera kan ses som inkomstprövade komplement till barnbidragen.

Inom kommitténs ram har en särskild arbetsgrupp undersökt frågan om införande av bostadstillägg även till ensamstående och makar som inte har barn (och som inte är pensionärer). Frågan har ansetts böra prövas

av familjepolitiska kommittén med hänsyn till sambandet med bostadstilläggen för barnfamiljer i fråga om inkomstprövningsreglerna, övergår i individuella fall mellan systemen m. m. Härom hänvisas till kap. 16.

Vid ett ev. införande av bostadstillägg till icke-barnfamiljer redan nästa år (jfr. prop. 1971:156, s. 15) kan vissa skäl anföras för att denna verksamhet från början skall administreras av försäkringskassorna. Försäkringskassorna står emellertid som nämnts inför en omfattande omläggning av sina arbetsformer under de närmaste åren. Härtill kommer att den tid som återstår för att förbereda uppbyggnaden av en ny administration för utbetalning av bostadstillägg — till barnfamiljer och icke-barnfamiljer eller endera kategorin — nu är kort. Efter samråd under hand med RAFA-utredningen anser sig kommittén inte böra förorda att administrationen av bostadstillägg läggs på försäkringskassorna före ingången av år 1975. Intill dess bör arbetet med bostadstilläggen ligga kvar hos de kommunala förmedlingsorganen. Om bostadstillägg införs för låginkomstgrupper utan barn, torde också dessa intill nämnda tidpunkt få skötas av samma kommunala organ.

Om det skulle vara ett starkt önskemål att försäkringskassorna övertar verksamheten tidigare, är det dock tänkbart att kassorna skulle kunna klara administrationen av bostadstilläggen till icke-barnfamiljer fr. o. m. den 1 juli 1973 och av bostadstilläggen till barnfamiljerna fr. o. m. den 1 juli 1974. Detta förutsätter inte endast att RAFA-utredningen och försäkringskassorna får erforderliga resurser för att klara uppgifterna på den korta tid som står till buds utan också att man från statsmakternas sida är beredd att acceptera risken att det kan uppstå vissa problem med utbetalningarna under en övergångstid.

Bidragsförskotten kräver enligt vad man framhållit från RAFA-utredningens sida tämligen omfattande förberedelser innan de kan läggas över på försäkringskassorna. Troligen kan kassorna överta administrationen från barnavårdsnämnderna tidigast den 1 januari 1976.

Inledning

Som framgått av kap. 14 har kommittén ansett det lämpligt att till en "Lag om familjestöd" sammanföra bestämmelser om allmänt barnbidrag, statligt bostadstillägg, bidragsförskott, föräldrapenning, vårdbidrag för svårt handikappat barn och sjukpenning vid vård av sjukt barn. Det kommunala bostadstillägget, som regleras i en statsbidragsförfattning, har lämnats utanför den gemensamma lagen.

I kap. 13 har kommittén angivit att de förbättringar av kontantstödet till barnfamiljer som kommittén föreslår bör ingå i ett utbyggnadsprogram för familjestödet som bör genomföras successivt under en treårsperiod med början 1.1.1974. Författningsförslagen har utformats på grundval av det slutliga genomförandet av de reformförslag som kommittén lägger fram. Det bör vara möjligt för statsmakterna att låta lagen om familjestöd och övriga författningsförslag träda i kraft successivt. Det är härvid tänkbart att något eller några av kapitlen i lagen kan träda i kraft redan 1.1.1974 och övriga delar av lagen vid senare tidpunkter under treårsperioden. En annan möjlighet är att lagen om familjestöd och övriga författningsförslag träder i kraft i sin helhet 1.1.1974, fastän vissa stödformer till en början får en lägre nivå än den som föreslås genomförd vid treårsperiodens utgång. En utbyggnad av familjestödet kan då ske genom successiva ändringar i lagen om familjestöd och övriga

författningar. Med hänsyn till att olika möjligheter står till buds har kommittén avstått från att lägga fram förslag till övergångsbestämmelser.

Som påpekats i socialutskottets betänkande med anledning av propositionen om höjda bostadstillägg till barnfamiljer (SoU 1971: 45) innebär borttagandet av bostadsvillkoren för det statliga bostadstillägget att stödet får karaktär av ett allmänt konsumtionsstöd till barnfamiljerna. I utskottsutlåtandet anføres att denna omständighet aktualiserar frågan huruvida benämningen på bostadstilläggen skall bibehållas. Frågan borde dock enligt utskottets mening inte tas upp i det då aktuella sammanhanget.

Benämningen av de statliga tilläggen bör enligt kommitténs mening främst bedömas utifrån vad som ter sig naturligt ur bidragsmottagarnas synpunkt. Redan när bostadstilläggen infördes ingick däri ett grundstöd utan bostadsanknytning. Av praktiska skäl och eftersom denna grunddel skulle administreras och betalas ut tillsammans med de bostadsanknutna delarna var det då rimligt att hela det nya stödet kallades bostadstillägg. Som närmare utvecklas i kap. 14 föreslår kommittén nu den förändringen att såväl barnbidragen som de nuvarande statliga och kommunala bostadstilläggen skall administreras av försäkringskassorna och betalas ut vid ett och samma tillfälle varje månad. Av dessa tre delar av konsumtionsstödet till barnfamiljerna har barnbidragen och de

statliga tilläggen karaktär av allmänt konsumtionsstöd — barnbidragen till alla barnfamiljer och de statliga tilläggen till barnfamiljer i lägre inkomstlägen. De hyresanknutna tilläggen är däremot direkt inriktade på bostadskostnaden. I fråga om de hyresanknutna tilläggen bör det också observeras att dessa — i motsats till de kommunala bostadstilläggen till pensionärerna — till 60 % betalas av statsmedel (inom angivna gränser).

Mot bakgrund av vad som nu anförts har kommittén valt att i författningsförslagen kalla de tre delarna av konsumtionsstödet till barnfamiljerna för allmänt barnbidrag, inkomstprövat barntillägg (motsvarande det nuvarande statliga bostadstillägget) och statskommunalt bostadstillägg (motsvarande det nuvarande kommunala bostadstillägget). I dagligt tal förefaller det naturligt att kalla de tre delarna av konsumtionsstödet barnbidrag, barntillägg och bostadstillägg.

Förslaget till lag om familjestöd

Disposition

I lagförslaget har varje stödform placerats i ett eget kapitel. Efter ett första kapitel med inledande bestämmelser följer sålunda i tur och ordning kapitel om allmänt barnbidrag, inkomstprövat barntillägg, bidragsförskott, föräldrapenning, vårdbidrag för svårt handikappat barn och sjukpenning vid vård av sjukt barn (2—7 kap.). Lagförslaget innehåller vidare allmänna bestämmelser (8 kap.), regler om familjestödets finansiering (9 kap.) och om administration m. m. (10 kap.).

Subjekten för det familjepolitiska stödet

En viktig fråga i den nya lagen har varit vem som skall vara mottagare av familjestödet. Denna fråga har fått olika lösningar när de stödformer som skall ingå i den gemensamma lagen ursprungligen kom till. När det gäller de allmänna barnbidragen säger de nuvarande bestämmelserna i första hand att rätten att uppbära bidrag tillkommer barnets moder. Bostadstilläggen utgår till familjen och rätten att uppbära dem tillkommer

familjeförsörjare. I fråga om makar tillkommer rätten dessa gemensamt. Bidragsförskottet tillkommer barnet och likaså vårdbidraget till svårt handikappade barn. Därutöver gäller skilda utbetalningsregler för de olika stödformerna.

Den gemensamma nämnaren för de bidragsformer som skall ingå i lagen om familjestöd är att bidragen skall tillgodose barnfamiljerna. Som bidragssubjekt är det tänkbart att välja barnet, föräldrarna eller familjen.

Barnet har som omyndigt starkt begränsade möjligheter att råda över ekonomiska ting. Barnet saknar i stort rättslig handlingsförmåga. Däremot har barnet rättskapacitet, det vill säga möjlighet att vara subjekt för rättigheter och skyldigheter. Föräldrarna är enligt föräldrabalken underhållsskyldiga för sitt barn, envar av dem efter sin förmåga. Den förälder som inte har vårdnaden om sitt barn skall betala underhållsbidrag. Utdömda underhållsbidrag tillkommer i princip barnet och alltså inte vårdnadshavaren.

Även om de bidrag som utgår till barnfamiljer har förekomsten av barn som förutsättning, är det dock inte sagt att bidragen eller alla bidragen är avsedda direkt eller uteslutande för barnen. I gällande lag anges ändamålet med de allmänna barnbidragen vara bidrag till barnets uppehälle och uppföstran. Vid barnbidragens tillkomst anförde departementschefen att barnbidragen borde betraktas som ett tillskott till hela familjens hushållning, låt vara att syftet därmed i första hand var att möjliggöra en standardhöjning för barnens del. Bidragsförskott utgår när en förälder som inte har vårdnaden om ett barn brister i sin underhållsskyldighet. De nuvarande bostadstilläggen ger bidrag till täckande av barnkostnaderna och hyreskostnaderna. Vårdbidraget skall ge ersättning för de extra kostnader som ett svårt handikappat barns behov av särskild tillsyn och vård medför. Den nuvarande moderskapspenningen avser att ge ersättning för anskaffningar och andra merutgifter vid barnsbörd och att ersätta minskad arbetsförmåga före och efter nedkomsten. Motiven

för dagens olika stödformer är således växlande och de ger i varje fall ingen entydig bild av att kontantstödet är avsett för enbart barnen. Det kan vidare hävdas att förmånerna skall ses som ett samhällets stöd åt föräldrarna att fullgöra den underhållsskyldighet som åligger dem enligt föräldrabalken. Vill man se bidragen som ett led i en inkomstomfördelning mellan olika samhällsgrupper vid sidan av bl. a. ett progressivt skattesystem, ter sig barnen mindre lämpliga som bidragssubjekt.

Vad som nu sagts i fråga om barnens bristande rättsliga handlingsförmåga och om syftet med det familjepolitiska stödet leder till att barnen är mindre lämpliga som bidragssubjekt.

Familjen kan som sådan endast användas som en beskrivning på bidragskretsen. Särskilda rättsverkningar får då knytas till exempelvis den i familjen som bidragen skall utbetalas till.

Föräldrarna måste enligt sakens natur vara de bidragsberättigade i fråga om föräldrapenningen och sjukpenningen vid vård av sjuka barn. Önskemålet om enhetlighet i den gemensamma lagstiftningen talar för att föräldrarna om möjligt skall väljas till subjekt även vid andra stödformer. Föräldrarna har tillsammans ansvaret för barnens försörjning. Det kan därför vara naturligt att se dem som mottagare även av de övriga bidragen. I praktiken anses väl föräldrarna redan i dag i stor utsträckning som de bidragsberättigade, också när stödet är riktat direkt till barnen. Kommittén har således stannat för att föreslå att föräldrarna i princip skall stå som subjekt i lagen om familjestöd. I ett par fall får stödet generellt utgå till dem båda (barnbidrag, barntillägg). I andra till den av föräldrarna som stannar hemma och vårdar barnet (föräldrapenning, vårdbidrag för svårt handikappat barn och sjukpenning vid vård av sjukt barn). Särskilda regler får gälla bl. a. när endast den ene föräldern är vårdnadshavare för barnet.

Om föräldrarna blir berättigade vid samtliga stödformer kommer bidragsförskotten, som således skall ersätta och fylla ut under-

hållsbidragen, att få ett annat bidragssubjekt än dessa. Några större olägenheter synes emellertid inte vara förenade härmed. Det kan för övrigt erinras om att den korrespondens som tidigare fanns mellan bidragsförskott och underhållsbidrag bröts vid tillkomsten av den nuvarande lagen 1964. Bidragsförskotten gjordes då oberoende såväl av att underhållsbidrag blivit fastställt — genom avtal eller dom — som av underhållsbidragets storlek.

Andra gemensamma lagfrågor

De stödformer som enligt förslaget skall ingå i lagen om familjestöd skiljer sig i sin nuvarande utformning ganska starkt från varandra inte bara i fråga om stödets inriktning och övriga materiella innehåll utan även i frågor av mera detaljbetonat slag. Som exempel på sådana frågor kan nämnas de olika reglerna beträffande betalningsmottagare (vilket i viss utsträckning hänger samman med frågan om bidragssubjektet), utbetalningsterminer, retroaktivitet och utjämning av utbetalningsbelopp. Det är naturligtvis ett starkt önskemål att förmånerna i dessa och andra hänseenden får enhetliga regler i den gemensamma lagen om familjestöd. Lösningarna på de nämnda frågorna om gemensamma regler kommer att presenteras nedan vid behandlingen av bestämmelserna i fackkapitlen och kapitlet med allmänna bestämmelser.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 §

I denna paragraf anges de olika bidragsformer som ingår i lagen. Urvalsprincipen har något berörts i kap. 14 i betänkandet. De olika stödformerna har karaktär av rena bidrag (barnbidraget och barntillägget) eller främst av ersättningar för utebliven inkomst (föräldrapenningen, sjukpenningen vid vård av sjukt barn och vårdbidraget för svårt handikappat barn). Bidragsförskotten har liksom barnbidragen och barntilläggen karaktär av

bidrag till barnets försörjning men intar en särställning därigenom att de i princip ersätter eller kompletterar underhållsbidrag från den andra föräldern. Som en sammanfattande benämning på förmånerna i lagen har valts familjestöd.

2 §

Familjestödet skall administreras av riks försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Närmare bestämmelser ges i 10 kap. Lagförslaget har i stor utsträckning hämtat sina bestämmelser eller förebilder från lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). Detta gäller särskilt den allmänna förutsättningen i 4 § om inskrivning hos försäkringskassa för rätt till familjestöd men också till exempel flera av de allmänna bestämmelserna i 8 kap.

3 §

Den gemensamma förutsättningen för de olika formerna av familjestöd är förekomsten av barn i familjen. Även den som uppfyller kravet i följande paragraf om inskrivning hos försäkringskassa kan emellertid ha barn som inte bor här i landet. Det finns i allmänhet inte anledning att låta familjestöd utgå också för sådana barn. Det har därför föreskrivits att familjestödet utgår för barn som är bosatt här i riket.

4 §

För stödformer som ingår i den nya lagen gäller i dag varierande villkor i fråga om svenskt medborgarskap och bosättning i landet. En redogörelse härför har lämnats i kap. 12 i betänkandet i avsnittet "Invandrarbarnens rätt till vissa förmåner". Som framgår av det avsnittet föreslår kommittén att gällande medborgarskapskrav för rätt till bidragsförskott och för vårdbidrag för svårt handikappat barn skall slopas liksom gällande villkor om sex månaders vistelse i riket

för utländsk medborgare för rätt till barnbidrag.

Svenska medborgare samt de som utan att vara svenska medborgare är bosatta i riket är försäkrade enligt AFL. Från och med den månad då försäkrad fyller 16 år skall han vara inskriven hos allmän försäkringskassa, om han är bosatt i riket. Inskrivning hos försäkringskassa är ett villkor för rätt till sjukpenningförmåner.

I princip är således alla vuxna personer som bor i riket inskrivna hos försäkringskassa. Kommittén har funnit det lämpligt av praktiska skäl att utforma kravet på anknytning till landet på samma sätt som sker inom den allmänna försäkringen för rätten till sjukpenningförmåner. I förevarande paragraf har således angivits att förälder som är inskriven hos försäkringskassa är berättigad till familjestöd.

Försäkringskassorna bedömer bosättningsbegreppet efter i princip samma grunder som inom folkbokföringen. Emellertid kan kassorna skriva in personer som inte hunnit bli kyrkobokförda och likaså avföra personer som fortfarande är kyrkobokförda i Sverige. Inom den allmänna försäkringen är det vidare fastlagd praxis att den som lämnar landet utan att tydligt ådagalägga avsikt att stadigvarande bosätta sig utomlands anses vara bosatt här i riket intill ett år efter avresan.

Även de bosättningskrav som gäller för de allmänna barnbidragen och för bidragsförskotten anknyter i princip till kyrkobokföringen. Enligt socialstyrelsens Råd och anvisningar nr 202 kan dock barnbidrag utgå även vid längre utlandsvistelse än 12 månader under förutsättning att barnet alltjämt kan anses bosatt i landet. Denna vidgade rätt till barnbidrag tillkom år 1966 och därvid åberopades att bosättningsbegreppet så långt möjligt borde ha samma innehåll som i skattelagstiftningen.

Beträffande bidragsförskotten gäller enligt 11 § andra stycket bidragsförskottslagen att om barnet upphört att vara svensk medborgare eller bosatt i riket, kan barnavårdsnämnden besluta att barnet i fortsättningen skall

åtnjuta bidragsförskott, om det med hänsyn till omständigheterna skulle framstå som oskäligt att dra in bidragsförskottet.

Slutligen kan nämnas ännu en skillnad i fråga om tolkningen av bosättningsbegreppet mellan den allmänna försäkringen samt barnbidragen och bidragsförskotten. De som är anställda på utländsk ort i svenska statens tjänst är kyrkobokförda här i landet. Dessa tjänstemän — men inte de svenskar som t.ex. arbetar i FN-tjänst — har av tradition ansetts berättigade till barnbidrag och bidragsförskott. Däremot är de inte undantagna från vanliga regler inom den allmänna försäkringen och de skall därför då ett år gått inte längre vara inskrivna hos försäkringskassa. Diplomaterna och deras familjer avregistreras redan fr. o. m. dagen efter avresedagen.

Sedan 1970 arbetar en utredning, hemvistsakkunniga, på en översyn av bestämmelserna om folkbokföring m. m. Enligt direktiven bör översynen även omfatta en inventering av möjligheterna att differentiera och förbättra bedömningskriterierna så att folkbokföringsmyndigheternas avgöranden i bosättningsfrågan kan få vidare användning än vad nu är fallet. De olika typer av regler med anknytning till skilda slag av bosättningsbegrepp som förekommer i gällande rätt bör därför enligt direktiven genomgås.

Som kommittén tidigare anförts bör i fråga om rätten till familjestöd anknytningen till landet bestämmas genom inskrivning hos försäkringskassa. Det bör då inte gärna komma i fråga att för delar av familjestödet införa en annan tolkning av bosättningsbegreppet än den som finns inom den allmänna försäkringen.

Hemvistsakkunnigas arbete kan förmodas få betydelse även för tolkningen av bosättningsbegreppet inom sociallagstiftningen. I avvaktan på resultatet av utredningen bör de av försäkringskassorna tillämpade tolkningsprinciperna få gälla som hittills och då även för familjestödet. Det krav på bosättning som föreslås gälla för barn enligt 3 § bör därmed tolkas på samma sätt som bosättningsvillkoret för inskrivning hos försäkringskassa.

Kommittén har inte funnit skälen för en generösare tillämpning av bosättningsbegreppet i fråga om barnbidrag och bidragsförskott så starka att de motiverar undantag från de regler som gäller inom den allmänna försäkringen. I fråga om UD-tjänstemän och andra statligt anställda torde hithörande frågor lämpligen få lösas avtalsvägen.

Det kan anmärkas att ett strängare villkor i form av krav på sex månaders inskrivning hos försäkringskassa gäller för rätt till föräldrapenning. Motiven härför har angetts i kap. 9 i betänkandet. Villkoret kommenteras också nedan under 5 kap. 10 §.

Enligt AFL skall försäkrad vara inskriven hos försäkringskassa fr. o. m. den månad då han uppnår 16 års ålder. Detta åldersvillkor för inskrivning kan leda till att förälder utestängs från rätten till familjestöd i de fall där han eller hon ej uppnått föreskriven ålder. I andra stycket av förevarande paragraf har därför införts en regel om att villkor i lagen om inskrivning eller om placering i viss sjukpenningklass skall anses uppfyllt om det berott på ålderskravet i 1 kap. 4 § AFL att villkoret ej kunnat uppfyllas. Regeln har — utöver den allmänna bestämmelsen om rätt till familjestöd i första stycket — betydelse för bestämmelserna i 5 kap. 10–12 §§.

2 kap. Allmänt barnbidrag

1 §

Innehållet överensstämmer i sak med gällande bestämmelser.

2 §

Barnbidrag utgår i dag från och med kvartalet efter det varunder barnet fötts eller rätt till bidrag eljest uppkommit till och med det kvartal under vilket barnet fyller 16 år.

I lagförslaget har månaden i stället för kvartalet valts som tidsbegrepp. Så har skett genomgående i lagen och för alla formerna av familjestöd. Av övriga stödformer är det i dag bara bostadstilläggen som har kvartalet

som tidsbegrepp i ett par avseenden. I kommitténs förra betänkande gjordes ingen ändring i fråga om kvartalsregeln i det förslag till lag om allmänna barnbidrag och familjetillägg som då lades fram, trots att bidragen enligt kommitténs förslag skulle betalas ut månadsvis i fortsättningen. Kommittén ansåg att det skulle underlätta administrativt för barnavårdsnämnderna om man behöll kvartalsregeln. I remissyttrande över betänkandet ställde sig dock socialstyrelsen tveksam till om kvartalsregeln borde bibehållas.

När familjestödet nu samlas i en gemensam lag och under en enhetlig administration är det till fördel om man slipper olika tidsbegrepp för olika stödformer. Några nackdelar från administrativa synpunkter bör inte vara förenade med övergång till en månadsregel. I övrigt hänvisas till kap. 14.

3 §

Barnbidraget tillkommer föräldrarna gemensamt. Är bara den ena föräldern rättslig vårdnadshavare skall dock barnbidraget utgå endast till honom. Den av föräldrarna som inte har vårdnaden om barnet är således utesluten från rätten till bidrag för barnet. Har särskild förmyndare förordnats för barnet tillkommer bidraget denne.

En annan fråga är till vem bidraget skall betalas ut. Oftast sker utbetalningen till den som har juridisk rätt till bidraget, men det förekommer att bidraget kan betalas ut till annan person. Frågan om utbetalningen behandlas i nästa paragraf.

4 §

Barnbidraget utbetalas för närvarande enligt huvudregeln till modern. Som framgått av kap. 14 i betänkandet kan betydande besparingar göras om utbetalningen av barnbidrag samordnas med utbetalning av andra former av familjestöd. En gemensam utbetalning av olika familjestöd gör givetvis frågan om betalningsmottagare viktigare än vad den är i

dag. För en tvåbarnsfamilj kan den sammanlagda bidragssumman av barnbidrag och barn- och bostadstillägg uppgå till omkring 700 kr. per månad.

När barnbidragen tillkom anfördes bl. a. som skäl för att modern skulle tillerkännas rätt till bidraget, att man då med större säkerhet torde kunna räkna med att bidraget verkligen kom barnet till godo och fick den standardhöjande effekt som avsågs. Kommittén är av uppfattningen att det principiella företrädet för modern framför fadern till barnbidraget speglar en föräldrad syn på kvinnans och mannens roller i hem och yrkesliv. Den naturliga utgångspunkten för kommittén har varit att föräldrarna skall ha valfrihet när det gäller att bestämma till vem av dem som barnbidraget och det övriga familjestödet skall betalas ut.

Från RAFA-utredningens sida har man framhållit att grundprincipen i ett föreslaget system med automatisk utbetalning av barnbidrag efter avisering från folkbokföringen skulle frångås, om ca 100 000 anmälningar i fråga om bidragsmottagare årligen skulle tas om hand av försäkringskassorna och föranleda manuell avisering till datasystemet. Rationaliseringsvinsten av överflyttningen av barnbidragsadministrationen till försäkringskassorna skulle därigenom bli mindre. De administrativa nackdelarna med en valfrihet skulle dock enligt RAFA-utredningen reduceras, om barnbidraget betalades ut till modern eller fadern enligt en huvudregel, men föräldrarna gavs möjlighet att anmäla att den andre föräldern i stället skulle vara bidragsmottagare. En sådan anmälan bör då få verkan för alla de samordnade bidragsformerna.

Kommittén anser att de av RAFA-utredningen påvisade administrativa nackdelarna med en valfrihet kan minskas utan att nämnvärt avkall görs på huvudprincipen. Kommitténs förslag innebär att det första barnbidraget automatiskt utbetalas till modern. I samband härmed bör föräldrarna emellertid tillställas information om att de har rätt att själva välja betalningsmottagare jämte en anmälningsblankett för byte. I sam-

band med ansökan om barn- och bostadstillägg bör föräldrarna få ange till vem de vill att familjestödet skall betalas ut. Om föräldrarna väljer fadern i stället för modern, kommer i fortsättningen samtliga stöd att betalas ut till honom. Detta bör påpekas i informationen.

I 4 § anges i enlighet med de ovan nämnda principerna att barnbidrag utbetalas till modern, om inte föräldrarna anmäler att bidraget skall utbetalas till fadern. Sådan anmälan skall kunna göras när som helst till försäkringskassan.

Nuvarande barnbidragslag innehåller särskilda regler om utbetalning när den som skall uppbära bidraget inte finnes skickad att handha det. I 8 kap. 7 § lagen om familjestöd har för alla stödformer gemensamma bestämmelser upptagits vilka bl. a. avses ersätta de nämnda reglerna i barnbidragslagen.

3 kap. Inkomstprövat barntillägg

1 §

Det inkomstprövade barntillägget motsvarar det nuvarande statliga bostadstillägget. Detta utgår sedan 1.4.1972 med ett enhetligt belopp för varje barn och utan krav på viss bostadsstandard. I kap. 10 i betänkandet har kommittén redogjort närmare för ändringen av bostadstilläggen.

Barntillägget tillkommer föräldrarna gemensamt, något som i princip är fallet även med nuvarande bostadstillägg. Barntillägget utgör liksom barnbidraget bidrag till täckande av barnkostnaderna. Barntillägget är dock beroende av inkomstprövning. Reglerna om inkomstprövning av de statliga och kommunala bostadstilläggen har i dag sin placering i kungörelsen (1968:425) om statliga bostadstillägg till barnfamiljer. Kommittén har tagit upp inkomstprövningsreglerna i ett förslag till kungörelse om inkomstprövning i fråga om barntillägg enligt lagen om familjestöd, m.m. Det bör påpekas att grunderna för inkomstprövningen skall fastställas av Konungen med riksdagen.

2 §

Barntillägget föreslås, till skillnad från barnbidrag och vårdbidrag för svårt handikappat barn, utgå för barn upp till 18 år. Motiven för detta har angivits i kap. 11 i betänkandet.

3 §

Denna paragraf är likalydande med bestämmelserna för barnbidrag i 2 kap. 3 §.

4 §

I kommentaren till reglerna för barnbidrag har kommittén angett sina utgångspunkter när det gäller frågan om till vem av föräldrarna familjestödet skall utbetalas. Reglerna i förevarande paragraf är en konsekvens av principerna om föräldrarnas valfrihet och den samordnade utbetalningen. Övriga utbetalningsregler har placerats i kungörelsen om inkomstprövning i fråga om barntillägg enligt lagen om familjestöd, m.m.

4 kap. Bidragsförskott

1 §

Bestämmelserna i denna paragraf har sin motsvarighet i 1 § nuvarande bidragsförskottslag. Bidragsförskottets syfte har angetts vara att utgöra garantistöd för den underhållsskyldighet som åvilar förälder som ej har vårdnaden om barnet. Några skillnader i förhållande till de motiv som ligger bakom nu gällande lag har inte åsyftats.

2 §

De allmänna förutsättningarna för bidragsförskott är indirekt angivna i 2 § gällande bidragsförskottslag. Där uppräknas de fall då bidragsförskott inte utgår. I förevarande paragraf i lagförslaget anges som förutsättning för bidragsförskott att den underhållsskyldige inte regelbundet på förfallodagen betalar underhållsbidrag med belopp som kan utgå i bidragsförskott enligt 4 § första

eller andra stycket. Bestämmelserna har sin motsvarighet i nuvarande 2 § b). Någon saklig ändring är inte äsyftad.

Av de övriga punkterna i nuvarande 2 § återfinns punkterna a) och c) i lagförslaget 3 §. Däremot har några bestämmelser inte upptagits som motsvarar punkterna 2 § d) och e). Skälen till att dessa villkor för bidragsförskott föreslås slojade har angivits i kap. 12 i betänkandet. I fråga om 2 § d) se vidare kommentaren till 3 §.

3 §

Första stycket överensstämmer med nuvarande 2 § a).

Bestämmelsen i andra stycket överensstämmer i huvudsak med 2 § c) gällande lag. Regeln har tillkommit för att förhindra missbruk av bidragsförskottsinstitutet. Exempel på fall då regeln kunde vara tillämplig gavs i propositionen (1964:20). Man förutsåg vid tillkomsten att bestämmelsen kunde komma att välla vissa svårigheter vid den praktiska tillämpningen.

I propositionen nämndes det fallet att makar vid hem- eller äktenskapsskillnad fördelar vårdnad och underhållsbörda så att vardera får vårdnaden om ett eller flera barn och svarar för underhåll åt det eller de barn som står under hans vårdnad utan bidragskyldighet för den andre maken. Enligt vad kommittén erfarit under hand från socialstyrelsen har undantagsbestämmelsen vållat svårigheter just i dessa fall. Innebörden av regeln har ofta tolkats så att hinder mot bidragsförskott skulle föreligga så snart makarna gjort en fördelning sinsemellan av vårdnad och underhåll. Detta har skett både då makarna avtalat om att inget underhåll skulle utgå för barnen och när de i avtalet stipulerade underhållsbeloppen varit små. Överhuvudtaget anses bestämmelsen föranleda ingående och ofta onödiga utredningar huruvida den underhållsskyldige kan anses ha sört för att barnet erhåller ett underhåll motsvarande vad som kan utgå i bidragsförskott.

Den omformulering som företagits av

bestämmelsen i lagförslaget är inte sådan att den i sak förändrar innebörden. Det är således tydligt att, om försäkringskassan skulle finna det vara uppenbart att den underhållsskyldige sört för ett mot bidragsförskott svarande underhåll, inte heller med regelns nya utformning förutsättningarna föreligger för bidragsförskott. Det finns emellertid skäl att understryka att anledningen till bestämmelsen är att man velat förhindra missbruk. Även om föräldrarna således fördelat vårdnad och underhåll sinsemellan, kan det otvivelaktigt många gånger finnas ett behov av underhåll för barnet som bör täckas med bidragsförskott.

Av formuleringen *periodiskt utgående* underhållsbidrag följer att om den underhållsskyldige sört för barnets underhåll genom visst belopp en gång för alla, detta kan utgöra hinder för bidragsförskott. Hindret är dock inte absolut som i 2 § d) nuvarande bidragsförskottslag utan beroende av engångsbeloppets storlek. Endast om en för engångsbeloppet inköpt livränta som är lämpad efter underhållsskyldigheten skulle uppgå eller ha uppgått till den summa som kan utgå i bidragsförskott, torde man kunna anse att barnet fått ett motsvarande underhåll. I annat fall bör bidragsförskott utgå enligt grunderna för 4 § tredje stycket med skillnaden mellan å ena sidan vad som kan utgå i bidragsförskott enligt 4 § första eller andra stycket och å andra sidan livräntebeloppet för månaden.

4 §

Paragrafen motsvarar 4 § bidragsförskottslagen. Kommittén föreslår att bidragsnivån skall höjas till 30 % av basbeloppet när förskott utgår på grund av båda föräldrarnas underhållsskyldighet och när barnet är berättigat till barnpension. I kap. 10 i betänkandet har kommittén redogjort närmare för sina överväganden. Nuvarande fjärde stycket i 4 § bidragsförskottslagen, om viss påföljd när vårdnadshavaren underlåter att medverka till att utdömt underhållsbidrag höjs, föreslås upphävd. Förslaget har behandlats i kap. 12 i betänkandet.

5 §

Bestämmelserna överensstämmer med motsvarande regler i 3 § bidragsförskottslagen.

6 §

Som gemensam avrundningsregel för bidragsförskott, vårdbidrag samt barn- och bostadstillägg har valts den som nu gäller enligt 8 § kungörelsen (1968:425) om statliga bostadstillägg till barnfamiljer.

7–8 §§

Bestämmelserna motsvarar 15 § och 16 § första stycket bidragsförskottslagen. Kommittén har i kap. 12 i betänkandet föreslagit att de särskilda fördelningsreglerna i bidragsförskottslagen skall upphävas. Någon motsvarighet till bestämmelserna i 16 § andra stycket gällande lag har således inte upptagits i lagförslaget.

9–10 §§

Kommittén har i kap. 12 i betänkandet föreslagit en uppmjukad tillämpning av de nuvarande eftergiftsreglerna. 10 § som motsvarar 18 § bidragsförskottslagen har formulerats i detta syfte. Även indrivningsregeln har i förslaget 9 § fått en mjukare formulering än motsvarande 17 § i gällande lag.

11 §

Förslaget har behandlats närmare i kap. 12 i betänkandet. Bidragsförskott enligt denna paragraf kan bara utgå om samtliga förutsättningar för barnpension är uppfyllda så när som kravet på svenskt medborgarskap. Det kan erinras om att kommittén i kap. 11 i betänkandet förordar en höjning av åldersgränsen för barnpensionen till 18 år, således samma gräns som för bidragsförskotten.

12 §

Bestämmelserna motsvarar i korthet innehållet i 6 § bidragsförskottslagen. Någon mot-

svarighet till bestämmelserna i 7 § om underrättelseskyldighet med anledning av ansökan om bidragsförskott har inte upptagits i den nya lagen, eftersom dessa regler numera torde följa av förvaltningslagen (1971:290). De mer detaljerade föreskrifterna om innehållet i ansökan etc. avses bli utfärdade i administrativ ordning.

5 kap. Föräldrapenning

1 §

Föräldrapenningen överensstämmer med den nuvarande tilläggssjukpenningen vid barns-börd såtillvida att dagsbeloppet beräknas med hänsyn till föräldrarnas sjukpenning. Emellertid får föräldrapenningen aldrig understiga 20 kr. Denna garantinivå motsvarar f. n. i stort sett sjukpenningklass nr 10 som ger 19 kr. i sjukpenning. I förhållande till de inkomster av förvärvsarbete som berättigar till sjukpenning motsvarar garantinivån en inkomst mellan 10 200 och 12 000 kr. per år. Föräldrapenningen är individuell vilket får till följd att dagsbeloppet för samma familj kan variera mellan 20 och upp till 52 kr. beroende på vem av föräldrarna som utnyttjar förmånen.

2–4 §§

Tiderna för faders och moders rätt till föräldrapenning framgår av dessa paragrafer. Föräldrapenningen får utgå under högst 240 dagar sammanlagt för fader och moder (4 §). Förmånen kan utgå tidigast fr. o. m. den sextionde dagen före den då barnets födelse beräknas ske (2 § 1 st.) och fram till den tvåhundrafyrtionde dagen efter den då barnet fötts (4 §). Föräldrarna har med andra ord möjlighet att utnyttja den åtta månader långa ersättningstiden under loppet av en tiomånadersperiod.

De nuvarande reglerna för tilläggssjukpenningen vid barns-börd att modern alltid har rätt till ersättning fr. o. m. den sextionde dagen före den beräknade nedkomsten t. o. m. den tjugonionde dagen efter förloss-

ningsdagen skall enligt förslaget också gälla föräldrapenningen. Fr. o. m. den trettionde dagen efter den då barnet fötts utgår föräldrapenningen till modern under förutsättning att hon har barnet i sin vård (se vidare under 6 §).

Fadern har rätt till föräldrapenning dels i 10 dagar i anslutning till barnets födelse, dels under tid då han har barnet i sin vård. Av 8 § andra stycket framgår att föräldrapenning ej får utgå till båda föräldrarna samtidigt utom när det gäller faderns rätt till föräldrapenning i 10 dagar i anslutning till barnets födelse.

Avsikten med föräldrapenning till fadern i anslutning till nedkomsten är att fadern skall kunna biträda modern när nedkomsten är omedelbart förestående, under själva förlossningen och de första dagarna efter hemkomsten från BB. Det innebär bl. a. att fadern har möjlighet att stanna hemma och sköta de äldre barn föräldrarna kan ha medan modern ligger på BB.

Utnyttjar fadern sin rätt till föräldrapenning i anslutning till barnets födelse, avräknas de uttagna dagarna från den totala ersättningstiden 240 dagar. Något krav på att fadern i verkligheten skall ha biträtt modern eller skött eventuella äldre barn har inte kunnat uppställas. Det har ansetts lämpligt att i stället fordra samtycke av modern för att fadern skall få rätt till förmånen. Såsom anförts i den allmänna motiveringen i kap. 9 skulle i annat fall förmånen kunna missbrukas av fader som inte sammanbor med familjen.

Föräldrarna kan i övrigt få välja vem av dem som skall stanna hemma med föräldrapenning. Det enda villkoret är att vederbörande förälder har barnet i sin vård.

Som framgår av den allmänna motivationen anser kommittén att det föreslagna anställningsskyddet om två perioder för vardera föräldern inte nödvändiggör någon motsvarande bestämmelse i fråga om rätten till föräldrapenning. Om arbetsförhållandena så medger skall alltså föräldrarna kunna byta av varandra i fråga om rätten till föräldrapenning när de så önskar. I samband med

utbetalningen av föräldrapenningen får föräldern uppge på heder och samvete vilka dagar han haft barnet i sin vård. Med denna konstruktion av rätten till föräldrapenning bortfaller frågan om avbrott i ledigheten som hinder för fortsatt föräldrapenning.

5 och 7 §§

De tidigare behandlade reglerna i 2–4 §§ gäller bara de biologiska föräldrarnas rätt till föräldrapenning. I förevarande lagrum tas rätten till föräldrapenning för foster- och adoptivföräldrar upp. I fråga om de allmänna motiven till det nya stödet hänvisas till kap. 9.

Föräldrapenning utgår under de förutsättningar som anges i 5 och 7 §§. Övriga bestämmelser och närmare villkor för föräldrapenning gäller också för föräldrapenning till foster- och adoptivföräldrar. Föräldrapenning enligt 5 § motsvarar de biologiska föräldrarnas rätt till föräldrapenning. Den gäller spädbarn och utgår dels till den av foster- eller adoptivföräldrarna som har barnet i sin vård och dels även till den andre föräldern i högst 10 dagar i anslutning till barnets ankomst till den nya familjen. Liksom för de biologiska föräldrarna kan stödet utgå i sammanlagt högst 240 dagar och längst till den tvåhundrafyrtionde dagen efter den då barnet fötts.

Enligt 7 § kan vid adoption av barn som är äldre än 240 dagar men som ej fyllt 10 år föräldrapenning utgå under högst 10 dagar för vardera föräldern i anslutning till barnets ankomst till familjen. Detsamma gäller barn som tas emot som fosterbarn med sikte på adoption. Det ligger i sakens natur att om ett barn skulle vara mellan 230 och 240 dagar gammalt när det anländer till sina nya föräldrar så skall både 5 och 7 §§ tillämpas så att föräldrarna blir berättigade till sammanlagt 20 dagars föräldrapenning.

Med fosterbarn avses här, såväl som på andra ställen i lagen om familjestöd, bara fosterbarn i barnavårdslagens mening.

Adoption kan ske av såväl eget som andre makens barn eller adoptivbarn. Syftet med

föräldrapenning även vid adoption är inte att lämna stöd i hithörande fall. Detta har ansetts framgå utan uttryckliga bestämmelser.

6 §

Enligt gällande bestämmelser kan tilläggs-sjukpenning vid barnsbörd utgå även om modern av egen sjukdom skulle vara förhindrad att ha barnet i sin vård. Motsvarande bestämmelse har ansetts ha berättigande också i fråga om rätten till föräldrapenning. Som tidigare berörts får dock föräldrapenning inte utgå till båda föräldrarna samtidigt utom när det gäller de 10 dagarna i anslutning till barnets födelse eller ankomst till den nya familjen.

I den allmänna motiveringen i kap. 9 har kommittén framhållit att föräldrapenning bör utgå även när föräldrarna är förhindrade att utöva den direkta vården därför att barnet är intaget på sjukhus. I förevarande paragraf anges därför också att föräldrapeningen även utgår till förälder som p. g. a. sjukdom hos barnet är förhindrad att ha det i sin vård. Någon motsvarande bestämmelse finns inte när det gäller tilläggsjukpenning vid barnsbörd. Kravet att modern skall ha barnet i sin vård har dock tillämpats mycket liberalt i fall då barnet vistats på sjukhus.

8 §

Föräldrapeningen föreslås i likhet med sjukpenningen kunna utgå dels som hel föräldrapenning och dels som halv föräldrapenning. I båda fallen förutsätter rätten till ersättning att föräldern avstår från förvärvsarbete. Hel föräldrapenning skall utgå för dag då förälder helt avhåller sig från förvärvsarbete, halv föräldrapenning när förälder förvärvsarbetar högst fyra timmar. Detta timantal motsvarar i allmänhet hälften av full arbetstid. Reglerna innebär att rätt till föräldrapenning inte föreligger för dag då förälder arbetar mer än fyra timmar och att förälder som arbetar t. ex. en kvarts arbetsdag inte kan få mer än halv föräldrapenning. För att halv föräldra-

penning skall kunna utgå är det vidare ett krav att föräldrarnas arbetsinkomst uppgår till högst hälften av den inkomst han har normalt. Denna inkomst har i regel legat till grund för föräldrarnas placering i sjukpenningklass. För den som inte tidigare haft förvärvsarbete innebär reglerna att han inte har möjlighet att utnyttja rätten till halv föräldrapenning. Med halv föräldrapenning avses hälften av belopp som sägs i 1 §, således 10 kr. om dagen (halv garantinivå) eller hälften av föräldrarnas sjukpenning. Motiven till bestämmelserna framgår av kap. 9 i betänkandet.

Som nämnts tidigare får föräldrapenning i allmänhet inte utgå till båda föräldrarna samtidigt. Meningen med stödet är ju att bereda familjen ekonomisk möjlighet att låta den ena av föräldrarna stanna hemma hos det nyfödda barnet. En bestämmelse härom har upptagits i andra stycket.

I fråga om de 10 dagar då fadern kan få föräldrapenning i anslutning till barnets födelse eller foster- eller adoptivföräldrar i anslutning till barnets ankomst till den familjen tillkommer dock andra syften med föräldrapeningen. I dessa fall får således föräldrapenning utgå till båda föräldrarna samtidigt.

9 §

Enligt den s. k. fridagsregeln i 3 kap. 10 § AFL får den som normalt arbetar fem dagar i veckan och som är sjuk högst sex dagar utöver insjuknandedagen inte sjukpenning för dagar som normalt är arbetsfria i den mån dessa dagar inte överstiger två. Motivet till regeln är att förhindra överkompensation genom att sjukpenning annars skulle komma att utgå även när inkomstbortfall inte förelåg. Även beträffande föräldrapeningen finns det behov av en fridagsregel. Föräldrapeningen öppnar ju möjlighet för föräldrar-na till täta växlingar mellan förvärvsarbete och barntillsyn, t. ex. så att föräldrarna förvärvsarbetar varannan dag och sköter barntillsynen varannan. I förevarande paragraf föreskrivs att om ersättningsperioden, dvs.

den följd av dagar då förälder stannar hemma från förvärvsarbete för att sköta barnet, varar högst sju dagar, föräldrapenning utgår för annars arbetsfri dag endast i den mån antalet sådana dagar överstiger två. Om föräldern exempelvis vanligen förvärvsarbetar måndag–fredag, utgår föräldrapenning för lördag och söndag bara under förutsättning att föräldern stannar hemma minst åtta dagar i följd. Annars skulle t.ex. en person med veckolön kunna öka sin vanliga inkomst med föräldrapenningen. Enligt andra stycket räknas semesterdag och dag då förälder uppbär ersättning från erkänd arbetslöshetskassa inte som arbetsfri dag. Det kan anmärkas att enligt kommitténs förslag till ändring i 32 § förordningen (1956:629) om erkända arbetslöshetskassor dagpenning inte får utges för dag då medlem äger rätt till föräldrapenning.

10 §

I paragrafen uppställs ett krav på bosättning i landet i form av 180 dagars inskrivning hos försäkringskassa för att föräldrarna överhuvud skall ha rätt till föräldrapenning. Villkoret gäller både svenska och utländska medborgare. Det räcker dock att en av föräldrarna uppfyller kravet. Den som är föräldring för att kunna uppfylla åldersvillkoret för inskrivning kan ändå få föräldrapenning enligt 1 kap. 4 § andra stycket. Motiven till stadgandet ges i kap. 9 i betänkandet.

11 §

För rätt till tilläggssjukpenning vid barns-börd gäller nu att modern skall ha varit placerad i lägst sjukpenningklass nr 3 under minst 270 dagar i följd omedelbart före nedkomsten eller den beräknade tidpunkten för denna. En motsvarande regel för föräldrapenning över garantinivån kan inte heller undvaras. Av skäl som framgått i kap. 9 har kommittén dock föreslagit en sänkning av antalet dagar till 180. Som en konsekvens av att garantinivån motsvarar en sjukpenningklass som är högre än nr 10, föreslås den

kvalificerande klassen bli nr 11 i stället för som nu nr 3.

I övrigt skall regeln tolkas på samma sätt som den nuvarande. Den som inte uppfyller kvalifikationsvillkoret får dock enligt förslaget alltid garantinivån 20 kr. Villkoret gäller varje förälder individuellt.

12 §

Bestämmelsen saknar motsvarighet när det gäller de nuvarande moderskapsförmånerna. Enligt dessa är det ingenting som hindrar en moder att stanna hemma och vårda sitt nyfödda barn med tilläggssjukpenning fastän föräldrarna gjort den uppdelningen att fadern normalt är hemma och modern förvärvsarbetande. I första stycket av 12 § i förslaget stadgas nu att föräldrapenning över garantinivån bara utgår om också den andre föräldern är placerad i lägst sjukpenningklass nr 11, vilket innebär ett krav på att den andre föräldern skall vara förvärvsarbetande. Liksom i fråga om föreskriften i 8 § andra stycket att föräldrapenning ej får utgå till båda föräldrarna samtidigt gäller dock föräldrapenning t. o. m. den tjugonionde dagen efter barnets födelse eller faders eller foster- och adoptivföräldrars rätt till 10 dagars föräldrapenning i anslutning till födelsen eller barnets ankomst till den familjen. Detta framgår av tredje stycket. För övriga fall innebär regeln att båda föräldrarna måste vara placerade i lägst klass nr 11 för att föräldrapenning på mer än 20 kr. skall kunna utgå till någon av dem.

Som motiv till villkoret har i kap. 9 i betänkandet bl. a. angetts att en föräldrapenning över garantinivån i annat fall skulle kunna utnyttjas till att skaffa familjen dubbla inkomster genom att exempelvis en annars inte förvärvsarbetande moder tog ett tillfälligt arbete medan fadern uppbär föräldrapenning. Den skulle också kunna medverka till att en fader, som eljest förvärvsarbetade, stannade hemma med föräldrapenning, fastän modern inte var förvärvsarbetande och därför hade möjlighet att sköta

barnet.

I andra stycket görs viktiga undantag från bestämmelsen. De avser att täcka de fall då den andre föräldern av annat skäl än förvärvsarbete kan vara förhindrad att omhändera barnets vård. I fråga om förälder som åtnjuter ålderspension eller förtidspension är väl detta inte alltid fallet, men för att inte onödigtvis komplicera administrationen har de likställts med övriga uppräknade fall. Regeln gäller vidare bara fall där föräldrarna sammanlever. Som exempel på situationer då förälder av annan anledning kan vara oförmögen att vårda barnet kan nämnas att förälder fullgör värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst eller är intagen i fångvårdsanstalt eller eljest intagen på vårdanstalt.

13 §

Förälder som genom sjukpenning åtnjuter ersättning för inkomstbortfall vid sjukdom eller yrkesskada bör inte samtidigt få ersättning för inkomstbortfall vid barnsbörd eller vård av nyfött barn. För den som har en sjukpenning som understiger föräldrapenningsgarantinivå kan det ibland vara fördelaktigt att avstå från sjukpenning och i stället behålla föräldrapenningen också under sjukdom. Det har därför i lagförslaget inte föreskrivits någon skyldighet att upphöra med föräldrapenningen vid sjukdom. Tilläggssjukpenning vid barnsbörd utbetalas nu först sedan modern skrivit på en försäkrans att hon avhållit sig från förvärvsarbete — till skillnad från vanlig sjukpenning som efter den första utbetalningen kan utbetalas även innan försäkrans avgetts. Utbetalning av föräldrapenning torde också få förutsätta att föräldern dessförinnan avgivit försäkrans. Risker för samtidig utbetalning av både sjukpenning och föräldrapenning bör därmed kunna elimineras. Bestämmelsen i första stycket av förevarande paragraf gäller även sjukpenning som utgår vid vård av sjukt barn.

Genom hänvisningen till stadgandet i 4 kap. 5 § tredje stycket AFL kommer föräldrapenningen att få samma samordnings-

regler som sjukförsäkringen i förhållande till militärsättningsförordningen (1950:261) och förordningen (1954:249) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring i civilförsvaret m. fl. författningar. Samordningen innebär att föräldrapenning utgår endast i den mån föräldrapenningsbelopp överstiger vad som utgår enligt den andra författningen.

14 §

Sjukpenning utgår enligt 3 kap. 15 § AFL inte för tid då försäkrad fullgör värnplikts-tjänstgöring eller vapenfri tjänst, är intagen i annat barnhem än mödrahem eller i ungdomsvårdsskola, är häktad eller intagen i fångvårds- eller arbetsanstalt eller intagen i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller i övrigt av annan orsak än sjukdom tagits i förvar på det allmännas bekostnad. Kommittén har inte funnit anledning att föreslå någon avvikelse härvidlag när det gäller föräldrapenningen. Däremot har inte indragnings- och nedsättningsreglerna i 3 kap. 17 § och 20 kap. 3 § AFL gjorts tillämpliga på föräldrapenningen. I stället gäller för alla former av familjestöd enligt 8 kap. 4 § i lagförslaget att den som uppburit stöd obehörigen eller med för högt belopp kan bli skyldig att återbetala vad han erhållit för mycket.

15 §

I 3 kap. 16 § AFL ges bestämmelser om arbetsgivarinträde m. m. som även gäller tilläggssjukpenning vid barnsbörd. Kommittén föreslår — som framgår av kommentaren till förslaget om ändring i AFL — att dessa regler skall vara tillämpliga också på föräldrapenning och sjukpenning vid vård av sjukt barn. En erinran om bestämmelserna ges i förevarande paragraf.

6 kap. Vårdbidrag för svårt handikappat barn

1 §

De huvudsakliga bestämmelserna om vårdbidrag i form av invaliditetsersättning för svårt handikappat barn finns i 9 kap. 3 § AFL. När kommittén nu föreslår att vårdbidraget i stället skall få plats i lagen om familjestöd, är avsikten att lämna förutsättningarna för bidraget orubbade. De medicinska grunderna för behovet av särskild tillsyn och vård har således inte ändrats i lagförslaget. Det kan erinras om att en utredning inom riks försäkringsverket f. n. gör en översyn av bidragskretsen. I redaktionellt avseende kan anmärkas att uttrycket psykisk efterblivenhet, som används i 9 kap. 3 § AFL, inte längre är brukligt. Uttrycket hämmad förståndsutveckling har hämtats från den lag (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda som efterträtt den tidigare lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna. Orden "annat handikapp" ersätter nuvarande "vanförhet eller annat lyte".

2 §

Som framgår av kap. 9 i betänkandet föreslår kommittén att vårdbidraget skall beskattas i samband med en höjning av bidragsnivån. Vårdbidraget föreslås samtidigt i ATP-hänseende bli likställt med inkomst av annat förvärvsarbete än anställning.

Vårdbidraget är tänkt att i fråga om beskattning och ATP-poäng räknas som inkomst hos den av föräldrarna som stannar hemma och vårdar barnet. Rätten till bidraget bör följaktligen också knytas till denne förälder. I 2 § har det angetts att vårdbidrag utgår till den av föräldrarna som saknar arbetsinkomst. Det är dock inget krav för rätten till bidrag att någon av föräldrarna avhåller sig från förvärvsarbete. Vårdbidraget får då i stället utgå till den som har den lägsta arbetsinkomsten. Föräldern har kanske ett deltidsarbete men bär ändå huvudansvaret för barnets vård. Föräldrarna

bör få ange till försäkringskassan vem av dem som bidraget skall tillkomma. Oberoende av denna anmälan bör dock vid den årliga taxeringen bidraget anses som en inkomst hos den förälder som i verkligheten — sannolikt på grund av vårdinsatsen — saknat eller haft lägst arbetsinkomst.

3 §

Motiven till den föreslagna bidragsnivån framgår av kap. 9.

4 §

Bestämmelserna överensstämmer med dem som nu gäller enligt 16 kap. 5 § andra stycket samt 9 kap. 3 § första stycket och 16 kap. 9 § AFL.

5 §

Enligt gällande bestämmelser i AFL får vårdbidraget begränsas till viss tid. Riksförsäkringsverket framhåller i sina anvisningar rörande vårdbidrag att det bl. a. på grund av att vårdbehovet kan minska i frekvens eller intensitet är nödvändigt att de handikappade barnens förhållanden och förutsättningar för bidragsrätt blir föremål för fortlöpande kontroll. Detta bör enligt riksförsäkringsverket ske genom att vårdbidragen antingen begränsas till viss tid eller blir föremål för regelbundet återkommande efterkontroll. Tidsbegränsat vårdbidrag bör regelmässigt komma till användning, då förändring av vårdförhållandena eller vårdbehovet kan tänkas komma till stånd inom de närmaste åren.

Kommittén föreslår att vårdbidraget i fortsättningen skall beviljas tills vidare men att vårdbehovet skall tas upp till omprövning av försäkringskassan en gång om året. I de fall då vårdbehovet bedöms vara mera varaktigt, får enligt andra stycket omprövningen ske med längre mellanrum, dock inte längre än tre år. Omprövningen är betingad av hänsyn till barnet.

6 §

Bestämmelserna är likalydande med de för barnbidrag i 2 kap. 3 §.

7–8 §§

Valet av betalningsmottagare är en konsekvens av regeln i 2 §. I fråga om avrundningsregeln se vid 4 kap. 6 §.

9 §

Av hänvisningen till ifrågavarande bestämmelser i 16 kap. 1–3 §§ AFL följer bl. a. att ersättning utgår enligt särskilda föreskrifter för kostnader för läkarundersökning vid ansökan om vårbidrag, att det som villkor för rätt till vårbidrag kan föreskrivas att barnet skall underkastas läkarundersökning och att vårbidrag kan beviljas interimistiskt.

7 kap. Sjukpenning vid vård av sjukt barn

1 §

Denna nya form av familjestöd innebär en utvidgning av möjligheterna till sjukpenning. Bortsett från vad som gäller i samband med barnsbörd kan i dag sjukpenning utgå bara på grund av sjukdom som förorsakat nedsättning av arbetsförmågan hos den försäkrade. Under de förutsättningar som anges i denna paragraf skall enligt förslaget sjukpenning kunna utgå även när försäkrads barn är sjukt. Den nya stödformen medför att sjukpenning skall kunna utgå antingen vid egen sjukdom eller vid vård av sjukt barn. Dubbel sjukpenning får naturligtvis inte utgå, om båda sjukskrivningsanledningarna skulle föreligga samtidigt. I enlighet med den generella bestämmelsen i 4 kap. 8 § föräldrabalken avses med barn också adoptivbarn. Kommittén föreslår att även fosterbarn skall vara jämställt med eget barn när det gäller sjukpenning vid vård av sjukt barn.

Rätten till sjukpenning förutsätter att det varit "nödvändigt" att någon av föräldrarna stannat hemma för att ta hand om barnet. Detta kan vara fallet om barnet på grund av

sin sjukdom inte kan vistas på det daghem där det annars får tillsyn. Föräldern skall också ha stannat hemma under arbetstid. Om föräldern vårdar barnet utan att gå miste om någon inkomst, t. ex. därför att vårdbehovet uppstår under ledighet som föräldern har mellan två arbetsperioder, utgår däremot inte sjukpenning.

Som framgår av den allmänna motiveringen i kap. 9 är det kommitténs mening, att föräldern i den skriftliga försäkran som han skall avge för att erhålla sjukpenning också bör uppge om barnets sjukdomsfall anmälts till den kommunala nämnd som har hand om den sociala hemhjälpen. Något krav på att föräldrarna skall anlita kommunal barnvårdare när detta är möjligt har kommittén dock inte funnit sig böra uppställa. Sjukpenning skall däremot inte kunna utgå till den ene av föräldrarna om den andre på grund av semester eller annan ledighet finns hemma och kan ge det sjuka barnet tillsyn. Föräldern bör därför i sin försäkran uppge hur frågan om tillsyn av barnet är löst i vanliga fall och om barnet kunnat vårdas av den andre föräldern utan att denne förlorat arbetsinkomst.

2 §

Rätten till sjukpenning omfattar 10 dagar per familj och år. Detta gäller oberoende av antalet barn i familjen. Enförälderfamiljen har rätt till sjukpenning i lika många dagar som tvåförälderfamiljen. Kommittén har inte velat föreslå att exempelvis antalet dagar skall fördelas mellan föräldrarna med fem dagar för dem var. Föräldrarna får en möjlighet att låta alla tio dagarna utnyttjas av bara en av dem om det skulle ställa sig svårt praktiskt för den andre att stanna hemma från arbetet. Av 8 kap. 1 § framgår att antalet dagar räknas per kalenderår.

Enligt andra stycket kan sjukpenning vid vård av sjukt barn utgå redan från och med den dag då barnet blev sjukt. Detta till skillnad från den vanliga sjukpenningen som i allmänhet inte utgår förrän från och med dagen efter insjuknandedagen. Det har förut-

satts att anmälan till försäkringskassan sker omgående (se under 3 §).

3 §

De bestämmelser som gäller för sjukpenning enligt AFL gäller också för sjukpenning vid vård av sjukt barn, i den mån reglerna i lagen om familjestöd inte strider däremot. Följaktligen blir exempelvis den s. k. fridagsregeln i 3 kap. 10 § AFL tillämplig. Likaledes kommer bestämmelsen i samma paragraf att sjukpenning i allmänhet inte får utges för tid innan sjukdomsfallet anmälts hos försäkringskassan att gälla också vid vård av sjukt barn.

Endast hel sjukpenning kan utgå vid vård av sjukt barn. Detta har ansetts framgå utan att det uttryckligen angetts i lagtexten. En följd av att lagförslaget inte ger möjlighet till halv sjukpenning är att sjukpenning överhuvudtaget inte kan utgå för dag då förälder inte fullständigt avhållit sig från förvärvsarbete. Således utgår ingen sjukpenning om föräldern t. ex. varit hemma från arbetet på förmiddagen men återgått i arbete på eftermiddagen då han lyckats få barntillsynen ordnad.

En erinran om att sjukpenning också utgår vid vård av sjukt barn föreslås intagen i 3 kap. 1 § AFL. Vidare kan nämnas att kommittén föreslår sådana ändringar i 3 kap. 16 § AFL om s. k. arbetsgivarinträde m. m. att bestämmelserna härom även blir tillämpliga på sjukpenning vid vård av sjukt barn.

8 kap. Allmänna bestämmelser

1 §

Paragrafen har sin motsvarighet i 20 kap. 1 § AFL. Barntillägget utgår, som framgår av bestämmelserna i den föreslagna kungörelsen om inkomstprövning i fråga om barntillägg enligt lagen om familjestöd, m. m. under ett bidragsår som sträcker sig 1 april–31 mars.

2 §

Barnbidragen och bostadstilläggen har i dag en ettårig retroaktivtid. Bidragsförskott och vårdbidrag för svårt handikappat barn kan däremot inte utgå för längre tid tillbaka än tre månader. Den senare tidsgränsen gäller vid alla folkpensionsförmåner.

Kommittén har ansett att en enhetlig retroaktivtid bör finnas för familjestödet. Bidragsförskotten synes ha fått sin retroaktivtid efter mönster av den som gäller inom pensioneringen. Särskilt med hänsyn till de höjningar bidragsförskotten undergår i förhållande till förändringarna av basbeloppet kan det finnas behov av att förlänga retroaktivtiden till ett år.

För vårdbidragens del är möjligheterna att utsträcka retroaktivtiden sämre, eftersom det kan vara svårt att utreda förutsättningarna för sådant bidrag så långt tillbaka som ett år. När kommittén likväl föreslår att samma tidsgräns skall gälla även för vårdbidraget, är det i medvetande om att den nuvarande retroaktivtiden på tre månader kan antas bli den normala även i fortsättningen. Endast när det är alldeles klart att förutsättningarna för vårdbidraget förelegat tidigare, bör en längre retroaktivtid än tre månader komma i fråga. Det måste självfallet vara styrkt att behovet av särskild tillsyn och vård funnits så långt tillbaka som bidraget skall gälla retroaktivt.

I fråga om barnbidraget innehåller lagförslaget till skillnad från nuvarande lag inga bestämmelser om anmälan för rätt till bidrag eller om beslut att barnbidrag skall utgå. Det är i stället avsikten att barnbidraget skall utgå efter avisering av födda barn från folkbokföringen till det barnbidragssystem som skall finnas hos försäkringskassorna. Barnbidragssystemet skall även aviseras om t. ex. barn som flyttar in från utlandet. Preskriptionstiden för barnbidrag räknas i dag från det anmälan om bidrag gjordes eller beslut om utbetalning av bidrag ändå fattades. Enligt lagförslaget kommer tiden att räknas med utgångspunkt i när bidraget utan föregående ansökan utbetalades första

gången.

Barnbidraget, bidragsförskottet och bostadstilläggen preskriberas enligt gällande regler om de ej lyfts före utgången av året efter det då de förfallit till betalning. Inom den allmänna försäkringen sker preskription vid utgången av andra året efter det ersättningen förfallit till betalning (20:5 AFL). Kommittén har ansett den kortare preskriptionstiden tillräcklig när det gäller familjestödet.

3 §

Föreskrifter om skyldighet att lämna upplysningar finns i gällande författningar, bl. a. i bidragsförskottslagen (12 §) och kungörelsen om statliga bostadstillägg till barnfamiljer (21 §).

4 §

Bestämmelsen i första stycket har sin motsvarighet i samtliga de familjestödsförfattningar som skall ersättas av lagen om familjestöd.

Även regler om avräkning finns för alla stödformerna redan i dag. Lagförslaget innebär emellertid en skärpning såtillvida att avräkning också får göras på vilket annat utgående familjestöd som helst. Har det utgått för mycket i barntillägg och bostadstillägg får avräkning således göras på t. ex. barnbidraget. Det skall emellertid erinras om att bestämmelserna bara gäller avsiktliga och vårdslösa förfaranden. Har det utgått för mycket i familjestöd utan att det kan sägas att den berättigade borde ha insett det, kommer återbetalning inte i fråga. Enligt tredje stycket får dessutom försäkringskassan efterge återbetalningsskyldighet, om det föreligger särskilda skäl. Detta kan vara fallet när lång tid förflutit sedan familjestödet uppbars. Det bör inte få förekomma att någon krävs på återbetalning om det kan befaras att familjen får svårigheter att klara sin existens. Det är inte meningen att innehållet familjestöd skall resultera i att familjen i stället måste anlita socialhjälp. Eftergift kan f. n., när det gäller barnbidrag, bidragsförskott och bostadstillägg, beviljas bara av hög-

re myndighet än barnavårdsnämnd och försäkringsorgan. Liksom inom den allmänna försäkringen skall emellertid som nämnts enligt förslaget fråga om eftergift av familjestöd kunna prövas av försäkringskassa.

5 §

Paragrafen har sin motsvarighet i gällande familjestödsförfattningar.

6 §

I fråga om fosterbarn eller barn som eljest fostras i annat enskilt hem än hos den som har vårdnaden om barnet skall enligt gällande barnbidragslag rätten att uppbära allmänt barnbidrag i stället tillkomma barnafostraren, om inte barnavårdsnämnden förordnar annorlunda. Motsvarande bestämmelse finns för bidragsförskott. Beträffande de nuvarande statliga och kommunala bostadstilläggen gäller att fosterbarn som sedan minst sex månader vistas i familjen anses som försörjt inom familjen. Bostadstillägg utgår då för barnet. Vårdbidraget för svårt handikappade barn har ingen bestämmelse i fråga om fosterbarn.

Kommittén har ansett att gemensam bestämmelse bör införas för de olika formerna av familjestöd. Den blir tillämplig på barnbidrag, barntillägg (och med den sammankoppling som görs i kungörelsen om statskommunala bostadstillägg till barnfamiljer även på bostadstillägg), bidragsförskott och vårdbidrag för svårt handikappat barn. För föräldrapenning och sjukpenning vid vård av sjukt barn gäller särskilda bestämmelser såsom framgått tidigare vid behandlingen av dessa stödformer.

När administrationen enligt förslaget läggs över på försäkringskassorna har det ansetts lämpligt att låta barnavårdsnämnden få inflytande i sådana frågor som den om familjestödets överflyttande till fosterföräldrar. Kommittén föreslår således att beslut om att annan än föräldrarna skall ha rätt till bidraget skall förutsätta framställning av barnavårdsnämnden.

I fråga om barntilläggen (och bostads-

tilläggen) är att märka att någon motsvarighet till den nuvarande kvalifikationstiden sex månader för fosterbarn inte har föreslagits i den nya lagen. Kommittén utgår emellertid ifrån att det inte skall komma i fråga att flytta över rätten till barntillägg vid helt kortvariga fosterbarnsplaceringar. Inkomstprövningen skall ske mot fosterföräldrarnas inkomster.

Andra stycket innehåller en undantagsbestämmelse i fråga om bidragsförskott för barn som är omhändertagna för samhällsvård och som vistas i fosterhem. För dessa barn erlägger kommunerna fosterlön men uppbär i gengäld oftast utgående underhållsbidrag och bidragsförskott. Om bidragsförskotten skulle utgå till fosterföräldrarna i likhet med övriga former av familjestöd, skulle det kunna innebära att fosterlönen blev olika stor allteftersom underhållsbidrag eller bidragsförskott utgick för barnet. Detta kunde vålla svårigheter inte minst med tanke på att fosterlönen i princip utgör skattepliktig inkomst till skillnad från underhållsbidrag för barn och bidragsförskott. Undantagsbestämmelsen innebär att bidragsförskott för ifrågasvarande barn skall utgå till den kommun som bekostar vården i stället för till fosterföräldrarna.

Det har inte ansetts erforderligt att meddela särskilda regler om till vilkendera av fosterföräldrarna familjestödet skall utbetalas i de fall som avses i denna paragraf. Försäkringskassan torde få utbetala stödet efter de principer i övrigt som gäller för familjestödet.

7 §

Enligt 5 § gällande barnbidragslag kan barnavårdsnämnd förordna att barnbidraget skall betalas ut till annan än modern eller den som eljest skall uppbära bidraget, om vederbörande inte finnes skickad att handha detta. Bestämmelser med liknande innebörd finns i 9 § bidragsförskottslagen, 18 § kungörelsen om statliga bostadstillägg till barnfamiljer och i 3 kap. 18 § AFL.

Även för lagen om familjestöd har det

ansetts omöjligt att helt undvara en bestämmelse om utbetalning till annan än den som är berättigad till familjestödet. Så länge vårdnaden om barnet inte anförtros särskild förmyndare eller barnet vårdas hos fosterföräldrar, bör emellertid i princip också familjestödet utbetalas till föräldrarna. För att markera att bestämmelsen är avsedd att komma till användning endast i rena undantagsfall uppställs i lagtexten det starka kravet på synnerliga skäl. Försäkringskassan får inte heller besluta att den skall tillämpas utan framställning av social-, barnavårds- eller nykterhetsnämnd. Bidragsförskott bör kunna utbetalas till barnet med stöd av denna bestämmelse, om barnet före 18 års ålder lämnat föräldrahemmet och ev. bildat egen familj.

8 §

I kap. 12 i betänkandet har lämnats en kortfattad redogörelse för gällande bestämmelser i fråga om rätten till barnbidrag, bidragsförskott och vårdbidrag för barn som vårdas på institution. De innebär att bl. a. kommun och landstingskommun som bekostar barnets vård får uppbära de barnbidrag och bidragsförskott som utgår för barnet. Som framgår av kap. 12 föreslår kommittén att denna rätt för kommuner m. fl. till bidrag för barn som vårdas på institution skall upphöra.

I förevarande paragraf föreslår kommittén en bestämmelse som gäller hela familjestödet. Enligt denna överlämnas det till Konungen att förordna i vilken utsträckning familjestöd skall utgå för barn som stadigvarande vårdas på vissa slag av institutioner. Bestämmelsen är delvis utformad efter mönster av motsvarande stadgande i 9 kap. 2 § tredje stycket AFL som bl. a. gäller för vårdbidrag till svårt handikappat barn.

I överensstämmelse med vad som gäller för olika bidrag i dag bör familjestöd inte upphöra att utgå till föräldrarna om den vård som barnet får inte är kostnadsfri för den enskilde. Om det tas upp avgift för vården, bör å andra sidan denna vara av reell

ekonomisk betydelse. Symboliska avgifter bör inte vara tillräckliga för att bibehålla föräldrarna vid rätten till familjestöd.

Värden skall enligt förslaget vara stadigvarande. Härmed utesluts t. ex. tillfälliga sjukhusvistelser och kortvariga placeringar på barnhem. Enligt kommitténs mening bör vårdperioder som understiger tre månader inte anses stadigvarande.

Den föreslagna bestämmelsen får betydelse utom för barnbidrag, bidragsförskott och vårdbidrag också för barnstillägg och bostadstillägg. Såväl de statliga som kommunala bostadstilläggen utgår i dag för barn som helt eller delvis försörjs inom familjen. Enligt bostadsstyrelsens anvisningar räknas barn som på grund av skolgång, sjukdom eller av annan orsak tidvis vistas utom hemmet till barn som delvis försörjs inom familjen, om barnet varje år vistas i hemmet minst så lång tid som motsvarar vanliga skolferier.

Det är kommitténs uppfattning att de regler som enligt bostadsstyrelsens anvisningar gäller för de statliga och kommunala bostadstilläggen i fråga om barn på institution bör gälla även framdeles. Barn- och bostadstillägg bör således utgå året om för barn som åtminstone vistas i sina hem under skolferier och dylikt. I den föreslagna kungörelsen om statskommunala bostadstillägg hänvisas till förevarande paragraf i lagen om familjestöd.

I en motion till 1959 års riksdag (II:22) angående barnbidrag för döva och blinda barn yrkades att barnbidrag skulle utgå till föräldrarna även för tid då barnet vistades på skola. Man åberopade bl. a. att föräldrarna till dessa barn hade dryga kostnader för resor och att klädbidraget var lågt. Motionen överlämnades till socialpolitiska kommittén och därefter vidare till familjepolitiska kommittén.

Familjepolitiska kommittén behandlade motionen i sitt föregående betänkande (SOU 1967:52 s. 178–179). Kommittén stannade för att i princip bibehålla de nuvarande reglerna i frågan om rätten att uppbära barnbidrag. Kommittén hänvisade till att betydande förbättringar skett när det gällde

möjligheterna till fria resor både för föräldrarna och för barnen som fick undervisning i specialskolan för syn-, hörsel- och talskadade och till att förbättringar skett också i fråga om klädanslaget. Detsamma gällde för psykiskt utvecklingsstörda. Vidare hade vårdbidrag för svårt handikappat barn införts, och barnet hade rätt till bidraget vid minst två veckors vistelse i hemmet. Kommittén ansåg att de vägar som sålunda beträffs var de lämpligaste när det gällde att kompensera de merkostnader som föräldrarna till handikappade barn har.

Under år 1971 och 1972 har Hörselfrämjandets Riksförbund och Riksförbundet Döva barns målsmän i skrivelser till kommittén föreslagit att reglerna för utbetalning av barnbidrag och vårdbidrag skall omprövas när det gäller vissa hörselskadade barn som vårdas på institution. Man har således bl. a. gjort gällande att barn som vistas på internat vid specialskolorna för döva besöker sina hem över veckosluten, på helger och övriga skolferier och att de i verkligheten tillbringar mer än halva året i sina hem. I skrivelserna har framförts önskemål om att reglerna ändras så att hela eller halva barnbidraget och halva vårdbidraget kan utgå till dessa barns föräldrar. Även Handikappförbundens Centralkommitté har i skrivelse till kommittén framfört liknande önskemål. Man vill således att barnbidraget för barn på specialskolor skall utgå ograverat till föräldrarna och att varje dygns vistelse i föräldrahemmet skall berättiga till vårdbidrag med 1/30.

Enligt kungörelsen (1966:238) om invaliditetsersättning till barn som vistas utom anstalt äger barnet rätt till vårdbidrag för tid då barnet under minst två veckor i följd vistas utom anstalten utan att vårdas genom dess försorg. Vårdbidrag för del av kalendermånad utgår för varje dag med en trettondedel av månadsbeloppet. För barn som erhåller skolundervisning utges dock bidrag med hela månadsbelopp för juni, juli och augusti, om vistelsen utom anstalten börjar i juni och slutar i augusti.

Vårdbidraget skall ersätta föräldern för de extra kostnader som den större vårdinsatsen

för med sig. Vid skollov som varar minst 14 dagar, dvs. jul- och sommarlov, utgår vårdbidrag. Kommittén vill inte förorda en omprövning av reglerna innan riks försäkringsverket avslutat den utredning som för närvarande pågår om bl. a. kretsen av vårdbidragsberättigade och lämpligheten av ett graderat vårdbidrag.

I fråga om barnbidragen har som nämnts kommittén i det första betänkandet gett uttryck för den principiella inställningen att de vägar som beträffs genom att resebidrag och klädanslag höjts och genom att ett vårdbidrag införts är de lämpligaste för att kompensera föräldrarna för deras merutgifter. Kommittén är inte heller nu beredd att tillstyrka en ändring av reglerna.

9 §

Lagen om familjestöd innehåller inga bestämmelser om civilstånd. Rätten till stöd är som nämnts knutet till föräldraskapet. I fråga om barntillägget är det emellertid med hänsyn till inkomstprövningen nödvändigt att införa särskilda regler vid vissa samboendeförhållanden. Sådana finns för de nuvarande bostadstilläggen. Kommittén har vidare ansett det rimligt att göra dessa bestämmelser tillämpliga också vid vårdbidrag och sjukpenning vid vård av sjukt barn.

I fråga om de angivna stödformerna jämföras därför enligt förevarande paragraf med förälder den som är gift med någon som tidigare har barn, dvs. styvförälder. Vidare jämföras med förälder även den som utan att vara gift lever tillsammans med någon som tidigare har barn. Såsom fallet är i annan lagstiftning är det dock bara vissa av dessa senare styvföräldrar som är jämställda med gifta i detta avseende, nämligen den som tidigare varit gift med den som har barnet eller gemensamt med denne har eller har haft barn. En förälder som sammanbor under omständigheter som sägs i 9 § räknas således inte som ensamstående när det är fråga om barntillägg, vårdbidrag och sjukpenning vid vård av sjukt barn. Båda blir berättigade till

stöd samtidigt som de underkastas gemensam inkomstprövning när det gäller barn-tillägg och bostadstillägg. I 3 kap. 4 § första stycket finns en särskild utbetalningsregel för hithörande fall.

10 §

Bestämmelsen har sin motsvarighet i 9 § fjärde stycket bidragsförskottslagen och 17 kap. 4 § AFL.

9 kap. Familjestödet finansiering

1 §

Barnbidragen, barntilläggen (= de nuvarande statliga bostadstilläggen) och vårdbidraget utgår redan i dag helt av statliga medel. Vårdbidraget finansieras därvid inom folkpensioneringen. Lagförslaget innebär att vårdbidraget i fortsättningen skall finansieras skilt från pensioneringen.

2 §

Kommittén föreslår att staten skall ta på sig hela kostnaden för bidragsförskotten. Förslaget har presenterats i kap. 12 i betänkandet.

3 §

I kap. 14 har kommittén redogjort för hur föräldrapenningen och sjukpenningen vid vård av sjukt barn skall finansieras. Fördelningen av kostnaderna mellan staten, arbetsgivarna och de försäkrade berörs i anslutning till kommitténs förslag till ändringar i 19 kap. AFL.

10 kap. Administration m. m.

1 §

Bestämmelsen är en naturlig följd av familjestödets anknytning till den allmänna försäkringen. Enligt huvudregeln i 1 kap. 4 § AFL skall försäkrad vara inskriven hos den kassa inom vars verksamhetsområde han är mantalsskriven.

Frågor om förtidspension, invaliditetstillägg och invaliditetsersättning, däri inberäknat vårdbidrag till svårt handikappat barn, avgörs nu i försäkringskassan av en pensionsdelegation. Någon ändring i detta avseende skall inte ske när vårdbidraget i fortsättningen regleras i lagen om familjestöd. De regler som finns i AFL om pensionsdelegationens handläggning av ärendena m. m. skall som hittills gälla också vårdbidraget. Detta har ansetts framgå utan att det särskilt angetts.

Ärenden angående förmån enligt lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension prövas i försäkringskassan av en försäkringsnämnd. Denna består av fem-sju av kommunen utsedda ledamöter. Samtliga ärenden — för år 1972 beräknade till ca 700 000 i hela riket — prövas av försäkringsnämnden. I praktiken koncentreras dock nämndernas egentliga prövning till ärenden av mer invecklad beskaffenhet.

Enligt kommitténs förslag skall de statskommunala bostadstilläggen administreras av försäkringskassorna och handläggningen ske gemensamt med barntilläggen. Även bostadstilläggen till icke-barnfamiljer skall avgöras av försäkringskassorna. Kommittén har övervägt att föreslå att även prövningen av dessa ärenden skall göras av försäkringsnämnderna. Flertalet ärenden — de kan för barnfamiljernas del uppskattas till 550 000 för år 1974 — kommer dock att vara av ren rutinkaraktär. Det kan däremot ifrågasättas om inte vissa mer kvalificerade ärenden bör kunna hänskjutas till avgörande av försäkringsnämnd.

Som exempel på mer kvalificerade ärenden kan nämnas ärenden om fastställande av bostadskostnad enligt 4 § i den föreslagna kungörelsen om statskommunala bostadstillägg till barnfamiljer samt i den föreslagna kungörelsen om inkomstprövning i fråga om barntillägg, m. m. ärenden om väsentlig ändring av inkomst enligt 8 § tredje stycket, om bestämmande av tillägg vid nedsatt betalningsförmåga enligt 9 § och om betalning till

hyresvärd vid försummelse att betala hyra enligt 14 §. I samband med att närmare regler utarbetas för försäkringskassornas handläggning av barntillägg och bostadstillägg till barnfamiljer blir det naturligt att också se över försäkringsnämndernas nuvarande verksamhet i fråga om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension. Det bör därvid vara möjligt att få enhetliga eller likartade bestämmelser för de olika slag av ärenden som skall handläggas av försäkringsnämnderna.

3 §

Gällande besvärsordning för olika slag av familjestöd har berörts i kap. 14.

Alla beslut av försäkringskassa i ärende om familjestöd skall enligt förslaget kunna överklagas till riksförsäkringsverket genom besvär. Beslut som fattats i pensionsdelegation (vårdbidrag för svårt handikappat barn) skall liksom nu enligt regeln i 20 kap. 10 § andra stycket AFL prövas av riksförsäkringsverket oberoende av om klagan förts eller inte, så snart delegationens ordförande eller föredraganden haft en mening som avvikit från delegationens beslut.

Kommittén föreslår vidare att den befogenhet riksförsäkringsverket har enligt samma lagrum att ta upp ett ärende ex officio skall gälla även familjestödet.

4 §

Paragrafen har sin motsvarighet i 20 kap. 11 § AFL.

5 §

Högsta instans i ärenden enligt lagen om familjestöd bör enligt kommitténs förslag vara försäkringsdomstolen. Enligt lagen (1961:262) om försäkringsdomstol upptar försäkringsdomstolen enligt vad därom är stadgat mål, vari besvär anförts över beslut av riksförsäkringsverket, försäkringsrådet eller tillsynsmyndigheten för erkända arbetslöshetskassor, ävensom mål, vilka av riksför-

säkringsverket eller nämnda tillsynsmyndighet underställs domstolens prövning. Försäkringsdomstolen är således högsta instans i mål om sjukförsäkring, folkpension, tilläggs-pension, yrkesskadeförsäkring och arbetslöshetsförsäkring. Familjestödet står dessa områden av socialförsäkringen nära i många delar. Några stödformer (föräldrapenningen, sjukpenningen vid vård av sjukt barn och vårdbidraget för svårt handikappat barn) har i dag sin motsvarighet eller förebild inom den allmänna försäkringen. Lagen om familjestöd har också övertagit många regler från denna lag. Särskilt gäller detta naturligtvis inskrivningen hos försäkringskassa som allmän förutsättning för rätt till familjestöd samt bestämmelserna om det administrativa förfarandet.

Enligt 20 kap. 12 § andra stycket AFL kan beslut av riks-försäkringsverket som har prejudicerande betydelse underställas försäkringsdomstolen prövning. Kommittén föreslår att samma möjlighet till underställning skall finnas för ärenden enligt lagen om familjestöd.

6 §

Enligt 12 § förvaltningslagen (1971:290) anförs besvär över myndighets beslut i regel genom att besvärshandling tillställs den förvaltningsmyndighet eller förvaltningsdomstol som har att pröva besvären. AFL (20 kap. 13 §) föreskriver emellertid att besvärshandling skall tillställas den myndighet som meddelat beslutet. Den princip som gäller inom den allmänna försäkringen bör också gälla för familjestödet.

Bestämmelserna i andra och tredje styckena av förevarande paragraf har motsvarigheter i 20 kap. 13 § andra och tredje styckena AFL. Bestämmelserna i förvaltningslagen om besvärstid och om delgivning m. m. blir tillämpliga på lagen om familjestöd.

7 §

Bestämmelsen har sin motsvarighet i 18 kap. 2 § AFL.

8 §

Det torde bli nödvändigt att lämna närmare föreskrifter om tillämpningen av lagen om familjestöd i en särskild kungörelse. RAFA-utredningen kommer inte att slutföra sitt arbete förrän kommittén avlämnat betänkandet. Det kan förutsättas att vissa delar av RAFA-utredningens resultat får direkt betydelse för utformningen av en del administrativa regler. Kommittén har bl. a. med hänsyn härtill funnit det lämpligt att avstå från att lämna förslag på de närmare föreskrifter som blir erforderliga.

Kungörelseförslagen

Bakgrunden till förslagen har lämnats i kap. 10. Bostadstillägget följer i allt väsentligt samma allmänna regler som barnstillägget i lagen om familjestöd. Kommittén föreslår delvis helt nya regler för inkomstprövningen. I övrigt är normerna för statsbidrag oförändrade. Här skall endast några av bestämmelserna i kungörelsen om inkomstprövning kommenteras särskilt.

Kungörelsen om inkomstprövning i fråga om barnstillägg enligt lagen om familjestöd, m. m.

2—5 §§

I stället för den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomsten (fr. o. m. 1.1.1973 den taxerade) skall enligt förslaget den *sammanräknade* inkomsten utgöra grund för inkomstprövningen. Vidare skall prövningen ske på grundval av föräldrarnas egna uppgifter ur den allmänna självdeklaration som avges samma år som tillägg söks, dvs. på inkomster under föregående år. Bidragsåret skall vara 1.4 ansökningsåret — 31.3 påföljande år. Den sammanräknade inkomsten, som framgår av deklarationsblanketten, består av inkomsten före allmänna avdrag och förlustavdrag.

Kommittén föreslår att även inkomst för vilken skattskyldighet inte föreligger här i riket skall anses som sammanräknad inkomst och läggas till grund för inkomstprövningen, om den överstiger 1 000 kr. Motsvarande gäller redan i dag enligt bostadsstyrelsens anvisningar som föreskriver att inkomst som icke är skattepliktig här skall beaktas vid beräkning av bostadstillägget.

Föräldrarnas inkomster skall sammanläggas liksom nu, men från den lägsta arbetsinkomsten skall göras avdrag med 2 000 kr. Samma avdrag skall göras för den som lever åtskild från den andre föräldern. Om motiven för avdraget se kap. 10 i betänkandet. Med A-inkomst förstås enligt 9 § 3 mom. förordningen om statlig inkomstskatt inkomst av tjänst utom periodiskt understöd samt inkomst av jordbruksfastighet och rörelse om den skattskyldige varit verksam i förvärvskällan i ej blott ringa omfattning.

8 §

Enligt 7 § i den nuvarande kungörelsen (1968:425) om statliga bostadstillägg till barnfamiljer får bostadstillägget bestämmas med hänsyn till en *beräknad* beskattningsbar inkomst för det kalenderår för vilket bostadstillägg skall *utgå*, om inkomsten minskat *väsentligt* i förhållande till vad som framgår av senast tillgängliga taxering. Av bostadsstyrelsens anvisningar framgår bl.a. att den faktiska inkomsten skall ha minskat med minst en tredjedel för att minskningen skall anses väsentlig, att hänsyn skall tas till kompensation som familjen erhåller i form av sjukpenning, studiebidrag, ersättning vid arbetslöshet etc. samt att inkomstminskningen skall bedömas som varaktig.

Förevarande paragraf föreskriver att barnstillägg och bostadstillägg skall bestämmas med hänsyn till beräknad sammanräknad inkomst, om det framstår som sannolikt att inkomsten kommer att *avvika* väsentligt från den deklarerade eller taxerade. Både ökning och minskningar skall således påverka tilläggen. De anvisningar som finns i dag för väsentligt minskade inkomster torde få bli

vägledande även vid tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen. Kommittén erinrar om att enligt 8 kap. 3 § lagen om familjestöd den som uppbär familjestöd (och bostadstillägg) är skyldig att upplysa försäkringskassan när det inträffat omständighet som har betydelse för rätten till stöd i den utsträckning som riks försäkringsverket föreskriver. Denna upplysningsskyldighet, som har sin motsvarighet i 21 § kungörelsen 1968:425, utgör, tillsammans med bestämmelsen om återbetalningsskyldighet av obehörigen uppburet stöd i 8 kap. 4 § nämnda lag, medel för att få ändrade inkomstförhållanden att påverka barn- och bostadstilläggen.

9 §

Enligt författningsförslaget skall vid inkomstprövningen ingen hänsyn tas till sådana omständigheter som vid taxeringen berättigar till allmänna avdrag eller förlustavdrag.

För att denna princip inte skall leda till orimliga resultat i enskilda fall har i förevarande paragraf bestämmelser givits om att avdrag får göras med ett efter omständigheterna avpassat belopp när förälders betalningsförmåga är väsentligt nedsatt under bidragsåret. I första hand har kommittén tänkt på att en så stor underhållsplikt kan *åvika* någon gentemot en tidigare familj att vederbörandes inkomster inte ger någon rättvis bild av den ekonomiska situationen. Det har ansetts lämpligt att knyta an till de omständigheter som anges i 50 § 2 mom. kommunalskattelagen som orsak till avdrag för väsentligt nedsatt skatteförmåga. Där nämns bl. a. långvarig sjukdom, olyckshändelse, och viss underhållsskyldighet.

10 §

Paragrafen behandlar inkomstprövningen av tillägg som utgår retroaktivt. Enligt 8 kap. 2 § lagen om familjestöd kan tillägg utgå för längst ett år tillbaka, ansökningsmånaden oräknad. Förevarande bestämmelser säger att prövningen skall ske mot de inkomster som

sökanden hade året före det som tillägget avser. Om någon söker bostadstillägg 15.2.1975 för tiden 1.4.1975—31.3.1976 skall tilläggen bestämmas med hänsyn till de inkomster sökanden enligt 1975 års deklaration hade under kalenderåret 1974. Vill sökanden även ha tillägg retroaktivt (för 1.4.1974—31.3.1975) skall tilläggen däremot bestämmas med hänsyn till hans inkomster under kalenderåret 1973 enligt 1974 års deklaration eller taxering. På samma sätt skall enligt andra punkten i förevarande paragraf bestämmelserna om väsentlig avvikelse från deklarerad eller taxerad inkomst och om väsentligt nedsatt betalningsförmåga gälla de förhållanden som rådde under det bidragsår som det retroaktiva tillägget gäller, dvs. 1.4.1974—31.3.1975.

14 §

Regeln i 8 kap. 7 § lagen om familjestöd om utbetalning av familjestöd till annan än förälder vid synnerliga skäl och efter framställning av t.ex. socialnämnden är tillämplig också på bostadstillägg. Den har f.n. sin motsvarighet i 18 § kungörelsen 1968:425. Enligt bostadsstyrelsens anvisningar kan sistnämnda bestämmelse tillämpas om någon är allvarligt sjuk, vårdas på institution eller missköter sin ekonomi så att familjen blir lidande.

Kommittén föreslår i tredje stycket av förevarande paragraf en särskild regel om utbetalning av bostadstillägg till hyresvärd när hyresgästen försummat att betala hyran. Regeln gäller bara bostadstillägg, inte barnstillägg. Av hänvisningen till 12 kap. 42 § 1. jordabalken — som rör hyresrättens förverkande — framgår att hyresgästen i regel skall ha dröjt med betalning av hyra utöver två vardagar efter förfallodagen för att utbetalning till hyresvärden skall kunna beslutas. Vidare krävs att försummelse skett vid två efter varandra följande förfallodagar, t. ex. av två månadshyror å rad. Beslut meddelas på framställning av värden. Hyresgästen skall beredas tillfälle att yttra sig över framställningen. Detta torde utan uttrycklig bestäm-

melse följa av förvaltningslagens regler. Hyresvärden har ingen ovillkorlig rätt att få bostadstillägget utbetalt till sig. Finns det särskilda skäl, kan begäran avslås trots att hyresförsummelser skett. Beslut om utbetalning till hyresvärd gäller i 12 månader. Först om hyresgästen därefter på nytt försummat två hyresinbetalningar kan hyresvärden få bostadstillägget utbetalt till sig under ytterligare tolv månader. Bestämmelserna ger hyresvärd möjlighet till tackning av såväl äldre hyresfordringar som hyror som förfaller under utbetalningstiden.

Förslaget till lag om ändring i lagen om allmän försäkring

3 kap.

Kontantstödet vid barnsbörd — moderskapspenning och tilläggssjukpenning — är f.n. i huvudsak reglerat i 12—14 §§. Dessa paragrafer föreslås upphäva som en följd av förslaget om föräldrapenning. Ändringarna av kapitelrubriken och 18 § är också betingade av detta förslag. I 1 § har tillagts ett andra stycke med hänvisning till bestämmelserna i lagen om familjestöd om föräldrapenning och sjukpenning vid vård av sjukt barn, eftersom dessa stödformer är knutna till placeringen i sjukpenningklass och regler som sammanhänger härmed.

2 §

Kommittén har i kap. 12 i betänkandet föreslagit en höjning av åldersgränsen för barn som berättigar till hemmamakeförsäkring. Denna försäkring skall enligt den föreslagna ändringen av förevarande paragraf omfatta bl.a. försäkrad som stadigvarande sammanbor med barn under 18 år. Förslaget medför i motsvarande mån ökad möjlighet att teckna frivillig försäkring. 21 kap. 1 § har därför också ändrats.

16 §

I paragrafen ges bestämmelser om undantag från placering i sjukpenningklass och om

arbetsgivarinträde för arbetstagare som äger uppbära lön från arbetsgivaren vid sjukdom och barnsbörd. Bestämmelserna föreslås utöver sjukpenning gälla föräldrapenning och sjukpenning vid vård av sjukt barn enligt lagen om familjestöd.

8 kap.

5 §

Åldersgränsen för rätt till barnpension inom folkpensioneringen föreslås höjd från 16 till 18 år (se kap. 11 i betänkandet).

Kommittén föreslår, som tidigare framgått, att det absoluta hinder för rätt till bidragsförskott som finns när underhållsskyldigheten gentemot barn utom äktenskap fullgjorts genom ett engångsbelopp skall försvinna. I anslutning härtill föreslås motsvarande hinder för rätt till barnpension borttaget. Enligt 7 kap. 7 § föräldrabalken skall barnavårdsnämnden inköpa en efter underhållsskyldigheten lämpad livränta åt barnet hos riksförsäkringsverket eller svenskt försäkringsbolag för engångsbelopp som inbetalats till nämnden, om ej enligt avtalet angående underhåll hinder möter eller nämnden finner att beloppet kan på annat lämpligt sätt användas för barnets underhåll. Andra stycket av förevarande paragraf föreslås nu ändrat så att barnpension skall kunna utgå i den mån en på detta sätt inköpt livränta skulle understiga vad som utgår i barnpension. Har ingen livränta inköpts för engångsbeloppet, får en uträkning av vilken livränta som kunnat inköpas visa om rätt till barnpension föreligger.

6 §

I kap. 12 i betänkandet har kommittén föreslagit att en motsvarighet till bidragsförskottets funktion av garantinivå bör införas för barnpensionen. Garantinivån bör vara 40 eller 60 % av basbeloppet beroende på om det är bortfallet av den ena eller av båda föräldrarnas försörjningsinsats som skall ersättas.

Barnpension skall enligt förslaget alltid utgå med minst nuvarande belopp, dvs. 25 % av basbeloppet, när en av föräldrarna avlidit. Den nuvarande regeln att barnpensionen utgör 35 % av basbeloppet för barn vars båda föräldrar avlidit föreslås slopad. I fortsättningen skall pensionen således kunna utgå med 25 % i förhållande till envar av föräldrarna.

Andra och tredje styckena innehåller de bestämmelser som reglerar den föreslagna garantinivån. Barnpensionen skall utgå med 30 % av basbeloppet i den mån pensionen enligt första stycket inte uppgår till denna nivå tillsammans med barnpension från ATP. Detta gäller dels enligt punkt 1. när båda föräldrarna avlidit, dels enligt punkt 2. i det fall bidragsförskott utgår för barnet. Eftersom barnpension skall beräknas i förhållande till envar av föräldrarna, blir den sammanlagda garantisumman när båda föräldrarna avlidit 60 % av basbeloppet. Bidragsförskott föreslås utgå med 30 % av basbeloppet när barnet samtidigt är berättigat till barnpension. Sammanlagda garantisumman blir således även här 60 % av basbeloppet.

Enligt andra stycket punkt 3. skall barnpensionen utgöra 40 % av basbeloppet om pensionen eljest — utan att rätt till bidragsförskott föreligger för barnet — utgår efter endast en av föräldrarna och pensionen inte uppgår till denna nivå tillsammans med såväl barnpension från ATP som änkepension från folkpensioneringen och tilläggs pensionering.

I tredje stycket har meddelats kompletterande bestämmelser för beräkningen av änkepensionens inverkan. Sålunda skall vid beräkningen utgående änkepension slås ut lika på de barn som är berättigade till barnpension. Försäkrad kan enligt 11 kap. 7 § anmäla undantagande från försäkringen för tilläggs pension när det gäller inkomst av annat förvärvsarbete än anställning. Har sådant undantagande gällt, skall vidare enligt tredje stycket hänsyn likväl tagas till tilläggs pension som skulle ha utgått om undantagande inte ägt rum. Detsamma skall gälla om pen-

sionspoäng enligt 11 kap. 6 § första stycket inte tillgodoräknats försäkrad som underlåtit att betala tilläggspensionsavgift som han själv haft att erlägga. Även i detta fall skall vid beräkningen av om barnpensionens garantinivå uppnåtts hänsyn tas till pension som hade utgått om den försäkrade inte gått miste om pensionspoäng.

9 kap.

3 §

Reglerna om vårdbidrag i form av invaliditetssättning till svårt handikappat barn föreslås utbrutna ur AFL. Vårdbidraget skall enligt kommitténs förslag i stället ingå i lagen om familjestöd. Ändringarna i förevarande paragraf är betingade härav.

11 kap.

3 §

Vårdbidraget föreslås bli ATP-grundande. Det skall därvid likställas med inkomst av annat förvärvsarbete än anställning. Den som uppbär vårdbidrag får betala tilläggspensionsavgift enligt 19 kap. 3 § AFL.

15 kap.

2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur pension skall beräknas för vissa försäkrade när de p.g.a. sjukdom eller arbetslöshet haft sämre möjligheter att förvärva pensionspoäng. Genom det föreslagna tredje stycket görs dessa bestämmelser också tillämpliga när försäkrad uppburit vårdbidrag för svårt handikappat barn och således vanligen inte kunnat förvärva pensionspoäng i normal utsträckning.

18 kap.

5 §

Enligt gällande bestämmelser får allmän försäkringskassa inte bedriva annan verksam-

het än som anges i AFL eller i bestämmelser som utfärdats med stöd av denna lag. De föreslagna ändringarna av förevarande paragraf är betingade av kommitténs förslag att försäkringskassorna skall ta över administrationen av förmånerna i lagen om familjestöd och kungörelsen om statskommunala bostadstillägg till barnfamiljer. Det kan erinras om att huvudinnehållet i den nämnda kungörelsen skall fastställas av Konungen med riksdagen.

19 kap.

Kostnaderna för föräldrapenning och sjukpenning vid vård av sjukt barn skall enligt 9 kap. 3 § lagen om familjestöd bestridas på samma sätt som kostnaderna för sjukpenning enligt AFL. Detta har föranlett ändringar och tillägg bland den allmänna försäkrings bestämmelser om finansiering. Olika regler gäller för finansieringen av utgifterna för grundsjukpenning och tilläggssjukpenning. Grundsjukpenningen bekostas genom sjukförsäkringsavgifter från de försäkrade och statsbidrag, tilläggssjukpenningen genom avgifter från arbetsgivarna och sjukförsäkringsavgifter. För föräldrapenningen innebär bestämmelserna att grundsjukpenningens finansieringsregler skall gälla för den del av föräldrapenningen som inte svarar mot tilläggssjukpenningen, dvs. dels de 6 kr. som motsvarar grundsjukpenningen och dels den del av föräldrapenningen mellan 7 och 20 kr. som inte motsvarar tilläggssjukpenningen. I övrigt skall föräldrapenningen finansieras på samma sätt som tilläggssjukpenningen.

Förslaget till lag om ändring i förordningen om erkända arbetslöshetskassor

Kommittén föreslår att 32 § förordningen (1956:629) om erkända arbetslöshetskassor skall ändras så att det gällande förbudet mot utgivande av dagpenning för dag då medlem äger rätt till tilläggssjukpenning vid barnbörd i stället skall avse dag då medlem äger rätt till föräldrapenning.

Enligt 24 § arbetsmarknadskungörelsen (1966:368) skall utbildningsbidrag minskas

med bl.a. sjukpenning eller annan därmed jämförig ersättning som utgår för samma tid. Utbildningsbidrag i form av grundbidrag utgår dock utan hinder härav med högst hälften av det maximibelopp som kan utgå. Av arbetsmarknadsstyrelsens anvisningar framgår att med bestämmelsen avses även tilläggsjukpenning vid barnsbörd. Kommittén anser att samma regler bör gälla föräldrapenning som utgår samtidigt med utbildningsbidraget. Något tillägg till bestämmelsen synes inte erforderligt.

Inte heller beträffande övriga kontantförmåner enligt arbetsmarknadskungörelsen föreslås författningsändring. *Kommunalt kontantstöd* bestäms enligt 88 § av kommunen, och det torde få ankomma på denna att fastställa de regler för samordning med föräldrapenningen som anses behövliga. Vad slutligen beträffar *omställningsbidraget* har arbetsmarknadsstyrelsen med stöd av 116 § arbetsmarknadskungörelsen meddelat föreskrifter enligt vilka bl. a. 32 § förordningen om erkända arbetslöshetskassor äger motsvarande tillämpning i fråga om omställningsbidrag. Den föreslagna ändringen av detta lagrum får därmed betydelse även för omställningsbidraget.

Bostadsstöd till låginkomstgrupper utan barn m. m.

Kommitténs uppdrag

Kommitténs tilläggsdirektiv att företa en översyn av bestämmelserna om bostadstillägg till barnfamiljer innefattande en prövning av möjligheterna att utvidga bidragssystemet till låginkomstgrupper utan barn under 16 år går tillbaka på motioner till 1970 års riksdag. (Tilläggsdirektiven finns i sin helhet redovisade i kap. 1.)

I motionerna I:48 och II:55 till 1970 års riksdag erinrades om att bostadstilläggen till barnfamiljer resp. till pensionärer innebär en omfördelning av samhällsresurserna till förmån för vissa mindre betalningsstarka grupper. Enligt motionärernas mening fanns det även anledning att pröva om inte andra grupper med svag betalningsförmåga borde komma i åtnjutande av ett bostadskonsumtionsstöd. I motionerna I:653 och II:770 ansågs det på grundval av låginkomstutredningens material vara aktuellt att överväga ett hyresanknutet stöd även till barnlösa familjer. En sådan reform skulle möjliggöra att man även kunde avlasta barnlösa låginkomsttagare en väsentlig del av hyreskostnaderna. I motionerna I:467 och II:533 föreslogs att riksdagen skulle uttala att en utvidgning av de bostadssociala stödåtgärderna till att omfatta alla lägre inkomsttagare med höga bostadskostnader borde prövas.

Vid riksdagsbehandlingen av motionerna förklarade statsutskottet (SU 1970:5) att utskottet delade meningen att det fanns anledning att pröva möjligheten att lämna

behovsprövade bidrag med bostadssocial inriktning till andra grupper med svag betalningsförmåga än barnfamiljer och pensionärer. Enligt utskottets mening borde riksdagen genom att ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört hemställa om en översyn av bestämmelserna om bostadstillägg innefattande en prövning av möjligheterna att utvidga bidragssystemet till låginkomstgrupper utan barn under 16 år. Riksdagen följde utskottet (rskr 1970:5).

Genom beslut den 27 maj 1970 uppdrog Kungl. Maj:t åt familjepolitiska kommittén att verkställa den av riksdagen begärda översynen av bestämmelserna för bostadstillägg. De genom uppdraget aktualiserade undersökningarna har utförts av en för ändamålet inrättad arbetsgrupp inom kommittén.

Arbetsgruppen redovisar i en rapport till kommittén sina överväganden om ett bostadsstöd till låginkomstgrupper utan barn m. m. (bilaga 6).

Sammanfattning av arbetsgruppens rapport

Arbetsgruppen framhåller att låginkomstproblemets omfattning för grupperna utan barn bör bedömas utifrån en helhetssyn varvid förutom förvärvsinkomsten sociala och privata transfereringar, åldersfördelningen inom gruppen m. m. bör tas med i bilden. Jämförelser med barnfamiljernas ekonomiska situation bör också göras.

Bland de barnlösa finns många ungdomar med låga årsinkomster. Anledningen till detta är att ungdomarna i många fall varvar utbildning och förvärvsarbete och arbetar endast under ferier. Inkomsterna av deras tillfälliga förvärvsarbete har då inte avgörande betydelse för deras totala ekonomiska situation. De kan även ha studiehjälp eller studiemedel samt försörjningsstöd från föräldrar.

Bostadsförsörjningen är en viktig komponent i låginkomsttagarens sociala situation. Otillfredsställande bostadsförhållanden kan inverka på arbetsförmåga, psykiskt och fysiskt välbefinnande m. m. Bostadens betydelse som social trygghetsfaktor betonas bl. a. i direktiven för boendeutredningen som tillsattes under hösten 1970.

När det gäller bostadsförhållandena för de barnlösa är det huvudsakligen beträffande bostädernas utrustning som brister finns. En förhållandevis stor del barnlösa, särskilt enpersonshushållen, saknar moderna lägenheter (lägenheter med bad- eller duschrum, wc och centralvärme).

Arbetsgruppen konstaterar att ett generellt bostadsstöd skulle hjälpa ekonomiskt svaga grupper att betala hyran för en god bostad. Genom ett bostadsstöd till dessa grupper skulle man också förbättra förutsättningarna för att hushållsstrukturen i nybyggda bostadsområden blir mer allsidig.

Ett generellt bostadsstöd skulle dock endast i begränsad utsträckning nå de sämst ställda grupperna som i många fall har sociala handikapp av skilda slag. Många har minskad förvärvsverksamhet på grund av arbetslöshet, sjukdom, fysiska och psykiska handikapp m. m. För dessa grupper är bostadsförsörjningen ofta inte det enda problemet utan en serie selektiva stödåtgärder som omskolning, kurativa insatser m. m. bör aktualiseras. Arbetsgruppen har funnit det angeläget att möjligheterna prövas att för socialt handikappade införa ett mera individualiserat stödsystem som innefattar ett övergripande rehabiliteringsprogram. I detta skulle ett stöd till bostadsförsörjningen ingå som en del. En sådan prövning ligger dock

utanför kommitténs uppdrag och får därför göras i annat sammanhang.

När det gäller en utvidgning av barnfamiljsystemet har arbetsgruppen stannat för att avgränsa prövningen till att avse en utvidgning av den hyresanknutna delen. Skälen för detta är dels att grundbeloppet i barnfamiljsystemet är avsett för barnens konsumtion, dels att det knappast kan vara motiverat att stödja låginkomsttagarna med ett allmänt konsumtionsstöd denna väg.

Arbetsgruppen har funnit det vara svårt att utforma ett stödsystem för de barnlösa som når just dem som är i behov av stöd och som kan betecknas som rättvist för alla individer och grupper. Bostadsstödet till barnfamiljerna är ett hushållsstöd där man definitionsmässigt utgår från barnförekomsten. När det gäller de barnlösa måste man ha andra utgångspunkter för bestämmandet av bidragskretsen. Arbetsgruppen har därvid ansett att stödet så långt möjligt bör vara neutralt till boendeform, dvs. såväl boende i egna lägenheter som personer som bor tillsammans med andra bör få bidrag på samma villkor.

Stödsystemet kan utformas antingen som ett individstöd eller som ett stöd till hushåll. Den senare linjen innebär bl. a. gemensam inkomstprövning för de boende i hushållet. Man kan emellertid inte utgå från att alla som bor tillsammans har gemensamt hushåll. Vid ett stöd till hushållsenheter måste därför en bedömning av omfattningen av ekonomisk gemenskap och privata transfereringar mellan de boende göras. Gränsdragningsproblemen mellan olika kategorier av boende blir därvid betydande. Arbetsgruppen har funnit att ett stödsystem som utformas som ett individstöd är att föredra. Med ett sådant system riskerar man visserligen att bidrag kan komma att utgå även till personer som inte är i särskilt behov av ekonomiskt stöd. En låginkomsttagare som t. ex. bor hos föräldrar med god ekonomi skulle kunna få bidrag. Om man å andra sidan anknyter bidraget till hushåll riskerar man att personer som är i behov av bidrag inte får det. En låginkomsttagare som t. ex. bor hos en

vålbärgad släkting utan att de har gemensam ekonomi kan gå miste om bidrag. Sistnämnda effekt anser arbetsgruppen utgöra en betydande invändning mot att rikta bidraget till hushåll.

Ett undantag från inriktningen på individen görs dock för gifta. För dessa bör bidraget utgå för makarna gemensamt efter gemensam inkomstprövning. Därigenom undviker man att "hemmamake" får eget bidrag om den andre maken har hög inkomst.

Samboende under äktenskapsliknande former blir alltmer vanligt, företrädesvis bland ungdomar. Man kan hävda att gifta och andra samboende bör jämföras i bidragshänseende. Definitionssvårigheterna är här emellertid betydande och tanken på gemensamt bidrag i dessa fall avvisas därför. Åldersfördelningen gör dessutom att det sannolikt inte är så vanligt med "hemmamakar" i denna grupp. Att märka är att ingen av grupperna genomgående gynnas i bidragshänseende utan detta beror på inkomst- och hyresfördelningen. Liksom i fråga om barnfamiljer bör dock sådana samboende som tidigare varit gifta eller som har eller har haft barn tillsammans betraktas som gifta.

Vid ett stödsystem som huvudsakligen utgår från individen måste man avgöra hur hyran skall fördelas på boende som delar lägenhet. Övervägande skäl talar för att man därvid i första hand bör utgå från de faktiska förhållandena och inte efter någon generell presumtion om viss fördelning. Ett sådant alternativ möjliggör likabehandling av dem som är reellt ensamboende och dem som bor tillsammans med andra, dvs. stödet blir neutralt till boendeform. Den bidragsprövande myndigheten förutsätts göra skälighetsprövningar i de enskilda fallen.

Ungdomar, som är under 20 år och som inte berättigar till bostadstillägg enligt barnfamiljesystemet, intar enligt arbetsgruppen en särställning i bidragshänseende. Deras anknytning till arbetsmarknaden kan ofta vara ganska lös om de inte avslutat sin utbildning och kanske varvar utbildning och förvärvsarbete. De flesta bor i föräldrahemmet och erhåller sannolikt ofta ett visst

försörjningsstöd från föräldrarna. Arbetsgruppen har funnit skäl för att ungdomar under 20 år åtminstone tills vidare inte skall omfattas av ett stödsystem för grupperna utan barn.

Ålders- och förtidspensionärer har redan ett bidrag till bostadsförsörjningen av samma permanenta karaktär som det här aktuella stödsystemet för grupperna utan barn. Pensionärerna bör därför inte heller ingå i detta system.

Det finns även andra grupper som erhåller särskilt hyresbidrag, nämligen värnpliktiga och personer som erhåller utbildningsbidrag. Arbetsgruppen har ansett det lämpligast att bostadstillägg får utgå även till dessa grupper, dock med avräkning för detta vid fastställande av övrigt bidrag.

Vid utformandet av ett stödsystem för barnlösa måste man överväga vilket hyresintervall samt vilken bidragsandel som skall gälla. Man måste också avgöra vid vilken inkomstgräns bidraget skall börja reduceras.

Arbetsgruppen har när det gäller bidragsandel och hyresintervall presenterat två alternativ, som har olika utgångspunkter. En förutsättning för utformningen av de båda alternativen har varit att stödet skall öka när ett barn tillkommer.

Gemensamt för båda alternativen är alltså att gifta (inkl. de som sammanbor och tidigare varit gifta eller som har eller har haft barn tillsammans) räknas samman i fråga om hyra och inkomst. För andra samboende provas bidragsrätten individuellt, varvid hyran fördelas dem emellan.

Alternativ 1 har som utgångspunkt det nuvarande systemet för barnfamiljerna. En direkt utvidgning av barnfamiljssystemet ger emellertid inte tillfredsställande resultat med hänsyn till att bidraget endast skulle komma att nå en liten grupp, som har förhållandevis goda inkomster och hög hyra — över 400 kr./mån. — i jämförelse med andra barnlösa. Bättre effekt nås om den nedre hyresgränsen sänks med 100 kr./mån. till 300 kr./mån. för en boende utan barn. Därvid kan även den övre hyresgränsen sänkas med 100 kr./mån., vilket kan försvaras med hänsyn till de fak-

tiska hyreskostnaderna för dessa personer.

Stödet skulle enligt detta alternativ utgå med 80 % av hyran mellan 300–550 kr./mån. för en boende utan barn och mellan 400–650 kr./mån. för två boende utan barn.

En sänkning av nedre hyresgränsen för barnlösa hushåll med en boende aktualiserar frågan om en sänkning också av den nedre hyresgränsen för enförälderfamiljer från nuvarande 400 till 300 kr./mån. Som motiv för detta kan anföras att det i enförälderfamiljerna endast är en person som skall stå för hyran samtidigt som de har kostnader för barntillsyn m. m. som inte normalt förekommer för makar med endast en inkomsttagare. Flertalet ensamstående föräldrar (ca 80 % i maj 1969) har inkomster som berättigar till oreducerat bidrag.

Arbetsgruppen konstaterar att personer utan barn allmänt sett har lättare att vid en given inkomst själva betala sin hyra än personer med barn. Med hänsyn härtill bör inkomstgränsen för reducering vara lägre för de barnlösa än för barnfamiljerna. Arbetsgruppen för fram en reduceringsgräns på 20 000 kr. i sammanräknad inkomst, dvs. 5 000 kr. lägre än den nedre gräns som kommittén föreslår för barnfamiljerna. Reduceringsfaktorn är 15 %, dvs. samma som kommittén föreslår för barnfamiljerna. För ensamstående med barn förutsätts att de inkomstprövningsregler för barnfamiljerna som kommittén föreslår i kap. 10 skall tillämpas.

Den angivna bidragskonstruktionen skulle med hänsyn till valet av nedre hyresgränser – 300 kr./mån. för en boende och 400 kr./mån. för två boende – nå barnlösa med relativt höga hyror. Om man vill att stödet till barnlösa skall stimulera till efterfrågan av goda bostäder finns det inte anledning att sätta den nedre hyresgränsen för bidrag alltför lågt.

De som sammanbor med andra kommer mera sällan att få bidrag, åtminstone om de delar hyran lika. Två boende måste i sådana fall ha en hyra som tillsammans är minst 650 kr./mån., tre boende en hyra som är minst 975 kr./mån. osv. Denna effekt är motiverad

med hänsyn till att de boende då faktiskt inte har en hyra som överstiger vad de skulle få svara för helt om var och en bodde i egen lägenhet, dvs. 325 kr./mån. Det sagda innebär också att risken blir liten för att bidrag utgår till personer, som genom ekonomiska transfereringar från samboende inte är i särskilt behov av samhällsstöd.

Oreducerat bidrag kommer i huvudsak att utgå till personer som inte har fullt förvärvsarbete. I fråga om makar torde det huvudsakligen vara makar där endast en förvärvsarbetar som får oreducerat bidrag. Reducerat bidrag utgår till inkomster omkring 35 000 kr./år. Det innebär att förvärvsarbete på heltid kommer att kunna nås av reducerat bidrag.

Det redovisade alternativet beräknas komma att omfatta ca 70 000 bidragstagare. Av dessa kan ca 65 % beräknas få oreducerat bidrag medan ca 35 % kan beräknas få reducerat bidrag med hänsyn till inkomsten. Kostnaden för alternativ 1 kan beräknas till ca 65 milj. kr. Härtill kommer kostnaden för en sänkning av hyresgränsen för enförälderfamiljer. Den kan beräknas till ca 30 milj. kr. Sänkningen av hyresgränsen beräknas beröra ca 45 000 enförälderfamiljer varav ca 5 000 är nytillkommande bidragstagare medan ca 40 000 redan har bostadstillägg men får höjt belopp genom sänkningen av hyresgränsen.

Alternativ 2. Arbetsgruppen har också redovisat utformningen av ett bidragssystem som tar sikte på att nå även låginkomsttagare med lägre bostadskostnader. Detta alternativ utgår från de hyreslägen som f. n. är mest vanliga för de lägenhetsstorlekar som en och två boende har eller kan anses efterfråga. Det innebär att den nedre hyresgränsen sänks under 400 kr./mån. för både en och två boende. Med hänsyn till att stödet bör öka när ett barn tillkommer kan man emellertid inte gå för långt ner i hyreslägena och inte täcka för stor andel av hyran om man utgår från nuvarande bostadstillägg till barnfamiljerna. I praktiken får bidraget inte vara högre än 75 kr./mån. vid hyran 400 kr./mån. Om bidraget är högre blir det en minskning om familjen får barn eftersom enligt det

nuvarande barnfamiljssystemet endast grundbeloppet på 75 kr./mån. utgår på denna hyresnivå.

Arbetsgruppen har för detta alternativ räknat med att stödet skulle utgå med 40 % av hyran mellan 250 och 450 kr./mån. för en boende och mellan 350 och 550 kr./mån. för två boende.

Liksom i alternativ 1 är inkomstgränsen för reducering en sammanräknad inkomst på 20 000 kr./år. Reduceringsfaktorn är 15 %.

Alternativ 2 riktar sig till en större bidragskrets än alternativ 1. Bidrag kommer i icke oväsentlig omfattning att utgå även för omoderna lägenheter. De utgående beloppen blir dock små — genomsnittsbeloppet blir ca 40 kr./mån. mot ca 80 kr./mån. enligt alternativ 1.

Reducerat bidrag utgår till inkomster omkring 25 000 kr./år. Detta innebär att de som erhåller bidrag till stor del torde bli grupper som av olika anledningar har nedsatt förvärvsverksamhet.

Kostnaden för alternativ 2 kan beräknas till ca 45 milj. kr. och omfattningen till ca 90 000 bidragstagare. Ca 85 % av bidragstagarna kan beräknas få reducerat bidrag.

Följande sammanställning visar skillnaderna mellan de båda alternativen i fråga om hyresintervall och bidragets andel av hyran.

Alternativ 1 Bidrag utgår med 80 % i det bidragsberättigande hyresintervallet. När den sammanräknade inkomsten överstiger 20 000 kr./år. reduceras bidraget med 15 % av överskjutande inkomst.

Antal boende	Bostads-kostnad kr./mån.	Utgående bidrag kr./mån.
1	300–550	20–200
2	400–650	20–200

Konstruktionen vid en sänkning av nedre hyresgränsen till 300 kr./mån. för ensamstående med barn blir följande. Inkomstgränsen för reducering av bidraget är 25 000 kr./år.

Antal barn	Bostads-kostnad kr./mån.	Utgående bidrag kr./mån.
1–2	300–650	20–280
3–4	300–800	20–400
5 eller flera	300–925	20–500

Alternativ 2 Bidrag utgår med 40 % i det bidragsberättigande intervallet. Inkomstgräns och reduceringsprocent samma som alternativ 1.

Antal boende	Bostads-kostnad kr./mån.	Utgående bidrag kr./mån.
1	250–450	10–80
2	350–550	10–80

Enligt arbetsgruppens mening är alternativ 1 den lösning som bäst tillgodoser de krav som bör ställas på en utvidgning av bostadstilläggen till att även omfatta barnlösa låginkomsttagare.

Kommitténs överväganden

Huvuduppdraget för familjepolitiska kommittén gäller omfattningen och utformningen av samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljerna. I anslutning till det särskilda uppdrag som — efter riksdagens framställning i frågan — lämnats kommittén att verkställa en översyn av bestämmelserna om bostadstillägg till barnfamiljer, uppdrogs emellertid åt kommittén att också pröva möjligheterna att utvidga bidragssystemet till låginkomstgrupper utan barn under 16 år. Anledningen till att sistnämnda utredningsuppdrag lämnades till familjepolitiska kommittén torde vara det direkta samband med familjestödets utformning som förutsatts redan i det bakomliggande riksdagsbeslutet.

Kommittén har mot denna bakgrund sett det som sin uppgift att med utgångspunkt i stödsystemet för barnfamiljerna redovisa hur ett motsvarande inkomstprövat stöd till låginkomstgrupper utan barn kan utformas. Däremot har kommittén inte ansett sig ha anledning att ta ställning till om ifrågavarande

de utvidgning av stödet till andra grupper än barnfamiljer bör genomföras eller inte.

En viktig fråga för kommittén har varit jämförelsen i ekonomisk levnadsnivå mellan barnfamiljer och de icke-barnfamiljer som skulle omfattas av bidragssystemet. I kommitténs huvuddirektiv anges att familjepolitiken bör differentieras så att stödet sätts in när och där behovet är störst. Som riktmärke anges bl. a. att åstadkomma större jämlikhet i materiella villkor mellan barnfamiljer och familjer utan barn. Som framgått av redovisningen i tidigare kapitel medför förekomsten av barn i familjen fortfarande att familjen ofta har en lägre materiell standard än den skulle haft om den varit barnlös.

Arbetsgruppen har haft som utgångspunkt för sitt arbete med utformningen av ett stödssystem för icke-barnfamiljer att det inkomstprövade stödet – utan hänsyn till om det är bostadsanknutet eller konsumtionsneutralt – alltid skall öka när ett barn tillkommer. Kommittén vill för sin del understryka vikten av att en anpassning till barnfamiljestödet upprätthålls. Det kan därvid diskuteras om man vid jämförelsen med barnfamiljestödet skall ta med både det statliga och det kommunala bostadstillägget eller om jämförelsen skall göras enbart mot det hyresanknutna kommunala tillägget. Eftersom de båda tilläggen utgör delar i ett gemensamt inkomstprövningssystem finner kommittén det inte vara orimligt att båda tas med vid denna jämförelse. Kommittén kan således ansluta sig till utgångspunkten för de jämförande exempel som arbetsgruppen redovisat i detta avseende. Kommittén vill dock påpeka att arbetsgruppen vid sina jämförelser har utgått från det nuvarande statliga tillägget – grundbeloppet – som är 75 kr./mån. för varje barn. Kommittén har i kap. 10 föreslagit en höjning av grundbeloppet till 100 kr./mån. för varje barn.

Av arbetsgruppens redovisning framgår hur ett bostadssocialt stöd till låginkomstgrupper utan barn kan utformas. Den konstruktion som arbetsgruppen kommit fram till innebär ett utsträckande till dessa

grupper av det hyresanknutna bostadstillägget för barnfamiljerna. Reglerna om bidragsberättigande hyresintervall, bidragsandel och inkomstprövning anknyter nära till vad som förutsätts gälla för barnfamiljerna. Liksom bostadstillägget till barnfamiljerna kommer därmed detta stöd att få karaktär av högkostnadsskydd, dvs. det skall göra det möjligt för låginkomsttagare att efterfråga moderna bostäder trots höga hyror.

Genomförs ett utvidgat bidragssystem till barnlösa, finner kommittén det angeläget att detta så nära som möjligt ansluter sig till de regler som gäller för barnfamiljerna, så att övergångar mellan de två systemen kan ske smidigt. Kommittén kan i allt väsentligt ansluta sig till de avvägningar som lett fram till den som alternativ 1 redovisade bidragskonstruktionen. Denna bör således kunna läggas till grund för en bedömning av huruvida ett generellt bostadssocialt stöd till låginkomstgrupper utan barn skall införas.

Kommittén kan biträda arbetsgruppens uppfattning att den nedre hyresgränsen för ensamstående med barn bör sänkas till 300 kr./mån. om den redovisade konstruktionen av stödet till barnlösa låginkomsttagare genomförs. Det kan i detta sammanhang påpekas att andelen bidragstagare som uppbar kommunalt bostadstillägg enligt bostadsstyrelsens undersökning i maj 1969 var lägre för ensamstående (25 %) än för gifta (30 %) och att familjeundersökningen visar att enförälderfamiljer i större omfattning än tvåförälderfamiljer bor i lägenheter som saknar modern utrustning. En sänkning av den nedre hyresgränsen för kommunalt bostadstillägg i fråga om ensamstående vårdnadshavare skulle sannolikt ge enförälderfamiljerna ökade möjligheter att skaffa sig moderna bostäder.

Som framgår av arbetsgruppens rapport kommer ett bidragssystem för barnlösa att innebära vissa avgränsningssvårigheter och andra problem som inte är aktuella för barnfamiljerna. Olika samboendeförhållanden och den större rörligheten bland de barnlösa är exempel på faktorer som kommer till i regelsystemet och administra-

tionen avseende ett stöd till barnlösa. Det är också dessa faktorer i förening med de effekter som inkomstprövningsreglerna medför som lett arbetsgruppen fram till en avgränsning av bidragskretsen till dem som fyllt 20 år.

I kap. 11 förordar kommittén att åldersgränsen för barn som berättigar till bostadstillägg höjs från 17 till 18 år. Ett genomförande av arbetsgruppens konstruktion förutsätter att personer som fyllt 20 år kommer att betraktas som självständiga individer i bidragshänseende även om de är barn till bostadsföreståndaren. Ungdomar i åldern 17–20 år behandlas för närvarande i barnfamiljssystemet så, att de inte medför någon avräkning från familjens bidragsberättigande bostadskostnad och att deras eventuella inkomst inte heller medräknas vid inkomstprövningen av familjens bostadstillägg.

Den av arbetsgruppen förordade lösningen i fråga om den nedre åldersgränsen är naturligtvis inte helt invändningsfri. Den synes dock vara den mest tillämpningsbara f. n. Frågan bör lämpligen omprövas sedan man fått erfarenhet av det nya systemet.

Beträffande administrationen av ett bostadsstöd till icke-barnfamiljer hänvisas till kap. 14.

Som arbetsgruppen har konstaterat kan man inte genom ett generellt bostadsstöd av nu aktualiserat slag nå alla bland de sämst ställda grupperna i samhället. För dessa grupper, där sociala handikapp av olika slag ofta förekommer, behöver de mer generellt utformade stödsystemen kompletteras med individualinriktat stöd. Ett sådant stöd bör ingå i ett rehabiliteringsprogram där hänsyn tas till individens hela sociala situation. Kommittén vill framhålla angelägenheten av att man i lämpligt sammanhang prövar möjligheterna att införa ett sådant stödssystem som innefattar ett övergripande rehabiliteringsprogram, där bostadsförsörjningen ingår som en del.

Reservationer

av Nils Carlshamre

Inom den ram som utredningsdirektiven drog upp för familjepolitiska kommitténs arbete framlägger kommittén ett, enligt min mening, i huvudsak starkt motiverat och välavvägt förslag till utbyggnad av det ekonomiska stödet till barnfamiljer. Som framgår av ett av mig avgivet särskilt yttrande anser jag att en helt rationell och rättvis familjepolitik endast kan utformas på grundval av ett skattesystem som tar hänsyn till den faktiska ekonomiska bärkraften i meningen hur många som skall leva på en familjeinkomst. Direktiven ålade visserligen kommittén att beakta det direkta samband som råder mellan stödet till barnfamiljerna och skattesystemets utformning och att vid sitt arbete samråda med familjeskatteberedningen. Detta åläggande har inte ansetts befullmäktiga kommittén att framlägga förslag till reformer i skattesystemet utan endast att i möjlig mån anpassa sina egna förslag till den aktuella skattepolitiska verkligheten. Jag finner det inte rimligt att reservationsvis framföra förslag på områden som kommitténs majoritet ansett sig av utredningsdirektiven förhindrade att beträda. Jag nöjer mig därför med att i dessa stycken redovisa några synpunkter i ett särskilt yttrande.

Även beträffande kommitténs förslag så långt det nu kommit att sträcka sig har jag emellertid att anföra avvikande mening i några punkter. Det gäller utsträckningen i tiden

av den föreslagna föräldraförsäkringen (och i samband därmed, för att inte spränga den ekonomiska ramen, storleken av det inkomstprövade barnstillägget), vidare vilket inkomstbegrepp som skall ligga till grund för inkomstprövningen av barnstillägg och statskommunalt bostadstillägg (nuvarande statligt och kommunalt bostadstillägg) samt slutligen ett förslag till ytterligare utbyggnad av det familjepolitiska stödet med ett vårdnadsbidrag till familjer med små barn som inte efterfrågar eller inte kan få plats på daghem eller familjedaghem.

Föräldraförsäkringen

Kommittén föreslår att föräldrapenning i samband med barnsbörd skall utgå under åtta månader. Enligt min mening är det motiverat att utsträcka ersättningstiden såvitt gäller garantinivån 20 kr om dagen till tolv månader.

Erfarenheten visar att många kvinnor, som nu är berättigade till sex månaders havandeskapsledighet med ersättning från moderskapsförsäkringen, utsträcker ledigheten till tolv månader, trots att de då helt går miste om inkomst under senare hälften av ledighetstiden. Detta tyder på att det finns ett verkligt behov av sådan längre ledighet. Härtill kommer att de flesta familjer med spädbarn inte under överskådlig tid kommer att kunna få tillgång till daghemsplats, även om

de så skulle önska.

Begränsningen av ersättningen under de sista fyra månaderna till enbart garantinivån 20 kr om dagen motiveras av ekonomiska skäl och ger därtill en smidig övergång till det av mig nedan föreslagna vårdnadsbidraget till vissa småbarnsfamiljer.

Utsträckningen av ersättningstiden inom föräldraförsäkringen kan, med begränsning till endast garantinivån, beräknas kosta 70 milj kr för varje månad varmed tiden förlänges. Sammanlagt skulle den av mig förordade förlängningen alltså kosta 280 milj kr. Då jag inte anser det realistiskt att räkna med en så stor utvidgning av den ekonomiska totalram kommittén räknat med föreslår jag att höjningen av de inkomstprövade barn-tilläggen från 75 till 100 kr per månad får anstå. Beloppet 75 kr i månaden har helt nyligen fastställts och innebär, i varje fall för många familjer med två eller flera barn, en avsevärd höjning jämfört med vad som gällde fram till 1 april 1972. Jag anser inte en ytterligare höjning ha så hög prioritet att den bör gå före en utsträckning av ersättningstiden inom föräldraförsäkringen. Höjningen av barn-tilläggen beräknas kosta 350 milj. kr. om året, varför den av mig föreslagna ersättningstiden i föräldraförsäkringen mer än väl ryms inom samma ekonomiska ram som majoritetsförslaget.

Inkomstbegreppet

Kommittén föreslår att till grund för inkomstprövningen av barn-tillägg och statskommunala bostadstillägg skall läggas den s k sammanräknade inkomsten, detta för att inte villaägare skall favoriseras dubbelt genom att få bostadstillägg i relation till en inkomst som genom rätten till avdrag för skuldräntor vid taxeringen framkommer med väsentligt lägre belopp än den "verkliga" inkomsten.

Jag kan inte dela kommitténs uppfattning på denna punkt. De avdrag som medges vid taxeringen är till för att så korrekt som möjligt få fram den faktiska ekonomiska bärkraften och därmed skatteförmågan. Med

alla sina ofullkomligheter är dock den taxerade (eller den beskattningsbara) inkomsten sannolikt det bästa mått vi har på en inkomsttagares eller en familjs verkliga ekonomiska situation. Därför är den taxerade inkomsten (eller vid deklarationstillfället summan "att taxera till statlig inkomstskatt") det mest rättvisande mått vi kan finna att utgå från vid inkomstprövningen.

Kommitténs påpekande att villaägaren tack vare ränteavdraget har lägre bostadskostnad än hyresgästen eller bostadsrättshavaren med en motsvarande bostad är formellt korrekt. Men vid bedömningen av den aktuella ekonomiska situationen kan man inte bortse från amorteringarna på bostadslånen. Dessa utgör visserligen inte en bostadskostnad i egentlig mening utan ett sparande, men pengarna måste dock tas ur familjeinkomsten och påverkar på samma sätt som en hyra familjens ekonomiska utrymme för annan konsumtion än bostad. Kommitténs klart uttalade avsikt har varit att tillförsäkra alla barn ett rimligt konsumtionsutrymme. Det kan då inte vara riktigt att minska eller helt dra bort en inkomstprövad förmån med hänsyn till tillgångar som vid det aktuella tillfället inte är tillgängliga för konsumtion utan först flera år senare framkommer som ett i villan nedlagt sparkapital. Av förmögenhet över 50 000 kr bör 10 procent läggas till inkomsten.

Vårdnadsbidrag

Kommittén har haft i uppgift att utforma utbyggnadsalternativ för det ekonomiska stödet till barnfamiljer. Enligt min mening är det motiverat att, utöver vad som nu framläggs som utformade förslag, peka på ytterligare angelägna behov som kan tillgodoses antingen, om resurserna så medger, delvis parallellt med att de av kommittén föreslagna reformerna genomföres eller som en fortsättning därefter av reformarbetet. Ett sådant angeläget behov med hög prioritet är ett vårdnadsbidrag till familjer som inte efterfrågar eller inte kan få plats på daghem eller familjedaghem.

Alla de bidrag till barnfamiljer som redan utgår eller som föreslås av kommittén är var för sig och även tillsammans små jämfört med den subvention som tillkommer alla som lyckas erhålla daghemsplats. Om man frånräknar den avgift föräldrarna själva betalar rör det sig ändå om ett direkt samhällsstöd som torde kunna uppskattas till mellan 7 000 och 15 000 kr. per barn och år.

För att medge verklig valfrihet mellan förvärsarbete och hemarbete liksom mellan olika former av barntillsyn för familjer där ingen av föräldrarna hemarbetar bör ett belopp motsvarande subventionen av en daghemsplats ställas till förfogande för dem som väljer att ordna barntillsyn utan att ta i anspråk plats på daghem. Ett belopp av 20 kr om dagen — lika med garantinivån i föräldraförsäkringen — eller 7 200 kr om året skulle tämligen väl motsvara den minsta summa varmed samhället i dag subventionerar varje daghemsplats.

Det är svårt att exakt beräkna vad ett sådant vårdbidrag skulle kosta, eftersom vi inte kan veta hur många som kan och vill få daghemsplats och hur många som föredrar att ordna barntillsynen i andra former. Vid en tänkt fördelning med 50 procent av barnen i en årsklass på daghem och 50 procent vårdade i andra former och med ett vårdnadsbidrag av 7 200 kr om året till varje familj som har något barn under en viss ålder kan kostnaden uppskattas till ungefär 300 milj kr per år för varje årsklass barn som tas med i systemet. Om man i första hand räknar med att bygga ut systemet från den dag föräldrapenning slutar att utgå fram till barnets treårsålder kan alltså totalkostnaden uppskattas till ca 600 milj kr om året. Det bör observeras att detta ingalunda är en nettokostnad för samhället, eftersom efterfrågetrycket på de ännu mycket dyrare spädbarnsdaghemmen lättar i samma mån som vårdnadsbidraget utnyttjas.

Vårdnadsbidraget kan med fördel göras till skattepliktig inkomst. I varje fall bör så ske om, sedan den pågående sjukpenningutredningen avslutats, andra förmåner från socialförsäkringar och inom familjestödet

omvandlas till skattepliktig inkomst. Bidraget bör då uppräknas till ett bruttobelopp som efter bortfall av det s. k. hemmafruvdraget i familjer där en förälder avstår från förvärsarbete ger den avsedda nettobehållningen ca 20 kr. om dagen eller 7 200 kr. per år. Styrkta, faktiska kostnader för barntillsyn bör vara avdragsgilla upp till bidragets bruttobelopp. Vårdnadsbidraget utgår till och beskattas hos den make som har den lägsta förvärsinkomsten. Vårdnadsbidraget bör även vara ATP-grundande.

Helst bör — om den föreslagna föräldraförsäkringen träder i kraft 1974 — ett vårdnadsbidrag upp till tvåårsåldern införas 1975 för att utsträckas till treårsåldern ett år senare. Därmed skulle ett sammanhängande stödssystem upp till treårsåldern vara etablerat för alla barn som föds 1974 och senare. Men givetvis kan det bli nödvändigt att, i konkurrens med övriga föreslagna åtgärder och med tanke på de ekonomiska resurserna, något uppskjuta införandet av vårdnadsbidraget.

Sammanfattningsvis anser jag

- att ersättningstiden inom föräldraförsäkringen vad gäller föräldrapenningens garantinivå bör utsträckas till tolv månader;*
- att inkomstprövat barntillägg bör utgå med oförändrat 75 kr per barn och månad;*
- att den taxerade inkomsten skall ligga till grund för inkomstberäkning och att 10 procent av förmögenhet överstigande 50 000 kr. skall läggas till inkomsten;*
- att ett vårdnadsbidrag om 7 200 kr per år bör införas för alla familjer som har något barn under tre års ålder och som inte efterfrågar eller inte kan erhålla plats i daghem eller familjedaghem.*

av Einar Larsson och Ingemar Mundebo

Familjens situation har under senare år förändrats avsevärt. Genom urbaniseringen och strukturomvandlingen har kontakterna mellan generationerna minskat. Tregenerationsfamiljen har blivit ovanlig. Avstånden mellan anhöriga har ökat. I denna situation är det

särskilt angeläget att ge familjen möjlighet att fungera som en trygghetsfaktor i människans tillvaro.

Familjepolitikens mål skall vara att utjämna standardskillnader och skapa en god uppväxtmiljö. Stödet till barnfamiljerna skall vara ett led i strävan mot större jämlikhet och solidaritet olika grupper emellan. Åtgärderna bör syfta till en ekonomisk standardutjämning mellan dem som har barn och dem som inte har barn.

Förväntningar om reformer inom familjepolitiken under senare delen av 1960-talet har inte infriats. I stället har små delreformer vidtagits utan att någon samlad bedömning av erforderliga åtgärder har gjorts. Den otillfredsställande samordningen mellan skattepolitik och socialpolitik har bl. a. medfört att systemet f. n. inrymmer besvärande marginaleffekter. Detta har lett till att en inkomstökning i en familj, t. ex. då andra maken går ut i förvärsarbete, enbart medfört en synnerligen blygsam standardförbättring — skatter och avgifter har ökat och sociala förmåner, såsom bostadstillägg, har minskat.

Familjepolitiska kommittén har haft vida direktiv för sitt arbete och kommittén har lagt fram förslag till åtgärder över ett stort fält. Det föreligger inom kommittén enighet om förslag till värdefulla förbättringar. Dock saknas i betänkandet förslag till åtgärder på vissa väsentliga områden. Vi anser att kommitténs utbyggnadsprogram för familjestödet under de närmaste åren också bör omfatta en *värdesäkring av de allmänna barnbidragen* och ett *vårdnadsbidrag för små barn*. Dessutom har vi annan mening i fråga om *inkomstprövningsreglerna* för bostadstilläggen. Vi vill också understryka det nära sambandet mellan skattepolitik och socialpolitik, men har med hänsyn till kommitténs direktiv inte närmare gått in på frågor rörande familjebeskattnings utformning. Vi förutsätter emellertid att en *skattereform* genomförs så snart som möjligt.

Efter ett genomförande av kommitténs förslag kommer det fortfarande att finnas en omfattande och för den enskilde svåröverskådlig samling detaljbestämmelser om olika

bidragsformer. Tyvärr har det ännu inte varit möjligt att få till stånd en mer generell grundtrygghet t. ex. genom att sammanföra flera av de nuvarande stödformerna till en allmän försäkring som skulle kunna ge alla sociala och ekonomisk trygghet.

Det är beklagligt att den förda bostadspolitiken och samhällsplaneringens inriktning varit sådan att bostadskostnaderna skjutit i höjden och bostadsmiljöerna utformats på ett ur barnfamiljernas synvinkel mycket olyckligt sätt. Boendekostnaderna är på sina håll sådana att även barnfamiljer med normala inkomster inte klarar hyran utan särskilt samhällsstöd eller en orimligt låg levnadsstandard i övrigt.

En stor del av stödet till låginkomstfamiljerna ges nu utan bostadsanknytning. Det skulle från principell synpunkt vara att föredra att stödet till låginkomstfamiljerna i sin helhet vore utan anknytning till bostaden. Vi har emellertid nu accepterat det till hyromna anknutna stödet på grund av de orimligt höga boendekostnaderna. Det är tills vidare nödvändigt att via familjepolitiken kompensera den enskilde för samhällets misslyckade bostadspolitik och samhällsplanering.

Den största bristen i kommitténs betänkande är enligt vår mening att det uppdrag som ges i direktiven om prövning av *frågan* om införande av någon form av stöd för vårdinsatserna inte fullföljts genom förslag. För närvarande utgår stöd till vårdnaden av de barn för vilka institutionell tillsyn utnyttjas. Stödet utgår i form av statsbidrag till daghem, fritidshem och familjedaghem och i form av betydande kommunala kostnader för att ordna dessa tillsynsformer. En värdefull utbyggnad av denna tillsyn har skett under senare år.

Som framgår av kommitténs undersökningar är kostnaderna för vård och tillsyn av i synnerhet små barn betydande. Barnen behöver då ständig tillsyn, antingen i hemmet genom någon av föräldrarna eller av någon annan vuxen eller på institution. Om någon av föräldrarna är hemma blir familjeinkomsten väsentligt lägre än om båda har förvärsarbete utanför hemmet. Om barnet får

vård och tillsyn i hemmet genom någon anställd eller på institution uppkommer betydande kostnader för föräldrarna.

Det är motiverat att samhället bidrar till *kostnaderna för vård och tillsyn av små barn*. Vi anser att stödet bör vara så utformat att det möjliggör valfrihet mellan yrkesarbete utanför hemmet och barnavårdande insatser i hemmet. Vårnadsbidraget bör sålunda kunna utnyttjas som bidrag till avlöning av anställd barnavårdare i hemmet, som bidrag till avgift för daghems- eller familjedaghemsplats e. d. eller som ekonomisk ersättning till den som själv gör en barnavårdande insats i hemmet.

Det är viktigt att det finns olika former av barntillsyn, såväl på institutioner som i hemmen. Ett vårnadsbidrag kan vara en väsentlig åtgärd för att öka valmöjligheterna mellan olika tillsynsformer.

Vårnadsbidraget bör utgå med samma belopp för varje barn upp till en viss ålder. Det bör börja utgå när den av kommittén föreslagna, under åtta månader utgående, ersättningen från föräldraförsäkringen upphör. Helst borde därefter vårnadsbidraget utgå fram till den tidpunkt då den obligatoriska skolan börjar. Eftersom de statsfinansiella resurserna är begränsade bör den övre åldersgränsen emellertid i vart fall tills vidare sättas vid tre års ålder. För denna åldersgräns talar det faktum att vårnadsbehovet otvivelaktigt är störst under de allra första åren i barnets liv. Upp till tre års ålder är barnet i ett utvecklingsstadium då det behöver en snävare trygghetssfär, vilken efter denna ålder med fördel kan vidgas.

Genom att en ytterligare utbyggnad av familjestödet också göres i form av vårnadsbidrag undviker man att skärpa de redan besvärliga tröskeeffekterna inom bidragssystemet.

Vårnadsbidragets storlek måste avvägas bl. a. med hänsyn till de statsfinansiella resurserna. För att fylla sin uppgift bör bidraget emellertid vara ganska stort. Vi anser att ett belopp om 2 400 kronor per barn och år skulle vara rimligt. Samhällskostnaderna för ett vårnadsbidrag på denna nivå för barn

upp till tre års ålder kan beräknas till ca 670 milj. kronor. Vi anser att ett sådant vårnadsbidrag bör ingå i det utbyggnadsprogram som bör vara genomfört 1976.

Värdet av viktiga delar av det familjepolitiska stödet har under senare år urholkats genom penningvärdeförsämringen. Vissa delar av det familjepolitiska stödet har inslag av *värdesäkring*, t.ex. de hyresanknutna bostadstilläggen samt de basbeloppsanknutna bidragsförskotten och vårdbidragen till handikappade barn.

Den största delen av stödet till barnfamiljerna, de allmänna barnbidragen, är emellertid inte skyddad mot penningvärdeförsämring. Det har medfört att de allmänna barnbidragens reella värde vid flera tidpunkter väsentligt urholkats. Som exempel kan nämnas att de allmänna barnbidragen i januari 1971 uppgick till ca 17 procent av basbeloppet och i januari 1972 till ca 17 procent. Om barnbidragen skulle ha behållit sin andel av basbeloppet borde de i januari 1972 ha varit ca 1 350 kronor. Kommittén borde enligt vår mening ha lagt fram förslag om *värdesäkring av de allmänna barnbidragen* genom indexreglering. Det kan ske genom en anknytning till basbeloppet, som ändras när priser och kostnader ändras. Vi föreslår alltså att de allmänna barnbidragen värdesäkras genom indexreglering. Genom sådan värdesäkring kan barnbidragen behålla sin betydelse i förhållande till övriga ekonomiska stödformer. De bör även i framtiden höjas därutöver för att ge barnfamiljerna del i standardhöjningen.

Kommittén föreslår att *inkomstprövningen av bostadstilläggen* skall bygga på den s. k. sammanräknade inkomsten, dvs. att allmänna avdrag vid taxeringen inte skall påverka den bidragsgrundande inkomsten. Bakgrunden är att det kan uppstå stötande skillnader till förmån för dem som har stora ränteutgifter och som har andra avdrag att göra. För vår del accepterar vi inte användningen av sammanräknad inkomst. Den taxerade inkomsten är ett bättre begrepp för familjens konsumtionsutrymme än den sammanräknade inkomsten. Det är

t. ex. angeläget att hänsyn tas till egenavgifter till allmänna försäkringen. Möjligheterna till gäldränteavdrag skall bestå i andra sammanhang. Om gäldränteavdraget i familjepolitiska sammanhang i ett fåtal fall skulle kunna uppfattas som stötande kan det rättas till genom att vid inkomstberäkningen för familjepolitiska förmåner ett tak sätts för gäldränteavdraget. Storleken kan t. ex. beräknas efter räntan på en familjefastighets taxeringsvärde plus egenavgifter till allmän försäkring.

Med kommitténs förslag kommer gällande regler att bestå då det gäller att ta hänsyn till förmögenheten vid inkomstberäkningen. Att hänsyn till förmögenheten skall tas, vilket också sker vid inkomstprövningen för de kommunala bostadstilläggen till folkpensionärer osv., finner vi rimligt. Däremot blir följderna av att en så stor del som 20 procent av förmögenheter överstigande ett så relativt lågt belopp som 50 000 kronor skall läggas till inkomsten inte acceptabla.

För två makar med låg inkomst och förmögenhet i form av rörelse verkar bestämmelserna synnerligen oförmånliga. Redan en mindre rörelse kräver tillgångar på inte obetydliga belopp, som utgör en behållen förmögenhet vid inkomstberäkningen, trots att familjens ekonomiska standard är låg. Vi finner det skäligt att den andel av den behållna förmögenheten överstigande 50 000 kr. som skall läggas till den fastställda inkomsten ändras till 10 procent. Denna procentsats överensstämmer med den som används bl. a. vid inkomstberäkningen inom folkpensioneringen vid bestämmande av hustrutillägg och kommunala bostadstillägg.

Sammanfattningsvis anser vi sålunda

att vårdnadsbidrag bör utgå för varje barn upp till en viss ålder, och vi föreslår att detta bidrag i vart fall i ett inledningsskede bör uppgå till 2 400 kr. per barn och år för barn upp till tre års ålder;

att de allmänna barnbidragen bör värdesäkras genom indexreglering, samt

att vid inkomstprövning den taxerade

inkomsten skall ligga till grund för inkomstberäkning och att förmånerna skall reduceras med hänsyn till förmögenhet, varvid 10 procent av förmögenhet över 50 000 kr. skall läggas till inkomsten.

Särskilt yttrande

av Nils Carlshamre

Jag delar inte kommitténs principiella uppfattning (Kap. 8 s. 228) att det skulle vara "tilltalande att fortsätta linjen att flytta över familjestödet från skattesidan till bidrag och service". Tvärtom anser jag det omöjligt att utforma ett rationellt och rättvist system för ekonomiskt stöd till barnfamiljer utom på grundval av ett skattesystem som tar hänsyn till den faktiska ekonomiska bärkraften i meningen hur många som skall leva på en familjeinkomst.

Kommittén har genomgående arbetat efter principen att familjestödet skall ha tyngdpunkten i de lägre inkomstklasserna. Vid avvägningen av bidragsnivåerna har man utgått från den disponibla inkomsten efter skatt och försökt bidragsvägen fylla ut inkomster som inte anses tillräckliga för att ge barnfamiljerna en acceptabel levnadsstandard. Av materialet framgår klart att det i många, kanske de flesta fall, inte är en i och för sig låg inkomst som skapar behovet av ett särskilt inkomstprövat stöd. Orsaken är i stället den höga skatten, som inte lämnar kvar ett tillräckligt konsumtionsutrymme för familjen. I vanliga inkomstlägen betalar familjerna betydligt större summor i skatt än de får i bidrag. Systemet kommer därför att upplevas som om familjestödet vore "ett statsbidrag till skatten".

Ju hårdare skattetrycket blir desto större måste också bidragen göras. Men ju större till beloppet ett inkomstgraderat bidrag blir desto svårare blir det också att komma tillrätta med bl. a. de besvärande, i vissa fall direkt orimliga marginaleffekterna. Det måste därför vara mer rationellt att, så långt det är möjligt, låta familjestödet utgå i form av

skattelättnad och fylla i med bidrag, eventuellt utformade som en "negativ skatt", endast då inkomsten och därmed skatten inte räcker till för att ge ett stöd av avsedd storlek.

Inte ens i ett starkt progressivt skattesystem behöver ett familjestöd i form av skattelättnad utformas så, att stödbeloppen växer med inkomsten. Jag ansluter mig helt till kommitténs huvudtanke att stödet bör vara kraftigast i lägre inkomstlägen och avtaga med stigande inkomst. Detta låter sig emellertid väl göras även inom ett system med skatteavdrag. Antingen kan medges ett visst avdrag per barn från den deklarerade inkomsten, varvid avdraget avtrappas i takt med att skattesatserna stiger med inkomsten, eller också kan stödet, liksom det nuvarande hemmafruavdraget, utgå i form av avdrag från den uträknade skatten, varvid även då beloppen avtrappas i högre inkomstlägen.

Ett system för familjestöd, där skattelättnader utgör en väsentlig del av systemet, har både praktiska och psykologiska fördelar. Till de senare hör att de flesta familjer torde uppleva det som mer tillfredsställande att, så långt den egna inkomsten räcker, få hushålla med egna pengar och mindre med bidrag.

Eftersom kommittén av sina direktiv — efter vilka även jag som ledamot av kommittén accepterat att arbeta — varit förhindrad att lägga fram förslag på skatteområdet, avstår jag från att i reservation framföra förslag om ändrad familjebeskattnings. Men jag har på detta sätt velat klargöra min uppfattning att en radikalt ändrad familjebeskattnings är en förutsättning för en effektiv och rättvis familjepolitik och att en sådan ändring bör ha hög prioritet i arbetet på en reformering av skattesystemet över huvud taget.

Bilaga 1   Familjeundersökningen

Innehåll

Kapitel 1 <i>Undersökningens syfte och uppläggning</i>	401	3.2 Metodik vid bedömning av det totala felets/felens storlek . . .	414
1.1 Syftet	401	3.3 Bedömning av felens betydelse .	415
1.2 Mål- och undersökningspopulation	401	Kapitel 4 <i>Familjernas sammansättning</i>	417
1.3 Redovisningsgrupper	401	4.1 Inledning	417
1.4 Urvalet	402	4.2 Olika familjetyper	417
1.4.1 Urvalsförfarande	402	4.3 Samboende i olika familjetyper .	418
1.4.2 Urvalsram och undersökningsstratum	405	4.4 Ålder	419
Kapitel 2 <i>Undersökningens genomförande</i>	406	4.5 Antal barn och ungdomar	420
2.1 Uppgiftsinsamlingen	406	4.6 Barnens ålder	423
2.1.1 Postenkäten	406	4.7 Barn som ej bor hos en av eller båda föräldrarna	426
2.1.1.1 Val av mätmetod	406	Kapitel 5 <i>Utbildning och sysselsättning</i>	432
2.1.2 Förberedelser	406	5.1 Inledning	432
2.1.3 Fältarbetsperiod	407	5.2 Utbildning	432
2.1.4 Det utsända materialet	407	5.3 Förvärsarbete	435
2.1.5 Adresskomplettering	407	5.4 Försök till byte av sysselsättning	437
2.1.6 Bortfallsuppföljning	407	5.5 De icke-förvärsarbetande kvinnornas skäl att inte förvärsarbeta	437
2.1.7 Redovisning av bortfallet	408	Kapitel 6 <i>Bostadsförhållanden</i>	442
2.2 Insamling av registeruppgifter	409	6.1 Inledning	442
2.3 Bearbetning av insamlat material	410	6.2 Bostadsortens tätortsgrad	442
2.3.1 Granskning och kodning	410	6.3 Typ av bostad	442
2.3.2 Stansning	410	6.4 Vem står för bostaden?	445
2.3.3 Logiska kontroller av hälkorten	410	6.5 Antal personer i hushållen och antal inneboende	445
2.3.4 Bildande av nya variabler	411	6.6 Trångboddhet	447
2.4 Estimation	411	6.7 Bostadens modernitet	447
Kapitel 3 <i>Undersökningsresultatens tillförlitlighet</i>	414	6.8 Utrymme och modernitet	447
3.1 Olika typer av fel	414		

6.9	Utrymme och modernitet i hyreslägenhet resp. villa/radhus . .	447	7.3.1	Familjernas disponibla inkomst	472
6.10	Bostadskostnader	453	7.3.2	Den disponibla inkomstens sammansättning . .	480
Kapitel 7	<i>Ekonomiska förhållanden</i> .	458	7.4	Familjernas utrymme för konsumtion utöver en viss minimistandard	481
7.1	Inledning	458	7.4.1	Inledning	481
7.2	Inkomster och bidrag	458	7.4.2	Tabellframställningen .	482
7.2.1	Sammanräknad nettoinkomst	458	7.4.3	Tolkning av tabellerna .	489
7.2.2	Den sammanräknade nettoinkomstens variationer mellan olika grupper av familjer	458	7.5	Äldsta barnets inkomster	503
7.2.2.1	Sammanräknad nettoinkomst i familjer med en eller två vuxna .	459	Kapitel 8		504
7.2.2.2	Sammanräknad nettoinkomst uppdelad på typ av bostadsort .	459	8.1	Barntillsyn	504
7.2.2.3	Sammanräknad nettoinkomst uppdelad efter äldsta barnets ålder	459	8.1.1	Inledning	504
7.2.2.4	Förvärvsarbetande makars inkomster i barnfamiljer av typ 1 och 2	462	8.1.2	Den dagliga barntillsynen	504
7.2.3	Pension	462	8.1.3	Efterfrågan på barnstuge- och familjedaghemspplatser	504
7.2.4	Underhållsbidrag till vuxna	462	8.1.4	Kostnader för barntillsyn	504
7.2.5	Studiestöd	464	8.1.5	Möjlighet att ordna barntillsyn under fritiden . .	506
7.2.6	Bostadstillägg till barnfamiljer	464	8.1.6	Sjukdomsfrekvens hos barn under 10 år	506
7.2.7	Socialhjälp	464	8.1.7	Tillsyn av barn då barnet eller den ordinarie vårdaren insjuknar	506
7.2.8	Sjukpenning	466	8.2	Spädbarnsmoderns ekonomiska situation	511
7.2.9	Vissa ytterligare bidragsformer till vuxna familjemedlemmar	471	8.2.1	Inledning	511
7.2.10	Ekonomiskt stöd till barn	471	8.2.2	Bortlämnande av spädbarn	511
7.2.11	Exempel på ekonomisk trygghet	471	8.2.3	Mödrarnas ekonomi . .	512
7.2.12	Tillgång till telefon, TV, bil och sommarstuga . .	472	8.2.4	Mödrarnas sysselsättning .	513
7.3	Disponibel inkomst	472	8.2.5	Tilläggsjukpenning . . .	515
			Appendix		517
			1	Formulär och foljebrev	517
			2	Definitioner och ordlista	535
			3	Variabelförteckning	539
			4	Brev till socialnämnder och försäkringskassor	545
			5	Registerdata om barn som är egna huvudmän	550
			6	Om tillförlitligheten i skattningar av inkomster och vissa bidrag	553
			7	En studie av bortfallet bland de indirekt valda	557

1 Undersökningens syfte och uppläggning

1.1 Syftet

Statistiska centralbyråns utredningsinstitut har på uppdrag av den inom socialdepartementet tillsatta Familjepolitiska kommittén genomfört en statistisk undersökning benämnd Familjeundersökningen.

Undersökningens syfte är främst att ge information om vilka resurser som står olika typer av familjer till buds i fråga om ekonomi, bostad, utbildning och förvärvsarbete samt möjlighet att ordna barn tillsyn. Speciellt avsåg undersökningen att kartlägga enförälderfamiljers villkor, men även tvåförälderfamiljer och familjer och ensamstående utan barn omfattas av undersökningen.

1.2 Mål- och undersökningspopulation

Den innebörd som läggs i begreppet familj i undersökningen preciseras i bilaga 2b.

Familjen är den elementära enheten¹ i undersökningen.

Målpopulationen¹ utgörs av familjer som i framtiden kan bli föremål för åtgärder som följer av kommitténs förslag.

Målpopulationen är inte avgränsad i tiden och innehåller både familjer som är med i undersökningen och som inte är med.

Med undersökningspopulation avses den mängd elementära enheter man beslutar sig för att undersöka. Undersökningspopulationen består av familjer, som var varaktigt bosatta i riket under undersökningsperioden,

dock med vissa inskränkningar. Detta innebär främst att familjer med enbart fosterbarn och familjer utan barn födda 1952 eller senare (dvs. yngre än ca 18,5 år vid undersökningstillfället) där familjeföreståndaren var född 1904 eller tidigare, exkluderas, såvida icke någon medlem av hushållet född 1951 eller tidigare är ickevårdnadshavare.²

1.3 Redovisningsgrupper

Med en redovisningsgrupp avses en delmängd av undersökningspopulationen som man önskar studera.

Redovisning av det insamlade materialet har skett efter olika kategorier av familjer.

Överordnade redovisningsgrupper är nedanstående. De förkortningar som av utrymmesskäl måste användas i tabellerna har angetts inom parentes.

A Tvåförälderfamiljer

- 1 Gifta föräldrar med enbart egna barn inom äktenskapet. (MK + Bve)
- 2 Gifta vårdnadshavare,¹ där åtminstone ett barn har en annan förälder än någon av makarna (icke-vårdnadshavare¹) dvs. att någon av parterna har barn med

¹ Se appendix 2a.

² Se appendix 2b.

annan än maken, vilket ej adopterats av maken. (MK + Bva).

B Enförälderfamiljer: män

- 3 Manliga vårdnadshavare, i de fall då modern lever, (frånskilda, gifta med maken ej samboende eller ogifta i de fall då modern lever). (Mm + Bv)
- 4 Manliga vårdnadshavare som är änklingar samt ogifta (om modern ej lever). (Mm + Bv)

C Enförälderfamiljer: kvinnor

- 5 Ogifta, kvinnliga vårdnadshavare. (OgK + Bv)
- 6 Frånskilda, kvinnliga vårdnadshavare (skK + Bv)
- 7 Änkor som är vårdnadshavare (äK + Bv)
- 8 Giftna, med maken ej samboende kvinnor, som är vårdnadshavare (gK + Bv)

D Familjer där ingendera av makarna är vårdnadshavare

- 9 Giftna, icke-vårdnadshavare¹ (minst en av dem har barn som han/hon icke har hand om). (MK + Bv)
- 10 Ogifta, manliga icke-vårdnadshavare (även änklingar). (og,äM + Bv)
- 11 Manliga icke-vårdnadshavare som är frånskilda (eller gifta men med maken ej samboende). (skM + Bv)
- 12 Ensamstående¹ kvinnliga icke-vårdnadshavare. (K + Bv)

E Övriga familjer

- 13 Barn som är egna huvudmän.
- 14 Ensamstående barnlösa.¹ (M eller K)
- 15 Giftna och sammanboende barnlösa. (MK)

Kommentarer till redovisningsgrupper

A-C Skillnad görs ej på adoptiv- och biologiska föräldrar.

A-C Familjer som även har fosterbarn ingår.

A-C En eller båda de vuxna familjemed-

lemmarna kan samtidigt vara icke-vårdnadshavare till barn som icke ingår i hushållet.

A-E Ungdomar födda före 1952 kan förekomma i samtliga grupper.

A 2 Till denna grupp har även förts sådana familjer, som består av två samboende², ej med varandra gifta vårdnadshavare samt deras respektive barn.

B-C Barnfamiljer där endast ena parten är vårdnadshavare klassificeras efter denna/denne. Den person vårdnadshavaren sammanbor med räknas till vårdnadshavarens familj.

Jfr definition av vårdnadshavare i bilaga 2b.

B-3 Här ingår hemskilda med hustrun ej samboende manliga vårdnadshavare D-11 resp. icke-vårdnadshavare.

C- 8 Här ingår hemskilda med maken ej samboende kvinnliga vårdnadshavare.

E-13 Barn som även är huvudmän för annan hänförs efter civilstånd etc. till övriga redovisningsgrupper.

E-15 Här ingår även samboende, ej med varandra gifta, barnlösa, som ej är icke-vårdnadshavare.

I vissa fall har redovisningsgrupper slagits samman till större grupper. I andra fall har en ytterligare uppdelning skett av vissa grupper till exempel efter antal inkomsttagare per familj eller efter barnantal.

1.4 Urvalet

1.4.1 Urvalsförfarande

Urvalet har planerats med målsättningen att vid skattningen av aktuella parametrar samma precision är önskvärd i redovisningsgrupperna 1-12 resp. 14, 15. Med hänsyn till kostnaderna beräknades att den genomsnittliga urvalsstorleken för dessa grupper maximalt fick uppgå till 450 personer. Någon urvalsram omfattande de elementära

¹ Se appendix 2 b.

² Med samboende avses här samboende enligt vederbörande enkätsvar oavsett om parterna är kyrkobokförda på samma adress eller ej.

enheterna, familjerna, existerar ej. Urvals-enhet i undersökningen har i stället varit en enhet som kallas RTB-hushåll.

Ett RTB-hushåll består av de personer som har samma huvudman i RTB (registret över totalbefolkningen). Huvudman är varje person över 18 år utom gift samboende kvinna samt vissa barn under 18 år vilka ej bor hos föräldrarna eller annan vuxen person som räknas som vårdnadshavare. Gift samboende¹ kvinna har mannens samhörighetsbeteckning och hemmaboende barn har vårdnadshavarens.

Med ett specialprogram drogs ett systematiskt urval av RTB-hushåll, från RTBS som var uppdaterat t. o. m. februari 1970. Enheterna i urvalsramen var uppdelade på 20 strata efter huvudmannens kön och civilstånd samt efter barnförekomst i RTB-hushållet. Stickprovets fördelning på strata framgår av andra och tredje kolumnen i tabellen nedan.

Uppdelningen av stratum 1 på 1a och 1b har skett efter urvalsdragningen. Stratumstorlekarna är skattade. Skillnaden i antal mellan netto- och bruttourvalen orsakas av familjer i vilka medlemmarna avlidit, emigrerat eller av annan anledning ej längre tillhör undersökningspopulationen och av barnfamiljer där alla barn visat sig vara fosterbarn. (Jfr 1.4.2)

Eftersom urvalsenheten RTB-hushåll och elementära enheten familj ej är identiska är det uppenbart att man endast approximativt kunde åstadkomma den önskade fördelningen av elementära enheter på redovisningsgrupper m.m. genom allokeringen av urvalet på strata.

Det förutsattes dock att direkt urval skulle ge ett acceptabelt antal elementära enheter i var och en av redovisningsgrupper.

¹ Med samboende avses i detta fall att hustrun är registrerad i RTB på samma bostadsadress som maken och med hans samhörighetsbeteckning.

Tabell 1.1 Strata och stickprovstorlekar

Stratum nr	Stratum- storlek N_h	Stickprovstorlek	
		brutto n_h	netto
1a Huvudmannen gift samboende man med barn	920 368 ^x	448	437
1b Huvudmannen gift samboende man med barn där något barn ej är makarnas gemensamma	41 660 ^x	217	217
2 Huvudmannen gift samboende man utan barn	606 263	451	449
3 Huvudmannen gift ej samboende man med barn	3 932	180	178
4 Huvudmannen gift ej samboende man utan barn	42 628	20	17
5 Huvudmannen gift ej samboende kvinna med barn	19 133	500	495
6 Huvudmannen gift ej samboende kvinna utan barn	24 420	20	18
7 Huvudmannen ogift man med barn	968	50	44
8 Huvudmannen fränskild man med barn	4 926	270	265
9 Huvudmannen änking med barn	5 575	450	434
10 Huvudmannen ogift kvinna med barn	58 801	450	442
11 Huvudmannen fränskild kvinna med barn	42 598	400	393
12 Huvudmannen änka med barn	19 133	450	426
13 Huvudmannen ogift man utan barn	768 090	234	233
14 Huvudmannen fränskild man utan barn	78 356	24	24
15 Huvudmannen änking utan barn	22 306	7	7
16 Huvudmannen ogift kvinna utan barn	463 951	142	141
17 Huvudmannen fränskild kvinna utan barn	62 244	19	19
18 Huvudmannen änka utan barn	87 041	27	27
19 Barnet självt huvudman	x x	x x	x x
20 Barnet självt huvudman och huvudman för annan	1 040	20	19
Summa	3 273 433	4 379	4 285

^x N_{1a} och N_{1b} är skattningar. $N_{1a} + N_{1b}$ är dock känd från RTBS.

^x Stratum 19 ingår ej.

Tabell 1.2 Urvalets fördelning på strata och redovisningsgrupper.¹

Redovisningsgrupp		1	2	3 ¹	4	5	6	7 ¹	8	9	10+11 ²	12	14	15	Summa	Bortfall	Summa= netto- urval
Stratum	1a	364	10	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	377	60	437
	1b	22	154	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	178	39	217
	2	9	1	0	0	0	0	0	0	5	0	0	5	371	391	58	449
	3	63	12	54	1	0	0	0	1	0	9	1	0	0	141	37	178
	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	5	2	11	6	17
	5	85	19	0	0	0	148	6	125	1	0	11	0	0	395	100	495
	6	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	3	11	7	18
	7	10	4	8	3	2	0	0	0	1	0	0	0	7	35	9	44
	8	3	17	150	2	1	1	0	0	1	25	0	0	1	201	64	265
	9	0	17	1	337	0	0	0	0	13	0	0	2	0	370	64	434
	10	15	7	0	0	337	0	1	0	0	0	9	0	1	370	72	442
	11	2	3	0	0	4	301	2	2	0	0	8	0	0	322	71	393
	12	1	1	0	0	0	0	362	0	0	0	9	0	0	373	53	426
	13	1	0	0	0	5	1	0	0	2	0	0	161	15	185	48	233
	14	0	0	0	0	3	0	0	0	0	4	0	13	1	21	3	24
	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	5	2	7
	16	1	0	0	0	5	0	0	0	1	0	1	98	13	119	22	141
	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	2	12	7	19
	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	21	2	23	4	27
	20	2	0	0	0	15	0	0	0	0	0	0	0	0	17	2	19
Summa		581	245	214	343	372	451	371	128	26	44	40	324	418	3 557	728	4 285
Indirekt utvalda		—	—	—	—	—	—	—	—	45	334	46	—	—	425	3	3
Summa		581	245	214	343	372	451	371	128	71	93	285	86	324	418	3 982	

¹ Ur redovisningsgrupperna 3 och 7 fick vardera en familj utgå. De hade samplats i stratum 1 och den höga vikten för detta stratum skulle medfört att dessa familjers förhållanden helt dominerat resp. redovisningsgrupper. I redovisningsgrupp 3 ingår därför ej helt nyligen hemskilda manliga vårdnadshavare och i redovisningsgrupp 7 ingår ej helt nyblivna änkor med barn.

² Vid framställningen av denna tabell kunde redovisningsgrupp 10 och 11 ej separeras varför de här redovisas sammanslagna utom beträffande totalantalet enheter.

³ Bortfallet i det indirekta urvalet kan ej klassificeras efter redovisningsgrupp eftersom denna klassificering bygger på uppgifter i de besvarade frågeformulären.

na 1, 3—7 och 14—15.

Beträffande redovisningsgrupperna 2 och 8 gjordes vissa reservationer av följande skäl.

Grupp 2: Enligt de gissningar som kunde göras utifrån tillgänglig statistik borde ca 10 % av familjerna med två föräldrar tillhöra denna grupp. Om barnen adopterats av sina nya föräldrar kom familjerna emellertid att räknas till grupp 1. Antalet individer i gruppen var därför svåröversägbart.

Grupp 8: Denna grupp innehåller till stor del hemskilda samt nygifta ännu ej samboende eller möjligen felregistrerade kvinnor. Utflödet i samplet till andra kategorier mellan urvals- och undersökningstillfället kan antas vara stort men inflödet ringa.

Antalet familjer går därför inte att förutsäga för denna grupp. Dessutom kommer endast de hemskilda, som varit det ett antal månader, att finnas med i gruppen. Nyligen hemskilda finns inte med. Detta gäller givetvis även t.ex. nyskilda och nyblivna änkor/änklingar, men då dessa civilstånd är mer varaktiga är denna snedvridning inte av någon betydelse.

Familjerna i redovisningsgrupperna 9—12 kunde icke direkt samplas i tillräckligt antal eftersom de utgör en relativt liten redovisningsgrupp i populationen och ej kan skiljas ut i urvalsramen. För att öka antalet familjer av denna typ i urvalet infördes regeln att i de fall när en vårdnadshavares familj ingick i

urvalet och icke-vårdnadshavaren ej sammanbodde med vårdnadshavaren skulle även icke-vårdnadshavarens familj ingå i urvalet.

Utöver de direkt valda enheter som redovisas uppdelade på redovisningsgrupper i tabell 1.1 erhöles i urvalet genom uppföljningen till icke-vårdnadshavare 1 033 familjer. Av dessa kunde vid tabellframställningen 425 föras till redovisningsgrupperna 9–12.

För redovisningsgrupp 13, barn som är egna huvudmän, har endast registerdata insamlats. Urvalet i denna redovisningsgrupp kan endast komma från stratum 19. Detta stratum kan ej heller bidra till någon annan redovisningsgrupp. De data som insamlats för denna grupp presenteras i appendix 5.

Urvalets fördelning på strata och redovisningsgrupper redovisas i tab. 1.2.

1.4.2 Urvalsram och undersökningsstratum

Som urvalsram användes RTBS med aktualitet i februari 1970. Jfr avsnitt 1.4.1. Undersökningsstratum omfattar den mängd elementära enheter som kan erhållas från urvalsramen med det använda urvalsförfarandet, och som också ingår i undersöknings-

populationen. Förhållandet mellan begreppen undersökningspopulation, urvalsram och undersökningsstratum kan åskådliggöras med nedanstående figur.

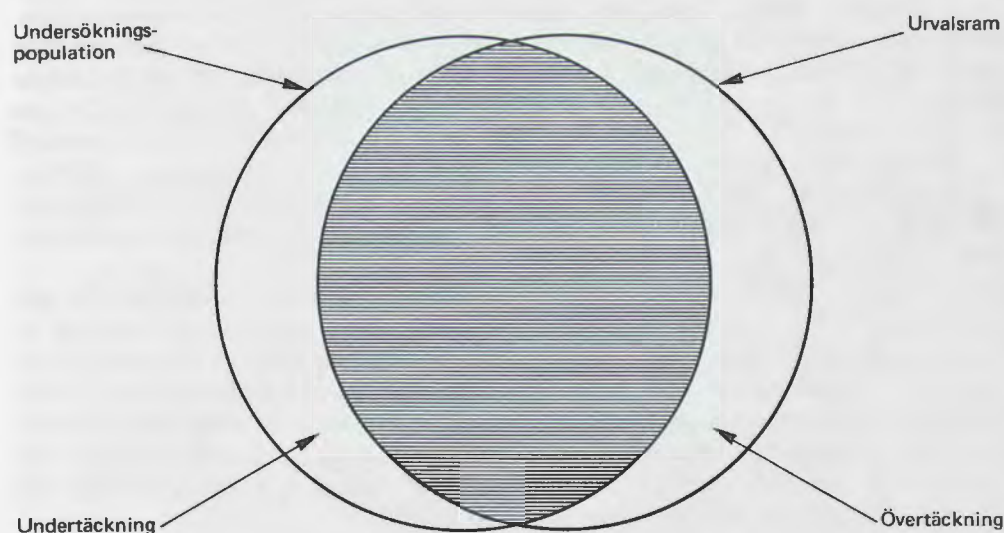
Den streckade ytan motsvarar undersökningsstratum.

a) Med det urvalsförfarande som använts jfr 4.1 består undertäckningen enbart av familjer bosatta i riket och definitionsmässigt tillhörande undersökningspopulationen, där icke någon medlem född 1905–1951 finns i RTBS vid urvalstillfället. Om en person född 1952 eller senare stod som huvudman för annan person har dock vederbörande familj kunnat bli uttagen till undersökningen.

b) Övertäckningen utgörs av familjer som ingår i urvalsramen men ej i undersökningspopulationen.

Urvalsramen ger upphov till följande kategorier av övertäckning

- 1 Familjer med enbart fosterbarn
- 2 Familjer där samtliga vuxna medlemmar avlidit eller emigrerat
- 3 Familjer bestående av enbart två vuxna, ej med varandra gifta, där mannen är född 1904 eller tidigare men kvinnan född 1905 eller senare.

2.1 Uppgiftsinsamlingen

De uppgifter som undersökningen omfattar har insamlats dels genom en postenkät, dels genom hänvändelse till försäkringskassor, socialregister, registret över totalbefolkningen m. m.

2.1.1 Postenkäten

2.1.1.1 Val av mätmetod

De mätmetoder som står till buds för denna typ av undersökning är postenkät och intervjumetoden. Fördejlarna med att göra datainsamlingen med intervjuer är att individbortfallet kan bli procentuellt mindre, bortfallet på enskilda frågor mindre och de insamlade uppgifterna i vissa avseenden tillförlitligare eftersom intervjuaren har möjlighet att förvissa sig om att frågorna uppfattas rätt och att rätt person besvarar dem.

Metoden innebär emellertid mycket höga kostnader speciellt när som i detta fall urvalet är riksomfattande och ej utförs inom SCB:s basurval, vilket medför långa restider för intervjuarna. Ett så omfattande frågeformulär som det är fråga om skulle också innebära att en kostsam specialutbildning av intervjuare hade måst göras.

Postenkätmetoden befarades kunna medföra ett stort bortfall framför allt på grund av att formuläret var ovanligt långt och gjorde ett krångligt intryck. Emellertid gjor-

des en provundersökning, som gav tillfredsställande svarsfrekvens (se 2.1.2). Valet föll således på denna metod eftersom kostnads-skälen vägde tungt i denna undersökning, där antalet familjer måste vara stort för att precisionen i alla önskade redovisningsgrupper skulle bli tillfredsställande.

2.1.2 Förberedelser

I samråd med uppdragsgivaren fastställdes ett frågeformulär. Delvis tjänade därvid det formulär som använts vid en år 1955 företagen intervjuundersökning av ensamstående mödrars sociala och ekonomiska förhållanden som utgångspunkt. Som ett led i planeringsarbetet genomfördes under april-juni 1970 en provundersökning med ca 200 familjer i Stockholm och stockholmstrakten. Målsättningen var att pröva mätinstrumentet, få en uppfattning om svarsfrekvensen och att undersöka möjligheterna att via vårdnadshavare erhålla namn och eventuell adress på icke vårdnadshavande föräldrar vilket var nödvändigt för att få tillfredsställande täckning av redovisningsgrupperna 9-12.

Provundersökningen föranledde viss omredigering av frågeformuläret, justering av frågor som inte fungerat väl samt gav vid handen att de icke vårdnadshavande föräldrarna måste sökas på annat sätt än genom vårdnadshavaren. Provundersökningen har utförligt redovisats i en stencil från den 16.6.1970.

Innan fältarbetet kunde börja skedde en komplettering av det ur RTBS dragna urvalet genom att urvalsblanketter med uppgifter om samtliga barnfamiljer under sommaren 1970 sändes till respektive pastorsämbeten med förfrågan, om vilka som var barnens biologiska- eller adoptivföräldrar. De uppgifter som härvid inhämtades används på följande tre sätt.

- 1 I stratum 1 medtogs alla familjer där något barn hade en annan förälder än makarna i undersökningen. Bland de återstående i detta stratum uttogs ett systematiskt, slumpmässigt urval om 448 (netto=437) familjer att delta.
- 2 Med hjälp av personnumren på icke vårdnadshavande föräldrar kunde dessas namn och adress i flertalet fall erhållas från RTB. De ingick sedan i fältarbetets andra fas. (Se avsnitt 2.1.3).
- 3 Från pastorsämbetena erhöles dessutom en rad upplysningar om familjernas sammansättning, civilståndsförändringar, nytilkomna barn, dödsfall, flyttningar, etc., som inte framgått av RTB och som var till nytta när frågeformulären sändes ut.

2.1.3 Fältarbetsperiod

Datainsamlingen genomfördes vad enkäterna beträffar i två steg. Steg 1 omfattade de direkt uttagna familjerna och steg 2 de familjer som uppspårats via pastorsämbetenas uppgifter om ej vårdnadshavande föräldrar. Olika moment i de båda stegen utfördes vid tidpunkter enligt nedanstående tablå.

2.1.4 Det utsända materialet

Varje utsändning innehöll frågeformulär med följebrev (appendix 1 a–f) och svarskuvert. Med anledning av den pressdebatt som upp-

stod i samband med folk- och bostadsräkningen och där även Familjeundersökningen kritiserades i några tidningsartiklar sändes dessutom till dem som ingick i andra steget en särskilt utförlig beskrivning av hur urvalet gått till och vad uppgifterna skulle användas till (appendix 1 g). Utsändningen i andra steget uppskötts samtidigt ca två veckor för att inte svarsfrekvensen skulle påverkas alltför mycket av pressdebatten som fördes alldeles innan den tidpunkt då utsändningen hade planerats äga rum.

2.1.5 Adresskomplettering

Efter varje utsändning returnerades ett antal försändelser på grund av att adressaten var okänd eller hade flyttat från den angivna adressen. I sådana fall söktes genast personens nya adress på i första hand länsstyrelse, pastorsexpedition eller försäkringskassa eller, i vissa fall, också på en lång rad andra vägar. Därefter utsändes försändelsen på nytt.

Antalet returer var i steg 1 totalt 100 och i steg 2 94.

2.1.6 Bortfallsuppföljning

Bland de direkt valda familjerna i nettourvalet vilkas formulär ej inkommit till den 15.10.1970 gjordes ett systematiskt urval med urvalsfraktionen $\approx 1/2$. De familjer som erhöles i detta suburval kontaktades per telefon av Utredningsinstitutets lokalombud och ombads fylla i formuläret eller föreslogs en intervju. De som saknade telefon besöktes av ett lokalombud. I tab. 2.1 redovisas stratumvis antalet formulär som kommit in t. o. m. den 15.10 och det antal kontakter i suburvalet som ledde till att frågorna besvarades.

	Steg 1	Steg 2
Första utsändning	10.9.1970	29.10.1970
Påminnelse nr 1	21.9.1970	9.11.1970
Påminnelse nr 2	28.9.1970	16.11.1970
Påminnelse nr 3	5.10.1970	23.11.1970
Uppföljning	15.10–2.11.1970	30.11–11.12.1970

Tabell 2.1 Svarsfrekvens bland de direkt utvalda

Stratum	Stickprovs- storlek netto	Antal inkomna svar t. o. m. 15.10	Antal genomförda intervjuer/ enkäter i bort- fallsstratum
1a Huvudmannen gift samboende man med barn	437	352	19
1b Huvudmannen gift samboende man med barn där något barn ej är makarnas gemensamma	217	171	7
2 Huvudmannen gift samboende man utan barn	449	380	11
3 Huvudmannen gift ej samboende man med barn	178	130	11
4 Huvudmannen gift ej samboende man utan barn	17	11	0
5 Huvudmannen gift ej samboende kvinna med barn	495	367	28
6 Huvudmannen gift ej samboende kvinna utan barn	18	10	1
7 Huvudmannen ogift man med barn	44	34	1
8 Huvudmannen fränskild man med barn	265	184	17
9 Huvudmannen änklings med barn	434	348	22
10 Huvudmannen ogift kvinna med barn	442	346	24
11 Huvudmannen fränskild kvinna med barn	393	298	24
12 Huvudmannen änka med barn	426	351	22
13 Huvudmannen ogift man utan barn	233	178	7
14 Huvudmannen fränskild man utan barn	24	17	4
15 Huvudmannen änklings utan barn	7	5	0
16 Huvudmannen ogift kvinna utan barn	141	116	3
17 Huvudmannen fränskild kvinna utan barn	19	12	0
18 Huvudmannen änka utan barn	27	20	3
19 Barnet självt huvudman	x x	x x	x x
20 Barnet självt huvudman och huvudman för annan	19	17	0
Summa	4 285	3 347	204

Av de indirekt valda insände 515 formulär före den 30.11. Samtliga återstående kontaktades eller söktes för telefonpåstötning eller intervju. Denna kontakt gav positivt resultat i 174 fall.

När svar hade erhållits från en direkt vald familj kontaktades i förekommande fall även den indirekt valde icke-vårdnadshavaren.

2.1.7 Redovisning av bortfallet

För varje undersökningsvariabel kan svarsbortfallet delas upp i individbortfall och partiellt bortfall.

Individbortfallet består av familjer som inte besvarat någon fråga (t. ex. vägrare och ej anträffade).

Med det partiella bortfallet för en undersökningsvariabel avses de som svarat på åtminstone någon fråga men för vilka mät-

värde saknas för undersökningsvariabeln i fråga.

Av nettourvalets 4 285 direkt valda familjer svarade 3 347 under första delen av fältarbetet t. o. m. den 15.10 (svarsdatum). Bland dem som uttagits till uppföljning i bortfallsstratum (se 2.1.6) erhöles svar från 204 familjer. Svartsfrekvensen kan därmed anses motsvara en svartsfrekvens av 88 % vid 100 %-ig uppföljning i bortfallsstratum.

Bland de 1 033 indirekt valda uppgick svartsfrekvensen till 67 %¹.

Individbortfallet bland de direkt respektive indirekt valda redovisas i tabell 2.2. De direkt valda har därvid uppdelats på stratum. Av tabellen framgår till vilka olika bortfalls-kategorier individbortfallet hör.

¹ Det stora bortfallet i denna grupp föranledde en särskild bortfallsstudie bland de indirekt valda. Resultatet av denna redovisas i bilaga 7.

Tabell 2.2 Bortfallet uppdelat på bortfallsorsaker.

Stratum	Besvarat formuläret	Vägrade	Ej an- träffade	Utomlands	Intagna på institution el annars svårt sjuka	Avlidna	Språk- svårig- heter	Summa	Antal ut- tagna till bortfalls- uppfölj- ning
<i>Direkt valda</i>									
1a	19	21	2	4	—	1	—	—	47
1b	7	17	2	—	—	—	—	—	26
2	11	24	2	1	—	2	—	—	40
3	11	10	2	2	1	1	—	—	27
4	0	2	2	2	—	—	—	—	6
5	28	21	10	12	1	—	1	—	73
6	1	2	1	2	—	—	—	—	6
7	1	2	—	—	1	—	1	—	5
8	17	19	7	2	1	1	—	—	47
9	22	23	2	2	1	—	—	—	50
10	24	23	7	1	2	—	—	—	57
11	24	18	7	3	—	—	—	—	52
12	22	19	2	—	2	—	—	—	45
13	7	5	8	9	3	—	—	—	32
14	4	—	1	—	—	—	—	—	4
15	0	—	1	—	—	—	—	—	1
16	3	5	2	2	2	—	—	—	14
17	0	3	1	—	—	—	—	—	4
18	3	—	—	1	1	—	—	—	5
20	0	2	—	—	—	—	—	—	2
Totalt	204	216	59	43	15	5	2	—	548
Andel	37	40	11	8	3	1	—	100	—
<i>Indirekt valda¹</i>									
Totalt	174	214	105	14	11	—	—	—	518
Andel	34	41	20	3	2	—	—	100	—

¹ En utförligare presentation av bortfallet bland de indirekt valda ges i appendix 7.

2.2 Insamling av registeruppgifter

Vissa uppgifter togs från befintliga register då såväl vår provundersökning som tidigare erfarenheter visat att det är svårt att få dessa uppgifter i enkätundersökningar. Det gällde inkomst, skatt, erhållen sjukpenning, dagsättning från arbetslöshetskassa och socialhjälp.

Uppgifter om alla vuxna personers sammanräknade nettoinkomst och inbetalade preliminära skatt år 1969 togs med hjälp av personernas födelsenummer från RTBS så snart de registrerats där på hösten 1970.

I början av 1971 utsändes till de kommuner där undersökningspersonerna var skrivna samt, för dem som ändrat mantalsadress under 1969, till den kommun där de tidigare varit skrivna, förfrågningar om personerna

mottagit socialhjälp eller ej under år 1969. Samtidigt kompletterades i en del fall uppgifter om huruvida underhållsbidrag till barn eller bidragsförskott utgått under 1969.

Till försäkringskassorna utsändes samtidigt likaledes för samtliga undersökningspersoner förfrågningar om vilka belopp som utbetalats i sjukpenning under 1969 samt vilken sjukpenningklass personerna tillhört den 1 oktober 1970.

I de fall då man på formulärets frågor 80 eller 96 (om man under 1969 fått dagsättning från erkänd arbetslöshetskassa under minst 10 dagar) svarat "ja" eller "minns inte säkert" kontaktades respektive arbetslöshetskassa och tillfrågades om beloppets storlek.

2.3 Bearbetning av insamlat material

2.3.1 Granskning och kodning

Allt eftersom formulären kom in granskades de vid statistiska centralbyråns manuella bearbetningscentral. Granskningen omfattade bland annat kontroll av att alla tillämpliga frågor besvarats, strykning av överflödiga svarsmarkeringar, eliminering av otillåtna dubbelmarkeringar och kontroll av att oklara eller orimliga uppgifter ej förekom. I de fall då svar saknades på enskilda frågor vidtogs någon av följande åtgärder.

1 I en rad fall då svar saknades på vissa frågor återsändes formuläret för komplettering till den som besvarat det. Dessutom skedde i stor utsträckning komplettering och kontroll av uppgifter genom telefonsamtal till antingen den som lämnat svaren eller till andra instanser. Framförallt gällde detta samtliga uppgifter om olika former av bidrag på sid. 9 och 10. Sålunda hade granskningspersonalen kontakter med bland annat Riks-försäkringsverket, olika pensionskassor, skolor, länsstyrelser, familjebidragsnämnder, socialnämnder och arbetslöshetskassor.

2 Med ledning av de svar som givits i formuläret i övrigt var det i andra fall möjligt att rekonstruera det utelämnade svaret. Exempel: Fråga 5 (om hemmaboende ungdomar) kodades nej om antalet personer i hushållet enligt fråga 4b var = adressaten + eventuell partner + barn enligt sid. 5 och 6 i formuläret. Om fråga 6 besvarats med ja för vissa av alternativen men övriga alternativ lämnats obesvarade kodades nej för de obesvarade alternativen.

3 Om det inte framgick vilket svar som var riktigt och om frågan inte gällde inkomster eller uppgifter som var nödvändiga för klassificering i redovisningsgrupper (civilstånd, förekomst av barn, samlevnadsförhållanden, kön) påfördes bortfallskod.

Kodningsarbetet omfattade kodning av bostadsortens tätortsgrad, samlevnadsförhållanden 1969 och omkodning av vissa variabler till ny kodbeteckning. Vissa variabler tillfördes, såsom tilldelning till redovisningsgrupp, koder för barnens ålder, antal kvartal

som familjen fått barnbidrag 1969, familjens tillhörighet till svars- eller bortfallsstratum, dess sannolikhet att bli uttagen vid urvalet samt nationalitet. Vidare infördes som ovan beskrivits koder för svarsbortfall på olika frågor.

I ett senare skede utfördes granskning och kodning av registeruppgifter från RTBS, försäkringskassor, socialnämnder och arbetslöshetskassor. Dessa uppgifter kodades därvid in på särskilda listor som fick utgöra stansunderlag.

2.3.2 Stansning

Uppgifterna i formulären och på ovan nämnda stansunderlag överfördes till ett varierande antal hålkort per familj. För varje familj framställdes minst 4 hålkort samt dessutom ett kort för varje barn, fött 1952 eller senare, som ingick i hushållet. Hålkortens disposition framgår i huvudsak av frågeformulärets marginaler. Allt material kontrollstansades.

2.3.3 Logiska kontroller av hålkorten

Med hjälp av utredningsinstitutets standardprogram för hålkortskontroll genomfördes en omfattande kontroll av hålkortsmassan enligt en rad olika villkor.

Främst innebar dessa

- 1 att stans förekom i de kolumner som var aktuella för olika familjetyper
- 2 att kolumner som inte var aktuella för vissa familjer var ostansade
- 3 att endast tillåtna variabelvärden förekom i kolumnerna
- 4 att, i den mån det var möjligt att testa med hjälp av logiska villkor, orimliga eller inkonsekventa värden inte förekom. Totalt testades materialet mot 55 mer eller mindre sammansatta kontrollvillkor.
- 5 att antalet kort per familj var korrekt. Alla upptäckta felaktigheter korrigerades.

2.3.4 Bildande av nya variabler

U:s standardprogram för framställning av korstabeller förutsätter samma antal hålkort för varje undersökningsenhet. Eftersom ett hålkort fanns för varje barn i en familj utarbetades ett specialprogram som sammanförde värdena på varje familjs barnkort till ett "barnrecord". Härvid bildades 136 nya variabler (var nr 148–283 i variabelförteckningen, appendix 3).

2.4 Estimation

Totalen i en population bestående av N elementära enheter definieras som

$$X = \sum_{i=1}^N X_i \quad (2.4.1)$$

där X_i är variabelvärdet för i :te elementära enheten (familjen), $i = 1, 2, \dots, N$.

Totalen i en redovisningsgrupp definieras analogt som

$$X' = \sum_{i=1}^N X'_i \quad (2.4.2)$$

där $X'_i = \begin{cases} X_i & \text{om familjen tillhör redovisningsgruppen} \\ 0 & \text{annars} \end{cases}$

Totalen kan vara en kvantitet, t. ex. summan av familjernas inkomster eller ett antal, t. ex. antalet familjer eller antalet familjer med en viss egenskap i populationen eller i en redovisningsgrupp.

Medelvärde i populationen (i en redovisningsgrupp) definieras som

$$\bar{X} = X/Y, (\bar{X}' = X'/Y') \quad (2.4.3)$$

där Y (Y') definieras analogt med X (X')

Ett procenttal i populationen (i en redovisningsgrupp) definieras som

$$P = 100 X/Y \quad (P' = 100 X'/Y') \quad (2.4.4)$$

Ovan (1.4.1–2) har beskrivits hur urvalet dragits. Med hänsyn till tillvägagångssättet kan relationen mellan population och urvalsram beskrivas på följande sätt.

Vissa familjer är sammansatta av mer än ett RTB-hushåll och kan följaktligen väljas på mer än ett sätt. Vidare gäller att samtliga icke-vårdnadshavare skall ingå i urvalet då vårdnadshavaren samplats, dvs. generellt samplar man cluster eller grupper av familjer.

Ofta består dock clustret enbart av en familj. Icke-vårdnadshavare kan således samplas både direkt och indirekt och kan i allmänhet väljas på fler sätt än personer som är enbart vårdnadshavare eller som helt saknar relationer till barn.

I urvalsramen indelas RTB-hushållen i ett antal strata. När samma familj kan väljas via olika urvalsenheter tillhör dessa vanligen ej samma stratum eftersom stratifieringsgrunderna är barnförekomst i RTB-hushållet eller ej och hushållsföreståndarens kön och civilstånd.

Med hänsyn till innehållet i urvalsramen och stratifieringen kan totalerna (2.4.1 och 2.4.2) skrivas

$$X = \sum_{h=1}^H \sum_{i=1}^{N_h} \sum_{j=1}^{C_{hi}} X_{hij}/P_{hij} \quad (2.4.5)$$

$$X' = \sum_{h=1}^H \sum_{i=1}^{N_h} \sum_{j=1}^{C_{hi}} X'_{hij}/P_{hij} \quad (2.4.6)$$

där X_{hij} är variabelvärdet för familjen som j :te enheten i i :te clustret i h :te stratum tillhör

$X'_{hij} = \begin{cases} X_{hij} & \text{om enheten tillhör en given redovisningsgrupp} \\ 0 & \text{annars} \end{cases}$

P_{hij} antalet gånger familjen som enhet med index hij tillhör uppträder i urvalsramen enligt reglerna för inkludering av familjer i undersökningen

H antal strata

N_h antal cluster i h :te stratum

C_{hi} antal enheter i i :te clustret i h :te stratum

Totalen X (2.4.1) = (2.4.5) skattas med estimatorn

$$x = \sum_{h=1}^H \frac{N_h}{n_h} \left[\sum_{i=1}^{n_h} \sum_{j=1}^{C_{hi}} \frac{x_{hij}}{P_{hij}} + k_h \sum_{i=1}^{n_h} \sum_{j=1}^{C_{hi}} \frac{x_{h2ij}}{P_{h2ij}} \right] \quad (2.4.7)$$

där n_h är storleken på bruttourvalet från stratum h

n_{h1} antalet cluster i urvalet från stratum h från vilka svar erhöles i enkäten

n_{h2} är antalet cluster i subsamplet från

bortfallsstratum från vilka svar erhållits

$1/k_h$ är subsamplingfraktionen i bortfallsstratum

x_{h1j} resp. x_{h2j} är observerat värde för elementär enhet med angivet index i urvalet

Index 1 resp. 2 anger att storheten hänförs till svars-resp. bortfallstratum.

Totalen X' (2.4.2) och (2.4.6) i en redovisningsgrupp skattas analogt med (2.4.7).

En förteckning över stratumvikterna N_h/n_h återfinnes i tabell 2.3.

Med hänsyn till urvalsförfarande och regler för bortfallsuppföljning kan en modifiering av formeln ske i olika redovisningsgrupper.

Till redovisningsgrupp 13 bidrar endast elementära enheter som samplas från stratum 19. I denna grupp förekommer inget bortfall. P_{hij} kommer här alltid att vara 1. Vid skattning av totaler i redovisningsgrupperna 1–8 och 13–14 tas endast direkt valda familjer med i beräkningarna. P_{hij} kommer i detta fall endast att anta värdet 1 eller 2. Värdet 1 antas när de vuxna i familjen är samboende gifta makar eller när endast en vuxen ingår i familjen. Värdet 2 antas när i familjen ingår två vuxna samboende, som ej är gifta med varandra.

I beräkningarna sätts k_h till kvoten mellan antalet direkt valda familjer i bortfallsstratum och antalet direkt valda familjer i subsamplet från bortfallsstratum, vilka verkligen svarat. Estimatoren är väntevärdesriktig om bortfall ej uppträder i subsamplet eller om bortfallet är likvärdigt med ett osu från hela bortfallsstratum. I annat fall kan ett systematiskt fel uppträda.

För partiellt bortfall vidtas ingen korrigering. Betydelsen av detta får bedömas variabel för variabel med ledning av innehållet i bortfallsrad och/eller i kolumn i resp. tabell.

Vid skattning av totaler i redovisningsgrupperna 9–12 tas både direkt och indirekt valda familjer med i beräkningarna. P_{hij} kan vara större än två beroende på hur många sätt familjerna kan väljas på, direkt och

indirekt.

Direkt valda familjer tillhörande redovisningsgrupperna 9–12 behandlas i övrigt identiskt med familjer i övriga redovisningsgrupper.

För indirekt valda familjer tillkommer ytterligare ett bortfallsled då den indirekt valde vårdnadshavaren ej deltagit i undersökningen men den direkt valde vårdnadshavaren deltagit. Detta bortfall kompenseras genom vägning av observerade värden för de medverkande indirekt valda familjerna. Vikterna bestäms stratumvis och inom dessa separat för indirekt valda för vilka den direkt valda vårdnadshavarens familj tillhör svarsstratum resp. bortfallsstratum. Vikterna bestäms som kvoten mellan antalet indirekt valda och antalet sådana som faktiskt svarat i den aktuella gruppen. I den mån bortfall i detta led ej är jämförbart med ett obundet slumpmässigt urval kan ett systematiskt fel uppkomma. De senast nämnda vikterna är ej angivna i skattningsformlerna.

Ett medelvärde $\bar{X}$ i populationen resp. $\bar{X}'$ i en redovisningsgrupp skattas enligt formeln

$$x = \bar{X}/\bar{Y} \text{ resp. } x' = \bar{X}'/\bar{Y}' \quad (2.4.8)$$

och procenttal p i populationen resp. p' i en redovisningsgrupp enligt formeln

$$p = 100 \bar{X}/\bar{Y} \text{ resp. } p' = 100 \bar{X}'/\bar{Y}' \quad (2.4.9)$$

där totalskattningsarna erhålls analogt med (2.4.7).

Tabell 2.3

Stratum- vikter Stratum	Stratum- storlek	Stick- prova- storlek brutto	Stratum- vikt
nr	N _h	n _h	N _h / n _h
1a	920	368 ^x	448
1b	41	660 ^x	217
2	606	263	451
3	3	932	180
4	42	628	20
5	19	133	500
6	24	420	20
7		968	50
8	4	926	270
9	5	575	450
10	58	801	450
11	42	598	400
12	19	133	450
13	768	090	234
14	78	356	24
15	22	306	7
16	463	951	142
17	62	244	19
18	87	041	27
x x			
20	1	040	20
	3 273	433	4 379

^x N_{1a} och N_{1b} är skattningar. N_{1a}+N_{1b} är dock
känd från RTBS.

Vikterna för strata 1a och 1b skattas enligt följande. Storleken av de sammanslagna strata 1a + 1b var 962 000. Bruttourvalet bestod av 5 011 enheter varav 217 tillhörde stratum 1b. Återstående 4 794 tillhörde stratum 1a. 1b består definitionsmässigt av RTB-hushåll i vilka åtminstone något barn har en förälder som ej ingår i hushållet.

1a består av övriga och inkluderar övertäckningen.

Av de 4 794 i stratum 1a subsamplades 448, i stratum 1b behölls hela urvalet n_{1a}

En skattning av N_{1a} är

$$\hat{N}_{1a} = \frac{4\,794 \cdot 962\,028}{5\,011} = 920\,368$$

En skattning av N_{1b} är

$$\hat{N}_{1b} = \frac{217 \cdot 962\,026}{5\,011} = 41\,660$$

^{xx}Stratum 19 ingår ej.

3 Undersökningsresultatens tillförlitlighet

För att bedöma säkerheten i undersökningsresultaten måste man ta hänsyn till en rad faktorer som kan medföra fel i resultaten. Med fel menar vi här att skattningen av en parameters värde skiljer sig från dess sanna värde.

3.1 Olika typer av fel

Det totala felet som uppträder i skattningar vid undersökningar av denna typ kan efter orsak grovt indelas i följande felkomponenter:

- I *övertäckningsfel*, dvs. fel som beror på att enheter som ej tillhör undersökningspopulationen kommer med vid resultatredovisningen
- II *undertäckningsfel*, dvs. fel som beror på att vissa enheter i undersökningspopulationen inte ingår i urvalsramen
- III *bortfallsfel*, dvs. fel som beror på att mätvärde för vissa enheter saknas på en eller flera undersökningsvariabler
- IV *mätfel*, dvs. fel som t. ex. kan bero på att ip missuppfattat frågor eller på att en eller flera intervjuare feltolkat instruktionerna eller missuppfattat ip
- V *bearbetningsfel*, dvs. fel som kan uppkomma vid det manuella eller maskinella handhavandet av det insamlade materialet
- VI *stickprovsfel*, dvs. fel i skattningen som beror på att endast ett stickprov undersöks.

3.2 Metodik vid bedömning av det totala felets/felels storlek

Storleken av det totala felet i en skattning kan diskuteras med hjälp av en felmodell. Denna utformas med hänsyn till urvalsförfarande, skattningsformel och felkomponenter. För beräkning av det totala felet krävs kunskaper om de olika felkomponenternas storlek. Den kunskap som finns är dock ofta ej kvantifierbar så att exakta beräkningar av felets storlek kan göras.

Felmodellen kan utformas så att det totala felet i en skattning kan delas upp i ett systematiskt och ett icke-systematiskt (eller slumpmässigt) fel. Samtliga nämnda felkomponenter i det totala felet kan bidra till både det systematiska felet och det icke-systematiska felet.

Det icke-systematiska felet är ett uttryck för den slumpmässiga avvikelsen från skattningens förväntade värde.

Storleken på det icke-systematiska felet kan uppskattas från undersökningsresultaten. Det anges ofta i form av skattningens standardavvikelse eller som en funktion av denna, ett 95-procentigt konfidensintervall. Konfidensgraden är ett mått på sannolikheten att man vid den valda proceduren skall erhålla ett intervall som innehåller skattningens förväntade värde.

Ett systematiskt fel föreligger då skattningens förväntade värde skiljer sig från parameterns sanna värde. Anledningen till

förekomsten av systematiskt fel kan vara estimatorns matematiska egenskaper eller konsekvent felaktigt mätbeteende (om t. ex. samtliga intervjuade på en inkomstfråga anger för hög inkomst) m. m.

Storleken av de systematiska felen kan ofta endast bli föremål för bedömning. Det bör dock observeras att samma felkomponent kan ha olika betydande inverkan på olika estimatorer. Ett bortfall, även av måttlig storlek medför automatisk underskattning av totaler om icke särskilda vägningsförfaranden tillgrips, men behöver icke medföra att ett systematiskt fel uppträder vid skattning av medelvärden.

Vid förekomsten av systematiskt fel är sannolikheten att ett konfidensintervall innehåller det sanna parametervärdet, lägre än den angivna konfidensgraden. Så länge det systematiska felet är mindre än en femtedel av det icke-systematiska är betydelsen av detta dock försumbar.

3.3 Bedömning av felens betydelse

I Familjer som visade sig tillhöra någon av de tre övertäckningskategorier som nämnts i 1.4.2 togs ut ur undersökningen antingen före fältarbetets början eller i några fall efter det att de insänt sina frågeformulär och det av dem framgick att de tillhörde en övertäckningskategori. Felet av typ I torde därför vara försumbart.

II Fel av typ II förekommer där familjer som definitionsmässigt tillhörde undersökningspopulationen vid urvalstillfället inte hade någon person född 1905–51 i RTBS (jmf. 1.4.2). Huvudsakligen gäller detta immigranthushåll.

III Omfattningen av individbortfallet i familjeundersökningen anges i 2.1.7. Det finns erfarenhetsmässigt anledning att anta att delar av bortfallet kan ha en snedvridande effekt på undersökningsresultaten. De åtgärder som vidtagits för att begränsa individbortfallet redovisades i avsnitt 2.1.6. Det partiella bortfallet bör studeras för varje undersökningsparameter.

IV *Mätfel* sägs förekomma om ett uppgivet mätvärde inte överensstämmer med enhetens "sanna" värde för den variabel man avser mäta. Mätfel kan bero på att:

- 1 någon annan än den som skall svara besvarar formuläret
- 2 en fråga missuppfattas och svaret avser något annat än det man avser mäta
- 3 den som besvarar frågorna inte kommer ihåg riktiga svaret utan gissar
- 4 den som besvarar frågorna medvetet förvränger svaret
- 5 (i en intervjusituation) intervjuaren har missuppfattat instruktioner eller missuppfattar intervjupersonens svar.

Det är inte känt att formulär besvarats av "fel" person i något fall.

I de fall missuppfattning har uppdagats vid granskningen har kompletteringar gjorts.

I de fall gissningar kan ha förekommit finns mestadels ingen anledning att tro att dessa skulle innebära några systematiska fel. I vissa fall torde dock glömska ha medfört underskattningar av variabler. Det gäller t. ex. för en rad frågor om olika typer av inkomster under år 1969. Vissa av dessa underskattningar diskuteras i bilaga 6.

Att några medvetna förvrängningar av svaren skulle ha förekommit förefaller osannolikt för de flesta av frågorna. Detta behöver i och för sig inte leda till några systematiska fel och om det förekommit i enstaka fall bedöms bidraget av eventuellt systematiskt fel vara negligerbart.

Risken för systematiska fel på grund av missuppfattningar och felkodningar från lokalombuden torde även den vara av underordnad betydelse, särskilt med tanke på att intervjuer endast gjorts i ett mycket litet antal fall (se 2.1.6).

V *Bearbetningsfel* kan inträffa om instruktionerna för granskning, kodning och stansning missuppfattats. Vid granskning och kodning har ett flertal stickprovskontroller utförts under arbetets gång. Det har därvid inte framkommit att instruktionerna missuppfattats. Med U:s stan-

dardprogram för logiska kontroller har också såväl granskning och kodning som stansning kontrollerats. Att systematiska fel av betydelse införts vid bearbetningen förefaller därför osannolikt.

VI Urvalet är draget så att skattningar av totaler skall kunna erhållas väntevärdesriktigt och skattningar av medelvärde och procenttal som kvoter mellan väntevärdesriktiga skattningar av totaler.

Skevheten i kvotskattningar brukar anses som försumbar då variationskoefficienten för nämnarvariabeln är mindre än 0,2.

Av kostnadsskäl har icke standardavvikelser beräknats i denna undersökning, varför inte heller storleken av de icke-systematiska felen kan anges. I undersökningar av denna typ beräknas ofta variansen för procenttal som om urvalet vore ett obundet slumpmässigt urval. Eftersom redovisningsgrupper och strata ej sammanfaller och urvalsfraktionerna varierar kraftigt mellan strata måste det vara tveksamt att generellt använda en sådan approximation. Generellt är dock storleken av det icke-systematiska felet starkt beroende av stickprovsstorleken, så att precisionen tenderar att vara bättre för skattningar i redovisningsgrupper från vilka ett stort stickprov dragits.

Sammanfattning

Som framgår av avsnitt 3.1 är det inte möjligt att ge en sammanfattande kvalitetsdeklaration för hela materialet. Resultatens tillförlitlighet varierar mellan de olika frågorna beroende på att de är olika känsliga för vissa av de i avsnitt 3.1 nämnda felkällorna. Man måste således bedöma varje fråga för sig och med utgångspunkt från de uppräknade möjliga felkällorna. Särskild uppmärksamhet måste i detta sammanhang ägnas åt mätfel och bortfallsfel. I synnerhet dessa felkällor kan endast undantagsvis kontrolleras på ett objektivt sätt. När uppgifterna kontrolleras sker detta oftast i form av rimlighetsbedömningar som baseras på ett visst mått av godtycke. Detta generella problem möter man i de allra flesta undersökningar, så även i denna.

Undersökningsresultaten har kontrollerats och rimlighetsbedömts i den utsträckning som kostnadsramen tillåtit. I de fall denna genomgång har uppdagat brister i materialet har dessa kommenterats i texten eller materialet utgått ur redovisningen. Tillförlitligheten hos det redovisade materialet torde därför inte vara lägre än i andra enkätundersökningar som redovisats av utredningsinstitutet, men med följande reservationer:

- 1 Slumpfelens storlek är okänd eftersom institutet inte erhållit medel för variansberäkningar. En tämligen grov uppskattning kan dock erhållas via beräkningar av OSU-varianser.
- 2 Bortfallet är något högre än normalt bland de direkt valda familjerna, vilket dock var väntat med hänsyn till det omfattande formuläret. Ett något högre bortfall ansågs kunna accepteras eftersom den bättre metoden — besöksintervjuer — var helt otänkbar av kostnadsskäl.
- 3 Bortfallet bland de indirekt valda familjerna är avsevärt högre, vilket emellertid också var väntat och hade accepterats eftersom andra metoder inte var ekonomiskt möjliga att använda. De indirekt valda familjerna redovisas i rapporten i familjetyperna 9—12, varför särskilt stor försiktighet anbefalls vid användningen av resultaten i fråga om dessa grupper.

Utredningsinstitutet förutsätter att i synnerhet de ovannämnda förhållandena beaktas vid utvärderingen av resultaten samt att även i övrigt en kvalitetsbedömning av de i avsnitt 3.1 nämnda felkällorna med ledning av institutets diskussion av dessa sker för varje delfråga för sig.

4.1 Inledning

I detta kapitel ges en allmän beskrivning av undersökningspopulationen med hjälp av skattningar baserade på undersökningsmaterialet. Antalet familjer i riket med olika sammansättning och storlek vid undersökningstillfället redovisas. Syftet är att genom dessa mängduppgifter ge den nödvändiga bakgrunden till analysen av undersökningsvariablerna, dvs. familjernas situation vad gäller ekonomi, förvärvsarbete, bostadsförhållanden, barntillsyn m. m. Därigenom erhålls visst underlag för en bedömning av ev. socialpolitiska åtgärders praktiska och ekonomiska innebörd. Indelningsgrunden enligt avsnitt 1.3, nämligen de femton familjetyperna, liksom de egenskaper som tillsammans konstituerar dessa (kön, samboende, civilstånd, vårdnad resp. icke-vårdnad om barn) kan anses utgöra bakgrundsvariabler till undersökningsvariablerna. I detta kapitel presenteras således bakgrundsvariablerna närmare. Följande kapitel ägnas sedan åt undersökningsvariablerna.

De tabeller som redovisas omfattar dels skattningar på riksnivå dels procenttal.

4.2 Olika familjetyper

I tabell 4.1 ges skattningar för antalet familjer¹ av olika typer i riket (kol. 1). Som synes dominerar bilden starkt av "normalbarnfamiljerna" nämligen typ 1 (mamma, pappa,

enbart egna barn) med ca 890 000 familjer, typ 14 (barnlösa ensamstående²) med ca 1,3 miljoner samt typ 15 (barnlösa par) med ca 630 000 familjer. De utgör tillsammans 91,3 % av alla familjer. Enförälderfamiljerna är således en liten minoritet av samtliga familjer. Här måste emellertid hänvisas till de faktorer som legat till grund för indelningen i familjetyper. Familjetypsbegreppet baseras nämligen på formellt giftermål. Det medför att t. ex. ett ogift samboende par med egna barn klassificeras som typ 5 (ogift mor med barn). Barnfamiljer har nämligen, om föräldrarna ej är gifta, klassificerats efter vem som är vårdnadshavare, i detta fall modern. De ensamstående papporna (typ 3 + 4) utgör endast ca 10 000 personer medan de ensamstående mammorna utgör ca 133 000 personer, således förhållandet 1 till 13. Vi konstaterar också att endast hälften av de ensamstående papporna har vårdnaden av annat skäl än att modern avlidit (typ 3). Ca 47 000 ensamstående män (typ 10 och 11) är icke-vårdnadshavare till barn utan att samtidigt ha vårdnad om egna barn medan endast ca

¹ Definition i appendix 2 b.

² Ensamstående av olika kategorier har i denna rapport, som också framgår av appendix 2b, kallats "familj". På så sätt har en enhetlig benämning av de undersökta enheterna erhållits. I många fall är dock de som enligt undersökningen betecknas som ensamstående medlemmar av t. ex. sina föräldrars familj. Personer födda före 1952 räknas ändå i denna undersökning som självständiga "familjer" ev. tillsammans med partner och barn.

Tabell 4.1 Familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper	Antal familjer i riket (1)	Procent (2)	Antal observationer (3)
<i>tvåförälderfamiljer</i>			
1 MK + Bve	893 609	28,8	581
2 MK + Bva	58 684	1,9	245
<i>enförälderfamiljer män</i>			
3 Mm + Bv	5 213	0,2	214
4 Mm + Bv	4 939	0,2	343
<i>enförälderfamiljer kvinnor</i>			
5 ogK + Bv	65 958	2,1	372
6 skK + Bv	44 355	1,4	451
7 äK + Bv	17 848	0,6	371
8 gK + Bv	5 400	0,2	128
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>			
9 MK + Bv	12 511	0,4	71
10 og, äM + Bv	13 988	0,5	93
11 skM + Bv	32 881	1,1	285
12 K + Bv	9 292	0,3	86
14 M eller K	1 314 263	42,3	324
15 MK	628 395	20,2	418
Totalt	3 107 336	100	3 962

9 000 kvinnor är i samma situation.

Stickprovsstorleken för de olika redovisningsgrupperna anges endast i denna tabell, men utelämnas i fortsättningen. Beträffande sambandet mellan stickprovsstorleken och precisionen hänvisas till kap. 3.

4.3 Samboende i olika familjetyper

Som framgår av avsnitt 1.3 baseras indelningen i de femton redovisningsgrupperna (familjetyperna) bl. a. på formellt giftermål. [Detta gäller dock inte för de barnlösa familjerna (typ 14 och 15)]. Numera är sammanlevnad under äktenskapsliknande former utan giftermål relativt vanlig i de ofullständiga familjerna. Detta framgår av tabell 4.2.1 där samboendet redovisas. Som synes varierar andelen som sammanbor i enförälderfamiljerna. Bland de ensamstående fäderna (typ 3 och 4) sammanbor endast 7,6 resp. 2,4 %, samtliga under äktenskapsliknande former utan giftermål (eljest skulle de tillhö-

ra redovisningsgrupp 2). Av de ogifta mödrarna sammanbor däremot hela 46,4 % under äktenskapsliknande former och dessa är därför i vissa avseenden jämförbara med de fullständiga barnfamiljerna. Som vi skall se i nästa tabell rör det sig främst om yngre kvinnor. I övriga enförälderfamiljer bestående av mor och barn (typerna 6–8) ligger andelen som sammanbor avsevärt lägre: 12,2 % bland skilda mödrar, 3,2 % bland änkor och 4,9 % bland gifta mödrar som ej sammanbor med maken. Icke-vårdnadshavarna som inte är gifta och samboende (typerna 10–12) har också i mycket liten utsträckning en partner med vilken de sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden (resp. 15,9, 11,3 och 4,1 %). Att andelen samboende bland ensamstående utan barn (typ 14) är noll beror på att de samboende ogifta barnlösa förts till typ 15.

En stor del av de uppgifter som behandlas i rapporten rör förhållandena år 1969. Tabell 4.2.1 visade i vilken utsträckning man i de olika familjetyperna sammanbodde under äktenskapsliknande former vid undersökningstillfället, alltså under år 1970. I tabell 4.2.2 redovisas motsvarande förhållanden för år 1969 (frågan avsåg om man sammanbott under större delen av 1969). Där framgår också om man sammanbodde som gift eller inte, med förälder till gemensamt barn eller med någon annan person.

Den totala förändringen av antalet familjer där två vuxna sammanlever är liten, en tiondels procent mer av alla familjer sammanbodde 1969 än som var fallet vid undersökningstillfället. I några av familjetyperna har dock ganska stora ändringar skett. Speciellt bland de icke-vårdnadshavande föräldrarna (typ 9–12) är det stora skillnader, de ensamstående synes i stor utsträckning ha flyttat isär (i 19,8, 10,6 respektive 17,5 % av familjerna) och de gifta flyttat samman (i 12,9 %) under det senaste året. Familjetyper 8 som till stor del består av hemskilda mödrar visar som väntat stor förändring (16,6 %). I övrigt är det endast bland ensamstående fäder som skillnaderna i andel samboende är något stora mellan år 1969 och 1970

Tabell 4.2.1 Samboende i olika familjetyper vid undersökningstillfället. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper	Antal familjer i riket, där huvudpersonen sam- manbodde med annan som gift eller under äkten- skapsliknande former	Procent av resp. redo- visnings- grupp	Antal vuxna i olika famil- jetyper	Procent
<i>Tvåförälderfamiljer</i>				
1 MK + Bve	893 609	100,0	1 787 218	37,7
2 MK + Bva	58 686	100,0	117 368	2,5
<i>Enförälderfamiljer män</i>				
3 Mm + Bv	394	7,6	5 607	0,1
4 Mm + Bv	117	2,4	5 056	0,1
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>				
5 ogK + Bv	30 578	46,4	96 536	2,0
6 skK + Bv	5 397	12,2	49 752	1,0
7 äK + Bv	568	3,2	18 416	0,4
8 gK + Bv	267	4,9	5 667	0,1
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>				
9 MK + Bv̄	12 510	100,0	25 022	0,5
10 og, äM + Bv̄	2 224	15,9	16 212	0,3
11 skM + Bv̄	3 725	11,3	36 606	0,8
12 K + Bv̄	984	4,1	9 676	0,2
14 M eller K	0	0,0	1 314 263	27,7
15 MK	628 395	100,0	1 256 790	26,5
Totalt	1 633 566	52,6	4 744 189	100,0

(9,5 respektive 8,8 % färre samboende 1970 i familjetyper 3 och 4).

Av de drygt 100 000 familjer där man under 1969 bodde tillsammans utan att parterna var gifta hade en tredjedel barn tillsammans. 37,7 procent av de ogifta mödrarna och 20,7 procent av de ogifta icke-vårdnadshavande fäderna sammanbodde med andra föräldern till gemensamma barn.

4.4 Ålder

Huvudpersonens¹ ålder förklarar på vilket stadium i familjecykeln familjen befinner sig. Förekomsten av yngre barn varierar med huvudpersonens ålder liksom barnantalet. Av tabell 4.3 framgår att avsevärda skillnader finns mellan olika familjetyper. De ogifta mödrarna (typ 5) återfinns markant oftare i yngre åldrar. Hela 61,2 % av samtliga ogifta mödrar är 25 år eller yngre². Endast 10,1 % är äldre än 35 år. Resultaten avseende ogifta mödrarnas ålder kommer naturligtvis att återspeglas i barnens ålder. Det finns ca

40 000 ogifta mödrar under 26 år. Vidare återfinns vi (som en parallell till de unga ogifta mödrarna) också de ogifta manliga icke-vårdnadshavarna (typ 10) i de allra yngsta åldrarna. Slutligen återfinns naturligtvis även de helt ensamstående utan barn (typ 14) i yngre åldrar. Dessa resultat återspeglar endast självklara tendenser i familjebildningen över tiden. Ensamstående (typ 14), liksom ogifta mödrar med barn och ogifta manliga icke-vårdnadshavare kommer i framtiden i betydande utsträckning att ingå i tvåförälderfamiljer.

De tvåförälderfamiljer som inte har några barn, födda 1952 eller senare, vare sig sådana som bor kvar hemma eller andra (typ 15) har största andelen i de äldsta ålderskategorierna. Givetvis finner vi också bland änkor och

¹ Huvudpersonen är mannen i familjer med två gifta och samboende (dvs. i familjer av typ 1, 2, 9 och 15) vuxna, man eller kvinna eljest enligt familjetypens benämning.

² Åldern definieras här approximativt av födelseåret.

Tabell 4.2.2 Samboende under större delen av 1969 i olika familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper	Sammanl. med make/maka	Sammanl. med föräldr. till gemens. barn	Sammanl. med annan person	Sammanl. inte med någon	Totalt
<i>Antal familjer i riket</i>					
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	885 182	2 597	0	5 830	893 609
2 MK + Bva	56 362	825	389	1 108	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	471	128	294	4 320	5 213
4 Mm̄ + Bv	408	24	117	4 389	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	0	24 874	4 442	36 642	65 958
6 skK + Bv	428	2 564	3 584	37 779	44 355
7 äK + Bv	745	234	398	16 470	17 847
8 gK + Bv	974	77	115	4 234	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv̄	10 603	0	300	1 608	12 511
10 og, äM + Bv̄	49	2 889	2 036	9 014	13 988
11 skM + Bv̄	4 339	240	2 631	25 672	32 882
12 K + Bv̄	1 540	0	467	7 285	9 292
14 M eller K	9 640	0	13 082	1 291 541	1 314 263
15 MK	560 839	1 344	41 918	24 294	628 395
Totalt	1 531 580	35 796	69 773	1 470 186	3 107 335
<i>Procenttal</i>					
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	99,1	0,3	0,0	0,7	100
2 MK + Bva	96,0	1,4	0,7	1,9	100
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	9,0	2,5	5,6	82,9	100
4 Mm̄ + Bv	8,3	0,5	2,4	88,9	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	0,0	37,7	6,7	55,6	100
6 skK + Bv	1,0	5,8	8,1	85,2	100
7 äK + Bv	4,2	1,3	2,2	92,3	100
8 gK + Bv	18,0	1,4	2,1	78,4	100
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv̄	84,7	0,0	2,4	12,9	100
10 og, äM + Bv̄	0,4	20,7	14,6	64,4	100
11 skM + Bv̄	13,2	0,7	8,0	78,1	100
12 K + Bv̄	16,6	0,0	5,0	78,4	100
14 M eller K	0,7	0,0	1,0	98,3	100
15 MK	89,2	0,2	6,7	3,9	100
Totalt	49,3	1,2	2,2	47,3	100

änklingar med barn flera äldre än bland övriga barnfamiljer.

4.5 Antal barn och ungdomar

I tabell 4.4.1 redovisas antalet hemmaboende barn i olika typer av barnfamiljer. Barn

som man icke har vårdnaden om redovisas således icke i denna tabell, som därför endast omfattar familjer av typerna 1–8. I ”normalbarnfamiljen” (typ 1, MK + Bve) där makarna är gifta och där samtliga barn är gemensamma (ev. genom adoption) har man ungefär lika ofta ett som två barn (41,1 resp.

Tabell 4.3 Huvudpersonens födelseår. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper	Ålder							Totalt
	–18	19–25	26–35	36–45	46–55	56–65	65–	
	1952– 1967	1945– 1951	1935– 1944	1925– 1934	1915– 1924	1905– 1914	–1904 ¹	
<i>Antal familjer i riket</i>								
<i>Tvåförälderfamiljer</i>								
1 MK + Bve	26	50 829	243 380	316 709	209 889	66 602	6 174	893 609
2 MK + Bva	0	2 887	17 544	21 657	15 606	991	0	58 685
<i>Enförälderfamiljer män</i>								
3 Mm + Bv	0	22	1 415	2 099	1 233	426	18	5 213
4 Mm + Bv	0	0	185	986	2 211	1 333	223	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>								
5 ogK + Bv	572	39 744	18 973	5 624	1 045	0	0	65 958
6 skK + Bv	0	2 465	14 696	17 622	8 895	677	0	44 355
7 äK + Bv	0	228	2 375	4 580	8 534	2 130	0	17 847
8 gK + Bv	0	383	1 771	1 740	1 391	115	0	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>								
9 MK + Bv̄	0	1 091	2 415	3 581	3 082	2 264	77	12 510
10 og, äM + Bv̄	36	6 139	4 900	2 121	669	110	12	13 987
11 skM + Bv̄	0	2 438	7 579	9 866	10 216	2 644	138	32 881
12 K + Bv̄	0	2 075	4 868	941	1 064	344	0	9 292
14 M eller K	0	532 200	200 913	191 355	198 937	187 846	12	1 314 263
15 MK	0	43 115	61 736	33 660	177 094	311 570	1 221	628 396
Totalt	634	686 616	582 750	612 541	639 866	577 052	7 875	3 107 334
<i>Procenttal</i>								
<i>Tvåförälderfamiljer</i>								
1 MK + Bve	0,0	5,7	27,2	35,4	23,5	7,5	0,7	100
2 MK + Bva	0,0	4,9	29,9	36,9	26,6	1,7	0,0	100
<i>Enförälderfamiljer män</i>								
3 Mm + Bv	0,0	0,4	27,1	40,3	23,7	8,2	0,3	100
4 Mm + Bv	0,0	0,0	3,7	20,0	44,8	27,0	4,5	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>								
5 ogK + Bv	0,9	60,3	28,8	8,5	1,6	0,0	0,0	100
6 skK + Bv	0,0	5,6	33,1	39,7	20,1	1,5	0,0	100
7 äK + Bv	0,0	1,3	13,3	25,7	47,8	11,9	0,0	100
8 gK + Bv	0,0	7,1	32,8	32,2	25,8	2,1	0,0	100
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>								
9 MK + Bv̄	0,0	8,7	19,3	28,6	24,6	18,1	0,6	100
10 og, äM + Bv̄	0,3	43,9	35,0	15,2	4,8	0,8	0,1	100
11 skM + Bv̄	0,0	7,4	23,0	30,0	31,1	8,0	0,4	100
12 K + Bv̄	0,0	22,3	52,4	10,1	11,5	3,7	0,0	100
14 M eller K	0,0	40,7	15,3	14,6	15,1	14,3	0,0	100
15 MK	0,0	6,9	9,8	5,4	28,2	49,6	0,2	100
Totalt	0,0	22,1	18,8	19,7	20,6	18,6	0,3	100

¹ Familjer utan barn där ingen vuxen är född 1905 eller senare hade ingen urvalssannolikhet. I de fall då sådana familjer ingår i urvalet beror det på att deras förhållanden ändrats mellan urvals- och undersökningstillfällena.

Tabell 4.4.1 Antal hemmaboende barn i olika familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Antal barn				Totalt
	1	2	3	4 och flera	
<i>Antal familjer i riket</i>					
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	367 279	391 439	107 934	26 957	893 609
2 MK + Bva	13 684	23 748	14 824	6 428	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	3 746	850	599	18	5 213
4 Mm̄ + Bv	3 207	1 280	346	106	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	57 830	6 823	779	526	65 958
6 skK + Bv	22 278	15 274	5 315	1 488	44 355
7 äK + Bv	11 088	4 284	1 469	1 007	17 848
8 gK + Bv	2 531	2 165	589	115	5 400
Totalt	481 643	445 863	131 855	36 645	1 096 006
<i>Procenttal</i>					
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	41,1	43,8	12,1	3,0	100
2 MK + Bva	23,3	40,5	25,3	10,9	100
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	71,9	16,3	11,5	0,3	100
4 Mm̄ + Bv	64,9	25,9	7,0	2,1	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	87,7	10,3	1,2	0,8	100
6 skK + Bv	50,2	34,4	12,0	3,4	100
7 äK + Bv	62,1	24,0	8,2	5,6	100
8 gK + Bv	46,9	40,1	10,9	2,1	100
Totalt	43,9	40,7	12,0	3,3	100

43,8 %). Övriga familjetyper avviker mer eller mindre från detta mönster. Flera barn förekommer oftare i familjer där minst ett av barnen har en annan förälder (som således är icke-vårdnadshavare och i regel underhållspliktig), dvs. typ 2 (MK + Bva). 36,2 % av dessa familjer har tre eller flera barn, och 10,9 % fyra barn eller däröver. Ensamstående föräldrar har sällan mera än ett barn (typ 3–8). 71,9 % av familjerna bestående av ensamstående vårdnadshavande far där modern är i livet (typ 3) omfattar endast ett barn. Bland enförälderfamiljer där föräldern är kvinna (typ 5–8) förekommer endast ett barn oftast hos ogifta kvinnor (typ 5) – med 87,7 %, och minst ofta hos gifta (typ 8) – med 46,9 %. Hos ingen av enförälderfamiljerna (typ 3–8) är dock flerbarnssituationen tillnärmelsevis så vanlig som i typ 2 där

således flera familjebildningar ofta varit aktuella och en av makarna fört med sig barn i äktenskapet eller eljest haft barn med annan än maken.

Utöver de barn som redovisas i tabell 4.4.1 vilka alla är födda 1952 eller senare och vilka svarar mot den i undersökningen använda definitionen av barn förekommer också i en rad familjer hemmaboende ungdomar födda före 1952. Klassificeringen av familjerna i familjetyper har skett oberoende av dessa. Av tabell 4.4.2 framgår hur många ungdomar födda 1949–51 som ingår i de olika familjetyperna. Totalt ingår i de undersökta familjetyperna drygt 230 000 ca 19–21-åringar.

10,2 procent av barnfamiljerna har också en eller i en del fall flera ungdomar i dessa åldrar som bor hemma. Det kan också vara

Tabell 4.4.2 Antal hemmaboende ungdomar födda 1949–51 i olika familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Antal ungdomar					Totalt
	0	1	2	3 och flera	Uppgift saknas	
Antal familjer i riket						
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	795 157	91 771	2 054	0	4 626	893 608
2 MK + Bva	54 228	3 043	254	0	1 156	58 683
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	4 130	546	212	0	325	5 213
4 Mm̄ + Bv	3 728	1 025	74	0	112	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	62 040	3 526	0	0	392	65 958
6 skK + Bv	35 698	4 512	232	0	3 912	44 354
7 äK + Bv	13 552	2 947	568	43	738	17 848
8 gK + Bv	4 562	570	0	0	268	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>						
9 MK + Bv̄	11 605	114	714	0	77	12 510
10 og, äM + Bv̄	13 583	89	0	0	316	13 988
11 skM + Bv̄	31 344	121	77	0	1 338	32 880
12 K + Bv	9 023	209	0	0	60	9 292
14 M eller K	1 199 435	18 446	0	0	96 383	1 314 264
15 MK	525 865	82 366	6 721	0	13 443	628 395
Totalt	2 763 950	209 285	10 906	43	123 148	3 107 332
Procenttal						
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	89,4	10,3	0,2	0,0	0,5	100,0
2 MK + Bva	94,3	5,3	0,4	0,0	2,0	100,0
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	84,5	11,2	4,3	0,0	6,2	100,0
4 Mm̄ + Bv	77,2	21,2	1,5	0,0	2,3	100,0
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	94,6	5,4	0,0	0,0	0,6	100,0
6 skK + Bv	88,3	11,2	0,6	0,0	8,8	100,0
7 äK + Bv	79,2	17,2	3,3	0,3	4,1	100,0
8 gK + Bv	88,9	11,1	0,0	0,0	5,0	100,0
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>						
9 MK + Bv̄	93,3	0,9	5,7	0,0	0,6	100,0
10 og, äM + Bv̄	99,3	0,7	0,0	0,0	2,3	100,0
11 skM + Bv̄	99,4	0,4	0,2	0,0	4,1	100,0
12 K + Bv̄	97,7	2,3	0,0	0,0	0,6	100,0
14 M eller K	98,5	1,5	0,0	0,0	7,3	100,0
15 MK	85,5	13,4	1,1	0,0	2,1	100,0
Totalt	92,6	7,0	0,4	0,0	4,0	100,0

värt att notera att även i de familjetyper som benämns "familjer utan vårdnad om barn" förekommer det hemmaboende ungdomar speciellt hos de gifta eller samboende "barnlösa" (typ 15).

4.6 Barnens ålder

I tabell 4.5 redovisas barnfamiljernas antal barn i åldrarna 0–10 år. Som synes är det sällsynt att man i enförälderfamiljer där den

Tabell 4.5 Antal barn under 10 år i olika familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Antal barn under 10 år					Totalt
	0	1	2	3	4 och flera	
Antal familjer i riket						
Tvåförälderfamiljer						
1 MK + Bve	319 406	299 734	210 139	60 009	4 320	893 608
2 MK + Bva	19 101	13 999	18 016	6 767	801	58 684
Enförälderfamiljer män						
3 Mm + Bv	3 124	1 652	278	159	0	5 213
4 Mm + Bv	3 905	848	118	55	12	4 938
Enförälderfamiljer kvinnor						
5 ogK + Bv	5 659	54 401	4 725	844	330	65 959
6 skK + Bv	23 090	14 263	5 974	990	38	44 355
7 äK + Bv	13 101	2 854	1 680	149	64	17 848
8 gK + Bv	2 331	1 967	819	283	0	5 400
Totalt	389 717	389 718	241 749	69 256	5 565	1 096 005
Procenttal						
Tvåförälderfamiljer						
1 MK + Bve	35,7	33,5	23,5	6,7	0,5	100
2 MK + Bva	32,5	23,9	30,7	11,5	1,3	100
Enförälderfamiljer män						
3 Mm + Bv	59,9	31,7	5,3	3,1	0,0	100
4 Mm + Bv	79,1	17,2	2,4	1,1	0,2	100
Enförälderfamiljer kvinnor						
5 ogK + Bv	8,6	82,5	7,2	1,3	0,5	100
6 skK + Bv	52,1	32,2	13,5	2,2	0,1	100
7 äk + Bv	73,4	16,0	9,4	0,8	0,4	100
8 gK + Bv	43,2	36,4	15,2	5,2	0,0	100
Totalt	35,6	35,6	22,1	6,3	0,5	100

andra föräldern har avlidit har barn under 10 år. Bland sådana manliga vårdnadshavare (typ 4) saknar 79,1 % barn under 10 år, medan det bland kvinnliga (typ 7) är 73,4 %. Som en kontrast saknar endast 8,6 % av de ogifta mödrarna (typ 5) barn under 10 år, vilket sammanhänger med skillnader mellan resp. föräldrar vad gäller åldersstrukturen. Övriga typer av enförälderfamiljer (typ 3, 6 och 8) intar en mellanställning, men har en högre andel familjer med barn under 10 år än tvåförälderfamiljerna. Samtidigt kan konstateras att antalet yngre barn i enförälderfamiljen är litet i förhållande till samtliga yngre barn, nämligen ca 110 000 av 1,1 miljoner i hela riket.

I tabell 4.6 redovisas yngsta barnets ålder. Här upprepas tendensen i de tidigare tabellerna. Bland ogifta mammor (typ 5) finns en ovanligt stor andel med mindre barn. I

43,2 % av dessa familjer är yngsta barnet 0–1 år, och i 40,2 % 2–6 år. I ingen annan familjetyp föreligger tillnärmelsevis så höga tal. Jämför vi de ensamma papporna med de ensamma mammorna finner vi att papporna inte oväntat relativt sett mera sällan har vårdnad om mindre barn. Om vi bortser från de ogifta mammorna förekommer spädbarn (0–1 år) mindre ofta i samtliga enförälderfamiljer än i normalbarnfamiljen (typ 1).

I tabell 4.7 har barnfamiljerna i stället redovisats efter äldsta barnets ålder. Även här framträder markanta skillnader. Äldre barn är sällsynta hos ogifta mammor (typ 5). Endast 13,1 % av dessa har barn som är 10 år och äldre, medan resp. 58,5 % och 71,9 % av tvåförälderfamiljerna har barn som är 10 år och äldre. Även fränskilda och änkor/änklingar har till övervägande delen barn som är 10 år eller mer.

Tabell 4.6 Yngsta barnets ålder i olika familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper	Yngsta barnets ålder och födelseår					Totalt
	0–1	2–6	7–10	11–16	17–18	
	69–70	64–68	60–63	54–59	52–53	
Antal familjer i riket						
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	138 037	277 741	174 927	221 565	81 338	893 608
2 MK + Bva	5 846	26 207	8 672	15 605	2 354	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	63	829	1 292	2 006	1 024	5 214
4 Mm + Bv	0	383	780	2 498	1 278	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	28 487	26 518	5 426	2 655	2 874	65 960
6 skK + Bv	2 455	10 833	9 822	17 249	3 995	44 354
7 äK + Bv	170	2 518	2 456	8 892	3 811	17 847
8 gK + Bv	191	1 982	934	1 934	359	5 400
Totalt	175 249	347 011	204 309	272 404	97 033	1 096 006
Procenttal						
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	15,4	31,1	19,6	24,8	9,1	100
2 MK + Bva	10,0	44,7	14,8	26,6	4,0	100
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	1,2	15,9	24,8	38,5	19,6	100
4 Mm + Bv	0,0	7,8	15,8	50,6	25,9	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	43,2	40,2	8,2	4,0	4,4	100
6 skK + Bv	5,5	24,4	22,1	38,9	9,0	100
7 äK + Bv	1,0	14,1	13,8	49,8	21,4	100
8 gK + Bv	3,5	36,7	17,3	35,8	6,6	100
Totalt	16,0	31,7	18,6	24,9	8,9	100

Tabell 4.8 återger antalet förskolebarn (0-6 år)¹ i barnfamiljerna. Även i denna tabell återfinns det tidigare mönstret. Det finns som tidigare en markant hög andel förskolebarn i enförelälderfamiljerna med ogift mor (typ 5). I 76,3 % av dessa finns ett förskolebarn, men endast i 7,0 % flera förskolebarn. Här kan vidare konstateras att situationen att ha flera förskolebarn är klart vanligare i tvåförälderfamiljer (typ 1 och 2) än i samtliga enförelälderfamiljer. Tabellen visar också att närmare 60 000 förskolebarn finns hos de ogifta mödrarna (typ 5). Endast ca 1 400 förskolebarn finns hos ensamma pappor medan ca 82 000 finns hos ensamma mammor (typerna 5-8). Hos tvåförälderfamiljerna återfinns naturligtvis den stora majoriteten, nämligen ca 650 000 förskolebarn.

Antalet skolbarn (7)16 år)² i de olika

familjetyperna framgår av tabell 4.9. Även här skiljer sig typ 5 (ogifta mödrar) avsevärt från övriga barnfamiljer. Som framgick av tidigare tabeller hade de ogifta mödrarna relativt sett oftare förskolebarn. De har som framgår av tabell 4.9 i gengäld mindre ofta skolbarn. Endast 18,8 % har skolbarn, medan man i övriga barnfamiljer har skolbarn i mellan 65,8-86,4 % av fallen. Av "normalbarnfamiljerna" (typ 1) har ca en tredjedel inget skolbarn, en tredjedel ett skolbarn och den sista tredjedelen flera skolbarn.

¹Förskolebarn definieras av att föräldrarna svarat "Har ej börjat skolan" på formulärets fråga 35 (appendix 1a).

²Gruppen definieras av att föräldrarna svarat "Går i skolan" på formulärets fråga 35 (appendix 1a).

Tabell 4.7 Äldsta barnets ålder i olika familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper	Äldsta barnets ålder och födelseår							Totalt
	0	1-3	4-6	7-9	10-12	13-15	16-18	
	-70	67-69	64-66	61-63	58-60	55-57	52-54	
Antal familjer i riket								
Tvåförälderfamiljer								
1 MK + Bve	23 760	105 297	138 202	103 801	157 705	161 465	203 379	893 609
2 MK + Bva	0	559	3 744	12 247	11 299	12 416	18 419	58 684
Enförälderfamiljer män								
3 Mm + Bv	0	220	311	1 007	778	1 034	1 862	5 212
4 Mm + Bv	0	12	81	384	434	1 396	2 632	4 939
Enförälderfamiljer kvinnor								
5 ogK + Bv	16 351	24 797	10 279	5 929	3 838	1 432	3 331	65 957
6 skK + Bv	0	1 068	4 464	7 080	6 215	11 229	14 299	44 355
7 äK + Bv	0	143	775	1 099	2 860	4 605	8 366	17 848
8 gK + Bv	0	364	972	627	723	1 234	1 480	5 400
Totalt	40 111	132 460	158 828	132 174	183 852	194 811	253 768	1 096 004
Procenttal								
Tvåförälderfamiljer								
1 MK + Bve	2,7	11,8	15,5	11,6	17,6	18,1	22,8	100
2 MK + Bva	0,0	1,0	6,4	20,9	19,3	21,2	31,4	100
Enförälderfamiljer män								
3 Mm + Bv	0,0	4,2	6,0	19,3	14,9	19,8	35,7	100
4 Mm + Bv	0,0	0,2	1,6	7,8	8,8	28,3	53,3	100
Enförälderfamiljer kvinnor								
5 ogK + Bv	24,8	37,6	15,6	9,0	5,8	2,2	5,1	100
6 skK + Bv	0,0	2,4	10,1	16,0	14,0	25,3	32,2	100
7 äK + Bv	0,0	0,8	4,3	6,2	16,0	25,8	46,9	100
8 gK + Bv	0,0	6,7	18,0	11,6	13,4	22,9	27,4	100
Totalt	3,7	12,1	14,5	12,1	16,8	17,8	23,2	100

Tabell 4.10 och 4.11 visar de äldre barn som lämnat skolan. Som synes är sådana barn inte lika vanliga, det rör sig ju om 16-18-åringar som förvärvsarbetar resp. ej går i skolan men fortfarande bor hemma.¹ Förvärvsarbete har som framgår av tabell 4.10 ca 70 000 ungdomar, vilket är 2,3 % av samtliga hemmavarande barn. De flesta finns naturligtvis i tvåförälderfamiljer (typ 1 och 2) med ca 56 000.

Annan sysselsättning, vilket kan röra sig om arbetslöshet men också omfattar sådana som har oavlönad praktiktjänst eller på grund av sjukdom inte kan ta arbete framgår av tabell 4.11. Ca 16 000 ungdomar har

"annan sysselsättning", vilket dock endast utgör 0,5 % av samtliga barn.

4.7 Barn som ej bor hos en av eller båda föräldrarna

Sammanlagt hade, som framgår av tabell 4.12, 3,7 procent av familjerna enligt egen uppgift ett eller flera barn som vid undersökningstillfället ej bodde hos familjen. Definitionsmässigt hade samtliga familjer av typ

¹ Dessa grupper definieras av att föräldrarna svarat "förvärvsarbetar" respektive "annat" på formulärets fråga 35 (appendix 1 a).

Tabell 4.8 Antal familjer med förskolebarn. Särredovisning efter familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper	Antal förskolebarn					Totalt
	0	1	2	3	4 och flera	
<i>Antal familjer i riket</i>						
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	473 740	259 021	138 756	22 091	0	893 608
2 MK + Bva	26 045	18 636	12 248	1 562	192	58 683
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	4 281	868	64	0	0	5 213
4 Mm + Bv	4 556	346	37	0	0	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	11 020	50 318	4 094	526	0	65 958
6 skK + Bv	31 153	11 045	2 137	19	0	44 354
7 äK + Bv	15 159	1 788	879	21	0	17 847
8 gK + Bv	3 150	1 661	551	38	0	5 400
Totalt	569 104	343 683	158 766	24 257	192	1 096 002
<i>Procenttal</i>						
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	53,0	29,0	15,5	2,5	0,0	100
2 MK + Bva	44,4	31,8	20,9	2,7	0,3	100
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	82,1	16,7	1,2	0,0	0,0	100
4 Mm + Bv	92,2	7,0	0,7	0,0	0,0	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	16,7	76,3	6,2	0,8	0,0	100
6 skK + Bv	70,2	24,9	4,8	0,0	0,0	100
7 äK + Bv	84,9	10,0	4,9	0,1	0,0	100
8 gK + Bv	58,3	30,8	10,2	0,7	0,0	100
Totalt	51,9	31,4	14,5	2,2	0,0	100

9–12 (familjer utan vårdnad om barn) sådana barn. En tredjedel av de fränskilda fäderna (typ 3) och en tiondedel av de fränskilda mödrarna (typ 6) hade tydligen delat på barnen vid skilsmässan. Mellan 3,2 och 9,4 procent av de övriga barnfamiljerna har också angett att det finns barn till den vuxna, eller i familjer med två vuxna en av eller båda de vuxna, vilka ej bor i familjen.

Tabell 4.9 Antal skolbarn i olika familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper	Antal skolbarn					Totalt
	0	1	2	3	4 och flera	
<i>Antal familjer i riket</i>						
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	294 271	331 374	222 661	32 958	12 345	893 609
2 MK + Bva	7 995	33 316	13 763	2 623	988	58 685
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	1 350	2 817	853	193	0	5 213
4 Mm̄ + Bv	1 113	2 583	1 002	161	81	4 940
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	53 583	11 392	466	517	0	65 958
6 skK + Bv	8 742	23 562	9 770	1 459	822	44 355
7 äK + Bv	2 842	10 218	3 579	810	399	17 848
8 gK + Bv	1 842	2 097	1 193	191	77	5 400
Totalt	371 738	417 359	253 287	38 912	14 712	1 096 008
<i>Procenttal</i>						
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	32,9	37,1	24,9	3,7	1,4	100
2 MK + Bva	13,6	56,8	23,5	4,5	1,7	100
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	25,9	54,0	16,4	3,7	0,0	100
4 Mm̄ + Bv	22,5	52,3	20,3	3,3	1,6	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	81,2	17,3	0,7	0,8	0,0	100
6 skK + Bv	19,7	53,1	22,0	3,3	1,9	100
7 äK + Bv	15,9	57,3	20,1	4,5	2,2	100
8 gK + Bv	34,1	38,8	22,1	3,5	1,4	100
Totalt	33,9	38,1	23,1	3,6	1,3	100

Tabell 4.10 Antal förvärvsarbetande barn i olika familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper	Antal förvärvsarbetande barn			Totalt
	0	1	2	
<i>Antal familjer i riket</i>				
<i>Tvåförälderfamiljer</i>				
1 MK + Bve	847 778	45 830	0	893 608
2 MK + Bva	48 684	10 000	0	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>				
3 Mm + Bv	4 316	879	18	5 213
4 Mm̄ + Bv	3 832	1 020	86	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>				
5 ogK + Bv	63 608	2 351	0	65 959
6 skK + Bv	37 244	7 110	0	44 354
7 äK + Bv	15 549	2 298	0	17 847
8 gK + Bv	4 797	603	0	5 400
Totalt	1 025 808	70 091	104	1 096 003
<i>Procenttal</i>				
<i>Tvåförälderfamiljer</i>				
1 MK + Bve	94,9	5,1	0,0	100
2 MK + Bva	83,0	17,0	0,0	100
<i>Enförälderfamiljer män</i>				
3 Mm + Bv	82,8	16,9	0,3	100
4 Mm̄ + Bv	77,6	20,7	1,7	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>				
5 ogK + Bv	96,4	3,6	0,0	100
6 skK + Bv	84,0	16,0	0,0	100
7 äK + Bv	87,1	12,9	0,0	100
8 gK + Bv	88,8	11,2	0,0	100
Totalt	93,6	6,4	0,0	100

Tabell 4.11 Antal barn med "annan" sysselsättning i olika familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper	Antal barn med "annan" sysselsättning			Totalt
	0	1	2	
<i>Antal familjer i riket</i>				
<i>Tvåföräldersfamiljer</i>				
1 MK + Bve	883 336	10 272	0	893 608
2 MK + Bva	56 054	2 630	0	58 684
<i>Enföräldersfamiljer män</i>				
3 Mm + Bv	4 946	248	18	5 212
4 Mm̄ + Bv	4 654	285	0	4 939
<i>Enföräldersfamiljer kvinnor</i>				
5 ogK + Bv	65 893	65	0	65 958
6 skK + Bv	42 924	1 262	168	44 354
7 äK + Bv	16 816	1 032	0	17 848
8 gK + Bv	5 117	283	0	5 400
Totalt	1 079 740	16 077	186	1 096 003
<i>Procenttal</i>				
<i>Tvåföräldersfamiljer</i>				
1 MK + Bve	98,9	1,1	0,0	100
2 MK + Bva	95,5	4,5	0,0	100
<i>Enföräldersfamiljer män</i>				
3 Mm + Bv	94,9	4,8	0,3	100
4 Mm̄ + Bv	94,2	5,8	0,0	100
<i>Enföräldersfamiljer kvinnor</i>				
5 ogK + Bv	99,9	0,1	0,0	100
6 skK + Bv	96,8	2,8	0,4	100
7 äK + Bv	94,2	5,8	0,0	100
8 gK + Bv	94,8	5,2	0,0	100
Totalt	98,5	1,5	0,0	100

Tabell 4.12 Barnfamiljer som har barn födda 1952 eller senare (ca 17 år och yngre) vilka ej bor i familjen. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Antal familjer med barn som ej bor i familjen	Procent av resp. redovisningsgrupp	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>			
1 MK + Bve	28 403	3,2	893 609
2 MK + Bva	5 505	9,4	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>			
3 Mm + Bv	1 949	37,4	5 213
4 Mm + Bv	290	5,9	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>			
5 ogK + Bv	4 982	7,6	65 958
6 skK + Bv	4 486	10,1	44 355
7 äK + Bv	897	5,0	17 848
8 gK + Bv	421	7,8	5 400
Totalt	46 933	4,3	1 096 006

5.1 Inledning

I detta kapitel återges uppgifter om utbildning, förvärvsintensitet och försök att byta sysselsättning. Uppgifterna avser både huvudpersonen och den ev. partnern. I det senare fallet medtas emellertid enbart familjetyper med tillräckligt stort antal observationer. Kapitlet avslutas med en redovisning av olika skäl att inte förvärvsarbета.

5.2 Utbildning

I detta avsnitt behandlas skolutbildning, förekomst av yrkesutbildning och "yrkeskategori". Tillsammans ger dessa egenskaper en uppfattning om de olika familjetypernas förankring i olika samhällsklasser. I tabell 5.1 visas först skolutbildningen för huvudpersonen i olika familjetyper. Fördelningen återspeglar i viss mån familjernas ålder eftersom folkskola förekommer som lägsta utbildning endast för äldre. Grundskola/real skola dominerar för de yngre upp till 30 år. De skillnader i utbildning som finns förklaras således till stor del av detta förhållande. Som framgick av tabell 4.3 var familjetyperna 5, 10, 12 och 14 kraftigt överrepresenterade i yngre åldrar. Andelen med enbart folkskola är som synes lägst i dessa familjetyper.

I tabell 5.2 redovisas omfattningen av huvudpersonens yrkesutbildning utöver den utbildning som redovisats i 5.1. Som synes saknar ensamma mödrar (familjetyperna 5—

8) relativt ofta sådan yrkesutbildning. Det samma gäller även för de ogifta manliga icke-vårdnadshavarna vilket med hänvisning till låg ålder (se tabell 4.3) skulle kunna förklaras med pågående utbildning. Men de har å andra sidan genomgått yrkesskola i större utsträckning än flertalet grupper (se tabell 5.1).

Tabell 5.3 visar flera mycket intressanta tendenser. Den anger nämligen hur vanliga de olika familjetyperna är inom olika yrkeskategorier eller samhällsklasser. Resultaten belyser dels i vilken utsträckning resp. familjetyper har bildats inom resp. yrkeskategori, dels i vilken utsträckning familjebildningen medför cirkulation mellan dem. Man kan naturligtvis inte särskilja dessa faktorer men tabellen ger upphov till intressanta spekulationer. Som synes är huvudpersonen i normalbarnfamiljen (typ 1 — endast gemensamma barn) något oftare tjänsteman och mera sällan arbetare jämfört med tvåförälderfamiljerna där minst ett barn har annan förälder. Det kan antingen bero på skillnader i skilsmässofrekvensen mellan arbetare och tjänstemän, eller benägenhet att adoptera partnerns barn (ev. kunskap om adoptionsinstitutet) eller på "cirkulationseffekter" (skilda kvinnor gifter relativt oftare om sig med arbetare). Vilken orsaken är kan ej utläsas av resultaten.

Ett annat intressant resultat är att hela 76,9 % av de ogifta icke-vårdnadshavande männen (typ 10) och 61,0 % av de skilda

Tabell 5.1 Huvudpersonernas skolutbildning. Särredovisning efter familjetyp. Procenttal.

Familjetyp	Skolutbildning (hp)							Totalt	Antal familjer i riket
	Folksk. (eller mindre)	Realsk. grundsk. (motsv.)	Yrkes-skola	Gymn. eller facksk.	Univ. eller högskola	Skol-utbildn. pågår	Uppg. saknas		
<i>Tvåförälderfamiljer</i>									
1 MK + Bve	62,0	7,3	12,4	9,7	6,7	1,9	0,0	100	893 609
2 MK + Bva	64,4	11,5	10,2	7,9	4,5	1,4	1,7	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>									
3 Mm + Bv	62,6	8,7	11,2	8,7	6,2	2,6	0,4	100	5 213
4 Mm + Bv	74,3	7,3	8,2	7,4	2,8	0,0	0,5	100	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>									
5 ogK + Bv	48,5	28,4	8,5	9,2	0,4	5,0	0,0	100	65 959
6 skK + Bv	63,2	18,2	7,8	3,3	1,6	5,9	0,2	100	44 355
7 äK + Bv	75,6	14,4	5,3	1,7	1,0	2,1	0,0	100	17 848
8 gK + Bv	55,7	19,8	9,8	7,4	2,8	4,6	0,0	100	5 399
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>									
9 MK + Bv	74,8	1,9	10,9	5,2	4,7	2,6	0,0	100	12 511
10 og, äM + Bv	59,5	5,5	26,1	2,5	0,6	5,9	0,0	100	13 988
11 skM + Bv	67,4	5,1	4,7	12,7	6,6	3,5	0,4	100	32 881
12 K + Bv	30,7	7,3	42,0	0,2	15,1	4,6	1,7	100	9 292
14 M eller K	45,0	11,4	17,7	11,5	3,4	11,0	0,2	100	1 314 263
15 MK	69,1	4,4	10,7	6,3	4,8	4,7	0,6	100	628 396
Totalt	56,1	9,2	14,1	9,5	4,6	6,5	0,3	100	3 107 337

Tabell 5.2 Huvudpersonernas yrkesutbildning. Särredovisning efter familjetyp. Procenttal.

Familjetyp	Yrkesutbildning				Totalt	Antal familjer i riket
	Ingen ut- över skolan	Kortare än ett år	Minst ett år	Uppg. saknas		
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	53,6	19,5	26,9	4,9	100	893 609
2 MK + Bva	46,3	19,9	33,7	6,3	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	53,6	21,0	25,4	3,5	100	5 213
4 Mm + Bv	63,0	13,8	23,2	6,8	100	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	68,8	11,4	19,8	6,4	100	65 959
6 skK + Bv	61,1	20,4	18,5	6,4	100	44 354
7 äK + Bv	71,7	15,9	12,4	5,1	100	17 848
8 gK + Bv	59,3	21,7	19,1	5,6	100	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>						
9 MK + Bv	62,8	16,0	21,2	8,5	100	12 511
10 og, äM + Bv	67,6	19,9	12,4	4,6	100	13 988
11 skM + Bv	58,1	11,2	30,7	3,7	100	32 881
12 K + Bv	67,1	6,3	26,6	3,7	100	9 292
14 M eller K	52,8	14,8	32,3	6,3	100	1 314 263
15 MK	58,8	15,1	26,1	9,3	100	628 396
Totalt	54,9	16,3	28,8	6,5	100	3 107 337

Tabell 5.3 Huvudpersonernas yrkeskategori. Särredovisning efter familjetyp. Procenttal.

Familjetyp	Yrkeskategori								Totalt	Antal familjer i riket
	Egen företagare	Arbetare	Tjänsteman	Hemmafru/man	Pensionär	Studerande	Annat	Uppg. saknas		
<i>Tvåförälderfamiljer</i>										
1 MK + Bve	13,8	47,3	35,8	0,0	1,6	1,0	0,4	0,0	100	893 608
2 MK + Bva	12,6	52,8	25,7	0,0	4,3	4,0	0,5	3,3	100	58 683
<i>Enförälderfamiljer män</i>										
3 Mm + Bv	12,4	50,2	31,3	0,0	4,3	1,1	0,6	1,6	100	5 213
4 Mm + Bv	17,6	49,7	23,7	0,5	7,3	0,2	1,0	0,2	100	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>										
5 ogK + Bv	0,6	38,5	19,7	24,1	0,1	16,0	1,0	0,7	100	65 958
6 skK + Bv	3,0	50,5	26,8	11,2	1,1	5,8	1,5	4,7	100	44 356
7 äK + Bv	3,3	29,9	17,3	39,5	6,4	1,4	2,2	2,0	100	17 849
8 gK + Bv	1,4	34,5	28,6	27,7	0,7	4,3	2,8	0,0	100	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>										
9 MK + Bv̄	16,5	44,7	22,7	0,0	15,8	0,3	0,0	17,5	100	12 510
10 og, äM + Bv̄	7,6	76,9	8,6	0,0	0,3	6,5	0,2	1,2	100	13 988
11 skM + Bv̄	14,4	61,0	20,9	0,0	1,7	1,6	0,4	2,0	100	32 880
12 K + Bv̄	0,6	27,3	59,9	3,6	1,5	6,8	0,4	1,7	100	9 292
14 M eller K	6,4	42,4	26,4	1,6	8,6	13,2	1,5	3,4	100	1 314 262
15 MK	18,7	44,6	26,9	0,4	6,6	2,4	0,4	0,9	100	628 396
Totalt	11,1	44,8	29,0	1,7	5,6	6,9	0,9	1,9	100	3 107 333

Tabell 5.4 Partners yrkeskategori. Särredovisning efter familjetyp. Procenttal.

Familjetyp	Yrkeskategori								To- talt	Antal familjer i riket	Antal obser- vationer
	Egen fö- retagare	Arbe- tare	Tjäns- teman	Hemma- fru/man	Pen- sionär	Stude- rande	Annat	Uppg. sak- nas			
Tvåförälder familjer											
1 MK + Bve	5,9	24,6	20,6	47,3	0,0	0,5	1,2	0,3	100	893 609	581
2 MK + Bva	9,1	21,6	14,8	51,7	0,3	0,5	2,0	5,1	100	58 685	245
Enförälderfa- miljer kvinnor											
5 ogK +Bv	9,3	71,8	16,5	0,0	0,0	1,3	1,1	0,2	100	30 579	192
Familjer utan vårdnad om barn											
9 MK + Bv	4,7	31,6	29,9	30,4	0,0	1,4	2,1	0,0	100	12 510	71
15 MK	5,9	33,1	19,8	35,6	2,7	2,2	0,7	3,9	100	624 362	415
Totalt	6,0	28,8	20,2	41,7	1,0	1,1	1,0	1,9	100	1 632 823	1 702

icke-vårdnadshavande männen (typ 11) betecknar sig som arbetare och således är kraftigt överrepresenterade bland arbetarna. Detta kan bero på att manliga arbetare oftare hamnar i skilsmässa än tjänstemän, och/eller att manliga arbetare har svårare att hitta en ny partner på grund av den lägre lönen som ytterligare reduceras av eventuellt underhållsbidrag till barnen och kanske också till den tidigare hustrun. Vi kan tyvärr inte avgöra vilken faktor som varit mest verksam.

I tabell 5.4 redovisas partnerens yrkeskategori i de familjer som i praktiken omfattar två vuxna. Endast fem familjetyper redovisas. En av dessa (5) är ogifta mödrar och avser den manliga partner modern sammanlever med (enligt tabell 4.2.1 46,4 % av samtliga fall). Som synes är huvudpersonens partner i tvåförälderfamiljerna (hustrun) i omkring hälften av fallen hemarbetande men även i tvåförälderfamiljer utan hemmavärande barn (typ 9 och 15) är en tredjedel av hustrurna hemarbetande. Observera vidare att hela 71,8 % av de ogifta mödrarnas partners är arbetare.

5.3 Förvärvsarbete

I tabell 5.5 redovisas förekomst av förvärvsarbete hos huvudpersonerna. Huvudpersonen, som i tvåförälderfamiljer är mannen, förvärvsarbetar icke om vederbörande är pensionerad eller arbetslös, eller är sysselsatt i hemmet. Dessa förhållanden återspeglas i tabell 5.5. Som synes föreligger låg andel förvärvsarbetande bland ogifta mödrar (typ 5). Detta torde delvis bero på arbetslöshet och studier, men säkert i betydande utsträckning på hemarbete, eftersom sammanlevnad under äktenskapsliknande förhållanden förekom i 46,4 % av fallen (enligt tabell 4.2.1). Denna tolkning stöds också av den höga andelen som hade barn i förskoleåldern (83,4 % enligt tabell 4.6). Det faktum att en fjärdedel av de ogifta mödrarna hade barn som var födda 1970 och alltså mestadels var yngre än 6 månader vid undersökningstillfället måste ha spelat en stor roll för deras möjlighet att förvärvsarbeta. Under 1969 hade också mer än 60 % av de ogifta mödrarna haft förvärvsarbete. Den relativt låga andelen

Tabell 5.5 Huvudpersonernas förvärvsarbete 1970. Särredovisning efter familjetyper. Procenttal.

Familjetyper	Förvärvs- arbetar inte	Förvärvs- arbetar	Uppgift saknas	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	6,8	93,2	0,3	100	893 608
2 MK + Bva	12,9	87,1	1,6	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	11,0	89,0	0,0	100	5 213
4 Mm + Bv	13,0	87,0	1,3	100	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	52,8	47,2	5,4	100	65 959
6 skK + Bv	19,9	80,1	0,2	100	44 355
7 äK + Bv	44,0	56,0	0,7	100	17 848
8 gK + Bv	30,6	69,4	0,0	100	5 399
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv̄	20,3	79,7	0,8	100	12 511
10 og, äM + Bv̄	22,4	77,6	0,0	100	13 988
11 skM + Bv̄	24,3	75,7	0,1	100	32 881
12 K + Bv̄	13,5	86,5	1,8	100	9 292
14 M eller K	32,5	67,5	2,8	100	1 314 263
15 MK	20,3	79,7	0,4	100	628 395
Totalt	22,1	77,9	1,5	100	3 107 335

Tabell 5.6 Huvudpersonens förvärvsintensitet. Särredovisning efter familjetyp. Procent av antalet familjer där huvudpersonen förvärvsarbetade 1969.

Familjetyp	Arbetstidens längd				Totalt	Antal familjer i riket	Antal observationer
	Heltid ¹	Halvtid ²	Deltid ³	Uppgift saknas			
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bve	99,0	0,5	0,4	2,0	100	868 409	554
2 MK + Bva	98,8	0,4	0,8	2,6	100	55 947	237
<i>Enförälderfamiljer män</i>							
3 Mm + Bv	92,8	2,8	4,4	0,7	100	4 908	202
4 Mm + Bv	97,2	0,6	2,2	3,4	100	4 604	316
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	84,8	9,6	5,6	1,8	100	55 211	264
6 skK + Bv	71,5	16,6	11,9	2,2	100	38 529	387
7 äK + Bv	42,5	32,1	25,4	4,3	100	10 800	223
8 gK + Bv	59,7	26,9	13,4	3,5	100	4 394	107
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>							
9 MK + Bv̄	66,1	0,6	33,3	0,0	100	12 328	69
10 og, äM + Bv̄	98,3	0,6	1,2	3,2	100	13 128	85
11 skM + Bv̄	89,6	6,8	3,6	1,0	100	28 489	265
12 K + Bv̄	89,1	8,0	2,9	4,4	100	8 219	67
14 M eller K	94,0	4,0	2,0	5,2	100	1 050 394	250
15 MK	96,3	2,4	1,3	4,4	100	597 798	395
Totalt	95,3	2,9	1,8	3,7	100	2 753 158	3 421

¹ Minst 35 timmar i veckan.

² 20–34 timmar i veckan.

³ Mindre än 20 timmar i veckan.

Tabell 5.7 Förekomst av förvärvsarbete hos partnern 1970. Särredovisning efter familjetyp. Procent av familjer med två vuxna.

Familjetyp	Förvärvs- arbetar inte	Förvärvs- arbetar	Uppgift saknas	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	48,9	51,1	0,2	100	893 608
2 MK + Bva	50,0	50,0	3,3	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	3,7	96,3	0,2	100	30 578
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv̄	32,9	67,1	0,0	100	12 511
15 MK	41,5	58,5	2,2	100	624 362
Totalt	44,8	55,2	1,1	100	1 632 820

förvärvsarbetande bland änkor med barn bör sammanhånga med förekomsten av änkepension. Beträffande ensamstående barnlösa (typ 14) torde den låga andelen förvärvsarbetande förklaras av att många unga studerar men också av att 8,6 % i denna familjetyp är pensionärer (se tabell 5.3).

I tabell 5.6 redovisas de förvärvsarbetande huvudpersonernas förvärvsintensitet. Heltid dominerar, men bland ensamma mödrar (typ 5–8) finns en ovanligt hög andel halvtids- och deltidssarbetande.

Motsvarande två tabeller om partnerns förvärvsarbete visar markanta skillnader. I tabellerna 5.7 och 5.8 ingår bara familjer som omfattade två vuxna. Omkring hälften av hustrurna förvärvsarbetar i tvåförälderfamiljerna, och något flera (58,5 %) av de gifta barnlösa paren. Av de ogifta mödrarnas partner förvärvsarbetade 96,3 %. Som framgår av tabell 5.8 hade mindre än hälften av de förvärvsarbetande hustrurna i "normalbarnfamiljen" (typ 1) heltidsarbete, således mindre än en fjärdedel av samtliga hustrur.

Tabellerna 5.9 och 5.10 belyser slutligen arbete utanför hemmet på kvällar eller helger.

5.4 Försök till byte av sysselsättning

I tabellerna 5.11 och 5.12 redovisas de förvärvsarbetandes försök att byta förvärvsarbete. Omkring fem sjättedelar av de förvärvsarbetande huvudpersonerna (med smärre avvikelser i några familjetyper) hade inte gjort några sådana försök, något fler bland respektive partners (som redan hade arbete). Siffrorna kan vara påverkade av den delvis höga andelen partiellt bortfall (frågan ej besvarad) och bör därför tolkas med försiktighet.

Enligt tabell 5.13 hade ca 10 % av huvudpersonerna försökt få omskolning eller ytterligare utbildning. Bland ogifta mödrar (typ 5) och gifta ensamma mödrar (typ 8) var den andelen ungefär dubbelt så hög. Även vissa av dessa siffror måste emellertid tolkas med försiktighet på grund av det höga partiella bortfallet.

Tabell 5.14 visar i vilken omfattning den

andra parten i familjetyper med tillräckligt antal familjer med 2 vuxna försökte få omskolning eller utbildning.

5.5 De icke-förvärvsarbetande kvinnornas skäl att inte förvärvsarbeta

I tabell 5.15 redovisas slutligen skälen för de icke-förvärvsarbetande kvinnorna att inte förvärvsarbeta. I enkätformuläret presenterades ett antal sådana tänkbara skäl till vilka uppgiftslämnarna hade att ta ställning. I tabellen anges procenten som ansett respektive skäl ha "stor betydelse". Medan endast 17,3 % av de icke-förvärvsarbetande mödrarna i normalbarnfamiljen (typ 1) anger att det "inte var ekonomiskt nödvändigt", anger 32,3 % av de ogifta mödrarna (typ 5) detta skäl. Medan endast 5,8 % av mödrarna i familjetyp 1 och 7,6 % av de ogifta mödrarna anger hälsoskäl, gör 64,6 % av fränskilda mödrar och 39,0 % av änkor med barn det (typ 6 och 7). Här finns således återigen en stor skillnad mellan ogifta mödrar och övriga ensamma mödrar. De ogifta mödrarna anger i stället oftare att de inte kunde få deltid (hela 40 %). För de ogifta mödrarna spelar även barnutställningsproblemet en större roll än för normalbarnfamiljen. Som det oftast angivna skälet återkommer emellertid i alla familjetyper uppgifterna att man inte ville lämna barnen.

Tabell 5.16 ger andelarna som försökte att skaffa arbete under 1969.

Tabell 5.8 Partnerns förvärvsintensitet. Särredovisning efter familjetyp. Procent av antalet familjer där partnern förvärvsarbetade 1969.

Familjetyp	Arbetstidens längd				Totalt	Antal familjer i riket	Antal observationer
	Heltid ¹	Halvtid ²	Deltid ³	Uppgift saknas			
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bve	45,0	25,3	29,7	4,1	100	534 516	348
2 MK + Bva	33,7	32,4	33,9	4,9	100	32 111	137
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	98,3	1,4	0,2	0,6	100	26 905	165
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>							
9 MK + Bv	93,7	5,9	0,4	1,1	100	9 231	57
15 MK	56,9	25,8	17,3	3,6	100	414 229	269
Totalt	51,9	24,7	23,5	3,8	100	1 027 077	1 110

¹ Minst 35 timmar i veckan.

² 20–34 timmar i veckan.

³ Mindre än 20 timmar i veckan.

Tabell 5.9 Arbete för huvudpersonen utanför hemmet på kvällar eller helger. Särredovisning efter familjetyp. Procent av antalet familjer där huvudpersonen förvärvsarbetade 1969.

Familjetyp	Regelbundet	Ibland	Aldrig	Uppgift saknas	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	9,0	31,9	59,0	4,6	100	868 409
2 MK + Bva	11,8	37,5	50,7	9,3	100	55 947
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	12,3	32,9	54,8	2,6	100	4 908
4 Mm + Bv	13,1	23,8	63,1	7,1	100	4 605
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	15,1	24,8	60,1	1,4	100	55 212
6 skK + Bv	13,7	21,9	64,4	3,7	100	38 528
7 äK + Bv	14,5	18,1	67,4	8,6	100	10 799
8 gK + Bv	13,9	31,2	54,9	5,0	100	4 394
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>						
9 MK + Bv	7,0	35,5	57,4	18,3	100	12 329
10 og, äM + Bv	7,9	11,2	80,9	6,8	100	13 128
11 skM + Bv	18,4	22,6	59,0	8,7	100	28 489
12 K + Bv	10,8	8,5	80,7	4,4	100	8 219
14 M eller K	12,2	25,9	61,9	12,3	100	1 050 396
15 MK	8,7	26,4	64,9	10,1	100	597 799
Totalt	10,5	28,0	61,5	8,9	100	2 753 162

Tabell 5.10 Arbete för förvärvsarbetande partners utanför hemmet på kvällar eller helger. Särredovisning efter familjetyp. Procent av antalet familjer där partnern förvärvsarbetade 1969.

Familjetyp	Regelbundet	Ibland	Aldrig	Uppgift saknas	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	14,3	11,6	74,0	4,7	100	534 515
2 MK + Bva	11,6	44,4	44,0	3,6	100	32 111
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	8,7	43,4	47,9	0,5	100	26 904
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>						
9 MK + Bv̄	24,7	14,7	60,6	1,7	100	9 231
15 MK	6,6	17,1	76,3	7,6	100	414 230
Totalt	11,2	15,8	73,1	5,7	100	1 027 077

Tabell 5.11 Huvudpersonens försök att byta förvärvsarbete. Särredovisning efter familjetyp. Procent av antalet familjer där huvudpersonen förvärvsarbetade 1969.

Familjetyp	Nej	Besökte arbetsförmedl.	Svarade på annons eller annonserade själv	Annat sätt	Uppgift saknas	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bve	86,8	4,1	6,2	2,9	4,3	100	868 409
2 MK + Bva	87,7	5,2	5,1	2,0	4,5	100	55 947
<i>Enförälderfamiljer män</i>							
3 Mm + Bv	86,1	7,8	3,4	2,7	0,4	100	4 908
4 Mm̄ + Bv	91,4	2,9	3,7	2,0	6,0	100	4 604
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	85,4	9,9	3,3	1,3	1,3	100	55 212
6 skK + Bv	83,3	10,7	3,5	2,4	2,4	100	38 529
7 äK + Bv	84,9	5,0	7,2	2,9	4,9	100	10 799
8 gK + Bv	78,8	11,7	4,5	4,9	3,3	100	4 394
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>							
9 MK + Bv̄	88,3	5,2	5,0	1,6	7,6	100	12 330
10 og, äM + Bv̄	75,5	7,2	16,0	1,3	1,4	100	13 128
11 skM + Bv̄	83,8	7,3	2,7	6,3	6,9	100	28 490
12 K + Bv̄	89,8	6,1	2,0	2,1	5,9	100	8 220
14 M eller K	80,1	10,3	7,2	2,4	8,8	100	1 050 394
15 MK	92,9	4,4	2,0	0,8	6,0	100	597 798
Totalt	85,5	6,8	5,5	2,2	6,3	100	2 753 162

Tabell 5.12 Försök från partnerns sida att byta förvärvsarbete. Särredovisning efter familjetyp. Procent av antalet familjer där partnern förvärvsarbetade 1969.

Familjetyp	Nej	Besökte arbets- förmedl.	Svarade på annons el- ler annonse- rade själv	Annat sätt	Uppgift saknas	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bve	93,6	2,4	1,3	2,7	3,9	100	534 516
2 MK + Bva	86,2	3,9	2,6	7,3	4,2	100	32 111
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	78,4	5,3	2,5	13,8	0,5	100	26 905
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>							
9 MK + Bv	74,2	3,0	17,7	5,1	8,3	100	9 230
15 MK	93,3	1,1	3,8	1,8	5,6	100	414 230
Totalt	92,7	2,0	2,5	2,8	4,5	100	1 027 076

Tabell 5.13 Huvudpersonens försök att få omskolning eller utbildning under 1969. Särredovisning efter familjetyp. Procent av samtliga familjer.

Familjetyp	Ja	Nej	Uppgift saknas	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bv	4,7	95,3	1,4	100	893 609
2 MK + Bva	10,6	89,4	3,6	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	7,6	92,4	3,6	100	5 213
4 Mm + Bv	1,8	98,2	3,5	100	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	20,4	79,6	7,4	100	65 958
6 skK + Bv	16,3	83,7	4,0	100	44 355
7 äK + Bv	6,9	93,1	3,9	100	17 848
8 gK + Bv	19,8	80,2	10,5	100	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv	3,0	97,0	7,3	100	12 510
10 og, äM + Bv	5,2	94,8	4,3	100	13 988
11 skM + Bv	7,2	92,8	10,8	100	32 881
12 K + Bv	12,9	87,1	7,6	100	9 292
14 M eller K	15,7	84,3	7,3	100	1 314 263
15 MK	4,4	95,6	4,7	100	628 396
Totalt	9,9	90,1	5,0	100	3 107 336

Tabell 5.14 Försök av partnern att få omskolning eller utbildning under 1969. Särredovisning efter familjetyp. Procent av familjer med 2 vuxna.

Familjetyp	Ja	Nej	Uppgift saknas	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	5,8	94,2	2,3	100	893 608
2 MK + Bva	8,9	91,1	3,3	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	5,0	95,0	0,6	100	30 578
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv	3,7	96,3	0,8	100	12 511
15 MK	3,2	96,8	5,4	100	624 362
Totalt	4,9	95,1	3,5	100	1 632 819

Tabell 5.15 De icke-förvärvsarbetande kvinnornas skäl att inte förvärvsarbeta ("stor betydelse"). Särredovisning efter familjetyp. Procent av familjer där kvinnan ej förvärvsarbetade under 1969.

Familjetyp	Ej ekonomiskt nödvändigt	Hälsoskäl	Kunde ej få deltid	Kunde ej få annat lämpligt arbete	Ingen barn-tillsyn	Ville ej lämna barnen	Ville sköta hemmet	Antal familjer i riket	Antal observationer
<i>Tvåförälderfamiljer</i>									
1 MK + Bve	17,3	5,8	14,6	15,9	25,2	63,9	61,3	358 997	232
2 MK + Bva	34,5	6,2	1,7	7,8	21,2	52,2	60,7	26 427	96
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>									
5 ogK + Bv	32,3	7,6	40,0	16,3	46,7	54,7	35,3	10 747	108
6 skK + Bv	20,0	64,6	4,5	24,0	22,1	68,2	41,1	5 825	64
7 äK + Bv	32,6	39,0	9,8	10,2	23,5	54,3	59,0	7 049	148
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>									
15 MK	21,4	32,0	6,7	12,8	0,0	0,0	64,8	205 477	142

Tabell 5.16 Icke förvärvsarbetande kvinnors försök att skaffa arbete under 1969. Procent av familjer där kvinnan ej förvärvsarbetade under 1969.

Familjetyp	Försökte skaffa arbete	Försökte ej skaffa arbete	Uppgift saknas	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	9,3	90,7	4,1	100	358 997
2 MK + Bva	4,1	95,9	10,0	100	26 428
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	34,9	65,1	0,6	100	10 747
6 skK + Bv	14,7	85,3	3,7	100	5 827
7 äK + Bv	4,8	95,2	5,4	100	7 049
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
15 MK	6,3	93,7	14,6	100	205 477

6.1 Inledning

Detta kapitel kommer att behandla bostadsförhållanden i olika familjetyper. Fördelningen av familjetyper på tätortsgrad, typ av bostad, bostadsinnehavare, boendetäthet, bostadens modernitet, bostadssökande och boendekostnaderna behandlas.

6.2 Bostadsortens tätortsgrad

Bostadsorten kan vara av betydelse för familjebildningen och familjernas utveckling över tiden. Boendemiljön kan medföra eller vara förbunden med sådana levnadsförhållanden att åldern då man gifter sig, önskan att få barn, skilsmässa och nytt giftermål påverkas. Vidare kan bostadsorten, exempelvis på grund av tillgången till arbete, nöjen och utbildning, starkare attrahera vissa typer av familjer och stöta bort andra. Det senare kan medföra en selektion av familjer till olika bostadsorter.

Dessa förhållanden kan medföra skillnader mellan olika bostadsorter i fördelningen av familjetyper. Ovannämnda faktorer kan dels samverka, dels gå i olika riktning och eventuellt ta ut varandra. I tabell 6.1 redovisas fördelningen av familjetyper på olika bostadsorter efter tätortsgrad. Som indikator har valts en femgradig skala (enl. FoB-65), se tabellen.

Som synes föreligger vissa delvis rätt kraftiga skillnader. Om vi jämför andelen av resp.

familjetyper som bor i storstad (Stockholm, Göteborg, Malmö) finner vi att "normalbarnfamiljen" (typ 1) är underrepresenterad relativt till nästan samtliga typer av enförälderfamiljer. Endast 18,3 % av familjerna av typ 1 finns i storstäderna mot 29,2 % av de ogifta mödrarna (typ 5), 34,9 % av de skilda mödrarna (typ 6) och 36,2 % av de gifta ensamstående mödrarna (typ 8). I storstäderna återfinns vidare hela 52,4 % av samtliga skilda fäder som är icke-vårdnadshavare (typ 11) samt 67,1 % av mödrarna som är icke-vårdnadshavare (typ 12). Storstäderna har som synes ett överskott av sådana barnfamiljer där parterna har separerat.

I storstäderna finns som väntat också ett överskott av ensamstående barnlösa (typ 14), vilket huvudsakligen torde kunna hänföras till de unga som studerar eller eljest är nyinflyttade. Om man slutligen också jämför normalbarnfamiljen (typ 1) med gifta utan barn (typ 15) finner man att de senare är något överrepresenterade i storstäderna.

6.3 Typ av bostad

I tabell 6.2 redovisas familjernas typ av bostad. Även här föreligger kraftiga skillnader. Boende i villa eller radhus är mycket vanligt bland normalbarnfamiljerna (typ 1) med 46,5 %. Även bland änklingar och änkor med barn (typ 4 och 7) är villaboendet mycket vanligt (49,9 resp. 44,5 %). I

Tabell 6.1 Bostadsortens tätortsgrad. Särredovisning efter familjetyp. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Bostadsortens tätortsgrad					Totalt
	Stockholm Göteborg Malmö	50 000 inv. eller mer	15 000— 50 000 inv.	2 000— 15 000 inv.	Mindre än 2 000 inv.	
<i>Antal familjer i riket</i>						
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	163 279	91 202	186 604	175 174	277 349	893 608
2 MK + Bva	13 628	7 164	9 561	11 904	16 427	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	1 446	288	1 011	653	1 815	5 213
4 Mm + Bv	960	395	911	879	1 793	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	19 246	6 078	11 186	10 792	18 657	65 959
6 skK + Bv	15 494	6 061	9 175	8 641	4 984	44 355
7 äK + Bv	3 828	2 124	3 145	2 958	5 792	17 847
8 gK + Bv	1 954	857	1 063	661	864	5 399
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>						
9 MK + Bv̄	3 548	100	3 181	1 550	4 132	12 511
10 og, äM + Bv̄	5 381	617	983	4 612	2 396	13 989
11 skM + Bv̄	17 220	1 493	4 158	6 030	3 930	32 881
12 K + Bv̄	6 238	422	1 291	985	356	9 292
14 M eller K	457 516	117 959	242 973	126 989	368 826	1 314 263
15 MK	160 206	70 908	107 757	123 947	165 577	628 395
Totalt	869 944	305 668	582 999	475 775	872 948	3 107 334
<i>Procenttal</i>						
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	18,3	10,2	20,9	19,6	31,0	100
2 MK + Bva	23,2	12,2	16,3	20,3	28,0	100
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	27,7	5,5	19,4	12,5	34,8	100
4 Mm + Bv	19,4	8,0	18,4	17,8	36,3	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	29,2	9,2	17,0	16,4	28,3	100
6 skK + Bv	34,9	13,7	20,7	19,5	11,2	100
7 äK + Bv	21,4	11,9	17,6	16,6	32,5	100
8 gK + Bv	36,2	15,9	19,7	12,2	16,0	100
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>						
9 MK + Bv̄	28,4	0,8	25,4	12,4	33,0	100
10 og, äM + Bv̄	38,5	4,4	7,0	33,0	17,1	100
11 skM + Bv̄	52,4	4,5	12,6	18,3	12,1	100
12 K + Bv̄	67,1	4,5	13,9	10,6	3,8	100
14 M eller K	34,8	9,0	18,5	9,7	28,1	100
15 MK	25,5	11,3	17,1	19,7	26,3	100
Totalt	28,0	9,8	18,8	15,3	28,1	100

Tabell 6.2 Typ av bostad. Särredovisning efter familjetyp. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Typ av bostad					Totalt
	Hyres- lägenhet	Insats- lägenhet	Villa, radhus	Övrigt	Uppgift saknas	
Antal familjer i riket						
Tvåförälderfamiljer						
1 MK + Bve	335 829	131 688	413 417	8 313	4 361	893 608
2 MK + Bva	30 772	5 092	22 232	198	390	58 684
Enförälderfamiljer män						
3 Mm + Bv	2 934	449	1 716	18	95	5 212
4 Mm̄ + Bv	1 686	582	2 411	148	112	4 939
Enförälderfamiljer kvinnor						
5 ogK + Bv	43 341	9 082	11 796	975	765	65 959
6 skK + Bv	32 035	6 038	5 779	290	213	44 355
7 äK + Bv	6 947	2 737	7 850	123	191	17 848
8 gK + Bv	3 400	1 274	707	19	0	5 400
Familjer utan vårdnad om barn						
9 MK + Bv̄	5 825	1 284	5 298	0	104	12 511
10 og, äM + Bv̄	6 772	489	4 616	1 839	272	13 988
11 skM + Bv̄	19 781	2 968	2 738	5 085	2 309	32 881
12 K + Bv̄	7 653	255	807	439	138	9 292
14 M eller K	643 438	116 584	413 568	117 760	22 914	1 314 264
15 MK	235 014	97 794	284 536	8 363	2 689	628 396
Totalt	1 375 427	376 316	1 177 471	143 570	34 553	3 107 337
Procenttal						
Tvåförälderfamiljer						
1 MK + Bve	37,8	14,8	46,5	0,9	0,5	100
2 MK + Bva	52,8	8,7	38,1	0,3	0,7	100
Enförälderfamiljer män						
3 Mm + Bv	57,3	8,8	33,5	0,4	1,8	100
4 Mm̄ + Bv	34,9	12,1	49,9	3,1	2,3	100
Enförälderfamiljer kvinnor						
5 ogK + Bv	66,5	13,9	18,1	1,5	1,2	100
6 skK + Bv	72,6	13,7	13,1	0,7	0,5	100
7 äK + Bv	39,3	15,5	44,5	0,7	1,1	100
8 gK + Bv	63,0	23,6	13,1	0,4	0,0	100
Familjer utan vårdnad om barn						
9 MK + Bv̄	46,9	10,3	42,7	0,0	0,8	100
10 og, äM + Bv̄	49,4	3,6	33,7	13,4	1,9	100
11 skM + Bv̄	64,7	9,7	9,0	16,6	7,0	100
12 K + Bv̄	83,6	2,8	8,8	4,8	1,5	100
14 M eller K	49,8	9,0	32,0	9,1	1,7	100
15 MK	37,6	15,6	45,5	1,3	0,4	100
Totalt	44,8	12,2	38,3	4,7	1,1	100

enförälderfamiljer i övrigt bor man däremot mycket sällan i villa eller radhus, såvida det inte rör sig om en fader (typ 3) där sannolikt ekonomiska skäl spelar in. Ogifta och skilda mödrar (typ 5 och 6) har sällan villa eller radhus (18,1 resp. 13,1 %). Man är i stället överrepresenterad i hyreshusen.,

Vissa ensamstående icke-vårdnadshavare (typ 11 och 12) bor också ovanligt sällan i villa/radhus. Av de skilda männen som är icke-vårdnadshavare (typ 11) bor endast 9,0 % i villa eller radhus. De återfinns också betydligt oftare under boendeformen "övrigt" (16,6 %), vilket innebär olika former av tillfälliga bostäder som institutioner och andra storhushåll, husvagn, sommarstuga, båt m. m. Som synes återfinns 7,0 % av svaren i denna grupp i kategorin uppgift saknas dvs. fall där uppgiftslämnaren inte har velat besvara frågan. Sannolikt kan dessa fall i hushållsundersökningen hänföras till kategorin "övrigt". I så fall skulle uppåt en fjärdedel av de manliga icke-vårdnadshavarna vara hänvisade till sådana onormala bostadsförhållanden.

Att en förhållandevis stor andel av de ogifta manliga icke-vårdnadshavarna bor i villa/radhus (33,7 % av typ 10) har som visas i tabell 6.3 sin förklaring i att en stor del av dem fortfarande bor hos sina föräldrar.

6.4 Vem står för bostaden?

I tabell 6.3 redovisas vem som står för bostaden. Tabellen avser att klargöra i vilken utsträckning man själv äger/hyr sin bostad respektive bor i någon annans bostad. Att hyra i andra hand räknas dock här som att själv stå för bostaden.

Även i denna tabell finner vi kraftiga skillnader mellan familjetyperna. Vanligast är naturligtvis att man själv (eller make/maka) står för bostaden, i vissa familjetyper är emellertid denna andel avsevärt lägre. Om vi jämför med normalbarnfamiljen (typ 1) och gifta par utan barn (typ 15) där resp. 94,3 och 97,3 % själva står för sin bostad, finner vi att både de ogifta mödrarna (typ 5) och de ogifta manliga icke-vårdnadshavarna (typ 10) mera sällan själva står för sin bostad

(78,8 resp. 31,2 %). Detta är naturligt med tanke på den mycket höga andelen unga i dessa familjetyper (jämför tabell 4.3). Därför är det inte heller överraskande att resp. 19,8 och 62,0 % i stället bor hos sina föräldrar. Notera emellertid att detta är mer än tre gånger vanligare bland ogifta manliga icke-vårdnadshavare (typ 10) än bland de ensamma mödrarna (typ 5).

Vidare står endast 54,7 % av de skilda manliga icke-vårdnadshavarna (typ 11) själva för sin bostad. Motsvarande grupp bland barnfamiljerna, nämligen de skilda mödrarna (typ 6) står däremot i 93,0 % av fallen själva för sin bostad. Denna skillnad återspeglar det faktum att bostaden vid skilsmässa i regel går till den förälder som får vårdnaden om barnen. De skilda manliga icke-vårdnadshavarna är också den grupp som oftast bor inneboende (12,6 %) eller får lösa sin bostadsfråga på annat sätt (21,3 %), nämligen genom institutioner, sommarstuga, husvagn etc. eller andra mera tillfälliga lösningar.

Med undantag för de ogifta mödrarna och i viss mån de skilda manliga vårdnadshavarna (typ 3) är, som också framgår av tabellen, andelen som själva står för sin bostad inte lägre i enförälderfamiljerna än i normalbarnfamiljen (typ 1).

6.5 Antal personer i hushållen och antal inneboende

Antalet personer som de olika familjetypernas hushåll består av redovisas i tabell 6.4 A och B. Där framgår att tvåförälderfamiljernas hushåll till närmare 50 % består av fyra personer och övrigt ungefär lika ofta av 3 eller fler än 4 personer. Mer än två tredjedelar av samtliga typer av enförälderfamiljer utgöres av två eller tre personer, mindre än en fjärdedel av fyra personer och cirka 10 % av fler än fyra.

Av familjerna utan vårdnad om barn består gifta, samboende icke-vårdnadshavare (typ 9) till 90,8 % av tvåpersonshushåll medan gifta och samboende barnlösa (typ 15) till en fjärdedel har hushåll som består av mer än två personer. Som framgick av tabell

Tabell 6.3 Vem står för bostaden. Särredovisning efter familjetyp. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Bostadsföreståndare					Totalt
	Hp + ev. partner	Föräldrar el. andra anhöriga	Annan person (=inneboende)	Övrigt	Uppgift saknas	
Antal familjer i riket						
Tvåförälderfamiljer						
1 MK + Bve	832 465	14 027	4 815	31 465	10 838	893 610
2 MK + Bva	57 117	211	0	1 344	12	58 684
Enförälderfamiljer män						
3 Mm + Bv	4 613	564	0	18	18	5 213
4 Mm + Bv	4 653	51	61	50	124	4 939
Enförälderfamiljer kvinnor						
5 ogK + Bv	51 715	13 007	392	517	327	65 958
6 skK + Bv	40 797	1 727	515	851	464	44 354
7 äK + Bv	16 242	340	330	693	242	17 847
8 gK + Bv	5 113	172	38	77	0	5 400
Familjer utan vårdnad om barn						
9 MK + Bv̄	12 067	263	104	77	0	12 511
10 og, äM + Bv̄	4 259	8 474	537	396	322	13 988
11 skM + Bv̄	17 719	3 681	4 089	6 896	496	32 881
12 K + Bv̄	6 537	659	605	1 361	131	9 293
14 M eller K	669 593	429 494	133 295	49 072	32 809	1 314 263
15 MK	606 011	9 699	4 033	3 275	5 377	628 395
Totalt	2 328 901	482 369	148 814	96 092	51 160	3 107 336
Procenttal						
Tvåförälderfamiljer						
1 MK + Bve	94,3	1,6	0,5	3,6	1,2	100
2 MK + Bva	97,3	0,4	0,0	2,3	0,0	100
Enförälderfamiljer män						
3 Mm + Bv	88,8	10,9	0,0	0,3	0,3	100
4 Mm + Bv	96,6	1,1	1,3	1,0	2,5	100
Enförälderfamiljer kvinnor						
5 ogK + Bv	78,8	19,8	0,6	0,8	0,5	100
6 skK + Bv	93,0	3,9	1,2	1,9	1,0	100
7 äK + Bv	92,3	1,9	1,9	3,9	1,4	100
8 gK + Bv	94,7	3,2	0,7	1,4	0,0	100
Familjer utan vårdnad om barn						
9 MK + Bv̄	96,5	2,1	0,8	0,6	0,0	100
10 og, äM + Bv̄	31,2	62,0	3,9	2,9	2,3	100
11 skM + Bv̄	54,7	11,4	12,6	21,3	1,5	100
12 K + Bv̄	71,3	7,2	6,6	14,9	1,4	100
14 M eller K	52,3	33,5	10,4	3,8	2,5	100
15 MK	97,3	1,6	0,6	0,5	0,9	100
Totalt	76,2	15,8	4,9	3,1	1,6	100

4.4.2 fanns ju i denna grupp en hel del som hade ungdomar, födda 1949—51 som bodde i hemmet. Bland de fränskilda manliga icke-vårdnadshavarna är kanske det mest anmärkningsvärda att tre fjärdedelar uppgivit sig bo i enpersonshushåll. Det är en större andel än i någon annan grupp.

Tabell 6.5 visar hur många av familjerna som har inneboende.

För både tabell 6.4 och 6.5 gäller att det totala antalet hushållsmedlemmar respektive inneboende inte kan räknas fram ur tabellerna. Om nämligen till exempel antalet inneboende per familj multipliceras med antal familjer med respektive antal inneboende blir summan en överskattning av totalantalet inneboende eftersom en del av familjerna med all sannolikhet är inneboende hos andra familjer. På samma sätt torde t. ex. familjer av typ 10 i många fall vara medlemmar i samma hushåll som en eller flera familjer i samma eller andra familjetyper.

6.6 Trångboddhet

Två av frågorna i formuläret gällde antalet rum i bostaden och antal personer som ingick i hushållet. Dessa båda variabler sammanfattas här i ett index på trångboddhet där en familj betraktas som trångbodd om mer än två personer bor i varje rum, köket och ett rum oräknade.¹ Av tabell 6.6 framgår att de ogifta mödrarna är den kategori som oftast bor trångt (41,8 %). Men minst 20 % av alla övriga barnfamiljer utom änkor och änklings med barn är trångbodda enligt denna definition.

Smärre grupper bland dem som inte har vårdnad om barn är trångbodda. Att de ogifta manliga icke-vårdnadshavarna (grupp 10) avviker från övriga utan vårdnad om barn genom att ha 24 % trångbodda torde även denna gång kunna förklaras med att de ofta ingår i sina föräldrars familjer.

6.7 Bostadens modernitet

I tabell 6.7 sammanfattas bostadsstandarden i vissa relevanta avseenden för de olika familjetyperna. I en särskild kolumn har även

angetts andelen som står i någon form av bostadskö.

Som synes förekommer kök hos nästan samtliga barnfamiljer. Tillgång till kök saknas ibland hos ensamstående, oftast hos skilda manliga icke-vårdnadshavare (typ 11) med 12,7 %, och hos ensamstående utan barn (typ 14) med 7,0 %. Det är ju som framgick av tabell 6.3 dessa grupper som oftast är inneboende. De har också mindre ofta än andra tillgång till wc. Även centralvärme och varmvatten saknas oftast hos de skilda manliga icke-vårdnadshavarna (typ 11), men också de ogifta mödrarna (typ 5) saknar ofta denna standard.

Bortsett från änkorna står de ensamma mödrarna (typ 5, 6 och 8) oftare i bostadskö än normalbarnfamiljen (typ 1).

6.8 Utrymme och modernitet

Tabell 6.8 ger en uppfattning om i vilken utsträckning brist på utrymme i bostäderna är förenat med en lägre grad av modernitet. Endast barnfamiljernas bostäder redovisas.

Cirka två tredjedelar av barnfamiljerna bor i bostäder som är helt moderna (dvs. innehåller samtliga i 6.7 nämnda bekvämligheter) och inte trångbodda. Detta gäller alla familjetyper utom de ogifta mödrarna där endast hälften har denna bostadsstandard. Nästan en tredjedel (31,3 %) av de ogifta mödrarna bor visserligen modernt men trångt och en tiondel bor såväl trångt som ej helt modernt.

En fjärdedel av samtliga barnfamiljer bor modernt men trångt. Den sämsta standarden är också den mest sällsynta: 3,3 % bor trångt och ej helt modernt.

6.9 Utrymme och modernitet i hyreslägenhet resp. villa/radhus

Hyreslägenhet och villa/radhus är de vanligaste bostadsformerna. I tabell 6.9 försöker

¹ Detta är den definition som användes i riksdagens bostadspolitiska uttalande från 1966. Vid beräkningen av indexet har hänsyn ej tagits till eventuella inneboende vilket medför en smärre underskattning av vad som definierats som trångboddhet.

Tabell 6.4 A Antal personer i hushållen. Särredovisning efter familjetyp. Absoluta tal.

Familjetyp	Antal personer i hushållet						7 eller fler	Uppgift saknas	Totalt
	1	2	3	4	5	6			
Antal familjer i riket									
Tvåförälderfamiljer									
1 MK + Bve	0	0	248 384	458 417	124 311	56 053	4 158	2 286	893 609
2 MK + Bva	0	0	9 457	27 340	15 062	4 109	1 737	979	58 684
Enförälderfamiljer män									
3 Mm + Bv	0	2 433	1 251	1 043	131	75	9	271	5 213
4 Mm + Bv	0	1 821	1 884	676	265	136	62	93	4 937
Enförälderfamiljer kvinnor									
5 ogK + Bv	0	17 967	24 803	10 907	4 268	561	3 663	3 790	65 959
6 skK + Bv	0	16 388	14 729	9 030	2 538	818	237	615	44 355
7 äK + Bv	0	6 710	5 913	2 810	1 181	688	276	271	17 850
8 gK + Bv	0	1 708	2 097	1 063	359	19	115	38	5 399
Familjer utan vårdnad om barn									
9 MK + Bv	0	11 357	440	714	0	0	0	0	12 511
10 og, äK + Bv	4 057	5 238	3 440	380	30	36	0	807	13 988
11 skM + Bv	22 344	5 387	2 360	132	138	104	0	2 417	32 882
12 K + Bv	5 535	3 088	313	81	0	0	0	275	9 292
14 M eller K	511 022	236 129	190 080	178 034	39 300	16 397	6 564	136 737	1 314 263
15 MK	0	458 042	115 292	39 640	2 689	0	0	12 733	628 396
Totalt	546 955	762 328	620 386	730 267	190 272	78 996	16 822	161 312	3 107 338

Tabell 6.4 B Antal personer i hushållen. Särredovisning efter familjetyp. Relativa tal.

Familjetyp	Antal personer i hushållet						7 eller fler	Uppgift saknas	Totalt
	1	2	3	4	5	6			
Procenttal									
Tvåförälderfamiljer									
1 MK + Bve	0,0	0,0	27,9	51,4	13,9	6,3	0,5	0,3	100,0
2 MK + Bva	0,0	0,0	16,4	47,4	26,1	7,1	3,0	1,7	100,0
Enförälderfamiljer män									
3 Mm + Bv	0,0	49,2	25,3	21,1	2,7	1,5	0,2	5,2	100,0
4 Mm + Bv	0,0	37,5	38,9	14,0	5,5	2,8	1,2	1,9	100,0
Enförälderfamiljer kvinnor									
5 ogK + Bv	0,0	28,9	39,9	17,5	6,9	0,9	5,9	5,7	100,0
6 skK + Bv	0,0	37,5	33,7	20,6	5,8	1,9	0,5	1,4	100,0
7 äK + Bv	0,0	38,1	33,6	16,0	6,7	3,9	1,5	1,5	100,0
8 gK + Bv	0,0	31,9	39,1	19,8	6,7	0,4	2,1	0,7	100,0
Familjer utan vårdnad om barn									
9 MK + Bv	0,0	90,8	3,5	5,7	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
10 og, äM + Bv	30,8	39,7	26,1	2,9	0,2	0,3	0,0	5,8	100,0
11 skM + Bv	73,3	17,7	7,7	0,4	0,5	0,3	0,0	7,4	100,0
12 K + Bv	61,4	34,2	3,5	0,9	0,0	0,0	0,0	3,0	100,0
14 M eller K	43,4	20,1	16,1	15,1	3,3	1,4	0,6	10,4	100,0
15 MK	0,0	74,4	18,7	6,4	0,4	0,0	0,0	2,0	100,0
Totalt	18,6	25,9	21,1	24,8	6,5	2,7	0,6	5,2	100,0

Tabell 6.5 Familjer med inneboende. Särredovisning efter familjetyp. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Antal inneboende				Totalt
	0	1	2 eller fler	Uppgift saknas	
Antal familjer i riket					
Tvåföräldersfamiljer					
1 MK + Bve	869 796	8 370	2 102	13 340	893 608
2 MK + Bva	56 706	587	390	1 001	58 684
Ensföräldersfamiljer män					
3 Mm + Bv	4 639	212	98	264	5 213
4 Mm̄ + Bv	4 530	155	49	204	4 938
Ensföräldersfamiljer kvinnor					
5 ogK + Bv	61 182	2 351	196	2 229	65 958
6 skK + Bv	39 817	1 465	533	2 540	44 355
7 äK + Bv	15 571	1 325	129	824	17 849
8 gK + Bv	4 796	413	38	153	5 400
Familjer utan vårdnad om barn					
9 MK + Bv̄	11 761	0	0	750	12 511
10 og, äM + Bv̄	12 832	769	140	247	13 988
11 skM + Bv̄	29 240	2 193	166	1 283	32 882
12 K + Bv̄	8 602	243	0	447	9 292
14 M eller K	1 097 813	63 541	13 027	139 882	1 314 263
15 MK	565 422	23 823	5 377	33 772	628 394
Totalt	2 782 707	105 447	22 245	196 936	3 107 335
Procenttal					
Tvåföräldersfamiljer					
1 MK + Bve	98,8	1,0	0,2	1,5	100,0
2 MK + Bva	98,3	1,0	0,6	1,7	100,0
Ensföräldersfamiljer män					
3 Mm + Bv	93,7	4,3	2,0	5,1	100,0
4 Mm̄ + Bv	95,7	3,3	1,1	4,1	100,0
Ensföräldersfamiljer kvinnor					
5 ogK + Bv	96,0	3,7	0,3	3,4	100,0
6 skK + Bv	95,2	3,5	1,3	5,7	100,0
7 äK + Bv	91,5	7,8	0,9	4,6	100,0
8 gK + Bv	91,4	7,9	0,7	2,8	100,0
Familjer utan vårdnad om barn					
9 MK + Bv̄	100,0	0,0	0,0	6,0	100,0
10 og, äM + Bv̄	93,4	5,6	1,0	1,8	100,0
11 skM + Bv̄	92,5	6,9	0,6	3,9	100,0
12 K + Bv̄	97,3	2,7	0,0	4,8	100,0
14 M eller K	93,5	5,4	1,1	10,6	100,0
15 MK	95,1	4,0	0,9	5,4	100,0
Totalt	95,6	3,6	0,8	6,3	100,0

Tabell 6.6 Trångboddhet¹. Särredovisning efter familjetyp. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Trång- bodda	Ej trång- bodda	Uppgift saknas	Totalt
<i>Antal familjer i riket</i>				
<i>Tvåförälderfamiljer</i>				
1 MK + Bve	237 090	650 095	6 424	893 609
2 MK + Bva	17 755	39 752	1 177	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>				
3 Mm + Bv	1 022	3 911	279	5 212
4 Mm̄ + Bv	667	4 154	118	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>				
5 ogK + Bv	25 868	35 975	4 117	65 960
6 skK + Bv	11 275	32 358	722	44 355
7 äK + Bv	2 774	14 761	314	17 849
8 gK + Bv	1 357	4 004	38	5 399
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>				
9 MK + Bv̄	470	12 041	0	12 511
10 og, äM + Bv̄	3 055	9 663	1 271	13 989
11 skM + Bv̄	1 303	27 048	4 530	32 881
12 K + Bv̄	479	8 539	276	9 294
14 M eller K	134 495	1 026 633	153 134	1 314 262
15 MK	60 560	553 759	14 076	628 395
Totalt	498 170	2 422 693	186 476	3 107 339
<i>Procenttal</i>				
<i>Tvåförälderfamiljer</i>				
1 MK + Bve	26,7	73,3	0,7	100
2 MK + Bva	30,9	69,1	2,0	100
<i>Enförälderfamiljer män</i>				
3 Mm + Bv	20,7	79,3	5,4	100
4 Mm̄ + Bv	13,8	86,2	2,4	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>				
5 ogK + Bv	41,8	58,2	6,2	100
6 skK + Bv	25,8	74,2	1,6	100
7 äK + Bv	15,8	84,2	1,8	100
8 gK + Bv	25,3	74,7	0,7	100
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>				
9 MK + Bv̄	3,8	96,2	0,0	100
10 og, äM + Bv̄	24,0	76,0	9,1	100
11 skM + Bv̄	4,6	95,4	13,8	100
12 K + Bv̄	5,3	94,7	3,0	100
14 M eller K	11,6	88,4	11,7	100
15 MK	9,9	90,1	2,2	100
Totalt	17,0	82,9	6,0	100

¹ Med "trångboddhet" avses här att mer än två personer bor i varje rum, köket och ett rum oräknade.

Tabell 6.7 Bostadsstandard. Särredovisning efter familjetyp. Relativa tal.

Familjetyp	Procent som saknar					Står i bostads-kö	Antal familjer
	Kök	WC	Central-värme	Varm-vatten	Dusch /bad		
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bvc	0,0	2,0	2,3	2,3	4,6	14,2	893 609
2 MK + Bva	0,0	6,6	6,2	6,9	7,7	17,0	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>							
3 Mm + Bv	1,7	7,9	4,2	10,5	16,0	12,5	55 212
4 Mm̄ + Bv	0,2	6,4	8,5	8,6	8,9	6,4	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	0,2	6,4	12,4	12,3	16,4	24,9	65 960
6 skK + Bv	0,9	2,3	7,7	4,7	9,4	22,3	44 355
7 äK + Bv	0,5	5,0	7,1	7,5	9,2	5,5	17 849
8 gK + Bv	0,0	1,8	4,0	3,3	7,3	21,2	5 399
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>							
9 MK + Bv̄	0,8	2,0	3,0	3,1	21,3	12,3	12 511
10 og, äM + Bv̄	6,4	5,7	10,3	12,4	16,8	25,2	13 989
11 skM + Bv̄	12,7	9,8	16,5	17,5	21,8	16,3	32 881
12 K + Bv̄	3,5	0,8	3,1	4,9	5,5	19,7	9 294
14 M eller K	7,0	9,9	10,3	14,3	26,0	20,4	1 314 262
15 MK	0,2	3,5	3,7	4,4	8,5	7,7	628 395
Totalt	3,2	5,9	6,6	8,4	15,1	15,8	3 107 339

Tabell 6.8 Utrymme och modernitet i barnfamiljernas bostäder. Särredovisning efter familjetyp. Relativa tal.

Familjetyp	Trångbodd		Ej trångbodd		Uppgift saknas	Totalt	Antal familjer
	Fullt modernt	Ej fullt modernt	Fullt modernt	Ej fullt modernt			
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bvc	24,3	2,4	70,1	3,1	0,7	100	893 608
2 MK + Bva	23,8	7,1	66,3	2,8	2,0	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>							
3 Mm + Bv	12,4	8,3	66,6	12,7	5,4	100	5 213
4 Mm̄ + Bv	12,2	1,7	75,1	11,1	2,4	100	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	31,3	10,6	49,1	9,1	6,2	100	65 960
6 skK + Bv	20,0	5,9	65,4	8,7	1,6	100	44 355
7 äK + Bv	12,5	3,4	75,3	8,9	2,0	100	17 849
8 gK + Bv	20,3	5,0	70,4	4,3	0,7	100	5 399
Totalt	24,2	3,3	68,6	3,9	1,2	100	1 096 066

vi jämföra dessa båda bostadsformer med avseende på utrymmesstandard och grad av modernitet. Det i 6.6 beskrivna trångboddhetsmättet har använts som mått på utrymmesstandarden och beträffande modernitetsgraden har beräknats andelen som har tillgång till högst 4 av 5 olika bekvämligheter, nämligen kök, wc, centralvärme, varmvatten, dusch eller bad. Vi finner att medan det för de flesta familjetyper är något vanliga att inte bo helt modernt om man bor i villa eller radhus än bland dem som bor i hyreslägenhet så innebär denna bostadsform i stället i samtliga grupper större sannolikhet för att slippa trångboddhet jämfört med förhållandena för dem som bor i hyreslägenhet.

6.10 Bostadskostnader

I tabell 6.10 redovisas hur vanligt det är i olika familjetyper att man har en månatlig bostadskostnad som överstiger 400 kr. per månad (inklusive bränslekostnader). Boendekostnaderna redovisas uppdelade på de tre oftast förekommande bostadstyperna, hyreslägenhet, insatslägenhet och villa/radhus. Det partiella bortfallet på variabeln bostadskostnad är stort. Detta kan i viss mån förklaras med att framför allt många av dem som bor i villa inte kunnat eller velat ange sina bostadskostnader.

Enligt de sålunda delvis ganska osäkra siffrorna i tabell 6.10 betalar mer än hälften av normalbarnfamiljerna i hyreslägenhet mer än 400 kr. i månaden för sina bostäder. Andelarna bland övriga barnfamiljer varierar något. Det kan vara så att man i många fall på grund av förändring i familjestrukturen (skilsmässa, tillkomst av barn) tvingats anskaffa en ny, dyr bostad. På detta tyder den stora andelen med hög hyra i familjetyper 2 där en andra familjebildning ofta har skett och bland de ogifta mödrarna (typ 5). Det är också i dessa grupper och bland de fränskilda fäderna som största andelarna betalar hyror över 600 kr./månad för hyreslägenheter (19,7% av typ 2, 17,7% av typ 3 och 18,7% av typ 5. I övriga barnfamiljer ligger

motsvarande andelar mellan 3,2 i typ 7 och 8,7 i typ 6).

Kostnaderna för att bo i villa synes i allmänhet vara högre än för att bo i lägenhet. Det föreliggande materialet ger dock inte möjlighet till några säkra jämförelser.

Tabell 6.11 visar hur bostadskostnaderna varierar mellan orter med olika tätortsgrad. Endast de kategorier av barnfamiljer där tillräckligt antal observationer gjorts redovisas.

Av tabellen framgår att det i samtliga familjetyper med undantag av de fränskilda mödrarna är vanligare att man har en bostadskostnad över 400 kr./månad om man bor i Stockholm, Göteborg eller Malmö än om man bor i en mindre ort. Bor man i orter med mindre än 15 000 invånare har man mindre ofta så höga bostadskostnader än om man bor i större orter. Detta gäller oavsett om man bor i flerfamiljshus eller i villa/radhus.

Skilnaderna belyses ytterligare av följande uppställning som visar hur stora andelar i de olika familjetyperna som för en bostad i flerfamiljshus betalar mer än 600 kr./månad.

Familjetyper	Stockholm, Göteborg, Malmö	Ort med > 15 000 invånare	Ort med < 15 000 invånare
1 + 2	15,7	3,5	1,9
3 + 4	23,4	9,9	5,0
5	22,5	13,2	10,5
6	16,0	8,6	1,2
7	7,1	3,7	1,6

De höga hyrorna är betydligt mera sällsynta i mindre orter än i större.

Det kan noteras att de ogifta mödrarna inte bara oftare än andra familjetyper har trånga och mindre moderna bostäder. De har också relativt ofta höga hyreskostnader.

I tabell 6.12 kan studeras i vilken utsträckning familjer med brist på utrymme i sin bostad kompenseras genom lägre bostadskostnader. Tabellen säger ingenting om bostadens absoluta storlek, endast om utrymmet i förhållande till det antal personer som ingår i hushållet. Det framgår att de ej

Tabell 6.9 Utrymme resp. modernitet i hyreslägenhet resp. villa/radhus. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	Andel trångbodda i		Andel som ej bor fullt modernt i		Antal familjer i		Antal observationer: Boende i	
	Hyreslägenhet	Villa/radhus	Hyreslägenhet	Villa/radhus	Hyreslägenhet	Villa/radhus	Hyreslägenhet	Villa/radhus
<i>Tvåförälderfamiljer</i>								
1 MK + Bve	49,4	3,6	5,6	5,2	335 829	413 417	260	226
2 MK + Bva	44,8	11,3	6,0	16,6	30 772	22 232	122	88
<i>Enförälderfamiljer män</i>								
3 Mm + Bv	26,7	9,9	19,6	28,3	2 934	1 716	120	70
4 Mm + Bv	23,6	4,4	12,5	15,8	1 686	2 411	123	166
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>								
5 ogK + Bv	43,6	14,6	14,2	41,4	43 341	11 796	243	60
6 skK + Bv	26,6	15,3	15,7	15,3	32 035	5 779	319	62
7 äK + Bv	23,8	7,0	8,2	18,8	6 947	7 850	138	162
8 gK + Bv	24,8	..	10,7	..	3 400	707	83	16
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>								
9 MK + Bv	6,3	..	5,4	..	5 825	5 298	38	22
10 og, äM + Bv	18,9	..	35,4	..	6 772	4 616	54	24
11 skK + Bv	6,1	5,3	33,8	30,8	19 781	2 738	177	48
12 K + Bv	6,0	..	4,5	..	7 653	807	58	16
14 M eller K	16,9	7,2	33,1	41,0	643 438	413 568	155	104
15 MK	16,4	5,8	12,4	13,9	235 014	284 536	166	192
Totalt	26,7	5,7	21,1	27,9	1 375 427	1 177 471	2 056	1 256

trångbodda¹ oftare än de trångbodda betalar högre bostadskostnad än 400 kr. i månaden. Men i varje fall bland barnfamiljerna har minst en tiondel även av de trångbodda i alla familjetyper en så hög bostadskostnad. Särskilt ofta gäller detta i tvåförälderfamiljerna (typ 1 och 2) där 32,8 respektive 64,4 % av de trångbodda betalar mer än 400 kr. i månaden. Här spelar sannolikt familjestorleken in så att man i många fall är trångbodd även i en relativt stor bostad.

I tabell 6.13 slutligen visas hur ofta familjer med olika stora ekonomiska resurser har en bostadskostnad över 400 kr. i månaden. Det mått på den disponibla inkomsten som används beskrivs närmare i kapitel 7.3. Endast familjer som bor i flerfamiljshus redovisas i tabell 6.13.

Det finns en allmän, om än inte entydig, tendens att bostadskostnaderna följer inkomstnivån. I alla typer av barnfamiljer har

ungefär hälften eller fler av familjerna i högsta inkomstklassen hyror över 400 kr. per månad. I lägre inkomstklasser är andelarna i allmänhet mindre.

¹ Enligt den tidigare använda definitionen: mer än 2 personer i varje rum, köket och ett rum oräknade.

Tabell 6.10 Andel familjer med bostadskostnader över 400 kr./mån. uppdelade på bostadstyp. Särredovisning efter familjetyp. Relativa tal.

Familjetyp	Procenttal			Antal familjer			Antal observationer		
	I hyres-lägenhet	I insats-lägenhet	I villa/radhus	I hyres-lägenhet	I insats-lägenhet, etc.	I villa/radhus	I hyres-lägenhet	I insats-lägenhet	I villa/radhus
<i>Tvåförälderfamiljer</i>									
1 MK + Bve	56,1	43,2	64,9 ^x	335 829	131 688	413 417	260	79	226
2 MK + Bva	86,3	64,0 ^x	91,0 ^x	30 772	5 092	22 232	122	30	88
<i>Enförälderfamiljer män</i>									
3 Mm + Bv	42,6	..	49,3 ^x	2 934	449	1 716	120	22	70
4 Mm̄ + Bv	32,7 ^x	37,7	50,3 ^x	1 686	582	2 411	123	42	166
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>									
5 ogK + Bv	54,1	14,0	38,2 ^x	43 341	9 082	11 796	243	55	60
6 skK + Bv	45,2	45,8 ^x	54,0 ^x	32 035	6 038	5 779	319	64	62
7 äK + Bv	38,5	35,6	41,1 ^x	6 947	2 737	7 850	138	63	162
8 gK + Bv	53,7	..	..	3 400	1 274	707	83	28	16
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>									
9 MK + Bv̄	50,9	..	..	5 825	1 284	5 298	38	10	22
10 og, äM + Bv̄	38,5	..	35,8 ^x	6 772	489	4 616	54	6	24
11 skK + Bv̄	26,4 ^x	12,0	..	19 781	2 968	2 738	177	32	48
12 K + Bv̄	20,6	..	7,3	7 653	255	807	58	6	16
14 M eller K	16,7	26,8	3,8 ^x	643 438	116 584	413 568	155	36	104
15 MK	31,5	33,0 ^x	37,0 ^x	235 014	97 794	284 536	166	52	192
Totalt	32,9	34,7	40,0	1 375 427	376 316	1 178 371	2 056	525	1 256

^x Anger att andelen uteblivna svar på frågan om bostadskostnad överstiger 10 %.

Tabell 6.11 Andel barnfamiljer med bostadskostnader över 400 kr./mån. uppdelade på bostadstyp och bostadsortens tätortsgrad. Särredovisning efter familjetyp. Relativa tal.

Familjetyp		Hyres- eller insatsläg. i			Villa i	
		Sthlm, Gbg eller Malmö	Orter med >15 000 inv.	Orter med <15 000 inv.	Storstäder o. andra tätorter med >15 000 inv.	Orter med <15 000 inv.
<i>Tvåförälderfamiljer</i>	a ¹	65,0	61,1	36,0	86,8	57,9
1 + 2	b	142 534	207 665	153 183	118 891	316 758
(MK + Bve) + (MK + Bva)	c	151	179	161	88	226
<i>Enförälderfamiljer män</i>	a	53,9	36,2	30,6	73,2	41,9
3 + 4	b	1 923	2 039	1 689	899	3 227
(Mm + Bv) + (Mm̄ + Bv)	c	104	110	93	52	184
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>	a	58,9	45,7	36,0	..	37,6
5	b	18 527	16 033	17 862	..	10 881
(ogK + Bv)	c	81	104	113	11	49
6	a	45,7	53,1	34,0	..	52,4
(skK + Bv)	b	14 436	13 520	10 117	..	3 150
	c	144	138	101	29	33
7	a	40,9	37,9	34,2	56,0	34,5
(äK + Bv)	b	3 091	3 738	2 857	2 230	5 622
	c	59	81	61	38	124

¹ a Andel av familjerna som har en månadshyra överstigande 400 kr.

b Antal familjer i resp. bostadskategori.

c Antal observationer.

Tabell 6.12 Andel familjer som betalar mer än 400 kr./månad för bostaden. Särredovisning efter trångbodda och ej trångbodda och efter familjetyp. Relativa tal.

Familjetyp	Andel av		Antal familjer i riket		Antal observationer	
	Trång- bodda	Ej trång- bodda	Trång- bodda	Ej trång- bodda	Trång- bodda	Ej trång- bodda
					Uppgift saknas	Totalt
<i>Tråfföräldrafamiljer</i>						
1 MK + Bve	32,8	66,7	57,7	650 095	893 609	181
2 MK + Bva	64,4	94,1	85,7	39 752	58 684	80
<i>Ensföräldrafamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	10,8	54,9	45,9	3 911	5 212	39
4 Mm + Bv	22,5	44,1	41,2	4 154	4 939	42
<i>Ensföräldrafamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	10,6	67,9	42,7	3 975	65 960	195
6 skK + Bv	22,7	53,6	45,7	32 358	44 355	120
7 äK + Bv	16,8	42,3	38,2	14 761	17 849	63
8 gK + Bv	24,0	64,9	55,5	4 004	5 399	37
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>						
9 MK + Bv	..	36,8	35,3	12 041	12 511	6
10 og. äM + Bv	..	41,6	31,4	9 663	13 989	19
11 skM + Bv	..	26,3	25,0	27 048	32 881	21
12 K + Bv	..	19,3	19,2	8 539	9 294	11
14 M eller K	..	14,6	13,8	1 026 633	1 314 262	27
15 MK	6,8	38,4	34,8	60 560	628 395	39
Totalt	22,0	38,3	35,4	498 170	3 107 339	880
					186 476	2 998
						104
						3 878

Tabell 6.13 Andel familjer som betalar mer än 400 kr i månaden för bostad i flerfamiljshus. Särredovisning efter tre nivåer av disponibel inkomst 1969¹ och efter familjetyp. Relativa tal.

Familjetyp	Andel av fam. med disp. inkomst 1969 på			Antal familjer med			Antal observationer		
	–15 000 kr.	15 001–25 000 kr.	Andel av samliga	–15 000 kr.	15 001–25 000 kr.	Totalt	–15 000 kr.	15 001–25 000 kr.	Totalt
<i>Tvåförälderfamiljer</i>									
1 + 2 (MK + Bve) + (MK + Bva)	71,1	41,8	54,6	21 134	219 290	262 957	49	199	243
<i>Enförälderfamiljer män</i>									
3 (Mm + Bv)	..	29,4	71,8	..	1 766	1 072	16	74	52
4 (Mm + Bv)	..	25,0	49,7	..	1 098	946	16	73	76
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>									
5 (ogK + Bv)	43,1	41,7	66,6	19 998	22 664	9 762	116	144	38
6 (skK + Bv)	31,0	52,4	50,8	12 324	19 768	5 980	126	201	56
7 (äK + Bv)	24,8	36,8	50,4	2 077	5 273	2 336	39	109	53
8 (gK + Bv)	51,3	56,3	..	2 657	1 747	..	60	42	9
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>									
9 + 15 (MK + Bv) + MK	17,8	28,3	36,7	41 099	97 626	201 191	31	85	150
10 (og, äM + Bv)	40,6	..	..	5 608	..	..	39	19	2
11 + 12 (skM + Bv) + (K + Bv)	4,2	39,8	40,1	15 230	11 604	3 822	114	117	42
14 M eller K	18,8	14,4	..	518 488	212 088	..	123	58	10
Totalt	21,1	30,1	52,3	639 381	594 370	517 993	729	1 121	731
			33,4			1 751 744			2 581

¹ För begreppet disponibel inkomst redogöres i 7.3.

7.1 Inledning

I avsnitt 7.2 presenteras till att börja med den sammanräknade nettoinkomsten och vissa typer av transfereringar. Inkomsters och transfereringars fördelning på de olika familjetyperna visas och beträffande sammanräknade nettoinkomsten sker dessutom särredovisning efter ett antal andra variabler.

Därefter sammanställs i avsnitt 7.3 ett mått på vad som här kallas disponibel inkomst, dvs. sammanräknade nettoinkomsten minus inbetald preliminär skatt plus vissa transfereringar som ej ingår i den sammanräknade nettoinkomsten. Detta måtts fördelning på familjetyper av olika slag och dess sammansättning beskrivs.

I avsnitt 7.4 presenteras ett antal tabeller över vilket utrymme för konsumtion utöver ett visst minimum de olika familjetyperna har.

Slutligen ges i avsnitt 7.5 några uppgifter om inkomsterna för äldre barn.

Endast ett fåtal belopp torde ha överskattats. Viss underskattning förekommer däremot i många fall. Mycket omfattande arbete har dock lagts ned på att komplettera oklara eller utelämnade svar i fråga om de flesta av dessa variabler. Beträffande graden av tillförlitlighet hos vissa variabler hänvisas till appendix 6.

7.2 Inkomster och bidrag

7.2.1 Sammanräknad nettoinkomst

Tabell 7.2.1 visar den sammanräknade nettoinkomstens fördelning i olika familjetyper. I

familjer med två vuxna inkomsttagare har inkomsterna summerats.

Det framgår av tabellen att årsinkomster under 10 000 kr. relativt oftare förekommer i barnfamiljer där huvudpersonen är ensamstående mor och bland ensamstående barnlösa. Vanligast synes detta vara bland gifta ej samboende mödrar (typ 8) där hälften inte tjänade 10 000 kr. I barnfamiljer med två gifta föräldrar hade bara ett par procent så låga inkomster.

På motsvarande sätt förekommer högre inkomster än 35 000 kr. i nästan hälften av familjerna med två gifta föräldrar men endast i mellan 5 och ca 20 % av enförälderfamiljerna och oftare i sådan med ensamstående far än med ensamstående mor. Av familjer med makar utan vårdnad om barn har mer än hälften inkomster över 35 000 kr. Ensamstående utan vårdnad om barn kommer återigen sällan upp i inkomster över 35 000 kr. (16 % av ogifta, manliga icke-vårdnadshavare, 12 % av fränskilda manliga icke-vårdnadshavare, 3,4 % av ensamstående kvinnliga icke-vårdnadshavare och 6,5 % av ensamstående barnlösa).

7.2.2 Den sammanräknade nettoinkomstens variationer mellan olika grupper av familjer

Tabellerna 7.2.2–7.2.5 belyser hur inkomsterna varierar med antal vuxna personer i familjen, med bostadsortens storlek, barnens ålder och med inkomsttagarnas kön och förvärvsintensitet.

Tabell 7.2.1 Sammanräknad nettoinkomst år 1969. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	-10 000	10 001- 15 000	15 001- 25 000	25 001- 35 000	35 001- 50 000	50 000-	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälder- familjer</i>								
1 MK + Bve	2,1	5,0	15,8	29,8	30,1	17,3	100	893 611
2 MK + Bva	3,3	9,6	25,0	28,8	20,5	12,8	100	58 684
<i>Enförälderfa- miljer män</i>								
3 Mm + Bv	11,6	8,7	36,1	24,0	14,2	5,4	100	5 212
4 Mm + Bv	8,7	5,9	34,2	30,4	13,2	7,6	100	4 939
<i>Enförälderfa- miljer kvinnor</i>								
5 ogK + Bv	26,5	13,0	34,9	9,1	10,8	5,8	100	65 958
6 skK + Bv	28,5	14,7	36,4	14,9	4,5	0,9	100	44 354
7 äK + Bv	26,0	25,6	30,2	10,8	5,7	1,8	100	17 847
8 gK + Bv	51,7	8,2	28,1	7,1	2,8	2,2	100	5 401
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>								
9 MK + Bv	18,2	6,9	5,9	17,3	33,7	18,0	100	12 511
10 og, äM + Bv	16,3	22,8	41,5	3,5	16,0	-	100	13 989
11 skM + Bv	9,5	8,8	39,8	29,8	6,6	5,5	100	32 881
12 K + Bv	18,2	12,5	63,4	2,5	3,1	0,3	100	9 293
14 M eller K	33,5	20,6	25,7	13,7	4,7	1,8	100	1 314 264
15 MK	7,1	3,3	17,5	21,3	32,7	18,2	100	628 394
Totalt	17,8	11,9	21,8	20,2	18,3	9,9	100	3 107 337

7.2.2.1 Sammanräknade nettoinkomster i familjer med en eller två vuxna

I tabell 4.2.2 visades i vilken utsträckning familjerna sammanbödde som gifta eller under äktenskapsliknande former under 1969. Tabell 7.2.2 ger nu den sammanräknade nettoinkomsten uppdelad på familjer som under största delen av året bestod av en respektive två vuxna. I den mån antalet gjorda observationer tillåter jämförelser inom familjetyperna framgår det att det i synnerhet är i de ogifta och fränskilda mödrarnas familjer (typ 5 och 6) som skillnaden i inkomstnivå är avsevärd mellan familjer med en och med två vuxna. Detta hänger givetvis samman med att den andra parten i fallen med 2 vuxna alltid är en man i dessa familjetyper men en kvinna i t. ex. familjetyperna 3 och 4, vilket innebär lägre grad av förvärvsarbete och i allmänhet lägre lön om man förvärvsarbetar.

7.2.2.2 Sammanräknade nettoinkomster i olika stora orter

Tabell 7.2.3 visar ett tydligt samband mellan bostadsortens storlek och inkomsten. Inkomsterna är nästan genomgående högre i storstäder och större tätorter än i mindre orter och glesbygd. I storstäderna är den genomsnittliga sammanräknade nettoinkomsten i normalbarnfamiljen (typ 1) 45 779 kr. vilket är en halv gång till så mycket som motsvarande i glesbygd och mindre tätorter.

Liknande skillnader återfinns i flertalet familjetyper, dock inte hos skilda mödrar, gifta ej samboende mödrar och fränskilda, ej vårdnadshavande fäder.

7.2.2.3 Sammanräknad nettoinkomst efter barnens ålder

Föräldrarnas utgifter för barnen varierar med barnens ålder. I tabell 7.2.4 belyses hur de

Tabell 7.2.2 Sammanräknad nettoinkomst uppdelad på familjer med en eller två vuxna. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal och medelvärden.

Familjetyper	Familjer med två vuxna					Familjer med en vuxen					Totalt	Medel- värde	Antal familjer	Antal observ.
	-20 000	20 001 - 30 000	30 001 - 40 000	40 001 - 50 000	50 001 - 60 000	-20 000	20 001 - 30 000	30 001 - 40 000	40 001 - 50 000	50 001 - 60 000				
<i>Tvåförälder- familjer</i>														
1 MK + Bve	12,3	25,1	62,6	100	35 962	887 779	563							18
2 MK + Bva	27,3	28,6	44,1	100	31 133	57 576	220							25
<i>Enförälderfa- miljer män</i>														
3 Mm + Bv	10,0	62,9	27,1	100	27 949	893	43							
4 Mm + Bv	20,3	53,7	26,0	100	27 333	551	47							
<i>Enförälderfa- miljer kvinnor</i>														
5 oGK + Bv	21,1	34,6	44,3	100	29 589	29 317	185							
6 skK + Bv	37,1	35,2	27,7	100	23 516	6 575	68							
7 äK + Bv	54,4	18,8	26,8	100	19 967	1 377	36							
8 gK + Bv	73,8	14,8	11,5	100	11 713	1 166	33							
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>														
9 MK + Bv	29,7	20,7	49,7	100	32 479	10 903	56							
10 oG, äM + Bv														
11 skM + Bv	23,8	50,3	25,8	100	27 217	7 209	54							
12 K + Bv														
14 M eller K														
15 MK	16,5	19,0	64,5	100	35 937	604 102	397							
Totalt	15,7	23,3	61,1	100	35 205	1 637 150	1 745	65,5	21,6	12,8	100	15 791	1 470 187	2 237

Tabell 7.2.3 Sammanräknad nettoinkomst uppdelad på bostadsortens tätortsgrad. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal och medelvärden.

Familjetyper	-20 000	20 001- 30 000	30 001-	Totalt	Medel- värde	Antal familjer	Antal observ.
<i>Stockholm, Göteborg eller Malmö</i>							
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bve	1,5	8,3	90,2	100	45 779	163 279	128
2 MK + Bva	17,5	11,5	71,0	100	39 694	13 628	55
<i>Enförälderfamiljer män</i>							
3 Mm + Bv	12,3	37,0	50,7	100	32 947	1 445	58
4 Mm + Bv	17,4	22,6	60,0	100	37 111	960	69
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	50,0	15,2	34,8	100	25 905	19 246	88
6 skK + Bv	59,9	28,3	11,8	100	17 210	15 494	158
7 äK + Bv	69,2	16,0	14,8	100	18 402	3 828	74
8 gK + Bv	72,6	18,6	8,8	100	12 510	1 955	45
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>							
9 MK + Bv	..	..	..	..	..	..	22
10 og, äM + Bv	..	..	..	100	..	..	23
11 skM + Bv	24,8	46,7	28,6	100	23 513	17 220	98
12 K + Bv	..	..	..	100	..	..	28
14 M eller K	61,7	14,8	23,5	100	17 807	457 516	108
15 MK	15,1	12,8	72,2	100	41 116	160 206	106
Totalt	39,6	14,4	46,0	100	28 197	869 945	1 060
<i>Tätort med 15-50 000 invånare</i>							
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bve	7,7	24,5	67,9	100	38 478	277 806	174
2 MK + Bva	9,4	49,5	41,1	100	31 842	16 725	69
<i>Enförälderfamiljer män</i>							
3 Mm + Bv	22,3	57,7	19,9	100	24 675	1 299	55
4 Mm + Bv	17,1	52,4	30,5	100	28 319	1 307	90
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	49,5	36,9	13,5	100	17 197	17 264	115
6 skK + Bv	74,7	17,5	7,8	100	13 843	15 236	155
7 äK + Bv	63,5	23,3	13,2	100	16 815	5 270	105
8 gK + Bv	76,3	18,7	5,0	100	9 910	1 920	42
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>							
9 MK + Bv	..	..	..	..	..	..	22
10 og, äM + Bv	..	..	..	..	..	..	21
11 skM + Bv	37,1	43,2	19,7	100	23 627	5 651	87
12 K + Bv	..	..	..	..	..	..	28
14 M eller K	61,0	29,0	10,0	100	15 651	360 932	92
15 MK	12,4	15,5	72,0	100	36 558	178 664	122
Totalt	33,2	25,3	41,5	100	27 445	888 670	1 177
<i>Tätort med mindre än 15 000 invånare och glesbygd</i>							
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bve	19,4	31,7	48,9	100	30 763	452 523	279
2 MK + Bva	42,4	23,8	33,8	100	26 625	28 332	121
<i>Enförälderfamiljer män</i>							
3 Mm + Bv	44,5	37,0	18,5	100	20 628	2 468	101
4 Mm + Bv	40,9	37,1	22,0	100	22 903	2 673	184
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	58,2	26,5	15,3	100	16 233	29 449	169
6 skK + Bv	65,1	29,1	5,8	100	14 644	13 626	138
7 äK + Bv	77,2	13,0	9,8	100	14 266	8 750	192
8 gK + Bv	64,2	32,1	3,7	100	12 820	1 525	41

Familjetyp	-20 000	20 001- 30 000	30 001-	Totalt	Medel- värde	Antal familjer	Antal observ.
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>							
9 MK + Bv	..	..	..	..	..	..	27
10 og, äM + Bv	45,3	50,6	4,2	100	18 284	7 007	49
11 skM + Bv	35,6	41,7	22,7	100	23 480	10 010	100
12 K + Bv	93,7	4,2	2,1	100	9 153	1 340	30
14 M eller K	74,1	20,9	5,0	100	13 609	495 814	124
15 MK	22,8	24,7	52,6	100	31 373	289 525	190
Totalt	43,0	25,9	31,1	100	23 676	1 348 722	1 745

sammanräknade nettointkomsterna varierar mellan familjer med olika gamla barn. Som ett grovt mått på barnens ålder har valts äldsta barnets födelseår.

Tendensen i tvåförälderfamiljer och även i flertalet enförälderfamiljer är att inkomsten är större ju äldre det äldsta barnet är. Detta synes dock inte gälla i enförälderfamiljer där vårdnadshavaren är en man (typ 3 och 4).

7.2.2.4 Förvärvsarbetande makars inkomster i tvåförälderfamiljer

I tabell 7.2.5 a-c presenteras mannens respektive kvinnans inkomster år 1969 i tre slags familjer av typerna 1 och 2 (makar med barn). De tre slagen av familjer kännetecknas av att i fall a endast mannen förvärvsarbetat på heltid under hela år 1969¹, i fall b förvärvsarbetade även kvinnan men inte på heltid eller endast under en del av året och i fall c förvärvsarbetade båda på heltid under hela året. Detta är de tre vanligaste typerna av familjer bestående av två makar med barn². Familjernas genomsnittliga årsinkomst som är ca 31 000 kr. om endast mannen förvärvsarbetade är ungefär 7 000 kr. större om även hustrun arbetade deltid eller en del av året och ca 16 000 kr. större om båda förvärvsarbetade på heltid hela året. Kvinnornas genomsnittliga nettointkomster i dessa familjer är således för heltids förvärvsarbete ca hälften av männens. Några skillnader mellan inkomsterna i familjer med olika många barn kan knappast påvisas.

7.2.3 Pension

I tabell 7.2.6 redovisas antalet familjer där ålders-, sjuk- eller förtidspensioner av olika storleksordning förekommer. I 5,2 % av familjerna har åtminstone en vuxen person sådan pension.

I tabell 7.2.7 redovisas på motsvarande sätt änkepension, dock endast för familjer av typ 7 (änkor med barn), 14 och 15 (barnlösa). I vissa fall förekommer änkepension i övriga familjetyper om huvudpersonen sammanbor utan att vara gift med någon som har änkepension. Dessa pensioner utgör dock antalsmässigt endast ca 1 % av samtliga.

7.2.4 Underhållsbidrag till vuxna

I tabell 7.2.8 redovisas underhållsbidrag till vuxna. Sådana förekom huvudsakligen i grupper där huvudpersonen är en fränskild eller en gift, ej samboende kvinna. Av de skilda mödrarna (typ 6) uppger dock endast 9 % att de fått underhållsbidrag för egen räkning. Andelen bland fortfarande gifta mödrar (typ 8) är 19,5 %, varav 9,6 % fick mer än 400 kr. per månad. Familjetyp 8 är en mycket heterogen typ av mödrar. Där finns

¹ Med heltidsarbete avses arbete minst 35 timmar i veckan. Med helårsarbete avses arbete minst 11 månader under året. Anledning till att 11 månaders förvärvsarbete betraktats som helårsarbete är att det vid granskningen framkom flera fall där man uppgivit 11 månaders förvärvsarbete utan att däri inkludera en månads betald semester.

² Som omnämnts i 1.3 ingår i familjetyp 2 även vissa samboende, ej med varandra gifta vårdnadshavare. Deras antal är dock litet.

Tabell 7.2.4 Sammanräknad nettoinkomst i barnfamiljer särredovisad efter familjetyper och äldsta barnets ålder. Relativa tal och medelvärden.

Familjetyper och äldsta barnets födelseår	-20 000	20 001– 30 000	30 001–	Totalt	Medel- värde	Antal familjer	Antal observ.
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 + 2 (MK + Bve) + (MK + Bva)							
52–57 (13–18) ¹	16,8	22,1	61,1	100	36 466	395 679	311
58–63 (7–12)	13,6	25,0	61,3	100	35 144	285 053	232
64–69 (1–6)	9,0	31,8	59,2	100	33 979	247 803	266
70 (0)	..	..	..	..	..	..	17
Totalt	13,4	25,3	61,3	100	35 612	952 294	826
<i>Enförälderfamiljer män</i>							
3 + 4 (Mm + Bv) + (Mm + Bv)							
52–57 (13–18)	31,5	40,2	28,3	100	21 157	6 925	409
58–63 (7–12)	27,9	36,7	35,5	100	26 496	2 602	120
64–69 (1–6)	..	..	..	..	..	..	28
70 (0)	—	—	—	—	—	—	—
Totalt	30,1	40,3	29,7	100	26 047	10 152	557
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv							
52–57 (13–18)	..	..	..	..	..	..	29
58–63 (7–12)	35,8	39,8	24,5	100	23 593	9 768	60
64–69 (1–6)	54,8	33,0	12,2	100	18 656	35 078	276
70 (0)	..	..	..	..	..	..	7
Totalt	53,6	25,9	20,5	100	19 307	65 960	372
6 skK + Bv							
52–57 (13–18)	60,7	27,8	11,4	100	17 347	25 528	246
58–63 (7–12)	73,6	20,3	6,1	100	12 438	13 295	136
64–69 (1–6)	76,7	21,9	1,4	100	12 456	5 533	69
70 (0)	—	—	—	—	—	—	—
Totalt	66,6	24,8	8,6	100	15 265	44 356	451
7 gK + Bv							
52–57 (13–18)	67,4	19,5	13,1	100	16 907	12 972	282
58–63 (7–12)	82,3	7,5	10,2	100	13 165	3 959	74
64–69 (1–6)	..	..	..	..	..	..	15
70 (0)	—	—	—	—	—	—	—
Totalt	71,4	16,7	11,9	100	15 905	17 849	371
8 gK + Bv							
52–57 (13–18)	61,7	32,0	6,3	100	13 812	2 714	63
58–63 (7–12)	..	..	..	..	..	..	29
64–69 (1–6)	85,7	11,5	2,8	100	7 774	1 335	36
70 (0)	—	—	—	—	—	—	—
Totalt	71,5	22,4	6,0	100	11 675	5 399	128

¹ Ungefärlig ålder inom parentes.

Tabell 7.2.5 a Mannens sammanräknade nettoinkomst i familjer där mannen förvärvsarbete heltid – helår 1969 och kvinnan ej förvärvsarbetade. Särredovisning av barnfamiljer av typ 1 och 2 efter barnantal. Relativa tal och medelvärden.

Familjetyp och barnantal	-20 000 kr.	20 001–30 000 kr.	30 001– kr.	Totalt	Medelvärde	Antal familjer i riket	Antal observ.
<i>Tvåföräldersfamiljer</i>							
1 + 2 (MK + Bve + MK + Bva)							
1 barn	17,1	40,2	42,7	100	30 170	110 592	88
2 barn	11,7	42,1	46,3	100	30 875	152 015	119
3+ barn	23,8	27,2	49,0	100	32 327	79 036	80
Totalt	16,2	38,0	45,8	100	30 982	341 643	287

sådana som nyligen separerat från sina män och sådana som gjort det för länge sedan. Det finns nygifta som ännu inte flyttat ihop med sin man och det finns de som av någon anledning inte sammanlevde med sin man under större delen av 1969 utan att därför egentligen betrakta sig som separerade. Bland dessa kan en del ha haft gemensam ekonomi med mannen. I sådana fall är det inte troligt att de betraktat mannens bidrag till hushållskassan som underhållsbidrag vilket innebär att dessa inte redovisas i undersökningen. Vissa uppgifter om de gifta ej samboende mödrarnas ekonomi måste därför betraktas som otillförlitliga.

7.2.5 Studiestöd

Studiemedel, studiebidrag och omskolningsbidrag redovisas i tabellerna 7.2.9–7.2.11. Som framgår av tabell 7.2.9 har studiemedel utgått främst till ensamstående barnlösa (typ 14) och kvinnliga icke-vårdnadshavare (typ 12) med resp. 9,3 och 16,6 %. I båda dessa grupper förekommer ju, som framgår av tabell 4.3 en ganska hög andel 19–25-åringar med pågående skolutbildning (se tabell 5.1). Studiemedlen uppgick 1969 till 70 % av basbeloppet/termin (=4 060 kr./termin) + 12,5 % av basbeloppet per barn och termin (=725 kr./barn).

Studiebidrag förekommer vanligast i samma familjetyper, men även bland ogifta mödrar (typ 5), som framgår av tabell 7.2.10. Omskolningsbidrag utgår som framgår av tabell 7.2.11 mera sällan.

7.2.6 Bostadstillägg till barnfamiljer

Med bostadstillägg avses de år 1968 beslutade statliga och kommunala inkomstprövade bostadstilläggen till barnfamiljer. Dessa utgår med belopp som varierar med bostadskostnaden och bostadens standard. I tabell 7.2.12 redovisas barnfamiljernas bostadstillägg. Som synes får normalbarnfamiljen (typ 1) minst ofta bostadstillägg (29,7 %), och skilda kvinnor oftast (70,8 %). Siffrorna i tabellen påverkas bl. a. av att även i enföräldersfamiljer huvudpersonen i viss utsträckning sammanbor med någon, att yngre familjer ofta bor i dyrare lägenheter, och att man bland ensamma föräldrar delvis oftare saknar egen lägenhet, och i stället bor hos föräldrar eller eljest inneboende.

7.2.7 Socialhjälp

I tabell 7.2.13 redovisas utbetald socialhjälp i olika familjetyper under 1969. Uppgifterna är lämnade av socialnämnderna. Som synes förekommer de högsta andelarna socialhjälpstagare i familjetyper som i huvudsak är resultatet av uppbrott från normalbarnfamiljen. Av de skilda mödrarna (typ 6) hade 21,8 % socialhjälp, av de gifta ej samboende mödrarna (typ 8) är det 17,8 % samt bland de skilda manliga icke-vårdnadshavarna (typ 11) 21,6 %. Dessa procenttal kan jämföras med andelen bland normalbarnfamiljer (2,1 %).

Tabell 7.2.5 b Mannens, kvinnans respektive bådas sammanräknade nettoinkomst i familjer där mannen förvärsarbetade heltid — helår¹ 1969 och kvinnan mindre än heltid — helår. Särredovisning av barnfamiljer av typ 1 och 2 efter barnantal. Relativa tal och medelvärden.

Familjetyp och barnantal	Mannens inkomster			Kvinnans inkomster			Bådas inkomster			Antal familjer i riket	Antal obser- vatio- ner
	—20 000 kr.	20 001— 30 000 kr.	To- talt värde	—20 000 kr.	20 001— 30 000 kr.	To- talt värde	—20 000 kr.	20 001— 30 000 kr.	To- talt värde		
<i>Tvåförälder- familjer</i>											
1 + 2 (MK + Bva + MK + Bve)											
1 barn	5,7	54,4	39,9	100	29 699	96,7	3,3	0,0	100	8 645	2,3
2 barn	9,0	46,3	44,8	100	31 277	94,1	5,9	0,0	100	7 337	5,8
3+ barn	8,4	61,2	30,4	100	29 711	95,2	0,8	4,0	100	7 351	8,0
Totalt	7,6	51,9	40,5	100	30 392	95,3	4,1	0,6	100	7 868	4,7

¹ Helår = minst 11 månader.

Tabell 7.2.5 c Mannens, kvinnans respektive bådas sammanräknade nettoinkomst i familjer där båda makarna förvärsarbetade heltid — helår¹ 1969. Särredovisning av barnfamiljer av typ 1 och 2 efter barnantal. Relativa tal och medelvärden.

Familjetyp och barnantal	Mannens inkomster			Kvinnans inkomster			Bådas inkomster			Antal familjer i riket	Antal obser- vatio- ner
	—20 000 kr.	20 001— 30 000 kr.	To- talt värde	—20 000 kr.	20 001— 30 000 kr.	To- talt värde	—20 000 kr.	20 001— 30 000 kr.	To- talt värde		
<i>Tvåförälder- familjer</i>											
1 + 2 (MK + Bva + MK + Bve)											
1 barn	9,1	56,8	34,1	100	31 141	67,9	29,5	2,6	100	16 014	2,5
2 barn	1,2	58,5	40,4	100	28 672	33,6	61,7	4,7	100	19 173	0,0
3+ barn	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Totalt	6,0	56,4	37,6	100	30 315	56,2	40,5	3,2	100	16 718	1,5

¹ Helår = minst 11 månader.

Tabell 7.2.6 Ålders-, sjuk- eller förtidspension (per månad). Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

	Nej	1— 600 kr.	Mer än 600 kr.	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	98,2	0,5	1,4	100	893 609
2 MK + Bva	95,8	0,3	3,8	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	93,9	0,9	5,2	100	5 213
4 Mm + Bv	93,7	1,7	4,6	100	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	99,9	0,0	0,1	100	65 958
6 skK + Bv	97,8	1,7	0,6	100	44 355
7 äK + Bv	97,9	1,5	0,6	100	17 849
8 gK + Bv	99,6	0,0	0,4	100	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv	88,0	10,7	1,2	100	12 511
10 og, äM + Bv	88,1	0,1	11,8	100	13 987
11 skM + Bv	97,6	0,1	2,3	100	32 882
12 K + Bv	97,9	0,4	1,7	100	9 293
14 M eller K	92,9	2,9	4,2	100	1 314 262
15 MK	93,1	4,6	2,8	100	628 396
Totalt	94,8	2,3	2,9	100	3 107 337

7.2.8 Sjukpenning

Enligt uppgifter som insamlades från försäkringskassorna och som redovisas i tabell 7.2.14 utbetalades sjukpenning till närmare 60 % av familjerna under 1969. 30 % fick ut belopp under 500 kr. Drygt en sjättedel fick ut mer än 1 000 kr.

Bland barnfamiljerna hade änkor och änkelingar med barn oftare än andra kategorier inte fått ut någon sjukpenning. Ogifta manliga icke-vårdnadshavare och ensamstående barnlösa hade oftast bland familjerna utan

vårdnad om barn ej fått sjukpenning. Den familjetyp som oftast fått ut mer än 1 000 kr. under året var de skilda manliga icke-vårdnadshavarna (med 33,8 % över 1 000 kr.).

Dessa siffror påverkas givetvis förutom av individernas hälsotillstånd av antalet vuxna sjukpenningklassplacerade i familjerna.

Tabell 7.2.7 Änkepension per månad. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

	Nej	1— 200 kr.	201— 400 kr.	401— 600 kr.	601— 800 kr.	Mer än 800 kr.	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>								
7 äK + Bv	9,2	3,7	6,3	29,5	27,2	24,1	100	17 847
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>								
14 M eller K	95,7	0,0	1,3	1,3	1,0	0,7	100	1 314 262
15 MK	99,7	0,0	0,3	0,0	0,3	0,0	100	628 395
Totalt	97,6	0,0	0,6	0,7	0,6	0,5	100	3 107 336

Tabell 7.2.8 Underhållsbidrag till vuxna per månad. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyp	Nej	Upp till 400 kr.	Mer än 400 kr.	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	100,0	0,0	0,0	100	893 608
2 MK + Bva	99,5	0,4	0,1	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	99,4	0,6	0,0	100	5 213
4 Mm + Bv	99,6	0,2	0,1	100	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	99,0	1,0	0,0	100	65 958
6 skK + Bv	91,0	6,1	2,9	100	44 354
7 äK + Bv	99,8	0,0	0,2	100	17 848
8 gK + Bv	80,5	10,0	9,6	100	5 399
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv	100,0	0,0	0,0	100	12 511
10 og, äM + Bv	100,0	0,0	0,0	100	13 988
11 skM + Bv	99,9	0,1	0,0	100	32 881
12 K + Bv	96,2	2,4	1,4	100	9 292
14 M eller K	99,0	0,5	0,5	100	1 314 263
15 MK	99,5	0,3	0,2	100	628 395
Totalt	99,3	0,4	0,3	100	3 107 332

Tabell 7.2.9 Studiemedel¹. Särredovisning efter familjetyp. Relativa tal.

Familjetyp.	Nej	En termin	Två- termi- ner	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	99,0	0,2	0,7	100	893 609
2 MK + Bva	100,0	0,0	0,0	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	99,2	0,4	0,3	100	5 213
4 Mm + Bv	100,0	0,0	0,0	100	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	99,3	0,6	0,1	100	65 958
6 skK + Bv	99,3	0,0	0,7	100	44 355
7 äK + Bv	99,8	0,0	0,2	100	17 847
8 gK + Bv	97,9	0,7	1,4	100	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv	100,0	0,0	0,0	100	12 511
10 og, äM + Bv	98,7	1,3	0,0	100	13 988
11 skM + Bv	99,3	0,2	0,4	100	32 881
12 K + Bv	83,4	15,1	1,5	100	9 292
14 M eller K	90,7	4,6	4,7	100	1 314 263
15 MK	97,9	1,1	1,1	100	628 395
Totalt	95,3	2,3	2,5	100	3 107 335

¹ Beträffande barnfamiljer redovisas endast studiemedel som utgått till någon av föräldrarna.

Tabell 7.2.10 Studiebidrag¹. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	Nej	Upp till 100 kr. månad	Mer än 100 kr. månad	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	98,3	1,0	0,7	100	893 607
2 MK + Bva	98,8	0,2	1,1	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	100,0	0,0	0,0	100	5 213
4 Mm + Bv	100,0	0,0	0,0	100	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	95,9	1,4	2,7	100	65 959
6 skK + Bv	98,0	1,4	0,6	100	44 355
7 äK + Bv	99,0	0,8	0,2	100	17 848
8 gK + Bv	99,3	0,7	0,0	100	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv̄	98,8	1,2	0,0	100	12 511
10 og, äM + Bv̄	98,8	0,7	0,5	100	13 988
11 skM + Bv̄	99,6	0,2	0,3	100	32 881
12 K + Bv̄	96,3	0,6	3,2	100	9 293
14 M eller K	90,8	5,7	3,3	100	1 314 263
15 MK	97,4	1,3	1,3	100	628 395
Totalt	94,9	3,0	2,0	100	3 107 336

¹ Beträffande barnfamiljer redovisas här endast studiemedel som utgått till någon av föräldrarna. Studiebidrag till barnen redovisas i tabell 7.2.17.

Tabell 7.2.11 Utbildningsbidrag för omskolning¹ (för hela året). Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	Nej	1– 4 000 kr.	4 001– 8 000 kr.	Mer än 8 000 kr.	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	98,4	1,0	0,6	0,0	100	893 608
2 MK + Bva	99,7	0,3	0,0	0,0	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	98,4	0,4	0,5	0,7	100	5 213
4 Mm + Bv	99,3	0,0	0,7	0,0	100	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	97,7	1,1	1,0	0,2	100	65 958
6 skK + Bv	94,1	2,0	3,1	0,9	100	44 355
7 äK + Bv	98,8	0,9	0,2	0,0	100	17 849
8 gK + Bv	94,7	3,9	1,4	0,0	100	5 401
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>						
9 MK + Bv̄	99,4	0,6	0,0	0,0	100	12 510
10 og, äM + Bv̄	100,0	0,0	0,0	0,0	100	13 988
11 skM + Bv̄	99,1	0,6	0,3	0,0	100	32 880
12 K + Bv̄	94,2	3,7	2,1	0,0	100	9 292
14 M eller K	99,5	0,2	0,2	0,0	100	1 314 262
15 MK	98,9	0,5	0,6	0,0	100	628 395
Totalt	98,9	0,6	0,5	0,0	100	3 107 334

¹ Beträffande barnfamiljer redovisas endast utbildningsbidrag till föräldrarna.

Tabell 7.2.12 Bostadstillägg för barnfamilj per månad. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyp	Nej	– 100 kr.	101– 200 kr.	Mer än 200 kr.	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	70,3	15,1	12,2	2,5	100	893 608
2 MK + Bva	45,5	13,3	28,6	12,6	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	60,9	29,2	7,9	2,0	100	5 214
4 Mm + Bv	67,0	22,0	9,0	2,0	100	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	57,3	34,5	6,1	2,2	100	65 960
6 skK + Bv	29,2	32,3	28,2	10,4	100	44 355
7 äK + Bv	41,6	31,4	20,8	6,2	100	17 847
8 gK + Bv	30,5	34,3	27,8	7,4	100	5 399
Totalt	65,8	17,3	13,5	3,4	100	1 096 004

Tabell 7.2.13 Till familjen utbetald socialhjälp under 1969. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyp	0	1– 999 kr.	1 000– 2 499 kr.	2 500– 9 999 kr.	10 000– 14 999 kr.	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bve	97,9	1,4	0,2	0,5	0,0	100	893 608
2 MK + Bva	92,4	3,5	0,7	3,0	0,3	100	58 683
<i>Enförälderfamiljer män</i>							
3 Mm + Bv	90,7	4,5	2,8	2,1	0,0	100	5 214
4 Mm + Bv	94,8	2,7	1,3	0,9	0,2	100	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	93,2	3,6	1,8	1,3	0,2	100	65 960
6 skK + Bv	78,1	9,5	5,0	7,3	0,1	100	44 356
7 äK + Bv	94,5	3,7	0,5	1,3	0,0	100	17 847
8 gK + Bv	82,2	8,0	3,2	5,9	0,7	100	5 399
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>							
9 MK + Bv	94,4	0,3	5,4	0,0	0,0	100	12 511
10 og, äM + Bv	97,8	2,1	0,0	0,1	0,0	100	13 988
11 skM + Bv	78,4	11,5	9,6	0,7	0,0	100	32 880
12 K + Bv	94,3	2,0	1,9	1,8	0,0	100	9 293
14 M eller K	97,1	2,7	0,0	0,2	0,0	100	1 314 262
15 MK	99,2	0,6	0,2	0,0	0,0	100	628 395
Totalt	97,0	2,2	0,4	0,5	0,0	100	3 107 334

Tabell 7.2.14 Utbetalad sjukpenning under 1969. Särredovisning efter familjetyp. Relativa tal.

Familjetyp	Ingen sjukpenning	1-101	101-500	501-1 000	1 001-3 000	3 001-5 000	5 001-10 000	10 001-	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Twåförälderfamiljer</i>										
1 MK + Bve	31,2	13,1	27,0	9,3	14,6	2,8	1,4	0,5	100	893 609
2 MK + Bva	37,2	12,0	20,9	5,8	17,4	4,0	2,0	0,7	100	58 688
<i>Enförälderfamiljer män</i>										
3 Mm + Bv	35,5	6,9	22,4	6,8	18,5	2,3	5,2	2,3	100	5 213
4 Mm + Bv	47,6	6,9	16,8	10,1	12,0	2,4	3,1	1,0	100	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>										
5 ogK + Bv	27,1	13,0	30,1	6,9	17,4	4,5	0,5	0,5	100	65 958
6 skK + Bv	23,4	11,2	27,3	12,7	17,0	4,5	2,5	1,4	100	44 356
7 äK + Bv	45,3	13,4	23,0	8,9	17,3	1,1	0,8	0,2	100	17 850
8 gK + Bv	33,2	39,9	27,4	5,7	17,2	5,2	1,4	0,0	100	5 399
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>										
9 MK + Bv	36,8	35,0	11,1	2,7	10,7	2,2	1,0	0,6	100	12 512
10 og, äM + Bv	50,4	3,6	14,8	5,5	10,1	4,1	1,4	0,0	100	13 988
11 skM + Bv	29,9	2,6	22,0	11,8	15,3	13,8	2,3	2,4	100	32 882
12 K + Bv	32,2	41,5	10,2	2,2	10,0	2,1	1,8	0,0	100	9 294
14 M eller K	58,5	11,5	13,7	7,4	7,5	1,4	0,0	0,0	100	1 314 262
15 MK	25,4	8,1	25,2	13,7	17,3	3,0	5,9	1,5	100	628 397
Totalt	41,7	11,4	20,7	9,3	12,2	2,5	1,7	0,5	100	3 107 338

Tabell 7.2.15 Familjer till vilka vissa bidrag utgått. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyp	Vårdnadsbidrag från landsting	Familjebidrag vid militär-tjänst	Yrkesskadeföränta	Dagersättning från erkänd arbetslöshetskassa	Antal familjer i riket
<i>Twåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	0,0	2,6	0,5	0,6	893 609
2 MK + Bva	1,0	5,6	0,7	1,0	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	1,2	2,4	0,7	0,5	5 213
4 Mm + Bv	0,0	0,2	0,7	1,7	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	1,2	3,8	0,2	0,7	65 958
6 skK + Bv	1,6	0,1	0,2	1,4	44 355
7 äK + Bv	0,1	0,2	3,5	0,2	17 848
8 gK + Bv	0,0	0,0	0,0	0,0	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv	0,0	0,1	0,1	0,0	12 511
10 og, äM + Bv	0,0	2,6	0,1	0,7	13 987
11 skM + Bv	0,8	0,1	0,7	0,0	32 881
12 K + Bv	0,2	0,0	0,0	0,0	9 292
14 M eller K	0,2	0,2	0,0	0,4	1 314 263
15 MK	0,0	0,2	2,4	2,4	628 395
Totalt	0,2	1,1	0,7	0,9	3 107 335

7.2.9 Vissa ytterligare bidragsformer till vuxna familjemedlemmar

Tabell 7.2.15 visar förekomsten av vårdnadsbidrag från landsting, familjebidrag vid militärtjänst, yrkesskadelivränta och dagersättning från erkänd arbetslöshetskassa i olika familjetyper. Samtliga är sparsamt förekommande.

Vårdnadsbidrag, som i intet fall överstigit 400 kr. per månad har endast utgått till en femtedels procent av samtliga familjer och tycks inte förekomma alls i vissa familjetyper.

Familjebidrag vid militärtjänst har utgått till de berörda familjerna under olika långa tidsperioder, beroende på om mannen fullgjort repetitionstjänstgöring eller grundläggande utbildning. I de grupper det gäller har det mest varit fråga om repetitionstjänstgöring. Endast 9 % av samtliga som fått familjebidrag har fått mer än 1 000 kr. sammanlagt under 1969.

Yrkesskadelivränta utgick till mindre än 1 % av alla familjer. Den var vanligast hos änkor med barn (typ 7) och gifta barnlösa (typ 15) där man i 3,5 respektive 2,4 % av familjerna hade yrkesskadelivränta. Beloppen understeg i nästan samtliga fall 500 kr. per månad. Dagersättning från arbetslöshetskassa förekom också i mindre än 1 % av familjerna, företrädesvis hos gifta barnlösa. Detta kan sammanhånga med att denna familjetyper som framgick av tabell 4.3 har största andelen familjer (49,8 %) i de äldsta åldersgrupperna (födda före 1915).

Hälften av dem som fick dagersättning från arbetslöshetskassa fick under 1 000 kr. sammanlagt under 1969. En femtedel fick mer än 4 000 kr.

7.2.10 Ekonomiskt stöd till barn

Utöver det allmänna barnbidraget som tillkommer alla från 0 t.o.m. 15 år gamla barn¹ upptogs i frågeformuläret några andra former av barnstöd nämligen barnpension, studiebidrag till barn, vårdbidrag till handikappade barn samt underhållsbidrag och bi-

dragsförskott.

Tabell 7.2.16 visar i vilken utsträckning barnpension uppbars under 1969 i olika typer av barnfamiljer. Flertalet änkor och änklingsfamiljer med vårdnad om barn har uppgivit att de hade barn till vilka barnpension utgick. Änkorna dock i större utsträckning än änklingsfamiljerna (83,8 mot 71,0 %). I den mån barn till änkor och änklingsfamiljer ej haft barnpension torde det röra sig om barn som är 17 år och äldre som inte längre får sådan pension.

Två tredjedelar (67,4 %) av samtliga familjer med barnpension har ett barn med pension, en fjärdedel (24,4 %) har två, 5,9 % har 3 och 2,3 % 4 eller flera barn med barnpension.

I tabell 7.2.17 redovisas antalet barnfamiljer med barn som hade studiebidrag² under 1969. Sådana bidrag utgick till 11,4 % av barnfamiljerna. 2,5 % av dessa hade mer än 100 kr. per månad under läsåret. Även här är det änkor och änklingsfamiljer med vårdnad om barn som relativt sett oftast har barn med studiebidrag. Och också detta är förklarligt med hänsyn till att det är änkor och änklingsfamiljer som oftast är gamla nog att ha skolbarn i den ålder som det gäller. (Studiebidrag utgår från och med kvartalet efter det under vilket den studerande fyllt 16 år.) Bland de ensamstående mödrarna som betydligt oftare är yngre har också bara 4,1 % barn med studiebidrag.

Av tabell 7.2.18 framgår att totalt 0,7 % av barnfamiljerna fick vårdbidrag till handikappade barn under år 1969.

I tabell 7.2.19 redovisas antalet familjer med underhållsbidrag respektive bidragsförskott till barn. Den underskattning som föreligger beträffande dessa bidrag diskuteras i appendix 6.

7.2.11 Exempel på ekonomisk trygghet

För att ge en uppfattning om familjernas ekonomiska trygghet ställdes följande frå-

¹ Någon kontroll av att barnbidrag utgått till alla barnbidragsberättigade barn har inte gjorts. Vi har utgått från att så skett.

² För studier vid gymnasier, yrkesskolor, fackskolor, folkhögskolor, m. m.

ga: "Om Ni plötsligt hamnade i en situation där Ni på en vecka måste skaffa fram 2 000 kr., skulle Ni klara det?" Svaren redovisas i tabell 7.2.20. De ger troligen en god bild av den ekonomiska situationen.¹

Som framgår av tabell 7.2.20 är det de skilda fäderna utan vårdnad om barn (typ 11) som oftast inte tror sig kunna disponera 2 000 kr. i en nödsituation (71,4 %). Den höga andelen "uppgift saknas" i denna grupp torde dessutom öka detta tal ytterligare.

Normalbarnfamiljen, som ofta har två inkomster, har det bättre: 31,7 % anser sig inte kunna disponera 2 000 kr. Barnlösa par (typ 15) har det inte oväntat bäst: endast 17,2 % säger sig inte ha tillgång till 2 000 kr. De ensamstående mödrarna har det sämre. 55,5 % av de ogifta (typ 5), 67,6 % av de skilda (typ 6) och 55,2 % av de gifta mödrarna (typ 8) saknar omedelbar tillgång till 2 000 kr. Änkor med barn (typ 7) har dock större ekonomisk trygghet, motsvarande andel är endast 34,2 %. För änklingspar med barn är den 30,6 %.

Änkorna har också betydligt mera ofta pengarna på banken (52,9 %) än övriga ensamstående mödrar. 62,6 % av de barnlösa paren (typ 15), men endast 14,9 % av de skilda fäderna som inte har vårdnad om barn (typ 11) kan ta pengarna från sin bankbok.

7.2.12 Tillgång till telefon, TV, bil och sommarstuga

I tabell 7.2.21 redovisas i vilken utsträckning olika familjetyper har tillgång till telefon och TV i sin bostad och i vilken grad de har tillgång till egen eller någon annans sommarstuga.

Det är betydligt vanligare att man har tillgång till telefon (90,2 %) och TV (87,1 %) än att man har eller kan använda någons bil (68,6 %) eller i synnerhet sommarstuga som 26,3 % har tillgång till. Bland barnfamiljerna är TV vanligare än telefon. Mest anmärkningsvärt är kanske att 21,7 % av de ogifta mödrarna saknar tillgång till telefon, endast fränskilda, manliga icke-vårdnadshavare är lika dåligt utrustade (22,8 % saknar telefon).

Ogifta mödrar har också minst ofta TV av alla barnfamiljer (84,7 % har tillgång till TV). Icke gifta icke-vårdnadshavare och ensamstående barnlösa saknar även de ofta denna standard. Bilinnehav eller tillgång till bil förekommer vanligast hos normalbarnfamiljer och familjetyper 2 men också ofta bland ensamstående fäder (typ 3-4) och hos gifta utan vårdnad om barn (typ 9 och 15). Ensamstående mödrar (typ 5-8) har mera sällan bil men även ensamstående icke-vårdnadshavare och barnlösa (typ 10-14).

Sommarstuga är vanligast bland normalbarnfamiljerna och bland gifta barnlösa. Även här är de ogifta mödrarna dåligt försedda.

7.3 Disponibel inkomst

7.3.1 Familjernas disponibla inkomst

Ett ganska grovt mått på den summa familjerna under år 1969 haft att disponera över sedan skatten betalats konstruerades. Följande poster ingick.

	<i>Uppgiftskälla</i>
Sammanräknad nettoinkomst	RTBS
Utbetald sjukpenning	Försäkringskassorna
Socialhjälp	Socialnämnderna
Ersättning från arbetslöshetskassa	Arbetslöshetskassor ²
Bostadstillägg för barnfamilj	Enkätuppgift
Omskolningsbidrag	Enkätuppgift
Yrkesskadelivränta	Enkätuppgift
Vårdnadsbidrag	Enkätuppgift
Familjebidrag vid militärtjänst	Enkätuppgift
Barnbidrag	RTB + enkät
Underhållsbidrag till barn	Enkät + socialnämnder
Bidragsförskott	Enkät + socialnämnder

¹ Samma fråga har tidigare använts av Låginkomstutredningens levnadsnivåundersökning.

² Endast om man svarat "ja" eller "minns ej" på formulärets frågor 79 eller 95 gjordes förfrågningar hos vederbörande arbetslöshetskassa.

Tabell 7.2.16 Familjer med barn med barnpension under 1969. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	Hade barnpension	Hade inte barnpension	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>				
1 MK + Bve	0,0	100,0	100	893 608
2 MK + Bva	5,3	94,7	100	58 683
<i>Enförälderfamiljer män</i>				
3 Mm + Bv	7,9	92,1	100	5 213
4 Mm̄ + Bv	71,0	29,0	100	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>				
5 ogK + Bv	0,2	99,8	100	65 959
6 skK + Bv	2,3	97,7	100	44 356
7 äK + Bv	83,8	16,2	100	17 848
8 gK + Bv	1,1	98,9	100	5 399
Totalt	2,1	97,9	100	1 096 004

Barnpension
Vårdbidrag till handikappade barn
Studiebidrag
Studiebidrag till barn
Studiemedel
Inbetald preliminärskatt

Enkätuppgift
Enkätuppgift
Enkätuppgift
Enkätuppgift
Enkätuppgift
Enkätuppgift

Ett helt korrekt mått på den disponibla inkomsten skulle kräva väsentligt större resurser i fråga om tid, pengar och arbetsinsatser än de som varit tillgängliga vid denna undersökning. Det använda måttet omfattar t. ex. endast en del av alla tänkbara inkomstkällor. Exempel på utelämnade inkomstkällor är:

Oavsett vilken av familjemedlemmarna som de olika inkomstposterna avsett¹ summerades de för varje familj och den preliminära skatt som erlagts drogs ifrån.

¹ Uppgifterna om inkomster, skatter och bidrag avser dock endast de vuxna familjemedlemmarna om annat ej anges.

Tabell 7.2.17 Familjer med barn som fick studiebidrag under 1969. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	Inget studiebidrag	Mindre än 100 kr./mån.	Mer än 100 kr./mån.	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	88,2	9,5	2,3	100	893 608
2 MK + Bva	90,9	8,1	1,0	100	58 683
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	85,9	9,8	4,3	100	5 213
4 Mm̄ + Bv	80,3	13,4	6,3	100	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	95,9	1,0	3,1	100	65 959
6 skK + Bv	88,3	7,3	4,3	100	44 356
7 äK + Bv	75,0	16,7	8,4	100	17 848
8 gK + Bv	90,1	5,7	4,2	100	5 399
Totalt	88,5	8,9	2,5	100	1 096 004

Tabell 7.2.18 Familjer som fick vårdbidrag till handikappade barn 1969. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	Hade vård- bidrag till handikap- pade barn	Hade ej vård- bidrag	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>				
1 MK + Bve	0,7	99,3	100	893 608
2 MK + Bva	1,0	99,0	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>				
3 Mm + Bv	0,4	99,6	100	5 213
4 Mm + Bv	0,4	99,6	100	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>				
5 ogK + Bv	0,6	99,4	100	65 959
6 skK + Bv	0,4	99,6	100	44 355
7 äK + Bv	0,5	99,5	100	17 848
8 gK + Bv	0,7	99,3	100	5 400
Totalt	0,7	99,3	100	1 096 004

inkomst av uthyrda rum
moderskapspenning
stipendier
flyttnings- och startbidrag
lotterivinster
arv
gåvor

Vidare föreligger underskattningar av flera av de variabler som ingår i vårt mått¹. När dessa variabler summeras blir resultatet att hela måttet innebär en viss underskattning av

den disponibla inkomsten sådan den definieras av de ingående variablerna.

Det mått på inkomst som används här är den sammanräknade nettointkomsten². Lika-

¹ En jämförelse mellan vissa av våra skattningar och andra myndigheters uppgifter återfinns i appendix 6.

² Sammanräknad nettointkomst definieras som summan av de beskattningsbara inkomsterna från tjänst, jordbruk, fastighet, rörelse, kapital och tillfällig förvärvsverksamhet med avdrag för underskott i förvärvskälla.

Tabell 7.2.19 Till barnfamiljerna utbetalda bidragsförskott och underhållsbidrag år 1969. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	0	1-150 kr.	151-300 kr.	301- kr.	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>						
1 MK + Bve	—	—	—	—	—	893 609
2 MK + Bva	61,2	19,4	12,5	6,9	100	58 683
<i>Enförälderfamiljer män</i>						
3 Mm + Bv	71,7	14,0	10,7	3,6	100	5 213
4 Mm + Bv	99,4	0,6	0,0	—	100	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>						
5 ogK + Bv	62,9	24,9	10,6	1,5	100	65 962
6 skK + Bv	16,2	25,3	31,0	27,4	100	44 356
7 äK + Bv	93,7	2,9	3,1	0,3	100	17 849
8 gK + Bv	45,0	20,6	20,0	14,4	100	5 398
Totalt	91,8	3,7	2,8	1,7	100	1 096 008

Tabell 7.2.20 Kan få fram 2 000 kr. på en vecka. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyp	Nej	Eget bank-konto	Lån från familje-med-lem	Lån från vänner och släkt	Lån i bank	Annat sätt	Uppg. saknas	Totalt	Antal familjer i riket
<i>Tvåförälderfamiljer</i>									
1 MK + Bve	31,7	41,6	4,7	10,7	8,1	3,1	3,1	100	893 605
2 MK + Bva	44,7	26,0	8,4	6,4	10,6	3,9	5,9	100	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>									
3 Mm + Bv	50,1	22,9	4,4	10,3	8,7	3,6	0,5	100	5 213
4 Mm + Bv	30,6	50,3	3,6	5,0	6,8	3,7	4,4	100	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>									
5 ogK + Bv	55,5	22,9	6,6	10,4	1,9	2,8	1,4	100	65 959
6 skK + Bv	67,6	17,5	4,0	7,8	2,2	0,9	4,4	100	44 355
7 äK + Bv	34,2	52,9	5,3	4,2	3,1	0,3	3,7	100	17 847
8 gK + Bv	55,2	18,9	9,3	13,8	1,4	1,4	0,7	100	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>									
9 MK + Bv	24,8	47,2	14,6	3,6	3,9	5,9	9,0	100	12 511
10 og, äM + Bv	42,0	31,9	15,2	5,8	2,9	2,1	2,8	100	13 987
11 skM + Bv	71,4	14,9	1,2	7,6	2,7	2,1	15,7	100	32 882
12 K + Bv	67,3	6,9	17,6	5,8	1,9	0,5	2,0	100	9 292
14 M eller K	34,5	46,2	8,0	6,5	2,7	2,1	5,0	100	1 314 263
15 MK	17,2	62,6	5,4	5,4	6,2	3,2	3,1	100	628 395
Totalt	31,8	46,4	6,5	7,6	5,1	2,7	4,1	100	3 107 335

Tabell 7.2.21 Tillgång till telefon, sommarstuga, TV och bil. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyp	Andel som i sin bostad har tillgång till		Andel som har tillgång till egen eller annans		Antal familjer i riket
	Telefon	TV	Bil	Sommarstuga	
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	96,1	98,1	87,5	30,0	893 609
2 MK + Bva	93,3	98,6	82,7	22,3	58 684
<i>Enförälderfamiljer män</i>					
3 Mm + Bv	88,8	92,7	72,6	13,6	5 213
4 Mm + Bv	94,1	98,0	77,7	22,7	4 938
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	78,3	84,7	56,6	11,8	65 959
6 skK + Bv	89,7	95,1	34,6	14,8	44 355
7 äK + Bv	96,6	96,3	52,8	23,0	17 847
8 gK + Bv	90,5	90,9	41,4	19,7	5 400
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>					
9 MK + Bv̄	95,8	92,7	79,6	11,6	12 511
10 og, äM + Bv̄	80,0	85,6	48,4	19,3	13 987
11 skM + Bv̄	77,2	61,4	43,6	11,5	32 882
12 K + Bv̄	91,9	83,7	30,1	16,7	9 292
14 M eller K	84,2	74,2	53,4	23,3	1 314 263
15 MK	95,8	97,7	78,1	31,5	628 395
Totalt	90,2	87,1	68,6	26,3	3 107 335

Tabell 7.3.1 A Disponibel inkomst år 1969. (Sammanräknad nettoinkomst minus skatt plus vissa sociala transfereringar). Särredovisning efter familjetyper. Absoluta tal.

Familjetyper	-5 000	5 001- 10 000	10 001- 15 000	15 001- 20 000	20 001- 25 000	25 001- 30 000	30 001- 40 000	40 000-	Medel- värde	Antal familjer i riket
<i>Absoluta tal</i>										
<i>Tvåförälderfamiljer</i>										
1 MK + Bve	8 454	6 333	42 494	142 067	219 235	221 104	181 620	72 302	26 284	893 609
2 MK + Bva	958	384	3 175	11 870	14 469	11 337	12 488	4 002	25 399	58 683
<i>Enförälderfamiljer män</i>										
3 Mm + Bv	200	105	590	1 466	1 332	953	365	201	21 045	5 212
4 Mm + Bv	112	155	414	1 064	1 356	897	632	309	23 539	4 939
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>										
5 ogK + Bv	11 995	5 305	12 216	15 613	10 743	5 293	885	3 909	15 739	65 959
6 skK + Bv	4 556	4 647	6 512	14 123	8 037	4 495	1 583	401	16 603	44 354
7 äK + Bv	1 334	911	3 211	4 508	3 868	1 886	1 540	589	19 287	17 847
8 gK + Bv	1 204	1 151	838	1 365	498	77	153	115	12 490	5 401
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>										
9 MK + Bv	2 201	269	856	901	2 817	2 172	2 345	951	21 681	12 512
10 og, äM + Bv	1 356	2 970	3 688	3 674	409	1 842	49	0	13 724	13 988
11 skM + Bv	799	2 361	8 145	10 924	3 652	3 818	2 778	405	17 847	32 882
12 K + Bv	993	836	4 777	1 822	528	116	193	27	13 553	9 292
14 M eller K	174 292	386 920	439 410	166 891	117 303	19 588	9 859	0	10 941	1 314 263
15 MK	22 164	23 299	35 437	112 941	131 539	146 781	114 196	42 038	24 711	628 395
Totalt	230 618	435 646	561 763	489 229	515 786	420 359	328 686	125 249	18 818	3 107 336

Tabell 7.3.1 B Disponibel inkomst år 1969. (Sammanräknad nettoinkomst minus skatt plus vissa sociala transfereringar). Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	-5 000	5 001- 10 000	10 001- 15 000	15 001- 20 000	20 001- 25 000	25 001- 30 000	30 001- 40 000	40 000-	Medel- värde	Antal familjer i riket
<i>Procenttal</i>										
<i>Tvåföräldrafamiljer</i>									<i>Totalt</i>	
1 MK + Bve	0,9	0,7	4,8	15,9	24,5	24,7	20,4	8,1	100	
2 MK + Bva	1,6	0,7	5,4	20,2	24,7	19,3	21,3	6,7	100	
<i>Enföräldrafamiljer män</i>										
3 Mm + Bv	3,8	2,0	11,3	28,1	25,6	18,3	7,1	3,8	100	
4 Mm + Bv	2,3	3,1	8,4	21,5	27,5	18,2	12,8	6,2	100	
<i>Enföräldrafamiljer kvinnor</i>										
5 ogK + Bv	18,2	8,0	18,5	23,7	16,3	8,0	1,3	6,0	100	
6 skK + Bv	10,3	10,5	14,7	31,8	18,1	10,1	3,6	0,9	100	
7 äK + Bv	1,2	5,1	18,0	25,3	21,7	10,6	8,6	3,3	100	
8 gK + Bv	22,3	21,3	15,5	25,3	9,2	1,4	2,8	2,1	100	
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>										
9 MK + Bv	17,6	2,1	6,8	7,2	22,5	17,4	18,7	7,5	100	
10 og, äM + Bv	9,7	21,2	26,4	26,3	2,9	13,2	0,4	0,0	100	
11 skM + Bv	2,5	7,2	24,8	33,2	11,1	11,6	8,4	1,2	100	
12 K + Bv	10,7	9,0	51,4	19,6	5,7	1,2	2,1	0,3	100	
14 M eller K	13,2	29,4	33,4	12,7	8,9	1,5	0,8	0,0	100	
15 MK	3,5	3,7	5,6	18,0	20,9	23,4	18,2	6,8	100	
Totalt	7,4	14,0	18,1	15,7	16,6	13,5	10,6	4,0	100	

Tabell 7.3.2 Barnfamiljernas disponibla inkomst. Särredovisning efter familjetyper och barnantal¹. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper och barnantal	Disponibel inkomst år 1969						Genom- snittlig disponibel inkomst	Antal familjer i urvalet	
	-15 000		15 001 - 25 000		25 001 -				Totalt
	Antal fam.	%	Antal fam.	%	Antal fam.	%			
<i>Tvåföräldrafamiljer</i>									
1 MK + Bve									
1 barn	29 748	8,7	152 758	44,5	161 014	46,9	343 530	100	
2 barn	23 315	6,0	141 039	36,6	227 085	58,0	391 439	100	
3+ barn	4 199	3,1	63 240	46,9	67 451	50,7	134 891	100	
Totalt	57 262	6,6	357 037	41,0	455 550	52,4	869 849	100	
2 MK + Bva									
1 barn	1 134	8,3	4 638	33,9	7 912	57,8	13 684	100	
2 barn	3 000	12,6	9 422	39,7	11 327	47,7	23 748	100	
3+ barn	384	1,9	12 280	57,8	8 588	40,4	21 252	100	
Totalt	4 517	7,7	26 339	44,9	27 827	47,4	58 685	100	
<i>Ensföräldrafamiljer män</i>									
3 Mm + Bv									
1 barn	822	21,9	2 112	56,3	811	21,6	3 746	100	
2 barn	36	4,2	531	62,5	283	33,3	850	100	
3+ barn	..	..	..	..	..	..	..	..	
Totalt	895	17,2	2 798	53,7	1 520	29,2	5 212	100	
4 Mm + Bv									
1 barn	569	17,7	1 623	50,6	1 015	31,6	3 207	100	
2 barn	62	4,8	618	48,3	600	46,9	1 280	100	
3+ barn	50	11,1	179	39,7	223	49,4	451	100	
Totalt	681	13,8	2 420	49,0	1 838	37,2	4 939	100	

Familjetyp och barnantal	Disponibel inkomst år 1969						Genom- snittlig disponibel inkomst	Antal familjer i urvalet
	-15 000		15 001-25 000		25 001 -			
	Antal fam.	%	Antal fam.	%	Antal fam.	%		
<i>Enförelärfamiljer kvinnor</i>								
5 ogK + Bv								
1 barn	16 381	39,5	19 308	46,5	5 791	14,0	41 480	100
2 barn	1 372	20,1	3 174	46,5	2 277	33,4	6 823	100
3+ barn	..	..	..	..	..	..	..	..
Totalt	18 080	36,4	23 074	46,5	8 455	17,0	49 609	100
6 skK + Bv								
1 barn	8 254	37,1	12 277	55,1	1 747	7,8	22 278	100
2 barn	4 492	29,4	7 481	49,0	3 301	21,6	15 274	100
3+ barn	2 970	43,7	2 402	35,3	1 431	21,0	6 803	100
Totalt	15 716	35,4	22 160	50,0	6 479	14,6	44 355	100
7 äK + Bv								
1 barn	3 714	33,5	5 537	49,9	1 838	16,6	11 088	100
2 barn	927	21,6	2 180	50,9	1 177	27,5	4 284	100
3+ barn	815	32,9	659	26,6	1 001	40,4	2 475	100
Totalt	5 456	30,6	8 376	46,9	4 016	22,5	17 848	100
8 gK + Bv								
1 barn	1 257	49,7	1 044	41,2	230	9,1	2 531	100
2 barn	1 442	66,6	608	28,1	115	5,3	2 165	100
3+ barn	..	..	..	..	..	..	..	..
Totalt	3 193	59,1	1 863	34,5	345	6,4	5 400	100
Totalt	3 193	59,1	1 863	34,5	345	6,4	5 400	100
							12 495	128

¹ Familjer med ett barn där detta barn är fött 1970 har utesluts ur denna tabell.

så har inbetald preliminär skatt använts i stället för slutlig skatt. Detta var nödvändigt av tidsskäl då endast de använda uppgifterna fanns tillgängliga på hösten 1970. Följden är emellertid att ingen hänsyn tagits till förlustavdrag och inte heller till de överskjutande — respektive kvarskatter som blev resultat av 1970 års taxering.

Tabell 7.3.1 visar hur de disponibla inkomsterna fördelar sig på de olika familjetyperna. Av tabellen följer bl. a. att det är i tvåförälderfamiljerna (typ 1 och 2) som den disponibla inkomsten är störst. Bland de övriga barnfamiljerna har de ensamstående fäderna (typ 3 och 4) högre genomsnittlig disponibel inkomst än de ensamstående mödrarna. Bland familjer utan vårdnad om barn har de gifta sammanboende (typ 9 och 15) oftare högre inkomster än övriga familjetyper.

Dessa uppgifter måste givetvis ses i relation till familjestorleken. I de barnfamiljer där föräldrarna är gifta med varandra (typ 1 och 2) består hushållen till ca tre fjärdedelar av mer än tre personer medan ungefär tre fjärdedelar av övriga barnfamiljer utgörs av hushåll på tre personer eller mindre. Hur stor den disponibla inkomsten är i familjer med olika barnantal framgår av tabell 7.3.2.

Även barnens ålder har tagits till utgångspunkt för en särredovisning av den disponibla inkomsten. (Tabell 7.3.3). Som indikator på barnens ålder har det yngsta barnets födelseår använts.

7.3.2 Den disponibla inkomstens sammansättning

De olika komponenter som ingår i måttet på disponibel inkomst räknades upp i avsnitt 7.3.1. Av tabell 7.3.4 kan utläsas hur stor del flertalet av delposterna genomsnittligt utgör i familjernas budget. Den sammanräknade nettoinkomsten är givetvis den stora plusposten. Liksom den disponibla inkomsten är den oftast hög i familjetyper med enbart familjer med två inkomsttagare (typ 1, 2, 9 och 15). I de barnfamiljer som inte innehåller två gifta, samboende föräldrar, är nettoin-

komsten lägre, speciellt i familjer med kvinnlig huvudperson (typ 5—8).

Den genomsnittliga sjukpenningen varierar i de fall då sådan utgått från 620 kr. för ensamstående barnlösa (typ 14) till 2 215 kr. för fränskilda, manliga icke-vårdnadshavare. I flertalet barnfamiljer rör det sig om i runt tal 1 000 kr. De fränskilda manliga vårdnadshavarna (typ 3) närmar sig dock 2 000 kr. under året.

Bostadstillägg till barnfamiljer har genomsnittligt uppgått till mellan 1 000 och 1 500 kr. per familj som fått sådant stöd.

Till ca 90 000 familjer uppgavs bidragsförskött och/eller underhållsbidrag ha utgått till ett eller flera barn. Mer än en tredjedel av dessa var fränskilda mödrars familjer (typ 6). Genomsnittligt uppgick sammanlagda beloppet till drygt 2 800 kr.

Socialhjälp utgick till drygt 80 000 familjer. Genomsnittligt utbetalades drygt 1 300 kr. Av de familjetyper där antalet observerade fall av socialhjälp förslår för en jämförelse, synes de fränskilda mödrarnas familjer (typ 6) ha fått ut ett genomsnittligt större belopp (2 632 kr.).

Till enförälderfamiljer med barnpension utbetalades, om den kvarvarande föräldern var modern, (typ 7) i genomsnitt 4 698 kr., om det var fadern (typ 4) 2 792 kr. och i de fall då den överlevande föräldern gift om sig (typ 2) 2 138 kr.

I tabell 7.3.5 redovisas ytterligare en rad delposter i den disponibla inkomsten. Då dessa bidragsformer är relativt sällsynta i många familjetyper har sammanslagningar gjorts av redovisningsgrupper. Antalet observerade familjer med vårdbidrag till handikappade barn och vårdnadsbidrag är dock så litet att någon skattning av beloppen inte gjorts.

I kolumnen för studiebidrag till vuxna redovisas sådana studiebidrag som utgått till huvudperson eller dennes partner. Dessa bidrag förekom, vilket visades i tabell 7.2.10, huvudsakligen i familjer utan vårdnad om barn där 138 127 familjer hade sådana bidrag mot 19 641 barnfamiljer. 143 av de totalt 186 miljonerna gick till ensamstående

barnlösa (typ 14).

Studiebidrag till barn utgick som tidigare nämnts till drygt en tiondel av barnfamiljerna. Enförälderfamiljerna hade genomsnittligt ca 200 kr. större bidrag än tvåförälderfamiljerna.

De sammanlagt drygt 21 000 familjer där någon medlem uppgivits ha yrkesskadelivränta hade genomsnittligt under året 2 223 kr.

Familjebidrag vid militärtjänst utgick med högre belopp till enförälderfamiljer än till tvåförälderfamiljer (1 238 resp. 598 kr. i medeltal under året). Dessa siffror påverkas i viss utsträckning av mottagarnas ålder eftersom bidragen för en del yngre familjer avser grundläggande utbildning och inte enbart kortare repetitionsutbildning.

Omskolningsbidrag är i de fall då de förekommer jämte underhållsbidrag till vuxen och studiemedel den inkomsttyp utöver sammanräknade nettoinkomster som ger största inkomstillskottet. De överstiger i samtliga grupper 4 000 kr. per år i genomsnitt. Det är annars relativt sällsynt att en familj kan erhålla så stora belopp genom en enda bidragstyp.

7.4 Familjernas utrymme för konsumtion utöver en viss minimistandard

7.4.1 Inledning

I detta avsnitt redogörs för en del beräkningar som utförts för att visa vilka ekonomiska resurser som olika familjetyper förfogar över utöver en viss minimistandard sedan bostadskostnaderna frånräknats. Resultaten av beräkningarna presenteras i tabellerna 7.4.1—7.4.12. En beskrivning av hur tabellerna konstruerats ges i 7.4.2 och i 7.4.3 ges några exempel på vad som kan utläsas ur tabellerna.

7.4.2 Tabellframställningen

De beräkningar som utförts innebär att från varje familjs disponibla inkomst (DI) har dragits kostnaderna för en viss levnadsstandard, här kallad minimistandard (MS), enligt

två alternativ: antingen enbart för föräldrarna eller för såväl föräldrar som barn. Dessutom har kostnaderna för bostaden (BK) och i vissa fall en förvärvskostnad (FK) frånräknats. Förfarandet kan enklast uttryckas som

$$\ddot{O} = DI - (MS + BK + FK)$$

där "överskottet" ($\ddot{O}$) kan vara positivt eller negativt.

Minimistandarden beräknades enligt folkpensionsnormen för år 1969, det år för vilket inkomstuppgifter m. m. insamlats. Folkpensionen var det året 452 kr. i månaden för en vuxen person och 677 kr. för två samboende vuxna.

Som mått på bostadskostnaden användes uppgifterna från enkätformuläret. I de fall då uppgift om bostadskostnad saknades insattes i stället, beroende på familjens typ av bostad, medianvärdet för hyreslägenhet respektive villa för den familjetyper familjen tillhörde. Om inte ens bostadstypen var känd användes medianen för hyreslägenhet för respektive familjetyper. Detta förfarande att ersätta ett partiellt bortfall med antagna värden innebär ett visst godtycke, vilket bör beaktas vid tolkningen av tabellresultaten.

Samma mått på disponibel inkomst användes som tidigare beskrivits i 7.3.

Överskottet beräknades som ovan nämnts dels utan att kostnader för barn drogs från den disponibla inkomsten, dels efter det att 200 respektive 300 kr. dragits från för varje barn. Detta ger tre olika skattningar. För var och en av dessa har överskottet beräknats dels per familj, dels utslaget på antalet familjemedlemmar och dels på antalet barn i familjen.

Beräkningarna redovisas dessutom antingen för samtliga familjetyper var för sig eller för grupper som bildats genom att flera familjetyper sammanslagits. Överskottet redovisas både i form av medelvärden och i form av procentfördelningar.

Familjer som enbart hade barn födda 1970 redovisas som barnlösa. Ej heller har barn i flerbarnsfamiljer vilka var födda 1970 medräknats. Familjer i redovisningsgrupper-

Tabell 7.3.3 Barnfamiljernas disponibla inkomst. Särredovisning efter familjetyp och yngsta barnets¹ ålder. Relativa tal och medelvärden.

Familjetyp och yngsta barnets födelseår	-15 000 kr.	15 001-25 000 kr.	25 000 - kr.	Totalt	Medelvärde	Antal familjer	Antal observationer
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
<i>1 MK + Bve</i>							
52-53 (17-18) ²	12,6	54,3	33,1	100	22 204	81 338	35
54-59 (11-16)	5,6	29,8	64,5	100	27 900	221 565	121
60-63 (7-10)	13,3	33,2	53,5	100	26 706	174 927	93
64-70 (0-6)	2,9	48,1	49,0	100	25 888	392 019	315
Totalt	6,6	41,0	52,4	100	26 221	869 849	564
<i>2 MK + Bva</i>							
52-53 (17-18)	..	..	..	..	..	..	8
54-59 (11-16)	17,0	43,9	39,1	100	22 683	15 605	46
60-63 (7-10)	5,4	15,7	78,9	100	29 590	8 672	43
64-70 (0-6)	4,4	56,0	39,7	100	24 771	32 054	148
Totalt	7,7	44,9	47,4	100	25 399	58 685	245
<i>Enförälderfamiljer män</i>							
<i>3 Mm + Bv</i>							
52-53 (17-18)	26,3	50,2	23,5	100	19 212	1 024	43
54-59 (11-16)	20,6	40,9	38,5	100	22 202	2 005	84
60-63 (7-10)	10,7	66,0	23,3	100	20 515	1 291	55
64-70 (0-6)	8,3	68,5	23,2	100	21 314	892	32
Totalt	17,2	53,7	29,2	100	21 045	5 212	214
<i>4 Mm + Bv</i>							
52-53 (17-18)	29,0	52,6	18,4	100	20 613	1 278	84
54-59 (11-16)	9,7	55,1	35,2	100	23 742	2 498	174
60-63 (7-10)	4,7	33,3	61,9	100	26 026	780	56
64-70 (0-6)	..	..	..	..	..	..	29
Totalt	13,8	49,0	37,2	100	23 539	4 939	343
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
<i>5 ogK + Bv</i>							
52-53 (17-18)	..	..	..	..	..	..	12
54-59 (11-16)	..	..	..	..	..	..	23
60-63 (7-10)	16,9	75,9	7,2	100	17 729	5 426	37
64-70 (0-6)	41,7	42,8	15,5	100	17 016	38 654	293
Totalt	36,4	46,5	17,0	100	17 336	49 608	365
<i>6 skK + Bv</i>							
52-53 (17-18)	32,0	65,4	2,7	100	16 382	3 995	41
54-59 (11-16)	20,5	55,6	23,9	100	19 127	17 250	165
60-63 (7-10)	43,1	49,6	7,3	100	15 442	9 823	102
64-70 (0-6)	50,2	38,3	11,5	100	14 247	13 289	143
Totalt	35,4	50,0	14,6	100	16 602	44 357	451
<i>7 äK + Bv</i>							
52-53 (17-18)	38,4	46,7	14,9	100	17 175	3 811	80
54-59 (11-16)	25,4	53,3	21,3	100	19 390	8 892	194
60-63 (7-10)	23,8	40,4	35,8	100	21 727	2 456	51
64-70 (0-6)	42,8	32,1	25,1	100	19 703	2 689	46
Totalt	30,6	46,9	22,5	100	19 286	17 848	371
<i>8 gK + Bv</i>							
52-53 (17-18)	..	..	..	..	..	..	6
54-59 (11-16)	43,2	46,9	9,9	100	14 314	1 933	46
60-63 (7-10)	..	..	..	..	..	..	21
64-70 (0-6)	71,8	24,7	3,5	100	10 274	2 174	55
Totalt	59,1	34,5	6,4	100	12 490	5 401	128
<i>Totalt</i>							
52-53 (17-18)	14,6	52,4	33,0	100	22 021	37 768	309
54-59 (11-16)	8,5	33,8	57,7	100	26 473	276 685	853
60-63 (7-10)	14,8	34,7	50,5	100	25 892	136 780	458
64-70 (0-6)	7,9	47,8	44,3	100	24 669	223 349	1 061
Totalt	10,0	42,1	47,9	100	25 128	674 582	2 681

¹ Familjer med ett barn där detta barn är fött 1970 har uteslutits ur denna tabell.

² Ungefärlig åldersangivelse.

Tabell 7.3.4 Den disponibla inkomstens sammansättning. Särredovisning efter familjetyper.
 Totaler, medelvärden.¹

Familjetyp	Samman- räknad ² netto- inkomst	Sjuk- penning	Bostads- tillägg	Bidragsför- skott och underhålls- bidrag till barn	Social- hjälp	Barn pension
<i>1 MK + Bve</i>						
1 000-tals kr.	32 085 311	605 182	346 740		37 738	
Medelvärden	35 905	984	1 306	—	1 597	—
Antal familjer	893 611	614 742	265 580		23 624	
Antal obs.	581	390	174		47	
<i>2 MK + Bva</i>						
1 000-tals kr.	1 827 835	48 026	58 836	56 622		6 697
Medelvärde	31 147	1 304	1 003	2 535		2 138
Antal familjer	58 684	36 844	31 992	22 332		3 131
Antal obs.	245	186	132	124		35
<i>3 Mm + Bv</i>						
1 000-tals kr.	130 571	6 261	2 088		1 289	
Medelvärde	25 052	1 863	1 022	..	1 727	..
Antal familjer	5 212	3 360	2 038		741	
Antal obs.	214	133	84		41	
<i>4 Mm̄ + Bv</i>						
1 000-tals kr.	133 858	3 776	1 788		816	9 790
Medelvärde	27 102	1 460	1 095	..		2 792
Antal familjer	4 939	2 587	1 633			3 506
Antal obs.	343	189	117			253
<i>5 ogK + Bv</i>						
1 000-tals kr.	120 416	45 564	29 400	52 617	8 069	
Medelvärde	19 307	989	1 043	2 152	1 792	
Antal familjer	65 958	44 099	28 195	24 446	4 503	..
Antal obs.	372	255	220	187	42	
<i>6 skK + Bv</i>						
1 000-tals kr.	677 106	44 202	46 212	126 981	25 614	
Medelvärde	15 266	1 302	1 471	2 870	2 632	
Antal familjer	44 354	33 957	31 406	37 103	9 733	..
Antal obs.	451	350	336	364	99	
<i>7 äK + Bv</i>						
1 000-tals kr.	283 886	6 456	13 992			70 249
Medelvärde	15 907	661	1 343	..	..	4 698
Antal familjer	17 847	9 767	10 426			14 954
Antal obs.	371	204	220			308
<i>8 gK + Bv</i>						
1 000-tals kr.	630 356	3 692	5 340			
Medelvärde	11 671	1 024	1 422			
Antal familjer	5 401	3 606	3 756	..	..	..
Antal obs.	128	84	85			
<i>9 MK + Bv̄</i>						
1 000-tals kr.	426 198	5 771				
Medelvärde	34 066	730				
Antal familjer	12 511	7 909	—	—	..	—
Antal obs.	71	45				
<i>10 og, äM + Bv̄</i>						
1 000-tals kr.	276 244	7 138				
Medelvärde	19 747	1 029	—	—	..	—
Antal familjer	13 989	6 935				
Antal obs.	93	507				
<i>11 skM + Bv̄</i>						
1 000-tals kr.	773 442	51 059				
Medelvärde	23 522	2 215	—	—	..	—
Antal familjer	32 881	23 050				
Antal obs.	285	200				

Familjetyp	Sammanräknad ² nettoinkomst	Sjukpenning	Bostadstillägg	Bidragsförsäkring och underhållsbidrag till barn	Socialhjälp	Barnpension
<i>12 K + Bv</i>						
1 000-tals kr.	155 180	4 776				
Medelvärde	16 699	758	—	—	..	—
Antal familjer	9 293	6 298				
Antal obs.	86	55				
<i>14 M eller K</i>						
1 000-tals kr.	20 543 627	337 820				
Medelvärde	15 631	620	—	—	..	—
Antal familjer	1 314 264	545 087				
Antal obs.	324	138				
<i>15 MK</i>						
1 000-tals kr.	22 201 971	732 946				
Medelvärde	35 331	1 563				
Antal familjer	628 394	468 983				
Antal obs.	418	316	—	—	..	
<i>Totalt</i>						
1 000-tals kr.	80 851 745	1 904 671	504 396	254 681	123 041	94 444
Medelvärde	26 020	1 052	1 345	2 837	1 323	4 067
Antal familjer	3 107 337	1 811 217	375 026	89 760	83 013	23 222
Antal obs.	3 982	2 602	1 368	828	327	621

¹ I beräkningarna av genomsnittlig sammanräknad nettoinkomst ingår samtliga familjer. Beträffande övriga variabler ingår endast de familjer som haft inkomsttypen i fråga.

² I ett antal fall då de sökta personerna saknades i RTBS eller personnumren varit felaktiga eller ofullständiga gjordes en skattning av inkomsten med hjälp av frågeformulärets uppgifter om hur många månader under 1969 och hur stor del av dagen vederbörande arbetade, yrkeskategori och sjukpenningens storlek. Som hjälpmedel användes tillgänglig statistik över genomsnittlig sammanräknad nettoinkomst i olika kategorier.

na 1, 2, 9 och 15 där de båda vuxna inte sammanlevt under större delen av 1969 utslöts, eftersom det saknades tekniska möjligheter att hänföra parterna till var sin redovisningsgrupp. Totalt minskades antalet observationer som ingår i beräkningarna med 89, vilket motsvarar ca 56 000 familjer.

Tabellerna 7.4.1–7.4.6 visar resultaten av beräkningarna när den i undersökningen i övrigt tillämpade indelningen i familjetyper använts. I de tre senare av dessa tabeller har dock familjetyperna sammanslagits till större grupper. I stället särredovisas när barnfamiljer med en respektive två föräldrar efter barnantal.

I tabellerna 7.4.7–7.4.12 har familjetyperna omgrupperats. Den i huvudsak civilståndsbundna definitionen av en- respektive tvåförälderfamiljer har nu frångåtts och i stället har alla barnfamiljer med två vuxna

oavsett vårdnadshavarnas civilstånd förts till familjetyp 1 om de bestått av två samboende med gemensamt barn, annars till familjetyp 2. Analogt har ej gifta, samboende icke-vårdnadshavares familjer (av typ 10–12) förts till familjetyp 9 om de bestått av två vuxna. Ensamstående barnlösa (typ 14) som sammanbodde med någon under 1969 fördes till typ 15.

Bortsett från denna omgruppering redovisas familjetyperna sammanslagna på samma sätt i tabellerna 7.4.7–7.4.12 som i 7.4.4–7.4.6. Särredovisning sker efter barnantal i tabellerna 7.4.7–7.4.9 och efter förvärvsintensitet i 7.4.10–7.4.12. I de senare tre tabellerna har dessutom utöver minimistandard och boendekostnad en förvärvsarbetskostnad dragits från den disponibla inkomsten. Denna har beräknats till 100 kr. per hel- tids – helårsarbetande och 50 kr. för den

Tabell 7.3.5 Den disponibla inkomstens sammansättning. Särredovisning efter sammanslagna familjetyper. Totaler, medelvärdet.

Familjetyper	Studie- bidrag till vuxna	Studie- bidrag till barn	Yrkes- skade- liv- ränta	Vårdbi- drag till handikap- pade barn	Familje- bidrag vid mili- tärtjänst	Vård- nads- bidrag	Omskol- nings- bidrag	Ersättning från arbets- löshetskassa	Studie- medel ¹	Underhålls- bidrag till vuxna
<i>Tvåförälderfamiljer 1-2</i>										
1 000-tals kr.		95 815			15 718					
Medelvärde		863			598					
Antal familjer		111 073			26 294					
Antal obs.	12 946	74			31					
<i>Enförälderfamiljer 3-8</i>										
1 000-tals kr.		15 739	46 901		3 310		80 702	64 270	..	115 243
Medelvärde		1 079	2 223		1 238		4 203	2 327	..	5 114
Antal familjer		14 578	21 099		2 674		19 203	27 614	9 586	22 553
Antal obs.	41	269	39	20	32		74	43	31	117
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>										
1 000-tals kr.	162 807	—			..				..	
Medelvärde	1 179	—			..				..	
Antal familjer	138 127	—			..				137 279	
Antal obs.	58	—			9		21		50	
<i>Totalt</i>										
1 000-tals kr.	185 754	111 555	46 901	..	20 793	..	142 667	64 270	..	115 243
Medelvärdet	1 177	888	2 223	..	605	..	4 233	22 327	..	5 114
Antal familjer	157 769	125 652	21 099	..	34 387	..	33 706	27 614	146 865	22 553
Antal obs.	99	343	39	20	72	29	95	43	81	117

¹ Enkäten innehöll ingen fråga om studiemedlets storlek. Dessa uppgifter har räknats fram enligt formeln: antal terminer, då studiemedel utgått x 70 % av basbeloppet + 12,5 % av basbeloppet per barn och termin. 12,5 % av basbeloppet per termin och barn över 16 år kommer därmed felaktigt att ingå. Antalet med barn i denna ålder som hade studiemedel torde dock vara litet.

Tabell 7.4.1 Överskott per familj. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal och genomsnittligt överskott.

Familjtyp	a Barnkostnad ej inräknad ¹					b 200 kr. per barn inräknad ¹					c 300 kr. per barn inräknad ¹					Antal familjer	Antal observationer			
	≤0	1–499	500–999	1 000–To-talt	Me-del-värde	≤0	1–499	500–999	1 000–To-talt	Me-del-värde	≤0	1–499	500–999	1 000–To-talt	Me-del-värde					
<i>Tvåförälderfamiljer</i>																				
1 MK + Bve	5,3	13,9	35,7	45,1	100	1 029	13,5	31,4	27,8	27,3	100	679	23,2	32,3	24,5	20,0	100	504	867 333	549
2 MK + Bva	7,5	24,5	31,2	36,8	100	879	34,2	28,3	14,2	23,3	100	423	39,4	27,9	12,1	20,6	100	196	57 577	220
<i>Enförälderfamiljer män</i>																				
3 Mm + Bv	8,7	19,2	36,6	35,5	100	856	13,9	34,8	30,2	21,1	100	577	23,0	35,8	26,0	15,2	100	438	5 213	214
4 Mm + Bv	6,2	12,8	32,7	48,4	100	1 086	14,0	18,7	38,1	29,2	100	798	17,4	24,9	35,3	22,3	100	653	4 939	343
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>																				
5 ogK + Bv	26,4	26,5	31,6	15,5	100	463	33,3	36,4	18,4	11,9	100	225	42,0	34,3	12,6	17,1	100	107	49 608	365
6 skK + Bv	21,9	23,1	38,5	16,5	100	480	35,8	39,2	18,6	6,4	100	146	45,0	35,5	16,2	3,3	100	-21	44 355	451
7 äK + Bv	13,4	27,5	27,8	31,4	100	752	24,2	35,1	24,1	16,7	100	432	33,2	36,0	18,3	12,4	100	272	17 847	371
8 gK + Bv	49,3	19,4	23,5	7,8	100	95	60,9	22,8	11,3	5,0	100	-238	67,2	19,3	8,9	4,6	100	-405	5 400	128
<i>Familjer utan vårdnad om barn</i>																				
9 MK + Bv	23,7	12,7	28,4	35,2	100	630	23,7	12,7	28,4	35,2	100	630	23,7	12,7	28,4	35,2	100	630	10 903	56
10 og. äM + Bv	30,8	31,8	21,7	15,6	100	301	30,8	31,8	21,7	15,6	100	301	30,8	31,8	21,7	15,6	100	301	13 988	93
11 skK + Bv	9,2	34,3	32,4	24,1	100	672	9,2	34,3	32,4	24,1	100	672	9,2	34,3	32,4	24,1	100	672	32 881	285
12 K + Bv	13,8	67,9	11,8	6,5	100	254	13,8	67,9	11,8	6,5	100	254	13,8	67,9	11,8	6,5	100	254	9 293	86
14 M eller K	34,9	38,0	17,6	9,5	100	207	34,9	38,0	17,6	9,5	100	207	34,9	38,0	17,6	9,5	100	207	1 302 978	318
15 MK	7,7	14,3	28,6	49,3	100	1 043	7,7	14,3	28,6	49,3	100	1 043	7,7	14,3	28,6	49,3	100	1 043	629 482	414
Totalt	19,4	25,4	26,1	29,1	100	646	22,7	30,9	23,0	23,4	100	526	25,9	31,1	21,8	21,1	100	466	3 051 777	3 893

¹ I minimistandardbeloppet.

Tabell 7.4.2 Överskott per familjemedlem. Särredovisning efter familjetyp. Relativa tal och genomsnittligt överskott.

Familjetyp	a Barnkostnad ej inräknad ¹				b 200 kr. per barn inräknad ¹				c 300 kr. per barn inräknad ¹				Antal familjer		
	≤0	1–199	200–399	400–	To-talt	Me-del-värde	≤0	1–199	200–399	400–	To-talt	Me-del-värde			
Tvåförälderfamiljer															
1 MK + Bve	5,3	31,4	41,0	22,4	100	283	13,7	44,2	28,6	13,5	100	194	100	150	867 312
2 MK + Bva	7,5	49,6	23,0	19,9	100	221	34,2	35,8	18,7	11,3	100	120	100	70	57 576
Enförälderfamiljer															
män															
3 Mm + Bv	8,7	20,5	32,0	38,8	100	355	13,9	33,3	26,4	26,4	100	250	100	198	5 213
4 Mm + Bv	6,2	14,5	27,9	51,4	100	448	14,3	21,5	30,7	33,5	100	341	100	287	4 940
Enförälderfamiljer															
kvinnor															
5 ogK + Bv	26,5	25,9	29,8	17,8	100	164	33,3	33,9	21,2	11,6	100	75	100	30	49 609
6 skK + Bv	21,9	26,8	38,2	13,1	100	177	35,8	36,3	22,9	5,0	100	63	100	6	44 355
7 äK + Bv	13,6	23,6	34,3	28,4	100	299	24,2	36,6	18,6	20,6	100	185	100	128	17 848
8 gK + Bv	50,0	21,5	16,1	12,4	100	53	60,9	23,5	9,9	5,7	100	-59	100	-115	5 400
Familjer utan															
vårdnad om barn															
9 MK + Bv	23,7	12,6	20,6	43,2	100	315	23,7	12,6	20,6	43,2	100	315	100	315	10 903
10 og, äM + Bv	30,8	14,4	8,4	46,4	100	240	30,8	14,4	8,4	46,4	100	240	100	240	13 988
11 skM + Bv	9,2	14,4	21,4	54,9	100	612	9,2	14,4	21,4	54,9	100	612	100	612	32 881
12 K + Bv	13,8	27,4	40,3	18,5	100	231	13,8	27,4	40,3	18,5	100	231	100	231	9 293
14 M eller K	34,9	16,4	14,4	34,4	100	207	34,9	16,4	14,4	34,4	100	207	100	207	1 302 977
15 MK	7,7	10,3	20,8	61,2	100	521	7,7	10,3	20,8	61,2	100	521	100	521	629 482
Totalt	19,4	20,4	24,3	35,9	100	298	22,8	24,1	20,3	32,9	100	267	100	251	3 051 777

¹ I minimistandardbeloppet.

Familjetyp	a Barnkostnad ej inräknad ¹				b 200 kr. per barn inräknad ¹				c 300 kr. per barn inräknad ¹				Antal familjer		
	≤0	1–199	200–399	400–	≤0	1–199	200–399	400–	≤0	1–199	200–399	400–			
	Totalt	delvärde	Totalt	delvärde	Totalt	delvärde	Totalt	delvärde	Totalt	delvärde	Totalt	delvärde			
Tvåföräldrarfamiljer															
1 MK + Bve	5,3	8,2	19,2	67,3	100	698	100	498	23,2	19,9	17,4	39,6	100	399	867 313
2 MK + Bva	7,5	26,8	25,9	39,9	100	500	100	300	39,4	24,8	9,2	26,6	100	200	57 577
Enföräldrarfamiljer															
män															
3 Mm + Bv	8,7	5,1	20,1	66,0	100	696	100	497	23,0	22,1	10,5	44,4	100	397	5 213
4 Mm + Bv	6,2	7,6	9,8	76,5	100	850	100	655	17,4	15,3	13,3	54,0	100	557	4 939
Enföräldrarfamiljer															
kvinnor															
5 oGK + Bv	26,4	6,7	16,9	50,0	100	390	100	190	42,0	16,5	12,7	28,8	100	90	49 608
6 skK + Bv	21,9	13,8	21,6	42,6	100	336	100	135	45,0	20,4	18,0	16,5	100	35	44 354
7 äK + Bv	13,4	10,6	21,1	54,9	100	553	100	351	33,2	24,1	11,2	31,4	100	250	17 847
8 gK + Bv	50,0	10,9	12,7	26,4	100	109	100	–90	67,9	10,6	8,0	13,5	100	–189	5 400
Totalt	7,5	9,4	19,5	63,6	100	653	100	453	26,2	20,0	16,6	37,2	100	353	1 052 251

SOU 1972:34

som arbetat mindre än heltid eller mindre än hela året.

7.4.3 Tolkningen av tabellerna

Med hjälp av de framställda tabellerna torde en lång rad jämförelser kunna anställas mellan barnfamiljer och familjer utan barn och mellan barnfamiljer respektive barnlösa familjer inbördes. I detta avsnitt ges några exempel på hur tabellerna kan läsas.

Av tabell 7.4.1 framgår att den vanligaste typen av barnfamilj (typ 1) om föräldrarna antas leva på folkpensionärsstandard i genomsnitt förfogar över 1 029 kr. per månad därutöver sedan skatt och bostadskostnad betalats. Att detta inte gäller för alla familjerna i gruppen framgår av procentfördelningen. I 5,3 % av familjerna förslår inkomsterna inte ens till folkpensionsstandard åt föräldrarna även om ingenting används för barnens räkning. 19,2 % har mindre än 500 kr. kvar och 54,9 % mindre än 1 000 kr.

Om vi utöver minimistandard åt föräldrarna undantar en summa på 200 kr. för varje barn i familjen återstår i genomsnitt 679 kr. per familj. Räknar vi i stället med en minsta kostnad på 300 kr. per barn återstår 504 kr. i genomsnitt. I det senare fallet ligger emellertid närmare en fjärdedel under vår norm för minimistandard.

Vi kan jämföra dessa familjer med de övriga familjetyperna. Familjer av typ 2 — där åtminstone något barn inte är makarnas gemensamma — har ett något lägre genomsnittligt överskott per månad än familjetyper 1 (150 kr. lägre enligt norm a). Om vi räknar med en minimistandard på 200 kr. per barn återstår 423 kr. och med 300 kr. per barn endast 196 kr. i medeltal. Anledningen till att överskottet reduceras snabbare när barnkostnaderna tas in i beräkningarna än vad som skedde för familjetyper 1 är att familjer av typ 2 oftare än normalbarnfamiljerna har 3 eller flera barn.

Betraktar vi i stället enförälderfamiljerna ser vi att genomsnittsoverskottet för de båda

vanligaste familjetyperna bland dessa — ogifta, och fränskilda kvinnor med barn — är betydligt lägre, vilket naturligtvis delvis beror på att man oftare är hänvisad till en enda inkomst. För de fränskilda kvinnorna finns till och med i medeltal ett underskott om barnen skall få kosta 300 kr. vardera (—21 kr.). Änkor med barn, fränskilda fäder och framförallt änklingsfamiljer med barn synes däremot ha större genomsnittligt överskott än de övriga enförälderfamiljerna. Även andelarna med underskott är mindre i dessa grupper än bland ogifta och fränskilda mödrar.

De gifta, ej samboende kvinnorna med barn (typ 8) visar minsta överskotten och största andelarna med underskott av samtliga familjetyper. Detta torde emellertid också vara den minst enhetliga gruppen. Den består dels av hemsilda mödrar, dels av nygifta som ännu inte har flyttat samman, dels av andra gifta mödrar som av någon anledning inte sammanlevde med sina män under större delen av 1969. Det kan inte uteslutas att en del av dessa kvinnor haft mer eller mindre gemensam ekonomi med sina män utan att det kommit fram vid undersökningen. Därför måste resultaten för denna grupp betecknas som mycket osäkra.

Beträffande familjerna utan vårdnad om barn kan det vara av intresse att jämföra till exempel familjetyper 15 (gifta eller samboende barnlösa par) med normalbarnfamiljen (typ 1). Dessa familjetyper har ungefär lika stort genomsnittligt överskott om inga barnkostnader räknas in. Om barnen beräknas kosta 300 kr. var blir skillnaden mellan överskotten mer än 500 kr.

På samma sätt kan iakttas hur de fränskilda manliga icke-vårdnadshavarna (typ 11), om ingen hänsyn tas till barnkostnaderna, har ett genomsnittligt överskott på knappt 200 kr. mer än de fränskilda mödrarna. Räknar vi med att barnen kostar 300 kr. i månaden har de nästan 700 kr. mer per familj. Av dessa belopp är dock icke-vårdnadshavarna i allmänhet skyldiga att betala underhållsbidrag till barnen. I de fränskilda mödrarnas disponibla inkomst är underhålls-

bidraget inräknat¹.

De övriga grupperna (10, 12 och 14) har ett genomsnittligt överskott på mellan 200 och 300 kr. Dessa grupper består i stor utsträckning av yngre människor och beträffande grupperna 12 och 14 enbart respektive till hälften av kvinnor.

I tabell 7.4.2 återfinns sedan samma uppställningar som i 7.4.1 men det månatliga överskottet har här beräknats per familjemedlem i stället för per familj och intervallen i den klassindelade procentfördelningen är mindre. Vi kan här utläsa hur mycket som står till varje individs i familjerna förfogande sedan minimistandardbeloppen till de vuxna och bostadskostnaderna frånräknats och, i fallen b och c även en minimistandard för barnen dragits från den disponibla inkomsten.

Största överskottet har de som är medlemmar av familjer där huvudpersonen (för def. se appendix 2b) är en fränskild manlig icke-vårdnadshavare. Men eftersom dessa, som redan påpekats i allmänhet har att betala underhåll till åtminstone barn är det mera relevant att betrakta medlemmar av familjer av typ 15 (gifta eller samboende, barnlösa) som dem som har största individuella genomsnittliga överskottet per månad. I dessa familjer kan individen genomsnittligt disponera 521 kr. utöver minimistandarden. Inte någon barnfamiljstyp kommer upp i samma genomsnittliga överskott. Närmast kommer änklingsfamiljer med barn där överskottet är 448 kr. per individ. Detta gäller dock endast så länge inga kostnader för barnen inräknas. När så sker sjunker givetvis överskottet i denna grupp.

I normalbarnfamiljen är överskottet per individ 150 kr. om barnen beräknas kosta 300 kr. var. Detta är ett mindre överskott än i någon av familjetyperna utan vårdnad om barn. Även om barnen endast får kosta 200 kr. blir överskottet per individ lägre i normalbarnfamiljen än i någon familjtyp utan vårdnad om barn. Vid dessa jämförelser måste dock hela tiden underhållsskyldigheten för icke-vårdnadshavare hållas i minnet.

För barnfamiljerna finns också överskot-

tet utslaget per barn i familjen i tabell 7.4.3. Uppställningen följer den i tabell 7.4.2. Om hela överskottet när föräldrarna lever på folkpensionsnivå fördelas på barnen i familjen skulle det vara mest ekonomiskt fördelaktigt att vara barn till en änklingsfamilj och, bortsett från familjetyper 8 där resultaten är mycket osäkra, minst fördelaktigt att vara barn till en fränskild mor.

Det är givetvis av stor betydelse för familjemedlemmarnas levnadsstandard hur många barn som ingår i familjerna. I tabellerna 7.4.4–7.4.6 visas därför samma beräkningar som i de tre föregående tabellerna men familjetyperna har där slagits samman för att större grupper skulle erhållas och i stället särredovisas de efter barnantal.

Tabell 7.4.4 visar att genomsnittliga överskottet per familj i tvåförälderfamiljerna är tämligen likartat oavsett barnantalet. Men införs barnkostnader i beräkningarna sjunker överskottet kraftigt med barnantalet.

I enförälderfamiljerna är förhållandet ungefär detsamma men man har lägre belopp till sitt förfogande än tvåförälderfamiljer med samma barnantal.

I tabell 7.4.5 och 7.4.6 har överskottet slagits ut på familjemedlemmarna respektive på barnen i familjen. Förutom skillnaderna mellan överskottet per familjemedlem i olika barnrika familjer är det intressant att konstatera att en ensamstående, barnlös person (typ 14) disponerar ett genomsnittligt överskott som är mindre än hälften av vad de gifta och samboende barnlösa och icke-vårdnadshavarna förfogar över (tabell 7.4.5).

Genom den omfördelning av familjer mellan redovisningsgrupperna (se avsnitt 7.4.2) som gjorts i tabell 7.4.7–7.4.12 blir familjetyperna homogena med avseende på antal vuxna familjemedlemmar. Tvåförälderfamiljerna består som tidigare alltid av två vuxna

¹ Det hade funnits skäl att dra bort de underhåll som icke-vårdnadshavarna betalat från deras disponibla inkomst. Frågeformuläret innehöll en fråga om underhållsbidragens storlek men svarsfrekvensen bedömdes som så otillfredsställande att variabeln inte togs med vid beräkningarna.

Tabell 7.4.4 Överskott per familj. Särredovisning efter familjetyp och barnantal. Relativa tal och genomsnittligt överskott.

Familjetyp och barnantal	a Barnkostnad ej inräknad ¹				b 200 kr per barn inräknad ¹				c 300 kr per barn inräknad ¹				Antal familjer	Antal observationer						
	≤0	1–499	500–999	1 000–	≤0	1–499	500–999	1 000–	≤0	1–499	500–999	1 000–			To-talt	Me-del-värde				
Tvåförälderfamiljer typ 1 + 2																				
1 barn	4,7	16,1	34,9	44,3	100	990	9,0	26,9	31,3	32,7	100	790	11,7	31,3	31,2	25,7	100	690	388 467	320
2 barn	7,0	11,8	34,6	46,5	100	1 046	14,7	33,2	25,6	26,4	100	646	22,8	36,9	21,9	18,4	100	446	387 668	288
3+ barn	3,1	17,5	38,8	40,6	100	1 029	30,0	37,2	18,9	13,8	100	377	60,4	21,4	9,0	9,3	100	51	148 755	161
Totalt	5,4	14,5	35,4	44,6	100	1 019	14,8	31,2	27,0	27,0	100	663	24,2	32,1	23,8	20,0	100	485	924 890	769
Ensförälderfamiljer typ 3–8																				
1 barn	23,6	28,0	32,2	16,1	100	466	29,5	37,3	22,4	10,8	100	266	36,6	37,0	17,4	9,0	100	166	85 987	1 217
2 barn	19,8	14,6	36,5	29,1	100	698	31,4	35,7	18,5	14,4	100	298	42,1	31,7	15,0	11,2	100	98	29 489	466
3+ barn	20,8	21,6	33,8	23,8	100	622	56,7	25,6	9,0	8,7	100	-51	71,9	18,1	7,3	2,6	100	-388	11 887	189
Totalt	22,5	24,3	33,4	19,8	100	534	32,5	35,8	20,2	11,4	100	244	41,2	34,0	15,9	8,9	100	98	127 363	1 872
Familjer utan vårdnad om barn																				
Typ 9 + 15	8,0	14,3	28,6	49,1	100	1 036	8,0	14,3	28,6	49,1	100	1 036	8,0	14,3	28,6	49,1	100	1 036	640 385	470
Typ 10–12	15,4	39,2	26,3	19,1	100	511	15,4	39,2	26,3	19,1	100	511	15,4	39,2	26,3	19,1	100	511	56 161	464
Typ 14	34,9	38,0	17,6	9,5	100	207	34,9	38,0	17,6	9,5	100	207	34,9	38,0	17,6	9,5	100	207	1 302 978	318
Totalt	19,4	25,4	26,1	29,1	100	646	22,7	30,9	23,0	23,4	100	526	25,9	31,1	21,8	21,1	100	466	3 051 777	3 893

¹ 1 minimistandardbeloppet.

Tabell 7.4.5 Överskott per familjemedlem. Särredovisning efter familjetyp och barnantal. Relativa tal och genomsnittligt överskott.

Familjetyp och barnantal	a Barnkostnad ej inräknad ¹				b 200 kr. per barn inräknad ¹				c 300 kr. per barn inräknad ¹				Antal familjer						
	≤0	1–199	200–399	400–	≤0	1–199	200–399	400–	≤0	1–199	200–399	400–							
	värde				värde				värde										
Tvåförälderfamiljer typ 1 + 2																			
1 barn	4,7	22,6	40,0	32,7	100	330	9,0	34,0	36,2	20,8	100	263	11,7	38,8	31,7	17,8	100	230	388 466
2 barn	7,0	31,1	43,5	18,4	100	261	14,7	49,0	26,4	9,9	100	161	22,8	50,8	17,6	8,8	100	111	387 668
3+ barn	3,1	62,1	29,9	4,9	100	196	31,4	54,8	10,7	3,1	100	73	61,7	30,4	5,1	2,8	100	11	148 755
Totalt	5,4	32,5	39,8	22,2	100	279	15,0	43,6	28,0	13,4	100	190	24,4	42,5	21,5	11,6	100	145	924 889
Enförälderfamiljer typ 3–8																			
1 barn	23,7	21,9	31,9	22,5	100	209	29,6	32,3	24,0	14,1	100	118	36,8	33,3	18,9	11,0	100	73	85 985
2 barn	19,8	24,8	38,1	17,2	100	207	31,4	39,9	19,3	9,4	100	83	42,1	40,1	9,4	8,5	100	20	29 490
3+ barn	21,2	48,5	26,3	4,0	100	133	56,7	33,6	9,1	0,7	100	–13	72,6	24,1	2,6	0,7	100	–86	11 886
Totalt	22,6	25,0	32,8	19,6	100	202	32,5	34,2	21,5	11,8	100	98	41,3	34,0	15,2	9,5	100	46	127 361
Familjer utan vårdnad om barn																			
Typ 9 + 15	8,0	10,3	20,8	60,9	100	518	8,0	10,3	20,8	60,9	100	518	8,0	10,3	20,8	60,9	100	518	640 386
Typ 10–12	15,4	16,5	21,3	46,8	100	456	15,4	16,5	21,3	46,8	100	456	15,4	16,5	21,3	46,8	100	456	56 162
Typ 14	34,9	16,4	14,4	34,4	100	207	34,9	16,4	14,4	34,4	100	207	34,9	16,4	14,4	34,4	100	207	1 302 977
Totalt	19,4	20,4	24,3	35,9	100	298	22,8	24,1	20,3	32,9	100	267	26,0	23,8	18,0	32,2	100	251	3 051 775

Tabell 7.4.6 Överskott per barn. Särredovisning efter familjetyper och barnantal. Relativa tal och genomsnittligt överskott.

Familjetyper och barnantal	a Barnkostnad ej inräknad ¹				b 200 kr, per barn inräknade ¹				c 300 kr, per barn inräknade ¹				Antal familjer
	≤0	1-199	200-399	400-	≤0	1-199	200-399	400-	≤0	1-199	200-399	400-	
				To-talt				To-talt				To-talt	Me-del-värde
<i>Tvåförälderfamiljer typ 1 + 2</i>													
1 barn	4,7	4,3	6,8	84,2	100	990	9,0	6,8	11,5	72,7	100	790	100 690
2 barn	7,0	7,7	23,4	61,9	100	523	14,7	23,4	25,6	36,3	100	323	100 223
3+ barn	3,1	27,0	43,2	26,8	100	319	30,0	43,2	18,9	7,9	100	119	100 19
Totalt	5,4	9,4	19,6	65,6	100	686	14,8	19,6	18,6	47,0	100	486	100 386
<i>Enförälderfamiljer typ 3-8</i>													
1 barn	23,6	5,9	13,5	57,0	100	466	29,5	13,4	16,7	40,4	100	266	100 166
2 barn	19,8	11,3	29,2	39,6	100	349	31,4	29,0	15,6	24,0	100	149	100 49
3+ barn	21,2	35,3	31,5	11,9	100	181	56,7	31,4	8,8	3,2	100	-19	100 -119
Totalt	22,5	9,9	18,8	48,8	100	412	32,5	18,7	15,7	33,1	100	212	100 112
Totalt	7,5	9,4	19,5	63,6	100	653	16,9	19,5	18,2	45,3	100	453	100 353
													1 052 254

¹ | minimistandardbeloppet.

Tabell 7.4.7 Överskott per familj. Sammanboende förda till gifta, samboende. Särredovisning efter familjetyper och barnantal. Relativa tal och genomsnittligt överskott.

Familjtyp och barnantal	a Barnkostnad ej inräknad ¹				b 200 kr. per barn inräknad ¹				c 300 kr. per barn inräknad ¹				Antal familjer	Antal observationer						
	≤ 0	1–499	500–999	1 000–	To-talt	Me-del-värde	≤ 0	1–499	500–999	1 000–	To-talt	Me-del-värde								
Tvåföräldersfamiljer typ 1 + 2																				
1 barn	6,1	16,7	34,2	43,0	100	962	10,5	27,1	30,6	31,8	100	762	13,8	30,8	30,3	25,1	100	662	412 429	586
2 barn	7,2	11,7	34,4	46,7	100	1 048	14,8	33,0	25,7	26,5	100	648	22,8	36,5	22,0	18,7	100	448	395 645	385
3+ barn	3,4	17,3	39,0	40,2	100	1 020	30,6	37,0	18,7	13,7	100	368	60,7	21,2	8,8	9,2	100	42	151 779	207
Totalt	6,1	14,7	35,0	44,1	100	1 006	15,5	31,1	26,7	26,8	100	652	24,9	31,6	23,5	19,9	100	475	959 853	1 178
Enföräldersfamiljer typ 3–8																				
1 barn	21,2	28,8	35,9	14,0	100	450	27,3	40,1	24,2	8,4	100	250	32,5	42,8	18,2	6,5	100	150	62 024	951
2 barn	21,6	17,8	42,0	18,6	100	536	35,8	41,6	15,3	7,3	100	136	48,4	36,9	10,9	3,8	100	–64	21 512	369
3+ barn	20,6	25,9	28,3	25,3	100	639	55,9	25,6	9,4	9,1	100	–35	69,1	20,2	9,0	1,6	100	–373	8 863	143
Totalt	21,3	26,0	36,6	16,1	100	488	32,0	39,1	20,7	8,2	100	196	39,7	39,2	15,6	5,4	100	50	92 399	1 463
Familjer utan vårdnad om barn																				
Typ 9 + 15	8,3	14,9	28,2	48,6	100	1 023	8,3	14,9	28,2	48,6	100	1 023	8,3	14,9	28,2	48,6	100	1 023	654 576	557
Typ 10–12	14,0	37,8	31,4	16,7	100	538	14,0	37,8	31,4	16,7	100	538	14,0	37,8	31,4	16,7	100	538	41 971	377
Typ 14	34,9	38,0	17,6	9,5	100	207	34,9	38,0	17,6	9,5	100	207	34,9	38,0	17,6	9,5	100	207	1 302 978	318
Totalt	19,4	25,4	26,1	29,1	100	646	22,7	30,9	23,0	23,4	100	526	25,9	31,1	21,8	21,1	100	466	3 051 777	3 893

¹ I minimistandardbeloppet.

med barn men till skillnad mot i det föregående förekommer nu inga samboende i de så kallade enförälderfamiljerna, utan dessa utgörs enbart av familjer med en ensam förälder med barn. Familjer av typ 10–12 och 14 består enbart av en vuxen person.

De skillnader som på grund av denna omfördelning kan konstateras mellan resultaten i tabellerna 7.4.4–7.4.6 och 7.4.7–7.4.9 synes vara försumbara för tvåförälderfamiljerna trots ett tillskott av samboende, ej gifta. Inte heller i övriga familjetyper framstår relationerna mellan grupperna som mer än obetydligt förändrade. Den mest påtagliga skillnaden är att enförälderfamiljer med två barn visar mindre överskott än tidigare. Det tyder på att det just i dessa familjer är relativt vanligt att vårdnadshavaren sammanbor med någon.¹ Redan tidigare (i tabell 7.3.2) kunde konstateras att de disponibla inkomsterna i tvåbarnsfamiljer med ogift mor var så pass höga att de tydde på att förekomsten av två inkomsttagare var relativt vanlig.

I tabell 7.4.10–7.4.12 visas hur överskottet varierar med förvärvsintensiteten hos de vuxna familjemedlemmarna,² sedan utöver bostadskostnader och minimistandard för föräldrarna, respektive föräldrar och barn, även en förvärvskostnad (se 7.4.2) dragits från den disponibla inkomsten. Någon särredovisning efter om det är mannen eller kvinnan som förvärvsarbetar i familjer med en inkomsttagare har inte gjorts.

I familjer med två vuxna är de största grupperna de där en person förvärvsarbetade på heltid hela år 1969³ och en person inte förvärvsarbetade, eller där en person arbetade heltid hela året och den andra mindre än så (det kan röra sig om deltidsarbete hela året, heltidsarbete mindre än 11 månader eller andra kombinationer av heltid och ej helårsarbete), samt där båda förvärvsarbetade på heltid hela året.

Dessa familjer har det största genomsnittliga överskottet per familj, fördelat på familjemedlemmar eller bara på barnen. Ett undantag ser de tvåförälderfamiljer ut att utgöra där endast en person förvärvsarbetar och gör

detta mindre än heltid/helår. I dessa familjer är nämligen det genomsnittliga överskottet ungefär lika stort som i familjer där en person arbetat på heltid hela året. I den första gruppen är dock spridningen betydligt större än i den andra. Ett relativt fåtal familjer med mycket höga överskott bidrar till att medelvärdet för hela gruppen blir ganska högt. Medianöverskottet i den första gruppen skulle däremot vara mindre än i den andra vilket framgår av den procentuella fördelningen.

Av tabell 7.4.12 kan utläsas till exempel att en femtedel av barnfamiljerna inte hade råd att låta barnen kosta 200 kr. per månad om föräldrarna levde på folkpensionsnivå. I de barnfamiljer där inte åtminstone en av föräldrarna förvärvsarbetade på heltid hela året hade mer än hälften inte denna standard. Enligt samma tabell skulle 7,8 % av tvåförälderfamiljerna och 23,3 % av enförälderfamiljerna inte ha något alls över till barnen om föräldrarna levde på folkpensionsnivå (enligt norm a). Det bör dock inte bortses från att måttet på disponibel inkomst underskattar denna i en inte helt känd utsträckning (se appendix 6).

Även vid sidan av de fel i detta mått som uppstått genom att efterfrågade uppgifter om inkomster och bidrag ej kunnat inhämtas föreligger sannolikt en ytterligare underskattning i och med att måttet inte innehåller alla förekommande inkomsttyper (se 7.3.1) och genom att det finns inkomster av till exempel förvärvsarbete som ej deklarerats eftersom inkomsttagarna inte kommer upp till skattepliktig inkomstnivå.

Det oväntade resultatet att till exempel tvåförälderfamiljer där båda föräldrarna förvärvsarbetat i någon utsträckning, om än inte hela år 1969 eller inte på heltid, visar sig ha störst andel med underskott av samtliga grupper, kan kanske bero på att det i stor utsträckning rör sig om studerande som huvudsakligen lever på lån. Men osäkerheten

¹ Sådana familjer flyttades alltså vid den gjorda omgrupperingen till familjetyp 1 eller 2.

² Samma omfördelade familjetyper som i tabell 7.4.7–7.4.9 har använts.

³ Dvs. minst 11 månader (se not till 7.2.2.4).

Tabell 7.4.9 Överskott per barn. Sammanboende förda till gifta, samboende. Särredovisning efter familjetyper och barnantal. Relativa tal och genomsnittligt överskott.

Familjtyp och barnantal	a Barnkostnad ej inräknad ¹				b 200 kr.per barn inräknad ¹				c 300 kr.per barn inräknad ¹				Antal familjer		
	≤0	1-199	200-399	400-	≤0	1-199	200-399	400-	≤0	1-199	200-399	400-			
	To- Me- talt del- värde				To- Me- talt del- värde				To- Me- talt del- värde						
Tvåförälderfamiljer typ 1 + 2															
1 barn	6,1	4,4	7,4	82,1	100	962	10,5	7,4	11,3	70,7	100	762	100	662	412 429
2 barn	7,2	7,6	23,3	61,9	100	524	14,8	23,3	25,2	36,7	100	324	100	224	395 644
3+ barn	3,5	27,1	43,0	26,4	100	316	30,6	43,0	18,6	7,9	100	116	100	16	151 779
Totalt	6,1	9,3	19,6	65,0	100	679	15,5	19,6	18,2	46,8	100	479	100	379	959 852
Enförälderfamiljer typ 3-8															
1 barn	21,2	6,0	12,4	60,4	100	450	27,3	12,3	19,4	41,0	100	250	100	150	62 024
2 barn	21,6	14,2	33,7	30,5	100	268	35,8	33,7	18,5	12,0	100	68	100	-32	21 512
3+ barn	20,6	35,1	31,0	13,2	100	184	55,9	30,9	11,0	2,3	100	-16	100	-116	8 863
Totalt	21,3	10,7	19,1	48,9	100	382	32,0	19,1	18,4	30,5	100	182	100	82	92 399
Totalt	7,5	9,4	19,5	63,6	100	653	16,9	19,5	18,2	45,3	100	453	100	353	1 052 251

¹ I minimistandardbeloppet.

Tabell 7.4.10 Överskott per familj. Sammanboende förda till gifta, samboende. Särredovisning efter familjetyper och förvärvsintensitet 1969. Relativa tal och genomsnittligt överskott.

Familjtyp och förvärvsintensi- tet ²	a Barnkostnad ej inräknad ¹				b 200 kr. per barn inräknad ¹				c 300 kr. per barn inräknad ¹				Antal familjer	Antal obser- vation- er						
	≤ 0		1- 499 999		≤ 0		1- 499 999		≤ 0		1- 499 999									
	To- talt	Me- del- värde	To- talt	Me- del- värde	To- talt	Me- del- värde	To- talt	Me- del- värde	To- talt	Me- del- värde	To- talt	Me- del- värde								
Tvåförälderfamil- jer typ 1 + 2																				
0 0	31,3	51,1	17,6	0,0	100	-7	64,3	35,7	0,0	0,0	100	-318	80,7	19,3	0,0	0,0	100	-473	12 767	34
<1 0	23,9	40,5	14,7	20,9	100	618	50,4	28,9	7,1	13,6	100	280	58,4	21,9	6,2	13,6	100	111	33 673	89
1 0	9,9	30,3	38,6	21,3	100	676	27,7	43,5	17,3	11,5	100	290	42,1	38,5	12,3	7,0	100	97	358 110	447
<1 <1	47,2	20,4	26,5	5,9	100	119	67,4	12,3	17,5	2,8	100	-343	77,3	18,3	2,1	2,3	100	-573	13 583	45
1 <1	3,5	10,9	43,0	42,6	100	1 030	11,8	31,4	34,1	22,6	100	676	19,3	34,1	31,5	15,0	100	499	341 763	350
1 1	2,6	8,6	18,7	70,1	100	1 291	4,5	16,1	39,4	40,0	100	1 008	7,2	18,4	44,1	30,3	100	866	158 405	167
Uppgift saknas	11,2	34,5	31,9	22,3	100	554	40,1	42,0	7,8	10,0	100	221	50,6	34,3	5,0	10,0	100	54	41 549	46
Totalt	7,8	20,5	35,3	36,4	100	879	20,6	33,6	25,9	19,9	100	526	30,2	32,3	23,6	13,9	100	349	959 850	1 178
Ensförälderfamil- jer typ 3-8																				
0	43,5	28,5	16,4	11,6	100	208	60,1	26,6	7,3	5,9	100	-169	67,2	23,9	6,0	2,2	100	-358	14 467	250
<1	39,1	31,7	19,1	10,0	100	199	56,6	27,5	9,2	6,7	100	-99	62,1	25,4	7,6	4,8	100	-247	27 023	394
1	7,8	31,9	45,1	15,2	100	613	15,8	53,4	23,3	7,4	100	349	28,7	50,7	15,2	5,4	100	217	48 855	774
Uppgift saknas	38,6	8,3	39,2	14,0	100	271	42,1	33,4	17,7	6,8	100	-38	50,1	38,1	8,5	3,3	100	-193	2 056	45
Totalt	23,3	30,8	32,9	13,1	100	421	35,3	41,2	16,6	7,0	100	128	45,0	38,8	11,5	4,7	100	-18	92 401	1 463
Familjer utan vårdnad om barn Typ 9 + 15																				
0 0	23,9	19,3	45,4	11,4	100	339	23,9	19,3	45,4	11,4	100	339	23,9	19,3	45,4	11,4	100	339	36 500	35
<1 0	5,7	27,2	35,6	31,5	100	813	5,7	27,2	35,6	31,5	100	813	5,7	27,2	35,6	31,5	100	813	155 546	163
1 0	..	..	..	..	100	1 004	9,4	14,7	35,5	40,4	100	1 004	9,4	14,7	35,5	40,4	100	1 004	174 205	23
<1 <1	4,3	5,2	22,8	67,7	100	1 232	4,3	5,2	22,8	67,7	100	1 232	4,3	5,2	22,8	67,7	100	1 232	190 433	136
1 1	5,5	47,6	19,4	27,5	100	764	5,5	47,6	19,4	27,5	100	764	5,5	47,6	19,4	27,5	100	764	48 911	150
Uppgift saknas	10,5	18,1	30,0	41,4	100	893	10,5	18,1	30,0	41,4	100	893	10,5	18,1	30,0	41,4	100	893	654 577	35
Totalt	10,5	18,1	30,0	41,4	100	893	10,5	18,1	30,0	41,4	100	893	10,5	18,1	30,0	41,4	100	893	654 577	557

Familjetyp och förfärsintensitet ²	a Barnkostnad ej inräknad ¹						b 200 kr. per barn inräknad ¹						c 300 kr. per barn inräknad ¹						Antal familjer	Antal obser- vationer																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																
	≤0			1-499			500-999			1 000-1 000-			To- talt			Me- del- värde					≤0			1-499			500-999			1 000-1 000-			To- talt			Me- del- värde																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																

¹ I minimistandardbeloppet.

² I familjer med 2 vuxna:

- 0 0 = ingen försärsarbetade
 <1 0 = en person försärsarbetade men ej heltid och helår
 1 0 = en person försärsarbetade heltid och helår
 <1 <1 = båda försärsarbetade mindre än heltid och helår
 1 <1 = en person försärsarbetade heltid och helår, en mindre
 1 1 = båda försärsarbetade heltid och helår.
 0 = försärsarbetade ej
 <1 = försärsarbetade men ej heltid och helår
 1 = försärsarbetade heltid och helår.

I familjer med 1 vuxen:

Tabell 7.4.11 Överskott per familjemedlem. Sammanboende förda till gifta, samboende. Särredovisning efter familjetyp och förvärvsintensitet 1969. Relativa tal och genomsnittligt överskott.

Familjetyp och förvärvsintensi- tet ²	a Barnkostnad ej inräknad ¹				To- talt	Me- del- värde	b 200 kr. per barn inräknad ¹				To- talt	Me- del- värde	c 300 kr. per barn inräknad ¹				To- talt	Me- del- värde	Antal familjer
	≤0	1- 199	200- 399	400- talt			≤0	1- 199	200- 399	400- talt			≤0	1- 199	200- 399	400- talt			
Tvåförälderfamiljer typ 1 + 2																			
0 0	31,3	67,8	0,8	0,0	100	-25	64,3	35,7	0,0	0,0	100	-104	80,7	19,3	0,0	0,0	100	-144	12 768
<1 0	23,9	54,2	8,2	13,6	100	173	50,4	35,9	0,5	13,2	100	84	58,5	27,8	0,5	13,2	100	40	33 674
1 0	10,4	53,6	27,7	8,3	100	176	27,7	55,9	11,8	4,6	100	82	42,1	46,4	7,5	4,0	100	36	358 111
<1 <1	47,2	32,2	18,3	2,3	100	33	67,4	28,7	1,7	2,2	100	-66	77,3	19,3	1,3	2,1	100	-115	13 583
1 <1	3,5	31,1	48,5	17,0	100	278	11,8	47,9	27,5	12,8	100	188	19,3	49,3	19,7	11,7	100	144	341 763
1 1	2,6	12,7	48,7	35,9	100	384	4,5	23,9	45,8	25,8	100	304	7,2	29,6	42,8	20,4	100	264	158 406
Uppgift saknas	11,2	50,3	28,4	10,0	100	153	40,1	44,9	5,0	10,0	100	67	50,6	34,3	5,0	10,0	100	24	41 549
Totalt	8,0	38,6	37,4	16,0	100	241	20,6	45,9	22,0	11,5	100	151	30,2	42,7	17,1	9,9	100	107	959 854
Enförälderfamiljer typ 3-8																			
0	43,5	28,9	21,8	5,8	100	48	60,2	28,4	7,8	3,5	100	-74	67,5	25,6	3,8	3,1	100	-135	14 467
<1	39,1	28,5	20,6	11,8	100	79	56,6	26,1	10,4	6,9	100	-35	62,1	24,2	7,4	6,3	100	-92	27 022
1	7,8	28,4	44,4	19,3	100	270	16,3	46,2	27,1	10,4	100	161	29,2	44,0	18,9	7,9	100	106	48 855
Uppgift saknas	38,6	7,4	42,2	11,8	100	107	42,1	26,4	23,4	8,0	100	-8	50,2	30,5	13,4	5,9	100	-65	2 056
Totalt	23,3	28,0	33,9	14,8	100	176	35,6	37,1	19,1	8,2	100	63	45,3	35,1	13,0	6,6	100	7	92 400
Familjer utan vårdnad om barn Typ 9 + 15																			
0 0	23,9	11,9	45,4	18,8	100	169	23,9	11,9	45,4	18,8	100	169	23,9	11,9	45,4	18,8	100	169	36 500
<1 0	5,7	15,3	39,2	39,8	100	406	5,7	15,3	39,2	39,8	100	406	5,7	15,3	39,2	39,8	100	406	155 545
1 0	9,4	9,1	25,4	56,1	100	502	9,4	9,1	25,4	56,1	100	502	9,4	9,1	25,4	56,1	100	502	174 205
<1 <1	4,3	3,8	15,1	76,8	100	616	4,3	3,8	15,1	76,8	100	616	4,3	3,8	15,1	76,8	100	616	190 434
1 <1	5,5	39,3	22,1	33,0	100	382	5,5	39,3	22,1	33,0	100	382	5,5	39,3	22,1	33,0	100	382	48 911
Uppgift saknas	10,5	12,4	25,7	51,4	100	446	10,5	12,4	25,7	51,4	100	446	10,5	12,4	25,7	51,4	100	446	654 578
Totalt	23,9	11,9	45,4	18,8	100	169	23,9	11,9	45,4	18,8	100	169	23,9	11,9	45,4	18,8	100	169	36 500
0	5,7	15,3	39,2	39,8	100	406	5,7	15,3	39,2	39,8	100	406	5,7	15,3	39,2	39,8	100	406	155 545
<1 <1	9,4	9,1	25,4	56,1	100	502	9,4	9,1	25,4	56,1	100	502	9,4	9,1	25,4	56,1	100	502	174 205
1 <1	4,3	3,8	15,1	76,8	100	616	4,3	3,8	15,1	76,8	100	616	4,3	3,8	15,1	76,8	100	616	190 434
Uppgift saknas	5,5	39,3	22,1	33,0	100	382	5,5	39,3	22,1	33,0	100	382	5,5	39,3	22,1	33,0	100	382	48 911
Totalt	10,5	12,4	25,7	51,4	100	446	10,5	12,4	25,7	51,4	100	446	10,5	12,4	25,7	51,4	100	446	654 578

Familjtyp och förvärvsintensi- tet ²	a Barnkostnad ej inräknad ¹				b 200 kr. per barn inräknad ¹				c 300 kr. per barn inräknad ¹				Antal familjer	
	≤0	1-199	200-399	400- To- talt del- värde	≤0	1-199	200-399	400- To- talt del- värde	≤0	1-199	200-399	400- To- talt del- värde		
Typ 10-12														
0	24,3	4,9	4,7	66,2	100	860	24,3	4,9	4,7	66,2	100	860	5 833	
<1	44,4	16,4	19,9	19,2	100	59	44,4	16,4	19,9	19,2	100	59	7 992	
1	5,1	8,9	33,2	52,8	100	502	5,1	8,9	33,2	52,8	100	502	26 820	
Uppgift saknas	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	...	
Totalt	16,1	9,6	25,9	48,5	100	465	16,1	9,6	25,9	48,5	100	465	41 972	
Typ 14														
0	63,1	24,3	7,6	5,0	100	-154	63,1	24,3	7,6	5,0	100	-154	259 257	
<1	50,9	21,3	16,3	11,6	100	-12	50,9	21,3	16,3	11,6	100	-12	322 386	
1	21,2	14,6	20,2	44,0	100	334	21,2	14,6	20,2	44,0	100	334	659 989	
Uppgift saknas	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	...	
Totalt	37,9	18,2	16,3	27,6	100	144	37,9	18,2	16,3	27,6	100	144	1 302 977	
Totalt	21,9	23,6	25,6	28,9	100	245	26,2	26,1	20,3	27,3	100	213	3 051 781	

¹ I minimistandardbeloppet.

² I familjer med 2 vuxna:

- 0 = ingen förvärsarbete
 <1 = en person förvärsarbetade men ej heltid och helår
 1 = en person förvärsarbetade heltid och helår
 <1 = båda förvärsarbetade mindre än heltid och helår
 1 = båda förvärsarbetade heltid och helår, en mindre
 1 = båda förvärsarbetade heltid och helår.
 0 = förvärsarbetade ej
 <1 = förvärsarbetade men ej heltid och helår
 1 = förvärsarbetade heltid och helår.

I familjer med 1 vuxen:

Tabell 7.4.12 Överskott per barn. Sammanboende förda till gifta, samboende. Särredovisning efter familjetyper och försvarvintensitet 1969. Relativa tal och genomsnittligt överskott.

Familjtyp och försörjningsintensitet ²	a Barnkostnad ej inräknad ¹					b 200 kr. per barn inräknad ¹					c 300 kr. per barn inräknad ¹					Antal familjer			
	≤0	1– 199	200– 399	400–	To- talt	Me- del- värde	≤0	1– 199	200– 399	400–	To- talt	Me- del- värde	≤0	1– 199	200– 399		400–	To- talt	Me- del- värde
Tvåföräldersfamiljer typ 1+2																			
0					100	-102	64,3	16,3	18,5	0,8	100	-302	80,7	18,1	1,2	0,0	100	-402	12 767
<1	0	31,3	33,0	16,3	19,3	423	50,4	22,8	12,2	14,6	100	223	58,4	14,8	12,2	14,6	100	123	33 674
1	0	23,9	26,3	23,0	26,8	409	27,7	32,8	18,9	20,6	100	209	42,1	31,3	10,4	16,2	100	109	358 110
<1	0	47,2	20,2	11,5	21,1	87	67,4	11,5	2,0	19,2	100	-113	77,3	2,5	1,0	19,2	100	-213	13 584
1	<1	3,5	8,3	19,4	68,8	669	11,8	19,4	18,8	50,1	100	470	19,3	22,0	19,3	39,4	100	370	341 763
1	1	2,6	1,7	5,7	89,9	1 020	4,5	5,6	17,5	72,5	100	820	7,2	13,4	15,2	64,2	100	720	158 406
Uppgift saknas		11,2	28,9	16,5	43,4	380	40,1	16,5	7,8	35,6	100	180	50,6	6,5	27,8	15,0	100	81	41 549
Totalt		7,8	12,8	22,0	57,5	591	20,6	21,9	17,7	39,8	100	391	30,2	22,8	14,9	32,1	100	291	959 853
Enföräldersfamiljer typ 3–8																			
0					100	63	60,1	19,3	12,7	7,9	100	-138	67,2	21,2	5,4	6,3	100	-238	14 467
<1	0	43,5	16,4	19,6	20,5	142	56,6	15,5	11,5	16,4	100	-58	62,1	18,3	6,6	13,0	100	-159	27 022
1	0	7,8	8,0	27,8	56,3	509	16,1	27,6	21,1	35,2	100	309	28,7	26,3	19,2	25,8	100	209	48 855
Uppgift saknas		38,6	3,6	10,7	47,2	195	42,1	10,7	16,3	30,9	100	-5	50,1	11,1	20,0	18,7	100	-106	2 056
Totalt		23,3	12,0	22,6	42,2	325	35,4	22,4	16,9	25,3	100	125	45,0	22,8	13,4	18,8	100	25	92 400
Totalt		9,1	12,7	22,0	56,1	567	21,9	22,0	17,6	38,5	100	367	31,5	22,8	14,8	30,9	100	267	1 052 253

¹ I minimistandardbeloppet.

² I familjer med 2 vuxna:

0 = ingen försvarsarbetade

<1 0 = en person försvarsarbetade men ej heltid och helår

1 0 = en person försvarsarbetade heltid och helår

<1 <1 = båda försvarsarbetade mindre än heltid och helår

1 <1 = en försvarsarbetade heltid och helår, en mindre

1 1 = båda försvarsarbetade heltid och helår.

0 = försvarsarbetade ej

<1 = försvarsarbetade men ej heltid och helår

1 = försvarsarbetade heltid och helår.

hos siffror vilka som dessa bygger på endast 45 observationer måste också förutsättas vara stor.

7.5 Äldsta barnets inkomster

I 253 768 familjer var det äldsta hemma-boende barnet fött 1952–54. En mindre andel av dessa var vid undersökningstillfället 15 år gamla, huvuddelen var 16–18 år. Av tabell 4.7 framgick hur de fördelade sig på familjetyper.

Under det kvartal då datainsamlingen fö-retogs fick ungefär en tjugonedel av denna grupp ungdomar sitt sista barnbidrag. De övriga hade inte längre allmänt barnbidrag. Två tredjedelar av dem (66,7 %) gick fort-farande i skolan. 27,2 % förvärvsarbetade och 6,1 % uppgavs ha annan sysselsättning.

Inkomsterna för dem som förvärvsarbe-tade redovisas i tabell 7.5.1. Någon uppdel-ning på familjetyper har inte gjorts på grund av det ringa antalet observationer. De redo-visade inkomsterna torde vara inkomster fö-re skatt (frågan löd: ”Hur mycket tjänar barnet per månad . . . .”). En tredjedel tjä-nar mellan 1 000 och 1 500 kr. per månad, en sjättedel mer än 1 500 kr. men hela 45 % tjänar under 1 000 kr. per månad. Ingen av ungdomarna tjänade mer än 2 000 kr. per månad. På frågan om vilken sjukpenning barnet fick vid sjukdom kunde 13,6 % av de föräldrar vilkas äldsta barn förvärvsarbetade

Tabell 7.5.2 Äldsta barnets sjukpenning i fa-miljer där äldsta barnet är fött 1952–54 (ca 16–18 år) och förvärvsarbetar.

Sjukpenning per dag, kr.	Andel av för- värvsarbetan- de äldsta barn
Ingen	10,3
– 6	0,4
7–12	10,7
13–18	17,3
18–24	39,7
25–30	10,3
31–36	8,2
37–42	3,0
43–48	0,1
49–52	0,0
Uppgift saknas	13,6
Totalt	100,0
Antal familjer	69 081

inte svara. För de övriga framgår det av tabell 7.5.2 hur stor deras sjukpenning var.

En tiondel saknade sjukpenning. Detta kan sammanhänga med att de nyligen börjat förvärvsarbeta och ännu inte anmälts till försäkringskassan. Det är också tänkbart att en del föräldrar inte känt till att barnen haft sjukpenning. Bland de övriga låg den vanli-gaste sjukpenningen mellan 19 och 24 kr. vilket ungefär motsvarar ett inkomstläge mellan 10 000–15 000 kr. per år.

Tabell 7.5.1 Äldsta barnets inkomst i famil-jer där äldsta barnet är fött 1952–54 (ca 16–18 år) och förvärvsarbetar.

Månadsinkomst kr.	Andel av för- värvsarbetan- de äldsta barn
– 500	17,3
501–1 000	27,4
1 001–1 500	38,7
1 501–2 000	16,7
Uppgift saknas	5,7
Totalt	100,0
Antal familjer	69 081
Antal observationer	272

8 Barntillsyn och spädbarnsmödrarnas ekonomiska situation

8.1 Barntillsyn

8.1.1 Inledning

Till dem som hade barn under 10 år ställdes en rad frågor som rörde tillsynen av dessa barn.

I detta avsnitt redovisas hur barntillsynen ordnats, efterfrågan på barnstuge- och familjedaghemspplatser, månatlig tillsynskostnad för familjer med barn i barnstuga eller familjedaghem, tillsynsmöjligheter under vårdnadshavarens fritid, sjukdomsfrekvens hos barnen samt möjligheter att ordna barntillsyn när barnen eller vårdaren är sjuka.

8.1.2 Den dagliga barntillsynen

Tabell 8.1.1 visar att det vanligaste är att barn under 10 år ses till hemma av någon av föräldrarna. Så är det ordnat i mer än tre fjärdedelar av barnfamiljerna med två gifta, samboende föräldrar (typ 1 och 2).

Även änkor med barn ser i stor utsträckning själva till barnen (typ 7, 62,2 %). Bland övriga barnfamiljer är denna tillsynsform vanligast hos de ogifta mödrarna (typ 5, 46,4 %). De ensamstående föräldrarna har i större utsträckning än normalbarnfamiljer barnen i barnstugor och familjedaghem. Mer än en fjärdedel av de ensamma fäderna låter någon se till barnen i hemmet.

En liten andel familjer, mindre än en procent av samtliga, anger att deras barn är

utan tillsyn. I så gott som samtliga fall rör det sig om barn i skolåldern, som då saknar tillsyn under den tid då de inte är i skolan.

8.1.3 Efterfrågan på barnstuge- och familjedaghemspplatser

För att få en uppfattning om efterfrågan på platser i barnstugor och familjedaghem frågade vi om man stod i kö för sådan plats åt barnen. Ett sådant mått på efterfrågan ger givetvis en kraftig underskattning av det verkliga behovet av barntillsyn. Det krävs för att man skall anmäla sig till kön på den ort där man bor, dels att det finns någon kö att anmäla sig till, dels att man anser det någorlunda troligt att ens barn skall kunna få en plats inom rimlig tid.

Sammanlagt hade ca 64 000 barn anmälts till en sådan kö. De utgör närmare 6 % av barnen under 10 år. Drygt 1 000 av dessa var 7–9 år gamla (födda 1960–63) och kan därför antas köa för plats i fritidshem. Av de övriga var 23 000 4–6 år gamla (födda 64–66) medan merparten, ca 34 000 var yngre än 4 år (födda 67–70).

8.1.4 Kostnader för barntillsyn

Tabell 8.1.2 visar i vilken storleksordning kostnaderna för barntillsyn ligger för familjer — med barn under skolåldern i barnstuga eller familjedaghem. Av samtliga barnfamil-

Tabell 8.1.1 Antal familjer med olika former av barn tillsyn för barn under 10 år. Särredovisning efter familjetyper. Absoluta och relativa tal.

Familjetyper	Tillsyn i hemmet (motsv.)	Tillsyn i hemmet av någon annan	Barnstuga	Kommunalt familjehem	Privat familjehem	Utan tillsyn	Annat	Uppgift saknas	Antal familjer med barn <10 år	Ant. obs.
<i>Antal familjer i riket</i>										
<i>Tvåförälderfamiljer</i>										
1 MK + Bve	444 769	52 335	37 688	16 026	31 328	2 276	6 270	8 818	574 203	413
2 MK + Bva	31 340	913	2 674	777	3 664	412	0	1 180	39 583	186
<i>Enförälderfamiljer män</i>										
3 Mm + Bv	335	662	218	96	520	80	178	18	2 090	82
4 Mm + Bv	316	261	159	80	161	49	12	12	1 034	74
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>										
5 ogK + Bv	27 968	7 544	8 818	4 402	6 399	647	1 118	3 968	60 301	335
6 skK + Bv	6 378	1 738	6 816	2 231	2 713	1 959	594	526	21 266	228
7 äK + Bv	2 952	1 06	504	414	601	170	81	228	4 746	90
8 gK + Bv	857	306	707	307	402	191	77	374	3 069	75
Totalt	514 915	63 865	57 584	24 333	45 788	5 784	9 778	15 142	706 292	
<i>Procentital</i>										
<i>Tvåförälderfamiljer</i>									<i>Summa¹</i>	
1 MK + Bve	77,5	9,1	6,6	2,8	5,5	0,4	1,1	1,5	104,5	
2 MK + Bva	79,2	2,3	6,8	2,0	9,3	1,0	0,0	3,6	104,2	
<i>Enförälderfamiljer män</i>										
3 Mm + Bv	16,0	31,7	10,4	4,6	24,9	3,8	8,5	0,9	100,8	
4 Mm + Bv	30,6	25,2	15,4	7,7	15,6	4,7	1,2	1,2	101,6	
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>										
5 ogK + Bv	46,4	12,5	14,6	7,3	10,6	1,1	1,9	6,6	101,0	
6 skK + Bv	30,0	8,2	32,1	10,5	12,8	9,2	2,8	2,5	108,1	
7 äK + Bv	62,2	2,3	10,6	8,7	12,7	3,6	1,7	4,8	106,5	
8 gK + Bv	27,9	10,0	23,1	10,0	13,1	6,2	2,5	12,2	105,0	
Totalt	72,9	9,0	8,2	3,4	6,5	0,8	1,4	2,1	104,3	

¹ Då olika barn i en familj kan ses till på olika sätt överstiger procentsumman 100,0.

Tabell 8.1.2 Månatliga kostnader för barntillsyn för familjer som har barn födda 1964–70 (ca 0–6 år) i barnstuga eller familjedaghem. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	–100 kr.	101– 200 kr.	201– kr.	Uppgift saknas	Totalt	Antal familjer	Antal obs.
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 + 2 (MK + Bve) + (MK + Bva)	35,2	28,8	35,9	6,4	100	79 005	100
<i>Enförälderfamiljer män</i>							
3 + 4 (Mm + Bv) + (Mm + Bv)	..	..	..	..		..	29
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	30,1	48,7	21,2	23,4	100	17 285	129
6 skK + Bv	39,4	31,6	28,9	1,3	100	8 207	91
7 äK + Bv	..	..	..	..		..	18
8 gK + Bv	42,1	26,5	31,3	0,0	100	1 225	34
Totalt	34,8	32,0	33,2	8,7	100	106 439	401

jer betalar ca en tredjedel mindre än 100 kr. i månaden, en tredjedel 100–200 kr. och en tredjedel mer än 200 kr. Giftna, samboende föräldrar betalar oftare än ensamstående mödrar mer än 200 kr. i månaden.

Den tyvärr mycket stora andelen uteblivna svar för ogifta mödrar (typ 5) faller huvudsakligen på dem som har barn i privata familjedaghem (38,5 %) men andelen är stor även för dem med barn i barnstuga (21,9 %). För dem med barn i kommunalt familjedaghem är bortfallet 6,3 %.

Om vi ser till kostnaderna för tillsyn av barn i olika åldersgrupper oavsett vårdform finner vi att för barn födda 1961–63 (ca 7–9 år gamla) betalar ca 13 000 familjer eller 4,4 % av samtliga med barn i denna ålder mer än 200 kr. i månaden. För barn födda 1964–66 (ca 4–6 år) betalar ca 20 000 familjer eller 6,2 % av samtliga mer än 200 kr. i månaden. Andelen för dem med barn födda 1967–70 (ca 0–3 år) är 7 % eller ca 29 000 familjer.

8.1.5 Möjlighet att ordna barntillsyn under fritiden

I tabell 8.1.3 visas vilka möjligheter föräldrar i olika familjetyper har att ordna barntillsyn under sin fritid. För alla ålderskategorier är det mer än en femtedel av föräldrarna som svarar att de aldrig kan få barntillsyn under sin fritid. Svårigheterna tenderar att vara

störst i de lägre åldrarna. Några entydiga skillnader mellan familjetyperna kan inte konstateras.

8.1.6 Sjukdomsfrekvens hos barn under 10 år

Tabellerna 8.1.4–8.1.6 visar hur stor andel av barnen under tio år som under det senaste året hade varit sjuka mer än 2 veckor, mindre än 2 veckor respektive inte hade varit sjuka alls. Det är troligt att minnesfel påverkar dessa uppgifter så att vi får en underskattning av antalet sjuka barn. I den äldsta åldersgruppen (barn som är mer än 7 år gamla) är svarsbortfallet av någon anledning stort (14,8 %) vilket ytterligare ökar resultatens osäkerhet.

Observera att procenttalen i dessa tabeller är beräknade på antalet barn i respektive familjetyper och ej som i övriga tabeller på antalet familjer. Även antalet familjer har dock angetts i tabellerna.

8.1.7 Tillsyn av barn då barnet eller den ordinarie vårdaren insjuknar

Av tabellerna 8.1.7 a och b och 8.1.8 a och b kan utläsas hur man i olika familjetyper ordnat barntillsynen vid senaste tillfället då något barn varit sjukt respektive hur man tror sig kunna ordna den om de som vanligen ser till barnen blir sjuka. Tabellerna gäller a

Tabell 8.1.3 Möjligheter för föräldrarna att ordna barn tillsyn under fritiden. Särredovisning efter familjetyper och barnens ålder. Relativa tal.

Familjetyper	För barn födda 60-63 (7-9 år)						För barn födda 64-66 (4-6 år)						För barn födda 67-70 (0-3 år)					
	Har åtm. ibland möjl.	Har ej möjl.	Uppg. sak- nas	To- talt	Ant. fam.	Ant. obs.	Har åtm. ibland möjl.	Har ej möjl.	Uppg. sak- nas	To- talt	Ant. fam.	Ant. obs.	Har åtm. ibland möjl.	Har ej möjl.	Uppg. sak- nas	To- talt	Ant. fam.	Ant. obs.
<i>TVärförälderfamiljer</i>																		
1 MK + Bve	78,9	21,1	13,6	100	249 374	138	75,1	24,9	4,0	100	269 439	159	74,0	26,0	4,3	100	268 485	243
2 MK + Bva	76,4	23,6	3,7	100	21 085	98	71,3	28,7	2,8	100	21 384	100	65,7	34,3	1,1	100	23 170	93
<i>Enförfälderfamiljer män</i>																		
3 Mm + Bv	78,1	21,9	3,8	100	1 516	60	..	..	..	..	..	29	..	..	..	..	..	4
4 Mm + Bv	57,8	49,2	4,7	100	2 786	56	..	..	..	..	..	26	..	..	..	..	..	3
<i>Enförfälderfamiljer kvinnor</i>																		
5 ogK + Bv	78,5	21,5	8,1	100	7 231	51	88,4	11,3	3,8	100	11 763	95	74,1	25,9	5,6	100		223
6 skK + Bv	76,6	23,4	10,9	100	12 931	133	70,0	30,0	11,4	100	9 775	111	76,1	23,9	6,9	100	4 332	44
7 äK + Bv	73,3	26,7	19,0	100	2 987	64	76,5	23,5	24,7	100	2 375	40	..	..	..	..	..	12
8 gK + Bv	..	..	..	..	..	20	86,0	14,0	4,5	100	1 715	41	..	..	..	..	..	27
Totalt	78,5	21,5	12,7	100	297 241	628	75,3	24,7	4,3	100	316 451	601	73,5	26,5	4,2	100	343 108	649

Tabell 8.1.4 Sjukdomsfrekvens hos ca 7–9-år gamla¹ barn under närmast föregående år. Särredovisning efter familjetyper. Procent av barnen i respektive familjetyp.

Familjetyp	Ej sjuka	Sjuka mindre än 2 veckor	Sjuka mer än 2 veckor	Uppgift saknas	Totalt	Antal barn i riket	Antal familjer i riket	Antal observa- tioner
<i>Tvåförälderfamiljer</i>								
1 MK + Bve	39,8	42,4	17,8	15,0	100	304 201	262 043	142
2 MK + Bva	61,6	31,3	7,1	10,0	100	25 163	22 242	101
<i>Enförälderfamiljer män</i>								
3 Mm + Bv	49,2	37,6	13,2	0,0	100	1 709	1 516	60
4 Mm + Bv	48,2	45,8	6,0	4,9	100	879	799	57
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>								
5 ogK + Bv	34,0	56,8	9,2	10,1	100	7 691	7 296	52
6 skK + Bv	31,7	39,0	29,3	6,2	100	13 894	12 968	134
7 äK + Bv	36,0	32,6	31,5	10,4	100	3 264	3 030	65
8 gK + Bv	..	..	..	..	..	..	..	29
Totalt	40,9	41,7	17,4	14,8	100	358 378	311 394	640

¹ Födda 1963 och tidigare men ej fyllda 10 år vid undersökningstillfället.

ca 4–6-åringar och b ca 0–3-åringar. Det partiella bortfallet på dessa frågor är stort vilket gör att resultaten får betraktas som mycket ungefärliga.

De äldre barnen har i betydligt lägre grad än de mindre aldrig varit sjuka. I tvåförälderfamiljer är det i mycket stor utsträckning en förälder som ser till barnen när de blir sjuka. I ogifta och franskilda mödrars familjer får andra familjemedlemmar, släkt eller vänner oftare se till barnen. Barnvårdarinna eller

annan social hemhjälp har relativt ofta anlätats av ensamstående mödrar med barn i 4–6-års åldern, speciellt av franskilda mödrar (26,5 %). I ett relativt litet antal fall har sjuka barn varit i sina vanliga familjedaghem när de varit sjuka.

På frågan om vem som kan ta hand om barnen om den som brukar se till dem under dagen blir sjuk svarar 15 % beträffande de större barnen och 12 % för de mindre att ingen skulle kunna göra detta. Vanligen an-

Tabell 8.1.5 Sjukdomsfrekvens hos ca 4–6 år gamla¹ barn under närmast föregående år. Särredovisning efter familjetyper. Procent av barnen i respektive familjetyp.

Familjetyp	Ej sjuka	Sjuka mindre än 2 veckor	Sjuka mer än 2 veckor	Uppgift saknas	Totalt	Antal barn i riket	Antal familjer i riket	Antal observa- tioner
<i>Tvåförälderfamiljer</i>								
1 MK + Bve	35,8	44,5	19,7	6,0	100	291 309	271 559	163
2 MK + Bva	41,2	54,2	4,6	8,0	100	23 901	22 356	103
<i>Enförälderfamiljer män</i>								
3 Mm + Bv	..	..	..	..	..	..	..	29
4 Mm + Bv	..	..	..	..	..	..	..	26
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>								
5 ogK + Bv	42,9	30,0	27,1	7,5	100	12 673	11 763	96
6 skK + Bv	32,2	40,0	27,8	8,2	100	10 444	9 776	111
7 äK + Bv	57,7	21,1	21,2	5,5	100	3 064	2 376	40
8 gK + Bv	28,8	31,1	40,1	4,0	100	1 920	1 714	41
Totalt	36,5	44,2	19,3	6,3	100	344 425	320 567	608

¹ Födda 1964–66.

Tabell 8.1.6 Sjukdomsfrekvens hos ca 0–3 år gamla¹ barn under närmast föregående år.² Särredovisning efter familjetyper. Procent av barnen i respektive familjetyper.

Familjetyper	Ej sjuka	Sjuka mindre än 2 veckor	Sjuka mer än 2 veckor	Uppgift saknas	Totalt	Antal barn i riket	Antal familjer i riket	Antal observationer
<i>Tvåförälderfamiljer</i>								
1 MK + Bve	53,6	37,2	9,2	1,6	100	313 586	273 555	203
2 MK + Bva	40,9	43,3	15,9	2,1	100	24 652	23 773	98
<i>Enförälderfamiljer män</i>								
3 Mm + Bv	..	..	..	..		..	..	4
4 Mm + Bv	..	..	..	..		..	..	3
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>								
5 ogK + Bv	46,6	39,0	24,4	5,7	100	47 347	45 972	227
6 skK + Bv	43,3	36,0	21,0	6,4	100	4 668	4 542	45
7 äK + Bv	..	..	..	..		..	..	13
8 gK + Bv	..	..	..	..		..	..	28
Totalt	51,8	37,8	10,4	2,2	100	391 979	345 549	621

¹ Födda 1967–70.

² Jämförelsen mellan familjetyper är inte helt rättvisande i detta fall eftersom de barn som är under ett år gamla inte haft så lång tid på sig att vara sjuka. De ogifta mödrarna t.ex. som har en hög andel spädbarn borde därför ha haft en relativt större andel sjuka barn om spädbarnen utesluts.

Tabell 8.1.7 a Tillsyn av barn ca 4–6 år gamla¹ vid senaste sjukdomstillfället. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	Tillsynsform								To- talt ²	Antal famil- jer	An- tal ob- serv
	För- äldrar (motsv.)	Fam. medl. släkting vänner	Famil- jedag- hem- met	Barnvår- darinna eller an- nan social hemhjälp	Nå- gon an- nan	Ingen till- syn	Ald- rig varit sjuka	Upp- gift sak- nas			
<i>Tvåförälder- familjer</i>											
1 MK + Bve	84,9	3,5	0,0	0,9	1,8	0,0	9,9	13,2	101,0	269 439	161
2 MK + Bva	85,3	4,2	1,0	2,3	1,0	1,0	5,4	8,7	100,2	22 344	101
<i>Enförälderfa- miljer män</i>											
3 Mm + Bv	..	..	..	..	..	..	..	..		..	29
4 Mm + Bv	..	..	..	..	..	..	..	..		..	26
<i>Enförälderfa- miljer kvinnor</i>											
5 ogK + Bv	27,7	25,3	5,5	18,6	3,0	0,0	19,9	8,4	100,0	11 763	96
6 skK + Bv	33,0	21,6	3,2	26,5	8,2	0,0	7,9	17,0	100,4	9 775	111
7 äK + Bv	64,8	3,6	0,0	14,1	2,4	0,0	15,1	24,5	100,0	2 375	40
8 gK + Bv	57,4	18,0	0,0	13,5	3,8	0,0	7,7	13,4	100,4	1 714	41
Totalt	80,4	5,2	0,4	2,6	2,0	0,0	9,8	12,5	100,4	318 434	605

¹ Födda 1964–66.

² Procentsumman kan överstiga 100 om flera barn i samma familj setts till på olika sätt.

Tabell 8.1.7 b Tillsyn av barn, ca 0–3 år gamla¹ vid senaste sjukdomstillfället. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	Tillsynsform								To- talt ²	Antal famil- jer	Antal ob- serv
	För- äldrar (motsv.)	Fam. medl. släkting vänner	Famil- jedag- hem- met	Barnvår- darinna eller an- nan social hemhjälp	Nå- gon an- nan	Ingen till- syn	Ald- rig varit sjuka	Upp- gift sak- nas			
<i>Tvåförälder- familjer</i>											
1 MK + Bve	59,2	4,6	3,5	1,0	1,9	0,0	33,6	12,6	103,8	266 432	242
2 MK + Bva	74,8	2,9	0,0	2,6	4,3	0,0	18,8	4,5	103,5	23 169	93
<i>Enförälderfa- miljer män</i>											
3 Mm + Bv	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	4
4 Mm + Bv	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	3
<i>Enförälderfa- miljer kvinnor</i>											
5 ogK + Bv	35,3	16,1	3,5	6,7	1,5	0,0	37,7	14,5	100,8	45 456	223
6 skK + Bv	57,6	13,9	0,0	7,3	0,0	0,0	29,1	8,9	107,9	4 333	44
7 äK + Bv	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	12
8 gK + Bv	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	27
Totalt	57,1	6,1	3,2	2,0	2,0	0,0	33,0	12,2	103,4	341 056	648

¹ Födda 1967–70.

² Procentsumman kan överstiga 100 om flera barn i samma familj setts till på olika sätt.

Tabell 8.1.8 a Tillsynsmöjlighet för barn, ca 4–6 år gamla¹ om den som brukar se till dem blir sjuk. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	Tillsynsform						To- talt ²	Antal familjer	Antal obser- vation- er
	För- äldrar (motsv.)	Fam. medl. släkting vänner	Barnvår- darinna eller an- nan social hemhjälp	Nä- gon an- nan	Ingen	Upp- gift sak- nas			
<i>Tvåförälder- familjer</i>									
1 MK + Bve	25,0	58,2	1,5	1,0	14,4	19,5	100,1	269 439	161
2 MK + Bva	39,9	30,2	15,1	0,0	15,8	12,1	101,0	22 344	101
<i>Enförälderfa- miljer män</i>									
3 Mm + Bv	..	..	..	..	..	..	..	..	29
4 Mm + Bv	..	..	..	..	..	..	..	..	26
<i>Enförälderfa- miljer kvinnor</i>									
5 ogK + Bv	29,9	44,2	4,9	1,4	19,7	23,0	100,1	11 763	96
6 skK + Bv	28,5	33,2	18,4	1,8	18,1	21,9	100,0	9 775	111
7 äK + Bv	12,9	44,7	14,3	0,0	28,3	31,9	100,2	2 375	40
8 gK + Bv	20,4	37,9	25,2	2,5	14,0	14,0	100,0	1 714	45
Totalt	26,2	54,6	3,4	0,9	14,9	23,3	100,0	318 434	605

¹ Födda 1964–66.

² Procentsumman kan överstiga 100 om flera barn i samma familj kan ses till på olika sätt.

Tabell 8.1.8 b Tillsynsmöjlighet för barn, 0–3 år gamla¹ om den som brukar se till dem blir sjuk. Särredovisning efter familjetyper. Relativa tal.

Familjetyper	Tillsynsform						To- talt ²	Antal familjer	Antal obser- vation- er
	För- äldrar (motsv.)	Fam. medl. släkting vänner	Hemvår- darinna eller an- nan social hemhjälp	Nå- gon an- nan	Ingen	Upp- gift sak- nas			
<i>Tvåförälder- familjer</i>									
1 MK + Bve	31,4	52,0	7,3	1,0	9,1	19,1	100,8	266 432	242
2 MK + Bva	31,0	39,7	15,1	0,0	14,1	7,8	100	23 169	93
<i>Enförälderfa- miljer män</i>									
3 Mm + Bv	..	..	..	..	..	..		..	4
4 Mm + Bv	..	..	..	..	..	..		..	3
<i>Enförälderfa- miljer kvinnor</i>									
5 ogK + Bv	17,8	50,3	4,4	0,7	26,8	16,1	100	45 456	223
6 skK + Bv	33,6	13,8	7,0	4,1	41,6	17,5	100	4 333	44
7 äK + Bv	..	..	..	..	..	..		..	12
8 gK + Bv	..	..	..	..	..	..		..	27
Totalt	29,5	50,4	7,5	0,9	12,4	17,8	100,7	341 056	648

¹ Födda 1967–70.

² Procentsumman kan överstiga 100 om flera barn i samma familj ses till på olika sätt.

ger man att någon familjemedlem, vän eller släkting skulle kunna rycka in.

Det stora partiella bortfallet gör dessa uppgifter osäkra. En mera ingående analys av grupper av familjetyper skulle annars kunnat göras t. ex. av hur barntillsynen vid sjukdom ordnas för barn med olika dagliga tillsynsformer och för barn med förvärvsarbete föräldrar.

8.2 Spädbarnsmoderns ekonomiska situation

8.2.1 Inledning

Enkätformuläret innehöll några frågor som berörde kvinnans villkor vid den senaste barnsbörd som de i undersökningen ingående kvinnorna hade genomgått. Provundersökningen hade visat att svarsbortfallet ökade starkt med avståndet i tiden till förlossningen, varför vi begränsade frågorna till att gälla barn som fötts efter 1965. Om barnet fötts 1970 uteslöts det också eftersom en del av frågorna rörde förhållandena ett halvår

efter förlossningen och så lång tid mestadels inte hade hunnit förflyta om barnet fötts innevarande år.

Tabell 8.2.1 visar att i 351 673 familjer hade yngsta barnet fötts under något av åren 1966–1969. Det är dessa familjer som redovisas i de följande tabellerna i detta avsnitt. Antalet observationer var tillräckligt stort för att särredovisas endast i familjetyperna 1, 2 och 5. Familjetyperna 6, 7 och 8 redovisas sammanslagna. Ett mycket litet antal fall i familjetyperna 3, 4 och 12 redovisas ej.

8.2.2 Bortlämnande av spädbarn

Tabell 8.2.2 visar andelen familjer där barnet måste lämnas bort någon tid under de första 6 månaderna. Så var fallet i drygt 5 % av familjerna. Anledningen var i flertalet fall att barnet var sjukt. En procent av samtliga behövde lämna bort barnet på grund av ekonomiska — eller bostadsproblem. De ogifta mödrarna (typ 5) tenderar att ha fått lämna

Tabell 8.2.1 Familjer med yngsta barnet fött 1966–1969. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Antal familjer i riket	Procent av resp. redovisningsgrupp	Antal familjer i urvalet
<i>Tvåförälderfamiljer</i>			
1 MK + Bve	286 707	32,1	252
2 MK + Bva	22 793	38,8	101
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>			
5 ogK + Bv	33 008	50,0	247
6–8 övriga K + Bv	9 165	13,6	124
Totalt	351 673	32,4	724

bort barnet något oftare (9,4 %) än övriga grupper.

8.2.3 Mödrarnas ekonomi

I tabell 8.2.3 redovisas några av de inkomst-källor som spädbarnsmödrarna haft under barnets första 6 månader.

Sjukpenning har hälften av samtliga haft

under någon tid. 44,0 % uppger att modern hade sjukpenning i 6 månader i samband med barnets födelse, 13,1 % förvärvsarbete under åtminstone någon del av de 6 månaderna. Underhåll från föräldrar och studentstöd förekom mycket sällan.

Såväl förvärvsinkomster som sjukpenning är vanligast hos de ogifta mödrarna. De gifta eller tidigare gifta har i stället betydligt oftare haft tillgång till barnafaderns inkomst. Frågan om detta kan dock ha missuppfattats i så hög utsträckning att resultaten ansetts alltför osäkra för att återges.

Svaren på en fråga om hur kvinnan själv uppfattade sin ekonomiska situation under tiden närmast efter barnets födelse återges i tabell 8.2.4.

I normalbarnfamiljen (typ 1) anser sig en stor andel (82,8 %) inte ha haft några speciella problem. I närmare hälften av familjerna av övriga typer anser man att situationen var "ganska besvärlig" eller "mycket besvärlig".

Tabell 8.2.2 Bortlämnande av spädbarn. Särredovisning efter orsak. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Lämnat bort barnet p. g. a.					Ej läm- nat bort barnet	Totalt
	Sjukdom hos barnet	Sjukdom hos modern	Ekono- miska problem	Bostads- problem	Annat skäl		
<i>Antal familjer i riket</i>							
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bve	10 302	2 134	2 054	0	60	271 763	286 708
2 MK + Bva ¹	768	10	0	0	0	18 599	22 794
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	467	666	392	457	1 097	29 667	33 007
6–8 övriga K + Bv	202	100	0	107	78	8 678	9 165
Totalt	11 739	2 910	2 446	564	1 235	328 707	351 674
<i>Procenttal</i>							
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bve	3,6	0,7	0,7	0,0	0,0	94,9	100
2 MK + Bva	4,0	0,1	0,0	0,0	0,0	96,0	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	1,4	2,0	1,2	1,4	3,4	90,6	100
6–8 övriga K + Bv	2,2	1,1	0,0	1,2	0,9	94,7	100
Totalt	3,4	0,8	0,7	0,2	0,4	94,6	100

¹ Det partiella bortfallet i grupp 2 uppgår till 15 %. I övriga grupper är bortfallet 0 eller mindre än 1 %.

Tabell 8.2.3 Moderns inkomster under barnets första 6 månader. Relativa tal.

Familjetyp	Förvärvs- arbete	Sjuk- penning	Underhåll från fadern	Underhåll från föräldrar	Studie- stöd	Sjuk- penning under 6 mån.	Antal familjer
<i>Tvåförälderfamiljer</i>							
1 MK + Bve	13,2	47,1	.. ¹	0,8	0,0	43,1	286 707
2 MK + Bva ²	7,7	40,6	.. ¹	1,5	0,0	37,9	22 794
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>							
5 ogK + Bv	17,1	56,8 ²	40,6	2,8	1,7	58,2 ³	33 008
6-8 övriga K + Bv	8,6	49,6	.. ¹	3,2	0,5	43,7	9 166
Totalt	13,1	48,8	..¹	1,1	0,2	44,0	351 675

¹ Då det förefaller som om frågan om makens inkomst ibland har missuppfattats av gifta familjer och då antalet uteblivna svar dessutom är stort i vissa redovisningsgrupper anges här endast andelen ogifta mödrar som fått ekonomiskt stöd från barnets far.

² I grupp 2 är det partiella bortfallet ca 22 % på alla dessa frågor varför resultaten för denna grupp är osäkra.

³ Här föreligger i grupp 5 en inkonsekvens. Antalet som haft sjukpenning över huvud taget bör vara större än antalet som haft sjukpenning 6 månader. Sannolikt har en mindre andel av de ogifta mödrar som ej besvarat frågan om sjukpenning i 6 månader haft sådan sjukpenning än bland dem som besvarat den. Detta bortfall uppgår för grupp 5 till 6 %.

8.2.4 Mödrarnas sysselsättning

Under graviditeten förvärvsarbetade som framgår av tabell 8.2.5 ca hälften av mödrarna. Störst var andelen bland de ogifta mödrarna (65,3 %) men även i normalbarnfamiljen förvärvsarbetade 51,9 %. En mindre an-

del (1,8 %) av samtliga studerade.

Vid undersökningstillfället, då för samtliga minst ca 8 månader och längst ca 4,5 år förflutit sedan sista förlossningen, svarade sammanlagt 41 % att de började förvärvsarbeta eller studera efter förlossningen.

Tabell 8.2.4 Moderns egen uppfattning om sin ekonomiska situation under tiden närmast efter nedkomsten. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Moderns åsikt om sin ekonomiska situation				Totalt
	Inga spec. problem	Ganska besvärlig	Mycket besvärlig	Uppgift saknas	
Antal familjer i riket					
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	233 567	42 034	6 410	4 696	286 707
2 MK + Bva	8 855	4 733	4 464	4 742	22 794
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	17 299	11 976	3 201	532	33 008
6–8 övriga K + Bv	4 603	2 428	1 793	343	9 167
Totalt	264 704	61 758	16 133	10 313	351 676
Procenttal					
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	82,8	14,9	2,3	1,6	100
2 MK + Bva	49,1	26,2	24,7	20,8	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	53,3	36,9	9,9	1,6	100
6–8 övriga K + Bv	52,2	27,5	20,3	3,7	100
Totalt	77,3	18,0	4,7	2,9	100

Tabell 8.2.5 Moderns sysselsättning under större delen av graviditeten. Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Hemmafru	Förvärvsarbetande	Studerande	Uppgift saknas	Totalt
<i>Antal</i>					
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	134 222	147 406	2 438	2 641	286 707
2 MK + Bva	11 969	5 285	979	4 561	22 794
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	8 920	21 377	2 450	327	33 008
6–8 övriga K + Bv	4 520	4 014	184	449	9 167
Totalt	159 631	178 082	6 051	7 978	351 676
<i>Procenttal</i>					
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	47,3	51,9	0,9	0,9	100
2 MK + Bva	65,6	29,0	5,4	20,0	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	27,2	65,3	7,5	1,0	100
6–8 övriga K + Bv	51,8	46,0	2,1	4,9	100
Totalt	46,4	51,8	1,8	2,3	100

Det vore önskvärt att studera återgången till förvärvsarbete efter till exempel varje ytterligare år som förflutit sedan yngsta barnet föddes, men det ringa antalet observationer tillåter inte en sådan uppdelning.

Till de familjer där modern inte förvärvsarbetade när barnet blivit 6 månader ställdes frågan om vad som var den viktigaste anledningen till att hon då inte börjat förvärvsarbete. Frågan hade 8 olika svarsalternativ (se

Tabell 8.2.6 Moderns sysselsättning efter barnets födelse.¹ Absoluta och relativa tal.

Familjetyp	Hemmafru	Började förvärvsarbete	Började studera	Uppgift saknas	Totalt
<i>Antal</i>					
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	159 792	107 509	6 285	13 121	286 707
2 MK + Bva	15 800	2 395	221	4 369	22 785
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	16 003	14 123	1 629	1 253	33 008
6–8 övriga K + Bv	4 911	3 321	222	488	9 167
Totalt	196 506	127 348	8 357	19 231	351 667
<i>Procenttal</i>					
<i>Tvåförälderfamiljer</i>					
1 MK + Bve	58,4	39,3	2,3	4,6	100
2 MK + Bva	85,8	13,0	1,2	19,2	100
<i>Enförälderfamiljer kvinnor</i>					
5 ogK + Bv	50,4	44,5	5,1	3,8	100
6–8 övriga K + Bv	58,1	39,3	2,6	5,3	100
Totalt	59,1	38,3	2,6	5,5	100

¹ Tabellen omfattar tiden från barnets födelse till undersökningstillfället. Mödrar vilkas yngsta barn föddes t. ex. 1966 har således haft drygt 3 år mer på sig att börja förvärvsarbete/studera än de vilkas barn föddes 1969. För samtliga gäller dock att *minst* drygt 8 månader gått sedan barnet föddes.

fråga 65 i appendix 1a). Det partiella bortfallet på denna fråga är stort (15,2 %) och svaren svårtolkade. Allmänt kan dock sägas att man oftast (i 55 % av svaren) anger att man inte ville lämna barnen. Därefter vanligast (ca 12 %) är två av alternativen: man kunde inte ordna barn tillsyn eller ville sköta hemmet på heltid. 5 % uppger anledningen vara att de inte kunde få deltidsarbete.

Denna typ av frågor är speciellt svåra att tolka eftersom det svar som är vanligast — att man inte ville lämna barnen *kan* innebära att också en eller flera av de övriga anledningarna att inte förvärsarbete spelar in. Kanske vill man inte lämna barnen för att den barn tillsyn som går att få inte är tillfredsställande eller tillräcklig eller för att man anser att heltidsarbete kräver alltför lång bortovaro från barnen.

8.2.5 Tilläggssjukpenning

Tabell 8.2.3 visade att 44,0 % av mödrarna fått sjukpenning under 6 månader i samband med barnets födelse.¹

En jämförelse mellan dessa mödrar och de som inte fått sådan sjukpenning gjordes med avseende på en del av de variabler som redan behandlats i detta avsnitt. Någon uppdelning på familjetyper skedde inte vid denna jämförelse som redovisas i tabell 8.2.7.

Där andra än helt försumbara skillnader framträder går de i förväntad riktning. De mödrar som haft tilläggssjukpenning anger oftare att de förvärsarbetat såväl före som efter barnets födelse. Det innebär helt enkelt att de som haft en fast anställning före graviditeten i högre utsträckning återupptar sitt arbete än de som inte haft sådan anställning.

¹ Benämningen tilläggssjukpenning används inte i frågeformuläret då intervjuerna som gjordes i samband med provundersökningen visade att många mödrar inte hade klart för sig vad den innebär. Det kan dock antas att det i mycket få fall har förekommit att mödrar fått sjukpenning i 6 månader utan att det varit fråga om tilläggssjukpenning.

En ungefär lika stor andel med som utan tilläggssjukpenning svarar att de uppfattat sin ekonomiska situation under barnets första 6 månader som besvärlig. Här skulle dock en uppdelning behövt göras inom olika familjetyper för att ge mer nyanserad information.

Tabell 8.2.7 Jämförelse mellan mödrar med och utan sjukpenning i 6 månader i samband med barnets födelse.

	Andel av dem som	
	Haft sjukpenning i 6 månader	Ej haft sjukpenning i 6 månader
Behövde lämna bort barnet	6,2	5,3
Hade under barnets första 6 månader:		
inkomst av arbete	17,2	10,2
sjukpenning	100,0	7,7
makes inkomst eller underhåll från barna far	(51,9) ¹	(76,2) ¹
underhåll från föräldrar	0,0	1,9
studiestöd	0,1	0,3
Uppfattade sin ekonomiska situation som besvärlig	21,6	22,8
Förvärsarbetade/ studerade under större delen av graviditeten	83,9 ²	30,2
Började förvärsarbete/ studera efter barnets födelse	61,5	25,5
Antal familjer ³	151 523	191 315
Antal familjer i urvalet	363	354

¹ Beträffande osäkerheten i dessa svar se not 1 till tabell 8.2.3

² 16,1 % av dem som uppgav sig ha fått sjukpenning i 6 månader i samband med barnets födelse svarar att de ej förvärsarbetat under större delen av graviditeten. Detta är en hög andel då tilläggssjukpenning kan erhållas tidigast 2 månader före beräknade nedkomstdagen och endast förutsatt att man vid början av graviditeten haft sådan anställning som berättigar till tilläggssjukpenning. Anledningen till den höga andelen kan vara att man varit sjukskriven eller tjänstledig under en stor del av graviditeten. Att en viss andel missuppfattat frågans tidsangivelse kan dock inte uteslutas.

³ Samtliga familjetyper, även de tidigare uteslutna 3, 4 och 12 ingår i ovanstående tabell.

STATISTISKA CENTRALBYRÅN

UTREDNINGSINSTITUTET

Gatuadress Linnégatan 87

Postadress Fack, 102 50 STOCKHOLM 27

Telefon 08 - 63 05 60

P 1440

Appendix 1a

FRÅGEFORMULÄR

till familjer och ensamstående

Anvisningar

1. Besvara frågorna genom att sätta kryss i lämpliga rutor eller genom att skriva på en prickad rad
2. Om Ni är tveksam om hur Ni skall svara eller vill förtydliga något svar kan Ni skriva på sista sidan
3. Skicka in formuläret i bifogade kuvert. Frimärke behövs inte - vi betalar portot
4. Frågor i bred ram gäller den person som Ni sammanbor med (som gift eller under äktenskapsliknande former). Om ni är *ensamstående* kan Ni hoppa över alla sådana frågor

Frågorna på denna sida besvaras av alla

1. Bor Ni i tätort med mer än 2 000 invånare?	1 ☐ Nej	
	2 ☐ Ja → Ange tätortens namn:	13
2. Vilken typ av bostad bor Ni i?	1 ☐ Hyreslägenhet	
	2 ☐ ~~Innehav~~ ägenhet (bostadsrättslägenhet)	14
	3 ☐ Villa eller radhus	
	4 ☐ Annat. Ange vad:	
3. Vem står för den bostad Ni bor i?	1 ☐ Ni själv (och/eller den Ni eventuellt sammanbor med)	
	2 ☐ Era föräldrar, svärföräldrar eller andra anhöriga	15
	3 ☐ Någon annan som Ni är inneboende hos	
	4 ☐ Någon annan. Ange vem:	
4. a) Hur många rum är det i Er bostad?	..... rum (andra än kök, badrum, hall etc)	16
b) Hur många personer ingår i hushållet? (Räkna även med Er själv)	Antal personer:	17
c) Har Ni därutöver någon inneboende?	1 ☐ Nej	
	2 ☐ Ja → Hur många? ..... st	18
5. Har Ni själv (eller den Ni sammanlever med) något barn, fött 1949, 1950 eller 1951, som bor hos Er?	1 ☐ Nej	
	2 ☐ Ja → Hur många? ..... st	19

Frågorna på denna sida besvaras av alla

6. a) Har Ni i Er bostad tillgång till	Nej 1 ☐	Ja 2 ☐	Kök	20								
	☐	☐	Varmvatten	21								
	☐	☐	Dusch eller bad	22								
	☐	☐	WC	23								
	☐	☐	Centralvärme	24								
	☐	☐	Telefon	25								
	☐	☐	TV	26								
b) Har Ni tillgång till egen eller annans	☐	☐	Bil	27								
	☐	☐	Sommarstuga	28								
7. Står Ni för närvarande i någon bostadskö?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja		29								
8. Vilket är Ert civilstånd	1 ☐ Gift	2 ☐ Ogift										
	3 ☐ Änka/Änkling	4 ☐ Franskild		30								
	5 ☐ Hemskild											
9. Vilket var Ert civilstånd <u>under större delen av år 1969?</u>	1 ☐ Gift	→ Vilket år gifte Ni Er år: 19....		31-32								
	2 ☐ Ogift											
	3 ☐ Änka/Änkling	→ Vilket år blev Ni Änka/Änkling år: 19....		31-32								
	4 ☐ Franskild	→ Vilket år upplöstes Ert äktenskap år: 19....		31-32								
	5 ☐ Hemskild											
10. Besvaras om Ni var gift större delen av 1969:	Sammanlevde Ni under större delen av 1969 med Er maka/make?											
	1 ☐ Nej	→ Besvara fråga 11		33								
	2 ☐ Ja											
11. Besvaras om Ni ej var gift större delen av 1969 eller svarade Nej på fråga 10:												
a) Sammanlevde Ni under större delen av 1969 med någon som Ni har eller har haft barn med?	1 ☐ Nej											
	2 ☐ Ja, sedan år: 19.....			34-35								
b) Sammanlevde Ni med någon annan person under äktenskapsliknande former under större delen av 1969?	1 ☐ Nej											
	2 ☐ Ja, sedan år: 19.....			34-35								
c) Besvaras om Ni svarade Ja på fråga 11 a eller b:												
Vilket personnummer har den som Ni sammanlevde med?	<table border="1"> <tr> <td>Föd-år</td> <td>-mån</td> <td>-dag</td> <td>-nr</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>			Föd-år	-mån	-dag	-nr					
Föd-år	-mån	-dag	-nr									
Vad heter den som Ni sammanlevde med	efternamn förnamn											
Sammanlever Ni fortfarande med samma person?	1 ☐ Nej			36								
	2 ☐ Ja											

12. Vilken skolutbildning har Ni?	1 ☐ Folkskola	4 ☐ Gått ut gymnasium eller fackskola	37
	2 ☐ Gått ut realskola, grundskola, flickskola eller folkhögskola	5 ☐ Studerat vid universitet eller högskola	
	3 ☐ Yrkesskola	6 ☐ Skolutbildningen ej avslutad, pågår i	
		.....	
13. Har Ni därutöver genomgått någon yrkesutbildning?	1 ☐ Nej		38
	2 ☐ Ja, under kortare tid än ett år		
	3 ☐ Ja, under minst ett år		
14. Förvärvsarbetar Ni för närvarande?	1 ☐ Nej		39
	2 ☐ Ja		
15. Vilka av dessa grupper räknar Ni Er till?	1 ☐ Egen företagare	5 ☐ Pensionär	40
	2 ☐ Arbetare	6 ☐ Studerande	
	3 ☐ Tjänsteman	7 ☐ Annat. Vad?	
	4 ☐ Hemmafru/hemman	.....	
16. Har Ni under det senaste året försökt något sätt att få om- skolning eller utbildning?	1 ☐ Nej		41
	2 ☐ Ja		

Besvaras om Ni förvärs- arbetade under 1969	17. Arbetade Ni huvudsakligen på heltid, halvtid eller deltid under 1969?	1 ☐ Heltid (minst 35 timmar i veckan)	42
		2 ☐ Halvtid (20-34 timmar i veckan)	
		3 ☐ Deltid (mindre än 20 timmar i veckan)	
		18. Under hur stor del av år 1969 förvärsarbetade Ni?	☐ Hela år 1969
		☐ En del av året: ..... månader	
	19. Arbetade Ni utanför hemmet på kvällar eller helgdagar under 1969?	1 ☐ Ja, regelbundet	44
		2 ☐ Ja, ibland	
		3 ☐ Nej, aldrig	
	20. Försökte Ni under 1969 byta arbete?	1 ☐ Nej	45
		2 ☐ Ja, besökte arbetsförmedling	
		3 ☐ Ja, svarade på annons	

Besvaras om Ni inte förvärs- arbetade alla under 1969	21. Hur stor betydelse hade följande skäl för att Ni inte förvärsarbetade under 1969?					46	
		Kryssa i en ruta för varje radi	Stor betydelse	Ganska stor betydelse	Ganska liten betydelse		Ingen betydelse
	a. Det var inte ekonomiskt nödvändigt	☐	☐	☐	☐		
	b. Kunde av hälsoskäl inte förvärsarbete	☐	☐	☐	☐		
	c. Ville ha deltidsarbete men kunde inte få något	☐	☐	☐	☐		
	d. Kunde inte få annat lämpligt arbete	☐	☐	☐	☐		
	e. Kunde inte ordna barn tillsyn	☐	☐	☐	☐		
	f. Ville inte lämna barnet/barnen	☐	☐	☐	☐		
	g. Ville sköta hemmet på heltid	☐	☐	☐	☐		
	h. Annat skäl. Vilket?	☐	☐	☐	☐		
	22. Försökte Ni skaffa arbete under 1969?	1 ☐ Nej	4 ☐ Ja, annonserade	53			
		2 ☐ Ja, besökte arbetsförmedling	5 ☐ Ja, på annat sätt. Vilket?				
		3 ☐ Ja, svarade på annons	.....				

Frågorna på denna sida avser den person som Ni sammanbor med (som gift eller under äktenskapsliknande former).
Om Ni är ensamstående hoppar Ni över den här sidan.

4

23. Vilken skolutbildning har Er partner?	1 ☐ Folkskola	4 ☐ Gått ut gymnasium eller fackskola
	2 ☐ Gått ut realskola, grundskola, flickskola eller folkhögskola	5 ☐ Studerat vid universitet eller högskola
	3 ☐ Yrkeskola	6 ☐ Skolutbildningen ej avslutad, pågår i .....
24. Har Er partner därutöver genomgått någon yrkesutbildning?	1 ☐ Nej	
	2 ☐ Ja, under kortare tid än ett år	
	3 ☐ Ja, under minst ett år	
25. Förvärvsarbetar Er partner för närvarande?	1 ☐ Nej	
	2 ☐ Ja	
26. Vilka av dessa grupper räknar Er partner sig till?	1 ☐ Egen företagare	5 ☐ Pensionär
	2 ☐ Arbetare	6 ☐ Studerande
	3 ☐ Tjänsteman	7 ☐ Annat. Vad? .....
	4 ☐ Hemmafru/hemman	.....
27. Har Er partner under det senaste året försökt något sätt att få omskolning eller utbildning?	1 ☐ Nej	
	2 ☐ Ja	

54

55

56

57

58

Besvaras om Er partner förvärvsarbetade under 1969	28. Arbetade Er partner huvudsakligen på heltid, halvtid eller deltid under 1969?	1 ☐ Heltid (minst 35 timmar i veckan)	
		2 ☐ Halvtid (20-34 timmar i veckan)	
		3 ☐ Deltid (mindre än 20 timmar i veckan)	
	29. Under hur stor del av år 1969 förvärvsarbetade Er partner?	1 ☐ Hela året	
		2 ☐ En del av året: ..... månader	
	30. Arbetade Er partner utanför hemmet på kvällar eller helgdagar under 1969?	1 ☐ Ja, regelbundet	
		2 ☐ Ja, ibland	
		3 ☐ Nej, aldrig	
	31. Försökte Er partner under 1969 byta arbete?	1 ☐ Nej	4 ☐ Ja, annonserade
		2 ☐ Ja, besökte arbetsförmedling	5 ☐ Ja, annat sätt. Vilket? .....
		3 ☐ Ja, svarade på annons	.....

59

60

61

62

Besvaras om Er partner inte förvärvsarbetade alla under 1969	32. Hur stor betydelse hade följande skäl för att Er partner inte förvärvsarbetade under 1969?					
		Kryssa i en ruta för varje rad.	Stor betydelse	Ganska stor betydelse	Ganska liten betydelse	Ingen betydelse
			1	2	3	4
	a. Det var inte ekonomiskt nödvändigt	☐	☐	☐	☐	
	b. Kunde av hälsoskäl inte förvärvsarbeta	☐	☐	☐	☐	
	c. Ville ha deltidsarbete men kunde inte få något	☐	☐	☐	☐	
	d. Kunde inte få annat lämpligt arbete	☐	☐	☐	☐	
	e. Kunde inte ordna barn tillägn	☐	☐	☐	☐	
	f. Ville inte lämna barnet/barnen	☐	☐	☐	☐	
	g. Ville sköta hemmet på heltid	☐	☐	☐	☐	
h. Annat skäl. Vilket?	☐	☐	☐	☐		
		.....				
	33. Försökte Er partner skaffa arbete under 1969?	1 ☐ Nej	4 ☐ Ja, annonserade			
		2 ☐ Ja, besökte arbetsförmedling	5 ☐ Ja, på annat sätt. Vilket?			
		3 ☐ Ja, svarade på annons	.....			

63

64

65

66

67

68

69

70

Detta uppställning innehåller frågor om detalldessa barn, födda 1952 eller senare, som enligt befolkningsregistret tillhör Ert hushåll.
(Om ytterligare något barn, födt 1952 eller senare tillhör hushållet har vi Er att själv skilja barnets namn och besvara frågorna även för detta barn.)

Besvara frågorna för varje barn i kolumnen under barnets namn

34. Skämmer det att barnet ingår i Ert hushåll? (Om Nej: besvara i stället frågorna på sid 7 för detta barn)	1 ☐ Ja 2 ☐ Ja	1 ☐ Nej 2 ☐ Ja	1 ☐ Nej 2 ☐ Ja
35. Vilken är barnets sysselsättning? 2 Går i skolan 3 Förtjänstarbetar 4 Annat. Ange vad:	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
36. a Har barnet någon egen inkomst (utan en av färdigarbete)? b Har mycket tjäna barnet i så fall per månad? c Vilken sjukpenning får barnet vid sjukdom?	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
37. Har barnet eller har det haft någon annan förälder än sin förälder eller den som gift eller under aktenskapliga förhållanden?	1 ☐ Ingen 2 ☐ Ja	1 ☐ Ingen 2 ☐ Ja	1 ☐ Ingen 2 ☐ Ja
38. Besvaras om barnet har någon annan förälder: a Har Ni eller Er partner b Är Ni eller Er partner gift med barnets andra förälder? c Är Ni eller Er partner gift med barnets andra förälder eller har Ni eller Er partner tidigare varit det? d Har underhållsbidrag för barnet utdömts/avtalats? e Pick Ni/Er partner ut underhållsbidrag för barnet 1969? (Direkt från den andra föräldern). f Pick Ni/Er partner bidragsföretag för barnet under 1969? (Utbetalas från barnavårdsnämnden). g Känner Ni/Er partner till den andra förälderns nuvarande inkomst?	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐

1 ☐ Nej 2 ☐ Ja	1 ☐ Nej 2 ☐ Ja	1 ☐ Nej 2 ☐ Ja	1 ☐ Nej 2 ☐ Ja
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ Ingen 2 ☐ Ja	1 ☐ Ingen 2 ☐ Ja	1 ☐ Ingen 2 ☐ Ja	1 ☐ Ingen 2 ☐ Ja
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐

Frågorna 47—51 besvaras om Ni är förälder till ett eller flera barn, födda 1952 eller senare som inte bor hos er. Frågorna gäller endast detta eller dessa barn, 7

Skriv barnets förnamn på den prickade raden. Besvara frågorna för varje barn i kolumnen under barnets namn.	.....	.....	.....	.....
47. Var bor barnet? 1 Hos den andra föräldern 2 Hos annan släkting 3 I fosterhem 4 På barnhem eller annan institution 5 Barnet har egen bostad 6 Barnet har bortadopterats 7 Annat. Ange vad:	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 .....
48. Sammanbor Ni eller har Ni sammanbott med barnets andra förälder? 1 Nej 2 Ja, har sammanbott med honom/henne. Hur länge? 3 Ja, sammanbor med honom/henne	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐
49. Är Ni eller har Ni varit gift med barnets andra förälder? 1 Nej 2 Ja, har varit gift med honom/henne. Hur länge? 3 Ja, är gift med honom/henne	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐
50. Besvaras om Ni varit gift med barnets andra förälder: Hur upplöstes äktenskapet? 1 Genom skilsmässa 2 Genom dödsfall	1 ☐ 2 ☐	1 ☐ 2 ☐	1 ☐ 2 ☐	1 ☐ 2 ☐
51. Har underhållsbidrag till barnet utdömts/avtalats? 1 Nej 2 Ja, hur mycket per månad?	1 ☐ 2 ..... kr/mån	1 ☐ 2 ..... kr/mån	1 ☐ 2 ..... kr/mån	1 ☐ 2 ..... kr/mån

Frågorna 52—56 besvaras om den som ni sammanbor med (som gift eller under äktenskapsliknande former) är förälder till ett eller flera barn, födda 1952 eller senare som inte bor hos er. Frågorna gäller endast detta eller dessa barn.

Skriv barnets förnamn på den prickade raden. Besvara frågorna för varje barn i kolumnen under barnets namn.	.....	.....	.....	.....
52. Var bor barnet? 1 Hos den andra föräldern 2 Hos annan släkting 3 I fosterhem 4 På barnhem eller annan institution 5 Barnet har egen bostad 6 Barnet har bortadopterats 7 Annat. Ange vad:	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 .....
53. Sammanbor Er partner eller har han/hon sammanbott med barnets andra förälder? 1 Nej 2 Ja, har sammanbott med honom/henne. Hur länge? 3 Ja, sammanbor med honom/henne	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐
54. Är eller har Er partner varit gift med barnets andra förälder? 1 Nej 2 Ja, har varit gift med honom/henne. Hur länge? 3 Ja, är gift med honom/henne	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐	1 ☐ 2 ..... år 3 ☐
55. Besvaras om Er partner varit gift med barnets andra förälder: Hur upplöstes äktenskapet? 1 Genom skilsmässa 2 Genom dödsfall	1 ☐ 2 ☐	1 ☐ 2 ☐	1 ☐ 2 ☐	1 ☐ 2 ☐
56. Har underhållsbidrag till barnet utdömts/avtalats? 1 Nej 2 Ja, hur mycket per månad?	1 ☐ 2 ..... kr/mån	1 ☐ 2 ..... kr/mån	1 ☐ 2 ..... kr/mån	1 ☐ 2 ..... kr/mån

Frågorna på denna sida besvaras av alla

66. Hade Ni <u>gästgästtillägg för barnfamiljer</u> under 1969?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket?	kr/mån	11-13
67. Fick Ni under 1969 något <u>underhållsbidrag för egen del</u> ? (Underhållsbidrag till barn skall inte anges här)	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket?	kr/mån	14-16
68. Hade Ni <u>Ålders-, sjuk- eller förtidspension</u> under 1969?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket?	kr/mån	17-20
69. Hade Ni <u>Änkepension</u> under 1969?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket?	kr/mån	21-24
70. Hade Ni under 1969 något/några barn som fick <u>barnpension</u> ?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket sammanlagt?	kr/mån	25-27
		För hur många barn?	st	28
71. Fick Ni <u>studiemedel för egen del</u> under 1969? (För studier vid universitet eller liknande)	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja, en termin		29
	3 ☐ Ja, två terminer			
72. Fick Ni <u>studiebidrag</u> under 1969? (För studier vid gymnasium, fackskola, yrkesskola m m) Räkna in eventuella tillägg.	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja, en termin → Hur mycket?	kr/mån	30-32
	3 ☐ Ja, två terminer → Hur mycket?		kr/mån	
73. Hade Ni något/några barn som fick <u>studiebidrag</u> under 1969? (För studier vid gymnasium, fackskola, yrkesskola m m) Räkna in eventuella tillägg.	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja, en termin → Hur mycket sammanlagt?	kr/mån	33-35
	3 ☐ Ja, två terminer → Hur mycket sammanlagt?		kr/mån	
74. Hade Ni något <u>utbildningsbidrag för omskolning</u> under 1969?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket sammanlagt under 1969?	kr/mån	36-39
75. Fick Ni <u>vårdbidrag</u> till något/några handikappade barn under 1969?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket sammanlagt?	kr/mån	40-42
		För hur många barn?	st	43
76. Fick Ni under 1969 något eller några av följande bidrag?	Nej	Ja	Belopp per månad under 1969	
1 <u>Vårdbidrag från landsting</u> (eller motsvarande i Stockholm, Göteborg och Malmö)	☐	☐	→	kr/mån
2 <u>Familjebidrag vid militärtjänst</u>	☐	☐	→	kr/mån
3 <u>Yrkeskadestipendium</u>	☐	☐	→	kr/mån
77. Har Ni under 1969 varit sjuk och därvid fått <u>sjukpenning</u> i minst 10 dagar sammanlagt?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja	3 ☐ Minns inte säkert	53
78. Hur stor <u>sjukpenning</u> får Ni per dag när Ni är sjuk?	1 ☐ Ingen	2 ☐ För	kr per dag i sjukpenning	54-55
	3 ☐ För lön under sjukdom			
79. Tillhör Ni någon erkänd arbetslöshetskassa?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja, vilken?		56
80. Fick Ni under 1969 <u>dagerstämning från erkänd arbetslöshetskassa</u> under minst 10 dagar?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja	3 ☐ Minns inte säkert	57
81. Hur mycket kostar er bostad per månad? Räkna in bränslekostnad.	Total bostadskostnad:			58-60
82. Om Ni plöteligt hamnade i en situation där Ni på en vecka måste skaffa fram 2 000 kronor, skulle Ni klara det?	1 ☐ Nej	☐ Ja → På vilket sätt?		61
		2 ☐ Uttag från eget bankkonto		
		3 ☐ Lån från familjemedlem		
		4 ☐ Lån från andra släktingar eller vänner		
		5 ☐ Lån i bank eller liknande		
		6 ☐ Annat sätt. Vilket?		

Frågorna på denna sida motsvarar dem på föregående sida men avser den person som Ni sammanbor med (som gift eller under äktenskaplika former). Om Ni är ensamstående hoppar Ni över den här sidan.

10

När Ni besvarar frågorna nedan ber vi Er jämföra med svaren på föregående sida så att Ni inte lämnar samma uppgift två gånger.

83. Fick Er partner under 1969 något underhållsbidrag för egen del? (Underhållsbidrag till barn skall inte anges här)	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket?	kr/mån
84. Hade Er partner <u>Ålders-, sjuk- eller förbidspension</u> under 1969?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket?	kr/mån
85. Hade Er partner <u>Änkepension</u> under 1969?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket?	kr/mån
86. Hade Er partner under 1969 något/några barn som fick <u>barnpension</u> ?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket sammanlagt?	kr/mån
		För hur många barn?	st
87. Fick Er partner <u>studiemedel</u> för egen del under 1969? (För studier vid universitet eller liknande)	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja, en termin	
	3 ☐ Ja, två terminer		
88. Fick Er partner <u>studiebidrag</u> under 1969? (För studier vid gymnasium, fackskola, yrkesskola m m) Räkna in eventuella tillägg.	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja, en termin → Hur mycket?	kr/mån
	3 ☐ Ja, två terminer → Hur mycket?		kr/mån
89. Hade Er partner något/några barn som fick <u>studiebidrag</u> under 1969? (För studier vid gymnasium, fackskola, yrkesskola m m) Räkna in eventuella tillägg	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja, en termin → Hur mycket sammanlagt?	kr/mån
	3 ☐ Ja, två terminer → Hur mycket sammanlagt?		kr/mån
90. Hade Er partner något <u>utbildningsbidrag</u> för omskolning under 1969?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket sammanlagt under 1969?	kr/mån
91. Fick Er partner <u>vårdbidrag</u> till något/några handikappade barn under 1969?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja → Hur mycket sammanlagt?	kr/mån
		För hur många barn?	st
92. Fick Er partner under 1969 något eller några av följande bidrag?	Nej 1	Ja 2	Belopp per månad under 1969
1 <u>Vårnadsbidrag</u> från landsting (eller motsvarande i Stockholm, Göteborg och Malmö)	☐	☐	→ ..... kr/mån
2 <u>Familjebidrag</u> vid militärtjänst	☐	☐	→ ..... kr/mån
3 <u>Yrkesskadelivräkna</u>	☐	☐	→ ..... kr/mån
93. Har Er partner under 1969 varit sjuk och därvid fått <u>sjukpenning</u> i minst 10 dagar sammanlagt?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja	3 ☐ Minns inte säkert
94. Hur stor <u>sjukpenning</u> får Er partner per dag när han/hon är sjuk?	1 ☐ Ingen	2 ☐ Får ..... kr per dag i sjukpenning	
	3 ☐ Får lön under sjukdom		
95. Tillhör Er partner någon erkänd arbetslöshetskassa?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja, vilken?	
96. Fick Er partner under 1969 <u>dagersättning</u> från erkänd arbetslöshetskassa under minst 10 dagar?	1 ☐ Nej	2 ☐ Ja	3 ☐ Minns inte säkert

62

63-64

65

66

67-71 72-76 77-80

HÄR KAN NI ANGE OM NI HAPT SVÅRT ATT SVARA PÅ NÅGON FRÅGA ENLIGT DE
ANGIVNA SVARSALTERNATIVEN

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

TACK FÖR ER VÄRDEFULLA MEDVERKAN!

Stockholm i september 1970

ENKÄTUNDERSÖKNING

Om bostadsförhållanden
arbetsförhållanden
behovet av sociala bidrag
barntillsynsproblem

Statistiska Centralbyråns Utredningsinstitut ställer en rad frågor i en enkätundersökning. Det sker på uppdrag av Familjepolitiska kommittén, som är en statlig utredning.

Undersökningens resultat kommer att användas vid planeringen av samhällets stöd till familjer och ensamstående. Det är angeläget att få reda på vilka grupper som i dag inte har tillräcklig hjälp av det sociala stödsystemet.

Vi vänder oss till ett stort antal personer som har valts ut enligt statistiskt-vetenskapliga metoder. Ni är en av de personer som har valts ut till undersökningen. Vi ber Er att fylla i det medföljande frågeformuläret och därefter inom 8 dagar återsända det i det bifogade svarskuvertet.

För att resultaten skall bli tillförlitliga är det mycket väsentligt att samtliga som tillfrågats också besvarar frågorna. Uteblivna svar snedvrider resultaten och minskar undersökningens värde.

Det ser ut att vara många frågor i formuläret. Men Ni behöver inte besvara alla frågorna. Överst på varje sida och framför vissa frågor anges om frågorna gäller Er eller inte. Om Ni är gift eller annars sammanbor med någon under äktenskapliga former så gäller en del frågor Er partner. Besvara dessa frågor helst tillsammans med Er partner.

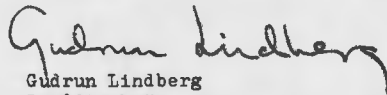
Er svar är skyddade enligt sekretesslagen. Alla som arbetar med undersökningen har tystnadsplikt. Ingen utanför Statistiska Centralbyrån får ta del av vad just Ni svarat på frågorna. Svaren kommer endast att redovisas i form av statistiska tabeller och procenttal.

Närmare upplysningar om undersökningen lämnas gärna av fru Lindberg tel 08-63 05 60 ankn 253.

Vi tackar på förhand för Er värdefulla medverkan i denna undersökning.

Statistiska Centralbyråns Utredningsinstitut

Edmund Rapaport
Byråchef

Gudrun Lindberg
Byrådirektör

¹ Följebrev till första utsändningen i undersökningssteg 1

Stockholm 1 september 1970

För en tid sedan skickade vi ett frågeformulär till Er med frågor om bostads- och arbetsförhållanden, barn tillsyn, sociala bidrag m.m. Frågorna ingår i en undersökning som Statistiska Centralbyråns Utredningsinstitut genomför på uppdrag av Familjepolitiska kommittén.

Undersökningens resultat kommer att användas vid planeringen av samhällets stöd till familjer och ensamstående. Det är därför angeläget att få reda på vilka grupper som inte har tillräcklig hjälp av det sociala stödsystem som finns. Det är också värdefullt att få veta om alla som har rätt till det verkligen också utnyttjar sina sociala förmåner och rättigheter.

Vi har ännu inte fått något svar från Er och därför tar vi oss friheten att ännu en gång be Er fylla i det medföljande frågeformuläret. Återsänd formuläret så snart som möjligt, helst inom tre dagar, i bifogade svarskuvert.

Lägg märke till att Ni inte behöver besvara alla frågor. Överst på varje sida och framför vissa frågor anges om frågorna gäller Er eller inte.

Om Ni är gift eller annars sammanbor med någon under äktenskapsliknande former så gäller några frågor Er partner. Besvara helst dessa frågor tillsammans med Er partner.

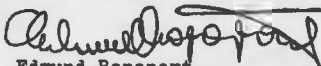
För att resultaten skall bli tillförlitliga är det mycket väsentligt att samtliga som tillfrågats också besvarar frågorna. Uteblivna svar snedvrider resultaten och minskar undersökningens värde.

Givetvis kommer Era svar att behandlas konfidentiellt. De enskilda uppgifterna får enligt sekretesslagen inte utlämnas - de kommer utslutande att användas i statistiska sammanställningar. Alla som arbetar med undersökningen har tystnadsplikt.

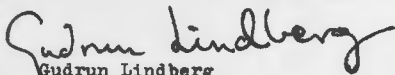
Närmare upplysningar lämnas gärna av fru Lindberg, tel 08-63 05 60 ankn 259.

Vi tackar på förhand för Er värdefulla medverkan.

Statistiska Centralbyråns Utredningsinstitut

Edmund Rapaport
Byråchef

Gudrun Lindberg
Byrådirektör

¹ Följebrev till andra utsändningen i undersökningssteg 1

STATISTISKA CENTRALBYRÅN

UTREDDNINGSGENOMFÖRNINGEN

Linnégatan 87, Fack. 102 50 STOCKHOLM 27
Telefon: 08-63 05 60
Filialet: Ringgatan 32, Box 902 701 22 ÖREBRO
Telefon: 018-14 03 20

P 1440
Appendix 1d¹

Stockholm 1 september 1970

För en tid sedan skickade vi Er ett frågeformulär i den undersökning om samhällets stöd till olika grupper, som Statistiska Centralbyråns utredningsinstitut genomför på uppdrag av en statlig utredning, den s k Familjepolitiska kommittén.

För att undersökningens resultat skall bli tillförlitligt och kunna användas vid planeringen av ett effektivare stöd till dem som har störst behov av det, är det nödvändigt att var och en som tillfrågats också deltar i undersökningen. Antingen Ni anser Er ekonomiska situation trygg eller otrygg, om Ni har barn att försörja eller inte, är det av stor betydelse att Ni besvarar och åter-sänder formuläret.

Vi har ännu inte fått något svar från Er. Därför tar vi oss friheten att än en gång be Er fylla i det bifogade formuläret och snarast möjligt återsända det i det med-följande svarskuvertet - som inte behöver frankeras.

Vilka frågor som gäller Er framgår av anvisningarna överst på varje sida och framför vissa frågor.

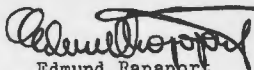
Om Ni är gift eller sammanbor med någon under äktenskaps-liknande former så gäller några frågor Er partner. Besvara helst dessa frågor tillsammans med Er partner.

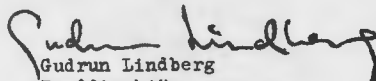
Vi vill framhålla att Ert svar kommer att behandlas kon-fidentiellt. Alla som arbetar med undersökningen har tyst-nadsplikt. Enskilda uppgifter får enligt sekretesslagen inte utlämnas - de kommer endast att användas i statis-tiska sammanställningar.

Om Ni vill ha ytterligare upplysningar om undersökningen kan Ni ringa 08-63 05 60, ankn 259, fru Lindberg. Ring också gärna om Ni tycker att någon fråga är svår att be-svara.

Vi tackar på förhand för Er värdefulla medverkan.

Statistiska Centralbyråns utredningsinstitut

Edmund Rapaport
Byråchef

Gudrun Lindberg
Byrådirektör

¹ Följebrev till tredje utsändningen i undersökningssteg 1

Stockholm i oktober 1970

Statistiska Centralbyrån har besvärat Er med skrivelser om en undersökning av Era bostads- och arbetsförhållanden, eventuella sociala bidrag och möjligheter till barnutlägg, m m. Vi hyser stor förståelse för att många människor varken har tid eller lust att fylla i frågeformulär, särskilt kanske om man har barn att ta hand om. Att vi ändå återkommer och ber Er fylla i och sända in bifogade formulär beror på följande:

Stora belopp läggs varje år ner på samhällets stöd till olika grupper. Det är av största betydelse att detta stöd i tillräcklig omfattning når alla som är berättigade till det och att stödet ges i sådana former att mottagarna har möjligheter att tillgodogöra sig det.

För att åstadkomma allt detta behövs kunskaper om människornas levnadsvillkor. En del statistiska uppgifter finns redan - andra måste man fråga människorna själva om. Genom att medverka i denna undersökning möjliggör Ni en rättvisare fördelning av samhällets stöd till familjer och ensamstående.

Vi väddar alltså till Er att snarast möjligt fylla i frågeformuläret och skicka det till oss i bifogade svarskuvert.

Vilka frågor som gäller Er framgår av anvisningarna överst på varje sida och framför vissa frågor.

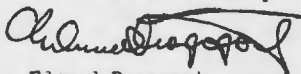
Om Ni är gift eller annars sammanbor med någon under äktenskaplika former gäller några frågor Er partner. Besvara helst dessa frågor tillsammans med Er partner.

Vi vill ännu en gång understryka att Ert svar behandlas strängt konfidentiellt. Det får enligt sekretesslagen inte utlämnas till någon person eller myndighet utanför Statistiska Centralbyrån.

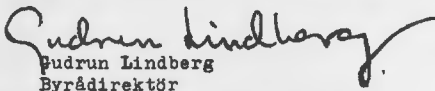
Närmare upplysningar lämnas gärna av fru Lindberg, tel 08-63 05 60 ankn 259.

Vi tackar på förhand för Er värdefulla medverkan.

Statistiska Centralbyråns Utredningsinstitut

Edmund Rapaport
Byråchef

Gudrun Lindberg
Byrådirektör

¹ Följebrev till fjärde utsändningen i undersökningsteg 1

Stockholm 1 november 1970

Vi beklagar att vi ännu en gång måste besvära Er med en förfrågan om undersökningen av levnadsförhållanden bland olika familjetyper och bland ensamstående. Undersökningens syfte är att kartlägga hur försörjningsbördan påverkar levnadsstandarden, möjligheter till barn tillsyn, vad en eventuell skilsmässa innebär i ekonomiskt avseende, m m. Undersökningen utförs på uppdrag av en statlig utredning, den s k familjepolitiska kommittén.

Genom att delta i denna undersökning medverkar Ni till att riksdag och allmänhet får kunskap om levnadsstandarden för barnfamiljer och ensamstående föräldrar som har vårdnaden om barn, hos föräldrar som inte har vårdnaden, samt hos barnlösa, gifta och ogifta. Undersökningsresultaten skall sedan ligga till grund för beslut som innebär förbättringar för de mest behövande.

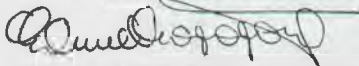
Vi vädjar alltså till Er att snarast möjligt fylla i frågeformuläret och skicka det till oss i bifogade svarskuvert. Undersökningen skall snart avslutas och de flesta utvalda personerna har redan sänt in sina svar.

Vi vill ännu en gång understryka att Ert svar behandlas strikt konfidentiellt. Det får enligt sekretesslagen inte lämnas ut. Svaren redovisas endast i form av statistiska tabeller.

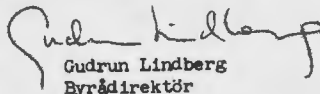
Närmare upplysningar lämnas gärna av fru Lindberg, tel 08-63 05 60 ankn 259.

Vi tackar på förhand för Er värdefulla medverkan.

Statistiska Centralbyråns Utredningsinstitut

Edmund Rapaport
Byråchef

Gudrun Lindberg
Byrådirektör

¹ Följebrev till fjärde utsändningen i undersökningssteg 2 (se 2.1.3. Brev 1-3 var så gott som likalydande i de båda undersökningsstegen.)

Om Ni vill veta mer om undersökningen:

Hur har just Ni kommit med i undersökningen?

Vi vänder oss till familjer och ensamstående av alla kategorier: män och kvinnor, gifta, ogifta, fränskilda, änklings och änkor. I varje kategori har personer med och utan barn utvalts. Urvalet har inom varje grupp skett slumpmässigt med en statistiskt vetenskaplig urvals-metod.

Den använda metoden medför att en uttagen person inte kan ersättas av någon annan utan att undersökningsresultaten snedvrids.

Er adress har vi tagit från det folkbokföringsregister som bygger på uppgifter från framför allt pastorsämbeten och mantalsuppgifter. Det är uppgifter som Ni själv har lämnat till myndigheterna vid något tillfälle.

Hur skall uppgifterna användas?

När formulären kommer in till utredningsinstitutet överförs alla Era svar till siffror och stansas på hålkort. Därefter beräknas medelvärden och procenttal för de olika grupperna.

På magnetbanden finns inga namn och inte heller några personnummer med. De kan alltså inte användas för att ta reda på uppgifter om någon enskild person.

I några fall har vi i formuläret bett att få personnummer och namn på personer som de tillfrågade sammanbor med. Anledningen är följande:

I befolkningsregistret finns uppgift om sammanräknad nettoinkomst för alla som lämnade självdeklaration 1969. För en uppfattning om den ekonomiska situationen i olika typer av familjer behövs inkomstuppgifter. Eftersom uppgifter om inkomst redan finns och det ofta är svårt att veta sin årsinkomst om man inte har deklaraionsblanketten till hands, tänkte vi ta denna uppgift ur registret. Detsamma gäller sjukpenning om sådan utgått. Om det finns mer än en vuxen familjemedlem behövs inkomstuppgifter för båda om resultaten skall bli rättvisande. Det är hushållsinkomsten som är viktig - inte individernas. Personnummeruppgifterna insamlas för att genomsnittlig inkomst skall kunna beräknas för olika slag av familjer.

Det kan förefalla onödigt att uppgifter skall lämnas om någon som man eventuellt inte är gift med. Men särskilt om det finns barn i familjen är dessa uppgifter betydelsefulla, och annars behövs de för att olika grupper skall kunna jämföras.

För alla frågor som ställs gäller att det inte är den enskildes personliga förhållanden som här är av betydelse utan genomsnittet i hela gruppen. I fråga 82 vill vi till exempel inte veta om en viss person har 2 000 kr på banken. Däremot är det viktigt om t ex en stor del av de ensamma föräldrarna kanske inte har möjlighet att klara en situation där den summan plötsligt skulle behövas. Det är således hela gruppens levnadsvillkor undersökningen gäller.

1 Tilläggsbrev till första utsändningen i undersökningssteg 2

Definitioner av vissa begrepp

Elementär enhet   en minsta enhet som bär mätvärde som skall observeras i undersökningen.

Beroende på vilka variabler som observeras kan i en och samma undersökning flera slag av elementära enheter förekomma. I en undersökning av lärare är t. ex. elementära enheten lärarveckor när man studerar tjänstgöringstid, men när man studerar läramas ålder är elementära enheten lärare.

Urvalsenhet   enhet som är föremål för urvalsdragning.

En urvalsenhet kan innehålla en elementär enhet eller en grupp elementära enheter. Urvalsenheten kan t. ex. vara ett geografiskt område eller ett företag. Omvänt kan flera urvalsenheter bilda en elementär enhet. Detta är t. ex. fallet om man använder personurval i en hushållsundersökning. Vid flerstegsurval skall urvalsenheterna definieras för varje urvalssteg. En urvalsenhet har alltid en urvalssannolikhet större än noll.

Målpopulation   den mängd enheter som anses bli föremål för åtgärder betingade av undersökningens resultat.

Målpopulationen innehåller t. ex. ofta personer som inte är med i undersökningen. Till målpopulationen hör även enheter som i framtiden kommer att uppfylla, eller på annan geografisk plats uppfyller vissa för undersökningen relevanta kriterier. Målpopulationen kan därför ofta inte definieras entydigt i tid och rum. För en undersökning av jägare och deras jaktaktivitet som Ui genomfört kan målpopulationen definieras som de personer som kommer att jaga eller vilja jaga i framtiden.

Undersökningspopulation   den mängd elementära enheter som man beslutar sig för att undersöka.

Undersökningspopulationen skall definieras i termer av elementär enhet, geografisk utbredning och tidpunkt. Undersökningspopulationen i denna mening har tidigare ofta kallats målpopulation.

Urvalsram   förteckning över urvalsenheter från vilken urvalet görs.

Vid flerstegsurval finns det en urvalsram för varje urvalssteg.

Undersökningsstratum   den mängd elementära enheter i urvalsramen som också ingår i undersökningspopulationen.

Undersökningsstratum är beroende av den valda urvalsramen och om denna inte helt täcker undersökningspopulationen gör inte heller undersökningsstratumet detta.

Undertäckning   den mängd elementära enheter i undersökningspopulationen vilka har urvalssannolikheten noll.

Övertäckning	den mängd enheter i urvalsramen vilka inte tillhör undersökningspopulationen.
Bruttourval	den mängd enheter som väljs ut från urvalsramen i sista urvalssteget (och utskrivs på urvalsblanketter).
Nettourval	den delmängd av bruttourvalet som också är en delmängd av undersökningspopulationen.
Redovisningsgrupp	en delmängd av undersökningspopulationen för vilken en parameter skattas från motsvarande delmängd av nettourvalet.
Individbortfall	den mängd elementära enheter i nettourvalet för vilka man vid intervjun eller enkäten inte erhållit något enda mätvärde på någon enda undersökningsvariabel.
Partiellt bortfall för undersökningsvariabel i	den mängd elementära enheter i nettourvalet som svarat på åtminstone en fråga och för vilka man försökt få men inte fått något mätvärde för undersökningsvariabel i .
Svarsbortfall för undersökningsvariabel i	individbortfallet + partiella bortfallet för undersökningsvariabel i .
Individbortfallet kan dock innehålla ett (okänt) antal enheter som inte är relevanta med avseende på undersökningsvariabel i .	

Definitioner av vissa begrepp i familjeundersökningen

Familj	En vuxen, ej sammanboende person eller två vuxna, sammanboende (som gifta eller under äktenskapsliknande former) samt eventuella barn till denna eller dessa personer, födda 1952 eller senare, som ingår i hushållet.
Barn	Person som är född 1952 eller senare.
Tvåförälderfamilj	Barnfamilj med två vuxna, med varandra gifta ¹ och samboende personer.
Enförälderfamilj	Barnfamilj där endast en vuxen person har vårdnad om barn och där denna person ej är gift och samboende med maka/make.
Hushåll	Familj enligt ovanstående definition inklusive eventuella andra personer som, enligt uppgiftslämnarens definition "ingår i hushållet".
Huvudperson	I redovisningsgrupperna 3–8 samt 10–14 kallar vi den person i familjen som föranlett tilldelningen till redovisningsgrupp för "huvudperson". I övriga redovisningsgrupper som utgörs av gifta (eller motsv. — se 1.3), samboende personer avses med "huvudperson" mannen. Huvudperson är således <i>mannen</i> i familjetyperna 1, 2, 3, 4, 9, 10, 11 och 15, <i>kvinnan</i> i familjetyperna 5, 6, 7, 8 och 12, <i>mannen respektive kvinnan</i> i familjetyp 14.
Vårdnadshavare	Person som är biologisk förälder eller adoptivförälder till något barn fött 1952 eller senare som <i>ingår</i> i hans/hennes hushåll. Om båda föräldrarna till ett barn ingår i hushållet utan att vara gifta med varandra betraktas kvinnan som vårdnadshavare.
Icke-vårdnadshavare	Person som är biologisk — eller adoptivförälder till barn, fött 1952 eller senare vilket <i>inte</i> ingår i hans/hennes hushåll.
Barnlös	Person som ej är biologisk — eller adoptivförälder till något barn, fött 1952 eller senare. Äldre barn kan bo hos en enligt definitionen

¹I familjetyp 2 (se 1.2) förekommer dock ett litet antal fall där två personer som var för sig har vårdnad om barn sammanbor utan att vara gifta med varandra.

barnlös person eller familj men räknas då ej till familjen i undersökningens bemärkelse. Däremot kan ett sådant äldre barn ingå i undersökningen som självständig enhet och betraktas då som en "familj".

Ensamstående

Ej gift person samt gift, med makan/maken ej samboende, person. En enligt denna definition ensamstående person kan i vissa fall sammanbo med någon under äktenskapsliknande former.

Familjeundersökningen, variabelförteckning

Koderna framgår i den mån de ej angivits här i huvudsak av kodsiffrorna i frågeformuläret.

Var nr

1	Stratum (=familjetyp enl. RTB)
2	Fas (utsändningsomgång)
3	Län (1–22)
4	Huvudpersonens födelseår
5	Huvudpersonens kön
6	Bostadsortens tätortsgrad (1 < 2 000 inv. 2 2 000 – 15 000 inv. 3 15 000 – 50 000 inv. 4 > 50 000 inv. 5 Sthlm, Gbg, Malmö)
7	Bostadstyp
8	Bostadsföreståndare
9	Antal rum i bostaden
10	Antal personer i hushållet
11	Antal inneboende
12	Antal barn födda 1949–51
13	Kök
14	Varmvatten
15	Dusch eller bad
16	WC
17	Centralvärme
18	Telefon
19	TV
20	Bil
21	Sommarstuga
22	Bostadskö
23	Nuvarande civilstånd
24	Årtal för senaste civilståndsändring före 1969
25	Samlevnadsförhållande –69 (1 Sammanlevde m make/maka 2 Sammanlevde m förälder till gemensamt barn 3 Sammanlevde m annan person 4 Sammanlevde inte med någon)
26	Årtal då samlevnad inleddes
27	Varar samlevnaden än
28	Hps ¹ skolutbildning
29	Hps yrkesutbildning
30	Hps förvärvsarbete
31	Yrkeskategori (hp)
32	Försökt få omskolning/utb (hp)
33	Heltid, deltid, etc. (hp)
34	Tid som hp förvärvsarbetade 1969 (0 förvärvsarbetade inte, 1 1– 2 mån. 2 3– 4 mån. 3 5– 6 mån. 4 7– 8 mån. 5 9–10 mån. 6 11–12 mån. 9 Uppgift saknas)
35	Arbete utanför hemmet (hp)
36	Försök att byta förvärvsarbete –69 (hp)
37–43	Skäl att inte förvärvsarbeta –69 (hp):

¹Huvudpersonen

- 37 Ej ekonomiskt nödvändigt
 38 Kunde inte arbeta av hälsoskäl
 39 Kunde inte få deltidsarbete
 40 Kunde inte få annat lämpligt arbete
 41 Kunde inte ordna barntillsyn
 42 Ville inte lämna barnet/n
 43 Ville sköta hemmet på heltid
 44 Försökte skaffa arbete –69 (hp)
 45 Ps¹ skolutbildning
 46 Ps yrkesutbildning
 47 Ps förvärvsarbete
 48 Ps yrkeskategori
 49 Försökt få omskolning/utb (P)
 50 Heltid, deltid, etc. –69 (P)
 51 Tid som P förvärvsarbetade (1 1– 2 mån.
                                                           2 3– 4 mån.
                                                           3 5– 6 mån.
                                                           4 7– 8 mån.
                                                           5 9–10 mån.
                                                           6 11–12 mån.
                                                           9 Uppgift saknas)
- 52 Arbete utanför hemmet (P)
 53 Försök att byta arbete (P)
 54–60 Skäl att inte förvärvsarbeta (P):
 54 Ej ekonomiskt nödvändigt
 55 Kunde inte arbeta av hälsoskäl
 56 Kunde inte få deltidsarbete
 57 Kunde inte få annat lämpligt arbete
 58 Kunde inte ordna barntillsyn
 59 Ville inte lämna barnet/n
 60 Ville sköta hemmet på heltid
 61 Försökte skaffa arbete –69 (P)
 62 Yngsta barnets födelseår (6 År 1966,
     (Gäller endast barn födda 1966–1969) 7 År 1967,
                                                           8 År 1968,
                                                           9 År 1969)
- 63 Behövde barnet lämnas bort
 64 Hur länge lämnades barnet bort
 65–69 Moderns inkomster under barnets första 6 månader:
 65 Inkomster av arbete
 66 Sjukpenning
 67 Maken hade inkomst/underhåll från barnets far
 68 Underhåll från föräldrar
 69 Studiestöd
 70 Sjukpenning 6 månader
 71 Uppfattning om ekon situation
 72 Förvärvsarbete/studier under graviditeten
 73 Förvärvsarbete/studier efter barnets födelse
 74 Viktigaste anledning till att ej förvärvsarbeta
 75 Bostadstillägg för barnfam –69 (belopp)
 76 Underhållsbidrag –69 (belopp)
 77 Ålders-, sjuk- eller förtidspension –69 (belopp)
 78 Änkepension –69 (belopp)
 79 Barnpension –69 (belopp)
 80 Antal barn för vilka barnpension utgick
 81 Studiemedel –69
 82 Studiebidrag –69 (belopp)
 83 Studiebidrag till barn –69 (belopp)

¹ Partner

Var nr

84	Omskolningsbidrag -69 (belopp)
85	Vårdbidrag för handikappade barn -69 (belopp)
86	Antal handikappade barn som man fått vårdbidrag för
87	Vårdnadsbidrag -69 (belopp)
88	Familjebidrag vid militärtjänst (belopp)
89	Yrkesskadelivränta (belopp)
90	Sjukpenning -69 (hp)
91	Sjukpenning (hp) (belopp per dag)
92	Tillhör hp arbetslöshetskassa
93	Dagersättning -69 (hp)
94	Bostadskostnad per månad
95	Möjlighet att skaffa 2 000 kr. på en vecka
96	Sjukpenning -69 (P)
97	Ps sjukpenning per dag
98	Tillhör P arbetslöshetskassa
99	Dagersättning -69 (P)
100	Antal mån. innan förvärvsarbete eller studier återupptogs efter förlossning
101	Familjetyp
102	Civilstånd 1969
103	Yngsta barnets födelseår (1 52-53, 2 54-59, 3 60-63, 4 64-68, 5 69-70)
104	Antal barnbidragskvartal -69
105	Svars-bortfallsstratum
106	Antal valmöjligheter för hushållet
107	Nationalitet (1 Sv medb 2 Utl medb)
108,113,	Har föräldern sammanbott med andra föräldern (barn nr 1-8)
118,123,	
128,133,	
138,143	
109,114,	Har föräldern sammanbott med andra föräldern (barn nr 1-8)
119,124,	
129,134,	
139,144	
110,115,	Har föräldrarna varit gifta (barn nr 1-8)
120,125,	
130,135,	
140,145	
111,116,	Hur upplöstes ev. äktenskap (barn nr 1-8)
121,126,	
131,136,	
141,146	
112,117,	Har underhållsbidrag utdömts/avtalats (belopp) (barn nr 1-8)
122,127,	
132,137,	
142,147	
148	Antal hemmaboende barn
149	Antal barn födda 52-54 (kod:1)
150	Antal barn födda 55-57 (kod:2)
151	Antal barn födda 58-60 (kod:3)
152	Antal barn födda 61-63 (kod:4)
153	Antal barn födda 64-66 (kod:5)
154	Antal barn födda 67-69 (kod:6)
155	Antal barn födda 70- (kod:7)
156	Äldsta barnets ålder enligt kod 1-7
157	Familjesammansättning (0 0 barn, 1 1 förskolebarn, 2 2 förskolebarn, 3 försk + skolbarn,

4 skolbarn,
5 övriga)

158	Antal förskolebarn
159	Antal skolbarn
160	Antal förvärvsarb barn
161	Antal barn med "annan" sysselsättning
162	Äldsta barnets sysselsättning
163	Har äldsta barnet inkomst
164	Äldsta barnets månadsinkomst
165	Äldsta barnets sjukpenning (belopp per dag)
166	Antal barn med annan förälder
167	Tid som vårdnadshavaren (VH) sammanbott med andra föräldern till det yngsta av de barn som har sådan
168	Tid som VH varit gift med andra föräldern till det yngsta av de barn som har sådan
169	Äktenskapets upplösning (med föräldern till yngsta barnet med annan förälder)
170	Antal barn vilkas andra förälder VH varit gift med och skilts från
171	Antal barn vilkas andra förälder VH varit gift med och där äktenskapet upplösts gm dödsfall
172	Antal barn där uppg saknas om hur ev äktenskap upplösts
173	Antal barn för vilka u-bidrag avtalats/utdömts
174	Antal barn för vilka uppgift om ev utdömt/avtalat u-bidrag saknas
175	Summan av utdömda/avtalade u-bidrag
176+296	Antal utbetalda u-bidrag
177+293	Summan av utbetalda u-bidrag
178+297	Antal utbetalda b-förskott
179+294	Summan av utbetalda b-förskott
180	Andra föräldrarnas inkomst (avser andra föräldern till yngsta barnet med sådan förälder)
181	Summan av u-bidrag från den icke-vårdnadshavare (IVH) som är IVH till yngsta barnet med annan förälder
182	Antal barn som ses till i hemmet av hp eller p födda 60-63
183	Antal barn som ses till i hemmet av hp eller p födda 64-66
184	Antal barn som ses till i hemmet av hp eller p födda 67-70
185	Antal barn som ses till i hemmet av annan än hp eller p födda 60-63
186	Antal barn som ses till i hemmet av annan än hp eller p födda 64-66
187	Antal barn som ses till i hemmet av annan än hp eller p födda 67-70
188	Antal barn i barnstuga födda 60-63
189	Antal barn i barnstuga födda 64-66
190	Antal barn i barnstuga födda 67-70
191	Antal barn i kommunalt familjedaghem födda 60-63
192	Antal barn i kommunalt familjedaghem födda 64-66
193	Antal barn i kommunalt familjedaghem födda 67-70
194	Antal barn i privat familjedaghem födda 60-63
195	Antal barn i privat familjedaghem födda 64-66
196	Antal barn i privat familjedaghem födda 67-70
197	Antal barn utan tillsyn födda 60-63
198	Antal barn utan tillsyn födda 64-66
199	Antal barn utan tillsyn födda 67-70
200	Antal barn med "annan" tillsyn födda 60-63
201	Antal barn med "annan" tillsyn födda 64-66
202	Antal barn med "annan" tillsyn födda 67-70
203	Antal barn för vilka uppgift saknas om tillsynsform födda 60-63
204	Antal barn för vilka uppgift saknas om tillsynsform födda 64-66
205	Antal barn för vilka uppgift saknas om tillsynsform födda 67-70
206	Antal barn i barnstuge- eller familjedaghemskö födda 60-63
207	Antal barn i barnstuge- eller familjedaghemskö födda 64-66
208	Antal barn i barnstuge- eller familjedaghemskö födda 67-70
209	Antal barn för vilka uppgift saknas om ev kö födda 60-63
210	Antal barn för vilka uppgift saknas om ev kö födda 64-66
211	Antal barn för vilka uppgift saknas om ev kö födda 67-70

- 212 Månatlig tillsynskostnad för barn födda 60-63
213 Månatlig tillsynskostnad för barn födda 64-66
214 Månatlig tillsynskostnad för barn födda 67-70
215 Genomsnittligt timantal i barnstuga för barn födda 60-63
216 Genomsnittligt timantal i barnstuga för barn födda 64-66
217 Genomsnittligt timantal i barnstuga för barn födda 67-70
218 Genomsnittligt timantal i familjedaghem för barn födda 64-66
219 Genomsnittligt timantal i familjedaghem för barn födda 67-70
220 Möjlighet saknas att ordna tillsyn på fritiden för barn födda 60-63
221 Möjlighet saknas att ordna tillsyn på fritiden för barn födda 64-66
222 Möjlighet saknas att ordna tillsyn på fritiden för barn födda 67-70
223 Möjlighet finns att ordna tillsyn under fritiden för barn födda 60-63
224 Möjlighet finns att ordna tillsyn under fritiden för barn födda 64-66
225 Möjlighet finns att ordna tillsyn under fritiden för barn födda 67-70
226 Uppgift saknas om tillsynsmöjlighet under fritiden för barn födda 60-63
227 Uppgift saknas om tillsynsmöjlighet under fritiden för barn födda 64-66
228 Uppgift saknas om tillsynsmöjlighet under fritiden för barn födda 67-70
229 Antal barn som ej varit sjuka senaste året födda 60-63
230 Antal barn som ej varit sjuka senaste året födda 64-66
231 Antal barn som ej varit sjuka senaste året födda 67-70
232 Antal barn som varit sjuka mindre än 2 veckor födda 60-63
233 Antal barn som varit sjuka mindre än 2 veckor födda 64-66
234 Antal barn som varit sjuka mindre än 2 veckor födda 67-70
235 Antal barn som varit sjuka mer än 2 veckor födda 60-63
236 Antal barn som varit sjuka mer än 2 veckor födda 64-66
237 Antal barn som varit sjuka mer än 2 veckor födda 67-70
238 Antal barn för vilka uppgift om sjukdom saknas födda 60-63
239 Antal barn för vilka uppgift om sjukdom saknas födda 64-66
240 Antal barn för vilka uppgift om sjukdom saknas födda 67-70
241 Antal sjuka barn som setts till av någon förälder födda 60-63
242 Antal sjuka barn som setts till av någon förälder födda 64-66
243 Antal sjuka barn som setts till av någon förälder födda 67-70
244 Antal sjuka barn som setts till av familjemedlem, släkting, vänner födda 60-63
245 Antal sjuka barn som setts till av familjemedlem, släkting, vänner födda 64-66
246 Antal sjuka barn som setts till av familjemedlem, släkting, vänner födda 67-70
247 Antal sjuka barn som fick vistas i familjedaghemmet födda 60-63
248 Antal sjuka barn som fick vistas i familjedaghemmet födda 64-66
249 Antal sjuka barn som fick vistas i familjedaghemmet födda 67-70
250 Antal sjuka barn som setts till av barnvårdarinna eller social hemhjälp födda 60-63
251 Antal sjuka barn som setts till av barnvårdarinna eller social hemhjälp födda 64-66
252 Antal sjuka barn som setts till av barnvårdarinna eller social hemhjälp födda 67-70
253 Antal sjuka barn som setts till av någon annan födda 60-63
254 Antal sjuka barn som setts till av någon annan födda 64-66
255 Antal sjuka barn som setts till av någon annan födda 67-70
256 Antal sjuka barn utan tillsyn födda 60-63
257 Antal sjuka barn utan tillsyn födda 64-66
258 Antal sjuka barn utan tillsyn födda 67-70
259 Antal barn som aldrig varit sjuka födda 60-63
260 Antal barn som aldrig varit sjuka födda 64-66
261 Antal barn som aldrig varit sjuka födda 67-70
262 Antal barn för vilka uppgift saknas om tillsyn under sjukdom födda 60-63
263 Antal barn för vilka uppgift saknas om tillsyn under sjukdom födda 64-66
264 Antal barn för vilka uppgift saknas om tillsyn under sjukdom födda 67-70

265	Antal barn som kan ses till av någon förälder om vårdaren blir sjuk födda 60-63
266	Antal barn som kan ses till av någon förälder om vårdaren blir sjuk födda 64-66
267	Antal barn som kan ses till av någon förälder om vårdaren blir sjuk födda 67-70
268	Antal barn som kan ses till av familjemedlem, släkting etc om vårdaren blir sjuk födda 60-63
269	Antal barn som kan ses till av familjemedlem, släkting etc om vårdaren blir sjuk födda 64-66
270	Antal barn som kan ses till av familjemedlem, släkting etc om vårdaren blir sjuk födda 67-70
271	Antal barn som kan ses till av hemvårdarinna eller social hemhjälp om vårdaren blir sjuk födda 60-63
272	Antal barn som kan ses till av hemvårdarinna eller social hemhjälp om vårdaren blir sjuk födda 64-66
273	Antal barn som kan ses till av hemvårdarinna eller social hemhjälp om vårdaren blir sjuk födda 67-70
274	Antal barn som kan ses till av någon annan om vårdaren blir sjuk födda 60-63
275	Antal barn som kan ses till av någon annan om vårdaren blir sjuk födda 64-66
276	Antal barn som kan ses till av någon annan om vårdaren blir sjuk födda 67-70
277	Antal barn som ingen kan se till om vårdaren blir sjuk födda 60-63
278	Antal barn som ingen kan se till om vårdaren blir sjuk födda 64-66
279	Antal barn som ingen kan se till om vårdaren blir sjuk födda 67-70
280	Antal barn för vilka uppgift saknas om tillsynsmöjlighet om vårdaren blir sjuk födda 60-63
281	Antal barn för vilka uppgift saknas om tillsynsmöjlighet om vårdaren blir sjuk födda 64-66
282	Antal barn för vilka uppgift saknas om tillsynsmöjlighet om vårdaren blir sjuk födda 67-70
283	Antal barn under 10 år
284	Huvudpersonens sammanräknade nettoinkomst 1969
285	Huvudpersonens inbetalda prel skatt 1969
286	Partnerns sammanräknade nettoinkomst 1969
287	Partnerns inbetalda prel skatt 1969
288	Hps sjukpenningklass 1 oktober 1970
289	Hps utbetalda sjukpenning 1969
290	Ps sjukpenningklass 1 oktober 1970
291	Ps utbetalda sjukpenning 1969
292	Till familjen utbetald socialhjälp 1969
293	Till familjen utbetald ersättning från arbetslöshetskassa 1969

Stockholm den 18 januari 1971

Till de allmänna försäkringskassorna

Statistiska centralbyråns utredningsinstitut genomför för närvarande på uppdrag av den av socialdepartementet tillsatta familjepolitiska kommittén en undersökning som syftar till att kartlägga olika familjetypers sociala och ekonomiska situation med tonvikt på ensamstående föräldrars problem.

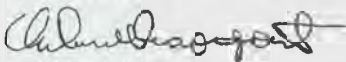
I undersökningen ingår ca 5 000 familjer eller ensamstående, fördelade över hela riket. Ett viktigt led i undersökningen är att inhämta uppgifter om sjukpenning utgiök till de berörda familjerna/personerna under år 1969 samt om deras sjukpenningklassplacering 1970. Det är vår önskan att från försäkringskassorna erhålla dessa uppgifter enligt de anvisningar som bifogats försändelserna till lokalkontoren.

Vår avsikt är att om möjligt inhämta uppgifterna före januari månads utgång. Denna del av undersökningen har nämligen, av tekniska skäl inte kunnat utföras förrän i undersökningens slutskede och det är av stor betydelse att rapporteringen av undersökningen inte fördröjs. Vi ber Er därför att omgående distribuera det bifogade materialet till lokalkontoren så att dessa kan fylla i blanketterna enligt anvisningarna samt att även ombesörja att materialet sändes till utredningsinstitutet så snart det återkommer till Er från lokalkontoren.

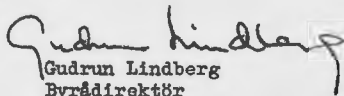
För ytterligare upplysningar ring gärna byrådirektör Gudrun Lindberg, tel 08-63 05 60 ankn 259.

Vi tackar på förhand för Er värdefulla medverkan.

Statistiska centralbyråns utredningsinstitut

Edmund Rapaport
Byråchef

Gudrun Lindberg
Byrådirektör

Stockholm den 18 januari 1971

Till de allmänna försäkringskassornas lokalkontor

Som ett viktigt led i en undersökning som statistiska centralbyråns utredningsinstitut genomför på uppdrag av den av socialdepartementet tillsatta familjepolitiska kommittén ber vi Er att ifylla de bifogade blanketterna enligt nedanstående anvisningar.

Då det av tekniska skäl står mycket kort tid till förfogande för insamlandet av dessa uppgifter vill vi be Er att om möjligt omedelbart fylla i blanketterna och därefter återvända dem till centralkontoret före januari månads utgång.

Anvisningar för att fylla i blanketterna

Överst på varje blankett finns på en etikett personnummer och namn på den person som avses. (Vid sifferraden under personnamnet behöver inget avseende fästas.)

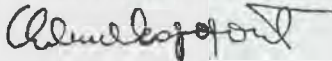
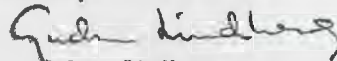
Fråga 1. Den berörda personens sjukpenningklass den 1 oktober 1970 anges med hjälp av F-kortet.

Fråga 2. Från sjukkortet summeras den 1969 utbetalda sjukpenningen (vid fall som löper över årsskiftet skall endast räknas den del som utbetalades under år 1969).

För ytterligare upplysningar ring gärna byrådirektör Gudrun Lindberg, tel 08-63 05 60 ankn 259.

Vi tackar på förhand för Er värdefulla medverkan.

Statistiska centralbyråns utredningsinstitut

Edmund Rapaport
ByråchefGudrun Lindberg
Byrådirektör

STATISTISKA CENTRALBYRÅN
UTREDNINGSINSTITUTET

Linnégatan 87, Fack, 102 50 STOCKHOLM 27
Telefon: 08-63 05 60
Filial: Ringgatan 32, Box 902, 701 22 ÖREBRO
Telefon: 018-14 03 20

P 1440
Appendix 4a

F

- 1 Ange för ovanstående person sjukpenning-
klassplacering den 1 okt 1970 .....
- 2 Ange för ovanstående person den sammanlagda,
under år 1969 utbetalda sjukpenningen. ....
Vid fall som löper över årsskiftet räk-
nas den del som utbetalades år 1969)

Anm.

Sedan blanketten ifyllts återsändes den omgående till centralkontoret.

STATISTISKA CENTRALBYRÅN
UTREDNINGSINSTITUTET

Linnégatan 87, Fack, 102 50 STOCKHOLM 27
Telefon: 08-63 05 60
Filial: Ringgatan 32, Box 902, 701 22 ÖREBRO
Telefon: 018-14 03 20

P 1440
Appendix 4b
S

Ange om socialhjälp utgick under 1969 till
ovanstående person

☐

Nej

☐

Ja → totalt utbetalades under 1969 kr .....

Anm.

Till socialnämnden (motsv)

Statistiska centralbyrån genomför för närvarande en undersökning på uppdrag av den av socialdepartementet tillsatta familjepolitiska kommittén. Utredningen syftar till att kartlägga olika familjetypers sociala och ekonomiska situation med tonvikt på ensamstående föräldrars problem.

I undersökningen ingår ca 5 000 familjer eller ensamstående, fördelade på en rad kommuner över hela landet. Er kommun ingår bland dessa.

Ett viktigt led i undersökningen är att inhämta uppgifter om socialhjälp utgått till de berörda familjerna/personerna under år 1969.

Vi medskänder ett antal blanketter där de i undersökningen ingående personernas personnummer och namn angivits på etiketten överst på blanketten (vid siffraden under personnamnet behöver inget avseende fästas). Blanketterna är sorterade efter personnumren och fördelade enligt kommunindelningen år 1970.

Vi ber Er nu att för de personer, vilkas personnummer och namn angivits på blanketterna kontrollera om de finns upptagna på registeravräkningens bokföringskort. Om så inte är fallet; markera detta med ett x i blankettens Nej-ruta.

Om personerna emellertid återfinns på registeravräkningens bokföringskort ber vi Er att på den prickade raden ange det sammanlagda belopp som var och en erhållit i socialhjälp under år 1969. Uppgifterna skall endast gälla socialhjälp som utbetalats genom Er kommun. Om det är känt att personerna erhållit bidrag från annan kommun bör detta antecknas i anmärkningsutrymmet nederst på blanketten. Där kan också antecknas andra meddelanden som eventuellt änkas framsända till Statistiska centralbyråns utredningsinstitut.

Till vissa kommuner bifogas en förteckning över personnummer och namn på en eller flera mestadels ensamstående föräldrar. I dessa fall ber vi att uppgifter om vilka månatliga belopp som eventuellt utgått som bidragsförskott eller underhållsbidrag hämtas från avräkningskortet (eller motsvarande) för bidragsförskott och underhållsbidrag om nämligen under år 1969 bidragsförskott eller, i den mån det är känt av socialnämnden, underhållsbidrag utgått till dessa föräldrar för ett eller flera barn. Barnen anges med förnamn och födelseår och månadsbeloppet anges för varje barn.

STATISTISKA CENTRALBYRÅN

UTREDNINGSGENINSTITUTET

Linnégatan 87, Fack, 102 50 STOCKHOLM 27
Telefon: 08-63 05 80
Filial: Ringgatan 32, Box 902 701 22 ÖREBRO
Telefon: 018-14 03 20

P 1.1.10

Appendix 4b

18.1.1971

Denna del av undersökningen har av tekniska skäl ej kunnat utföras förrän i undersökningens slutskede. Det är mycket angeläget att rapporteringen av undersökningen inte fördröjs. Vi ber Er därför att återsända korten med de begärda uppgifterna inom 10 dagar och vi beklagar livligt om denna korta tidsfrist vållar Er extra besvär.

De uppgifter som på detta sätt insamlas är avsedda endast för statistiskt bruk.

För statlig statistik lämnade uppgifter erhåller sekretess-skydd enligt 16 § lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar den 28 maj 1937 (sekretess-lagen).

Närmare upplysningar lämnas gärna genom byrådirektör Gudrun Lindberg, tel 08-63 05 60 ankn 259.

Vi tackar på förhand för Er värdefulla hjälp.

Statistiska centralbyråns utredningsinstitut

Edmund Rapaport
Byråchef

Gudrun Lindberg
Byrådirektör

Registeruppgifter om barn som är egna huvudmän

Ur stratum 19, barn som är egna huvudmän, drogs ur RTBS ett urval om 489 personer. Dessa utgör familjetyp 13, vilken inte ingått i det material som redovisats i rapporten. En viss registerbearbetning har dock företagits av denna grupp. Den består i en antalsräkning med avseende på följande variabler.

- 1 Födelseår
- 2 Kön
- 3 "Civilstånd" enligt RTB
- 4 Bostadsortens storlek
- 5 Länstillhörighet
- 6 Nationalitet
- 7 Sammanräknad nettoinkomst
- 8 Inbetald preliminärskatt

Urvalsfraktionen var

$$\frac{7\,476 \text{ (=stratumstorleken)}}{489 \text{ (=stickprovsstorleken)}} = 15,3$$

Här nedan redovisas fördelningarna för stickprovet av de uppräknade variablerna. Någon uppvägning har således inte gjorts.

1 FÖDELSEÅR	ANTAL
1952	288
53	103
54	30
55–59	25
60–68	16
1969	<u>27</u>
	489
2 KÖN	ANTAL
Män	164
Kvinnor	<u>325</u>
	489
3 "CIVILSTÅND"	ANTAL
Ogifta	444
Barn under 18 år	38
Gift med maken sammanboende kvinna ¹	4
Gift kvinna ej sammanboende med maken	1
Fosterbarn under 18 år	<u>2</u>
	489

¹Gift med maken sammanboende kvinna är inte huvudman i RTBS. Att denna kategori förekommer här torde bero på att civilståndssändring ägt rum under den tid som förflutit mellan urvalstillfället och adressuttaget från RTB.

4 BOSTADSORTENS STORLEK ¹	ANTAL
Mindre än 2 000 inv	81
2 000 — 15 000 inv	133
15 000 — 50 000 inv	94
50 000 inv eller mer	60
Sthlm, Gbg, Malmö	<u>118</u>
	486

Uppgift om bostadsadress saknas	<u>3</u>
	489

5 LÄNSTILLHÖRIGHET	ANTAL
Sthlm (inkl Sthlm st)	96
Uppsala	12
Söderml	19
Österg	29
Jönk	21
Kronob	17
Kalmar	14
Gotl	4
Blekinge	11
Krist	<u>16</u>
Malmöhus	37
Hallands	8
Gbg o Bohus	45
Älvsb	41
Skarab	<u>22</u>
Värml	10
Örebro	16
Västmanl	19
Kopparbergs	13
Gävleborgs	11
Västernorrl	9
Jämtl	4
Västerb	6
Norrb	<u>9</u>
	489

6 NATIONALITET	ANTAL
Svensk	326
Finländsk	102
Övr Norden	13
Jugoslavisk	19
Övr Europa	19
Övr	<u>10</u>
	489

¹ Enligt FoB —65. Klassificeringen avser den postadressort som framgår av RTB.

7 INKOMST	ANTAL
Ingen ink	227
100 — 3 000 kr	2
3 100 — 5 000 kr	31
5 100 — 7 500 kr	62
7 600 — 10 000 kr	43
Mer än 10 000 kr	<u>56</u>
	421

För personer födda 1955 och senare (68 st) inhämtades inga inkomstuppgifter.

8 INBETALD SKATT	ANTAL
Ingen inbet skatt	143
100 — 1 000 kr	93
1 100 — 2 000 kr	87
2 100 — 4 000 kr	78
Mer än 4 000 kr	<u>20</u>
	421

För personer födda 1955 och senare (68 st) inhämtades inga uppgifter om inbetald skatt.

Om tillförlitligheten i skattningarna av inkomst och vissa bidrag

I kapitel 3 diskuterades inverkan av de felkällor som är vanliga i undersökningar av surveytyp. I denna bilaga redovisas några försök att fastställa storleken av felen vad det gäller vissa variabler, nämligen de skattade totala sammanräknade nettointkomsterna och en rad av de övriga större inkomstkällorna. Av flera skäl består dessa kontroller i viss utsträckning av gissningar och spekulationer. De verkliga totalbeloppen finns nämligen i intet fall särredovisade på de grupper som ingår i undersökningen. Ett ingående studium av den statistik som finns hos berörda myndigheter hade troligen kunnat ge bättre underlag för jämförelser i åtminstone en del fall men resurserna har endast medgivit en summarisk studie av någorlunda lätt tillgängliga uppgifter.

Sammanräknad nettointkomst

Skattat totalbelopp i undersökningen: 80 851 745 000 kronor.

Totala sammanräknade nettointkomsterna i riket för år 1969 var 93 670 600 000 kronor.¹ Av tillgängligt material framgår inte hur stor del härav som avsåg inkomsttagare utan hemmaboende barn födda före 1905 eller efter 1952. Dessa grupper ingick ju med få undantag inte i undersökningen. Skillnaden mellan vårt skattade belopp och taxeringsstatistikens utgör 13,7 % av det senare. Av samtliga inkomsttagare var 15,3 % äldre än 66 år och 5,4 % yngre än 18 år. Av dessa ingick ytterst få i undersökningspopulationen. Dessutom bör frånräknas ungefär 2 % som var 65–66 år gamla. Dessa åldersgrupper har ofta lägre inkomster än övriga inkomsttagare.² Det går således inte att göra någon exakt bedömning, men det skattade totalbeloppet förefaller någorlunda överensstämma med vad som fanns anledning att förvänta.

Eftersom uppgifterna om sammanräknade nettointkomster tagits från RTBS kan eventuella fel i denna variabel inte orsakas av textglömska eller missuppfattning av formuläret utan måste vara stickprovs- eller bearbetningsfel. I vilken utsträckning registeruppgifterna i sin tur är korrekta är därför huvudsakligen en fråga om deklaramoral.

Sjukpenning

Skattat totalbelopp 1 904 671 000 kronor.

De allmänna försäkringskassorna betalade under 1969 cirka 2 232 miljoner kronor i obligatorisk sjukpenning till de försäkrade.³ Av denna summa utgör det skattade beloppet 85 %. De resterande 15 procenten består till en del av sjukpenning till personer utan hemmavarande barn

¹ Statistisk Årsbok 1971, tab 384.

² Se text Låginkomstutredningens studie Ålder och inkomst.

³ Allmän Försäkring 1969, s 75. Från det där angivna beloppet, 2 476 miljoner kronor har dragits 243 miljoner som betalades till de statliga arbetsgivarna vilka tillämpar arbetsgivarinträde.

födda före 1905 (1969 var dessa personer minst i medeltal 64,5 år gamla). Personer över denna ålder bör ha svarat för ungefär 7 % av antalet sjukdagar.¹ Dessutom består skillnaden av sjukpenning till personer födda 1952 eller senare (dessa var 1969 minst i medeltal cirka 17,5 år). Personer i denna ålder torde svara för knappt 1 % av antalet sjukdagar.¹ Någon uppdelning av utbetalade belopp på åldersgrupper har Riksförsäkringsverket inte gjort. De delar av skillnaden i de båda totalsummorna som inte utgått till de nämnda befolkningskategorierna och inte heller till de andra grupper som ej ingick i urvalet (se 1.4.1.b) får antas vara underskattning till följd av bristfälligheter vid datainsamlingen. Två sådana felkällor kan nämnas.

En är att förfrågningar om utbetald sjukpenning för undersökningspersonerna endast sants till det av försäkringskassornas lokalkontor som representerade den ort där personerna var skrivna vid undersökningstillfället samt, i den mån de ändrat mantalsskrivningsort under 1969, till det lokalkontor som representerade närmast föregående mantalsort. Om de flyttat flera gånger och fått sjukpenning från mer än två lokalkontor kunde detta ej följas upp på grund av den begränsade tid som stod till förfogande.

En annan felkälla består i att personnumren på sammanboende som efterfrågats i enkätformuläret kan ha varit felaktiga eller saknats, eller möjligen blivit fel avlästa vid granskningen av formulären. I sådana fall har försäkringskassorna inte kunnat återfinna dessa personers F-kort.

Bostadstillägg för barnfamiljer

Skattat totalbelopp 504 396 000 kronor.

Enligt Bostadsstyrelsens statistik som grundar sig på uppgifter om vilka belopp som utbetalats som förskott till kommunerna uppgick de utbetalda bostadstilläggen till barnfamiljer under år 1969 till i runt tal 490 miljoner kronor vartill kommer ca 25–30 miljoner kronor i extra tillägg för Stor-Stockholm och vissa andra kommuner. I några fall utgick också bostadsbidrag enligt det gamla systemet för januari 1969.

Den totalsumma som skattats med hjälp av de uppgifter som de tillfrågade själva lämnat i enkäten torde inte avvika mycket från vad som utbetalats även om en viss underskattning möjligen föreligger.

Bidragsförskott och underhållsbidrag till barn

Skattat totalbelopp 254 680 836 kronor.

Därav bidragsförskott ca 133 milj
underhållsbidrag ca 122 milj.

År 1969 utgick bidragsförskott till ett belopp av 181 753 000 kronor.² Storleken av utbetalade underhållsbidrag är inte känd. Av de

¹ Uppskattad andel som bygger på den åldersfördelning hos de försäkrade som anges i Allmän försäkring 1969 s 55.

² Statistiska meddelanden S 1971:4.

underhållsbidrag som betalades in till barnavårdsnämnderna, totalt 71 460 000 kronor, tillföll 60 641 000 kronor nämnderna medan 10 839 000 kronor betalades ut till barnen. Över sådana underhållsbidrag som betalas direkt från den icke vårdnadshavande föräldern till den vårdnadshavande förs dock ingen statistik.

Trots anvisningarna i formuläret förefaller det sannolikt att förväxlingar har skett mellan bidragsförskott och underhållsbidrag. De båda bidragsformerna har därför i rapporten redovisats sammanslagna.

På en sådan förväxling tyder bland annat det faktum att medan det skattade totalbeloppet avseende bidragsförskott utgör ca 79 % av det som redovisas i S 1971:4 så motsvarar det antal barn som fått dessa bidrag endast 55 % av det antal som anges i samma skrift (64 793 av 120 270). Troligen har en del av de 50 227 barn som uppgivits få underhållsbidrag i stället eller dessutom fått bidragsförskott.

Eftersom det inte är känt hur mycket som betalas ut i underhållsbidrag till barn direkt mellan föräldrarna utan att barnavårdsnämnderna är inblandade går det inte att uppskatta storleken av felen på dessa variabler. En relativt kraftig underskattning torde dock föreligga, vilket antyds av att sammanlagda antalet barn som enligt familjeundersökningen fått bidragsförskott + det antal som fått underhållsbidrag är ca 5 000 mindre än det antal som enligt S 1971:4 fått bidragsförskott. En mindre del av barnen har dessutom angetts få såväl bidragsförskott som underhållsbidrag. (Av det antal familjer som uppgivit sig ha barn som fått bidragsförskott — 54 654 st — uppgav 12 % att de också haft underhållsbidrag. Bland dessa finns dock familjer där olika bidragsformer utgått till olika barn.) Underskattningen av variabeln bidragsförskott + underhållsbidrag till barn utgöres av det belopp som utgår direkt från icke-vårdnadshavare till vårdnadshavare minus 62 088 863 kronor vilket senare är det belopp som återstår av det totala skattade beloppet sedan den del som betalats ut via barnavårdsnämnderna frändragits.

Socialhjälp

Skattat totalbelopp 123 041 000 kronor.

Totalt uppgick socialhjälpens för 1969 till 292 miljoner kronor.¹ Med hjälp av tillgänglig statistik² har följande ytterst grova antaganden kunnat göras.

Cirka 80 % av socialhjälpens utgår till de åldersgrupper som kan bli registrerade som hjälptagare och som ingår i undersökningen och där definieras som vuxna personer (med få undantag födda efter 1904 men före 1962). Av de 292 miljonerna skulle detta utgöra cirka 234 miljoner.

Någon uppdelning på hjälpen i hjälp till uppehållet och annan hjälp görs inte längre för statistikändamål men år 1968 då en sådan uppdelning ännu förekom utgjordes 79 % av socialhjälpens av hjälp till uppehållet

¹ Statistiska meddelanden S 1971:1.

² Socialvården 1969 (preliminär tabell över antal hjälptagare uppdelade på familjetyper och åldersklasser), socialvården 1968 och samtal med befattningshavare vid Sv Kommunförbundet.

varav uppskattningsvis 80–90 % kan förmodas utgå direkt till hjälptagarna i form av kontanter. Detta skulle utgöra ungefär 147–166 miljoner kronor som utgått kontant. Av detta belopp utgör det skattade 74–84 %. Mellanskillnaden kan förklaras på olika sätt. Förutom att de här gjorda skattningarna är inexakta kan vid insamlingen av uppgifter från socialnämnderna ha missats bidrag som utgått från andra kommuner än de där hjälptagarna var skrivna, vi kan ha skickat förfrågningar till för få kommuner i de fall då hjälptagarna flyttat flera gånger, vi kan ha fått felaktiga eller ofullständiga uppgifter om personnummer för personer som hjälptagare sammanbott med, uppgifterna kan ha inkommit alltför sent för att hinna komma med vid bearbetningen, vilket skedde i en del fall, möjligen beroende på den extra belastning som uppgiftslämnandet innebär för kommunerna bara en månad efter kommunsammanslagningen på nyåret 1971.

Med hänsyn till de svårigheter som är förknippade med att försöka samla in data genom förfrågningar hos socialnämnderna kan den underskattning som av allt att döma föreligger inte sägas vara anmärkningsvärt stor.

Barnpension

Skattat totalbelopp 94 444 000 kronor.

Under 1969 utgick barnpensioner från folkpensioneringen till ett belopp av 49 060 000 kronor och från tilläggs pensioneringen 41 493 000 kronor. Tillsammans utgör detta 90 553 000 kronor. Det skattade beloppet skulle således utgöra en smärre överskattning. Möjliga förklaringar skulle kunna vara att barnpensioneringen i vissa fall förväxlats med t ex allmänt barnbidrag — en del sådana fall upptäcktes vid granskningen men korrigerades givetvis, några fall kan dock ha förblivit oupptäckta. Möjligen kan det också vara fråga om livförsäkringar som tagits till förmån för barnen. Det är också tänkbart att familjer till vilka barnpension utgått varit mer motiverade att svara än andra typer av familjer.

Studiebidrag till vuxna och till barn

Skattat totalbelopp 297 309 000 kronor

Därav till vuxna 185 754 000 kronor

till barn 111 555 000 kronor.

Eftersom gränsen mellan vad som i familjeundersökningen betraktas som vuxna respektive barn inte överensstämmer med reglerna för studiebidrag redovisas här bidragen till vuxna och till yngre elever sammanslagna.

Totalt utbetalades cirka 283 miljoner kronor i studiehjälp till samtliga elevkategorier under år 1969.¹ Det skattade beloppet utgör således en överskattning på närmare 5 % av det utbetalade.

¹Det angivna beloppet utgör 5/9 av det under budgetåret 1968/69 och 4/9 av det under budgetåret 1969/70 utbetalade beloppet. Då har inräknats studiebidrag, förhöjt studiebidrag, resetillägg, inackorderingstillägg, inkomstprövat tillägg, behovsprövat tillägg och förlängt barnbidrag. (Centrala Studiehjälpsnämndens petita 1970).

*Bortfallet bland de indirekt valda**Inledning*

Bland de indirekt valda enheterna blev bortfallet mycket stort. Av de 1033 som uttagits att delta i undersökningen erhöles svar endast från 67 %. Undersökningspopulationen hade då ändå definierats så att de indirekt valda skulle ingå i undersökningen endast om den direkt valda familjen besvarat frågeformuläret och därvid visat sig ha barn fött 1952 eller senare som bodde i familjen. Den indirekt valde skulle dessutom vara mantalsskriven i Sverige (finna i RTB) i juli 1970 då namn och adresser kördes fram. Sådana icke-vårdnadshavande föräldrar som betecknats som "okända" i barnets personakt eller där uppgifterna i personakten var så ofullständiga att personnumret inte kunde tas fram ingick inte i undersökningen.

Avsikten var från början att de indirekt valda skulle klassificeras efter familjetyp på samma sätt som de direkt valda familjerna. Då bortfallet visade sig vara så stort beslöts emellertid att de indirekt valda endast skulle bidra i den mån de tillhörde någon av familjetyperna 9–12. Antalet observationer i dessa redovisningsgrupper skulle annars ha blivit mycket litet. De fel i undersökningsresultaten som förorsakats av det stora bortfallet bland de indirekt valda enheterna drabbar således familjetyperna 9–12.

I det följande redovisas i korthet de försök som gjorts att ta reda på om bortfallet i viktiga avseenden skiljer sig från dem som besvarat frågeformuläret. Denna uppgift var svår på grund av karaktären hos bortfallet. Några tillförlitliga slutsatser om storleken av en eventuell snedhet hos bortfallet kan inte dras men däremot ges klara antydningar om existensen av och riktningen hos denna snedhet.

Tillvägagångssätt vid uppgiftsinsamlingen

De lokalombud som deltog i bortfallsuppföljningen instruerades att försöka insamla

ett antal uppgifter även från dem som de inte kunde få ett besvarat formulär från. Uppgifterna gällde bostadsförhållanden, familjestruktur, sysselsättning och eventuell anledning att vägra delta i undersökningen. Därutöver insamlades även uppgifter om inkomster, sjukpenning och socialhjälp samt registrerades redan tillgängliga uppgifter från RTB beträffande ålder och kön. Lokalombudens del av denna insamling visade sig mycket svår att genomföra, vilket framgår av det följande. Registeruppgifternas kvalitet är bättre. Det är ändå tveksamt om resultaten från dem som svarat kan jämföras med siffrorna från bortfallsundersökningen. Bortfallet kan nämligen inte indelas i familjetyper på samma sätt som de familjer som svarat eftersom detta kräver en kännedom om familjestrukturen som i alltför liten utsträckning visade sig möjlig att erhålla beträffande bortfallsindividerna. Uppvägning till populationsnivå kan inte heller göras eftersom urvalssannolikheten inte är känd för dem som inte besvarat formuläret.

Beskrivning av bortfallet

Varje enhet i bortfallet bland de indirekt valda hade utvalts genom att de var icke-vårdnadshavande föräldrar till något eller några barn i en familj som ingick i det direkta urvalet. Av uppställningen på nästa sida framgår vilket urvalsstratum (se kap. 1) de respektive direkt valda enheterna tillhörde.

Bortfallet bland de indirekt valda delades vid bortfallsundersökningen in i tre grupper nämligen

	antal
M 1 Bortfallspersonen är man och är eller har varit gift med den andra föräldern (i den direkt valda enheten)	212
M 2 Bortfallspersonen är man och är inte och har inte varit gift med den andra föräldern	69
K Bortfallspersonen är kvinna	63

Den direkt valda enhetens stratumtillhörighet	Antal bortfallsenheter bland de indirekt valda
1 b Huvudmannen gift samboende man med barn där något barn ej är makarnas gemensamma	37
3 Huvudmannen gift ej samboende man med barn	13
5 Huvudmannen gift ej samboende kvinna med barn	90
7 Huvudmannen ogift man med barn	3
8 Huvudmannen franskild man med barn	43
9 Huvudmannen änklings med barn	1
10 Huvudmannen ogift kvinna med barn	61
11 Huvudmannen franskild kvinna med barn	93
12 Huvudmannen änka med barn	2
20 Huvudmannen barn som självt är huvudman för annan	1
Summa	344

Bortfallsorsak

Anledningarna till att svar inte erhöles från bortfallspersonerna framgår av följande tabell. (Relativa frekvenser)

Den vanligaste bortfallsorsaken var vägran att delta i undersökningen. Detta gällde framförallt kvinnorna. Av dem vägrade 71 % att delta men även bland männen i bortfallet hade närmare två tredjedelar vägrat delta.

Nästan en tredjedel av bortfallspersonerna var oanträffbara (en fjärdedel av kvinnorna). Åtminstone 4 % av bortfallet bestod av personer som snarast kan betecknas som försvunna: obefintliga enligt brevbärare och

grannar i några fall sedan flera år, försvunna från arbetsplatsen, telefonen, som sådan fanns, avstängd.

Av de fyra procent som uppgavs befinna sig utomlands är det osäkert hur många som endast var tillfälligt bortresta. Det är troligt att några emigrerat och sålunda inte skulle ha ingått i undersökningen.

Tre procent var intagna för institutionsvård eller svårt sjuka.

Den mest påtagliga skillnaden i fråga om bortfallsanledningar mellan de direkt och de indirekt valda synes vara att de indirekt valda i större utsträckning visat sig vara oanträffbara (31 % mot 17 % bland de direkt valda).

Vägraranledning

De som vägrade delta tillfrågades om möjligt varför de inte ville vara med i undersökningen. Av de 129 som besvarade denna fråga uppgav 40 % att man ansåg frågorna alltför personliga, 29 % tveklade på sekretesskyddet och lika många ansåg sig inte ha tid. 22 % deltog av principiella skäl aldrig i undersökningar av detta slag. Andra skäl var att man själv aldrig fått några bidrag och därför ansåg sig sakna anledning att delta eller att man var emot bidragssystemet överhuvudtaget.

Ålder

Bortfallspersonernas åldersfördelning redovisas i tabell överst på nästa sida. (Relativa frekvenser).

71 % av bortfallspersonerna är födda 1925–44 och var mellan 26–45 år vid undersökningstillfället. Bland de män som ej varit gifta med den kvinna som har vårdna-

	Vägrade	Ej anträffad	Utomlands	Intagen på institution el annars svårt sjuk	Summa	Antal
M 1	61	31	4	4	100	212
M 2	58	35	6	1	100	69
K	71	24	4	3	100	63
Totalt	62	31	4	3	100	344

Födelseår	1945–51	1935–44	1925–34	1915–24	1905–1914	Uppgift saknas	Summa	Antal personer
Ålder	19–25	26–35	36–45	46–55	56–			
M 1	2	29	42	20	7	0	100	212
M 2	24	37	32	7	—	1	100	69
K	3	34	38	23	2	—	100	63
Totalt	7	32	39	18	5	1	100	339

den om deras barn var så mycket som en fjärdedel 25 år eller yngre, och endast 7 % äldre än 45 år. I de båda andra grupperna fanns flera i de äldre och färre i den yngsta åldersgruppen.

Bostadsförhållanden

Det var inte möjligt att få uppgift om hur mer än cirka tre fjärdedelar av bortfallsindividerna bodde. Beträffande de övriga vet vi dock att de till närmare två tredjedelar utgjordes av personer som var oanträffbara, intagna för vård på institution eller utomlands. Det är sannolikt att de i stor utsträckning saknar bostad eller har sämre bostadsförhållanden än de som kunnat påträffas.

De insamlade uppgifterna om bostadsförhållandena tyder på att en större andel av bortfallet bland de indirekt valda än bland någon av de i undersökningen redovisade familjetyperna saknar fast bostad eller endast har bostad av typ barack, sommarstuga, husvagn, ungarshotell, etc.

Sysselsättning

Beträffande 71 % av bortfallet bland de indirekt valda kunde erhållas någon slags uppgift

om deras sysselsättning. Av dessa saknade 8 % arbete. Andelen bland de övriga torde vara högre.

Ekonomiska förhållanden

Inkomster

För 97 % av bortfallsindividerna kunde uppgifter om sammanräknad nettotinkomst insamlas. De övriga 3 % fanns ej i RTB när denna insamling gjordes. Följande resultat erhöles för respektive grupper.

Sammanräknad nettotinkomst för bortfallet bland de indirekt valda. Relativa tal och medelvärden.

Dessa siffror kan inte jämföras med andelarna i tex tabell 7.3.1 eftersom de senare avser den sammanlagda inkomsten för makar och samboende medan i ovanstående tabell endast ena partens inkomster redovisas. Så mycket kan dock sägas som att andelarna med mycket låga inkomster är förhållandevis stora. Totalt är i bortfallsgruppen andelen med lägre inkomst än 10 000 kronor nästan lika stor som bland ensamstående barnlösa (se tabell 7.2.1). Den senare gruppen utgöres dock till mycket större del av yngre personer. Bland kvinnorna i bortfallsgruppen har mer än hälften lägre inkomster än 10 000 kronor. Andelen förvärvsarbetande bland

		10001–15000	15001–20000	20001–25000	25001–35000	35001–50000	50001–	Uppgift saknas	Summa	Antal
M 1	24	14	9	12	25	11	6	2	100	212
M 2	36	18	14	12	25	11	6	2	100	69
K	56	18	8	3	13	2	—	3	100	63
Totalt	32	16	10	10	20	8	4	3	100	344

de kvinnor i bortfallet som påträffats synes dock vara i det närmaste jämförbar med ogifta och fränskilda mödrars och änkors, vilka dock mera sällan har så låga inkomster. Detta tyder på att kvinnorna i bortfallsgruppen bland de indirekt utvalda antingen oftare är lågavlönade eller att en relativt stor grupp bland dem som ej påträffats saknar förvärvsarbete.

Männens inkomster ligger klart under vad som är vanligt bland fulltidsarbetande män. En närmare analys skulle kräva uppdelning på fulltids- och ej fulltidsarbetande och är inte möjlig att genomföra.

Socialhjälp

Uppgifterna om socialhjälp ger vid handen att bortfallsindividerna oftare än flertalet familjetyper i undersökningen fått socialhjälp. Totalt har minst 12 % fått socialhjälp under 1969, bland kvinnorna 19 %. De mottagna beloppen är relativt ofta i storleksordningen över 1000 kronor under året. 6 % av bortfallsgruppen erhöill mer än 1 000 kronor under 1969. Då bör framhållas att dessa siffror innebär en minimiskattning i än högre grad än för de övriga grupperna i undersökningen eftersom gruppen delvis är svår att finna i socialregistren och då hjälpen kan vara registrerad på någon annan familjemedlem än den som varit känd för oss.

Sjukpenning

Med avseende på den genomsnittliga sjukpenningens storlek ligger bortfallsindividerna ganska högt. Männen kan närmast jämföras med de fränskilda fäderna (familjetyp 3, se tabell 7.3.4) och de fränskilda manliga ickevårdnadshavarna vilka är de grupper som fått genomsnittligt högst sjukpenning. (Genomsnittssjukpenningen i grupp M 1 var 1 726 kronor och i M 2 1 868 kronor.) De kvinnor i bortfallsgruppen som fått sjukpenning ligger på i det närmaste samma nivå som de fränskilda kvinnorna med barn (familjetyp 6). Genomsnittssjukpenningen bland dem i grupp K som fått sjukpenning var

1 264 kronor. Om beloppen från samboende och makar kunnat samlas in hade bortfallsfamiljerna möjligen visat sig ha fått mycket höga sjukpenningbelopp.

Sammanfattning

Det slutliga intryck som genomgången av bortfallet bland de indirekt valda enheterna ger är att dessa till större del än vad som gäller för de i undersökningen redovisade grupperna har instabila bostadsförhållanden, saknar förvärvsarbete, har låga inkomster och är beroende av hjälp i form av socialhjälp och sjukhjälp. Detta har betydelse för bedömningen av resultaten beträffande familjetyperna 9–12.

Bilaga 2

Disponibel inkomst och marginaleffekter

Tabellerna i bilaga 2 utvisar den disponibla inkomstens storlek för familjer med olika antal barn och i olika inkomstlägen. Med disponibel inkomst avses här årsinkomst minus skatt plus barnbidrag, bostadstillägg och bidragsförskott alternativt barnpension.

Vid beräkningen har 1972 års inkomstskatteregler tillämpats. Som skatt har förutom statlig och kommunal inkomstskatt även räknats folkpensions- och sjukförsäkringsavgifter. Den kommunala utdebiteringen har beräknats till 24 kr. per skattekrona.

Barnbidrag utgår med 1 200 kr./barn och år enligt de regler som gäller fr. o. m. den 1 januari 1971.

Statliga bostadstillägg utgår enligt de regler som gäller fr. o. m. den 1 april 1972. Härvid har förutsatts att 1970 års årsinkomster varit lika stora som 1972 års. De statligt beskattningsbara inkomsterna år 1970 — som avtrappningen av bostadstilläggen för år 1972 grundas på — har schablonmässigt uppskattats till årsinkomsten — 10 000 kr. Då årsinkomsten överstiger 30 000 kr. har ett ytterligare avdrag på 20 % av årsinkomsten i den mån den överstiger 30 000 kr. verkställts. Detta sammanhänger med att kommunalskatteavdraget beräknats överstiga schablonavdraget med dessa belopp. Slutligen har i familjer där båda makarna är förvärvsarbetsande ett avdrag motsvarande hustruns förvärvsavdrag gjorts. Då inte annat utsägs har förutsatts att hustrun haft den lägsta av makarnas inkomst.

Bidragsförskott utgår i de fall barn till ensamstående inte erhåller barnpension eller underhållsbidrag. Bidragsförskottet utgör 40 % av basbeloppet enligt de regler som gäller fr. o. m. den 1 januari 1971. Basbeloppet har antagits vara 7 100 kr.

Barnpension utgår till barn under 16 år vars ena eller båda föräldrar avlidit. Barnpension utgår med 25 % av basbeloppet. Barnpension från ATP är inte medtagna i beräkningarna.

Daghemsavgiften har beräknats enligt Svenska kommunförbundets avgiftstaxa från oktober 1970. Daghemavgifterna för ensamstående har beräknats utifrån i tabellerna angivna årsinkomster plus en inkomst på 2 840 kr./barn och år i form av bidragsförskott alternativt 1 775 kr./barn och år i form av barnpension. Beräkningarna av daghemsavgiften grundar sig på antagandet att barnet vistas 200 dagar/år på daghem. Vid halvdagstillsyn tillämpas i regel halv avgift. Det kunde därför finnas skäl att räkna med halv avgift när ena maken har så låg inkomst att den sannolikt motsvarar högst halvtidsarbete. För att undvika en godtycklig gränsdragning mellan "normala" och "onormalt låga" inkomster har emellertid i tabellerna alltid hel avgift tillämpats.

Tabell 1 A Disponibel inkomst för gift vars make saknar inkomst.

Årsinkomst, kr.	Antal barn			Makar utan barn
	1	2	4	
16 000	15 223	17 323	21 523	13 123
20 000	17 650	19 750	23 950	15 550
24 000	19 351	21 451	25 651	17 731
30 000	21 917	23 477	27 677	20 717
36 000	24 282	25 482	28 842	23 082
40 000	25 775	26 975	29 375	24 575
42 000	26 527	27 727	30 127	25 327
48 000	28 783	29 983	32 383	27 583
54 000	31 047	32 247	34 647	29 847
60 000	33 327	34 527	36 927	32 127

Tabell 1 B Disponibel inkomst för gift vars make saknar inkomst. Disponibel inkomst per individ. En individ = en konsumtionsenhet.

Årsinkomst, kr.	Antal barn			Makar utan barn
	1	2	4	
16 000	5 074	4 331	3 587	6 561
20 000	5 883	4 937	3 992	7 775
24 000	6 450	5 363	4 275	8 865
30 000	7 306	5 869	4 613	10 358
36 000	8 094	6 370	4 807	11 541
40 000	8 592	6 744	4 896	12 287
42 000	8 842	6 932	5 021	12 663
48 000	9 594	7 496	5 397	13 791
54 000	10 349	8 062	5 774	14 923
60 000	11 109	8 632	6 154	16 063

Tabell 1 C Disponibel inkomst för gift vars make saknar inkomst. Disponibel inkomst per individ. Vuxna = 1 konsumtionsenhet, barn = 0,5 konsumtionsenhet.

Årsinkomst, kr.	Antal barn						Makar utan barn
	1		2		4		
	Per vuxen	Per barn	Per vuxen	Per barn	Per vuxen	Per barn	Per vuxen
16 000	6 089	3 045	5 774	2 887	5 381	2 690	6 561
20 000	7 060	3 530	6 583	3 292	5 987	2 994	7 775
24 000	7 740	3 870	7 150	3 575	6 413	3 206	8 865
30 000	8 767	4 383	7 826	3 913	6 919	3 460	10 358
36 000	9 713	4 856	8 494	4 247	7 210	3 605	11 541
40 000	10 310	5 155	8 992	4 496	7 344	3 672	12 287
42 000	10 611	5 305	9 242	4 621	7 532	3 766	12 663
48 000	11 513	5 757	9 994	4 997	8 096	4 048	13 791
54 000	12 419	6 209	10 749	5 374	8 662	4 331	14 923
60 000	13 331	6 665	11 509	5 754	9 232	4 616	16 063

Tabell 2 A Disponibel inkomst för makar med lika stora inkomster.

Sammanlagd årsinkomst, kr.	Antal barn			Makar utan barn
	1	2	4	
30 000	23 432	25 532	29 732	21 452
36 000	27 040	28 240	32 224	25 060
40 000	29 480	30 680	33 800	27 500
42 000	30 619	31 819	34 459	28 586
48 000	33 962	35 162	37 562	31 862
54 000	37 127	38 327	40 727	34 916
60 000	40 054	41 254	43 654	37 834
66 000	42 698	43 898	46 298	40 274
72 000	45 006	46 206	48 606	42 564
80 000	47 998	49 198	51 598	45 550
120 000	63 094	64 294	66 694	60 654

Tabell 2 B Disponibel inkomst för makar med lika stora inkomster. Med avdrag för daghemsavgift.

Sammanlagd årsinkomst, kr.	Antal barn		
	1	2	4 ¹
30 000	21 632	23 532	27 732
36 000	24 440	25 440	29 424
40 000	26 680	27 480	30 600
42 000	27 819	28 619	31 259
48 000	30 762	31 562	33 962
54 000	33 527	34 327	36 727
60 000	36 254	36 854	39 254
66 000	38 498	39 098	41 498
72 000	40 406	40 606	43 006
80 000	42 998	43 198	45 598
120 000	56 294	56 694	59 094

¹ Två barn antas vara på daghem, två i skola.

Tabell 2 C Disponibel inkomst för makar med lika stora inkomster. Disponibel inkomst per individ. En individ = en konsumtionsenhet.

Sammanlagd årsinkomst, kr.	Antal barn			Makar utan barn
	1	2	4	
30 000	7 811	6 383	4 955	10 726
36 000	9 013	7 060	5 371	12 530
40 000	9 827	7 670	5 633	13 750
42 000	10 206	7 955	5 743	14 293
48 000	11 321	8 790	6 260	15 931
54 000	12 376	9 582	6 788	17 458
60 000	13 351	10 313	7 276	18 917
66 000	14 233	10 974	7 716	20 137
72 000	15 002	11 551	8 101	21 282
80 000	15 999	12 299	8 600	22 775
120 000	21 031	16 073	11 116	30 327

Tabell 2 D Disponibel inkomst för makar med lika stora inkomster. Disponibel inkomst per individ. Vuxna = 1 konsumtionsenhet, barn = 0,5 konsumtionsenhet.

Sammanlagd årsinkomst, kr.	Antal barn						Makar utan barn
	1		2		4		
	Per vuxen	Per barn	Per vuxen	Per barn	Per vuxen	Per barn	Per vuxen
30 000	9 373	4 686	8 511	4 255	7 433	3 716	10 726
36 000	10 816	5 408	9 413	4 707	8 056	4 028	12 530
40 000	11 792	5 896	10 227	5 113	8 450	4 225	13 750
42 000	12 248	6 124	10 606	5 303	8 615	4 307	14 293
48 000	13 585	6 792	11 721	5 860	9 390	4 695	15 931
54 000	14 851	7 425	12 776	6 388	10 182	5 091	17 458
60 000	16 022	8 011	13 751	6 876	10 913	5 457	18 917
66 000	17 079	8 540	14 633	7 316	11 574	5 787	20 137
72 000	18 002	9 001	15 402	7 701	12 151	6 076	21 282
80 000	19 199	9 600	16 399	8 200	12 899	6 450	22 775
120 000	25 238	12 619	21 431	10 716	16 673	8 337	30 327

Tabell 3 A Disponibel inkomst för makar. Ena inkomsten dubbelt så stor som den andra.

Sammanlagd årsinkomst, kr.	Antal barn			Makar utan barn
	1	2	4	
30 000	23 442	25 506	29 706	21 462
36 000	26 820	28 020	32 004	24 840
42 000	30 044	31 244	33 884	28 064
48 000	33 063	34 263	36 663	31 083
54 000	35 792	36 992	39 392	33 812
60 000	38 505	39 705	42 105	36 525
66 000	41 215	42 415	44 815	39 122
72 000	43 814	45 014	47 414	41 714
90 000	51 464	52 664	55 064	49 244

Tabell 3 B Disponibel inkomst för makar. Ena inkomsten dubbelt så stor som den andra. Med avdrag för daghemsavgift.

Sammanlagd årsinkomst, kr.	Antal barn		
	1	2	4 ¹
30 000	21 642	23 506	27 706
36 000	24 220	25 220	29 204
42 000	27 244	28 044	30 684
48 000	29 863	30 663	33 063
54 000	32 192	32 992	35 392
60 000	34 705	35 305	37 705
66 000	37 015	37 615	40 015
72 000	39 214	39 414	41 814
90 000	45 864	46 264	48 664

¹ Två barn antas vara på daghem, två i skola.

Tabell 3 C Disponibel inkomst för makar. Ena inkomsten dubbelt så stor som den andra. Disponibel inkomst per individ. En individ = en konsumtionsenhet.

Sammanlagd årsinkomst, kr.	Antal barn			Makar utan barn
	1	2	4	
30 000	7 814	6 376	4 951	10 731
36 000	8 940	7 005	5 334	12 420
42 000	10 015	7 811	5 647	14 032
48 000	11 021	8 566	6 110	15 541
54 000	11 931	9 248	6 565	16 906
60 000	12 835	9 926	7 017	18 262
66 000	13 738	10 604	7 469	19 561
72 000	14 605	11 253	7 902	20 857
90 000	17 155	13 166	9 177	24 622

Tabell 3 D Disponibel inkomst för makar. Ena inkomsten dubbelt så stor som den andra. Disponibel inkomst per individ. Vuxna = 1 konsumtionsenhet, barn = 0,5 konsumtionsenhet.

Sammanlagd årsinkomst, kr.	Antal barn						Makar utan barn
	1		2		4		
	Per vuxen	Per barn	Per vuxen	Per barn	Per vuxen	Per barn	
30 000	9 377	4 688	8 502	4 251	7 426	3 713	10 731
36 000	10 728	5 364	9 340	4 670	8 001	4 000	12 420
42 000	12 018	6 009	10 415	5 207	8 471	4 235	14 032
48 000	13 225	6 613	11 421	5 710	9 166	4 583	15 541
54 000	14 317	7 158	12 331	6 165	9 848	4 924	16 906
60 000	15 402	7 701	13 235	6 617	10 526	5 263	18 262
66 000	16 486	8 243	14 138	7 069	11 204	5 602	19 561
72 000	17 526	8 763	15 005	7 502	11 853	5 927	20 857
90 000	20 586	10 293	17 555	8 777	13 766	6 883	24 622

Tabell 4 A Disponibel inkomst för ensamstående som erhåller bidragsförskott samt för ensamstående utan barn.

Årsinkomst, kr.	Antal barn			Ensamstående utan barn
	1	2	4	
16 000	18 843	23 783	33 663	11 323
20 000	21 270	26 210	36 090	13 750
24 000	23 451	28 391	38 271	15 931
30 000	25 777	30 717	40 597	18 917
36 000	28 364	32 404	42 068	21 282
40 000	29 863	33 903	42 703	22 775
42 000	30 615	34 655	42 975	23 527
48 000	32 871	36 911	44 991	25 783
54 000	35 127	39 167	47 247	28 047
60 000	37 407	41 447	49 527	30 327

Tabell 4 B Disponibel inkomst för ensamstående som erhåller bidragsförskott. Med avdrag för daghemsavgift.

Årsinkomst, kr.	Antal barn		
	1	2	4 ¹
16 000	17 843	22 583	32 063
20 000	19 870	24 610	34 090
24 000	21 851	26 391	35 471
30 000	23 577	27 917	37 397
36 000	25 564	29 204	38 468
40 000	26 863	30 303	38 703
42 000	27 615	31 055	38 975
48 000	29 471	32 911	40 591
54 000	31 327	34 767	42 447
60 000	33 407	36 647	43 927

¹ Två barn antas vara på daghem, två i skola.

Tabell 4 C Disponibel inkomst för ensamstående som erhåller bidragsförskott samt för ensamstående utan barn. Disponibel inkomst per individ. En individ = en konsumtionsenhet.

Årsinkomst, kr.	Antal barn			Ensamstående utan barn
	1	2	4	
16 000	9 421	7 928	6 733	11 323
20 000	10 635	8 737	7 218	13 750
24 000	11 725	9 464	7 654	15 931
30 000	12 888	10 239	8 119	18 917
36 000	14 182	10 801	8 414	21 282
40 000	14 931	11 301	8 541	22 775
42 000	15 307	11 552	8 595	23 527
48 000	16 435	12 304	8 998	25 783
54 000	17 563	13 056	9 449	28 047
60 000	18 703	13 816	9 905	30 327

Tabell 4 D Disponibel inkomst för ensamstående som erhåller bidragsförskott samt för ensamstående utan barn. Disponibel inkomst per individ, vuxna = 1 konsumtionsenhet, barn = 0,5 konsumtionsenhet.

Årsinkomst, kr.	Antal barn						Ensamstående utan barn
	1		2		4		
	Per vuxen	Per barn	Per vuxen	Per barn	Per vuxen	Per barn	Per vuxen
16 000	12 562	6 281	11 891	5 946	11 221	5 610	11 323
20 000	14 180	7 090	13 105	6 552	12 030	6 015	13 750
24 000	15 634	7 817	14 195	7 098	12 757	6 378	15 931
30 000	17 185	8 592	15 358	7 679	13 532	6 766	18 917
36 000	18 909	9 455	16 202	8 101	14 023	7 011	21 282
40 000	19 909	9 954	16 951	8 476	14 234	7 117	22 775
42 000	20 410	10 205	17 327	8 664	14 325	7 162	23 527
48 000	21 914	10 957	18 455	9 228	14 997	7 498	25 783
54 000	23 418	11 709	19 583	9 792	15 749	7 874	28 047
60 000	24 938	12 469	20 723	10 362	16 509	8 254	30 327

Tabell 5 A Disponibel inkomst för ensamstående som erhåller barnpension samt för ensamstående utan barn.

Årsinkomst, kr.	Antal barn			Ensamstående utan barn
	1	2	4	
16 000	17 778	21 653	29 403	11 323
20 000	20 205	24 080	31 830	13 750
24 000	22 386	26 261	34 011	15 931
30 000	24 712	28 587	36 337	18 917
36 000	27 299	30 274	37 808	21 282
40 000	28 798	31 773	38 443	22 775
42 000	29 550	32 525	38 715	23 527
48 000	31 806	34 781	40 731	25 783
54 000	34 062	37 037	42 987	28 047
60 000	36 342	39 317	45 267	30 327

Tabell 5 B Disponibel inkomst för ensamstående som erhåller barnpension. Med avdrag för daghemsavgift.

Årsinkomst, kr.	Antal barn		
	1	2	4 ¹
16 000	16 978	20 453	27 803
20 000	19 005	22 480	30 230
24 000	20 786	24 661	32 011
30 000	22 712	26 187	33 537
36 000	24 699	27 074	34 608
40 000	25 998	28 573	34 843
42 000	26 550	29 325	35 115
48 000	28 406	30 781	36 731
54 000	30 462	32 637	38 587
60 000	32 342	34 917	40 467

¹ Två barn antas vara på daghem, två i skola.

Tabell 5 C Disponibel inkomst för ensamstående som erhåller barnpension samt för ensamstående utan barn. Disponibel inkomst per individ. En individ = en konsumtionsenhet.

Årsinkomst, kr.	Antal barn			Ensamstående utan barn
	1	2	4	
16 000	8 889	7 218	5 881	11 323
20 000	10 102	8 027	6 366	13 750
24 000	11 193	8 754	6 802	15 931
30 000	12 356	9 529	7 267	18 917
36 000	13 649	10 091	7 562	21 282
40 000	14 399	10 591	7 689	22 775
42 000	14 775	10 842	7 743	23 527
48 000	15 903	11 594	8 146	25 783
54 000	17 031	12 346	8 597	28 047
60 000	18 171	13 106	9 053	30 327

Tabell 5 D Disponibel inkomst för ensamstående som erhåller barnpension samt för ensamstående utan barn. Disponibel inkomst per individ. Vuxna = 1 konsumtionsenhet, barn = 0,5 konsumtionsenhet.

Årsinkomst, kr.	Antal barn						Ensamstående utan barn
	1		2		4		
	Per vuxen	Per barn	Per vuxen	Per barn	Per vuxen	Per barn	
16 000	11 852	5 926	10 826	5 413	9 801	4 900	11 323
20 000	13 470	6 735	12 040	6 020	10 610	5 305	13 750
24 000	14 924	7 462	13 130	6 565	11 337	5 668	15 931
30 000	16 475	8 237	14 293	7 147	12 112	6 056	18 917
36 000	18 199	9 100	15 137	7 568	12 603	6 301	21 282
40 000	19 199	9 599	15 886	7 943	12 814	6 407	22 775
42 000	19 700	9 850	16 262	8 131	12 905	6 452	23 527
48 000	21 204	10 602	17 390	8 695	13 577	6 788	25 783
54 000	22 708	11 354	18 518	9 259	14 329	7 164	28 047
60 000	24 228	12 114	19 658	9 829	15 089	7 544	30 327

Tabell 6 A Disponibel inkomst för makar utan barn.

Mannens		Kvinnans årsinkomst, kr.											
årsinkomst,	kr.	—	10 000	12 000	16 000	20 000	24 000	30 000	36 000	40 000	42 000	48 000	60 000
12 000	10 709	16 621	17 818	20 232	22 659	24 840	27 826	30 191	31 684	32 436	34 692	39 236	
16 000	13 123	19 035	20 232	22 646	25 073	27 254	30 240	32 605	34 098	34 850	37 106	41 650	
20 000	15 550	21 462	22 659	25 073	27 500	29 681	32 667	35 032	36 525	37 277	39 533	44 077	
24 000	17 731	23 643	24 840	27 254	29 681	31 862	34 848	37 213	38 706	39 458	41 714	46 258	
30 000	20 717	26 629	27 826	30 240	32 667	34 848	37 834	40 199	41 692	42 444	44 700	49 244	
36 000	23 082	28 994	30 191	32 605	35 032	37 213	40 199	42 564	44 057	44 809	47 065	51 609	
40 000	24 575	30 487	31 684	34 098	36 525	38 706	41 692	44 057	45 550	46 302	48 558	53 102	
42 000	25 327	31 239	32 436	34 850	37 277	39 458	42 444	44 809	46 302	47 054	49 310	53 854	
48 000	27 583	33 495	34 692	37 106	39 533	41 714	44 700	47 065	48 558	49 310	51 566	56 110	
60 000	32 127	38 039	39 236	41 650	44 077	46 258	49 244	51 609	53 102	53 854	56 110	60 654	

Tabell 6 B Disponibel inkomst för makar med ett barn. Med avdrag för daghemsavgift i de fall kvinnan har förvärvsinkomst.

Mannens årsinkomst, kr.	Kvinnans årsinkomst, kr.											
	10 000	12 000	16 000	20 000	24 000	30 000	36 000	40 000	42 000	48 000	60 000	
12 000	12 809	18 301	19 178	20 712	22 639	24 220	27 006	28 971	30 264	30 816	32 872	36 616
16 000	15 223	19 931	20 712	22 626	24 453	26 434	29 020	31 185	32 478	33 030	34 886	38 830
20 000	17 650	21 642	22 639	24 453	26 680	28 661	31 247	33 412	34 705	35 257	37 113	41 057
24 000	19 351	23 423	24 220	26 434	28 661	30 762	33 348	35 513	36 606	37 358	39 214	43 158
30 000	21 917	25 809	27 006	29 020	31 247	33 348	36 254	38 219	39 512	40 064	42 120	45 864
36 000	24 282	27 774	28 971	31 185	33 412	35 513	38 219	40 406	41 699	42 451	44 307	48 251
40 000	25 775	29 067	30 264	32 478	34 705	36 606	39 512	41 699	42 998	43 550	45 606	49 350
42 000	26 527	29 819	30 816	33 030	35 257	37 358	40 064	42 451	43 550	44 302	46 158	50 102
48 000	28 783	31 675	32 872	34 886	37 113	39 214	42 120	44 307	45 606	46 158	48 214	51 958
60 000	33 327	35 619	36 616	38 830	41 057	43 158	45 864	48 251	49 350	50 102	51 958	56 294

Tabell 6 C Disponibel inkomst för makar med två barn. Med avdrag för daghemsavgift i de fall kvinnan har förvärsinkomst.

Männens årsinkomst, kr.	Kvinnans årsinkomst, kr.											
	—	10 000	12 000	16 000	20 000	24 000	30 000	36 000	40 000	42 000	48 000	60 000
12 000	14 909	20 401	21 078	22 612	24 379	25 220	27 806	29 771	30 864	31 616	33 472	36 816
16 000	17 323	22 031	22 612	24 366	25 453	27 234	29 820	31 785	33 278	33 630	35 486	39 230
20 000	19 750	23 506	24 379	25 453	27 480	29 661	31 847	34 212	35 305	36 057	37 513	41 257
24 000	21 451	24 543	25 220	27 234	29 661	31 562	34 148	36 113	37 206	37 958	39 414	43 558
30 000	23 477	26 609	27 806	29 820	31 847	34 148	36 854	38 819	39 912	40 264	42 520	46 264
36 000	25 482	28 574	29 771	31 785	34 212	36 113	38 819	40 606	42 099	42 851	44 707	48 451
40 000	26 975	29 667	30 864	33 278	35 305	37 206	39 912	42 099	43 198	43 950	45 806	49 550
42 000	27 727	30 419	31 616	33 630	36 057	37 958	40 264	42 851	43 950	44 702	46 558	50 302
48 000	29 983	32 275	33 472	35 486	37 513	39 414	42 520	44 707	45 806	46 558	48 414	52 158
60 000	34 527	36 019	36 816	39 230	41 257	43 558	46 264	48 451	49 550	50 302	52 158	56 694

Tabell 6 D Disponibel inkomst för makar med fyra barn. Med avdrag för daghemsavgift i de fall kvinnan har förvärsinkomst.

Mannens årsinkomst, kr.	Kvinnans årsinkomst, kr.											
	—	10 000	12 000	16 000	20 000	24 000	30 000	36 000	40 000	42 000	48 000	60 000
12 000	19 109	24 601	25 278	26 812	28 579	29 204	30 446	32 171	33 264	34 016	35 872	39 216
16 000	21 523	26 231	26 812	28 566	29 437	30 354	32 220	34 185	35 678	36 030	37 886	41 630
20 000	23 950	27 706	28 579	29 437	30 600	32 061	34 247	36 612	37 705	38 457	39 913	43 657
24 000	25 651	28 743	29 204	30 354	32 061	33 962	36 548	38 513	39 606	40 358	41 814	45 958
30 000	27 677	29 681	30 446	32 220	34 247	36 548	39 254	41 219	42 312	42 664	44 920	48 664
36 000	28 842	30 974	32 171	34 185	36 612	38 513	41 219	43 006	44 499	45 251	47 107	50 851
40 000	29 375	32 067	33 264	35 678	37 705	39 606	42 312	44 499	45 598	46 350	48 206	51 950
42 000	30 127	32 819	34 016	36 030	38 457	40 358	42 664	45 251	46 350	47 102	48 958	52 702
48 000	32 383	34 675	35 872	37 886	39 913	41 814	44 920	47 107	48 206	48 958	50 814	54 558
60 000	36 927	38 419	39 216	41 630	43 657	45 958	48 664	50 851	51 950	52 702	54 558	59 094

Tabell 7 A Marginaleffekten på disponibel inkomst för gift vars make saknar inkomst.

Förändring av årsinkomst, kr.	Antal barn			Makar utan barn
	1	2	4	
16 000 – 20 000	39,3	39,3	39,3	39,3
20 000 – 24 000	57,5	57,5	57,5	45,5
24 000 – 30 000	57,2	66,2	66,2	50,2
30 000 – 36 000	60,6	66,6	80,6	60,6
36 000 – 40 000	62,7	62,7	86,7	62,7
40 000 – 42 000	62,4	62,4	62,4	62,4
42 000 – 48 000	62,4	62,4	62,4	62,4
48 000 – 54 000	62,3	62,3	62,3	62,3
54 000 – 60 000	62,0	62,0	62,0	62,0

Tabell 8 A Marginaleffekten på disponibel inkomst för makar med lika stora inkomster.

Förändring av årsinkomst, kr.	Antal barn			Makar utan barn
	1	2	4	
30 000 – 36 000	39,9	54,9	58,5	39,9
36 000 – 40 000	39,0	39,0	60,6	39,0
40 000 – 42 000	43,1	43,1	67,1	45,7
42 000 – 48 000	44,3	44,3	48,3	45,4
48 000 – 54 000	47,3	47,3	47,3	49,1
54 000 – 60 000	51,2	51,2	51,2	51,4
60 000 – 66 000	55,9	55,9	55,9	59,3
66 000 – 72 000	61,5	61,5	61,5	61,8
72 000 – 80 000	62,6	62,6	62,6	62,7
80 000 – 120 000	62,3	62,3	62,3	62,2

Tabell 8 B Marginaleffekten på disponibel inkomst för makar med lika stora inkomster. Med avdrag för daghemsavgift.

Förändring av årsinkomst, kr.	Antal barn		
	1	2	4
30 000 – 36 000	53,2	68,2	71,8
36 000 – 40 000	44,0	49,0	70,6
40 000 – 42 000	43,1	43,1	67,1
42 000 – 48 000	51,0	51,0	55,0
48 000 – 54 000	53,9	53,9	53,9
54 000 – 60 000	54,6	57,9	57,9
60 000 – 66 000	62,6	62,6	62,6
66 000 – 72 000	68,2	74,9	74,9
72 000 – 80 000	67,6	67,6	67,6
80 000 – 120 000	66,8	66,3	66,3

Tabell 9 A Marginaleffekten på disponibel inkomst för makar. Ena inkomsten dubbelt så stor som den andra.

Förändring av årsinkomst, kr.	Antal barn			Makar utan barn
	1	2	4	
30 000 – 36 000	43,7	58,1	61,7	43,7
36 000 – 42 000	46,3	46,3	68,7	46,3
42 000 – 48 000	49,7	49,7	53,7	49,7
48 000 – 54 000	54,5	54,5	54,5	54,5
54 000 – 60 000	54,8	54,8	54,8	54,8
60 000 – 66 000	54,8	54,8	54,8	56,7
66 000 – 72 000	56,7	56,7	56,7	56,8
72 000 – 90 000	57,5	57,5	57,5	58,2

Tabell 9 B Marginaleffekten på disponibel inkomst för makar. Ena inkomsten dubbelt så stor som den andra. Med avdrag för daghemsavgift.

Förändring av årsinkomst, kr.	Antal barn		
	1	2	4
30 000 – 36 000	57,0	71,4	75,0
36 000 – 42 000	49,6	52,9	75,3
42 000 – 48 000	56,4	56,4	60,4
48 000 – 54 000	61,2	61,2	61,2
54 000 – 60 000	58,1	61,5	61,5
60 000 – 66 000	61,5	61,5	61,5
66 000 – 72 000	63,4	70,0	70,0
72 000 – 90 000	63,1	61,9	61,9

Tabell 10 A Marginaleffekten på disponibel inkomst för ensamstående som erhåller bidragsförsäkring samt för ensamstående utan barn.

Förändring av årsinkomst, kr.	Antal barn			Ensamstående utan barn
	1	2	4	
16 000 – 20 000	39,3	39,3	39,3	39,3
20 000 – 24 000	45,5	45,5	45,5	45,5
24 000 – 30 000	61,2	61,2	61,2	50,2
30 000 – 36 000	56,9	71,9	75,5	60,6
36 000 – 40 000	62,5	62,5	84,1	62,7
40 000 – 42 000	62,4	62,4	86,4	62,4
42 000 – 48 000	62,4	62,4	66,4	62,4
48 000 – 54 000	62,4	62,4	62,4	62,3
54 000 – 60 000	62,0	62,0	62,0	62,0

Tabell 10 B Marginal effekten på disponibel inkomst för ensamstående som erhåller bidragsförsäkring. Med avdrag för daghemsavgift.

Förändring av årsinkomst, kr.	Antal barn		
	1	2	4
16 000 – 20 000	49,3	49,3	49,3
20 000 – 24 000	50,5	55,5	65,5
24 000 – 30 000	71,2	74,6	67,9
30 000 – 36 000	66,9	78,6	82,2
36 000 – 40 000	67,5	72,5	94,1
40 000 – 42 000	62,4	62,4	86,4
42 000 – 48 000	69,1	69,1	73,1
48 000 – 54 000	69,1	69,1	69,1
54 000 – 60 000	65,3	68,7	75,3

Tabell 11 A Marginal effekten på disponibel inkomst för ensamstående som erhåller barnpen-
sion samt för ensamstående utan barn.

Förändring av årsinkomst, kr.	Antal barn			Ensamstående utan barn
	1	2	4	
16 000 – 20 000	39,3	39,3	39,3	39,3
20 000 – 24 000	45,5	45,5	45,5	45,5
24 000 – 30 000	61,2	61,2	61,2	50,2
30 000 – 36 000	56,9	71,9	75,5	60,6
36 000 – 40 000	62,5	62,5	84,1	62,7
40 000 – 42 000	62,4	62,4	86,4	62,4
42 000 – 48 000	62,4	62,4	66,4	62,4
48 000 – 54 000	62,4	62,4	62,4	62,3
54 000 – 60 000	62,0	62,0	62,0	62,0

Tabell 11 B Marginal effekten på disponibel inkomst för ensamstående som erhåller barnpen-
sion. Med avdrag för daghemsavgift.

Förändring av årsinkomst, kr.	Antal barn		
	1	2	4
16 000 – 20 000	49,3	49,3	39,3
20 000 – 24 000	55,5	45,5	55,5
24 000 – 30 000	67,9	74,6	74,6
30 000 – 36 000	66,9	85,2	82,2
36 000 – 40 000	67,5	62,5	94,1
40 000 – 42 000	72,4	62,4	86,4
42 000 – 48 000	69,1	75,7	73,1
48 000 – 54 000	65,7	69,1	69,1
54 000 – 60 000	68,7	62,0	68,7

Tabell 12 A Ökning av makars disponibla inkomst när andra maken tar förvärsarbete

Ena makens årsinkomst, kr.	Andra makens årsinkomst, kr.	Ökning av makars disponibla inkomst då andra maken tar förvärsarbete					
		0 barn		1 barn		2 barn	
		Kr.	Effekt av skatteökn. och bidragsminskning	Kr.	Effekt av skatteökn. och bidragsminskning	Kr.	Effekt av skatteökn. och bidragsminskning
16 000	8 000	4 702	41,2	5 356	33,1	5 356	33,1
20 000	10 000	5 912	40,9	5 792	42,1	5 756	42,4
24 000	12 000	7 109	40,8	7 469	37,8	6 569	45,3
48 000	24 000	14 131	41,1	15 031	37,4	15 031	37,4
24 000	24 000	14 131	41,1	14 611	39,1	13 711	42,9
30 000	30 000	17 117	42,9	18 137	39,5	17 777	40,7
36 000	36 000	19 482	45,9	20 724	42,4	20 724	42,4

Tabell 12 B Ökning av makars disponibla inkomst när andra maken tar förvärsarbete. Med avdrag för daghemsavgift när båda makarna förvärsarbetar.

Ena makens årsinkomst, kr.	Andra makens årsinkomst, kr.	Ökning av makars disponibla inkomst då andra maken tar förvärsarbete					
		1 barn		2 barn		4 barn	
		Kr.	Effekt av skatteökn. och bidragsminskning	Kr.	Effekt av skatteökn. och bidragsminskning	Kr.	Effekt av skatteökn. och bidragsminskning
16 000	8 000	3 956	50,6	3 756	53,1	3 756	53,1
20 000	10 000	3 992	60,1	3 756	62,4	3 756	62,4
24 000	12 000	4 869	59,4	3 769	68,6	3 553	70,4
48 000	24 000	10 431	56,5	9 431	60,7	9 431	60,7
24 000	24 000	11 411	52,5	10 111	57,9	8 311	65,4
30 000	30 000	14 337	52,2	13 377	55,4	11 577	61,4
36 000	36 000	16 124	55,2	15 124	58,0	14 164	60,7

Bilaga 3

Inkomsttagare år 1972
och år 1974

Tabell 1 Inkomsttagarna fördelade efter sammanräknad nettoinkomst år 1972. Makar som båda har komst har räknats som en inkomsttagare.

Inkomstklasser 1 000 kr.	Antal en- samstående utan barn	Antal ensamstående med barn						Antal gifta par där ingen el		
		Samtliga	därav med					Samtliga	därav med	
			1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5+ barn		0 barn	1 barn
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
— 5	626 713	28 958	19 530	6 248	2 230	664	286	29 150	18 842	5 1
5— 10	433 576	10 956	7 559	2 323	780	217	77	26 486	19 355	3 7
10— 15	327 682	14 377	10 106	2 992	943	252	84	39 064	27 608	5 7
15— 20	243 320	17 215	12 314	3 518	1 030	268	85	46 430	27 608	8 6
20— 25	225 432	19 036	13 848	3 833	1 019	258	78	54 800	27 818	11 7
25— 30	196 616	15 186	11 102	3 079	759	190	56	76 611	33 556	18 1
30— 35	141 688	9 320	6 794	1 932	449	112	33	82 675	32 772	19 9
35— 40	82 230	5 015	3 632	1 068	238	59	18	64 849	24 506	15 6
40— 45	45 562	2 738	1 960	602	133	33	10	46 024	17 052	11 1
45— 50	25 053	1 545	1 084	355	80	20	6	31 556	11 549	7 6
50— 60	23 813	1 517	1 030	368	90	23	6	37 661	13 771	8 9
60— 70	9 975	679	451	168	45	11	4	20 736	7 738	4 8
70— 80	4 872	346	226	86	26	6	2	12 774	4 917	2 9
80—100	4 377	319	205	80	26	6	2	13 884	5 599	3 1
100—120	1 751	137	88	34	12	2	1	6 425	2 703	1 4
120—150	1 151	84	52	21	8	2	1	4 440	1 934	9
150—200	692	46	28	12	4	1	1	2 777	1 255	6
200—300	352	20	12	5	2	1	0	1 486	693	3
300—	145	6	4	1	1	0	0	672	324	1
Samtliga	2 395 000	127 500	90 025	26 725	7 875	2 125	750	598 500	279 600	130 7

Antal den ene maken har inkomst				Antal gifta par där båda makarna har inkomst							Samtliga inkomsttagare	
				Samtliga	därav med							
0 barn	3 barn	4 barn	5+ barn		0 barn	1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5+ barn		
	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
59	1 241	494	206	2 427	1 554	434	273	107	42	17	687 248	
33	826	394	166	21 992	19 925	1 130	556	216	117	48	493 010	
08	1 413	710	298	82 503	74 259	4 503	2 239	909	418	175	463 626	
33	2 616	1 173	490	87 996	74 176	6 969	4 210	1 769	618	254	394 961	
44	3 816	1 516	626	65 573	47 404	8 786	6 200	2 226	688	269	364 841	
43	6 130	2 110	856	84 474	49 590	16 811	12 246	4 095	1 259	473	372 887	
90	7 096	2 101	842	110 882	55 642	26 752	19 773	6 192	1 856	667	344 565	
98	5 752	1 448	571	129 832	60 618	34 793	24 540	7 225	1 963	693	281 926	
09	4 168	927	358	135 846	61 922	38 660	25 676	7 270	1 720	598	230 170	
24	2 927	617	232	130 679	59 614	38 072	24 302	6 701	1 478	512	188 833	
82	3 632	744	270	205 439	96 795	59 662	36 504	9 712	2 058	708	268 430	
41	2 070	422	149	118 916	57 636	33 753	20 408	5 559	1 161	399	150 306	
78	1 295	272	98	60 828	29 428	16 769	10 643	3 126	639	223	78 820	
27	1 411	314	118	55 352	26 362	14 586	10 240	3 280	656	228	73 932	
38	648	153	60	22 355	10 559	5 656	4 216	1 502	312	110	30 668	
32	440	112	46	13 552	6 430	3 290	2 521	1 005	223	83	19 227	
35	269	77	34	7 226	3 476	1 666	1 289	594	146	55	10 741	
65	140	45	20	3 138	1 526	694	544	274	72	28	4 996	
11	60	21	10	990	484	214	170	88	24	10	1 813	
50	45 950	13 650	5 450	1 340 000	737 400	313 200	206 550	61 850	15 450	5 550	4 461 000	

Tabell 2 Inkomsttagarna fördelade efter sammanräknad nettoinkomst år 1974. Makar som båda ha komst har räknats som en inkomsttagare.

Inkomstklasser 1 000 kr.	Antal en- samstående utan barn	Antal ensamstående med barn						Antal gifta par där ingen		
		Samtliga	därav med					Samtliga	därav med	
			1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5+ barn		0 barn	1 b
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
— 5	607 367	28 970	19 488	6 294	2 250	660	278	24 584	15 724	4
5— 10	345 212	9 496	6 503	2 037	694	193	69	18 318	13 011	2
10— 15	360 406	12 277	8 564	2 592	829	220	72	28 454	20 798	2
15— 20	223 118	14 653	10 382	3 042	918	236	75	34 260	22 416	5
20— 25	210 998	17 994	12 952	3 675	1 031	258	78	37 290	21 006	7
25— 30	197 982	17 768	12 966	3 597	915	224	66	45 661	22 876	9
30— 35	180 822	12 990	9 486	2 670	635	154	45	73 875	31 354	17
35— 40	115 962	7 375	5 360	1 554	352	85	24	68 179	26 230	16
40— 45	68 140	4 112	2 970	886	195	47	14	52 586	19 698	13
45— 50	37 545	2 333	1 664	519	114	28	8	37 760	13 901	9
50— 60	34 767	2 223	1 528	532	124	29	10	44 777	16 243	10
60— 70	14 413	971	649	240	63	15	4	24 554	8 998	5
70— 80	6 886	494	326	124	34	8	2	14 572	5 453	3
80—100	5 973	439	283	110	34	10	2	16 994	6 649	2
100—120	2 347	189	120	48	16	4	1	7 919	3 265	1
120—150	1 511	118	74	29	12	2	1	5 532	2 364	1
150—200	906	62	38	16	6	1	1	3 471	1 547	
200—300	458	26	16	7	2	1	0	1 864	861	
300—	187	10	6	3	1	0	0	850	406	
Samtliga	2 415 000	132 500	93 375	27 975	8 225	2 175	750	541 500	252 800	118

Antal den ene maken har inkomst				Antal gifta par där båda makarna har inkomst							Samtliga inkomsttagare
				Samtliga	därav med						
0 barn	3 barn	4 barn	5+ barn		0 barn	1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5+ barn	
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
335	1 063	416	170	1 845	1 144	348	221	85	34	13	662 766
73	616	280	118	13 696	11 435	1 164	676	258	117	46	386 722
90	889	434	174	62 007	56 987	2 777	1 341	493	292	117	463 144
17	1 554	733	300	97 564	84 240	6 871	3 968	1 629	608	248	369 595
300	2 290	976	400	60 867	48 412	6 106	4 060	1 568	512	209	327 149
375	3 208	1 268	502	62 060	42 962	9 167	6 656	2 311	695	269	323 471
610	6 048	2 017	800	86 196	48 828	17 962	13 151	4 394	1 358	503	353 883
156	5 936	1 694	665	110 800	53 584	27 195	20 860	6 467	1 983	711	302 316
59	4 682	1 107	424	128 114	59 124	34 802	24 516	7 118	1 900	654	252 952
328	3 411	723	276	136 087	61 064	39 372	26 074	7 359	1 648	570	213 725
322	4 202	868	318	252 915	115 365	74 140	46 924	12 748	2 768	970	334 682
709	2 408	480	171	173 510	83 484	49 915	30 034	7 895	1 629	553	213 448
392	1 467	294	100	88 254	42 948	24 737	15 133	4 240	887	309	110 206
263	1 727	368	134	79 216	37 902	21 318	14 364	4 446	884	302	102 622
332	802	183	70	31 795	15 019	8 140	6 022	2 050	416	148	42 250
206	554	136	54	19 200	9 068	4 736	3 609	1 377	301	109	26 361
597	339	91	38	10 166	4 864	2 384	1 845	814	190	69	14 605
343	176	55	24	4 356	2 110	972	762	378	96	38	6 704
143	78	27	12	1 352	660	294	234	120	32	12	2 399
050	41 450	12 150	4 750	1 420 000	779 200	332 400	220 450	65 750	16 350	5 850	4 509 000

Tabell 3 Inkomsttagare fördelade efter statlig beskattningsbar inkomst år 1972. Makar som båda ha komst har räknats som en inkomsttagare.

Inkomstklasser 1 000 kr.	Antal en- samstående utan barn	Antal ensamstående med barn						Antal gifta par där ingen		
		Samtliga	därav med					Samtliga	därav med	
			1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5+ barn		0 barn	1 b
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
0	647 476	31 290	21 128	6 746	2 401	712	303	38 801	25 756	
– 2	109 900	5 198	3 584	1 102	371	104	37	9 078	6 750	
2– 4	188 794	5 255	3 652	1 106	362	100	35	10 898	7 991	
4– 6	197 668	5 596	3 920	1 168	373	101	34	12 338	8 920	
6– 8	135 553	6 015	4 246	1 247	386	102	34	13 654	9 595	
8– 10	107 568	6 428	4 568	1 322	398	106	34	14 644	9 840	
10– 12	101 282	6 918	4 950	1 413	414	107	34	16 048	9 970	
12– 14	98 498	7 496	5 406	1 520	427	109	34	18 472	10 596	
14– 16	96 228	7 746	5 629	1 558	421	106	32	19 867	10 773	
16– 18	93 605	7 517	5 481	1 512	394	100	30	21 664	11 117	
18– 20	89 993	6 906	5 048	1 392	352	88	26	24 446	11 771	
20– 25	201 230	13 290	9 714	2 714	652	162	48	80 476	34 936	19
25– 30	123 674	7 038	5 122	1 470	336	85	25	72 776	28 749	19
30– 35	75 457	3 930	2 841	842	187	46	14	57 348	21 724	19
35– 40	45 470	2 296	1 641	507	112	28	8	43 652	16 233	19
40– 45	27 274	1 378	966	316	72	18	6	31 905	11 712	
45– 50	16 595	870	595	208	50	13	4	22 942	8 386	
50– 60	19 582	1 078	722	267	68	16	5	33 089	12 129	
60– 80	12 390	784	514	194	58	14	4	31 251	11 932	
80–100	3 542	249	160	63	20	4	2	12 323	5 045	
100–120	1 428	106	68	26	10	2	0	5 462	2 334	
120–150	919	64	39	17	6	1	1	3 620	1 600	
150–200	526	34	21	9	3	1	0	2 163	990	
200–300	246	14	8	5	1	0	0	1 097	516	
300–	102	4	2	1	1	0	0	486	235	
Samtliga	2 395 000	127 500	90 025	26 725	7 875	2 125	750	598 500	279 600	130

Antal den ene maken har inkomst				Antal gifta par där båda makarna har inkomst							Samtliga inkomst- tagare
				Samtliga	därav med						
barn	3 barn	4 barn	5+ barn		0 barn	1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5+ barn	
	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
053	1 560	638	266	35 874	33 502	1 250	680	265	126	51	753 441
654	266	131	55	22 918	21 402	841	399	158	84	34	147 094
824	340	168	71	26 394	23 334	1 694	813	329	158	66	231 341
970	411	204	87	27 008	22 774	2 281	1 175	480	210	88	242 610
174	503	252	106	29 196	24 047	2 649	1 508	644	246	102	184 418
428	628	309	127	31 826	25 562	3 134	1 934	814	271	111	160 466
875	838	384	160	31 078	24 258	3 338	2 235	864	273	110	155 326
512	1 101	490	204	26 657	19 262	3 570	2 530	906	279	110	151 123
010	1 280	542	224	27 790	18 488	4 481	3 226	1 119	344	132	151 631
588	1 490	599	249	33 677	19 946	6 614	4 797	1 627	502	191	156 463
440	1 798	682	280	40 106	21 892	8 781	6 428	2 116	649	240	161 451
582	6 486	2 206	893	124 231	59 938	31 232	22 995	7 166	2 134	766	419 227
588	6 260	1 844	739	142 829	65 042	39 422	27 482	8 018	2 119	746	346 317
878	5 075	1 294	512	133 164	60 744	38 120	25 050	7 048	1 634	568	269 899
702	3 934	896	347	127 520	59 351	36 708	23 236	6 357	1 388	480	218 938
694	2 933	626	238	105 887	50 444	30 458	18 632	4 946	1 047	360	166 444
5272	2 166	450	166	86 042	42 845	23 773	14 474	3 854	815	281	126 449
9012	3 220	657	237	117 874	59 814	31 980	19 332	5 270	1 100	378	171 623
3107	3 154	656	236	102 010	51 352	26 540	17 424	5 260	1 064	370	146 435
2884	1 250	284	108	36 182	17 842	8 968	6 533	2 226	454	159	52 296
190	547	133	54	15 082	7 380	3 601	2 745	1 047	226	83	22 078
737	356	94	40	9 109	4 466	2 104	1 622	695	162	60	13 712
404	208	62	28	4 831	2 376	1 075	836	403	102	39	7 554
192	102	34	16	2 060	1 016	446	352	180	47	19	3 417
80	44	15	7	655	323	140	112	58	16	6	1 247
3 150	45 950	13 650	5 450	1 340 000	737 400	313 200	206 550	61 850	15 450	5 550	4 461 000

Tabell 4 Inkomsttagarna fördelade efter statlig beskattningsbar inkomst år 1974. Makar som båda inkomst har räknats som en inkomsttagare.

Inkomstklasser 1 000 kr.	Antal en- samstående utan barn	Antal ensamstående med barn						Antal gifta par där ingen el		
		Samtliga	därav med					Samtliga	därav med	
			1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5+ barn		0 barn	1 barn
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
0	624 554	31 030	20 886	6 738	2 405	707	294	30 977	20 198	5 311
2	73 582	4 502	3 080	968	331	90	33	6 442	4 572	911
4	140 102	4 489	3 102	955	316	86	30	7 704	5 570	1 134
6	212 686	4 772	3 320	1 010	327	87	28	8 766	6 406	1 360
8	158 157	5 147	3 604	1 083	342	90	28	10 106	7 461	1 645
10	102 976	5 480	3 862	1 143	354	91	30	10 904	7 818	1 786
12	92 296	5 904	4 186	1 226	368	94	30	11 696	7 815	1 881
14	90 472	6 344	4 524	1 307	386	97	30	13 818	8 908	2 210
16	89 342	7 022	5 036	1 439	411	104	32	14 193	8 606	2 587
18	87 659	7 552	5 458	1 538	420	104	32	15 036	8 504	2 992
20	84 563	7 574	5 510	1 534	402	100	28	15 694	8 396	3 298
25	205 108	16 604	12 134	3 370	836	204	60	48 904	24 166	10 738
30	159 566	10 182	7 425	2 108	494	120	35	65 356	27 633	15 723
35	106 075	5 754	4 178	1 220	272	66	18	60 732	23 454	14 278
40	67 036	3 460	2 495	747	164	40	14	48 981	18 442	11 539
45	40 926	2 082	1 487	463	102	24	6	37 841	14 006	9 835
50	25 035	1 299	903	306	70	16	4	27 374	9 998	6 676
55	28 372	1 550	1 049	380	92	22	7	39 220	14 221	9 499
60	17 418	1 108	730	276	76	20	6	36 643	13 657	8 986
80	4 854	343	220	87	28	6	2	15 109	5 999	3 414
100	1 878	143	90	35	14	4	0	6 790	2 851	1 333
120	1 205	88	55	22	8	2	1	4 516	1 958	911
150	688	46	26	12	5	1	2	2 707	1 225	511
200	318	18	11	6	1	0	0	1 377	640	211
300	132	7	4	2	1	0	0	614	296	111
Samtliga	2 415 000	132 500	93 375	27 975	8 225	2 175	750	541 500	252 800	118 311

Antal den ene maken har inkomst				Antal gifta par där båda makarna har inkomst							Samtliga inkomst- tagare
				Samtliga	därav med						
1 barn	3 barn	4 barn	5+ barn		0 barn	1 barn	2 barn	3 barn	4 barn	5+ barn	
	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
13	1 292	516	212	20 998	18 736	1 142	696	265	114	45	707 559
48	216	97	43	15 830	14 378	774	412	156	78	32	100 356
26	242	118	47	21 026	19 746	710	337	121	80	32	173 321
80	277	132	53	25 012	22 022	1 664	794	294	170	68	251 236
52	305	150	60	30 551	25 560	2 635	1 444	574	240	98	203 961
86	362	181	73	35 898	29 758	3 136	1 844	770	277	113	155 258
68	496	240	98	35 002	29 092	2 948	1 847	764	249	102	144 898
14	655	306	128	26 537	21 408	2 512	1 676	644	211	86	137 171
58	771	344	144	22 599	17 371	2 527	1 770	643	206	82	133 156
25	916	391	159	25 043	17 512	3 624	2 603	915	280	109	135 290
30	1 038	432	174	28 814	18 868	4 761	3 498	1 198	353	136	136 645
82	3 486	1 358	539	96 799	52 384	21 306	15 693	5 208	1 612	596	367 415
44	5 366	1 784	707	123 213	57 390	31 584	23 942	7 314	2 203	780	358 317
70	5 275	1 530	602	127 226	57 632	35 500	24 586	7 080	1 806	622	299 787
72	4 342	1 068	411	135 379	61 660	38 910	25 524	7 155	1 582	548	254 856
74	3 401	736	282	122 225	54 284	36 498	23 228	6 346	1 383	486	203 074
20	2 506	524	198	112 788	53 515	32 211	20 108	5 394	1 157	403	166 496
80	3 726	763	276	171 052	85 646	47 376	28 480	7 484	1 542	524	240 194
22	3 662	736	256	147 473	74 707	39 056	24 616	7 126	1 462	506	202 642
06	1 537	334	123	51 713	25 605	12 990	9 267	3 034	606	211	72 019
23	685	161	62	21 454	10 494	5 179	3 935	1 433	304	109	30 265
60	448	114	46	12 866	6 280	3 017	2 322	953	216	78	18 675
26	262	74	30	6 761	3 312	1 527	1 186	553	132	51	10 202
49	128	42	18	2 849	1 401	620	490	248	65	25	4 562
02	56	19	9	892	439	193	152	78	22	8	1 645
050	41 450	12 150	4 750	1 420 000	779 200	332 400	220 450	65 750	16 350	5 850	4 509 000

Bilaga 4

Sammanställning av vissa familjepolitiska och andra åldersgränser

3 år

Övre gräns:

KSA-utredningen (SOU 1971:42) föreslår att rätt till ersättning vid arbetslöshet skall föreligga om försäkrad efter senaste inträdet i arbetslöshetskassan under en ramtid av högst 12 månader omedelbart före arbetslöshetens inträde utfört förvärvsarbete i 5 månader. Vid bestämmandet av ramtiden inräknas inte tid då försäkrad varit hindrad att arbeta bl. a. på grund av vårdnad av eget barn eller adoptivbarn som inte fyllt 3 år. (Utredningens förslag i denna del rör dels lag om arbetslöshetsförsäkring, dels lag om kontant arbetsmarknadsstöd).

7 år

Nedre gräns:

för skolplikt i grund- och specialskola (fr. o. m. höstterminen det år barnet fyller 7 år).

10 år

Övre gräns:

för att barn skall medföra rätt till barnstillägg till sjukpenning enligt särskilda regler,

för inverkan av hemmavarande barn vid fastställande av återbetalningsskyldigheten inom studiemedelssystemet.

15 år

Övre gräns:

för statsbidrag till ferieresor för barn, för omhändertagande för samhällsvård enligt barnavårdslagen utan barnets samtycke,

för överflyttning av barn enligt 21 kap. föräldrabalken utan barnets samtycke.

Nedre gräns:

för straffbarhet och skadeståndsansvar (även barn under 15 år kan dock efter skälighetsprövning åläggas skadestånd för sina handlingar. Föräldrarna har skadeståndsansvar för barns handlingar endast om föräldrarna försummat vårdnaden och denna försummelse varit en av orsakerna till skadan — detta föräldraansvar kan även gälla barn över 15 år).

16 år

Övre gräns:

för allmänt barnbidrag, för att barn skall medföra rätt till barnstillägg till sjukpenning,

för barnpension inom folkpensioneringen, för att barn skall medföra rätt till hel änkepension från folkpensioneringen,

för vårbidrag för svårt handikappat barn, för att barn generellt skall medföra rätt

till högre familjebidrag till värnpliktiga (även äldre barn som den värnpliktige underhåller räknas med),

för att barn skall medföra rätt till tillägg till utbildningsbidrag enligt arbetsmarknads-kungörelsen,

för barntillägg till daghjälp från arbetslös-hetsförsäkringen (KSA-utredningen föreslår att barntillägg slopas inom arbetslöshetsför-säkringen),

för barntillägg till kommunalt arbetslös-hetsunderstöd (KSA-utredningen föreslår att hela stödformen avvecklas),

för socialhjälp till uppfostran enligt 12 § socialhjälpslagen,

för rätt att utta ersättning av föräldrar för socialhjälp för barn,

för rätt att utta ersättning av föräldrar för samhällsvård av barn,

för fri tandvård hos folktandvården,

för skolplikt i grundskola (t. o. m. vårter-minen),

för inverkan av barn då det gäller möjligheten att erhålla barntillägg inom studiemedelssystemet,

för hänsynstagande till hemmavarande syskon vid fastställande av storleken på det inkomstprövade tillägget inom studiehjälpen. (I prop. 1972:27 föreslås ändrade regler. Det inkomstprövade tillägget föreslås beräknas efter fördelaktigare grunder för studerande dels med syskon under 17 år dels med syskon över 17 år som har rätt till studiebidrag),

för förvärvsavdrag,

för att ett barn kan anses som fosterbarn enligt barnavårdslagen.

Nedre gräns:

för obligatorisk sjukpenningförsäkring,

för frivillig sjukpenningförsäkring till studerande m. fl.,

för beräkning av pensionsgrundande in-komst inom tilläggs pensioneringen,

för förtidspension från folkpensioneringen,

för invaliditetsersättning,

för erhållande av förlängt barnbidrag (kvartalet efter det barnet fyllt 16 år),

för ersättning från arbetslöshetsförsäkring (KSA-utredningen föreslår ingen nedre ål-dersgräns för rätt till ersättning utan den åldersgräns på 15 år som föreslås gälla för rätt till medlemskap i arbetslöshetskassa skulle i stället bli avgörande för när ersättning tidigast kan komma att utgå. Med de bestämmelser som utredningen föreslår i övrigt skulle ersättning komma att kunna utgå när medlem nått en ålder av 15 år och 5 månader. Motsvarande föreslås gälla för kontant arbetsmarknadsstöd),

för kommunalt kontantunderstöd (denna stödform föreslås avvecklad av KSA-utred-ningen),

för erhållande av studiehjälp i form av studiebidrag och tillägg till studiebidrag (inkomsttillägg, behovsprövat tillägg, in-ackorderingstillägg och resetillägg). Tillägg må dock utgå före denna ålder. (I prop. 1972:27 föreslås att inkomstprövat tillägg skall utgå från 17 års ålder),

för avdragsrätt för utgiven lön till barn i vissa fall,

för beaktande av barn vid beräkning av extra avdrag för nedsatt skatteförmåga,

för rätt att råda över egen arbetsförtjänst, inkl. rätt att förordna över sådan egendom genom testamente,

för rätt för barn som med vårdnadshava-rens samtycke tagit sådan anställning som ger barnet möjlighet att försörja sig, att själv säga upp anställningen och sluta avtal om annat arbete av liknande slag,

för rätt att med vederbörligt tillstånd driva näring och därvid ingå alla rättshand-lingar som faller inom området för rörelsen, alltså även åta sig förbindelser, ålder då föräldrars skyldighet att bekosta barns uppehälle och utbildning tidigast upphör (skyldigheten består till dess att barnet har fått den utbildning som kan anses tillbörlig med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag).

17 år

Övre gräns:

för skolplikt i specialskola,
för bostadstillägg (visst undantag betr.
kommunala bostadstillägg),

18 år

Övre gräns:

för bidragsförskott,
för ingripande från barnavårdsnämnd på
grund av förhållandena i barnets hem,
för omhändertagande för samhällsvård i
vissa fall,
för 1 800-kronorsavdraget (skattenedsätt-
ning) för ensamstående föräldrar,
för det högre avdraget (500 kr.) för
kapitalförsäkringspremier m. m. för ogift
med barn,
för avdraget på högst 1 500 kr för
underhåll åt ej hemmavarande barn,
för åtalsetergift på grund av ungdom,
för nedsättning av påföljd på grund av
ungdom,
för giltighetstiden av dom om underhålls-
bidrag mot den underhållsskyldiges bestri-
dande om frågan avgörs när barnet är så ungt
att domstolen inte kan tillförlitligt bedöma
om underhållsskyldigheten bör gälla längre
tid,
för kravet att domstol skall pröva om ett
namnbyte är till barnets bästa,
för särbestämmelser för minderåriga enligt
arbetarskyddslagen (arbetsbok, förbud mot
arbete under jord, 11 timmars nattvila),

Nedre gräns:

för studerande vid utbildningslinje där
studiemedel utgår att själv söka och
disponera studiemedel,
för full avdragsrätt för utgiven lön till
barn,
för debitering av folkpensionsavgift,
för rätt att ingå äktenskap,
för generell rätt att själv ingå arbetsavtal,
för fängelse om det inte finns synnerliga
skäl,

för ungdomsfängelse enligt huvudregeln,
för häktning om det inte finns synnerliga
skäl,

ålder då barnavårdsmannaskap för barnet
normalt upphör enligt föräldrabalken.

19 år

Övre gräns:

för barnpension från tilläggs pensionering-
en.

för livränta på grund av yrkesskada och
militärskada till barn som inte på grund av
sjukdom är ur stånd att försörja sig.

20 år

myndighetsålder,

rösträttsålder,

(Grundlagberedningen (SOU 1972:15) har
föreslagit att rösträttsåldern sänks till 18 år
samt förutsatt att myndighetsåldern även i
fortsättningen skall sammanfalla med röst-
rättsåldern. Något förslag om en sänkning av
myndighetsåldern har beredningen inte lagt
fram då denna fråga inte omfattas av bered-
ningens uppdrag).

Övre gräns:

för erhållande av studiebidrag och tillägg
(yngre elev = den som fyller högst nitton år
under det kalenderår då läsåret eller kursen
börjar),

för ingripande från barnavårdsnämnd och
för tillämpning av åtgärder såsom övervak-
ning,

i regel för föräldrars vårdnadsrätt,

för att moderskapspenning på framställ-
ning av barnavårdsnämnd skall kunna betalas
till annan än modern,

för sambeskattnings föräldrar—barn i vissa
fall vid förmögenhetsbeskattningen,

för föräldrars rätt till avdrag för premier
för försäkringar som ägs av barn,

Nedre gräns:

för erhållande av förhöjt studiebidrag samt studielån utan prövning mot föräldrainkomsten (enligt prop. 1972:27 för erhållande av studiemedel vid de skolor där yngre elever erhåller studiehjälp),

för rätt att söka och disponera studielån utan förmyndares samtycke,

för utbildningsbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen för den som inte tidigare haft stadigvarande förvärvsarbete,

ålder då barnavårdsmannaskap för barnet senast upphör.

21 år

Övre gräns:

för livränta på grund av yrkesskada och militärskada till barn som på grund av sjukdom är ur stånd att försörja sig,

för ungdomsfängelse enligt huvudregeln,

för ett flertal andra särregler om unga lagöverträdare (om skyndsam behandling och behandling i sådan ordning att målet ej tilldrar sig uppmärksamhet, om personundersökare, om förordnande av offentlig försvarare, om nämndens sammansättning m. m.).

Nedre gräns:

för fängelse om inte frihetsstraff är påkallat främst av hänsyn till den allmänna laglydnaden eller fängelse annars anses lämpligare än annan påföljd.

Bilaga 5

Fruksamhetsutvecklingen i Sverige

Redogörelse utarbetad av docent *E. Hofsten*,
statistiska centralbyrån

Inledning

Under början av detta sekel föddes i Sverige årligen mellan 130 000 och 140 000 barn. Bortsett från ett par år på 1880-talet med ett ännu något högre antal födda uppvisade år 1909 rekordet med nära 140 000 levande födda barn. Därefter började så en snabb nedgång. Efter en tillfällig uppgång kring 1920 fortsatte nedgången till ett minimum av 85 000 födda åren 1933 och 1934. Därefter steg antalet födelser ånyo, först långsamt och sedan i snabb takt, till ett maximum av 135 000 födda åren 1944 och 1945. En ny nedgång började sedan, och den fortsatte till 1960, då antalet födda utgjorde 102 000. Efter en uppgång till 123 000 åren 1964–1966 har så till sist en ny nedgång ägt rum. Åren 1969, 1970 och 1971 föddes 108 000, 110 000 och 115 000 barn.

Man kan i denna utveckling urskilja dels en långsiktig utveckling mot allt mindre årskullar, dels en vågrörelse med omväxlande perioder med flera och med färre barn. Att såväl den långsiktiga utvecklingen mot ett mindre antal födelser som de kortsiktiga svängningarna i det årliga antalet födelser har konsekvenser på snart sagt alla samhällslivets områden är i princip välkänt. Måhända finns det dock skäl att påstå att denna kunskap stundom tappas bort, när det gäller konkreta frågeställningar, som inte på ett mera påtagligt sätt influeras av befolkningsutvecklingen.

Syftet med denna bilaga är att söka

belysa de ovan antydda problemen. Uppmärksamheten kommer därvid särskilt att inriktas på följande frågeställningar.

(1) Hur skall man förklara de stora växlingarna i antalet födda barn? Bör man även i fortsättningen räkna med sådana växlingar? Kan de i så fall förutberäknas?

(2) Hur skall man se på den mera långsiktiga utvecklingen av antalet födda? Räcker reproduktionen till, dvs. föds det tillräckligt många barn för att hindra en framtida folkminskning? Går det att förutberäkna det framtida barnantalet?

(3) Vilka blir de samhälleliga konsekvenserna av den pågående och den i framtiden förväntade befolkningsutvecklingen? Bör man söka inverka på antalet födelser och hur bör man se på invandringen?

Växlingarna i det årliga antalet födda barn

De inledningsvis omtalade stora växlingarna i antalet födda barn har förefallit förbryllande och har försvårat en förståelse av hur det egentligen ligger till med svenska folkets reproduktion. Med utgångspunkt från kalkyler, som avsett enstaka år, har man tyckt sig finna att det vissa år har fötts flera barn än som på lång sikt krävs för befolkningens reproduktion, medan under andra år antalet födda barn har varit väsentligt mindre än som krävts för att på lång sikt bibehålla en

oförändrad befolkning. I själva verket förhåller det sig så, att ingen årgång kvinnor födda efter omkring 1890 har fött tillräckligt många barn för att motsvara full reproduktion, och för de kvinnor som själva var födda mellan ungefär 1900 och 1920 var det faktiska barnantalet avsevärt mycket mindre än som krävdes för reproduktionen. Dessa förhållanden kommer att belysas i det följande, vari också skall klargöras hur det kan vara möjligt att Sverige — trots att femtio på varandra följande årgångar inte nått upp till full reproduktion — likväl alltjämt uppvisar ett överskott av födda över döda.

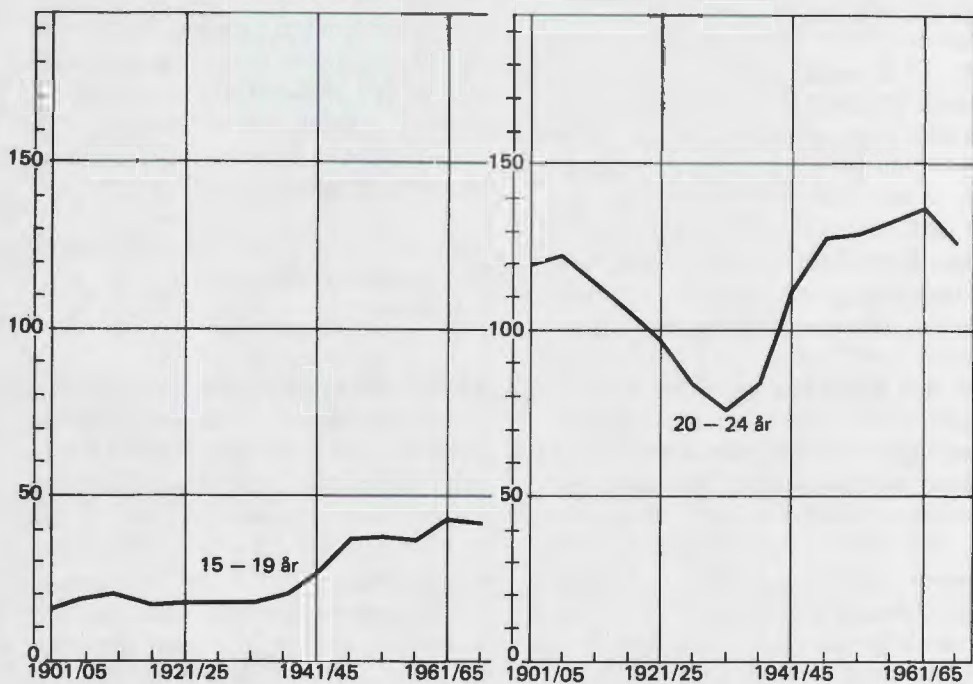
I stället för att fästa uppmärksamheten vid det absoluta antalet födda barn sätter man ofta födelserna i relation till folkmängdens storlek. Antalet levande födda på 1 000 invånare — det s. k. födelsetalet eller nativiteteten — uppgick i Sverige fram till på 1880-talet till mellan 30 och 35. Vid tiden för första världskrigets utbrott hade födelsetalet sjunkit till 25, och under de senaste åren har det inte uppgått till mer än mellan 13 och 14, och är därmed lika lågt som under de tidigare bottenåren på 1930-talet

och kring 1960. Under de senaste årtiondena har födelsetalet ingen gång kommit i närheten av de tal, som inregistrerades, innan nedgången satte in. Inte ens under rekordåret 1944 uppgick födelsetalet till mer än 21.

I det längre tidsperspektivet är sålunda variationerna i det årliga antalet födda barn inte fullt så betydelsefulla, som de kan förefalla vara, när man observerar utvecklingen under en kort följd av år.

Varken det absoluta antalet födda eller födelsetalet är något tillfredsställande mått på fruktsamhetsförhållandena i en befolkning. I syfte att verkligen förstå läget och utvecklingstendenserna är det nödvändigt att studera fruktsamheten mera i detalj. Vanligen anknyts sådana resonemang till fruktsamhetsförhållandena hos den kvinnliga befolkningen.

Antalet i en viss befolkning under ett visst kalenderår födda barn kan sägas bero på två faktorer, nämligen dels antalet kvinnor i de fruktsamma åldrarna och dels fruktsamheten i varje åldersgrupp av kvinnor. Utvecklingen av antalet kvinnor i de fruktsamma åldrarna

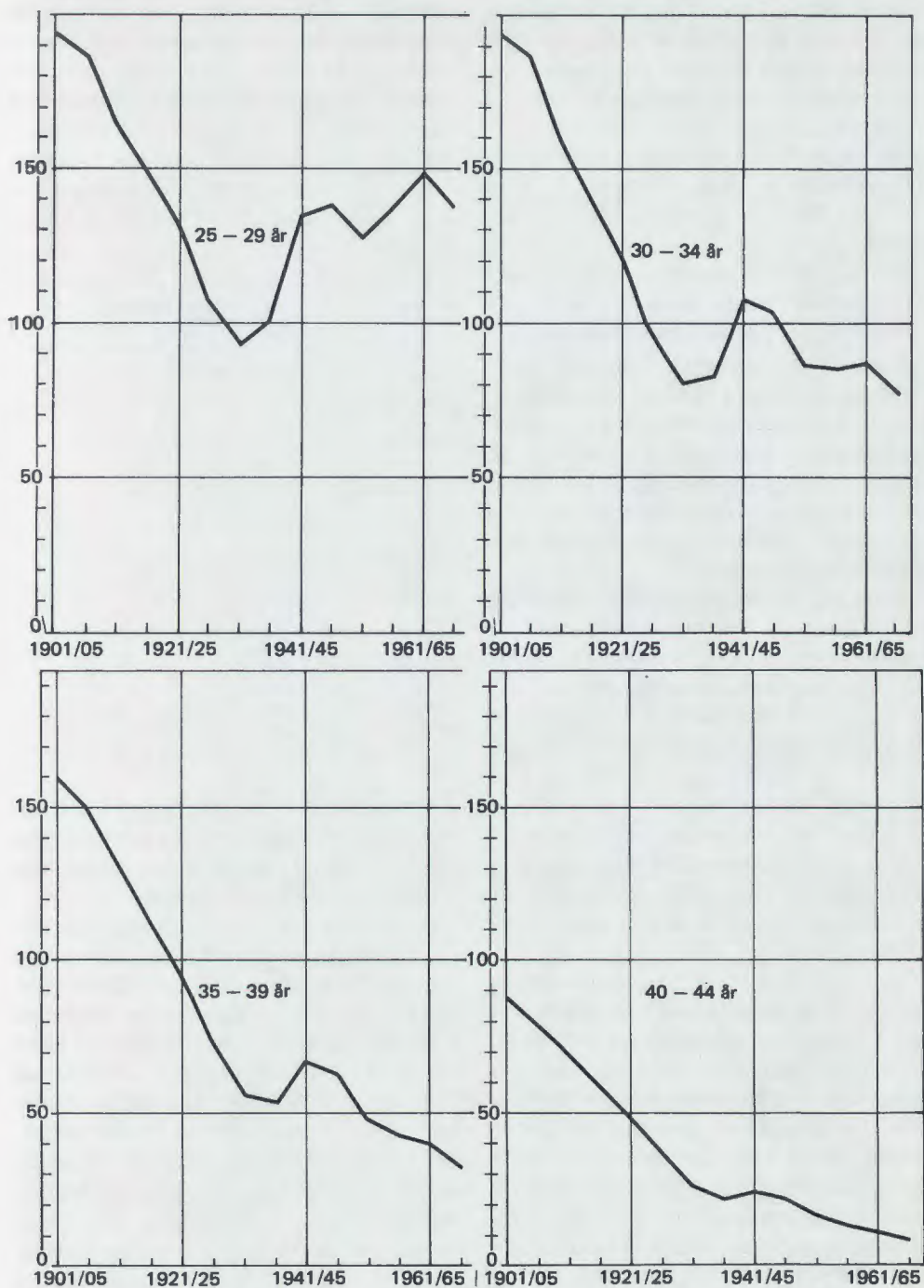

Fig. 1. De åldersspecifika fruktsamhetstalens utveckling 1901–1970. Antalet levande födda barn på 1 000 kvinnor i motsvarande ålder.

kan lätt följas, i varje fall i ett land med så god befolkningsstatistik som Sverige. Förändringar i detta antal kan i vissa lägen bidra till att förklara förändringarna i det absoluta antalet födda barn. Som regel sker dock dessa förändringar tämligen långsamt, och det är inte de som förklarar de ovan omtalade kraftiga svängningarna i antalet födda.

Genom att sätta antalet av kvinnor i olika åldersgrupper födda barn i relation till antalet kvinnor i dessa åldrar, eliminerar man inflytandet av att antalet kvinnor i de fruktsamma åldrarna varierar. Därigenom erhålls de s. k. åldersspecifika fruktsamhetstalen, vilkas utveckling under detta århundrade åskådliggörs av kurvorna i *fig. 1*. Man finner att dessa tal växlat på ett sätt som kan verka förbryllande och som i varje fall inte utan vidare låter sig förklaras.

Fram till mitten på 1930-talet minskade som synes alla kurvorna utom den för åldersgruppen 15–19 år mycket kraftigt. Att nedgången var särskilt kraftig i åldrarna över 35 år får naturligtvis ses mot bakgrunden av att den allt vanligare födelsekontrollen innebär, att de mycket stora familjerna blev sällsyntare. Medan många kvinnor tidigare fortsatt att föda barn under hela sin fruktsamma ålder, så innebär barnbegränsningen att det blev allt vanligare att de avslutade sitt barnafödande vid ca 35 år eller rentav ännu tidigare.

Under 1940-talet steg emellertid de åldersspecifika fruktsamhetstalen i alla åldersgrupper. I den yngsta åldersgruppen, 15–19 år, har denna uppgång sedan fortsatt ända tills på mitten av 1960-talet, och det är först under de senaste åren, som man här fått en nedgång. Även i åldrarna mellan 20 och 29 år fortsatte uppgången i stort sett fram till under 1960-talet. I åldrarna över 30 år, var däremot uppgången under 1940-talet en företeelse av kort varaktighet; från mitten av 1940-talet har man i dessa åldrar haft en nedgång, och fruktsamheten ligger nu lägre än den gjorde i mitten av 1930-talet.

För att få ett sammanfattande uttryck för fruktsamheten brukar man addera fruktsam-

hetstalen i olika åldrar; de summerade fruktsamhetstal som därigenom erhålls utvisar hur många barn, som skulle födas per kvinna, som passerar igenom de fruktsamma åldrarna och därvid uppvisar den fruktsamhet i de olika åldrarna, som ingår i summeringen. De summerade fruktsamhetstalen återges vanligen per 1 000 kvinnor; se följande tablå.

Period	Summerad fruktsamhet per 1 000 kvinnor
1876/80	4 508
1896/00	4 046
1901/05	3 906
1906/10	3 759
1911/15	3 310
1916/20	2 940
1921/25	2 576
1926/30	2 078
1931/35	1 765
1936/40	1 823
1941/45	2 345
1946/50	2 454
1951/55	2 230
1956/60	2 238
1961/65	2 334
1966	2 367
1970	1 938

Utvecklingen av de summerade fruktsamhetstalen åskådliggörs även av den heldragna kurvan i *fig. 2*; denna kurva svarar mot kalenderåren i skalan längst ned.

De kraftiga växlingarna i de åldersspecifika fruktsamhetstalen och i de summerade fruktsamhetstalen har förbryllat många. Vad innebär det att fruktsamheten växlat på detta sätt, så att man exempelvis från 1934 till 1944 hade en uppgång i summerad fruktsamhet från 1 700 till 2 597 o/oo eller med 53 %? Svaret är att det i befolkningar, som tillämpar familjeplanering kan föranleda alldeles felaktiga slutsatser, om man begränsar studiet av fruktsamheten till något enstaka år eller studerar dess utveckling under en kort följd av år. Förskjutningar i barnafödandet mellan olika perioder av kvinnans fruktsamma ålder kan nämligen få ett stort inflytande på det antal barn, som föds ett visst kalenderår.

Vid studiet av fruktsamheten och frukt-

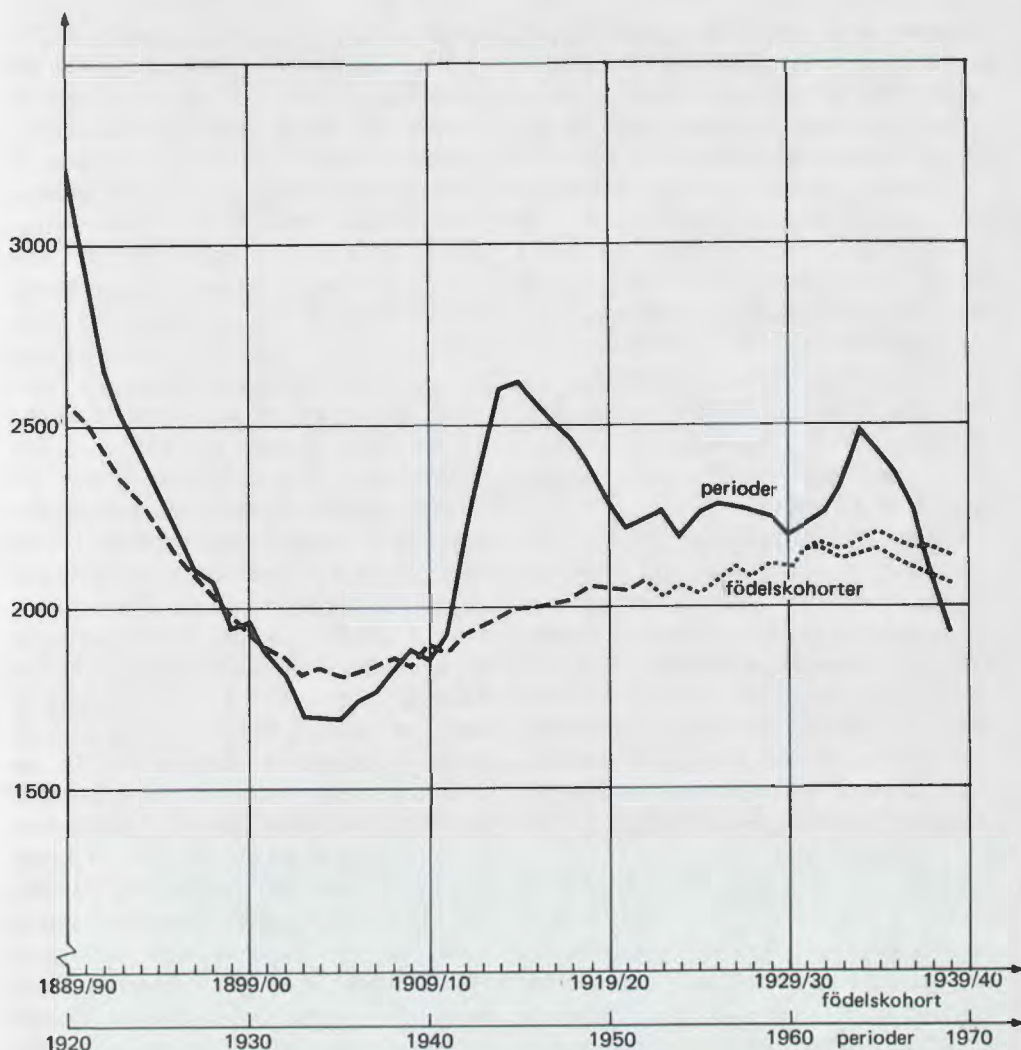

Fig. 2 Summerade fruktsamhetstal för perioder (1920–1969) och för födelskohorter (1889/90–1938/39).

samhetsutvecklingen måste man därför också – ja, först och främst – intressera sig för fruktsamhetsförhållandena för enskilda födelskohorter av kvinnor. Med en födelskohort menas kvinnor som är födda ett visst kalenderår (eller som i det följande under två intilliggande år).

Hur många barn som kvinnor av en viss kohort föder under ett kalenderår, beror – förutom av kohortens storlek – av två faktorer, nämligen dels det slutliga antalet barn per kvinna inom kohorten, dels den takt varmed kohorten föder dessa barn.

Barnafödandet är som bekant begränsat till åldrarna mellan 15 och 45 år; i detta sammanhang kan man bortse från att enstaka barn föds av unga kvinnor, som ännu inte fyllt 15 år samt från att ett obetydligt antal barn föds av kvinnor som fyllt 45 år. Under ett visst kalenderår är det sålunda 30 kohorter, som är aktuella för barnafödande.

Om det antal barn som en kohort föder till följd av familjeplanering hålls nere långt under det maximalt möjliga, så är det av väsentlig betydelse om barnen företrädesvis föds i början eller i slutet av den fruktsamma

perioden. Även om det slutliga antalet barn per kvinna är konstant, kan det sålunda uppkomma variationer i det antal barn, som föds ett visst kalenderår, nämligen om den takt vari barnen föds i kohorterna förändras.

Variationer i det årliga antalet födda barn har länge förekommit. Förr fann man att antalet under ett visst år födda barn — med en viss tidsförskjutning — varierade i takt med äktenskapsfrekvensen, vilken i sin tur varierade i takt med de ekonomiska förhållandena. Hänvisning kan ske till på sin tid berömda studier över årsvariationerna i antalet födda, antalet äktenskap och skördens storlek, grundade på den gamla svenska befolkningsstatistiken.

Om ett år med dålig skörd ledde till att många äktenskap blev uppskjutna och detta i sin tur följande år ledde till ett reducerat antal födda, så innebar detta att en del unga kohorter uppsköt sina giftermål och sitt barnafödande något år. Det behövde däremot inte innebära, att deras slutliga barnantal blev lägre än det eljest skulle ha blivit.

Om äktenskapen uppskjuts betyder det att de förstfödda barnen senareläggs. I en tid då antalet barn per kvinna var mycket större än nu, spelade de förstfödda barnen en jämförelsevis ringa roll. De nyssnämnda årliga variationerna i antalet födda barn var också mycket riktigt ganska obetydliga. Nu är läget ett annat. Med en konsekvent genomförd födelsekontroll är antalet barn hos det stora flertalet kvinnor mycket mindre än det maximalt möjliga barnantalet. Det rör sig i allmänhet om ett, två eller tre barn per kvinna. Inte bara det första utan också de följande barnen kan förläggas till olika perioder i kvinnornas liv. Hur många barn, som under ett visst kalenderår kommer att födas, blir därför beroende av hur många barn, som redan tidigare fötts och som senare kan komma att födas av de kohorter, som under året i fråga är aktuella. Även vid ett visst givet barnantal per kvinna hos de kohorter, som under ett visst kalenderår är aktuella, blir således det antal barn, som föds under kalenderåret beroende på tidsplaneringen av barnen hos kvinnokohorterna i

fråga.

Med hjälp av ett räkneexempel är det möjligt att klargöra vilken stark effekt på födelsetalet, som en obetydlig förskjutning i tidsförläggningen av barnen kan få. Antag att vi har en befolkning, bestående av kvinnor, vilkas medellivslängd är 75 år; från männen kan vi här som eljest bortse. Låt oss vidare anta att det inte förekommer någon dödlighet alls, innan kvinnorna passerat de frukt samma åldrarna, samt att dessa kvinnor föder ett barn vid 25 och ett barn vid 30 års ålder (hälften pojkar och hälften flickor). I en befolkning av detta slag kommer åldersfördelningen att vara konstant, och det kommer varje år att födas lika många barn, som det dör gamla. Befolkningen i fråga kommer att vara vad som med en teknisk term kallas för stationär. Födelsetalet kommer att vara 13 o/oo. Om man nu tänker sig att kvinnorna från och med en viss kohort föder det andra barnet ett år tidigare än förut, så kommer detta att få till följd att under det kalenderår, då detta inträffar, tre kohorter i stället för två kommer att föda barn. Antalet under detta år födda barn kommer följaktligen att öka med 50 %, och födelsetalet blir 20 i stället för 13 o/oo. Denna mycket kraftiga uppgång i antalet födda blir emellertid av kort varaktighet; redan följande år återgår födelsetalet till sin gamla nivå. — Att den förstörade födelsekohorten sedan får följder på längre sikt behöver vi i det här sammanhanget inte gå närmare in på.

Räkneexemplet visar att även små förskjutningar i tidsplaneringen av barnen kan få en mycket stor effekt på det antal barn, som föds under ett visst kalenderår. Att takten i barnafödandet för enskilda födelsekohorter kan vara mycket olika framgår med stor tydlighet av *fig. 3*, vari de åldersspecifika fruktsamhetstalen har återgivits för fem utvalda kohorter. Huvudintrycket av diagrammet är att barnafödandet förskjutits mot yngre åldrar, men därjämte lägger man märke till anmärkningsvärda detaljer i utvecklingen. Medan de flesta kohorter uppvisat sin högsta fruktsamhet vid eller något år

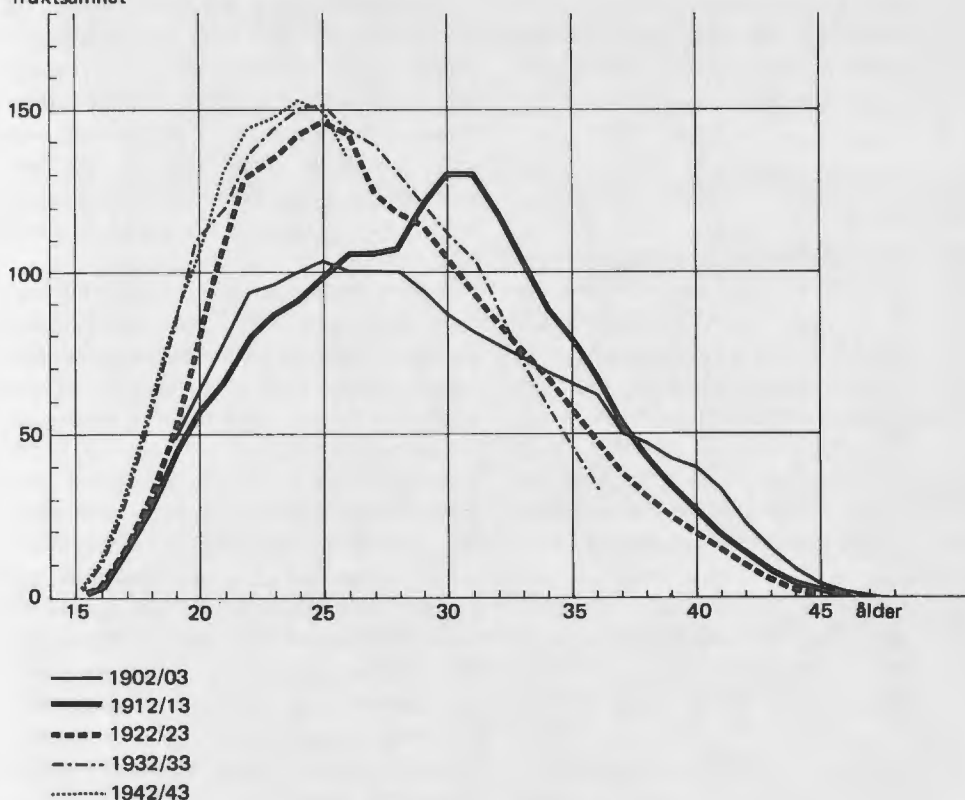

Fig. 3. Åldersspecifika fruktsamhetstal för fem utvalda födelsekohorter.

före 25 års ålder, så uppvisade 1910/11 års kohort sin maximala fruktsamhet först vid 32 å 33 års ålder. Tio år tidigare, dvs. under förra delen av 1930-talet, uppvisade samma kohort en anmärkningsvärt låg fruktsamhet. Man kan följaktligen med en viss rätt här tala om att många av de barn, som denna kohort normalt borde ha fött under 1930-talet i stället kom till världen tio år senare. Detta gäller de kohorter, som på 1940-talet redan hade passerat den ålder, då den maximala fruktsamheten normalt inträffar. För de yngre kohorterna innebär däremot utvecklingen på 1940-talet att de inledde sitt barnafödande tidigare än vad de äldre kohorterna hade gjort.

Att takten i barnafödandet varierat kan också åskådliggöras genom att man för olika kohorter anger medelåldern vid barnafödande. För vissa utvalda kohorter återges denna medelålder i följande tablå.

Kohort	Medelålder vid barnafödande, år
1889/90	29,4
1894/95	28,9
1899/00	28,9
1904/05	29,6
1909/10	29,8
1914/15	29,2
1919/20	28,3
1924/25	27,8
1929/30	27,4

Variationerna i medelåldern kan förefalla rätt små, men som framgått av det ovan redovisade schematiska räkneexemplet har även små variationer i den ålder då barnen föds en stor betydelse för växlingarna i antalet födda barn. Att det skedde en uppgång i medelåldern för kohorter, födda i början av detta århundrade sammanhänger naturligtvis med att dessa kohorter var unga under depressionsåren på 1930-talet och till

följd av denna uppsköt en stor del av sitt barnafödande till på 1940-talet. Yngre kohorter har därpå påbörjat sitt barnafödande vid betydligt yngre år.

Den långsiktiga utvecklingen av fruktsamheten

Även när det gäller den långsiktiga utvecklingen får man den bästa uppfattningen om vad som inträffat genom att studera det totala antal barn, som fötts per kvinna inom skilda födelsekohorter. I stället för att summera fruktsamhetstalen i olika åldrar för ett visst år eller en period av annan längd summerar man dem sålunda för en viss födelsekohort från den lägsta fruktsamhetsåldern till den högsta. En sådan kalkyl visar att den summerade fruktsamheten för kvinnor, födda 1870–1874, utgjorde ca 3 600. Någon reduktion för dödlighet har därvid inte skett och inte heller har någon hänsyn tagits till emigration. Talet utsäger sålunda att 1 000 kvinnor födda 1870–1874 skulle ha fött 3 600 barn eller 3,6 barn per kvinna, om inte deras antal hade reducerats till följd av dödlighet före 45 års ålder och till följd av emigration.

Den summerade fruktsamheten sjönk sedan snabbt och uppgick för kvinnor födda 1900–1909 inte till mera än drygt 1 800. En viss höjning har sedan skett, och för de yngsta kohorterna, som kan följas till slutet av den fruktsamma perioden, nämligen kvinnor födda under senare delen av 1920-talet uppgick talet till omkring 2 100. Utvecklingen åskådliggörs mera i detalj av den streckade kurvan i *fig. 2*. För att få en bättre jämförelse i tiden har skalan för födelsekohorterna förskjutits ca 30 år i förhållande till de kalenderår som svarar mot den heldragna kurvan. Kurvan över den summerade kohortfruktsamheten har här dragits ut till och med födelsekohorten 1938/39. De sista kohorterna är visserligen ännu inte avslutade, men de har dock passerat genom en så stor del av sin fruktsamma period att man någorlunda väl kan bedöma vilken total fruktsamhet de kommer att komma fram

till. Extrapoleringen har skett enligt två alternativ; enligt den övre kurvan kommer fruktsamheten i de högre åldrarna att förbli lika stor som 1969, enligt den nedre kurvan kommer den att sjunka i samma takt som under senare år. Båda kurvorna ger som synes en total fruktsamhet som för kvinnor födda 1938/39 kommer att uppgå till i runt tal 2 100.

Vid ett studium av den streckade kurvan i *fig. 2* lägger man till en början märke till den kraftiga nedgången i summerad fruktsamhet, som karakteriserade utvecklingen från och med de tidigaste i diagrammet redovisade kohorterna och fram till kohorter födda omkring 1905. En viss uppgång har skett därefter, men den är jämförelsevis obetydlig. Den summerade fruktsamheten för kohorter, födda i mitten av 1930-talet ligger inte mer än 15 à 20 % högre än vad den gjorde för kohorter födda trettio år tidigare. De dramatiska växlingarna i fruktsamheten, som kommer fram när man summerar fruktsamheten för skilda år, försvinner helt när man i stället studerar den summerade fruktsamheten för kohorter av födda.

Reproduktionsförhållandena

En fråga som ofta ställs och som det finns allt skäl att ställa är om det barnantal, som föds inom en befolkning är tillräckligt för att på lång sikt uppnå full reproduktion. Även denna fråga ställs ofta på fel sätt, nämligen så att man frågar om det barnantal som föds *under ett visst år* är tillräckligt för full reproduktion. På grund av att sådana små förskjutningar i åldern för barnafödandet som är vanliga i befolkningar med genomförd familjeplanering kan få så stor effekt på det antal barn som föds under ett visst år utan att därför det totala antalet barn per kvinna behöver påverkas, är det inte meningsfullt att göra några uttalanden om reproduktionen med utgångspunkt från förhållandena under ett enda kalenderår. I stället bör man intressera sig för reproduktionsförhållandena för kohorter av födda.

Som mått på reproduktionsförhållandena

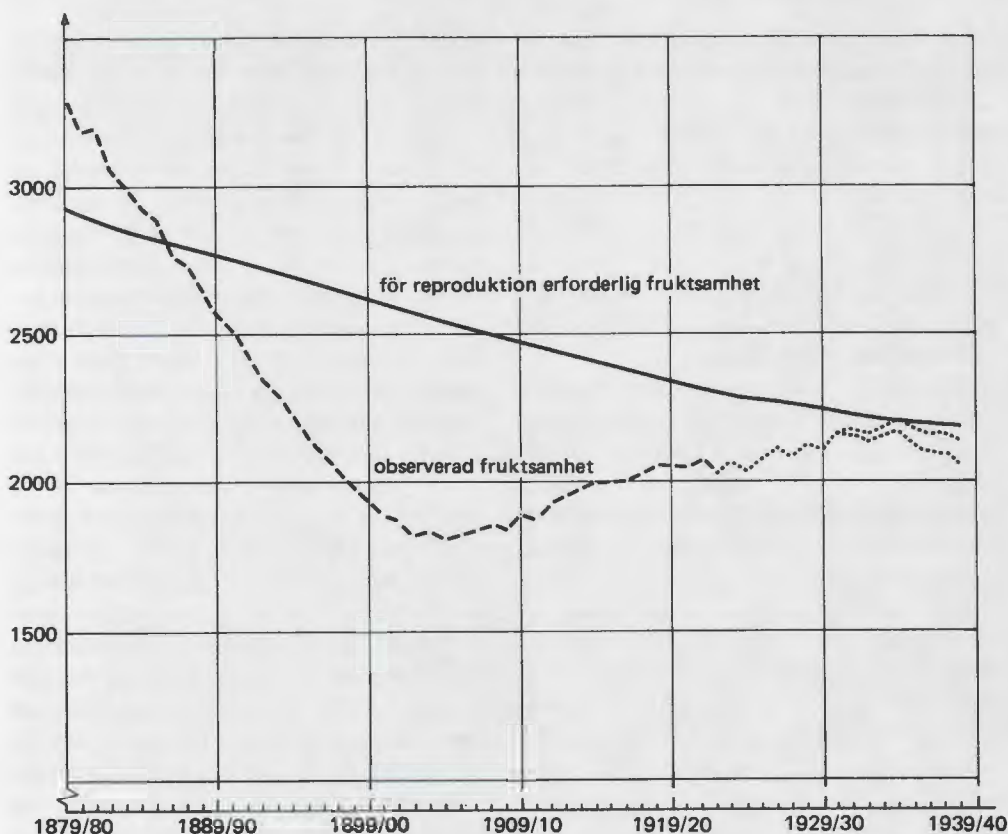

Fig. 4. Summerad fruktsamhet för födelsekohorter 1879/80–1938/39; dels faktisk observerad fruktsamhet, dels fruktsamhet som skulle ha erfordrats för full reproduktion.

används ofta netto-reproduktions-talet. Ingen-ting hindrar att detta uträknas för kohorter av födda. Här har dock valts att i stället åskådliggöra reproduktionsförhållandena med hjälp av de båda kurvorna i fig. 4. Den undre kurvan utvisar den summerade fruktsamheten kohortvis och är sålunda identisk med den streckade kurvan i fig. 2. Den övre, heldragna kurvan åskådliggör den totala fruktsamhet, som under de för kohorten rådande dödlighetsförhållandena skulle ha krävts för att uppnå full reproduktion. Hän-syn har därjämte också tagits till att det på grund av könkvoten krävs något mer än två barn (noga räknat 2,06) för att uppnå full reproduktion. Någon hänsyn till migrations-förhållandena har däremot inte tagits.

Vid en jämförelse av de båda kurvorna i fig. 4 finner man att *ingen födelsekohort av kvinnor, födda senare än 1885 har uppnått*

full reproduktion. Ett undantag kan dock möjligen göras för de senaste kohorter, vilkas totala fruktsamhet kan studeras, nämligen de på 1930-talet födda. Dessa kvinnor tycks i varje fall komma mycket nära den totala fruktsamhet, som krävs för full reproduktion.

Bland kvinnor födda omkring 1905 var avståndet mellan de båda kurvorna som synes mycket stort. Dessa kvinnor födde inte mer än 1,8 barn per kvinna, men med denna kohorts ännu ganska stora dödlighet skulle barnantalet ha behövt uppgå till 2,4 å 2,5 för att full reproduktion skulle ha uppnåtts. För denna kohort utgjorde barnantalet sålunda inte mer än 70 å 75 % av vad som skulle ha krävts för full reproduktion.

Kalkylerna ovan bör kompletteras med följande påpekande. Under tiden kring sekel-skiftet sjönk ännu dödligheten i barnaåldrar-

na och i yngre år rätt avsevärt. Det innebär att 1 000 kvinnor födda under denna tid inte behövde lämna efter sig lika många kvinnor för att full reproduktion skulle uppnås. För början av perioden skulle följaktligen den heldragna kurvan med viss rätt kunna ritas på en lägre nivå. Slutsatsen blir att kohorter födda fram till omkring 1890 uppvisade full reproduktion samt att kohorter födda i början av 1900-talet inte låg fullt så långt från reproduktion, som ovan angivits.

Numera är dödligheten i barnaåldrarna och upp till den högsta fruktsamhetsåldern så låg, att någon nämnvärd ytterligare minskning inte är möjlig. I fråga om den högra delen av den heldragna kurvan kan man därför inte tänka sig något annat läge än det angivna.

Om full reproduktion inte uppnås, så måste i det långa loppet — så vida ingen immigration förekommer — en folkminskning uppkomma. Man kan nu fråga sig hur det kan vara möjligt, att vi i Sverige alltså har ett inte alldeles obetydligt födelseöverskott, trots att omkring 50 på varandra följande kohorter av kvinnor inte har fött det antal barn som skulle krävas för full reproduktion och trots att skillnaden mellan det faktiska barnantalet och det antal barn som skulle krävas för reproduktion under åtskilliga år varit betydande. Tre omständigheter bidrar här till.

För det första dröjer det alltid mycket länge, innan förändringar i reproduktionsförhållandena gör fullt utslag; detta sammanhänger med att medelåldern vid barnafödande är så hög som 25 à 30 år. För det andra har vi under efterkrigstiden haft en betydande immigration, som inte bara åstadkommit en direkt folkökning; immigranterna har ju också bidragit till att antalet födda barn blir högre. För det tredje har den sjunkande dödligheten reducerat det årliga antalet döda och därigenom bidragit till att upprätthålla ett födelseöverskott. De två sistnämnda faktorernas betydelse kan åskådliggöras genom några kalkyler.

År 1969 uppgick antalet levande födda barn till 108 000 och antalet döda till

83 000. Födelseöverskottet uppgick följaktligen till 25 000 eller 0,3 %. Av de födda barnen hade nästan 9 000 en mor med icke-svenskt medborgarskap. Praktiskt taget alla dessa kvinnor måste ha invandrat till Sverige under efterkrigstiden. Därtill kommer barn födda av mödrar, som förvärvat svenskt medborgarskap under efterkrigstiden samt andra generationens invandrabarn. Deras antal känner man inte, men de bör rimligtvis uppgå till flera tusen. Utan efterkrigstidens invandring skulle följaktligen antalet födda under 1969 inte ha varit högre än 95 000 à 100 000. En kalkyl över vad efterkrigstidens förbättrade dödlighet betytt visar vidare att om ingen dödlighetsförbättring efter 1945 hade uppnåtts, så skulle antalet döda år 1969 ha uppgått till mellan 90 000 och 95 000. Dessa kalkyler visar sålunda att utan efterkrigstidens immigration och dödlighetsförbättring 1969 års födelseöverskott på 25 000 skulle ha reducerats till några få tusen, kanske till ingenting alls. På litet sikt skulle Sverige få en folkminskning.

En fråga som i detta sammanhang bör ställas är hur det förhåller sig med invandringens fruktsamhet; om denna är större än vad den är för den inhemska befolkningen, så bidrar detta tydligen till att förklara varför Sverige alltså har ett födelseöverskott.

För de senaste åren föreligger uppgifter om fruktsamheten för icke-svenska medborgare. Dessa data visar att de åldersspecifika fruktsamhetstalen ligger ca 20 % högre för de icke-svenska medborgarna än för den övriga befolkningen. Åldersfördelningen bidrar därjämte till att antalet barn födda av icke-svenska medborgare är så högt.

Den aktuella fruktsamhetsutvecklingen

Som redan inledningsvis omtalades steg antalet födda under 1960-talet från 102 000 år 1960 till 123 000 under åren 1964–1966. Därefter skedde en nedgång till 108 000 år 1969 och så åter en viss uppgång till 115 000 år 1971. Frågan är nu hur dessa växlingar bör tolkas. Inledningsvis skall vi återvända till att diskutera den markerade vågtopp,

som inträffade under 1940 talet.

Som följande tablå visar, var uppgången under 1940-talet markant i alla åldrar utom de högsta.

Ålder år	Antal levande födda barn på 1 000 kvinnor		
	1940	1944	Ökning i %
15 - 19	22,0	29,6	+ 34,5
20 - 24	88,4	123,9	+ 40,2
25 - 29	104,2	147,6	+ 41,7
30 - 34	82,6	120,0	+ 45,3
35 - 39	52,4	73,7	+ 40,6
40 - 44	20,6	25,2	+ 22,3
45 - 49	2,1	2,0	- 4,8

I fråga om de äldre kohorterna kunde man under 1940-talet på grund av ökningen i fruktsamhet i åldrarna över 30 år snart nog konstatera att detta måste betyda en ökning av dessa kohorters summerade fruktsamhet. Den avslutade summerade fruktsamheten för ifrågavarande kohorter skulle med andra ord bli högre än den eljest skulle ha blivit. Detta kan illustreras av följande kalkyler. 1910/11 års födelsekohort hade vid slutet av år 1940 uppnått 30 års ålder och fram till denna ålder redovisat en fruktsamhet av 1 049 o/oo. Med ledning av tidigare erfarenhet skulle man inte ha väntat sig en större fruktsamhet än 550-600 o/oo efter 30 års ålder, dvs. kohortens summerade fruktsamhet skulle inte komma att uppgå till mer än 1 600 à 1 650 o/oo. Till följd av fruktsamhetsuppgången under 1940-talet blev emellertid denna kohorts summerade fruktsamhet betydligt högre, nämligen 1 874 o/oo. Fruktsamhetsuppgången på 1940-talet innebar med andra ord för denna kohort, att dess summerade fruktsamhet ökade med 12 à 15 %. Att uppgången skulle komma att betyda så mycket kunde i fråga om kohorterna över 30 år fastslås redan inom några få år efter det att 1940-talets fruktsamhetsuppgång hade inträffat.

Annorlunda förhåller det sig med de kohorter, som på 1940-talet befann sig i de yngsta fruktsamhetsåldrarna. Man kunde i fråga om dessa kohorter konstatera, att deras

fruktsamhet upp till den ålder som de då hade hunnit uppnå låg väsentligt högre än vad den hade gjort för de några år äldre kohorterna då de var lika gamla. 1920/21 års kohort hade exempelvis vid slutet av 1945, då den uppnått 24 års ålder uppnått en fruktsamhet av 650 o/oo, medan den tio år äldre kohorten från 1910/11 vid samma ålder inte hade uppnått mer än 460 o/oo i fruktsamhet, en uppgång på drygt 40 %. Den yngre av de båda kohorterna hade sålunda börjat föda barn i betydligt snabbare takt än den äldre kohorten hade gjort tio år tidigare.

Man kan tycka, att om en kohort börjar föda barn i snabbare takt, så borde därav följa att den också uppnår en i motsvarande grad högre summerad fruktsamhet. Detta visade sig dock inte alls bli fallet. När 1920/21 års kohort hade avslutat sitt barnafödande, visade det sig att denna summerade fruktsamhet uppgick till 2 010 o/oo, vilket är bara 7 % mer än vad kohorten från 1910/11 uppnådde, nämligen 1 874 o/oo. Nu hade ju emellertid även 1910/11 års kohort påverkats av 1940-talets fruktsamhetsökning. Om man i stället jämför den totala fruktsamheten i 1920/21 års kohort med den totala fruktsamhet, som skulle ha uppnåtts i de tio år äldre kohorterna utan uppgången under 1940-talet, dvs. med 1 600 à 1 650 o/oo, så kommer man till en uppgång av den totala fruktsamheten i 1920/21 års kohort med 22 à 26 %. Det är rätt mycket men dock inte mer än hälften av den uppgång, som man fick fram genom att studera ökningen av periodfruktsamheten eller fruktsamhetsökningen för kohorterna upp till 24 års ålder.

Inte förrän fram mot mitten eller slutet av 1950-talet kunde man veta vilken total fruktsamhet, som 1920/21 års kohort skulle komma att uppvisa. Under förra delen av 1940-talet, då uppgången ägde rum, var det omöjligt att säga något bestämt om hur stor uppgången skulle bli. Om man då hade gissat att uppgången fram till 24 års ålder skulle åtföljas av en lika stor uppgång i summerad fruktsamhet upp till 45 års ålder, så hade man huggit grundligt i sten.

Situationen nu i början av 1970-talet är den omvända mot på 1940-talet. I stället för en uppgång har man nu en nedgång, och de åldersspecifika fruktsamhetstalen ligger lägre, inte bara i förhållande till toppen i mitten på 1960-talet utan också i förhållande till de värden, som gällde under senare delen av 1950-talet; se följande tablå.

Ålder år	Antal levande födda barn på 1 000 kvinnor		
	1956/60	1966	1969
15 - 19	36,7	50,2	35,0
20 - 24	132,5	139,1	117,2
25 - 29	136,9	149,9	129,2
30 - 34	85,5	86,6	71,7
35 - 39	42,3	37,8	28,2
40 - 44	12,9	9,1	6,9

Vi kan nu föra ett resonemang analogt med det ovanstående. I fråga om de äldre kohorterna kan vi dra den slutsatsen att deras totala fruktsamhet kommer att bli lägre än den skulle ha blivit utan de senaste årens fallande fruktsamhet i dessa åldrar. Eftersom fruktsamheten i åldrarna över 30 år numera spelar en rätt ringa roll och eftersom nedgången i dessa åldrar i själva verket är en fortsättning på en gammal företeelse, så blir dock effekten av nedgången i total fruktsamhet för de kohorter som är födda före 1940 inte så stor i förhållande till vad man tidigare väntat. Kanske kan man föreställa sig att deras totala fruktsamhet kommer att sluta i 2 000 o/oo mot 2 100 o/oo för de tio år äldre kohorterna (se ovan).

Den viktigaste frågan gäller emellertid de nu unga kohorterna. Kommer deras totala fruktsamhet, när den avslutats att bli högre eller lägre än för de kohorter, som nu nyss avslutats eller är nära avslutade?

Följande tablå utvisar total fruktsamhet upp till en ålder av 20, 25 och 30 år för ett antal kohorter, som följts fram till och med 1969.

Kohort	Total fruktsamhet, o/oo, upp till en ålder av		
	20 år	25 år	30 år
1930/31	292	982	1 629
1931/32	295	993	1 642
1932/33	297	998	1 644
1933/34	301	1 013	1 687
1934/35	308	1 033	1 724
1935/36	306	1 015	1 712
1936/37	302	1 017	1 711
1937/38	305	1 032	1 718
1938/39	300	1 036	1 694
1939/40	297	1 058	..
1940/41	287	1 026	..
1941/42	299	1 063	..
1942/43	296	1 021	..
1943/44	317	1 031	..
1944/45	329	..	..
1945/46	339	..	..
1946/47	347	..	..
1947/48	331	..	..
1948/49	314	..	..

Här visar sig nu, att man inte kan spåra någon nedgång i fruktsamheten. De sista kohorter, som 1969 hade uppnått 20 och 25 års ålder hade vid denna ålder till och med uppnått en något högre fruktsamhet än vad de tio år äldre kohorterna hade gjort vid samma ålder. Den plötsliga toppen under några år på 1960-talet har inte avsatt några mera märkbara spår i dessa tal. Vad det då rörde sig om var tydligen blott ett obetydligt tidigareläggande av födelserna, vilket dock gav ett kraftigt utslag i antalet födda barn och i fruktsamhetstalen.

Framtida fruktsamhet och barnantal

Av den föregående redogörelsen har framgått att de sista nu någorlunda avslutade kohorterna av kvinnor kom upp i en avslutad total fruktsamhet av ca 2 100 o/oo. De tio år yngre kohorterna, födda omkring år 1940, ser inte ut att komma upp i mer än omkring 2 000 o/oo i total fruktsamhet, men att döma av hittillsvarande erfarenhet finns det ingenting, som tyder på att detta tal skulle sjunka ytterligare. De nu unga kohorterna har vid 20, 25 och 30 års ålder uppnått en lika stor fruktsamhet, som tio år äldre kohorter.

Med utgångspunkt från resonemang av detta slag har SCB byggt sina senaste befolkningsprojektioner på antagandet att kohorterna i framtiden kommer att sluta i en total fruktsamhet av 2 000 o/oo. Med detta antagande har 1970 års projektion (SM Be 1970:2) kommit till det resultatet att — utan någon invandring alls — antalet födda kommer att uppvisa en långsam minskning och vid seklets slut ligga ett par tusen lägre än för närvarande. Det bör emellertid vara mera realistiskt att räkna med en invandring även i framtiden. Med en årlig nettoinvandring av 20 000 kommer antalet födda i stället att öka och vid seklets slut att uppgå till i runt tal 10 000 mer än nu.

Dessa tal gäller den långsiktiga utvecklingen. Som gång på gång understrukits i det föregående får en ringa förskjutning i barnafödandet en mycket stark effekt på det under en period av några år födda antalet barn. Om barnantalet allmänt skjuts upp en smula faller födelsetalet, och om det påskyndas så stiger det. Det finns alla skäl att räkna med att vi även i fortsättningen har att räkna med sådana förskjutningar och följaktligen också med tillfälliga uppgångar i antalet födda barn av samma typ som den uppgång, som inträffade på 1960-talet. Vågdalet av liknande typ med ett under några år mycket lågt antal barn kan också komma att inträffa. Att förutberäkna när och med vilken styrka sådana "vågberg" och "vågdalet" av födda kommer att inträffa går inte.

Det bör understrykas att ingenting utesluter att den totala fruktsamheten i de kohorter, som nu är i början av eller som ännu inte nått upp till de fruktsamma åldrarna kommer att avvika från vad som här ovan antagits, nämligen 2 000 i total fruktsamhet. Om man exempelvis skulle tänka sig en nedgång till de värden som gällde för kohorter, födda i början på seklet, nämligen ca 1 800, så skulle detta givetvis inverka rätt kraftigt på antalet årligen födda barn.

I det föregående har endast de demografiska sidorna av utvecklingen belysts. Man kan också ställa frågan vad det är som åstadkommit dels den långsiktiga utvecklingen mot en

minskad total fruktsamhet per kohort, dels förskjutningen i barnafödandet mellan olika åldrar i kohorterna. Det är inte möjligt att i detta sammanhang gå närmare in på dessa frågor, men några antydningar skall dock göras.

Att den långsiktiga utvecklingen mot ett minskat barnantal skett parallellt med och som en följd av utvecklingen mot ett industrialiserat samhälle, där barnen — i motsats mot det tidigare agrara samhället — utgör en ekonomisk belastning, är i princip välkänt, även om många enskildheter i denna utveckling alltså återstår att utforska. Att den ekonomiska depressionen med åtföljande massarbetslöshet under 1930-talet var ansvarig för att de kohorter som vid denna tid befann sig i de mest fruktsamma åldrarna då uppvisade en extremt låg fruktsamhet är i princip också känt. Likaså kan man utgå från att det var de goda sysselsättningsförhållandena under 1940-talet i förening med vissa familjepolitiska åtgärder, som ledde till att dels de då äldre kohorterna födde till världen barn, som eljest normalt borde ha kommit till världen tio år tidigare, dels de yngre kohorterna satte i gång sitt barnafödande tidigare än vad de äldre kohorterna hade gjort.

Uppgången under förra delen av 1960-talet och den därpå följande nedgången mot slutet av 1960-talet är mindre känd. Man kan peka på att goda ekonomiska förhållanden gjorde det möjligt för många unga att bilda familj vid yngre år än som gällt för närmast föregående kohorter, men man kan då fråga sig varför denna tendens ganska plötsligt upphörde, utan att de ekonomiska förhållandena hade blivit sämre. Man tvingas då tillgripa en annan hypotes för att förklara nedgången under slutet av 1960-talet, nämligen att den skulle vara föranledd av dels nya och mera effektiva preventivmedel (p-piller, spiraler) och dels en liberaliserad abortlagstiftning. Ehuru det mycket väl är möjligt att det är dessa båda faktorer, som förklarar nedgången, är det svårt att uttala sig mera bestämt om saken.

Hur som helst kan det inte, ur de

synpunkter som här är mest relevanta, anses tillhöra det mest betydelsefulla att söka klargöra på vad sätt de kortsiktiga tidsförskjutningarna i barnafödandet har gått till. Det rör sig ju främst blott om medlen för att åstadkomma en förskjutning i barnafödandet. Eftersom man alltid måste räkna med att sådana svängningar kan uppträda i befolkningar med familjeplanering, och endast mycket små förskjutningar i tidsplaneringen av barnen är tillräckliga för att åstadkomma dem, förefaller det avgjort viktigare att inrikta uppmärksamheten på den långsiktiga utvecklingen av den summerade fruktsamheten, dvs. i antalet barn per kvinna vid slutet av den fruktsamma perioden i livet.

Fruktsamheten för 1930-talets kohorter ligger vid 2 000 à 2 100 o/oo mot 1 800 o/oo för de i början av seklet födda kohorterna. Det har sålunda skett en tydlig uppgång om också av begränsad omfattning. Vad som skall anses vara de viktigaste förklaringarna till denna uppgång får anses vara endast delvis klarlagt. Man kan peka på olika socialpolitiska åtgärder, bostadspolitikens inriktning osv., men någon närmare analys av vilka faktorer, som betytt mest och hur mycket finns inte. Om det verkligen är möjligt att klarlägga dessa förhållanden på ett tillfredsställande sätt, får väl sägas vara en öppen fråga.

Hur det än förhåller sig med förklaringarna till förändringarna i det slutliga barnantalet per kohort av kvinnor, så är det under alla förhållanden angeläget att med uppmärksamhet följa utvecklingen. Om fruktsamhetsnedgången fortsätter, särskilt i de yngsta åldrarna, så kan detta tolkas som att de nya kohorter, som för närvarande träder in i de familjebildande åldrarna, sätter i gång sitt barnafödande senare än vad tidigare kohorter har gjort. Detta uppskjutna barnafödande kan de i och för sig utan svårighet ta igen, innan de uppnått slutet på den fruktsamma perioden, men det kan också tänkas att en sänkt fruktsamhet i unga år betyder att deras summerade fruktsamhet sjunker. Skulle detta bli fallet, finns det anledning att i tid uppmärksamma saken. Som kommer att

klarläggas i följande avsnitt skulle en fortsatt fruktsamhetsminskning få vittgående följder.

Något som i detta sammanhang också bör omtalas är det förändrade mönster i fråga om giftermål och familjebildning, som av allt att döma börjat tränga in inte bara i Sverige utan också i andra länder i Europa. Bakgrunden utgörs av den ökning i äktenskapsfrekvensen, som ägde rum under 1940-talet, och som antagligen främst var en följd av de familjepolitiska åtgärderna. Denna uppgång förklarar större delen av den ökning i fruktsamheten, som då skedde; det rörde sig alltså inte egentligen om någon ökning i barnantalet per gift kvinna. Nu inträffar en helt annan sak. Det har under senare år blivit vanligt att unga par avstår från att genom giftermål inregistrera mer eller mindre äktenskapsliknande förbindelser. Några närmare undersökningar om hur vanligt detta blivit och i vilken utsträckning det är detta som förklarar den under senare år rätt kraftigt stigande andelen utomäktenskapliga barn föreligger veterligen inte och inte heller vet man vad det sålunda stigande antalet samvetsäktenskap får för inverkan på fruktsamheten. Det är möjligt att man här har att söka en faktor som förklarar eller som rättare sagt är kombinerad med det förut omtalade uppskov med barnafödandet, som karakteriserar de nu unga kohorterna i förhållande till några år äldre kohorter vid samma ålder. Som en illustration kan nämnas att antalet giftermål, som 1966 uppgick till 61 000, år 1971 hade sjunkit till 40 000.

Det bör påpekas att icke inregistrerade äktenskapsliknande förbindelser i vårt land har förekommit sedan mycket länge. På landsbygden var detta på vissa håll förr mycket vanligt, och likaså i de större städerna. Alla visste vad som menades med att "vara gift på stockholmska". Under någon generation har dock detta varit mindre vanligt, förmodligen som en följd av de förmåner, som följde med att vara gift, särskilt under krigsåren. Man kan alltså säga, att det är en för Sveriges del gammal företeelse, som nu har blivit populär igen, låt vara kanske i nya samhällsgrupper.

Utvecklingens följder

Befolkningsutvecklingen har följder på samhällslivets alla områden. Det kan inte komma i fråga att här beröra mer än några av de mest väsentliga synpunkterna.

Befolkningens storlek och dess sammansättning påverkas av dess fruktsamhet och dess dödlighet samt av omflyttningen i förhållande till andra länder. Det finns anledning att särskilt uppmärksamma befolkningens åldersfördelning. Tills vidare skall vi bortse från omflyttningen med andra länder och sålunda förutsätta att det rör sig om en s. k. slutna befolkning.

Om fruktsamheten i en befolkning går ned, så kommer detta att inverka kraftigt på befolkningens relativa åldersfördelning. En sjunkande andel av befolkningen kommer att befinna sig i barnåldrarna och en stigande andel i de högsta åldrarna. Man kan tycka att också en minskad dödlighet borde leda till att en allt större andel av befolkningen kommer att tillhöra de högsta åldrarna; dödlighetsminskningen innebär ju att livslängden ökar. Detta är dock inte fallet. Vilken inverkan på den relativa åldersfördelningen, som en dödlighetsförbättring får, beror på i vilka åldrar den inträffar. I praktiken visar det sig att fruktsamhetsutvecklingen regelmässigt är av större betydelse för förändringarna i befolkningens relativa åldersfördelning än vad förändringarna i dödligheten är.

Det finns anledning att skilja mellan effekterna av den långsiktiga fruktsamhetsutvecklingen och effekterna av svängningarna i det årliga antalet födda barn.

Effekterna av den långsiktiga utvecklingen av främst fruktsamheten samt i någon mån också av utvecklingen av dödligheten och av omflyttningen med andra länder på befolkningens åldersfördelning åskådliggörs av följande tablå, som redovisar befolkningens relativa fördelning på fyra större åldersgrupper från 1900. Man ser här hur andelen barn under 15 år minskade mycket kraftigt mellan 1920 och 1940. Andelen äldre har ökat oavbrutet efter 1920. Även gruppen

40–64 år har hittills oavbrutet ökat, medan däremot andelen tillhörande åldersgruppen 15–39 år har växlat en del. Att denna åldersgrupps andel av befolkningen minskade så kraftigt mellan 1940 och 1960 fick till följd att de båda åldersgrupperna 15–39 år och 40–64 år det sistnämnda året svarade för en ungefär lika stor andel av befolkningen, medan däremot den yngre av de båda åldersgrupperna tidigare alltid svarade mot en mycket större andel av den äldre åldersgruppen.

År	Relativ andel av befolkningen i åldern				
	0–14 år	15–39 år	40–64 år	65-- år	Summa
1900	32,4	36,6	22,6	8,4	100
1920	29,3	39,9	23,3	8,4	100
1940	20,4	41,5	28,7	9,4	100
1960	22,0	33,3	32,7	12,0	100
1970	20,9	34,4	31,0	13,8	100
1980	20,5	35,9	27,9	15,7	100
2000	19,6	34,0	31,5	14,9	100

Hur det kommer att bli i framtiden med den relativa åldersfördelningen beror i hög grad på fruktsamhetsutvecklingen. Om det i framtiden kommer att födas precis så många barn, som behövs för full reproduktion, dvs. om den summerade fruktsamheten för nu aktuella och för framtida kohorter av kvinnor kommer att uppgå till omkring 2 200 o/oo och om dödligheten förblir på nuvarande nivå, så kommer detta att betyda att vi så småningom uppnår en s. k. stationär population. Befolkningens relativa åldersfördelning kommer då att vara konstant, dvs. andelen barn kommer inte längre att minska och andelen äldre inte längre att öka.

Hur utvecklingen kommer att gestalta sig under perioden fram till år 2000 framgår av tablå, vari angivits tal enligt SCB:s projektion av 1970 (version med årlig nettointflyttning av 20 000).

De sociala och ekonomiska följderna av att befolkningen sålunda fått och får en annan relativ åldersfördelning är uppenbara. Man kan peka på att den ökade andelen äldre innebär en ökad belastning på befolkningen i de arbetsföra åldrarna i form

av stora pensionsutbetalningar, vårdkostnader m. m. Dessa och andra likartade följder av den pågående befolkningsutvecklingen har ofta kommenterats och har väl i viss mån ingått i det allmänna medvetandet. Att relationen mellan den yngre och den äldre arbetskraften förändrats så kraftigt är nog inte på samma sätt uppmärksammat. Eftersom den yngre arbetskraften bara delvis kan ersättas av äldre arbetskraft är denna förändrade relation viktig.

De kortsiktiga växlingarna i antalet födda inverkar störande på alla de företeelser i samhället, som gäller människorna i en viss ålder eller ett fåtal åldersgrupper. Man kan peka på att om antalet födda snabbt stiger, så får detta omedelbart en effekt på att mödravårdscentralerna och sjukhusens barnbördsavdelningar blir mera belastade. Något senare uppstår motsvarande effekt på spädbarnscentralerna och ännu något senare på daghemmen. Man kan också peka på att antalet födda direkt inverkar på efterfrågan på spädbarnsartiklar, såsom blöjor, barnvagnar, barnmat osv. Sju år senare inverkar det ökade barnantalet på intagningen i skolorna, efter ytterligare några år blir det motsvarande effekt på intagningen i de högre skolformerna, därefter på inskrivningarna vid universitet och andra skolor osv. Även inskrivningen av värnpliktiga påverkas naturligtvis av hur många som fötts i den årgång, som under ett visst år inskrives. Även arbetskraften påverkas i viss mån av de kortsiktiga växlingarna i antalet födda, men eftersom så många årgångar tillhör arbetskraften, blir effekten dock inte så kraftig.

Några synpunkter på befolkningsutbytet mellan Sverige och andra länder

Frågan är stor och skulle kräva ett betydande utrymme. Här skall blott ges några grundläggande synpunkter av huvudsakligen demografisk art.

Under senare delen av 1800-talet och fram till första världskrigets utbrott var Sverige ett emigrationsland. Nettoutvandringen under de ca femtio år, som den stora emigra-

tionsperioden varade, utgjorde drygt en miljon människor eller omkring en femtedel av den tidens svenska befolkning. Utslaget per år uppgick antalet emigranter till drygt 20 000 om året (netto).

Utan denna tids emigration skulle Sveriges folkmängd i dag vara omkring 3 miljoner större än vad den nu är. Även befolkningens sammansättning skulle vara en annan. Man kan bland annat peka på att effekten av emigrationen alltjämt märks på könskvoten i de högsta åldrarna. I dessa åldrar finns det alltid på grund av männens högre dödlighet ett kvinnoöverskott. I de högsta åldrarna är detta överskott ännu högre än det skulle vara enbart till följd av dödlighet. Detta är en följd av att männen dominerade starkt bland emigranterna. Den omedelbara följden blev ett kvinnoöverskott i emigrantåldrarna, dvs. åldrarna kring 20 år; nu är dessa människor gamla.

Numera handlar det i stället om invandring till Sverige. Ända sedan 1930 har invandringen överstigit utvandringen, och under tiden efter andra världskriget har många år uppvisat ett stort invandringsöverskott. Under de 25 åren 1946–1970 uppgick det sammanlagda invandringsöverskottet till 442 000 eller 18 000 per år. Detta är inte mycket mindre än vad det årliga utvandringsöverskottet uppgick till under den stora emigrationsperioden, låt vara att Sveriges folkmängd den gången var rätt mycket mindre än vad den är nu.

Om man fäster sig vid invandringen under de senaste åren, blir siffrorna ändå högre. För tioårsperioden 1961–70 uppgick invandringsöverskottet till 24 000 per år, och för de båda åren 1969 och 1970 erhöles rekordtalen 45 000 och 49 000. Därefter har dock utvecklingen tills vidare avbrutits; år 1971 uppgick invandringsöverskottet bara till 3 000.

Invandringen under efterkrigstiden har naturligtvis medfört att Sveriges befolkning nu är rätt mycket större än den skulle ha varit utan invandringsöverskott. Som påpekats i ett tidigare avsnitt medverkar invandrarna också till att antalet födelser är rätt

mycket större än det eljest skulle vara. En likartad inverkan uppkommer naturligtvis också på antalet döda; på grund av att invandringen företrädesvis ägt rum i de lägre åldrarna är den dock hittills ganska obetydlig.

Framför allt finns det anledning att understryka invandringens konsekvenser i fråga om befolkningens sammansättning. Effekten har redan nu varit avsevärd och den kommer att i framtiden bli mycket viktig, och detta naturligtvis särskilt om invandringen i framtiden blir lika stor som den varit under senare år.

Vid slutet av 1970 uppgick antalet i Sverige bosatta utländska medborgare till 411 000 eller 5,1 % av hela befolkningen. Det stora flertalet av dem har kommit till Sverige som invandrare under efterkrigstiden. Därtill kommer de invandrare, som under årens lopp har erhållit svenskt medborgarskap. Under senare år har varje år i runt tal 10 000 personer erhållit svenskt medborgarskap. Om man tar hänsyn till att en del av dessa dött eller återutvandrat, kommer man till att antalet under efterkrigstiden inkomna invandrare, som finns kvar i Sverige, nu bör uppgå till i grovt tal 500 000 eller mellan 6 och 6 1/2 % av befolkningen. Detta kan förefalla inte vara så mycket. Man bör emellertid komma ihåg, att de unga åldrarna dominerar bland invandrarna, och att ännu inte så stor del av dem hunnit bli gamla. I de högsta åldrarna är andelen invandrare följaktligen mycket litet, medan det är i motsvarande mån högt i yngre åldrar. I åldersgruppen 25—44 år utgjorde andelen utländska medborgare vid slutet av 1970 ca 7,8 % (att jämföra med ovan angivna 4,6 % för alla åldrar). Det är också väl känt att invandrarna är koncentrerade till vissa orter och inte minst till vissa industrier.

Efterkrigstidens stora invandring kan ses mot bakgrunden av den expansion av industrin och av näringslivet i dess helhet, som har ägt rum under denna tid. Det finns dock även en demografisk bakgrund till utvecklingen.

Under lång tid kunde arbetskraftsbehovet

inom tätorternas expanderande verksamheter tillgodoses genom att jordbruket samtidigt rationaliserades och kunde avstå arbetskraft. Därtill kom att barnantalet på landsbygden länge var så stort att det där bildades ett befolkningsöverskott. Denna fas i utvecklingen är nu sedan ett antal år ett avslutat kapitel. Parallellt med att jordbruket inte längre haft några större arbetskraftsreserver att avstå från, har 1920-talets små födelseårgångar kommit upp i vuxen ålder. Tillsammans har dessa båda faktorer lett till en knapphet på arbetskraft. Härtill bidrar ytterligare att de nu yngre kohorter, som växer upp i landet erhåller en så mycket längre utbildning än vad de blott något tiotal år äldre kohorterna fick. Så länge de unga människorna är sysselsatta med sin utbildning, bidrar de ytterligare till att öka bristen på arbetskraft; därtill kommer att de som erhållit en högre utbildning kan vara föga benägna att vilja ta många slag av arbeten. Den ökade yrkesverksamheten bland kvinnorna har naturligtvis också inverkat på utvecklingen. Det skulle dock föra för långt att gå in på dessa frågor här.

Vad kan så sägas om den framtida utvecklingen? Det vore otvivelaktigt fel att föreställa sig att denna uteslutande eller ens i främsta rummet bestäms av demografiska faktorer. Den ekonomiska utvecklingen beror först och främst på hur samhället är organiserat, på politiska beslut och på omständigheter över vilka landet inte kan råda. Under alla förhållanden har vi även i framtiden säkerligen att räkna med ekonomiska fluktuationer, som bland annat kommer att synas på växlingar i inflyttningens storlek.

De demografiska faktorerna är dock inte utan betydelse, när det gäller att förstå förutsättningarna för utvecklingen på sikt. Som en utgångspunkt för en sådan bedömning vet vi redan att de på 1950- och 1960-talen födda årgångarna — bortsett från några år på 1960-talet — är lika små som de på 1920- och 1930-talen födda årgångarna. Tills vidare finns det ingenting som tyder på att de under 1970-talet födda årgångarna

kommer att bli större, snarare tvärtom. De årgångar, som undan för undan inträder i de arbetsföra åldrarna, kommer följaktligen under de närmast kommande årtiondena att bli små och mindre än vad de var under 1960-talet, då 1940-talets stora årgångar trädde in i arbetsför ålder.

Vad vi också vet är att det nya utbildningsprogrammet först nu börjat fungera på allvar. Undan för undan kommer en allt större del av de yngre kohorterna att vara sysselsatta med sin utbildning och kommer efter utbildningens slut att vara föga benägna att vilja åta sig många slag av arbeten.

Dessa omständigheter pekar i riktning mot att det även i fortsättningen kommer att bli aktuellt med en stor invandring till Sverige. Från de nordiska länderna är invandringen till Sverige som bekant fri, medan den i övrigt är reglerad. Invandringen från Finland kan inte rimligtvis fortsätta i samma takt som under senare år, men så vitt man kan förstå kommer det inte att erbjuda någon svårighet att i stället fylla behovet av invandrare från andra länder.

En invandring av den storlek, som Sverige hade 1969 och 1970 med ett netto av inte långt från 50 000 personer får mycket långtgående verkningar på Sveriges befolkning. Om antalet årligen födda inte uppgår till mer än 100 000, så kommer följden av en invandring av denna storlek efter en generation att bli att omkring en tredjedel av alla unga människor är invandrare eller barn till invandrare.

Man kan också peka på den allt mera markerade klyfta mellan infödda svenskar och invandrare, som lätt kan uppstå. De flesta invandrare kommer hit först i vuxen ålder och har då bakom sig en i många fall mycket bristfällig skolunderbyggnad i sitt hemland. Redan på grund härav får de svårt att tillgodogöra sig vuxenutbildningen; de får nöja sig med att försöka lära sig svenska språket någorlunda väl. Undersökningar visar att invandrades barn därjämte får en mycket sämre skolutbildning än infödda svenskars barn. Dessa omständigheter och det förhållandet, att invandrarna i så stor utsträckning

är och kommer företrädesvis att vara sysselsatta med industriellt tillverkningsarbete och inom servicesektorn men endast i mindre utsträckning kommer att återfinnas inom utbildningsyrkena, kan lätt leda till att en allvarlig klyfta mellan infödda svenskar och invandrarna uppkommer.

Det nu senast sagda bör naturligtvis inte tolkas som ett uttryck för uppfattningen att det hade varit bättre, om Sverige haft sina gränser stängda under efterkrigstiden. Ett befolkningsutbyte mellan vårt land och andra länder bör bedömas positivt, förutsatt att det inte får en alltför stor omfattning. Syftet med avsnittet om invandringen har närmast varit att påvisa de stora konsekvenserna för befolkningen och dess sammansättning, som en invandring av den volym vi haft under efterkrigstiden i längden kommer att få. Detta är något som i allmänhet inte hittills har uppmärksamrats.

**Bilaga 6   Bostadsstöd till låginkomstgrupper
utan barn m. m.**

Innehåll

1. Kommitténs uppdrag	616
2. Bakgrundsmaterial	618
3. Arbetsgruppens överväganden	635
Sammanfattande diskussion om låg- inkomsttagarnas situation enligt bakgrundsmaterialet	635
Motiv för och effekter av ett bo- stadsstöd för låginkomstgrupper utan barn	638
Andra tänkbara stödåtgärder för låg- inkomstgrupper utan barn	638
Metoder för ett stöd	639
Särskilda överväganden om bidrags- kretsen	642
Alternativa utformningar när det gäller bidragsberättigande hyresin- tervall och bidragsprocent, m. m. .	644
4. Sammanfattning av arbetsgruppens överväganden	650

Familjepolitiska kommittén har genom Kungl. Maj:ts brev den 27 maj 1970 — med överlämnande av riksdagens skrivelse den 15 april 1970, nr 5, och statsutskottets utlåtande 1970 nr 5 — erhållit i uppdrag att verkställa översyn av bestämmelserna om bostadstillägg till barnfamiljer samt att pröva möjligheterna att utvidga bidragssystemet till låginkomstgrupper utan barn under 16 år. Erforderliga undersökningar om ett bostadssocialt stöd till låginkomstgrupper utan barn borde enligt Kungl. Maj:t göras genom en särskild expertgrupp.

I motionerna I:48 och II:55 till 1970 års riksdag erinrades om att bostadstilläggen till barnfamiljerna resp. till pensionärerna innebär en omfördelning av samhällsresurserna till förmån för vissa mindre betalningsstarka grupper. Enligt motionärernas mening fanns det även anledning att pröva om inte andra grupper med svag betalningsförmåga borde komma i åtnjutande av ett bostadskonsumtionsstöd. I motionerna I:653 och II:770 ansågs det på grundval av låginkomstutredningens material vara aktuellt att överväga ett hyresanknutet stöd till även barnlösa familjer. En sådan reform skulle möjliggöra att man även kunde avlasta barnlösa låginkomsttagare en väsentlig del av hyreskostnaderna. I motionerna I:467 och II:533 föreslogs riksdagen uttala att en utvidgning av de bostadssociala stödåtgärderna till att omfatta alla lägre inkomsttagare med höga bostadskostnader borde prövas.

Vid behandlingen av motionerna förklarade statsutskottet (SU 1970:5) att det delade meningen att det fanns anledning att

pröva möjligheten att lämna behovsprövade bidrag med bostadssocial inriktning även till andra grupper med svag betalningsförmåga än barnfamiljer och pensionärer. Enligt utskottets mening borde riksdagen genom att ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört hemställa om en översyn av bestämmelserna om bostadstillägg innefattande en prövning av möjligheterna att utvidga bidragssystemet till låginkomstgrupper utan barn under 16 år.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag, varefter Kungl. Maj:t som ovan nämnts uppdrog åt familjepolitiska kommittén att göra den begärda översynen.

Sedan uppdraget gavs har bestämmelserna för bostadstillägg till barnfamiljer delvis ändrats. Tidigare utgick statliga tillägg dels med ett grundbelopp, som utgick oberoende av bostadsvillkor, dels med ytterligare belopp som utgick beroende av om bostaden uppfyllde vissa standardkrav. Dessutom utgick ett kommunalt hyresanknutet stöd. Fr. o. m. den 1 april 1972 utgår statligt bostadstillägg till familjer med barn under 17 år (tidigare 16 år) med ett enhetligt belopp oberoende av bostadsförhållandena. Till skillnad från tidigare utgår det statliga tillägget med lika belopp för varje barn. Det hyresanknutna stödet har förstärkts genom högre bidragsandel och bredare bidragsberättigande hyresintervall.

De genom uppdraget aktualiserade undersökningarna har utförts av en särskild arbetsgrupp inom kommittén. I gruppen har ingått

departementsrådet Gustav Jönsson, departementssekreterarna Hans Almgren och Ingrid Dalén, kanslirådet Bertil Edlund och avdelningsdirektören Ralph Johansson. Vidare har kommitténs sekretariat deltagit i gruppens arbete. Sekreterare har varit byrådirektören Monika Wikman-Lindqvist.

För att ge ett visst underlag för övervägandena om ett bostadsstöd till låginkomsttagare utan barn redovisas i det följande uppgifter om inkomstfördelningen bland de barnlösa samt sysselsättningsförhållanden, socialhjälpbehov, bostadsförhållanden m. m. För att få en mera fullständig bild av situationen för de barnlösa och speciellt då för låginkomsttagarna bland dessa har arbetsgruppen ansett det vara väsentligt att också göra vissa jämförelser med barnfamiljernas situation, om vilken det finns en stor mängd fakta i betänkandet. För att underlätta jämförelsen återges vissa av dessa fakta också i föreliggande rapport.

Inkomstförhållanden, konsumtionsnivå m. m.

Inkomstförhållanden enligt den officiella inkomststatistiken

Ur den fortlöpande inkomststatistiken kan man erhålla uppgifter om inkomstfördelningen för bl. a. inkomsttagare utan barn. I kap. 4 Undersökningar och annan statistik finns framräknade uppgifter om inkomstfördelningen år 1972 för såväl barnfamiljer som familjer utan barn. I tabell 1 och 2 visas framräknade inkomstuppgifter för ensamstående resp. makar utan barn. (Angående grunderna för framräkningen se kap. 4 sid. 89).

Mer än hälften av de ensamstående beräk-

nas således nå en årsinkomst som understiger 15 000 kr./år 1972 och drygt 60 % kan beräknas få en inkomst som understiger 20 000 kr./år. En betydande andel — ca 38 % — av de ensamstående utan barn som har en årsinkomst under 15 000 kr./år kan beräknas vara ungdomar i åldern 16—19 år.

Tabell 1 Ensamstående under 67 år utan barn fördelade efter beräknad sammanräknad nettoinkomst år 1972. (Ensamstående utan inkomst ingår.)

Inkomstklass	Antal ensamstående	Procent
—15 000	967 400	52,0
15 000—20 000	195 800	10,5
20 000—30 000	380 300	20,4
30 000—40 000	210 400	11,3
40 000—	107 000	5,8
Samtliga	1 860 900	100,0

Tabell 2 Makar utan barn fördelade efter beräknad sammanräknad nettoinkomst år 1972. Hushållsföreståndaren under 67 år. (Makar utan inkomst ingår.)

Inkomstklass	Antal makar	Procent
—20 000	108 600	14,5
20 000—30 000	107 300	14,3
30 000—40 000	145 300	19,4
40 000—	387 800	51,8
Samtliga	749 000	100,0

Tabell 3. Åldersfördelningen 1969 (huvudpersonens ålder) för vissa familjetyper med resp. utan barn. Procent. (Personer som var äldre än 63 år vid ingången av år 1969 förekommer i försumbar utsträckning.)

Familjetyper	Summa antal personer	Därav procentuell andel i åldern				
		-25	26-35	36-45	46-55	56-
A. Familjer med barn						
Gifta föräldrar ¹ med enbart barn inom äktenskapet	893 600	5,7	27,2	35,4	23,5	8,2
Ogifta kvinnliga vårdnadshavare	65 950	61,2	28,8	8,5	1,6	0,0
Frånskilda kvinnliga vårdnadshavare	44 350	5,6	33,1	39,7	20,1	1,5
B. Familjer utan barn						
Gifta barnlösa	628 400	6,9	9,8	5,4	28,2	49,8
Ensamstående barnlösa	1 314 250	40,7	15,3	14,6	15,1	14,3

¹ Mannens ålder.

(Ca 3 % kan beräknas vara ungdomar under 16 år.) Totalt är ca 23 % av samtliga ensamstående utan barn ungdomar i åldern 16-19 år. Av makar utan barn är det ca 15 % som kan beräknas få en inkomst under 20 000 kr./år. Man måste i detta sammanhang hålla i minnet att ensamståendes och makars inkomstfördelning inte är jämförbara. Två personer har normalt en lägre ekonomisk standard än en person om de skall leva på samma inkomst.

Vid bedömningen av inkomststatistiken är det också väsentligt att åldersfördelningen bland de barnlösa resp. bland barnfamiljer tas med i bilden. Som nämnts kan beräknas att omkring 38 % av de barnlösa ensamstående som har en årsinkomst under 15 000 kr./år 1972 är ungdomar i åldern 16-19 år. Tabell 3 visar den procentuella åldersfördelningen för vissa större grupper barnfamiljer

och familjer utan barn enligt familjeundersökningens material. (Angående uppläggning, urval m. m. se bilaga 1.)

De ensamstående barnlösa var i stor utsträckning 25 år och därunder. Gifta barnlösa var däremot i hög utsträckning i åldrarna över 45 år. De barnlösa finns således i hög utsträckning i de lägre och högre åldersklasserna. Gifta föräldrar var i stor utsträckning i åldrarna 26-55 år, medan ogifta vårdnadshavare i mycket hög utsträckning var unga - cirka 60 % var i åldrarna under 25 år. De frånskilda vårdnadshavarna hade en åldersfördelning som var likartad de gifta föräldrarnas.

Av tabell 4 framgår att den beräknade medianinkomsten 1972 för ensamstående utan barn är lägre än för ensamstående med barn med undantag för ensamstående med fyra eller flera barn. Makar utan barn har lägre

Tabell 4. Beräknade medianinkomsterna 1972 för ensamstående resp. makar i åldern 16-66 år med olika antal barn. (Personer utan inkomst ingår.)

Familjetyper	Antal barn						
	0	1	2	3	4	5 el. flera	Samtliga
Ensamstående	14 000	18 200	17 600	14 900	13 600	10 700	17 700
Makar	41 000	43 500	42 600	41 100	36 800	35 800	42 600
Skillnad	+27 000	+25 300	+25 000	+26 200	+23 200	+25 100	+24 900

medianinkomst än makar med ett—tre barn. Jämförelsen mellan ensamstående och makar utan barn visar att skillnaden i medianinkomst är stor mellan de båda grupperna. Som tidigare påpekats bör man för att få en uppfattning om den reella ekonomiska situationen för olika grupper även ta hänsyn till hur många personer som skall leva på inkomsten. Möjligheterna att göra direkta jämförelser i inkomstbärande dels inbördes mellan olika kategorier barnlösa resp. barnfamiljer dels mellan barnlösa och barnfamiljer begränsas också av det faktum att grupperna som visats i det föregående har olika åldersfördelning.

Inkomstfördelningen 1969 med hänsyn till disponibel inkomst enligt familjeundersökningen

Familjeundersökningen har uppgifter om bl. a. inkomstfördelningen 1969 för familjer utan barn under 18 år med uppdelning på skilda familjetyper och ålder samt med hänsyn till disponibel inkomst. Därmed avses sammanräknad nettointkomst med avdrag för skatt och med tillägg för vissa sociala transfereringar, bl. a. sjukpenning, socialhjälp, ersättning från arbetslöshetskassa och omskolningsbidrag. Att märka är dock att underhållsbidrag för barn inte avräknats vid beräkningarna av disponibel inkomst. Detta innebär att uppgifterna om den disponibla in-

komsten för grupper som inte har vårdnaden om sina barn är något missvisande. (Uppdelningen på skilda åldersklasser är inte lika för de olika kategorierna eftersom antalet observationer p. g. a. åldersfördelningen inte är tillräckligt som underlag för en uppräknig).

Tabell 5 visar att av gifta och samboende utan barn hade åldersgruppen 30—54 år lägst andelar med inkomster i de lägre inkomstskikten. Antalsmässigt var denna grupp också liten. Åldersgruppen 17—29 år hade de högsta andelarna med inkomster under 10 000 resp. 15 000 kr./år medan det i absoluta tal fanns fler inkomsttagare med låga inkomster i åldersgruppen 55 år och däröver.

Av ensamstående barnlösa var det enligt tabell 6 främst i de lägre åldrarna som det var stora andelar som hade en disponibel inkomst under 10 000 resp. 15 000 kr./år. Även i åldern över 29 år var emellertid andelarna med disponibel inkomst under 10 000 resp. 15 000 kr./år höga. En jämförelse mellan gifta och samboende barnlösa å ena sidan och ensamstående barnlösa å andra sidan visar att sistnämnda kategori i betydligt högre utsträckning hade låg disponibel inkomst. Vid jämförelsen måste man dock ta hänsyn till den skilda åldersfördelningen och till antalet personer som skall leva på inkomsten.

Andelen fränskilda manliga icke-vårdnadshavare som hade en disponibel inkomst

Tabell 5. Giftna och samboende¹ utan barn med disponibel inkomst under 10 000 resp. 15 000 kr. per familj år 1969 med uppdelning efter ålder.²

Ålder	Summa antal familjer	Därav med disponibel inkomst			
		—10 000 kr.		—15 000 kr.	
		Antal	%	Antal	%
17—29	108 100	20 900	19,3	38 700	35,8
30—54	75 900	600	0,8	4 300	5,7
55—63 ²	493 800	35 000	7,1	59 700	12,1
Samtliga	677 800	56 500	8,3	102 700	15,1

¹ Som samboende räknas här sådana personer som uppgett att de under huvuddelen av 1969 sammanlevde med någon under äktenskapsliknande former.

² Personer äldre än 63 år vid ingången av år 1969 förekommer i försumbar utsträckning när det gäller familjer utan vårdnad om barn.

Tabell 6. Ensamstående barnlösa med disponibel inkomst under 10 000 resp. 15 000 kr. per person år 1969 med uppdelning efter ålder vid ingången av år 1969.

Ålder	Summa antal personer	Därav med disponibel inkomst			
		–10 000 kr.		–15 000 kr.	
		Antal	%	Antal	%
17–19	268 700	190 100	70,7	265 400	98,8
20–29	423 800	98 300	23,2	348 400	82,2
30–	599 000	267 000	44,6	374 100	62,5
Samtliga	1 291 500	555 400	43,0	987 900	76,5

under 10 000 kr. resp. 15 000 kr./år var förhållandevis låg (tabell 7.) Antalsmässigt var dessa grupper mycket små särskilt i de lägre åldrarna. Om man tar hänsyn till underhåll för barn vilket inte avräknats från den disponibla inkomsten innebär detta en förskjutning mot lägre inkomster.

Bland ogifta manliga och ensamstående kvinnliga icke-vårdnadshavare var andelarna med en disponibel inkomst under 10 000 kr. resp. 15 000 kr. höga (tabell 8). Också i detta fall är uppgifterna något missvisande med hänsyn till att den disponibla inkomsten i många fall minskas genom underhåll för barn.

Jämförelse mellan disponibel inkomst för hushåll med resp. utan barn, m. m.

Som tidigare nämnts bör man vid jämförelser mellan olika gruppers inkomstnivå ta hänsyn

Tabell 7. Frånskilda manliga icke-vårdnadshavare¹ med disponibel inkomst under 10 000 resp. 15 000 kr. per person år 1969 med uppdelning efter ålder vid ingången av år 1969.

Ålder	Summa antal personer	Därav med disponibel inkomst			
		– 10 000 kr.		– 15 000 kr.	
		Antal	%	Antal	%
17–29	3 500	100	2,5	1 000	27,2
30–	22 100	3 000	12,9	7 600	34,2
Samtliga	25 600	3 100	12,1	8 600	33,2

¹ Person som är biologisk – eller adoptivförälder till barn, fött 1952 eller senare, vilket inte ingår i hans/hennes hushåll.

till antalet individer som skall leva på inkomsten. Det kan därför vara av intresse att jämföra de disponibla inkomster som hushåll med resp. utan barn har, räknat per individ, vid en given bruttoinkomst. Med ledning av exempel 1, 2 och 3 kan man göra detta. Barnen har i exemplen räknats som en hel individ ur konsumtionssynpunkt. Att ange hur stor andel barnen har i familjekonsumtionen är dock svårt. Konsumtionens storlek varierar bl. a. med hänsyn till barnens ålder. I den disponibla inkomsten har inräknats barnbidrag, statligt bostadstillägg och bidragsförskott. Avdrag för statlig och kommunal skatt (utdebitering 24 kr.) samt sjukförsäkrings- och pensionsavgifter har gjorts, men inte för daghemsavgifter. Beräkningarna avser 1972².

² Det statliga bostadstillägget har beräknats med hänsyn till de regler som gäller fr. o. m. 1.4.1972 varvid antagits att bostadstillägget utgått i enlighet med dessa hela året.

Tabell 8. Ogifta manliga och ensamstående kvinnliga icke-vårdnadshavare¹ med disponibel inkomst under 10 000 resp. 15 000 kr. per person år 1969 med uppdelning efter ålder vid ingången av år 1969.

Ålder	Summa antal personer	Därav med disponibel inkomst			
		–10 000 kr.		–15 000 kr.	
		Antal	%	Antal	%
17–24	5 400	2 200	40,8	3 000	55,1
25–	10 800	1 500	14,1	8 600	79,6
Samtliga	16 200	3 700	22,8	11 600	71,6

Ex. 1 Disponibel inkomst i kr. per individ och år för *ensamstående* (bidragsförskott förutsätts utgå för barnen).

Årsinkomst	Antal barn			
	0	1	2	3
16 000	11 300	9 400	7 900	7 200
20 000	13 750	10 650	8 750	7 800
30 000	18 900	12 900	10 250	8 900

Ex. 2 Disponibel inkomst i kr. per individ och år för *gift vars make saknar inkomst*.

Årsinkomst	Antal barn			
	0	1	2	3
16 000	6 550	5 050	4 350	3 900
20 000	7 800	5 900	4 950	4 350
30 000	10 350	7 300	5 850	5 100

Ex. 3 Disponibel inkomst i kr. per individ och år för *makar med lika stora inkomster*.

Årsinkomst	Antal barn			
	0	1	2	3
20 000	7 700	6 100	5 100	4 500
30 000	10 750	7 800	6 400	5 550
36 000	12 550	9 000	7 050	6 000

Av exemplen framgår att de barnlösa genomgående har en högre disponibel inkomst per individ än motsvarande hushåll med barn vid samma årsinkomster. Jämför man den

disponibla inkomsten per individ för de barnlösa vid en årsinkomst på 20 000 resp. 30 000 kr. ser man att de ensamstående utan barn har en betydligt högre disponibel inkomst än de båda hushållstyperna med makar.

Jämförelse av konsumtionsnivån för hushåll med resp. utan barn, m. m.

En uppfattning om den ekonomiska situationen eller standarden för hushållen kan man få genom att mäta den totala konsumtionens storlek. Uppgifter om detta från hushållsbudgetundersökningen avseende år 1969 har redovisats i kap. 4 i betänkandet (ang. uppläggning m. m. se sid 109). Hushåll utan barn med hushållsföreståndare över 66 år ingår inte i jämförelsen. (I barnfamiljer är hushållsföreståndaren endast undantagsvis över 66 år).

En jämförelse mellan hushåll med och utan barn visar beträffande den totala konsumtionens storlek att gifta och samboende med åtminstone ett barn under skolåldern konsumerar för ca 4 000 kr. mer per hushåll och år än gifta och samboende utan barn. För gifta och samboende med enbart barn i skolåldern är motsvarande siffra ca 6 500 kr./år. Om man slår ut den totala konsumtionen lika på samtliga hushållsmedlemmar uppgår konsumtionen per person bland barnhushållen (gifta och samboende) till ca 8 280

Tabell 9. Giftna och samboende utan barn med disponibel inkomst under 10 000 resp. 15 000 kr. per familj år 1969 efter arbetets omfattning och huvudpersonens ålder¹.

Ålder	Båda arbetar heltid/helår					En av makarna eller båda arbetar ej heltid/helår				
	Summa antal familjer	Därav med disponibel inkomst				Summa antal familjer	Därav med disponibel inkomst			
		– 10 000 kr.		– 15 000 kr.			– 10 000 kr.		– 15 000 kr.	
		Antal	%	Antal	%		Antal	%	Antal	%
17–29	32 500	–	0,0	1 800	5,5	75 600	20 900	27,7	36 900	48,8
30–54	35 200	50	0,1	50	0,1	40 700	500	1,3	4 300	10,4
55–63 ¹	108 000	4 100	3,8	8 200	7,6	377 700	29 500	7,8	48 800	12,9
Samtliga	175 700	4 150	2,4	10 050	5,7	494 000	50 900	10,3	90 000	18,2

¹ Personer som var äldre än 63 år vid ingången av år 1969 förekommer i försumbar utsträckning när det gäller familjer utan vårdnad om barn.

kr./år mot ca 11 520 kr./år för gifta och samboende utan barn och ca 14 280 kr./år för ensamstående utan barn. Barnhushållen har således i regel — även om antagandet att barnen konsumerar lika mycket som vuxna personer kan innebära en överskattning — en betydligt lägre konsumtionsnivå per hushållsmedlem än de barnlösa, särskilt vid jämförelse med de ensamstående utan barn.

Sysselsättningsförhållanden

Sysselsättningsförhållanden i relation till disponibel inkomst och ålder enligt familjeundersökningen m. m.

Familjeundersökningen har uppgifter bl. a. om förvärvsarbetets omfattning för familjer utan vårdnad om barn i relation till ålder och disponibel inkomst. Förvärvsarbete anses inte föreligga om vederbörande är pensionerad, arbetslös eller sysselsatt i hemmet. Med förvärvsarbete heltid och helår avses arbete under minst 35 tim./vecka minst 11 mån./år.

Av tabell 9 framgår att när båda parterna förvärvsarbetade heltid och hela året var det genomgående små andelar som hade en disponibel inkomst under 15 000 kr. Även antalsmässigt var det här fråga om små grupper. När ingen eller endast en av makarna arbetade heltid hela året var ökningen av andelen med låga inkomster mest markant för personer i åldern 17–29 år, vilket sannolikt beror på att förvärvsintensiteten allmänt är

lägre för dessa än för övriga grupper. Det är genomgående vanligast att ingen eller endast en av parterna förvärvsarbetar heltid/helår särskilt i åldersgruppen 55–63 år.

Även när ensamstående barnlösa arbetade heltid hela året var det stora andelar som hade en disponibel inkomst under 10 000 resp. 15 000 kr./år (tabell 10). I åldersgruppen 20–29 år hade ungefär halva gruppen heltids/helårsarbete medan det var mycket vanligare att ensamstående över 29 år arbetade heltid/helår.

Samtliga i åldersgruppen 17–19 år som ej arbetade heltid/helår hade en disponibel inkomst under 15 000 kr. (Antalet observationer av heltids- och helårsarbetande 17–19-åringar var för litet för att tjäna som underlag för en uppräknig.)

Familjeundersökningen har även uppgifter om yrkestillhörighet för de barnlösa. Följande tablå visar yrkesfördelningen för huvudpersonerna. (Av intervjupersonerna har ca 2 % inte lämnat uppgift).

	Procent
Arbetare	43,6
Tjänstemän	26,5
Egna företagare	10,4
Hemmanäke	1,2
Pensionär	7,8
Studerande	9,4
Annat	1,1
	100,0

Tabell 10. Ensamstående barnlösa med disponibel inkomst under 10 000 resp. 15 000 kr. per person år 1969 med uppdelning efter ålder och arbetets omfattning.

Ålder	Arbetar på heltid/helår					Arbetar ej heltid/helår				
	Summa antal personer	Därav med disponibel inkomst				Summa antal personer	Därav med disponibel inkomst			
		– 10 000 kr.		– 15 000 kr.			– 10 000 kr.		– 15 000 kr.	
		Antal	%	Antal	%		Antal	%	Antal	%
17–19	..	..	..	..	..	193 400	167 100	86,5	193 400	100,0
20–29	219 600	19 700	9,0	157 300	71,6	201 000	78 600	39,1	187 900	93,5
30–	360 100	105 800	29,4	168 300	46,7	184 000	131 600	71,5	163 200	88,7
Samtliga	579 700	125 500	21,6	325 600	56,2	578 400	377 300	65,2	544 500	94,1

Tabell 11. Procentuell fördelning av helårs- och heltidsanställda i åldern 14–74 år efter års-lön 1966 och med uppdelning efter kön och civilstånd.

Löneinkomst, kr.	Män			Kvinnor			Män + Kvinnor		
	Gifta	Ikke-gifta	Samt-liga	Gifta	Ikke-gifta	Samt-liga	Gifta	Ikke-gifta	Samt-liga
–15 000	2,5	26,7	8,6	32,1	52,0	43,2	7,6	38,1	17,8
15 000–20 000	14,5	26,6	17,5	39,4	29,6	34,0	18,9	27,9	21,9
20 000–30 000	48,6	36,4	45,1	23,9	15,3	19,1	43,8	27,0	38,8
30 000–40 000	19,0	7,9	16,3	1,7	2,4	2,1	16,1	5,4	12,5
40 000–	14,8	2,4	11,8	2,9	0,6	1,6	12,7	1,6	9,0

Sysselsättnings- och inkomstförhållanden enligt låginkomstutredningen

I betänkandet Svenska folkets inkomster (SOU 1970:34) har låginkomstutredningen redovisat vissa kartläggningar om inkomst-förhållandena m. m. för den svenska befolk-ningen. (Angående uppläggning, urval m. m. av undersökningen se kap. 4, s. 127.)

Materialet i betänkandet redovisas efter civilstånd, kön och ålder. Däremot görs en-dast i vissa fall fördelning efter barnföre-komst. När det gäller att belysa inkomst-situationen m. m. för låginkomsttagare utan barn med ledning av låginkomstutredningens material är man därför hänvisad till ett all-mänt studium varifrån man med ledning av civilstånds-, köns- och åldersuppdelningar kan dra indirekta slutsatser om de barnlösa situation.

I betänkandet finns uppgifter som visar de helårs- och heltidsanställdas fördelning efter årslön 1966 och med uppdelning efter kön, civilstånd och ålder. Med helårsarbete avses arbete under minst 50 veckor under året inräknat semester. Med heltidsarbete avses

en veckoarbetstid av minst 35 timmar. Dessa anställda har således varit förvärvsarbetande under hela året utan andra avbrott än för semester. De har haft en ytterst begränsad arbetslöshet eller sjukfrånvaro och de har haft en genomsnittlig veckoarbetstid om lägst 35 timmar. Årslönebeloppen är hämta-de från personernas deklara-tionsblanketter och har inte reducerats med hänsyn till kostnaderna för intäkternas förvärvande.

Av tabell 11 framgår dels att kvinnorna som grupp hade markant lägre löner än männen, dels att icke-gifta personer (dvs. ogifta, fränskilda, änkor/änklingar) av bägge könen hade lägre löner än gifta personer. Sålunda hade 1966 drygt 43 % av kvinnorna lägre löner än 15 000 kr./år mot knappt 9 % av männen. Av de icke-gifta av båda könen hade ca 38 % lägre lön än 15 000 kr./år mot knappt 8 % av de gifta. Vid jämförelsen måste man dock beakta att bland de icke-gifta finns många ungdomar som i stor ut-sträckning har låga inkomster. En inkomst på 15 000 kr. år 1966 kan beräknas mot-svara ca 22 000 kr. år 1972.

Låginkomstutredningen har gjort en sär-

Tabell 12. Procentuell fördelning efter inkomst (företags- resp. löneinkomst) för helårs- och heltidssysselsatta företagare resp. anställda (minst 85 % av förvärvsinkomsterna härrör från företag resp. tjänst).

Inkomsttagare – kategori	Antal personer 1 000-tal	Därav med inkomst				
		– 15 000	15 000–20 000	20 000–30 000	30 000–	Samt-liga
Företagare	184,8	44,6	18,2	20,7	16,5	100
Anställda	1 624,7	17,6	21,8	39,1	21,4	100

skild studie över företagens inkomster samt jämfört dessa med anställdas inkomster. Utredningen konstaterar att man bör vara varsam med slutsatserna av en studie av företagarinkomsternas storlek och konstaterar också att volymmåttet för företagens arbetsinsatser är osäkert. Utredningen menar att det därför inte är möjligt att uttala sig om huruvida andelen "verkliga låginkomsttagare" var större bland företagare än anställda.

Tabell 12 visar att bland företagarna var andelen med en företagsinkomst under 15 000 kr./år ca 45 % medan motsvarande andel bland de anställda endast var ca 18 %. I absoluta tal var det emellertid en betydligt större grupp anställda än företagare som hade inkomster under denna nivå — ca 286 000 mot ca 82 000.

Sysselsättnings- och inkomstförhållanden för "de extremt lågavlönade" enligt låginkomstutredningen

Låginkomstutredningen har i den s. k. levnadsnivåundersökningen¹ gjort ytterligare en kartläggning som syftar till att komplettera betänkandet Svenska folkets inkomster. Delar av undersökningen är offentliggjorda i form av rapporter. Av speciellt intresse för en analys av situationen för låginkomsttagare utan barn är rapporten om de extremt lågavlönade. Löneuppgifterna i denna rapport avspeglar de förhållanden som rådde vid undersökningstillfället i juni 1968.

Med begreppet "extremt lågavlönade" avser utredningen de löntagare som tjänade mindre än 7 kr. brutto/timma. Bruttomånadslönen vid en bruttolön på 7 kr./timma blir med 44 timmars arbete i veckan ca 1 330 kr. och årslönen vid heltidsarbete blir högst ca 16 000 kr. Enligt rapporten fanns det vid undersökningstillfället ca 453 000 anställda med en bruttolön per timma som understeg 7 kr. Dessa personer utgjorde ca 15 % av samtliga anställda. Två av tre av dessa "extremt lågavlönade" var kvinnor.

De "extremt lågavlönade" fördelade sig på följande sätt på olika kategorier.

Kategori	Antal	Procent
Gifta kvinnor	149 000	33
Studerande utom gifta kvinnor	32 000	7
Pensionärer utom gifta kvinnor	9 000	2
Övriga	263 000	58
Samtliga	453 000	100

Merparten — 321 000 eller 2/3 — av de "extremt lågavlönade" var enligt utredningen heltidsarbetande i den meningen att de arbetade minst 35 timmar i veckan. Jämfört med de icke extremt lågavlönade rådde emellertid en kraftig överrepresentation av deltidssarbetande.

Enligt undersökningen kunde när det gäller civilståndsvariabeln fastslås att det i gruppen "extremt lågavlönade" fanns en större andel icke-gifta än i grupper som inte hade extremt låg lön. Detta gällde i särskilt hög utsträckning för männen.

Förvärvsarbetets omfattning, arbetslöshet m. m. enligt arbetskraftsundersökningen första kvartalet 1970

Enligt arbetskraftsundersökningarna räknas personer till arbetskraften om de förvärvsarbetat minst 1 timme under mätveckan. Den som varit tillfälligt frånvarande hör också till arbetskraften. Till arbetskraften räknas även de arbetslösa, varmed avses personer som söker arbete. Man kan söka arbete på olika sätt t. ex. på arbetsförmedlingen eller genom att annonsera själv.

Av tabell 13 framgår att det var de gifta männen som hade den i särklass högsta förvärvsintensiteten medan de gifta kvinnorna hade den lägsta. Av de icke-gifta hade endast drygt 50 % arbetat mer än 20 timmar.

¹ Utgångspunkten när det gäller urvalet i levnadsnivåundersökningen har varit det urval som använts för betänkandet Svenska folkets inkomster. Ur detta urval har gjorts ett systematiskt bruttourval på 6 616 personer. Den exakta basen för skattningarna av nivåerna på de olika levnadsnivåindikatorerna är 6 524 individer utvalda så att de skall representera befolkningen i åldrarna 15–75 år, av vilka 5 927 individer intervjuats.

Tabell 13. Sysselsättningsförhållanden för personer i åldern 16–64 år med fördelning efter kön och civilstånd enligt arbetskraftsundersökningen första kvartalet 1970.¹ Procent.

	Gifta män	Ej gif- ta män	Gifta kvinnor	Ej gifta kvinnor
Ej i arbets- kraften	5	12	46	18
Frånvarande och arbetslösa	8	10	6	7
Studerande	—	18	—	18
Arbetat 1–19 tim/vecka	2	3	11	5
Arbetat minst 20 tim/vecka	85	57	37	52
Samtliga	100	100	100	100

¹ Gifta studerande och värnpliktiga har inte tagits med i uppställningen.

Andelen arbetslösa och frånvarande var högst bland de ej gifta männen. Andelarna icke-gifta som ej var i arbetskraften var också ganska mycket högre än för de gifta männen. Även här har olikheterna i åldersfördelningen betydelse. Bland de icke-gifta finns ungdomarna som i hög utsträckning endast arbetar tillfälligt.

Förekomst av socialhjälp

Under 1970 utgavs enligt preliminära uppgifter från den årliga socialhjälpstatistiken socialhjälp i ca 222 000 fall. Av dessa var 66 % familjer utan barn. Andelen socialhjälpfall enligt den årliga socialhjälpstatistiken bland barnfamiljer och barnlösa med fördelning efter civilstånd var följande år 1970.

	Med barn	Utan barn
Ensamstående	18 %	5 %
Gifta	5 %	3 %

Andelen bland barnfamiljerna som uppbar socialhjälp var således högre än bland familjerna utan barn. Särskilt stor var skillnaden mellan ensamstående med och utan barn.

Ur en år 1968 inom socialdepartementet utförd undersökning av personer med socialhjälp — socialhjälpundersökningen — kan man också få uppgifter om förekomst av socialhjälp m. m. bland familjer med resp. utan barn. (Angående uppläggning, urval m. m. för socialhjälpundersökningen se kap. 4 s. 121.)

Socialhjälpundersökningen visar t. ex. i vilken utsträckning hjälpfallen utan barn hade fast bostad i maj 1968. Nära 80 % av de gifta eller samboende utan barn bodde i hyres- eller bostadsrättslägenheter medan ca 70 % av de ensamstående kvinnorna utan barn och ca 40 % av de ensamstående männen utan barn bodde i sådana lägenheter. Föräldrahemmet eller inackorderingsrum var den närmast vanligaste bostadsformen för ensamstående män och kvinnor utan barn (13 resp. 17 %). Av de gifta utan barn bodde 18 % i egen eller arrenderad fastighet. Ensamstående män hade den högsta andelen utan fast bostad — ca 23 % — varvid ca 11 % hade logi på natthärbärge och ca 10 % "annan ej fast bostad".

Av undersökningen framgår vidare att ca 60 % av hjälpfallen som var ensamstående kvinnor utan barn resp. gifta eller samboende par utan barn bodde i moderna lägenheter (lägenheter med vatten, avlopp, wc, centralvärme samt bad eller dusch). Av de ensamstående männen bodde endast ca 40 % i sådana lägenheter. Undersökningen visar också att barnfamiljerna bland hjälpfallen i högre utsträckning än hushållen utan barn bodde i moderna lägenheter och i lägre grad i halvmoderna lägenheter. Trångboddhet bland hjälpfallen utan barn förekom endast i ringa omfattning.

En stor del av socialhjälpstagarna saknade enligt undersökningen förvärvsarbete vid den tidpunkt då de erhöll socialhjälp. Bland de ensamstående männen var det ca 75 % som saknade förvärvsarbete, bland de ensamstående kvinnorna utan barn ca 84 % och bland de gifta eller samboende paren utan barn ca 88 %. Barnfamiljerna bland hjälpfallen saknade i lägre grad förvärvsarbete än familjerna utan barn.

Tabell 14. Antal hushåll utan barn under 16 år i flerfamiljshus efter hushållstyp och inkomst 1969. (Endast hushåll med bostadsföreståndare i åldern under 65 år medtagna.)

Hushållstyp	Summa hushåll	Därav med sammanräknad nettoinkomst			
		– 15 000 kr./år		– 20 000 kr./år	
		Antal	%	Antal	%
Hushåll med 1 boende	302 000	100 000	33	148 000	49
Makar utan andra boende ¹	237 000	13 000	5	26 000	11
Makar med andra boende 16-w år ²	111 000	3 000	3	8 000	7
Övriga hushåll ³ (minst 2 pers. 16-w år som inte är makar)	94 000	35 000	37	50 000	53
Summa hushåll	744 000	151 000	20	232 000	31

¹ Båda makarnas inkomster medräknade.

² Endast makarnas inkomster medräknade.

³ Endast bostadsföreståndarens inkomst medräknad.

Bostadsförhållanden, hushållsstruktur m. m.

Antal bostadshushåll inkomstfördelning m. m.

Enligt preliminära uppgifter från *folk- och bostadsräkningen* kan antalet bostadshushåll 1970 i landet (antal utnyttjade lägenheter i flerfamiljshus och egna hem) uppskattas till 3,1 milj. Ca 65 % av dessa eller ca 2 milj. kan beräknas vara hushåll utan barn under 16 år, varav 1,3 milj. med hushållsföreståndare i åldern under 65 år.

Statistiska centralbyrån genomförde 1969 en undersökning, kallad *bostads- och hyresundersökningen 1969*, vilken baseras på ett riksomfattande urval av hyres- och bostadsrättslägenheter i flerfamiljshus färdigställda t. o. m. utgången av år 1968. (Egna hem ingår således inte i undersökningen.) Urvalet omfattar sammanlagt ca 22 500 lägenheter varav 7 500 bostadsrättslägenheter. Uppgifterna i tabell 14 är hämtade från denna undersökning.

Omkring en tredjedel av hushållen med en boende hade en sammanräknad nettoinkomst som understeg 15 000 kr./år, medan ca 50 % av dessa hushåll hade en inkomst under 20 000 kr./år. Av hushållskategorierna makar med resp. utan andra boende var andelarna med inkomster som understeg 15 000 kr./år ganska små – 5 resp. 3 %. Inkomster under 20 000 kr./år var också

relativt ovanligt. Således hade endast ca 11 % av makar utan andra boende och ca 7 % av makar med andra boende inkomster under denna nivå. I sistnämnda fall har emellertid endast makarnas inkomster medräknats och inte de inkomster som de övriga boende i hushållen kan ha.

Av bostadsföreståndarna i "övriga hushåll" var det en stor andel som hade inkomster under 15 000 resp. 20 000 kr./år. Efter som det kan finnas flera inkomsttagare i hushållen är uppgifterna inget mått på hushållsinkomsten.

En jämförelse mellan de olika hushållstyperna när det gäller den ekonomiska situationen blir som nämnts ovan missvisande om man direkt jämför andelarna med en inkomst under viss nivå. En ensamboende får t. ex. förutsättas lättare kunna klara sig på en inkomst på 15 000 kr./år än hushåll med flera boende.

I absoluta tal var det en stor grupp ensamboende som hade inkomst under 15 000 kr./år. Även bostadsföreståndare i "övriga hushåll" var antalsmässigt en stor grupp. Hur den verkliga ekonomiska situationen var för sistnämnda personer beror på om och i vilken utsträckning den eller de personer som ingår i deras hushåll bidrar till ekonomin.

I tabell 15 visas en beräkning för år 1972 dels av det totala antalet bostadshus-

Tabell 15. Beräknat antal bostadshushåll utan barn samt beräknad inkomstfördelning år 1972. (Endast hushåll med bostadsföreståndare under 65 år medtagna.)

Hushållstyp	Summa hushåll	Därav med sammanräknad nettoinkomst			
		– 15 000 kr./år		– 20 000 kr./år	
		Antal	%	Antal	%
Hushåll med 1 boende	490 000	110 000	22	190 000	39
Makar utan andra boende ¹	480 000	35 000	7	85 000	18
Makar med andra boende 16-w år ²	210 000	–	–	15 000	7
Övriga hushåll ³	140 000	35 000	25	55 000	39
Samtliga hushåll	1 320 000	180 000	14	345 000	26

¹ Båda makarnas inkomster medräknade.

² Endast makarnas inkomster medräknade.

³ Endast bostadsföreståndarens inkomst medräknad.

håll (flerfamiljshus och egna hem) utan barn under 16 år dels av inkomstfördelningen för hushållen.

Hushållen med en boende kan såväl antalsmässigt som procentuellt i stor utsträckning beräknas ha inkomster under 15 000 resp. 20 000 kr. år 1972. Ca 22 % (110 000) av dessa hushåll kan beräknas ha en sammanräknad nettoinkomst som understiger 15 000 kr./år och ca 40 % (190 000) en inkomst som understiger 20 000 kr./år.

För hushållskategorierna makar med resp. utan andra boende kan andelarna med inkomster som understiger 15 000 resp. 20 000 kr./år beräknas bli låga, särskilt för makar med andra boende. I absoluta tal är denna grupp i de lägre inkomstskikten mycket liten. Makar utan andra boende med inkomster på dessa nivåer är däremot en förhållandevis stor grupp.

Hushållstypen "övriga hushåll" har höga andelar med inkomster under 15 000 resp. 20 000 kr. år 1972 men är antalsmässigt en relativt liten grupp. Endast bostadsföreståndarens inkomst har medräknats i dessa fall.

Hushållens fördelning efter bostadsstorlek

Tabell 16 visar bostadshushållens fördelning efter bostadsstorlek enligt folk- och bostadsräkningen 1965.

Ca 30 % av hushållen utan barn bodde 1965 i lägenheter om högst 1 rum och kök medan ungefär lika stor andel av hushållen bodde i 2 rum och kök. Hushållen med barn bodde i högre omfattning i större lägenheter än hushållen utan barn och endast omkring 7 % bodde i lägenheter om 1 rum och kök.

Bostads- och hyresundersökningen 1969 ger uppgifter om hushållens fördelning efter bostadsstorlek samt efter hushållstyp i flerfamiljshus (tabell 17).

Hushåll med en boende bodde till stor del – ca 68 % – i högst 1 rum och kök. Endast ca 7 % bodde i större lägenheter än 2 rum och kök. Av makar utan andra boende bodde ca 66 % i lägenheter om 1 och 2 rum och kök medan 27 % bodde i lägenheter om 3 rum och kök. Makar med andra boende bodde i stor utsträckning i större lägenheter – 63 % i 3 rum och kök och däröver.

Tabell 16. Procentuell fördelning av bostadshushåll med och utan barn under 16 år efter bostadens storlek. 1965

Hushållstyp	Antal hushåll	Därav i procent med lägenhetsstorlek på				Uppgift saknas	Summa
		Högst 1 RK	2 RK	3 RK	4+RK		
Hushåll med barn	986 800	7,5	26,5	31,1	34,6	0,2	100
Hushåll utan barn	1 790 800	30,2	29,7	21,8	18,0	0,4	100

Tabell 17. Hushåll utan barn under 16 år i flerfamiljshus efter hushållstyp och bostadsstorlek. (Endast hushåll med bostadsföreståndare under 65 år medtagna.) Procent.

Hushållstyp	Lägenhetsstorlek				Summa
	Högst 1 RK	2 RK	3 RK	4+RK	
Hushåll med 1 boende	68,2	24,6	5,9	1,3	100
Makar utan andra boende 16-w år	14,3	51,9	27,4	6,4	100
Makar med andra boende 16-w år	3,9	33,6	42,3	20,2	100
Övriga hushåll	23,1	41,4	27,3	8,2	100
Samtliga hushåll	35,8	36,7	20,9	6,6	100

”Övriga hushåll” bodde inte i samma utsträckning i lägenheter av den storleken, utan ca 65 % bodde i 1–2 rum och kök.

Av en jämförelse mellan tabell 16 och tabell 17 när det gäller fördelningen av samtliga hushåll kan man dra den slutsatsen att hushållen i flerfamiljshus (tabell 17) i större utsträckning bor i små lägenheter än hushållen i egna hem.

Hushållens fördelning efter bostadsföreståndarens ålder

Folk- och bostadsräkningen 1965 visar beträffande fördelningen av samtliga bostadshushåll (inkl. barnhushåll) efter bostadsföreståndarens ålder att hushållen med bostadsföreståndare under 25 år utgör en liten del

av hushållen. Endast ca 4 % av samtliga bostadsföreståndare var i denna ålder, medan ca 72 % var i åldern 25–64 år och ca 23 % i åldern 65 år och däröver. I absoluta tal fanns det ca 11 000 hushåll med bostadsföreståndare i åldern 0–19 år och ca 108 000 med bostadsföreståndare i åldern 20–24 år.

Bostädernas standard

Bostads- och hyresundersökningen 1969 visar i vilken utsträckning hushållen utan barn i flerfamiljshus hade moderna lägenheter i kvalitetsgrupp 1–2 (lägenheter med bad- eller duschrum, wc och centralvärme).

Av tabell 18 framgår att endast ca 60 % av hushållen med en boende hade i inkomstlägena under 15 000 resp. 20 000 kr./år lä-

Tabell 18. Hushåll utan barn i flerfamiljshus efter hushållstyp, sammanräknad nettointkomst och lägenhetens standard. Procent.

Hushållstyp	Hushåll med lägenheter i kvalitetsgrupp 1–2 ⁴					
	Hushåll med sammanräknad nettointkomst				Samtliga inkomstklasser	
	– 15 000 kr.		– 20 000 kr.			
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Hushåll med 1 boende	58 000	57	86 000	59	206 000	68
Makar utan andra boende 16-w år ¹	10 000	73	19 000	74	208 000	88
Makar med andra boende 16-w år ²	2 000	66	5 000	65	101 000	91
Övriga hushåll ³	28 000	79	41 000	80	79 000	84

¹ Båda makarnas inkomster medräknade.

² Endast makarnas inkomster medräknade.

³ Endast bostadsföreståndarens inkomst medräknad.

⁴ Lägenheter med bad- eller duschrum, wc och centralvärme.

genheter i kvalitetsgrupp 1–2. Oberoende av inkomst var det ca 70 % av denna hushållstyp som hade lägenheter med denna standard.

Makar med andra boende var den hushållstyp som i de lägre inkomstskikten (under 20 000 kr./år) hade de näst lägsta andelarna med lägenheter i kvalitetsgrupp 1–2. Omkring 65 % av dessa hushåll hade moderna lägenheter. Ser man till samtliga inkomstklasser hade däremot denna hushållstyp den högsta andelen moderna lägenheter. Inkomstfördelningen synes således här spela särskilt stor roll. Bland makar utan andra boende hade ca 73 % av hushållen i de lägre inkomstskikten moderna lägenheter. "Övriga hushåll" hade i de lägre inkomstskikten de högsta andelarna moderna lägenheter, nämligen omkring 80 %. När det gäller hushåll utan barn i egna hem kan man utgå från att andelarna med moderna lägenheter är lägre än för hushåll i flerfamiljshus.

Som jämförelse kan nämnas att samtliga hushållstyper med barn hade moderna lägenheter i högre utsträckning än hushållen utan barn, särskilt om man jämför hushållen i de lägre inkomstskikten. I inkomstskikten under 20 000 kr. hade således ca 87 % av hushållen med barn moderna lägenheter.

Bostads- och hyresundersökningen 1969 visar att trångboddhet enligt norm 1 (ej fler än två boende per rum, köket oräknat) inte var så vanlig bland hushållen utan barn. Endast hushållstyperna makar med andra boende och "övriga hushåll" kan definitionsmässigt vara trångbodda enligt norm 1. Enligt denna norm var det endast makar med andra boende i de lägre inkomstskikten (under 20 000 kr.) som var trångbodda i någon betydande utsträckning. Ca 10 % av dessa hushåll var således trångbodda. Bland "övriga hushåll" i dessa inkomstskikt var det endast ca 1 % som var trångbodda.

Enligt norm 2 (ej fler än två boende per rum, kök och ett rum oräknat) kan alla hushållstyper utom enpersonshushåll definitionsmässigt vara trångbodda. Av makar utan andra boende var i de lägre inkomstskikten (under 20 000 kr./år) ca 21 % trångbodda,

av makar med andra boende ca 65 % samt av "övriga hushåll" ca 35 %.

Trångboddhet var vanligare bland barnfamiljerna än bland hushåll utan barn. I inkomstskikten under 20 000 kr. var enligt norm 1 mellan 15 och 20 % av hushållstyperna makar med resp. utan andra boende samt "övriga hushåll" trångbodda. Ca 4 % av hushållen med en boende som har barn var i dessa inkomstskikt trångbodda. Enligt norm 2 var av barnfamiljerna i inkomstskikten under 20 000 kr. ca 60 % av makar utan andra boende och "övriga hushåll" trångbodda, av makar med andra boende ca 65 % samt av hushållen med en boende ca 40 %.

Bostadskostnader

Uppgifter om genomsnittshyrorna för lägenheter i nyproducerade statsbelånade flerfamiljshus färdigställda år 1970 resp. första halvåret 1971 kan erhållas från undersökningar som gjorts av statistiska centralbyrån. Den genomsnittliga årliga bostadskostnaden 1970 för hyreslägenheter i flerfamiljshus färdigställda t. o. m. utgången av år 1969 kan erhållas från bostads- och hyresundersökningen (BHU) 1970 (urval, uppläggning m. m. är för hyreslägenheternas del densamma för BHU 1970 som för BHU 1969 med endast den skillnaden att ytterligare ett årsbestånd har tillkommit).

Storstockholm hade enligt tabell 19 genomgående de högsta hyrorna i nyproduktionen. Hyrorna låg här huvudsakligen mellan 60 och 80 kr./mån. högre än resp. lägenhetstyp i nyproduktionen i hela riket. Skillnaden mellan hyrorna i nyproduktionen och genomsnittshyrorna i flerfamiljshusbeståndet var betydande, särskilt för de mindre lägenheterna som till största delen innehåller av hushåll utan barn. Hyrorna för lägenheter i hela beståndet varierade mellan 380 och 171 kr./mån. för 1 rum och kök medan 2 rum och kök kostade mellan 531 och 230 kr./mån.

Bostads- och hyresundersökningen 1969 har uppgifter om den faktiska hyresfördelningen efter inkomst för olika hushållstyper i flerfamiljshus (tabell 20).

Tabell 19. Hyror för allmännyttiga företag i nyproduktionen dels för år 1970 dels för första halvåret 1971 samt hyror i flerfamiljshus färdigställda t. o. m. utgången av år 1969 (kr./mån).

Lägenhets- storlek	Genomsnittliga hyror i nyproduktionen (kr./mån)				Hyror 1970 i flerfamiljshus färdigställda t. o. m. utgången av 1969 (riket)	
	Hela riket		Storstockholm		Moderna lägenheter ¹	Icke moderna lägenheter ²
	1970	1971 (1:a halvåret)	1970	1971 (1:a halvåret)		
1 RK	322	341	380	374	274	171
2 RK	454	471	523	531	388	230
3 RK	549	562	630	637	529	293
4 RK	663	690	742	756	651	421
5+RK	862	867	949	942	804	497

¹ Lägenheter med bad- eller duschrum, wc och centralvärme.

² Lägenheter som saknar bad- eller duschrum.

Merparten — omkring 75 % — av hushållen med en boende och med en inkomst under 15 000 resp. 20 000 kr. hade 1969 hyror som understeg 3 000 kr./år eller ca 250 kr./mån. Först i inkomstskiktet över 30 000

kr. skedde någon större förskjutning mot högre hyror.

Av makar med resp. utan andra boende i inkomstskiktet under 15 000 resp. 20 000 kr. hade 1969 omkring 75 % av hushållen en

Tabell 20. Barnlösa hushåll i flerfamiljshus efter hushållstyp, sammanräknad nettointkomst och bostadskostnad år 1969.

Hushållstyp Sammanräknad nettointkomst, kr./år	Antal hushåll	Därav i procent med nedanstående bostadskostnad kr./år					
		—1 999—	2 000— 2 999	3 000— 3 999	4 000— 4 999	5 000—	Samtliga
Hushåll med 1 boende							
—14 999	101 900	46,6	30,6	14,8	5,9	2,1	100
15 000—19 999	45 200	39,6	37,7	14,3	6,2	2,2	100
20 000—29 999	103 900	33,1	35,6	21,9	6,6	2,8	100
30 000—	51 300	18,8	28,6	22,0	20,1	10,5	100
Makar utan andra boende ¹							
—14 999	13 600	20,4	33,5	21,1	13,4	11,6	100
15 000—19 999	12 300	15,1	21,3	39,2	17,0	7,4	100
20 000—29 999	53 200	12,9	29,8	34,1	15,7	7,5	100
30 000—	157 600	5,5	19,8	28,0	22,3	24,4	100
Makar med andra boen- de 16-w år ²							
—14 999	3 200	7,0	45,3	15,1	18,1	14,5	100
15 000—19 999	4 700	23,5	24,1	26,4	15,3	10,7	100
20 000—29 999	23 100	6,1	21,4	31,1	21,4	20,0	100
30 000—	79 800	2,3	11,8	24,8	25,1	36,0	100
Övriga hushåll ³							
—14 999	3 200	4,4	17,7	1,8	3,8	72,3	100
15 000—19 999	3 000	3,6	1,3	48,6	17,6	28,9	100
20 000—29 999	14 400	3,7	1,9	20,9	23,9	49,6	100
30 000—	21 600	4,3	2,3	11,8	17,5	64,1	100

¹ Båda makarnas inkomster medräknade.

² Endast makarnas inkomster medräknade.

³ Endast bostadsföreståndarens inkomst medräknad.

Tabell 21. Procentuell fördelning av studentbostäderna i hela riket efter hyresnivån vårterminen 1971 (enkelrum och dubletter).

	Antal bostäder	Hyresnivå kr./år					Summa
		1 701– 2 200	2 201– 2 700	2 701– 3 200	3 201– 3 700	3 701–	
Samtliga studentbostäder	35 800	13	41	33	7	5	100

hyra som understeg 4 000 kr./år eller ca 335 kr./mån. Hyror över 5 000 kr./år eller ca 415 kr./mån. förekom i större omfattning huvudsakligen i inkomstskiktet över 30 000 kr./år. Att märka är att endast makarnas inkomster är medräknade varför relationen inkomst/hyra inte är helt riktig. Merparten (ca 80 %) av "de andra boende" kan dock beräknas vara barn till makarna och har inga eller låga inkomster.

"Övriga hushåll" skilde sig i hög utsträckning från de övriga hushållstyperna genom att stora andelar hade hyror över 5 000 kr./år i samtliga inkomstskikt utom i inkomstklassen 15–20 000. Här måste man emellertid beakta att endast bostadsföreståndarens inkomst är medräknad och inte övriga boendes varför relationen hyra/inkomst här inte är rättvisande.

Studiemedelsutredningen har i sitt betänkande Reformer inom studiemedelsystemet (SOU 1971:87) en sammanställning av studentbostadshyror (tabell 21).

Studentbostadshyror låg i omkring 85 % av fallen under 3 200 kr./år eller 265 kr./mån. Genom förändrade lånevillkor beräknar studiemedelsutredningen att kostnadsökningen för de befintliga studentbostäderna kommer att uppgå till mellan 286 och 373 kr. per rum och år, eller mellan 25 och 30 kr. per rum och månad.

Individernas hushållsställning

Från avsnittet om den vuxna befolkningens bostadsförhållanden i låginkomstutredningens levnadsnivåundersökning kan man få uppgifter om antalet individer med olika

relationer till bostadsföreståndaren i befolkningen 15–75 år. Följande tablå visar antal individer år 1968 i åldrarna 15–75 år fördelade efter hushållsställning. (Bostadsföreståndare och bostadsföreståndares make inte medtagna.)

Hushållsställning	Antal individer	Procent av befolkningen ¹
Barn till bostadsföreståndaren	876 000	15
Släkting till bostadsföreståndaren	180 000	3
Annan person som inte är släkting till bostadsföreståndaren	85 000	1

¹ Enligt undersökningen fanns det ca 5 920 000 personer i åldern 15–75 år 1968.

Det absolut vanligaste var att personer som inte var bostadsföreståndare eller make till sådan var barn till bostadsföreståndaren – ca 15 % av befolkningen hörde således till denna kategori. Personer som var släktingar till bostadsföreståndaren var relativt få – endast ca 3 % av befolkningen. Antalet andra personer, som till stor del sannolikt var s. k. inneboende, var ännu ovanligare – endast ca 1 % kunde enligt undersökningen hänföras till denna kategori.

De inneboende kan sägas utgöra en kategori boende som har speciella och varierande boendeförhållanden. Med inneboende menar man vanligen personer som hyr möblerat rum hos en icke närstående person. Det förekommer att de inneboende har tillgång till badrum och kök. I hyran ingår ibland ersättning för städning.

Enligt bostadsstyrelsens anvisningar för bostadstillägg till barnfamiljer skall hyran för uthyrt rum frånräknas hyran för lägenheten. Därvid går kommunerna ofta på de uppgifter familjerna själva lämnar, kompletterade med en skälighetsbedömning. Det har lämnats öppet för de enskilda kommunerna att göra de skälighetsbedömningar som kan vara påkallade i dessa fall med hänsyn till det antal rum den inneboende disponerar, samboende-förhållanden m. m.

Olika undersökningar redovisar varierande uppgifter om antalet inneboende, troligen beroende bl. a. på sättet att definiera inneboende. Förutom ovanstående uppgifter från låginkomstutredningen har bl. a. familjeundersökningen uppgifter om antalet inneboende. Enligt undersökningen var vid undersökningstillfället september-oktober 1970 ca 148 800 familjer eller ensamstående inneboende i den meningen att de bodde i hushåll med bostadsföreståndare som de inte var släkt med. (I undersökningens frågeformulär anges hushållsställningen som inneboende.) Merparten av dessa — ca 133 300 eller ca 90 % — var ensamstående män eller kvinnor utan barn. Ca 4 100 eller ca 2,7 % av de inneboende hörde till kategorin fränskilda eller med makar ej samboende män som inte har vårdnaden om sina barn. Nästan lika många inneboende — ca 4 000 eller ca 2,6 % — var gifta eller ogifta samboende barnlösa par (ca 8 000 personer). Ca 600 inneboende eller ca 0,4 % var ensamstående kvinnliga icke-vårdnadshavare. Övriga inneboende icke-vårdnadshavare var ca 600 personer eller ca 0,4 % av samtliga inneboende. Sammanlagt fanns ca 6 100 eller ca 4 % inneboende familjer med barn.

Ungdomsbostadsutredningen¹ avser med inneboende en person som för egen del disponerar en viss del av en bostadslägenhet för vilken en överenskommen hyra erläggs till lägenhetsinnehavaren. Den inneboende antas inte ha någon egentlig hushållsgemenskap med lägenhetsinnehavaren och hans hushåll. Utredningen uppskattar antalet mantalsskrivna inneboende i åldrarna 16–29 år till ca 60 000 personer. Därtill kommer

skolinackorderade och i hemorten skrivna studiemedelsberättigade, vilka tillsammans kan beräknas till ca 25 000 personer. Enligt utredningens uppskattning skulle det således finnas ca 85 000 inneboende personer i åldrarna 16–29 år.

Samboende under äktenskapsliknande former

Ur familjeundersökningen kan man få uppgifter om i vilken utsträckning och i vilka åldrar samboende under äktenskapsliknande former förekommer bland familjer utan barn under 18 år.²

Således fanns det i september-oktober 1970 sammanlagt ca 50 000 hushåll utan barn där parterna ansåg sig leva under äktenskapsliknande former. Av samtliga familjer med samboende par utan barn utgjorde dessa hushåll ca 8 %, medan ca 92 % var gifta.

I familjer där parterna sammanlevde under äktenskapsliknande former var vid undersökningstillfället ca 45 % av männen under 25 år, ca 30 % i åldern 26–35 år, ca 23 % i åldern 36–65 år samt ca 2 % i åldern 66 år och däröver.

Huvuddelen av de samboende männen var således relativt unga. De samboende kvinnorna kan, enligt familjeundersökningen, i genomsnitt beräknas vara ca 2 år yngre än männen.

Kollektiva bostäder

I folk- och bostadsräkningens material ingår inte kollektiva bostäder. Därmed avses bostäder som i allmänhet utgörs av ett antal bostadsrum med gemensam korridor och övriga gemensamma utrymmen som kök, dagrum m. m. Hit hör t. ex. elevhem för gymnasiestadiet, ungdomshotell, studentbostäder, industrins bostäder för ensamstående anställ-

¹ Ungdomsbostadsutredningen har 1970 avgivit betänkandet Ungdom-Bostad, SOU 1970:43.

² Egentligen avses familjer som vid undersökningstillfället september-oktober 1970 inte hade hemmavarande barn födda 1952 eller senare.

da, AMS förläggningar och bostadshotell för ensamstående. Vanligen hyr de boende möblerade enkelrum i dessa bostäder. I hyran ingår ofta städning och ev. annan service. Några säkra uppgifter om det totala antalet bostäder som kan hänföras till kollektiva bostäder finns inte. Tidigare har visats (sid. 632) att t. ex. antalet studentbostäder vårterminen 1971 uppgick till ca 36 000.

*Sammanfattande diskussion om
låginkomsttagarnas situation enligt
bakgrundsmaterialet*

Av det i föregående avsnitt redovisade bakgrundsmaterialet kan man göra en bedömning av omfattningen av låginkomstproblemet när det gäller grupper utan barn. Man kan också få en uppfattning om ålders-, köns- och civilståndsfördelningen bland låginkomsttagarna samt om sysselsättnings- och boendeförhållanden m. m.

Inkomstförhållanden m. m.

Enligt arbetsgruppens mening är det vid bedömningen av låginkomstproblemets omfattning inte enbart en fråga om låga inkomster i och för sig utan om en bedömning med utgångspunkt i den ekonomiska situationen som helhet. Man får t. ex. inte en uppfattning om omfattningen av låginkomstproblemet genom att enbart studera inkomststatistiken. Enligt denna är det många ensamstående utan barn som beräknas ha en sammanräknad nettointkomst under 20 000 kr. år 1972 medan andelen makar utan barn som har en inkomst under denna nivå är betydligt lägre. En direkt jämförelse på detta sätt mellan de båda kategorierna är missvisande beträffande den verkliga ekonomiska situationen. För att få en mera fullständig bild av denna måste man även ta hänsyn till antalet personer som skall leva på inkom-

ten, till privata och sociala transfereringar m. m. Åldersfördelningen är mycket olikartad för grupperna vilket man också måste ta hänsyn till. Enligt beräkningar för år 1972 är t. ex. ca 38 % av de ensamstående barnlösa som har en sammanräknad nettointkomst under 15 000 kr./år ungdomar i åldern mellan 16–19 år.

En något fullständigare bild av den ekonomiska situationen för de barnlösa får man om man utgår från inkomstfördelningen med hänsyn till disponibel inkomst. Familjeundersökningen avser med disponibel inkomst den sammanräknade nettointkomsten med avdrag för skatt och med tillägg för vissa sociala transfereringar, bl. a. sjukpenning, socialhjälp, studiehjälp, studiemedel, ersättning från arbetslöshetskassa och omskolningsbidrag. Privata transfereringar ingår inte i inkomstsumman.

Undersökningen visar att en stor grupp ensamstående utan barn (omkring 0,5 milj.) hade en disponibel inkomst under 10 000 kr. år 1969. Antalet makar och samboende som hade en disponibel inkomst under 10 000 kr. var betydligt lägre (ca 55 000), medan antalet makar som hade en disponibel inkomst under 20 000 kr./år var ca 100 000. I fråga om makar skall två personer leva på inkomsten.

En stor andel – ca 30 % – av de ensamstående barnlösa med en disponibel inkomst under 10 000 kr./år var i åldern 17–19 år

och ca 50 % var under 29 år. Huvuddelen av de gifta och samboende med en disponibel inkomst under 10 000 resp. 15 000 kr./år var i åldern 55–63 år (ca 35 000 resp. 60 000). Bland gifta i åldersklassen 55–63 år är det förhållandevis mindre vanligt att båda parterna förvärvsarbetar, vilket medverkar till en låg sammanlagd disponibel inkomst.

Den omständigheten att många ensamstående med lägre inkomster/år är mycket unga (17–19 år) har stor betydelse för övervägandena beträffande ett stödssystem. Ungdomarna förvärvsarbetar endast i mindre omfattning p. g. a. att de i övervägande antalet fall studerar. Deras förvärvsarbete förläggs därför till ferier etc. Även i åldrarna omkring 20 år är förvärvsverksamhetens omfattning ofta låg p. g. a. studier. Förvärvsinkomsten kompletteras i dessa fall med studiehjälp, studiemedel och andra utbildningsbidrag. Huvudparten av ungdomarna — särskilt i åldrarna under 20 år — bor kvar i föräldrahemmet och erhåller sannolikt ofta ekonomiskt stöd från föräldrarna. Man torde således kunna utgå från att en icke obetydlig grupp ensamstående med lägre inkomster är ungdomar som i verkligheten har en bättre ekonomisk situation än den egna årsinkomsten anger.

Något statistiskt material som direkt belyser omfattningen av privata transfereringar finns inte. En uppfattning om detta kan man indirekt i viss utsträckning få genom att studera hushållsinkomster i stället för individinkomster.

Enligt beräkningar för år 1972 om det totala antalet bostadshushåll utan barn under 16 år är ensamboende den största gruppen som har en hushållsinkomst (sammanräknad nettoinkomst) under 20 000 kr./år. Jämfört med antalet ensamstående utan barn enligt inkomststatistiken är det ett betydligt lägre antal ensamboende med egen bostad som har en sammanräknad nettoinkomst under 20 000 kr./år — ca 1 milj. ensamstående mot ca 190 000 ensamboende. Detta hänger delvis samman med att många ensamstående utan barn är ungdomar som saknar egen bostad.

Antalet bostadshushåll med "makar utan andra boende" och med en sammanräknad nettoinkomst under 20 000 kr. år 1972 kan beräknas till ca 85 000 (19 %). I dessa fall är det två personer som skall leva på inkomsten och man får i dessa lägre inkomstlägen förutsätta att den ena maken oftast är hemma-make.

Antalet bostadshushåll med "makar med andra boende" som år 1972 kan beräknas ha en sammanräknad nettoinkomst under 20 000 kr. är endast ca 15 000 (7 %). I inkomsten ingår endast makarnas inkomster och inte inkomsterna för de övriga boende. Dessa övriga boende kan emellertid till ca 80 % beräknas vara barn över 16 år till makarna. Man kan utgå från att huvudparten av dessa "barn" tillhör åldersklasserna under 25 år och att många av dem studerar åtminstone i åldrarna under 20 år. I de fall då de övriga boende inte är barn till makarna kan de t. ex. vara släktingar, inneboende eller anställda. Inkomsterna för dessa är inte kända men många inneboende är ganska unga och torde bl. a. av den anledningen ha låga inkomster. Oftast tillhör "andra boende" kategorin ensamstående bland vilka finns en hög andel som har låga inkomster. Frågan om den verkliga ekonomiska situationen för de boende i dessa hushåll sammanhänger med omfattningen av ekonomisk gemenskap och transfereringar mellan de boende. Man kan utgå från att inneboende endast sällan har ekonomisk gemenskap med makarna utan är hänvisade till att leva på sin egen inkomst. Detta gäller sannolikt även i hög grad för släktingar.

Antalet bostadshushåll, som betecknats som "övriga hushåll" (två eller fler boende som inte är gifta) med en sammanräknad nettoinkomst under 20 000 kr./år kan 1972 beräknas vara ca 55 000 (ca 39 %). Flertalet av dessa hushåll består av två boende. Här är emellertid endast hushållsföreståndarens inkomst medräknad. De boende i dessa hushåll kan t. ex. vara samboende under äktenskapsliknande förhållanden, släktingar, kamrater eller en bostadsföreståndare och en inneboende. Den verkliga ekonomiska situationen

för de boende i dessa hushåll är inte känd. Även här är omfattningen av ekonomisk gemenskap av avgörande betydelse. (Frågan om graden av ekonomisk gemenskap m. m. mellan hushållsmedlemmar tas upp i avsnittet "Metoder för ett stöd".)

En direkt jämförelse mellan inkomstfördelningen för barnfamiljer och barnlösa är, som påvisats i redovisningen av bakgrundsmaterialet, inte möjlig med hänsyn till olikartad åldersfördelning och med hänsyn till att antalet personer som skall leva på inkomsten varierar. Den viktigaste jämförelsen vid prövningen av möjligheten att utvidga bostadstillägssystemet till låginkomsttagare utan barn är dessutom enligt arbetsgruppens mening i stället förmågan hos hushållen att vid en viss inkomst själva betala sin hyra.

De ovan redovisade jämförelserna mellan disponibel inkomst (sid. 622) ger en viss uppfattning i detta avseende. Vid en given bruttointkomst på t. ex. 20 000 kr. är den disponibla inkomsten räknad per individ genomgående högre för ensamstående utan barn än för ensamstående med barn samt i huvudsak även högre för makar utan barn än för makar med barn. Makar utan barn har i vissa fall lägre disponibel inkomst per individ än ensamstående med barn. Därvid är dock att märka att vid beräkningarna av den disponibla inkomsten hänsyn inte tagits till den daghemsavgift som den ensamstående föräldern kan få betala. Jämförelsen mellan ensamstående utan barn och makar utan barn visar att den ensamstående vid en given inkomst har en högre disponibel inkomst än vardera av makarna.

En liknande bild ger jämförelsen mellan konsumtionens storlek per år och individ enligt hushållsbudgetundersökningen. Barnfamiljerna har en ganska mycket lägre konsumtionsnivå per hushållsmedlem än de barnlösa, särskilt än de ensamstående utan barn.

Eftersom samhällets stöd till barnfamiljerna inte helt täcker de kostnader barnen medför får man således utgå från att vid samma årsinkomst har hushållen utan barn lättare att betala en viss hyra än barnfamiljerna.

Sysselsättningsförhållanden

Vid bedömningen av situationen för de lägre inkomsttagarna är sysselsättningsaspekten av central betydelse. Frågan har redan något berörts ovan bl. a. när det gäller yngre åldersgrupper som ofta har låga inkomster p. g. a. ringa förvärvsverksamhet.

"De extremt lågavlönade" skulle enligt låginkomstutredningens levnadsnivåundersökning vid heltidsarbete år 1966 maximalt komma upp till en årsinkomst på ca 16 000 kr., vilket uppskattningsvis motsvarar en inkomst om ca 23 000 kr. år 1972. Till denna kategori hör sannolikt många barnlösa. Kvinnorna är markant överrepresenterade bland de "extremt lågavlönade" — 2/3 är kvinnor.

Bostadsförhållanden

Bostadsförsörjningen är av stor betydelse för individens situation. Om bostadsfrågan inte är löst på ett tillfredsställande sätt får detta ofta konsekvenser för arbetsförmåga, psykiskt och fysiskt välbefinnande m. m. Bostadens betydelse som social trygghetsfaktor betonas bl. a. i direktiven för boendeutredningen som tillsattes under hösten 1970.

Det är huvudsakligen beträffande bostädernas utrustning som brister finns för de barnlösa. Särskilt bland ensamboende i de lägre inkomstskikten saknar en stor andel moderna lägenheter (lägenheter med bad eller duschrum, wc och centralvärme). För samtliga grupper barnlösa med egen bostad i flerfamiljshus är det mellan 20 och 40 % i de lägre inkomstskikten som saknar moderna lägenheter.

Av de inneboende är flertalet barnlösa. Dessa grupper har sannolikt ofta en otillfredsställande bostadssituation. Detta beror inte enbart på brister i bostadens utrustning, utan t. ex. på brist på egna kok- och badmöjligheter, alltför stort beroende av hyresvärdens etc. Här är att notera att många inneboende är studerande som endast under terminerna bor i rummen men som i övrigt bor hos sina föräldrar.

Motiv för och effekter av ett bostadsstöd för låginkomstgrupper utan barn

Kommitténs uppdrag att pröva möjligheterna att utvidga bostadstillägssystemet för barnfamiljer till låginkomstgrupper utan barn får bedömas med utgångspunkt i det fr. o. m. den 1 april 1972 gällande systemet för barnfamiljerna. En utvidgning av grunddelen i systemet bör enligt arbetsgruppens mening inte komma i fråga. Grundbeloppet i barnfamiljssystemet utgår som stöd för barnens konsumtion, varför det är svårt att motivera en utvidgning till låginkomsttagare utan barn. Om man vill stödja låginkomsttagare utan barn genom ett allmänt konsumtionsstöd torde dessutom skattevägen vara att föredra. Att ha ett omfattande särskilt stödssystem med bl. a. åtföljande administrationskostnader kan knappast anses motiverat. Arbetsgruppen har därför stannat för att låta sin prövning avse en utvidgning av det hyresanknutna tillägget.

Ett motiv för införande av ett bostadsstöd för de lägre inkomsttagarna utan barn är att många av dessa inte har möjlighet att betala kostnaden för en bra bostad. Många har en bostadssituation som inte kan betraktas som tillfredsställande och ett bostadsstöd skulle underlätta för dem att skaffa moderna bostäder. Bostadens betydelse som social trygghetsfaktor har tidigare betonats.

Ett annat motiv för att införa ett bostadsstöd till inkomsttagare utan barn i de lägre inkomstskikten är att förbättra förutsättningarna för att hushållsstrukturen i nybyggda bostadsområden blir mer allsidig. Om bostadskostnaderna sänks väsentligt för dessa grupper får de möjligheter att i ökad utsträckning flytta till nybyggda bostadsområden.

Möjligheterna för de lägre inkomsttagarna utan barn att skaffa goda bostäder är dock förutom av inkomstsituationen beroende av bostadsbeståndets storlek och struktur samt bostadsförmedlingsprinciper m. m.

Vårt bostadsbestånd förändras relativt långsamt. Enligt en utredning som gjorts av bostadsstyrelsen år 1970 angående bostads-

byggnadsbehovet på längre sikt skall, under förutsättning att bostadsproduktionen sker i enlighet med utredningens prognoser, bostäder i kvalitetsgrupp 3–7, dvs. sådana som saknar bad- eller duschrum inte kunna vara borta ur beståndet förrän omkring år 1980. Saneringsutredningens förslag för saneringsverksamheten har samma tidsperspektiv.

Bristerna hos bostäderna för inkomsttagare utan barn i de lägre inkomstskikten rör främst kvaliteten vilket sammanhänger med bostadsbeståndets struktur. De lägre inkomsttagarna utan barn utgör främst småhushåll och efterfrågar ofta mindre lägenheter. Det finns ett stort bestånd av smålägenheter av dålig kvalitet och problemen kan inte lösas utan att dessa moderniseras eller ersätts. Så länge de finns blir de utnyttjade huvudsakligen av låginkomsthushåll.

På bostadsmarknaden prioriteras bl. a. barnfamiljer och pensionärer dels genom ekonomiskt stöd, dels genom att de ges företräde genom bostadsförmedlingen till lägenheter. Därutöver finns det vissa andra bostadssökande som t. ex. av medicinska skäl prioriteras och många skaffar bostad utan bostadsförmedlingens hjälp. Allmänt kan sägas att låginkomsttagare utan barn, särskilt då ensamstående, prioriteras lågt på bostadsmarknaden och ofta torde ha svårt att få moderna lägenheter.

För att lösa bostadsproblemen för de lägre inkomsttagarna utan barn krävs således även andra åtgärder än en ekonomisk förstärkning. De frågorna faller emellertid inte inom kommitténs uppdrag och arbetsgruppen har därför här endast pekat på problemen.

Andra tänkbara stödåtgärder för låginkomstgrupper utan barn

Arbetsgruppen har i arbetet med utformningen av ett bostadsstöd enligt kommitténs uppdrag även kommit in på frågan vilka andra stödåtgärder som skulle kunna förbättra situationen för låginkomsttagarna.

En del av dem som har låga inkomster har det p. g. a. en oförmånlig position i lönestrukturen. Många av de lågavlönade heltids-

och helårsarbetande är kvinnor och ungdomar. En förbättring av situationen för denna kategori låginkomsttagare torde framförallt få ske avtalsvägen, varvid bl. a. måste tillkomma en omvärdering av kvinnornas arbetsprestationer i de traditionella kvinnoyrkena. Ett annat alternativ vore, åtminstone teoretiskt, att lindra skatteuttaget. Alla låginkomsttagare skulle emellertid inte kunna tillgodogöra sig en skattesänkning utan för dem skulle man behöva införa någon form av negativ skatt.

För andra som har en svag ekonomisk ställning är orsaken inte endast låga löner utan också arbetslöshet, sjukdom, fysiska, psykiska och sociala handikapp m. m. Orsaker till arbetslöshet kan t. ex. vara brist på arbetstillfällen på bostadsorten, bristfällig utbildning, ringa erfarenhet av förvärsarbete m. m. Orsaken till nedsatt arbetsförmåga kan t. ex. vara hög ålder. Orsaker till sjukdom av psykisk art kan vara bristande kontaktmöjligheter, alltför pressande arbetsförhållanden och dåliga bostadsförhållanden. Många får stora svårigheter efter skilsmässa, bl. a. genom isolering, försvagad ekonomi och bristfälliga bostadsförhållanden. Andra kategorier som kan vara socialt handikappade är personer som tillhör kriminalvårdsklientelet, personer som är alkohol- och narkotikaskaddade m. fl.

För dessa grupper vore det värdefullt med utvidgade selektiva stödåtgärder som t. ex. utbildning och yrkesrådgivning, kurativa och medicinska insatser samt insatser på bostadsidan.

Det uppdrag som kommittén har när det gäller bostadsstöd till låginkomsttagare utan barn har som utgångspunkt bostadstilläggsystemet för barnfamiljerna. Det är således fråga om att utvidga ett redan etablerat stödssystem som är inkomstprövat enligt generella normer men som inte föregås av någon individuell behovsprövning.

De sämst ställda grupperna i samhället kan emellertid endast i begränsad utsträckning nås genom ett sådant stödssystem. Oftast är inte heller bostadssituationen det enda problemet för dessa utan en serie av individual-

prövade stödåtgärder, vilka exemplifierats ovan, behöver sättas in. Dessa stödåtgärder bör ingå i ett rehabiliteringsprogram för individen som tar hänsyn till hela den sociala situationen.

Det är enligt arbetsgruppens mening angeläget att möjligheterna prövas att införa ett kompletterande stödssystem som möjliggör ett övergripande individualinriktat rehabiliteringsprogram för socialt handikappade. I detta system skulle ett stöd till bostadsförsörjningen ingå som en del. En sådan prövning ligger utanför kommitténs uppdrag och bör därför göras i annat sammanhang.

Metoder för ett stöd

Stöd till individer eller grupper

Bostadsstödet till barnfamiljerna är ett hushållsstöd där man definitionsmässigt utgår från barnförekomsten. När det gäller de barnlösa är det svårare att bestämma vilka som skall få stödet. Vid övervägandena i denna fråga har en utgångspunkt för arbetsgruppen varit att stödet så långt som möjligt skall vara neutralt till boendeform. Bl. a. bör bidrag utgå på samma villkor till såväl personer med egen bostad som andra, t. ex. till två eller flera personer som har gemensam lägenhet men inte utgör "familj", vuxna som bor hos föräldrar samt inneboende. Att bo i grupp kan i många fall vara en bättre och billigare boendeform än att var och en skall ha en egen lägenhet. Det vore därför olyckligt om bidragssystemet skulle missgynna gruppboende.

Arbetsgruppen har utgått från att stödet till de barnlösa liksom till barnfamiljerna skall utgå utan särskilda standardvillkor för bostaden. Bidragsberättigande hyra bör då inte vara så låg att även omoderna lägenheter kan ingå i systemet i betydande omfattning.

Principiellt kan stödet till de barnlösa utformas antingen som ett individstöd eller som ett hushållsstöd eller som en kombination av dessa alternativ. Ett renodlat individstöd skulle innebära att alla, oavsett om de bor ensamma eller tillsammans med andra,

bedöms individuellt när det gäller rätt till bidrag. Bl. a. skulle inkomstprövningen vara individuell. Ett renodlat hushållsstöd skulle innebära gemensam bedömning för samtliga boende i en lägenhet när det gäller rätt till bidrag. Inkomstprövningen skulle vara gemensam.

Vid ett renodlat individstöd skulle t. ex. en "hemmake" få bidrag även om den förvärvsarbetande maken har en god inkomst. En person med låga inkomster som bor hos föräldrar med god ekonomi och erhåller ekonomiskt stöd från dem skulle också kunna få bidrag. Vid ett renodlat hushållsstöd skulle t. ex. en låginkomsttagare som bor hos en välbärgad släkting utan att de har gemensam ekonomi kunna gå miste om bidrag. En inneboende med låg inkomst som bor hos en icke närstående hyresvärd med god inkomst skulle också kunna uteslutas från bidrag.

Frågan om inriktningen av stödet sammanhänger med graden av "ekonomisk gemenskap" mellan samboende. Om man klart kan säga att "ekonomisk gemenskap" föreligger mellan vissa boende synes en gemensam bedömning för rätt till bidrag vara motiverad. Arbetsgruppen har emellertid funnit det vara svårt att på ett tillfredsställande sätt generellt ange vad som är "ekonomisk gemenskap". Även att med utgångspunkt i de boendes status försöka ange vilka som har "ekonomisk gemenskap" är svårt.

Det torde allmänt anses att gifta personer har "ekonomisk gemenskap". Utvecklingen under senare år har emellertid inneburit en delvis förändrad inställning till makars ekonomiska relationer, vilken bl. a. kommit till uttryck i den fr. o. m. 1971 gällande skattelagstiftningen, som principiellt utgår från att båda makarna bör betraktas som självständiga individer i ekonomiskt avseende. Principen är dock inte genomförd fullt ut. Så t. ex. får gift vars make saknar inkomst en skattereduktion på 1 800 kr.

Enligt nu gällande äktenskapslagstiftning betraktas familjen som en ekonomisk enhet, varvid makarna var för sig efter förmåga skall bidra till familjens underhåll. Till familjens

underhåll räknas bl. a. vad som erfordras för tillgodoseende av vardera makens särskilda behov. Direktiven till familjelagssakkunniga innebär dock att man i framtiden bör sträva efter en större ekonomisk självständighet makar emellan inom äktenskapet; äktenskaps rättsverkningar bör enligt direktiven begränsas i skilda hänseenden.

En annan utveckling av betydelse i detta sammanhang är att fler, framförallt ungdomar, sammanbor under s. k. äktenskapsliknande förhållanden utan att vara formellt gifta. Den nuvarande äktenskapslagstiftningen är inte tillämplig på dessa förhållanden. Inte heller beträffande rätt till sociala förmåner som t. ex. socialhjälp torde någon sammankoppling göras mellan sådana samboende åtminstone inte om inte parterna själva uppger att de är samboende.

Mellan föräldrar och barn bör "ekonomisk gemenskap" kunna sägas föreligga åtminstone så länge den ovillkorliga underhållsskyldigheten gäller för föräldrarna gentemot barnen. Under senare år har en förskjutning ägt rum beträffande den ålder då ungdomar i allmänhet uppnår självständighet, bl. a. i ekonomiskt avseende. Kommittén föreslår i kapitel 11 om åldersgränser en höjning av åldersgränsen för rätt till statligt och kommunalt bostadstillägg till 18 år.

När det gäller "barn" över 18 år varierar sannolikt graden av ekonomisk självständighet i ganska stor omfattning. Beträffande de ungdomar som fortfarande går i gymnasieskolan utgår studiehjälp som i vissa delar prövas mot föräldrarnas inkomster. Förvärvsarbetande ungdomar har ofta anställningar med låga löner. Att märka är dock att i den centrala avtalsuppgörelsen 1971 mellan LO och SAF har intagits en rekommendation om att man vid de förbundsvisa förhandlingarna skall ta bort de särskilda avtalsbestämmelserna för ungdomar över 18 år, dvs. denna ålder föreslås bli en vuxengräns.

Allmänt sett kan man säga att i vart fall i åldrarna under 20 år är ungdomarna en mycket rörlig grupp på arbetsmarknaden. De varvar t. ex. ofta utbildning och förvärvsarbete och den ekonomiska gemenskapen

med föräldrarna torde av den anledningen också vara växlande. Den ekonomiska gemenskapen mellan föräldrar och "barn" över 20 år varierar säkert också men i huvudsak torde man kunna utgå från att ungdomarna då i stort sett är ekonomiskt självständiga.

När det gäller övriga kategorier boende t. ex. samboende släktingar eller kamrater är det svårt att generellt uttala sig om graden av "ekonomisk gemenskap". I verkligheten är det säkert så att förhållandena varierar i viss utsträckning men att man i huvudsak kan utgå från ekonomisk självständighet för individerna. Mellan inneboende och hyresvärd torde det vara ganska sällsynt att det förekommer "ekonomisk gemenskap". Man kan i det här sammanhanget notera att skattesystemet utgår från individens inkomst.

Det är svårt att för barnlösa utforma ett stödssystem som kan betecknas som helt rättvist för alla individer eller grupper. Arbetsgruppen har emellertid funnit att ett stödssystem som huvudsakligen utgår från individen är att föredra. Som nämnts ovan riskerar man vid ett individstöd att personer som inte är i särskilt behov av samhällsstöd, t. ex. en låginkomsttagare som bor hos föräldrar med god ekonomi, ändå får bidrag. Om man å andra sidan anknyter bidraget till hushåll riskerar man att personer som är i behov av bidrag inte får det. En låginkomsttagare som t. ex. bor hos en välbärgad släkting utan att de har gemensam ekonomi kan gå miste om bidrag. Sistnämnda effekt utgör enligt arbetsgruppens mening en betydande invändning mot att rikta bidraget till hushåll.

Ett undantag från principen om ett individstöd bör emellertid enligt arbetsgruppens mening göras beträffande gifta. I annat fall skulle bidrag kunna utgå till en "hemmama-ke" i en familj där den förvärvsarbetande maken har en god inkomst vilket arbetsgruppen anser omotiverat. Med gemensam inkomstprövning kan man undvika sådana effekter.

Liksom i fråga om barnfamiljer bör som gifta betraktas sådana samboende som tidigare varit gifta eller som har eller haft barn tillsammans. Man kan hävda att även andra

samboende under äktenskapsliknande former borde erhålla gemensamt stöd med gemensam inkomstprövning. Definitionssvårigheterna är emellertid här betydande och torde inte kunna lösas på ett helt godtagbart sätt eller utan en betydande administrativ insats. Som tidigare framhållits är åldersfördelningen olikartad för samboende och gifta på så sätt att de samboende huvudsakligen är ganska unga. Detta gör att det sannolikt inte är så vanligt med "hemmamakar" i denna grupp. Tilläggas bör också att ingendera av de båda grupperna genomgående gynnas i bidragshänseende, utan detta sammanhänger även med hyres- och inkomstfördelningen för parterna. (Sistnämnda effekter kommer närmare att redovisas nedan i samband med den fullständiga redovisningen av konstruktionsalternativen.)

Fördelning av hyra

En fråga vid utformningen av ett stödssystem som i huvudsak utgår från individen är hur hyran skall fördelas på de boende i samma lägenhet. Man kan fördela hyran lika på de boende eller proportionellt efter inkomst. I båda fallen kan icke önskvärda effekter uppstå eftersom den fördelade hyran kanske inte stämmer med den verkliga hyran för varje individ. Arbetsgruppen finner övervägande skäl tala för att hyresfördelningen sker utifrån de faktiska hyresförhållandena. Detta möjliggör också likabehandling av dem som är reellt ensamboende och dem som bor tillsammans med andra, dvs. stödet blir neutralt till boendeform i detta avseende. Att utgå från de faktiska hyresförhållandena medför viss risk för missbruk då bidragssökande kan uppge en hyresfördelning som är gynnsam ur bidragssynpunkt men som inte stämmer med den verkliga hyresfördelningen. Detta medverkar till att en ganska omfattande administration kommer att erfordras. Man måste tänka sig att den bidragsprövande myndigheten får göra en skälighetsprövning i det enskilda fallet bl. a. genom en schablonberäkning av hyran för det antal rum som sökanden disponerar. Den

verkliga hyran bör också reduceras för dem som hyr möblerade rum då t. ex. städning och annan service ingår. Redan i dag gör kommunerna en skälighetsbedömning när det gäller avräkning av hyra för andra boende än bidragsberättigande barn och föräldrar.

Särskilda överväganden om bidragskretsen

Arbetsgruppen har övervägt om bidragskretsen bör inskränkas på något sätt eller om bidrag generellt skall utgå till samtliga lägre inkomsttagare utan barn som i övrigt uppfyller villkoren för rätt till stöd.

Vuxna personer i barnhushåll

Bostadstillägg kan i dag utgå till familjer med barn under 17 år. Kommittén föreslår att denna åldersgräns höjs till 18 år. Fråga är om vuxna låginkomsttagare i hushåll med barn under 17 år bör få bidrag. Eftersom föräldrar med bidragsberättigande barn kan anses omfattas av barnfamiljssystemet bör de inte komma i fråga inom ett bidragssystem för barnlösa. Förutom föräldrar kan även andra vuxna ingå i barnhushållen t. ex. äldre barn, släktingar och inneboende. Enligt arbetsgruppens mening kan man — med utgångspunkt i att stödet bör vara neutralt till boendeform — inte utesluta dessa grupper från bidrag utan sådant bör utgå på samma villkor som för andra barnlösa.

Nedre åldersgräns

Ungdomar som är under 20 år och som inte berättigar till bostadstillägg enligt barnfamiljssystemet intar enligt arbetsgruppens mening en särställning i bidragshänseende. Enligt ett system som utgår från individen skulle dessa ungdomar ha rätt till ett eget bidrag utan gemensam inkomstprövning med t. ex. föräldrar. Därvid är att märka att det stora flertalet ungdomar i denna ålder bor i föräldrahemmet. Anknytningen till arbetsmarknaden är som nämnts (s. 640) ofta ganska lös för ungdomarna.

När ungdomar under 20 år studerar kan de som nämnts erhålla studiehjälp som i vissa

delar prövas mot föräldrarnas inkomster dvs. de anses i detta hänseende tillhöra föräldraekonomin. Kommunalt bostadstillägg enligt barnfamiljssystemet kan också utgå när studiehjälp förekommer. I de fall då studiehjälp inte är aktuell har ungdomarna säkert en mycket växlande ekonomisk gemenskap med sina föräldrar, beroende bl. a. på den egna inkomstens storlek.

De nu redovisade förhållandena gör att arbetsgruppen funnit skäl att sätta en nedre gräns på 20 år för bidrag enligt ett system för barnlösa. Några vittgående konsekvenser för familjerna innebär inte detta. De studerande ungdomarna får studiehjälp och omfattas då av bostadstillägget till barnfamiljerna. De ungdomar som i huvudsak förvärvsarbetar har lön som, om än låg, kan anses kompensera bortfallet av bostadstilläggen i barnfamiljssystemet. Det förutsätts dessutom att föräldrarna får bidrag för en hyra som inte reduceras med hänsyn till om tonåringen bidrar till denna, dvs. den som är i åldern 17–20 år och inte studerar räknas inte med i något avseende när det gäller systemet för barnlösa. För de ungdomar i den här åldern som har egen bostad kan omständigheterna dock vara sådana att kommunerna efter särskild prövning bör kunna göra avvikelse från ålderskravet.

Studerande vid universitet m. m.

Studerande vid universitet och andra högre läroanstalter har möjlighet att erhålla studiemedel som till en mindre del är återbetalningsfria. Inkomstprövningen för rätt till studiemedel sker endast mot den studerandes och i förekommande fall makes inkomst. Studiemedlen är avsedda att täcka även bostadskostnaden. Nämnas kan att studiemedelsutredningen i sitt betänkande¹ föreslagit en höjning av studiemedlens maximibelopp från 140 till 150 % av basbeloppet per år. Motivet bakom förslaget är de ökade hyreskostnader som studenter kan väntas få genom bl. a. ändrade lånevillkor för student-

¹ Reformer inom studiemedelsystemet (SOU 1971:87).

bostäder.

Eftersom studiemedlen är avsedda att täcka även bostadskostnaden kan man hävda att bostadstillägg inte bör utgå till dessa grupper. Därvid är dock att märka att studiemedlen utgår oberoende av den faktiska bostadskostnaden varför också t. ex. hemma-boende studenter erhåller fullt studiemedels-belopp. Studiemedlen inkluderar således inte någon särskild hyresdel. Att märka är också att barnfamiljer bland studenterna erhåller bostadstillägg enligt barnfamiljssystemet.

Gränsdragningsproblemen om man vill utesluta studerande är betydande. Om man t. ex. skulle göra gränsdragningar så att studerande med studiemedel inte erhåller bidrag skulle andra studerande som inte behöver lån utan som kan försörjas av föräldrar kunna få bidrag, vilket kan vara stötande. Om man i stället utgår från att studerande som i och för sig kan erhålla studiemedel inte skall få bidrag uppstår problemet hur man skall definiera studerande. Personer kan t. ex. göra tillfälliga avbrott i studierna.

En samlad bedömning av de nu redovisade övervägandena — samt det förhållandet att studiemedlen huvudsakligen är lån — leder fram till att arbetsgruppen förordar att även studerande över 20 år skall få bidrag.

Fråga är då om vissa åtgärder bör vidtas på inkomstprövningssidan. Studiemedlen är skattefria och ingår inte i den sammanräknade inkomst som skall ligga till grund för inkomstprövningen. En ensamstående studerande med fullt studiemedel har en disponibel inkomst på ca 9 900 kr. avseende tio månader per år. Det kan beräknas motsvara en årlig bruttoinkomst på mellan 13 000 och 14 000 kr. för en förvärvsarbetande ensamstående utan barn. Studerande makar utan barn har med maximalt studiemedel en disponibel inkomst på ca 19 800 kr. för tio månader. Detta motsvarar en bruttoinkomst på mellan 26 000 och 28 000 kr./år för förvärvsarbetande gifta utan barn beroende på inkomstfördelning och om båda makarna har inkomster.

Här måste beaktas att huvuddelen av studiemedlen är lån. Det bör dock övervägas om

inte åtminstone en del av studiemedlen bör ingå i inkomstprövningen för rätt till bidrag. I annat fall kan även studerande med betydande extrainkomster vid sidan av studiemedlen få bidrag.

Personer som erhåller vissa andra bidrag

Fråga är om bidragskretsen bör begränsas med hänsyn till att vissa andra bidrag kan utgå. De bidragsformer som är aktuella för överväganden i det avseendet är följande. (Studiehjälp och studiemedel har tidigare behandlats.)

Pensionsförmåner till ålders- och förtidspensionärer.

Familjebidrag till värnpliktiga.

Utbildningsbidrag till personer under om skolning.

Arbetslöshetsunderstöd från erkänd arbetslöshetskassa till arbetslösa.

Kommunalt kontantunderstöd till arbetslösa.

Statligt omställningsbidrag till arbetslösa. Socialhjälp.

Ålders- och förtidspensionärerna erhåller redan bostadstillägg enligt ett särskilt system. De pensionärer som har barn kan också få bidrag enligt bostadstillägssystemet för barnfamiljerna. De bidrag de därvid erhåller avräknas från utgående belopp enligt pensionärssystemet, dock att avdrag inte sker för det statliga grundbeloppet. Enligt arbetsgruppens mening bör pensionärerna inte omfattas av ett bostadsstöd för icke-barnfamiljer. Pensionärernas hyresbidrag har samma permanenta karaktär som ett sådant system skulle få.

Familjebidragen till värnpliktiga inkluderar ett särskilt hyresbidrag. Detta reduceras med hänsyn till utgående bostadstillägg enligt barnfamiljssystemet, dock att avdrag inte görs för det statliga grundbeloppet.

Utbildningsbidraget inkluderar också ett särskilt hyresbidrag som reduceras med hänsyn till utgående bostadstillägg på samma sätt som familjebidragen till värnpliktiga.

Både de som erhåller familjebidrag och de som erhåller utbildningsbidrag bör enligt ar-

betsgruppens mening inkluderas i ett bostadstillägssystem för barnlösa. Det hyresbidrag som de erhåller på annat sätt är ofta kortvarigt. Det är därför lämpligast att låta bostadstillägg utgå och att göra avdrag för detta vid fastställande av de övriga hyresbidragen. Samordningen skulle därigenom bli likartad den som i dag gäller för barnfamiljer. Eventuellt kan i de fall då bostadstillägg söks efter de andra bidragen avräkning göras åt andra hållet.

Arbetslöshetsunderstöd, kommunalt kontantunderstöd¹ och statligt omställningsbidrag inkluderar inte någon särskild hyresdel. Någon samordning mellan bostadstillägg för barnfamiljer och dessa stödformer förekommer inte. Arbetsgruppen anser inte att det finns skäl för att utesluta de arbetslösa utan barn från rätt till bostadstillägg. Någon avräkning mellan de båda systemen är inte heller motiverad. Socialhjälpens intar enligt arbetsgruppens mening en särställning vid dessa överväganden. Även om socialhjälpens inkluderar en hyresdel bör den komma i sista hand och inte kunna ersätta någon annan bidragsform.

Alternativa utformningar när det gäller bidragsberättigande hyresintervall och bidragsprocent, m. m.

I avsnittet Metoder för ett stöd har arbetsgruppen förordat att stödssystemet för de barnlösa utformas huvudsakligen som ett individstöd så att bidrag utgår individuellt för alla med undantag för gifta till vilka bidrag utgår gemensamt med gemensam inkomstprövning.

De frågor man har att ta ställning till vid utformandet av ett stödssystem för de barnlösa rör bl. a. val av bidragsberättigande hyresintervall, bidragsprocent och inkomstgräns för reducering. I det följande redovisas två alternativ för utformningen av stödssystemet när det gäller hyresintervall och bidragsprocent. När det gäller inkomstgräns och reduceringsprocent är de båda alternativen lika. En utgångspunkt för arbetsgruppen har i båda alternativen varit att stödet bör avvä-

gas så i förhållande till barnfamiljerna att det ökar när ett barn tillkommer.

Alternativ 1 — anknytning till barnfamiljssystemet

Arbetsgruppen har till att börja med prövat möjligheterna med en direkt utvidgning av det nuvarande barnfamiljssystemet. Konstruktionen för kommunala bostadstillägg för barnfamiljer framgår av nedanstående uppställning. Bidrag utgår med 80 % av hyran i det bidragsberättigande hyresintervallet.

Antal barn	Bostadskostnad kr./mån.	Utgående belopp kr./mån.
1-2	400-650	20-200
3-4	400-800	20-320
5+	400-925	20-420

Den nedre hyresgränsen för barnfamiljerna är genomgående 400 kr./mån. Detta är det belopp som familjerna anses kunna betala själva utan hyresanknutet bidrag.

En direkt utvidgning av barnfamiljssystemet skulle innebära att också den nedre hyresgränsen för personer utan barn sätts till 400 kr./mån. Som tidigare redovisats kan de barnlösa vid en given inkomst anses ha en större ekonomisk bärkraft än barnfamiljerna. Sett ur den synpunkten kan en nedre hyresgräns på 400 kr./mån. även för de barnlösa motiveras.

Den övre hyresgränsen i barnfamiljssystemet är 650 kr./mån. för familjer med ett och två barn. Vid en direkt utvidgning av barnfamiljssystemet skulle man kunna utgå från 650 kr./mån. som övre hyresgräns också för de barnlösa.

En direkt utvidgning av barnfamiljssystemet skulle också innebära att man tillämpar dels samma inkomstgräns för reducering av bidraget för de barnlösa som för barnfamiljerna, dels samma avdragsfaktor. De förslag kommittén lägger fram i detta betänkande innebär att bidrag för barnfamiljerna skall

¹ Kommunalt kontantunderstöd kan under speciella omständigheter utgå som dagunderstöd till bostadskostnad. Dessa fall är dock mycket få.

reduceras vid en sammanräknad inkomst på 25 000 kr./år och att avdragsfaktorn genomgående skall vara 15 %. Arbetsgruppen har här utgått från det föreslagna inkomstprövningssystemet samt förutsatt att de regler som skall gälla för administration m. m. i barnfamiljssystemet även skall gälla de barnlösa.

Som nämnts har en utgångspunkt för arbetsgruppen varit att stödet bör öka när ett barn tillkommer. Vid en direkt utvidgning av barnfamiljssystemet skulle ökningen av det oreducerade bidraget genomgående bli det statliga tillägget med 75 kr./mån. när ett barn tillkommer. Detta är en följd av att det bidragsberättigande intervallet och bidragsprocenten är desamma för både barnfamiljer och barnlösa. Eftersom också inkomstgränsen för reducering av bidraget är densamma för barnfamiljer och barnlösa reduceras bidraget parallellt i reduceringsskiktet. Reducerat bidrag skulle utgå upp till inkomster på ca 40 000 kr. för personer utan barn.

Den direkta utvidgningen av barnfamiljssystemet är emellertid enligt arbetsgruppens mening inte lämplig i alla avseenden. Arbetsgruppen har därför utformat ett alternativ som innebär vissa avvikelser i förhållande till den direkta utvidgningen.

Vid en nedre hyresgräns på 400 kr./mån. för ensamstående utan barn skulle bidrag endast nå en liten grupp ensamstående med förhållandevis goda inkomster och hög hyra i jämförelse med andra ensamstående barnlösa. Bidragssystemet skulle inte komma att omfatta mer än ca 35 000 hushåll. Det finns därför skäl för en sänkning av hyresgränsen för hushåll med en boende, t. ex. till 300 kr./mån.

Detta aktualiserar en sänkning av den nedre hyresgränsen också för enförälderfamiljer till 300 kr./mån. En sänkning endast för en boende utan barn skulle f. n. inte kunna göras isolerad med hänsyn till att stödet bör öka när ett barn tillkommer. Om nämligen annars en boende med en hyra av t. ex. 400 kr./mån. får barn skulle ett kommunalt tillägg på 80 kr./mån. falla bort, medan endast det statliga tillägget på 75

kr./mån. skulle tillkomma enligt barnfamiljssystemet. Stödet skulle minska med 5 kr./mån. Som motiv för en sänkning kan anföras att det i enförälderfamiljer endast är en person som skall stå för hyran samtidigt som de har kostnader för barn tillsyn m. m. som normalt inte förekommer för makar med endast en inkomsttagare. Flertalet ensamstående föräldrar (ca 80 % i maj 1969) har inkomster som berättigar till oreducerat bidrag.

En sänkning av den nedre hyresgränsen med 100 kr./mån. för en boende utan barn motiverar en sänkning även av den övre hyresgränsen med 100 kr. till 550 kr./mån. Sänkningen kan också försvaras med hänsyn till de faktiska hyreskostnaderna för dessa personer.

Tidigare har konstaterats att allmänt sett har personer utan barn lättare att vid en given inkomst själva betala sin hyra än personer med barn. Man kan därför ifrågasätta om inkomstgränsen för reducering av bidraget bör vara densamma för de båda grupperna. Om man i stället låter bidraget börja reduceras vid en inkomst som ligger t. ex. 5 000 kr. lägre för personer utan barn än för barnfamiljer kan man uppnå en bättre avvägning med hänsyn till gruppernas betalningsförmåga.

Man kan också ifrågasätta om man bör ha samma inkomstgräns för reducering för ensamstående utan barn som för makar utan barn. Vid en viss inkomst skall i det första fallet endast en person leva på inkomsten medan i det andra fallet två personer skall leva på den. Arbetsgruppen har dock stannat för att förorda att samma inkomstgräns för bidragsreducering tillämpas för ensamstående och makar.

Det nuvarande inkomstprövningssystemet innebär en eftersläpningseffekt på omkring två år. När det gäller de barnlösa torde en sådan eftersläpning t. o. m. kunna få allvarigare konsekvenser än för barnfamiljerna med hänsyn till att de barnlösa — särskilt de ensamstående bland dessa — är en mycket rörlig grupp på arbetsmarknaden. Kommitténs förslag till inkomstprövnings-

system reducerar emellertid eftersläpningen med inemot hälften, vilket minskar de oönskade effekterna.

Mot bakgrund av vad som här anförts kan hyresintervall och bidragsbelopp för ett bostadsstöd till låginkomstgrupper utan barn utformas på följande sätt.

Antal boende	Bidragsberättigande bostadskostnad kr./mån.	Utgående bidrag kr./mån.
1	300–550	20–200
2	400–650	20–200

Bidrag utgår liksom för barnfamiljerna med 80 % av bostadskostnaden i det bidragsberättigande intervallet, så att i praktiken bidrag utgår med 20 kr./mån. för varje helt 25-tal kronor av bostadskostnaden mellan hyresgränserna. Inkomstgräns för reduktion är en sammanräknad inkomst på 20 000 kr., dvs. 5 000 kr. lägre än för barnfamiljerna. Reduktionsfaktorn är 15 %.

Bidragskonstruktionen för ensamstående med barn blir följande om nedre hyresgränsen sänks till 300 kr./mån. (Någon annan ändring av systemet för denna grupp än beträffande den nedre hyresgränsen förutsätts inte.)

Antal barn	Bidragsberättigande bostadskostnad kr./mån.	Utgående belopp kr./mån.
1–2	300–650	20–280
3–4	300–800	20–400
5+	300–925	20–500

Förändringen av det oreducerade bidraget för barnlösa blir följande när ett barn tillkommer.

Antal boende	Bostadskostnad kr./mån.			
	350	450	550	650
1	40	120	200	200
1+1 barn	115	195	275	355
Skilnad	+75	+75	+75	+155
2	0	40	120	200
2+1 barn	75	115	195	275
Skilnad	+75	+75	+75	+75

Ökningen av det oreducerade bidraget för en boende som får barn blir minst 75 kr./mån. men kan även öka med högre belopp när hyran ligger över den övre hyresgränsen för en boende utan barn. Ökningen för gifta när ett barn tillkommer blir genomgående 75 kr./mån. I reduktionsskiktet blir ökningen större genom att reduktionen börjar senare för barnfamiljer. Reducerat bidrag utgår till inkomster omkring 35 000 kr. för både en och två boende utan barn.

Ett bostadsstöd till barnlösa enligt detta alternativ kan beräknas omfatta ca 70 000 bidragstagare. Kostnaden kan beräknas till ca 65 milj. kr. Ca 45 000 bidragstagare kan beräknas få fullt bidrag medan återstoden får reducerat bidrag p. g. a. inkomsterna. Genomsnittligt kommer att utgå ca 80 kr./mån. Härtill kommer kostnaden för att sänka den nedre hyresgränsen till 300 kr./mån. för ensamstående med barn. Denna beräknas till ca 30 milj. kr. Sänkningen av hyresgränsen beräknas beröra ca 45 000 enförälderfamiljer, varav ca 40 000 uppbär bidrag enligt nuvarande regler och ca 5 000 är nytillkommande bidragstagare.

Alternativ 2 – breddning av bidragskretsen

Detta alternativ skiljer sig från det föregående främst i fråga om de bidragsberättigande hyresnivåerna. Hyresgränserna är satta med utgångspunkt i de hyreslägen som f. n. är mest vanliga för de lägenhetsstorlekar som en och två personer har eller kan anses efterfråga. Det kan i och för sig anses rimligt att båda hushållstyperna skall kunna efterfråga lägenheter om 2 rum och kök. Merparten av hushållen med en boende har emellertid i dag lägenheter om 1 rum och kök, medan två boende huvudsakligen bor i 2 rum och kök. Att ha samma hyresintervall för de två hushållstyperna är inte motiverat med hänsyn till hyresskillnaderna för 1 och 2 rum och kök. En nedre hyresgräns som är lägre än 400 kr./mån. innebär med gällande bostadstillägssystem för barnfamiljerna att bidraget kan minska när ett barn tillkommer

om den bostadskostnad som familjen har inte längre blir bidragsberättigande. I praktiken får bidraget inte vara högre än 75 kr./mån. vid en hyra på 400 kr./mån. för personer utan barn om bidraget åtminstone inte ska¹ minska när ett barn tillkommer. Arbetsgruppens utgångspunkt har, som nämnts, varit att stödet skall öka när ett barn tillkommer.

Möjligheten att sänka den nedre hyresgränsen under 400 kr./mån. blir därmed begränsad och beror också på vilken procentsats man väljer att låta bidraget utgå efter. Nedan visas lägsta möjliga nedre hyresgräns och utgående bidrag i hyresintervallet upp till 400 kr./mån. vid olika procentsatser om bidraget inte skall vara högre än för barnfamiljerna, dvs. högst 75 kr./mån. vid en hyra av 400 kr./mån.

Procentsats efter vilken bidrag utgår	Bidragsberättigande bostadskostnad kr./mån.	Utgående bidrag kr./mån.
80	325-400	20-60
60	275-400	15-75
40	225-400	10-70

Av uppställningen framgår att om man väljer att låta bidraget utgå efter 80 % kan man inte gå ner med hyresgränsen mer än till 325 kr. Skulle man gå ner till 300 kr. skulle bidraget bli 80 kr. vid en hyra på 400 kr./mån. dvs. 5 kr. högre än för en barnfamilj. Bidrag med 60 % av hyran inom hyresintervallet 275-400 kr. skulle vid hyran 400 kr./mån. inte ge någon bidragsökning när ett barn tillkommer.

Om den nedre hyresgränsen sänks till 300 kr./mån. för ensamstående med barn innebär det att man kan låta bidrag utgå efter en högre procentsats för en boende utan barn. Denna möjlighet har man inte för två boende utan barn varför i praktiken ingen förändring av alternativet kan ske.

Ett alternativ med hyresgränser som direkt svarar mot de hyresnivåer som är vanliga f. n. bland lägre inkomstagare i en och två personers hushåll kan utformas på följande

sätt varvid bidrag utgår med 40 % i det bidragsberättigande hyresintervallet. Liksom i alternativ 1 avses bidragsreduceringen börja vid en sammanräknad inkomst på 20 000 kr./år. Reduceringsfaktorn 15 %.

Antal boende	Bidragsberättigande bostadskostnad kr./mån.	Utgående bidrag kr./mån.
1	250-450	10-80
2	350-550	10-80

Utgående oreducerat bidrag före och efter det att ett barn tillkommit framgår av följande uppställning.

Antal boende	Utgående bidrag vid en bostadskostnad av kr./mån.					
	250	300	350	400	450	550
1	0	20	40	60	80	80
1+1 barn	75	75	75	75	115	195
Skilnad	+75	+55	+35	+15	+35	+115
2	0	0	0	20	40	80
2+1 barn	75	75	75	75	115	195
Skilnad	+75	+75	+75	+55	+75	+115

Bidragsökningen för oreducerat bidrag varierar på olika hyresnivåer. Minsta belopp är 15 kr./mån. för en boende vid hyran 400 kr./mån. I reduceringsskikten blir ökningen större. Reducerat bidrag utgår till inkomster omkring 25 000 kr. för både en och två boende. Genomsnittligt kommer att utgå ca 40 kr./mån.

Detta alternativ kan beräknas omfatta ca 90 000 bidragstagare. Kostnaderna kan beräknas till ca 45 milj. kr. Oreducerat bidrag kan beräknas utgå till ca 75 000 bidragstagare.

Stödets inriktning och effekter enligt de skilda alternativen

I den proposition (prop. 1968:42) vari bl. a. förslaget om införande av det kommunala bostadstillägget för barnfamiljerna lades fram, uttalades att för familjer med låga inkomster och samtidigt höga hyror var det

motiverat från sociala synpunkter med ett stöd anknutet till bostadskostnadens storlek, varvid stödet skulle utgå vid särskilt höga bostadskostnader.

Av de i det föregående redovisade konstruktionsalternativen kan *alternativ 1* i första hand betecknas som ett stöd för barnlösa med högre hyror. Det förutsätter att personerna själva kan betala en hyra på 300 resp. 400 kr./mån. och 20 % av hyran däröver, vilket innebär att stödet inte blir direkt riktat till de allra lägsta inkomstgrupperna.

I bostadstillägssystemet för barnfamiljerna finns inte längre några krav på bostädernas kvalitet. Det stora flertalet av barnfamiljerna bor i dag redan i moderna lägenheter, medan så inte är fallet med de barnlösa. Om man vill att stödet till barnlösa skall utjämna skillnader i bostadskostnaderna och stimulera till efterfrågan på goda bostäder finns det inte anledning att sätta den nedre hyresgränsen för bidrag alltför lågt. Med utgångspunkt i bostadskostnaden för moderna lägenheter synes en nedre hyresgräns på 300 kr./mån. för en boende och 400 kr./mån. för två boende vara motiverad.

Den som sammanbor med *annan* utan att vara gift förutsätts erhålla individuellt bidrag, vilket innebär att denne måste ha en egen hyresandel på *minst* 325 kr./mån. för att få bidrag (bidrag *utgår* först *när* hyran överstiger den *nedre* hyresgränsen med 25 kr.) Under förutsättning att de delar hyran lika måste två samboende tillsammans ha en hyra på minst 650 kr./mån., tre samboende en hyra på minst 975 kr./mån. osv. Detta innebär att de som sammanbor med andra och delar hyran lika mera sällan kommer att få bidrag. Denna effekt är motiverad med hänsyn till att de boende då faktiskt inte har en hyra som överstiger vad de själva skulle få svara för helt om var och en bodde i egen lägenhet. Om hyran däremot inte delas lika mellan de boende kan bidrag komma att utgå till den i hushållet som svarar för en större andel av hyran.

De som är gifta behöver ha en hyra på minst 425 kr./mån. för att få bidrag medan två personer som lever under äktenskapslik-

nande former, enligt vad som sagts ovan, måste ha en hyra tillsammans på 650 kr./mån., om de delar hyran lika för att få bidrag. Om det däremot endast är en av de samboende parterna som betalar hyran räcker det med en hyra på 325 kr./mån. för att bidrag skall utgå. Frågan vilka av gifta eller andra samboende som gynnas av systemet beror emellertid inte enbart på hyresfördelningen utan även på inkomstfördelningen. Giftna kan t. ex. tillsammans ha en sammanräknad årsinkomst på 20 000 kr. innan bidraget börjar reduceras medan andra samboende var och en kan ha en årsinkomst på 20 000 kr. Sammanfattningsvis kan sägas att vare sig gifta eller andra samboende genomgående gynnas eller missgynnas av systemet utan bidragets storlek blir beroende av hyres- och inkomstfördelningen.

Oreducerat bidrag avses utgå upp till en sammanräknad inkomst på 20 000 kr./år, dvs. en nivå som understiger den inkomst som merparten av de heltids- och helårsarbetande har. Man torde därför kunna utgå från att oreducerat bidrag huvudsakligen kommer att nå dem som av skilda skäl har låg förvärvsverksamhet. I fråga om makar torde oreducerat bidrag komma att utgå huvudsakligen i sådana fall där endast den ena av makarna förvärvsarbetar. Reducerat bidrag utgår i inkomstlägena mellan 20 000 och ca 35 000 kr./år och kommer därmed att nå även förvärvsarbetande på heltid.

När det gäller yrkeskategori kan sägas att t. ex. ensamstående studenter p. g. a. bostadskostnadsnivån f. n. endast mera sällan kommer att få bidrag. Giftna studenter kan i viss utsträckning få bidrag.

Alternativ 2 riktar sig — med utgångspunkt i dagens hyresnivå — till en större bidragskrets än *alternativ 1*. Beloppen är emellertid små och bidragsandelen relativt låg varför de knappast kan utgöra någon ordentlig hjälp att klara en högre hyra. De nedre hyresgränserna — 250 resp. 350 kr./mån. — innebär att bidragen i viss omfattning kommer att utgå även för omoderna lägenheter. För detta alternativ kan man därför överväga att införa krav på lägenheter-

nas standard för rätt till bidrag.

Inkomstgränsen för reducering är 20 000 kr. och reduceringsintervallet är mycket smalt. Vid inkomster omkring 25 000 kr. är det högsta bidraget reducerat till 10 kr. Detta innebär att de som erhåller bidrag till stor del är grupper som av olika anledningar har låg förvärvsverksamhet.

Vid en sammanvägning av de olika effekterna av de två alternativen har arbetsgruppen för sin del funnit att alternativ 1 bör förordas framför alternativ 2.

4 Sammanfattning av arbetsgruppens överväganden

I föreliggande rapport till familjepolitiska kommittén redovisar arbetsgruppen sina överväganden om ett bostadsstöd till låginkomstgrupper utan barn.

Kommittén har i uppdrag att pröva möjligheterna att utvidga bostadstillägssystemet för barnfamiljerna till att omfatta även låginkomsttagare utan barn. Arbetsgruppen har stannat för att låta prövningen avse en utvidgning av enbart den hyresanknutna delen. Skälen för detta är dels att grundbeloppet i barnfamiljssystemet är avsett för barnens konsumtion, dels att det knappast kan vara motiverat att stödja låginkomsttagarna med ett allmänt konsumtionsstöd denna väg.

Arbetsgruppen har allmänt konstaterat att bostadsförsörjningen är av stor betydelse för individernas situation. Otillfredsställande bostadsförhållanden får ofta konsekvenser för arbetsförmåga, psykiskt och fysiskt välbefinnande m. m.

När det gäller bostadsförhållandena för de barnlösa är det huvudsakligen beträffande bostädernas utrustning som brister finns. En förhållandevis stor del barnlösa, särskilt enpersonshushållen, saknar moderna lägenheter (lägenheter med bad- eller duschrum, wc och centralvärme.) Ett generellt bostadsstöd skulle hjälpa ekonomiskt svaga grupper att betala hyran för en god bostad. Genom ett bostadsstöd till dessa grupper skulle man sannolikt också förbättra förutsättningarna för att hushållsstrukturen i nybyggda bostadsområden blir mer allsidig.

Ett generellt bostadsstöd skulle endast i begränsad utsträckning nå de sämst ställda grupperna som ofta har sociala handikapp av skilda slag. Arbetsgruppen har funnit det angeläget att möjligheterna prövas att införa ett kompletterande stödsystem för socialt handikappade som möjliggör ett övergripande individualinriktat rehabiliteringsprogram. I detta skulle ett stöd till bostadsförsörjningen ingå som en del. En sådan prövning ligger utanför kommitténs uppdrag och får därför göras i annat sammanhang.

När det gäller metoderna för ett stöd till barnlösa har arbetsgruppen funnit det vara svårt att utforma och avgränsa systemet så att det når dem som är i störst behov av stöd och som kan betecknas som rättvist för alla individer och grupper.

Stödsystemet kan utformas antingen som ett individstöd eller som ett stöd till hushållsgrupper med bl. a. gemensam inkomstprövning för de boende. Vid ett stöd till hushållsgrupper måste bedömningen av omfattningen av ekonomisk gemenskap och privata transfereringar mellan boende göras. Gränsdragningsproblemen mellan olika kategorier av boende är därvid betydande.

Arbetsgruppen har funnit att ett stödsystem som utgår från individen är att föredra. Ett undantag från inriktningen på individen bör dock göras beträffande gifta, som bör erhålla gemensamt bidrag. Man kan hävda att samboende under äktenskapsliknande former bör jämföras med gifta i bidrags-

hänseende. Definitionssvårigheterna är här emellertid mycket betydande och icke-gifta samboende bör därför få bidrag var för sig. Liksom i fråga om barnfamiljer bör dock sådana samboende som tidigare varit gifta eller som har eller har haft barn tillsammans betraktas som gifta.

Vid ett stödssystem som huvudsakligen utgår från individen måste avgöras hur hyran skall fördelas på boende som delar lägenhet. Arbetsgruppen har stannat för att i första hand utgå från de faktiska förhållandena och inte efter någon generell presumtion om viss fördelning. Den förordade lösningen möjliggör likabehandling av dem som är reellt ensamboende och dem som bor tillsammans med andra, dvs. stödet blir neutralt till boendeform, vilket varit en målsättning för arbetsgruppen.

Arbetsgruppen har funnit skäl för att inte låta ungdomar som är under 20 år men som inte berättigar till bostadstillägg enligt barnfamiljssystemet ingå i ett stödssystem för grupperna utan barn. Deras anknytning till arbetsmarknaden är ofta ganska lös med hänsyn till att de varvar utbildning och förvärvsarbete. De flesta bor i föräldrahemmet och erhåller sannolikt ofta försörjningsstöd från föräldrarna.

Ålders- och förtidspensionärer har redan ett bidrag till bostadsförsörjningen av samma permanenta karaktär som ett stödssystem för grupperna utan barn. Pensionärerna bör därför inte heller ingå i detta system.

Vid utformandet av ett stödssystem för barnlösa måste man överväga val av bidragsberättigande hyresintervall, bidragsprocent och inkomstgräns för reducering av bidraget. Arbetsgruppen har presenterat två alternativ, när det gäller hyresintervall och bidragsprocent som har olika utgångspunkt.

För de båda alternativen gäller att stödet ökar när ett barn tillkommer. Detta är en av de utgångspunkter som arbetsgruppen haft vid sina prövningar.

Alternativ 1 har som utgångspunkt det nuvarande systemet för barnfamiljerna. En direkt utvidgning av barnfamiljssystemet ger emellertid inte tillfredsställande resultat.

Bidraget skulle med en nedre hyresgräns på 400 kr./mån. endast nå en liten grupp ensamstående bidragstagare som har förhållandevis goda inkomster och hög hyra i jämförelse med andra ensamstående barnlösa. Bättre effekt nås om den nedre hyresgränsen sänks med 100 kr./mån. till 300 kr./mån. för en boende. Den övre hyresgränsen kan också sänkas med 100 kr./mån., med hänsyn till de faktiska hyreskostnaderna för dessa personer.

En sänkning av nedre hyresgränsen för en boende kan inte göras isolerad med hänsyn till att stödet bör öka när ett barn tillkommer. Detta har aktualiserat frågan om en sänkning också av den nedre hyresgränsen för enförälderfamiljer från 400 kr./mån. till 300 kr./mån. Som motiv för en sänkning kan anföras att det i dessa familjer endast är en person som skall stå för hyran samtidigt som de har kostnader för barntillsyn som normalt inte förekommer för makar med endast en inkomstagare. Flertalet ensamstående föräldrar (ca 80 % i maj 1969) har inkomster som berättigar till oreducerat bidrag.

Arbetsgruppen har konstaterat att personer utan barn allmänt sett har lättare att vid en given inkomst själva betala sin hyra än personer med barn. Med hänsyn härtill har inkomstgränsen för reducering ansetts böra vara lägre för de barnlösa än för barnfamiljerna. Arbetsgruppen förordar en reduceringsgräns på 20 000 kr./år i sammanräknad inkomst dvs. 5 000 kr. lägre än vad som avses gälla för barnfamiljerna. Vid högre inkomster tillämpas samma reduceringsfaktor, 15 % som kommittén föreslår för barnfamiljerna.

Oreducerat bidrag skulle huvudsakligen nå dem som har låg förvärvsverksamhet eller som saknar förvärvsarbete upp till inkomsten 20 000 kr./år. I fråga om makar torde det huvudsakligen vara makar där endast den ena förvärvsarbetar som får oreducerat bidrag. Reducerat bidrag utgår till inkomster omkring 35 000 kr. Fullt förvärvsarbete kommer att kunna nås av reducerat bidrag.

Med hänsyn till valet av nedre hyresgränser — 300 kr./mån. för en boende och 400

kr./mån. för två boende — blir detta alternativ inriktat på barnlösa med högre hyror.

Kostnaden för alternativ 1 kan beräknas till ca 65 milj. kr. och omfattningen till ca 70 000 bidragstagare. Härtill kommer kostnaden för en sänkning av hyresgränsen för enförälderfamiljer som beräknas till ca 30 milj. kr. Ca 45 000 bidragstagare kan beräknas beröras av sänkningen varav ca 40 000 uppbär bidrag enligt nuvarande regler och ca 5 000 är nytillkommande bidragstagare.

Alternativ 2 har som utgångspunkt de hyreslägen som f. n. är mest vanliga för de lägenhetsstorlekar som en och två personer har eller kan anses efterfråga.

Med beaktande av bidragsnivån enligt barnfamiljssystemet har det bidragsberättigande hyresskiktet satts till 250–450 kr./mån. för en boende och 350–550 kr./mån. för två boende. Bidragsandelen kan därvid inte sättas högre än 40 %.

Liksom i alternativ 1 är inkomstgränsen för reducering en sammanräknad inkomst på 20 000 kr./år. Reduceringsfaktorn är 15 %.

Alternativet riktar sig till en större bidragskrets än alternativ 1. De utgående beloppen blir små och kan knappast utgöra någon ordentlig hjälp att lättare betala en högre hyra.

Reducerat bidrag utgår till inkomster omkring 25 000 kr./år. Detta innebär att de som erhåller bidrag till stor del är grupper som av olika anledningar har låg förvärvsverksamhet eller saknar förvärvsarbete.

Kostnaden för alternativ 2 kan beräknas till ca 45 milj. kr. och omfattningen till ca 90 000 bidragstagare. Arbetsgruppen har för sin del förordat alternativ 1 framför alternativ 2.

Utformningen av ett bostadsstöd till barnlösa

- Bostadstillägg utgår till ensamstående och gifta utan barn under 18 år¹.
- Ensamstående erhåller individuellt bidrag, gifta erhåller gemensamt bidrag. Som gift räknas den som lever tillsammans med person med vilken han tidigare varit gift

eller har eller har haft barn.

- Vid fastställande av bostadskostnaden utgår man från kostnaden för lägenheten. I de fall då den sökandes bostadskostnad inte är densamma som kostnaden för lägenheten — vid alla samboendeförhållanden, dock inte gifta — utgår man från den faktiska kostnaden. En skälighetsprövning kan göras av förmedlingsorganet genom t. ex. schablonberäkning av hyran för det antal rum som sökanden disponerar.
- I fråga om gifta läggs deras sammanlagda sammanräknade inkomst till grund för beräkningen av bostadstilläggets storlek.
- Inkomstgräns för reducering av bidraget är en sammanräknad inkomst på 20 000 kr./år. Bidrag reduceras med 15 % av den inkomst som överstiger 20 000 kr.
- Nedre åldersgräns för rätt till bidrag är 20 år. Ålders- och förtidspensionärerna omfattas inte av systemet.

Alternativa utformningar av vissa delar

Alternativ 1

Bidrag utgår med 80 % av bostadskostnaden i det bidragsberättigande intervallet.

Antal boende	Bostadskostnad kr./mån.	Utgående bidrag kr./mån.
1	300–550	20–200
2	400–650	20–200

Konstruktionen vid en sänkning av hyresgränsen till 300 kr. för ensamstående med barn blir följande:

Antal barn	Bostadskostnad kr./mån.	Utgående bidrag kr./mån.
1–2	300–650	20–280
3–4	300–800	20–400
5+	300–925	20–500

¹ Åldersgränsen är satt under förutsättning att kommitténs förslag om höjning av åldersgränsen i barnfamiljssystemet till 18 år går igenom. I annat fall får man utgå från 17 år.

Alternativ 2

Bidrag utgår med 40 % av bostadskostnaden i det bidragsberättigande intervallet.

Antal boende	Bostadskostnad kr./mån.	Utgående bidrag kr./mån.
1	250–450	10–80
2	350–550	10–80

Förmånskatolog

Familjetyp	Inkomst		Barn- bidrag, kr./mån.	Statligt bostads- tillägg, kr./mån.	Kommunalt bo- stadstillägg, kr./ mån. Hyra kr./mån.		
	Årsinkomst före skatt och utan bidrag, tkr.	Sammanlagd månadsinkomst efter skatt men utan bidrag, kr.			400	600	800
Makar 1 barn	20 + 0= 20	1 296	100	75	—	160	200
	20 + 10= 30	1 853	100	—	—	157	197
	20 + 20= 40	2 357	100	—	—	—	35
Makar 2 barn	20 + 0= 20	1 296	200	150	—	160	200
	20 + 10= 30	1 853	200	72	—	160	200
	20 + 20= 40	2 357	200	—	—	70	110
Makar 4 barn	20 + 0= 20	1 296	400	300	—	160	320
	20 + 10= 30	1 853	400	222	—	160	320
	20 + 20= 40	2 357	400	60	—	160	320
Makar 1 barn	30 + 0= 30	1 726	100	—	—	115	155
	30 + 10= 40	2 284	100	—	—	—	31
	30 + 15= 45	2 537	100	—	—	—	—
	30 + 20= 50	2 787	100	—	—	—	—
	30 + 30= 60	3 238	100	—	—	—	—
Makar 2 barn	30 + 0= 30	1 726	200	30	—	160	200
	30 + 10= 40	2 284	200	—	—	66	106
	30 + 15= 45	2 537	200	—	—	—	10
	30 + 20= 50	2 787	200	—	—	—	—
	30 + 30= 60	3 238	200	—	—	—	—
Makar 4 barn	30 + 0= 30	1 726	400	180	—	160	320
	30 + 10= 40	2 284	400	56	—	160	320
	30 + 15= 45	2 537	400	—	—	120	280
	30 + 20= 50	2 787	400	—	—	20	180
	30 + 30= 60	3 238	400	—	—	—	—
Makar 1 barn	40 + 0= 40	2 048	100	—	—	—	—
	40 + 10= 50	2 605	100	—	—	—	—
	40 + 20= 60	3 109	100	—	—	—	—
	40 + 30= 70	3 559	100	—	—	—	—
	40 + 40= 80	3 900	100	—	—	—	—
Makar 2 barn	40 + 0= 40	2 048	200	—	—	10	50
	40 + 10= 50	2 605	200	—	—	—	—
	40 + 20= 60	3 109	200	—	—	—	—
	40 + 30= 70	3 559	200	—	—	—	—
	40 + 40= 80	3 900	200	—	—	—	—
Makar 4 barn	40 + 0= 40	2 048	400	—	—	160	320
	40 + 10= 50	2 605	400	—	—	16	176
	40 + 20= 60	3 109	400	—	—	—	—
	40 + 30= 70	3 559	400	—	—	—	—
	40 + 40= 80	3 900	400	—	—	—	—
Makar 1 barn	60 + 0= 60	2 677	100	—	—	—	—
	60 + 10= 70	3 235	100	—	—	—	—
	60 + 20= 80	3 738	100	—	—	—	—
	60 + 30= 90	4 189	100	—	—	—	—
	60 + 40=100	4 529	100	—	—	—	—
	60 + 60=120	5 158	100	—	—	—	—
Makar 2 barn	60 + 0= 60	2 677	200	—	—	—	—
	60 + 10= 70	3 235	200	—	—	—	—
	60 + 20= 80	3 738	200	—	—	—	—
	60 + 30= 90	4 189	200	—	—	—	—
	60 + 40=100	4 529	200	—	—	—	—
	60 + 60=120	5 158	200	—	—	—	—
Makar 4 barn	60 + 0= 60	2 677	400	—	—	—	—
	60 + 10= 70	3 235	400	—	—	—	—
	60 + 20= 80	3 738	400	—	—	—	—
	60 + 30= 90	4 189	400	—	—	—	—
	60 + 40=100	4 529	400	—	—	—	—
	60 + 60=120	5 158	400	—	—	—	—

Familjetyp	Inkomst		Barn- bidrag, kr./mån.	Statligt bostads- tillägg, kr./mån.	Kommunalt bostadstill- lägg, kr./mån.			Bidrags- förskott, kr./mån.	Barn- pension, kr./mån.	Änke- pension, kr./mån.
	Årsin- komst eföre skatt och utan bidrag, tkr.	Månadsin- komst ef- ter skatt men före bidrag, tkr.			Hyra kr./mån.					
					400	600	800			
Fränskild ogift 1 barn	20	1 361	100	75	—	160	200	236		
	30	1 811	100	—	—	160	200	236		
	40	2 152	100	—	—	—	35	236		
	60	2 781	100	—	—	—	—	236		
Fränskild ogift 2 barn	20	1 361	200	150	—	160	200	472		
	30	1 811	200	75	—	160	200	472		
	40	2 152	200	—	—	70	110	472		
	60	2 781	200	—	—	—	—	472		
Fränskild ogift 4 barn	20	1 361	400	300	—	160	320	944		
	30	1 811	400	225	—	160	320	944		
	40	2 152	400	60	—	160	320	944		
	60	2 781	400	—	—	—	—	944		
Änka ¹ 1 barn	20	1 361	100	75	—	160	200		147	532
	30	1 811	100	—	—	160	200		147	532
	40	2 152	100	—	—	—	35		147	532
	60	2 781	100	—	—	—	—		147	532
Änka ¹ 2 barn	20	1 361	200	150	—	160	200		294	532
	30	1 811	200	75	—	160	200		294	532
	40	2 152	200	—	—	35	110		294	532
	60	2 781	200	—	—	—	—		294	532
Änka ¹ 4 barn	20	1 361	400	300	—	160	320		588	532
	30	1 811	400	225	—	160	320		588	532
	40	2 152	400	60	—	160	320		588	532
	60	2 781	400	—	—	—	—		588	532
Änkling 1 barn	20	1 361	100	75	—	160	200		147	
	30	1 811	100	—	—	160	200		147	
	40	2 152	100	—	—	—	35		147	
	60	2 781	100	—	—	—	—		147	
Änkling 2 barn	20	1 361	200	150	—	160	200		294	
	30	1 811	200	75	—	160	200		294	
	40	2 152	200	—	—	70	110		294	
	60	2 781	200	—	—	—	—		294	
Änkling 4 barn	20	1 361	400	300	—	160	320		588	
	30	1 811	400	225	—	160	320		588	
	40	2 152	400	60	—	160	320		588	
	60	2 781	400	—	—	—	—		588	

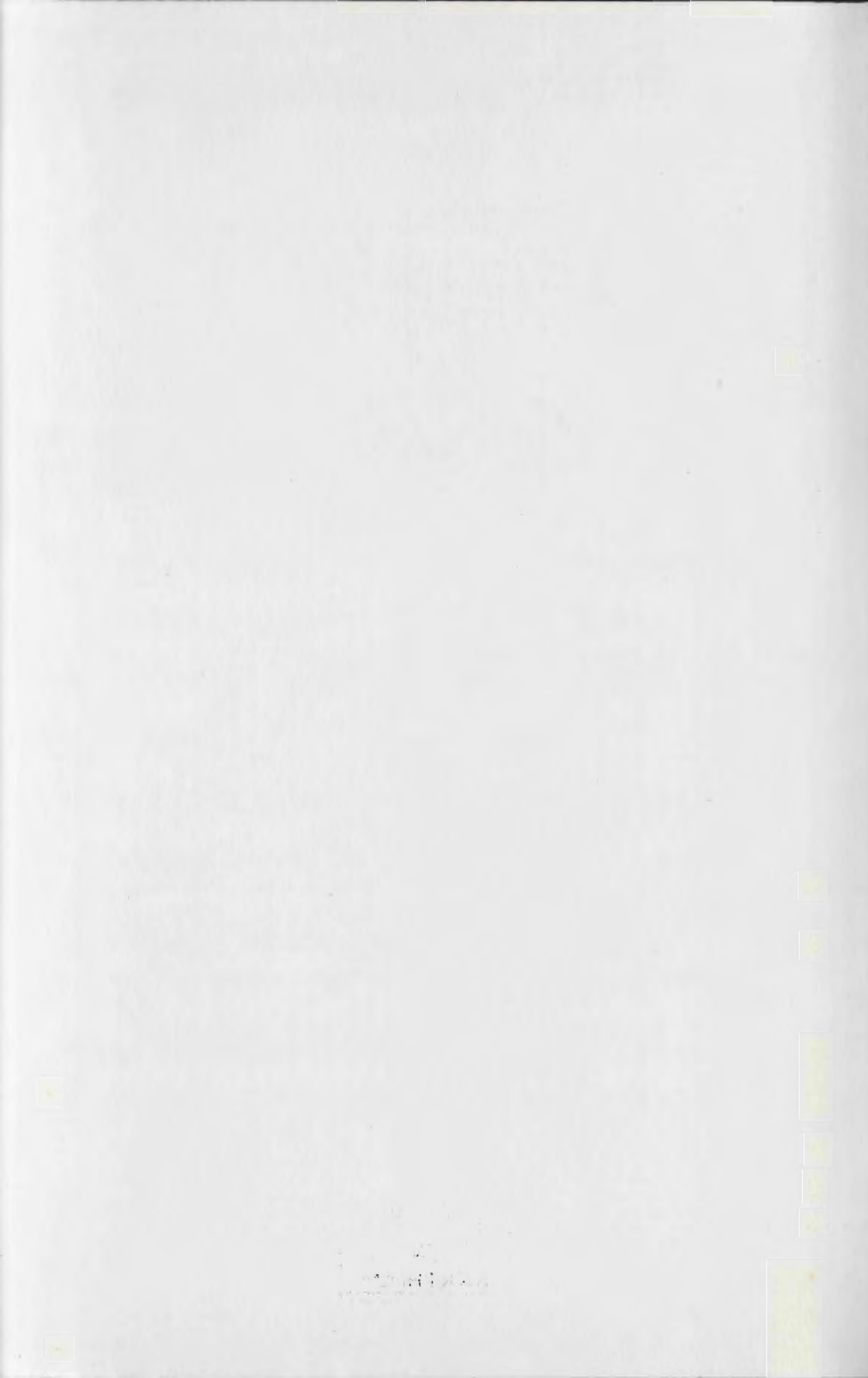
¹ Kommunalt bostadstillägg till pensionär utgår. Pensionär som har barn kan också få bidrag enligt bostadstillägssystemet för barnfamiljer. Det bidrag de därvid erhåller avräknas från utgående belopp enligt pensionärssystemet, dock att avdrag inte sker för det statliga grundbeloppet.

KUNGL. BIBL.

19 JUN 1972

STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1972

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Ämbetsensväret II. [1]
Godsbefordran till sjöss. [10]
Skadestånd IV. [12]
Revision av vattenlagen. Del 2. [14]
Grundlagberedningen. 1. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning. [15] 2. Ny regeringsform • Ny riksdagsordning (Följdförfattningar) [16] 3. Nomineringsförfarande vid riksdagsval • Riksdagen i pressen. [17] 4. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget. [18]
Domstolsväsendet IV. Skiljedomstol. [22]
Vägfrakttalet II. [24]
Konsumentköplag. [28]

Inrikesdepartementet

Kommersiell service i glesbygder. [13]
Bostadsanpassningsbidrag. [30]
Förhandlingsrätt för pensionärer. [33]

Civildepartementet

Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre? [32]

Industridepartementet

Svensk möbelindustri. [2]
Naturgas i Sverige. [25]

Försvarsdepartementet

Personal för tyg- och intendenturförvaltning. [3]
Säkerhets- och försvarspolitik. [4]

Socialdepartementet

1968 års barnstugeutredning. 1. Förskolan 1. [26] 2. Förskolan 2. [27]
Familjestöd. [34]

Kommunikationsdepartementet

CKR. (Centrala körkortaregistrat) [5]
Svårafartslag. [21]

Finansdepartementet

Förenklad löntagarbekattning. [11]

Utbildningsdepartementet

Reklamutredningen. 1. Reklam I. Beskattning av reklamen. [6]
2. Reklam II. Beskrivning och analys. [7] 3. Reklam III. Ställningstaganden och förelag. [8] 4. Reklam IV. Reklamens bestämningsfaktorer. [9]
Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. [19]
Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen. Litteraturutredningens läsvanestudier. [20]
Högre utbildning — regional rekrytering och samhälls-ekonomiska kalkyler. [23]

Jordbruksdepartementet

Lag om hälso- och miljöfarliga varor. [31]

Handelsdepartementet

Konsumentupplysning om försäkringar. [29]
